DE SANCTITATE
AC MAGNIFICENTIA
B. LAURENTII
LEVITAE ET MARTYRIS.

SANCTVS LAVRENTIVS MARTYR
Ecclesiæ Romanæ præcipuus post Apostolorum Principes
Patronus. vitæ puritate, Martyrii laurea, Miraculorum gloria
toto terrarum Orbe Celeberrimus

DE SANCTITATE
AC MAGNIFICENTIA
B. LAURENTII
LEVITAE ET MARTYRIS
OPUS TRIPARTITUM
AC IN SEPTEM DISTRIBUTUM LIBROS

Commentaria five pias Expofitiones continens in ejufdem Sacratiffimi Martyris Acta, ejufque virtutes una cum peramplo de ipfius Gloria pofthuma Tractatu.

Variis fparfim inftructum Differtationibus, juxta exigentiam rerum controverfarum, quibus ea, quæ vel obfervationum defectu, vel temporum injuria, vel etiam criticorum obtrectatione notabiliter infufcabantur, defiderato a piis, cordatifque viris, doctrinarum lumine perfunduntur.

A U C T O R E

FRATRE IGNATIO COMO

L I L Y B O E T A N O

ORDINIS MINOR. S. FRANCISCI CONVENTUALIUM.

Adjectis in calce Operis nonnullis veterum Patrum anecdotis ad ejufdem Sancti Levitæ laudem pertinentibus, ineditoque triplici Sacrorum Hymnorum Poemate, quod idem Auctor in illius honorem cecinit.

Sanctitas, & Magnificentia in fanctificatione ejus.

Romana Ecclefia in Miffarum Introitu pro ejufdem die fefto.

ROMAE M.DCC.LXXI.

EX TYPOGRAPHIA SALOMONIANA

SUPERIORIBUS ANNUENTIBUS.

S. LAURENTIO MARTYRI
BEATORUM LEVITARUM S.R.E. PRINCIPI
A C
EXERCITUS IN COCCINEIS REGIS DOMINI SIGNIFERO.

FRATER IGNATIUS COMO LILYBOETANUS
ORDINIS MINORUM S. FRANCISCI CONVENTUALIUM.

Esta, Virtutes, posthumamque Nominis Tui Gloriam celebraturus, o Ecclesiæ Catholicæ, ex gentium multitudine collectæ, immortalis Heros, præcipuumque decus & ornamentum, qui communi Sanctorum Patrum calculo inter purpuratos Christi Milites Dux maximus salutaris,

taris, cuinam æquius quam Tibimet hoc oportebat inſcriptum iri opus, cujus in tuendis doctrinis aut certis, aut problemati obnoxiis Tua maxime intereſt? Id ſane præſens expetebat liber: Id meus erga Te deſiderabat amor: Idque perpetuum jus in me Tuum ſine ulla prorſus indulgentia (ut Ipſe noſti melius) exigebat.

II. *Et unum quidem horum facillime cunctis perſpicuum erit, ea nimirum ratione, quia plura continet codex iſte ſive ad illuſtranda Tuæ Vitæ geſta, ſive ad explanandas debitas iiſdem geſtis laudes, quæ nonniſi plauſibilibus ex conjecturis, aut minime ſpernendis congruentiis erui valuere vel ob membranarum id genus, temporum proceſſu, jacturam, vel ob nimiam dicendi brevitatem ſcriptorum veterum, vix conciſe narrantium Sanctorum Martyrum paſſiones, omiſſis ceteris ſanctimoniæ notis, ad eorundem vitæ curriculum pertinentibus, quarum, ad Te ſpectantium, cognitionem, ex multiplici librorum collatione, labore haud levi mecum res perpendendo, aſſequi vix mihi datum tandem fuit. Novimus autem argumentorum ejuſmodi juratos hodie hoſtes eſſe, quotquot præcipue omnis æquitatis deprehenduntur oſores, qui virga cenſoria abutentes, damnant, quicquid aperte declaratum minime inveniunt in antiquis codicibus, qualibet rei probabilitate in facti materie procul excluſa, ſpecioſo nimirum colore ſervandi certitudinem hiſtoriarum inconcuſſam. Quaſi aliter fieri neutiquam poſſit, ut a*

pro-

probabilibus certa ſegregentur, niſi compreſſis, ſepultiſque ſilentio cunctis opinationibus, etiam laude dignis: vel ſi de iſtis quippiam agunt ſeveri quidam critici, ut viris doctis faciant ſatis, innato tamen contradictionis ſpiritu (atque utinam non ut doctiores videantur) eas refellere cito feſtinant, omnem ut in illis adimant, ſi quam merentur, fidem. Secuſque facientes propriis in commentariis Philoſophos Theologoſque, iidem caſtigatores rigidi, vel in uno ſtantes pede, damnare præſumunt; quanquam vanis ducti rationum momentis. Ex adverſo nihilominus compertum habemus, laudatorum contemplantium ſtudia judicio ſapientiſſimorum æque ac Sanctiſſimorum Virorum fuiſſe perenniter commendata. Veruntamen ultra hujuſmodi exempla, conſultius mihi viſum eſt ad potiſſimum iſtius operis munimentum Te, Martyrem, non minus ſapientia quam fortitudine inexpugnabilem, cæleſtem invocare Mecœnatem; quo ſecurius in lucem prodire opus idem poſſet, valido nempe Tuo ſuffultum patrocinio: cujus cauſſa præſentis Tu voluminis famam (ſi forte naſutis a cenſoribus diſtringi contingeret) pari, qua polles, ſapientia & potentia vindicares, ac detrectatorum id genus hominum ora concluderes.

III. *Acceſſit ad me præterea incitamentum alterum dicandi hunc Tibi codicem, mei nimirum erga Te amoris, quem ferme a teneris concepi unguiculis, quemque auctum poſtmodum animadverti, perlectis dignis de Te Sanctorum Patrum teſtimoniis. Is pla-*

Is plane amor calcaria currenti mihi addidit, queis velocius advolarem ad ſiſtendum ipſum Tibi opus. Et mirum ſane, quantum vis amoris amantem impellat, ne hic ſterilis quoquo modo in ſua dilectione videatur. Nihilque verecundius eidem eſt, quod deteſtetur, quam in dilecti conſpectu manibus apparere vacuis. Hinc ſit, modos ut omnes quærat oſtendendi ſe illi, quem diligit, ex corde munificum. Abſit, ut coram eo demonſtrare ſe velit habentem manus in ſinu: ſicut de tenaci, & ad largiendum pigro in Charitibus inquit Theocritus. Nihilo tamen ſecius, ut verum fatear, doni hujus exiguitas obſiſtebat mihi, ne munigerulam Tibi manum tenderem, Tua, Martyr excelſe, conſiderata Magnitudine ac Majeſtate; timens, ne arrogantiæ tribueretur mihi, quod Heroi tam Magno munus tam exiguum obtulerim. Sed neſcio, quæ vox ad interiorem cordis mei aurem intonuit, me reprehendens, ac dicens: Cave, ne parvum dixeris, quod ſua vel tenuitate magna complectitur almi Levitæ facinora. Quare animoſior factus, inſtigante adhuc amore, qui Platonis documento in Trimegiſtro confidentiam ad quidvis audendum ſubminiſtrat, mea ſenſi magis quam prius incenſa viſcera ad perficiendum, quod exſequi præoptaveram. Eoque maxime, quod illa etiam in poſitione imparilitatis doni, animadverterim, fore neutiquam abſtinendum ab hujuſmodi oblatione, quam æſtimatione dignam efficeret non tam rei conditio, quam datoris animus: cujus in offerendo hilaritatem

tem

tem præsertim respicit Donatarii excellentia ; ut æqui, bonique faciat munus oblatum, qualecunque demum illud fuerit.

IV. *Arctius denique his omnibus ad id obsequii Tibi solvendum me compulit jus in me Tuum, Præstantissime Levitarum, ex eo videlicet ortum, quod ego, valde licet immeritus, multam apud Te gratiam meis in necessitatibus sim consequutus. Quocirca tenebar omnino reddere Gratificanti grates. Gratiarum siquidem horti, quemadmodum docet Aristides, immortales sunt: adeo ut quicquid beneficentiæ conferatur, nulla in susceptore valeat excusabili oblivione deleri, quin is, suas juxta vires, rependat debitas vices. Quam ob rem memor tot beneficiorum, queis per omnem ætatem me devinctum a Te sensi; merito judicavi, nulla mihi lege relaxatum iri posse, quominus sicut me, ita & quæ mea sunt (si vere mea, & non Tua potius dici queant) Tibi sisterem consecrata.*

V. *Quæ quum ita sint; cerne, Martyr amplissime, quot nominibus præsentia Tibi vota dicentur: quæ Te Beatum prædicant: Felicem me declarant, tali ac tanto munerandi Te insignitum bonore. Tuum igitur sit, maxime ignium Victor, viva Divini amoris Imago, ea peramanter excipere, potenter defendere, benigne fovere, meque, illa deferentem, in peculiarem Tuam novo beneficio adscribere clientelam. Quo beatius nihil obtingere mihi poterit: Dum omni demissione animi sacris*

Tuis

Tuis provolutus pedibus, *instantissime obsecro*, *enixeque ut exaudiar*, *præcor*; *plene confidens*, *quod a me taliter exoratus*, *ea*, *quæ humillime postulavi*, *meis neutiquam eris negaturus optatis*; *blandus ac dives quum sis in omnes*, *qui invocant Te*: *atque*, *ut cum Divina loquar scriptura*, *factus a Domino*, quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ, *videaris positus* in superbiam (*sive*, *ut legunt alii*, *in Magnificentiam*) sæculorum, gaudium in generationem, & generationem *per universum fidelem terrarum orbem*: *qui perpetuo experitur Tuam in Divinis impertiendis muneribus inenarrabilem largitatem*: *qua & perspecta*, *æquum est*, *ut a cunctis mortalibus exalteris in terris*; *& ab immortalibus beatis spiritibus altius atque altius in superna curia glorificeris æternum*.

AD

AD LECTOREM

PRAEFATIO.

Aude quum dignum semper fuerit, Dei enarrare gloriam in omnibus Sanctis ejus, *in quibus*, ut Leo magnus inquit Serm. unic. de S. Laur., *nobis & præsidium constituit, & exemplum*, inde horum in honorem factum est, ut complura exierint in lucem pro temporum varietate volumina magno cum Christianæ Reipublicæ emolumento. Nihil enim exemplo est aptius, ut Fideles Christi sanctis moribus informentur; quodque certe minime perficitur, nisi propositis Sanctorum virtutibus, unde illorum corda exardescant ad æmulanda charismata meliora. Quocirca conati sunt multi complurium Sanctorum, ac eorum præcipue, quos per anni circulum Dei veneratur Ecclesia, edere acta. Sed quia præ laudandorum multitudine tempus Scriptores defecisset, nisi brevitati studuissent; opus eis fuit, multa concise scribere; ac multa etiam intacta silentio præterire. Quare magis illorum mihi arrisit studium, quo de sanctitate alicujus, Beatorum fastis adscripti, seorsum plenum ediderint, ut fieri potuit, tractatum; ita ut nihil fere de illius gestis dotibusque disquirendum ultra superesset. Quandoquidem ii sunt, qui propius finem attingere videntur, imbuendi videlicet hominis ad perfectum cognitione singularum virtutum, pertinentium speciali quodam modo ad propositum sibi sacrum venerationis objectum, quod homo sensatus, devotionis percitus stimulo, in omnibus actis suis imitari desiderat. Compertum est enim, opprimi lectoris sensum in varia distentum objecta, quantumlibet sancta; ac vice versa in unum, a se delectum, applicatum, recolligi, ac magis intendi; quo valeat, Dei favente gratia, illius imitari virtutes, iisque adversa vitia exsecrari. Maxime quum in uno eodemque Exemplari tot sint ornamenta virtutum, quot ad perficiendum hominem Dei, secundum peculiarem vocationem suam, accomodata esse dignoscit, immo etiam cumulate, ac affluenter parata sibi deprehendit.

Quid porro de Sanctorum auxilio, & tutela, nostris devincienda obsequiis, dicam? salubre quidem esse scimus, omnes amicos Dei simul colere, ipsorumque præsidia una simul implorare. Nihilo tamen secius experimento est, humanæ creaturæ limitatum cor libentius ad horum aliquem singulari ferri devotionis affectu, quem certum sibi Patronum apud Deum adoptet, juxta illud beati Job monitum cap.v. ℣.1. *Ad aliquem Sanctorum convertere*; cujus præsidiis perfrui mereatur: illorum videlicet instar, qui similiter digni sunt habiti retroactis sæculis a se cultis protegi Sanctis, in urgentibus animæ, vel corporis necessitatibus: uti docent innumera id genus exempla.

Hinc plerumque contigit, ut eruditorum complures pro suo quique studio, ac pietate sategerint peculiaria typis opuscula committere, queis istius, aut illius Sancti absolutam ingererent notitiam menti lectorum, qua incenderentur ad hujusmodi particularem, ratione habita, cultum; ut possint aliquando exorati Patroni apud Deum experiri suffragia. Quemdmodum,

digna: quibus fieri fatis poffit iis, qui uberem tanti Herois notitiam affequi amant: atque illis potiffimum, quorum eft, fpeciali quodam titulo fovere in populis cultum ejufdem, hac noftra ætate miferrime frigefcentem, non fine gravi jactura cæleftium benedictionum, queis vetufti fideles, in illius ferventes obfequiis, frui largiffime promeruere.

Ea propter etiam poft commentarium in Martyris Acta, placuit alterum de ipfius Virtutibus adjicere, quo adminiftretur minus eruditis materies ad contexenda ejufdem Sanctiffimi Divinitatis Teftis præconia: copiofumque de Gloria ejus pofthuma tractatum edidimus; ne quid opportunitatis deeffet verbi Dei miniftris, quo commode poffint juxta fermonis indigentiam aptare quippiam per anni circulum ad refricandam in auditoribus fancti Levitæ memoriam. Quei nam devotionis ardor in iftis fperari unquam poterit, fi vix die fefto triumphi levitici aliquid de illius geftis, animique dotibus, Oratores edifferant; altumque deinceps per totius anni fpatia filentium hac in re teneant? Novimus, quibufdam in locis laudabilem effe confuetudinem frequentandi beatum Martyrem fingulis quartis feriis cujuslibet hebdomadæ; convenientefque fideles in Ecclefiam, vel ædiculam, aut facellum fub ejus nomine dicatum, recitare facram decadem orationum Dominicalium, totidemque falutationum Angelicarum, adjecto iis fingulis *Gloria Patri &c.* (veluti fic canentes, in myfterio ad fonum pfalterii decem chordarum: de quo alibi dicendum erit) ac in fine decadis concludere preces cum hymno, vel antiphona, & oratione, inftituta ab Ecclefia Romana pro octavarum ejus die Divinis in officiis. Tum aptum foret tempus, quo facer minifter brevi fermone quippiam de mirabilibus ejufdem Martyris enarraret ad confovendum devotionis conceptæ ignem, ne, fuccedente oblivionis frigore, aliquando reftinguatur. Ufus autem ejufmodi decadis inde ortum fumfit, quod juxta doctrinam Innocentii Papæ III., ac S. Vincentii Ferrerii, paffus fit Martyr pro Chrifto decem tormentorum genera: ut infra videbimus: Dies vero quartæ feriæ delecta eft, quod ea luce beatam efflaverit animam. Ceterum nonnulli quotidie per totum annum prædictas recitant private orationes: & ubi commode perfolvi non poffunt publice in Ecclefia relata feriæ quartæ die; ad libitum directoris ftatui poterit dies altera pro loci, ac temporis opportunitate.

Felices denique jure optimo pronuntiamus eos, qui præpotentem hunc Martyrem dignis ore & opere profequuntur honoribus, & obfequiis. Venerabilis etenim Rupertus, Tuiti quondam Abbas, lib. VI. De Oper. Spir. Sanc. cap. 17. de iis tantum agens, qui ore, vel calamo ejus præconia texunt, affeveranter ait: *Si Spiritus Domini in corde noftro impreferit, ut fenfibiliter de illo quippiam vel breviter digne valeamus eloqui, non dubium eft, quia refpondebit; & illa dilectione, qua fortis in morte, & fortior morte, non potuit ignibus exfuperari, nobis parvulis cum ofculo fancto hilariter arridebit.* Quid felicitatis obventurum non erit iis, qui non lingua folum vel calamo, fed opere quoque gloriam ejus promovere ardenti ftudio curabunt? v. g. qui dona offerent nomini ejus, qui ftatuas erigent, qui aras, qui facella, qui templa extruent (quodque altius eft) qui fanctis moribus per imitationem virtutum ejus vivam in fe ipfis imaginem illius præ fe ferre contendent? Ifti profecto ad fupereffluentem menfuram Laurentium remuneratorem fentient in præfenti fæculo, donec ad optatam perveniant felicitatem in futuro.

FRATER DOMINICUS ANDREAS ROSSI DE PISAURO

Art., & Sac. Theol. Doct. totius Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium post eumdem Seraphicum Patriarcham Minister Generalis LXXXVIII.

CUM Opus, cui titulus: *De Sanctitate, & Magnificentia S. Laurentii Levitæ, & Martyris*: a Patre Mag. Ignatio Como, nostri ejusdem Ordinis Diffinitore perpetuo compositum duo Ordinis nostri Theologi jussu nostro recognoverint, & in lucem ædi posse testati fuerint; facultatem impertimur; ut Typis tradatur, si iis, ad quos attinet, ita videbitur.

In quorum &c. Datum Romæ apud SS. XII. Apostolos hac die 21. Julii 1769.

Fr. Dominicus Andreas Rossi Minister Generalis Ordinis.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

D. Jordani Patriarca Antioch. Vicesg.

ADPROBATIONES

OPus elaboratissimum, & omnigena eruditione refertum, inscriptum *De Sanctitate & Magnificentia Sancti Laurentii Levitæ, & Martyris, Auctore Fr. Ignatio Como*: mandatis obtemperans Reverendissimi Patris Thomæ Augustini Ricchini Sacr. Pal. Ap. Magistri, attento animo lustravi, in quo, cum nihil in eo datum sit reperiri vel a Fide dissonum, vel bonis moribus adversum, ideo ad augendam, fovendamque in Christi fidelibus devotionem erga S. Levitam, invictissimumque Martyrem, existimo publica luce posse frui, dummodo ii, ad quos spectat, ita judicent.

Romæ ex Collegio S. Thomæ Aquinatis apud SS. Vincentium, & Anastasium in Trivio die 13. Februarii 1770.

Franciscus Maria Cavalli C.R.M., ac Sacr. Rit. Consultor.

LIbrum *De Sanctitate, & Magnificentia Sancti Laurentii Levitæ, & Martyris*, compositum a Cl. Viro P. Fr. Ignatio Como, Ordinis Minorum Conventualium Theologo, attente perlegi, ut jussis parerem Reverendissimi P. M. S. P. A. Nihil autem offendi, quod fidei, morumque honestati repugnet. Quinimmo in eo ardens apparet pientissimi Auctoris studium in illustranda Christi Martyris invictissimi Gloria - Nullum enim videtur pene reliquisse vetus, aut recens monumentum, peculiari consideratione dignum, quod in sanctissimi Levitæ præconium cedere prudenter existimaverit. Mysticæ porro (quas in Acta, & fulgentissimas tanti Herois virtutes addidit) commentationes ad ipsius devotionem pios fideles summopere valent incitare. Quare laudatissimum librum numeris omnibus absolutum, posse arbitror publica luce donari, si eidem videbitur Reverendissimo P. M. S. P. A.

Dabam Romæ ex Ara Cæli quinto Nonas Martii 1770.

Frater Ambrosius Erba de Mediolano O. M. O. Sacr. Rit. Consultor.

IMPRIMATUR,

Fr. Th. Aug. Ricchini Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apostolici Magister.

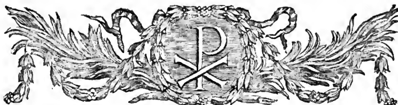
IN-

INDEX
LIBRORUM ET CAPITUM
QUÆ IN HOC OPERE CONTINENTUR.

Liber

PARS

PARS PRIMA

COMMENTARIA SUPER GESTA S. LAURENTII

LEVITÆ, ET MARTYRIS.

LIBER PRIMUS

COMMENTARIORUM IN EJUSDEM ACTA.

CAPUT I.

Ex qua gentium natione in lucem prodierit S. Laurentius. Quorundam recentiorum placitum refellitur: eorumque objecta contra vetustam, universalemque thesim diluuntur.

Ollandiani Patres in nostri Sanctissimi Martyris actis die x. Augusti §.10. Comment. Præv. n. 106. „ Communis (inquiunt) est fidelium vel totius, vel potioris „ saltem partis Ecclesiæ sensus, Sanctum Laurentium hausisse primam in Hispania lucem, „ constansque est de ea re traditio, quocunque „ demum sæculo propagari ceperit. Cumque „ aliunde nulla ratio solida, auctoritas nulla „ vel ex Patribus, vel ex ejus actis, vel ex „ Ecclesiasticis monumentis adeo efficax hactenus proferatur, quæ communem illum sen„ sum, ac traditionem apertæ falsitatis con„ vincere, ejusdemque stabilem possessionem a „ sua dimovere sede, nedum funditus convel„ lere potuerit; superest, ut ea apud nos, sicut „ resedit hactenus, ita porro residere pergat; „ nullaque sciolorum recentiorum, si quæ sint, „ argumenta fallacia eum alumnum e natali „ Hispaniæ gremio eripiant; tametsi non ha„ beamus in promptu, quæ vellemus antiquis„ sima (idest primorum a die passionis Mar„ tyris sæculorum ante salutis reparatæ no„ num) testimonia, quibus Hispanorum tradi„ tioni, ac possessioni patrocinemur. Sed jam „ inde a sæculo nono Sanctum pro Hispano „ habitum invenimus in Adonis Martyrologio, „ ubi sic Martyr loquens adducitur: *Quantum „ ad genus, Hispanus sum, eruditus, & nu„ tritus Romæ.*

2. Adversus laudatam fidelium pene omnium traditionem insurrexere diebus nostris quidam artis critices professores, qui, vindicato a pulvere quodam Codice Veronensi, sub nomine Sacramentarii S. Leonis Papæ, hunc in medium protulerunt, habentem in xii. præfatione Missæ festivitatis S. Laurentii sequentia verba: *Vere dignum &c. Quamvis enim Sanctorum tuorum, propagante te, Domine, clara sit gloria, de beati tamen solemnitate Laurentii peculiarius præ cæteris Roma lætatur, cujus nascendo civis, sacer Minister, & dicatum nomini tuo munus est proprium.* Hinc illam consecutionem intulere: Dum ergo S. Laurentius Romanæ Urbis *nascendo civis* dictus est, jam patet, eum Romæ, non in Hispania fuisse natum.

3. Contra oppositores istos cl. Franciscus Perersius opusculum edidit, cui titulus: *Damasus & Laurentius Hispanis asserti, & vindicati.* Ubi solide ostendit, prolatum Sacramentarii testimonium commode intelligi posse de jure municipali, non de patrio in rigore: quemadmodum priori sensu loquutus est Paulus Apostolus ad Tribunum (jam admonitum a Centurione verbis illis de eo: *Hic homo civis Romanus est*) Interrogatus enim a relato Tribuno in Act. Apost. cap. xxii. 27. *Dic mihi, si tu*

Romanus es? Adfirmavit, dicens, *etiam*. Ut autem adjecit Tribunus. *Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Paulus ait: Ego autem natus*. Gaudebant etenim homines Tarsi nati civilitate Romana, haud secus ac si Romæ nati forent, Plinio, ac Dione testibus: sicut & Tirinus ex Baronio in hunc Actorum locum advertit. Iccirco recte Paulus, licet Tarsensis, dicere Tribuno potuit: *Natus sum Civis Romanus*. Et quia (subdit idem Peresius) sive Oscæ, sive Valentiæ, sive Cordubæ Laurentius natus fuerat, omnes hæ Urbes Rumanorum Coloniæ, & municipia erant (ut habet Plinius apud cl. Antonium Augustinum Dial. VI. VII. VIII.) merito Sanctus Levita in Sacramentario producto appellari potuit: *Nascendo Civis Romanus*. Magis, quod lege Caracallæ, ii, qui ingenui nati essent in Orbe Romano (cujusmodi conditionis natum esse Sanctum Laurentium apud Hispanos in confesso est) Cives Romani reputabantur, juxta Novell. Justin. 78. cap. 5. apud Heinecc Append. lib. 1. Antiquit. Rom. Jurisprud. illustr. §. 20. Ex quo manifeste conficitur, universalis sententia de Laurentii solo natali, nimirum, quod Hispania fuerit, virtute Veronensis Codicis nil omnino detrimenti patiatur. Multis præterea rationum momentis idem Auctor comprobat, citatum Sacramentarium esse minime S. Leonis opus; vel si tale, ut a quibusdam creditur, certe diversis laciniis turpiter depravatum fuisse. Insuper alia multa profert, ad illustrandam veritatem communis sententiæ, venerabilis antiquitatis monumenta: quæ si pius lector nosse cupit, Auctorem ipsum adire in suo poterit opere, ne nos actum agere videamur: quum præsentis nostri sit instituti dumtaxat ea expromere documenta, quæ laudatum fugerunt Peresium in ejusdem caussæ propugnationem.

4. Et primum quidem adducere convenit Sancti Maximi Taurinensis Episcopi testimonium ex homilia quarta, in Natali S. Laurentii habita, erutum. Fuit enim Sanctus hic Pater Leoni Magno coævus: relataque homilia M. S. reperitur in codice XXXIX. pag. 169. max. membran. fol. plut. XVII. Bibliothecæ Mediceæ: ac judicio Antiquariorum, exaratus codex, sive transcriptus ex vetustiori creditur circa finem sæculi XIII. vel initium XIV. Eamque integram dabimus cum aliis Anecdotis in fine hujus Operis, contenti modo testimonium afferre, quod ad præsentem facit caussam. Ait ergo loc. cit. Maximus: *Quamvis Fratres carissimi, Beati Laurentii passionem, quæ in præsenti die perfidiæ sæculi triumphavit, universus nobiscum stupeat mundus: præcipuo tamen gaudio virtutem nutriti sui Ecclesia Romana miratur. Debet enim gaudere præ cæteris, quæ tanto nobilitata sanguine, peculiarem quodam modo indigenæ Martyris possidet dignitatem*. Dum vero Sanctus Antistes non absolute *indigenam Romanæ Ecclesiæ* appellat Laurentium, sed *quodam modo* indigenam, ob diuturnum ejus inibi incolatum ab initio adolescentiæ suæ; ibidemque *nutritum* unice testatur; jam Eum extra Urbem in aliena terra natum esse declarat. Aliunde si Romam excipimus ea pro re, de qua contentio est, nullum quum sit, aut fuerit Regnum, nisi tellus Hispaniæ, quæ sibi vindicet Laurentianum ortum, consequens est, pro Hispanis hac in materie Sancti Maximi stetisse mentem.

5. Eandem tenemur conclusionem trahere ex iis, quæ legimus in pervetusto Romanæ Ecclesiæ antiphonario, a S. Gregorio Papa disposito, ac opera Ven. Card. Thomasii in lucem edito 1686. In festo nanque S. Laurentii pro secunda antiphona tertii nocturni hæc leguntur verba: *Eruditus, vel nutritus Romanus: & a cunabulis Christi sum servus*. Tyrannum sic adloquutus est Martyr. Ubi particula *vel* non est disjunctiva, sed copulativa; ita ut sensus sit: Eruditus & nutritus Romanus. Sic Livius lib. 1. Histor. cap. 42. Scribit: *Hunc ordinem ex censu adscripsit vel paci decorum, vel bello*. Sic quoque Virgilius lib. 2. Æneid. V. 769. *Silvius Æneas pariter pietate, vel armis*. Unde a Gregorio scribente: *Eruditur, vel nutritus*, non discordat Ado, quum ait: *Eruditus, & nutritus, Romanus, & a cunabulis Christianus*. Quod autem is præmisit: *Quantum ad genus Hispanus sum*: (Quod Gregorius in Antiphonario subticuit) inde processit; quia nimirum iste brevitati antiphonæ studere debuit, ut mos erat, estque in ecclesiasticis officiis; ille vero consulere tenebatur historicæ integritati. Cæterum in adversariorum positione, quod Martyr Romæ natus esset, non erat, cur S. Pontifex Gregorius Magnus vocabulum *nutritus* adductæ insereret antiphonæ; omitteretque præstans alterum, nempe *natus*, dicendo V. G. *Romæ natus & eruditus, & a Cunabulis Christi sum servus*. Ubi enim quis nascitur, & eruditur; ibi profectò intelligitur enutritus. Vir autem sapientissimus, suæque patriæ amantissimus, qualis fuit ipse Gregorius ortu Romanus, quique honorem suæ Urbis habuit cordi; quei fieri poterat, ut magni Herois Laurentii eam nutricem, & non potius genitricem appellaret? Nonne injuriæ vertitur matri, quæ supra modum laudabilem peperit filium, ac nutrivit, si tantum nuncupetur gloriosi germinis nutrix, non item genitrix? Et indubitanter. Quandoquidem talis laudator nedum graviter in a se texta laude deficeret; verum etiam sic deficiendo, quod est præstantius, negare videretur.

tur: Hinc Hieronymus lib. 1. Comment. in Matth. cap. 2. super illa verba, de S. Joseph dicta: *Qui consurgens, accepit puerum, & matrem ejus, & secessit in Ægyptum*: sapienter adnotavit, scribens, quod Evangelista *non dixit, accepit filium suum, & uxorem suam, sed puerum & matrem ejus, quasi nutritius, non maritus*. Plane a contrario, si Laurentius reapse Romæ fuisset natus, & genitus; proculdubio sanctus Gregorius tantummodo dicens eum Romæ nutritum, majorem tacendo laudem Urbis, honori patriæ detraxisset, quasi hæc nutritia, non mater extitisset tanti filii; neque aliter Mariæ honori detraheret, qui eam dumtaxat Christi nutricem diceret, non item & Matrem. Porro quum a nostro eliminandum sit sensu, quod magnus Pontifex ea in re sic notabiliter deficere voluerit; sentiendum superest, secundum ipsius sententiam, alibi quam Romæ natus fuerit Laurentius.

6. Sed neque silendum esse reor, quod ex producta S. Gregorii antiphona non parum augeatur suspicio supradicti Codicis Veronensis, nimirum præterquam quod minime lædat thesim nostram (ut paullo ante visum est) adhuc tamen minus credibile apparet, sit S. Leonis magni opus ea saltim in parte, sive in præfatione, quam in nos adversarii opponunt. Quandoquidem oporteret istos sustinere, vel Sanctum Gregorium eam præfationem ignorasse; vel illam intellexisse juxta sensum a nobis expositum de jure municipii. Si hoc secundum concedunt, jam responsionem nostram confirmatam tenent: Si vero primum amplectuntur, temeritatis & impudentiæ notam effugere nullatenus queunt. Nam quonam modo fieri unquam potuit, ut eruditissimus ille vir, ac peculiariter in sacris Romanæ Ecclesiæ libris versatissimus, eam ignoraverit præfationem; quum teste Walfrido, antiquiora correxerit Ecclesiæ Romanæ sacramentaria, divinumque auxerit officium, ut docet lectionarium ejus die Martii XII. Dum autem compertum habemus, sanctum Doctorem suo in antiphonario scripsisse neutiquam, esse Laurentium Romæ natum, sed tantummodo Romæ nutritum, & eruditum; consectarium est, aut eam eruditionem respuerit tanquam adulterinam, sanctique Leonis minime fetum esse, aut Gregorianis diebus nullatenus extitisse. Quocirca non me pœnitet, quod sciscitanti olim Benedicto XIV. fel. record., quid de hac quorundam recentiorum opinione sentirem: Romæ ne, an vero extra Sanctus iste natus fuerit? Extemplo responderim. Cavendum existimo, Pater sancte, ab intemperantibus ætatis nostræ criticis, a quibus si staret Ecclesiasticæ traditionis summa, fere omnia, quæ a majoribus nostris accepimus, jam susque deque forent. Tum sapientissimus ille Pontifex subdidit: Ita sane. Sed tempus est, ut ad alia perlustranda documenta tendamus.

7. S. Ado Viennensis Antistes, qui nono floruit sæculo, in suo Martyrologio Sanctum Levitam interrogationi tyrannicæ sic respondentem adducit: *Quantum ad genus, Hispanus sum*. Ægre talia nostri audiunt Critici, quasi minime ex authenticis extracta, sed ex apocryphis Charthophilaciis eruta, commentitiis accensent. Idque ut novitatis amantibus persuasum faciant; corrupta, inquiunt, fuisse sancti Laurentii acta, multisque commixta nugis; ut illa, quæ refert Surius de expeditione Decii in Persas; nec non de prævio Sanctorum Abdon & Sennen certamine ad beati Papæ Sixti passionem; ac de morte intempestiva ejusdem Decii, Præfectique Valeriani ob illatam Laurentio necem, aliisque hujusmodi. Verum quid ista ad infirmandum Adonianum Martyrologium, ubi unum si excipimus erratum Chronici, nihil de ipsis invenitur insomniis? Temporis rationem Scriptores veteres inexploratam habuere: Sanctum Sixtum, Laurentium, Felicissimum, & Agapitum cum aliis Clericis passos sub Decio putarunt, Eusebiani Chronici mendo præoccupati, ut Peresius advertit; quod & infecit librum Pontif. Rom., (opus Damaso Papæ attributum, qui Pontifex non multo post Eusebium vixit) infecitque vetustissimos alios Vaticani Codices, quanquam non omnes omnino, quos transcriptos credimus errore purgatos X., vel XI. seculo, quum oriri cepit Chronologicæ scientiæ lumen. Quo destituti Gregorius in antiphonario ad Galliarum Ecclesiam directo, & Beda in serm. Sancti Laurentii in idem impegerunt erratum. Vide in oper. S. Greg. editionis Maurinæ. Sub die XIII. Augusti in festo S. Hippolyti Martyris, quem Gregorius refert a Decio requisitum de humato S. Laurentii corpore, nimirum post dies tres ex quo decesserat Levita beatus. Unde colligitur, ipsius Gregorii mentem Eusebiani Chronici errore pariter laborasse, ne verbum faciamus de prioribus Patribus, qui Gregorium præcesserunt. Isti namque licet eximantur ab ejusmodi nævo, quandoquidem minime declaraverint tyranni nomen, sub quo Sanctus fecerit martyrium; revera tamen utrum senserint sub persecutoris nomine Valerianum, & non Decium, quis novit? Ponamus, fortasse intellexerint Decium: Numquid ea propter apud nos minoris momenti esse deberent, quam modo sunt in iis, quæ narrant de substantia Laurentiani Martyrii? Hanc apage fallaciam, ut ab ignota temporis differentia, quæ facto

apponitur, eo quod vera judicetur; fiat transitus ad factum ipsum in substantia labefactandum. Jam nonnulli sensere Scriptores, Christum Dominum Crucis subiisse tormentum quarto suæ prædicationis anno, alii quinto, alii sexto: neque propterea ausus est aliquis inde inferre, eos corrupisse acta Dominicæ passionis: sed solummodo, quod obscurum remanserit certum illius tempus. Haud aliter sincere tradiderunt Martyris acta Patres, qui suppressu Tyranni nomine, & qui sub Decio ea gesta fuisse scripserunt, quantavis laboraverint obscuritate Chronici. Veniamus ad sinceritatem & simplicitatem Adonis in scriptis suis. In laudato siquidem Martyrologio sub die secunda Augusti scribit: IV. *nonas Augusti Natale S. Stephani Papæ & Martyris sub Valeriano & Gallieno Imperatoribus*. En heic inadvertenter nos erudit, haud sub Decio, sed sub Valeriano Sanctum nostrum fecisse martyrium. Incontroversum est enim, Pontificem Stephanum passum fuisse ante successorem suum Sixtum. Præter dubium quoque est, regnaverit Decius ante Valerianum & Gallienum. Quomodo ergo fieri potuit, si temporis epocha illuxisset Adoni, ut is diceret, Stephanum sub Valeriano passum; successurem vero Stephani Sixtum sub Decio, qui Cæsar præcesserat Valerianum? An semetipsum sic aperte jugulare voluit, sciens Chronici veritatem? Absit: sed ea fideliter transcripsit, quæ in vetustissimis monumentis invenit, vel nullo Chronologiæ ordine, vel falso signata. Tam longe est, ut a se comminisci voluerit verba illa S. Laurentii Martyris ad tyrannum: *Quantum ad genus, Hispanus sum*: quasi non invenerit ea vetustioribus in codicibus; quos hodie in pulverem redactos credimus. Quare de Chronici errato cum Baronio concludimus in notis ad Rom. Martyrol. x. Augusti lit. *6. Ejus rei auctor videtur Eusebius, qui cæteris errandi fuit occasio, dum in Chronico Laurentium passum in persecutione Decii testatur. Licet verius sit, ea non ab Eusebio scripta, sed ab alio aliquo superaddita: nam qua ratione ab anno Domini* 254. *sub Decio potuit posuisse martyrium S. Laurentii, si post annos quatuor Sixti Papæ ponit ingressum?* Unum volo, heic lector advertat (si arridet sibi Baronii placitum, nempe quod aliena manu error irrepserit in scripta Eusebii) id nimirum non multo post mortem ejusdem Eusebii contigisse; dum notum est, mendum illud ante Gregorii Magni tempora invaluerit Romanis in tabulis: immo & in parte prima libri gest. Pontif., qui si fetus non est Damasi Papæ, certe alterius Pontificis, Damaso proximi, esse censetur: ut in laudato Peresii opusculo videre licet.

8. Periere, inquiunt, primigenia Sancti Laurentii acta, in quibus nullus deprehendebatur erroris nævus: iccirco satis nobis erit, fidem dare Patribus, non quibuscunque, sed iis tantum, qui viciniores fuerunt tempori passionis S. Laurentii, puta, quarto, vel quinto sæculo Dominicæ salutis. Plane si de membranis illis sermo est, quæ a Romanis notariis persequutorum tempore fuerunt exaratæ, nil moramur admittere, vel in pulverem eas abiisse, vel Diocletianeo incendio conflagrasse. At quod ex iisdem nihil exscriptum remanserit, nihilque ad manus pervenerit posteriorum Patrum, & præsertim Pontificum Romanorum; id demum adsertionis nullarenus potest effugere notam insolentiæ, temeritatis, & audaciæ: Certum omnino quum sit, multos, multosque Martyres ad sanguinem usque decertasse, ne proderent Religionis hostibus sacros libros. Quod si privati fideles id præstitere, quanto magis publici Ecclesiæ Romanæ ministri, ne videlicet domus Dei, talem tantamque pateretur jacturam, & expoliationem spiritualium bonorum, exemplorumque Christianæ constantiæ, sibi relictorum ad ædificationem posteritatis? Profecto non aliunde, quam ex monumentis id genus superstitibus componi potuit breve illud Ecclesiæ antiphonarium, quod postea Gregorius auxit, Patresque Sanctorum homilias ediderunt, non modo qui quarto, vel quinto sæculo floruere; sed & qui septimo, octavo, aut nono lucubrationes suas perfecere; ac subsequenter ex istis alii docti & sancti viri eruditionem omnem hauserunt, quantumvis in hos & illos garriant intemperantes Critici propter unum, quod inveniunt, erratum circa temporis rationem. Si erravere, insurgit adversarius, in uno, qualem sibi fidem vindicare valebunt in cæteris? Veruntamen adversator imprudens, opus est, ut prius ostendat, evincatque in cæteras eorum eruditiones irrepsisse falsitates, quas posteriores ebiberint Patres; uti nos probavimus, unde Chronologiæ mendum irrepserit; quod vel innocenter adoptarunt in scriptis suis de Sancto Laurentio; ac postea licebit illi transire ad alia eorum testimonia infirmanda; nisi velit impudenter asserere, quod marte proprio cuderint fabulosa complurima: a qua propositione cunctorum fidelium piæ aures abhorrent. Væ Sanctorum Patrum scriptis, si valeret nostri oppositoris illatio ex uno deprehenso erraro: quum sola divina Scriptura sit, quæ omnem penitus ignorat errorem. Hinc autem excurrere ad detrahendam illis fidem in cæteris, quæ adstruunt, idque absque gravissimo ac manifesto rationis fundamento, insolentissimæ vesaniæ foret. Atque ut ad nostrum redeamus Adonem; quid de istius Martyrologio scribat eruditissimus Dumes-

mesnillus, universitatis Argentoratensis Cancellarius, in opere de Doctrina, & Discipl. Eccles. Iubet attendere. Lib. enim 38. num. 28. sic habet: *Ado Viennensis, qui hanc sedem per sexdecim annos administravit, vir fuit doctrina, & pietate celeberrimus: Martyrologium scripsit nec dum Episcopus. Quinquennio enim Romæ exacto, Ravennam devenit. Hic quendam libellum, a fratre religioso præstitum, transcripsit, ad describendas Sanctorum Passiones, idest Martyrologium. In eo igitur conficiendo usus est & alio vetustiore, quod Romæ Aquilejam transmissum, & Ravennæ a quodam monacho sibi præstitum mutuo ad describendum acceperat. Istud cum Adonis Martyrologio publici juris fecit Nosweidus, & ipsum Romanum vetus esse, de quo Gregorius Magnus in Epistola ad Eulogium opinatus est.*

9. Reponent forte Critici, dicentes: Ado scripsit Martyrum acta, quæ non ita in Romano Martyrologio legebantur; in quo (ut scribit Gregorius ad Eulogium Alexandrinum epist. 29. lib. 7. Ind. 1.) *non indicabatur quis, qualiter sit passus, sed tantum locus, & dies passionis*. Ita sane. Verum idem Gregorius loco citato innuit, aliud fuisse Romæ volumen, in quo fusius signata erant, quæ summatim, paucisque verbis laudato in Martyrologio indicabantur: ut ex illis patet ejusdem Sancti Doctoris verbis: *Non tamen eodem volumine, quis, qualiter sit passus indicabatur*. Quibus significavit, diverso in volumine talia diffuse contineri. Ex hoc altero indubitanter Sanctus Ado accepit, quod fuse de Sancto Laurentio, aliisque de Sanctis in suo Martyrologio adnotavit. Quod & clarius ad rem nostram innotescit, si advertimus membrum alterum ejusdem Laurentianæ responsionis. Ubi enim ait: *Quantum ad genus Hispanus sum*: statim addidit: *Eruditus, & nutritus Romanus, & a Cunabulis Christianus*: Unde conficitur, ex uno eodem authentico vaticano codice, ex quo posteriora hæc transcripsit Ado verba, priora similiter exscripserit, propter notam sermonis identitatem, quam in vetusto Romano Antiphonario reperimus secundum posterius membrum, non aliunde, quam ex præfato Codice fusiore Gregorii manu decerptum.

10. Satis erit, ajunt Oppositores, si fidem demus Patribus quarti, & quinti sæculi, uti Laurentianæ passionis tempori vicinioribus. Neque advertunt, quod antiquissimum illud volumen, extans olim Vaticano in tabulario, quodque hodie censetur in pulverem conversum, vetustate sua Patres ipsos quarti, & quinti sæculi præcesserit. Si debemus istis præstare fidem, quid ni potiori jure præfato Ecclesiæ Romanæ instrumento, unde Ado verbum illud extraxit: *Quantum ad genus, Hispanus sum*: Quomodocunque demum Chronici error irrepserit? De hoc plane volumine (Sanctorum Martyrum Romæ, alibique passorum actis referto) Gelasius Pontifex, qui sæculo v. floruit, loquitur, quum inquit in Concilio Romano: *Gesta Sanctorum Martyrum secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in S. R. E. non leguntur*. Aderant nempe acta illa, sed non legebantur; non quidem ex caussa, quod Romana non essent authentica, sed quia complura Sanctorum gesta diversarum Ecclesiarum in orbe ratione multiplici peccabant: quemadmodum ipse Pontifex ibidem se explicat, subdens: *Quia eorum, qui scripsere, nomina penitus ignorantur: & ab infidelibus, aut idiotis superflua, & minus apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur: sicut cujusdam Quirici & Julittæ, sicut & Georgii, aliorumque hujusmodi passiones, quæ ab hæreticis perhibentur compositæ. Propter quod (ut dictum est) ne vel levis subsannandi oriretur occasio, in Sancta Romana Ecclesia non leguntur*. Vides, Gelasium minime reprobare volumen illud secundum eam partem, quæ acta Martyrum continebat Romæ passorum? Bene autem secundum alteram, continentem exemplaria gestorum, sive passionalium, inter quæ multa erant ab infidelibus, aut idiotis, aut hæreticis exarata, Romamque transmissa diversarum Ecclesiarum nomine; quibus ne Romana Ecclesia prejudicium aliquod inferre videretur, si acta Martyrum legeret, qui Romæ passi erant, non item aliorum, qui alibi locorum fecissent martyrium, censuit antiquitus abstinendum a lectione hujusmodi actorum: sicque tolleretur da medio subsannationis occasio, ac cæterarum Ecclesiarum vitaretur offensio.

11. Ex eadem porro Gelasii doctrina colligimus, quam authentica in relato volumine habita fuerint acta Sancti Levitæ: Nam quum tanta cautione se gesserit Romana Ecclesia, ut non legeret publice gesta Sanctorum; adhuc tamen ex nostri Martyris actis peculiare composuerit, recitaverit, immo, & cecinerit officium pro ipsius Martyris solemnitate. Cujus rei testimonium est ipsum responsoriale, atque antiphonarium vetustissimum Romanum, quod postea Gregorius auxit, quodque non ex fonte alio, quam ex relatis actis desumi potuit. Quandoquidem ea refert S. Laurentii gesta, quæ nec ab Ambrosio, neque a Prudentio, neque ab Augustino, neque a Leone Magno, vel a Maximo, aut Petro Chrysologo (qui sunt Patres quarti, & quinti sæculi) commemorantur. Uti sunt, quæ referuntur de illuminatione cæcorum, de conversione Lucilli ad fidem, de apparitione Ange-

Angeli extergentis plagas corporis S. Levitæ, atque id genus alia, quæ ibidem leguntur. Hæc quidem omnia Gelasii judicio non erant sublestæ fidei, quominus in Romana Ecclesia legerentur; etiam si ponamus, quod chronici error invaserit præfatum volumen, unde facta illa eruta fuere. Quod mihi haud minus verisimile videtur: dum Gregorius, qui altero sæculo a Gelasio floruit, non a Patribus, sed a Vaticani tabulario accipere potuit materiem, qua divinum ampliavit officium. In suo autem Responsoriali, ad Gallos dato, ut jam diximus, Hippolytum sub Decio passum commemorat.

12. At nostri Critici detrahere non verentur auctoritati Gregorii, Bedæ, atque Adonis, ne dicam Pontificum Romanorum, qui Sanctum Gregorium præcesserunt, quique vetusto usi fuerant Responsoriali Romano; dumtaxat per fas, nefasque sustineant ridiculum illud, quod assumunt principium, nimirum fidem non mereri opus, in quo vel unum deprehenditur erratum. Quodque a seculis unice tribuebatur mentienti; jam affigunt innocenter erranti. Si res ita se haberet, omnia hominum scripta, spiritu Dei minime inspirata, igni protinus tradenda forent, quum vix reperiatur opus humanum, in quo ne vel unus deprehendatur error. Incassum igitur adlaboravit annalium parens in tot voluminibus exarandis: nulla ei fides adhibenda foret, quia compertum est a posterioribus Chronologis pluries in ratione temporum defecisse. Quid, quod ipsi recentiores Chronologi, multo jam acuto suæ scientiæ lumine, adhuc tamen sibi invicem contradicunt; adeo ut quot capita, tot sint alternatim discrepantes sententiæ? Transire ne iccirco licebit ad neganda historicorum omnium facta, qoia nimirum unus eorum sub tali, alter sub diverso rempore successum collocavit? Ita plane ridendos se produnt, quotquot infirmare conantur Martyris acta ex eo videlicet, quod in iis inveniunt per errorem supputatam temporum rationem.

13. Audi modo unum ex istis, recentiorem, nempe quendam Anonymum in suo, quod Romæ nuper edidit opusculo sermone italico, cui titulus: *Memorie di S. Lorenzo Martire*. Pagina enim tertia, censura Baronii, Ruinarti, ac Tillemontii, super acta Suriana & aliorum de Sancto Laurenrio abutens (quandoquidem hæc multis scatent falsis) sic ad philosophandum transit: *I di lui atti, che ora abbiamo, dal Ven. Cardinal Baronio, e da molti altri eruditi, e pii scrittori, vengono stimati e dimostrati apocrifi, o poco sinceri; onde non può uno servirsene prudentemente. Ma a dir vero, possiamo chiamarci paghi, e contenti di ciò, che si raccoglie di sicuro da' mentovati Santi Padri, l'autorità de' quali dee persuadere, anzi convincere qualunque animo, tanto quanto ragionevole, sì perchè fiorirono sì vicino a que' tempi, e nella sostanza convengono mirabilmente; onde incapaci d'ingannare, e sì dotti, e guardinghi nel racconto de' fatti, e dotati di sì alto discernimento, onde difficilmente poteano restare ingannati*. Optimum sane Patrum elogium. Dolemus tamen, quod restrictum nimis invenimus, scilicet ad Patres viciniores tempori passionis Sancti Laurentii, puta, qui floruerunt quarto, vel quinto sæculo, non item extensum ad posteriores alios, qui nono saltim sæculo vixerunt. Cur autem id facere detrectaverit, satis ostendit, quum pag. 4. num. 2. subnectit dicens: *Gli atti summentovati portano, che S. Lorenzo di nascita fosse Spagnuolo*. Id Anonymus audire æquo animo non patitur: propterea posteriorum Patrum scripta fascem in unum damnat, quoties illud in eis offendit verbum: *Quantum ad genus, Hispanus sum:* aut quid simile caussæ suæ noxium.

14. Male quoque apud illud audiant, necesse est, vetusta Romanæ Ecclesiæ volumina, quæ ante Gregorium extitere, quæque ab eodem Gregorio reformata dignoscuntur. In iis enim antiphonariis, & responsorialibus, ut supra tetigimus, solum reperimus, Laurentium Romæ fuisse nutritum, & eruditum: ubi ratio polcebat in adversarii positione, reticere potius vocabulum *Nutritus*, quam dictionem *Natus*. Sed ista dissimulat eruditus recenrior: atque ad Patres nos provocat, diebus Laurentianæ passionis propinquiores; sciens hos nullum habuisse verbum de ipsius solo natali. Censorem etenim latebat homilia tv. Sancti Maximi Taurinensis, cujus testimonium de aliena ab urbe terra nativitatis Sancti Laurentii supra produximus. Patres, inquit, viciniores temporibus S. Laurentii conveniunt mirabiliter in substantia ipsius actorum. Inoffense quidem. Neque ab iisdem Patribus discordant, qui juxta universalem traditionem Sanctum fuisse Hispanum affirmant: Quis enim veterum id unquam negavit? An error Chronici, qui in posterioribus detectus est membranis, substantiam inficit facti? Incapaces, ait, fuere illi primævi fallendi alios, utpote qui eranc veritatis amantes. Huic & nos verbo subscribimus. Vel si aliquando humanæ conditionis defectu in erratum aliquod inciderunt, id præter eorum evenisse intentionem, & voluntatem, neutiquam diffitemur. Sed quid propterea? abstinendum ne forte est a lectione posteriorum Patrum V. G. S. Gregorii Magni, Venerabilis Bedæ presbyteri, Sancti Adonis, & cæterorum hujusmodi, quasi minus ac illi fuerint veritatis amatores, capacesque decipiendi fide-

delium simplicitatem, aut hebetes ingenio?

15. Accedamus ad secundæ, & tertiæ classis Auctores, qui non in unum, sed in plura impegerunt falsa. Multa utique sunt, quæ Baronius castigat in Surio sub notis ad Martyrol. Rom. x. Augusti. Modeste tamen subdit: *Hoc idcirco dixerimus, ut sciat prudens lector illa a germanis Sancti Laurentii actis separare*. Vera enim permixta falsis Suriano in codice reperta sunt: neque hac ex causa purpuratus ille sapiens abstinendum duxit a Surii lectione, vel consultos nos fecit, ne illius historici eruditionibus ullatenus uteremur; sed ut ab apocryphis, & veritati contrariis caveremus. Novit enim vir doctissimus discrimen ponere inter spuria, quæ bona fide pius hausit Surius; & sincera, quæ permixte idem auctor extraxit ab antiquo codice. Sequutus est autem eruditus Baronius illud Dei monitum per os Isaiæ prolatum cap.15. ℣.19. *Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris*. Quod sequi dedignatur noster Anonymus, inquiens: Prudenter actis hujusmodi vel unus uti nequit. Et satis cuique debet esse, si Patrum utamur scriptis, & quidem Patrum, qui vixerunt proxime temporibus Laurentianis. Hinc ipsum quoque Baronium tacite cum aliis historicis carpit; quia Hispanum Laurentium profert ex rebus gestis S. Damasi. Et mirum valde, quod Ruinartium pro se citet, dum Maurinus idem Doctor in admonitione ad acta S. Laurentii sincera num.1. & 2. post recitata Patrum antiquiorum nomina, subjungit: *His adjungi possunt Gregorius Magnus, Fortunatus Gregorius Turonensis, & innumeri alii Auctores, quos enumerare prolixius esset. Hi sunt indubitatæ fidei tester, & omni exceptione majores*. Commendatque Sanctos Hippolitum & Romanum, innixus auctoritati responsorialis libri S. Gregorii, qui usque ad initia sæculi septimi vixit, ut dictum est, a Chronologiæ nævo non immunis, sicut & Ado. Cujus rei & si conscius idem Ruinartius, haud iccirco posteriores sapientes rejicit a catalogo testium indubitatæ fidei. Quos dum innumeros esse contestatur, extra omnem dubitationem iis accensendum judicat Adonem, Sanctitatis gloria præstantem. Id pro eodem Adone, ut supra vidimus, Bollandistarum Collegium præstitit, dicens: *Ex his* (nempe Adonis verbis in persona S. Laurentii prolatis: Quantum ad genus Hispanus sum) *potissimum Sanctum Laurentium Hispanis dedimus in Commentario*. Hæc invenire licet apud eosdem Bollandianos sub die x. Aug. in notis appositis ad recitata ibidem Adonis verba post Commentarium prævium. Sed ne institutum prætergredi videamur; oportet attendere, quomodo novus Censor recentiores impetat, tamquam sublestæ fidei Historicos circa Martyris acta. Imperturbato nam inquit ore quarta in pagina num.2. *Alcuni moderni si lusingano di sapere in fino i nomi dei di lui genitori, benchè in assegnarne la patria non vadino molto di accordo*. Producitque, in ordine ad primum suæ propositionis membrum, Baronii testimonium in notis ad Martyrol. Rom. die 1. Maii. Verum audire fas est, quid ibidem scribat annalium parens: ait enim lit. e. *In Flore Sanctorum Hisp. ex vet. monumentis Oscensis Ecclesiæ leguntur, hi parentes fuisse S. Laurentii Martyris*. Nimirum *Orentius* & *Patientia*. Nostrum non est impræsentiarum hanc movere controversiam, quam proprio examinandam loco reservamus: sed notamus hominis in loquendo libertatem, sive licentiam, minime dubitantis adfirmare, quasi recentiorum doctorum sit commentum, sibique blandiantur postremis hisce temporibus nosse genitorum Laurentii nomina; nec non in tantæ rei confirmationem adjicere Baronii testimonium, perinde ac si istud Anonymi ejusdem corroboret assertionem, quam propria fictione componit; quum ex adverso ejus redarguat falsitatem. Manifeste siquidem Baronius inquit, notitias illas in veteribus reperiri, ac legi monumentis Oscensis Ecclesiæ, certasque apud Hispanos ab antiquis diebus fuisse coram doctis, indoctisque: Quomodo noster audet Criticus, quasi fretus auctoritate Baronii, nonnisi paucis tribuere historicis recentioribus eam nominum notitiam, quam levitatis, nulliusque fidei sugillat, ridendamque prodit? Verum qui auctoritatem antiquorum extenuare conatur, eam traducens veluti placitum novissimorum hominum, ut istis debitam fidem adimat, magis ridendum se tradit.

16. Posthæc ad primæva, de quibus supra egit, revertitur tempora, queis præcipue Laurentiani Scriptores floruerunt, ad deturbandam nimirum Hispaniam ab immemoriali possessione cunarum Levitæ Sanctissimi, pag.5. dicens: *veramente fa meraviglia, che Prudenzio Spagnuolo alcerto, il quale non molto dopo quella stagione sì a lungo, e sì precisamente verseggiò sulle azioni del Santo, non accennò punto di ciò* (nempe super Martyris ortum in Hispania) *come per altro non manca di fare, quando canta le gesta di altri Martiri, che furono Spagnuoli*. Evidentissimis Petesius suo in opusculo momentis ostendit falsitatem propositionis Gallonii, asserentis morem fuisse Prudentii in poematis, quæ cecinit pro Sanctis Hispanis, indicare locum nativitatis eorum. Idque vel raro egit, urgente necessitate distinguendi laudatum unum subjectum ab altero propter nominis unitatem, qua confundebantur. Quamobrem supervacue Anonymus Vallicellanum

num citat codicem ejusdem Gallonii H.22. p.265. ad confirmandum colon illud suæ periodi, nimirum: *Prudenzio non accennò punto di ciò, come per altro non manca di fare, quando canta le gesta di altri Martiri, che veramente furono Spagnuoli*. Verum est, quod Prudentius in S. Laur. Peristeph. nihil meminit eorum, quæ ad ipsius Sancti natalem in hoc mundo pertinebant: at purum, putumque figmentum est, quod in Sanctis cæteris Hispanis mos illi fuerit contrarius: sicut legenti Vatem sanctum facile patere poterit. Pauca superaddemus & nos.

17. Sagitta hæc, quam Anonymus jaculari studuit adversus eos, qui sustinent universaliter, Sanctum in Hispania natum, in ipsum redit sagittarium. Veraciter namque admirationem affert, quod Prudentius, qui se totum effudit in dicendis Romanæ Civitatis laudibus; quia hæc theatrum extitit triumphorum tanti Martyris, ne vel unum facere voluerit laudis verbum, quod ipsamet Urbs talem genuerit Heroem, juxta ipsius jaculatoris positionem. Vel si argumentum a silentio petitum elumbe est; validum sane habita ratione ad eum, qui magni fecit illud, merito reputamus. Ultra in Anonymum iccirco insurgimus. Poeta Sanctus strophа nona hymni sui celebrare propoluit Laurentianæ passionis ordinem; & plura quidem narrat Sancti gesta, quæ istius passionem præcesserunt. Ubi autem devenit ad exponenda supplicia, quæ illi tyrannus intulit, solum explicat succensum lignorum rogum, quem conscendere Barbarus Laurentium jussit: nil meminit de torsionibus prævis, nil de flagellis, nil de scorpionibus, nil de plumbatis, nil de equuleo, nil de ore lapidibus quassato, quid plura? nil de potissimo martyrii instrumento, quale fuit caminum ferreum, seu craticula, super quam exustus passionem absolvit. Numquid reapse nihil horum perpessus est Martyr? Reor, a Prudentii silentio id inferret Anonymus, nisi animadverteret obstare sibi auctoritatem Patrum quarti, & quinti sæculi, ex quibus satis erit adducere Sanctum Leonem magnum Serm. unic. de S. Laur. ita docentem: *Fremit ergo prædo frustratus..... & solidissimam illam levitici animi fortitudinem diris parat urgere suppliciis: quorum ubi prima nihil obtinent, vehementiora succedunt. Laceros artus, & multa verberum sectione conscissos subjecto præcipit igne torreri, ut per cratem ferream &c.* Nosque resumimus, demant Critici flammam ignis, horum omnium nil omnino Prudentius commemoratus est: quei ergo ab ipsius silentio, negare contendunt Martyris ortum in Hispania, de quo nec agere somniavit, minusque de loci nativitatis ejus circumstantia?

18. Age mittamus has nenias, quas nobis adversarii cudere student; persuasum quum sit doctis & indoctis, præcones Verbi Dei sacris suis in elogiis, uti experimento est diebus etiam nostris, licet nonnulla Sanctorum, de quibus agunt, intexant acta; non tamen omnia, quæ ab historicis debito narrantur ordine, in proprium sermonem infarciunt; sed iis dumtaxat utuntur, quæ ad suam spectant inventionem. Ita & non aliter Sancti Oratores & Vates in suis de Sancto Laurentio sermonibus, ac poematis sese gesserunt. Sciebant enim, in Ecclesia non deesse Martyris acta cum cæteris Sanctorum, ut supra vidimus a num.10. ad 12., quanquam hæc, Gelasio teste, publice in Ecclesiæ Romanæ Conventu non legerentur gravibus ex caussis num.11. relatis. In privatorum etiam hominum manibus illorum exemplaria verisimiliter extiterint, nemo sapiens, ac prudens in dubium vertet. Ibi erat copia legendi ex integro historiam nostri Sancti, non in uno, vel altero sermone acervatim audiendam.

19. Bollandistæ §.XII. Commentarii prævii explanatam hactenus de S. Laurentii gestis difficultatem sibi objectant, sed rem in ambiguo linquunt, dicentes: „ Ad primæva & genuina „ Sancti acta quod attinet, suspicari quisquam „ posset, num extiterint sæculo v., quia Pa„ tres quidam, quorum de Martyre nostro pro„ duximus fragmenta §.IV., utuntur verbis *Tra„ ditur*, & *Narratur*, tacite quodammodo in„ dicantes sua se non ex scriptis actis, sed ex „ traditione, & aliorum narratione accepisse. „ Sanctus quippe Augustinus ibidem num. 37. „ *Opes*, ait, *Ecclesiæ ab illo persecutore quæ„ rebantur, sicut traditur*. Et loco cit. n.35. „ dicit S. Maximus Taurinensis: *Venerabilis „ Xistus ita illum* (S. Laurentium) *Spiritu „ præscientiæ compellasse narratur*. Sed su„ spicionis istius ratio vi istorum verborum ut „ sic haud videtur satis fundata: nam cum „ alibi Patres isti, uti, & Prudentius §. illo „ a nobis citati loquantur de Sancto affirman„ tissime; cur duas istas SS. Augustini, & Ma„ ximi expositiones non liceat interpretari, „ quasi dixerint, *scripto traditur*, *scripto nar„ ratur*? Dixi vi istorum verborum. Etenim „ an scriptis ex actis, eorumve fragmentis sua „ prompserint Patres, an ex sola aliorum re„ latione, ac traditione non scripta, quis cer„ to definiat? Sed fac, eos sua hausisse e so„ la traditione; enim vero venerabilis & pre„ tiosa nobis illa maxime esse debet, ac sum„ mam fidem conciliare. Nam S. Ambrosius, „ & Prudentius floruere sæculo Martyris pas„ sioni proximo æræ Christianæ IV. Quinto au„ tem hoc subsecuti sunt Sancti Augustinus,

„ Pe-

„ Petrus Chryfologus , Leo PP. , Maximus „ Taurinenfis; ea , quæ de S. Laurentio didi- „ cerant , maxime opportuna offerri cenfentes, „ ut populum inftruerent , & ad virtutem in- „ citarent , & religionem Catholicam extolle- „ rent &c. „ . Hactenus laudati Scriptores.

20. Veruntamen horum pace Doctorum, ubi ajunt : *An fcriptis ex actis eorumque fragmentis fua de S. Laurentio prompferint Patres, an ex fola aliorum relatione ac traditione non fcripta, quis certo definiat?* Non fatis hifce fenfis adquiefcere valemus , fi fub illo adverbio *certo* non de phyfica , fed de morali certitudine intelligunt loqui , quæ omnem prudentem excludere poteft , ac debet dubitationem : quemadmodum certo extitiffe fcripta Sancti Laurentii acta id temporis , nos mordicus fuftinemus, faltim in aliquo fincero compendio ; ea in pofitione nimirum , quod primigenia Diocletianeo conflagraverint incendio, omninoque perierit Ecclefiæ Romanæ tabularium , cuftoditum, ac in pretio habitum a fummis Pontificibus fuper omnes opes pretiofiffimas . Quod vix permitti gratis poteft; ne verbum faciamus de cæteris id genus exemplaribus in manibus peculiarum fidelium exiftentibus. Communis eft namque hiftoricorum adfertio, Sanctorum Martyrum gefta legi publice confueviffe in Ecclefiis ab antiquis diebus, Urbe Roma excepta , ut teftatur Gelafius; qui tamen non refragatur , acta Martyrum cuftodita ibidem fuiffe , quanquam eo loci non legerentur. Exemplaria igitur illorum multa per Orbem extabant ; quanto magis Sancti Laurentii gefta præ ceteris illuftriora , de quo Martyre univerfa Ecclefia Chrifti peculiare feftum agebat, cuique ab ipfius pene triumphi die cultum folemniter , diftincteque femper impendit , uti proprio videbimus loco ? Quid ? quod Prudentius & Ambrofius Martyris noftri verba five ad Beatum Sixtum , five ad tyrannum habita tam fubtili ac diftincta narratione producunt , ut certum moraliter habeatur , id præftare neutiquam potuiffe , nifi ea in authenticis legiffent prius libris . Floruerunt enim poft centum & quadraginta circiter annos a Martyris ætate; notitia vero , quæ ore tenus accipitur ab hominibus , quantum detrimenti decurfu temporum patiatur (præfertim ubi non agitur de brevi aliqua retinenda memoriter fententia , fed de longiori conftructione fermonum) quis ignorat? Vel quis fideliter mihi vel ad verbum recitare queat prolatam retro fæculo viri quantumvis celebris haud brevem locutionem fine ullo membranæ fcriptæ beneficio? Quid? quod in vetuftiffimo Refponforiali Romano minute defcribuntur facta , dictaque Sancti Levitæ cum Lucillo , Hippolyto , Romano &c. , de quibus actis Patres illius ævi nil omnino dixerunt ? Numquid Romana Ecclefia in humanis rebus hiftoricis nude loquentium ori fefe commifit , & non potius fidem fuam bonis firmifque tabulis commendavit ? Non enim pura traditio (quæ fecundum Theologos a fcripto diftinguitur , quia dumtaxat ore tenetur) fummæ auctoritatis agnofcitur , nifi in iis , quæ ad fidem & mores fpectant , propter peculiarem Divini Spiritus adfiftentiam , qua fuam Deus regit Ecclefiam : cæterum paffionalibus in relationibus Sanctorum Martyrum defectibilis plane cenfetur , fi folidis deftituta cernitur monimentis . Quum itaque Patres, & ipfa Romana Ecclefia in divinis officiis tam affeveranter , tamque fubtiliter noftri Martyris gefta defcripferint ; non nifi ea ex authenticis fideque dignis membranis eruere potuerunt . Secus eorum de illis prædicatio infirma fuiffet , quæ labili hominum memoriæ iftorumque in verbis defectioni proxime poneretur innixa. Quod credere factum , penitus abfurdum foret . Et ideo conftans ratio eft , quæ certo moraliter definiat , Sanctos illos Doctores fideliter populis annuntiaffe fuis in fermonibus, fuifque in operibus tranfcripfiffe Laurentiana gefta , quæ fcripto tradebantur, quæ fcripto narrabantur.

21. Quod fi præfracte quis perfuafum fibi vult , Auguftinum & Maximum pura traditione fuas de Sancto promfiffe homilias, quod dixerint , *Traditur* , *Narratur* , adeo ut nulla Martyris habuerint ad manus acta; claudicabit procul dubio ejus illatio , quod ita quoque contigerit Ambrofio , Leoni Magno , Petro Chryfologo , ipfique Romanæ Ecclefiæ in Laurentianis componendis laudibus fub eadem temporum ætate , in quorum omnium monumentis nufquam ea leguntur verba *Traditur* , *Narratur* . Nimifque fallax deprehenditur argumentum adverfarii ab infufficienti partium enumeratione procedens. Ex productis interim manifeftis rationibus non videmus , unde oriri potuit in Bollandianis Patribus prudens dubium , ut a duobus exemplis tranfitum ad eam facerent propofitionem univerfalem , nimirum: *An fcriptis ex actis fua prompferint Patres , an ex fola aliorum relatione ac traditione non fcripta , ecquis certo definiat?* Definient, refpondemus , quotquot prudentes mature confiderabunt rei circumftantias a nobis expofitas, quæ moralem facti certitudinem inducunt, nulla ex adverfo exurgente folida ratione, propter quam talis definitio queat in dubium revocari. Longe abfit, ut ignotorum nobis hominum ori, facile defectibili præ calamo , fides actorum Martyris innixa fuerit , quantumvis pretiofam Bollandiftæ prædicent traditionem hujufmodi, quæ vulgi demum , non Patrum foret . Quis enim

enim non dignoſcet, rimam inde infulſis aperiri Criticis noſtri temporis, dicendi videlicet, ſinceros utique fuiſſe ſuis in ſcriptis Patres: quæ de S. Laurentio acceperunt oretenus, adnotarunt: at ſi traditio ipſa per ora diverſorum tranſiens (nihil quum ſit facilius, quam lapſus in verbis) immutationem non modicam paſſa fuerit, priuſquam ad eorum perveniret aures, qnis novit? Et licet valde pii fuerint ac ſinceri primitivæ Eccleſiæ fideles, humanæ tamen conditionis defectibus erant obnoxii. Quocirca non ſine gravi ratione cum Romani Pontifices, tum alii Eccleſiarum Præſules magnam adhibuere curam in Martyrum paſſionibus notariorum calamo deſcribendis. Neque poſt excitatas in ſacros libros Diocletianeas flammas (queis non exigua remanſerunt abſumta volumina) ſanctiſſimæ Religionis amatores omiſere, juxta eruditionem, quam ex iiſdem hauſerant codicibus, iterum vel compendiaria ſanctorum acta ſuis conſignare ſcriptis; aut ex marcentibus reſiduis illa tranſcribere, ut in primævis jacebant. Quanto igitur magis id, ſentiendum erit, præſtitiſſe, ubi ſermo erat de reparanda jactura geſtorum noſtri clariſſimi Martyris, adeo in univerſa Eccleſia culti. Id profecto evincunt ſcripta Prudentii, Ambroſii, Leonis, ceterorumque pene Patrum, & præſertim Gelaſii teſtimonium, ac Reſponſoriale Romanum, quod Sancti Gregorii Magni tempora præceſſit; quibus poſtmodum acceſſerunt ſcripta ejuſdem Gregorii, Venerabilis Bedæ, Sancti Adoris, aliorumque graviſſimorum Auctorum, qui a Ruinarto appellantur, *indubitatæ fidei teſtes*.

22. Hos inter unum ſilentio minime prætereundum ducimus, ſive communi citatione confundendum, emunctiſſimæ naris virum, poſtremiſque licet ſæculis ſancto cum Thoma Aquinate Doctorem Eccleſiæ ſalutatum, Sanctum ſcilicet Bonaventuram, in cujus ſermone de Sancto Laurentio nihil habetur, quod detrectare valeant critici, ratione ad Chronicum habita. Nam circa Martyris tortorem Seraphicus ſe geſſit Doctor inſtar Patrum quarti & quinti ſeculi, ſuppreſſo nimirum perſecutoris nomine. Hoc autem de noſtro Sancto Archilevita teſtimonium ponit: *Mundum cum ſuo flore contempſit, Patriam & omnia dereliquit*. Nuſquam legimus, ſanctiſſimum Juvenem ex die, quo Romam pervenit, inde pedem extuliſſe, minuſque Urbem reliquiſſe. Sed, ut Sanctus inquit Gregorius, *Romæ nutritus, & eruditus:* ſubditque Chryſologus, *in ipſo capite gentium, ideſt in ipſa Urbe Romana Diaconus miniſtravit, & in ipſo juventutis ſuæ flore decorem juventutis ſuæ ſanguine purpuravit:* Hinc inferimus, Sancti Bonaventuræ mentem circa patriam ejuſdem Martyris neutiquam ſtetiſſe pro Urbe, quam nullatenus noſter Sanctus dereliquit, ſed pro altera civitate, quam deſeruit; ſeſeque inde contulit Romam. Patrium vero ejus locum, unde ille diſceſſit, & Romam petiit, nullum quum in orbe ſit Regnum, quod ſibi arroget, ut ſupra vidimus, præter Hiſpanicum communi Scriptorum ſuffragio: Huic igitur Sanctus Bonaventura gloriam cunarum Martyris judicat eſſe tribuendam.

23. Dicant modo recentiores Critici, unde Sanctus hic Doctor Eccleſiæ citatam hauſerit doctrinam? Ex incontaminatis ne vetuſtis codicibus, qui vel hodie non extant, vel pugnant cum blattis ac tineis; an vero ex corruptis fontibus ſecundum Chronicum, puta, Adonis, aliorumque ſubſequentium? Si primis adhæſit, jam non eſt, quod contra opponant. Si ſecundis, iterum interrogamus; unde habent, quod ex vitiatis, & non ex illibatis actis doctrinam hanc ſuxerit? Caveant interea, ne reſpondeant per illud idem, qnod ponitur in controverſia; nimirum negando ulla fuiſſe XIII. ſæculo Sancti Laurentii acta incorrupta, turpiter ſic peccantes contra logicas inſtitutiones. Non enim in toto Bonaventuræ ſermone inveniri quicquam poteſt, quod ſapiat erratum Chronologicæ corruptionis. Abſurda eſſet autem conjectatio, quæ traheretur ex eo, nimirum quod ſincera Martyris acta temporibus noſtris incomperta ſint: unde ſimiliter audacter definiant, nec ſæculo XIII. ullum hujuſmodi Codicem extitiſſe, ac Seraphico Doctori patuiſſe (loquimur non de primigeniis actis, ſed ut minus de compendiariis ſupra expoſitis) abſurda, dico iterum, foret illatio, qua rei evaderent, illaque digni ſententia, quam in ſua Catholica Judas Apoſtolus profert adverſus incredulos, dicens: *Quæcunque ignorant, blaſphemant*. Cæterum ſi adverſariis lubet ita ſentire; diſcant ſaltim a viro tam eximio reſpuere in corruptis fontibus, quæ merito vitiata cenſentur: Complecti vero, quæ ſincera judicanda ſunt: inter quæ acri accenſenda eſt Sancti Bonaventuræ judicio veritas de Hiſpanico almi Levitæ genere, ac patria; uti etiam docuit Sanctus Maximus Taurinenſis homilia IV., declarans eum haud Romæ natum: quemadmodum & implicite ſenſit Magnus Gregorius, ſolum expendens, illum *Romæ* dumtaxat *eruditum & nutritum* fuiſſe.

24. Hoc itaque jacto (ſatis firmo ex iis, quæ & laudatus Pereſius, noſque addidimus, graviſſimis monumentis) actorum Martyris principe fundamento, quod ipſius reſpicit nationem; non eſt, ut ſuſpicemur, Romam dolere, quæ veritatem noſſe amat, haud fallaciis blandiri. Regina enim quum ſit Urbium, honor ejus judicium diligit, quo cuique, quod ſuum

suum est, tribuatur; adeo ab ea procul est, ut alterius invideat felicitati: aut fluctuare velit, & circumscrri omni verbo novæ doctrinæ, quin potius id odit, execraturque, gaudens unice veritate. Et licet actum fuerit de cunis illius, qui inter Sanctos omnes ex gentium Ecclesia procreatos, velut sol inter stellas, effulsit, ab Oriente ad Occidentem usque, sanctitatis suæ radios diffundens; libenter tamen Urbs Orbis gloriam Originis ejus Hispaniæ cedit; dum splendoris meridiem in se tenet illius auctæ consumatæque virtutis. Quare tranquilla nobis otia facit, ad progrediendum ulterius in disquisitionem in primis loci peculiaris, ubi Heros hic præcellus primo lucem vidit. Quandoquidem obtinendæ scientiæ gratia posterioris hujus articuli, stabilitam hactenus præmisimus thesim, qua de communi nationis Ibericæ solo ad peculiarem descenderemus locum, ubi vitam is est feliciter auspicatus.

CAPUT II.

De peculiari loco, unde Sanctus vel Oriundus, vel ubi etiam natus sit. Urbium, Scriptorumque disceptationes breviter referuntur. Adhærendum esse censetur vetustis monumentis Cathedralium Ecclesiarum Urbis Jaccensis, & Oscensis. Argumenta ex adverso profligantur, vindicaturque prædictarum venerabilium Ecclesiarum auctoritas. Historica de Sanctis ipsius Parentibus eruditio; horumque sanguinis claritas adstruitur: nec non tempus circiter nativitatis ejusdem sacratissimi Martyris e scriptis S. Petri Chrysologi quodammodo coniicitur. Aliæ item notabiles circumstantiæ ad præfatam nativitatem pertinentes observantur, una cum mirabilibus quibusdam signis.

Posito, ut supra diximus, primario præsentis Operis fundamento, idest deliberato nationis genere nostri Martyris, inquirendum se nobis offert, quonam Hispaniæ loco natus ipse fit: vel ex quo saltem oriundus; ne videlicet laus celeberrimi hujus Viri ex ipsius petita origine delitescat; sed potius, quo fieri poterit, solidis illustretur argumentis, juxta illud Ambrosii in cap.1. Lucæ: *Docet nos Scriptura Divina, non solum mores in iis, qui prædicabiles sunt, sed etiam Parentes oportere laudari, ut veluti trasmissa puritatis hæreditas, & in iis, quos volumus laudare, præcellat... Sic Sancti Samuel mater Anna laudatur: Sic Isaac a Parentibus nobilitatem accepit*: Sic pariter in ejusdem Lucæ Evangelio Genitorum Joannis Baptistæ Sanctitas, & splendor sanguinis commendatur. Haud secus mentis est nostræ, quam in eo, quem laudamus ostendere, non solum magnus fuerit moribus, miraculis magnus, magnus munere ac passione, verum etiam Parentum sanctitate, generisque præstantia magnus. Hæc illi debita ne denegetur gloria (recitatis prius variis de ipsius peculiari loco natali opinionibus) ad originem ejusdem illustris Pueri elucidandam intendemus animum: quod magis urget; ut in faciem Ecclesiarum honor & splendor natalium ejus effulgeat, quo in hunc mundum veniens, condecoratus apparuit.

2. „ Magna contentio (Bollandistæ inquiunt §. XI. num. I. & seq.) inter Hispa„ nos est circa locum, quo natus sit Levita „ sanctissimus, quem Oscenses suum affirmant, „ Valentini sibi vindicant, repetunt Corduben„ ses, sed horum nulli authentica promunt do„ cumenta, queis certam sibi nostram conci„ lient fidem. „ Peresius patria, ut fertur, Valentinus, in posteriori parte sui laudati Opusculi cap. 7. pag. 14. *Hanc*, ait, *disputationem missam facimus, quod vel tractata, nitescere possit, desperemus*. Coniicimus, sic scripserit, intelligens, quod nitescere non poterat dissertatio in favorem suorum concivium Valentinorum; quibus cavit præjudicium inferre, Sanctum Oscensibus dando. At id minime curavit S. Vincentius Ferretius Serm. de S. Laur. qui licet patria Valentinus, nihilominus aperte scripsit, Laurentium Oscæ natum. Elapso sæculo XVII. steterunt pro Valentinis Balester Archidiaconus Saguntinus; pro Cordubensibus Franciscus Carillus; pro Oscensibus Josephus Dormerius, prius Oscensis, dein Cæsaraugustanus Archidiaconus; qui anno Dom. 1663. in lucem opus emisit Cæsaraugustæ sub titulo: *S. Laurentius defensus in semper victrice, & nobilissima civitate Oscensi &c.* Huic respondit Carillus anno 1676., quem consutavit Joannes *de Aguas*, Metropolitanæ Ecclesiæ Cæsaraugustanæ Canonicus, & examinator Synodalis post

ratiocinationem Historico-Ecclesiasticam in favorem traditionis Oscensium anno 1677. Partium momenta Bollandiani Censores examinarunt currente sæculo XVIII., qui, ut ajunt, humanissimis licet exorati litteris Illustrissimi Senatus Cordubensis in commendationem propriæ caussæ, nec non quibusdam ad se transmissis e Corduba documentis instructi, rem tamen in medio reliquere; quod fundamenta, inquiunt, neutiquam habuerint, perpensis singulis, quibus uni potius, quam alteri locorum, eadem in caussa confligantium, deferre valerent.

3. Sed quicquid modo sit de natali Sancti nostri loco, de quo postea magis opportune dicendum occurret; unum in lustratis a nobis de hac re Bollandistarum paginis invenimus, quod specialem sibi postulat attentionem; nimirum cum in sermonis eorum initio, tum in progressu, tum etiam prope finem, repetitum verbum illud, quod postremo, num. 110. scribunt: *Manemus in illa sententia, incompertum esse hactenus, quo Hispaniæ loco in lucem is prodierit*, idest, S. Laurentius. De jure autem istius Originis ne verbum quidem unquam faciunt. Quin immo nec ipsas inter se pugnantes Hispaniæ Urbes hac in materie invicem decertare videmus; dum una Oscensis Civitas non solum Martyris ortum in suo districtu evenisse pronuntiat; sed parentes etiam ejus Oscæ Patricios fuisse indigitat. Quod posterius complures Valentini confirmant, asserentes Sancti nativitatem fortuito accidisse Valentiæ; ubi genitores ejus ex Osca venientes, morabantur; quum tempus impletum esset Matri filium pariendi. Neque in Cordubensium membranis quicquam legimus, quod lædat commemoratam Martyris ex Osca originem. Novam hanc controversiam ab iisdem Bollandistis, oblique excitam intelligimus, quum §. VIII. Comment. præv. dicunt, non satis apparere, Sanctos Orentium & Patientiam fuisse genitores S. Laurentii: postquam monumenta pruferunt Oscensis & Jaccensis Ecclesiæ, eandem Sancti originem contestantia. Num autem horum adversantium judicium sit sequendum, ex eorundem pateat scriptis.

4. Hæc enim sunt, quæ promunt, instrumenta, quæque deinde eludere conantur. Numero siquidem 78. & 79. „ *Alfonsus*, inquiunt, *Villegas* in suo flore Sanctorum sub „ finem dicit: „ *De SS. Orentio & Patientia Sancti Laurentii Martyris parentibus legit Oscensis Ecclesia die 1. Maii*. „ Præmiserat „ autem ista. „ *De S. Orentio Confessore Sancti Laurentii Martyris fratre legit Ecclesia Oscensis die XV. Martii*. „ Joannes de Aguas „ exhibet. „ *Proprium Sanctorum Diœcesis Oscensis Apostolicæ Sedis auctoritate, jussuque DD. Fr. Berengarii a Bardaxi bon. mem. Oscen. Episc. in lucem editum atque ex mandato Illustriss. Adm. & Reverendiss. DD. Francisci Navarro de Engui, nunc*, ait, *eandem Ecclesiam gubernantis, recognitum, fit Oscæ* M.DC.LXX. *vulgatum*. „ Deinde pag. 244. Inter festivita„ tes, quæ in Oscensi Diœcesi celebrantur die „ 1. Maji hæc occurrunt: „ *Orentii Confessoris, & Patientiæ nec Virg. nec Mart. Dup. 2. Classis transferuntur in duos priores dies fest. 9. lectionum non impeditos*. „ Et pag. 245. „ fatetur tres dictos Sanctos non habere ibi„ dem lectiones historicas a Sancta Sede appro„ batas, sed in earum defectu ad antiquissi„ mam, uti vocat, traditionem de illorum „ patria Oscensi civitate, vel in ejusdem Diœ„ cesi roborandam, affert antiquas lectiones „ breviarii manuscripti, ac primitivi Sanctæ „ Jaccensis Ecclesiæ (ad novem leucas ab Osca „ distantis) quæ sic sonant. „ Lectio I. *Vir fuit vitæ venerabilis simplex rectus, ac timens Deum, Orentius nomine. Hic civis Oscensis secundo milliario ab Urbe, in loco qui dicitur Loret domicilium possidebat*. Lectio II. *Qui cum esset nobilis, & temporalibus abundaret, uxorem duxit nobilem nomine Patientiam, ex qua in primo juventutis suæ flore uno ortu duos genuit filios, unum Laurentium, & alium Orentium*. Lectio III. *Quos ab infantiâ timere Deum docuit, processo vero tempore cum ad discretionis annos pervenissent pueri, in civitate ista eos tradidit imbuendos*. „ Tamajus „ ad diem 1. Maji de S. Orentio hæc refert „ pag. 34. Tutelaris pro pluvia consequenda „ sterilitatis tempore apud Celtiberos consigna„ tur, uti liquet ex Collecta, quam antiqua „ breviaria referunt Oscensia, & Montis Arago„ num, hujusmodi: „ *Misericors, & miserator, Domine Deus, qui Beatum Orentium Confessorem tuum, civem, & Procerem Oscensem speciali dono Patronum pluviæ in terris constituisti &c.* „ Nec non meminit etiam epistolæ Urbis Cæsaraugustanæ ad civitatem Oscen„ sem, anno 1446. scriptæ, qua promittit „ Cæsaraugusta lampadis lychnum argenteum „ coram sanctis Corporibus Orentii, & Patien„ tiæ perpetuo lucentis appendere, ex Andre„ sii vindiciis S. Laurentii, quas citat cap. 6. „ fol. 116. „ Addunt tandem iidem Bollandiani auctores, Clementis VII. pseudo Pontificis, Avenione sedentis tempore schismatis, Chartam exaratam extare, in qua leguntur indulgentiæ visitantibus Ecclesiam prædictorum Sanctorum, ubi eorum Corpora prope Oscam requiescunt. Audi nunc ipsorum Bollandistarum ex his judicium: *Ex his itaque*, ajunt, *Conficitur, Sanctos ipsos ab immemorabili tempore ante decretum Urbani PP. VIII. publice pro talibus habi-*

habitos fuisse, ac proin legitime constare de publico eorum cultu, qualescumque demum fuerint. Idest, sive Parentes, sive non Parentes extiterint S. Laurentii. Pulchre satis. Sed paullisper sustineant boni Patres, nostrum ut ex iisdem tabulis producamus argumentum.

5. Relata Jaccensis Ecclesiæ documenta duo nobis exhibent, nimirum, & quod Orentius & Patientia Proceres Oscenses duos habuerint filios Laurentium, & Orentium: & quod ipsi Conjuges uti Sancti perpetuo a fidelibus culti fuerint, ac immemorabili officii recitatione celebrati: si ergo illorum auctoritate monumentorum conficitur, quod uti Sancti ab immemorabili recogniti sunt; conficitur quoque ex iisdem vetustissimis libris, eos fuisse Sanctorum Laurentii & Orentii genitores. Et si fidem sibi conciliare merentur circa primum; hanc quoque vindicare sibi debent circa secundum; eadem quum pro utrisque articulis pugnet auctoritas. Vel si sublestæ fidei censentur circa secundum, quid ni circa primum, nulla dum præ altero produci possit exceptio? Censores propterea eorundem librorum, qui in uno eodemque Codice Jaccensis Ecclesiæ duo legunt, nempe quod præfati Sancti fuerint venerabilis vitæ; & quod Laurentium genuerunt, horum unum complectentes, alterum detrectantes, merito perstringuntur argumento Virginis & Martyris Margaritæ, sic Olibrium Præsidem compellantis, ac dicentis: *Quum in iisdem Christianorum libris legatur pœna Christi, Christique gloria, quæ verecundia est, ut unum credatis, alterum respuatis*.

6. Respondet suis cum Collegis Henschenius cit. §.VII. num.86. inquiens: *Auctoritatem Oscensis Ecclesiæ multo potiorem nos duceremus præ reliquis Scriptoribus, a Tamayo citatis, si ex similibus fabulosis auctoribus ipsæ illius lectiones depromptæ non fuissent*. Paullo enim supra idem Henschenius præmiserat, easdem lectiones scatere fabulis Pseudolucii Dextri, & Juliani Perez. Verum sapientes Patres falsa penitus positione laborant: nec profecto habent, quo comprobare valeant ejusmodi corruptionem Oscensium instrumentorum. Ut enim eam probare possent, necesse foret ostendere Oscense lectionarium vetustum, eadem continens, quæ Jaccense, fuerit exaratum post corruptos Codices Pseudolucii Dextri & Juliani Perez: quod nullatenus valent. Quei nam fieri poterat, opus illud Oscense ac Jaccense ex vitiatis Dextri vel Perez libris corruptum depromtumque fuerit; quum non unius Tamaji opinione, sed complurium clarissimorum virorum judicio longe ante, & valde quidem longe manuscriptum videatur, quam Dextri, & Perez documenta falsarentur? Ne solum dicam, ante typographiæ inventionem qualitercumque elaboratum; sed ut testatur Joannes de Aguas ab exordiis illarum Ecclesiarum: Quanquam intelligere id velimus de priscis temporibus, queis post Maurorum expulsionem illæ refloruerunt. Nam semper eidem operi favebit præsumtio, quod ex vetustiori alio, saltim circa doctrinæ substantiam exscriptum fuerit. Prostat autem Collectio maxima Conciliorum omnium Hispaniæ, notis Emi Card. De Auguirre illustrata, & a Catalano recenter typis Romæ edita, ubi num.x. super Concilium Barcinonense, celebratum anno Christi 599. sic legitur: *Fuisse Chronica, nomine Lucii Dextri, Luitprandi, Helecæ, ac Juliani Perez ab eodem fabularum Architecto obstrusa* (Nempe a Ficulneo, qui hispanice *Higueras* cognominatur) *quibus fœdavit apud imperitos historiam, ante germanam & puram rerum Hispaniæ*. Suum ejusdem Soc. Jesu Higueram defendit Matthæus Aymerichus Hispanus in Diatriba Chronologico-Historica, Opus, cui titulus: *Nomina & Acta Episcoporum Barcinonensium*. Editum Barcinone anno M.DCC.LX., rem sic exponens §.III. *Optabant Historici nostrates, quo plus luminis accenderent Hispaniarum Ecclesiasticæ historiæ, quam ob repetitas barbararum gentium incursiones obscuratam nimium cernebant, manuscripta nonnullorum prisci ævi auctorum ... quo fieri posse confidebant, ut lites quamplurimæ ab exteris Hispaniæ genti intentatæ dirimerentur ... Sed ecce tibi, dum Dextri scripta vehementius desiderabantur, exemplar Chronici Fl. Lucii Dextri ad Patrem Hieronymum Higueram ex Fuldensi exemplari descriptum a P. Torralba, in Westphalia commorante, ut ferebat fama, mittitur ad annum Christi 1594. Spargitur illico per Hispaniam diu expetitum Dextri Chronicon &c.* Et §.IX. idem Aymerichus addit: *Apparuerunt sub idem tempus Chronica alia, antiquorum historicorum nominibus inscripta* (quorum supra meminit De Auguirre) *quibus ea, quæ in Dextri Chronico legebantur, & parum probabantur, confirmarentur*. Quum igitur supposititia hujusmodi Chronica non prius apparuerint in Hispania quam anno Christi 1594. sive circa finem sæculi XVI., Hispano Aymericho teste; jam non est, unde argumentari Bollandistæ possint, quod auctoritas decidat Oscensis, & Jaccensis Ecclesiæ, quasi harum Cathedralium libri respersi fuerint confictis Chronicorum fabulis Pseudolucii & Juliani, dum integri & intacti sua in vetustate consistunt. Adnotat insuper idem Aymericus §.III., quod lectis in Hispania iisdem novis apographis vitiatorum operum, in Westphalia existentium, *Tanta animorum contentione per integrum fere sæculum* (nempe

pe XVII.) *a Criticis Historiæ Ecclesiasticæ Scriptoribus disceptatum est, ut rudis plane sit in historia oporteat, qui aliquid de his litibus non legerit, vel audierit*. Quomodo non magis hebes ingenio censendus sit, qui hæc legens, vel audiens, persuasum sibi faciat, in tanta litium flamma, dum a viris clarissimis spuria Chronica deriderentur, Præsules laudatarum Cathedralium Ecclesiarum passi fuerint, ut vetusta illa monumenta publica novis talibus fabulis conspurcarentur?

7. Objectant Bollandiani Scriptores cit. §. num. 89. Vetusta documenta Oscensis Ecclesiæ contaminata reperiri ex iis, quæ refert Baronius sub die 1. Maji in notis ad Martyrol. Rom. lit. e., ubi de Sanctis Orentio & Patientia inquit: *In flore Sanctorum Hisp., & vetustis monumentis Oscenis Ecclesiæ leguntur hi Parentes fuisse S. Laurentii Martyris*. Ex quibus verbis Sollerius sic argumentatur: Romanum Martyrologium prædictis Sanctis titulum tribuit *Martyrum*; error, qui ex instrumentis Oscensis Ecclesiæ in Romanum ipsum irrepsit Martyrologium. Veruntamen toto errat Cœlo. Concedimus nanque, Sanctos relatos dicendos esse *Confessores*; quanquam eos Pseudolucius dixerit *Martyres*: cui fortasse adhærens aliquis, eam transmisit fabellam ad Urbem, dum ibi novum conficeretur Martyrologium (quod sub Gregorio XIII. editum fuit) transmisit quis, inquam, non ex Hispania quidem, quo loci non adhuc apparuerat Pseudolucius; sed vel ex Wesphalicis membranis, vel aliunde corruptis codicibus erutam. Neque unquam Baronius in notis ait, præfatum titulum *Martyrum* ex documentis Oscensis Ecclesiæ laudatis sanctis adjectum fuisse Martyrologio Romano; sed unice inquit, ex Oscensibus hisce tabulis compertum esse, quod ii fuerint parentes S. Laurentii. Suas porro notas ad Romanum Martyrologium apposuit Baronius sub Pontificatu Sixti quinti, cui opus a se editum inscripsit, intacto remanente eodem Ecclesiæ Romanæ libro. Quei ergo Sollerius erratum illud attribuit Oscensibus chartis? magis, quod auctor ipse fatetur, ex sibi notis documentis Oscensis Ecclesiæ commemoratos Sanctos prædicari Confessores? Vide, quot laqueis sese irretiantur adversarii, dum infirmare student auctoritatem Oscensis Ecclesiæ. Sed ut persistamus in terminis defensionis librorum ejusdem Cathedralis, sic pergimus: Tantum abest a veritate, quod prædicti Oscenses Codices indicatum errorem contineant; quin potius ex adverso constet, Tamajo arma dederint, queis pugnaret contra ipsum opus, a se putatum germanum Flavii Lucii Dextri; quod animadverterit Pseudolucium adstruere, relatos Sanctos fuisse Martyres. En Tamaji verba sub die 1. Maji suo in Hispanico Martyrologio: *Pro contraria opinione*, (nimirum adversus Pseudodextrum, a se putatum germanum) *stat universalis Hispaniæ traditio; maxime Oscensium & Aragonensium Ecclesiarum Scriptorum, in quorum autographis nihil de passione; ideoque illos Confessores appellitant vetusta, & recentiora breviaria: quibus adhærent Ambrosius Morales, Joannes Mariet, Didacus de Aynsa, Lanuzza, & Joannes Franciscus Andresius*. Videant ex his Bollandistæ, quanti fecerit Tamajus Cathedralis Oscensis Ecclesiæ membranas, ut eas præferre non dubitaverit auctoritati, quam esse putabat veri Lucii Dextri, qui sæculo IV. cum S. Hieronymo floruit. Certe ille scrutator ocularis tabularum præfatæ Ecclesiæ si vel quippiam invenire in una vel altera potuisset, Sanctos eosdem titulo Martyrii donatos, haud tam facile Pseudolucium Dextrum, a se cultum tanquam verum, hac in re contemsisset: sed potius membranas Oscenses uti discordes inter se inconstantiæ tedarguisset. Dum autem nihil ejusmodi egit, superest concludendum; Sollerius cum suis supervacue suspicatus sit, mendum Romani Martyrologii haustum fuisse ab Oscensis Ecclesiæ monumentis: quod neque Baronius asseruit, neque Hispanica traditio, aut publica illius gentis scripta propinare tum nostris Italis potuerunt.

8. Contradicunt oppositores, manuscripta laudata referre, Sanctos eosdem Conjuges uno partu duos habuisse filios; unum, quem vocarunt Laurentium, alterum Orentium. Posteriorem Hispani volunt fuisse Auscienſem Episcopum in Gallia. At juxta emendatiorem temporum rationem Monachorum Sancti Mauri in *Gallia Christiana*, in serie Archiepiscoporum Auscientium, solum legitur, Orentius creatus Episcopus anno Christi 323. vixeritque ad annum 364. Porro Sanctus Laurentius, secundum recentiores Chronologos, coronam accepit Martyrii anno 258., maturæ quum esset ætatis (ajunt Bollandistæ annorum circiter quadraginta, nimirum ut cano Orentio annos addant) sicque fit, ejus Frater gemellus vixerit annos fere 150. Bolus neutiquam degluttiendus a viro prudente, nisi de hac re digna testimonia proferantur. Verum eruditos oramus Patres, ne in unum misceant, quæ dictæ Cathedrales Ecclesiæ in vetustis suis docent libris de conspicuis istis natis gemellis; quorumque librorum veritati adstipulatur etiam antiquum breviarium Ecclesiæ Montis-Aragonum, affirmans Orentium gemellum fuisse fratrem S. Laurentii; non inquam, hæc misceant cum vocibus recentiorum Hispanorum, & quorumdam exterorum, quos Tamajus affert sub XV. Martii. Quid enim ad caussam veterum mo-

monimentorum relatarum Ecclesiarum cum privatis huminum scriptis, vaoisque credulitatibus turbarum? Producant Oppositores, si quid habent objectionis ex laudatarum Ecclesiarum instrumentis authenticis, quo significetur nostri Orentii Episcopatus Auscienfis. Nam Alfonsus Villegas de hoc gemello S. Laurentii Fratre solum scribit: *De Sancto Orentio Confessore S. Laurentii fratre legit Ecclesia Oscensis* xv. *Martii*: Nude *Sanctum Confessorem* eum appellat, non Pontificem declarat. Sed neque ipsi Bollandiani Doctores fragmentum ullum Oscensis, vel Jaccensis Ecclesiæ depromunt, quo earum manuscripta deprehendantur infecta hujusmodi suspecta doctrina de Orentiano Auscienfi Episcopatu. Qua igitur oris tranquillitate ac confidentia detrahi potest allatorum instrumentorum fidei; quia nimirum popularis invaluit persuasio, quod Sancti nostri Frater gubernacula tenuerit Auscienfis Ecclesiæ in Gallia? Miramur sane gravissimos viros, qui passim in eorum scriptis dedignantur admittere traditionem ullam humanam nisi hæc solidis vetustis fulciatur instrumentis manuscriptorum, modò velle carpere auctoritatem vetustorum Codicum vi cujusque recentis opinionis, vulgatæ in populis, nullis innixæ fundamentis; unde imprudens aliquod processit factum, infra narrandum.

9. Argumentum autem pro librorum Ecclesiasticorum Oscensium immunitate ab hujusmodi mendo minime contemnendum nobis porrigit citatus Tamajus in Hispano suo Martyrologio, loco nuper allato, ubi refellere satagens Andream Suassay, Parisiensis Urbis tum Vicarium Generalem (negantem in Galliis unquam Episcupum fuisse S. Laurentii fratrem) non Oscense, non Jaccense, non Montis Aragonum documentum profert in comprobationem pernegatæ sibi doctrinæ de illius in Gallia Episcopatu; quanquam vetustos illos codices, vel horum apographa præ manibus haberet; sed unice confugit ad, probatum sibi, Lucium Dextrum, aliosque hujus furfuris Scriptores, anilibus refertos fabulis. (Vir enim erat studiosus quidem, sed valde simplex, & credulus.) Quod autem ad rem nostram amplius consideratione dignum est; quum Tamajus ipse supet factam a se interrogationem per epistolam ad doctissimum Suassayum in materie, de qua agimus, eam responsionem a viro illo clarissimo retulisset, nimirum: *Ecquid apud exteros venamini, quod forte inter patrios fines possidetis?... Sicubi certe investigandus est Sancti Laurentii Frater, haud melius, quam ubi ipse natus est*. Istud, inquam, accipiens responsum Tamajus, veterum tabularum investigator, eruere haud valens publicum aliquod testimonium ex documentis Cathedralis Ecclesiæ Oscensis, ad quandam privatam inscriptionem Martini Alapartil sese convertit, scilicet ad Epigraphen, quam is posuerat sub Sanctæ Patientiæ Simulacro ann. 1435. hæc habentem: *Patientia Genitrix S. Laurentii M., & Orentii Archiepiscopi Auxitani*. Tanta fuit penuria suffragiorum Oscensis Ecclesiæ, quam perpessus est vir bonus in mala sua caussa ad ostentionem, quod Orentius, Laurentii frater, Archiepiscopus fuerit Auscienfis.

10. Sed pone gratis, error iste in membranis Oscensis Ecclesiæ aliquando irrepserit; eo ne detecto abroganda esset fides illis in ceteris, quæ ipsa docet de Parentibus S. Laurentii, deque istius Fratre gemello? At si licet negare facti substantiam ub superveniens qualitatis erratum, uti est illud, fuerit, vel ne Orentius Episcopus Auscitanus, jam nulla fere, vel admodum pauca forent, quæ humana censetentur fide digna: quum vix gesta narrantur ab historicis sine ulla invicem discrepantia. Hos duos Sanctos Patientiæ filios gemellos Sancta Oscensis veneratur Ecclesia: Horum alter fuerit, vel ne Auscienfis Antistes, quid superveniens est; minime concutiens, præcipuam historiæ veritatem, quæ unius & alterius Orentii actorum confusione potuit infucari, non item evacuari. Nulla est lis inter Scriptores de hoc Sancto Orentio, Laurentii fratre; quanquam multi pro eo steterint sensu ob Chronologiæ defectum, nimirum quod is fuerit Confessor & Pontifex Auscienfis; etiam priusquam apparerent Pseudolucii Dextri Chronica: Nam Petrus Augustinus Oscensis Præsul, qui vixit antequam supposititium opus illud in Hispania transmitteretur, quique acta Sanctorum conjugum Orentii & Patientiæ e variis Collegit Scriptoribus, & in unum digessit, *Filium Orentium* Auscienfem fuisse antistitem adfirmavit. Veruntamen, ut nos erudit Sapientissimus Puntifex Romanus, Benedictus XIV. lib. 3. de Beat. & Canoniz. Servorum Dei Cap. 9. Quæst. v. Quando Scriptores conveniuot in historiæ substantia, etiamsi aliis in adjectis inter se discrepent, non est eis deneganda fides. Sic eruditissimus ille prænotatus Suassayus doctam respuens fabulam Auscitani Episcopatus nostri Sancti Orentii, hunc non item negare ausus est Sanctæ Patientiæ sanctum filium: Quare prudentet dixit, memoriam ejus requirendam esse inter Patrios fines.

11. Invaluit non diffitemur, postremis hisce sæculis apud Hispanos illa fallacia de proprii S. Orentii Episcopatu in Galliis. Hinc institere apud Henricum Galliæ Regem, ut sibi concederet partem ossium Orientii Auscienfis Præsulis: Quas obtentas pompa quidem magna in Oscam transtulere anno Christi 1609. Hujusque

jusque translationis memoriam quotannis Ecclesia Oscensis celebrat die 26. Septembris. Donandum est tamen eis, si deperditis propter Maurorum irruptionem vetustis primitivis tabulis actorum S. Orentii Confessoris Oscensis, immo & Sepulcrali quoque istius memoria deleta ob diuturnum eorundem Saracenorum incolatum ibidem ad quatuor & amplius sæcula, superstiteque ob nominum affinitatem æquivoco, quale intervenit inter *Orentium* & *Orientium*, persuasum sibi fecerint, suum Orentium Oscensem non esse alterum ab Orientio Ausciense. Verum perspecta rei veritate, quod unus cum altero confundi non debet; non ideo quia illi consuderint; traditio venerabilis de suo peculiari S. Confessore Sancti Laurentii fratre poterit unquam excidere, sive ad fabulas amandari post quindecim sæcula non intermissi cultus; menteque se imbecillos ostendunt, qui de hoc principali articulo meliora præ immemoriali adducta ab Hispanis traditione testimonia quærunt: Sicut advertit supralaudatus Aymericbus part. 3. Diatribæ Chronologico-Historicæ §. VIII. & IX. ubi de vetustis requisitis tabulis præter communem id genus traditionem pro adsertione Sancti Severi Episcopi Barcinonensis & Martyris, inquit: *Si opus essent documenta hujusmodi, nec possent vindicare Barcinonenses sanctam Eulaliam ab Emeritensi distinctam; nec Gerundenses Sanctum Narcissum distinctum a Hierosolymitano, & eundem cum Augustano; nec S. Felicem S. Cucuphatis socium, nec urbes aliæ Hispaniæ certos & indubitatos Divos, quos colunt, quorum post Arabum incursionem nulla reliqua fuerunt monumenta coæva nec coævis proxima. Quid? Multo minus possent civitates aliæ extra Hispaniam, quæ Arabum tyrannidem expertæ non sunt, Sanctos alios indubitatos sibi asserere, quum documentis careant illiusmodi ob varios casus ... quicquid sit de circumstantiis, quæ nibil obesse possunt dictæ traditioni*. Vana itaque persuasione ducti postremorum Sæculorum Hispani Scriptores, Oscensi Orentio attribuere acta Orientii Ausciensis; quod illa Orentii Confessoris non Pontificis in Hispania perierint: quemadmodum duabus Eulaliis Emeritensi & Barcinonensi contigit, teste Peresio in suis notis ad vindicatos Hispanis Laurentium & Damasum Cap. VIII. pag. 136.

12. Reliquum est, Colligamus in unum cuncta, quæ sparsim deprehendimus inter Oscensem & Auscíensem Sanctos, discrimina. Is Orientius, ille Orentius est appellatus: unus tertio floruit sæculo, alter quarto: Primus simplex Confessor, secundus Pontifex & Confessor: Hic in breviario Albigensi & M.S. Tolosano natus legitur Ducis Urgelensis in secundo matris partu, fratremque habuit primogenitum, qui paternæ successit hæreditati: ille cum Laurentio gemellus est editus ex Orentio & Patientia Oscæ proceribus: Iste in Aragoniæ Regno, ille in principatu Catalauniæ ortus: Hujus Corpus in Galliis requiescit, alterius autem in incognito terræ propriæ fortasse loco, haud longe ab Osca. Sicut de nonnullis aliis Sanctorum corporibus in compluribus mundi partibus scimus ignota esse hactenus illorum quietis loca: quorumque nulla erat cognitio ad longa tempora, Deus tandem per Angelos suos, aut per miracula revelavit. Hæc omnia si perpendissent Historici sive Hispani, sive exteri; non in eam declinassent opinionem, qua Sanctos utrosque in unum confudissent. Idque mali commune est, quod errantibus doctioribus, vulgus, novitatis amans, facile cum illis menda deglutiat, & quasi certe vera complectatur.

13. Diximus, pone gratis, error attributi Episcopatus Ausciensis Orentio fratri S. Laurentii obrepserit in sacris libris Oscensis Ecclesiæ (quod nondum ab adversariis probatum vidimus) ideo ne fas erit oppositoribus nostris ansam arripere detrahendi auctoritati eorundem Codicum in ceteris, quæ in illis continentur? Abeat argumentationis id genus perniciosus abusus. Animadvertimus jam, Sanctos Orentium & Patientiam neutiquam fuisse Martyres, undecunque demum in Martyrologium Romanum adsertio irrepsit opposita: nec propterea licitum quis sibi facit, addubitare de Sanctorum eorundem existentia, quod falsum titulum sine ullo dolo fuerit illis appositum: minusque fas erit, arroganter contemnere auctoritatem ejusdem sacri libri in reliquis narrationibus ejus. Convenit utique fidem adimere ab iis, quæ aperte falsitatis convincuntur: sed quis ex Catholicis notam temeritatis effugeret, si a certis deprehensis mendis advolaret in detrectationem eorum, quæ nullo apparent infecta nævo, sicque superbe derogare præsumeret fidei librorum universalis Ecclesiæ? Nonne abyssus ista abyssum alteram invocaret? Compertum erratum utique ab iis, ad quos attinet, est castigandum: non autem fallacibus inde suspicionibus est ulterius progrediendum; ne consectaria fluant absurda, quæ nec contra libros proprios contorta nostri volunt oppositores. Nosque fidem fidei habeamus oportet, si nolumus omnis humana rideatur auctoritas; humanum quum sit in aliquo vel præter mentem deficere.

14. Explorato itaque pro Oscensibus originis jure, Sanctum respiciente Laurentium; ad alterum accedimus controversiæ caput, videlicet in disquisitionem loci, ubi Heros hic inclytus reapse natus sit. Partium rationes observavimus a Bollandistis expositas cum Oscæ, tum

tum Valentiæ, tum Cordubæ, nullamque, ut cupiebamus, invenire ibidem potuimus transcriptam aliquam publicam vetustamque Ecclesiarum tabulam, de hac re opportunum testimonium perhibentem; quamquam in Jaccensi Lectionario natum ex Orentio & Patientia nostrum Sanctum legerimus; quod nec Valentini, ut supra notavimus, factum negant. Tamajo nihilominus hac in parte gratias habemus, qui suo in Martyrologio Hispanico sub die xv. Martii transcribit nobis venerabile monumentum antiquum Cathedralis Ecclesiæ Oscensis; cujus rei meminit Villegas coram Bollandistis; testimonio minime producto. En Auctographi verba sub die commemorata: *Orentius Oscæ natus ex Patre Orentio, Matre Patientia, Sancti Laurentii frater gemellus*. Adsertioni huic concordat etiam altera vetusti breviarii Ecclesiæ Montis-Aragonum: Dum vero Ecclesiæ laudatæ ab immemorabili legebant, Sanctum Orentium non solum genitum ex præsignatis Sanctis Parentibus, sed eum quoque *natum Oscæ*; consequens est etiam, Laurentium (uno eodemque partu cum illo natum) Oscæ pariter in lucem editum fuisse; nec solummodo ab eadem urbe originem traxisse: quod supra statuimus.

15. Contradicentes interim Civitates examinent, si paris auctoritatis tabulas pro se teneant, quales hocce in negotio exhibet Oscensis Ecclesia; ne multum laboris incassum impendant in inquisitione codicum privatorum hominum, nuda verba ex adverso dantium. Vox quippe ad nostras pervenit aures, dicens, Nil ejusmodi solidæ auctoritatis in ceteris præter Oscam Urbibus pro sibi vindicanda Sancti Laurentii nativitate compertum esse. Et quamvis Carillus Cordubensis in suæ urbis gratiam narret, ibi extare annosum quoddam breviarium, *Testimonium*, ut ait, *continens nativitatis Sancti Laurentii Cordubæ*. Addatque, opus illud exaratum, juxta cujusdam religiosi ex ordine S. Dominici judicium, anno Domini octingentesimo (nescimus sub qua differentia annorum sæculi noni) Bollandistæ tamen relatum a Carillo exsibilant instrumentum, uti nulla gravi auctoritate contestatum, nec recognitum quidem ab ipsa Cordubensi Ecclesia; sed unice gratis ab homine ignoto definitum adeo vetustum. Quid? si nos adjicimus, ingemuisse id temporis Urbem illam sub immani Saracenorum jugo, paucos post annos ab elapso sæculo septimo, nimirum anno 713. eam subjugantium; & usque ad sæculum tertiumdecimum possidentium. Insuper & initio sæculi noni, quo scriptum ponitur commemoratum breviarium, ingentem Cordubæ Martyrum messem actam fuisse Maurorum eorundem falce ob interdicta omnino Christianæ Religionis exercitia Regis Mauri jussu, minime a fidelibus Christi servato; quantumvis impius princeps præsens illic sederet, constituissetque Cordubam sui Regni caput. Hinc dominantium perfidorum odium ibidem exarsit ad consumtionem usque universorum, qui Christi nomine illic gloriabantur, ad annum nempe Domini 938., nullo remanente vestigio Sanctissimæ Religionis. Nec refert, quod legatur, passi fuerint Cordubæ ducenti alii Dei testes anno 975. Nam ii non Cives Cordubenses fuere, sed fideles alii ex vastata septimacensi Civitate Cordubam captivi ducti a Mauris; ubi post biennalem carcerem, quum a professione veræ fidei abduci minime potuissent, gladio ab illis barbaris trucidati sunt. Manet iccirco firmum, quod summum passa fuit, exitium Cordubensis Ecclesia sub Maurorum tyrannide; nec reflorescere amplius potuit usque ad seculum XIII., anno videlicet 1227., quo Ferdinandus Rex Castellæ, & Legionis ea ex urbe Saracenos deturbans, dispersosque oriundos ad civitatem incolendam invitans, rursus Ecclesiam ibi constituit. Spondanum consule ad annos citatos. Simulque intellige, quam elumbis Fidei sit commemoratum breviarium, quod nobis Carillus obtrudit, compactum eo nimirum tempore, quo in dies deficiebat Cordubensis Ecclesia, quæque tandem omnino defecit, fidelibus huc illuc dispersis, aut jugulatis.

16. Hæc autem instantia retorqueri nequiquam potest contra libros Oscensis Ecclesiæ. Nam Osca licet sæculo VIII., quo & Corduba, fuerit a Mauris capta, & ab eisdem credita Abathauro præfecto cum Saracenorum præsidio; numquam tamen vetita ibi fuit Christiana professio, ut liquet ex Marca Hispanica lib. 3. cap. 2. num. 4. Unde nec ulli ibidem leguntur affecti Martyrio. Docetque Brizius, quod copiosa Oscentium multitudo, barbaris ad Oscæ urbem appropinquantibus, timore correpta aufugit ad speluncas, & cavernas prope Fanum Sancti Joannis Pinnatensis, in quo iisdem profugis sacra mysteria ab Ecclesiasticis Ministris dispensabantur, certe non sine libris ex Oscensi Ecclesia illuc delatis. Unde nulli mirum esse potest, si præfati Codices, vel a primævis exscripti seculo XI., intacti permanserint; donec Petrus Aragoniæ Rex, Mauris subactis, Oscenses profugos in patriam revocavit. Quapropter merito eadem instrumenta (misso quod primigenia non sint) a primævis exscripta censentur, ac digna, quæ sibi communem concilient venerationem. His æquo animo consideratis, mirum nobis est, quonam modo Bollandiani Doctores æqualia æstimare voluerint decertantium Hispanicarum Urbium jura, Ecclesiasticis non satis examinatis tabulis publicis ex par-

parte Oscæ. Fortasse quia (ut nonnulli suspicantur) iidem Patres ab Illmo Cordubensi Senatu exorati in patrocinium jurium Cordubæ, ut ipsi referunt, datis ad se literis v.Dec.1732. displicentiam creare noluerint protectionem imploranti. Ceterum quicquid de hac re fit; Oscæ satis erit, quod præter propria & aliarum Ecclesiarum vetera instrumenta in suæ caussæ favorem producta, universalis Hispaniæ traditio sibi accedat, Sanctum Laurentium suum natum asseverans. Ubi æmulæ civitates communi hujusmodi sunt destitutæ suffragio, ipsæque solum de se ipsis testimonium perhibent: testimonium earum num verum sit, judicent Sapientes.

17. Apud eosdem Bollandianos §.xi. exagitatum conspicimus cl. Dormerum, jura Oscensium defendentem; quod vetusta peculiarium auctorum manuscripta sibi deficiant ob præsignificatam Maurorum devastationem in Hispaniæ actam Regno. Qui auctor postquam in eorundem Oscensium favorem adducit communem Hispanorum sensum, acceptasque a majoribus hæreditarias notitias ac traditiones, salvis perantiquis ejusdem Oscensis Ecclesiæ libris supra indicatis, in alterum descendit articulum ad primi confirmationem, indigitans id loci in Oscæ districtu, ubi Puer noster egregius natus est. Scribit enim pag. 11. *In æde de Loreto a Sancti Laurentii parentibus inhabitata, & in qua idem Sanctus primum spirare cæperit, erectam fuisse Confraternitatem ad augendum ejusdem cultum*. Citatque membraneum Codicem, in quo adnotatur. *Confratria ista fuit incæpta anno Domini* 1250. Tum idem Dormerius subdit: *Unde infertur omni cum evidentia, quanto ante istius Confraternitatis institutionem præcesserit notitia, quod ibidem natus fuerit Sanctus Laurentius, quum ideo ædificata esset Ecclesia, nomini ejus dedicata, quo cum fundata fuit. Quodque propria originis ignoratio magis faveat antiquitati ejus; quum excedat omnes, quotquot conservari possunt, memorias, quæ in omnibus recognoscatur non jam ædificata dumtaxat, sed antiqua*.

18. Audiamus nunc, quid contra opponunt Bollandistæ. Ajunt enim: „ Ut argumentum istud vim haberet, probare debebat „ Domerus illam particulam caussalem, uti „ vocant *Ideo*. Quod quia non facit, argumentum enerve est. Unde enim novit ædem „ istam, adde etiam confraternitatem, propter „ Sancti natalem potius, quam ob alium titulum, ut puta, ob singularem erga eum pietatem, publicæ venerationis augmentum &c.? „ Immo vero hunc titulum ibidem designat „ ipsemet, dum allegat Confraternitatem, „ quæ conduceret ad maximam observationem „ cultus ejus. „ Hi docti Patres ludum videntur facere Dormerio, dissimulantes istius præmissa verba ad supra scriptum argumentum, nimirum quod universali Hispanorum traditione constaret (demtis urbibus æmulis) Lauretanam illam domum fuisse determinatum Oscæ locum, quo Sanctus natus est; propterea Domus eadem in Ecclesiam conversa fuerit, Sanctique Laurentii nomine insignita, ad ejusdem ibi augendum cultum. Cui templo accessit multo post Confraternitas ad majorem Sanctuarii splendorem, nempe anno 1250. Duplicem adsignavit Auctor caussam illius sacri ædificii, moralem unam, in traditione Hispanica universali consistentem, cujus vi moti sunt fideles ad construendum ibi templum, Sancti Laurentii nomine consecratum; finalem alteram, videlicet ut eo loci S. Laurentii cultus incrementum exciperet, quo is natus fuerat. Non est autem philosophi opponere in Dormerii argumentum designatam a se finalem ædificii caussam, quasi excludentem alteram moralem, quam ante præmiserat.

19. Non probat, inquiunt, Dormerus, quod communi traditione Hispanorum id loci sit, ubi Sanctus primum aerem respiravit. Neque advertunt Oppositores, eundem Scriptorem cum una vel altera Hispaniæ urbe, adversaria huic themati, suam instituisse decertationem, adversus quas civitates, nempe Cordubam & Valentiam, universalem illam Hispanicam traditionem objecisse, illic notam lippis ac tonsoribus; ut non esset opus rationibus comprobare, quod experimento satis superque compertum erat. Minusque testimoniales ea de re Codices allegare; quum protestatus fuerat, vetusta id genus testimonia in barbarorum irruptione periisse. In quo igitur eruditus vir ille defecit, si non ulterius particulam illam caussalem *Ideo* probavit, quæ abundanter experimento notæ traditionis cernebatur illustrata? An ipsa oris traditio, Hispanis omnibus manifesta, ineluctabilis non est dicenda probatio? Veruntamen non ignoramus, quam vellent Dormerii oppositores probationem traditionis, nimirum eam, quam dumtaxat recognoscunt erutam a coævis, vel proxime coævis scriptis, quum probanda facta contigerunt. Sed audiant, quid alter suæ Societatis Theologus, alibi citatus Matthæus Aymerichus de hoc petendi scribit jure §.viii. contra Majansium, in Sancti Severi Barcinonensis caussa requirentem id genus monumenta, suumque promentem argumentum ex præfatorum instrumentorum defectu. *Ex regula*, inquit, *nonagesima in omnibus quidem, maxime tamen in jure æquitas spectanda est. In Hispania nostra exigui aut nullius roboris est argumentum, quum scripta fere omnia ab Arabibut*

bibus incensa & vastata fuerint, *uti constat ex variis documentis allatis in Marca Hispanica*. Haud ergo Dormerii argumentum est enerve, immo potius adversariorum jus, animo præsumtum, æquitatis minus amicum agnoscitur.

22. Hæc dicta voluimus Dormerii gratia, se Hispanorum traditione tutantis: quum ceteroqui ad evincendum moraliter adsertionis articulum circa locum nativitatis Sancti Laurentii determinatum, manifesta non desint indicia, quæ sufficienter suadere possunt quemlibet prudentem virum de facti ejusmodi veritate, importunosque repellere adversarios. Orentium enim & Patientiam cives fuisse Oscenses, & conjuges, habitasseque in prædio, quod *Loret* Hispanice nuncupatur, a nemine Scriptorum novimus controversum; ubi & eorum corpora in hodiernum usque requiescunt diem. Eosdem item Sanctos non permansisse Virgines in dubium minime revocatur. Unde officium divinum pro Sancta Patientia concessum ab Apostolica Sancta Sede, præscriptum est *de communi nec Virg. nec Mart.* Filios iccirco procreasse, stante communi traditione propriæ Nationis, haud videtur ambigendum. Cultos ambos perpetuo fuisse, ac præsertim eo loci, quo cæle-stem duxerunt vitam, quoque supremum clauserunt diem, refragatur nemo. Caussam quare Oscensium studio Lauretana illa domus in Ecclesiam conversa fuerit, nulli melius quam ipsi norunt, qui eam a suis patribus didicerunt; ipsi testantur, nimirum, ut illustrior sanctorum Conjugum memoria extaret. Nomen denique, quod fundatores imposuerunt sacro eidem templo, illud fuerit *Sancti Laurentii*, nullus vel contradictionis spiritu abreptus negat. Queis positis, cuinam prudenti viro in mentem cadere unquam potest, sanctificationis ille locus Orentii & Patientiæ (domicilium olim prædictorum Sanctorum, ac post eorundem mortem etiam sepulcrum) fuerit ab Oscensibus in templum conversus sub invocatione Sancti Laurentii Martyris, haud concivis, haud ibidem nati, haud filii eorundem sanctorum Conjugum, posthabitis istorum nominibus, quorum venerationi civitas ipsa singulari jure addicta erat? Quid, amabo Adversarios, Sanctis conterraneis resultasset honoris, & gloriæ ex invocatione Sancti Laurentii super illud templum, admissa hypothesi, quod Sanctus iste, quantumvis celebris, ad eos minime pertinuisset? Depressio potius, quam exaltatio gloriæ Beatorum Concivium hujusmodi templi erectio deprehenderetur, in Sancti Laurentii cultum præcipoe facta, si is neutiquam eorundem partus fuisset habitus. Dum vero certum tenere cogimur, Oscenses ad clarificandam Orentii & Patientiæ memoriam commemoratum fanum illic posuisse, & quia eorum domus, eorum habitatio ibidem fuit, ubi & eorundem ossa ab initio ad præsentem usque diem requiescunt; consectarium evidens est, eam ædificaverint Ecclesiam sub glorioso nomine Levitæ sanctissimi, quia scilicet magis in Parentum honorem gloria redibat filii, universo in orbe celeberrimi, eodem peculiari nati loco, quam si propriis laudatorum Sanctorum nominibus sacra domus eadem insignita præcipue foret. Quod enim a Valentinis audivi, forte contigerit ut Sanctus Valentiæ nasceretur; nimirum quod Parentes profugi abirent e domo propria, ut persecutionem Imperatoris Romani, illic excitam, declinarent, aperte commentum convincitur falsitatis; dum nullos comperimus in Osca Martyres unquam effectos: quare præsumtione juris ibi natus credi filius debet, ubi perpetua fuit Parentum ejus mansio apud Oscam in prædio Lauretano. Non ergo *Magno hiatu*, sicut Bollandistæ scribunt, adfirmavit Dormerus, quod Lauretana illa Confraternitas, *Ideo* instituta fuit, quia illic Sanctus Laurentius in lucem est editus; sed maturis, gravibus, solidisque rationibus eandem veritatem illustravit. Quemadmodum rationaliter Oscenses, experimento docti, repetunt caussalem illam particulam, dicentes: *Ideo* illuc advenarum populorum visitantium fit concursus; *Ideo* Rex Catholicus Philippus hujus nominis II. vetusta demolita Ecclesia, novum, ac nobile illic construxit templum, regalique magnificentia dotavit una cum adnexo Fratrum Eremitarum S. Augustini Cœnobio; quia nimirum maximus Christianæ Religionis Heros ibi natus est. Ut non sit opus in demonstratione hujus adsertionis diutius immorari; quasi pilus, soli oppositus, grandem facere nobis possit sui corporis umbram.

23. Porro quod ad sanguinis splendorem attinet inclyti nostri Parvuli, ortu ejus præostenso ex Orentio & Patientia nobilissimæ Oscensis Urbis Proceribus, meridiana luce clarius demonstratum fuisse dignoscitur. Eo vel magis, quod Urbes aliæ, sibi Sanctum Laurentium repetentes, consona voce proclamant, eum fuisse nobilissimo satum sanguine, ut advertit cl. Peresius cit. Opusculo vindiciarum &c. Multo ante Sanctus Vincentius Ferrerius serm. de S. Laur. scripsit: *Fuit de Osca natus*, *de magno genere*, *& in domibus Magnorum enutritus*. Quod & innoere videtur S. Bonaventura, serm. de eodem scribens: *Mundum cum suo flore contempsit Patriam & omnia dereliquit*. Cui concordat Sanctus Patriarcha Venetus, Laurentius Justinianus, dicens: *Non est secutus terrenarum facultatum opulentiam*. Prius his omnibus Sanctus Ado Viennensis in Mar-

tyrologio interrogantis tyranni Verba referens, Laurentio facta, scripsit: *Dic nobis generositatem tuam*. Vocabulum *Generositas*, ajunt latinæ linguæ Interpretes, in significatione prosapiæ, *magnitudinem indicat generis*. Nobilitatem quocirca sanguinis Beati Levitæ, quam Rex inimicus eidem quadam animi præsumtione attribuere non renuit, amici non denegent. Id autem dico, quandoquidem facetus noster Anonymus, ut Sanctum Romæ natum adstrueret, postquam num.11. non erubuit ludibrio habere Doctores recentiores, quod hi videlicet sibi blandiantur tenere scientiam nominum Genitorum illustrium Sancti Martyris, inquiens: *Alcuni moderni si lusingano di sapere i nomi de' di lui genitori Spagnuoli*. Perinde ac si nulla exitarent vetustissima de hac re monumenta, immemorabilisque totius Hispaniæ tradirio; addit num.3. *Circa la di lui condizione basterà il dire con S. Pier Grisologo, ch'egli era quanto povero de' beni del Mondo, altrettanto ricco de' beni del Cielo; o fosse ciò per volontaria elezione, o insieme per essere nato di poveri genitori*. Non dubitat relinquere in medio, utrum nec ne S. Laurentius obscura, ignobili, ac miserrima sit stirpe natus; dummodo eum Romæ ortum venditet. Idque ridiculum magis est, quod ad suæ propositiunis honestatem S. Petrum Chrysologum præmittit, quasi aditum is sibi faciat, quo suspicari cum fundamine valeat obscuritatem Parentum ejusdem Martyris; quum Sanctus Pater nihil hujusmodi, ne per somnium quidem, adseruerit. En Petri Chrysologi testimonium integrum, quod noster Anonymus truncum profert. *Quoniam erat Archidiaconus, apud illum esse credebantur Opes Ecclesiæ . . erat autem Sanctus Laurentius pauper opibus, Dives moribus*. Certe, quum persecutor (de quo Chrysologus loquitur) credebat, opes Ecclesiæ apud Ministrum esse, jam hæ dispersæ fuerant in manus pauperum, secundum Beati Sixti mandatum; immo & dum apud illum ante dispersionem erant, animo ab eodem contemnebantur. Pauper Laurentius erat Spiritu, dum administrabat opulentissimas Ecclesiæ facultates: pauper autem simul corpore & spiritu, postquam eas dispersit, deditque pauperibus. Unde rima heic, ut adlegatæ Chrysologi auctoritatis vi possit in dubium verti, utrumne ex divitibus, aut egenis parentibus magnus Levita fit ortus? Immo Doctor laudatus aperte, ac promte affirmans, eum fuisse Archidiaconum Romanæ Ecclesiæ (in cujus Ministri manibus erant omnes temporales divitiæ Domus Dei) suæ mentis conceptum satis aperuit, quum ait, *erat pauper opibus*; nam prius scripserat de persequutore? *Amabat apud eum, quod ille contemnebat*: Quo intelligeremus de spirituali pauperrare se habere sermonem. Abeat iccirco suspicio vana de mente Anonymi, quæ suspicantem provocat ad dandas gerras.

22. Eruditissimus Suassayus, non multo ante laudatus, in responsione ad Tamajum de Orentii (fratris gemelli nostri Sancti) loco nativitatis differens, ac generis nobilitate, inquit, eum editum fuisse Oscæ, Proconsulis filium; quo significavit, utriusque nati Patrem fuisse non modo prosapiæ claritate, sed etiam proconsulari dignitate altius fulgentem. Unde autem id eruditionis excerpserit, quæ viro tam cordaro digna esset, incompertum habemus. Ecclesiasticæ nam tabulæ, quas exscriptas perspeximus, solum adserunt, eundem Genitorem cum Matre Filiorum Oscæ nobilem ac Procerem fuisse. Forte nos latent monumenta, ex quibus ille sapiens prolatam eruditionem extraxit: Nobisque satis est, illustrem Puerum clara progenie natum ostendisse utraque ex parte Parentum.

23. Reliquum est, videamus, quo circiter temporis natus sit singularis hic Parvulus, totius Ecclesiæ gentium supremum decus & ornamentum, seu firmamentum Christianæ gentis, stabilimentum fidelis populi. Omnes equidem auctores, qui de eo scripserunt, testantur, juvenili ætate martyrii palma fuisse donatum circa Domini annum 260. Verum, quia docente Varrone (quem sequuti sunt communiter scriptores cum ante, tum post Christi adventum) ætas juventutis hominis extenditur ab anno vitæ tricesimo, terminaturque ad quadragesimum; minus clare possemus hinc eruere nativitatis Laurentianæ determinatum qualitercunque tempus, adsignato etiam certo passionis ejus anno, nisi peculiarem haberemus præmonstratorem supra laudatum Petrum Chrysologum, qui suo in sermone Sanctum, non urcunque *in juventute*, martyrio affectum pronuntiat, sed presse addit, *in ipso juventutis flore*. Flos autem heic accipitur per similitudinem, non per proprietatem; nimirum, ut advertit Lauretus Abbas Guixolensis in Silv. Aleg., quia sicut flos præcedit fructum & semina plantarum, ita transfertur a Sanctis Patribus ad significandas rerum vel permanentium, vel succedanearum primitias. Sic Ambrosius serm. 6. in psal.118., Origenes Hom. III. in cant.4., Gregorius Magnus in Ezech. hom.15., Hieronymus in Isa. 17., immo & Christi Ecclesia Sanctos Innocentes vocat *flores Martyrum*; quia primitiæ fuerunt eorum, qui pro Deo sanguinem fudere, & quidem in primitiis totius ætatis humanæ; unde canit de iisdem, quod in ipso limine lucis, idest a bimatu & infra, persequutor eos sustulit, velut turbo nascentes rosas.

ſas. Quare habita ratione ad quamlibet hominis ætatem v. g. pueritiam, adoleſcentiam, juventutem, &c., unius cujuſque iſtarum anni primi jure optimo appellantur *flos*, *& primitiæ* vel pueritiæ, vel adoleſcientiæ, vel juventutis &c. Hoc plane ſenſu loquutus eſt laudatus Petrus Chryſologus, quum de Sancto inquit Laurentio: *In ipſo juventutis flore decorem juventutis ſuæ ſanguine purpuravit*. Nimirum in primis juventutis ſuæ annis ſanguinem pro Chriſto ſudit. Primi porro anni cujuſque ætatis hominis &c. ſecundum Arithmeticos in generali conſideratione numerorum, biennio & triennio circiter finem accipiunt: Sicut in omni numerorum ſerie primi numeri binario & ternario conſtant, perficiuntque primitias cujuslibet rei, ut ſupra notavimus. Nam poſt unitatem (quæ non eſt numerus, ſed principium, ſive initium numeri, conſiſtentis in collectione plurium unitatum) venit binarius, qui eſt primus numerus parium; dein ternarius, primus imparium: præter quas numerorum ſimplicium primitias aliæ non inveniuntur, niſi ad compoſitos numeros accedamus: puta 11. 12. 13. &c. (ſalva obſervantia gradus unius, vel alterius ætatis, unde hæc incipiat, & ubi deſinat). Ex quibus colligimus, primos juventutis annos, juxta Varronis calculum, eſſe 31. 32. & 33. atque ita ii dicendi ſunt *flos & primitiæ juventutis*, quo in flore Laurentius trimphavit, ut infra patebit, anno Chriſti biſcenteſimo quinquageſimo nono. Subtrahe modo ex annis iſtis triginta tres vitæ Sancti ejuſdem; ſupereſt annus biſcenteſimus viceſimus ſextus a nativitate Chriſti Domini; hinc ſequitur, eum circiter fuiſſe annum, quo natus fuerit Sanctus Laurentius: neque alia clarior & firmior de hac re notitia inveniri poteſt propter univerſale hiſtoricorum & Chronographorum ſilentium hocce in negotio.

24. Valde autem obſervatu digna cenſentur, quæ ſuperna divini conſilii diſpenſatione geſta pie creduntur in honorem tanti Pueri memorato ſub tempore nativitatis ejus, dicente Bernardo homilia 2. ſuper Miſſus eſt: *In omnibus operationibus ſuis Deus quaſdam rerum, vel temporum congruentias, propter ordinis pulchritudinem ſervare conſuevit*. Quum enim mundo Laurentium dedit, id temporis elegit, quo pontificaretur Sanctus Urbanus. Sedit nanque is in Petri ſolio ab anno 223., vel ut alii referunt, a 224. ad 230. vel 231. De hoc autem Pontifice primum legitur in vetuſtiſſimo Pontif. libro: *Hic fecit miniſteria ſacra omnia argentea*: Sic Deus tum præparans Eccleſiæ pretioſa vaſa, quorum cauſſa cuſtodiæ, ac tranſmiſſionis eorum in cæleſtes theſauros per manus pauperum, ipſe, qui naſcebatur, Puer, aliquando factus ærarii Præſul, ſumma erat martyrii laurea coronandus. Hunc etiam Mundi creator naſci diſpoſuit, Alexandro Severo Cæſare imperante, qui ſalutatus Romanorum Princeps anno Chriſti 222. ſceptrumque tenens uſque ad 235., filius Mammeæ, Chriſtianis valde propenſæ, ut notat Euſebius lib. 6. Hiſt. cap. 15., inter ſui lararii idola, quæ matutinis colebat horis, Chriſti ſimulacrum voluit collocatum: cogitabatque templum eidem erigere; quod & perfeciſſet, ni vano perculſus timore idolatrarum Sacerdotum, adfirmantium ex reſponſis dæmonum, omnem idolorum cultum periturum, ſi quod moliebatur mente, in effectum reduceret; atque ita offenſam & iram ſuorum deorum foret incurſurus; a propoſito, deterritus, abſtinuit: quemadmodum ex Lampridio narrat Baronius in notis ad Martyrol. Rom. 1. Jan. lit. g. & in Annal. ad annum Chriſti 224., ubi etiam num. iv. refert, Imperatorem eundem litem, ortam inter gentiles popinarios & Chriſtianos ſuper proprietatem meritoriæ tabernæ, diremiſſe pro ſecundis, reſcribens: *Melius eſſe, ut quomodocunque illic Deus colatur, quam popinariis dedatur*. Hoc fuit primum intra Urbis mœnia templum vero Numini dedicatum: Quæ omnia nos conſideramus veluti tum futurorum præludia, a ſupremo rerum moderatore volita circa tempus nativitatis electi Pueri ſui; cujus præſertim paſſionis olim triumpho Imperatores, Reges, & Principes terræ ad lucem Fidei venientes, inflammari debebant in exaltationem, & ampliationem Divini cultus, incipiendo a dominante Urbe, constructis undique per orbem terrarum ſacris ædificiis, uti ſuis in tractatibus de S. Laurentio non obſcure Prudentius, Auguſtinus, & Maximus indicarunt.

25. Per eadem magni hujus Infantis aut orti, aut proxime orituri, tempora nedum reſponſa dederunt dæmones de ſequuturo idolatricæ ſuperſtitionis exitio, ſicut paullo ſupra notavimus; ſed etiam, ut ex Agatio & Lampridio ſcribit Hieronymus de Bardis in ſuis tabulis Chronologicis ad annum quintum Imperii Alexandri Severi, dæmoniorum princeps in jovis ſtatua nonnullam plagam accepit. Accuratius alii Chronographi rem actam ad annum quartum Imperii ejuſdem Alexandri referunt: qui annus reſpondet bis centeſimo viceſimo ſexto Chriſti Domini, quo circiter poſuimus natum celeberrimum Infantem noſtrum. Ceterum qualitercumque ſit recta temporum ratio, quæ lædere nunquam potuit circumſtantiam propinquitatis facti ad ortum hujus illuſtris Pueri, ipſum, quod contigit, ſucceſſum ſic narrant hiſtorici, Petr. de Nat. lib. 4. cap. 150. Sur. tom. 7. 14. oct. Pancir. in Theſ. abſc. Urb. Reg. 3

Reg. 3. Eccl.xiv. Ex. Adonis Martyrol.10. Maji, nimitum: Misso divinitus incendio, pars capitolii concremata est. Ea re permoti aruspices & Sacerdotes idolorum, ad Imperatorem venerunt, ut iratos Deos (quemadmodum ei persuadebant) sacrificiis & odoribus placare curaret. Annuit Princeps petitioni eorum. Illi vero die jovis mane, aere mire sereno fanum jovis Capitolini ingressi, inter sacrificia (erant enim Sacerdotes quatuor numero) fulmine cælitus intorto, miserrime sunt extincti, nec non aureæ jovis statuæ sinistra, eodem tacta fulmine, liquefacta est, atque ipsius idoli ara incendio consumta. Sed & nubilus repente, ac tenebricosus aer exortus, Romanam plebem extra Urbis muros in effusam compulit fugam, animosque omnium ingenti terrore complevit. Nempe in præsagium eorum, quæ futura tum erant, quum laudatus Infantulus, juvenis factus, juxta Prudentii doctrinam, admirabili suo triumpho erat diabolum perfossurus, cultumque deorum turpium una cum eorum templis & aris eversurus. Lege strophem 1. 125. 127. ac 128. cum sequentibus in Laurentiano ejusdem sacri Vatis Peristephano. Jam tum quodammodo præsignatum etiam intelligimus, futurum fuisse, ut Levita beatissimus in tota sua passione non in aliud alterius idoli, quam in jovis templum adducendus esset ad huic falso numini sacrificandum; quod risui ac despectui aliquando habens, de sustibus, laminisque ardentibus, atque plumbatis mortalibus triumphare debebat: Ubi & clarificandus erat voce delapsa de Cælo, qua roboraretur ad majora pro Christo sustinenda certamina; quibus exantlatis, ille princeps tenebrarum ex Urbe foras longe pellendus erat. Vide cap.iii. lib.2. a num.21. ad 28., quo loci hæc suse describuntur. Denique juxta Calmetium & Lengletium in suis mappis Chronographicis Christi annus 226. signatur uti restitutionis Monarchiæ Persarum, cujus aliquando Princeps Sapor, hujus nominis primus, sumturus erat de Martyris interfectore vindictam, ut suo videbimus loco. Ex præmissis autem, explanatisque signis conjici poterit, quam magnus coram Domino fuerit Puer ipse, qui nascebatur; dum tam mirabiliter Dei manus a nativitatis ejus exordiis cum ipso fuit; ut præsignificationibus hujusmodi magnitudinem ipsius voluerit honestatam. Quemadmodum & signis aliis condecorasse acta ejus, propriis videbimus locis eum in adolescentia, tum in juventure, tum etiam in passione, ac potissimum post ejus mortem; adeo ut speciali quadam excellentia Virum hunc ad gloriæ Dei manifestationem creatum fuisse, sentire cogamur: sicut modo cogimur de eodem tropologice intelligere Isajæ verba, multis sæculis antequam nasceretur, prolata cap.xliii., ubi Propheta postquam vers.2. Dominum ita loquentem ad eum adducit: *Cum ambulaveris in igne non combureris*: vers.7. de eodem addit: *In gloriam meam creavi eum, formavi eum, feci eum*.

26. Et Apostolus quidem ad Romanos iii. v.29. inquit: *An Judæorum Deus tantum? Nonne & gentium? Immo & gentium*. Idem autem omnium Creator Dominus jam exaltaverat ex judæorum semine progenitum, *summum* inter Apostolos Petrum, *summum* inter Doctores Paulum; reliquum erat, tertium saltim eveheret ex gentium prognatum semine, *summum* nempe inter Martyres, ne ipsius Dei justitia, sive justificatio, secundum potissimum incrementum in hominibus exercita, alligata videretur quodamodo legi Moysis, & Judæis, gentibus prorsus exclusis. Magis, quod congruum erat honori Ecclesiæ gentium sic adimplere ternarium summorum virorum, qui in binario cernebatur inchoatus. Perfectus enim numerus secundum Arithmeticos ternarius est; in se principium, medium, & finem complectens, juxta illud effatum, *tria sunt omne*. Dei autem quum perfecta sint opera (quam perfectionem signat ternarius, qui primus imparium, nullam aliam æqualem partium in se ipso sectionem admittit præter unitatem) æquum & conveniens plane fuit, ut idem Deus binis *summis*, in diverso genere, tertium pariter *summum* adderet, Levitam idest Laurentium, ex multitudine gentium prælectum; inter omnes Martyres, teste Ruperto & Justiniano, utique *summum*. De quo in Missali Mozarabico legitur, *fuisse quidem in doctrina Apostolorum supparem, sed in Domini confessione non imparem:* Ne fortasse venientes aliquando ad Ecclesiam gentium Judæi, gloriarentur super gentes, quasi hæ nunquam habuerint in viris sanctis, ex suo procreatis semine, hominem in culmine positum sanctitatis, uti fuere Apostolorum Principes, judaica ex stirpe orti. Allatam Missalis Mozarabici doctrinam sequutus sapiens ille Monachus Michael Capuanus, vetustissimum quum deprehendisset opus musivum in sanctuatio Sancti Prisci, tres exprimens ejusdem gloriæ consortes, nimirum Petrum, Paulum, & Laurentium, memorabilem illam scriptis mandavit sententiam: *Petrus & Paulus Romanæ Urbis lumina, quibus additur Laurentius, & ipse Romanæ Urbis maximum lumen*. Huc etiam videtur alludere cæmeteriale illud vitrum, quod ante Constantini dies elaboratum creditur, postremisque inventum temporibus, ubi depictus Martyr cernitur, in gloriæ sedens lectisternio, medius inter Apostolos Petrum, & Paulum. Super omnes vero Laurentianas magnitudines consi-

consideratu dignum æstimo, quod apud laudatores ejus Patres complurimas inveniamus prophetias, & figuras Testamenti veteris ac novi expositas, tanquam in eodem admirabili Sancto completas, atque adeo copiose, adeo examussim, ut nihil supra. Quare mirari nemo debet, si Virum taliter divinis eloquiis præsignatum, ac prophetice declaratum suis in actis; signis cælestibus vel etiam elementorum motu prædicabimus exornatum, minime piis gravibusque destituti conjecturis; ita ut videatur, non sit inventus similis illi in gloria Sanctorum.

27. Liceat demum mihi, præsens absolvere caput, converso ad felicissimos tantæ Prolis Parentes, tantæ, inquam, Prolis, quæ Leonis Magni meruit sibi præconia eum *Levitæ castissimi*, tum *immaculati Præsulis*; Vosque sic adloqui, Genitores optimos, dicens: O beatum par (ut eum Epiphanio loquar) Orenti ac Patientia, profecto ex ventris vestri fructu immaculati agnoscimini quemadmodum Christus quodam loco dixit: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*. Ut Deo gratum erat, ac dignum eo, qui a vobis ortus est, vitæ vestræ rationes instituistis. Caste enim ac sancte munere vestro functi, virginitatis thesaurum produxistis. Aut si parum vestris meritis dictum est, majora ex Gregorio superaddam. Eum enim puritatis, & sanctitatis thesaurum produxistis, in quo nedum *non est inventa iniquitas*, juxta Davidis oraculum, verum etiam factus ipse quasi agnus sine macula, ac Ostia viva & sancta, dum aliquando in craticula ureretur, immaculatum Deo se obtulit sacrificium in odorem suavitatis. Sacrificium, quod lætitia cælum implevit, mærore tartarum, Divinique amoris igne terram inflammavit. Ad cujus fidei lumen ambulantes, quotquot peregrinantur a Domino, ad incorruptibilem perveniunt lucem beatitatis æternæ.

CAPUT III.

De Sacramento Baptismi, Chrismatis, & Eucharistiæ eidem Infanti collatis. De Cælestibus gratiæ donis ab eo receptis, juxta Concilii Tridentini, Theologorumque complurium doctrinam, quid pie sustineri liceat, aperitur. Educatio ipsius sub teneris annis in patria. Hispanorum Scriptorum relationes circa beati Sixti accessum in Hispaniam, ejusque cum Adolescente Laurentio recessum in Italiam examinantur. Quidque in tanta Historicorum varietate magis fundatum ac verisimile censeatur, expenditur.

NON defuere, nec desunt in hodiernum usque diem viri tum sanguine, tum eruditione clari, natione Hispani, qui referunt ex suorum traditione majorum, Sanctam Patientiam (dum hæc portaret in utero infantem Laurentium) miris nonnumquam splendoribus irradiare visam fuisse: sed quicquid de hac re sit; vel etiam quicquid ex facto ejusmodi (posita veritate) conjici posset, prætermisso; unum certi habemus ex Adone in actis ejus, nempe, quod natus Puer brevi a nativitate intervallo temporis, in ipsis cunis per Sacramenti baptismatis ablutionem Christo Domino fuerit dedicatus: quam regenerationis gratiam; juxta communem SS. Patrum doctrinam numquam amisit, semper Sanctus, semper innocens ad ultimum usque vitæ spiraculum perseverans.

2. Probabile autem existimamus, sacro huic Infanti præter vitalem illam lotionem, Chrismatis etiam & Eucharistiæ Sacramenta collata fuerint. Notum est enim eruditis, viguisse id temporis in Ecclesia Occidentali & Orientali usum conferendi baptizatis parvulis statim, & nonnumquam eodem die, tria hæc Sacramenta, si fuisset Episcopus salutari eos tingens aqua; licet illud altaris tantum sub vini specie propinaretur eisdem. Qui usus a primis inceptus Ecclesiæ fæculis, ad decimum usque tertium in Occidente permansit. Sublatus deinceps; quia posteriora duo relata Sacramenta ex una parte non erant infantibus necessaria; & ex altera nonnulla sequebantur incommoda in administratione sanguinis Christi, maxime ob periculum effusionis ipsius. Quod Sacramentum sub vini specie non una tantum vice pueris propinabatur, sed pluries, antequam ad discretionis pervenissent annos: sicut cum alii Doctoribus Du-mesnillus advertit ad annum Christi 250. Libro siquidem 6. §. 47. Eccles. Discipl. epistolam exhibet Sancti Cypriani 20., Pamel.r 5., ubi legitur de quadam infantula, cui, nutricis infidelis opera, matre inscia, quum porrectus fuisset cibus de immolatis idolorum, eam postea mater gestans in sinu; ut sacris adstitit mysteriis, Diaconus de more accedens ad ministrandum etiam parvulæ de Sancto Calicis liquore, renuebat illa Christi sangui-

sanguinis quicquam sumere, quem tandem Minister vi ejus in os infudit. Ut vero puella sacramentum deglutivit, superveniente vomitu, *sanctificatus*, inquit Cyprianus, *in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit*. Subdit idem Du-Mesnillus: *Parvulis Eucharistia post sacrificium etiam sub una vini specie ministrabatur primis Ecclesiæ sæculis*. In antiquissimo item Ordine Romano dicitur, quod si præsens adesset Episcopus, parvulis dandus foret ordinatim una die Baptismus, Confirmatio, & Eucharistia. Id Hispanicis in Ecclesiis, Romanam perpetuo imitantibus, servatum fuisse, non videtur ambigendum. Ceterum quomodocumque res hæc se habuerit, utrum necne uno eodemque die beatissimus noster Infans tribus hisce Sacramentis donatus fuerit; certum habere debemus, in ipsius infantia duo quoque posteriora recepisse: ac Sanctorum maxime cura Parentum pluries dominicum sumsisse sanguinem. Unde valeamus eruere, quam affluenter gratiæ donis a suæ vitæ exordiis ditatus fuerit. Nam & si virtute Sacramentorum, in se inspecta, suscipientibus æque dispositis æqualis gratia conferatur; ex speciali tamen Dei benevolentia (ut Sanctus Bonaventura in 4. sent. dist. 4. q. 3., & Scotus ibidem q. 7. docet) major uni præ altero potest concedi. Quod de infantibus, ad illorum susceptionem æque se habentibus, maxime adserere licet. Hanc iccirco gratiam, quæ inæqualis appellatur, Sacratissimo nostro Infanti Deus abundanter in ipsis susceptis Sacramentis conferre voluerit, nonnulla congruentiæ ratione exponendam, clarificandamque ducimus.

3. Et quidem de mensura gratiæ, qua in susceptione Sacramentorum vel primum justificatur homo, vel qui justificatus est, adhuc amplius justificatur (ut evenit in Sacramentis, quæ iterari possunt) communiter Tridentinum Concilium intelligi posse videtur, quum sessione VI. Cap. VII. inquit: *Justi nominamur, & sumus, justitiam in nobis recipientes, unusquisque secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis, pro ut vult, & secundum propriam cujusque dispositionem..... Id tamen fit, dum sanctissimæ passionis Domini nostri Jesu Christi merito per Spiritum Sanctum Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur &c.* Queis edocemur præter *instrumentalem*, (ut ajunt Philosophi) caussam, quæ ipsum est Sacramentum; concurrere *efficientem*, nempe Deum; *meritoriam*, idest Dominicam passionem; *formalem*, videlicet *justitiam*, quam in se recipit subjectum, ut justus homo fiat. De mensura vero gratiæ conferendæ Scotus supra citatus loquens respectu ad caussam efficientem, hæc habet: *Quia Deus prædestinavit diversos electos ad diversos gradus gloriæ, & hoc ante determinationem ad tantam, vel tantam gratiam conferendam.... posset in determinando veritatem hujus signi velle conferre majorem* (gratiam) *illi, quem prædestinavit ad majorem gloriam.* Habita vero ratione ad meritoriam passionis Christi, ita disserit: *Quia Christus ponitur communiter nosse omnia, quæ Deus novit, & per consequens novit electos, & ad quem gradum gloriæ fuerint electi, potuit pro prædestinato ad majorem gloriam plenius offerre passionem suam, ut ei conferretur gratia proportionata*. De dispositione denique ex parte subjecti gratiam suscipientis, cujus rei est incapax parvulus, eam repetit a parentibus offerentibus, vel ab adsistentibus & Ministris, exemplum adducens Sancti Nicolai: cui parentes dicuntur tantam in baptismo gratiam meruisse, ut ab incunabulis didicerit jejunare &c. Hanc porro gratiæ inæqualitatem, quam in susceptione Sacramentorum subtilis Doctor possibilem agnovit, Tridentinum Concilium, posteriori tempore celebratum, reapse dari dogmatizavit cit. sess. VI. cap. VII., ubi non ait, baptizatos recipere gratiam sive justitiam secundum mensuram æqualem (quæ Sacramentis respondet ex opere operato) sed inquit: *secundum mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis, pro ut vult*. Sic respiciens ad caussam liberam efficientem Deum, qui ultra determinatum Sacramentorum effectum, majorem vel minorem conferre sibi placet justificationis gratiam secundum propositum voluntatis suæ, juxta quod prædestinavit electos ad gradus gloriæ diversos, simulque considerata suscipientium diversa dispositione; quæ licet in parvulis locum non habeat, quum actus proprios habere nequeant; suppleri tamen potest secundum Scoti doctrinam, pietate parentum, aliorumque adsistentium.

4. Quibus perpensis, in nostrum intendimus bearum Parvulum, dicentes: Quem ad agenda magnalia prædestinaverat Deus, ad mira pro ejus honore sustinenda certamina, atque ad sublime supra modum gloriæ pondus in Cælis; cuique, minime apto ad se actis propriis disponendum pro Sacramentorum receptione, adsistentia non deerat Sanctorum Parentum, qui merere valerent, ipsi Puero ampliora gratiæ dona; quomodo persuasum nobis esse poterit, noluisse Deum illi secundum exuberantem mensuram tum conferre thesauros suæ gratiæ ac donorum? Hodie cognoscimus ex Sanctis Patribus, quanta Sanctum nostrum gloria maneat in Cælis; cujus natalitia (ut phrasi loquar Chrysostomi) *taliter celebrantur in terris*: sive, ut Augustini utar verbis, sermone 103. apud Maurinos de S. Laur. *Quanta est gloria ejus*

ejus apud Deum, *dum tanta est laus ejus apud homines?* Quomodo, neutiquam sentire cogemur, ea plenitudine gratiæ ac donorum fuisse cumulatum; quæ congruentiæ ratione potissimum in sacramentis ipsis, in ipsis gratiæ instrumentis verisimilius collata censetur? Quanquam aliter non renuamus adserere, in totius ejus vitæ conflictu contra mundum, carnem, ac diabolum adultus victorias referens, abundanter habenti daretur amplius, quo justificationibus Domini magis afflueret; adeo ut pene nullus in eo videretur ejusmodi thesaurorum finis: quemadmodum ingentis gloriæ ejus in cælestibus nulli a nobis mortalibus effingi queunt limites. Tali namque fini talia proportionata fuisse concessa existimantur media, sicut Duns Scotus sapientissime philosophatur.

5. Tempus est autem, ut ad ulteriora pergamus. Ablactatus enim tenerrimus Puer, & ad primum discretionis suæ crepusculum perventus, quam pie, quam sancte fuerit educatus; laudatorum parentum suorum sanctitas, ipsiusque Pueri innocentia, exundans gratia, mentis capacitas, animique dociliras abunde significant; ut non sit opus calamo nostro rem istam explanare. Circa vero litterarum studia, queis a pueritia fuerit addictus, testimonium ponit Jaccensis Ecclesiæ vetustum lectionarium, alibi citatum; dicens, eum in civitate Oscensi una cum fratre gemello fuisse 'a Genitore traditum, litteris imbuendum, nempe ut ad discretionis pervenit annos. Siquidem amantissimus æque ac sanctissimus Parens passus est neutiquam Filiolum sub annis teneris longe a suis oculis alibi quam in urbe propria committere primis litterarum rudimentis instruendum; nec aliter quam sub optimis, probatisque magistris, ipsa paterna cura ac vigilantia super Prolem suam minime desistente. Ea porro sub educatione crescebat Laurentius ætate, scientia, & gratia apud Deum & homines, incontaminatus permanens ab omni labe peccati. Cujus rei gratia, ut scribit Ferrerius, *a puerorum etiam ludis semper abstinuit*. Incompertum est autem nobis, quonam pueritiæ anno (quæ juxta Plinium ad duodecimum extenditur) Cæsaraugustæ Metropolim petierit, addiscendi caussa humaniores litteras: quo loci mirabiles illos in sapientia progressus fecit, vel brevi temporis intercapedine; ut, referente antiquis ex codicibus Antonio Nebrissensi, inter illius universitatis contubernales doctior haberetur. Concordat huic relationi altera Sancti Vincentii Ferrerii, adnotantis ejusdem adventum, & moram apud Cæsaraugustam, ubi fama ipsius doctrinæ late percrebuit; sicut videre licet in ejusdem Ferrerii sermone. Quanquam nævi aliquid in adducto scripto reprehendant nonnulli Sapientes, de qua re proprio agendum erit loco. Nihilo secius eruditioni productæ subscribere non dubitamus; dumtaxat Laurentiana mora ibi peracta non ad tot annos protrahatur, quibus concessis, testimonium Adonis detrimentum pateretur; sicut & alterum Gregoriani responsorialis. Quandoquidem iis in codicibus, omni exceptione majoribus, legitur: fuerit *Romæ eruditus*, *& nutritus*. His autem salvis existentibus, nil emergit, quod traditioni Cæsaraugustanæ prudenter opponi queat.

6. Quod autem Bollandiani adversus Tamajum indignantur; reor, non inde procedat, quod is dixerit, Sanctum nostrum Cæsaraugustæ fuisse nutritum & eruditum qualitercunque; sed quia constanter adfirmaverit, Eum ibi moram fecisse valde notabilem, nempe usque ad tempus, quo ibidem Diaconus initiatus fuit, & Archidiaconi officium exercuit: quæ omnia merito damnantur falsitatis. Licet præfati Bollandiani doctores ista non satis explicent; sed continuo post objectam difficultatem ex Adone, Tamajum præoccupent, insurgentes: *Si respondeas*, *ac velis*, *& Romæ*, *& Cæsaraugustæ id contigisse* (nimirum, quod eruditus & nutritus ibi per totam adolescentiam noster Alumnus fuerit) *responsum proba*, *aut voluntatem improba*. Quæ reprehensio positionem nostram minime lædit; quemadmodum nec testimonium Jaccensis Ecclesiæ, quod oscæ Sanctus Puer nutritus, & eruditus primum fuit; ac deinde circa pueritiæ fines, & adolescentiæ initia in Cæsaraugustana Universitate humaniores didicerit litteras, puta, ad quinquennium. Nulla enim ex adverso ratione concluditur, quod ex Hispania Puer Sanctus Romam translatus fuerit, pannis vel infantiæ iovolutus, aut Parentum adhuc egens auxilio. Neque ullatenus constat, Genitores ejus una cum ipso lactente Romam contenderint. Minus, quod tenellum filium a domo nativitatis suæ illuc abire permiserint; vel ipse a Paternis aufugerit ædibus, insciis Parentibus, aut reluctantibus; qui, Sancto Bonaventura teste, Majoribus suis semper obediens fuit. Neque ulla nos urget necessitas, ut sentiamus, Angelorum ministerio invalidum Puerum Romam tenerrima in ætate commigrasse, omni humano juvamine destitutum. Gregorii denique, & Adonis verba neutiquam adstruunt a teneris eum unguiculis fuisse Romæ nutritum & eruditum; quo nulla cæteris auctoribus spatia faciant docendi, laudatus Puer prius Oscæ, tenera in ætate, postea grandiusculus Cæsaraugustæ nonnullis bonis litteris imbutus fuerit. Quandoquidem etiam grammatistæ norunt, quod verba illa *nutriri*, & *erudiri* non solum conveniant septenni, vel decenni parvulo; verum etiam adolescenti in provectiori ætate constitu-

D to,

to, qui V. G. in Seminario aliquo alitur, & eruditur; & quidem ſtricte loquendo, quoties is non adhuc ad perfectum corporis pervenerit incrementum; quod non perficitur niſi poſt viceſimum ætatis annum: Aut ſi lubet tenere rigidam verbi ſignificationem, ſolos lactentes parvulos reſpicientem; quis ad ejuſmodi ſenſum in rigore adligabit Adonis verbum; quod videmus minus ſtricte ab aliis auctoribus laudabiliter uſitatum? Non eſt igitur creandus ſcrupulus iis, qui non levia quædam Hiſpanorum de hac re monumenta ſequentes, Sanctum Laurentium Romam acceſſiſſe ſuadentur circa quintum decimum ætatis ſuæ annum, quo temporis adhuc natura enutriri deſiderat; ut ad ſibi debitum creſcendo perveniat augmenti terminum. Eo vel magis, quod ipſe Ado explicans, quibus in ſcientiis Romæ divinus Adoleſcens eruditus fuerit, ex iſtius ore verba illa, ad tyrannum facta, producit: *Romæ nutritus, & eruditus omnem legem ſanctam & divinam*. Vides Sanctum, mentionem facientem eruditionis ſuæ, quam Romæ hauſit, non de Grammaticæ Rhetoricæ, vel Philoſophiæ inſtitutionibus feciſſe ſermonem; ſed de ſacris, diviniſque ſcientiis? Narrationi huic Adonianæ luculenter quoque ſavet Sacramentarium Gregorianum (a nobis infra producendum) ubi de Sixti magiſterio in divinitate loquitur, erga Sanctum Adoleſcentem exercito. Quo intelligas, quam minus apte verbum, *nutriri Romæ*, interpretari debeat in toto rigore circa rem, de qua ſermo eſt; adeo ut ad lactentem Laurentium ſit referendum. At id vellent adverſarii, ut Hiſpanorum inconcuſſa traditio de illius in Hiſpania eruditione circa humanas litteras refellatur: quaſi Gregorius, & Ado hujuſmodi rei aliquando meminerint, dixerintque, noſter Infans Romæ fuerit ablactatus.

7. Atque hæc de Puerili Sancti Laurentii ætate, ejuſque adoleſcentiæ exordiis dixiſſe ſufficiat. Reliqua enim per id temporis geſta ejus penes auctores obſcuro ſub ſilentio deliteſcunt: perſuaſi quanquam ſimus, quod copioſiſſima gratiæ dona, quibus affluenter ditatus erat, otioſa in ſe ipſo jacere nullo pacto pertulerit. Et licet parvulus tum eſſet corpore, Spiritu tamen ſemper magnus, non dubitamus, ſemper exultaverit quaſi gigas ad currendam altiſſimæ perfectionis viam; cavens, ne in vacuum gratiam Dei exuberantem recepiſſet; vel maxima ſibi talenta contradita in terram abſconderet; quo largitoris Domini timendam indignationem incurreret. Hæc a Patribus confirmata recipimus, dum ajunt, nulla eum peccati macula unquam fuiſſe reſperſum: quod complectitur ſive commiſſionis, ſive omiſſionis reatum. Supereſt ea propter, dicamus quippiam de ipſius ex Hiſpania diſceſſu. Multitudo quippe non pauca Scriptorum Hiſpanorum id facti contigiſſe narrat, occaſione Beati Sixti, per cæſaraugustæ Metropolim, in Aragoniæ regno ſitam, tranſeuntis; qui ſanctiſſimum videns adoleſcentem Laurentium in illa ſtudiorum univerſitate moribus & doctrina valde conſpicuum, eum, votis ſuis libentiſſime annuentem, ſecum Romam duxit. Bollandiſtæ tamen relatum ejuſmodi factum amandant ad fabulas, ubi de vita Sancti Sixti tractatum habent ſub die Augusti ſexta §. VII. En illorum argumentum num. 68. paucis perſtrictum. Hiſpani referunt, in eorum Regnum conceſſerit Pontifex Sixtus celebrandæ Toletanæ Synodi cauſſa: e cujus abſoluti Concilii loco recedens, ac Cæſaraugustam ingrediens, ſanctum ibi Laurentium invenit, ejuſque ſcientiæ & ſanctitatis fama permotus, eum ſibi ſocium itineris adjunxit, ut ſimul Romæ conſiderent. Auguirrius autem Cardinalis Hiſpanus tom. I. Collect. Concil. Hiſp. multis oſtendit, prædictum Concilium intra limites ſolius poſſibitatis manere; ex qua ſola poſſibilitate nonniſi temere proceditur ad factum aſſerendum: Sic & temere fit tranſitus ad affirmandum, ajunt Bollandiani, *adventum S. Sixti in Hiſpaniam, eidem* acto Concilio *ſuperſtructum. Sane fieri nullo modo potuit, ut Sixtus ſui Pontificatus tempore tam brevi, id eſt menſium II. & ſub gravi, qua premebatur, ſenectute in Hiſpaniam perrexerit, ibi Concilium Toleti celebraverit, redieritque cum Laurentio Romam: vel ſi hæc intervallo tam brevi perficere datum illi fuiſſet; quid temporis tribui Laurentio poſſet, quo Romæ nutriretur, & erudiretur? Quid pro ejus promotione ad Romanum Archidiaconatum? Quidve pro commendabili exercitio illius officii, quo maximam apud Deum & homines conſequutus eſt laudem?*

8. Verum licet fere omnes Hiſpaniarum ſcriptores affirment, Sixtum Pontificem ſe in Hiſpanias contuliſſe, Sanctumque Laurentium ſibi adlegiſſe in reditu Socium; non tamen omnes conveniunt in deſignatione cauſſæ ac temporis ejuſdem itineris. Sunt plane, qui rem deſcripſerunt actam, juxta relationem Bollandiſtarum, hactenus expoſitam; cauſſam adducentes celebrandi Toletani Concilii. Alii autem etſi concedant ejus illuc adventum; negant tamen, iter peractum fuiſſe ab eodem Pontificatus ſui tempore; ſed quum eſſet ætatis mediæ, ac de primoribus Romanæ Eccleſiæ, miſſus fuerit Toletum a Pontifice uti Legatus ad inſtructionem novellarum tum Eccleſiarum. Alii demum contendunt, Hiſpaniam petiiſſe haud cauſſa Concilii, haud Pontificatus ſui diebus, haud tanquam

quam Papæ legatus, sed dumtaxat prædicandi gratia Christi Evangelium illis gentibus. Ceterum facti substantia est, quod Sixtus eo loci advenerit, in qua omnes Hispani consentiunt; discrepant solummodo in designanda facti caussa. Tertia prædictarum opinionum nullis Bollandistarum obiectationibus videtur obnoxia: pro qua stare censentur, quotquot, nulla de Toletano Concilio habita mentione, scripserunt, Sixtum Pontificem in Hispaniam appulisse, ac illam lustrasse regionem, quacunque demum Religionis ampliandæ, vel tuendæ caussa: indeque suo functo munere, per Cæsaraugustam transiens, assumto viæ comite Laurentio, Romam repetiit. Vocabulum namque *Pontifex* sine ulla temporis circumstantia prolatum, V. G. sine addito, *quum esset*, recte potest admittere sensum, ut ajunt Scholæ, *distractivum* ab hac vel illa differentia temporis; capax quum sit præsentis, vel præteriti, vel futuri. Sic passim dicitur: Pelagius primus, vel Gregorius Magnos, Pontifices Constantinopolim adiere, ibique commorati sunt; non quasi hoc egerint, quum essent Pontifices, sed antequam tales crearentur. Neque aliter asseritur, unum, vel alterum librum esse istius, vel alterius Pontificis fetum, quamvis hunc, vel illum Pontificatus sui tempore minime composuerit, sed priusquam eam ascenderet dignitatem.

9. Addit Sollerius suis cum sociis loc. cit. *Rogatos volumus eruditos Hispanos, ut idoneo aliquo documento vetusto nobis hoc edisserant*. Rogati Doctores Hispani, ut ex alibi dictis conjicimus, respondent: Vetusta nostra ferme omnia documenta in vastatione Maurorum miserrime incendiis periere. A Patribus nostris eam de Sixti in terram nostram accessu eruditionem accepimus: *Patres nostri narraverunt nobis*. Regulam Deuteronomii servamus cap. 32. *Interroga Patrem tuum, & annunciabit tibi: Majores tuos, & dicent tibi: Nec* non Ecclesiastici monitum cap. 8. 11. *Non te prætereat narratio Seniorum: ipsi enim didicerunt a patribus suis*. Narrationes, quæ apud Patres & Seniores nostros in controversiam revocantur, aut omnimodis respuuntur; respuimus, vel in controversia, ut extant, relinquimus: quæ vero unanimi consensu retinentur, nos quoque firmiter retinemus. Constans in nobis traditio communiter viget, quod Sixtus in nostra venerit, atque hinc Romam revertens, Laurentium secum duxerit. Solum novimus controversum, quanam ex caussa Sixtinum iter fuerit ad nos directum. Unum, quod certi habemus, fideliter sustinemus; alterum in sua dubietate spatiare permittimus.

10. Quid certi esse poterit, Sollerius instat, ubi vera permixta sunt falsis, etiam si reapse sint vera? Nihil sane, resumunt Hispani, ubi nullum in utrisque adsignari potest discrimen ab eruditis quantumvis viris. At quum firmo, prudenteque illorum judicio certa traditio ab incerta vel dubia traditione secerni potest; non sic vera falsis permixta censenda sunt, ut unum ab altero segregari nequeat. Certa traditio nationalis ea est, quæ communi totius nationis consensu sine ulla dubitatione complectitur: incerta vero, pro qua hinc inde disceptatur haud contemtibilibus ex utraque parte fundamentis. Primi generis est illa traditio accessus Sixti ad Iberos, ejusque recessus cum Laurentio. Secundi altera, quæ caussam respicit illius itineris. Alii namque dicunt, id Sixtus peregerit verbi Dei prædicandi gratia in conversionem Paganorum; alii ad instruendas Romanis Sacris Ritibus erectas ibidem Ecclesias; alii ad confirmandos fideles in doctrinis catholicis, eosque præservandos a Tertullianistarum tum succrescentium erroribus; alii & forte magis solide respondent: ob ignotos nobis fines. Substantia rei est, quod communi nostratum consensu tenetur, tentumque perpetuo sine ulla contradictione fuit; nempe verbum traditum de adventu Sixti in Hispaniam, ejusque cum Laurentio discessu. Huic verbo superstructa creditur illa vana relatio Toletani primi Concilii, seculo celebrati tertio.

11. Ceterum neque apud solos Hispanos hæc ab antiquis sæculis vera traditio viguit, vigetque ad hodiernum usque diem, quin a Scriptoribus alienæ nationis confirmatur. Quandoquidem Januenses ab immemorabili suis cum historicis testantur, Sanctos Sixtum & Laurentium ex Hispania in oram ligusticam appulisse; ingressosque urbis portam prope mare in propinquum quoddam parvum hospitium humaniter fuisse receptos. Atque ut progressu temporis ad civium pervenit aures, receptum olim a se juvenem hospitem supremam Romæ martyrii palmam ex sævissimo Fidei hoste retulisse, clarum illud hospitium in Ecclesiam converterunt, ejus dicatam nomini. De qua re serius dicturi sumus in gloria posthuma sub capite de Ecclesiis Cathedralibus, ejusdem Sacratissimi Martyris titulo insignitis. Neque hac sola contenti memoria, quam Sancto Laurentio excitarunt anno, ut ipsi ferunt, reparatæ salutis 262. sive ab ejus passione certio; portam quoque, per quam beati viatores ingressi sunt urbem illam, appellatam exinde voluerunt *S. Laurentii* nomine. De qua etiam loquitur S. Gregorius Papa lib. 2. Dialog. cap. 36. ubi horrendum narrat cujusdam mortui tintoris exemplum circa humatom istius corpus *in Ecclesia S. Januarii* (librariorum error existimatur, corrigendus) *Sancti Genesii Martyris*, quam Ma-

gnus ille Pontifex *juxta portam S. Laurentii* sitam dixit. Vide Jacobum de voragine Bergomensem *in Suppl. Chronol.* lib.8. ad ann. Christi 260. Petrum Rossetum Gallum *in S. Laur.* Joannem Blakeum Anglum lib. *de Mund. Æt.* edit 1462. Aliosque lustrare licet apud Augustinum Calcagninum Metropol. Eccl. Januen. Can. Pœniten. Tract. *de Imagine Edessena*. Testimonium etiam illustre hujusmodi traditionis est Parochiale templum eadem in Urbe; sub nomine Sancti Sixti Papæ & Martyris erectum, satisque vetustum; quo Januensium Majores excitare quoque voluerunt in posteris memoriam appulsus ejusdem Pontificis una cum Sancto Laurentio ad maritimam eorum oram: quemadmodum affirmant ipsimet posteri, factorum Patrum suorum conscii multo melius, quam esse valeant Scriptores exteri. Mirum quantum hinc roboris sumat, quantum & luminis Hispanorum laudata Traditio; licet eam pauci adversarii vellicare conentur; ubi ex opposito in illius veritatis defensionem tot adsunt testes vel ex auditu, quot sunt januæ conci-ves, atque in iis etiam viri cum dignitate, tum doctrina, prudentia, & generis claritate conspicui; deceptioni vulgi haud facile obnoxii.

12. Objiciet aliquis, citatos pro Januensi traditione scriptores errore celebrati Toletani Concilii sæculo tertio laborasse. Ita plane; sicut & olim complures, Scientiæ Chronologicæ lumine destituti, putarunt, Sanctos Sixtum & Laurentium sub Decio absolvisse martyrium. Unum & alterum mendum substantiæ historici facti superstructum fuit: & quemadmodum istud posterius non infirmat ejusdem facti substantiam, nempe quod Sixtus & Laurentius Martyres fuerint; licet non sub Decio, sed altero imperante tyranno: sic erratum de celebrato Toletano Concilio sæculo tertio non inficit veritatem itineris Sixtini versus Hispaniam, quanquam altera (quæcunque illa fuerit) occasione res evenerit.

13. Longe disparia, reponet, sunt momenta, quæ militant pro una, & quæ pro altera adsertione. Sic profecto: sed neque argumentum nostrum intendit æqualem adstruere in utrisque articulis certitudinem, quæ aliter atque aliter a diversis progreditur monumentis. Solum contendimus reprobare transitum, qui fit ex una falsitate comperta in eodem scripto, ad alteram minime deprehensam, & quidem in rebus nullum habentibus invicem necessarium gluten; sicut se habent invicem iter Sixti in Hispaniam, & celebratum Concilium Toletanum: quasi celebrationis istius veritate cadente, rueret pariter itineris memorati veritas: Perinde ac si nulla altera suppetere potuerit Sixto itinerandi caussa Hispaniam versus; licet scriptores, Chronologiæ expertes, fuisse crediderint eam, quam exposuere; quamque fortasse hauserunt ex aliqua particulari traditione corrupta, vel etiam vitiato codice. Ceterum semel non constet, scriptores dolo malo voluisse lectorem decipere, vel in una suorum voluminum narratione, aut adsertione (qua in positione dignum foret iis adimere fidem in universis, quæ narrant, vel afferunt) indubitanter ipse lector gravem illis irrogaret injuriam, si, vel uno errore detecto, in quod vel ex inscitia, vel ex inadvertentia, vel ex alia innocenti caussa lapsi sunt, cunctis eorum voluminibus detraheret, tanquam nullius fidei. Nec reputatur nisi fallax illud argumentum: Erravit is auctor in uno; igitur erravit in ceteris. Indignum siquidem est gravi homine ita vagari, & exilire sermone, uti hodierni nonnulli amant Critici; quorum modestiores ii sunt, qui aliqua falsitate comperta, & si reliquum facti non omnino damnent; sine ulteriori tamen fundamento insimulare falsi vel suspicando non desinunt. Unde tantum absurdi sequitur, ut humana pene omnia documenta scriptorum in dubium audeant revocare, non sine gravissimo totius Ecclesiæ scandalo, ac detrimento; nullus quum, ut pluries diximus, sit fere hominis liber, quantumvis sancti, quantumvis docti, in quo nævus aliquis erroris non appareat, aut falsi.

14. Atque hæc satis dicta sint, ad vitæ nostri Martyris primitias pertinentia: quæ, ut fieri potuit, illustranda suscepimus, tot quum essent ambagibus involuta, scriptorumque oppugnationibus divexata; ut facile dixeris, hodiernum Criticorum studium eo collineare, quo veterum Sanctorum actis densiores creet tenebras præ umbris, queis illa obfuscavit antiquitas. Præstat igitur, animo intendamus eum in locum, quo Laurentium divinis præordinationibus anteibant & honor summi Diaconatus, & incomparabilis gloria passionis.

CAPUT

CAPUT IV.

De Adventu Sancti Laurentii ad Urbem. Mira quædam divina prœludia eorum, quæ futura erant triumphi virtute novi hujus Incolæ ibidem, exhibita circa tempus adventus ejus eo loci. Secunda illic educatio ejus. Tamaii persuasio, respectu ipsius Leviticæ Ordinationis apud Cæsaraugustam, retunditur. Hæc, suademur, Romæ acta fuerit a Sancto Lucio Papa & Martyre, postquam sub Pontifice Sancto Fabiano fuisset initiatus Acolythus, & Subdiaconus. Portenta, quæ contigerunt paullo post ejus susceptum Diaconatus ordinem, in præsagium, quod magnus iste Levites suis ignibus incensurus erat diaboli regnum. Expenduntur ad illustrationem actorum Sancti Laurentii, quæ pro tempore munia essent septem Episcopalium Levitarum; & quid peculiare istis Romæ. Quomodo in omnibus ad suum spectantibus officium sese gesserit noster almus Diaconus sive tranquillis, sive turbatis diebus, nempe vel pacis, vel persecutionis, aut pestilentiæ, & famis. An Philippum Imperatorem ad Christi fidem converterit. Corporea Sancti Levitæ species testimoniis complurium Patrum, & ex gestis Sancti Epiphanii Episcopi Ticinensis ostenditur. Breviter agitur de Leviticis antiquis sacris vestibus &c.

SAnctum Laurentium Romam pervenisse sub initiis adolescentiæ suæ, jam Gregorii & Adonis calculo firmatum aspeximus: quibus consonat Dionysius Carthusianus Serm. v. de S. Laur. inquiens: *Sanctus Sixtus adolescentem Laurentium, omni morum probitate conspicuum, atque in actibus virtuosis præclarum, sibi conjunxit*. Porro quod addit: *Et suum Archidiaconum fecit*: non ad adolescentiæ, sed ad juventutis ipsius tempora referendum est: nimirum quum postea perfectæ jam esset ætatis, & per inferiores ad superiores transisset ordinum gradus, servatis de more antiquo statutis inter unum & alterum ordinem interstitiis, donec initiatus Diaconus inveniretur (uti suo videbimus loco) ac Sixtus ipse summus fuisset Pontifex renuntiatus. Hæc Dionysius non distinxit, sicut nec cæteri vetustiores Patres; quia non historici, sed oratoris munus obibant; cui multa, inter se juxta ordinem historiæ dissita, in unum simul congerere licet. Sensus itaque historicus hic esse debet, nimirum: *Sixtus*, quasi parens, curator, & Magister, adolescentem Laurentium *sibi conjunxit*, idest in sua recepit, nutrivit, ac in Sacris scientiis erudivit. Juvenem vero factum, Levitamque consecratum, & ipse tandem senex, maximus inauguratus Pontifex, *suum Archidiaconum fecit*. De adolescentiæ itaque tempore hujus tam præclari Discipuli, ac de iis, quæ tali sub ætate gesta fuerint, præsenti capite agendum est nobis. Ætas hæc hominis communiter illis circumscribitur annis, qui numerantur a quintodecimo ad tricesimum. Quamobrem sicut capite II., Petri Chrysologi testimonio ducti, natum Laurentium significavimus circa Christi annum biscentensimum vicesimumsextum; ita nunc Romani Responsorialis, necnon Adonis, aliorumque Scriptorum documentis inhærentes, quibus cælestis homo asseritur, *Romæ nutritus, & eruditus*, totam fere adolescentiam ejus ibidem exactam affirmamus; nempe a sexto decimo suæ vitæ anno, qui respondit biscentesimo quadragesimo secundo Christi Domini, ad usque biscentesimum quinquagesimum sextum, qui fuit ætatis Laurentii tricesimus. Adnotato autem anno 242. Dei Ecclesia summa fruebatur pace, Gordiano juniore Imperii gubernacula tenente ab anno 238. ad 244. Navis vero Petri clavum Sancto Fabiano dirigente, qui tantæ sanctitudinis vir fuit, ut Spiritu Sancto præmonstrante sub visibilis Columbæ specie, super caput ejus insidentis, Pontifex maximus eligi meruerit anno Domini 239. Rexitque Dei Ecclesiam usque ad annum 251. juxta probatissimum, quod sequimur, Dumesnilli Chronicum, consentiente Petavio in Chronologica tabula Pontificum Romanorum; quanquam non item circa tempus collati eidem Pontificii, quod ponit ad annum 236. Ceterum decens fuit, ut in terra Sanctæ Ecclesiæ pax esset; quum illuc veniret Adolescentulus ille, qui, velut Angelus pacis, hanc aliquando evangelizare futuram, stabilem, atque firmam populo Dei, missus fuerat: sicut infra videbimus.

2. Quod autem in Chronographis legimus ad annum Christi 242. (quo circiter ponimus, beatissimum adolescentem nostrum Romam ex Hispania pervenisse) terra insolitis fuerit concussa motibus, ac consequenter idola suis cum delubris contremuerint; illud nobis indicare voluisse videtur, nimirum novi hujus in carne An-

Angeli in Urbem adventum quodammodo contigisse in similitudinem illius, de quo in Evangelio reperimus scriptum Matth.xxviii. 2. *Ecce terremotus factus est magnus*, *Angelus enim Domini descendit de Cælo*: Nisi etiam factum sit, ut idola contremiscerent, accedente Laurentio ad Imperii caput, adhuc passim infidelitatis tenebris involutum, nempe ad similitudinem simulacrorum illorum, de quibus Isaias cap.19. ℣.1. vaticinatus fuerat, dicens: *Ecce Dominus ingredietur Ægyptum*, *& commovebuntur simulacra Ægypti a facie ejus*. Nam & Ægyptus interpretatur *tenebræ*, typus præsertim Urbis Romæ, infidelium Imperatorum tempore, idololatriæ tenebris occupatæ: Quæque Urbs etiam *Ægyptus* dici poterat, prout quoque istud vocabulum sonat *tribulans*, *vel ad angustiam redigens*: nullibi enim Christi fideles, veri Israelitæ secundum Apostolum, altius afflicti, atque ad angustiam redacti sunt, quam in ea civitate, quæ cum pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus. Merito iccirco, adveniente illuc beatissimo Christi adolescente, illius contremuere idola, quæ virtute triumphi Levitici aliquando deturbari debebant ab aris ac templis, conteri ac frangi, immo & ipsa fana subverti, & incendi. Adi Prudentium in Peristeph. stroph.2.3. & 128. Novimus Baronium posuisse hunc terremotum ad annum Christi 243. e contrario Pagium ad 241. At exploratum omnibus quum sit, rem contigisse ante Gordiani expeditionem ad bellum Persicum, anno scilicet quinto Imperii ejus, nec non ipsius consulatus secundo cum Claudio Pompejano, nos sequentes alibi laudatam Haloandricam consulum seriem, ubi iidem adsignantur consules anno 242. recte concludimus anno isto terremotum accidisse. Quamquam si aliter res foret, vel juxta Baronium, vel Pagium; adhuc subsisteret allata pia nostra expositio; satis dum nobis est, quod circa id temporis factum evenerit: quemadmodum posuimus Sancti ad Urbem adventum circa annum eundem.

3. Sub eodem item anno 242. Spondanus ex Baronio adnotat numer. prim. *In Ecclesia pax fuit tranquillissima*. Et num. 3. addit: *Pace Ecclesiæ bene usi sunt Ecclesiarum Præsides, christianam religionem propagare, propagatamque illustrare Ædificiis pro viribus studuerunt. Nam, ut cæteros taceam, qui in suis paræciis id præstitisse reperiuntur, habet liber de Rom. Pont. Fabianum Papam multa ædificia in cæmeteriis Romæ fieri jussisse: quippe quæ in cryptis arenariis subtus terram latebant sepulchra Sanctorum Martyrum, in quibus synaxes a fidelibus haberi consuevisse vidimus, erectis desuper ædificiis, reddita sunt clara*, *& conspicua*. Quid profecto pax hæc, & publica sacrorum ædificiorum erectio tempore Laurentiani adventus in Urbem indicare voluere; nisi quod idem Divinus Adolescens esset Angelus veræ pacis; cujus mirifice passionis virtute solidam Ecclesia consequutura erat pacem; & construenda ritu Christiano forent templa, in perpetuum duratura? Ita sane; nam & istorum illa fuere præludia, quæ non multo post sub Diocletiani persecutione, velut umbræ, quæ transeunt, disparuere, ædificiis illis funditus eversis, christiana tranquillitate sublata: ubi ex adverso, quæ futura prospera sanctissimæ religioni Angelus noster nuntiavit, stabilia mansere a sæculo iv. ad hæc usque tempora, sicut videmus adhuc sub oculis nostris. Laudatum vide Prudentium a strophe 119. ad 121.

4. Quantum porro ipse Adolescens ingenuus Sixtina sub educatione profecerit in spiritu & litteris; quum non minus pietatis ardore, quam acumine splenderet ingenii; conjici potest ex muniis, ad quæ, vocante Deo, est deinde feliciter sublimatus. Dignus plane tanto Doctore Discipulus, qui quum Magistri sui doctrinam & opera sequeretur, meruit hæres esse dignitatis illius; quum ea relicta, Præceptor ipse Cathedram Romanam ascendit. Dixi, Laurentium dignum tanto Doctore; quandoquidem Sixtus in celebri Athenarum universitate illustris Philosophus, gentium superstitione rejecta, omnigena sacræ scientiæ eruditione ita refulsit, talique vitæ sanctitate præcelluit; ut a Pontifice Stephano Archidiaconatu Romano donari promeruerit; & post illius mortem Sacerdotii ejus dignitate vestiri. Lege Hierolex. Dominici Marci verb. *Archidiaconus*. Omnem vero sacram eruditionem suam Laurentius a Sixto hauserit; ipsemet testatus est apud Ambrosium lib.1. Off. cap.41. Pontificem eumdem alloquens, ac dicens: *Et nunc*, *Pater*, *offer filium*, *quem erudisti*. Explicavit autem, de qua eruditione intellexerit ad Sixtum loqui; quum postea tyranno ait: *Romæ nutritus & eruditus omnem legem sanctam*, *& divinam*. Plures quidem filios erudivit idem Sixtus cum divinis litteris, tum Ecclesiasticis legibus; sed præ omnibus eum, de quo loquimur, quem ab ipsius adolescentia instruendum peculiariter assumsit, ac numeris omnibus sacra imbuit scientia. Nam quod in Gregorii sacramentario sub Præfatione Missæ pro die festo Sancti Sixti legimus, nempe: *Vere dignum* . . . *& in die festivitatis hodiernæ*, *qua beatus Sixtus pariter Sacerdos*, *& Martyr devotum tibi sanguinem exultanter effudit*. *Qui ad eandem gloriam promerendam doctrinæ suæ filios incitavit*, *& quos erudiebat hortatu*, *præveniebat exemplo*: Manifestum est, eum dumtaxat

xat habere sensum, idest, quod prædicationibus & exhortationibus suis incitaverit clericos auditores ad subeundum pro Christo martyrium, cujus rei dedit exemplum, præveniendo illos in passionibus perferendis. At ubi sermo est de cura Laurentianæ instructionis, ab eodem Sixto adhibita, tempus certe diuturnum insumtum fuisse concludit; ut omni sapientia & doctrina sacra Adolescentulum suum erudiret, informaret, atque perficeret; quo posset is laudabiliter collata sibi Ecclesiastica exercere munia. Superest iccirco sentiamus, spatio circiter annorum septem Sanctissimus Adolescens in schola eruditionis omnigenæ illius magni Magistri, maxime vero interiori Spiritus Sancti magisterio omni sapientia & scientia repletus fuerit. Maturæ vero jam quum esset ætatis, annorum videlicet XXIII. currente reparatæ salutis anno CCXLIX. videtur, agente Sixto apud Fabianum Pontificem, Subdiaconatus ordinem suscceperit: nisi forte id evenerit anno ætatis XX., juxta morem illorum temporum: uti liquet ex decretali Siricii Papæ ad Himerium, secundum Pithæi correct. in jus canon.

5. Egregie ideoque falluntur, qui putant, laudatum hunc Magistrum & Doctorem, ingravescentibus senectutis suæ annis, Sanctum nostrum Alumnum erudiendum excepisse; effingentes, Sixtum in decrepita ætate hinc ad Dominum migrasse; nulla quum id solida ratione convincatur: quin potius, si stare velimus verbis oris ipsius, ab Ambrosio, & Adone relatis, vix comperiemus eum supra sexagenarium ex humanis decessisse; qui Laurentio, sibi obviam venienti passionis suæ tempore, illa protulit verba: *Nos quasi senes levioris pugnæ cursum recipimus: te autem quasi juvenem manet gloriosior de tyranno triumphus*. De sua ætate decrepita heic nullum est verbum, sed unice de senectute. Quid, si particulam *quasi* adjectam vocabulo *senes*, sic intellectam acciperemus, uti additam alteri vocabulo *juvenem*, nimirum ad indicandum heic primordia juventutis; illic vero initia senectutis? non enim dicta particula semper sonat, ac altera, *perinde ac si*; sed, quemadmodum (ut advertunt super cap. I. Evangelii Joannis Chrysostomus, Theophilactus, & Euthimius in expositione illius sententiæ V. *Vidimus gloriam ejus gloriam* quasi *unigeniti a Patre*) optime hæc particula, *quasi*, sensum reddit, veluti si diceretur, *talem*, *qualis decet &c.* sic ad rem nostram referre potest eam significantiam, idest: *Nos levioris pugnæ cursum talem recipimus, qualis senem decet: te autem talem, sustinere oportet luctam, qualis decet Juvenem*; ita ut in utroque comparato veritas juventutis circa unum, & senectutis circa alterum agnoscatur. Unde mirum sit nemini, quod dixerimus, particulam, *quasi* eo loci concipi posse aptatam subjectis in una, vel altera ætate *jam positis*, minime. *Illam non ingressis*: ne forte contra nosmet ipsos pugnare videamur, qui supra deliberavimus, imbecillis haud ducti rationibus, Sanctum Archidiaconum nostrum circa tricesimum tertium suæ vitæ annum triumphorum suorum metam attigisse, sive tertium suæ juventutis. Haud aliter sine reprehensione de incepta jam senectute Sixti sentire possumus verbum; nisi obstet annosum aliquod documentum, probans eum fuisse longioris ætatis, quod hactenus nos latet. Sed qualitercunque se res habuerit, illud certum tenere debemus, Sanctum nempe Pontificem erudire neutiquam potuisse beatissimum Auditorem suum in ultimis propriæ senectutis annis; quum ingentes summi Archidiaconatus susceperat curas; erudire, inquam, eum neutiquam potuisse Theologicis, Canonicisque exercitationibus: minusque dum Pontificem ageret, universalis Ecclesiæ distentus occupationibus, ea præsertim tempestate Sacerdotii sui, qua, ut multi scribunt, Sabellii hæresis suborta est, primumque a Sixto damnata; nec non, qua vigebat adhuc magna illa controversia de validitate Baptismi, hæreticorum manu collati, sub decessore Stephano inchoata, nec dum compressa; donec ejusdem beati Sixti solicitudine tot post litteras ultro, citroque datas inter se & Dionysium Patriarcham Alexandrinum, Ecclesiæ Romanæ dogma ab Africanis receptum fuit. Unde Auctor vetusti Kalendarii Carthaginiensis inquit: *Sixti memoria præ Sanctis Stephano, & Cornelio inde forsan apud Africanos pretiosa fuerit; quod is controversiam de Baptismo hæreticorum composuerit*. Vid. Bolland. ad diem VI. Augusti, in Act. S. Sixt. a num. 17. ad 20. Magis autem thesis nostra confirmatur, quoties animadverterimus, concedendum fuisse Laurentio tempus, quo non jam Discipuli, sed Magistri susceperit munia, idest, Regionarii Diaconatus, ac postmodum Archidiaconatus: quæ omnia, ut minus, ad sexennium extendi debent, sicut videbimus, quum de iis agendis occasio se nobis offeret; Sanctus vero Levita non plusquam dies tres supervixerit Sixto, exploratissimum est. Per id ergo sexennii spatium fieri potuit ante Sixti mortem, ut refertus appareret omni sapientia & scientia, qua, teste Augustino ferm. *Cum omnes*, & plebem fidelium erudiret, & errores æthnicorum manifesta castigatione convinceret.

6. Sed priusquam ad hæc majora gestorum nostri Martyris transeamus; æquum est, omne dubium e nostris propulsemus animis circa susceptos inferiores ordines ab eodem, antequam

quam fuerit Diaconus consecratus. Fuisse namque in usu positam collationem minorum ordinum a primis Ecclesiæ sæculis perspicuum fit ex Ignatii Episcopi littera ad Antiochenos, ubi mentio fit de Exorcistis, Lectoribus, & Ostiariis, qui vocantur ibidem *Janitores*: De Acolythis autem quantumvis Ignatius non egerit; præter dubium est, eos in Ecclesia extitisse, ut liquet ex epistola 65. Sancti Cypriani, & ex altera S. Cornelii Papæ ad Fab. Antioch. apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 43. Is enim Pontifex, qui Romæ sedebat anno Domini 252. scribit, fuisse ibidem: *Presbiteros quidem quatuor & quadraginta, septem autem Diaconos, totidem Subdiaconos, Acolythos duos & quadraginta, Exorcistas & Lectores cum Ostiariis quinquaginta duos*, neque diu post, Cajus Pontifex, qui claves tenuit Petri anno 283. horum graduum hierarchiam confirmavit, uti vetustam, & probatam in Ecclesia. Unde ex Pagio ad annum Christi 278. Sandinus in Vit. Pont. scribit: *Ab eo* (idest Cajo) *confirmatum dicitur Ecclesiæ vetus institutum, ut clerici per septem Ordinum gradus documentum sui dantes, tenderent ad Episcopatum*. Quod vero spectat ad beatissimum Adolescentem nostrum, non reluctamur admittere cum Hispanis scriptoribus, eum initiatum fuisse in sua pueritia, (quæ ad quintum decimum vitæ annum extenditur, juxta laudatum alibi Varronem) quibusdam minoribus ex enumeratis Ecclesiæ ordinibus a Cæsaraugustano Antistite; ut in suo Martyrologio Hispanico Tamajus refert. Siquidem verisimile apparet, Puerum Dei amore semper accensum, magnoque gratiæ lumine illustratum, Ecclesiæ servitio ab annis teneris se mancipare voluisse, puta, Ostiariatu, & Lectoratu, vel etiam in exordiis adolescentiæ Exorcistatu; non item, reor, Acolythatu, qui ordo ex Siricii, ut constat, Decretali, non conferebatur, nisi post biennium a die collati Exorcistatus. Et quia sub Adolescentiæ initio tenemur ponere Laurentii ab Hispania discessum, ut Gregoriani Responsorialis, & Adoniani Martyrologii sequamur doctrinam (majoris nobis ponderis præ Hispanorum scriptis) Concedere neutiquam possumus, Sanctum Adolescentem Cæsaraugustæ commoratum ad annum usque decimum septimum. Tam longe abest, ut sentire velimus cum citato Tamajo, eodem loci & Subdiaconum, & Diaconum institutum fuisse, immo & Arcbidiaconatus officio functum esse. Id enim non aliud foret, nisi omnem evertere historiæ veritatem. Nam in positione ista oporteret admittere, Sanctum Laurentium Romam accessisse post exactum tricesimum ætatis suæ annum; quod a cordatis ejus vitæ scriptoribus omnino alienum est.

7. Satius iccirco ducimus, ne latum quidem discedere unguem ab instructione laudati Siricii circa ordinationis tempora: nimirum circa annum ætats XVII. Sanctus noster fuerit acolytbatu initiatus, servatisque interstiis, non ut modo sunt, sed longioribus ut eo temporis erant, nempe ad vicesimum vel ultra vitæ annum, Subdiaconus inauguratus sit. Magis quod XX. annorum numerus præfixus reperitur in præfata Siricii Decretali; ante quod tempus oportebat Clericos in inferiorum ordinum gradibus exerceri. Quot autem post Siricii tempora mutationes factæ fuerint circa ætatem initiandorum Clericorum, videre licet in patt. 1. Decreti Dist. 77. in Clement. lib. 1. de ætat. & qual. & ord. Præf., quum rem nostram minimè tangant. Pro qua ex dictis conficitur, quod Sanctus Adolescens sub Fabiano Pontifice Acolythatus & Subdiaconatus characterem acceperit. Annus enim vicesimus tertius ætatis Sancti Laurentii, juxta calculum a nobis expositum, respondit anno Christi CCXLIX., Pontificatus autem S. Fabiani X. Imperii vero Philippi anno V. Posset demum heic quæri, quo in officio Subdiaconalis ordinis a Pontifice destinatus fuerit magnus hic Adolescens? At petitioni ejusmodi haud facile satisfacere valemus; quum res in obscuris penitus lateat. Conjicere dumtaxat possumus verisimiliter, si non eo temporis (quo laudatum suscepit noster candidatus ordinem) vacaverit locus inter septem occupari solita a Pontificiis Subdiaconis, primus vacans Laurentio tum Subdiacono cesserit. Movemur autem ad id sentiendum: quia nimirum septem circiter annorum spatio, quo tum Sanctus noster Romæ consederat, nullo negotio innotescere Pontificii potuit meritum sanctitatis & Sapientiæ ejus, ut ad eam proveheretur dignitatem; tanto magis; quod Sixtus tum unus ex primoribus Romanæ Ecclesiæ vel expedite ponere illum potuit uti digniorem sub consideratione Sanctissimi Romani Antistitis Fabiani. Quid autem reapse factum sit; novit ille, per quem facta sunt omnia; dum nobis ad id dignoscendum desunt congrua documenta: deest quoque vel pura traditio, quæ ore tenus accipitur; ideo a conjecturali statu hac in re minime ducimus recedendum. Dictum est, *inter septem loca occupari solita a Pontificiis Subdiaconis*. Per ea nam tempora, Cornelii Papæ testimonio, septem solummodo erant Diaconi Romani Pontificis, *totidemque Subdiaconi*. Quod vero traditur in Hierolex a Carolo Macri, fuisse olim Romæ Subdiaconos unum supra viginti, nempe septem Regionarios, sive Stationarios, septem Palatinos sive Basilicarios, & septem alios, qui constituebant Collegium, quod appellabatur Schola cantorum, qui canebant,

bant, qoando Pontifex celebrabat, id, inquam, referendum est ad sæculum quartum, vel potius quintum. In vetusto autem quodam Vaticano Codice solum de iis extat memoria sub XI. Ecclesiæ sæculo. Vid. Baron. ad annum Christi 1057. num. 22.

6. Quod deinde pertinet ad initiationem nostri sanctissimi Subdiaconi in Diaconum, ut quippiam dicamus, haud parum luminis afferre videtur nobis Aquisgranense Concilium, anno salutis 816. celebratum lib. I. de Instit. Canon. num. 6. ubi legitur: *Diaconorum ordo a tribu Levi accepit exordium ... A vigintiquinque annis & supra in tabernaculo servire ipsis mandatum est. Quam regulam Sancti Patres, & in novo testamento constituerunt*. Unde infertur, ab exordiis Ecclesiæ Christi mordicus priscos Patres hanc regulam tenuisse, nihil quum heic Concilium excipiat. Neque in alium abiit sensum Carthaginiense III., actum sæculo IV. idest, an. 397., statuens Cap. *Placuit*; *ut ante vigintiquinque annos ne Diaconi ordinentur*. Hanc igitur consuetudinem tenuerit Romana Ecclesia ceterarum Magistra Ecclesiarum, nullatenus ambigendum videtur: quocirca in ordinatione nostri Levitæ morem ejusmodi servasse, persuasum habemus. Non enim officit dubium, quod oriri posset ex consideratione meriti amplioris ordinandi subjecti; quo celerius assumi potuerit, quam postulaverit ætas. Non, inquam, id officit. Nam quemadmodum Fabiani Papæ sanctione anno 245. juxta Petri Pithæi editionem, Decret. I. Part. dist. 78. constitutum fuit: *Si quis triginta ætatis suæ annos non impleverit, nullo modo Presbiter ordinetur, etiamsi valde sit doctus*: Ita eadem quum recurrat pro Levitis ratio (quæ anima legis est) proportione servata, quantumvis Subdiaconus valde dignus quisqoe inveniretur ulteriori gradu, ad Leviticum certe Ordinem præsumitur, neutiquam eo temporis admitteretur; si nondum juxta Sanctorum Patrum statuta, esset ætatis XXV. annorum. Porro quum ex firmata positione nostra, Laurentius ad annum XXV. minime pervenerit, nisi currente salutis CCLI., sub cujus initiis Fabianus ad cælestem transiit Sedem, secundum Du-mesnilli Chronicum (quod fere semper hisce in actis sequimur) vacaveritque Romana Cathedra ad menses sexdecim, neque alia ordinatio per id temporis in toto anni circulo fieret, nisi ea, quæ mense Decembri tenebatur, uti communiter testantur auctores cum Amalario lib. 2. de Eccles. Off. cap. I. tom. XIV. Biblioth. PP. evidenter hinc liquet, anno commemorato mortis Fabiani, quæ contigit XIII. Kal. Febr. beatum Subdiaconum neutiquam ordinari potuisse in Levitam. Quare superest, investigemus, quid circa rem istam sic dilatam factum sit.

7. Et quidem scimus, scriptores passim confundere Leviticam ejus ordinationem cum ipsius provectione ad Romanum Archidiaconatum: quocirca eum ponunt a Sixto Pontifice Levitam consecratum: veruntamen nullo solido innixi fundamento. Notum est etenim *Archidiaconi* vocabulum nomen esse officii, & dignitatis; non ordinis, & characteris, quos eadem dignitas prius collatos requirit in ministro; ut possit is suo Præsuli de more proxime ad aram ministrare. Et quamvis uno eodemque die Laurentio potuisset Sixtus Ordinem prius, dein officium conferre, quei tamen nobis persuasum facient, ita rem evenisse? Quin potius scientibus, Sixtum creatum Pontificem die 24. Augusti, constantemque morem Ecclesiæ Romanæ supra notatum consecrandi aræ ministros semel in anno mense Decembri; patet, id fieri nequivisse, nisi pervento jam solito Ordinationis tempore, nuper explicato. Sicque Pontifici opus fuerit ad menses ferme quatuor destitutum iri Laurentio in celebrandis sacris mysteriis; quod opponitur Adonis actis. Deinde jam Sanctus a primis pueritiæ suæ annis se divinis obseqniis mancipaverat; jam minores susceperat ordines: ponitarque verisimiliter, anno ætatis suæ XXIII. Subdiaconatus ordine (qui tum nec facer erat) fuerit circiter initiatus: Docet autem nos Titus Livius: *Antiquis in rebus, si quæ similia veris sunt, pro veris accipiuntur*. Quum igitur Apostolicæ Sanctiones præscripserint annum vitæ XXV. pro susceptione ordinis Diaconatus; quid caussæ intercedere potuit, qnominus anno jam expleto XXV. nequiverit noster beatus Subdiaconus consecrari Levita, prout instituta Patrum concedebant? An ejus deferbuit ardor ad se arctius conjungendum Deo per solemne castitatis votum, Diaconatui tum adnexum; non item, ut modo, Subdiaconatui? Quodque amplius est, non ad unum vel alterum, sed ad septem annos, quot nimirum intercurrunt ab ætatis vicesimo quinto ad tricesimum secundum, sive ab anno Christi CCLI. ad CCLVIII., quo Sixtus, ut infra notabimus, fuit ad Pontificatus apicem evectus? Nonne fidelium mens refugit talia de nostro Adolescente Sanctissimo suspicari?

8. Nescio, si ad ejusmodi statuendam in Sancto moram, comminisci quis velit, dicens: Fortasse per illud temporis intervallum non fuerit oblata sibi copia suscipiendi laudatum ordinem: vel etiam: Non vacaverit locus aliquis inter septem a Diaconis occupatos. Una & altera prorsus futilis excusatio; contra quas pugnant Ecclesiastici annales. Misso namque brevi & laborioso Cornelii Pontificatu, pro quo apud scriptores nullum reperio actæ ordinatio-

nis verbum; sane Lucio, in Sanctam Sedem succedenti, alii tres, alii duas (quibus postremis adhæreo) ordinationes peractas tribuunt mense Decembri; in quibus creavit Presbyteros IV., Diaconos IV., & Episcopos VII., quandoquidem vixit is Pontifex, juxta plures Chronographos a die 19. Novembris anni 253. ad 4. Martii 255. Hunc proxime sequutus est Stephanus, implens Petri Cathedram ad annos tres. Et is quoque duas similiter habuit ordinationes, in quibus sacravit Presbyteros sex, Diaconos quinque, Episcopos tres. Quater igitur nostro Subdiacono se obtulit occasio Leviticum suscipiendi Ordinem: quomodo prudenter opinari fas est, quod nulla ordinationis facta sit copia septem annorum spatio? Nec minus est futilis, ut dicebamus, excusatio altera, quæ caussam nullatenus lædit nostram. Non enim heic agimus de Regionaria Laurentii dignitate, sed de mera ipsius ordinatione in Levitam, quam ponebat Regionaria eadem dignitas, officium præ se ferens, non ordinis characterem. Quod autem scribit Cornelius Pontifex in epistola ad Fab. Antioch. septem Romæ per ea tempora fuisse Diaconos, totidemque Subdiaconos, intelligendum id est de iis, qui erant in officio adsistentiæ apud summum Pontificem, sive de Regionariis; præter quos alii erant, & in magno quidem numero, similiter Diaconi initiati; ex quibus destinabantur ad assistendum ceteris Presbyteris, qui a secundi sæculi temporibus dispositione Pontificis Evaristi præsidebant Romanæ Urbis Paræciis: quique tandem in Concilio secundo Romano, sæculo quarto sub Silvestro, cap.6. appellati sunt *Cardinales*. Ubi etiam sancitum apparet, ne pro qualibet Parochiali Ecclesia minus quam duo Diaconi designarentur. Quocirca nihil nostra interest dubium, utrum nec ne Ecclesiam regente Lucio, primamque ordinationem tenente, locus aliquis vacaverit ex septem Regionalium Levitarum, in quem, nuper tum initiatus, Laurentius Levita suffectus sit. Nobis satis nunc est, quod Sanctus noster, tunc existens in ætate circiter XXVII. annorum, & secundum statutum Ecclesiæ a suis exordiis, ætas requisita ad sacrum suscipiendum Diaconatus ordinem, esset annorum XXV., certum ut moraliter habeamus (considerato ejusdem Candidati ardore, quo is flagrabat ad Dei obsequium & servitutem, nec non suorum præstantia morum ac scientiarum.) Levitico fuerit charactere donatus. Illud etiam persuasum habere debemus, (perpensa tanti viri fama cum apud Lucium, tum apud Romanum Clerum) si ordinationis ejus tempore nullus forte septem Diaconorum inventus fuerit locus vacuus, in quem novus Levita subrogaretur, indubitanter in prima id contigerit vacatione, testante Hieronymo, quod nemo per id temporis Archidiaconus assumeretur, nisi esset ex septem Levitarum cœtu: *Tract. de sept. Ordin. Eccles.* ejusque verba infra recitare oportebit. Impossibile ceteroqui erat, ut hanc magnam Deus lucernam accendens in Romana Ecclesia, poneret eam sub modio; sed potius supra candelabrum; ut luceret omnibus, qui in ea magna essent domo.

9. Ceterum ex iis, quæ de Sancto Laurentio in veterum Patrum lectione didicimus, nullum huic thesi nostræ obstare posse videtur testimonium; quum solum dicant, beatus idem juvenis Sixto Pontifice Diaconatus, sive Archidiaconatus fungeretur officio, non item initiatus esset Diaconus. Adnotavit utique Sanctus Vincentius Ferrerius inter recentiores scribens, quod idem *Pontifex fecit eum Diaconum Cardinalem* (nempe primarium, seu Archidiaconum, uti veteres scripserunt Patres; neque propterea intellexit, quod Sixtus ei contulerit Diaconatus ordinem, uti clarum est ex iis, quæ statim subjicit, dicens: *Licet nondum istud officium vocaretur isto nomine Cardinalis*. Quibus manifeste mentem aperuit suam, nimirum loqui prius voluisse non de ordine, sed de ordinis officio, cui honor adnexus erat; quem hodie sibi vindicat primus Diaconus Cardinalis, adsistendi videlicet proxime celebranti summo Pontifici. Similiter intelligi oportet illud Ambrosii in libro Officiorum cap.42., nostri Sancti ore prolatum ad Sixtum: *Cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem* (legunt alii, *consecrationem*) quæ lectio ad idem redit. In administratione siquidem corporis vel sanguinis Domini Sacrificium latius, completur; quandoquidem eadem victima, sive consideretur minister eam porrigens ori fidelium, sive fideles, eam sumentes, quodammodo in Dei laudem offertur, consecratur, & destruitur; dum ejusmodi actis mors nostri Redemtoris exprimitur ratione specierum, tendentium ad consummationem. Unde Apostolus 1. Corinthiorum XI. ita nos instruit, scribens: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, & Calicem Domini bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat*. Pulchre Cornelius a Lapide in Caput XII. Cor. vers.18. super illa verba ejusdem Pauli. *Nonne qui edunt hostias, participes, sunt altaris:* sic Apostoli sensum exponit, perinde ac si dicat: *Videte, o Christiani Corinthii, carnales Israelitas: nonne ipsi, dum comedunt hostias Deo oblatas, censentur esse participes Sacrificii in altari Deo oblati, & consummare ipsum Sacrificium, ac per hoc quodammodo sacrificare? Quasi dicat: Eodem modo, qui comedunt de pane Eucharistico, parti-*

participes sunt Sacrificii Eucharistici. Hoc plane sensu verbum *Consecratio* in relato Sancti Ambrosii Codice (ut nonnulli viri graves & eruditi legunt) sumi debet respectu ministri, sacramentum altaris porrigentis; nimirum quia isti commissum erat ministerium explicatæ hactenus consecrationis, admovendo nimirum ori fidelium Dominicum sanguinem manibus suis; quæ operatio tendebat ad latius complementum & consummationem Sacrificii altaris, repræsentantis mortem Christi. Ex iis autem liquet, non de suo suscepto Diaconatus ordine Sanctum Levitam apud Ambrosium fecisse sermonem, quasi a Sixto illud acceperit Sacramentum; sed de Officio sibi commendato administrandi fidelibus Sanguinem Domini, etiam præsente Pontifice: quod munus Diaconi, virtute suscepti ordinis exercere nequibant; quemadmodum & modo nequeunt sine concessione sui Præsulis. Quare nihil est inde, quod positioni nostræ repugnet, nimirum veluti si dictum fuerit, quod a Sixto, non autem a Lucio fuerit Laurentius consecratus Diaconus. Neque aliter explicare tenebantur Ambrosium Cæsaraugustæ quondam congregati Patres, qui exorbitantes a vero, dixerunt, S. Laurentium ibidem primum uti Diaconum ministrasse. Vid.opus Hispanicum de Ecclesia Palentina.

16. Ad historicam igitur narrationem redeamus. Interfecto siquidem Cornelio Pontifice sub imperio Galli & Volusiani die 14. Septembris relati anni 253. in ejus locum subrogatus fuit Lucius xx.Octobris ejusdem anni; quum Laurentius tum Subdiaconus, ut supra diximus, annum ageret ætatis suæ vicesimum circiter septimum; eodemque summo Antistite sacros Ordines candidatis suis Clericis conferente in Decembri sub die 17., quæ tum incidit in Sabbatum quatuor temporum (quandoquidem littera Dominicalis erat b.) Sanctum nostrum, ad præscriptum vetustissimorum canonum, Levitam fuisse consecratum, suademur. Quod vero diebus illis instituta jam fuissent quatuor anni tempora, nec non tempus dicatum Adventui Domini, Durandus lib 3. cap.2. coram Macrio docet, inquiens: *Sacrum tempus ante Nativitatis Domini festum ab ipsomet Apostolorum Principe institutum, antiqui Christiani, sicut hodie, observabant*. Sandinus autem in notis ad vitas Pontif. Rom. Baronium affert ad annum Christi 57. §.6. & 7., dicens, quod is *probat, jejunium quatuor temporum ab Apostolica traditione manasse prorsus, ut Callixtus non auctor istius jejunii habendus sit, sed tantum moris ab Apostolis traditi confirmator*. Quamvis ad rem nostram satis foret, etiam si laudatus Callixtus auctor fuisset prædictorum quatuor temporum. Nam idem Pontifex præcesserat hanc Sancti Laurentii ætatem annis 28. De ipsa demum consecratione Ministrorum Ecclesiæ, mense Decembri haberi solita, testimonium perhibet Amalarius, ut supra obiter admonuimus lib.2. de Eccl. Off. cap.1. tom.14. Biblioth. Patrum pag. mihi 968., cujus hæc sunt verba: *Primi Apostolici semper in Decembris mense, in quo Nativitas Domini nostri Jesu Christi celebratur Consecrationes ministrabant usque ad Simplicium, qui fuit a Beato Petro quadragesimus nonus. Ipse primus sacravit in Februario*. Nempe post dimidium sæculi quinti. Semper denique ipsa Ministrorum Ecclesiæ consecratio acta fuerit in Sabbato quatuor temporum, quo jejunium a Fidelibus servabatur, uti modo custoditur, apud Ecclesiasticos scriptores perspicuum est.

17. Postquam vero Laurentius anno 253. prope finem, in Ecclesiæ Romanæ faciem Levitico est insignitus honore, proxime sequenti bisentesimo quinquagesimo quarto signum magnum apparuit in Cælo, ut in suis chronographicis tabulis consignat Bardius. Visus namque fuit super Occidentem grandis accensus ignis, ab Austro in Aquilonem tendens, atque per idem ferme tempus, quo Valerianus assumsit in Norico Imperii Romani porpuram. Manifestum sane præsagium eorum, quæ superventura erant in Occidentali Ecclesia, dimicante aliquando contra relatum Diaboli ministrum, regem impiissimum magno, tum recenter consecrato, Levita. Futurum etenim erat, ut passionis illius tempore ipse Sanctus appareret, sicut Vates Isaias cap.7. 17. pronuntiaverat, dicens: *Erit lumen Israel in igne, & Sanctus ejus in flamma*. Utique pergens contra Aquilonem, idest, contra Diabolum, qui olim apud eundem Prophetam cap.xiv. 13. jactabatur, dicens: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis*. Parabolicum sequamur sensum, juxta Cornelium a Lapide, scribentem: *Sub hoc schemate notatur superbia Diaboli; quod tam in cælo, quam in terra æquali cum Deo throno sedere voluerit, puta, in templo, ut ibi adoraretur. Hinc Chrysostomus: Unus inquit, Angelus primus nefariam præsumptionem assumens, dixit: Ponam sedem meam ad Aquilonem, similis ero Altissimo*. Quia nimirum Dominus in lege veteri sedebat in monte testamenti, idest super arcam fœderis, in qua legis tabulæ servabantur, positam in templo Salomonis super montem Sion. Idemque templum vocatur *Latera Aquilonis*, quia erat ad Aquilonarem urbis partem situm; unde septuaginta super illud Psalmi 47. 2. *Fundatur exultatione universæ terræ mons Sion, latera Aquilonis*: Habent: *Super montes excelsos* (Sion & Moria) *qui sunt ad Aquilonem*. Hieronymus

autem Lauretus inquit: *Aquilo interdum gentiles designat*. Lyrano teste super Ecclesiast. 13. Diabolus ergo Majestatem Divinam affectans, & ipse in templis & aris gentium sedebat ad Aquilonem in frigidis ipsarum quoque gentium cordibus: quare ad hunc pellendum ab usurpata sede, inter ceteros Dei Sanctos homines præcipue missus est Sanctus, de quo loquimur, Diaconus, interiori prius, ac tandem exteriori quoque flamma succensus.

68. Apposite huc respicit Ven. Rupertus lib. 3. De Divinis Officiis cap. 22., agens de Diaconi ritu in Evangelii annuntiatione intra Missarum solemnia, sic enim scribit: *Cum legit, quicquid sanctum continet Christi Evangelium, pene omnibus Ecclesiis consuetudo est, ut Diaconus tanquam ab Austro veniens ad Aquilonem stet conversus ... ut hoc indicet, quod quando salutare Dei est Missum gentibus, fortis contra diabolum legatio directa est, quod Deus dixerat, dicam Aquiloni, da*. Sane missum jam fuerat salutare Dei ad gentes Orbis Romani, & ad barbaras alias per omnem terram diffusas nationes, ut ab his omnibus reciperetur Apostolorum ministerio; sicut scriptum est: *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines Orbis terræ verba eorum*. Psal. XVIII. 5. Veruntamen in arce Imperii Romani, licet complurimis ad Christi fidem conversis Apostolorum Petri & Pauli, aliorumque Sanctorum opera ad sæculum usque tertium Dei Filius coleretur; nihilominus adhuc diabolus sedebat ibidem, velut in lateribus Aquilonis; adhuc suam tenebat sedem in delubris & aris; adhuc maximam populi partem, infidelitatis frigore rigentem, suis devinctam obsequiis retinebat. Ideo secundum eam temporis plenitudinem, quam Divini consilii inscrutabilis altitudo dispofuit, actum est, ut Ille, *Qui facit ministros suos ignem urentem*, Sanctum Laurentium ministrum suum, quasi flammam ignis ab Austro luminis fortem legationem dirigeret adversus Aquilonem, adversus superbum dæmonem, ejusque ministros Imperatores idololatras. Ad cujus terrificæ Legationis aspectum in flamma ignis, dicentisque, quod Deus dixerat Aquiloni; *da*, factum est, ut nequissimus detentor vel invite redderet gentes, suo cultui mancipatas. Quemadmodum reapse coactus est diabolus turpem arripere fugam a delubris & simulacris, quæ sibi a gentibus erecta fuerant; dum ii, relictis dæmonum sacellis, liberi cucurrerunt ad Christum: sicut in S. Laurentii peristephano Prudentius cecinit. Rupertum Consule lib. De off. supra stationem Domin. 3. in quadr. signatam. *Ad S. Laur. extra muros*. Fortem denique lagationem istam Leviticam in flamma ignis acturam aliquando tandem fore, ut idololatriæ conflagraret Imperium, præostendit horrendum illud incendium, qoo eodem anno 254. celeberrimum Pompei theatrum exustum fuit, quod, olim Nero Imperator ad jactantiam potentiæ suæ, mundo admirante, inauraverat: super quod & fanum Veneris constructum erat, ut scribit Tertullianus lib. De spect. cap. 10., in eoque scenici ab idololatris celebrabantur ludi honoris caussa falsorum numinum. Nec non & alterum, quo paullo ante concrematum est Romanum amplissimum amphitheatrum, idolo Martis a superstitiosis gentibus dedicatum. Vide Chronicum Eusebii, Sancto Hieronymo interprete, ad annum 254., & 249. Quid enim aliud indicare voluerunt monstra ejusmodi, vix ut apparuit in Cælo Sanctæ Ecclesiæ noster admirabilis Heros prius 259. Subdicamus, dein 254. Diaconus consecratus? Nisi quod ipsis terrenis ignibus, quos accensura erat impietas in consumtionem, recenter tum initiati, Levitæ sanctissimi, conflagraturum esset diaboli regnum? Ita profecto; nam effectus probavit tanti Martyris virtutem: sicut alibi notavimus hanc doctrinam a Patribus confirmatam.

13. Modo autem considerantes Sanctum Laurentium institutum Levitam, & quidem inter septem connumeratum Pontificios (unde honeste assumi potuerit a Sixto, tandem Pontifice, ad Archidiaconatum Romanum) æquum est exponere, quid ii peculiares Ministri supra ceteros vulgarium Sacerdotum essent? quidque muneris, honoris, & oneris gerendum, vel sustinendum ipsis præscriptum foret? ut hinc intelligere valeamus, quænam fuerint acta nostri Levitæ per id temporis, quo Diaconi Regionalis administrationem suscepit; priusquam eorundem ministrorum injunctum sibi a Pontifice reciperet principatum. De septem igitur Diaconis agens Sanctus Hieronymus (cujus epistola inserta est in corpus jur. canon. part.I. Decret. dist.93. cap.23.) hæc scripta reliquit: *Diaconi sunt, quos in Apocalypsi legimus, septem Angeli Ecclesiarum: hi sunt septem candelabra aurea: hi voces tonitruorum .... virtutum operatione præclari, humilitate præditi, quieti, humiles, evangelizantes pacem, annuntiantes bona, dissensiones & rixas & scandala resecantes, docentes, soli Deo colloquentes, in templo nihil de mundo penitus cogitantes, dicentes patri & matri, non novi vos*. Et paullo post de unoquoque Diaconorum eorundem ait: *Sine hoc Sacerdos officium non habet*. Explicat Glossa: Episcopus celebrare non poterit. Sequitur Hieronymus: *Hic minister Dei dicitur, quia scriptum est, Quis major est, qui ministrat, an cui ministratur? & sicut in Sacerdotio consecratio, ita in ministro est Sacramenti administratio ... Sacerdoti-*

dotibus etiam propter præsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem , nisi ei traditus fuerit a Diacono . Ita enim Deus noster omnipotens universa disposuit , ut qui videtur minor , major existeret . Denique quam hoc verum sit , ipse perpende . Levitæ componunt mensam Domini : Levitæ , non Sacerdotes , orant : Prædicant , inquit Glossa . *Demum , ut aures habeamus ad Dominum , Diaconus acclamat : Ipse prædicat , ipse hortatur , ipse commonet , adstantibus Sacerdotibus , ne leviter hanc vocem , quæ loquitur hæc , & pacem annuntiat , contemnendam putet . Sufficit huic ordini cantum per Dominum fuisse concessum , ut non solum Sacerdos totum in templo agere , & implere videatur.* Item in epistola prima Roma Jerosolymam missa , quæ Clementi ob suam antiquitatem tributa fuit , hæc leguntur : *Diaconi Ecclesiæ tanquam oculi Episcopi sint , observantes , & circumlustrantes cum verecundia actus totius Ecclesiæ , & perscrutantes diligentius , si quem videant vicinum fieri præcipitio , & proximum esse peccato , ut referant hæc ad Episcopum* . Et infra §. 1. *Sed & de peregrinis similiter Episcopo suggerant reficiendis , & cætera his similia quæ ad cultum Ecclesiæ , & disciplinam ejus pertinent , Diaconis curæ sint.* Romæ autem Pontificiis septem Diaconis præter hactenus enumerata onus accessit Fabiani Papæ diebus , nimirum curandi quatuordecim Urbis Regiones , in quibus præessent singuli binis , juique dicerent in exottis Clericorum litibus , ac minorem instruerent Clerum , nec non pauperibus in illis degentibus necessaria suppeditarent subsidia . Unde Regionales , sive *Regionarii Diaconi* sunt appellati :. qui tandem Silvestro Pontifice in Concilio secundo Romano cap. 7. dicti sunt : *Cardinales* : quemadmodum usque hodie nuncupantur . Et quanquam posteriorum Pontificum constitutionibus aucti fuerint numero ad xiv. , juxta numerum Regionum Urbis , uti modo numerantur , nullam tamen in istis , ut olim , jurisdictionem exercent .

14. Ex iis porro , quæ adduximus , haud parvi momenti officiis , juxta S. Hieronymum, colligi optime poterit , quam sublimis & excellens fuerit a primis Ecclesiæ sæculis Episcopalium Levitarum dignitas ; quamque grave ac multiplex ejusdem dignitatis onus ; ut vix credi possit unquam inventum esse hominem , quantumvis bonum , quantumvis pium , quantumvis Sanctum , qui sine ullo offendiculo , sine ulla reprehensione , sine ullo defectu coram Deo & hominibus, suis in omnibus & per omnia satisfecerit muniis . Quare non supervacue scripsit Apostolus ad Cor. 1. cap. tv. *Hic jam quæritur inter dispensatores , ut fidelis quis inveniatur* . Super quæ verba Eminentissimus ille æque ac sapientissimus vir , Ugo de Sancto Caro : *Ista* , inquit, *quæstio improbabilis videbatur , sed modo videtur esse insolubilis* . Nihilque securius , quam , ut ipse monet Paulus, judicium istud Deo committere finiendum . Veruntamen quum de nostro magno Levita sermo est , quem sancti Ecclesiæ Patres descripsere immaculatum Præsulem, Virumque fidelissimum , nulla peccati rubigine decoloratum , nullis mendis a rectitudine deflectentem, moram non patimur ad eum prædicandum Leviticarum legum , sive præceptorum ad apicem servatorem . Quicquid enim de ceteris sit Levitis, de quibus communi lege sancitum est , quod Dominus , *quasi ignis conflans , purgabit filios Levi , & colabit eos quasi aurum , & quasi argentum :* ubi ad hunc Levitam sanctissimum ventum est, non immunditia , qua purgaretur , non scoria , quam deponeret , inventa in eo fuit : Ideo per os Ecclesiæ libere inquit ad Dominum : *Igne me examinasti , & non est inventa in me iniquitas* . Vide hinc , in suscepto Levitæ munere quanta eum oportuit repletum esse prudentia , quanta sedulitate , quanta cautione , quanta vigilantia , quanta solicitudine , quanta dexteritate, quanta diligentia, quanta sapientia in tot ambiguis , tot gravibus , tot seriis , tot magni momenti agendis , curandisque rebus ; ut , iis non obstantibus , culparum expers inveniretur ante conspectum Dei . *Non est* , inquit , *inventa in me iniquitas* .

14. Repræsentatos precipue fuisse Pontificios septem Levitas in septem candelabris aureis, olim a Joanne visis, dubitandum minime censemus, Hieronymo interprete ; sed quale fuerit opus istorum, sicut & ceterorum hominum, inquit Apostolus 1.Cor.3. 13. *Ignis probabit* . Si aurum, si argentum , si lapides pretiosos , si ligna , si fœnum, si stipulam super ædificaverint, *unius cujusque opus manifestum erit : dies enim Domini declarabit , quia in igne revelabitur* . At dum convertimur ab beatum nostrum Diaconum , reperimus de ipso factum peculiare judicium , quum nondum apparuerit alterum universale . Ignis enim illius craticulæ revelavit nobis , qualia fuerint opera ejus , *desiderabilia super aurum , & lapidem pretiosum multum :* quæ consumere incendium temporale nequivit; sicut & ejusdem operantis justitia manet in sæculum sæculi; & ipse operans *salvus factus est* (quemadmodum Augustinus scribit super laudata Pauli Apostoli verba serm. *Quando natalitia* , de S. Laur.) *Sic tamen quasi per ignem , dum venerabilis Confessionis est incendio concrematus*. Fuit ergo revera per similitudinem Levita Laurentius aureum candelabrum , & auro confectum obrizo , idest , ut Menochius explicat in cap.xxxi. Job ,

Job, *nobilissimo*, *atque purissimo*, nullum ab igne patiente detrimentum. Sed quia nunc placet considerare ipsum tranquillo sub Ecclesiæ tempore; animo intendamus in eum, secundum eam rationem, qua fidelibus apparuit propter angelicam suam puritatem & caritatem, quasi ejusdem aurei candelabri candidissimus superpositus collucens cereus in conspectu Altissimi, Spiritus Sancti flamma succensus; collucens, inquam, fidelibus, accedentibus præsertim ad altare Dei, ad sacra mysteria; collucens & infidelibus privatis exhortationibus, ut ii pervenirent ad divinæ notitiæ claritatem. Mirum sane quale refuderit lumen justis & injustis; illis evangelizans Christi pacem; istis obstrepens, quasi tonitru; delictorum ut lethargo sepultos excuteret a somno mortis. *Vox* enim erat *Domini in virtute*, *vox Domini in magnificentia*: dissidentes concilians, & rixantes; scandala resecans, paransque Domino plebem perfectam.

15. Lata itaque, non multo post Lucii Pontificis martyrium, Christiano populo pace Imperatoris Valeriani sanctione, quæ ad triennium omnino imperturbata duravit, nimirum ab anno Chisti 255. sub dimidium ad 258., Stephano Pontifice maximo Dei Ecclesiam gubernante, quum noster Sanctus Diaconus esset ætatis, juxta Chronicum, quod sequimur, viginti novem circiter annorum; bene is opportunitate illa temporis usus est ad sui Levitici. Præsulatus exsequenda munia. Exsurgens etenim in spiritu & virtute Eliæ, non sine individua sibi comite mansuetudine, ac animi dulcedine, docebat ignorantes viam Dei: Ardenter, ac studiose Dei honorem & gloriam in omnibus prumovebat: Prædicabat, hortabatur, admonebat, ut qui justi erant, ulterius justificarentur, tepidi in Dei amore fervescerent, peccatores ad pœnitentiam converterentur; periculo peccandi expositi ab occasione ruinarum quantocius elongarentur; omnesque Fideles ut sanctis essent compositi moribus, invicemque dulci caritatis vinculo colligati, quo cor unum, & anima una fierent, tutis viribus qua verbis, qua operibus nitebatur. Viduis, pupillis, virginibus, pauperibus, peregrinis, infirmis incunctanter subsidio aderat. Decori domus Dei vigilans perpetuo studebat; Ecclesiasticis servandis disciplinis indefessus; Patris ac Matris, quos diu jam ante reliquerat, nescius; non in solo sancto loco, secundum Levitarum legum præscriptum, sed extra quoque nihil mundi sapiens, perinde ac si foret in solitudine, qui corpore Romæ in mundi corde versabatur, soli Deo interiora sua colloquia dirigebat. Et tamen, quum ita conversatio ejus in cælis esset, adhuc, pro ut postulabat occasio, tanta animi promptitudine, celeritate, ac alacritate in proximorum, Ecclesiæque obsequia ferebatur, ut ne sitiens quidem cervus, dixeris, ita desideraffet ad fontem aquarum, vel ab arcu emissa evolasset sagitta ad scopum suum, uti mente ac voluntate Minister Christi ad Sacerdotis sui placita, ad sacra mysteria, ad fratrum adjumenta solicitus festinabat: illorum ambiens velocitatem imitari, quam Angeli, mole corporis minime præpediti, ministri Dei faciunt verbum illius, statim ut audiunt vocem sermonum ejus. Talis fuit in suis muneribus sollertia nostro digna in carne Angelo; ut inde colligas, quam alte sederit hoc in excelso Juvene Levítica Regionalis in Urbe dignitas: cujus amplissimi officii per ea tempora vel sola irreprehensa obsetvantia cum innocentia & sanctitate tanta satis superque fuisset ad eum referendum vere magnum inter illustriores Ecclesiæ sanctos, quos unquam asseruit cælo Apostolica Sedes.

16. Verum qui talia mirabilia hujus excelsi Operarii vel obiter prægustavimus tranquillis sub ejus horis; æquum est, immoremur parumper in expendendis operationibus ipsius turbato sub persecutionum tempore, quo tanti Viri sanctitas altius humanis mentibus elucescat. Quanquam ea propter opus sit nonnulla revocare tempora, quæ præcesserant commemoratæ pacis annos, quum Sanctus noster Subdiaconatus fungeretur officio: cujus illustria quæque facinora eum aliis posterioris temporis melius judicavimus hoc loci exponere uti valde sibi invicem cohærentia. Ceteroqui omnia Diaconorum erant munia; solum a Subdiaconis supplenda in defectu Levitarum, propter multitudinem eorum, quæ agenda essent, quibus omnibus ipsi Levitæ nequibant facere satis, ut infra clarius videbimus. Scire quocirca interest, quomodo Decius anno Christi biscentesimo quinquagesimo, interemtis duobus Philippis, patre & filio, qui sexennium regnaverant, Imperii summa potitus, hostis quum esset sævissimus Christiani nominis; ut Romam pervenit, exsecrandum adversus Christi cultores promulgavit edictum. Quod, sicut scribit Sanctus Gregorius Nissenus in vita S. Gregorii Thaumaturgi, ad omnes Provinciarum Romani orbis rectores direxit, gravissimis sub penis præcipiens, ut Christianos cujusque generis, cujusque conditionis, ad patrium idolorum perducerent cultum: detrectantesque, omni tormentorum vi adhibita, compellerent; donec vexati, imperantis adquiescerent voluntati. Qua propter renuentibus Christi fidelibus iniqua sceleftissimi Principis mandata exsequi, cito ventum est Præsidum jussis ad verbera, ligna, scrobes, bestias, patibula, enses, & ignes: unde formido magna & consternatio vehemens in ipsis credentibus orta est; quæ,

quæ eousque invaluit, ut filii proditores parentum fierent, patres filiorum, frater fratris, uxor viri, vir uxoris. Non pueris, non senibus, non infirmo sexui parcebatur; sed una contra omnes crudelitatis erat lex. Quodque magis ad augendum supra modum terrorem illud erat diaboli inventum, cujus meminit Cyprianus lib. de Lapsis; nimirum ut inferrentur dira confitentibus Christum *tormenta sine fine tortoris, sine exitu damnationis, sine solatio mortis*. Quamobrem laudatus addit Nissenus: *Plenæ solitudines erant eorum, qui profugissent; vacua vero atque deserta ab habitatoribus domicilia; carceres capere non poterant eorum multitudinem, qui propter Fidem punirentur*. Eo temporis Paulus, Eremitarum auctor, in solitudinem interioris Thebaidis se recepit; quo persecutionis hujusmodi fugeret immanitatem: eumque postmodum desertum locum voluntarie in perpetuam sibi habitationem elegit; ubi centum fere vixit annos: quem deinceps complurimi per Ægyptum, & alibi sequuti sunt Anachoretæ. Interea vero persecutionis Decianæ innumeri pene fuerunt ex Christianis, qui vel thura idolis obtulerunt, aut victimas illis immolarunt, aut ore Christum publice abnegavere, aut id erubescentes palam perpetrare; privatim sive per se, sive per alios suo nomine Fidei nuntium remisere: qui & *Libellatici* dicti sunt. Ita profecto divexatæ Sanctissimæ Religionis res se habebant. Portæ inferi prævalere nitebantur adversus Ecclesiam, & præsertim Romæ, quo loci solidius fundata erat supra firmam petram: ubi & Fabiano per martyrium de medio sublato, ne fieri quidem potuit turbulentissimis illis diebus, ut Romanus Clerus conveniret in unum ad successoris electionem peragendam. Unde contigit, Sedis vacatio ad menses sexdecim. Hine etiam evenit, quod ibidem audito Sancti Cypriani recessu a Carthagine, propria sic relicta Cathedra; non Pontifex, qui nondum creatus erat, sed Clerus Romanus monitorias ad eum misit litteras, & ad ipsius Clerum. Harum epistolarum prior desideratur; extat posterior, cujus fragmentum Du-mesnillus exscribit lib.vi. de Doctr. & Discipl. Eccl. num.53.

17. Quamvis autem difficillimis iisdem temporibus Sanctus noster esset annorum circiter vigintiquatuor, nondum, ut diximus, Diaconus, sed in Subdiaconorum numerum relatus; nihilo secius de ipso, vel quippiam laude dignissimum memorando, promere libet, juxta ea, quæ præcedenti tetigimus paragrapho. Nuper laudatus itaque Du-mesnillus loc. cit. inquit: *Crescente fidelium multitudine, cum jam Diaconi pares esse non possent obeundis suis officiis, quæ minoris sunt momenti, commissa sunt subdiaconis, quorum ordo est derivatio quædam Diaconatus*. Idque verum esse fatemur, considerata Ecclesiæ tranquillitate; turbatis tamen ejusdem rebus, auctisque necessitatibus, periculis, ac pressuris, ad quæ curanda soli Diaconi essent omnino impares, concedendum est communi suffragio, nedum, quæ minoris essent momenti, sed etiam & quæ majoris, fuisse commissa tenentibus eorum vices, Subdiaconis; quoties non ordinis, sed jurisdictionis actus essent. Audiamus modo, quid de id genus actionibus Levitarum Cyprianus sub persecutionis tempore dicat epistola 15. Pamel.11. *Semper*, inquit, *factum est, ut Diaconi ad carcerem commeantes, Martyrum desideria consiliis suis, & scripturarum præceptis gubernarent*. Et epist.12. Pamel.37. ad eosdem directa Diaconos, hæc ait: *Corporibus etiam omnium, qui etsi torti non sunt, in carcere tamen glorioso exitu mortis excedunt, impertiatur vigilantia, & cura propensior*. Si autem Carthagine adeo creverat multitudo curarum, ac Diaconorum onus; ut minus credibile videatur, solvere cuncta potuerint in propria persona ipsi Levitæ sine Subdiaconorum adjutorio propter Martyrum & vinctorum in carcere numerosum populum; licet ibi præsens non esset crudelissimus, qui præsides urgeret, Imperator; quid de urbe sentire debemus, ubi per integrum ferme annum consedit (ut in eodem Decio narrat Ulloa) totus in torquendis Christi fidelibus deditus, in iisque inquirendis ad capturam & lanienas? Illic ergo, indubitanter sentiendum est, Laurentius, qui Spiritu Sancto plenus erat, ad supplenda Levitarum officia erga mysticum Christi corpus, subdiaconus quum esset, sese totum impendit. Mira quocirca quum polleret prudentia, conjicere facile possumus, quanta se gesserit dexteritate, ut delegato sibi muneri faceret satis, congruis delectis horis, queis aditus tuto patere sibi posset ad alloquendos in carceribus vinctos pro Christi nomine; & licet prævideret, se in aliquod vitæ discrimen fortuito incidere posse; haud propterea omittebat, contemtor hujusmodi periculorum, utilitati consulere fratrum in horum angustiis; nimirum hos ut solidaret in Fide nutantes; illos ut roboraret pavidos de imminenti mortis sententia; alios ut erigeret jam damnatos ad sævissimas torsiones; hic ut tormentis affectos solaretur; illic ut proxime ad supremum pertrahendos supplicium confirmaret in spe gloriæ sequuturæ; ne de lapsis verbum faciamus, quos in visceribus caritatis invitabat ad pœnitentiam, reconciliationem, & veniam.

18. Hæc quidem & alia exsequi erga fratres

tres afflictos, flamma Divini amoris accensus, delicias reputabat: non ejus angebant animum, quæ suo corpori molesta essent, & incommoda; unice dolebat, & quidem vehementer, proximorum dolores, & angores. Ceterum cor ejus pollicens sibi vicinum diem patiendi similiter quæque dura pro Christo, mira lætitia suffundebatur, quæ in ipsius relucens vultu mœstos omnes exhilarabat. Vicinum, inquam, passionis suæ diem blandiebatur sibi; quod nactus eam fuisset occasionem in ejusmodi pietatis exercitiis; qua facile a Fidei persequutoribus deprehendi posset Christianæ professioni maxime addictus: sicque pertrahi ad eorum tribunalia, petendus ad mortem acerbissimam. At ubi videbat prolongatam nimis horam suam; concepta spes inexplicabili prorsus modo affigebat animam ejus, nempe ad mensuram ingentis desiderii, quo tenebatur ponendi pro nomine Domini temporalem vitam suam. Magno plane urgebatur impetu, lanionibus ut se proderet Christi sectatorem; sed intelligens id sibi vetitum desuper; elevatam cordis flammam totis viribus comprimebat; humillime tribuens indignitati suæ, quod ab illis cruciatibus, queis Martyres afficiebantur, eminus arceretur a Domino. Hoc vero internum martyrii genus una cum externis multiplicatis laboriosis operibus non solum ad tempus, quo nequissimus regnavit Decius, intelligimus illi protractum; sed etiam ad biennium Imperii Galli, & Volusiani, qui eidem Decio proxime successere; nec non per omne, quod intercessit, tempus ad diem usque passionis ejus. Hinc eruere licet in tam longa novem circiter annorum spatia (queis Laurentii desideria super putatum propinquum passionis suæ diem dilata fuere) quam in immensum excreverit cordis ejus martyrium! Tanto æquitatis jure Augusti die decima sub divinis officiis proclamat Ecclesia in ejus dicens laudem: *Laurentius ingressus est Martyr & confessus est nomen Domini Jesu Christi*. Perinde ac si dicat: Qui ob vehemens patiendi desiderium Martyr jam diu erat animo, martyrium carnis ingressus est in contestationem nominis Domini Jesu Christi.

19. Consulto diximus, expositum martyrii genus in Sancti Laurentii pectore perseverasse quoque ad biennium Galli & Volusiani; qui, præfocato in aquis Decio, dum is a Gothis Mæsiæ ac Thraciæ, se insequentibus, fugeret; sceptrum tenuere annis fere duobus; quandoquidem horrenda exurgente Romæ pestilentia, brevi hæc Hostilianum Augustum absumserat ante dimidium anni bis centesimi quinquagesimi secundi; unde iidem Cæsares Imperium invaserunt. Et quia pestis in dies invalescebat, Romano suadente Senatu, infensissimo Christianæ Religionis hoste, quod putaret, irati Dii eorum ob Christi cultores, pestis gladium distrinxissent; sopitam Decii persecutionem Imperatores relati excitarunt. Quare duplici ex caussa renovata est in Laurentio spes dandi pro Christo animam suam; nimirum quia datum est illi ad priora redire officia caritatis erga vinctos fratres cum suæ discrimine vitæ; & quia contagione grassante, inserviendi occasione correptis peste, facile occumbere ipse poterat Martyr, lethali contracta lue. Cæsares interim gravissimo perculsi timore, ad aras suorum inanium deorum primi omnium idololatrarum profugerunt, ut superstitiosis eos sacrificiis placarent. Miseri nesciebant, quod ita sese gerentes, Mundi Auctorem amplius ad iracundiam provocarent. Quamobrem magis ad horas contagioso succrescente morbo (qui totum Romanum pervasit Orbem) præsertim *Facta est* (ut 1. Reg. v. 6. legitur) *confusio mortis magnæ in Civitate*: idest Romæ. Atque adeo pestis hæc tenax fuit, ut decennii spatio innumeros depasta sit populos. *Nullam*, inquit Orosius lib. 7. cap. 21. *fere Provinciam Romanam, nullam domum fuisse, quæ non illa pestilentia correpta, atque vastata sit*. Tunc Cyprianus memorandum illum *de Mortalitate* scripsit librum, quo cum debiles ad tolerantiam, & ad contemtum humanæ vitæ excitavit; tum eos, qui offendebantur, quod debitum crudelitati gentilium supplicium Christianos quoque pervaderet, perstrinxit; nimirum, ut de divinis dispositionibus meliora sentirent. Additque: *Hoc, quod sine ullo discrimine generis humani cum injustis moriuntur & justi, non putetis, bonis & malis interitum esse communem. Ad refrigerium justi vocantur, ad supplicium rapiuntur injusti*.

20. Eidem porro contagioni accessit & fames, de qua etiam laudatus Cyprianus in apologia pro Christianis adversus tyrannum Demetrianum facit mentionem cum aliis ingruentibus malis, scribens: *Sed enim, cum dicas, plurimos conqueri, quod bella insurgunt, quod lues, quod fames sæviant, nobis imputari.... Non sicut falsa tua querimonia & imperitia, veritatis ignara, jactat, ista accidunt, quod dii vestri a nobis non colantur: sed quod a vobis non colatur Deus*. Ejusdem famis universalis ex Dionysii Alexandrini Epistolis Eusebius meminit lib. VII. Hist. 17. Notatque Pontius in vita sancti Sacerdotis sui Cypriani, quam in iisdem calamitatibus se distinxerint ab infidelibus fideles. Nam isti tantis in adversitatibus & tribulationibus constituti, pietatis & caritatis officio ne paganis quidem defuerint. Contra vero infideles refugiebant notos etiam & carissimos suos; ut ex diversa

versa ratione operum discrimen patefceret Religionis: sicut monuit Dominus in Evangelio Jo. XIII. 35. dicens: *In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*. Et Lucæ VI. 32. *si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis gratia? Nam & peccatores diligentes se diligunt. Verumtamen diligite inimicos vestros*. Subdidit apud Matth. V. 44. *Benefacite his, qui oderunt vos*. Et si hoc Domini præceptum Carthagine aliisque terrarum locis a piis, sanctisque fidelibus impleri visum est in magnis illis angustiis; quid putabimus, egerit ille dilectionis, benignitatis, misericordiæ, & clementiæ Minister ingenuus Romanæ Ecclesiæ super bonos & malos, super credentes & paganos, super justos & injustos? Ille, inquam, Minister, qui, ut Justinianus serm. de eodem scripsit, *Incomparabili extitit sanctitate, & bonorum omnium sectator præcipuus?* Ille, qui, perdurantibus adhuc relatis calamitatibus anno sequente bis centesimo quinguagesimo tertio, suis exigentibus miris operibus, intra Levitarum numerum aggregari promeruit, quorum præcipua cura erat, indigentibus opem ferre? Nescio, quis heic reponat, dicens: At Patres ceterique posteriores scriptores nihil horum sub descriptis circumstantiis expresse signarunt. Ita profecto. At quid inde contra nos, scientes, primis illis Ecclesiæ sæculis Notariorum munus Romæ non aliud fuisse, nisi consignare scriptis meras sanctorum Martyrum passiones una cum datis eorum responsis in quæstionibus? Vid. Spondanum ad annum Christi 238. num. 2. Ceterum ex iis, quæ generatim de Laurentii erga proximos caritate scripserunt majores nostri, abundanter subministrant nobis, quid de illius gestis in tam funesta temporum vicissitudine, in tanta miserorum indigentia, sentire debeamus.

21. Siquidem docuere jam Patres, admirabilem hunc Heroem in omni virtutum genere fuisse conspicuum, & maxime quidem in operibus caritatis: quomodo igitur fieri unquam potuit, ut caritas ejus (quæ in omnibus regina virtutum est) operosa non accurrerit ad opitulationem afflictorum, peste ac fame laborantium, & in dies pereuntium, pro ut nostro per id temporis Sancto terrenarum erat copia facultatum? Vel si erogare is non poterat, quantum vellet; volebat procul dubio efficaciter quantum poterat in auxilium miserabilium personarum; dum in id genus operibus pensare debemus affectum potius quam censum. Unde &. Paulus 2. Cor. IX. 7. ait: *Hilarem datorem diligit Deus*. Multoties hinc fit, ut ii, qui minus habent, plus dent, quam opulenti largiter dantes: uti docet Dominus in Marci Evangelio XII. 43. Surgebat itaque vigil Minister Domini ad primum lucis crepusculum, vel si opus erat, intempesta etiam nocte, suiquemet prorsus oblitus, commota sentiens suæ viscera pietatis, corde magis quam vultu inflammatus, cum festinatione huc illuc, quo impetus spiritus eum dirigebat, præproperus ferebatur, operosæ dilectionis suæ testimonia ut linqueret uodique, per domos & plateas, Urbisque compita, & fortasse per vias non immunes projectis defunctorum corporibus, eorum videlicet, quos, pestis absumserat. Heic panem præ fame deficientibus porrigebat; illic lue tactis opportuna subsidia ministrabat: Cum morte luctantibus postrema dabat monita salutis; dolentibus de carorum, obitu condolens, solamen afferebat: poscentibusque quoquomodo auxilium, quoad vires ferrent, in re nulla deerat. Cumque omnia interim morte replerentur, ipse, factus omnium victima, vivus nihil ominus & incolumis servabatur. Ita prorogatis a divina providentia votis ardentissimi desiderii ejus, moriendi scilicet pro amicis, & proximis suis sive bonis, sive malis; fiebat in corde ipsius cruciatus vehementior, & pœna productior. Evenire ceteroqui non poterat, ut is Agnus mysticus sine macula, (prout ut ipse desiderio æstuans optabat) serviendo peste infectis, atro ejusdem pestilentiæ dente premeretur, ac voraretur; quando eum reservaverat sibi Deus in ara craticulæ quasi perfectissimum consumendum igne holocaustum in odorem suavitatis, terræ cæloque spectaculum singulare futurum.

22. Denique quod referet auctor sermonis nostri Martyris Leonardus Utinensis, scribens, Sanctum Laurentium multa hominum millia ex idolalatriæ tenebris ad Fidei lucem perduxisse prædicationibus suis; factum id credimus sub iis contagionis & sequentibus annis, ex die, qua Diaconus initiatus, prædicandi verbum Dei munus suscepit. Putamus autem, administrationem istam per ea tempora fuisse neutiquam actam, ut modo fit, in publicis locis, altisque suggestis cum numeroso auditorum conventu. Id enim, gentilium superstitione regnante, minus verisimile videtur, ac Romæ præsertim sub oculis Imperatorum idola colentium. Unde & Paulus, quamvis fuerit maximus Dei præco, ut Jerosolymam pervenit, ubi judaica dominabatur vetusta observantia legis Moysis, Evangelio contraria, ea usus est prudentia conversationis, quam exposuit Felici præsidi Act. XXIV. 12. dicens: *Ex quo ascendi adorare in Jerusalem, neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis, neque in civitate &c.* Privatis iccirco in conversationibus, familiaribusque colloquiis, suademur, semen verbi Dei Laurentius sparserit in gentium cordibus,

F ex

ex quo copiosam illam retulerit messem: publice autem coram paganis id non egit, nisi instante passionis suæ tempore, ut alibi videbimus.

23. Sunt, qui asserunt (inter quos S. Vincentius Ferrerius) sanctissimum Levitam convertisse ad Christi fidem inter alios Philippum Imperatorem, eumque baptizasse: quibus relatoribus adhærere nequeo multis ex caussis. Nam Romanum Martyrologium sub die XIV. Maii aperte nos docet, inquiens: *In Gallia Sancti Pontii Martyris, cujus prædicatione & industria postquam duo Philippi Cæsares ad Fidem conversi sunt, ipse sub Valeriano & Gallieno Principibus Martyrii palmam adeptus est*. Tenendum est autem, conversio ista, qualiscunque demum fuerit, contigerit, antequam Gordianus cum Misitheo & Philippo, patre alterius Philippi, proficisceretur in Mœsiam contra Persas. Quandoquidem, ut narrat Eusebius lib.6. Hist. cap.34., idem Philippus, ab exercitu salutatus collega Gordiani in Imperio, dum esset in Mœsia; ipsum Gordianum quia jussit occidi, ut cum filio Philippo imperaret, percusso cum Persis fœdere; quum postea reversus, Antiochiam pertransiret die Sabbati, vigilia Resurrectionis Dominicæ, velletque, uti Christianus, particeps esse precationum in Ecclesia cum ceteris fidelibus, Babylas tum Episcopus Antiochenus, non illi aditum permisit, nisi facta prius suorum scelerum confessione. At omnia hæc, ad Christi Religionem pertinentia, ponunt eundem Philippum jam baptizatum; qui Romæ, dicitur, a Fabiano salutaribus baptismi aquis tinctus fuerit, juxta Surium in vita laudati Sancti Pontii Martyris. Annus vero profectionis Gordiani ad bellum Persicum fuit Christi biscentesimus quadragesimus quartus, quo temporis, ut suo notavimus loco, Sanctus Laurentius Romæ nutriebatur & educabatur a Sixto: tantum abest a veritate, quod is duos baptizaverit Philippos:

24. Magna deinde controversia est inter scriptores, utrum nec ne iidem Philippi revera susceperint Fidem Christi; eruditiores id negant, ea nimirum ratione moti, quod nemo Gentilium historicorum vel leviter factum ejusmodi attigisse reperiatur: multaque sint ex adverso monumenta, quæ Patrem alterius perpetuo fuisse Deorum cultorem manifeste declarant. Congerit hæc Du-mesnillus ad annum Christi 244. & 245. lib. VI. num. 22. cujus doctrinam, ex probatissimis decerptam auctoribus, ad verbum exscribimus. Inquit enim: „ Marcus Julius „ Philippus, ubi Romam venit (nimirum ex „ Mœsia) ordinis Senatorii viros oratione be„ nigna sibi conciliavit; & postea usum virilis „ scorti removendum honestissime consultavit, „ Imperii sui anno secundo ludos sæculares „ Apollini & Dianæ dedicatos ingenti pompa, „ magnoque apparatu celebravit circa millesi„ mum ab Urbe condita annum; gladiatorum „ paria mille pugnarunt: scenicos ludos in Pom„ pei theatro tribus diebus, totidemque nocti„ bus populus spectavit, funalibus atque ly„ chnis tenebras vincentibus. Gordianum apud „ milites *Divum* semper appellabat. Hæc au„ tem multum aliena sunt a professione Chri„ stiana. Demum post mortem a Senatu, Chri„ stianis infensissimo, inter Deos relatus est. „ Non igitur immerito de eo scribit Pompo„ nius lætus: Philippus homo punica fraude „ deterior, ut scelera tegeret, cultum Christiani „ nominis simulabat. Idem confirmant duo an„ tiqua numismata: in antica prioris stat ca„ put Philippi cum radiis, in postica juppiter „ dextra fulmen, sinistra hastam tenens cum „ inscriptione: *Jovi conservatori*: Qui num„ mus cusus est Philippo tertium Consule, idest, „ anno ultimo Imperii ejus. Doctissimus Span„ hemius meminit alterius nummi Philippi, „ qui exhibet septem figuras ante aram thuri„ ficantes, cum hac inscriptione: *sæculum no„ vum*. Sæcularibus igitur ludis signatus est; „ quibus proinde diis sacrificia pro more Phi„ lippus fecit „. Sed ex hactenus a Du-mesnillo expositis, solum conficitur, quod cum gentilibus gentilem agebat: cum Christianis Christianum; non, ut auctor præcedenti num. 21. scribit, nimirum inde claudicet Eusebii fides in iis, quæ Antiochiæ narrat facta. Stant enim pro suscepto a Philippo baptismate cum Græci, tum illustres alii latini scriptores, queis accenseri debent Vincentius Lirinensis cap. 23. Orosius lib.7. Cassiodorus in Chron. præter laudatas Ecclesiasticas tabulas ac recentiores innumeros Auctores.

25. Sed quia jam imminet postremum hujus libri caput, in quo erit agendum de promotione Sancti nostri Levitæ ad Romanum Archidiaconatum; expedit, dicamus quippiam vel in communi de hac re. Ubique nam gentium ejusmodi electio ad septem Episcopales Diaconos pertinebat a primis Ecclesiæ diebus, ita ut ipsi soli essent electores, canditati eligendi; sicut & electus nemo esse poterat, nisi prius fuisset in eorum numero conscriptus: Uti beatus Hieronymus testatur, ubi de septem agit ordinibus Ecclesiæ: cujus documentum in corp. Jur. Canon. insertum cernitur Decret. 1. part. dist.93. cap.24., hæc habens: *Diaconi eligant de se, quem industrium noverint, & Archidiaconum creent*. Quem morem a Sancti Marci Evangelistæ tempore in Alexandrinam Ecclesiam introductum refert idem Sanctus Doctor in secundum Esdræ librum cap.XI. 22., atque ita communi-

muniter fieri solitum docet; quamvis ibi adnotet, aliter eadem electio Archidiaconi Romæ fieret; nimirum quod reservata esset Romani Pontificis arbitrio. Utrum vero electionem ipsam ita summi Pontifices sibi reservaverint; ut non solum apud Regionarios Diaconos nullum esset electionis jus; sed etiam nec ex eorum cætu candidatus necessario esset eligendus; haud nobis satis constat; & si congruentius videatur, quod regulam servaverint eligendi eum ex iisdem septem Levitarum Principibus, quem noscerent magis idoneum, experientia probatum, & assuetum id genus exercitiis, atque in primis morum honestate conspicuum; quoniam contradenda fidelitati ac integritati illius erant universa Romanæ Ecclesiæ bona, exiguæ haud considerationis; ut infra monumentis validis ostendemus. Idque servatum fuerit a Sixto Pontifice, naris emunctæ viro, in electione sui Archidiaconi, dubitare solus potest, imbecillæ qui sit mentis homo, vel ignarus Sixtinæ prudentiæ, justitiæ, ac perspicaciæ; cui, propter officium super tres annos jam exercitum ejusdem Archileviticæ dignitatis in toto Stephani prædecessoris sui Pontificatu, singulorum Levitarum nota erant merita, virtutes, dexteritas, & industria, morumque sanctitas; ut non sit opus hac in materie diutius immorari. Absit, inexpertum Juvenem, quantumvis sanctum, præferre voluerit sanctis Levitarum Principibus, experientia doctis. His aliisque moti rationibus, adductis sub num. 8. hujus capitis, Sanctum dedimus prius adnumeratum inter septem Levitas Principes; uti magis congruum honestati & Sanctitati Sixtinæ.

26. Quandoquidem vero ad considerandum accedimus eundem candidatum Sanctum nostrum in sua temporum plenitudine, qua potissimum in faciem populorum emisit altissimæ suæ sanctimoniæ splendores; æquum est etiam, dicamus quippiam de ipsius corporis habitudine, quod templum extitit animæ tam magnæ, animæ tam pulchræ; ut menti nostræ, sensibus hærenti, arctius impressa remaneant ejus, quæ dicturi sumus, in gestis omnibus suprema facinora. Cuperemus utique honesto huic devotorum desiderio facere satis, ni obstaret monumentorum defectus, lineamenta vultus totiusque corporis ejus producentium: sed qui non possumus acu rem tangere, conabimur saltim generatim exponere, quæ a Scriptoribus antiquis accepimus.

27. Et quidem pulcherrima fuerit Levita Laurentius facie, testatur S.Augustinus serm.38. incip. *Quando natalitia*. Scribens: *B. Laurentius habitu, vultu, & sanctitate decorus*. Tantaque vultus fuit pulchritudine ornatus, ut etiam passionis suæ tempore exinanitus, juxta Gregorii magni antiphonarium, visus sit *vultu pulcherrimo*. Testimonium quoque de hac re ponit Ecclesia, dicens de eodem: *Pulchritudo in conspectu ejus*. Confirmatque hanc doctrinam, secundum venerabilis Ruperti sensa, Romana Ecclesia: quum stationem dominicæ tertiæ in quadragesima eidem Sancto Archilevitæ sacrat: quem in Ægypti Prorege Joseph præfiguratum indigitat sub divinis nocturnis officiis, istius recolens acta. Unde sicut de Filio Jacob Genes. Cap. 49. v.22. descriptam legimus (præter ea, quæ sunt virtutis animi) commendatam quoque corporis speciem verbis illis: *Filius accrescens Joseph, filius accrescens & decorus aspectu, filiæ discurrerunt super murum*. (Dictum est, *discurrerunt super murum*, videlicet ut intuerentur pulchritudinem vel transeuntis Joseph) Ita factum est cum lectissimo mystici Jacob, idest, Domini nostri Jesu Christi, spiritali accrescente filio Levita Laurentio, ut Ecclesiæ universæ perpetuo quotannis collaudent (præter illam, quæ intrinsecus latebat, animæ formositatem) pulchritudinem similiter vultus ejus, cum Archidiaconatus gloria, dignitateque conjunctam. Statura procerus fuisse dicitur apud laudatum Rupertum lib. de Fortitud. talique membrorum proportione donatus ab ipsa natura, ut ejus præsentia Sancti illi fideles, persecutionum gravati pressuris, recrearentur in corpore, quemadmodum sermonibus ejus reficiebantur in mente. Hæc relatu acceperat Cæcus ille Crescentio in domo Narcissi, quum Sanctus illuc intravit, ut Christianorum ibi residentium humillime pedes ablueret. Vir autem a Deo probatus luminum orbitate, qui voluntati divinæ resignatus, non mundi lucem, non caros aspicere, non sui corporis, necessitatibus consulere procurabat, vix ut inaudiit, Sanctum Laurentium coram adesse, sic eum protinus exoravit, secundum Adonis acta: *Pone, Domine, manum tuam in oculos meos, ut videam faciem tuam*: Non ait, ut Cæcus alter, qui interrogatus a Christo Domino, quid sibi vellet fieri tot emissis clamoribus? respondit: *Domine, ut videam lumen*: sed inquit instantissime ad beatum Levitam: *Domine, ut videam faciem tuam*: se beatum existimans, si vultus illius formositatem intueri valeret, in qua fulgetrum quoddam supernæ gloriæ credentibus translucebat: uti mox voti sui compos effectus, ea meruit visione quodammodo beari, juxta illud Ecclesiastici Cap. 28. ℣.11. de iis, qui Eliam in mundo viderant: pronuntiatum elogium: *Beati sunt, qui te viderunt, & in amicitia tua decorati sunt*.

28. Hæc autem de Laurentii pulchritudine traditio in Ecclesia viguerit, declarat Sanctus Ennodius (qui sæculo quinto floruit) in

actis, a se scriptis, Sancti Epiphanii Episcopi Ticinensis; cujus ipse Diaconus fuit, ac post illius mortem in Episcopatu successor, ut videre licet apud Cornelium Grafium in vitis Sanctorum tom. I. die XXI. Januarii, transcribentem eadem acta, quæ circa finem sæculi XVI. vel initium XVII. Andreas Schottus Soc. Jesu publici juris fecit. In iis itaque legitur, quod Epiphanius (qui rara inter mortales homines præditus erat vultus ceterorumque membrorum pulchritudine) missus olim fuerit a Theodorico Rege legatus ad Gondovadum, Burgundiorum Principem pro liberandis multis captivorum millibus, sub istius potestate detentis. Hunc ut Rex Burgundiæ perventum ad suam audivit regiam urbem, honorabilis legationis munere apud se functurum (cujus corporis & animæ dotes jam fama vulgaverat) *Ite*, inquit ad sibi adsistentes regni primores, *& videte hominem, quem & meritis & vultu semper ego Laurentii Martyris personæ conjunxi. Qui quando nos videre vellet, inquirite: & cum jusserit, indicate*. Comparationes autem in amplificationibus laudativis, norunt Rhetores, tum valere, quum reapse superat exemplar assimilatum sibi circa perfectionem, pro qua sumitur comparatio; secus nullum foret augmentum laudis in eodem assimilato, si par pari conferretur. Sic quum de aliquo V. G. Duce strenuo dicitur: *Hic est alter Alexander*: vel: *Alexandri merita conjunctus*. Et quemadmodum non dubitamus, Christianum illum Burgundiæ Regem amplificare voluisse laudati Sancti Epiphanii merita, Laurentianis ea meritis comparando, & conjungendo; ita neque ambigimus magnificare similiter voluisse corpoream Sancti Episcopi pulchritudinem, hanc assimilando venustati oris, qua Levita Sanctissimus, olim quum esset in mundo, resplenduit. Manet itaque disquirendum in Ennodio, quales fuerint Corporeæ Epiphanii dotes, ad quarum aspectum (ut ipse vitæ istius scriptor ait) *Omnis adsistentium Principi turba affatim admiratione capiebatur; quod illa tot linguarum fama, tamen minorem se in isto, quamvis etiam ampla, monstraret: Cui numquam sufficeret paupertas sermonum: quamvis ditior justo esset in reliquis*. Ejusdem igitur beati Ennodii descriptionem attendamus pulchra singula sui Pontificis expendentem; ut inde formositatem Exemplaris, nempe Sancti Laurentii mente concipere quodammodo valeamus. Ait enim paullo post initium actorum Epiphanii: *Illud vero libandum non abnuo, quod formositas in illa lucis Corporeæ index animi fuit... Ridebant genæ, etiam cum animus mæstitudine torpuisset: nitida simul labia commendabant dupliciter mella sermonum; nec non quocunque vertisset oculos, serenitatem mentis nunciabat aspectus; frons cereæ pulchritudinis, & candoris illius, quæ salis passa radios, colorem traxit ab æthere; nares in tanto naturaliter splendore formatæ, ut illas nequiret in imaginibus corpora repræsentans, pictor æmulari; manus teretes, prolixi digiti, staturæ proceritas decens, quæ eminentiam securæ dignitatis præfiguraret in membris, nec tamen modum ornatissimæ prolixitatis excederet*. Accipe, pie lector, in hac descriptione adumbratam Sancti Laurentii pulchritudinem, ejusque quodammodo veram effigiem. Et si talia de Epiphanii venustate tibi omnino mira videntur; conjice ab inferiori assimilato, qualis fuerit Laurentiana formositas, dum in hoc viveret Heros sæculo.

29. Et quia de specioso istius aspectu ac præsentia loquuti sumus, consentaneum est etiam, ut quippiam dicamus de ipsius habitu, ac tonsura, juxta temporis illius usum. Et in primis quidem distinguere oportet inter Clericorum vestes, quas ii publice per Urbis vicos gestabant, & eas, quibus se induebant in sacris fidelium conventibus. Publice namque communi Philosophorum veste verisimiliter utebantur, ut optime Du-mesnillus advertit lib. VII. Doctr. & Discipl. Eccles. num. 64. dicens: *Episcopis & aliis Clericis si tunc fuissent vestes speciales, quibus a laicis distinguerentur, iis profecto se prodidissent Judicibus, a quibus potissimum ad mortem quærebantur. Præterea quis nescit pallium tunc fuisse vestem philosophicam, quam & laici sumerent? Byrrus vera, & lacerna, sive sit duplex, sive unum vestimenti genus colaris rufi, plebejorum propria fuit vestis, ut docet Augustinus serm. 18. de verb. Apost. Dalmaticam vero gestabant quandoque Cæsares &c.* In sacris autem actionibus distinctæ fuerint Levitarum vestes a vulgaribus laicorum, nulli dubium esse debet. Ab Apostolorum siquidem tempore apud altaris ministros in usum venisse Colobium, exploratissimum est. Genus vestis hoc erat sine manicis ad talos usque promissæ, albique coloris: Eadem veste usos fuisse Imperatores ante Commodum, qui floruit anno Domini 192., valde probabile videtur; nam de isto Cæsare primum legimus in Lampridio, quod dalmaticatus processit in publicum. Quam vestem Dio in Commodo nominat tunicam manicatam sericam, albam. Ceterum antiquiores Romani (ut notat Macrii fratrer verbo *Colobium*) *vestes absque manicis ferebant, quia viri pro dedecore putabant, manicatas vestes ad mulierum similitudinem gestare, ut refert A. Gellius lib. 7. cap. 2.* Et recte quidem; nam Facciolatus, idem exponens vocabulum, ait: *Tunicæ vestium habent manicas, quod etiam Cicero*

cero vituperat, *dicens: manicatis*, *& talaribus tunicis*. Nihilominus Ælius Pertinax (qui Commodo in Imperio successit) vestigia sequi sui prædecessoris amavit. Unde Baronius in notis ad Martyrolog. Rom. 31. Maji lit. h. inquit: *Meminit Julius Capitolinus de dalmaticis chirodatis*, *hoc est*, *manicatis*, *quibus Pertinax Imperator utebatur*: Hos subsequenti tertio sæculo imitatus est M. Aurelius Antoninus Elagabalus (perperam, vulgo dictus Heliogabalus. Vide Christoph. Cellar. in ortograph. lat.) Romana tamen Ecclesia usque ad Silvestri tempora retinendum duxit Colobii usum, ab exordiis Ecclesiæ observatum a Diaconibus: quare Ammianus Marcellinus, qui Constantini diebus vixit lib. 14. coram nuper citato Baronio scripsit: *Pectoralem tunicam sine manicis textam*, *maras quidem nomine*, *ut appellant Christiani*, *Diaconus &c.*. Quod Colobium persimile Imperiali Clamidi fuisse demonstrat idem Auctor. Usus denique vestimenti linei extiterit cum ceteris sacris indumentis Sancti Laurentii ætate, nun videtur in controversiam posse revocari. Quandoquidem scientes, per id temporis Cyprianum floruisse, de quo Pontius Diaconus in actis consignavit, qualiter ad locum martyrii perveniens, *ibi se lacerna*, *byrro expoliavit*, *& genu in terra flexit... Et cum se dalmatica expoliasset*, *& diaconibus tradidisset*, *in linea stetit*: jam non est amplius nobis dubitandi locus, utrum nec ne tunicæ lineæ usus introductus in Ecclesiam eo temporis esset. Quemadmodum & utendæ stolæ mos Diaconis immemorabilis fuit, una cum sandaliis in pedibus instar Pontificum, & Sacerdotum. Vide Macrium verb. *Sandalia*. Ex quibus conficitur eadem fuerint in sacris mysteriis nostri Levitæ vestimenta, nempe alba, colobium, ac stola, sive orarium a summitate sinistri humeri pendens super idem Colobium, & sandalia in pedibus: uti vetustissimæ icones operis musivi exhibent.

30. Denique, quod ad tonsuram pertinet, certum pariter quum sit, Eum in hac etiam parte ceteris Clericis se conformasse; infertur, brevi capillitio semper incesserit, non abraso capite in modum coronæ, aut e contrario prolixis crinibus. Abhorret enim a vero, Clericos tam publicum, tamque manifestum suæ professionis signum gestasse, quale fuisset caput abradere modo explicato iis temporibus, queis frequentes & diuturnæ, & quidem in ipsos maxime Clericos persecutiones sæviebant. Vide laudatum Du-mesnillum lib. VI. §. III. Comam vero demittere, non Clericorum, sed (ut ait Hieronymus in cap. 44. Ezechielis) *proprie luxuriosorum est*. Iccirco Apostoli solam capillitii brevitatem & modestiam in Clericis commendarunt.

CAPUT V.

Præficitur S. R. E. Archidiaconus. Qualis, quantaque fuerit istius dignitas eo temporis, quæque munia ejus. Regionariæ primæ hujus Diaconiæ titulus quinam tunc esset, accommodatis testimoniis, ut Bollandistæ cupiunt, exploratur. Admirabilis & prorsus Angelica ejusdem officii, a Beatissimo nostro Juvene suscepti, administratio. Divina sapientia sub antiqua Ecclesiæ consuetudine in thurificatione altaris, Levitæ manu peracta semel in anno, decem circiter sæculorum spatio; mirifice indicasse videtur, aut fortasse aliquando tum futuram nostri Martyris passionem; aut jam actam decorasse. An is exercuerit prædicationis munus: & num istud inter ceteras martyrii ejus causas recensendum sit? Scrupulus Maurinorum Patrum, ac Lovaniensium Censorum judicium super sermonem incipientem: Quando natalitia, semper Augustino attributum, rejiciuntur Prudentii testimonio, aliisque monumentis: pariterque removetur difficultas altera circa verbum, quod Sanctus coronam Martyrii tempore pacis invenerit: atque ita in salvo ponitur, quod juvantibus ejus meritis, innumeri alii eandem martyrii gratiam sint assequuti.

Antequam de beati nostri Diaconi exaltatione ad Archileviticam dignitatem agamus, quo factum delectet magis Lectorem, debitoque locetur in lumine; præmittere juvat temporum vicissitudines, quæ fluxere inter suscepta Imperii gubernacula a Valeriano (qui Romæ præsens circa initium ann. 255., pro Domino fuit a Senatu habitus post reditum ex Norico) & annum 258., quo Sixtus II. fuit summus Pontifex renuntiatus. Ait enim Cicero lib. V. Fam. Ep. cap. 12. *Nihil est aptius ad delectationem Lectoris*, *quam nosse temporum varietates*, *for-*

fortunæque vicissitudines. Neque ad assequendam historiæ veritatem quid utilius, quam rationem temporum habere præ oculis. Diximus priori Capite num. 22. Valerianum ad culmen Imperii evectum ab exercitu anno 254. nimirum post interemtum a militibus Æmilianum, qui, Gallo & Volusiano interfectis, sceptrum tenuerat ad menses quatuor, non multo ante finem commemorati anni 254.. Jamque ab anno 253. sedebat Pontifex Lucius, qui martyrio affectus est 4. die Martii 255. existente in Urbe Valeriano Imperatore. Nondum enim ab isto compressa fuerat Galli & Volusiani persecutio, adversus Ecclesiam excitata; sed perduravit usque ad relati Lucii mortem anno relato. Quo circa Romanum Martyrologium quarto nonas Martii habet: *Romæ via Appia natalis S. Lucii Papæ, & Martyris, qui in persecutione Valeriani ... martyrium capitis obtruncatione complevit*. Persecutio Galli & Volusiani dicta est Valeriani; quod eodem regnante, non sine istius consensione adhuc vigebat: quamvis non multo post ipse Valerianus (ubi Gallienum filium Senatus creavit Cæsarem) plenam Ecclesiæ pacem indulsit: atque adeo in meliora mutatus est; ut illud meruerit Sancti Dionysii Patriarchæ Alexandrini præclarum elogium: *Neque ullus superiorum Principum tanta humanitate ac benevolentia nostros complexus est, quantam ille præ se ferebat initio Principatus sui, totaque ejus familia piis hominibus abundabat*.

2. Paullo ante pacem fidelibus latam in Lucii defuncti locum suffectus fuerat Pontifex Stephanus eodem anno 255. juxta chronologicam Musantii tabulam, seriem Romanorum Pontificum continentem. A morte quippe unius ad electionem alterius non plus quam dies septem transiere. Ipsa vero data pax ad triennium perduravit, nonnullis superadjectis mensibus: quantumlibet circa ejusdem triennii finem aliquatenus turbata fuerit, nimirum Imperatore Valeriano Episcopis inhibente sacros Christianis publice agere Conventus, suggestione Macriani, aruspicum magorumque opera depravato. Neque tamen pœna mortis id erat vetitum Christi cultoribus; sicut ex actis Consularibus Africæ & Ægypti Du-mesnillus ostendit, inquiens: *Initio mitior persecutio fuit; nec adhuc sanguine transfigebatur, ut constat ex Valeriani edicto, atque ex actis sequentibus, Cyprianique epistolis &c.*. Hinc fideles, exilii minis neutiquam deterriti prosequebantur exercitia Religionis in cæmeteriis, quæ loca publica censebantur. Quod autem Stephanus Pontifex, complurésque clerici ejus occisi fuerint an. 258. a satellitibus, Valeriano mandante; gestum id legimus, non virtute alicujus edicti publici, sacra fidelibus prohibentis sub pœna sanguinis; sed peculiari caussa, quod amicum valde carum Cæsari, nempe Olibrium Tribunum cum tota ipsius familia idem Pontifex suis cum sociis a vana idolorum servitute ad Christum converterat, & baptizaverat, comminutis aureis, & argenteis simulacris, dispersisque pauperibus. Cujusmodi factum ægre Valerianus accepit. Liquet id clarius ex laudati S. Stephani actis, in quibus narratur, quod isti fuerit caput abscissum in propria sede, dum perficeret sacra mysteria in Cœmeterio; neque tamen alios ex clericis, & laicis, ibi adsistentibus, legimus ab iisdem satellitibus obtruncatos: quod sane missi a Principe perpetrare facinus non omisissent; si communis esset omnibus mortis caussa, nempe quod publice Christum colerent. Solum paucis ante diebus comprehensi, & interfecti fuere duodecim illi Clerici, qui cum Stephano dederant operam ad conversionem Tribuni prædicti cum sua universa familia.

3. Transactis itaque a Stephani decessu diebus XXIII. Luce vicesima quarta mensis Augusti Sixtus Archidiaconus in Petri Sede collocatus est: prioremque suam Archidiaconatus dignitatem Laurentio contulit; quandoquidem ea de se iste præbuerat sanctitatis & sapientiæ argumenta, ut judicio tam sancti, & sapientis Pontificis dignus sit habitus, qui ceteris sex Levitis principibus & fortasse iis etiam junior ad illius dignitatis apicem sublimatus præferretur. Vir autem humilis in oculis suis eum renuebat honorem accipere, inquit Ferrerius, *Sed propter obedientiam acceptavit*: Quum divinæ id esse voluntatis intellexit. Unde Romanorum fidelium gratulationes, uti summus Levitarum creatus Princeps, admisit; communibus plausus, & lætitiæ signis exceptus.

4. Quanta porro tum esset hæc in Romana Ecclesia dignitas, ex Epistola, S. Clementi ob suam vetustatem adjudicata, colligitur, & ex lib. I. Decretalium tit. XXIII.; ubi hæc habentur: *Archidiaconus post Episcpum sciat se Vicarium ejus esse in omnibus, & omnem curam in clero (tam in urbe positorum, quam eorum, qui per parœcias habitare noscuntur) ad se pertinere, sive de eorum conversatione, sive bonore, & restauratione Ecclesiarum, sive doctrina Ecclesiasticorum, vel cæterarum rerum studio, & delinquentium rationem coram Deo redditurus est*. Paucis hæc perstrinxit Innocentius tertius serm. I. de S. Laurentio, Archileviticam ejus explicans dignitatem, ac docens, fuisse *summam post primam, sive primam post summam*. Idemque Innoc. cap. *ut nostrum* lib. cit. *De jure*, inquit, *Communi ad Archidiaconi spectat officium, repræsentare ordinandos Episcopo, & illos examinare*. Cujus

rei

rei quoque meminit, uti vetustæ consuetudinis in Urbe, S. Hieronymus alibi laudatus. Item ex Concilio Toletano V. quod celebratum fuit anno 633. sequens depromitur regula, statutis primævis consentiens: *Causam, vel justitiam Presbyterorum, vel Diaconorum, vel Subdiaconorum ipse* (Archidiaconus) *debeat deliberare, & ordinare, & facere. Ideo vero strenuus, providus, cautus, vicem sui Episcopi agens, totius Episcopatus curam habeat.* Horum Sapientum Patrum dicta Laurentius facto prævenit: quanduquidem Doctor Ecclesiæ Sanctus Bonaventura in ejus sermone pronuntiat, quod *De præceptis majorum nihil unquam omisit.* Exploratum est autem, statuta laudata pro Archidiaconi officio ex primigeniis Ecclesiæ sanctionibus descendisse: quemadmodum ex Epistola S. Hieronymi 85., quam directam voluere ad Evagrium! facile colligi potest. Ii enim vixerunt proximi sæculo Sancti Laurentii. Haud aliter, quod dispositione Gregorii magni anno 590. decretum fuit, vasorum custodiam ad Archidiaconum pertinere, factum reperimus in primævis Ecclesiæ sæculis, uti constat ex lib. Pontif. Rom.. Observatque ibidem Macrius verbo *Archidiaconus* in Cornelio Papa. *Qui omnia Ecclesiæ bona Archidiacono Stephano tradidit, qui deinde jam Papa, ante suum martyrium omnia vasa Ecclesiæ & pecuniæ arcam Xisto Archidiacono dedit. Idem postea Sanctus Xistus jam Papa, & futurus Martyr, Archidiacono Laurentio thesauros Ecclesiæ commendavit.* Thomassinus de benef. Eccl. part.3. cap.17. num.7. alterum addit Archidiaconi munus, nempe: *Erat Archidiaconus Clericorum minorum dux, rector, & magister, ejusque domum, ut eruditionis, ac pietatis scholam, frequentabant.* Omnia vero enumerata impleverit munia noster Levita maximus, aperte concluditur ex irreprehensibili vita ejus, juxta commune SS. Patrum dogma.

5. Ciacconius in actis S. Sixti Papæ II. postquam de Archidiaconatus dignitate agit sub illis temporibus in Romana Ecclesia, ad posteriora descendens sæcula, inquit: *Mutato tantum nomine, eandem Cardinales retinuerunt dignitatem, & in Archidiaconi locum Romanæ Ecclesiæ Camerarius successit. Nam Gregorius hujus nominis VII. anno salutis MLXXIII. suppresso nomine Archidiaconi, Camerarium substituit: cujus curæ Ecclesiasticos redditus pauperibus erogandos reliquit... Nos Laurentium Cardinalium senatui adscribere minime veremur, dum inter primos, ac præcipuos Romanæ Ecclesiæ ministros Archidiaconi munere insignitum legimus.*

6. Veruntamen quamvis amplissima inter Cardinales sit Camerarii dignitas, sacrarii obtinens Præsulatum; ad quem etiam pertinet, Sede vacante, monetam cudere, præter alia, quibus eminet, privilegia; sicque notabili ex parte idem Camerarius Archidiacono successerit; non tamen in omni dignitatis illius præeminentia & jurisdictione, quæ tanta erat, ut *Levitarum Episcopus* & *Vicarius natus* appellaretur. Multa officiorum illius extincta sunt hodie, multaque divisa cernuntur inter eminentissimos Ecclesiæ Romanæ Principes. Vicarii namque auctoritas non est de jure Camerarii; nec sessionis principatus; nec subjectio ceterorum Principum Levitarum illi debetur; nec jus appellationis ab Ecclesiasticis Regionum tribunalibus (uti olim erant) eidem tribuitur. Omnes enim Cardinales pari habentur honore. Ex quibus omnibus liquet, in quot proscissa partes modo jacet suppressa illa priorum sæculorum Archidiaconalis dignitas: ne de Clericis Cameræ, de publicis vel secretis Eleemosinariis, quibus nunc utitur Sancta Sedes, mentionem faciamus, aliisque id genus officiis, huc illuc dispertitis; quorum omnium administratio penes Archidiaconum residebat. Paucis rem conficimus. Tanta fuerit Laurentio collata dignitas & potestas a Sixto, secundum consuetudinem illorum temporum, ut is merito dicere illi poterat, sicut olim ad Joseph Rex Ægypti Pharao Genes. 41. v. 39. & 40. *Numquid sapientiorem, & consimilem tui invenire potero? Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum regni solio te præcedam.* Prægustaverat enim senex Magister multorum intervallo annorum miram sui lectissimi Discipuli sapientiam, & sanctitatem; vidensque eum cautum, strenuum, providum, ac spiritu Dei plenum (quum inter septem Diaconos Principes sua exerceret munia) illam maximam post Pontificiam emereri dignitatem; hanc, exaltatione propria vacantem, eidem lubentissime contulit; ut vel ipse bene meritus candidatus, ad eam sua virtute perventus, videri possit amplissimus in conspectu omnium: Cicerone pro Roscio Amerino testante: *Is mihi videtur amplissimus, qui sua virtute in altiorem locum pervenit.*

7. At heic jam quæritur a Bollandistis, utrum nec ne accommodatis, bonisque testimoniis probari queat, Sanctum Archidiaconum in sua promotione sortitum fuisse titulum Diaconiæ, quæ vulgo dicitur, *Sanctæ Mariæ in Dominica*? Equidem in primis extra controversiam esse videtur eruditis viris, quod ante nostri Archidiaconi tempora constituti fuerint Regionalium Diaconorum tituli Romæ: ne de Presbyteralibus loquamur, qui ab Evaristi diebus anno Christi 112. apud Baronium statui erant, nimirum ante centum quadraginta ferme annos quam Sanctus Laurentius esset Diaconus initiatus. Hunc enim Pontificem titulos in Urbe Roma-

Romana divisisse Presbyteris, liber Pontif. Rom. perspicue docet: Docet & Ecclesiæ auctoritas sub die 26. Octobris in divinis officiis. Qua pariter instruimur sub die 20. Januarii, quod Fabianus: *Septem Regiones divisit, qui pauperum curam haberent*: Confirmat id ipsum Bibliothecarius in Fabiano. Unaquæque autem Diaconia, quæ Clericos & pauperes duarum Regionum complectebatur, non aliud erat, prout explicat Thomassinus part.3. lib.3. cap.19., nisi *pauperum administratio, & locus eorum domicilio destinatus: Is*, inquit, *locus Diaconia vocabatur*. Minus in dubium revocari potest, ipsum pauperum domicilium intra suos limites habuisse sacrum aliquem locum, ubi fideles prædicti orare communiter valerent, ac sacramentis Ecclesiæ uti possent. Hæc vero sacra domus Diaconiæ titulus dicebatur, ut ex Baronio Spondanus nos admonet ad annum 112. num.iv. Scribens: *Per titulos utique intelliguntur domus fidelium Divino cultui mancipatæ, in quibus Christiani Synaxes agere consueverant, quas nos Ecclesias vocamus*. Quam doctrinam hausit Baronius ex Epistolis Pii Papæ ad Justum Episcopum Viennensem tom.1. Biblioth. Patrum, in quarum una legitur: *Antequam Roma exiisset soror nostra Euprepia, titulum Domus suæ pauperibus assignavit: ubi nunc cum pauperibus nostris commorantes, missas agimus*. In altera: *Presbyter Pastor titulum Pastoris condidit*: Quocirca Sandinius in notis ad vitam Fabiani Papæ num. 2. advertit: *In Diaconiis erant nosocomia, & pauperum diversoria, ubi viduæ, aliique egentes alebantur Ecclesiastica stipe: cuilibet diversorio adjuncta erat Ecclesia*: Demum Mabillonius Comment. in Ord. Rom.cap.3.pag.13. *Tituli*, ait, *nihil aliud erant, quam basilicæ, quibus certi Sacerdotes, & ministri adscripti, & addicti habebantur*. Sanctum igitur Laurentium, uti unum, immo primum ex septem Diaconis, dispositione Pontificis unam ex his Diaconiis, sive unum ex iis septem titulis tenuisse, consectarium est. Pius enim primus, qui ejusmodi sacra loca titulos appellavit, longe ante Sanctum Laurentium floruit, nimirum anno Christi 158.

8. Superest, investigemus, qualis ille fuerit sibi collatus Diaconiæ titulus? dicendumque arbitramur, fuisse illum, nuncupatum olim *in Cyriaca*; sive in Cyriacæ ædibus erectum, dictumque hodie, *Sanctæ Mariæ in Domnica*; sive, ut alii legunt, *in Dominica*. Cyriaca namque a dictione greca derivatur, quæ idem sonat *ac Dominica*. Sacra Ædes in Regione Cælimontana sita est: In cujus presbiterio ad rei memoriam depicta cernuntur potiora, quæ ibidem gessit Sanctus Archidiaconus. Accedamus modo ad accommodatum, quod Bollandistæ de hac re optant, testimonium sub die Augusti x. §.ix. num.96. En illud ex Adone, quem ipsi Doctores uti venerabilem Auctorem merito complectuntur. Postquam enim Ado inquit, Laurentius a Sixto potestatem accepit erogandi pauperibus universos Ecclesiæ thesauros: statim addit de eodem beato Levita: *Veniens in montem Cælium, ubi erat quædam vidua, in cujus domo multi Christiani & Presbyteri, & Clerici absconsi manebant, tulit vestes & thesauros Ecclesiæ, & cepit erogare, & pedes omnium Christianorum lavare*. Habemus ex his in palatio Romanæ matronæ Cyriacæ (quæ, ut ferunt tabulæ Sanctæ Mariæ in Domnica, ex præclarissima erat stirpe Imperatoris Auli Vitellii) fuisse Diaconiam, consistentem in quodam pauperum fidelium diversorio eum adnexa Ecclesia; ut supra ostendimus, juxta quod illa temporum conditio permitteret. Non enim fieri poterat, ut eo loci Presbyteri, & Clerici, aliique Christiani residerent, nisi esset ibidem sacra domus, in qua possent Sacerdotes offerre Deo sacrificia, & synaxes eum fidelibus agere. Et ne sit aliquis eavillandi locus, quasi conventus ejusmodi in illius laudatæ viduæ ædibus obiter acciderit propter excitatam Valeriani persecutionem, non vero, quod ad perpetuum Ecclesiæ usum Deo fuerit oblata, & sacrata domus; vetustissimus M. S. codex Vallicellanus nos docet, in longa tempora ibi extitisse pauperum diversorium; nihilque discernit inter varias, quæ insurrexere, persecutiones Cyriacæ diebus; sed absolute dicit, quum instaret persecutionis furor, sancta mulier domum suam obtulit in refugium. En verba codicis, a Bossio relata in sua Roma subterranea lib. III. cap. XXIX. *Hæc*, nempe Cyriaca, *fuerat cum viro suo annis undecim, & in viduitate sincerissima permanserat annis triginta duobus, & de facultatibus suis pauperibus Christi quotidie solatium exhibebat. Cum autem fervor persecutionis instaret, hæc Matrona domum suam, quæ erat in monte Cælio, militibus Christi, sanctis videlicet, ad conveniendum, & sacramenta Dominica insinuanda obtulit*. Furor autem persecutionis in commemoratis triginta duobus annis primum Christianos impetiit sub Julio Maximino ab anno 235. ad 237. Postea sub Decio a 250. ad finem circiter 251. Deinde sub Gallo & Volusiano a 252. ad 254. Demum sub Valeriano a 259. ad 262. Unde colligitur, quod sancta illa femina, relicta vidua anno 227., semper dedita commemoratis misericordiæ operibus, ut primum contigit persecutionis furor tempore Maximini, Clericos & pauperes in sua reciperit, designata eis parte suarum ædium in hospitium, in quo & sacra domus erecta in titulum fuerit pro sacris myste-

myſteriis inſinuandis ſub Pontificatu Pontiani. Diviſis poſtmodum a Fabiano Urbis regionibus Diaconis ſeptem, idem Ciriacæ titulus Archidiacono, exiſtenti pro tempore, affixus fuit: uti manifeſte demonſtrabat perpetua immemorabilis collatio ipſius tituli eidem Protodiacono Romanæ Eccleſiæ uſque ad Gregorii VII. tempora, queis hæc dignitas ſuppreſſa fuit. Quin immo, eadem extincta conſuetudo invaluit, ut ſaltim vetuſtiori Diacono Cardinali laudatus titulus conferretur uſque ad dies Cardinalis Joannis Mediceæ ſtirpis; qui licet junior, eum obtinuit præter morem titulum, ac deinde creatus Pontifex, dictuſque Leo X., ad præfatam Eccleſiam ſollemnem æquitationem habere voluit. V. Floravant. in Rom. Æthn. Sacr.

9. Erubeſcent forſitan Bollandiani ſcriptores, ſatis gravi traditione redacti ad incitas, eam omnino pernegare. Admittent illam utique a vetuſtis introductam diebus; adeo tamen vetuſtam, ut Sancti Laurentii quoque tempora præceſſerit, & ejuſmodi collationis diaconiæ uſus noſtri Archidiaconi ætate pariter extiterit, uti poſterioribus ſæculis viguiſſe, comprobatur; haud facile concedent. Dabunt Sanctam Matronam ſuis in ædibus refugium miſeris præſtitiſſe toties, quoties perſecutiones inſtiterint, ſed negabunt hoſpitium eis fuiſſe in perpetuum oblatum, ſicuti opus erat ad relati tituli erectionem; quæ fortaſſe poſteriori tempore exequuta eſt: uti ex Mabillonio Sandinus philoſophatur in Fabiano.

10. Veruntamen hæc pulchra ſunt verba. Laudatus etenim Ado narrat, Sanctum Levitam, accepta extraordinaria poteſtate a Sixto Pontifice erogandi omnes ærarii Eccleſiaſtici theſauros, veniſſe primum in Cyriacæ domum. Deinde ſubdit, tuliſſe veſtes & theſauros Eccleſiæ, ac pauperibus erogaſſe. *Veniens*, inquit, *in montem Cælium, ubi erat quædam Vidua... tulit veſtes & theſauros Eccleſiæ, & cæpit erogare*. Petimus, unde tulit? unde accepit? Utique reſpondet Prudentius in Periſteph. Stroph. 11. Ex arca, quam fidis cuſtodiebat clavibus. Arca igitur Eccleſiæ in Cyriacæ domo erat, & in ea quidem parte, quam obtulerat in hoſpitium fidelium: quod non aliud erat niſi Diaconia, ſive Diaconiæ titulus. Hinc Baronius in notis ad Martyrol. Rom. vi. idus Auguſti lit. *b.* ait: *Diaconiæ erant loca ſacra... erant velut quædam promptuaria eleemoſynarum. Tenebantur hujuſmodi Diaconiarum miniſtri rationem reddere Summo Pontifici, niſi ab eodem eximerentur. Dicebantur hi exhibere Diaconiam; idemque erat, quod pauperibus erogando, eleemoſynas miniſtrare*. Ac paullo poſt addit: *Ejus muneris functionem expreſſam habes in actis S. Laurentii Martyris*. Citatuſque ſupra Thomaſsinus num. 21. habet: *Mulieres de matriculis ex his Diaconiis accipiebant ſtata ſua ſtipendia*. Floravantes de templo S. Mariæ in Domnica agens, pag. mihi 214. ſcribit: *Dicitur in Dominica ideſt in Kiriaca, quia a Cyriaca matrona Romana in propria domo fabricatum ſit templum*. Non ergo ad horam accidit eo loci, ut ſuſciperentur Clerici, & laici fideles cauſſa declinandi ſolam Valeriani perſecutionem; a multo tempore, priuſquam Sanctus Laurentius crearetur Archidiaconus, templum, titulus, Diaconia ibi erant ſtabilia, ac firma; cujus gubernacula Sanctus noſter, inauguratus Archidiaconus, ſuſcepit: ne de mera voce *Tituli*, quæſtionem faciamus.

11. Quod ſi ædificium illud ſub Diocletiani perſecutione eum ceteris ſacris templis Romanæ Urbis deſtructum fuit, ut veriſimiliter putamus, certe reddita Eccleſiæ pace ſub Conſtantino, ſicut narrant hiſtorici, reædificatum fuit a Silveſtro Pontifice, in amplioremque conſtructum formam, ac Romano Archidiacono ſemper collatum in titulum. Atque adeo, ut quantumvis Gregorius Magnus duplicaverit vetuſtum ſeptem Diaconiarum numerum, quatuordecim inſtitutis Diaconis Cardinalibus, ſervatum eidem templo voluerit prælationis honorem, quem ſacer locus a tempore acceperat Fabiani: Sicut videre licet in tabula diaconialium Eccleſiarum ſub Gregorio Magno, ubi Signatus penes Pancirolium *tract.* 3. *de Titulis* primo cernitur loco *Titulus S. Mariæ in Domnica*.

12. Majora de eadem Eccleſia Regienſis Archidiaconus Toſchi, præ comprobatis a nobis, refert apud Ciampinum part. 2. *veterum monumentorum* Cap. 24. pag. 141. ſcribentem: *Reverendiſſimus Toſchi Archidiaconus in Eccleſia Regienſi, quem honoris cauſa hic nomino, in ſua peculiari diſſertatione MS. quam in meo librorum MSS. Cimelio ſervo, putat, eandem Eccleſiam olim fuiſſe palatium, ac reſidentiam ſummorum Pontificum ante Sylveſtri tempora, & in hoc palatio Sanctum Laurentium Martyrem pauperibus Eccleſiæ theſauros diſtribuiſſe: nec non ſecunda Dominica Quadrageſimæ ibi ſtationem celebrari, quoniam prima Dominica in Lateranenſi Eccleſia prima habetur ratio. In hac igitur Diaconia, quæ majori aliis prærogativa gaudebat, Archidiaconus reſidere conſueverat*. Hanc autem Toſchii relationem multa indigere caſtigatione, perſpicuum eſt. Admittere ſane poſſumus, habitationem Sixti II. Papæ non longe ab eadem Diaconia diſtaſſe: ſecus quei fieri potuiſſet, ut Sanctus Laurentius in eadem ſua Diaconia reſidens; juxta communem Regionalium Diaconorum eo temporis conſuetudinem, Sixto Pontifici, quotidie ſacra facienti, inceſſanter adſiſteret; uti pe-

penes Sanctum Ambrosium legimus : *Tu numquam sine ministro sacrificium offerre consueveras* : Curis ceteroqui maximis sui Archidiaconatus quum esset implicatus ? Ast evidenter contra Sanctum Adonem illa Toschii pugnat adsertio, nimirum quod in Palatio Summi Pontificis Levita Sanctus distribuit pauperibus thesauros Ecclesiæ ; dum Ado expresse inquit, quod in domo Cyriacæ (in qua sua existebat Diaconia) tulit thesauros, & erogare eepit . Nec minus censura eget , quod Toschius addit , commune ibi fuisse Pontificum Romanorum Palatium . Res enim adeo publica non latuisset Romanos Imperatores, Ecclesiam persequentes. Sicut quod Diaconia hæc stationem obtineat Dominicæ secundæ in Quadragesima , quia majori aliis prærogativa gaudebat . Vel enim intelligit loqui de tempore ante Silvestrum : & sic, non est ratio , quæ haberi deberet pro Lateranensi Ecclesia in ponenda illic statione sub Dominica prima quadragesimæ ; quandoquidem ante Silvestri tempora Lateranensis Basilica non extabat : nec ulla fit mentio statiunum huic vel illis saero loco designatarum . Vel agere vult de loci dignitate post erectionem ejusdem Basilicæ , sicque ruit fundamentum majoris dignitatis Diaconiæ in Cyriaca præ aliis Ecclesiis : nam quo temporis erecta fuit Lateranensis Ecclesia , excitari fere visa sunt templa Sanctorum Petri & Pauli Apostolorum , nec non S. Laurentii Martyris extra urbis mænia ; quæ omnia patriarchali titulo insignita fuere , posthabenda minime Archidiaconali Ecclesiæ . Si autem loquitur de majori dignitate, respectu habito ad alias Diaconias; verum dicit : sed unde habet , quod hac ex caussa statio illi signata sit post Eccl. Lateranensem ? linquimus iccirco sapientibus aliis investigandam rationem , quare vetusti Pontifices affixerint relatam stationem secundæ Dominicæ in Quadragesima titulo templi in Cyriaca ; quum non sit nostri præsentis instituti hanc materiem pertractare .

13. Quia vero contigit , præcedenti paragrapho vel obites commemorare verba illa S. Levitæ ad Sixtum : *Tu numquam sine ministro sacrificium offerre consueveras* : Quod potissimum erat munus Archidiaconi , adsistere nimirum proxime Sacrificanti Pontifici ; præsensque eaput actorum Martyris sit positum ad illustranda munia Laurentianæ Archileviticæ dignitatis; æquum est , paullisper immoremur in consideratione ipsius exercitationis heroicæ eirca sacri altaris ministeria, ex officio sibi debita . Si enim *Adolescentiam suam* , ut Dionysius Carthusianus advertit , *in omni morum venustate* , *in devotissimo Dei cultu expendit* ; Qualis , putabimus , exarserit in eo devotionis flamma , qualisque splenduerit sollertia in exsequendis injuncti sibi muneris actionibus; quum jam perfectæ esset ætatis , seu juventutis suæ annos attigisset , Archilevitico decoratus officio ? Hac in dignitate , inquit idem Carthusianus, *Sanctus Laurentius cum summa cordis reverentia* , *cum ingenti cordis munditia deservivit Altissimo* : *&* *circa dignissimum Eucharistiæ Sacramentum timorato , ac fervido se babuit corde . In bis florem juventutis suæ obtulit Christo , tam Deo , quam cunctis complacens Christianis* .

14. Novimus, Angelos cum timore ac tremore ante tbronum Dei adsistere : Neque hac in re quicquam admiratioois me occupat. Tremunt , intuentes infinitam Dei majestatem facie ad faciem ; eujus & immensæ pulchritudinis amore pariter fervescunt . Mirum plane , ac valde mirum mihi est , quod noster in carne Angelus , altari adstans Domini , eujus celsitudo in terris velata est sub Eucharisticis speciebus , adhuc tamen perspicaci adeo fidei oculo eam contemplaretur celsitudinem , perinde ac si præsentem corporeis suis cerneret obtutibus ; Unde magno illo timore , ac tremore in sacris mysteriis repleretur ; timore , inquam , non servili , sed filiali , sed Angelico ; sicut & Seraphico savescebat amore . Ita profecto Angelicis ornatus moribus , Angelico sibi commisso muneri Angelicus respondebat Juvenis . Quid ergo dices ? Numquid in carne non erat ? Aut in terris non habitabat ? Scriptum est autem : *Corpus , quod corrumpitur aggravat animam : & terrena inbabitatio deprimit sensum multa cogitantem* . Veruntamen eum Patriarcha Justiniano serm. de S. Laur. respondebimus : *Manens in carne*, *carnis nibil sentiebat in mente : totus ferebatur desiderio ad ea*, *quæ videbat in fide*, *complectebatur amore*. Superadductum vero ex adverso sapientis testimonium sap. IX. 15. Bernardus serm. 3. de Ascens. explicans , inquit : *Per sensum bic arbitror intellectum designari*, *qui tunc deprimitur cum multa cogitat* , *cum non se colligit circa unam & unicam meditationem . . . Animam vero bic æstimo dici affectiones* , *quæ corrupto corpore diversis passionibus afficiuntur* , *quæ mitigari numquam possunt* , *ne dicam sanari* , *donec voluntas unum quærat* , *& ad unum tendat* . *Duo ergo sunt*, *quæ in nobis purganda sunt* , *intellectus* , *& voluntas* : *intellectus ut noverit*, *voluntas ut velit* . Subiicit deinde exempla Eliæ & Henoch dicens : *Felices & vere felices illi duo*, *quibus omnes materiæ & occasiones ablatæ sunt* , *quæ eorum intellectum impediant*, *aut effectum*, *quia soli Deo viventes* , *nec noverunt nisi Deum* , *nec cupiunt* , *nisi Deum* . Quid est autem , quod de Laurentio Justinianus prædicat : *Manens in carne*, *carnis nibil sentiebat in mente* , nisi quod corpus illius animam ejus , spe-

ciali

ciali Dei dono sibi concesso, neutiquam aggravabat; quia voluntas ipsius nonnisi unum Deum quærebat, ad unum Deum tendebat, unumque Deum volebat? Dum vero idem Justinianus addit, *totus ferebatur desiderio ad ea, quæ videbat in fide*, patenter ostendit, intellectum Sancti Levitæ multis cogitationibus nentiquam fuisse depressum. Purgatus idcirco Laurentius, secundum utramque potentiam, illustrari sic meruit in intellectu, sic inflammari in voluntate, ut in altaris præsertim ministerio nonnisi in carne Angelus videretur: quinimmo ubi Minister ipse ad Sanctum altare de corpore & sanguine Domini fiebat particeps, elevatus supra modum ab illa inhabitatione terrena, candidissima velut nubecula, Divini Solis radiis informatus, in solem quasi alterum conversus appareret.

15. Offeras itaque mihi complurimos altaris ministros, sanctitatis laurea donatos, excellentissima Dei caritate ferventes, castitate perinsignes, reverentia Deique timore perfusos, devotione flammantes. Dicam tibi cum Dionysio supra laudato: Inter hos selectissimos altaris administros *singulariter Diaconis, & Clericis omnibus proponitur Sanctus Laurentius in exemplum, ut ejus castitatem, ac devotionem sectentur*. Et ne forte a Clericis Sacerdotes exceptos intelligas. Audi, quid enuntiet sapientissimus idem Dei Præco serm.v. ejusdem Martyris: *Ex reverentissima, decentissima, ac devotissima habitudine Sancti Laurentii circa mysterium Sacramenti altaris docemur, & admonemur, cum quanta puritate, reverentia, ac fervore necesse sit, nos sacris ministrare, mensæ summi Regis assistere, Diaconatus, Sacerdotiique officium adimplere*. Hinc & Ecclesia Sacerdotibus universis præscripsit, ut in gratiarum actione post oblatum sacrificium memoriam quotidie faciant Sancti Laurentii: cujusmodi recitanda oratio pro nemine sanctorum novi testamenti, uno demto Laurentio, constituta Ecclesiæ auctoritate dispicitur. Quo capiamus, Ecclesiæ ministris eum singulariter esse propositum, tanquam immaculatum speculum, in quo se intueantur, ac videant, num conformes, an dissimiles sint tanto puritatis, pietatis, devotionis, timoris, atque amoris exemplari in sacrosanctis mysteriis peragendis; seseque, in quo deficiunt, corrigant, & emendent: plurimique faciant ejus adsistentiam postulare, & expetere in sacris actionibus consummandis. Hujusmodi rei præclarissimum habemus exemplum, Sixtum Pontificem, qui licet sanctitate splendens, licet selectorum ministrorum copiam ad suum promptam haberet nutum, absente tamen Laurentio, missam nullatenus celebrare volebat; quemadmodum ei dixisse Ministrum ipsum supra vidimus apud Ambrosium: *Numquam sine ministro sacrificium offerre consueveras*. Uni sane huic dilectissimo Administro, cui singularis animi castitas Leviticum ministerium dederat, præ omnibus ministris aliis, quantalibet sanctitate fulgentibus, beatus Pontifex referebat acceptum, quod oblatam in altari hostiam susciperet Deus, *ex opere operantis*, ad maximam ipsius offerentis, totiusque militantis Ecclesiæ utilitatem. Et ideo Senex beatissimus, ejusdem Ecclesiæ Rector, & caput, Levitam istum desiderabilem, aliis nonnunquam implicatum sui officii curis, patienter exspectabat, nec exspectationis ejusmodi eum pigebat; dumtaxat optatus Archiminister aliquando tandem adveniret, suoque sacrificio ministraret. Non enim sibi hominem adsistere, sed Angelum adstare putabat, cujus destitui præsentia ferre non poterat.

16. Quod si Angelus ad aram visus est, haud aliter in administrandis Ecclesiæ bonis apparuit; sed qualem se gessit in obsequiis vero Christi Corpori præstitis; talem se exhibuit in ministrando Corpori ejusdem Christi mystico. Ut tamen de posteriori hac administratione sancti Levitæ pleniorem notionem habeamus, æquum est, rei administratæ magnitudinem perpendere, quo possimus illius operis granditatem, laudisque inde sequutæ meritum qualitercunque concipere. Siquidem fuisse, non ignoramus, haud longe a diebus nostris, quosdam sciolos, dicentes, quantum a vero exorbitent illi, qui sentiunt, ac magni faciunt Ecclesiæ thesaurum a Sancto Laurentio administratum, & per ea quidem tempora, quibus ipsa Ecclesia vexabatur a mundi principibus, ac bona fidelium confiscabantur. Donandum est nihilominus eis, qui suæ innixi prudentiæ, talia verba loquuti sunt: satis quum sit nobis rei veritatem ostendere ab antiquis, quæ mox producimus, tabulis. Etenim apud Eusebium lib. 4. Histor. cap. 23. Sanctus Dionysius Corinthiorum Antistes, qui floruit, declinante secundo Ecclesiæ sæculo, sub persecutione iv. M. Aurelii & Lucii veri, atque a Commodo prorogata, nec non sub altera ordine v. Septimii Severi, initio sæculi tertii excitata, quæ perduravit ad annum usque 211. Is, inquam, Sanctus Episcopus epistola ad Soterem Papam de opimis Ecclesiæ Romanæ facultatibus, in remota etiam loca transmissis, ita scribit: *A principio, moris est vobis fratres omnes variis juvare beneficiis, multisque Ecclesiis per diversa terrarum loca, cuncta, quibus indigent, destinare. Singulorum quoque necessitatibus in omnibus consolari; sed & per metalla fratribus relegatis quæ usus poscit præbere. Hæc ab initio Romanæ Ecclesiæ facere moris fuit .... & semper integre custodita*. Eodem sæculo tertio, Sancti Lauren-

tii ætate opulentissimum quoque fuerit Ecclesiasticum Romanum ærarium, perspicue comprobat Sanctus Dionysius alter, Patriarcha Alexandrinus, Sixti II. Papæ Coævus, penes eundem Eusebium lib.7. cap.v., ut in Thomassini tractatu de Beneficiis part.3. lib.1. cap.3. ad rei propositum videre licet. Sanctus etenim Præsul scribens ad Stephanum Pontificem, Sixti proximum prædecessorem: *Syriarum*, inquit, *Provinciæ omnes cum Arabia, quibus identidem suppeditatis &c.* His accedit Prudentius a nobis citandus lib.2. cap.2. infra, ubi de Laurentiana thesaurorum distributione sermo erit. Ipseque Thomassinus loc. cit. paullo supra hæc habet: *Celebrata est ab Episcopis Græcis summis quibusdam laudibus Ecclesiæ Romanæ liberalitas effusissima in omnes orbis Ecclesias, qui rivuli tam longe lateque manantes, uno ex fonte oriri poterant spontanearum Romanæ plebis oblationum, vel confluentium eo undique fidelium.* Idem numero 4. adjicit: *Illud & emergit nunquam restingui potuisse primævum illum æstum, & ardorem Ecclesiæ nascentis donandis, & addicendis latifundiis &c.*

17. Sane quidem nisi opulentissimum fuisset Ecclesiæ Romanæ depositum, quei fieri poterat, ut Sancti Laurentii tempore, præter ea, quæ necessaria erant Romæ ad maximam alendorum pauperum multitudinem, vitæ quoque subsidia extenderentur ad Orientales Ecclesias, laudato Dionysio Alexandrino teste? De multitudine autem alendæ Romæ turbæ, quam curare debuit noster Archidiaconus, pressis agit verbis Sanctus Leo magnus ferm. De S. Laur. dicens: *Numerosissimos sanctorum pauperum obtulit greges: in quorum victu atque vestitu inamissibiles condiderat facultates.* Et tamen persuasi sumus, quod Archilevita prudentissimus in admodum copiosa turba illa saltim omiserit secum ducere ad publicum illud exhibendum Imperatori spectaculum complures honestas, formosasque puellas virgines, ac viduas, licet egentes alimoniis, nimirum ut istarum parceret verecundiæ: triviales contentus ostendere viros & mulieres, ne Prudentii testimonio refragari videamur.

18. Et ecce referatum nobis aditum fandi aliquid de Angelica nostri Sancti administratione thesaurorum ad victum & vestitum egenorum Christi, uti mos erat temporibus illis per Archidiaconi manus necessaria suppeditare pauperibus. Res enim plena periculis erat, quæ exigebat in dispensatore castimoniæ virtutem ad longa tempora comprobatam. Quare non in sola occidentali, sed etiam in Orientali Ecclesia plerumque cautum erat, ne junioribus Archidiaconale committeretur officium; quemadmodum testatur Joannes Cassianus, Chrysostomi olim Diaconus, collat. 21. cap. 12. Dignis enim extollens laudibus venerabilem quendam senem, nomine Joannem, qui Abbas quum fuisset in Oriente, ex sui Cœnobi præfectura evectus fuerat ad Archidiaconatum Cathedralis Ecclesiæ, ita scribit: *Merito sanctitatis electus, Diaconiæ præsidebat. Non enim ad hunc gradum quilibet propria voluntate, aut ambitione provebitur, sed is, quem seniorum cœtus, ætatis prærogativa, & fidei, atque virtutum testimonio excellentiorem omnibus, sublimioremque ostenderit.* Quanta igitur oportuit Laurentium præditum esse virtute, quæ in juniore præjudicium aboleret ætatis? Pensiculate iccirco eodem Justinianus pronuntiavit, dicens: *Ætate quum esset junior, sensus tamen canos gerebat in mente.* Atque adeo *canos* ut quamvis plures essent in septem Pontificiis Diaconibus longo administrationis usu in suis diaconiis exercitati ac probati, canisque fortasse etiam crinibus; quique non multo post meruerunt, consummati virtute, sanguinem pro Christo fundere; adhuc tamen æquissimi, sanctissimique Pontificis judicio beatissimos noster Juvenis sanctis illis, quasi magis senior, præferri meruerit. Tanta enim in inferioribus Ecclesiasticis gradibus suæ puritatis ac fidelitatis dederat experimenta, ut firmiter judicatum sit, tuto illi committi posse, ac debere summam totius Ærarii Romanæ Ecclesiæ. Et quidem effectus (iterum dicimus) in Laurentio probavit virtutem. Exinde quandoquidem Sanctus noster apparuit quasi sol, emittens undique lucis suæ radios per fæces, ac sordes, nihil inde contrahens inquinamenti: Exinde visus est suis in administrationibus plusquam Angelus; dum nulla humana potuit passione corrumpi. Expositioni huic favet Chrysostomus lib. De virginitate, ubi de impolluto inquit homine, Angelis coæquato: *Audendum & magis. Nam Angeli neque carne & sanguine coagmentati sunt: in terris non commorantur: non cupiditatum & libidinum sunt obnoxii: non sunt hujusmodi, ut eos dulcis sonus, aut cantus mollis, aut præclara species possit allicere. nulla denique ejus generis illecebra capiuntur.* Et hanc quidem merentur laudem, qui tuendi causa puritatem mentis & corporis, vel claustra religiosa, vel antra deserti petunt; quomodo non magis eam est ille promeritus, qui obstrictus inter mundi laqueos ambulare, ut sui officii partes exsolveret, quo sese faceret omnia omnibus cujusque sexus, cujusque conditionis, cujusque ætatis, nihilo secius evaserit technas diaboli, nullatenus irretitus; & quasi Moysis rubus, illecebrarum flammis circumdatus, expers combustionis viruerit? Huic plane potiori ratione non solum Angelicæ, sed plusquam Angelicæ administrationis laus, credimus, sit jure merito tribuenda.

Inter

19. Inter acta præterea ejusdem Archilevitici officii, eam lubet sacram recensere functionem, quæ olim vigebat (licet posteriori tempore prætermissa sit) nimirum, ut cum aliis auctoribus scribit Macrius in Hierolex. verb. *Thurificatio* prope finem, dicens: *Antiquitus in Ecclesia Latina semel in anno scilicet feria quarta post dominicam tertiam Adventus Diaconus matutini tempore incensare solebat altare*. Id ipsum adnotat eruditissimus De Martene tom. 3. de antiquis Ecclesiæ ritibus lib. 4. cap. 10. num. xxx. addens: *Hujus ritus meminit Durandus lib. 6. Rationalis Cap. 8. Meminere etiam varia ordinaria Ecclesiæ Rotomagensis, Parisiensis, Sylvanectensis, Noviomensis, Meldensis &c.* Laudatus autem Durandus loco cit. ita scribit. *In matutinali officio, psalmodia finita* (nempe prædictæ quartæ feriæ post tertiam dominicam Adventus) *Diaconus, & Subdiaconus, & Acolythus in albis cum Candelabris, & thuribulo processionaliter jussu Prælati ad pulpitum pergunt, ubi Diaconus pronuntiat Evangelium: Missus est Angelus Gabriel a Deo: cum hujus homilia. Deinde incensans altare.... Sedet, donec unus Acolythus incensaverit chorum.* Certum est tamen, quod ejusmodi sacer ritus, quamvis vetustus non fuerit, saltim secundum omnes sui circumstantias, exercitus S. Laurentii ætate. Multa enim in eo leguntur gesta, quæ non videntur prævenire potuisse sæculum quartum. Verum, quod pertinet ad facti substantiam, nimirum thurificationis aræ Archidiaconi manu, prævia Episcopi benedictione, semel in anno sub citata die quartæ feriæ post Dominicam tertiam Adventus ad demonstrationem solemnem Evangelizantis Angeli incarnationem Filii Dei, non apparet, quid solide opponi possit, quominus gestum credatur, secundo adhuc sæculo currente, ne dicam, primo.

20. Ad cujus rei explanationem sufficit pauca dicere. Institutio namque septem Levitarum usu posita legitur in actis Apostolicis cap. vi. 3. & seqq. Item horum Princeps fuerit Œconomus Ecclesiæ, qui & Archidiaconus dictus est, a nemine video in dubium revocatum; quin potius exemplo Sancti Stephani Protomartyris firmatum animadverto. Ex Concilio autem Tridentino sess. xxii. cap. v. liquet, quod *Pia mater Ecclesia ritus quosdam instituit Cæremonias item adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata vestes, & id genus multa ex Apostolica disciplina, & traditione &c.* Atque peculiariter circa usum incensi, Muratorius tom. 1. de rebus liturgicis Romanis pag. mihi 265. Dissert. in heterod. ait: *Antiquissimi sint Canones, qui Apostolorum nomine circumferuntur, nullus eruditorum negat. Ibi offerri dicitur incensum, sive thymiama can. vi.*. Qui Canon inter quinquaginta una simul suis cum Capitulis, Dionysio Exiguo interprete, ab Ecclesia non rejicitur, quicunque demum illorum auctor fuerit, proximus Apostolorum temporibus; immo ex dictis quinquaginta solum tres repudiantur, nimirum 46. & 47. De baptismo hæreticorum non recipiendo, & 50. de trina in baptismo mersione necessario usurpanda. Vide Remigium Maschat. tom. 1. in Prolegom. Jur. Canon. §. iii. num. 17. Capitulum autem 28. habet: *Diaconissa non facit aliquid eorum, quod diaconi faciunt*. Nihilo secius ex epistola, Sancti Soteris nomine circumlata, patet non defuisse Diaconissas æmulantes Diaconorum ministerium. Circa oblationem incensi ad altare. Habet enim ea Decretalis, quæ data ponitur sæculo secundo: *Sacratas Deo feminas, vel monacas sacra vasa, vel sacratas pallas penes vos contingere, & incensum circa altaria deferre perlatum est ad Apostolicam Sedem, quæ reprehensione digna esse, nulli recte sapientum dubium est*. Vocabulo *incensum* intelligendum heic venit *Thymiama*, quod est thuris in igne positi vaporatio, suffitus, seu suffimentum: uti supra Muratorius laudatus ait: *Incensum, seu thymiama*; quæ sunt synonima: quemadmodum synonima sunt *Thus* & *Olibanum*, quæ significant concretam lacrymam cujusdam exiguæ arboris in Arabia, cujus fit usus in sacrificiis &c. Hæc autem si fuisset Diaconissarum delatio circa aram, non erat ratio, cur reprehenderentur; quum thus non esset nisi laica oblatio, ad templi usum adhibenda legitimorum ministrantium officio. Reprehensæ vero fuer, quod thurificarent circa altare: quemadmodum ex Pontificali constar libro, Bonifacium I. decrevisse, Mulieri ne quidem virgini licere thus in Ecclesia adolere. Unde Sandinus in notis subdit: *Decretum simile huic editum est a Sotero*. Id igitur erat, quod Diaconissæ antiquitus incensum ad altaria, deferebant: non quidem veluti audentes usurpare Sacerdotum officium, quod nec consecrati Diaconi ausi unquam fuerant; sed verisimiliter, quia videbant ea tempestate vel semel in anno Diaconum thurificare dominicam aram; id officii sibi quodammodo arrogare præsumebant. Si autem hæc secundo Ecclesiæ sæculo facta sunt; consequens est, Sanctum Laurentium posteriori tempore ministerium hujusmodi exsolvisse. Ceterum qualitercunque res ista se habuerit, semper in laudem ejus, ritus expositus rediisse videtur.

20. Præclarum enim descriptum Leviticum factum si ante nostri Archidiaconi tempora institutum ponitur, ipsius Martyris passionem præsignificasse haud obscure dignoscitur. Si autem

tem post ejusdem ætatem introductum fuit, Laurentianum jam absolutum triumphum ad mille circiter annos condecorasse deprehenditur. In priori autem positione loquentes, Apostolus pulchre nos instruit, ac veluti manuducit ad exponendum pium mentis nostræ conceptum. Ipse namque ad Hebræos IX. super illud Exodi 30.; nimirum quod Pontifex Testamenti veteris semel in anno introibat non sine sanguine in Sancta Sanctorum: ritum hujusmodi, Spiritu Sancto dictante, sapienter exponit, dicens, præfigurasse Dominum nostrum Jesum Christum Pontificem magnum, qui *non per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta æterna redemptione inventa*. Pone, tu quoque, pie Lector, Soteris ætate Leviticum ritum, supra notatum, sua exordia cognovisse; quo Diaconus, benedictione Præsulis accepta, mittebatur ad annuntiandam incarnationem Verbi, eaque acta promolgatione, offerebat thus in igne fumigans ad altare coram Domino in odorem suavitatis: idque feria quarta matutinis horis semel in anno: ac deinde sedebat, dum universus presbyterii Clerus assurgens, de illius odoris fragrantia particeps fieret thurificatus. Quomodo sine dispensatione Cælestis consilii suadebimur fuisse id gestum, quasi non prændicaverit futurum in magno illo, de quo loquimur, Levita, quod in mysterio cernebatur? Nullo sane modo. Quandoquidem amplissimus iste Diaconus, ut Ruperti utamur phrasi, benedictione Pontificis impetrata, contestans Verbum caro factum coram fidei persecutoribus, thuris instar, igni applicati, semetipsum obrulit Deo sacrificium in odorem suavitatis. Nam & Laurentianæ passionis circumstantiæ id, quod adstruimus, proclamare videntur: in eo videlicet, quod semel ita offerre se debuit (sicut ore proprio testatus est) *In odorem suavitatis*: & qnod feria quarta mysticam suam oblaturus esset thurificationem Altissimo: & quod matutinis horis anima ejus in cælum ascensura foret ex ignibus, *quasi virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarii*. Ubi lucidam sedem accipiens, emittere oportebat in omnes Orbis Ecclesias odorem fragrantiæ suæ. Dicamus cum Augustino sermone. *Cum omnes*: *Postquam exustus est, universis per totum mundum Ecclesiis odorem suæ nobilitatis infudit*. Denique si placet declaratum considerare ritum, uti ab Ecclesia posteriori tempore institutum; amittet is quidem rationem honorificam signi præsagientis, neutiquam vero rationem subsequentis honorificæ commemorationis; qua, inspirante Deo, disposita; quasi sub oculis exprimeretur & completa Martyris passio, & subsequuta singularis ejus gloria passionis.

21. In medio itaque relicta præcedenti controversia circa tempus instituti Levitici actus thurificandi altaris; & utrum nec ne illum exercuerit Laurentius Diaconatus sui tempore; quanquam salva remanserit sub utraque positione laus ejus inde quæsita; ultra pergimus in investigationem alterius operationis ejus, habitæ in Urbe, ratione ipsius Archidiaconalis officii sibi competentis. Eique nullatenus denegandæ. Illa est, nimirum, quam Sanctus Hieronymus sæpe laudata epistola 85. commemorat, scribens: *Sed dicis, quomodo Romæ ad testimonium Diaconi Presbiter ordinatur?* Ministerium plane istud ejusdem beati Hieronymi testimonio in ceteris orbis Ecclesiis ad Diaconum minime pertinebat primis illis Ecclesiis sæculis: quare sanctus idem Doctor propositæ sibi difficultati respondit: *Quid mihi profers unius Urbis consuetudinem?* Munus iccirco relatum non agnoscit velut ab Archidiacono Romæ usurpatum, aut recenti aliqua tum Pontificis Romani constitutione introductum, sed ex immemorabili consuetudine descendisse; certe ab initio non sine aliqua primorum Pontificum dispositione, quæ vel ipsum Hieronymum latebat. Quei nam fieri poterat Romæ, ut coram Pontifice auderet talia Diaconus, si actus ejusmodi non fuisset illi concessus? Aliunde ipse Hieronymus, quum eo loci quorundam diaconorum elationem super presbyteros perstringat, certe si criminationi hac in re fuisset locus adversus Romanum Archidiaconum, quasi usurpaverit sibi, aut ex abusu vindicaverit ejusmodi ministerium, nullatenus eum carpere omisisset; sed fassus est, eam Urbis esse consuetudinem a diebus antiquis; quum ipse natus esset anno 79. post Martyris passionem: unde concludimus, sancti Levitæ diebus laudatam consuetudinem viguisse. Sixto igitur mense Decembri ordinationem tenente, per ea, quæ refert liber Pontif. Rom., ac secundum nostram temporum rationem an.258. die18. ejusdem mensis, quæ tum incidit in Sabbatum (erat enim illius anni littera Dominicalis c.) Levita beatissimus septem Diaconatu initiandos Pontifici præsentavit, Presbyteratu autem quatuor: quos inter ad Sacerdotium promovendos Sanctus Justinus fuit, de quo in actis S. Laur. apud Surium num. XII. legitur, quum venisset noster Sanctus Diaconus in cryptam Nepotianam vici Patritii; *illuc erat Justinus, Presbyter a B. Sixto ordinatus*. Quique Sanctus Presbyter, ut in Martyrologio inquit Ecclesia 15. Kal. Octobris. *In persecutione Valeriani & Gallieni Confessionis gloria fuit insignis .... ac demum sub Claudio martyrium consummavit*.

22. In eadem habita Ordinatione Sixtina, fortasse subsequenti die Dominica sub XIX. ejusdem mensis (quæ, juxta doctrinam S. Leonis Ma-

Magni, cum præcedenti Sabbato una dies reputatur) consecrati fuere, non sine adsistentia, ut credimus, Sacti Ardidiaconi, Episcopi duo; quemadmodum idem liber Pontif. Rom. habet. Horum unus nomine *Peregrinus* fuit, qui a B. Sixto Papa (juxta cit. Martyrol. 17. Kal. Jun.) *in Gallias cum aliis Clericis missus, Evangelicæ prædicationis munere expleto, capitali sententia damnatus, coronam meruit sempiternam*. In serie Antissiodorentium Episcoporum primum is obtinet locum. Alter extitit *Maximilianus* Antistes Laureacensis: cujus etiam meminit idem Martyrol. IV. Idus Octobr. ejusque res præclarissime gestas haberi in bibliotheca Tornacensi testatur Molanus. Pluraque de eodem refert Cuspynianus in Austria, ut inquit Baronius in notis lit. e; Corona quoque martyrii donatus: de quo nobis agendum erit in gloria Martyris posthuma, ubi de Ecclesiis Cathedralibus ejus Nomini Sacris. Ceterum vere felix Pontifex Sixtus, qui præfatis omnibus initiandis manus suas imposuit, ad testimonium tanti Archidiaconi præsentatis, qualis fuit Levita Laurentius, Spiritu Sancto plenus: cujus dictamine Sanctus ipse Minister ducebatur in seligendis Clericis, qui coram Deo ad majores ecclesiasticos ordines promoveri digni forent. Quippe quia summus ille Sacerdos in re adeo periculosa, tam Sancto usus Administro, cujus testimonio innitebatur, immunis, videtur, fuerit ab illa sententia, cunctis etiam Sanctis Episcopis formidabili, quam Petrus Apostolus in visione Leoni Magno, peccatorum suorum indulgentiam poscenti, protulit, dicens: *Dimissa sunt tibi peccata tua, præter impositiones manuum: hoc enim ex te requiretur, sive bene, sive fortasse aliter egeris*. Si autem Scoti doctrinam sequimur, quam alibi exposuimus, prodesse nimirum ex opere operantis sanctitatem Ministrorum, aliorumque adstantium suscipientibus Sacramenta; non minus felices dicendi sunt, qui, nostro adsistente Levita Sanctissimo, sacris ordinibus initiari meruerunt. Quandoquidem scimus, quanti meriti fuerit apud Deum hujusmodi Intercessoris oratio ad impetranda illis uberimma divinæ gratiæ auxilia in susceptæ benedictionis ministerium, quod sine reprehensione eos exsequi oportebat.

23. Per hæc ferme tempora Sabellius, Noeti discipulus, factus est hæresis sui magistri propagator in Oriente, docens, divinas personas tantum esse tria unius Dei nomina, ad insinuandos diversos effectus composita. De cujus impii hominis progressibus ad everteodum sacrosanctæ & individuæ Trinitatis mysterium agens Du mesnillus lib. VII. de Doctr. & Discipl. Eccl. ad ann. 258. num. LI. inquit: *Plures habuit sectatores, præsertim Romæ, & in Mesopotamia. In Pentapoli Superioris Lybiæ quidam Episcoporum tunc temporis cum Sabellio sentiebant, tantumque suis commentis invaluerat, ut vix ultra Filius Dei in Ecclesiis prædicaretur*. At quod hic auctor scribit, *Romæ præsertim* plures fuisse Sabellii sectatores; id non ad Sixti tempora, sed ad posteriora referendum est. Etenim Dionysius Alexandrinus, qui vicinior erat Pentapolitis, ut hæresis Sabellianæ incrementa eo loci audivit, Romanum Pontificem Sixtum de hac re certiorem fecit. Sixtus vero, qui undecim solum mensibus paucisque diebus Pontificatum gessit (si tempus demas, quo Dionysio innotescere potuit ejus promotio ad Vaticanam Cathedram; quodque fluere oportuit, ut ex Ægipto Romam perveniret ipsius Alexandrini Patriarchæ littera) vix circa dimidium dierum Sacerdotii sui eam notitiam Pontifex haberi potuit. Subtrahæ pariter tempus, quo ex Ptolemaide in Urbem se transtulere Sabellii fautores, nec non intervallum, quo sese ibi insinuarent ad disseminandam, & suadendam pravam illam doctrinam, haud verisimile apparet, sub ejusdem Sixti Pontificatu eadem hæresis Romæ grassari potuerit. Magis quod, ubi ad vigilantissimi Pastoris, ejusque speculatoris Archilevitæ notionem caussa ista pervenit Dionysii laudati litteris, conjicere facile possumus, quantum ii diligentiæ impenderint, ut gregem sibi creditum servarent salutaribus monitis, ne Orientali contaminaretur id genus peste. Quemadmodum eorum passionis acta testantur, unum & alteram a prædicatione Filii Dei, ne in ultimis quidem vitæ periodis destitisse.

24. Habent enim Sixti acta, quod is ductus ad matris templum, ut huic sacrificaret idolo coram multitudine fidelium & infidelium, illuc confluente, conversus Pontifex ad delubrum illud, ait: *Destruat te Christus Filius Dei vivi*. Requisitusque ab iniquo rege, ut simulacris sacrum offerret; respondit apud Surium: *Ego semper sacrificavi Deo Patri omnipotenti, & Domino nostro Jesu Filio ejus, & Spiritui Sancto hostiam puram*. De ipsius item Sacerdotis Diacono, Episcopique oculo, Sancto Laurentio, gesta comprobant, non aliud ex ejus ore sonuisse verbum, aut privatis in domibus, aut in carceribus, aut in tribunalibus nisi Nomen *Filii Dei*. Quod ex adverso Pentapoleis in Ecclesiis vix prædicabatur. In domo enim Cyriacæ, sacro fidelium adstante cætu, sanctam viduam, multas capitis infirmitates patientem, taliter apud Surium affatus est: *In nomine Domini Jesu Christi Filii Dei omnipotentis ponam manum meam super caput tuum &c.* In carcere virum gentilem nomine Lucillum, orbatum lumine, sic est alloquutus: *Crede in Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum... & il-*

& illuminabit te. Similiter ad Hippolytum, *Si credis*, inquit, *in Deum Patrem omnipotentem, & in Filium ejus Jesum Christum, thesauros tibi ostendo, &c.* Coram tyranno demum, Carnificibus ad ejus latera candentes ferreas applicantibus laminas, hæc ejus, sursum aspicientis, oratio fuit: *Domine Jesu Christe, Deus de Deo, miserere mihi servo tuo*. Digna sane verba, quæ postea mutuata sibi fuit Ecclesia in Generali Niceno, & Constantinopolitano dein Concilio congregata, in Fidei Symbolum ea inserens, dicensque: *Et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum... Deum de Deo*.

25. Porro Sanctum Laurentium Evangelicæ prædicationi operam dedisse, pro ut illa iniquorum temporum ferebat conditio, & prout occasio postulabat, arbitror, contradictionem verbum istud pati non posse. Nam ab Apostolorum diebus Levitarum fuisse munus evangelizare auditoribus regnum Dei, perspicue nitet in Apostolicis Sancti Lucæ actis Cap. VI. 7. & 8. siquidem narrata prius ordinatione Levitarum, statim additur: *Et Verbum Domini crescebat*: ita ut multi de Synagoga disputarent cum Stephano, *Et non poterant resistere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur*. Longum vero ejusdem Stephani sermonem, in Concilio Judæorum habitum, septimum Lucæ caput enarrat. Idque officii penes subsequentes Diaconos in Christi Ecclesia perseverasse ad multa & multa sæcula, Sacri demonstrant Canones, quos inter relata conspicitur Dist. XCII. Cap. 2. Sancti Gregorii Magni epistola 44. lib. 4. in qua Sanctus Pontifex queritur de quorundam Diaconorum abusu, scribens: *In sancta Romana Ecclesia dudum consuetudo est valde reprehensibilis, ut quidam... in Diaconatus ordine constituti, modulationi vocis inserviant, quos ad prædicationis officium, & eleemosynarum studium vacare congruebat*. In suo autem Sacramentario ad diem Augusti x. sub oratione Missæ primæ istud sanctæ prædicationis officium a beato Levita nostro exercitum fuisse, satis manifeste commendat; dicens: *Studeamus opere exercere, quod docuit*. Longe ante Gregorium Sanctus Augustinus ferm. 32. de Sanctis id ipsum notaverat, inquiens; *Cum sanctitate tanta pro Christi nomine beatum Laurentium vidissent certare gentiles, errores que eorum manifestos rationabili castigatione convinceret, tunc illi inebriati furore rapuerunt eum, & cæde crudelissima sauciarunt*. Quibus liquido patet, quanta sapientia, quanto spiritus ardore Levita beatissimus annuntiaverit verbum Dei, evangelizaverit Christum Dei Filium, a paganis & hæreticis oppugnatum. Additque Seraphicus Doctor sermone de eodem: *Multas virtutes effecit cordis: in fide enim corda dubia confirmavit exemplis, verbis, & miraculis*. Apostolicæ namque sanctitatis quum esset exemplar, servansque Christi monitum Matth. v. 19. *Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum*: verba, quæ ore promebat, præveniebat operibus: ideo uberrimum prædicationis suæ fructum reportabat, sicut laudatus Bonaventura subdit: *Multos jam infectos a lepra peccati sanavit*. Quare Sanctus etiam Augustinus serm. cit. inquit: *Hæc est tota caussa passionis, fratres, propter quam morti addictus est Sanctus Vir, quod sui similes cæteros hortaretur*. Animati autem verbi ejus fructum qualem fuisse declarans, altius repetit, adjiciens: *Nam exhortatio illa intentum profecit, ut, ipso a sæculo recedente, fides ejus universa loca pervaserit*: legunt alii: *usque ad Indos*.

26. Maurini Patres citatum S. Augustini sermonem ab antiqua sua sede in appendicem transtulere tom. v. editionis novæ, in dubium vertentes, sit, vel ne sermo relatus fœtus proprius ejusdem sancti Doctoris. Censuram autem, quam producunt in ipsius sermonis capite, sub oculis Lectoris sistimus. Ajunt enim num. CCVII. *In appendice nunc primum sermo iste Collocatur. Dubius erat Lovaniensibus. Verlino, & Vindingo Spurius. Posterior pars ab illis verbis num. 3. sufficere nobis debent &c. Initium est homiliæ Sancti Maximi de Martyribus. Prior etiam cum Laurentii martyrio minus apte conveniat, aliunde accepta existimatur*. Verlini & Vindingi verba nil me movent. Sunt enim verba, prætereaque nihil: neque rationes, quas optimi Patres ex adverso afferunt, tanti ponderis mihi esse videntur; ut creare nobis queant dubium circa sinceritatem Augustini partus. Verum quia Maurinorum sensus eo tendere videtur, nimirum ut laudatum sermonem omni expolient auctoritate; dissimulare iccirco non possumus eorum judicii severitatem. Quandoquidem apud Biblioth. Angel. compertum habemus ex plurib. MM. SS. membranis vetusti Breviarii Romanæ Ecclesiæ, hanc laudato Sancti Augustini sermone usam fuisse pro nocturno S. Laurentii officio in ejusdem die festo x. Augusti, antequam innotesceret sermo S. Leonis Papæ, quo nunc utitur. Et quidem parum refert ipsorum censura, ad posteriorem sermonis partem spectans, quæ comperta est in operibus S. Maximi Taurinensis initio homiliæ istius de Martyribus. Inde namque dumtaxat inferri potest, aut quod Maximus eam exscripserit ex Augustino, cui supervixit ad annos circiter quadraginta, cujusque monumenta nonnulla præ manibus habere potuit: quemadmodum & Beda nonnumqnam egit in commentario super epistolas Sancti Pauli. Aut quod sermo

mo, in controversia positus, tribui valeat eidem Maximo: uti vel ipsi Maurini Doctores ferunt judicium de altero S. Augustini sermone, incipiente: *Beatissimi Laurentii*, illum Ambrosio tribuentes; quod in eo deprehendant multa, quæ respondent Sermoni Ambrosiano 87., nihilque morantur, quod conclusio ejusdem sermonis *Beatissimi* reperiatur in altero Sancti Cæsarii Arelatensis. Cardo igitur, in quo vertitur disceptatio, id, quod subdunt, est, videlicet: *Prior pars cum Laurentii martyrio minus apte conveniat, aliunde accepta existimatur*. Sicque imperitiæ redargutus sermo, inferendum sit, omni debeat auctoritate spoliari, nec inter Patrum opera computari. Sed heic rhodus, heic saltus est. Oportet rem serius examinemus, quæ plurimum nostra interest in elucidandis Sancti actis.

27. In commemorata itaque priori parte sermonis tria continentur. Primum, quod exhortationibus nostri Levitæ exasperati gentiles, corpus illius flammis in craticula concremandum tradiderunt: idque tota caussa fuerit passionis ejus. Alterum, quod coronam martyrii tempore pacis invenerit. Tertium, quod Fides nostra illius exhortatione universa loca pervaserit. Ex his autem tribus articulis nullus est, qui minus apte conveniat Laurentii martyrio. Non primus; etenim doctrinam Prudentii continet, qui Augustinum præcessit, suoque in hymno reprehensionem, objurgationem, & exhortationem illam Sancti Levitæ fuse descripsit a strophe 47. ad 79., versiculis nimirum 128., queis explicuit, quomodo Levita sapiens increpavit gentilium avaritiam, superbiam, vanitatem, atque perfidiam, nec non edisseruit, quæ sit recta in Deum, & Christum fides: quæ vitia: quæ virtutes: quæ veræ divitiæ: quæque animi ornamenta. Quibus auditis, tyrannus furens sua cum universa cohorte, sincerum fervidumque Oratorem, perinde ac si nænias sibi suisque vendidisset, tormentis exquisitissimis, flammantiquæ craticulæ exurendum addixit: ut ex Prudentianis liquet strophis 79. 80. & 89.

Ridemur, exclamat fremens
Præfectus, ac miris modis
Per tot figuras ludimur
. . . .
Impune tantas, furcifer,
Strophas cavillo mimico
Te nexuisse existimas.
. . . .
Conscende constratum rogum.
. . . .

En Auctorem, Augustino vetustiorem, adducentem totam caussam mortis Sancti Laurentii eam fuisse, nimirum quia idololatras hortatus fuerat, ut instar sui divitias spernerent, caverent vitia, virtutes amplexarentur. Non enim Hipponensis Doctor, quum dixit, exhortationem illam fuisse totam caussam passionis ejus, sic loqui intellexit, *quasi* (ut ajunt Scholæ) *in abstracto*; sed de passione sævissima, & prorsus inusitata, qualis fuit assari lento igne super craticulam: quemadmodum eodem in sermone *Cum omnes* sese postea explicavit. Hujus autem horrendæ mortis tota caussa ea fuit, nempe vehemens illa exhortatio, quam adjecit non sine Spiritus Sancti impulsu, postquam solemniter tyranno illuserat cum omnibus exspectantibus proditionem thesaurorum Ecclesiæ. Paucis eandem Martyris exprobrationem, adversus tyrannum adhibitam, ut is a sua vesania rediret ad mentem, exposuit Petrus Chrysologus, illa solummodo innuens Laurentii verba: *Hæ sunt Ecclesiæ facultates*. Adhuc tamen in hæc pauca totam illius atrocissimæ assaturæ caussam refudit, inquiens: *Verum dixit, sed amarum. Quid autem mirum, si veritas auxit odium? irrisum se dolens crudelis tyrannus, qui forte mitiorem pœnam cogitaverat, ferro interficere venerabilem juvenem, parari flammas præcepit*. Audiant Maurini sapientes etiam Chrysologum adsertorem unicæ caussæ, cur sanctus Vir morti adeo acerbæ addictus fuerit; nimirum quia *verum*, licet *amarum* improbis verbum Dei prædicavit. Tantum abest, hac ex parte Augustini sermo commemoratus quicquam contineat, quod minus conveniat Laurentii martyrio.

28. Ad secundum iccirco tempus est transeundi ejusdem sermonis articulum, scilicet, quod Laurentius *tam sanctæ conversationis fuit, ut coronam martyrii tempore pacis invenerit*. Quomodo, inquient, Sanctus Levita coronam martyrii tempore pacis invenit; notum quum sit, in crudelissima Valeriani persecutione martyrio affectum fuisse? Veruntamen, ut huic objectationi faciamus satis, recolere oportet, quæ initio præsentis capitis adnotavimus circa pacem, a Valeriano Christianis datam; in suaque puritate manentem ad annos Imperii ejus tres: uti constans est scriptorum adsertio: quæ pax, juxta nostram temporum rationem, sese extendit a currente tunc anno 255. ad 258. Fuit quidem pax eadem aliqualiter post præfatum triennium turbata, non autem penitus extincta. Solum enim primo Valeriani edicto vetitum Christianis fuit, sacros publice agere conventus sive in templis, sive in cæmeteriis: quod ab eodem regnante concessum eis fuerat.

Hæc vero prohibitio lata neutiquam erat sub pœna capitis, sed dumtaxat exilii: nec quidem omnibus Christi cultoribus, sed solis Episcopis & Clericis, denuntiata. Ideoque nec istis datum erat *invenire coronam martyrii*; quaodoquidem adhuc pax aliqua vigebat: immo pene omnimoda, si privatis in domibus sacra perficereot. Neque caussam lædit oostram, quod alicubi per id temporis passi legantur Confessores Christi. Id enim contigit, quia Christiano infensi nomini nonnulli judices, Imperialis edicti fines excesserint. Ceterum multatos exilio solum novimus Pastores aliquos, aliosque Clericos ovilis Dominici, non item vulgarem ipsum Domini gregem divexatum, nisi propter sacra publica peracta in principalioribus regnorum urbibus. Quocirca nolenti Cypriano abstinere a convocatione fidelium ad Christi obsequium Carthagine, Paternus Proconsul dixit, juxta quod habent acta Proconsularia: *In hac voluntate perseveras? Cyprianus respondit: Bona voluntas, quæ Deum novit, immutari non potest*. Paternus dixit: *Poteris ergo secundum præceptum Valeriani & Gallieni exul ad urbem Curubitinam proficisci. Cyprianus respondit, proficiscor*. Collige hinc, quam leniter, & sioe multo felle actum sit a Proconsule cum Sancto Antistite: quio immo animadvertas, velim, quam tolerabile illud fuit exilium, quo relegatus est. Nam Pontius ejus Diaconus, ac vitæ Scriptor, hæc habet: *Provisum esse divinitus etiam pro animo tanti viri apricum & competentem locum, hospitium pro voluntate secretum... Omittam frequentiam visitantium fratrum ipsorum, & inde civium charitatem, quæ repræsentabat omnia, quibus videbatur esse fraudatus*.

29. Exulavit pariter circa idem tempus Alexandrinus Patriarcha Dionysius, ante laudatus, neque minus Cypriano exilii sui commoda sensit; ut ex ejus liquet epistola coram Eusebio lib.7. hist. cap.11. Scribit enim: *Apud Cephro* (is erat exilii locus) *nobiscum magna fidelium adfuit multitudo, partim eorum, qui nos ab urbe secuti fuerant, partim aliorum, qui ex reliqua Ægypto Confluebant .... adeo ut laxius conventus agere possemus*. Copia igitur erat fidelibus, immo & ipsis Episcopis agendi religionis exercitia vel publice (insignioribus demptis civitatibus) quibusvis in locis minoris notæ. Adeo mite, ac temperatum fuit primum Valeriani rescriptum; donec proxime sequenti anno 259. circa Junii mensem secundum ejusdem Imperatoris promnlgatum est: quo pax, ab eodem Cæsare concessa Christi cultoribus, penitus revocata fuit. Et quia inter primos hujus persecutionis Martyres Laurentius inventus est; jure optimo dici potuit, summus iste Levites *coronam martyrii tempore pacis invenit*: nimirum per figuram, quam vocaot Rhetores *cohabitionem*. Quemadmodum e. g. Divinis in litteris dicitur; *Exortum est in tenebris lumen rectis*: vel: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima*: Et alibi sexcenta alia deprehenduntur id genus exempla, dicendique modi; queis multa invicem disjuncta, veluti conjuncta pronuntiantur. Quocirca laudati sermonis sensus est: Perseverante magna in parte Valeriani pace pro Christi fidelibus, maoendi videlicet tranquille, ac libere in professione suæ sanctissimæ religioois, quo præclusa via erat fundendi sanguinis in Dei obsequium; tanti meriti Laurentius apud Dominum extitit, ut ipsi, martyrium sitienti, via panderetur ad passionis triumphum, secundi editione Imperialis rescripti pace sublata. *Flagrabat*, Justinianus ait, *ardore martyrii, sicque desiderii sui compos effectus est*.

30. Penset nunc pius Lector, quanta fuerit in Laurentio Sanctitas, & quantum ejus coram Deo Meritum, ut voti ejus implendi caussa, Ille, qui melius judicavit de malis bene facere, quam mala nulla esse permittere, malam permiserit sævientis tyranni voluntatem, qua non solum Levitam pati æstuantem redderet Martyrem, sed etiam innumerabilium Martyrum Ducem efficeret: uti bunc celebrant scriptis suis Prudentius, Augustinus, Bonaventura, Rupertus, Justinianus, & alii. Quare beatus ipse Dux de sanctis Martyribus, ea in persecutione passis, sepultisque juxta corpus suum, dicere non dubitavit, hos fuisse, ac esse electos suos: ut videre licet in libro sexto Revelationum S.Birgittæ cap.*19.*; ubi, quum instaret coram altissimo Judice pro extractione humati corporis cujusdam impœnitentis in sua basilica extra urbis muros (quo loci requiescunt innumera prædictorum Sanctorum corpora) hæc protulit verba: *Quid facit hic cum Electis meis iste girovagus?* Quia nimirum Deus, licet hos sibi testes elegerit ad effusionem usque sanguinis pro nomine suo a diebus æternitatis, in exsecutione tamen non aliter inveniendos inter Martyres statuit, nisi præcipue per exauditionem votorum dilectissimi sui Levitæ. Sic & Ecclesia, salva debita proportione, increatæ Sapientiæ verba in ore sanctæ Virginis ponit sub divinis officiis, quum ait ex cap. XXIV. 13. Ecclesiast. *In Electis meis mitte radices*. Raram hujusmodi dignitatem Laurentio contulere non sola flammantia ejus desideria, oon solæ ferventes ad Deum fusæ preces, sed (quod altius est) quotidianæ voluntariæ exercitationes pœnitentiæ susceptæ, intuitu patiendi duriora quæ-

quæqoe pro Christo. Quod certe non aliud erat, nisi pati, ut amplius pateretur: ubi vel sanctissimi homines pati minora eligunt, ne majora patiantur. Dignus propterea magno illo Justiniani elogio: *In pœnitentiæ quotidianæ se studio exercebat, quatenus gloriosum posset triumphum obtinere martyrii*. Singulare Laurentii hoc fuit facinus, a sæculis forsitan inauditum; ut propria manu Martyr pœnitentiæ fieret, quo aliena tyrannica Martyr effici mereretur. Hinc sibi suisque innumeris proximis apertum promeruit certaminis campum ab Illo, qui *non* Mundi *pacem venit mittere, sed gladium*. Matth. x. 34. ut Mundi videlicet pace sublata, suis cum affeclis immarcescibili corona gloriæ donaretur. Hoc, & non aliud sibi voluit Augustinus, quum de nostro inquit Heroe: *Tam sanctæ conversationis fuit, ut coronam martyrii tempore pacis invenerit*. Circa tertium articulum relati sermonis nil occurrit addendum; quandoquidem ex aliis præsentis Operis locis perspicue patet, Sanctorum Patrum eam esse mentem, quod Laurentii triumpho accesserint infideles illuminati ad Christi obsequium, & cultum in toto terrarum Orbe.

31. Quoniam vero agentes paullo supra de operationibus nostri evangelizantis Angeli, subsistere ne parumper quidem potuimus in contemplatione magnalium suorum, interturbati Maurioorum Patrum censura super Augustini sermonem, ex quo testimooium ad rem nostram confirmandam attuleramus; eadem censoria nunc perfracta virga, in deliciis oobis est; ipsum fixa mentis acie ad modicum intueri evangelizantem Diaconum: qui *surrexit quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat*. Archidiaconi enim dignitate exaltatus, in auctoritate prædicationis excrevit, positus, *sicut lucerna splendens super candelabrum sanctum*. Unde non mirum, si *quasi sol refulgens, sic effulsit ille in templo Dei*. Eruditus siquidem erat non tam hominis, quam Spiritus Sancti magisterio, qui lux simul & ignis est. Inde factum credimus, ut prædicationibus suis illuminaret sedentes in tenebris, & umbra mortis superstitionis gentilis, ac inflammaret, quæ rigebant, infidelium pectora, ut exardescerent ad amplexum fidei. Cherub erat sapientiæ lumine; Seraph flammis divini amoris exæstuans in administratione verbi Dei. Et sane numquid non ignem sparsit in Lucilli pectus, quum ait: *Crede in Jesum Christum, & baptizare?* Numquid non flammas emisit, quum inquit ad Hippolytum: *Si credis in Dominum Jesum Christum, & thesauros tibi ostendo, & vitam æternam promitto?* Sed quid, solum dico, eloquium hujus Angeli ignitum vehementer; dum ipse totus ignis erat; noo aliud quam ignem spirare valens, quasi fulgur circumquaque emitteos igniculos suos? Erat profecto unum ex apostolicis illis fulmioibus, de quibus cap. 1. 14. Ezechielis legitur: *Ibant, & revertebantur in similitudinem fulguris coruscantis*. Deorsum ibat, instar fulguris, a Deo missi, Levita magnus; quum per actionem, ut supra laudatus Justinianus ait: *Tanto cum studio circuibat cryptas... lucrabatur animas Christo, atque flagrabat ardore martyrii*: Præsertim quum bis obviam ivit Sixto, quatenus suo cum Sacerdote celeriter pateretor. Revertebatur sursum; quum per contemplationem *Totus ferebatur desiderio ad ea, quæ videbat in fide, dilectione gustabat, spe tenebat, complectebatur amore*.

32. *Sol & luna*, inquit Habacoc III. 11. *steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ*. Sole & luna, ideft Christo & Virgine in Cælum ascendentibus, positisque in habitaculo suo ætherea in sede; in luce prædicationis Apostolorum & Martyrum, quasi crepitantium sagittarum, (uti exponunt Augustinus, Origenes, Hilarius, Bernardus, & Arnobius: de quibus fulminibus etiam scriptum est in psalmis: *Sagittæ tuæ acutæ populi sub te cadent*) in luce, inquam, hujusmodi fulminum gentes *ibunt*, vertit Menochius, *iverunt*; perspicue scribit Ugo de Sancto Caro: *Conversi sunt populi, & profecerunt in fide prædicationis eorum*. Sed quid est hoc, quod additur in singulari numero de unius fulminis lumine, ac irruptione: *Ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ?* Quis inter commemoratos id genus excelsos viros, inter obstrepentia laudata fulmina ille fuit, qui prophetico meruit peculiariter prævideri spiritu, velut hasta coruscans ignea? Laurentius esse videtur: Ad hujus fragorem *Dedit abyssus vocem suam*: illam nempe horrendam excitans adversus Christi fideles persecutionem: de qua mox libri sequentis initio dicturi sumus. Deterrere siquidem volebat tartarus, si fieri poterat, Levitam strenuum, ut a suo cessaret prædicationis officio; illumque præ timore ablegare cum aliis multis in speluncas, & opacas terræ cavernas; sed evanuerunt tenebrarum principes in cogitationibus suis. Impavidus Juvenis numquam magis quam sub pervulgato Cæsaris edicto splendescere visus est, velut hasta fulgurans, atque huc illuc discurrere per urbis vicos & plateas, per domos & compita, igniculos ut spargeret divini amoris in corda credentium pro loci ac temporis opportunitate. Parum est. In quo meus deficit calamus, supplet alter Doctoris Seraphici, scriben-

bentis: *Omni adverſanti periculo ſe oppoſuit*: igniculos ipſos vibrantes miſit in incredulorum pectora, ubi majora ſibi parata intelligebat obſtacula; ſuæque proditionis imminens diſcrimen. Adeo aberat, ut tanti fulminis retardaretur curſus; quin potius idololatræ iidem converterentur ad Deum, ac proficerent in ſplendore fulgurantis hujus haſtæ.

33. Ajebat Deus olim ad Job. xxviii. 35. *Numquid mittes fulgura, & ibunt, & revertentia dicent tibi: adſumus?* Fulgura, inquit Drexellius in opuſc. de conform., ignes ſunt ſubtiliſſimi, *Natura petunt ſublime*; *at quia Deus deorſum illa mittit, ſuæ naturæ oblita, incredibili celeritate ad ima ruunt, ferrum, rupes, & quicquid reſiſtit, præruptura*. Altioris longe notæ fuit haſta fulgurans Levita Laurentius, qui ſacrilega juſſa principum pro nihilo habens, leges impias ſpernens, atque deridens, quaſi ferrum, rupes, vel infrangibile quicquam aliud, ſibi obverſum, prærupit, comminuit, tranſegit, humanis, inferniſque hoſtibus repletis formidine; donec reverteretur ad Deum, a quo miſſus fuerat, eique in cæleſtibus lætus diceret: *Ecce adſum*. Factum experiamur.

LIBRI PRIMI FINIS.

LIBER

LIBER SECUNDUS

COMMENTARIORUM IN EJUSDEM SANCTI ACTA.

CAPUT I.

De excitata in Romanam Ecclesiam Valeriani persecutione. Temporum ratio statuitur, compluribus Chronographorum rejectis placitis. Sanctorum Petri & Pauli Apostolorum corpora lucem vident: Quamque id cesserit bonori Sancti Laurentii, demonstratur. Sixtus Pontifex capitur: eique occurrit prima vice Levita Sanctissimus. Manuscripti Fuldensis auctoritas adversus Schelestratium propugnatur.

Anno ab urbe condita millesimo decimo: a nativitate Domini biscentesimo quinquagesimo nono: Imperii Valeriani, ejusque filii Gallieni quinto: Consulibus Aurelio Memmio Fusco & Pomponio Basso: Mense Junii; Pontificatus Sixti decimo, erupit ex inferis adversus Christianum nomen sæva illa persecutio, Imperiali edito secundo rescripto, ad effusionem usque sanguinis exsequenda. De quo loquens rescripto Cyprianus epistola 80. *Pamel.*82. ad Successum, ita scribit: *Sciatis eos venisse, quos ad Urbem propter hoc miseram, ut quomodocumque de nobis rescriptum fuisset, exploratam veritatem ad nos referrent. Multa enim varia & incerta opinionibus ventilantur; quæ autem sunt in vero, ita se habent. Rescripsisse Valerianum ad Senatum, ut Episcopi, & Presbyteri, & Diacones in continenti animadvertantur, Senatores vero, & Viri egregii, & Equites Romani, dignitate amissa, etiam bonis expolientur, & si ademptis facultatibus, Christiani esse perseveraverint, capite quoque multentur. Matronæ, ademptis bonis, in exilium relegentur. Cæsariani quicumque vel prius confessi fuerant, vel tunc confessi fuerint, confiscentur, & vincti, in Cæsarianas possessiones descripti mittantur. Subjecit quoque Valerianus orationi suæ exemplar litterarum, quas ad Præsides Provinciarum de nobis fecit: quas litteras quotidie speramus venire, stantes secundum fidei firmitatem ad passionis tolerantiam, & expectantes de ope, & indulgentia Domini vitæ æternæ coronam.* Ex lectione posterioris hujus rescripti liquet consideranti Martyrum acta sub Valeriano, quam mandati fines excesserint Provinciarum Præsides in torquendis Christi Confessoribus omni pœnarum genere, quarum infligendarum nihil rescriptum meminit. Et tamen persecutio, perducta in exitum, adeo vehemens, adeo crudelis ac immanis fuit, ut S. Dionysius Alexandrinus coram Eusebio lib.7. hist. cap. 10. reputaverit, advenisse postrema mundi tempora, & Antichristum fuisse Valerianum: de quo explicuit illa libri Apocalypseos verba XIII. 5. *Datum est illi os, loquens magna, & blasphemias per menses quadraginta duos.* Horum numerum mensium intellige a die signati rescripti circa initium Junii 259. usque ad mensem Novembris 262. juxta Eusebii supputationem, quam sequitur Baronius; suntque anni tres, sexque menses.

2. Priusquam vero accedamus ad expositionem passionis nostri Beati Diaconi, necesse est determinatum probare tempus, quo hæc acciderit; unde pendet totius præfixi Chronici ordo, cujus luminis beneficio usi sumus ad elucidanda complurima Sancti Levitæ acta, in obscuris apud ceteros scriptores jacentia; remittentes tunc Lectorem ad præsens lustrandum operis caput, si noscere voluisset rationem statuti a nobis temporis. En, quod promisimus, implemus. Sane in definitione anni, quo passus sit Martyr, pene quot sunt Chronographorum capita, tot sunt sententiæ. Alii eum ponunt fuisse Christi ann. 258., alii 259., alii 260., alii 261., pro quibus ultimis stetit annalium parens; a quo recentiores, duce Pagio, discessere; mordicus sustinentes, fuisse annum 258. Valde pauci sunt, qui rem actam adsignant anno 260. Nos vero præter omnem dubitationem, firmiter, constanterque tenemus, quod laudata evenerit passio anno Christi bis centesimo quinquagesimo nono, uti pluries in præsentis operis discursu modo explorate, modo implicite testati sumus. Erantque Consules ordinarii ejusdem anni, ut supra diximus, Fuscus & Bassus, secundum digestionem annorum Gregorii Haloandri, in calce Justinianei codicis adjectam, quam idem auctor olim extraxit ab octoginta & amplius probatissimis scriptoribus, de Romanis Consulibus, Regibus, & Imperatoribus nonnumquam agentibus. His Haloandri tabulis addimus Chronica Philippi Brietii, Bardii, Panvinii, Bossueti, Petavii

p. I.

p. I. lib. v. cap. 14. & noviſſime Leglethii Dufraſnoy in tabulis ſuis ad annnm 259. licet is poſtea in tab. hiſt. Eccleſiaſt. referens Sixtum paſſum dicto anno, ponat S. Laurentium martyrio affectum 258. Suum pro noſtra doctrina temporis addit calculum Bollandiſtarum Collegium ad diem v. Martii in actis Sanctorum Adriani & Evolii, hæc habens: *Sanctus Laurentius Martyr coronatus eſt ſub Va'eriano anno* CCLIX. *quarto idus Auguſti*. Hos Patres ſequutus eſt Du-meſnillus lib. VII. de Doctr. num. LVII. Quanquam minus conſiderate juniores Bollandiſtæ id facere detrectent ſub IV. idus Auguſti; immo etiam querantur de Du-meſnillo, qui nobiſcum ſentit; addentes, quod in tanta Chronographorum diſſenſione unuſquiſque iſtorum immutet ad ſuum placitum ſeriem Conſulum, ponens Fuſcum & Baſſum, Conſulatum gerentes pro anno, quo docet Laurentium abſolviſſe martyrium; certum quum ſit apud omnes Chronographos ſub iis conſulibus migraſſe illuſtrem Martyrem ad ſidera. Ecce illis Haloander nullarum partium fovens ſtudium, nec de Martyrum agens paſſionibus, adhuc tamen præfatos adſignat Conſules pro anno 259.

3. Miramur magis Florchenium, qui in ſua univerſali Chronographia, Benedicto XIV. inſcripta, laudatos agnoſcens Conſules, paſſumque Cyprianum eodem anno 259., nihilominus Sixtum & Laurentium, dicit, feciſse martyrium ſequenti anno 260. nimirum Conſulibus Æmiliano & Baſſo. Quum ex litteris S. Cypriani ad Succeſſum perſpicue conſtet, quod ipſe Cyprianus exceperit Nuntium de Sixti morte; ac denique, uti ex ejus liquet actis, poſt dies quadraginta a Sixti paſſione, ideſt XVIII. Kal. Oct. capite fuerit obtruncatus. Ceterum diſceptent invicem, quantum ſibi velint, Chronographi; teſtimonium, quod mox producemus, majus eſt omnibus; quo potiſſimum permoti, dicimus, ſicut deceptus eſt Baronius in ſtatuenda Conſulum ſerie, ita defecere alii, qui pro anno 260. vel 258. poſuerunt Fuſcum & Baſſum: quamvis culpa rejicienda ſit, ut noſter Haloander advertit, *in ſuperiorum temporum barbariem, & ſupinam librariorum inſcitiam*.

4. Ad noſtram igitur probandam Laurentiani temporis rationem illud ſit ineluctabile argumentum, quod ipſe beatiſſimus Martyr in ſua Patriarchali Baſilica olim apparens cuidam venerabili viro, nimirum anno Domini 1062., ſedente in Petri Solio Alexandro ſecundo, manifeſtavit, diem mortis ſuæ fuiſſe quartam feriam menſis Auguſti: cujus apparitionis veritas reſurrectione cujuſdam mortui coram eodem Romano Pontifice confirmata foit; apparetque in hodiernum uſque diem immemorabilibus ejuſdem Eccleſiæ monumentis, communique Romani populi traditione confirmata. Sicut libro III. Glor. Poſthum. Cap. 2. num. v. videre licet. Adverſarii autem noſtri fatentur, anno 258. diem Auguſti decimam, (qua Sanctus obiit) incidiſſe in feriam tertiam; quandoquidem littera Dominicalis ejuſdem anni erat C., non ergo dicto anno, ſed ſequenti 259., cujus Dominicalis littera fuit B., Sanctus Laurentius martyrio coronatus eſt: ſic enim littera E, quæ reſpondet diei x. Auguſti, indicare potuit feriam quartam, & non aliter.

5. Ulterius illuſtrata ſecernitur hæc noſtra doctrina ex lata Valeriani triennali pace fidelibus Chriſti, quæ, communi ſcriptorum ſuffragio nullatenus turbata, præceſſit primum ejuſdem Cæſaris reſcriptum. Nam quum ipſe Imperator non eam dederit Eccleſiæ, niſi poſtquam Romæ Imperii habenas accepit, multaque diſpoſuiſſet ad ſui gubernii felicitatem, quæ neutiquam facta ſunt niſi circa dimidium anni 255., ſuique regiminis menſe quarto, vel quinto; inde ſequitur; integrum fuiſſe completum pacis triennium anno 258. menſe Maji vel Junii, quo circiter temporis, vel poſt unum & alterum menſem exiit primum ipſius Licinii Valeriani reſcriptum, publicos vetans Chriſtianis fieri ſacros conventus, pænaque impoſita exilii Epiſcopis, ſi eos indicerent in inſignioribus præſertim civitatibus. Melius apparet ſubtilis hæc noſtra vel menſium computatio ex actis S. Cypriani, cujus Diaconus Pontius, vitæ ipſius ſcriptor, narrat, Imperiale iſtud reſcriptum innotuiſſe Sacerdoti ſuo Proconſulis ore *tertio Kalendas Septembris*. Ponamus, menſem unum vel alterum excurriſſe a die Romæ dati ejuſdem reſcripti ad Imperialium litterarum acceſſum uſque Carthaginem; aperte concluditur, menſe Junii edictum hujuſmodi emanaſſe, Conſulibus Valeriano IV. & Gallieno III., ſalutis anno 258., cui ſi additur annus unus exilii Cyprianici apud Curubitinam urbem, emerget annus 259., quo idem beatus Antiſtes 18. ad Kal. Oct. gladio cæſus eſt; quum jam martyrio coronati fuiſſent Romæ Auguſti menſe Sixtus, atque Laurentius. Ita profecto noſtra temporum ratione firmata, ulteriora perſequimur beati Levitæ acta, paſſioni ejus proxima.

6. Promulgato igitur Romæ in Senatu menſe Junii ſanguinario Licinii reſcripto (ideſt, ſecundo) adverſus omnes Chriſtianæ legis lectatores, ac in eos precipue, qui eſſent ordinis ſacerdotalis; Sixtus Pontifex conſiderans, quam periculoſum foret Dei cultoribus frequentare de more vaticanam eryptam prope urbis mœnia, nec non alteram, Oſtienſi viæ propinquam (queis in locis Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli Corpora jacebant) ſub illa temporum acerbitate, qua jam cunctis fidelibus vetitum erat

ſub

ſub pœna ſanguinis ſacros celebrare conventus: nec minus diſcriminis imminere beatis ipſis cineribus incidendi in violentas barbarorum manus; deliberavit ſacra illa pignora transferre in tutiorem locum, qualis erat ille Cæmeterii Calixti ab Urbe remotior. Opuſque perfecit die 29. Junii, eorundem Apoſtolorum natalitiis conſecrata: quemadmodum exhibet vetuſtiſſimus Depoſitionis Martyrum indiculus, ubi legitur: *Tertio Kalendas Julii, Petri in Catacumbas, & Pauli Oſtienſe, Tuſco, & Baſſo Coſs.* Super quæ verba Pagius in Baronii critice ad annum Chriſti 261. adnot. III. inquit: *Bucherius, cum hoc arcanum non intelligeret, ſcripſit in margine*: Neſcio, quid hic ſibi velint hi conſules, forte aliunde luxati. *Verum non de Sanctorum Apoſtolorum paſſionit, ſed translationis tempore hic agitur. Idem habet Geſtorum Pontificalium Auctor, ſed Pontifices permutavit, ut ſæpe ſolet, & pro Sixto Cornelium poſuit. Inde Pſeudo Iſidorus eandem hiſtoriam fictitiæ Cornelii epiſtolæ inſeruit. Cujus Theologus (qui circa annum Chriſti CC. ſcripſit) tradit Apoſtolorum trophæa tunc temporis in Vaticano & Oſtienſe aſſervata fuiſſe. Hæc igitur trophæa in Catacumbas tranſtuliſſe videtur Sixtus, magis in dies ſæviente perſecutionis ardore, ut ibi tutius ſtationes haberi poſſent: ita Pearſonus.* Porro Kalendarium, a Bucherio typis Sæculo XVII. editum, quum ſit antiquiſſimum, ſub Conſtantio, Conſtantini Magni filio, exaratum; & citatus Depoſitionis Martyrum indiculus appareat multo vetuſtior priori Bucheriano; videtur ex interrupto verborum ſenſu, quod fuerit compoſitus ante Silveſtri tempora, vigentibus adhuc perſecutionibus in Chriſti Eccleſiam. Eademque ex cauſſa, putamus, ſcripturæ præfatæ locutio ſtudioſe, obtruncato ſenſu, exarata inveniatur, nimirum ad ſervandam diſciplinam arcani, fidelibus dumtaxat noti; ſi forte incideret ſcriptum in hoſtium manus. Ceterum verborum ſenſus debet hic eſſe, nempe: *Tertio Kalendas Julii translatio Corporis Beati Petri Apoſtoli ex Vaticani Crypta ad Catacumbas; & Corporis Beati Pauli Apoſtoli ex via Oſtienſe ad eaſdem, Tuſco & Baſſo Conſulibus.* Subdit autem Pagius loc. cit. *Translationes Sanctorum eo ſæpe die, quo ad Deum migrarunt, vel colebantur, fieri ſolitæ erant. Is dies a Sixto ad eam translationem faciendam electus eſt. Quod in translatione S. Urbani Papæ præſtitum fuiſſe anno CCXXXI. notavimus.* Vide dictum Pagium ad annum Chriſti, ſecundum Baronium, 223.

7. Æquum eſt interim, in adeo memoranda Sixti Pontificis actione (cui debuit omnino intereſſe ſui officii vigore Archilevita Laurentius ex iis, quæ paullo infra dicturi ſumus de non omiſſo ea die miſſæ ſacrificio ab eodem ſummo Sacerdote, qui numquam ſine Laurentio illud offerre conſueverat, (uti Sanctus ipſe Diaconus Ambroſii ore teſtatur) æquum eſt, inquam, dicamus quippiam circa factum idem; dein circa facti myſterium. Certum ſiquidem eſſe nobis debet, propter illam temporum difficultatem, translationem Apoſtolorum actam fuiſſe nedum ſine ulla exteriori pompa, ſed etiam ſecretiori, quo fieri potuit, modo; ac veriſimiliter nocturnis ſub horis, queis idololatræ gravi eſſent immerſi ſopore; ne illa ſacrata pignora in aliquod grave diſcrimen adducerentur una cum ipſis Sanctis vectoribus; niſi etiam velimus, conſiderata locorum diſtantia, noctiſque prope ſolſtitium æſtivum brevitate, Pontifex ſuos diviſerit Levitas, quorum una pars Sancti Petri oſſa veheret ex Vaticano, altera Sancti Pauli ex Oſtienſi via, utriſque vectoribus una eadem noctis hora condicta, dum medium ſilentium tenerent omnia. Id enim factum non alienum a vero cenſetur. Ceterum, qualitercunque res evenerit, exportatis Apoſtolorum Corporibus e propriis loculis ad Catacumbas, ibidem omni, ut decebat, devotione, pietate, ac reverentia fuere condita prædicto die tertio Kal. Jul., duplici adnotata ratione ſolemniſſimo, ac ſanctificato Pontificali oblatione Corporis & Sanguinis Domini per manus Sacerdotis maximi Sixti ſecundi, adſiſtentibus Diaconis, quorum princeps erat Levita Laurentius: ad cujus magni triumphi proxima præſignanda tempora peregrinum hoc opus geſtum intelligimus, pluribus conjecturis neutiquam deſtituti.

8. Idque ut planum fiat, nonnulla ducimus præmittenda. Sanctus namque Gregorius Magnus Reg. lib. 3. epiſt. 30. ind. 12. de iiſdem ſacris Corporibus furto ablatis a quibuſdam Orientalibus Chriſtianis, paullo poſtquam ipſi Apoſtoli paſſi eſſent, ſic habet: *De Corporibus Apoſtolorum quid ego dicturus ſum? dum conſtat, quia eo tempore, quo paſſi ſunt, ex oriente fideles venerunt, qui eorum corpora, ſicut Civium ſuorum, repeterent: quæ ducta uſque ad ſecundum Urbis milliarium in loco, qui dicitur Catacumbas, collocata ſunt. Sed dum exinde levare omnis eorum multitudo niteretur, ita eos vis tonitrui, atque fulguris nimio metu terruit, atque diſperſit, ut talia denuo nullatenus attentare præſumerent. Tunc autem exeuntes Romani, eorum corpora, quæ ex domini pietate meruerunt, levarunt, & in locis, in quibus nunc ſunt condita, poſuerunt.* Hæc autem translatio, & reſtitutio Corporum Apoſtolorum in proprias ſedes nulla unquam commemoratione ab Eccleſia celebrata eſt; quandoquidem amotio illa, furtu ſacrilego acta fuit. Merito quocirca ſupra diximus, *peregrinum* fuiſſe

fuisse opus illud, immo *unicum* Translationis earundem exuviarum, peractum tempore Laurentii Martyris, ordinatione Sixtina.

9. De qua Translatione in vetustis Ecclesiæ notata libris memoria extat, ut supra n.6. observavimus. In Revelationibus autem Sanctæ Birgittæ. Libro IV. Cap. 7. *Filius loquitur: Frater iste miratur, quare Apostoli mei Petrus & Paulus in isto loco Catacumbas tanto tempore jacuerunt, & quasi neglecti. Respondeo tibi: Scriptura aurea dicit, quod Israel diu steterit in eremo, quia malitia gentium, quam possessuri erant, nondum completa fuit. Sic etiam erat de Apostolis meis. Nondum erat tempus gratiæ, quo corpora Apostolorum meorum exaltanda erant: quia prius esse debuit tempus probationis, & postea coronationis: & quia nondum nati erant illi, quibus honor ille exaltationis Apostolorum debebatur*. Duo hic notatu ad rem nostram digna sunt. Unum, quod Christus Dominus in collocutione cum Birgitta tempora distinxit *probationis*, & *coronationis* Apostolorum. Illud probationis, incepit, quum apud Catacumbas deposita fuere corpora eorum Laurentii ævo: alterum coronationis, quum magni Constantini diebus ad trophæa pristina magnificentissimis exornata ædificiis solemniter delata sunt. Quam restitutionem actam dicit antiquissimus Polemii Silvii laterculus VIII. Kal. Martii. Quo die celebrat Ecclesia festum Cathedræ S. Petri Antioch. Secundum vero notabile, quod ad hujusmodi restitutionis actum necesse fuit, ut invenirentur tales viri, queis esset meritum tanti honoris, transferendi sacratissima illa corpora. Si autem honoris pondus ex aperitione sepulcri Apostolorum, horumque cinerum vectatione ad sedes proprias, adeo sublime fuit, ut aliquando inter viventes mortales nulli essent, quantumvis sancti, quantumvis pii, qui mererentur illud; quemadmodum docet prolatum testimonium: *Nondum nati erant illi, quibus honor ille exaltationis Apostolorum debebatur*: Licet ex parte Apostolorum non deficeret meritum exaltationis propriæ; quale, putabimus, esse debuit illorum meritum, qui primum digni sunt habiti videre, contrectare, ac vehere Ossa illa felicia, ne minima quidem istorum exigente ratione, ut in vilem, abjectumque descenderent locum ad Catacumbas; sed majori potius ut exornarentur gloria præ illa, qua prius in trophæis propriis fruebantur? Ita quum se habeat res, jure nos inducit ad secretiorem aliquam investigandam caussam primæ hujusmodi sepulcralis aperitionis, ea semper salva, quam Dominus explicuit, Birgittam alloquens, nimirum *probationis* & *coronationis* Apostolorum.

10. Sane omnes, quotquot ad laudatam convenerunt ex officio actionem, a Sixto vocati, sanctitatis merito fuisse insignes, talique actu dignos; non est ratio, cur in controversiam revocemus; quum præsertim constet ex Romano Martyrologio, complurimos ejusdem sanctissimi Pontificis ministros, Diaconos, Subdiaconos, Clericosque martyrii laurea donatos fuisse. Sed quis ignorat, per ea trium primorum sæculorum tempora pari sanctitatis laude Ministros in Romana Ecclesia floruisse? neque propterea honore, de quo loquimur, inventi sunt digni, ut scholæ ajunt, *secundum actum*; quanquam aliter digni essent *secundum potentiam*: dignitatem enim primi generis solum declarat effectus, sive rei eventus, divinis præordinationibus sequutus. Si vero attendimus ad severitatem Licinianæ persecutionis, manebit quæsitum adhuc minime resolutum; quandoquidem rem actam repetit a merito personæ, cujus intuitu Deus illam exsecutioni mandaverit. Ceterum etsi noverimus, relatam Valeriani persecutionem fuisse satis immanem; sed non minus, notum est eruditis, quod sæva extiterit illa, quæ mota fuit adversus Ecclesiam sub Domitiano, qui ob nimiam erudelitatem vel ab ipsis gentilibus dictus est *Nero*, ut Spondanus refert in Baronio ad annum Christi 93. num.II. Nec mitior altera sub Severo anno 204., ne verbum de Deciana proferamus. Adhuc tamen minime per ea tempora factum legimus, ut, disponente Deo, præcipuorum Apostolorum corpora de suæ quietis loculis amoverentur, ac mortalium oculis panderentur. Solum id gestum invenimus in Ecclesiæ pressura sub Licinio Valeriano, nulla intellectui nostro speciali emergente meritoria causa, donec perveniamus ad unum, de quo impræsentiarum agimus, Levitam sanctissimum; cujus honoris gratia, fieri potuit manifestatio illa, sive detectio beatorum cinerum. Is enim veraciter dignus est habitus præ cæteris illius temporis tanto distingui honoris pondere, qui, juxta Doctorem Seraphicum, tantæ fuit sanctitudinis, ut: *Sicut inter cæteras formas picturarum auri pulchritudo obtinet principatum, immo pulchritudo auri decor est metallorum omnium, & colorum: sic ejus fuerit pulchritudo suo tempore totius Ecclesiæ, propter maximam, quam habuit, honestatem*.

11. Ferunt Græci, Latinique scriptores post Theophanem, ad contestanda felicissima Imperii Constantini & Irenes tempora, in quibus refloruit in Oriente Christiana religio; fortuito per effodientem hominem apud longos Thraciæ muros inventum fuisse corpus cujusdam Prophetæ: in cujus viri sancti arca lapidea repertæ sunt conglutinatæ hæ litteræ: *Christus nascetur ex Virgine Maria. Credo in eum. Sub Constantino & Irene Imperatoribus, o sol, ite-*

iterum me videbis. Illustres plane dies tanto digni spectaculo: nec tamen minus præclara Laurentii tempora, queis referata sunt Apostolorum conditoria, ut (liceat humano quodam usu loqui) ossa illa beata lucem istam iterum viderent, viderentque præsentem Sanctum Laurentium, quem Christus Dominus post resurrectionem suam apparens ad mare Tiberiadis, præostenderat in figuris Petro cum nonnullis aliis Apostolis; qui, cap.xxi. 8. & 9. Joannis, *trahentes rete piscium, ut descenderunt in terram, viderunt prunas positas, & piscem superpositum*. Quam figuram ad Laurentii laudem illustrat venerabilis Ruperti calamus in pluribus suorum operum locis, ac præsertim lib. de off. cap.x. Quocirca bene & congruenti modo nos dicimus, extractæ fuerint illæ Apostolorum exuviæ de monumentis suis ad consignanda jam appropinquata beata illa tempora, in quibus impleri debebat in suo prototypo præostensus olim a Domino typus ejus. Persuasumque id facit, quod a die Translationis ejusmodi ad alteram, qua Martyr prunis superpositus fuit, exclusis computationis terminis, non interfluxere plusquam dies quadraginta: sero nam præcedenti ad diem Augusti decimam Martyr ad ignem applicatus fuit. Ait autem Augustinus tract. 17. in Joannem: *Ad plenitudinem legis in omnibus operibus pertinet quadragenarius numerus*. Ita profecto beatissima illa sanctorum Apostolorum corpora velut digito commonstrarunt plenam Sancti nostri observantiam & voluntatem in lege Domini ad suimet consummationem in igne, atque proxime sequururum admirablem ejus triumphum, per quem, juxta beati Maximi sensa, singularis iste Levites eorum Apostolico erat consortio copulandus. Unde nil superest desiderandum, ut concludamus, ea Translatione Apostolorum ossa Laurentiani triumphi gloriam imcomparabilem prophetasse, non quidem verbo, sed facto: quemadmodum de translatis Joseph, proregis quondam Ægypti, ossibus liber Ecclesiastici loquitur XLIX. 18. dicens: *Ossa ipsius visitata sunt, & post mortem prophetaverunt*: In hunc scripturæ locum inquit Ugo de Sancto Caro: *Prophetaverunt non verbo, sed facto, idest, sua ipsa translatione*.

12. Et fortasse Levita magnus, peregrini hujus collati sibi honoris a Principibus Apostolorum memor, referre istis acceptum vel in ultimis suæ vitæ periodis, in craticula positus, non omisit; quum ait a strophe 115. ad 118. Prudentiani peristephani:

Hic nempe jam regnant duo
Apostolorum Principes,
Alter vocator gentium,
Alter cathedram possidens:
Discede adulter Juppiter,
Relinque Romam liberam:
Te Paulus hinc exterminat,
Te sanguis exturbat Petri.

Quibus eximiam Apostolorum gloriam prædicavit: infamem deturbandum ab aris prædixit jovem: percussitque vel prævisos novatores nostri temporis, qui perfricta fronte negare haud erubescunt, Sanctum Petrum Apostolum Romæ Cathedram suam collocasse, suisque Successoribus Romanis Pontificibus possidendam reliquisse; licet innumeri pene Sancti Patres, magnique nominis scriptores omni sæculo, quo floruerunt, eandem confirmaverint veritatem. Atque satis hæc sint pro singulari clarificatione meritorum nostri Protolevitæ, a Translatione corporum Apostolorum petita; dum urget, ulteriora ejus prosequi acta.

13. Mense nondum elapso a die commemoratæ Translationis, circa quintum, vel sextum Kalendas Augusti Pontifex Sixtus iter faciens ad Catacumbas, nonnullis ex Clero eum comitantibus, Dei tamen dispositione, Laurentio absente, comprehensus est suis cum sociis a Valeriani satellitio, atque una cum illis in publicum conjectus carcerem; ubi per dies multos permansere, donec Imperator, convocato Senatu in Basilica telluris, sedens pro tribunali, jussit eos coram se adduci. Manuscriptum Fuldense quæstionem ibi factam plene describit: collatumque a Bollandistis cum altero Sancti Audomori concordare compertum est: licet in doctrina Deciani temporis simul peccent: quemadmodum & complures Vaticani codices, ut alibi diximus, affirmant rem actam esse sub Decio. Labes ut centies diximus, quæ infecit primum gest. Pontif., librum, Damasi nomine vulgatum; ne loquamur iterum de libris Gregorii, Bedæ, & Adonis, similiter infectis. Neque propterea critici ab eorum omnium lectione ac doctrina nos poterunt abducere ceteris in locis, ubi non convincuntur errati. Id solum merentur auctores, qui dolo suis operibus inserunt falsa; unde pænam subtractionis fidei, æquum est, patiantur, etiam quum vera dicunt. Fidem autem illis adimere in omnibus, qui fortuito in errorem aliquem impegerunt, non aliud fane forer, ut alibi notavimus, nisi omnem humanam historiam inter fabulas ponere. Quilibet namque homo, ut velis, probus ac doctus, errori obnoxius esse potest. Respuemus igitur, quæ in antiquis membranis, adhibito maturo examine, falsitatis arguuntur; quæ autem sive certe, sive probabiliter vera dignoscentur, juxta unius cujusque rei meritum, nostros sibi conciliabunt amplexus. Absit, cum illis sentiamus, qui vanis quibusdam ratiunculis ducti, sine ullo rerum de-

 lectu,

lectu, omnia damnant tanquam sublestæ fidei; redigentes pene ad nihilum acta Sanctorum, non sine gravi piorum hominum offensione. Utinam nulla, vel saltem exigua esset diebus nostris incredulorum id genus turba, quæ nec sibi proficit, nec alios in concepta pietate proficere sinit. Sed, ne, ultra quam volumus, excurrat calamus; ad texturam historiæ redeamus. Quicquid enim modo sit, num reapse Romæ fuerit præsens Valerianus enuntiato sub tempore Sixtinæ capturæ; an vero alicujus Præsidis jussu id actum sit; quandoquidem disceptandum id veniet, quum de nostri Sancti passione sermo erit: præstat nunc iis attendere, quæ in laudato M. S. Fuldensi a nonnullis criticis exagitata comperimus.

13 Fert siquidem M. S. relatum, persistentem in confessione Domini Beatum Sixtum suis cum sociis, Imperatoris jussu a Telluris templo (quod, juxta urbis antiquarios, erat in regione *sacræ viæ*, ubi modo est parva illa Ecclesia, *Sanctæ Mariæ Angelorum* nuncupata, in via Alexandrina, a textorum Societate culta) ex eodem, inquam, fano, ubi Cæsar convenire cum Senatu solitus erat, Sixtum fuisse ductum ad martis delubrum, situm olim ad sinistrum latus in egressu portæ Capenæ, sive Appiæ, nunc *Sancti Sebastiani* appellatæ, in ea distantia, quam fert jactus lapidis per fundam; quanquam ab urbis mœniis non esset directim dissitum, nisi quanta erat latitudo mediantis viæ inter murorum circuitum, & possessiones rurales. Subtilis hæc loci descriptio valde lectorem juvabit ad comprehensionem historiæ secundi occursus Sancti Levitæ cum suo Sacerdote. Illuc itaque Sixtus suis cum concaptivis perductus est, ut vano illi numini sacrificaret, ea sub conditione, quod si offerre sacrificium recusasset, severiori Mamertinæ custodiæ committeretur (is est carcer, in quo clausi olim fuerant ad Capitolii radices Sancti Apostoli Petrus, & Paulus). Renuit Beatus Pontifex cum suis illud perpetrare scelus: quare Satellites ad prædictam custodiam eum suis cum comitibus pertrahebant. Quum ecce illi factus obviam, angelico inflammatus vultu, Levita Laurentius, non militum furentium manum, non mandata Cæsaris veritus, exclamat, & dicit, apud Ambrosium lib. I. off. cap. 41. *Quo progrederis sine filio, Pater? Quo Sacerdos sancte, sine Diacono properas? Tu numquam sine ministro sacrificium offerre consueveras. Quid in me ergo displicuit, Pater? Numquid degenerem me probasti? Experire certe, utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem. Cui consummandorum Consortium Sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas? Vide ne periclitetur judicium tuum, dum fortitudo laudatur. Abjectio discipuli detrimentum est magistri. Quid, quod illustres, & præstantes viri discipulorum certaminibus magis, quam suis vincunt? Denique Abraham filium, Petrus Stephanum præmisit. Et tu, Pater, ostende in filio virtutem tuam, & offer, quem erudisti, ut securus judicii tui comitatu nobili pervenias ad coronam.*

15. Non ita sane cervus desiderat ad fontes aquarum; non ita vir agilis currens in stadio ad bravium festinat; non ita gloriæ cupidus, volat ad infulas; sicut ad perdendam pro Christo animam suam in hoc mundo, advolare studuit, mente solicita supee pennas ventorum, demirandus iste Archilevites. Nil moratus Pontificiam, sibi, coronam, imminentem Sixti morte, & in ipso quidem juventutis suæ flore, secundum plura, quæ viderat id genus exempla cum in Stephano, tum in Sixto, ambo qui ex præclarissimo Archidiaconatus gradu evecti ad culmen fuerant omnium Ecclesiæ dignitatum. Is autem, qui non humana, sed angelica virtute pollebat, arbitratus hæc infima, quantumvis prospera, detrimentum, magni faciebat sola cælestia. Ideo terreno desiderans corpore spoliari, quantocius id posset fieri; vel breves flebat morulas, queis distinebatur illico exire de sæculo. Oravit, ne votorum suorum exauditio differretur: obsecravit, ne quid efficaciæ sibi deesset ad impetrationis effectum. Ignitum plane ipsius eloquium vehementer! quod Cælum admiratione, terram ecstasi, infernum horrore complevit.

16. Prophetavit quondam de filio suo Nephthali Patriarcha Jacob, Gen. XLIX. 21. dicens: *Nephthali cervus emissus dans eloquia pulchritudinis*. Quam prophetiam litteræ Interpretes explanant de Barac, Israelis Duce; qui licet natura timidus, quasi cervus, ad bellum processit; neque tamen victoriam de hostibus retulit, nisi Debora eum confortante. Eloquia vero pulchritudinis dedit, parto triumpho, carmen concinens Jud. v. Doctores autem mystici cum Ugone de S. Caro sic propheticum verbum exponunt: *Nephthalim interpretatur dilatatio: significat chorum Apostolorum per quos doctrina Christi per universum orbem dilatata est. Cervus emissus: veloces fuerunt in prædicatione verbi Dei... Dederint eloquia pulchritudinis, manifestum est.* Contemplemur nunc illum, qui suis virtutibus *Apostolico se consortio copulavit*; statim equidem & in isto, singulari quadam gratia, sermonem ipsum propheticum impletum videbimus. Quod enim Nephthali *Dilatatio* interpretatur, geminam in Laurentio dilatationem indigitat: unam intrinsecus, qua dilatato corde, quasi gigas exultavit

vit ad currendam Dei viam, immo & plusquam gigas, obviam eundo pro nomine Domini & ferro & igni; alteram extrinsecus, qua mirabilibus gestis suis per universum Orbem Christi gloriam dilatavit, eodem ferro & igne consumptus. Quod autem eloquia dederit pulchritudinis, partim nuper audivimus; partim audiemus in posterum. Veruntamen est & alia ratio, quare hac in materie ultra pergamus ad præstantiorem præ laudato Barac edisserendam nostri eximii Martyrum Ducis laudem. Ille siquidem Israelis Dux, qui nomine tenus *fulgur* interpretatur, velocitatem habuit cervi ad persequendum fugientes hostes (terrore his divinitus immisso) sibique terga dantes, non facie ad faciem obsistentes Judic. IV. 16. sive non ostendit celeritatem *fulguris* in obstaculis superandis. Vix enim de Monte Tabor descenderat cum decem millibus pugnatorum, addente sibi animos Prophetissa Debora, quum Deus conterruit, compulitque hostes ejus ad fugam: neque verba pulchritudinis dedit carminibus, nisi, ut supra diximus, obtenta victoria; postquam Jahel malleo clavum infixir temporibus Sisaræ, ducis exercitus Chananæorum. Veraciter autem per similitudinem *fulgur* Laurentius extitit; qui a nostris Patribus appellari meruit verorum Israelitarum Dux, idest, eorum, qui, secundum Apostolum ad Romanos IX. 8., *Sunt filii promissionis*. Qualeque fulgur ipse fuerit, caput ultimum prope finem libri prioris aperuit, præsens melius, pleneque sequentia demonstrabunt.

17. Itaque ubi hic novi Testamenti Dux super Barac eloquia dedit coram Sacerdote suo miræ pulchritudinis, nempe pulchræ & summæ Fidei, pulchræ & summæ Spei, pulchræ, & summæ Caritatis (queis nihil est altius quod beare possit hominem super terram) Sanctissimus Pontifex & Propheta Sixtus ea verborum dulcedine beari se sentiens, in hunc, juxta laudatum Sanctum Ambrosium, respondit modum: *Non ego te desero, fili, neque derelinquo; sed majora tibi debentur certamina. Nos quasi senes levioris pugnæ cursum recipimus; te quasi Juvenem manet gloriosior de tyranno triumphus. Mox venies, flere desiste; post triduum me sequeris. Inter sacerdotem, & Levitam hic numerus medius decet. Non erat tuum sub magistro vincere, quasi adjutorem quæreres. Quid consortium passionis meæ expetis? Totam tibi hæreditatem ejus dimitto. Quid præsentiam meam requiris? Infirmi discipuli Magistrum præcedant; fortes sequantur, ut vincant sine Magistro, qui non indigent magisterio. Sic Helias Heliseum reliquit. Tibi commendo nostræ virtutis successionem*. Subnectit *M.S.* Fuldense: *Et dixit Sixtus: Accipe facultates Ecclesiæ, vel thesauros, & divide, quibus tibi videtur*. Ecce perspicax ille Senex, Deique afflatus spiritu, ac peritissimus meriti æstimator, quanti fecerit Levitam Laurentium, quanti penderit virtutem ejus, quibus extulerit laudibus inenarrabiles dotes ipsius. Sed præterea notandum valde nobis est, quod beatissimus Pontifex suum laudavit hac responsione Diaconum admirabilem, non absentem, verum in os; quum Spiritus Sanctus per Ecclesiasticum Cap. XI. 20. dicat: *Ante mortem ne laudes hominem quemquam*: Res etenim, (& maxime præsente, qui laudatur) plena est periculi miseræ vanitatis, replentis hominem vento superbiæ. Attamen quum sermo erat de uno Levitarum optimo maximo, qui non suam, sed Dei gloriam in omnibus exquirebat, locum pro eo non habuit illa sententia. Idem legislator, Dei spiritus, Sixtum induxit ad celebrandas tanti Levitæ laudes, coram adstantis. Noverat quippe Dominus Electum suum ea virtute præditum, ut nullo pacto in vanitatis discrimen foret adducendus: quasi non jam viator inter mortales, sed cum cælitibus comprehensor esset, extra omnem positus aleam instantis spiritus.

18. Reliquum est, sub præsenti capite in examen veniat manuscriptum Fuldense una cum sibi concordibus M. SS. Trevirensi, & S. Audomari, quæ contestantur, post relata a Sancto Ambrosio Sixtina verba, ipsum Pontificem addidisse sequentia, nempe: *Accipe facultates Ecclesiæ, vel thesauros, & divide quibus tibi videtur*. Ajunt enim nostri critici, interpolata esse Sancti Laurentii acta in productis manuscriptis, suamque fundant intentionem in eo, quod hæc instrumenta doceant, ipsum Sanctum Levitam bis obviam venisse Sixto. Ita sane. Sed quid propterea? Schelestratem, ex adverso respondentem, audiamus. Tomo namque primo Antiquit. Eccles. dissert. 2. cap. 7. considerans, supra relatum a nobis Ambrosii testimonium ex lib. cit. officiorum adnexum esse prioribus ejusdem Sancti Doctoris verbis, nimirum: *Non prætereamus Sanctum Laurentium, qui cum videret Sixtum Episcopum suum ad martyrium duci, flere cœpit non illius passionem, sed suam remansionem. Itaque hit verbis appellare cœpit. Quo progrederis &c.* Sic philolophatur: Sanctus Ecclesiæ Doctor instruit nos, occurrisse Laurentium Sixto, quum is Pontifex *ad martyrium* duceretur: interpolata sunt igitur acta, quæ docent, Sanctum Levitam ea proruisse Sixto verba, nempe: *Quo progrederis sine filio Pater?* quum idem Pontifex *ad Mamertinam custodiam* traheretur: uti narrat Fuldense M. S. cum ceteris Trevirensi & Sancti Audomari. Magis, quod apud Patres nulla fit mentio secundi Beati Levitæ accessus ad Sixtum,

tum, antequam huic caput abscinderetur, uti ponunt eadem M. SS., unde non immerito conficta, quæ addunt, creduntur.

19. Miramur equidem eruditissimum virum in hanc mentis imbecillitatem incidisse. Pluris autem facimus, quod Bollandiani Doctores in eandem etiam animi defectionem ceciderint: Sicut videre licet in actis Sancti Sixti sub die Augusti sexta §. vii. num. 70. quasi objectationi, quam adinvenit Schelestratius, nulla queat inveniri responsio, quæ funditus illam evertat. Opportunus ceteroqui heic locus erat sapientibus iis viris acuendi propriæ mentis aciem in defensionem saltim veritatis actorum S. Laurentii, quæ Sancti Adonis labore scripta leguntur; dum in istis etiam habetur, bis occurrerit Sixto Laurentius: neque Ambrosiana lectio eidem Adoni erat ignota: quin potius posterior hic Auctor conformis Ambrosio prorsus discernitur, quemadmodum infra patebit. Quei ergo doctissimi Patres suum renuerunt exsequi officium, juxta regulam ab ipsis traditam in exaratis a se actis ejusdem Sancti Laurentii §. xii. num. 123. ubi proprio fatentur calamo, scribentes: *Historici munus esse Divorum acta, per majores ad nos transmissa, salva veritate, servare, tueri, ac patrocinari?* Absit, quaecumque ludicra emergente caussa, fas sit nobis illa resecare, convellere, & dissipare. Verum ipsis Theologis se subtrahentibus ab historicorum, quod docent, munere, dum historiæ dant operam; patrocinium M. S. Fuldensis, aliorumque id genus in præsenti caussa libenter assumimus. Dicimusque, salvari non solum æque posse, sed etiam debere concordiam inter Ambrosii, & Ecclesiæ, ceterorumque veterum scriptorum in hac re documenta. Magnum in primis, Schelestrates putat, esse discrimen inter has duas propositiones, videlicet: *Dum Sixtus ad martyrium duceretur*: & : *dum Sixtus ad Mamertinam custodiam duceretur*: Nos autem ex adverso inter unam & alteram ne latum quidem unguem esse interpositum reperimus. De quovis enim homine, brachio justitiæ capto, qui reus est capitis, v. g. propter crimen læsæ majestatis, aut aliud ejusmodi gravissimum, evidens pluribus aptis testibus delictum; tritum, vulgare, ac familiare illud est axioma: *Homo iste ad furcam, ad mortem ducitur*, quamvis tunc reapse nonnisi ad carcerem trahatur. Quia nimirum conjicitur in custodiam, certo inde non extrahendus, nisi ultimum supplicium subiturus. Quomodo non licuit Ambrosio eadem communi phrasi uti, ac dicere: Sanctus Laurentius, quum videret Episcopum suum ad martyrium duci, flere cepit &c. qui videbat ipsum Pontificem a militibus pertrahi ad Mamertinum carcerem, veluti certo reum mortis ab Idololatris habitum, quod noluisset Imperatoris jussa exsequi in religionis negotio; unde ab illa pœnali custodia non esset exiturus, nisi gladio perimendus?

20. Videamus nunc, quam optime Ambrosiano sensui, a nobis exposito, concordet Ado. Sanctus hic Viennensis in Gallia Præsul in suo Martyrologio inquit: *Cui* (nempe Laurentio) *Beatus Sixtus omnes Ecclesiæ facultates & thesauros, pergens ad coronam martyrii, tradidit*: utique Pauperibus distribuendos. Nam statim addit de Sancto Laurentio: *Cæpit quærere, ubi pauperes essent absconsi &c.* Qua distributione peracta, subjungit: *cum jam ergo duceretur beatus Sixtus cum duobus Diaconibus ut martyrium consummaret, & B. Laurentius clamaret adveniens: Non me derelinquas, Pater sancte, quia thesauros tuos jam expendi, quos tradidisti mihi &c.*. Idem itaque Ado geminum fuisse tradit occursum Laurentii cum Sixto; unum, quando potestatem accepit distribuendi Ecclesiæ thesauros; quem occursum contigisse dicit, quum Sixtus, rediens a templo martis (quo loci primum a militibus jussu Cæsaris adductus fuerat, ut illi sacrificaret idulo) pergeret *ad coronam martyrii*: Quod certe significare aliud non potest, nisi quod pergeret *ad carcerem Mamertinum*. Nam iter alterum, quod ultimo Sixtus absolvit ad martis templum; quo loci tandem abscissione capitis martyrium consummavit infra ipsis in actis idem Ado explicat exsequutum fuisse; quum Laurentius, erogatis thesauris, rediens clamaret, dicens, se jam expendisse pretiosa quæque in pauperes; unde eum priori ad Mamertinam custodiam confundi nequit; quo temporis Sanctus Archidiaconus non adhuc in egenos thesauros eosdem expenderat. Secus, si unum & idem fuisset ad martyrium consummandum iter, quid temporis daretur Laurentio ad thesauri dispensationem per tot vicos, cryptas, & domos? Ex quibus concluditur, tam Ambrosius, quam Ado *Martyrii*, vel *coronæ Martyrii* vocabulo non aliud intellexerint quam carcerem Mamertinum, qui Sixto non aliud fuit, nisi Martyrium inchoatum, inchoataque martyrii corona; quæ demum perfecta, sive consummata fuit ad martis templum, ut infra videbimus; & idem Ado loco citato patenter explicint, dicens: *cum duceretur Sixtus ut martyrium consummaret*: quo temporis redire ad eum potuit Laurentius, thesauris jam in pauperes erogatis.

21. Id ipsum Ecclesia in divinis officiis sentire videtur sub die sexta Augusti, quum in nona lectione inquit de Sixto, quod recusata impietate sacrificandi idolo martis, *cum ad martyrium duceretur, occurrenti Sancto Laurentio, &c. respondit... Si quid habes in thesauris*

ris pauperibus distribue. Sub die vero decima ejusdem mensis in responsoriis secundi nocturni Sanctum Laurentium ad Sixtum sic loquentem addncit: *Noli me derelinquere, Pater Sancte, quia thesauros tuos jam expendi*. In prioribus Beati Sixti verbis elucet data facultas Sancto Diacono erogandi thesauros. In posteriori Laurentii eloquio facta dispensatio exhibetur. At nisi *martyrii* nomine intelligeretur Mamertina custodia, ad quam Pontifex duceretur; sed, ut volunt adversarii, locus aliquis, ubi mox suam Sixtus absolveret passionem, quæ uno gladii perficienda erat ictu; quomodo fieri poterat, ut beatus Levita sui Sacerdotis jussa perficeret; indeque rediens, inveniret adhuc eundem viventem, quem alloqui posset relatis paullo supra verbis: quemadmodum advertimus prope finem præcedentis paragraphi? En comprobatus una simul Sancti Laurentii secundus ad Sistum accessus tum Adonis testimonio, tum Ecclesiæ auctoritate, tum ineluctabili ratione: nec quicquam juvat oppositores argumentum petitum a Patrum silentio, qui non historicos, sed oratores agebant: sicut de hac re fusius alibi nostra expendimus sensa.

22. Verum, quia ii, qui e regione stant, ægre ferunt ejusmodi duplicem Sancti Levitæ occursum cum Sixto tempore passionis illius; æquum est, eos sic blande alloquamur; homines quum sint sapientes, cordatique viri. Beatus etenim aræ Minister exhaurire in manus pauperum neutiquam poterat sine gravi reprehensione universum Ecclesiæ, quod custodiebat, ærarium; nisi accepto prius peculiari Pontificis mandato. Nam ordinariæ suæ facultatis dumtaxat erat, quotidianas supplere inopum indigentias, sive ad hebdomadem, vel, ut maxime ad mensem, juxta matriculam Romanæ Ecclesiæ; non item omne pondus argenti & auri, vel ipsa etiam sacra vasa illis ad libitum erogare, ut in longa tempora sustentarentur. Id namque solum ei licuit, obtenta prius explicita summi Antistitis concessione, propter imminens deprædationis ærarii periculum, urgente tyrannicæ potestatis violentia. Petimus modo a Schelestratio, ejusque asseclis, eam facultatem erogandi totum Ecclesiæ thesaurum in pauperes, vel noster Sanctus obtinuit a Sixto, antequam is captus esset a Fidei hostibus; vel quum idem Pontifex duceretur ad martyrium, sive, ut ipsi volunt, ad capitis abscissionem? Si hoc secundum respondent; priora jam argumenta recurrunt. Si præcedens alterum dicunt; oppositorem sibi sentient Sanctum Maximum hom. 1. de S Laur. docentem: *Ergo, ut comperit ore Sacerdotis & Martyris, se quoque omnimodis assumendum, congregatis inopum turbis, Ecclesiasticum censum religiosa liberalitate divisit*. Non enim comperiit se omnimodis assumendum, nisi quum ore sui Sacerdotis audivit: *Post triduum me sequeris*: quod per Ambrosium contigit, quum Sixtus traheretur ad mortem. Quomodo deinde suaderi possumus, tantam Levita sollers impenderit diligentiam pro assequenda potestate dispensationis thesaurorum ante Sixti capturam, quæ diligentia disjuncta non fuisset a culpabili postmodum negligentia exsecutionis obtentæ facultatis; quum non diviserit Ecclesiasticum censum nisi ad diem usque obitus ejusdem Sancti Pontificis, ut docet Maximus, sicque in direptionis discrimen ecclesiasticum exposuisset ærarium; quod cautum fieri oportebat in manibus Pauperum per totum illud temporis intervallum, ex die, qua ipsum depositum erogandi obtinuerat potestatem, nimirum, ut ponitur, a VII. Kal. Aug. antequam Sixtus caperetur ad VIII. idus, quo capite truncatus fuit; spatio videlicet dierum XII.

23. Opponent fortasse, thesim nostram pati quoque nonnullam difficultatem circa designationem temporis, quo Sanctus Levita distribuere potuit per loca varia universum commemoratum thesaurum; & redire iterum ad suum Sacerdotem adhuc superstitem. Quandoquidem in prælaudata lectione IX. Officii diei sextæ Augusti Ecclesia nos erudit, dicens de eodem Sixto, post traditam Laurentio facultatem erogandi pauperibus ecclesiasticam substantiam: *Eodem igitur die interfectus est*. Quid ergo temporis dabitur, quo & Sixtus educeretur de primo carcere; traheretur ad martis templum; obsisteret cogentibus ad sacrificandum idolo; duceretur ad graviorem Mamertinam custodiam, qua in reversione, juxta positionem nostram, Laurentium obviam habuit; eique commisit dispensationem totius thesauri? Certe progressa nimis esse potuit tunc dies, sub qua Pontifex decollatus est: ubi igitur Laurentio tempus distribuendi thesauros; redeundi ad Pontificem, non adhuc minutum capite, residuis illis sub inclinatæ diei horis paucissimis?

24. His objectis facillime occurrimus, dicentes, ac probantes, Ecclesiam eo loci minime loqui de die naturali, sed de Ecclesiastico, qui incipit a vesperis diei præcedentis ad completorium diei sequentis; adeo ut sensus sit: Vespere diei quintæ Augusti Sanctus Levita obviavit Pontifici, redeunti de templo martis ad Mamertinum carcerem; die vero sexta invenit eum pene perventum ad locum martyrii. Quod sic ex ejus actis ostendimus. Nam in Adonianis ac Surianis gestis legimus: Sanctum, potestate a Sixto accepta in erogationem omnium thesaurorum, venisse *noctu* ad ædes Cyriacæ primum; ac deinde ad alia urbis loca, ubi Christiani persecutionis metu absconditi erant. Notan-

Notandum est autem, quod a martis fano ad Mamertinum carcerem duo circiter italica intercedebant milliaria: Ædes vero Cyriacæ medium tenebant itineris locum, a latere dextro sitæ super collem cælium regredientibus a martis templo: quare a loco relati occursus Sancti Laurentii cum Sixto usque ad Cyriaceis ædes distantia esse non potuit plusquam unius milliarii: Laurentius demum, audito Sixti oraculo, iter suum, quod ad horæ dimidium confici potuit, statim arripuit; nec tamen nisi *noctu* illuc pervenit: Evidens iccirco fit, quod idem occursus contigerit circa solis occasum ejusdem diei quintæ Augusti. Et quia Sanctus Archidiaconus anhelabat sanguinem fundere cum suo Sacerdote, si jussa explesset istius ipsa nocte; omni celeritate impositum sibi præceptum absolvit. Ardens enim desiderium suam ponendi animam quantocius pro Christo, fecit eum insomnem illam ducere totam noctem; cui addi debent horæ haud paucæ lucis sequentis, usque dum nuntium accepit, (ut Grafiana inquiunt acta) Sixtini egressus de carcere, ut animadverteretur Pontifex ante martis templum; quo voluit Cæsar satisfactum iri contemtio illi idolo, effuso nimirum coram eo contemtoris sanguine. Videant hinc Adversarii, quanta fuerint Laurentio temporis spatia uno eodemque ecclesiastico die circumeundi per urbis domos &. crypras absconditorum fidelium ad erogationem thesaurorum, atque postrema illis impendenda suæ caritatis officia: sicut in iisdem legitur actis; nec non semel & iterum occurrendi Pontifici, ut in occursu altero una simul cum eo commori posset: licet aliter de ipsius passione disposuerit Deus; quemadmodum illi prænuntiaverat idem Sanctus Antistes.

25. Alienum, inquient, apparet a vero, quod Sixtus a militibus ductus, verbum cum Laurentio habuerit de thesauris Ecclesiæ, ut ipse Minister eos in pauperes divideret. Nam si talia satellites audissent, ipsum thesauri Custodem haud liberum inde abire permisissent, spatia illi facientes ad erogationem Ecclesiastici census. Sed hæc oppositio suam quoque patitur oppositionem. Quandoquidem non minus erat periculi sub illis circumstantiis sermonem habere de thesauris, quam de professione ordinis Ecclesiastici, cujus conditionis esse se prodidit Laurentius; quum is, Ambrosio teste, non dubitavit aperte dicere: *Quo, Sacerdos sancte, sine diacono properas? Experire utrum idoneum ministrum elegeris*: & tamen admittere cogimur, eosdem satellites non extendisse manus suas in Sanctum Levitam, quanquam precipue furor potestatis gentilis sæviret in eos, qui erant ordinis Ecclesiastici, ut Leo magnus prædicat in sermone S. Laur. Quod si divina virtute factum intelligimus, ne violentas injicerent in eum manus; acciderit que quasi miraculum a Deo; quid ni suadebimur, id ipsum, terrore militibus celitus immisso; ne vim inferrent, beato Diacono, neque impedirent largitionem Ecclesiasticæ substantiæ pauperibus Christi? Ajebat olim ipse Dominus missis a Principibus Sacerdotum, ut eum ligarent, juxta S.Augustini tractatum 31. in Joannem: *Quod modo vultis facere, facturi estis; sed non modo, quia modo nolo. Quare modo nolo? Quia... implere debeo dispensationem meam, & sic pervenire ad passionem meam*. Unde Sanctus idem Evangelista vii. 30. scribit: *Quærebant ergo eum apprehendere: & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus*. Quid simile contigit militibus, qui fortasse volebant continenter, auditis hisce sermonibus Laurentii & Sixti, Sanctum tenere Diaconum; sed virtute superna factum credimus, ne quis Satellitum levaret in eum manum, quia videlicet. *Nondum venerat hora ejus*: implere debebat dispensationem suam, & ita pervenire ad passionem suam.

CAPUT II.

Sanctus Archilevita Ecclesiæ thesauros distribuit, & mirabilia operatur. Num in suam miserit patriam Calicem illum, in quo Christus Dominus post Cænam ultimam vinum in suum convertit sanguinem. Occurrit iterum summo Sacerdoti ad necem pertracto, & a militibus comprehenditur. Recentiorum doctorum oppositio circa determinatum Sixtini martyrii locum contra Fuldensis ac Trevirensis MS. narrationem infirmatur. Quid de aliorum Martyrum societate in passione Sixti tenendum videtur.

Potestate igitur accepta, ut supra diximus, distribuendi cuncta Ecclesiæ bona in pauperes, venit primum Sanctus Levita in Cælium montem noctis initio ad Cyriacetis ædes, quo loci voluit prius lavare pedes sanctorum; postea dividere cæpit eis sacra munera pretiosa, pro ut unus quisque opus habebat, juxta lumen propheticum, quo dirigebatur a Spiritu in digno-

gnoscendis uniuscujusque necessitatibus, non absque prævisione temporum, quibus esset persecutio duratura, nec non accidentium, unde plus uni, quam alteri stipem conferret. Hæc & observavit non in solo Cyriacæ hospitio, ubi Presbyteri, clerici, & laici absconditi manebant; sed & in aliis, ut infra dicetur, locis. Quemadmodum in Martyrologio scribit Ado: *Beatus Laurentius cæpit per regiones curiose* (idest diligenter) *quærere, ubicunque sancti Clerici, vel pauperes essent absconditi, & portans thesauros, pro ut cuique opus erat, ministrabat.* Inquit: *Portans Thesauros*, non manu sua tantum, vel solam pecuniam, sed etiam, suademur, usus sit aliis administris ad portanda pretiosa Ecclesiæ supellectilia, vasa, cruces candelabra, & alia id genus sacra instrumenta tam argenti, quam auri, juvantibus eum ad tantum opus, in abscondito ab idololatris perficiendum, nocturnis tenebris, operimentisque opportunis, quibus metalla lucida in exportatione tegerentur. Toto autem cælo, iterum dicimus, decipiuntur, qui existimant, impossibile esse, ut Sancti Laurentii ætate Romana Ecclesia tam copiosis floreret opibus, tot agitata persecutionibus ab hujus mundi principibus. Nam præter ea, quæ adduximus lib. 1. cap. 5. num. 14., addenda sunt etiam cuncta vasa argentea, quæ S. Urbanus fecerat, ut eodem lib. cap. 2. num. 19. adnotavimus; item dona magnifica, quæ obtulerat Philippus Imperator cap. 4. num. 10. clarum iccirco de copiosis hisce divitiis testimonium ponunt Ambrosius, ac Prudentius; onus lib. 6. de off. cap. 41. dicens: *Numquid dictum est Sancto Laurentio, non debuisti erogare thesauros Ecclesiæ, vasa Sacramentorum vendere?* Alter strophа 17. & 18. canens:

. . . . . proditum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent ut auro Antistes.
Argenteis, scyphis, ferunt,
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos. &c.

En pretiosa utensilia, en vasa argentea; en aurea Candelabra, quorum notitia, teste Prudentio, ad aures etiam tyranni pervenerat, atque in tanta quidem copia, ut Imperator ipse crediderit, multis opus fore vehiculis, queis ad suum palatium transferrentur, quemadmodum infra nos erudiet Augustinus.

2. Interrogabit aliquis, unde habemus, quod paullo supra diximus, Sanctum Laurentium Spiritus Sancti fuisse illustratum lumine in præfata thesaurorum distributione? Cui respondemus: ex illis Beati Adonis verbis, nimirum: *Thesauros, prout cuique opus erat, ministrabat.* Refert Nadasius in suo anno Cælesti ad diem 27. Novembris de Sancto Virgilio, Salisburgensi Episcopo, quod is in ædificatione templi urbis illius, nesciens meritum laboris diurni uniuscujusque fabri, jussit pecuniam in pelvi pro mercede quotidiana exponi, a qua nemo poterat plus accipere, quam cujusque labor, seu opera postulabat. Cupiditas namque pecuniæ in laborantibus sæpe perturbat judicium justæ mercedis, quam petere a conductore, (cui non est notum laboris meritum) ipsi operarii deberent. Haud secus accidit in pauperibus, qui nonnunquam magis inopes, quam sint, pannosa nimis veste, aut nudis etiam ex parte membris apparere student; quo copiosiorem stipem obtinere valeant, suasque crumenas implere. At dum plus æquo verbis suam exagerant inopiam, ut eleemosynas acervent nimias, nonnullis aliis egenis detrimento sunt. Quia videlicet viri misericordiæ certis quum limitibus circumscriptas habeant facultates; nec possint, ut vellent, singulis indigentibus opem ferre; dum largius importunis mendicis dant prius stipem, jam non habent, quid porrigant pauperibus aliis, postea rogantibus: sicque fit, ut posteriores necessario pane fraudentur ob priorum aviditatem. Non id evenit nostro Levitæ in dispertiendis Ecclesiæ facultatibus, de quibus dixerat eidem Sixtus: *Accipe, & divide, quibus tibi videtur.* Non enim opus fuit magno huic Arcario, qui Spiritu Sancto intus erat plenus, divitiarum congeriem exponere (ut suis operariis egit Virgilius) unde non sine multiplici miraculo singuli mendici, & Clerici solum acciperent, *prout opus haberent*; sed Propheta Pontifex propheticum discretionis spiritum in suo Levita cognoscens; isti absolute ait: *Divide, quibus tibi videtur.* Arbitrium quippe tanti Dispensatoris satis esse intellexit ad æquam omnibus divisionem bonorum Ecclesiæ peragendam, prout ii opus habebant; quod ipse magnus Administer, Cælesti esset illustratus intelligentia; unde noscere poterat necessitates singulorum indigentium in longa illius persecutionis tempora, idest, ad menses quadraginta duos, quibus efferbuit adversus Christi fideles tyrannica rabies: nec non prævidere uniuscujusque peculiaria per id temporis, quæ superventura essent, accidentia: puta, infirmitatis, vel alterius sinistræ rei, ut impleret in eadem bonorum partitione, quod scriptum vetustis in codicibus invenit Ado, nempe ministraverit de thesauris, *prout cuique opus erat.* Nisi dicere velimus, manifesta sibi sancti Spiritus motione induci se senserit ad talem, vel talem doni mensuram huic, vel illi egeno præstandam. *Manifesta*, inquam, *sibi motione.* Nam si fuisset occulta, sibique

bique ignota, neutiquam munus hujusmodi solvere potuisset sine personarum acceptione, plus uni, quam alteri tribuendo, caussæ omnino nescius.

3. Sed quomodocumque id recte gestum fuerit; profecto huic Arbitro, dispensanti unicuique, *pro ut opus erat*, illa congruete in sensu accommodo videtur divina sententia, post unum, de quo loquitur Isaias, Judicem universorum, per quem facta sunt sæcula, nimirum: *Non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet; sed judicabit in justitia pauperes*: cap. xi. Ṽ. 3. Tantus enim divinitatis splendor ejus menti refulsit in ipsa distributione thesaurorum, ut *non secundum visionem oculorum*, sive non ex visis pannosis, aut laceris egenorum vestibus talenta judicaverit porrigenda: neque *secundum auditum aurium*, idest non ex eorundem postulantium verbis concluserit quod illis subsidii deberetur; sed judicavit *in justitia pauperes, prout cuique opus erat*: de cujus æquitate, ac justitia persuasi egeni, licet alii plus, alii minus acceperint, omnes nihilominus sua sorte contenti mansere; prudentissimi Dispensatoris arbitratui se resignantes. Atque hoc est primum, & maximum, quod inter patrata mirabilia egit demirandus Levites iste, miraculum in dispensatione thesaurorum. Alterum fuit, quod in iisdem cælimontanis ædibus nobilis illa matrona Cyriaca, multas & graves capitis infirmitates patiens, ut mira hæc fieri liberali almi Juvenis manu vidit, intelligens esse in eo spiritum Domini ad miracula usque, statim ad ipsius provoluta pedes: *Per Christum*, inquit, *te conjuro. ut manus tuas admoveas super caput meum, quia multas patior capitis infirmitates*. Tum Beatus Laurentius, facto crucis signo, posuit manus super caput viduæ, & linteum, quo extersérat fidelium pedes; protinus ad contactum ejus infirma convaluit. Hæc illa beata est mulier, de qua Martyrologium Romanum die 21. Augusti sequens habet elogium: *Cum se suaque omnia in sanctorum ministeria impendisset, demum pro Christo martyrium subiens, vitam quoque ipsam libenter impendit*. Denique Sanctus Levita confirmatis fratribus in Fidei veritate apostolicis, zeloque plenis exhortationibus; & ut parati essent, si opus foret, ad sufferendam omnem pressuram, ignominiam, contemtum, vexationem, & dolorem ad usque sanguinis effusionem pro nomine Jesu, intempesta jam nocte, quum nullus malus timeretur occursus, idololatris somno deditis, adhibitisque sociis ad thesauri reliquum exportandum, supremum suis hospitibus, *valete*, dicens, abscessit.

4. Descenditque inde cælium montem per ejus Occidentale declivium, ac palatinum transvectus, in vicum venit, qui dicebatur *canarius*, ubi erat Narcissi domus (quo loci modo est templum Sancti Georgii *ad velum aureum*) ibi enim Narcissus, qui postea Martyr fuit, multos Christianorum pauperum hospitio receperat. Quocirca Sanctus Laurentius illuc introivit, & aqua, suis mixta lacrymis, pedes abluit omnium virilis sexus, singulisque hospitibus, superno, ut diximus, lumine ductus, congruam de thesauris portionem ministravit. In eadem inveniebatur domo vir, nomine Crescentio, qui cæcus quum esset, ex auditu certioratus, quantæ sanctitatis ille foret, qui pervenerat in præfatas ædes, quantaque oris venustate polleret, potens opere, & sermone; rogare cepit eum, ut visum recipere mereretur, dicens: *Pone manum tuam in oculos meos, ut videam faciem tuam*. Tunc misericordia motus Levita beatus, lacrymans, dixit: *Dominus noster Jesus Christus, qui aperuit oculos cæci nati, ipse te illuminet*. Factoque crucis signo super oculos ejus, illico lumen vidit, ut desiderabilem intueretur ejusdem Illuminatoris sui vultum, quodammodo beatificantem conspicientes se. Et quamvis ad pauca momenta, sive per transitum heic in terris datum illi fuerit claritatem cernere oris ejus; tantum nihilominus gratiæ conferre ipsi dignatus est Dominus ad Intercessoris sui verbum, ut fuso postea sanguine pro Christi fide, iterum videre meruerit Benefactorem eximium, numquam æternum suo in cælis fraudandus aspectu. Hujus Crescentionis, & supradicti Narcissi memoriam servat Ecclesia in Martyrologio Romano die 17. Septembris: in cujus notis Baronius lit. 6. *Erat*, inquit, *nomine Crescentionis dictum nobile cæmeterium Romæ via Salaria, non longe a cæmeterio Priscillæ, ut indicant tabulæ Vaticanæ, in quibus cæmeteriorum nomina perlegimus*. Sed reor, alter a nostro illud ædificaverit.

5. Egressus deinde Beatus Laurentius de Narcissi ædibus, complures sciens apud patricium vicum esse fideles absconditos in crypta, vulgo appellata *Nepoziana*, quam hodie Antiquarii asserunt delitescere sub ædificiis Monasterii Sanctæ Pudentianæ Virginis; quibus adnexa est Ecclesia titulo *Pastoris* (cujus, ut alibi retulimus, fit mentio in literis S. Pii Papæ & Martyris, qui secundo floruit Christianæ Religionis sæculo) eo gressus Sanctus Levita direxit, per dictum transiens vicum patricium (qui modo, ut ferunt, *Urbanus* nuncupatur) dividentem inter Exquilinum, & Viminalem collem, nimirum ut credentibus illis esset auxilio in necessitatibus eorum: miseratusque afflictionis ipsorum, ut cryptam intravit, lacrimans, dixit: *Pax*

Pax vobis. „ M. S. Fuldense habet: *Invenit* „ *ibi animas sexaginta, vel septuaginta tres* „ *promiscui sexus, & introivit cum lacrymis* „ *ad eos, dans pacem omnibus. Et vidit in-* „ *ter illos Justinum* (nempe Presbyterum il- „ lum, de quo facta est mentio cap.v. libri prio- „ ris num.18.) *& inclinavit se ad pedes ejus,* „ *cæperuntque se in pavimento volutare, ut* „ *sibi pedes oscularentur. Dixit autem S. Lau-* „ *rentius ad Justinum: Comple votum meum,* „ *ut laventur pedes Sanctorum, & vestri per* „ *manus meas. Tum Justinus respondit: Hoc* „ *dominicum præceptum est: Fiat voluntas* „ *Domini nostri Jesu Christi*. „ Quod Justinus ait: *Hoc dominicum præceptum est*, referri debet non ad generalem lotionis pedum doctrinam, quasi ablutio illa corporea omnes Præsules afficiat, uti de jure divino præstanda; sed ad sensum loquentis, qui, Deo inspirante, intellexit, admittendum esse Sanctum Levitam ad suorum, aliorumque pedum lotionem, secundum votum suum, Spiritus Sancti motione conceptum: cui contradicere, Dei cognita voluntate in ea peculiari actione, nefas erat. Quare nihil est, quod universali Scholasticorum repugnet dogmati. Sciens ergo Levita sanctissimus, quia venerat hora ejus, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem, quum proximos dilexisset suos, in finem dilexit eos: & missa in pelvi aqua, pedes lavit omnium, qui masculini erant sexus, linteo tersit, & osculatus est: quemadmodum in commemoratis antea fecerat locis. Postquam vero singulorum (quos inter primum Justini) pedes lavit; infusa illa, qua præditus erat, sapientia reliquum thesauri distribuit; ac eidem Sacerdoti Justino se commendavit. Denique ab illo Sancto cætu digrediente Laurentio, magnus factus est omnium fletus; putabant enim, quod faciem ejus non essent amplius visuri, cujus vel unico aspectu in pressuris suis omni animi ægritudine levabantur.

6. Ex hoc autem Christianorum communi fletu in ejus discessu a prænotato specu, colligere licet, quomodo in postrema etiam hac thesaurorum largitione mirum suum perfecerit opus, nedum singulis bona conferens, *pro ut eis opus erat*; sed quod peculiari contemplatione dignum est, nihil de thesauris ipsis aut deficiente, ut omnibus egenis faceret satis; aut sibi remanente, quod aliis relinqueret manu alterius expendendum. Nam quod nihil sibi defecerit ad extendendam manum in eorundem miserorum subsidium, clare testatur horum communis in eum benevolentia, qua omnes, ipso recedente, ad lacrymas usque contristati sunt. Quod fieri neutiquam poterat, nisi magna æquitate, ac justitia omnium animos explesset. Quod vero nihil Dispensatori sapienti superefit, ex ejus liquet in accessu ad Sixtum verbis, quum ait: *Thesauros tuos jam expendi, quos tradidisti mihi*. En alterum, quod emergit in facta dispensatione miraculum. Videlicet nesciérit Administrator subveniendorum pauperum numerum; cunctisque satisfecerit visitatis, *prout eis opus erat*; & tamen ad æquilibrium ærogandis divitiis responderit dispensatio; ita ut ex iis nil superesset, nihilque deficeret ad inopum desideria justa complenda, obediente Deo Laurentii votis, ut egenis omnibus iste consuleret, & multitudine consumente, quæ dederat, inveniri non possit, quod raperet persequutor. Unde illam sibi laudem per annos mille vel amplius unice vindicavit, quam in divinis ejus diei officiis Romana in hodiernum usque diem persolvit Ecclesia repetitione ternaria, concinens: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi*.

7. Lotsardus Cluniacensis Monachus, qui sæculo XI. floruit, Sancti Odilonis Abbatis coævus, ejusque vitæ scriptor, quamvis eundem summis extollat laudibus; quod aurea vel argentea vasa, ornamentaque pretiosa, nec non imperialem Henrici coronam in mendicorum confregerit usum, nihilominus considerate addit: *In thesauris Ecclesiæ pauperibus datis divinis & humanis oraculis Laurentius prædicatur mirabilis: cui licet istum* (nempe S.Odilonem) *æquiparare non audemus; cunctis tamen, quos vidimus, moderni temporis hominibus in hac virtute præferimus*. Mirabilis plane Laurentius fuit super omnes eleemosinarum dispensatores, sive ipsa ingentia Romanæ Ecclesiæ distributa bona consideres; sive caritatem, liberalitatem, & hilaritatem datoris inspicias; sive sollertiam, discretionem, & sapientiam ejusdem in administratione illorum attendas; sive perfectum omni ex parte distributionis opus in principio, in prosecutione, & in fine contempleris, æquitati, misericordiæ, justitiæque connexum, simul & nesciens ipse Dispensator rei dispensandæ aut excessum aut defectum. Prodigium sane inter cetera mirabilia majus, quam si in thesaurorum eorundem dispensatione multiplicationis miraculum intercessisset, si reapse non etiam istud intercessit.

8. Porro ex narratis hactenus nostri mirifici Distributoris gestis, quibus providit magna illa sub temporum difficultate, in summis illis angustiis fratribus suis, perspicuum fit, quanto æquitatis jure Christi Ecclesia, recurrente lectione historiæ Patriarchæ Joseph in divinis officiis Dominicæ tertiæ quadragesimalis, stationem decreverit ad Sanctum Laurentium. Novus etenim is Evangelicæ legis Joseph fuit, non solum, ut alibi obiter diximus, propter vultus venustatem eximiam, maxima cum casti-

tate conjunctam; vel propter summam, quam meruit, demta prima, excellentiam dignitatis, adeo ut uno tantum Ecclesiastici Regni folio præcederetur; sed & potissimum, quia vetustus ille Joseph in aliis actis suis mirabiliter istius figuram expressit. Ille siquidem non humano consilio, sed Dei voluntate de terra sua missus fuit in Ægyptum, suis ut fratribus esset auxilio tempore famis: missus iste fuit Romam (quæ tum temporis ob grassantem idololatriam Ægyptus erat) ut famelicis fratribus suis, in persecutionis sævissimæ pressura positis, congruis alimoniis subveniret. Prævidit ille septem annorum sequuturam ibi penuriam: prævidit & iste triennale tempus, quo annona Christi fidelibus defectura erat, ut esurientibus ministraret cibaria; suppeditans cuique, pro ut opus erat, sumtus necessarios ad vitæ conservationem, & corporis vestimentum. Ille pecuniam, regalemque schyphum argenteum clam in frumenti sacculis suorum fratrum ponere jussit: Iste aurea, & argentea regalis sacerdotii palam divisit fratribus. Flevit ille quondam in conspectu fratrum suorum, & osculatus est eos; Flevit & iste, osculatusque est pedes egenorum, (ut supra notavimus) postquam eos a sordibus terserat; eademque, qua Joseph Patriarcha, usus est phrasi; ad suos Gen. XLIII. 23. dicens: *Pax vobis*. Præterimus denique cetera, in quibus magis eluxit Laurentii amor erga proximos suos, quam veteris Joseph caritas circa suos fratres: Nam is vultum, non pedes eorum, osculatus est; aquam attulit, non ut suis manibus ipsorum sordes ablueret: nummos dedit, sed non totum exinanivit ærarium. Vel si Joseph, quia talia præstitit, tanta dignus laude censetur; quanto dignior erit honore Prototypus, qui typum suum in exhibendis caritatis officiis tam largiter, tam demisse, tam sapienter excessit?

9. Libet propterea de ipsius animi demissione, liberalitati descriptæ sociata, quam modo tetigimus, parumper eloqui: ex eo nimirum, quod summus quum esset Levitarum Princeps, pridie quam impiorum manibus caperetur, flexis genibus, singulorum pauperum pedes lavare voluit, tergere, ac osculari. Non in Apostolorum, non in Martyrum actis unquam legisse memini, ut quis eorum, passione propria instante, fidelium pedes abluerit; quo se ad imminens subeundum martyrium compararet: conspicuus licet sit humilitatis actus exterior, interiori parum haud conferens, ut docet Ugo de S. Caro in Epist. ad Timoth. 5. ℣. 10. de pedum lotione, inquiens: *Magna in hoc est commendatio humilitatis . . . Qui manu non faciunt, corde faciunt: multo autem melius est, ut etiam manibus fiat*. Quia videlicet per exteriorem ejusdem virtutis actum interior perficitur, & excrescit. Nam quemadmodum, juxta doctrinam Scoticam, pravo mentis actui malitiam addit externum opus; ita internæ actionis bonitas exercitio externæ operationis augetur. Unde Salvator noster, supremæ perfectionis speculum, & exemplar, quum esset humilis corde, voluit exterius etiam in opus illud humilitatis exire, pridie quam pateretur, lavando suorum duodecim Apostolorum pedes. Decuit ergo Laurentium Levitarum maximum se conformare huic Homini Deo, Sacerdotum omnium Sacerdoti maximo, hujusque vestigia tenere quam proxime; qui jam ad ejus regna cælestia vocabatur, ut particeps fieret exaltationis illius, cujus humilitatem, Sancto impellente Spiritu, amussim in externis etiam actibus, sub iisdemque passionis imminentis circumstantiis ardentissime complexus est. De hoc enim electissimo Ministro suo ipse Patris Filius olim peculiariter prænuntiaverat, dicens: *Ubi ego sum, illic & minister meus erit*: Nimirum quia apud solium Divinæ Majestatis suæ adsessurus erat. Quod & impletum ecstaticus vidit Rupertus, quando exclamavit, de hoc Martyre inquiens; *Qui lateri ejus* (nempe Regis gloriæ) *tam proximus imminet*! Opus iccirco fuit, ut idem Minister amplissimus illi fieret summa humilitate propinquus, qui summa gloria eidem Domino tam proxime imminens collocari debebat.

10. In peracta denique ecclesiasticorum bonorum distributione præclarus ille religionis, & pietatis actus considerationi nostræ se offert, quem exercuit Beatus Diaconus, Sacrosanctum videlicet in suam transmittens patriam Calicem, in quo Dominus noster Jesus Christus vinum in suum convertit sanguinem, postquam sub speciebus panis corpus proprium ad manducandum Apostolis dederat. Actus, inquam, fuit *religionis*, prout respexit divini cultus conservationem, quem latriæ cultum in præsenti materie Theologi *respectivum* vocant; quandoquidem ab objecto, ut ajunt, *subordinato* ad *principale* transit: sicut videre licet in Tertio sententiarum, ubi de Reliquiis, & Veneratione Sanctorum sermo est. Actus fuit etiam *pietatis*; quia memorando Sacro illo Cimelio suam duxit patriam honorare: Novimus, quod Bollandiani Patres hujusmodi factum per totum fere paragraphum nonum actorum Martyris in controversiam vocant; sed num gravibus rationibus id agant, quibus viros prudentes in rei dubietatem inducere valeant, paullo attentius perpendendum est.

11. Inprimis itaque afferunt cujusdam manuscripti S. Joannis Pinnatensis apographum, a Josepho Maria de Leris ad ipsos anno 1727. dire-

directum, in quo hæc leguntur: *In Dei nomine pateat universis, quum excellentissimus Princeps & Dominus Martinus Dei gratia Rex Aragonum, Valentiæ, Majoricarum, Sardiniæ & Corsicæ, Comesque Barcinone, Rossilionis, & Ceritanæ desideraret habere in Cappella sua Calicem lapideum, cum quo Dominus noster Jesus Christus in sua sancta cœna sanguinem suum pretiosissimum consecravit, & quem Beatus Laurentius, qui ipsum habuit a Sixto, existente Summo Pontifice, cujus Discipulus erat, ac Diaconus Sanctæ Mariæ in Dominica, misit, & dedit cum ejus littera Monasterio Sancti Joannis de la Penna, sito in montaneis Jaccæ Regni Aragonum... Tandem die 26. Septembris anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo Bernardus Prior claustri prædicti Monasterii & Monachi finaliter deliberarunt concedere dictum calicem, nemine discrepante, Domino Regi.... Præsentavitque prædictus Prior nomine suo & dicti Monasterii Domino Regi, & tradidit in manibus suis calicem lapideum supradictum &c.* Istius autem apographi exemplar extat in archivio Urbis Barcinonensis, uti testatus est commemoratus de Leris Soc. Jesu, tum in Cæsaraugustano Collegio Rector. Verum productum monumentum non satis idoneum relatis videtur Scriptoribus Bollandistis ad eorum conciliandam fidem; nimirum quod Calix ille reapse a Sancto Laurentio trasmissus in Patriam ejus fuerit. Ajunt enim, nulla solida monumenta exhiberi assertionis hujusmodi præter unicum productum, quod exaratum fuit sæculo XIV., quum res, quæ acta dicitur sæculo tertio, vetustiora instrumenta desideret, longe ante præfatum sæculum XIV. edita; quibus sibi conciliare possit prudentum fidem.

12. Verum plures alibi auditam hanc rejecimus cantilenam, præsertim de Hispanicis documentis agentes, quæ barbarorum incendiis consumta fuere. Neque M. S. citatum traditionem firmat, sed potius traditione fulcitur, quam illi Pinnatenses Monachi a Majoribus suis immemorabiliter oretenus acceperant in plurium sæculorum discursu ante præfatum XIV. sæculum. Monasterium enim illud (salva majori Ecclesiæ S. Joannis Pinnatensis, sive ut alii vocant, *Rupensis* vetustate) ædificatum asseritur a Sancio Aragoniæ Rege sæculo X. Quantæ autem venerationis & auctoritatis apud Hispanos fuerit, referre sufficiat, quæ Spondanus scribit in Epit. Annal. Baron. ad ann. Christi 1062. num. VII., adnotans: *Hoc anno septimo Kalendas Julii in Hispania apud S. Joannem Rupensem Concilium est celebratum sub Ramiro Rege. Quid vero in eo statutum sit, nihil reperimus, nisi ut Aragonii Episcopi sumerentur ex monasterio S. Joannis, quod antea per regem Sancium fuerat institutum.* Quomodo non pretiosa cordatis viris esse debet traditio hujus Monasterii, quod Aragoniorum Episcoporum seminarium fuit? Et hi quidem Monachi docuere posteros de immemorabili traditione præfati Calicis, in Oscam a Sancto Laurentio directi, quæ traditio viguit per septem circiter ante id temporis sæcula, ac digna est habita, quæ retineretur a candidatis iisdem, selectissimisque Patribus. Hanc & nos amplexamur. Quicquid contra neoterici mussitent.

13. Obsistunt adversarii, dicentes, gravissimæ sunt difficultates, quæ ex adducto Secretarii regii instrumento relevantur contra præsumtam traditionis veritatem. Habet enim charta: *Beatus Laurentius.. Diaconus S. Mariæ in Dominica ipsum* (idest Calicem) *misit, & dedit cum ejus littera Monasterio S. Joannis de la penna &c.* At Monasterium laudatum ædificatum fuit multo post ætatem S. Laurentii. Alteram eorum difficultatem circa illud, quod Martyr fuerit *Diaconus S. Mariæ in Domnica*, linquimus; quum soluta maneat lib. I. cap. V. a num. 5. ad 8., Magis, quod nec inficit substantiam actus extrinseca hujusmodi circumstantia. Præcipuæ autem objectationi, priusquam hæc a Bollandianis depromeretur, occurrit præveniendo Brizius lib. I. cap. 48., respondens; verba relata non sic intelligi debere, quasi Levita Sanctissimus sacrum Calicem una cum littera ad religiosas Benedictinorum ædes, quæ tum non extabant, direxerit: quod neque iidem docti Monachi asserere somniarunt, optime scientes institutum proprium haud in lucem venisse nisi sexti sæculi initio; Sanctum vero Laurentium floruisse sæculo tertio. Sed quia in irruptione Maurorum sæcul. VIII. Oscenses cives, appropinquantibus barbaris, relicta urbe, in Jaccæ montibus se receperunt inter rupium cryptas S. Joannis Pinnatensis; loca sane aspera, & Saracenis impervia; ibique per tria ferme sæcula eorum posteri consedere, templo utentes ejusdem Sancti Joannis pro sacris mysteriis peragendis, in quo & Sacrosanctum Calicem reposuerunt; unde regio illa dicta fuit Oscensis Civitas; ideo Berengarius Sarta, Martini Regis a Secretis, per Synecdochen scripsit, transmissum fuisse Calicem ad Monasterium S. Jo: de Pinna una cum littera nostri S Levitæ, nempe ad Ecclesiam Oscensem, cujus postea jura, & vices tenuit prædictum S. Joannis Fanum, hæresque mansit illius pretiosi cimelii, quod ad suos direxerat concives Levita Laurentius. Vel, si lubet, pone, Berengarium eruditionem istam penitus ignorasse; scienſque a Pinnatensibus Monachis datum Martino Calicem, quem Beatus Diaconus transmiserat; credidit donum illud eorum

Monasterio fuisse directum : & in confectione Instrumenti donationis conceptum suæ mentis errorem expresserit . Quid propterea ? Refundere ne licet erratum in Sapientes Patres; quasi etiam ii nescierint tempus circiter passionis Sancti Laurentii ; tempus & ædificationis proprii Monasterii , ac fundationis suæ religionis ? Si hoc persuasum sibi faciunt Bollandistæ , non item & nos.

14. In margine , inquiunt , instrumenti relati reperitur additum , quod adnotanda sit Monasterii antiquitas : nimirum quod extiterit S. Laurentii tempore. Ita plane in M. S. apographo imperiti hominis manu adjecta cernitur nota ; quæ si apposita inveniretur in autographi margine , ne minimum quidem læderet eorum , quæ in corpore continentur ; multo minus erratum , quod in apographi exscriptione deprehenditur; Deus scit, quot annis acta post idem autographum ; immo & quam post editum etiam apographum nota eadem fuerit adjecta. Pinnatensium Monachorum traditio ea est, quod processu temporis in pruprias pervenerit manus Calix , a Sancto Laurentio quondam cum littera in Hispaniam missus: Hæc & traditio est Urbis Oscensis, ad quam directus fuit: Huic traditioni detrimentum afferre nequit vel regii secretarii , vel adnotantis ad marginem apographi error , qui ex unius , vel alterius falsa persuasione processit . Quemadmodum nil obest idem error fidei firmitati , qua creditur , Calix ille reapse vas fuerit , in quo Christus Dominus sui pretiosi Sanguinis instituit Sacramentum . Minusque juvare poterit nostros criticos ad laudatam traditionem convellendam , quod hæc pro certo sibi sumat, Urbem Oscensem dedisse Laurentio Martyri cunas , quum res, ajunt, sit in controversiam vocata . Respondebimus enim : Est sane res in controversiam vocata ; sed satis superque fuerunt a nobis jura suæ certitudinis vindicata . Refragatores adeant caput secundum primi libri ; dum heic non congruit eandem recoquere crambem : ibi videre licet , num jure , vel injuria thesis eadem in controversiam pertrahatur? Nobis autem hoc loci satis sit, novum obiter deprehendere argumentum in hac Laurentiana sacri Calicis donatione , auctoritate Patrum Pinnatensium confirmata, nimirum Oscam revera fuisse nostri Archimartyris patriam ; dum ipse tali tantoque illustri dono eam inter omnes Hispaniæ distinxit Urbes ; quantumvis æmulæ sine gravi fundamento ex adverso indesinenter obganniant.

15. Audiamus modo , quid Bollandiani Scriptores circa finem motæ controversiæ hujus Sacrosancti Calicis, defervescente in eis calore , quem initio conceperant , pacatiori animo subjungant. *Hæc sunt*, ajont, *difficultates , quæ circa dictum calicem , ejusque adjuncta nobis occurrunt* . Non eas amplius , ut in exordio fecerant, *gravissimas* vocant, quin potius subdunt : *Quia tamen , his non obstantibus, fieri reipsa potuit , ut sacrum illud pignus vere a Sancto Levita in Hispaniam , unde videtur oriundus , transmissum sit , neque certa aliunde proferuntur documenta , quæ illam rem gestam falsitatis convincant ; ideo piam illam traditionem in medio relinquimus , parati eam fortius confirmare , si eruditi Hispani accomodate ad hoc monumenta nobis subministrare potuerint , quod , ut faciant , vehementer desideramus*. Non vivam perpetuam audire voluot Pinnatensium Patrum vocem : scripta petunt , v. g. mille annis antehac exarata : Quicquid Paulus 2. ad Thessaloniceoses cap. 2. reclamans dicat. *Tenete traditiones , quas didicistis sive per sermonem , sive per epistolam nostram* . vel etiam Theologi morales communiter doceant; *Traditio generatim sumpta est Doctrina successive per tempora ab uno in alterum transmissa , sive interim scripta sit , sive non scripta*. Ferrarius Verb. *Tradit.* num. 1. addit *: sic in re communis Doctorum sententia*. Et num. 5. rationem assignans , ait : *Scriptura enim confert ad memoriæ commoditatem , non vero ad rei veritatem* . Hinc secernimus, eandem Pinnatensium puram traditionem , nullo fultam scripto , tanti fuisse apud Hispanas Ecclesias, ut sine ulla contradictione sacrum illud lipsanum omni veneratione receptum fuerit , tanquam dominicum instituti sacramenti vas : quidni apud nos meritum iovenire poterit , quo sibi nostram conciliet fidem , ubi docet , fuisse illuc a Sancto Laurentio traosmissum ? Identitas siquidem reliquiæ in trasmissione Laurentiana fundata est, ut eorundem Monachorum traditio habet; quam & Oscensis confirmat Ecclesia : si ergo in suo robore manet identitas Calicis , in suo pariter manebit ejusdem transmissio . Argumenta in oppositum secundi articuli nullius, ut vidimus, sunt pensi habenda, solutaque jacent loco supracitato; quocirca merito in adversarios quadrat illa relati Lucii Ferrarii sententia verb. *Histor.* num. 32. *Non videtur in Historico laudabile , quædam præsertim Ecclesiastica, historice credita, in dubium vertere , aut negare per principia levia , vel nonnisi probabilia ; quippe ad minus inutile proditur, quæ pie creduntur , vel devotionem fovent , ac sufficienti sunt fulta fundamento , quod in dubium per levia cientur*. Cui concordat Felix Potestas in 1. Præcept. Decal. cap. VI.: citatque Maldon. & Silv. apud Dian. v. 2. tr. 25. resol. 51. omnesque de humanæ fidei certitudine loquuntur.

Ex

16. Ex relato Brizio num. 12. iidem Bollandistæ referunt, laudatum Cimelium translatum tandem fuisse Valentiam, & in hujus Metropolitana Ecclesia hodie conservari. In tanta porro veneratione habetur, ut Sacerdotum nemo, ne Archiepiscopus quidem, illo ad celebrandum utatur. Die autem XXI. Septembris festum ejusdem translati Calicis solemnissimum agitur, eodemque die summa per Urbem circumfertur pompa, generali eum supplicatione omnium illorum, qui tenentur interesse consimili actui in festo Corporis Christi; pari nam ritus observantia celeberrimum dictum Lipsanum circumducitur. Quod ad ejus spectat materiem, uno constat lapide, nempe calcedonio, ut hodierni sentiunt periti, miri tamen ac peregrini coloris: quanquam veteres putaverint, ex achate constructum esse, uti ferunt notæ Hispanicæ diplomati regio adjectæ. Formam præ se fert scutellulæ, pedem habet aureum, ornamento pariter aureo labium ejus obeunte. Unica hujus ostensione duplex in adoratoribus memoria excitatur; una nimirum Salvatoris nostri Jesu Christi, qui eo usus est vasculo, ut suum discipulis sanguinem daret in poculum: altera Ministri ejus eximii, ejusdemque Sanguinis dispensatoris, qui tam pretioso dono ditavit Hispaniam, ubi plenam a Sixto potestatem accepit verbis illis: *Accipe facultates, vel thesauros Ecclesiæ, & divide, quibus tibi videtur*. Nec dubitamus impulsu Spiritus Sancti, qui erat in eo, id præstitisse ad inenarrabilis thesauri hujusmodi cautionem.; ne detrimenti aliquid avara manu sacrilega pateretur: quemadmodum felix rei probavit eventus; dum ad nativitatis suæ Urbem præfatum misit Cimelium, quo loci numquam pervenit tyrannorum rabies; nec unquam christianum effudit sanguinem hostilis illorum gladius: nisi dicere quoque velimus, prophetico spiritu Dispensator sapiens id prænoverit, sicut ex facto ipso prænovisse videtur: quo nihil omnino esset administrationis, ac dispensationis ejus sine divina sapientia, & prudentia gestum. Hinc ad narrationem historicam revertimur.

17. Peractis itaque omnibus, quæ ad plenam thesauri Ecclesiastici dispensationem pertinebant, multo jam die, Augusti sexto, qui anno illo in sabbatum incidit, Sanctus Levita de Nepotiano egressus specu, in aliud non aspiravit, nisi ut sciret, quid circa Sixtum Pontificem ageretur. Vixque audivit, eum e telluris delubro iterum pertrahi ad templum martis, Valeriani ac Senatus Consulti auctoritate; ut vel ibi sacrificet idolo illi; vel si renuat, eodem loci capite cum Felicissimo & Agapito truncaretur; Omni solicitudine per viam Appiam gressus direxit versus capenam Urbis portam, quo adveniens, vidit Sacerdotem suum, militibus cinctum, extra eandem portam, quem conversum ad lævam partem, ubi erat situm martis templum, dicentem attendit: *Ecce idola vana, muta, surda, & lapidea, quibus miseri inclinantur ut perdant vitam æternam. Destruat*, inquit, *te Christus Filius Dei vivi*. Christianis autem omnibus, (inter quos primus erat Laurentius) respondentibus, *Amen*; statim pars templi horrendo fragrore corruit. Quare inferimus, illam fani ruinam (non sine mysterio secundum aliquam sui partem) ad pronuntiatum verbum *Amen* subsequutam, meritis præsertim respondentis Archilevitæ tribuendam esse. Quandoquidem illum præ omnibus exaudiri decuit, qui juxta Sanctorum Patrum doctrinam, præ omnibus eminebat merito sanctitatis. Dixit ergo *Amen*, sive, *Ita fiat*, scilicet, ut martiale præfatum delubrum laberetur: deditque Deus voci ejus vocem virtutis; qua factum est, quod *fiat* dixit. Illudque in hoc miraculo animadvertendum est magis mirum, quod minus videtur esse; nempe quod non ex integro, sed tantum ex parte templum decidit: ut paullo supra notavimus. Nam etsi ab Apostolorum ætate Romana idolorum superstitio (cujus erat partus relatum celebre martis templum) annuntiata Evangelii veritate, ex parte collapsa fuerit; plenum tamen illius excidium, juxta canentem Prudentium, non evenit, nisi Laurentii martyrio. Recte iccirco antequam iste triumpharet occisus, exsecrandum hujusmodi fanum non omnino corruit, sed tantum ex parte, quia nimirum plena subversio ejus una eum superstitiosi cultus abolitione non ante, sed post triumphalem gloriam Levitæ orantis reservata erat. Quemadmodum Præveniente ejusdem Martyris oraculo, dum is esset in craticula, notis clarissimis significatum fuit, rem sequuturam fore Constantini Principis tempore Stroph. *119*.

18. Bollandistæ in notis ad MS. Fuldense in actis S. Sixti lit. t. dubium nobis creant circa veritatem collapsi ex parte delubri martialis extramuranei, dicentes: *Difficultatem movent, quæ de casu maximæ partis hujus templi, verbis S. Stephani PP. I., ac Martyris, & anno quidem proxime præcedente collapsi, memorantur in actis ejus*. Tom. I. Augusti die 2. pag. 143. Sed mittamus, quod periti coram Du-mesnillo sentiunt de alteratis S.Stephani actis. Quæ difficultas ea est, quod spatio unius anni, expleti a morte Stephani ad Sixti passionem, restauratum fuerit templum illud Romanorum Imperatorum potentia, studiosa nimium in cultu suorum idolorum, quorum intuitu per totum imperium ministri eorum sanguinem innumerorum fidelium, velut aquam, effundebant, floccipen-

cipensa tam notabili subditorum diminutione, quanquam fere perpetua urgerent bella in Romani orbis hostes? Magnificentissima profecto ædificia, operam dantibus iisdem Principibus, brevi temporis intervallo constructa fuisse, non ignoramus: modo autem dubio nobis vertitur, utrum nec ne collapsum ex parte templum sub Stephano resartum fuerit anius integri anni decursu; & quidem non a fundamentis excitandum, nec omni desiderata materie; quæ ibidem, licet disjecta, remansit; quæque nonnihil juvaminis conferre ad celerem restaurationem poterat. Adde, quod in divinis officiis die 2. Augusti sancta refert Ecclesia, nimirum, renuente Stephano dare dæmonibus honorem: *Martis statua terræmotu concidit, templumque contremuit: quare omnibus, aufugientibus, qui Stephanum tenebant, Pontifex ad suos revertitur.* Quibus aperte reprobantur acta, quæ habent, concidisse fanum maxima ex parte, quod Stephani tempore solum contremuisse narratur. Ceterum gratis dato, quod ex parte corruerit, nec reparatum fuerit; quis prohibebit, quin dicamus, ex nonnulla parte altera Sixti tempore ceciderit? vel si oppositores nostri faciunt parvi MS. Fuldense, audiant saltem Adonis Martyrologium: cujus ea sunt verba de Sixto, ejusque sociis Felicissimo & Agapito: *Educti ergo foras murum portæ Appiæ, dixit Beatus Sixtus ad templum Martis: destruat te Christus filius Dei vivi. Cumque respondissent omnes Christiani, Amen. Subito concidit aliqua pars templi, & comminuta est.* Dum vero Germani S. J. Theologi alibi declarant in S. Laurentii gestis, multum se deferre auctoritati Adonis, cujus caussa Hispanis eundem S. Levitam tribuunt; eos rogamus, parcant etiam monumento Fuldensi, non aliud præter id, quod Ado inquit, referenti: nihil præsertim quum gravis objectationis adversum istam doctrinam emergat.

19. Vix carnifices martis delubrum ex parte dirutum viderunt; quum in Sixtum ac Socios, quos ligatos tenebant, vim facere ceperunt; rapientes eos ad plateam templi, ut interficerent coram offenso, confictoque, ipsorum numine. Hæc autem fieri cernens Levita Laurentius, protinus exclamare cepit in conspectu debacchantium Imperatoris militum, ad Pontificem dicens: *Noli me derelinquere, Pater Sancte, quia thesauros tuos jam expendi, quos tradidisti mibi.* Quo circa satellites, audito de thesauris sermone, statim Sanctum Archidiaconum tenent, & ligant; valde lætantes, quasi magnam acceperint prædam, qua eorum avarities exsaturari posset, Ecclesiæ Arcario jam capto. Funesti Principis lugenda Cohors! Cum scriptura Esther. II. ℣. 6. dicam: *Pro nibilo duxit in unum Mardochæum mittere manus suas.* Nesciebant miseri capturam illam in Imperatoris proprii perniciem fore aliquando vertendam; & vinculati illius in carne Angeli nexus in catenas ejusdem Imperantis immutandos Persarum astutia; ut suo videbimus loco. Absconditum erat ab impiorum oculis, eadem præsertim ex caussa Romanum Imperium triginta tyrannis esset fœdissime proscindendum tres post annos ab hujusmodi perpetrato sacrilegio. Ideo super captum sanctissimum Juvenem dicebant ad invicem Proverb. 1. ℣. 12. & 13. *Venite, deglutiamus eum, sicut infernus, viventem, & integrum quasi descendentem in lacum: omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis.* Sed Virum invenerunt, qui hos ebrios vino avaritiæ sapienter eluderet. *Væ ebriis Ephraim* (ajebat quondam Isaias cap. 28. ℣. 1.) *qui erant in vertice vallis pinguissimæ, errantes a vino.* Vertit Ugo de S. Caro: *væ avaris*: errantibus a vino aurei calicis Babilonis. Petrus autem Apostolus Epist. 1. cap. 5. ℣. 13. infidelem Romam appellavit *Babilonem*: De qua etiam Rupertus lib. 1. de Fortitudine scribit, quod *Bestia esset, sive mulier de sanguine sanctorum ebria*: juxta illud Apocalypsis cap. XVII. ℣. 6. *Vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Jesu.* Utramque veluti sub oculis nostris in lictoribus istis S. Levitam captivantibus deprehendimus ebrietatem. Qui enim ebrii erant Martyrum sanguine, ebrios se quoque avaritiæ vino manifestant; dum manus injiciunt in Cimeliarcham Domus Dei; ut istius expilent ærarium; pergantque dein ejus bibere innocentem sanguinem. *Verum*, sequitur ℣. 7. citans Isaias, *præ vino nescierunt, & præ ebrietate erraverunt.... absorpti sunt a vino.* Ecce ante martis templum festinanter abscissis cervicibus Sanctorum Sixti, Felicissimi, & Agapiti, eorumque corporibus ibi relictis, soliciti, ac hilares ad Tribunum militiæ revertuntur, captam illi resignantes prædam, sanctum Ecclesiæ Archidiaconum. Quid vero de tranquillissimo Juvene Tribunus egerit, sequens caput ostendet. Sit heic abunde, dixisse, comminatum Isaiæ *væ* (de quo verbo inquit Livius lib. 5. cap. 48. *intoleranda Romanis vox*) ceciderit tandem super caput Romanorum militum, comprehendentium Levitam augustum, magisque super verticem supremi eorum Principis, qui præ vino crudelitatis, & avaritiæ non judicium ignoravit solummodo, sed omnimodis etiam suam exuit humanitatem. *Excellentia Sancti Laurentii est*, Carthusianus ait, *quod Deus, justus judex, mortem ipsius tam cito, tam terribiliter, tam evidenter est ultus, ut per boc fidem Christianam sublimarit.* Omnes enim pene scriptores historici, qui ante, vel post laudatum Dionysium

sium floruere, consona voce pronuntiant, quotquot in Martyrem manus extenderunt sacrilegas, omoes pessima morte perierint: de qua re clarius infra. Ceterum mala persequentiom voluntate usus est Deus, ut dilectissimo Ministro suo tribueret desiderium cordis ejus, a teneris ipsius cooceptum annis. Quantaque lætitia, ob exaudita vota, susceperit vincula, nostro ooo eget, ut exponatur, ingenio: Acta sequentia ad satietatem usque monstrabunt.

20. Superest ounc io examen descendamus difficultatis, quam Scheleftratius opponit adversus MS. Fuldense circa descriptionem loci martyrii prædictorum Sanctorum Sixti, Felicissimi, & Agapiti. Cujus auctoris objectationem Bollandiani Patres, more solito, haud solvere student, sed potius exagerare festinant. Difficultas autem in eo est, quod Cyprianus in epistola ad Successum scribit: *Xistum in Cæmeterio animadversum sciatis*. Subdunt oppositores: Non igitur in platea templi martis Pontifex est animadversus, ut Fuldense MS. refert. Perguntque suum confirmare sermonem sub die VI. Augusti in actis Beati Sixti §. 2. num. 24. Comment. præv., dicentes: *Pearsonus in annalibus Cyprianicis ad annum* 258. *num.* 6. *utrumque locum distinguens: Non, inquit, in clivo, Martis, sed in Cæmeterio animadversus est Xistus, ut Cyprianus ipse docet. Dicamus itaque & nos potius cum Cypriano, martyrium in Cæmeterio contigisse, quam cum actis, ad clivum Martis: cum acta sint interpolata*. Res plane, quæ, per se inspecta, nullius esset momenti, si tantum sisteret in designatione hujus, vel alalterius loci, ubi Pontifex martyrium consummaverit; sed quia nostri adversarii tali occasione nituntur evertere actorum Martyris auctoritatem, uode & illam repetunt, cantilenam: *acta sint interpolata*: qua non parum obscurari finunt, quod pretiosi habemus residui gestorum ejus; urget iccirco, ne horum fidei io magnis detrahatur, in minimis etiam tutelam eorum, sumere; quandoquidem edocti sumus, hodiernos criticos excurrere passim solere a rejectis minimis ad magoa similiter iofirmaoda, non absque Sanctorum, de quibus agitur, injuria, eorum fere omnia in dubietatis regnum ablegantes.

21. Sciendum est ergo, prope martis clivum, juxta Romanæ Urbis antiquarios, cœmeterium fuisse *Prætextati*: sic dictum a nomine possessoris prædii lateralis apud eundem clivum. Quo in prædio secretus erat aditus ad subterranea loca, quæ, humo effossa, inserviebant & pro sepeliendis sanctorum corporibus, & pro sacris mysteriis persecutionum tempore tuto celebrandis. Hæc autem cœmeterii propinquitas cum martis clivo ex eo manifeste colligitur, quod vetustum M. S. Vallicellanum Cencii Camerarii, nec oon alterum Petri Manlii coram Severano in tract. de 7. Urbis Ecclesiis, pag. mihi 429., affirmant, illud fuisse prope portam Appiam, prope quam etiam erat templum martis. Et quia in subterraneis se extendebat, & communicabat cum altero *Callixti*, ideo & istud nonnuoquam appellatum est *Prætextati*, ac vice versa: atque ob eandem communicationem factum est pariter, ut tertium cœmeterium, *Januarii* nuncupatum, uno distans milliari ab Appia porta, indiscriminatim diceretur quoque *Callixti* & *Prætextati*; quamquam fabricæ inter se diversæ furent, & a diversis constructæ: merito ea propter loca illa extra portam Appiam, a Christianis cœmeteria vocabantur; sicut & ipse locus, in quo Sixtus cum sociis aoimadversus est, imminens Prætextati cœmeterio; ut mirum non sit, dixisse Cyprianum, quod Sixtus (qui martyrium subiit ad Clivum martis) animadversus fuerit in cœmeterio. Familiaris siquidem est talis loquendi formula, qua dicator, aliquid in via fieri, quod prope viam fit: vel in Urbe evenire, quod accidit in suburbio, vel prope muros Urbis. Ita Spondanus, quem citavimus lib. I. cap. IV. num. 5., ex lib. Pont. Rom. scribit: *Fabianum Papam multa ædificia in cæmeteriis Romæ fieri jussisse: quippe quæ in cryptis arenariis subtus terram latebant sepulcbra Sanctorum Martyrum... erectis desuper ædificiis reddita sunt clara, & conspicua*. En actum *in cæmeteriis* dicitur, quod aperto aere super terræ faciem apod cœmeteria gestum est ædificiorum.

22. Hanc responsionem Bollandistæ præsentientes, cit. §. inquiunt: *Non videtur locus iste opportunus fuisse ad construendum cæmeterium Christianorum*. Nimirum quia propinquum ei erat martis templum a gentilibus frequentatum; nec citra periculum fieri poterant in illis viciniis Christiaoorum ad sacra conventus. At sapientes Patres considerare debent, constructionem eandem non supra, sed subtus terram, ac in profundis recessibus inceptam, absolutamque fuisse: aditus non in propatulo, sed in secreto peculiaris prædii Prætextatensis loco erat, solis fidelibus notus; infidelibus autem impervius, & ignotus, præter illam, qua muniebatur, ejusdem, cincti muris, prædii clausuram: in sacris denique actis nec tubis buccinare, neque tormeota bellica exonerare debebant fideles, illic congregati; minus ære campano, quod non adhuc inventum erat; obstrepere; aut ingenti aliquo personare tumultu, quo commoveri posseot ad rei perquisitionem audientes idololatræ. Frustra igitur, ubi non erat, confingitur periculum; frustra & in-

& *inverisimile* definitur, quod uti *certum* historici antiquitatum Romanæ Urbis enarrant; addentes, cœmeterii hujus ingressum fuisse inter portam Appiam, & locum, ubi postea erecta fuit quædam S. Apollinaris Ecclesia, modo penitus destructa, eidemque portæ propinqua. Vid. Bossium in Roma subterranea lib.III.cap.17. Numquid vero ad hæc resument Bollandistæ, dicentes, licet S. Cypriani epistola in allato explicari possit sensu; tamen gratis ita interpretatur, & salvandi gratia Fuldense M. S. Si hoc sapiunt, retorquemus & nos pilam in eos, dicentes: gratis ab ipsis Cyprianum opponi, quasi voluerit is indicare, Sixtum intus Callixti cæmeterium animadversum fuisse; dum S. Carthaginiensis Præsul nec cœmeterii nomen peculiare, nec verbum *intus* in sua expressit epistola, quibus convelli posset M. S. Fuldensis auctoritas, & interpolata recini S. Laurentii acta propter unum Cronici mendum. Ceterum non Fuldense, non Mobritianum, non Trevirense M. S. dumtaxat perhibent Sixtum cum Feliciſſimo & Agapito Diaconis in templi martis Clivo capite obtruncatum fuisse; sed etiam Romanum antiquissimum Martyrologium, cui subscripsere Ven: Beda, S. Ado, & Anastasius Biblioth. Neque huic adsertioni contradicunt manuscripta ipsius S. Cypriani acta, quæ solum habent, Sixti corpus fuisse in cæmeterio Callixti sepultum, non item ibidem, ut volunt adversarii, decollatum. Aringhum Consule in Rom. subterr. tom.I. lib.3. cap.II. num.9.

23. Sunt demum alii recentiores critici, qui laudatis auctoribus, citatisque manuscriptis detrahere conantur, dicentes, Feliciſſimum & Agapitum neutiquam cum Sixto fecisse martyrium; ex eo ducti, quod Cyprianus cit. epist. passionis horum Martyrum nihil meminerit; sed tantummodo addat, cum Sixto passum Beatum Quartum. Nec non ajunt Romana Ecclesia in Sacramentario Gregorii singularem missam pro Sancto Sixto Pontifice olim agebat, seorsum vero alteram pro Sanctis Feliciſſimo & Agapito: unde concludunt, hi eodem utique die 6. Augusti passi fuerint, sed non eodem anno. Contra hos veritatis historicæ subversores acuerunt calamum Bollandiani scriptores in S. Sixti actis §. 4., afferentes ex Baronio in fine tomi 4. sub appendice ad annum Christi 384. inscriptionem S. Damasi, eorundem Martyrum commissam sepulcris, quo loci sex aliorum Sixti Comitum jacebant corpora, ipso pontificante Damaso. Estque autem inscriptio tenoris sequentis.

Hic congesta jacet, quæris si, turba piorum.
Corpora Sanctorum retinent veneranda sepulchra:
Sublimes animas rapuit sibi regia cæli:
Hic comites Xisti, portant qui ex hoste tropæa.

Singularitatem vero missæ S. Sixti jure petendam esse, dicunt, a speciali solemnitate, quam tunc agebat Romana Ecclesia pro eodem Martyre, qui olim fuerat summus ejus Pastor, peculiari propterea dignus cultu. Neque ob Cypriani silentium (iidem addunt) tuto quis audere potest, ut rejiciat concordem classicorum Martyrologiorum consensum, Clerum illum in passione Sixti socium prædicantem.

24. Pauca subnectemus & nos circa idem objectatum Sancti Cypriani silentium. Si enim hinc fas est negare socios alios præter Quartum in passione Sixti; licebit quoque occursum Sancti Laurentii cum eodem Pontifice, illiusque capturam percelebrem inficiari; quum & ista pariter a Cypriano reticeantur. Si autem nostri critici absurdum istud non verebuntur admittere; procul dubio ridebit eos Sancti Ambrosii, aliorumque Sanctorum Patrum auctoritas. Ecquid his factis objectare Cypriani silentium, qui nunquam cogitavit Romam suos mittere nuntios, ut sibi referrent, quæ cum sanctis Dei Confessoribus agerentur ibidem; aut qui martyrio afficerentur? *Ad Urbem*, Cyprianus inquit, *miseram, ut quomodocunque de nobis rescriptum fuisset, exploratam sibi veritatem ad nos referrent. Multa enim, varia, & incerta opinionibus ventilantur*. Hæc unica illius missionis ad Urbem caussa fuit; quam in eadem ad Successum epistola profert. Retuleruntque nuntii, ad sanctum reversi Præsulem, veritatem editi a Valeriano rescripti in animadversionem eorum maxime, qui essent ordinis Sacerdotalis: Cujus rei potissimum Beatus Antistes optabat certior fieri; ut sese ad martyrium præpararet. At iidem exploratores addiderunt animadversum fuisse Romanum Pontificem cum Quarto Clerico in cæmeterio, prout verisimillime relatu acceperant; non quod ipsi præsentes fuerint passioni Sixtinæ; qui apprime soliciti erant de reditu ad Cyprianum; a quo serio missi fuerant, quemadmodum jam dictum est; ut comperta veritate promulgati rescripti, statim mittentem facerent certiorem. Absit, quod moram Romæ instituere voluerint, atque huc illuc evagari ad videnda, quæ in Christianos agebantur spectacula, contra mandatum sui sanctissimi Præsulis. Id enim nec præsumi, nec probari ab adversariis unquam potest. Quicquid Baronius ad excusandum in nuntiis defectum plenæ relationis adsignet; minus advertens, quod ejus responsio contradicat omnibus a nobis supracitatis Scriptoribus, quum excogitat alio loco Sixtum, alio Feliciſſimum, & Agapitum fuisse interemtos; ea motus exigui momenti ratione, quod Pontifex in diverso cæ-

cœmeterio tumulatus fuerit ab eo, in quo præfati Diaconi sepulti fuere: Ille nimirum in sepulcreto Callixti, socii vero in Prætextati. Quasi unum, & alterum Cœmeterium non in eadem essent via Appia, neque invicem communicarent, sed longe distarent; quod antiquariis est aperte falsum; unde & concluditur, nullum inferri posse identitati loci martyrii cum Sixti, tum sociorum ejus præjudicium ex sepulturæ diversitate. Quid enim mirum, si Martyres Levitæ cum ceteris Clericis vicino ad martis templum cœmeterio a Christianis destinati fuerint; Pontifex autem, cum eis passus, translatus sit ad alterum Callixti sepeliendus (ut Paschalis Papæ phrasi utar) *inter Collegas Episcopos* Romanos? Quo loci notum est, quadraginta, & amplius Pontificum corpora fuisse condita. Restat itaque, sentiamus, Cyprianicos nuntios minime fuisse præsentes Sixti ejusque sociorum martyrio; sed quum nautæ fortasse velas panderent, aut remos acciperent trajiciendi causa in Africam; Id quod notitiæ incompletum audierunt, hoc sancto Antistiti suo retulere: hoc & Cyprianus ad Successum scripsit.

25. Pagius autem nimium Pearsono detulit, dicenti, relatos nuntios nihil aliud in mandatis habuisse, quam ut omnia, quæ Romæ fierent, diligenter observarent: quod purum, putumque Pearsoni figmentum est; ut liquet ex verbis paullo supra citatis epistolæ Cypriani; magisque, totum istius legenti folium ad Successum, manifestum erit, quantum idem auctor in verbis excesserit. *Verum*, inquit Pagius, *quomodo Laurentius, septem Diaconorum primus, Sixti jam jam morituri lateri adhærere potuit, cum reliqui omnes capite mulctati sunt?* Huic difficultati, satis elumbi actutum occurrimus, dicentes, quod reliqui omnes Diaconi, Valeriani Senatusque judicio, pœna capitis damnati jam erant; quod exsequi per ministros oportuit. Primus autem Diaconorum vix captus erat, nec dum auditus, neque judicatus; ideo nec multatus simul capite cum ceteris fuit. Immo etiam interrogantem interrogamus: Quomodo fieri poterat, ut milites eum statim vel militari licentia perimerent, a quo sperabant develandos esse thesauros Ecclesiæ, quorum ille Custos erat, ut ipsi audierant? Anfacile verbis ejus crediderunt, quod jam Ecclesiasticum sibi commissum ærarium exhausisset? Sed contra reclamant posteriores ab inimicis adhibitæ diligentiæ, dataeque eidem induciæ, ut thesauros traderet in manibus eorum. Ceterum, ut finem huic quæstioni ponamus, adjicimus: ea nimirum ratione, qua ipsi adversarii excusabunt Cypriani nuntios, quod apud istum ne verbum quidem de Laurentio fecerint; licet præter dubium sit, quod occurrerit Sixto, ad martyrium eunti, cujus rei testimonium Patres perhibent; & quod ea occasione a militibus tentus fuerit: eadem, inquam, & nos purgabimus ipsos a Cypriano missos, quod siluerint de martyrio sociorum ejusdem Pontificis.

CAPUT III.

S. Laurentius ad Imperatorium tribunal ducitur. Nova quorundam adsertio, quod Valerianus per id temporis absens ab Urbe fuerit, reprobatur. Sanctus manibus Præfecti traditur. Quis tum Urbis Præfectus fuerit: in quo Historici alucinati sunt: magis illi, qui vel solum Imperatorem, vel solum Præfectum Sancti martyrio præfedisse dixerunt. Multa Sanctus Levita in carcere patrat miracula. Alia Ejusdem gesta, nec non sævissimi plures, quos passus est, cruciatus diligenter exponuntur, nonnullis considerationibus adjectis usque ad vocem e cælo delapsam tempore passionis ejus.

Tribunus militum, resignato sibi, ut dicebamus, a satellitibus Laurentio, istorumque audita relatione, quod is esset Sixti Archidiaconus; in cujus manibus, sicut ipse publice testatus fuerat, reliquerat Pontifex Ecclesiæ thesauros; præcepit militibus, ut caute illum custodirent. Accedensque ad Imperatoris auditorium, exposuit, captum esse primarium decollati jam Sixti Ministrum, reconditas habentem omnes Ecclesiæ facultates: quocirca deliberare posse Principem, quid de comprehenso Juvene agendum foret. Ad hujusmodi nuntium vehementer gavisus Valerianus, jussit eum adduci coram se. Quod ut Tribunus perfecit, interrogavit Imperator Sanctum Diaconum de suæ religionis professione, ac officio, & præsertim de temporalium bonorum ministerio, sibi credito. Postquam vero eum audivit; Urbis Præfecto custodiendum tradidit; cui & onus injunxit exigendi a vincto universos Ecclesiæ thesauros: quos exactos regio committeret Fisco. Præfectus autem, fortasse quia diei jam serum esset, rem in crastinum distulit; in præsenti tradens illum cuidam equiti Romano, cui nomen Hippolytus;

tus; qui Præses erat carceris vici Patricii, extantis, ut antiquarii ferunt, sub palatio Servii Tullii, Romanorum quondam Regis. Custos itaque carceris in suam cum vinctis aliis custodiam eum conjecit. Hæc, quæ hactenus narravimus, sparsim in Patribus, ac Martyrologiis antiquis inventa, in unum collegimus. Sed quia initium peculiaris hujus historiæ ponit Valerianum Laurentianæ passionis tempore Romæ commorantem; quod Baronius, aliique recentiores negant: & aliunde multa sunt magni momenti, suis explicanda locis, in prominentem Martyris honorem resultantia; quæ a posita Imperatoris Romæ præsentia sub ipsis passionis actis valde dependent; urget ea propter hanc modo agitare caussam. Quam etiam ventilatam postulant Adonis, quæ sequimur, acta: ne videlicet sine fundamento videamur distinguere inter ea, quæ Præfectus, quæque Imperator in martyrii processu dixere, aut præcepere; licet unum utrisque tribunal fuerit: unde celebri poetæ Prudentio copia facta est texendi carmen suum, cuncta gesta Leviticæ passionis sub solius Præfecti Urbis moderamine recensendo.

2. Ajunt ergo adversarii cum Baronio ad annum Christi 261. *Novo a Valeriano absente dato ad Senatum rescripto, persecutio acrior, sæviorque decreta est*. Sed neque Baronius, neque alter hujusmodi opinionis, vel minimum producunt documentum in propriæ adsertionis confirmationem, quo sensis suis nostra consociare valeant. Concedimus enim nos, eodem anno, quo sæva illa persecutio mota fuit, quo & Sanctus Laurentius suam passionem absolvit, discessisse Roma Valerianum, ad Persas (invadentes Imperii terras) debellandos, ingenti sibi exercitu comparato: at penitus negamus, gestum id fuisse ante Martyris passionem; solumque admittimus factum circa finem mensis Septembris, vel initium Octobris, ejusdem anni: neque oppositores ulla possunt ratione solida perturbare acta Laurentiani martyrii; in quibus legitur, Cæsar præsens, ac præcipuus auctor fuerit inauditæ, horrendæque passionis illius, qua rescripti a se editi modum enormiter, ac præter exemplum excessit. Et quidem Prudentii silentium de hac re nihil ex adverso probare potest; quemadmodum nihil obstat contra complura, quæ Martyr perpessus est, tormenta, præter ultimum ignis supplicium, quorum Sanctus Leo Magnus in suo meminit sermone, quanquam de iis Prudentius ne verbum quidem fecerit; ac solum ignis pœnam expresserit. Poetæ licuit canere, salva rei veritate, quæ de Martyris actis sibi placuerunt; nec tenebatur ex integro cuncta referre; minus de Imperiali agere præsentia; unum, ut diximus, quum fuerit Cæsaris, Præfectique tribunal. Objectabunt forsitan Cyprianum, qui laudata epistola ad Successum scribit: *Huic persecutioni quotidie insistunt præfecti in Urbe, ut si qui sibi oblati fuerint, animadvertantur*. Ita sane res se habebat cum fidelium turba, vulgaribusque Clericis. Constituti enim fuerant plures ibidem Præsides in ejusmodi causis, plebejo fuso sanguine, finiendis. Nec quia præsens erat in Urbe Cæsar, Præfecti commisso sibi muneri minus incumbere debebant; qnin potius tum maxime: quandoquidem sub oculis degebant imperantis Principis, rescripti sui observantiam exigentis. At, ubi sermo fuit de Summo Pontifice, suisque Comitibus, ac præsertim de Custode Ecclesiastici thesauri; alia fuerit habenda ratio, ne pueri quidem ignorabunt; semel ostendatur a nobis, quod Valerianus sicut in editione primi rescripti, ita & secundi Romæ dies egerit ad tempus usque passionis sanctissimi nostri Levitæ, quin immo & ejus discessus ab Urbe: qui verisimiliter ultra mensem Augusti dilatus fuit; quod mox probandum aggredimur.

3. Siquidem Muratorius in sua celebri, accurata, quam edidit de rebus Italiæ historia vulgari idiomate, vir profecto nemini eruditione secundus, tom. 3. in Valeriani gestis ita illius anni, passionis Laurentianæ, eventus enarrat, quæ latine sic sonant: „ Gothis, aliisque barbaris nationibus, Romanum vexantibus Imperium, Vulpius Crinitus, Thraciæ „ Gubernator, quum in infirmitatem incidisset, „ opus erat in illis regionibus adsistentia strenui alicujus Ducis, qui exercitui præesset. „ Quocirca Valerianus Imperator primi, hujus „ anni mensibus „ idest 259. (quanquam auctor, sequens Pagii calculum, rem ponat sub anno 258., in quo signat consules Fuscum, & Bassum, sub quibus passus est Martyr, prout cap. 1. num. 2. libri præsentis abunde egimus) „ primis, inquit, hujus anni mensibus Consulatus eorundem, Valerianus illuc direxit Lucium Domitium Aurelianum, sui vices tenentem; literasque ipsius Valeriani, ad hunc „ missas Ducem, servat nobis Vopiscus, in quibus Imperator consulatum adpromittit Aureliano pro die 22. Maji „ (intelligendum id videtur de Consulatu extraordinarie collato; nam in ordinariis Consulibus sub Valeriano, & Gallieno *Aureliani* nomen minime reperimus scriptum) „ jussis itaque Principis ille Dux strenuus obsequens, venit in Thraciam, quam „ Ghoti inundaverant. Pluribusque initis cum „ barbaris bellis, eos tandem Romanis ut plurimum gladiis confodit; & qui ferrum ex „ iisdem inimicis evasit, trans Danubium aufugiens, se recepit. Ita Illyricum, & Thracia fuerunt ab hostium jugo in libertatem „ adserta „. Additque laudatus Muratorius: „ post-

„ postquam hujus plenæ victoriæ notitia Romam pervenit, atque in Urbe festa illius acti triumphi agerentur; Romanorum lætitia interturbata fuit ob infaustum acceptum nuntium, eo tum perventum; quod nimirum irrumpente in Siriam Rege Persarum Sapore, ditio illa Romani Imperii magno subjacebat detrimento excursionibus Persarum. Hinc Valerianus, ingenti comparato exercitu, adire coram super loci faciem in Orientem statuit. Quemadmodum eodem anno re ipsa id præstitit. „

4. Certe, si quis, nullo partium occupatus studio, singula diligentis historici narrata consideraт, thesim nostram in meridiano videbit loco, catam lumine. Quod enim dicit, *primis anni mensibus*, missum ab Imperatore Aurelianum in Thraciam; non obscure indicat, in Februario, vel Martio id actum fuisse. Addatur temporis spatium, quo suum confecit iter ille Dux, invenicmus transisse circiter mensem Aprilis. *Multa*, inquit, *certamina cum barbaris iniit*, nempe istis huc illuc per Thraciam, & Illyricum discurrentibus, sesque munientibus, ac defendentibus contra Romanorum arma in locis munitioribus, quibus ab Aureliani exercitu difficilius invadi possent: unde vix credibile est, quod in vasta illa regione trium mensium cursu plenam de illis victoriam assequi potuerit, totamque Thraciam, & Illyricum de manibus hostium liberare, iis, ut adseritur, pene omnibus gladio confossis. Sicque fere consumtos inspicimus menses Maji, Junii, ac Julii in eodem magno complendo facinore. Junge his tempus, quo ex Illyrico missus ab Aureliano nuntius Romam pervenit: dies adde cum præparationis, tum celebrationis festi pro parta victoria, nonne cadentem deprehendes mensem Augusti? Quid, si adjicies tempus congregandi ingentem exercitum, ut Romam pervenit alter ex Oriente infaustus nuntius, occupatæ videlicet a Persis Syriæ; quam ob causam perturbata fuit in populo, quæ agebatur, festivitas? Et tamen adversarii ore sereno definiunt, Valerianum haud Romæ fuisse, non solum passionis tempore nostri Levitæ, sed neque die dati rescripti mense Junii; dum hoc datum etiam volunt a Cæsare in expeditione Persarum. Inconsiderantiam scriptorum excusa: Concludasque, vix circa finem Septembris, vel initium Octobris Imperatoris e Roma discessum fuisse sequutum.

5. Quod vero narrat Flavius Vopiscus (nonnisi mense Novembri evenisse intelligimus) ubi nimirum ait: *Cum consedisset Valerianus Augustus in thermis apud Byzantium præsente exercitu, præsente etiam officio palatino, assidentibus Memmio Fusco Consule ordinario, Bebio Macro Præfecto Prætorii ... Valerianus Augustus dixit* Aureliano (qui transeunti Cæsari per Thraciam venerat obviam) *Gratias tibi agit, Aureliane, Respublica &c. Hodie te Consulem designo scripturus ad Senatum, ut tibi deputet Scipionem, deputet etiam fasces*. In commemorato Fusco Consule annum passionis Martyris habemus: in eo autem, quod Imperator Aureliano significat Reipublicæ plausus actos pro gesta victoria, confirmatum agnoscimus a Scriptore syncrono Valeriani, hunc interfuisse celebratis solemniis, ut Muratorius scribit, ac deinde congregatum ex urbe suum movisse exercitum, nempe circa finem Septembris, vel initium Octobris. Quemadmodum Hieronymus de Bardis in suis Mundi Chronicis ad annum Christi 259. post Sancti Laurentii passionem ejusdem Cæsaris, adnotat, profectionem e Roma reapse sequutam in Siriam.

6. Veniamus modo ad explorandam Sanctorum Patrum mentem; quid nimirum senserint de tyranno, qui præsedit Martyris lanienæ. Prætermissoque Adone, qui sæculo nono floruit, ponitque Imperatorem adfuisse perhorrendo Sancti nostri supplicio; Venerabilis Beda, & Gregorius Magnus (ille in serm. de S. Laur. iste in antiphonario, ad Gallicanam Ecclesiam directo, sub officio S. Hippolyti M.) perspicue declarant ipsum Cæsarem Laurentii lanienæ præsedisse. Sed quia his Patribus opponi posset, quod crediderint rem actam sob Decio, non autem sub Valeriano, ad solidiora documenta manum damus. S. Fulgentius Ruspensis Episcopus, vel quisque sit vetustissimus auctor sermonis, *Qui Beati*. (Opus, ut videtur elaboratum sæculo quinto, chronologicum hujusmodi erratum nesciens) *Expavit*, inquit, *Imperator Impius, Quid sibi volunt isti?* nempe panperes a S. Laurentio sibi præsentati) *ubi sunt thesauri, quos promisisti?* Sanctus Maximus Taurinensis Hom. 4. inedit. Biblioth. Medic. Sanctum inducit Laurentium hæc ad Tyrannum verba in craticula facientem: *Versate me, inquit, Rex manduca: jam coctum est*. Nomen autem *Rex*, absolute prolatum, nonnisi supremum indicat Principem, minime subordinatum istius ministrum, qualis erat Urbis Præfectus. Quamobrem Prudentius etiam in peristephano stropha 12. de hoc inferiori Præside cecinit:

Versat famem pecuniæ
Præfectus Urbis regiæ
Minister insani Ducis,
Exactor auri, & sanguinis.

Ministrum eum vocavit Ducis, sive Regis, non item *Regem*, quo vocabulo designabatur Imperator; unde Urbs dicta erat *Regia*. S. Augustinus sermone alibi laudato, qui incipit: *Cum omnes*, Sancti ustionem exponens, ait: *Quamvis Rex improbus ligna subjiceret, incendia majora*

jora supponeret, tamen has flammas S. Laurentius &c. Romana Ecclesia in 9. lect. off. diei XIII. Augusti de S. Hippolyto, qui post Levitam Sanctissimum passus est, recitat: *Comprehensus & ad Valerianum Imperatorem adductus, ab eo de suæ religionis professione interrogatus &c.* Ex prophanis igitur historicis, ex Sanctis Patribus, ex Ecclesiæ Romanæ documento ineluctabiliter concludimus, non absentem, sed Romæ præsentem Valerianum fuisse: qui, adjuncto sibi Præfecto in secreto suo peculiari palatio (uti perpetua Urbis traditio fuit) super Viminalem sito montem, quo loci fortasse residebat, quum sub Decio, Gallo, & Volusiano Imperatoribus Censoris dignitate gauderet, Imperator tandem quum esset, S. Laurentium affecit martyrio. Caussam vero, quare privatam illam domum elegerit ad ejusmodi opus, dabimus infra, quum de hac re agendum erit.

7. Reliquum est, videamus ad plenam historiæ notionem, quisnam fuerit hic Urbis Præfectus, cui Cæsar Sanctum tradidit ad exigenda cuncta Ecclesiæ talenta qua blanditiis, qua minis. Apud Contelorum, & novissime apud Eduardum Corsinum, peculiares instituentes seriem Præfectorum urbis, ex antiquis erutam tabulis, discimus, eum fuisse Cornelium sæcularem; qui ad tres annos, nimirum 258. 259. & 260. Præfecturam Urbis obtinuit. Hinc etiam errasse videntur in serie Consulum Petavius, Pagius, & alii passim recentiores Chronographi, qui ponentes anno 258. Consules Fuscum, & Bassum; anno 259. Æmilianum, & Bassum; coacti sunt anno 260. adsignare consules hunc Cornelium Sæcularem, & Junium Donatum; quum reapse hoc anno dictus Cornelius Urbis Præfectus, non consul, fuerit. At juxta tabulam Haloandri, a nobis alibi laudatam, idem Cornelius ad fasces ordinariorum Consulum una cum Junio Donato transiit anno 261., prædecessoribus Fusco, & Basso positis anno 259., Æmiliano, ac Basso II. 260., quo anno triennalem perfecturam Urbanam Cornelius explevit: potuitque cum Donato in Consulatu Æmiliano, succedere 261. Ceterum auctores, qui ex errore putaverunt, Sanctum Laurentium passum sub Decio, consectarium quoque fuit, ut in Præfecto similiter errarent, salva in reliquis integritate actorum ejusdem Sancti Levitæ, ut opportunis ostendimus locis. Utrosque demum nempe Imperatorem & Præfectum in unum convenisse adversus laudatum Sanctum Archidiaconum, satis firma sententia est. Quandoquidem sicut graviter decepti sunt negantes Cæsaris præsentiam in martyris passione, moti ex Prudentii silentio; ita & errarunt, qui soli tribuerunt Imperatori actum de Sancto judicium, ducti ab aliquorum Patrum silentio circa Præfectum; lumen quum aliud pro adsertione utriusque præsentiæ antiqui Patres vel divisim protulerint, quorum alii meminerunt Præfecti, alii Cæsaris suis in sermonibus de S. Laur.

8. Impiis ergo declaratis Satanæ ministris, apte ad narranda ulteriora Sancti Levitæ gesta procedimus. Is enim, ut in carcere ab Hippolyto constitutus fuit, videns eodem loci conclusum hominem cæcum, *Lucillum* nomine, prophetico motus spiritu, inquit ad eum: *Crede in Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum, & baptizare, & illuminabit te.* Respondit ei Lucillus: Ego semper desideravi baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tum Beatus Levita catechizavit eum, & accepta aqua, baptizavit, & illuminati sunt oculi ejus. Romanorum porro traditio est, ut complures scriptores asserunt, Sanctum Laurentium, aquam ea in custodia non habentem, qua suum baptizaret catechumenum, fontem vivæ aquæ perpetuæ ibidem mirabiliter aperuisse; quam usque hodie manantem cernimus, infirmis admodum salutarem. Hac vero per Urbem divulgata illuminatione cæci, multi alii, capti oculis, accesserunt ad carcerem, manuducti; exoratusque S. Archidiaconus, ut manus suas super eorum oculos admoveret; signum crucis faciens, cæcos omnes, sibi oblatos, protinus illuminavit.

9. Decuit sane Levitam magnum hoc prodigiorum genere peculiariter a Deo mirificari, viventem adhuc in terris; ut quæ mira tum erant videntibus, mirabiliora fierent aliquando intelligentibus; quum videlicet assequeremur intellectu, quæ per corpoream cæcorum illuminationem spiritalis præfigurabatur gentilium illuminatio, idololatriæ cæcitate detersa: uti hanc illustrationem completam martyrii ejus triumpho cum Prudentio celebravit Ambrosius, prædicans: *Tanta martyrii ejus gloria extitit, ut passione sua mundum illuminaverit universum*: Quemadmodum & apud Isaiam scriptum erat cap. 42. ℣. 6. & 7. *Dedi te in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum.* Nam de quibus cæcis sanctus Vates Isaias loquutus fuerit, citato loco satis aperuit ℣. 17., & 18., inquiens: *Confundantur confusione, qui confidunt in sculptili, qui dicunt conflatili: vos dii nostri ... Cæci intuemini ad videndum.* Descendit ergo corporaliter in domum carceris, (ipsius Isaiæ phrasi loquor) *ut* spiritaliter *educeret de conclusione vinctum, ac sedentes in tenebris illuminaret.* Lumen etenim ipse Levites erat, in tenebris lucens, dum conjectus in carceris umbras, cæcos omnes ad se venientes, ut diximus, illustravit, postquam Lucillum, in eadem vinctum custodia, a duplicis cæcitatis tenebris exemit, efferuitque in libertatem filiorum Dei. Et hæc quidem ante passionem præstitit, in eorum indi-

indicium, quæ per triumphum suum esset acturus. Dominus quippe noster Jesus Christus, qui de se aliquando dixerat: *Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ*: Appropinquante jam passione sua, Jerosolymam petens; dum appropinquaret Jericho, cæcum illuminare dignatus est: Lucæ 10. In quem locum Gregorius hom. 2. *Jerico*, inquit, *luna interpretatur, quæ dum menstruis momentis decrescit, defectum nostræ mortalitatis designat. Dum igitur Conditor noster appropinquat Jericho, cæcus ad lumen redit: quia dum divinitas defectum nostræ carnis suscepit, humanum genus lumen, quod amiserat, recepit. Unde enim Deus humana patitur, homo ad divina sublevatur*. Ecce, qui figura substantialis est Patris, secundum Apostolum, factus Pontifex magnus in æternum, suam quodammodo similitudinem in magno nostro Levita expressam voluit; nimirum, ut is etiam, qui ex accidenti dono lumen erat, ad postremum carnis suæ defectum, sive ad passionem suam appropinquans, cæcos similiter illuminaret: quo dilucide signaretur, ob atrocissima; quæ pro Dei amore mox, erat tormenta subiturus, fidei suæ lumen universo allaturus esset mundo.

10. Prodigia interim talia manu Laurentii in illuminatione cæcorum fieri videns Hippolytus, stupore ac extasi plenus, simul & amore tam pulchri, tamque amabilis Juvenis factus humanior, accessit ad eum (juxta quod scribit Venerabilis Beda) dicens, ut sibi redderet thesauros, propter quos captus erat. Quatenus posset idem Custos carceris vinctum ipsum eripere de manibus Imperatoris irati. Hanc cum eo faciebat humanitatem, iniqua commiseratione permotus. At Levita beatus ingenue, utiliterque misertus ejus, respondit: *O Hippolyte, si credis in Dominum Jesum Christum, & thesauros tibi ostendo, & vitam æternam promitto*. Ad hujusmodi verbum divina tactus gratia idem custodiæ Præfectus, incunctanter ait, secundum Responsorialis Gregoriani testimonium: *Si dictis facta compensas, credam & ego in Deum tuum Jesum Christum*. Tum Beatus Diaconus illum necessariis instruxit Fidei articulis, ac dispositionibus congruis præparatum, baptizavit. Statimque Hippolytus *illuminatus est a spiritu sancto*, (ait Ven. Beda) *ita quod vidit sanctorum animas in Cælo ante Deum gaudere: videnfque gaudebat, & precabatur Sanctum Laurentium, ut baptizaret totam familiam suam. Et baptizavit ibi homines, ac mulieres viginti novem in domo Hippolyti*. Quibus actis, venit ad eundem Custodem nuntius, dicens, ut Præfecti Urbis mandato Sanctum Levitam adducat *in Palatium*. Idest, in domum Cæsaris. Nam apud veteres vocabulum *Palatium* sine ullo addito regales significabat ædes. Unde colligitur, accessisse Præfectum Urbis ad Imperatorem (qui tum apud Sallustii forum, & hortos æstivo residebat tempore) ut perversum illud judicium ex utriusque consensu procederet. Mirum propterea nemini esse debet, quod supracitatus venerabilis Beda refert; videlicet, quod audito Præfecti nuntio: *Tunc Hippolytus Beato Laurentio ait, quod Imperator volebat eum videre*. Ubi alia vetusta sancti acta narrant: *Dixit ergo Hippolytus ad Beatum Laurentium: Præfectus, jubente Cæsare, præcepit, ut te ad illum perducam*. Unum, ut jam tetulimus, hac in causa fuit utrisque tribunal; unde factum est, ut aliqui ex Patribus Præfecti jussa Imperatori tribuerint; & vice versa, quæ Imperatoris, Præfecto: quemadmodum hoc posteriori modo rem exposuit Prudentius; dum in eadem regali domo, in eodemque tribunali utrique adversus Sanctum Archidiaconum convenerant.

11. Erat septima lux Augusti, quando Laurentius, coram Præfecto sistendus ab Hippolyto, huic respondit: *Eamus, quia mihi, & tibi gloria paratur*: Martyrii sic honorem suo custodi prædicens Propheta Domini. Egressusque cum eo de carcere, in Imperiales contendit ædes, *Sallustianas* nuncupatas: ubi tranquilla, & hilari fronte se stitit ante conspectum Præsidis, qui, juxta Prudentium a stropha 15. ad 27., taliter adfatus est ad constitutum sibi Vinctum. Soletis vos Christi sectatores conqueri, quod justo amplius nos sæviamus in christianorum corpora, scindentes ea plusquam cruente. Hanc ut ego tecum censuram fugiam, quiete, ac blande efflagito, quod exsequi debeas. Proditum est siquidem nobis, Antistites vestros sacris suis in actionibus uti vasis & candelabris aureis & argenteis; nec non frui oblationibus credentium ingentibus; ditari ex fundis divenditis sestertiorum millibus: quæ omnia in Ecclesiarum abditis occultare studetis. Hos thesauros exposcit hodie usus publicus, Regium ærarium, fiscus Cæsaris. Dogma vestrom est illud: reddi cuique deberi, quod suum est: in nummis imago, & superscriptio Cæsaris est: nil præter justum postulo: *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari*: ne vestra doctrina in solis inanibus stet verbis, ad perfectionem operis nil conducens. Cui Levita inclytus æquali vultus serenitate responsum dedit, inquiens: Habet, haud nego, Ecclesia nostra plurimum argenti, & auri, ac opes, Augusti thesauris ampliores, quas tibi prodere non recuso. Id unum oro, da mihi inducias biduo, aut triduo, ut pretiosa cuncta tibi congregem, variis disperta locis; atque, ut par est, in calculom digesta, expedite, illa tibi tradere valeam. Sanctus

ctus Augustinus Serm. 103. Maurinæ editionis, aliter 123. de diversis, adnotat, alia Virum magnum addidisse verba eidem tyranno, nimirum: *Mittantur mecum vehicula, in quibus apportem opes Ecclesiæ*. Tumet (Prudentius sequitur) Præfectus gaudio, quasi jam domi, & in arca Regia ingentes illi resignati essent thesauri. Spatium Laurentio facit tridui: atque, ut idem Augustinus refert, *Continuo jussum est: quot vehicula poposcit, tot ierunt. Poposcit autem multa, & quanto plura erant vehicula, tanto* in tyranno *erat major spes prædæ, corde conceptæ*. Ita Sanctum Levitam, a vinculis absolutum, dimittit; ut libere pergat, solum illi destinato ad cautelam Hippolyto comite. Quandoquidem hunc ignorabat illius opera conversum ad fidem Christi; iccirco rem agendam sub custodis oculis in tuto satis positam putabat; adeo ut sponsor elabi non posset, neque a promissis recedere.

12. Catholica mater Ecclesia quot annis in officiis S. Martini, Turonensis Episcopi, libertatem istius animi considerans coram sæculi Principibus, multo affecta stupore, hisce verbis exclamat: *O Beatum Pontificem, qui* non *formidabat Imperii principatum!* Apostolosque alte commendat, de illis prædicans: *Isti sunt triumphatores, & amici Dei, qui contemnentes jussa Principum, meruerunt præmia æterna*. Sacras, profanasque volvamus, ac revolvamus historias, in solis nostri Martiris actis peregrinum hoc inveniemus excogitatum; ut inducias is peteret ab hoste infensissimo, quibus obtentis, non qualitercunque contemneret Imperatoris jussa; sed aliquando rediens, omni sollemnitate ac pompa coram populi multitudine illius avaritiam, & infidelitatem irrideret. Certe si Angelus (corpore, in quo pati possit, carens) illudere imperantem Principem voluisset, nihil quum sibi esset formidinis ab illius potentia exspectandum; haud facilitate majori, haud majori libertate id exsequi potuisset, ut Heros iste perfecit; licet universis sensus doloribus propter infirmitatem carnis foret obnoxius, hostilique violentiæ subjectus derisi Potentis. Parum visum est Laurentio pro Dei gloria Imperii contemnere principatum, nisi etiam ludibrio illum exciperet; omnemque propterea commotam adversus se tyranni bilem ad animi sui relaxationem offenderet; ut melius infra patebit. Admiranda sunt equidem illa Sancti Ignatii, Antiocheni Antistitis, ad Trallenses verba: *Utinam fruar bestiis, quæ* mihi sunt præparatæ . . . *Quod si venire noluerint, ego vim faciam, ego me urgebo, ut devorer*. Sed aliud erat irritare bestias, ut veloces essent ad ipsum devorandum, quotum vel uno morsu cito ad cælestem transire posset Patrem: Aliud avaritiei efferatorum Principum insultare facetiis: efferatorum, inquam, Principum, qui suppliciis exquisitissimis prorogare studuissent irrisoris mortem, non optatum illi concedere laborum finem. Hoc plane fuit, illud Ecclesiastici cap. 43. ℣. 3. longe altius in se ipso complere: *Cum leonibus lusit quasi cum agnis, & in ursis similiter fecit, sicut in agnis ovium*. Novum istud, ac singulare, quod celebramus, exemplum imitandum sibi proposuit distinctus inter Martyres Vincentius (ut nonnulli volunt, Laurentii ex sorore nepos) provocavit enim non semel carnifices, ut in se ipsum sævirent. Egit hoc tamen, invitans eos ad experiendum, quanta in ipso esset virtus Christi, seriis sermonibus, non illusoriis simul verbis & factis; ut ejus præstiterat (& nos dicamus) Avunculus. Neque istius virtutis hæredi occasio data fuit, ut tangeret ulcus avaro, quo, scriptura teste, *nihil est scelestius*: minus, ut exasperato vulcere, ipsum festivis salibus irrideret. Hæc Laurentii gloria est, alteri neutiquam data, & fortasse etiam nec in posterum danda.

13. Attendamus igitur irrisionis actui. Cepit eadem die Levita sapiens una cum Hippolyto egenos, egenasque fideles, per Urbem discurrens, colligere; atque in Custodis ædibus congregare, donec numerosissimam pauperum compleret turbam duorum dierum, quo circuivit, spatio. Die vero induciarum tertia eos vehicula conscendere jussit; admonens, quum sisterentur in conspectu Imperatoris & Præfecti, voces, ac manus attolerent, eleemosinam petentes. Hora quocirca opportuna ex dictis egressus ædibus, ad Sallustii palatium iter instituit cum vehiculorum aurigis; eoque perventus, quo Cæsar cum Urbis Præside ipsum manebat; audientiam poposcit. Videtur, hac in narratione historica Sanctus Ambrosius circa tempus ab aliis Patribus discordare; quum in libro officiorum 2. cap. 28. scribit: *A quo cum quærerentur thesauri, promisit se demonstraturum, sequenti die pauperes duxit:* Dum ceteri doceot, id factum post dies tres. Verum exponendus censetur Ambrosius de die sequenti completo; ita ut sensus sit: Die Augusti septima, quæ anno 259. incidit in Dominicam, promisit Levita beatus, se thesauros ostensurum; sequentique die completa, idest martis incepta, pauperes duxit; nempe Augusti nona: sicque tres funt dies incompleti, sicut triduum mortis Christi. Major difficultas oritur circa locum, quo eosdem pauperes duxit. Nam Beda serm. de S. Laur. inquit: *Tertia die cum omnibus pauperibus ad palatium Imperatoris ivit, quos fecit stare foras, & ipse intravit in palatium ad Imperatorem ... cui ait, ut exires foras*. Nempe ad videndos translatos jam thesau-

sauros ante domum Regiam. Ado autem in Martyrologio scribit: *Beatus Laurentius collatam pauperum multitudinem introduxit in palatium*. Reor nihilominus utrosque venerabiles auctores sic esse conciliandos; nimirum quod Beda vocabulum *Palatium* secundum strictiorem significationem acceperit; Ado vero secundum latiorem. Primus indicare voluit ædium fabricas, opertas tecto; secundus ipsas ædes cum adnexo atrio; in quod pauperes S. Archidiaconus introduxit; subsistere illos faciens in ejusdem atrii platea subdiali; ipse autem in ædes Imperiales ingressus est. Quod consonum videtur Augustino, scribenti serm. cit. 103. *Implevit vehicula pauperibus, & reversus est cum eis*. Vehicula sane, mendicis onusta, nonnisi in atrium domus introduci potuere extra Regia cubicula.

14. Valde aliter rem actam describit Prudentius: sed desistimus illam exponere; quandoquidem misso, num in facti circumstantiis extrinsecis aliqua poetica Sanctus vates sit usus licentia; vel, quia procul ab Urbe, binisque remorus alpibus, eam relationem, sive traditionem acceperit; missis etiam nonnullis gravibus, quas ejus descriptio patitur, difficultatibus; existimo neutiquam recedendum esse ab Augustini, aliorumque Patrum scriptis, non ligata, sed soluta elaboratis oratione; ut de ceteris Laurentianis historicorum actis universaliter taceamus; a quibus figuratæ locutiones poeticæ abesse compelluntur. Certe in substantialibus venerationi habenda sunt cum ceterorum Patrum scriptis Prudentii monumenta; at in modis, & circumstantiis adjacentibus, si emergat contradictio, deferendum esse videtur illis, qui oratione soluta simplicius, quam qui ligata rem descripserunt, multis involutam figuris. Hinc Ecclesia occursum Laurentii cum Sixto referens, Ambrosium sequitur, dicentem, quod in eadem via oraculum Pontificis Levita Sanctus acceperit: *Post triduum me sequeris*: licet Prudentius afferat, ea verba Sixtus pronuntiaverit, quum esset affixus crucis stipiti. Martyrem eundem Sixtum tum Ecclesia, tum Prudentius celebrant; sed in martyrii ejus qualitate differunt, illa gladio animadversum, iste crucis tormento confectum prædicat, sermone forsitan synecdoche ornato, specie pro genere sumta, qua *crucis* vocabulum pro qualiber sumitur pii hominis passione. Martyrologia clamant, nostri Martyris corpus, in craticula relictum, Hippolytus summo mane rapuit, Justinoque Presbytero adjuvante, in agrum transtulit veranum. Prudentius vero ait, elevatum fuisse super cervices Patrum: quod in magna funebri pompa fieri solet. Unde Du-Mesnillus ad annum Christi 259. num.59. scribit: *Senatores, quibus mira tanti Martyris constantia Christum esse Deum suaserat, humeris extulere sanctum corpus*. His profecto, majoribusque honoribus corpus illud sanctissimum transferri merebatur; sed quei præstari talia potuerunt in Urbis corde, in idololatrarum medio; veritum quum esset christianis sub capitali pœna Martyrum corpora sepelire? Ad figuraram in aliqua sermonis parte locutionem nonnulli recurrunt. Optime quidem. Neque nos hæc dicta volumus, ut auctoritati Prudentii detrahatur; quem hae in re loco suo convenienter exponemus; sed ut animadvertamus, eum quantumvis pium, & sanctum, non mere historicum, sed poetam egisse, cui multa in carmine texere licuit sine offendiculo veritatis, quemadmodum non ignorant eruditi.

15. Intermissum igitur argumentum præsentis narrationis prosequamur. Introductus Laurentius ad Principis, ac Præfecti auditorium, interrogatusque, ubi essent thesauri, quos promiserat pro die tertia se allaturum; respondit, juxta Ven. Bedam, Imperatori, *ut exiret foras*. Scilicet extra tectum domus in prominentia v. g. rostra alicujus fenestræ, respicientis atrium palatii sub dio: quemadmodum Joannis 19. ℣. 4. intelligendum est, quod legitur: *Exivit Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras... & dicit eis: Ecce homo*. Statim Cæsar, ac Præfectus, æstu avaritiæ perciti, festinantes exiere foras, Levita duce; & ecce vident cuncta vehicula plena inopum turmis, voces, & manus tollentibus, ut eleemosinas acciperent ab ipso, foras exeunte, Principe. Ad inexspectatam rei novitatem conversus Imperator in Laurentium, ut scribit Augustinus, ad eum horrore ac stupore perculsus, ait: *Quid est hoc?* sive ut Fulgentius enarrat: *Expavit Imperator impius: Quid sibi volunt isti? Ubi sunt thesauri, quos promisisti?* Cui Levita Laurentius indigitans pauperes: *Ecce*, inquit, *hi sunt thesauri Ecclesiæ, quos tibi promisi; hos tibi & attuli*. Subdit idem Fulgentius: *Hi sunt thesauri mei, qui portaverunt divitias meas, ubi tu non poteris extendere manus tuas. Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do*. Instabant interim pauperes magnis clamoribus, & invalescebant voces eorum, eleemosinam postulantium; adeo ut, inquit Prudentius, opus fuerit jussu Præfecti, militari verisimiliter præsidio, illos ex atrio depellere. Stroph. 46.

Fragor rogantum tollitur:
Præfectus horrescit stupens,
Conversus in Laurentium,
Oculisque turbatis minax.

16. At Levita magnanimus, qui nihil vetitus Cæsaream majestatem, adeo sollemni de-

mon-

monstratione illuserat illi, ut ludificatum ipsum Imperatorem attonitum omnino reddiderit; magis floccipendens frementem adsessorem judicem, evangelica libertate (referente Prudentio a stropha 47. ad 78., cujus longum sermonem perstringimus, servata proprietate verborum) sic viriliter reprehendit. *Quid frendens*, inquit, *minitaris? Quidve tibi bis in egenis displicet? sordida ne, vilia, & despicienda horum existimas membra, quorum morbo viget coram Deo robustior animus? Nonne ulcera mentis prævisis corporis sunt fœdiora? Quid de externa membrorum integritate jactaris, quam interna peccati lepra corrumpit? Superbe, tu despicis, & exsecraris eos, qui carne soluti, pretiosi lucebunt in arce Patris, purpureis flolis, & aureis coronis clari. Hi vere sunt gemmæ coruscæ, quibus Dei Templum ornatur: Hi nummi aurei, quos tibi dare spoponderam. Ne talenta recuses, sed oblata incunctanter suscipe. Sic Romanam ornabis urbem: implebis ærarium Principis: ditior & ipse fies.* Ut hæc audit Præfectus, magis excandescens, exclamat, dicens: Ridemur, & miris illudimur modis! Ergo ne ctactare sic audes Cæsarem? His ludictis Præfectum Urbis excipere? His jocis, hisce salibus Regalia jussa contemnere? An impune te strophas istas existimas nexuisse? Novimus persuasionis tuæ vanitatem. Dices: mortem oppetam libenter: Martyri votiva est mors. Mortem quidem dabimus: raptim perire nequaquam: mors tua longos protrahet dolores. Bene est, quod hic solus Mysteriarches ex omnibus inciderit in manus nostras; ut omnibus singulare sit exemplum, quid mox alii timere debeant. Hæc juxta Prudentium. Verum sceleſtissimus præses postremis his verbis prophetasse videtur. Laurentius namque factus est singulare cunctis mortalibus exemplum; quo edocerentur, quid esset timendum, idest, solus Deus: nec ullo modo omnia quidem tormenta diaboli, quæ, consumto patientis corpore, tandem aliquando finem habent: Cernens itaque Præfectus Virum ad hæc impavidum, nulla oris serenitate immutari, fidentem credidir in arte magica; qua se putaret evasurum sine ullo dolore cuncta supplicia. Unde, juxta Sanctum Adonem, ad illum inquit: Quid varias per multa? Sacrificia diis, & oblivifcere artes magicas, in quibus confidis. At Levita intrepidus magno vocis imperio Imperatorem, & Præfectum redarguit, dicens: *Quare vos coarctat diabolus, ut jubeatis Christianos sacrificare Dæmoniis?* ingenuam animi libertatem Cæsar impius ultra sustinere non valens, jussit illico sanctissimum Juvenem denudari coram se, ac immaniter scorpionibus cædi: neque Imperiale palatium in lanionum macellum fœde convertere dubitavit.

17. *Scorpiones*, ait Menochius in 3. Regum cap IV. ℣. 11. *sunt virgæ spineæ, ubique aculeatæ, quales passim videmus in sæpibus*. Et Macrius verb. *Scorpio*, inquit, *Martyrii genus, erat enim nodosa, ac spinea virga, quæ percutiendo carnem lacerabat: ita appellata; quia ad instar Scorpionis caudæ curvabatur*. De qua & Isidorus lib.5. Ethimolog. adnotat: *Arcuato vulnere in corporibus infligitur*. Quocirca ex delicatissimo illo Sancti Levitæ corpore rivuli sacri cruoris undique defluebant; neque tamen frontis ejus tranquillitas ea sanguinis pluvia potuit vel minimum obnubilari. Erectus etenim stabat in alto veluti Olympi vertice, in quo perturbatio nulla succedit. Hanc & interiorem animi celsitudinem indicare furenti Cæsari non est dedignatus; solum istius dolens insaniam: propterea inquit: *Ego quidem gratias ago Deo meo, qui me dignatus est conjungere servis suis: tu autem, miser, torqueris insana, & furore tuo*. Sic Ado in Martyrologio. Perinde ac si dixerit: Tantum abest, ut hæc sanguinea procella, quam in me concitasti, vel tantillum me commoveat, quin potius majorem animi tranquillitatem mihi creet; qua, multa fruens pace, gratias agere valeo Deo meo, qui me tam largiter honorare dignatus est, ac inter familiares, & domesticos suos peramanter adlegere. Miseriam tuam condoleo; qui, dum torquere me putas, ipse torqueris insania, & furore tuo; quod me nec minimum videas perturbari. In tali montis Olympi culmine se degere pauculis illis verbis Laurentius manifestavit, veluti haberet sub pedibus suis nimbos, grandines, fulguta, fulmina, omnemque inferioris aeris iniquitatem, ac omnes mortalitatis humanæ vicissitudines, extra metum quemcumque positus.

18. Iisdem Valerianus auditis verbis, vultumque Martyris in crudeli adhibita laniena videns nullatenus obfuscatum; intellexit ad opus valde arduum suam admovisse manum, pugnamque difficilem iniisse; qualis erat cum tali, tantoque Viro, æque verba, ac verbera spernente, colluctari. Considerans que ad eum deterrendum profuturum minime, si more consueto nunc unam, nunc alteram torquendi machinam in medium afferri juberet: Ut in cruciandis aliis Martyribus actum fuerat a prædecessoribus suis, tyrannis sævissimis: audi, quid excogitaverit. Heus, inquit ad milites, levate eum, & date in conspectu ejus omne genus tormentorum. Idest, omnia horribilia instrumenta, quæ unquam invenit tyrannorum sæva crudelitas ad Martyres Christi excarnificandos, huc simul sub ejus oculis afferte; ut vel sic feralium omnium machinarum plenus intuitus animum ejus concutiat, doceatque itatum timere Cæsarem, quem

quem Orbis, vel a longe auditum, reformidat universus. Allatæque sunt protinus, inquit Ado, laminæ ferreæ, lecti, baculi, plumbatæ, & cardi. Tum imperator (subdit Beda) Laurentio dixit: Superbe Laurenti, nunc adora deos nostros, quos adoramus: quod si non feceris, omnia hæc tormenta expendam in te. Veruntamen inexpugnabilis Heros cunctas cernens ante se paratas tormentorum machinas, ad Cæsarem sese tandem convertit: quidque responderit, audiamus a Grasio Carthusiensi, qui ex selectissimis, ut testatur, ac probatissimis Patribus Sanctorum vitas conscripsit: *Quasi ante sordidum*, narrat Auctor, *astitisset hominem*, *vocem illam emisit*, *quam mundus expavit*, *dæmones exhorruere*, *Angeli e cælo demirati sunt*. *Infelix*, *ait*, *Imperator*, *qui me istis machinis terrendum putas*: *Ista mihi non arma*, *sed ludus*; *non tormenta*, *sed virtutis excitamenta*; *non gladii*, *sed ludicra puerorum territamenta sunt? ista me tu*, *miser*, *formidare putas? Has epulas ego semper optavi*; *tantum abest*, *ut illos formidare debeam*. Cumque tyrannus resumsisset: Dic ergo, ubi tui similes sunt, ut simul his in voluptatibus epulemini? Levita ingenuus admiranda Divini Spiritus vi confirmatus, non minus generose quam antea, Cæsaris audaciam retundens, mira libertate respondit: *Non es dignus eorum conspectui præsentari*.

19. Atris iccirco agitatus furiis imperator, minusque aptum existimans locum, quo sibi conciliaret reverentiam ab æquissimo ejusmodi Aspernatore (erat enim, locus, ut diximus, electa domus æstivo tempore ad voluptatem apud hortos Sallustianos) hinc Laurentium, catenis vinctum, in maximum superbumque Tiberii Cæsaris palatium, quod Romanis ex antiquariis in libro antiquæ Romæ, Barbiellini expensis ann. 1745. edito, pag. 131., *Sedes Romani Imperii* dicebatur, adduci jubet; ut ibi nobilium Romanorum comitatu publice pro tribunali sederet in basilica Jovis. Erat hoc ædificium, a quo mons *Palatinus* est appellatus, amplissimum; totumque montem complectens; amphitheatrum ab oriente, capitolium ab occidente habens. In iisdemque Imperialibus ædibus, scribit Panvinius ex antiquis monumentis, templum fuisse Jovis, nuncupati *Propugnatoris*. De quo supradicti testantur antiquarii pag. 135., habentes: *In actis S. Laurentii legitur*, *fuisse templum quoddam Jovis intra Tiberii palatium*, *hocque forsitan esse potuit*. Ipsummet fanum esse videtur, cujus meminit Floravantes in *Roma ex æthnica sacra*. pag. 42. dicens: *De Jovis basilica in palatio*, *intra quam factus est conventus præsentibus Augustis*, *universisque aulicis potestatibus*, *habetur in actis S. Sylvestri Papæ*. Non enim apud antiquarios reperimus, duplex ibidem fuisse Jovis templum, sed hoc unicum, quod a Panvinio Jovis *Propugnatoris* dicitur, quanquam alii Jovis *Victoris* appellent. Adoniana vero referunt acta: *Vinctus catenis*, *adductus est Beatus Laurentius in palatium Tiberii*, *ut ibi de gestis audiretur*, *& sedit Cæsar pro tribunali in Basilica Jovis*. Unde conficitur, templum istud non aliud fuisse, nisi Jovis *propugnatoris*, seu *victoris*. Porro tribunal, Facciolato interprete, apud Romanos suggestus fuit, unde conspici sedentes poterant a confluentibus; nam multorum hominum capax erat locus, ut Cicero in Bruto indicat c. 48., dum inquit: *Volo*, *hoc oratori contingat*, *ut cum auditum sit*, *eum esse dicturum*, *locum in subselliis occupetur*, *compleaturque tribunal*. In editiori autem loco, jam commemorato, sella erat curulis, jurisdictionis insigne. De qua Tacitus lib. 1. c. 75. *Tiberius*, inquit, *assidebat in cornu tribunalis*, *ne Prætorem curuli depelleret*. Excelsus siquidem locus ille arcuatam figuram habebat, ad cujus extremitatem Cæsar tum sedit.

20. Hanc loci mutationem decrevit perfidus rex ad ostentationem suæ gloriæ, potentiæ, opulentiæ, ac imperatoriæ majestatis coram Laurentii oculis; ut is ad conspectum magnificentiæ imperantis in superba Jovis basilica, adsistentibus Urbis magnatibus, sive regalis curiæ potestatibus, non auderet habere talem, tantumque principem quasi vilissimum homuncionem, uti retro fecerat; sed pavore ac reverentia repleretur eo in publico sollemni conventu, studeretque imperialibus obsequi jussis perquam demisse. At fefellit impium malitia sua; fefellissetque pariter, si cum diabolo super astra Cæli suum collocare solium potuisset. En pro tribunali sedet, superbiæ vento distentus; ac severo vultu præsentarum sibi Levitam intuitus: Age, inquit, sacrifica diis, & noli confidere in thesauris absconditis. Contra Laurentius incredibili constantia, nec minori quam prius animo, serenaque facie: *Vere*, resumit, *confido*, *& securus sum de thesauris meis*. Putasne, reposuit Cæsar, thesauris & pecunia te redemtum iri? Misertus Martyr excelsus ignorantiæ hominis carnalis, qui *thesaurorum* vocabulo nequibat aliud intelligere, nisi lucida terræ hujus argenti, & auri metalla; quanquam ipse Christi Minister non multo ante in pauperum oblatione indicasset illi, de spiritalibus se thesauris loqui; nihilo secius minime gravatus est, juxta Surium num. 18., iterum sese explicare claris hisce verbis: *Ego Christi famulus securus sum de thesauris cælestibus*. Tum Valerianus ira magis inflammatus, jussit fustibus eum cædi; verbera verberibus, & vulnera vulneribus ad-

dens, ut Martyris constantiam frangeret. Qui tamen quo vehementius cædebatur, eo fortior, atque constantior evadebat; ita ut sub illo flagellorum turbine tranquillus vocem extulerit, ad Valerianum dicens: *Ecce, miser, vel modo cognosce, quod triumpho de thesauris Christi, & non sentio tormenta tua*. Hæc ex Adone. Unde conjicere licet, quid Laurentii oculis visa sit superba illa, & publica imperialis ostentatio. Ecce *miserum* appellavit, auro, bisso, ac purpura indutum principem, in fulgenti sedentem basilica, cui coronam faciebant Imperii optimates, cujus nutibus obtemperabant armati milites, quem Romanus pertimescebat Orbis; ne hilum quidem hæc omnia reputans, quin potius commiseratione permotus, eum ab infidelitatis ignorantia experimentis propriæ constantiæ ac tranquillitatis, in inflictorum verberum perpessione demonstratis, solicitus vindicare conatur. *Cognosce, ait, miser, vel modo; quod triumpho de thesauris Christi*. Translate dictum est, *triumpho*; nempe exsulto, & gaudeo pro cælestibus gratiæ thesauris mihi a Christo impensis; quibus ditatus, experior, dolores corporalis substantiæ spiritalem neutiquam offendant, vel tangant. Quocirca subdit: *Non sentio tormenta tua*: idest non me lædunt, non me torquent interius, nec animum affligunt. *Sentire* namque verbum ad corporeos licet referatur præcipue sensus, sicut & *dolere*; ambo tamen ad interiores animæ potentias, quas etiam indirecte afficiunt, extenduntur; ut ex communi loquendi usu probatum agnoscimus.

21. Sic spretum, & elusum Leviticis hisce sermonibus se Cæsar sentiens coram potestatum omnis generis multitudine, novis actus furiis. Augete, ad carnifices inquit, fustes; & ad latera ejus applicate ferreas inflammatas laminas. Immani sub hoc tormento ardentium laminarum Martyr inclytus ad Deum conversus, ait: *Domine Jesu Christe, Deus de Deo, miserere mihi servo tuo: quia accusatus non negavi nomen sanctum tuum. Interrogatus te Dominum Jesum Christum confessus sum*. Pudore perfundebatur interea crudelis imperator, atque vehementi angebatur cordis dolore, quod quantumvis ferro, & igne sæviret in Martyrem; deterrere hunc minime poterat a confessione nominis Christi. Magisque sibi displicebat, quod in tam sollemni conventu decertare voluerit cum homine; a quo vinci, ac superari se videbat sine ulla spe obtinendi quippiam ab ipso Heroe divexato; non aurum ab ejus ærario alienare; non Christum ab inexpugnabili ejus auferre pectore valens. Tamen ne omnino videretur in pugna succumbere, carnifices ab inferendis illis torturis desistere jussit, vana cognoscens illa esse conamina, nihilque ad sua vota conducere. Sese vero ut excusaret coram magnatibus, quod nihil hactenus eo in luctamine profecisset, juxta Surii acta, dixit ad Martyrem: scio, illudere te arte magica tormenta; sed mihi non illudes. Præstigiis dæmonum tribuit; quod Martyr eluserit inflicta sibi supplicia; ut nimirum impleretur, quod scriptum intelligi accommodate poterat de illo: *In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui*. Psal. 65. ℣. 3. Sequitur impius rex apud eundem auctorem: Testor deos, deasque, aut sacrificabis, aut diversis pœnis te interficiam. Strenuus autem Christi pugil, quasi Leo adlatrantem despiciens catulum, consueta oris tranquillitate respondit: *Ego in nomine Domini Jesu Christi non reformido tormenta tua, quæ ad tempus sunt. Fac, quod facis, noli cessare*. Veluti dixerit, quid prosunt verba, ubi verbera nihil proficiunt? Tormenta in Christi nomine non timeo; quomodo vanum vocis sonitum formidabo? Tempus frustra teris: torsiones supervacue ad aliam differs horam. Numquid displicet, quem elegisti, certaminis locus? Luctam comple, quam cepisti; ne imperfectam heic finas, fraudesque proceros ab exspectatione concepta, videndi scilicet rei finem; ne forte te dicant: Hic homo luctari cepit, sed luctam non potuit consummare: ceptum prosequere certamen, donec perficias: *fac quod facis, noli cessare*. Sic quondam Judæ Christus dixerat: *Quod facis, fac citius*. Hunc Sacerdotem Magnum Magnus Diaconus sequutus est; spiritus enim Patris, & Filii loquebatur in eo.

22. Impotentiæ redargutus imperator ad flectendum Martyrem in sui obsequium, quascunque diaboli machinas adversus eum applicaret, quibus vellet facere de infrangibili illius constantia experimentum; quod priora sibi non sufficeissent, atque ita sollemniter derisus maneret coram Imperii sui primoribus; expers consilii, quidque ageret nesciens; pavidus insuper; ne altero inito cum illo certamine, novis ab eo salibus illuderetur; mortem illi acerbissimam eodem loci sine mora inferre decernit. Lictoribus præcipit, ut Sancti corpus plumbatis sine ulla misericordia contundant; ac ejus frangant ossa, usquequo ultimum exhalet spiritum. Eo in mortali agone Levita Sanctissimus constitutus, ingentibus oppressus doloribus; corporeisque viribus multiplicem ob lanienam exinanitus, quum diutissime cæderetur, putabat se jam resolvi. Unde in hunc oravit modum: *Domine Jesu Christe, qui pro nostra salute dignatus es formam servi accipere, ut nos a servitio dæmonum liberares, accipe Spiritum meum*. Naturaliter sane fieri neutiquam poterat, ut ultra vitam traheret sub illa immani plumbatarum tempestate. *Erat*, inquit

inquit Baronius in notis ad Rom. Martyrol. *6.* Jun. lit. d., *id genus tormentorum flagellum ex funiculis, in quarum summitatibus glandes plumbeæ erant impactæ;* & quamvis *in usu* earum limitarentur ictus ad certum numerum, adhuc tamen subdit idem Baronius: *Complures iter ictus plumbatarum efflasse spiritum reperiuntur, ut testantur Ammian. Marul. lib.* 28. *& Ambrosepist.* 57. *lib.* 2. *edit. Rom. Prætermittimus recensere innumeros fere Martyres, qui ad obitum usque plumbatarum verberibus sunt affecti.* Merito icirco S. Vincentius Ferrerius serm. de S. Laur. inquit: *Miraculum fuit, quod superviveret illis flagellis.* Hinc intelligere debemus, reliquum passionis S. Laurentii nonnisi miraculo divinæ Potentiæ, in humanis præter naturæ ordinem illum detinentis, tribuendum esse.

23. Ut autem Martyr sanctus transcriptam orationem absolvit, ecce vox de Cælo facta est, quam etiam perfidus ille tyrannus audivit: *Adhuc multa certamina tibi debentur.* Sic Ado, & Surius, quorum secundus num. xix. addit: ut ad aures ferocis imperantis eadem insonuerunt verba, diris agitatus furiis, torvoque supercilio conversus ad circumstantes: Audistis, ait, Viri Romani, & cætus Reipublicæ, ut dæmones consolentur sacrilegum, qui nec deos, nec principes vestros timet, nec exquisita tormenta formidat? Hisque dictis, hora verisimiliter meridiana jam elapsa, surrexit a tribunali, solvitque optimatum conventum, militibus mandans, ut reum suum, catenis vinctum, Sallustiano, quo ipse reverte-batur, restituerent palatio. Deceptus est vero Floravantes Martinellus, quum pag. mihi 44. de foro Sallustii scripsit: *Hic S. Laurentius ad ferreas laminas ardentes damnatus est.* Quod manifeste opponitur Adoni, tradenti, laminas candentes Martyris corpori fuisse admotas una simul cum fustium augmento, postquam sanctissimus Juvenis, præsentatus in basilica Jovis, tyranno insultaverat, dicens: *Non sentio tormenta tua.* Neque optimatum cætus fuit solutus, nisi post auditam de Cælo vocem, ut habet Surius; quod certe accidit in diutina flagellatione plumbatarum, quæ subsequuta est laminarum ardentium admotionem lateribus ejus: uti cum ipso Surio scribit Ado. Restat igitur in Tiberianis ædibus, non in Sallustianis Levita Sanctus flagrantibus laminis adustus fuerit. Quid autem posthæc in foro Sallustii de eodem actum sit, sequens proximum libri hujus caput significabit: dum præsens claudimus, nonnullis considerationibus super delapsam e Cælo vocem adjectis.

24. Jam Sixtus tribus ante diebus Laurentio, martyrium sitienti, prædixerat; *Majora tibi debentur pro Christi fide certamina:* Jam per eas, quas hactenus exposuimus, passiones acerbissimas oraculum istud Pontificis sui completum in semeripso Beatus Levita conspexerat, ubi Sacerdos unico ictu gladii terminum vitæ præsentis attigerat: unde igitur est, ut in illo plumbatarum horribili agone Deum suppliciter exorans, ac dicens: *Domine Jesu, accipe spiritum meum*: Non aliud de Cælo responsum obtinuerit, nisi illud: *Adhuc multa certamina tibi debentur?* Neque audiendi sunt, qui cælestem corrumpunt sententiam, sic eam vertentes: *Adhuc multa tibi desunt certamina*: sed omnino cum Romana Ecclesia, cui adstipulantur vetusti codices, legendum est: *Tibi debentur.* Magnum plane Laurentii meritum! Ur ajunt scholæ, *De congruo*; dum hac in materie locum habere non potest alterum *De condigno*; Gratia quum sit, pati pro Christo, secundum Apostolum ad Philippenses 1. ℣. 29. *Vobis donatum est pro Christo non solum, ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini.* Tanti etenim fuit ille meriti *De congruo* apud Deum, omnigena virtute operaria suæ vitæ innocentis; ut convenienter debitum ei fuerit tale tantumque inauditæ passionis donum; quod ut plene reciperet; opus fuit, Deum legi naturæ laxamentum dare, ac miraculo servare illi vitam; ut majoris certaminis, quod promeruit, capax fieret. Gaudeant igitur ceteri Christi Milites, coccinea induti stola proprii cruoris, quibus Maximus Taurinensis serm. de plur. Mart. gratulatur, dicens, quod *Propter ante actam vitam meruerint ad Martyrii gloriam pervenire*: Nimirum ob talem, vel talem vitam pervenire meruerint ad talem, vel talem martyrii gloriam, prout uniuscujusque vitæ meritum postulaverit: Qualis, putabimus nos, debuit esse ante acta Laurentii vita, quæ illi talem ac tantam promeruit martyrii gloriam; pro qua non satis fuit naturalis patiendi capacitas, nisi divina virtus accederet, hominem sustinens, ne morris fata perimerent; dum supra quod pati poterat, humana ejus natura prolixius oportuit pati? Lex communis beatis Martyribus fuit, quum illatæ passiones exæquassent vitæ meritum, tum lethali accepto vulnere, pretiosam obirent mortem: at lex ista minime fuit pro Laurentio constituta: suorum celsitudo meritorum, quum mortalem hanc vitam ageret, tanta fuit, ut lethali etiam accepta plaga, sub flagellis plumbatarum, superstes divinitus servaretur, ad ulteriores sustinendas in suo corpore passiones, queis majores excogitari nequirent; quatenus vel sic fierer satis merito sanctissimæ vitæ ejus, uti æquitas exigebat.

25. Legimus xii. Jo.28., factam olim fuisse super unigenitum Patris Filium vocem de

 cælo:

cælo, dicentem: *Clarificavi, & iterum clarificabo*. Siquidem Christus Dominus prius oraverat Patrem, inquiens: *Pater clarifica nomen tuum*. Super quæ verba Tirinus ex Augustino, Chrysostomo, & Eutymio habet: *Quasi dixerit: Fac, Pater, sicut tu statuisti, & quocumque modo tibi placuerit, sive per passionem & mortem meam, sive alia via clare, & gloriose manifesta nomen tuum*, Docte sane: quandoquidem hæc expositio consentit alteri Joannis testimonio XIII. ubi narratur, quod, quum exisset Judas Iscariot de cœnaculo, ut Dominum Judæis traderet, *dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis, & Deus clarificatus est in eo*. Quia videlicet, festinante impio proditore ad Principes Sacerdotum, ut sibi daretur militum cohors in capturam Domini, passio istius jam redigebatur in opus; cujus exhibitione implebatur glorificatio Dei. quomodo autem per passionem suam clarificaretur Pater, ipse Dei Filius exposuit, sequenti versu dicens: *Nunc judicium est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras*. Pulchre Rupertus in hunc Evangelistæ locum cap. XII. 31. scribit: *Nunc judicium est mundi, tempore præsenti; nunc princeps hujus mundi eiicietur foras, futuro tempore dixit. Præsens passio ipsius judicium est mundi, idest salvatio, discernens a reprobis universitatem electorum. Futurum autem erat, ut post Sancti Spiritus effusionem princeps hujus mundi eiiceretur foras de cordibus, imo & de templis gentium, vel delubris, ita ut, florescente fide, converterentur in altaria Christi*. Libro autem quarto de Divinis Officiis idem venerabilis Abbas de posteriori hac Diaboli ejectione loquens sub nuncupatione *Fortis armati* Lucæ XI. 21. pro statione Dominicæ III. in Quadragesima, rem sic exponit: *Hujus Officii prælibata ratio commendat, quod scriptum est, statio ad Sanctum Laurentium. Nam quorum, nisi Sanctorum Martyrum, & Hujus præcipue præliis hic, de quo dictum est, fortis armatus de atrio suo, quod Roma fuit, ejectus est?* Clarificatio igitur Dei constat electorum discretione a reprobis, ac diaboli ejectione a cordibus & fanis gentium per passionem & mortem Christi; in cujus rei, proxime tum futuræ signum, vox insonuit de cælo super Dominum, dicens: *Clarificavi, & iterum clarificabo*. Et quia in executionem ejusdem expulsionis diaboli, Martyres secundaria instrumenta fuere, quorum morte usus est Deus ad infidelium conversionem; insequens inde fit, & ii quoque passione sua clarificaverint ipsum Deum. Quamobrem Sanctus Evangelista Joannes cap. XXI. 18. & 19. illa Christi verba ad Petrum expendens: *Cum senueris, alius te cinget, & ducet, quo tu non vis:* protinus subdit: *Hoc autem dixit, significans, qua morte clarificaturus esset Deum*.

26. Cerne modo admirabilem unius & alterius cælestis vocis consensionem; nimirum illius, quæ super Dominum Jerosolymis facta est, & alterius, quæ Romæ super Laurentium. Quid enim ad hunc posteriorem vox illa fuit: *Adhuc multa certamina tibi debentur?* nisi *Clarificavi* nomen meum prioribus a te toleratis passionibus: *Et iterum Clarificabo* subsequentibus, quæ tibi debentur, certaminibus ad mortem usque? Ita sane. Quia videlicet *præcipue*, ut laudatus Rupertus inquit, maximi hujus Ducis prælio ejiciendus erat mundi, sive tenebrarum princeps e cordibus & delubris gentium; quantumlibet iste fuerit fortis armatus, ac zelo nimio custodiret atrium suum, quod Roma erat. Et valde quidem notandum nobis est, quod tametsi non semel in aliis Sanctorum passionibus legatur, vocem de cælo venisse; nihilominus id factum advertimus in eorum actis, ut Dei Milites certiores redderentur, quod priores ipsorum fusæ preces fuerint exauditæ, aut pro se, aut pro aliis, eorum aliquando nomen invocaturis; vel ut ipsi Martyres vocarentur ad accipiendam gloriæ coronam; aut etiam securi ut essent de parata in cælestibus sibi sede. Quinimmo novimus, id genus voces non solum ad aures Sanctorum, ad quos factæ sunt, verum etiam & nonnullorum fidelium circumstantium resonasse, quatenus & ii confirmarentur in spe gloriæ futuræ, ac in omni fidei veritate. At, ubi sermo est de voce superna, quæ venit in nostri Martyris passione; audita hæc fuit non a sulo Laurentio, non a solis, qui illic aderant, fidelibus; sed insuper ab universis ibidem circumstantibus idololatris, ut supra notavimus num. 23. Nimirum in similitudinem vocis illius, quæ super Dominum de cælo venit: de qua Joannes laudatus scribit: *Venit ergo vox de cælo: & clarificavi, & iterum clarificabo. Turba ergo, quæ stabat, & audierat, dicebat, tonitruum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus est. Respondit Jesus, & dixit: Non propter me hæc vox venit, sed propter vos*. Veruntamen sicut olim Judæi increduli, cælestem audientes vocem, erraverunt, dicentes: *Tonitruum esse factum*: Ita fidei persecutores, Laurentii tempore, ut vocem desuper audierunt, blasphemantes dixere, illam non Dei, sed dæmonum fuisse vocem. Homines vero Dei divinam fuisse credidere. Quocirca vel congruenter intelligimus, sensibilem illum vocis sonum non tam propter Laurentium factum fuisse (cui satis erat, ut Dei Spiritus loqueretur ad cor) quam propter justos & injustos circumstantes, nempe ut illi informarentur ad tolerandas pro Christi nomine quaslibet

libet passiones; isti vero ad mentis accederent sanitatem. Sed excæcavit istos malitia ipsorum: *Noluerunt intelligere, ut bene agerent*. Morti sævissimæ Sanctum Domini Ministrum addixerunt, putantes in exsecrationem sic ituram fore memoriam ejus. Turpissime tamen decepti sunt: quandoquidem in sempiternum illius honorem, a mente hominum nunquam delendum, transierunt etiam ipsius instrumenta supplicii. Et nunc quidem intelligimus cælestis vocis iteratæ mysterium super hunc Martyrem singularem. Nam palmarum die, antequam veniret vox illa de cælo, aperuerat Dominus in parabolis os suum, dicens: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert: concluseratque sermonem, adiiciens: si quis mihi ministraverit, bonorificabit eum pater meus*. Noverat autem Christus, fore hoc Evangelium predicandum in universo mundo die Augusti decima, uti prolatum in sui Martyris Ministri laudem: Ideo Laurentii tempore vox iterum de cælo venit (sensibilis omnibus, ut illa, quæ intonuit super Dominum) qua nimirum signaretur præsens adesse, quem futurum commendaverat divina veritas palmarum die, loquente similiter cælo. Præsens, inquam, ipse Martyr adesset, qui jam manum extendebat ad eam distringendam suæ victoriæ palmam, de qua postmodum Augustinus ferm.10. de S. Laur. scripsit: *Inter omnes Martyres Laurentius victrice palma radiavit*. Vide, quanta sit Laurentii gloria! quantus & ejus honor! dum gloriari potest in Domino, habuisse unigenitum Dei Filium, una cum præeunte voce de cælo, admirabilis sui triumphi, tum futuri, præstantissimum Laudatorem. Quid altius? Excellentius quid?

27. Hanc profecto supereminentem Beatissimi Martyris laudem, quanquam non verbo, facto tamen confirmare visa est Ambrosiana Ecclesia, quæ palmarum die quotannis ab Imperiali Sancti Laurentii basilica (ubi ordinarius Antistes loci palmarum ramos benedicebat, ac distribuebat Clericis) consueto transibat ordine ad cathedrale templum, ipso Archipræsule sollemniter equitante, necnon crystallinam splendidam, palmisque ornatam, ferente crucem: Quem ritum licet Sanctus Carolus Borromæus propter populi abusum ademerit; ne memoriam tamen significantis mysterii aboleret, statuit; ut omnes pueri, qui Christianæ fidei rudimentis instruerentur, pomeridiano tempore congregati, ordinatim bini ac bini pergerent eodem die cum palmis, vel ramis olivarum ad præfatam Laurentianam basilicam; quo tributum laudis persolverent Illi, qui, præsignante Domino sub eadem luce, primariam demum inter Martyres palmam retulit de principe mundi, e templis gentium foras ejecto; Deumque verum singulariter sua passione mirabili clarificavit. Quisque autem citati ritus Mediolanensis Ecclesiæ plenam cupit habere notitiam, assequetur eam in Tractatu de Gloria Martyris posthuma lib.2. cap.4. num.31. dum ad ulteriora nos passionis Leviticæ acta vocant.

CAPUT IV.

Absolvuntur cetera perhorrenda supplicia, quæ passus est Levita beatus. Romanus interim miles ad Christi fidem convertitur; & a Sancto Diacono baptizatus, martyrio coronatur. Miris splendoribus refulget S. Laurentii facies, dum uritur in craticula. Incomparabilis ejus in tormentis serenitas, qua ignes urentes spernit, & cum tyranno ludit. Varia contemplatu digna expenduntur; nec non Decas instrumentorum supplicii, qua Martyr amplissimus excruciatus est, partite dinumeratur, ac mystica consideratione illustratur.

Videns, ut diximus, crudelis imperator, nec ostentata propria majestate, nec palatii Tiberiani superbia, nec basilicæ jovis magnificentia, nec splendore imperialis curiæ, nec publicitate judicii, nec severioribus minis, nec exquisitis torturis se quicquam proficere potuisse, quo Laurentii constantiam ad sui, vanorumque deorum obsequium flecteret; quin potius, si Virum inexpugnabilem aggrederetur iterum novis cruciatibus coram populi multitudine, se vincendum majori cum dedecore prævideret; de discessu inde loci sibi consuluit. Quare apud Sallustianos hortos, unde discesserat, se recepit: quo militibus reum suum reduci mandaverat. Erat enim Sallustii palatium ab urbis corde remotum prope mænia civitatis, non longe a porta Salaria, de quo Floravantes pag.44. scribit: *Ad hujusmodi hortos fuisse palatium, forumque Salustii cujus miranda fundamenta, nobis visa cernuntur sepulta in vinea dominorum de Verospiis: ibi spectabatur tempore Sixti V. obeliscus ægyptiacis notis inscriptus, humi prostratus, & confractus. In hujusmodi Salustiano palatio, foroque tribunal paratum fuit*

Sancto Laurentio Martyri : & coram Valeriano Cæsari præsentatus ... Hinc eductus ad montem Viminalem igniti Martyrii palmam in Olympiadis thermis obtinuit .

2. Pomeridiano itaque, ut suademur, tempore ejusdem diei martis, nonæ Augusti Valerianus, præsente Cornelio sæculari, Urbis Præfecto, iterum Sanctum Laurentium ad quæstionem vocavit. Eumque in profitenda nostræ fidei veritate persistentem videns, jussit super catastam nudum extendi. Baronius in notis ad Martyrol. Rom. *16.* Martii lit. *6.* inquit: *Erat catasta instrumentum torquendi, diversum tamen ab equuleo*. Cui adversari videtur cum aliis latinæ linguæ interpretibus Facciolatus, dicens: *Catasta equuleus erat, in quo homines torquebantur*. Hæc autem dissensio ducit ortum ex varia equulei significatione. Scriptores enim ecclesiastici passim pro equuleo intelligunt lignum oblongum in terra, vel tabulato desixum, & sursum erectum, ad cujus summitatem facinorosi quidam, vel etiam nonnulli Martyres, ligatis manibus, suspendebantur, atque ita pendentes, diversis cruciatibus exercebantur. Quo sane modo intellectus equuleus, a catasta longe differt. Non desunt vero in sacris, prophanisque historiis, qui sub equulei vocabulo intelligant machinam ligneam, instar equi, uti explicat idem Facciolatus, super cujus dorsum hominem stratum carnifices extendebant, eumque supinum, severeque protensum, sic adligabant illi scamno recurvo, ut se movere nullatenus posset. Hinc etiam. Isidorus lib.5. Orig. equuleum ab extendendo dictum esse, affirmat. Et quia tali pacto S. Laurentius tortus in equuleo fuit; qua ratione Instrumentum istud cum catasta confunditur (quæ nonnisi jacentis corporis ad torsionem adinventa fuerat, ex quacunque demum ad libitum materia esset constructa, sive ligno, sive ferro, sive ære, ut ex adductis a citato Baronio liquet exemplis) ideo scripserunt aliqui, Sanctum nostrum fuisse *distentum* (non suspensum) *equuleo*; alii vero *in catasta* protensum. Clarius Summus Pontifex Innocentius III., eruditissimus vir, *prostratum*, dixit, *in catasta*.

3. Quonam autem alio tormentorum genere præter illud, quod ipsa catasta jacenti Martyri afferebat, vexatus is fuerit; Venerabilis Beda non explicat, sed tantum inquit: *Postquam verberatus fuit* (nempe plumbaris, de quibus ante loquutus est) *Imperator jussit, ut mitteretur in tormentum, quod illi appellabant catasta, ubi membra sua erant extensa, quod non poterat se movere*. Sanctus Vincentius Ferrerius post plumbatas, pectinibus ferreis laceratum fuisse narrat. Sed unde id acceperit, haud exploratum habemus. Omnes ceteroqui codices, quos lustravimus, docent; scorpionibus iterum eum fuisse cæsum. Standum iccirco est Adoni, scribenti: *Porro extensus in catasta scorpionibus gravissime cæsus est*. Quomodo vero fieri potuit, ut Martyr tot præcedentibus exagitatus tormentis, tantaque sanguinis effusione exinanitus, *gravissime* cæsus fuerit scorponibus, (qui, ut testantur auctores, parvis, subtilibusque spiculis mortem inferebant) & nihilominus supervixerit, sola Dei omnipotentia, quæ, ut diximus, a susceptis plumbatarum ictibus perpetuo illum miraculo conservabat, edocere nos valet. Cujus & virtute tolerata fuisse sine vitæ amissione, quæ de cetero in actis passionis ejus usque ad mortem leguntur; persuasum cunctis Christi fidelibus esse non dubitamus. Attende interim, quid ipse Martyr egerit, dixeritque in eadem reiterata corporis proscissione scorpionum flagellis. Scribit enim laudatus Ado: *subridens, & gratias agens, ait: Benedictus es, Domine Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui nobis donasti misericordiam, quam meriti non sumus. Sed tu, Domine, propter tuam pietatem da nobis gratiam, ut cognoscant omnes circumstantes, quia tu consolaris servos tuos*.

3. Fructus hujus orationis quinam fuerit, dicemus postea; dum in aspectu descriptæ positionis in equuleo nostri pretiosissimi Martyris, excitamur ad ea contemplanda, quæ tum Ven: Rupertus, tum S. Antonius Patavinus de eodem excelso Christi Archimilite mystica scripturarum interpretatione protulerunt. Id enim solum deerat in significationem, quod Levita hic magnus proprio rubens sanguine, adlectus esset maximus inter Divinitatis rufos equos, secundum Zachariæ Prophetæ visionem: nimirum, ut ulterius sese accommodaret machinæ, in equi formam compactæ, qua visibili figura sanguinea indicatum invisibile mysterium, majorem acciperet claritatem. Siquidem Zacharias cap.1. ℣. 8. &c. inquit: *Vidi per noctem, & ecce vir ascendens super equum rufum, & ipse stabat inter myrteta, quæ erant in profundo: & post eum equi rufi, varii, & albi. Et dixi: Quid sunt isti, Domine mi? respondit vir, qui stabat inter myrteta, & dixit: Isti sunt, quos misit Dominus, ut perambulent terram*. Super quæ Rupertus de more sapienter ait: *Vir ille ipse est Dominus ... Quid equus, nisi humana ipsius natura? Equum autem ducit rufum propter ipsius sanguinem rubicundum ... Plane a sanctis Scripturis testimonium habere, hoc est inter myrteta stare*. Paullo autem infra subjungit: *Equi Domini alii maryrio rufi, alii candore virginitatis albi, alii diversorum charismatum donatione varii ... omnes equi ejusmodi sessorem unum habent*

habent Deum. Postremo singulariter in Sancti nostri laudem transiens, scribit: *Unus de equis fortissimis (quos jam ante Propheta rufos dixit, quærebat exire; & dictum est ei, perambula terram: quomodo Beato Laurentio dicenti ad Sixtum Papam: Quo progrederis sine filio, pater? Respondit ei Dominus per os illius, quod post triduum esset secuturus.*

4. Audiamus nunc, quid de hoc mystico dicat sonipede Thaumaturgus Antonius Patavinus sermone XXIV. in Psalmos. Is enim prædicator egregius thema illud assumens: *Probasti cor meum, & visitasti nocte; igne me examinasti, & non est inventa in me iniquitas*: inter alias Martyris laudes versiculum 19. cum sequentibus cap. 39. libri Job luculenter exponit, nimirum: *Numquid præbebis æquo fortitudinem &c.* ubi præclarum texit elogium fortitudinis Sancti Levitæ, in proposita æqui Dominici figura persistens: *Contemnit* (de natura equi ait secundum Job) *pavorem, nec cedit gladio. Super ipsum sonabit pharetra, vibrabitur hasta, & clypeus: Fervens sorbit terram, nec reputat tubæ sonare clangorem. Ut audierit buccinam, dicit, vah*. Super hæc, inquam, verba Job addit: *In pavore futura pœna, in gladio pœna, præsens notatur. Has duas Beatus Laurentius non timuit, quia nec supervenientibus territus est, nec imminenti gladio cessit. Super ipsum sonabit pharetra, in qua latent sagittæ, adversariorum machinatio occulta designatur: in hasta vero vibrata aperta violentia, in clypeo obstinatio. Adversus Beatum Laurentium non latens machinatio lictorum valuit, nec aperta violentia adversarii potuit, nec obstinatis eorum consiliis Martyr gloriosus a fidei constantia declinavit: imo fervens cælesti desiderio, terram absorbuit, quando Romanum Ecclesiæ incorporavit*. Obstinata plane consilia dicenda præsertim sunt illa excæcatorum judicum, quæ obdurati homines post auditam de cælo vocem, post visum hominem lethali verberationi plumbatarum superstitem, adhuc his perspectis miraculis, excogitarunt, & perduxerunt in opus alia tormentorum genera. Quorum primum fuit, Martyrem equuleo torquere. Sub cujusmodi catastæ supplicio ille, qui Divini equi rufi repræsentabat imaginem, pro inimicis orans, derisisque tormentis, Romanum militem convertit ad Deum. Cælesti namque desiderio salutis animarum fervens (inquit Antonius) gentilem hunc hominem incorporando Ecclesiæ, quasi *terram absorbuit*. Sive, ut Tirinus in cit. cap. Job loquitur: *Momordit, seu voravit*. Accipe Adonis acta, factum narratione historica describentia. *Tunc, ajunt, unus ex militibus, Romanus nomine, credidit Domino Jesu Christo, & dixit Beato Laurentio: video ante te juvenem pulcherrimum stantem cum linteo, & extergentem membra tua. Adjuro te per Christum, qui tibi misit Angelum suum, ne me derelinquas*. Sic mysticus equus *terram absorbuit*, licet amplius, atque amplius eam momordit, ac devoravit post sui corporis mortem, quando admirabilis sui martyrii virtute Roma, scriptore Prudentio, de ritu barbaro triumphavit.

5. Expendit denique Patavinus Sapiens citatum reliquum verborum Job, nempe: *Nec reputat tubæ sonare clangorem. Ut audierit buccinam, dicit, vah. In tuba*, inquit, *terror, & persecutio malorum: in buccina minæ, & instantia minarum: quæ duo Beatus Laurentius non reputavit, imo ad eorum instantiam exultavit: Unde dicit, vah, vox est exultationis*. Notant alii *vah* interjectionem esse non tantum exultantis, sed etiam insultantis, & irridentis. Nos autem, qui Sanctum nostrum, in equuleo distentum, hostium conatus ridentem aspeximus sub citatis Adonis *actis*, conspicimus & infra suis etiam incensoribus insultantem. Attendere nunc juvat in conspectu tantæ fortitudinis, ac libertatis animi Levitici, quid dicat, quid agat tyrannus illius? Obstupescit Cæsar iniquus, nonnulloque vano timore percellitur. Nihili facit audita conversi ad fidem militis Romani verba; nec quicquam severitatis cum illo exercet. Putat enim, eum patientis Laurentii præstigiis dementatum, suique capitis visionibus, præstigiorum vi excitatis, delirare. Conversusque, juxta Surium, ad Præfectum, inquit: Arte magica victi sumus. Hinc pertimescens, ne sicut Romano, ceteris militibus, vel etiam sibi quid simile contingeret, jussit protinus reum suum de catasta solvi, & elevari. Quem solutum Hippolyto in ejusdem regii palatii ædibus custodiendum tradidit; ut eum ad novum exhibeat mandatum. Ipse vero de loco acti judicii in secreta cubicula secessit cum sibi adsistente, ut conjicitur, Urbis Præfecto. Quandoquidem indubitatum est, is præsens fuerit subsequenti nocte ultimo Martyris agoni; ut testantur Prudentius, & Surius: & verisimiliter, quum Martyr a catasta solutus est, ac Hippolyto redditus, dies jam declinabat ad vesperas. Quid porro invicem consiliati fuerint, sequentia passionis acta demonstrabunt; quum patebit impletum illud Psalmistæ *66. Defecerunt scrutantes scrutinio*: sive ut Augustinus vertit: *Defecerunt scrutantes scrutationes consilia mala*: Nam proxime ante psaltes dixerat *scrutati sunt iniquitates*. In Divinum interea nos potius intendamus consilium. Nactus enim Romanus miles occasionem istam, quam vehementer optabat, ut posset ab eodem Sancto Laurentio administrari sibi baptismatis

sacra-

facramentum; metallicum accepit urceum (quem nos in Sancti basilica extra urbis mœnia vidimus, manibusque contrectavimus) & aqua plenum attulit, atque ad pedes sese demittens Beati Levitæ, cum lacrymis eum rogavit, ut conferret sibi aquæ lavacrum in verbo vitæ; dum eo loci nemo esset, qui prohiberet. Tum ejus precibus, ac lacrymis exoratos Levita sanctissimus, brevi supplicem instruens summis, ac necessariis scitu, fidei articulis, aquam benedixit; & baptizavit eum. Id factum pervulgavit ipse Romanus; quod audiens Valerianus, statim jussit eundem Neophytum sibi cum fustibus exhiberi. Qui, ne interrogatus quidem, clamare cepit coram Cæsare: *Christianus sum*. Moxque, tyranno jubente, ductus extra propinquam viæ salariæ portam, decollatus est quinto idus Augusti. Prædicti oblati urcei meminit etiam S. Greg. PP. in Responsoriali sub secundo nocturno off. S. Laur., nec non Beda, in homil. & Surius in actis, in quibus & Ado idipsum confirmat. Corpus ejusdem Romani Martyris Justinus in novum intulit Cœmeterium Cyriacæ in agro verano, ut idem scribit Ado in Martyrol. 10. Augusti.

6. Nemo autem sit, cui parum videatur, quod orante Laurentio, unus tantummodo ad fidei lucem pervenerit ex tot militibus, illic adstantibus. Non enim Martyr oravit, ut omnes circumstantes converterentur ad Christi fidem; sed spiritus sancti motione inquit: *Domine, da nobis gratiam, ut cognoscant omnes circumstantes, quia tu consolaris servos tuos*. Hujus plane orationis fructum reportavit illico per unius militis conversionem; qui, Laurentianæ consolationis, desuper concessæ, præco factus & testis, publice claraque voce circumstantibus omnibus, quod Divini solatii cum patiente Levita fieri videbat, aperuit. Vertendum est autem audientium vitio, si oblatam respuere notitiam veritatis ad propriam damnationem, delirio dantes, quod cælesti erat beneficio tribuendum. Noluerunt impii vocem illustrati militis audire, seseque ad Deum cum illo convertere, *quia* (dicam cum primo Regum libro, Cap.2. ℣. 25.) *voluit Dominus occidere eos*: & Levitici effusi sanguinis vindictam sumere die iræ furoris sui: sicut postea rei probavit eventus; quum duplici contritione, temporali scilicet, & æterna perdidit illos. Sed neque mysterio vacat, quod unus tantum ex eis, & quidem *Romanus* nomine, conversus fuerit: quemadmodum & in passione Dominica ex duobus impiis unus dumtaxat ad agnitionem Filii Dei pervenit; nempe, ut unitatis fidei servaretur sacramentum: unus enim Dominus, una fides, unum baptisma, una & Ecclesia. Quocirca Sanctus Augustinus tract. 17. in Jo. cap. 5. exponens, quare de tot languidis in probatica piscina, motum aquæ ad Angeli adventum exspectantibus, unus solummodo sanaretur; unumque similiter in ea sanaverit Dominus: respondit, quia præter unitatem non est salus. Pulchre igitur ad preces Laurentii, descendente Angelo, unus, *Romanus* nomine, veram Christi suscepit fidem, animæque salutem. Quo signanter daretur intelligi, extra unum Catholicum Romanum cætum, sive unam Catholicam Romanam Ecclesiam, unamque fidem ejus, animæ salutem inveniri non posse. Aut etiam fortasse in passione tanti Martyris id actum est, ad præostendendum, quod ejusdem præcipue Ducis triumpho Romanus ipse populus in unitatem fidei aliquando sine ulla animorum discordia foret coiturus, quasi cor unum, & anima una, gentium penitus superstitione delata.

7. Post solis occasum ejusdem diei nonæ Augusti, qua laudatus miles, ut diximus, martyrii gloria coronatus est, nocturnis jam invalescentibus umbris, filii tenebrarum Cæsar & Præfectus, odientes lucem, consilia, quæ in occulto inierant, ut exsequerentur; paucos delectos milites, qui sibi magis fidi visi sunt, in secretiorem miserunt locum, nempe ad Olympiadis thermas, in domum, ut alibi notavimus, proprietatis Valeriani, priusquam esset is Imperator, ubi tribunal parari jussere, sicut in Surianis legitur actis: eoque mandarunt Hippolyto, ut secum duceret Sanctum Laurentium, quo & ipsi venturi erant. Custos autem Hippolytus, considerata principis feritate, nocturnique temporis circumstantia, necnon secretioris loci designatione, horrendum aliquid moliri animadvertens contra Sanctissimum Juvenem; huic, magno mærore confectus, imperatoris mandatum cum fletu aperuit. Cui Sanctus Diaconus interrito, ac hilari vultu ait: *Noli flere, sed lætare potius, & tace; quandoquidem ego proficiscor ad gloriam*. Quasi diceret: Tu me diligis; & ad hæc, quæ mihi nuntias, fles? At ista duo non sibi bene cohærent; nam si me diligis, gaudere potius, quam flere debes; quia ego ad æternam beatitudinem & ad Patrem vado. *Lætare* igitur, *& tace*. Qua propter Hippolytus tali exhortatione roboratus, animos resumens, & cogitans, quod sanctus Levita paullo ante plenam fecisset Romano militi copiam, ut christianum coram imperatore statim se proderet; sibi autem altum imponeret de suscepta religione silentium: *Quare* (inquit apud acta, quæ Rupertus legit, & Surius affert) *ego non vociferor, quia christianus sum* (nimirum sicut Romanus egit) *& tecum occumbo?* Respondit Levita prudens: *Absconde potius in homine interiori Christum; & postmodum cum clamavero, audi, & veni*. Non enim expediebat eidem Custodi se manifestare Christianum; unicus

cus quum esset, qui, viso ultimo Martyris agone, fide dignum perhibere posset Ecclesiæ testimonium de omnibus iis, quæ gesta fuissent in secreto palatii conclavi collis Viminalis illo sub extremo, tremendoque conflictu; licet hunc Fortis Domini non timeret. Altera etiam urgebat silentii causa, nempe ut, completo certamine, ac discendentibus operariis iniquitatis, liber manere posset Hippolytus in iisdem thermis (reputatus Imperatoris fidus minister) ad curam sepulturæ illius sacri corporis; quod barbari relicturi erant super ignem; ut tedactum in cinerem omnino disperiret. Hæc, quæ Hippolytus non prævidebat, prænota erant Spiritui Sancto, qui in Martyre loquebatur. Quod vero pertinet ad alterum Leviticæ responsionis membrum, videlicet: *Et postmodum cum clamavero, audi, & veni*. Satis illustratum habemus Ruperti calamo lib. VI. de oper. Sp. S. cap. 18. ita scribente: *Dixit ergo cum clamavero, audi, & veni. Magnum utique suæ passionis miraculum parvæ rei, scilicet vocali comparans clamori ... & hunc clamorem audi, inquit, & veni. Videlicet quomodo ad classicum magni Ducis, ad sonitum tubæ ingentis excitatus, atque excussus miles animosus ad bella procurris*. Hisce itaque verbis imperturbabili vultus serenitate prolatis; Martyr eximius gressus cum Hippolyto ad Olympiadis dirigit thermas, opaca jam nocte; sciens eam esse horam furentis tegis, & potestatis tenebratum.

8. De hoc a Sallustianis ædibus postremo S. Laurentii egressu Floravantes Martinellus loquitur pag. 44. dicens: *Hinc eductus ad montem Viminalem ignitam martyrii palmam in Olympiadis thermis obtinuit*. Sallustii autem domus ab iisdem distabat thermis, vix supra unum milliare; unde Ado & Surius scripsere, præfatas thermas fuisse prope Sallustii palatium. Illudque traditione perpetua certum est, Valeriani domum adnexas habuisse Olympiadis thermas, in quibus Heros invictus, clausis palatii foribus, martyrium consummavit. Hoc porro Valeriani palatium, quod tum temporis incolis erat vacuum; verisimiliter existimamus habitationem ejusdem fuisse; quum esset ipse Consul, & Censor in Urbe Decii tempestate usque ad Galli, & Volusiani dies; quum missus fuit, ut Celticas, & Germanicas legiones adduceret; qua in expeditione a militibus salutatus est imperator; reversusque Romam, ac princeps a Senatu recognitus, ad Imperiales transiit ædes; quamvis priorum dominium retinuerit, quæ in Viminali erant sitæ monte; unde *Valeriani* retinuere nomen una cum ipsis adnexis thermis (in magnatum domibus per ea tempora passim constructis) quæ etiam *Olympiadis* dictæ fuere, quod ab aliquo Olympio, vel Olympia ædificatæ ante Valerianum fuerint, ut antiquarii nonnulli conjiciunt. V. Fau. lib. 4. c. 6. & Marl. lib. 4. c. 21. Perpauca modo ejusdem palatii conspiciuntur vestigia. Quotquot autem scripsere, domum eandem fuisse Decii, laborarunt errore, dicentes, quod Sanctus sub Decio passus fuerit. Ceterum eos Marlianus confutavit, adlegans cap.20. in nullo veterum auctorum legisse, quod idem Decius eo loci unquam palatium habuerit. Huc itaque Valerianus cum Urbis præfecto Cornelio, relicta Sallustiani palatii cohorte, privatim se transtulit nocturnis sub umbris, vulgati forsan usus vehiculo velariis distentis, extremum cum summo christianæ religionis Heroe certamen initurus. Cur autem homo ferox tam secreto rem hujusmodi peragendam duxerit; egregie Rupertus explicat, dicens: *Hic intus, intra palatium noctu Martyrem inclusit, ut scelus perpetrare sibi vacaret absque arbitris. Quale enim erat hominem vivum assare, vel hoc fieri posset in publico, in aspectu solis in conspectu tam magnæ, tamque amplæ civitatis? Quamvis bestia esset Roma, sive mulier de sanguine sanctorum ebria, non tamen præ ipsa bestiali ebrietate, ita faciem, vel oculos hominis perdiderat, ut in ea sexus omnis & ætas tale spectaculum æquanimiter ferre valeret crudeli patientia. Noctu igitur, & in palatio cum paucis, & eisdem ministrantibus, latro crudelitatis vivum illum præcepit assari usque ad plenam coctionem devorandæ carnis, mirabiliter tam diu continente animam intra corpus spiritu fortitudinis, ut si aries, aut piscis esset, manducari posset, & maligni illius coci palato nihil quasi crudum male responsaret*.

9. Verum ut in tanta re historico procedamus ordine, clausis palatii foribus, sedente Valeriano pro tribunali præsentatus ei fuit sanctissimus Juvenis, suis vestimentis indutus; atque ut inter nocturnos horrores frangeretur excelsi Viri constantia, sub istius oculis allata sunt itesum tyranni jussu omnia genera tormentorum, sicut Ado scribit: *Plumbatæ, fustes, laminæ, ungues, lecti, baculi*. Dixitque nefarius Cæsar oblato sibi Levitæ: Jam depone perfidiam artis magicæ, & dic nobis generositatem tuam. Cui tranquillissimus respondit Martyr, ut ad verbum laudatus habet Ado: *Quantum ad genus, Hispanus sum: eruditus, ac nutritus Romæ, & a cunabulis Christianus, eruditus omnem legem sanctam, & divinam*. Resumsit sacrilegus rex: ita ne vero, eruditus es in omni lege sancta, & Divina, qui nec deos cogitas; nec tormenta formidas? Dedignatus est Martyr de vanis simulacris verbum facere, dæmonesque vel ore tenus appellare deos, secundum gen-

 tium

tium loquelam; sed ad posteriorem propositionis tyrannicæ partem magna frontis serenitate respondit: *In nomine Domini Jesu Christi non timeo tormenta tua*. Nota sapiens responsum. Tyrannus dixerat: tormenta *Non formidas*: quod idem est, ac non multum times. Noluit Martyr respondere: *Non formido:* ne barbarus sibi concessum præsumeret, saltem parum quid timoris esset in constituto sibi reo: sed ait: *Non timeo*: scilicet neque multum, neque parum timoris in me est a facie machinarum omnium, quas hactenus ostentasti, vel ostentare potes ad mei corporis cruciatum. Jam hæc instrumenta una simul ostendisti mihi ab initio conflictus: dixique tibi, ludicra puerorum esse territamenta in oculis meis. Quid frustra iterum ea exponis in conspectu meo? Numquid expertus non es, illis in me adhibitis, tormenta omnia vel cum risu, vel ore penitus imperturbato fidenter excerperim? Vis denuo experimentum capere Divinæ, quæ in me est, fortitudinis? En me paratum habes. Conceptum a te votum perdendi animos meos non potuisti, non poteris expletum obtinere: quia sicut ante non timui, ita nec modo vel minimum timeo tormenta tua.

10. Nesciebat crudelis Cæsar, quid ultra terrifici excogitare posset ad Virum intrepidum deterrendum, nisi admovere manum ad postremum suæ crudelitatis instrumentum; quo diu Martyrem intolerabili torqueret supplicio inter noctis umbras. Quapropter ultimo ad illum inquit: sacrifica diis, aliter nox ista in te cum suppliciis expendetur. Libere, impavideque Levita respondit: *Mea nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt*. Perinde ac si dixerit: Non aliud habes, quod addas machinis tormentorum, nisi abusum nocturni temporis? An putas, tibi proderunt umbræ vacuæ, ubi instrumenta ferri, plumbi, & ignis ad voluntatem tuam minime profecerunt? Sed ne forte in vanis umbris spem reponas, atque ab exspectatione tua decipiaris; certo scias, quod *mea nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt*. Tale responsum audiens furibundus rex, sesque ludibrio affectum sentiens, ad carnifices extemplo inquit: Fja manus ad saxa extendite, atque os, quod hujusmodi verba protulit, lapidibus cito contundite, dentesque luxate. In tam acerbo, severoque tormento (cui post alterum ignis nullum videtur, quod comparari queat) quodnam Martyr dederit suæ virtutis argumentum, ex Adone & Surio intelligemus. Scribunt enim: *Cum cederetur lapidibus os ejus, ridebat, & confortabatur, ac dicebat: Gratias tibi ago, Christe, quia tu es Deus rerum omnium*. Blanditus sibi fuerat Princeps efferatus, irrogato illi cruciatu tam diro, tormentorum suorum Irrisorem coercendum fore; ipsiusque contemtum in luctum convertendum: & ecce dum ab eo fletum exspectat, ab illo risum obtinet. Discere tot prioribus experimentis noluit, se longe imparem esse ad decertandum tanto cum Viro: æquissima temeritati suæ pœna inflicta est, nempe iterum novas derisiones absorbere.

11. At ne videamur super insanum hominem habere sermonem, dum passio Martyris nostram expostulat attentionem; æquum est, parumper intendere in Heroem illustrem, qui ore contuso, & sanguine madefacto, gratias Deo agit lætus, & hilaris in significata tormenti acerbitate. Decuit eum plane, qui ad primatum honoris inter Martyres capiendum vocabatur, ut cum ceteris passionibus ictus quoque lapidum sustineret; ne videlicet instrumentis passionis ejus deesset illud martyrii Beatissimi Stephani, qui in numero Martyrum inventus est tempore primus; sicut ipse Levita Laurentius principatum obtinuit dignitate passionis. Dulces autem si uni Protomartyri fuere lapides torrentis; dulcia pariter saxa & alteri, de quo loquimur, Protomartyri: vel si suscepit ille lapides gaudens; Iste etiam & ridens. Unum in utrisque valde notabile discrimen invenio; nimirum, quod inclytus Stephanus vehementi lapidum turbine brevi conquassatus, occubuit: ori vero Laurentii admota saxa lentis ictibus dentes illius concussere, quibus luxatis, sive a propria sede dimotis, extremum eidem peperere dolorem, haud morte celeri finem habiturum, quamvis foret ipsa morte severior. Lacrymatur Jeremias in threnis, personam obsessi judaici populi induens cap. 3. ℣. 16., ac dicens: *fregit ad numerum dentes meos, cibavit me cinere*: Idest, *subcinericiis panibus*, quibus ut plurimum admixti sunt calculi, seu lapilli; in quorum morsu dentes franguntur: ut Chaldeus, LXX., Vatablus, & Hebræi explicant. Quales lacrymas non debuisset excutere a Laurentii oculis illa percussio dentium, saxorum ictibus sic temperata, ut non radicitus eosdem dentes evelleret, sed tantum luxaret; quo acriori, ac prolixiori eum dolore torqueret? Et tamen quid ad hæc ille? Audisti paullo ante Viri fortitudinem? *Ridebat & confortabatur*. Talia miracula patrabat, qui miraculo vivebat; sæculorum omnium supremum ut fieret spectaculum fortitudinis.

12. Ergo funestissimus imperator non amplius sufferre valens, conspectum hominis, cuncta excogitabilia tormenta quasi nihilum coram ipso punitore Cæsare deridentis; desperato jam, quem sibi præfixerat, fine; subvertendi nimirum inexpugnabilem hunc Athletam a Christi fide; totius tartari abreptus furiis, omnem exuit

exuit humanitatem; & consilium ferale, quod in occulto scrutarus fuerat cum Urbis præfecto, exsequi deliberavit. Caminum ferreum tribus, ut ait Ado, compactum costis in medio afferri jubet; militibusque præcipit, ut vestimentis suis Sanctum Levitam expolient, extendantque nudum super cratem ferream, atque catenis ligent ferreis; accensas dein prunas sub horrendo illo sternant lecto, nec in tanta quidem copia, qua facile, ac cito Martyris os occupari, & ipse interimi posset; sed quantum satis ad eum vivum lento assandum igne. Ita Prudentius a stroph.85. ad 87. & 90., nonnullis adjectis a nobis ex Adone, Surio, & Beda: quanquam ille Sanctus Vates rem gestam non historica scripserit methodo; nam prius narrat, fuisse accensum rogum, postea Martyrem catenis illic vinctum. At fieri neutiquam poterat, ut carnifices tam proxime ad ignem accederent, candensque lecti ferrum pertractarent, quatenus & Martyris corpus desuper extenderent, & extensa membra flammanti eidem vincirent ferro; ni & ipsi cum illo aliqua ex parte ustulari voluissent. Standum icciirco videtur Adoni & Surio, qui non vatum, non oratorum gessere munus, sed simplicium historicorum, ordine debito facta narrantes, figuris rhetoricis, ad oratoriam, vel poeticam artem pertinentibus, prorsus omissis. Utrum vero Martyr egregius hunc sibi parandum doloris lectum antea cognoverit? Resolvit affirmative Rupertus loco sæpe citato *De Op. Sp. S.* scribens: *Mortis suæ novitatem omnibus sæculis admirandam præsentiens, Hippolito dicebat: cum clamavero audi, & veni*. Neque solum præsensit, verum etiam & prævisam libentissime acceptavit: unde adnotat Drexellius lib.iv. cap.i. de Conform. Volunr. §. v. *Craticulæ candenti, velut fessus viator, scamno incubuit Laurentius*. Quæ sententia nec latum distat unguem a sensu Petri Chrysologi, docentis: *Ille craticulam supplicii lectum quietis putabat*. Tantam animi & corporis tranquillitatem tortores æquis oculis aspicere haud valentes, manus ad furcas ferreas extenderunt; ut eam serenitatem ab illius fronte, ac pectore exturbarent. Comprimebant Martyris membra super candentes craticulæ costas, vim cum districtis iisdem furcis adhibentes ad Sacri Corporis vexationem; sed aerem diverberabant: frustra omnis conatus eorum: ne tantillum quidem dimovere illum poterant a quiete sua. Absurdis, dissonisque vocibus, narrat Grasius, obtenebratum opplebant cælum: rex inhumanus inclamabat, dicens: sacrifica Diis: At Martyr augustus serena facie ad eum conversus, respondit: *Ego me obtuli sacrificium Deo in odorem suavitatis: quia sacrificium Deo est spiritus contribulatus*.

13. Liberentur hinc errore, quotquot (si vel sunt scioli) qui falso putant, Martyrem haud sensisse urentis flammæ tormentum; componere nescientes talem in Laurentio cordis & frontis tranquillitatem cum exacerbato ardoribus carnis sensu. Sed opus hoc hujusmodi suspicaces imbecillitate propria, non miris sancti viribus, æstimant. Ecce se contribulatum spiritu Martyr dicit: Certe non alia ex causa, nisi quia de inferioris substantiæ doloribus fiebat particeps superior pars ob intercedens inter utramque vinculum. Qua hominis passione ne Dei quidem Filius immunis esse voluit; unde Matthæi xxvi. 38. ait: *Tristis est anima mea usque ad mortem*. Sed nulla esse poterat in Domino, ac servo animæ tristitia, si nullus in eorum corpore aut excitandus, aut excitatus fuisset doloris sensus. Posset obiter heic quæri, quomodo in homine volente, ac complectenre corporeos dolores, potest tristitia locum habere; quum sit de his, quæ nobis nolentibus accidunt? Respondent Theologi satis ad tristitiam esse *Nolitionem mali inefficacem*, cum qua potest consistere voluntas efficax perpessionis malorum: qualis fuerit in Beato Laurentio, non dubitamus. Tertium adi sententiarum librum, ubi de passionibus animæ Christi, quas nonnulli *propassiones* vocant; vanum sibi creantes scrupulum, si *passiones* appellent, ut advertit cum aliis Dupasquerius disp. v. concluf. 1. sub prob. 2. part. Me interim arcessit Prudentius ad contemplandum inter tot audita prodigia innovatum alterum in passione Martyris miraculum, nempe stropha 91., dum concinit:

Illi os decore splenduit,
Fulgorque circumfusus est.

14. Postquam enim S. Vates stroph. 93. claritatem emissi hujus splendoris de Laurentii facie laudat, similem eam declarat qualitati luminis, olim vibrantis e Sancti Stephani Protomartyris vultu (de quo Augustinus serm.99. de diversis inquit: *radiasse instar solis*) additque, ipsam coruscasse Martyris faciem mira quadam varietate. Nimirum, reor, instar columnæ ignis, opacam creantis noctem infidelibus; claram diem fidelibus, idest, Hippolyto, qui præsens ibi aderat. Usus est siquidem Hymni auctor figura Synecdoche in quarto modo, quo plura pro uno prædicantur. Denique adducit exemplum consimile, quod accidit Hebræis & Ægyptiis, concinens:

Ægyptiæ plagæ in modum:
Quæ cum tenebris barbaros
Damnaret, Hebræis diem
Sudo exhibebat lumine.

Hæc, de qua loquitur Prudentius, nona fuit Ægypti plaga; cujus sit mentio Exodi 10. ℣. 22., & 23. *Factæ sunt tenebræ horribiles in universa terra Ægypti... ubicunque autem habita-*

bitabant filii Israel lux erat. Haud aliter factum invenimus etiam per unam eandemque prodigiosam nubem in transitu Israelitarum per mare rubrum, quum it ab Ægyptiis persequerentur. Habet enim idem liber Exodi cap. 14. ℣. 19. & 20. *Columna nubis... stetit inter castra Ægyptiorum, & castra Israel: Et erat nubes tenebrosa, & illuminans noctem*. Ideft, ut Interpretes inquiunt, ex anteriori parte, qua Hebræos præeuntes respiciebat, lucida erat & flammea, suæ lucis radios emittens usque ad primam eorum aciem, & ultra omnia Castra: atque ita viam illis demonstrabat in mari. A tergo autem, Ægyptios insequentes habens, adeo tenebrosa erat, ut eis impediret fugientis Israelis aspectum, & accessum ad eundem transeuntem populum. Et quia de eadem nube agit Romana Ecclesia sub statione Dominicæ septuagesimæ, nostro Archimartyri dicata, utens in Missæ sacrificio epistola Beati Pauli Apostoli 1. ad Cor. cap. 9. & 10. sic loquentis: *Nolo vos ignorare, Fratres, quoniam omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari... Hæc autem in figura facta sunt nostri. &c.* Venerabilis item Ruperti doctrina instruimur lib. 3. de officiis cap. xi. *Quæ apud singulos eorum* (ideft Sanctorum) *officia solemnibus deputata sunt stationibus, si rite considerentur, singulorum virtutibus, vel meritis consonare probantur:* Ideo jure optimo concludimus, prodigiosam nubem illam Sanctum Laurentium præsignasse. Et sane quid aliud delineavit clarius illa columna nubis, nocturno tempore lucida simul & tenebrosa, per mare rubrum Hebræos illuminans, obscurans Ægyptios; nisi Levitam hunc magnum? Et indubitanter. Nam & iste passionis suæ nocte in mari rubro sui effusi cruoris, spiritu & corpore flammeus, singulare lumen factus est populo Dei; Christianis omnibus (in uno, ut jam diximus, Hippolyto propter unitatem fidei repræsentatis) viam beatæ æternitatis ostendens, quando signanter resplenduit facies ejus, sicut sol; persecutoribus autem verorum id genus Israelitarum densissimas creavit tenebras; præsignans, quæ illis erant superventuræ, umbras tartari sempiternas. Impletum est profecto in hoc pretioso Martyrum Duce, quod Isaias cap. 10. ℣. 17. vaticinatus est: *Erit lumen Israel in igne, & sanctus ejus in flamma*: Atque per idem tempus persecutoribus Christiani nominis, beatissimum eundem Martyrem divexantibus, visa est, sicut sapiens cap. 17. ℣. 20. ait, *superposita gravis nox, imago tenebrarum, quæ superventura illis erat*: Divina sic exigente vindicta ob enorme, ac sacrilegum illud facinus, quod perpetrarunt, sanctum innocentemque Juvenem Dei Ministrum, lento igni devorandum dantes, ac ita moriturum exspectantes, ut inquit Rupertus, *Crudeli patientia*.

15. Alterum, priori simile, accessit miraculum, eodem telatore Prudentio a stropha 97. ad 99. Cremata namque Martyris caro mirificum spitabat odorem Hippolyto fideli: infidelibus autem intolerabilem putorem: *His nidor*, ait S. Vates, *illis* (ideft baptizatis) *nectar est*. Spirabat ambrosiam credentis naribus in testimonium veritatis illius sententiæ, quam ipse Martyr in craticula, dum urebatur, protulit, dicens: *Ego me obtuli sacrificium Deo in odorem suavitatis*: Quemadmodum paullo supra notavimus: Insensibilis enim ista suavitas, quæ de ipsius sacrificio ascendebat in conspectu Domini, suavitate illa sensibili probabatur. Aut etiam oblatio eadem corporaliter bene olebat ad spiritalem alteram prævindicandam fragrantiam; de qua scripsit Augustinus serm. 32. de divers. *Per totum Orbem gratia meruit sui fragrare martyrii*. Quem Doctorem sequutus Tuiti Abbas lib. 7. de officiis in statione feriæ quartæ Paschalis ad S. Laurentium, inquit: *Cujus assatura in tota Christi fragravit Ecclesia*. Putorem vero intolerandum tortoribus exhalabat in præludium futuri, qui eis ob hujusmodi commissum flagitium imminebat: sicut & subsecuturæ illos erant infernæ tenebræ, ac inexstinguibiles ignes, quos comminatus est Martyr incendentibus se, ut mox videbimus.

16. Defluebat interea super accensos carbones liquefactus adeps e Laurentii corpore suorum ob laterum coctionem: substratus craticulæ ignis extinguebatur, uti docet Ambrosius serm. *Beatissimi Laur.* Ex carnificibus vero is in opertos cinere carbones sufflabat, semi extinctas, ut inflammaret prunas: ille batillis eas revolvebat ferreis: alter recentes subministrabat accensos ignis globulos: insistebant alii furcis ferreis ad compressionem sacratissimi corporis: ipse demum truculentissimus Cæsar hæc suis jussis fieri prospectans, nec tamen obtinere valens, ut Martyr a quiete propria vel paullulum turbaretur, atrocibus averni furiis æstuabat: & ut inquit Chrysologus, *Plus ardebat, quam urebat:* Levitam *urebat in carne*, ipse autem *ardebat in corde*. *Supplicium ejus tanto erat gravius, quanto interius*. Quapropter amabilis Juvenis inter ignis tormenta, dolorum suorum veluti oblitus, suique tyranni miseriam condolens, illum ad lumen Evangelicæ veritatis convertere nitebatur; minis adjectis, ni resipisceret, inquiens: *Disce, miser, quanta sit virtus Dei mei. Nam carbones tui mihi refrigerium præstans; tibi æternum supplicium. Quia ipse Dominus novis, quod accusatus, non negavi; interrogatus, Christum confessus sum;*

ſum; aſſatus gratias ago. Verbum, quod Martyr heic dixit, *præſtant tibi æternum ſupplicium:* idem ſonat ac, *promittunt*. Multoties enim apud patres linguæ latinæ *præſtare* idem valet ac *fidejubere*, *aſſervare*, *promittere*. Ratio autem iſtius expoſitionis ea eſt, nimirum quia prolatum verbum *præſtant* æque ibi quum referatur ad *refrigerium*, & *ſupplicium æternum*, ſequitur, quod ſicut carbones tum judicanti perverſo non dabant de præſenti æternum ſupplicium; ſed tantum de futuro promittebant; ita & Martyri æternum aſſeverabant refrigerium. Unde ſenſus eſſe debet: Carbones tui mihi refrigerium adpromittunt; tibi vero æternum ſupplicium. Abſit, ut quis hinc argumentetur, non ſenſiſſe Martyrem ignis tormentum, ejuſque corporis ſenſum refrigerium ex ignibus percepiſſe. Neque enim Patres, qui dixere, *Frigidum erat illi omne, quod patiebatur*, de corporali refrigerio unquam loquuti ſunt; ſecus quid Martyr perpeſſus fuiſſet? aut quodnam ſuper alios Martyres, qui tormenta paſſi ſunt, illius meritum? Bene autem de refrigerio ſpirituali ejus ſermo fuit, uti Maximus hom. 1. inquit: *Refrigerio conſcientiæ victricis exultat*: juxta quod translatum Auguſtinus de eodem ſcripſit: *Illo calice ebrius tormenta non ſenſit*: nempe nihili pendit, non curavit, nec mentem illis dedit.

17. Vetuſtum Reſponſoriale Gregorianum, nec non Adonis Martyrologium habent: *Vultu pulcherrimo dicebat: Gratias tibi ago, Domine Jeſu Chriſte, qui me confortare dignatus es*. Quo in primis confirmatam accipimus præcedentium verborum ejus expoſitionem; dum ore teſtatur proprio, ſe divina conſolatione refectum fuiſſe, utique in doloribus, ac preſſuris ſuis. Quandoquidem mærentium conſolator eſt Deus, & eorum maxime, qui graviores pro ejus nomine tolerant paſſiones. Deinde conſideratu dignum eſt, quod dicitur: *Vultu pulcherrimo* inter carbones ardentes viſus fuerit. Perſuaſum equidem habemus, nativam ejus faciem fuiſse pulcherrimam ex iis, quæ notavimus cap. IV. num. 22. & 23., At quod eadem ſui decoris detrimentum non ſubierit in tot vexationibus, & lanienis, ac potiſſimum in oris quaſſatione lapidum ictibus, ne de ignis uſtione verbum faciamus, mens refugit credere. Ceterum ſive hujuſmodi vultus deturpationem, admittamus in illo, ſive reſpuamus; unum vel alterum fuerit, ſuſtinere cogimur, magnum in eo contigiſse miraculum. Nam ſi Martyris vultum deturpatum fuiſſe in paſſione concedimus; fateri compellimur, a deformitate ad pulchritudinem tranſitum momento temporis fieri neutiquam potuiſſe abſque miraculo: Si autem ſentimus, illius vultum in tota paſſione nullam formoſitatis ſuæ incurriſſe jacturam, majus commemorato id erit miraculum omnipotentiæ Dei, ſervantis integram inter tot cruciatus illius congenitam faciei venuſtatem.

18. Spectacula id genus fieri cernens nequiſſimus Cæſar, planeque ſciens, vel ſaxa duriſſima ignis tandem ardore diſsolvi, non item diuturnis licet ignibus Laurentium divexatum poſse molliri (quaſi foret, ut Seraphicus Doctor loquitur, *natura adamantinus*) rex, inquam crudeliſſimus, conſilii expers, quo ſe verteret, neſciebat; nihil quum ſibi ultra ſuppeteret porentioris cruciatus, quod in exuſtum illud adhiberet corpus, ut inſuperabilis Viri conſtantiam poſſet frangere. Nec minus Cæſare præfectus Urbis, pudore ſuffuſus erat; eo quod & ipſe cum illo defecerat in conſiliis occulte initis (quibus cogitaverat, Sanctum Levitam extremorum vi tormentorum in propriam demum fore ſententiam pertrahendum.) Quare factis animadvertens, eum a ſua quiete removeri non poſſe, verbis ſic laceſſere nititur, dicens apud Surium num. XXI. Ubi ſunt ignes, quos tu diis minabaris? Ex quibus præfecti verbis colligimus, Martyrem non ſolum iniquis judicibus, ſed etiam eorum diis dæmoniis æternum ſupplicium aſſeveraſſe, quorum plurimi, ſecundum Epiſtolam Judæ Apoſtoli, ſub caligine mundi hujus reſervantur in judicium magni diei pœnas inferni æternum luituri, quum ex hoc aere, quo vagantur, detruſi erunt cum hominibus reprobis in abyſſi lacum. Quanquam enim modo huc illuc diſcurrentes, pœnam ignis ſecum ubique portent; ſed non adhuc ſollemni promulgata ſententia ſupremi Judicis toti mundo, relegati ſunt in tenebras exteriores; ubi eos ſempiternus manet luctus: ut Tirinus advertit in 2. Petri cap. 2. ℣. 4. Quo ſenſu de diabolo ejuſque angelis Rupertus ſcribit: *Futurum eſt autem, ut in infernum inferiorem, videntibus cunctis, præcipitetur in ignem æternum:* ſicut Matthæi cap. 25. legitur: *Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis ejus*. Verum hanc evangelicam veritatem iniquiſſimi judices nolebant intelligere; exſpectabantque potius tum videre deſcendentem ignem de cælo in conſumptionem idolorum ſuorum; ut dictis crederent Sancti Levitæ; quoniam de præſentibus, ſenſui notis, tantummodo judicabant. Unde Martyri opus fuit ad præſens ſe convertere, experimentum, quod negare impii neutiquam poterant: atque ita commutavit craticulam ſupplicii in cathedram Magiſtri docentis, ac ſuos auditores indociles increpantis. Alterum ergo ab altero confirmans, dixit: *O veſtram inſaniam! Infelices, non cognoſcitis veſtros carbones mihi non ardorem, ſed refrigerium afferre?* Ita Surius num. XXI.

Certe

19. Certe hoc loci tranquillus Athleta de sua egit tum præsenti temporali quiete, orta ex spirituali conscientiæ victricis refrigerio. De qua etiam Fulgentius (vel quicunque fuerit ex vetustis Patribus auctor sermonis: *Qui beati*) loquens, ait: *Imponitur itaque in refrigerosum lectulum Craticulæ flammantis*. Similiter Augustinus serm. *Cum omnes* scribit: *Frigidum est illi omne, quod patitur*. Hæc enim per hypallagen dicta sunt. Nam refrigerium victricis conscientiæ, oriens ex superatis craticulæ, ac ignis ardoribus, admirabilem illam, tanto Viro dignam, quietem pariebat; ad quam intuendam suos carnifices provocabat. Quos merito dixit insania laborantes: quia quum viderent eum summa quiete in camino ardenti eubantem, perinde ac si jaceret extensus in molli subfrigidaque culcitra; adhuc tamen mente capti, Divinum in ipso beneficium non agnoscebant; sine quo nihil hujusmodi poterat evenire. Ideo experimentum hujusmodi contemnentes, quod toti mundo vel auditum, profuturum erat ad credendas fidei veritates; reservatam indicabat impiis gehennæ pœnam, quod obscurato insipienti corde in sua permanerent vesania. Quia nimirum completum erat in eis illud Job cap. 38. ℣. 5. *Auferetur ab impiis lux sua:* Unde nec desistebant a coctorum officio, ut exustum Martyris vexarent corpus qua furcis ferreis, qua insufflatis prunis, qua lignis rogo additis. Id autem faciebant, si forte vel unum suspirum ex illius pectore, vel unam ex ejus oculis lacrymam elicere possent; at omnia tentamina incassum abibant. Quocirca Vir conscius cælestium sacramentorum, intelligens eos omni lumine destitutos, Deumque ab illis omnino subtractum, nec quicquam eis profuturum, etiam si de cælo Angelus, visibili amictus forma, comparens, reprehenderet eos, iisq; Dei regnum evangelizaret; suprema illos confusione suffundere deliberavit modo sequenti.

20. Postremum istud in conversatione cum desperatis hominibus Laurentianæ virtutis opus, pie lector, attende; huic enim simile non est alterum facimus invenire. Humanam siquidem adeo videtur mentem exsuperare, ut nisi comprobatum iret auctoritate Prudentii, Ambrosii; Augustini, Maximi, Petri Chrysologi, aliorumque Sanctorum Patrum, supra hominum esset fidem. Erat jam unum corporis latus non modo assatum, sed exustum, diutino in illud agente igne: laterali nam situ Martyr, pro ut in craticula reclinatus, & extensus a carnificibus fuerat, nullo a se motu edito, quiete jacebat. Intendebant furcis milites in compressionem sacri corporis, nec quicquam de illo revolvendo in partem alteram cogitabant, ita disponente Deo, ut Fortis ejus, adhuc miraculo supervivens, ultimum suæ virtutis argumentum daret; barbarumque Cæsarem cum suis administris completa irrisione confunderet. Nam juxta Prudentium Stroph. 101. *Crematam*, ad tyrannum Heros ait, *partem corporis converte*. Nimirum, qui tanta excogitasti, ut me variis, summisque torqueres modis, quare nunc tuis in consiliis deficis, nesciens, quid aliud addas supplicii? En pars una, remotior ab igne, tormenti capax adhuc est, sensu haud penitus destituta; altera vero, satis exusta, sensum, in quo pati possit, amisit; quid ergo moraris ad me ulterius torquendum? optimam efferatus princeps ratus eam esse occasionem denuo vexandi Christi Archimilitem indesatigabilem; nec præsentiens, quid inde sibi ludibrii immineret, statim Satellibus imperat, ut adustum invertant corpus in dorsum, ejus ut renes exurantur, juxta laudatum Sanctum Ambrosium num. 16. Tum Levita beatus, more jam suo nihil id pensi habens, blanda, festivaque facie tyrannum intuitus, ludibundus ait: *Rex manduca, jam coctum est*. Uti scribit Max. Taurin. hom. 4. Additque Ecclesia in ejus ore hæc, quæ sequuntur, verba: *Nam facultates Ecclesiæ, quas requiris, in cælestes thesauros manus pauperum deportaverunt*. Et jure quidem optimo; etenim quid aliud fuit offerre Cæsari, auri, & sanguinis exactori, exustum latus ad manducandum; nisi eidem dicere: Qui nec Christi fidem, neque aurum a me auferre potuisti; ne sicut erumenis, manibusque vacuis, ita vacuo etiam ventre hinc jejunus abscedas, fessus viribus post longum initium mecum certamen; alvi saltem iram his dapibus assatorum artuum placare festina; nihil quum præter has epulas tibi sperandum superfit.

21. Facile sibi quisque effingere potest, quomodo rex crudelissimus emarcuerit ad hujusmodi devoratum ludibrium, sibi inopinate ministratum. Ignorabat nefarius princeps, de illo, quem torquebat, Heroe implendum foret Prophetæ Habacuc testimonium cap. 1. ℣. 10., *Tyranni ridiculi ejus erunt:* sive, ut verunt Septuaginta, *Tyranni ludibria ejus erunt:* Unde purpuratus Ugo inquit: *in derisum, & despectum eos habebit:* Pulchre Tirinus. *Erunt illi risui habebit illos ludibrio, faciet eos moriones suos* (idest quasi stultos, ac sanniones excipiet) *vel scabella pedum suorum:* Quocirca Gregorius Magnus in suo Responsoriali sic Deum Laurentio loquentem adducit sub 1. Noct. off. *Si transieris per ignem, flamma non nocebit tibi, & odor ignis non erit in te. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum:* Hæc inquam abscondita erant ab avari, scelestique Cæsaris oculis, ideo pro nihilo duxit hunc admirabilem adoriri hominem, cujus animus cæli amplitudinem superabat, in quo Deus erexerat thro-

thronum gloriæ suæ. Blandiebatur enim sibi vir scelestissimus, si non primis, postremis saltem eum tandem eesfurum fore suppliciis, etiam si vel caro Martyris ænea esset. Digna propterea tyranno pœna fuit suam ob dementissimam semeritatem, sicut initio, ita in progressu, & in fine certaminis tos salibus, totque facetiis ab inexpugnabili Christi Milite turpiter exeipi, ac egregie subsannari. Haud aliter qnam insans absque nervis dignus haberetur omni ludibrio, si robusto cum gigante temere manus conserere voluisset. Hanc ultimam ab iniquo principe derisionem ebibitam, quam ei Laurentius propinavit, considerans Maximus Taurinensis hom. cit., exclamat, dicens: *Quam quæso, crudelissimus tortor pudore confusus est, cum inter supplicia constituti hominis, non solum nulla honoratus est prece, sed correptione insultantis est increpatus? Et quanto eum Laurentius ludibrio deputavit, ut cum sibi escam opimæ subtraxerat prædæ, cibum adusti sui corporis exhibuerit... Persequentis insaniam triumphali voce damnavit:* Ea nimirum voce, qua dixit: *Rex manduca*.

22. Porro quicunque attendit inferiori Martyris substantiæ, ardoribus subjectæ ignis, mirari non desinet, quomodo fieri potuit, ut immortalis Christi Archipugil inverti petierit super partem alteram minus adustam, quo ludum faceret consternato Cæsari? Qui enim delectus (dicet aliquis) ulterioris ustionis proprii corporis ad exprimendam faeetiam, irridendi gratia inhumani prineipis feritatem? Verumtamen in eonsiderandis inclyti hujus Martyris gestis aliud est humi repere, sensibilibus dumtaxat hærendo; aliud ad ea, quæ sensum exsuperant, aciem mentis erigere. Inversionem corporis sui in igneo illo strato Sanctus Levita petiit, utique ut inhumanum ludificaret tyrannum; sed non heic sistebat ipsius petentis intentio. Ludum facere studuit, non propter ludum; sed ut per istum collinearet ad metam, quam sibi Dei spiritus proponebat: qualis erat, se paratum ostendere ad majora pro Christo sustinenda tormenta præ iis, quæ illi tortot intulerat, si possibilia forent, neque inter tormenta ultimum esset ignis supplicium. Quocirca deficiente illo crudelitatis monstro in exercitiis experientiæ virtutis ejus, opus fuit, ut ipse vexatus Martyr ulteriorem carnifici suggereret vexandi modum per sui corporis inversionem super eamiuum ignis ardentis; ut sic reiterato vehementia majori ludibrio, arreptus a dæmone princeps tandem aliquando manifeste cognosceret ingratiis suis, plus potuisse Laurentium libenter pati, quam ipse valuerir in eum sæviter agere, ac debacchari. Et quanquam nullo modo pepercerit ferro & igni; Martyris tamen spiritum ne minimum quidem, possibile fuit, ut læderet, tantum ab est, ut eum subjugando contristaret.

23. Possibile, diximus, neutiquam fuit, ut Martyris pars superior aut læderetur, aut contristaretur, Beati Maximi fulti auctoritate; dum is hom. 2. non solum docet, illæsam permansisse reapse ejus conscientiæ puritatem, sed etiam, quod nec poterat mentis ejus constantia labefactari; quum de insuperabili hoc Viro scribit: *Quem suarum confortabat multitudo virtutum, non poterat vincere multitudo pœnarum*. Id ipsum confirmat hom. 3. dicens: *Fortissimum Martyrem incumbentium tormenta pœnarum, & sævissimi persequutoris superare flamma non potuit, quia longe ardentius veritatis radiis mens ejus accensa fervebat*. Haud aliter S. Leo Magnus scripsit: *Superari caritas Christi flamma non potuit*. Neque enim fieri poterat, ut Martyr tyranno, suisque ignibus insultaret, nisi tanto gratiæ dono se a Deo communitum intellexisset, quo certior factus esset, nullo exeogitabili eruciatu animum suum lædendum fore, an nee regis voluntati cessurum. Unde conjicimus, eum, sancto illustrante Spiritu, cognovisse, quod de se scriptum fuerit in Isaiæ vaticiis, cap. 43. ℣. 2. nempe ubi legimus: *Cum ambulaveris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te:* Nam quod propheticus iste sermo revera de ipso scriptus erat, testis est idem Maximus Taurinensis Antistes cit. homil. 3. illam sententiam proferens, aureis dignam conscribi characteribus: *De hoc validissimo Christi milite illud credendum est dictum, quod ante multa annorum millia prænunciatum est per Prophetam, dicentem: Et si transeas per ignem, flamma te non comburet*. Et quia Levita sapiens optime noverat, Deum in sermonibus suis non posse fallere, neque falli; consectarium fuit, verbo intellecto, quod ad se pertinebat, præviderit se nullatenus posse lædi, vel superari in spiritu ab illis ignibus, quos persequutor accenderat. Ideo ardentis ipsius camini horribiles risit ignis globulos, risit & eoquos satanæ, frustra in multo igne laborantes, ac desudantes. Huic nostræ piæ suasioni savere videtur Ecclesia, quæ in sacris officiis diei x. Augusti repræsentat, quod verisimiliter gestum a Domino eum Levita Laurentio arbitramur, quum per hypotyposim inquit: *Puer meus, noli timere, quia ego tecum sum, dicit Dominus; si transieris per ignem, flamma non nocebit tibi, & odor ignis non erit in te*.

24. Sapienter interim Ugo in Myst. Comment. super laudata Isaiæ verba: *In igne non combureris:* ait: *De B. Laurentio ad literam verum est: quoniam in igne, non fuit combustus in anima, licet sit combustus in corpore*. Addimus tamen nos: Quinimmo oportuit in cor-

corpore comburi Laurentium, ut altius reluceret, quod in anima comburi non poterat; & non tantum, quod in Spiritu non fit combustus. Hac enim de caussa Sanctus ipse ad exsecrabilem regem ait: *verte*: idest, reliquum exure corporis; si plenum vis experimenrum capere, quod meum Spiritum ignis tuus lædere, seu depravare non potest. Sic expertus est barbarus, quum suis ingratiis coactus est vocem ridentis post actam inversionem corporis audire: *Manduca*. Qua vel unica voce Martyr excelsus evidenter ostendit, ac confirmavit interiorem cordis hilaritatem, sibi partam ab incontaminabili suo inter flammas spiritu; quantumlibet per novam illam membrorum conversionem in igne caro ejus superadditis atrocibus torqueretur doloribus: tam longe fuit, ut per ea tormenta pars superior potuerit maculari. Adspexit etiam in hoc vatis Isaiæ testimonium Venerabilis Tuiti Abbas, quum lib. 6. de Victoria Verbi Dei cap. 12. affirmanter ait: *Ubi Martyr insignis Laurentius assatus fuit ... Filius Dei gloriosius in eo triumphavit, quam si excussisset carbones, & ignitam ejus craticulam quasi ventum roris flantem fecisset. Transivit per ignem & flamma illi non nocuit, & odor ignis in eo non fuit, quia fides læsa non est, imo sicut aurum per ignem probata est:* Illæsum porro ipsum Martyrem prædicans lib. 1. de Fort. vi. de Op. Sp. S. c. 17. ita eum probatum commendat *quasi aurum, quod per ignem transit*, ut etiam addat, igne noceri nec potuit, quum inquit: *Fortior morte non potuit ignibus exsuperari*.

25. Deflectunt autem ab historica veritate, si qui narrant, in significata corporis Martyris inversione revolutum illud fuisse ex uno in alterum latus, ita quod, quum prius cubaret super sinistrum v. g. latus, conversum postea fuerit super dexterum. Id enim fieri neutiquam potuit. Quandoquidem certum est, Martyrem catenis ferreis ab initio suæ combustionis corporeæ adstrictum fuisse craticulæ ex uno tantum latere; quantum satis erat, ne de camino, quum istud candesceret, resiliret. Prunis vero succensis, admotisque subter craticulam, non solus Martyr pedetentim inflammatus fuit; sed etiam ejusdem cratis, & catenarum ferrum; quocirca tortores candentium istarum nexus contrectare, ac solvere nullo modo valebant; ut soluto uno corporis latere super quod Martyr quiescebat, super alterum convertere possent. Hinc solum legimus, furcis usi fuerint ferreis ad sacri corporis compressionem. Igitur post diuturnam ejus ustionem, quum Sanctus inquit: *Verte*: non aliud egerunt carnifices, nisi quod furcis iisdem ferreis eum, super latus cubantem, supinum revolverunt: quemadmodum Ambrosius, juxta Maurinos Patres, sermone, qui incipit *Beatissimi*, expresse docet: *Iterum ergo Beatus Laurentius in dorsum supinus vertitur, & renes ejus ignibus exuruntur*. Ex quibus intelligere possumus admirabilem ejus in illo igneo lectulo quietem, quam, a nobis supra citatus, Petrus Chrysologus celebrat. Ut enim eum carnifices in craticula extenderunt laterali corporis situ, ita remansit, nullo edito membrorum motu, sive ustionis initio, sive in progressu, perinde ac si in florido cubaret refrigerante lectulo; quantumvis lentus ignis atrociter ejus exasperaret sensum; cujus naturalis fuga aliqualem saltem situs immutationem in eo efficere debuisset. Sed cessit naturæ lex miraculo divinæ virtutis; quo factum est, ut Martyr sentiret quidem ardorem ignium, & nihilominus inter sævientes flammas immobilis permaneret, haud aliter quam si sensu careret; vel in apto quetis strato decumberet, fessis ut daret otium membris, diuturnos post exantlatos labores. Tale fortitudinis spectaculum inhumanis tortoribus se conspicandum exhibuit, priusquam verteretur supinus; tale virtutis miraculum se præbere non destitit, quum supinatus, renes ignibus obtulit exurendos: novum hunc præsertim amans situm, quo proxime iturus ad astra, desineret terram aspicere, ac cælum commode vel eminus intueri valeret.

26. Sanctus Vincentius Ferrerius decem enumerans tormenta Martyris, postremo, inquit, loco, prunis accensis lictores salem injecisse, dicens: *Decimum tormentum fuit de sale in igne posito*. Nimirum ut fervore sese dirumpens, atque resiliens, novissimis Sancti Levitæ corpus plagis afficeret. Veneramur quidem Auctorem, sed id revera in nostri Martyris passione actum fuerit, neque apud Patres veteres, neque apud recentiores historicos invenire potuimus. Et hoc quidem argumentum in solo Scriptorum fundatum silentio, minus ad assentiendum Ferrerio me retardaret: illud mihi fortius moram affert, quod eruditissimus Summus Pontifex Innocentius III. Serm. de S. Laur., ubi denarium tormentorum ejus numerum pariter refert, nullum omnino de sale verbum habet; quod certe tacere nullatenus debuisset. Nescio quei fieri potuit, ut perdoctum hunc virum lateret, quod S. Vincentium non latuit, qui duobus, & amplius sæculis post Innocentium floruit. Dicendum iccirco videtur, aut posterior ille Scriptor ab auctore minus fide digno factum istud hauserit; aut per divinam revelationem acceperit, quod probatos historicos fugerit; vel ex actis exciderit; vir cum fuerit Vincentius sanctitate conspicuus, nobis imponere nescius. Ceterum uno, vel altero modo res evenerit, quum

quum ignoremus; consultius duco, silendum esse, potius quam ejus improbandam auctoritatem; licet in nonnullis conflet, candore animi sui excepisse tanquam vera, quæ postea detecta sunt sublestæ fidei. Sed aliud est, loqui de iis, adversus quæ reclamant graves Scriptores, certis ducti monumentis; aliud gesta damnare ob merum eorundem silentium: ideo rem hanc in medio linquimus.

27. Sciscitabitur tamen aliquis, quonam modo Innocentius cum Ferrerio conveniat in tormentorum, quæ passus est Martyr, decade; dum non connumerat in iis cruciatum salis? Huic respondemus: Pontificem distinxisse pœnam catenarum, quibus fuit Sanctus constrictus, ab altera carceris, in quo clausus est; quas Vincentius non distinxit; propterea in denario suppliciorum ejus designato numero non discreparunt. Verum ex enarratis hactenus a nobis passionis ejus actis, tormentorum Decas ita distinguenda censetur per ipsius instrumenta martyrii. Horum primum fuit catenarum. 2. scorpionum. 3. fustium. 4. laminarum ardentium. 5. plumbatarum. 6. equulei. 7. saxorum. 8. craticulæ. 9. carbonum flammantium. 10. ferreorum bidentium, vel tridentium, queis Sacrum ejus Corpus compressum, & inversum fuit super igneum caminum. Octavo reposuimus loco tormentum craticulæ uti distinctum ab altero carbonum ardentium. Quanquam enim Patres per schema rhetoricum (quod *congeries* vocatur) dixerint, S. Laurentium super ignitam cratem fuisse distentum; summatim factum narrantes, historiæ ordine minime servato (qua figura est etiam usus Prudentius, quum stropha 89. cecinit: *Conscende constratum rogum*) tamen acta Bedæ, Adonis, Surii, Antonii Nebrissensis, Grafii, & aliorum aperte habent, Sanctum fuisse prius in frigida severis nexibus ferrearum catenarum vinctum craticula, puta, a brachio, & tibia, ac deinde subjectis accensis prunis, eum barbari paullatim assare ceperunt: neque exiguum fuit, etiam in se inspectum seorsim a flamma, tormentum illud delicati, vulnerati que corporis, super caminum ferreum crudeliter distenti, ac vincti. Demum advertas, velim: Ex hoc denario tormentorum numero habuisse ortum in pluribus Christi fidelibus illum cultum, quo Dominicalium orationum ac Angelicarum salutationum Decade quotidie Sanctus ab addictis sibi servulis honoratur: sicut in præfatione istius operis ad Lectorem notavimus.

28. Quod vero ibi addidimus: cultores id genus eas denarias recitando preces, canant illi velut in mysterio ad sonum Psalterii decem chordarum: proprium est hoc loci expendere adsertionis hujusmodi sacramentum, nuper jam commemoratis decem Sancti Laurentii generibus tormentorum. Per hæc enim, quæ pertulit, tropologice Martyr ipse resonuit in conspectu Altissimi, quasi animatum selectissimumque decachordum Psalterium. Unde fit, ut dena eadem tormenta in ipsius laudem recolentes servuli, talibus canoris vocibus admirabili eidem sonoro quodammodo consonent Instrumento. Psalterium itaque harmonicis in organis, ut ad Cassianum epistola cap. 4. Hieronymus scribit, triangulari gaudet forma, cui religatis decem distentis chordis, ut directis tangitur pulsibus, suavem reddit inter cetera musica organa, & ultra modum dulcissimam harmoniam. Advertit autem Gregorius magnus super psal. 7. & 1. Reg. 10., quod ad ejusmodi sonum edendum opus sit, ut instrumentum pulsetur inferius; sic enim in superiori resonat parte. Inde sanctus idem Doctor exponit, in triangulo designari Sanctæ Trinitatis fidem: in decem vero chordis decem intellectum iri præcepta Decalogi, quæ simul spiritale componunt decachordum Psalterium, quod pulsatum inferne per afflictationem carnis; superne in anima dulce refert Deo sonum laudis. Non longe hinc est Augustinus in psalmum 32., ubi legit illud Davidis: *In psalterio decem chordarum psallite illi*. Admonet enim unumquamque nostrum, quum præfatum audimus verbum, dicens: *Nemo convertat cor ad organa theatrica*: *Quod ei jubetur, in se habet*: *sicut alibi dicitur*: *In me sunt Deus, vota tua*; *quæ reddam laudationes tibi*. Sed hoc, quod commune intelligitur justis hominibus, in Beato Laurentio singulare discernitur; qui, ne fidem Trinitatis, Divinamque legem ejuraret, velut in decem chordis denis percussus ictibus, secundum increatæ sapientiæ permissionem (disponentis *omnia in mensura*, *& numero*, *& pondere*) quasi decachordum divinum Psalterium, dum quateretur inferne, suavissimum edidit superne sonum gratiarum actionis & laudis Deo, stupentibus vel ipsis barbaris; ita ut miro quodam, & inusitato modo insonans in Christi, universæque Curiæ Cælestis auribus, cunctos lætificaverit beatos Spiritus. Quocirca jure merito de hoc mystico decem chordarum Instrumento videtur loquutus Dominus olim per os David, quum ait psalmo 56. *Exsurge gloria mea*, *exsurge psalterium*. Nimirum, veluti ad Laurentium fecerit verba ista, de quo per Isaiam ait: *In gloriam meam creavi eum*. Quandoquidem eodem loci, cap. 43. ad ipsum dixerat prævisum in spiritu: *Quum ambulaveris in igne non combureris*. Unde iste (quem flamma nocitura non erat) in spiritu respondit similiter: *Exsurgam diluculo*: idest, exsurgam pri-

mus omnium pulsatorum Martyrum excellentia passionis; & resonabo tibi, præcipuum velut decem chordarum psalterium in oblectationem Divinæ Majestatis tuæ, amantissime Domine Jesu Christe, Rex meus, & Deus meus, ut exalteris amplius atque amplius super cælos; & dilatetur super omnem terram gloria tua.

CAPUT V.

Orat Deum pro Urbis conversione, quam per Constantinum Imperatorem plene sequuturam prophetizat. Quare historicorum acta cum Sanctæ Birgittæ revelatione super postrema B. Martyris verba minime consonare videntur? Eorundem conciliatio exhibetur: simul & expenditur ejus in Cælum transitus. Imperator Valerianus cum Urbis præfecto, & militibus confusus e martyrii loco discedit. Martyris corpus in craticula relictum, sepulturæ traditur. Horribiles nocturnæ voces Romæ audiuntur: quidque indicaverint. Pro Martyris nece Valerianus turpissimas luit pœnas. Romanum interea scinditur Imperium. Christiana Religio futuræ tum stabilis tranquillitatis specimen prægustat. Firma Ecclesiæ pax num præcipue tribuenda sit Laurentii martyrio: & an merito P. Fabrius prædicet, Martyrem nostrum cunctas hæreses enervare ac disperdere ab universa Christi Ecclesia.

Spretis igitur, ac derisis omnibus tortorum suorum conatibus ultima illa (quam expendimus) emissa triumphali voce, quum inquit: *Rex manduca*; iisque in sua obstinatione relictis viris sanguinum (quorum conscientia denigrata erat super carbones, quos ministraverant) manens invictissimus Heros supinus dum renes ejus pigris ignibus exurerentur; lumina tandem in altum sustulit; supremum cælo daturus spiritum, teste Prudentio strophe centesima tertia. Tum congemiscens ethnicæ Urbis deplorabilem ignorantiam, orare cepit pro illius ad Deum vivum, & verum conversione, qua tandem aliquando Romanus Populus vanum idolorum cultum deponeret. Orationem autem istam quanto mentis ardore, quanta supplicantis spiritus efficacia persolverit, donec afflatu prophetico sequuturum deprecationis suæ fructum definito tempore prænuntiavit, quis unquam ea, qua par est, sollertia enarrare sufficiet? Citatus idem Sanctus Vates pro religioso animi sui voto eam exponere conatus est, juxta poeticam, qua pollebat, artem, atque acumen ingenii sui. Nec dubitamus in rei substantia, quam nuper tetigimus, vera dixisse. At quod ornatus carminis gratia, stilique poetici a prosaico diversitate, in multis compulsus fuerit a solutæ orationis sinceritate discedere, nemo eruditorum ignorabit. Credet v. g. hotum aliquis, orasse Martyrem ad expulsionem dæmonum e delubris gentium: Credet, imprecatum fuisse ruinam, & contritionem idolorum. Sed quis persuasum sibi faciet, sublimem illam Sancti Levitæ mentem a terrenis semper avulsam cogitationibus, mundique vanitatibus, voluisse in extrema mortalis vitæ periodo agere de Quirinalibus togis, de Remo, Romulo, & Numa, de Jano, Saturno, & Sterculo, de Phrigum pœnatibus, de Jove adultero, de Sororis stupro, deque aliis id genus eruditionibus? Audi, quid de hac oratione, Martyris nomine a Prudentio elaborata, cl. Peresius sentiat in suo vindiciarum pro Hispanis opusculo part.2. cap.vi. pag.26. & 27. *Liceat*, inquit, *mihi Laurentii deprecationem, qualis in hymno habetur, cum ea, quam Levita Sanctissimus Christo Martyrum Regi inter flammarum turbines obtulit, paullisper conferre: Quam scilicet primævæ illius, & ut ita dicamus, archetypæ orationis stilus præ posterioris hujus exempli, ceteroquin elegantissimi, sublimior, efficacior, ac penetrabilior esset! Quam præ Laurentio Prudentii eloquium infans, sermo rudis, indiserta facundia! Quot Sanctissimus Levita gemitus, quæ inter flammas suspiria, quos demum, nutantibus jam morte oculis, supernæ hauriendæ luci conjectus cælo non infigeret! Succumberet plane Attica Romana facundia, vel si adumbrando invictissimi Martyris ignito vero eloquio, collatis viribus conjuraret*. Quæ cum ita sint, satis egisse arbitramur, ea tantum referendo, quæ ad substantiam laudatæ orationis pertinent una cum prænuntiata Ecclesiæ pace, quæ tum futura erat sub Imperio Constantini sequuturo; dum nullum habemus ex antiquis monumentis ipsius prosaicæ deprecationis exemplum, parnassi floribus expers, puritatique sermonis Levitici conforme.

2. Nullum, dicebam hactenus exemplum laudatæ orationis, agendo de ipsius eloquii integritate. Ceterum penes Sacros Historicos fragmen-

menta quædam verborum ejus, quæ ante spiritus emissionem pronuntiavit, litteris consignata leguntur. Nam Ado in Martyrologio habet: *Gratias igitur agens, & glorificans Deum, dixit: Gratias tibi ago, Domine, quia januas tuas ingredi merui. Et emisit spiritum*. Adoni circa prolata Martyris verba consonat Responsoriale Gregorianum; & usque hodie illa retinet in divinis officiis Romana Ecclesia; haud aliter scribit Surius. Sed quia horum nemo verbum addit *statim emisit spiritum*. Videtur, locus fieri possit Grasio, Carthusiensis Ordinis Scriptori, qui, ut alibi diximus, testatur, Acta Sanctorum, quæ exaravit, ex selectissimis ac probatissimis orthodoxis Patribus per se, suosque venerabiles fratres accepisse. Ait enim vel conciso, Martyrem sic loquutum fuisse: *jam video, quod diu ardentissime desideravi*, subditque: *Hæc clarissima voce pronuncians, invictum spiritum per manus Angelorum in cælestes mansiones deportandum emisit*. Neque obstat, quod Prudentius inquit, nimirum edita prophetia de futura tum erectione templorum christiano ritu sub Constantini regno, finem Martyr in hoc mundo vivendi fecerit, dicens stroph. 123.

Hic finis orandi fuit,
Finis & idem vinculi
Carnalis &c.

Non; inquam obstat. Nam quemadmodum reticuit illa Martyris verba: *Gratias tibi ago, Domine, quia januas tuas ingredi merui*: ita potuit hæc alia tacere: *Video, quod diu ardentissime desideravi*. Licet unum & alterum orationis Colon post latam prophetiam subtextum intelligi queat, uti advertimus lib. 1. cap. 1. num. 17. ubi Sanctus Vates sub unico judicii actu non intermisso totam Beatissimi Levitæ passionem exposuit, quasi solo igne fuerit absoluta; quanquam non dubium sit, multiplicem institutam fuisse interruptis actibus sessionem; multiplicem & inflictam illi plagam ante ignis tormentum; ut supra vidimus. Unde non aliter salvari potest irreprehensum carmen ejus, nisi dicendo, quod usus fuerit figura, quæ appellatur *fictionis*, etiam ab oratoribus usitata in sacris concionibus, licet vir sanctus magno id egerit moderamine, fabulis, quibus studuerunt Virgilius, Propertius, Ovidius, aliique profani auctores, prorsus exclusis. Haud secus apparet, sentiendum sit, quum ab eodem explicata orationis Laurentianæ parte, quasi totum eloquium complexus fuerit, adjecit: *Huic finis loquendi fuit*. Idque sentire cogimur, ne damnentur erroris complures alii sacri scriptores etiam sanctitate præclari una cum vetustis, ac recentioribus Romanæ Ecclesiæ libris.

3. Reliquum est, non omittamus, quæ peculiari revelatione didicit Sancta Birgitta ad Sanctissimi Martyris pretiosum transitum pertinentia. Licet enim pugnare videantur cum vulgatis ejus actis; reipsa tamen, ut infra demonstrabimus, nihil contradictionis involvunt. Lubetque interim non mortalium, sed immortalis Reginæ Cælorum verbis expositam hactenus vitam concludere singularis hujus Christianæ religionis Herois, cujus beatum finem ita reperimus descriptum lib. 2. Revel. cap. 26. *Maria* (inquit Birgitta) *loquebatur: Quum iste Sanctus Laurentius* (coram enim is aderat in visione) *super prunas extenderetur, & adeps liquidus in ignem decurreret, & omnia membra ignis inflammaret, respexit oculis in Cælum, dicens: Benedictus es tu Deus meus, & Creator meus, Jesu Christe, ego cognosco, me non bene in diebus meis vixisse; cognosco etiam me in honore tuo modicum fecisse: ideo, quia misericordia tua maxima est, rogo te, ut facias mecum secundum misericordiam tuam: Et cum isto verbo anima e corpore soluta est*. Revelationes autem S. Birgittæ quum ab Ecclesia Romana laudatæ noscantur, relatis verbis libenter subscribimus; & si præcitata S. Laurentii acta nihil horum meminerint. Ducimur enim ad hujusmodi infirmandum historicorum silentium, quantum ad hæc Martyris postrema verba, ratione illa, qua istis fidem damus asserentibus, Martyrem ante mortem ea, vel ea, quæ supra retulimus, dixisse verba. Nam apud Patres vetustiores, unum si excipimus Prudentium, nullus invenitur, qui de ipsius oratione ad Deum habita faciat mentionem, neque propterea detrahere possumus auctoritati Ecclesiæ, & Gregorii Magni, testantium, orasse Martyrem in hunc modum: *Gratias tibi ago, Domine, quia januas tuas ingredi merui*: Licet neque Prudentius horum verborum quicquam meminerit. Similiter dicimus, ex actorum silentio circa Revelationem Birgittæ concludi nec posse quippiam contra facti expositi veritatem. Opponet forte aliquis: quod Patres antiqui non historiam passionis Martyris ex integro scripserunt, sed istius aliqua, concionatorum more, tetigere; uti nos aliquando solvimus adversariorum instantias, ab eorundem Patrum silentio, erutas. Diversa tamen, subdunt, habenda est ratio, de silentio, quod objicitur contra Birgittæ revelationem, penes omnes omnino sacros historicos deprehenso: quorum est (nisi compendio acta scribant) gesta omnia, quoad fieri poterit, enarrare. Meo tamen aspectui hæc difficultas levissima est, atque idoneæ responsioni obnoxia.

4. Veneramur equidem plenum historicorum cætum, nihil habentem in gestis Martyris de revelatione Birgittæ: & suademur, neque in primævis tabulis quid ejusmodi exaratum fuisse.

se. Sed considerandum est, sacros scriptores ea narrare potuisse de oratione Levitica, quæ voce exteriori, & sensibili ad Hippolyti adstantis aures pervenere, teste ipso relatore; non quæ mente Sanctus protulit verbis; uti rem actam credimus, auctoritate revelationis Birgittæ permoti. Minusque obstare poterit, quod ajunt, nimirum, enunciatis illis verbis: *Gratias tibi ago, Domine, quia januas tuas ingredi merui*; vel etiam: *Video Dominum meum, quem diu ardentissime desideravi*, Levita sanctissimus animam efflaverit. Non, inquam, id officit; quum adhuc respondendi locus est; ita visum fuisse Hippolyti oculis, qui certe non adeo proxime adstare poterat Martyri postremo suo in agone, uti adsistunt v. g. morientis lectulo, qui animam commendant; experiunturque, admoto naribus lumine, num adhuc spiraculum vitæ trahat, qui mortuus videtur. Stratum enim igneum erat, haud facilem prebens accessum cuique, approximare illuc volenti. Quid si addimus imperatoris, & carnificum præsentiam illi spectaculo? Nonne impedimento id erat fideli homini ad explorandam hujusce rei veritatem? Ita plane: satisque potuit esse sibi ceterisque adstantibus, quod Sanctus Martyr post sensibilia articulata verba, nullum ediderit viventis hominis motum, adeo ut jam mortuus putaretur: idque Hippolytus Romanis postea Notariis, sive Justino Presbytero indicaverit, ut in gesta Martyris referretur; quanquam tum reapse non emiserit Spiritum, sed ecstasim passus, , omnique destitutus corporis motu, posteriora, quæ Beatissima Virgo Birgittæ revelavit, verba mente protulerit, currente jam quarta noctis vigilia ante primum lucis crepusculum diei decimæ Augusti, anni, alibi commemorati, 259. reparatæ salutis, quo in Cælum Victor gloriosus ascendit.

5. Ut vero perfidus rex intellexit Sanctum jam mortuum, statim cum omnibus suis operariis iniquitatis inde discessit, confusione, ac pudore repletus, & quasi alter Cain, clamante sanguine Abel, perculsus timore, non quo impius justificatur, sed quo conscientia iniqua torquetur, consilii nescius, vagus, & profugus, nec ibi in propriis ædibus consistere valens; neque ad Sallustianas, redire; neque ad maximum Tiberii palatium pergere; quibus locis sanguinem Innocentis fuderat, in alteram Tiberianam domum, *Trajani* appellatam, sanguine Martyris non pollutam, (quæ *thermæ Cormitis* vulgo nuncupatur, in valle, quæ dividit inter montem Viminalem, & Exquilinum sita) una cum præfecto sub ipsis noctis tenebris confugit, servatus pro sollemni victima iræ Dei in diem occisionis, quam illi brevi destinabat ad retributionem tam sacrilegi facinoris: quemadmodum non multo post, quid actum de illo fuerit, referemus. Mansit interim in Olympiadis thermis solus Hippolytus, titulo fortasse obserandi fores atrii, sive thermarum; quum haberetur apud infideles, uti unus ex fidis de Cæsaris curia ministris; nec ulla de sua religione adhuc esset orta suspicio. Is, ut vidit tortores sacrilegos retro abiisse, relicto Martyris corpore super craticulam; ut sic, quod residuum erat illius exuviarum, penitus ignis absumeret; confestim uno ex batillis arrepto, carbones igneos de sub craticula procul extraxit, ne sacrum amplius consumerent corpus; simul & ut candens ferrum illius camini, & catenarum, quibus membra vincta erant, defervesceret per illud temporis spatium, quo advocaret ad sepulturæ officium Justinum Presbyterum, in proximo Viminalis collis declivio versus orientem in cripta Nepotiana latitantem apud vicum Patricium, sicut in Adonianis legimus actis.

6. At nos, qui multa in eorundem actorum decursu expendimus notatu digna, æquum maxime censemus sub declarato temporis intervallo, quo beatus Hippolytus ad Justinum Sacerdotem abit, secum ut illum ducat ad elevandum de craticula Sanctissimi Levitæ corpus, juxta Surium, & alios, quippiam etiam dicamus de hoc admirabili Sacrificio mystico; quod gloriosissimo incluti Viri fine completum audivimus, & quasi oculis perspeximus consummatum. Non quod exiguitatis, & infirmitatis nostræ admodum conscii, audere velimus, os nostrum in Cælum ponere, idest, singularis hujus, atque sublimis adeo Martyris gloriam prædicare, omni ævo a Sapientum Republica summis laudibus celebratam. Id enim si auderemus, profecto non aliud foret, nisi Davidicæ merito censuræ subjici. Psal. 72. ℣. 9. *Posuerunt in Cælum os suum, & lingua eorum transivit in terra*. Nam quei fieri potest, ut laudabiliter ore solvamus, quod ne mente quidem concipere idonei sumus? Cælesti doctrina imbutum commendat Ecclesia sanctum Patriarcham venetum Justinianum, *lect. 3. secund. noct. off. diei 5. Septembr.* Qui tamen suo volens sermone Beatissimum celebrare Levitam, asserere non dubitavit, esse mortalium neminem, qui satis sit ad ejus contexendas laudes idoneus; inquiens: *Militis hujus quis sufficit enarrare præconia?* subintelligas, *Nemo*. Longe ante Justiniani ætatem auctor sermonis, *Qui Beati*, a nonnullis definitus *Fulgentius* (qui sæculo vixit quinto ad annum usque 29. sæculi sexti) hæc scripsit: *Quam laudem dicamus Beato Laurentio? Infirmi sumus, pauperes sumus: Ipse est columna cælestis altaris, contineat linguam nostram, ut ejus possimus laudare coronam*: Omissisque aliis, abunde nobis erit unum audire Augustinum serm.

Quan-

Quando Natalitia, exclamantem, ac confitentem: *O sancte Laurenti, candidus in mente, candidus, & corporea veste, non valeo condigne laudare meritum tuum*. Et si id exsequi Augustinus non valuit, quis se adpromittet sibi valiturum? Nostrum sit ergo consilium, de tam admirabilis potius, quam prædicabilis Martyris Sacrificio pauca vel breviter, (ne mens deficiat) quoquo, ut fieri potest, modo differere, quæ Spiritus Sanctus ad ipsius incomparabilem honorem, & gloriam in una ex multis testamenti veteris figuris sub dispositione nocturni holocausti observata voluit a sacerdotibus Hebræorum; ut Levitica, de qua agimus, Oblatio perspicue ad litteram signaretur. Blandimur etenim, consilium hoc nostrum placiturum Illi, qui olim super cratem extensus, insanienti tyranno, ac jubenti, ut sacrificaret diis suis, non aliud respondit, quam hoc unum verbum: *Ego me obtuli sacrificium Deo in odorem suavisatis, quia sacrificium Deo est spiritus contribulatus*.

7. Exodi igitur XXVII. ℣. 34. & 5. legimus Moysi dixisse Deum pro altare holocaustorum: *Facies ignium receptacula craticulamque æneam usque ad altaris medium*. De oblatione autem vespertina, quæ super hoc altare facienda erat diebus singulis, Levitici VI. ℣. 9. talis præscriptus erat ritus: *Hæc est lex holocausti: cremabitur in altari tota nocte*. Et ℣. 10. ac 11. additur: *Sacerdos tollet cineres, quos vorans ignis exussit . . . & efferetque eos castra in loco mundissimo*. Deque hoc ipso holocausto loquens Deum ad Moysen cap. 1. ejusdem libri, ait: *Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino, de bobus, & ovibus offerens victimas, si holocaustum fuerit ejus oblatio de armento, masculum immaculatum offeret . . . adolebisque Sacerdos super altare in suavem odorem Domino*. Dicit autem Apostolus 1. cor. 9. ℣. 9. *Numquid de bobus cura est Deo?* Super quæ Menochius: *Quasi dicat: Præcipua cura Dei in hac lege non fuit boum, sed quia altius spectavit, videlicet nos, & nostri similes, qui sumus boves typici*. Sed præter illud, quod eo loci intendebat Apostolus, liceat nobis paullo mentem erigere in ejus, de quo loqui volumus, gloriam. Ipse siquidem Paulus ad Romanos 8. ℣. 36. inquit: *Æstimati sumus sicut oves occisionis*. Quam sententiam in laudem Martyrum, qui præsertim sunt oves Dei typice, mutuatur Ecclesia in eorum officiis. Hi etenim potissimum custodiere illud laudati Apostoli ad Ephesios cap. 5. ℣. 2. *Ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidis semeptisum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis*. Quid est porro, quod Ecclesia testimonium nuper adductum Doctoris gentium ad Ephesios, recitandum sibi quot annis servat Dominica tertia in quadragesima; quum stationem suam Laurentio Martyri decernit? Jam alibi de hac re Gregorii Magni, ac Ruperti sensa perpendimus. Unde deducimus, eam esse mentem ejusdem sanctæ Ecclesiæ, nostrum videlicet elebrare Sanctum, tanquam inter beatos Martyres præcipuam hostiam, oblationem, & holocaustum oblatum Dei in odorem suavissimum: quemadmodum singulariter inter eosdem Martyres Spiritus Sanctus sub præscriptis holocausti nocturni ritibus eum voluit apertissime consignatum; sive craticulam, super quam cremandum esset holocaustum, attendimus; sive temporis nocturni, ac diuturnitatis cremationis circumstantias consideramus: quamobrem Tirinus ait: *Tota nocte cremabitur, nempe lento igne*: sive demum qualitatem masculini sexus (in qua fortitudo) aut immunitatem a macula (in qua innocentia vitæ relucet) intuemur. Hi namque characteres simul sumti adeo proprii sunt Levitæ sanctissimi, ut nihil supra optandum supersit, quo comprobatum eat, hunc præcelsum Heroem manifestis sanctarum scripturarum testimoniis voluerit Divinus paracletus spiritus typicis in sacrificiis quasi digito præmonsttatum.

8. Eandem Martyris excellentiam, juxta quod refert Prudentius supra citatus, novo miraculo Deus voluit confirmatam; quando extensum in craticula sacratissimum ejus corpus, admotoque igne, nectareum fidelibus spiravit odorem ut ii currerent in fragrantiam unguentorum ejus; quemadmodum postea rei probavit eventus. Sicque etiam fieri oportebat, ut immaculatus hic Præsul (dicamus, immaculatus hic agnus) in holocaustum Domino incensus nocte illa, experimento esset justis, quod, secundum scripturas, Deo redoleret *odorem suavissimum*: Qualem ergo suavitatem mystici odoris halare potuit coram Deo novum hoc holocaustum, rationabilis oblatio ista, ad quam suavitatem significandam tam suaviter in Sancti hominis Hippolyti naribus fragravit? Æstimo, quemadmodum ante nos reperimus scriptum, illam, vix capere potuit, quæ, *huic admirabili spectaculo universa curia cælestis interfuit*: Ne de præeminentia ejus super odorem irrationabilium oblatorum animalium in lege veteri mentionem faciamus: dum Laurentianum nectar tam longe alterum holocausti primævi superavit, quam non eminet super terram cælum, & super umbram veritas.

9. Reliquum erat ad figuræ complementum, ut impleretur etiam, quod scriptum est: *Sacerdos tollet holocausti cineres, quos vorans ignis exussis, efferetque eos extra Castra in loco mundissimo*. Idque ad litteram præstitum, fuisse constat, quum Sacerdos Dei Justinus, coadju-

djuvante Hippolyto, *primo*, ut inquit Ado, *lucis crepusculo* e craticula sublatum Martyris, corpus extra Urbem in novum Cyriacæ intulit cœmeterium in agro verano: atque ut Prototypus in honore typum excederet; Altissimi dispositione factum est, ut non solum sua novitate locus ille mundissimus foret, verum etiam recenti sanguine Romani Martyris, præcedenti sero ibidem sepulti, consecratus inveniretur. Rem gestam fusius narrant Surii acta, quæ nullatenus ab Adone discordant, licet is eam summatim descripserit. Habent itaque Suriana scripta. *Eadem nocte imperator cum præfecto inde abiit ad palatium Tiberianum, relicto corpore Beati Laurentii in craticula: Porro summo mane rapuit illud Hippolytus, & e suis facultatibus condidit aromatibus, & linteis. Significavitque Justino Presbytero, quemadmodum super prunas Beatus Laurentius egisset animam. Iidemque Princeps & Præfectus pudefacti abiissent, & magna crudelitate sanctum corpus in craticula super carbones reliquissent. Itaque Justinus Presbyter, & Hippolytus plorantes, & multum tristes tulerunt corpus ejus, venientesque in prædium Viduæ Cyriacæ via Tiburtina, cum sacrum corpus abluissent, usque in vesperam illic deposuerunt illud in crypta via Tiburtina in eodem Cyriacæ prædio in agro verano 4. idus Augusti.* De corpore autem Romani Martyris, recenti madente sanguine ob capitis abscissionem, eodemque loci prima noctis vigilia elapsæ diei nonæ Augusti condito, jam supra egimus cap.iv. num.5., Adone ibidem citato.

10. Quod autem dicitur in relata Surii testificatione, summo mane Sanctissimi Levitæ corpus Hippolytus rapuit, condivitque aromatibus, & significavit Justino mortem illius: non ita intelligendum existimamus, quasi beatus idem Hippolytus ea persolverit circa corpus Martyris officia pietatis & amoris se solo, priusquam nuntiaret Sacerdoti ejusdem Martyris transitum. Quei enim fieri poterat, vetante Principe sub pœna capitis, ne Martyrum corpora sepulturæ mandarentur, ut tantum insumeret temporis, quantum opus erat, nedum ut craticula & vincula ligati corporis defervescerent, possetque istud solvere, ac eripere de ferreo camino; verum etiam ad exportandum idem corpus alio loci in ipsa Urbe, puta, in domum suam (quod gestum asseritur summo mane ad primum lucis crepusculum) insuper & aliud temporis necessarium ad emenda verisimiliter aromata in sacri corporis unctionem, illudque reipsa odoribus condiret; ac postea Justinum quæreret; inventum duceret in domum suam, tumque, multo sane jam die, paganis, per Urbem discurrentibus, ac rem spectantibus, ambo super humeros elevatum corpus transferrent per ejusdem Urbis viam, donec per Tiburtinam exirent portam, & ad alterum circiter milliare viæ publicæ illud portarent in Cyriacæ prædium? Profecto ultra vectorum discrimen, haud parvo periculo pretiosum, quod ferebant, pignus fuisset expositum; unde sic factum nullo modo suaderi valemus. Sensus igitur Adonis, & Surii, dicentium, *Rapuit corpus ejus Hippolitus, & condidit aromatibus*, sic accipi debet, nimirum veluti sit propositio, rem gestam stricte indicans in sua substantia, ut passim solet fieri narrationis initio; quam deinde ordine debito suis cum circumstantiis explanare solemus; quemadmodum uterque Auctor exposuit, licet magis fuse Surius præ Adone. Ita quod facti exordium capiamus ab illis verbis, quæ idem Surius de Hippolyto habet: *significavit Justino Presbytero &c.*. Uti nos supra num. 5. prope finem innuimus, nempe, quod excusso statim igne de sub craticula, ut hæc frigesceret una cum vinculis, tum ipse Hippolytus ad Justinum se contulit, ut Sancti Levitæ mortem nuntiaret. Amboque venientes ad Olympiadis thermas, solutis catenis, beatum sustulerunt corpus primo diluculo, sicut in Responsoriali S. Greg. PP. sub 1. Noct. 13. Aug. legitur: *Justinus & Hippolitus rapuerunt corpus Beati Laurentii*, rectoque tramite, quum hora illa pagani quiescerent, in Cyriacæ prædium abiere, eoque deposito in crypta viæ Tiburtinæ, Justinoque Presbytero manente ad illius thesauri custodiam, Hippolytus in Urbem rediit, aromata, & linteamina comparavit; reversusque in cœmeterium, corpus Sancti Archidiaconi lavit, & unxit, eodem coadjuvante Justino. Vespere autem facto posuerunt illud in monumento. Sic Venerabilis Beda, qui floruit ante Adonem 150. ann. scripsit: *Mane autem primo adhuc crepusculo rapuit corpus ejus Hipppolytus, & condivit cum linteis, & aromatibus cum beato Justino presbytero: jamque vespertina hora sepelierunt eum in agro verano*. Grasius autem more suo Surium compendio perstringens, scripsit: *Sanctissimum illius corpus in craticula relictum Hippolytus summo mane rapuit, conditumque aromatibus, in crypta viæ Tiburtinæ in agro verano sepelivit*. Haud per hæc intelligens uni tantum Hippolyto descripta gesta tribuere, ac Justinum excludere, quem sancti corpus dedisse sepulcro, manifeste constat tum ex ipso Surio, Adone, ac Beda, tum etiam ex Martyrologio Romanæ Ecclesiæ, dicente: *Cujus corpus a beato Hippolyto, & Justino presbytero sepultum fuit in cœmeterio Cyriacæ in agro verano*. Ita & non aliter, sentiendum est de ceteris auctoribus, qui raptum corporis, ejusque unctionem aro-

aromaticam, suppresso Justini nomine, soli personæ Hippolyti adscripserunt: fortasse quia eorundem gestorum caussa præcipua Hippolytus fuit; dum is & Justinum monuit, & ex suis facultatibus balsamum ac linteamina emir, ut corpus illud Sanctissimum honore debito humaretur.

11. Alucinatus est porro Du-mesnillus, quum lib. VII. de doctr. & discipl. Eccl. nu. 59. scripsit: *Senatores, quibus tanti Martyris constantia Christum Deum esse suaserat, humeris extulere sanctum corpus*. Motus nimirum auctoritate Prudentii canentis stropha 123.

Vexere corpus subditis
Cervicibus quidam Patres,
Quos mira libertas viri
Ambire Christum suaserat.

Unde citatus Doctor considerans, Senatores vocari passim Patres Patriæ, persuasum sibi fecit, de his loquutum fuisse Prudentium, quum ait, *Patres vexere &c.* quasi non optime possit sanctus Vates intelligi de ipsis Justino, & Hippolyto, pro quibus stat cum Romana Ecclesia sacrorum Historicorum universitas. Recte hi *Patres* dicti sunt, quorum unus Sacerdotali dignitate donatus, curam animarum in Urbe habuit; alter claritate sanguinis, sed magis fide conspicuus, magni Levitæ individuus comes fuit; quique ambo post Sanctum Laurentium, quanquam diverso tempore, martyrii gloria coronari meruerunt. Sanguis etenim Martyrum semen in procreationem Christianorum fuit; ideo & horum *Patres* illi appellati sunt, qui sanguinem pro Christo fuderunt: De quibus psalmo 44. dicitur: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii*: verba sunt ista Spiritus, Ecclesiam alloquentis. Hac salva pro utrisque potiori ratione, quare a Prudenrio vocati sint *patres*; posset quis adsertioni nobilitatis Hippolyti Bedam opponere in serm. S. Laur. dicentem: *Imperator præposito suo*, nempe Urbis præfecto, *dixit, ut custodiret eum*. Præfectus autem Sanctum Laurentium *tradidit cuidam villico suo, qui custodiebat omnes illos, quos Imperator, vel suus Præpositus faciebat capere, & ille villicus vocabatur Hippolytus*. Dum autem is a Beda *villicus* nuncupatur; quomodo *eques Romanus* a nobis asseritur? Hujusmodi oppositioni responsum damus; Apud scriptores veteres *villici* nomen commune erat non iis tantum, qui villas excolebant, vel custodiebant; sed etiam quarumcunque rerum curatoribus, gubernatoribus, & custodibus. Sic Juvenalis sat. 4. ℣. 77. Urbis Præfectum *villicum* vocat. Tibullus in quodam epigrammate Ærarii Custodem appellat *villicum*, Vid. Facciolarum sub eodem vocabulo; ut mirum non sit, si Ven. Beda Imperialis carceris custodem *villicum* dixerit; haud in vocabulo isto *rusticum* intelligens hominem; sed publicæ custodiæ Præsidem, ac ministrum Cæsareum super universos vinctos, uti Venerabilis ipse Beda sub adducta se explicat auctoritate, Quod certe non vulgaris hominis erat officium, cujus fidei, gravissimas etiam ob causas, a militibus vel Cæsaris, vel Urbis Præfecti nomine capti, committebantur. Magis id patescit ex numero familiarium Hippolyti ad viginti & novem (ut idem refert Beda) in sui obsequium ascendente; nec non ex actis ejusdem B. Hippolyti 13. Augusti apud Surium, qui narrat, Porphyrium militem avaritia ductum, venisse ad Irenæum, & hunc incitasse ad extrahendum Sanctæ Concordiæ corpus in cloacam præcipitatum; quod putaverit, in ejus vestibus reconditæ essent gemmæ, atque aurum, & argentum domus Hippolyti, cujus fuerat nutrix; quibus addi possunt, quæ de familiaritate ejus cum Imperatore in actis S. Laurentii perspecta sunt; item & Cæsaris verba sub torsionibus ad eundem Hippolytum facta: *Memor esto dignitatis tuæ*. Ex iis simul sumtis, non obscure colligitur, inter Romanos equites idem Hippolytus habitus fuerit, non velut qualiscunque gregarius miles: absit, ut villæ curator, & rusticus agnitus sit.

12. Nec denique officit quod Prudentius de iisdem Patribus, Martyris Vectoribus, dixerit; fuisse persuasos, visa Martyris constantia, ad amplectendam Christi Fidem: Justinus vero præsumitur inter Clericos relatus ante Sancti Laurentii adventum in urbem. Huic enim difficultati occurritur reponendo, loquutum esse Poetam venerabilem per syllepsin, plurali usus voce ad unum Hippolytum significandum. Qua figura uti licuit Evangelistis Matthæo, & Marco, scribentibus, latrones convitiatos fuisse Christo Domino in Cruce pendenti; quanquam unus tantum ex duobus id egerit, secundum Lucam: prout sentiunt Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, & Augustinus. Magis licere potuit merri gratia nostro Vati tropo uti; quo insinuarer nobis, unum ex latoribus sacri corporis fuisse principem carceris Hippolytum, quem Sanctus Levita suaserat desiderare, & excipere Christum, relicto inani, ac perniciosó idolorum cultu. Hunc sensum tropicum in Prudentio libenter admittimus; ne cogamur in unum omnes reprobare scriptores eum sacris Ecclesiæ libris. Hac igitur rei veritate comprobata; sacrorum Historicorum actis, Sanctum Laurentium contingentibus, finem ponimus; adducentes, quæ ex Adone, ac Surio Antonius Nebrissensis, alibi laudatus, scribit post Levitici corporis depositionem in tumulo. Habet enim: *Justino Presbytero multa christianorum frequentia*

tia, *exequias*, *& triduo sacras vigilias celebranti comitata est*. *Quin etiam tremendum altaris obtulit sacrificium : populumque universum*, *qui frequens ad vigilias confluxerat*, *eorundem mysteriorum participem fecit*.

13. Hieronymus de Bardis in Chronologicis mundi ætatibus part.2. ad annum Christi 259., adnotato Martyris ex hoc mundo transitu, nec non celeri expeditione impiissimi Cæsaris adversus Persas, addit : *Romæ auditæ fuerunt nocturno tempore complures voces horribiles*. Citatque more sibi solito in calce paginæ vetustos auctores, ex quibus suas eruditiones extraxit, quæ ad eandem spectant, nimirum Damasum in Sixto, Eusebium lib. 7. Pomponium Lætum, Eutropium lib. 7. Relatus autem eventus nostram sane provocat attentionem. Nam post Christi Domini mortem, regnante adhuc Tiberio Cæsare, inter alia mira illud ab Eusebio accidisse narratur, videlicet auditas fuisse in Jerosolymitano templo voces dicentium : *Transeamus ex his sedibus*. Discessum nimirum Angelorum de loco sancto indicantes. Alteram ex Plutarco idem tradit auctor lib. 5. de præpar. Evang. 9. auditam fuisse vocem a nautis apud Echinadas insulas noctis tempore, dicentem : *Pana Magnum mortuus est*. Et subito multus in eorum auribus obstrepuit planctus innumerabilium veluti flentium. *Hæc vero*, inquit Spondanus in præstrictis Baronii annalibus ad annum Christi 34. *ab aliquibus in eum sunt recepta sensum*, *ut Pan Christus Dominus universorum intelligeretur*, *ejusque mortem*, *& suas ipsorum cladet lugerent dæmones*. Cerne, pie Lector, miram Divinorum mysteriorum consonantiam, qua Sanctum nostrum mirificare Deus singulariter voluit super terram. Cujus rei gratia recolere oportet, quæ cap.III. hujus secundi libri num.25. & 26. diximus ad ejusdem Martyris laudem ; nempe quod Christi tempore, priusquam is pateretur pro salute hominum, facta sit vox de cælo, præindicans, quod suamet passione Filius hominis esset clarificandus; in eo nimirum, quod morte sua princeps rum mundi diabolus judicabatur; quia inique tyrannicum exerceret dominium supra ipsum mundum, dicente eodem Domino : *Nunc judicium est mundi*. Simulque adnota, quod similiter vox de cælo facta sit tempore Laurentianæ passionis, haud ambigue significans, quod morte hujus selectissimi Administri sui præcipue clarificabatur Deus per ejectionem ejusdem principis tenebrarum e gentilium fanis, sicut commentatur Rupertus, loco illic citato, productus. Modo considera, post Christi mortem lugubres in aere auditas dæmonum voces in signum, quod actum jam fuerit de illis judicium ; neque minus attendas, velim, post Laurentii mortem horribiles eorum clamores, super Urbem auditos ; procul dubio indicantes, quod Romæ tum maxime pellerentur ex atriis suis, e delubris exsecrandis, in quibus quasi fortes armati consederant ; eo quod Dux idem maximus Romanæ Ecclesiæ, juxta Venerabilis Ruperti sensum, fortior ipsis armatis fortibus, superveniens, vicerit eos, & foras ejecerit. Quibus perpensis, protinus deprehendes, quanta & quam mira inter Pontificem magnum, qui penetravit cælos Jesum Filium Dei, magnumque ipsius ministrum Levitam Laurentium intervenerit factorum consensio. Cujus posterioris mirabile opus sic exornat Prudentius, concinens strophe 125.

Refrixit ex illo die
Cultus deorum turpium :
Plebs in sacellis rarior :
Christi ad tribunal curritur.

Sequentibusque strophis ejusdem facti rationem adsignans, ait :

Dum dæmon invictum Dei
Testem lacessit prælio,
Perfossus ipse concidit,
Et stratus æternum jacet.
Mors illa sancti Martyris,
Mors vera templorum fuit :
Tunc vesta palladios lares
Impune sensit deseri.

Prudentii testimonio conforme invenimus alterum Gregoriani Responsorialis, idest Resp. 3. Noctur. festivitatis S. Laurentii, in quo legimus: *Hic est Vir*, *qui conculcavit caput serpentis antiqui : modo coronatur*, *quia fideliter vicit*.

14. Sed jam tempus instat inquirendi, quonam modo de hoc Martyrum Principe illud sit completum oraculum, quod S. Gregorius Papa cit. lib. in Resp. 1. Noct. ejusdem festi ex psalmo 109. desumtum, huic Archipugili a Rege gloriæ dictum esse intelligit, scilicet : *Ponam inimicos tuos scabellum pedem tuorum*. Paraphrastice inquit Ugo : *Plenarie tibi subjiciam victos*, *ut sub te locum teneant sive gratiæ*, *sive pœnæ*. Locum gratiæ sub Laurentio tenuere duo a se victi persequutores, & inimici, quos Christo genuit, nimirum Hippolytus, & Romanus ; locum vero pœnæ Valerianus imperator cum reliquis obstinatis tortoribus, qui omnes mala morte periere, uti notant historici. Sed de his Valeriani satellitibus vel generatim dicemus quicquam postea; dum peculiariter nunc præstat, agamus de nequissimo Cæsare, quem dupliciter Deus posuit scabellum pedum magni Levitæ. Primum videlicet, quum iste sprevit, atque derisit supplicia inferentem ; adeo ut plus tortor incensus fuerit animi dolore, quam patiens corporali flamma, teste Chrysologo, alibi citato. Secundum, quum ad ignominiosam illam pervenit conditionem, mortemque turpissimam, quam

mox

mox relaturi sumus. Discessit itaque miserrimus imperator ex Urbe cum ingenti exercitu. Et initio quidem fors arridere sibi visa est; quum Persæ, præsentientes imminentem adventum ejus Antiochiam, terga vertendo, civitatem captam reliquerunt. Hinc animosior factus Licinius Valerianus, Mesopotamiam ingressus est; alternanteque sorte modo prospera, modo adversa, plurimum cum Sapore Persarum Rege commisit bellum anno, ut advertit Muratorius 260., quo in funestum ipsius Valeriani præsagium fulmen de cælo in ejus domum Romæ cecidit, ut supra laudatus de Bardis scribit, eamque demolivit: locum nimirum, ubi rex crudelis sanctissimum Christi Martyrem lento igne consumserat. Justoque Dei judicio actum est; ut ædes, quibus imperator sacrilegus usus est ad contegendum enorme facinus, quod perpetravit, prolongata combustione innocentissimi viventis hominis; igne sulfureo conflagrarent. Quo & præsignaretur sceleftus ipse, Dominus ædium, in deteriorem præ domus suæ ruinis desolationem perventurus; non momentanea fulminis, aut ignei excussi globuli percussione de hoc sæculo exturbandus; sed suppliciis ipsa morte amarioribus, ad plures, ac plures potractis annos, miserrime consumendus.

15. Prosequutus est igitur certamen adversus Saporem ad annum usque 261. at in ultimo conflictu magnam exercitus sui cladem est passus; unde retrocedere coactus est; atque, ut melius potuit, curavit sibi, & suis tutum in locum receptum iri. Supervenit interea militi sæva pestis, quæ superstitem exercitum depascebatur; quare corde confractus, Imperiales misit ad Regem Persiæ legatos, huic offerens auri pondus ingens; pacem ut obtineret. Rex autem legatis in longum detentis, quo spatia sibi faceret in augmentum, & robur exercitus Persici, dimisit eos tandem, dicens, nihil se velle concludere, nisi prius habita cum ipso Cæsare, quam petebat, collocutione, determinato apud Edessam loco, & die. Annuit Valerianus, & juxta condictum, apud eandem se contulit urbem; & quia pervenerat nefandi sui sacrilegii luendi dies; nulla opportuna, prudentique cautione adhibita, parva cum militum manu Regi Sapori se obviam fecit. commodam nactus occasionem Persarum Rex, illico eum comprehendi, ac ligari jussit, atque ad majorem captivi Cæsaris ignominiam regalibus ac purpureis una cum aurea corona ei relictis vestibus, in Persidem, tanquam vile mancipium, catenis onustum abduxit; circumducens illum undique ad populorum absorbenda ludibria. Quoties autem ipse Rex vehiculum, aut equum conscendere volebat, cogebatur Valerianus flexis genibus, demissisque similiter manuum palmis ad terram, dorsum, instar bestiæ, illi offerre pro suppedaneo ad equi, vel currus ascensionem. Tum intolerando fastu Rex dorsum ejus pede comprimens, ajebat: Hoc est verum, non quod tabulis, aut parietibus Romani pingunt. Neque unquam supplicibus litteris Regum, ipsi Sapori confederatorum; vel minacibus addictorum Romano Imperio, induci potuit ad captivum principem tandem aliquando dimittendum. Quodque amplius est. Gallienus, Valeriani filius, Imperii gubernacula tenens, auditis ærumnis, & ignominiis patris sui, nulla commiseratione permotus, plena tranquillitate animi universis Romæ deliciis perfruendis operam dabat. Mortem interim sibi consciscere optabat imperator infelix; sed mors sese illi denegabat, longos ut ei protraheret dolores: quemadmodum ipse attenuatis ignibus, Levitæ Martyri vitam cito finire non dedit. Ea in turpissima servitute decem circiter annos transire sibi opus fuit (Mirum si præfatus annorum numerus non adluserit ad tormentorum decadem, qua Sanctum torsit) donec sceleftus contumeliis, & opprobriis Regis Persarum ejusque populi exsaturatus, jussu ipsius Saporis, oculis primum illi erutis, ut ait Eusebius, vivus dein, Agatio teste, excoriatus, doloribus plenus interiit secundum corpus; secundum vero animam æternis ignibus concremandus. Quocirca Maximus hom.3. de S. Laur. inquit: *Non dubitamus persequutorem Martyris pro ignibus, quos accendit, præparata impiis incendia sustinere:* Idest, ut diximus, secundum animam, donec etiam æternum ea sustinebit secundum corpus.

16. Detractam ejus pellem præcepit Sapor rubro tingi colore, paleisque infertam, & consutam, in deorum suorum delubro suspensam voluit ad perpetuum illius ignominiæ monumentum: ad quam visendam invitare solebat quoslibet novos Legatos Regios, quoties illuc in Persidem ii a suis Principibus mittebantur: idque ad ostentationem potentiæ suæ, exterorumque Regum terrorem. Ex Eutropio, & Vopisco in Gallieno addimus, quod is, accepta notitia mortis sui genitoris, ne cadaver quidem ejus redimere voluit, ut honeste sepeliretur. Quare increpatam, ut inaudiit, a Senatu crudelitatem suam; Senatores quatuor necari jussit. Tali feritate inhumanus imperator a proprio filio tractari meruit, qui ferino plusquam corde vivum Laurentium pigris ignibus assari præcepit. Celebris Petrus Blesensis factum istud brevi commemorans in tractatu de Jerosolymitana peregrinatione accelerandа, scripsit: *Valerianus Beatum Laurentium Martyrem fecit. Hic a Sapore Persarum Rege captus, & perpetua servitute damnatus, morte vilissima diem suum clausit.* Sed majori energia Dionysius Carthusianus Serm.3. de San-

cto Laur. *Excellentia*, inquit, *Sancti Laurentii est*, *quod Deus mortem ipsius tam terribiliter*, *tamque evidenter est ultus*, *ut per hoc fidem Christianam non mediocriter sublimarit*. Sanctus, ac Doctus Vir iste verum dixit, licet cum ceteris illius ævi scriptoribus erraverit, putans Decium fuisse nostri Martyris interfectorem: super cujus mortem fabula quædam constructa fuit, auctore nobis incognito, quæ transcripta etiam legitur in quodam Vaticano codice, quamque Blanchinus in lucem edidit tom.1. oper. Card. Thomasii pag. 293. *Verum*, inquam, *dixit*: quia Divinam ultionem, quam fabulosam in Decio deprebendimus, veram, & absque pari exemplo, in Valeriano executioni datam agnoscimus, uti supra Blesensis cum aliis multis sapientibus testatus est. Quodque singulare impietatis facinus effetatus hic, posterior Decio, imperator ausus fuit perpetrare; studens contegere noctis tenebris, clausoque palatio suæ crudelitatis excessum in Levitam sanctissimum; publica demunstratione diuturni, ac infamis supplicii sui coram suorum inimicorum oculis solvere compulsus est pœnam: solus inter omnes Cæsares tam enormiter vilipensus etiam in hoc fæculo. Justa retributio, qui singulariter Sanctum torserat, singulariter torqueretur: quodque horrendi sacrilegii inter umbras commiserat, in conspectu solis pensitaret. Denique præter Valerianum (uti liquet ex Orosio lib.7. cap. 22.) quotquot fuere tanti sacrilegii exsequutores, suasores, spectatores, vel etiam tacita voluntate adprobatores, omnes pessima morte periere; atque ita positi sunt a Deo scabellum pedum Archimartyris Levitæ, sub isto locum tenentes pœnæ temporalis, & æternæ, juxta productam Dei nomine a Gregorio magno sententiam, quam supra retulimus: *Ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*.

17. Hæc dicta sint de peculiari, quam sumsit Deus, vindicta, clamante sanguine mystici hujus Abel, secundum venerabilis Ruperti sensa, contra sceleftissimum Cain, Valerianum Cæsarem; & contra quascunque personas, quæ partem tanto in sacrilegio quomodolibet habuerunt. Verum non intra hos solum limites sese ultio Divina continuit; Exarsit etiam ira ejus in universalem ferme superstitiosi Imperii vastationem, ac pressuram, sicut adnotat Jacobus Bossuet Meldensis Antistes, scribens ad annum Christi 259. *Eodem temporis momento*, *quo Sanctus Laurentius est affectus martyrio*, *visa est inundatio barbarorum in Orbe Romano*. Quorum incursiones ita distinguit Spondanus in Epit. Baron. laudato ex Orosio nom.III. „ Solutæ ad hoc undique circumpositæ gentes „ in omnes Romanos fines invehi cæperunt; ac „ Germani Alpibus, Rhetia, totaque Italia penetrata, Ravennam usque pervenerunt. Alamanni Gallias pervagantes, etiam in Italiam „ transierunt: Græcia, Macedonia, Pontus, „ Asia, Gothorum est inundatione deleta, Daciaque trans Danubium in perpetuum ablata: „ Quadi, & Sarmetæ Pannoniam depopulati „ sunt: Germani ulteriores abrasa potiti sunt „ Hispania: Parthi Mesopotamiam abstulerunt, „ Siriamque corraserunt. Meminit quoque earundem Barbaricarum incursionum Trebellius: „ additque, tunc a Scythis, hoc est, parte Gothorum, Asiam vastantibus, Ephesinum Dianæ templum (quod tamquam eximium Orbis „ miraculum universa gentilitas admirabunda „ spectabat) despoliatum fuisse, atque incensum „. Inter hæc autem idololatrarum flagella illud, quod Sozomenus lib.2. cap.5., & Nicephorus lib. 8. cap. 33. scribunt, peculiari memoria dignum est, nempe irruptiones easdem barbarorum ad fidei Christianæ propagationem magnopere contulisse: quod videlicet multi Christiani Sacerdotes, facti captivi, & in exteras regiones abducti, tum miraculis, tum prædicatione quamplurimos ad Christi fidem perduxerunt; citra dubitationem, meritis juvantibus profusi præsertim sanguinis Levitæ sanctissimi; cujus singularis triumphus ab omnibus Dei præconibus per orbem undique divulgabatur. Ad altiorem potro idololatrarum consternationem, & supplicium immisit Dominus famem, & pestilentiam in ipsum Romanum Imperium, nec non horrendis terræmotibus, aliisque cladibus illud divexavit, adeo ur pavore ac tremore loca omnia replerentur. Vide Trebellium in Gallieno.

18. Capto præterea Valeriano a Sapore, Macrianus Dux exercitus, collectis militibus, cum Gallieni contemtu Imperium usurpavit, Aureolus in Illyrico, in Galliis Postumius, atque, ut brevi dicamus, in triginta tyrannos fœdissime proscissus est Orbis Romanus. Quocirca Gallienus quamvis natura sævissimus, nec patre remissior esset in Christianis persequendis, tot tantisque auditis Romani Imperii cladibus, terrore perculsus, furentem adhuc in Christianos persecutionem protinus compressit, nimirum circa finem anni 262. juxta Eusebium in Chron., liberum eis concedens propriæ religionis exercitium. Diximus, *circa finem anni 262*. Eusebio credentes; nam tum impleri potuerunt menses quadraginta duo sævissimæ persecutionis, de quibus loquutus est, alibi commemoratus, Sanctus Dionysius Alexandrinus, cui advenisse Antichristi tempora visa sunt; incipiendo nimirum a Junio anni bis centesimi quinquagesimi noni ad mensem usque Novembris anni biscentesimi sexagesimi secondi, tertio a Martyris passione anno jam expleto. Rescisso igitur nefatio Valeriani rescripto adversus Christianos per Gallienum,

num, convenire ceperunt Fideles in unum ad sacra celebranda sine contradictione gentilium potestatum; sic prægustantes pacem illam, quam aliquando stabilem sub Constantino futuram evangelizaverat Christi Martyr, dum in craticula ureretur; accepto veluti pignore superventuræ felicitatis ante prædefinita tempora, in quæ respexerat Spiritus prophetiæ. Et notandum est valde, quod publice se congregantibus in unum Christi cultoribus, idololatræ invicem dissiderent; adeo ut per diversa loca tyranni, sicut diximus, triginta principarentur. Ita sane renovari visum est illud indicium, in dispersionem idololatriæ, quod apparuit Christi tempore in dispersionem Judæorum, nimirum quia ii pro culpa perfidiæ dispergendi erant, *in Judeæ regno*, inquit Gregorius, *per quartam partem plurimi principabantur*. Huic considerationi apprime suffragari videtur Ecclesia in statione Dominicæ tertiæ Quadragesimæ apud Sanctum Laurentium, cui refert acceptam, infidelis dominii destructionem, recitans in Evangelio Missarum illam Domini nostri sententiam: *Omne regnum in se ipso divisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autem Satanas in se ipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus?* Luc. 11. Ѷ. 17. & 18. Tales profecto demonstrationes, cælesti moderante Numine, post Levitæ beatissimi passionem & mortem, factæ sunt; quibus palam vel Cæcis fieret, quanti meriti apud Deum fuerit magnum illud de craticula Sacrificium, quod Vir, ceteroqui sanctitate incomparabilis, pro Christo tepentibus flammis traditus, factusque sacerdos simul & victima, obtulit Deo in odorem suavitatis; dum tantæ oblationis intuitu excitatus Altissimus, vexatorem infidelem susque deque turbavit orbem; & ingemiscenti Ecclesiæ in pressuris suis aliquantulum respirare concessit; eam sic erigens in meliorem spem consequendi tandem prædefinitis temporibus, quæ, insectatoribus extinctis, certo futura plenæ tranquillitatis sæcula vivæ vocis oraculo ipse Martyr adustus edissererat.

19. Veruntamen de hac ampliori loquendo pace, per Constantinum Ecclesiæ lata, erectis Christiano ritu templis, ac idolorum fanis demolitis; revocatum aliquando in dubium audivi a quibusdam, eruditionem ostentantibus, videlicet num pax eadem merito tribui possit virtuti Laurentiani triumphi; ea nimirum objecta ratione, quod a die Leviticæ passionis ad alteram lati Constantiniani edicti pro Christi religione, interfluxerint anni circiter quinquaginta. Quo temporis intervallo, Gallieno de medio sublato, multis ærumnis Ecclesia exagitata fuit sub Imperio Claudii II., & Aureliani; maxime autem Diocletiani, & Maximiani, quorum impietatem sequuti sunt Licinius, & Maxentius, donec Constantinus his devictis, solusque regnans, pacem Ecclesiæ dedit. At difficultas hæc videtur mihi eruta ex infidelium Rabinorum officina, qui a Christi cultoribus redarguti, quod propter Deicidium perpetratum exulent a terra sua; cito respondent, non propter occisum Jesum a Nazareth ea esse pœna multatos, sed propter alia commissa a suis majoribus crimina paullo ante obsessam, vastatamque Jerusalem; absit, inquiunt, in censum venire debeat Nazareni Crucifixi caussa; opus, quod exsequuti fuerant patres nostri ante Jerosolymitanum excidium annis quadraginta. Inepta proculdubio responsio Rabinorum hæc est: ineptum & argumentum, prolatum in affirmantes, præcipuam Constantinianæ pacis, fidelibus latæ, caussam fuisse Laurentii triumphum. Judicia Dei non humanis se sinunt perstringi rationibus. Infinita namque sapientia: *Attingit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter*. Distulit Judeis ultionis tempus, ut perpetrati delicti pœnitentiam agerent: sicut Petrus Act. 3. Ѷ. 19. ajebat: *Pœnitemini, & convertimini, ut deleantur peccata vestra*: Distulit & universalem illam Ecclesiæ tribuere pacem; ne prærordinatos Milites suos ad martyrii palmam, futuros sub nona, & decima persecutione, præparata in cælis corona privaret; quam sine legitimo præscripto certamine non poterant consequi. Et quidem dilatio ista concessionis laudatæ pacis venerabilem Prudentium non latebat; vicinus quum is fuerit præfatis temporibus; neque propterea dogmatizare liquit, quod *Laurentio Duce, Urbs ritum triumphavit barbarum, monstruosis idolis jugum ponens*: Unde Rupertus scripsit: *Post Apostolorum Principes iste est Dux maximus Ecclesiæ gentium*. Quum igitur tota moræ litis caussa in Christianum populum idololatrarum superstitio fuerit; insequens est, maximo istius Proculcatori Laurentio tribuenda sit pax, & tranquillitas, ex ejusdem idololatriæ conculcatione suborta. Ridiculum est autem moram temporis, vel intermedias persecutiones objicere, quæ, Deo disponente, a die mortis Levitæ sanctissimi fluxere usque ad optatam Ecclesiæ requiem: Quemadmodum ipse Martyr prophetaverat. Sic enim oportebat coram eo fieri; ante cujus oculos mille anni sunt *tanquam dies hesterna, quæ præteriit*. Unde cum Ruperto lib. unic. de Fortitud. cap. 20. concludimus: *Laurentii sanguis in terra Sanctæ Ecclesiæ clamavit melius, quam Abel*. Istius enim sanguis tantum vindictam de interfectore Cain expostulavit; mystici vero nostri Abel sanguis & vindictam de Ecclesiæ hostibus, & misericordiam pro conversis ad pœnitentiam, nec non pro populi Dei tranquillitate impertienda clamavit. *Clamavit, & exauditus est*. Hinc

P 2 quis-

quisque videat, quantum debeat huic Martyri universa Christi Ecclesia. Dum nos progredimur ad postremum finientis Capitis resolvendum quaesitum.

20. Eruditissimus Mathias Fabrius Laurentii delectatus Nomine, omnique re digna, per idem importata Nomen; pro ingenii sui vivacitate laudis argumentum ex iisdem objectis concione quinta in ejusdem Martyris festo desumit; ostendeos, Levitam magnum eliminare, atque disperdere cunctas haereses ab orbe Catholico; ac totius Ecclesiae Christi potissimum esse decus, & ornamentum, similitudine prehensa ab arbore lauri. Ait enim: *Plinius lib.15. c. 30. vocat laurum gratissimam domibus janitricem Caesarum, Pontificumque: quae & domos exornat, & ante limina excubat*. *Hoc bonoris titulo merito nos ornamus Martyrem Laurentium: exornat enim totam Ecclesiae domum, & sua fortitudine decorat, & sua fide defendit... Haereseos venenum dispellit, & enervat*. Penes antiquarios legimus, ante januam maximi augustalis palatii (de quo egimus cap. 3. secundi hujus libri num. 19.) duas hinc, & hinc proceras fuisse lauri arbores. Nam laurus laudis & gloriae insigne erat; immo apud veteres ipsa laurus *laudum* dicebatur, ut linguae latinae interpretes advertunt. Unde in ornamentum Imperatorum, maximorumque Pontificum superstitiosae gentis (sibi vindicantium summam laudem, ac gloriam) assumebatur: quam & Caesar Augustus, Pontifex maximus declaratus, quique primus maximae augustalis domus fundator extitit, in sui honoris, & gloriae argumentum accepit. Verum, quod inanis jactantiae Romanis Principibus lauri arbor pariebat, hoc verae, plenaeque laudis & gloriae pondus attulit Ecclesiae Dei arbor mystica, in domo Domini plantata, Levitarum maximus, unus Laurentius; cunctorum Doctorum lingua, & calamo celebratus. Idque quum apud omnes Orthodoxos exploratissimum sit; minime opus est, ut de nostro quippiam addamus. Unice superest peculiariter investigandum, quod laudatus Fabrius ex citato adjecit Plinio, narrante, laurum venena perdere, unde conclusit: *Facit boc Laurentius, quia haereseos venenum dispellit, & enervat*. Thesim vero istam probavit auctor, pauca ex Martyris actis commemorando, quae generatim ad haeresum dissipationem faciunt; ut suae concionis brevitas postulabat. Sed quia, relicto hac in re districtiori examine (quod certe a nonnullis accuratius desideratur) notabilis haec Martyris laus haud parum in obscuris delitescet; minus enim eruditi facile dicent, eam ingeniosum potius esse inventum, quam dogma solidum, Sanctum distinguens Leviram in gloria Sanctorum. Congruum iccirco est, peculiari considerationε laudem praefatam illustrare; ut menti fidelium tenacius adhaereat; atque, ut pat est, in majorem veniat censum. Quandoquidem revera hic Martyr excelsus qua dictis, qua factis, auctoritatis suae gladio perpetuum cum Erronibus, vel ante, vel post se natis, inire visus est singulare certamen ad eorum perniciem sempiternam. Idque magna ut ex parte clarescat; opus est, ad eadem indicanda singularia descendere documenta.

21. A facie itaque hujus Martyris, per quem Ecclesia Christi communi Patrum consensione in universo mundo clarificata est, refugientes haeretici, quasi fulgure percussi, coociduot. Atque inprimis Bongomili, garrientes, ac venditantes, in Catholica Ecclesia Joannis, non Christi Domini, baptismum adhiberi. Ex adverso autem inclytus Martyr tyrannicae interrogationi respondet: *Ab incunabulis sum Christianus*: Quod fieri certe non aliter potuit, nisi per Christi baptisma, sibi in cunis ab Ecclesia ministratum. Pelagianos, Petrobrussianos, Anabaptistas, & Albigenses eadem auctoritate condemnat, qui perperam sentiunt, parvulos ante rationis usum esse neutiquam baptizandos. Dicens vero in craticula, *Ego me obtuli sacrificium Deo in odorem suavitatis*, nihil distinguens inter utramque substantiam; Manichaeorum figmenta pessundat, dum adstruunt carnem de se malam esse, & a Deo malo creatam. Si enim mala est, quomodo secundum animam & corpus offerre ille se potuit Deo in odorem suavitatis? Brevi porro ad Deum prece fusa, *Domine Jesu accipe spiritum meum*; acuto veluti mucrone Arabicos, & Thnetopsychitas transfigit, blaterantes, animas hominum, sicut & bestiarum, esse mortales, & in corporis exanimatione corrumpi. Ecce Martyr celebertimus animam spiritum esse dicit, haud corruptioni substantiae inferioris obnoxiam: ipsumque spiritum, ut in exitu a corpore bene receptum eat, Domino commendans, post corporis mortem superstitem esse declarat. Seleucianos, Hermianos, & Albanenses, comminiscentes, Mundum non a Deo, sed a se ipso factum esse, transverberat illa sententia, quam incredulo protulit Caesari apud Surium num. XVII. inquiens: *Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi conditor est universae creaturae*. A quo vulnere immunes non eunt, profligati jam supra Manichaei. Cerinthiaoos, Ebionitas, & Arianos, blasphemantes, Christum non esse Deum, uno sui oris testimonio, inter igneas laminas producto, confundit; dum sic oravit: *Domine Jesu Christe, Deus de Deo, miserere mihi servo tuo*. Hanc orationis particulam, nimirum qua testatus est, esse *Dominum Jesum*

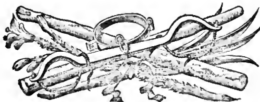
ſum Chriſtum Deum de Deo, conceptis verbis Eccleſia in Generali Nicæna, & Conſtantinopolitana Synodo fidei ſymbolo (quod in Miſſæ Sacrificio multoties præſcribitur recitandum) inſeruit adverſus hæreticos. Inſuper Cerdonianos, Proclianitas, & Mennoniſtas, veram in Chriſto humanitatem diffitentes, nec non Marcitas, & incorrupticulos, Dominum negantes paſſum, atque iterum Cerinthianos, ejus reſurrectionem fateri renuentes, paucis jugulat verbis, in Catechiſmo Lucilli habitis, penes Surium num. xv. *Credis in eum, qui mortuus, & ſepultus eſt, & tertia die ſurrexit?* Quo loci eidem addens Lucillo: *Qui venturus eſt judicare vivos, & mortuos, & ſæculum per ignem*: Borborianos, ac Florianos, futurum judicium non admittentes, veloci telo transfigit. Flagellantes, & Lollardos, aquæ benedictionem reſpuentes, facto damnat; quum ante collatum illi cathecumeno baptiſma, apud eundem Surium legitur: *Benedixit aquam*: Baſſum, & Abailardum, datam hominibus ſalutem, & libertatem a dæmonum poteſtate ob Chriſti Domini in mundum adventum neutiquam agnoſcentes, veluti gladio ex utraque parte acuto, tranſadigit, dum plumbatis cæſus ait: *Domine, qui pro ſalute noſtra dignatus es formam ſervi accipere, ut nos a ſervitute dæmonum liberares &c.* Neque ſecus contra Iconomacos, & Vuicleffiſtas, crucis, imaginumque figuras ſenſibiles execrantes, ſignum crucis, per quod cæcos illuminavit, quaſi enſem adhibet. Macedonianos blaſphemos in Spiritum Sanctum, cujus Divinitati refragantur, exquiſitiſſime torquet; quod adminiſtraverit Sixto Pontifici ſacrificanti (ut hic poſtea Valeriano declaravit) *Deo Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*: juxta Surium x. Aug. num. viii. Latriæ autem cultus Spiritui Sancto impendi minime potuiſſet, niſi is Deus eſſet.

22. Ad terram Petrobuſſianos elidit, impie dogmatizantes, eſſe templa deſtruenda, quum ipſe promit oraculum apud Prudentium ſtropha 121. de ſacris ædificiis ære & marmore ornandis ſub Principe Chriſtiano. Pſeudoapoſtolos extinguit, opes Eccleſiaſticas reprobantes; has quandoquidem Archidiaconus fideliſſimus cuſtodivit. Recentiores dein ſectarios, cælibatum miniſtrorum Eccleſiæ arcentes, noſter in carne Angelus ſua incorrupta caſtimonia in turpem convertit fugam. Lutheranos, miſſæ ſacrificium abolentes, ſuo ad aram miniſterio conterit, atque deridet. Calviniſtas, veritatem exiſtentiæ corporis, & ſanguinis Chriſti ſub ſpeciebus panis, & vini conſecratis infuſcare volentes, per ſibi commiſſam, quam teſtatur, Dominici ſanguinis diſpenſationem, æternum expulſos a cæleſti convivio, ac perpetuæ fami deſtinatos eſſe declarat. Utroſque detrectantes ſacrarum reliquiarum cultum, invocationemque ſanctorum, ſecundum ea, quæ oſtendimus, a Sancto Diacono geſta in tranſlatione corporum Apoſtolorum, præcipites mittit. Atque ut ejus de univerſis hæreticis ſtragem actam, vel etiam, uſque ad mundi finem agendam, breviter enucleemus, exponere ſufficiat demiſſionem ipſius animi, obedientiam, ac reverentiam, quam in omnibus, & per omnia Romano impendit Pontifici. Hoc etenim vel unico exemplo, quaſi pugione arrepto, Levita Magnus cunctas interimit hæreſes in univerſo mundo, ſicut optime laudatus P. Fabrius advertit, dicens: *Nobis Laurentius triumphalis eſt laurea contra hæreſes, quas ipſe, tamquam Catholicæ fidei aſſertor ſtrenuus, ſternit, & conculcat*. Nec multo ante ſcribit: *enervat, & diſſipat*.

23. Plane in Sanctorum Martyrum actis, qui primis Eccleſiæ ſæculis floruerunt, & ſi multa ſparſim legantur, quæ veluti acutæ ſagittæ intorqueri adverſus hæreſes poſſunt, nullam tamen, dicere libeat, id genus pharetram, myſticis plenam jaculis, deprehendimus, quemadmodum illam geſtorum Levitæ ſanctiſſimi, in qua nihil pene ſit dicti, vel facti, quod ad feriendos rebelles Eccleſiæ Catholicæ filios, quaſi jaculum emitti nequeat. Et quidem decuit eum tali niteſcere gloria, ut quicquid dixerit, quicquid egerit, in ejuſdem Fidei Catholicæ verteretur argumentum adverſus omnes adverſarios ejus: eum, dico, id decuit, qui Dux apparuit in militanti Eccleſia, cujus typus fuit Gedeon, ad quem ait Angelus Jud. vi. ℣. 12. *Dominus tecum, virorum fortiſſime*. Nam & in Madianitis (contra quos huic pugnandum fuit) non ſoli idololatræ, ſed etiam quicunque infideles veniunt; de quorum numero ſunt hæretici, etymologiam nominis præ ſe ferentes in factis. Siquidem Madianitæ *litigantes* interpretantur, uti perpetuo etherodoxi faciunt, maledicta loquentes, & ſcribentes in Eccleſiam Chriſti. Inter figuram igitur & figuratum ſimilitudinem experiamur; ut hinc eluceſcat, quam jure optimo Levita celebris in hæreticorum profligationem tantæ virtutis ſibi vindicaverit excellentiam. Selectus enim vetuſtus Gedeon ad Madianitarum excidium, carnes excoctas, & panes azimos ſuper petram, Deo per Angelum dirigente, concremanda compoſuit. Romanæ autem Eccleſiæ Dux, non ut ille quondam Iſraelitarum hædinas carnes, ſed ſui corporis membra viva, dicamus, ſemetipſum ſuper Apoſtolicæ confeſſionis petram, & quaſi panem de craticula, obtulit exurendum Domino in odorem ſuavitatis ad Madianitas myſticos diſperdendos. Quemadmodum ſcriptum erat: *Aſcendit ignis, & carnes, azymoſque panes* con-

consumpsit. Antiquus ille Bellator videri meruit, post oblatas carnes, & panes azimos, velut & ipse subcineritius esset panis, se de terra elevans, ac volutans, donec caderet super Madianitarum tabernaculum, illudque prosterneret: nimirum, ut ajunt interpretes, ob humilitatis virtutem, qua se Deo submisit, inquiens ℣. 15. *Obsecro, mi Domine, in quo liberabo Israel* (idest, de manu Madian) *ego minimus in domo patris mei*. Humilem enim hominem sibi vult Deus ad magna patranda: juxta illud Eliæ ore ad Sareptanam mulierem 3. Regum ℣. 17. *Fac mihi primum subcinericium panem parvulum*. Verum in hoc virtutis genere antiquum Ducem novus Gedeon longe superavit; dum igne licet exustus, in eum devenit humilitatis gradum, ut adhuc se indignum testaretur obtinere cælum: Quomodo non magis præ veteri habendus est parvulus subcinericius panis præcipuus iste Dux Ecclesiæ gentium, in ruinam decidens collitigantium sectariorum? De illo visionis pane dixit quidam, visum audiens: *Non est hoc aliud, nisi gladius Domini, & Gedeonis*. De secundo autem sublimiori mystico, azimoque oblato Laurentii pane, quem & subcinericium, & de craticula panem merito appellamus, recte & nos vocem extollere possumus, dicentes: *Non est hoc aliud, nisi gladius Domini & Gedeonis*. Nam ut ille panis decidens, Madianitarum castra turbavit (unde Judic. VII. ℣. 20. *Mutua se cæde truncabant*; ita hic, de quo loquimur, panis in confusionem, & interitum cadens hæreticorum, facit, ut ii oppositis fidei dogmatis, quæ tradunt, invicem confli\&tentur, invicem conterantur: quemadmodum apud Theologos, de illorum controversiis mutuis pertractantes, videre licet. Atque ut de antiquis Erronibus taceamus, innuere satis sit, hisce temporibus Calvinistæ in Lutheranos, Lutherani in Calvinistas insurgunt; mirumque in modum illimet, qui sub eodem titulo proprii hæresiarchæ comprehenduntur, etiam inter se, quoad fidei articulos, digladiantur. Nam qui sub Calvino militant, alia tenent dogmata Rigidi, alia Molles, alia Gommaristæ, Arminiani alia. Qui vero sub Luthero, alia docent Puri, alia Mitigati, alia Confessionistæ. Ecquid aliud hoc est, nisi quod immittit Dominus, sicut olim sub veteri, ita sub novo Gedeone gladium in Madianitarum castra, quo cæde mutua se confodiant? Sic profecto merita, & orationes tanti Martyris in bonum Catholicæ Ecclesiæ poscunt: poscunt, & obtinet: *Non est hoc aliud, nisi gladius Domini & Gedeonis*. Quemadmodum, quod Idololatræ post ejus mortem in factiones plurimas divisi, ut supra notavimus, invicem usque ad internecionem exarserint, causa destructionis diabolici illius proscissi regni idem fuit laudatus Domini, & Gedeonis gladius; Ecclesiæ hostibus excidium creans; filiis autem unitatem & pacem, donec ad perfectam completamque illis requiem tribuendam perveniret, infidelibus dominantibus sub Christiano Principe prorsus extinctis: quando nimirum eadem Sancta Ecclesia læta conspexit, quod ipse mysticus præsertim Gedeon, ut Isaiæ verbis utamur IX. ℣. 4. *Jugum oneris ejus, & virgam humeri ejus, & sceptrum exactoris ejus superavit, sicut in die Madian:* Neque minus præclare Dox ille Israelitici populi tranquillitatem hanc præsignavit; quum Judicum. VI. ℣. 24. *Ædificavit altare Domino, vocavitque illud Domini pax usque in præsentem diem*. Suo namque triumpho Levita Laurentius Romæ altare mysticum ædificavit, nempe ex vivis lapidibus gentium ad fidem conversarum, pacem impetrans Ecclesiæ finibus. Quo elogio lubenter præsentia claudo Actorum Sacratissimi hujus Martyris commentaria, gratias tibi Deo meo agens, sicut David psal. XCI. ℣. 4. & 5. ait, *In decachordo Psalterio: quia delectasti me, Domine, in Factura tua*, Certe adeo mirabilis, adeo excelsa, adeo magnifica, ut nihil supra.

LIBRI SECUNDI COMMENTARIORUM IN ACTA S. LAURENTII FINIS.

PARS

PARS SECUNDA

COMMENTARIA, SIVE PIAE EXPOSITIONES

IN VIRTUTES SANCTI LAURENTII

LEVITAE, ET MARTYRIS.

LIBER PRIMUS

SUPER VIRTUTES EJUSDEM THEOLOGICAS.

Ulta quidem ex enarratis hactenus Sancti Laurentii gestis admiranda conspeximus virtutum ejus opera, queis virtutes ipsæ, in imo sui pectoris confidentes, per exterius exercitium lucis suæ radios foris multiformiter emisere, modum luminis virtutis heroicæ, in aliis Christianæ Religionis Heroibus quondam repettæ, quodammodo excedentes. Sed quia magnum hoc perfectionis exemplar speculatori amanti aspexisse vel obiter in historiæ discursu neutiquam satis esse videtur; ideo peculiaris heic tractatus de virtutum earumdem excellentia offertur, expetitus diu a studiosis præconiorum tanti Martyris. Magis quod de complurimis virtutum ipsarum nullum in iisdem gestis factum sit verbum. Merito igitur deliberavimus præsentes adjicere considerationes super singulas potiores ejus animi dotes, harum perquisitis elogiis a divinis literis, sanctisque Patribus, ac famigeratis auctoribus; quo solide mentibus nostris sedere valeat, & affulgere sublimitas meriti celeberrimi hujus Atchipugilis Catholice Fidei. Simulque possimus & nos inardescere, juxta capacitatem uniuscujusque propriam, ad imitandum tantæ virtutis exemplum: quod est præcipuum hujus Operis objectum, prout in nostrum vergit spiritalem profectum. In id enim debemus præsertim incumbere, si potentissimi hujus Martyris vere cupimus esse devoti; ejusdemque validissimis communiri patrociniis. Nam cultores id genus sibi obstrictos Martyr amat, & protegit; suaque sensibili præsentia vel in vita, vel in morte lætificat, ac beatos efficit. Et quanquam parum sit, quod de virtutum ejus magnificentia, in se inspecta, poterimus exponere; longe quum hæc superet mortalium mentem; ipsum nihilo secius *parum* multum nobis erit, si vel ex parte, secundum sufficentiam nostram, conabimur in opus perducere; unde ingens felicitatis bonum in tempore, ac in æternitate obveniat nobis.

CAPUT I.

De Fide Sancti Laurentii Martyris.

THeologicis in virtutibus primum quum sibi vindicet locum Fides, tanquam basis & fundamentum, super quod virtutes reliquæ fundantur, hæc prima omnium in considerationis censum venit; de qua scribit Apostolus xi. Hebr. I. *Fides, est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium*. Dicitur *substantia*, quia totius spiritualis perfectionis sustinet ædificium, veluti fundamenti primus lapis, super quem mystica sapientis hominis consurgit fabrica, non ventis diabolicæ tentationis, non pluviis temporalium calamitatum, non fluminibus persecutionum hostilium unquam casura. Tanta porro Fidei soliditas inde est, quia primæ innititur veritati, sive revelanti Deo, a cujus indefectibili oris verbo pendet. Qua & virtute fit, ut homo fidelis agens ea, quæ sunt tectæ Fidei, vividus ac robustus, ineluctabilis reddatur diabolo. Hanc plane Fidem operosam in gradu heroico sunt amplexati Sancti homines Dei, quos inter tali se illi obstrixit perfectionis vinculo Levita Laurentius, ut non solum dixeris, eum fundatum super hanc petram solidam, non solum hoc nutritum ac roboratum cibo (quemadmodum scriptum est Deuter. VIII. 3. *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei*: vel sicut ad Hebr. x. 18. Paulus ait: *Justus autem meus ex fide vivit*) sed etiam hac veluti animæ anima vivificatum. Lubet autem pau-

paullisper in posteriori notata vitalis cibi similitudine persistere; qua sub consideratione configurati videntur mihi fideles homines justi quatuor illis Hebræorum pueris, in regali Nabuchodonosoris domo sanctam abstinentiæ legem exactissime observantibus, de quibus Dan.i.15. legitur: *Post decem dies apparuerunt vultus eorum meliores, & corpulentiores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio*. Ita sane, quia Fidei alimento nutriebantur, valde meliori dapibus illis regiis, a quibus abstinuere. Spiritalis enim hic cibus præter interiorem animæ formositatem, quam illis attulit, venustatis quoque gratiam corporeis eorum addidit genis; ut præ aliis illic nutritis pueris digni apparerent regali Principis conspectu. Haud aliter, juxta spiritus intelligentiam, operatur in Sanctis lectissimus Fidei cibus, ut coram Deo, regum Rege, venustiores, ac peculiari respersi gratia compareant, quasi florido nitenteque vultu. Unde Gregorius in Ezech. lib.1. hom.3. *Facies*, inquit, *ad fidem pertinet. Per fidem namque ab omnipotenti Deo cognoscimur, sicut ipse de suis ovibus dicit: Ego sum pastor bonus, & cognosco oves meas*. Expositam generatim laudem peculiariter sacrare Martyri videtur Ecclesia die Augusti decima in Missarum solemniis, dum intonat: *Confessio & pulchritudo in conspectu ejus:* Nec semel, aut bis modulatione cantici ejusdem contenta, ut in introitu illius sacri mysterii moris est, tertio quoque repetit ad offertorium: *Confessio & pulchritudo in conspectu ejus*. Sponsa Dei hæc est, viri sui secretorum non ignara; etenim spiritus in proverbiis xxxi. ℣.11. certos nos facit, quod *confidit in ea cor viri sui*. Dum igitur citatum tertio repetit canticum in commendationem venusti aspectus nostri Martyris almi (quod pro nemine Sanctorum solet, quorum meminit per universum anni circulum) aperte satis demonstrat filiis pulchitudinem ejus eximiam, qua condecoratus apparuit ob suæ Fidei admirabilem confessionem. Cujus virtutis alimento spiritus saginatus, ac mira singulari specie atque decore, mystico in vultu exornatus; coram oculis tandem Domini, totiusque cælestis curiæ gloriosus apparuit, se seque distinxit, in aulam Regis Regum æthe ream introductus.

2. Legimus lib.3. Regum Cap.1., quantæ fuerit pulchritudinis Abisag Sunamitis, de qua ℣. 3. & 4. reperimus scriptum: *Quæsierunt adolescentulam speciosam in omnibus finibus Israel, & invenerunt Abisag Sunamitidem, & adduxerunt eam ad Regem. Erat autem puella pulchra nimis*. Legebant & olim Patres in Canticis Canticorum vi. & vii. *Revertere, revertere, Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te... Quid videbis in Sunamite nisi choros Castrorum?* Hinc Ven. Rupertus Abbas in libro aureo *De Incendio* Cap. 21. ad Beatissimum conversus Martyrem, cujus Fidei pulchritudo super omnem aliam in Christiani orbis finibus Christo Regi placens ejusdem contemplativi oculis illucescebat, sequenti eam exaltavit elogio: *Quid videmus in te, o anima beatissima, nisi Sunamimitem illam, quam Dilectus amat, clamans, & dicens: Revertere, Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te? Quænam est hæc Sunamitis nisi fides?* Tantæ formositatis æstimavit sapientissimus iste Theologus Laurentii Fidem; ut in omnibus Israelis, sive universalis Ecclesiæ finibus selectissimam, Christoque Domino Regum Rege summe dignam judicaverit. Magnum plane desiderium oculorum Christi sentiendum est, tantæ virtutis, fuisse venustatem, semel comperto, quod Sponsum Regem Deum provocavit ad quater repetendum verbum illud *Revertere*. Scimus, non deesse quosdam Interpretes, qui congeminatum bis idem verbum in ore sanctarum animarum ponunt. Sed hæc opinio nullum inferre intendit præjudicium assertioni alteri, habitæ a famigeratis aliis Theologis. Quandoquidem idem scripturæ testimonium multorum capax esse potest sensuum, a Spiritu Sancto intellectorum. Dicatur itaque, Creaturarum sanctarum illud esse verbum; non parum inde laudis resultabit Laurentianæ Fidei, quæ desiderabilis adeo spiritibus, animabusque justis prædicetur suam ob inenarrabilem pulchritudinem. Veruntamen omnes creaturæ finitæ quum sint cognitionis; & ut Chrysostomus advertit hom. 66. in Joannem: *Pulchritudo, quo ad pulchrius non deprehenditur, in admiratione habetur; cum vero aliud præstantius apparuerit, illa prior despicitur*: Non ita nostrum movere debet animum, sicut illud in excessum pertrahit mentis, quod nimirum tanta extiterit Leviticæ laudatæ Fidei venustas, ut non modo creaturæ istius desiderio tenerentur, verum etiam earum Creator Dominus Jesus Christus, quem nulla virtutis formositas latet, nec latere unquam potest; adhuc tamen, viso Fidei Martyris decore, ipse quoque sibi quodammodo desiderabilem ad intuitum eam venustatem exponat, clamans, ac dicens, juxta prælaudatum venerabilem Rupertum: *Revertere, revertere, ut intueamur te*: Perinde ac si creatum in supernaturalibus donis pulchrius vix fuerit, quod inveniri unquam potuisset.

3. Amator itaque Sponsus in Canticis tantæ Sunamitis (sive, ut vulgata inquit editio, *Sulamitis*, quod vocabulum in allegoricis Matthæi Laureti signat idem ac *Sunamitis*, idest *perfecta*) sic prosequitur suæ dilectæ laudes cap. vii. *Quid videbis*, inquiens, *in Sulamite nisi choros castrorum*. At quæ connexio, dicet aliquis,

quis, inter choros & castra? Chori sunt ludentium & caoentium; castra vero serio agentium atque certantium. Vultus speeies bene cohæret primis; secundis autem severitas potius & austeritas aspectus, quæ non prosecutionem, sed fugam spectatoribus incutiat. Magnanimitas bella quærit; pusillanimitas ludos & choros. Quonam modo disparia hæc in una potuere Sulamite coire? Supra tamen edocti sumus eruditione Ruperti, Sulamitem istam Laurentii esse Fidem, non minus certe fortem, quam pulchram. Nam & idem vir sapiens eit. cap. suum cum Martyre alloquium inceptum prosequens, ita dicere pergit: *Qualiter ergo Sunamitem hanc in te videmus? vere sicut mulierem fortem:* Nempe in qua simul coeunt fortitudo & decor, sicut in Proverbiis xxxı. 15. Salomon inquit: *Fortitudo & decor indumentum ejus.* Neque ad Sulamitis hujus adspectum admirationes Sponsi aliunde processere, nisi ex eo, quod una & eadem in hoc Martyre Fidei virtus optime componere novit robur simul & venustatem; sive quia in eadem anima fideli conspexerit virtute Fidei simul unitas hilaritatem lusoris, ac bellatoris serietatem, omni pusillanimirate procul depulsa. Quamobrem illud sibi promeruit a Christo elogium, Ecclesia dicente in laudem ejus: *O Mulier, magna est fides tua.* Math. 15. 28. Stationalem pius lector adeat Missam feriæ v. post primam in Quadragesima Dominicam, in honorem celeberrimi hujus Martyris consignatam: cujus initium illud idem est, quod legitur die Augusti x., nempe, *Confessio, & pulchritudo in conspectu ejus*: Evangelium vero desumtum inveniet ex adducto S. Matthæi capite, ubi de Chananæa muliere sermo est, filiæ sanitatem a Domino implorante; cujus fidem secundum litteram Salvator est admiratus. Verum quantum distat a littera spiritus, tantum litterali præstat mysticus sensus, exceditque gloriam laudatæ rei, secundum litteram. Siquidem illa quondam mulier, fide Christi animata, de habitationis suæ finibus extulit pedem; ut inde transeuntem adiret Dominum, pro salute filiæ oratura. Sed Levita fidelis, ut Christi teneret vestigia, non solum uteunque duras Sanctorum Martyrum angustasque caleavit semitas; quemadmodum per os David Psal. xvı. ait *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras*; verum etiam excessit in crueiatibus perferendis fines conditionis humanæ; quum miraculo Divinæ potentiæ mansit superstes mortalibus plumbatarum contusionibus ad ulteriora sustinenda pro Christi Fide supplicia; sicut in ejus perspeximus actis. Quantum enim capio, id caussæ fuit, quare admiratus sit Sponsus Dominus in beatissima illius anima granditarem & meritum Fidei ejus, dicens: *O Mulier, magna est Fides tua*: Pet quam Virtutem ea fortitudine ad majora illa subeunda certamina paratam Laurentii animam invenit; ut non tam facile parem in fidelium turmis deprehendi posse dignosceret; sed *Procul & de ultimis finibus pretium ejus*: Immo & procul *a finibus illis*, (cum Evangelio dicere libet) *egressam*: Quemadmodum alio loco legitur: *Jesus miratus est, & sequentibus se dixit; Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel.* Dicet aliquis, quomodo excessus mysticæ nostræ Mulieris a finibus suis in ipsius vergi possit laudem, qui excessus super vires humanas miraeulo Divinæ omnipotentiæ discernitur tribuendus? Sciscitanti respondebimus: Quia nimirum Levita Laurentius miraculum istud de congruo meruit in se fieri ejusdem suæ Fidei amplitudine. *Magna*, inquit Dominus, *est Fides tua; fiat tibi, sicut vis.*

4. Qui vero admirabilem bellantis serietatem attigimus; paullisper modo peregrinam ludentis hilaritatem attendamus. Non enim vel minimum cessit mysteriosæ Mulieris pulchritudo fortitudini ejusdem; sed æque operosa & laude digna visa est Fides ipsius in fortitudine belli, ac in pulchritudine lusus. Icciro sapiens utrumque connexuit, scribens *Fortitudo, & decor indumentum ejus*: statimque addidit: *Et ridebit in die novissimo.* Ad decorem ejus pertinet posterius istud elogium: Sicut ad illius fortitudinem præmissum alterum: *Manum suam misit ad fortia.* Et quæ sane in fortibus Christi, in Sanctis Martyribus Fides speciosior illa, quæ resplenduit in nostro Archilevita; dum per eam, postquam risit lanienas omnes, in sancto, illo adhibitas corpusculo, lentos etiam in novissimo passionis die risit ignes, risit carnifices, ipsumque tyrannum Principem ludis excepit? An placet etiam in ipsis castrorum choris formosam audire canentem, sicut in Canticis legitur: *Vox enim tua dulcis, & facies tua decora?* Ecce Fides ejus hoc alterum inter urentes præstat flammas, laudes indefessa recinens Creatori, gratias agens, & benedicens Deum, quemadmodum nostri Herois acta testantur. Ita profecto, quæ sunt fortitudinis, quæque decoris, in unum componere didieir ad immortalis suæ gloriæ ornamentum. Multa denique sunt, quæ de hac forti & pulchra Muliere possemus adjicere, in singularem ejus resultantia laudem, ex cit. Proverb. cap. sententias depromendo: sed ne præfixam transgrediamur brevitatis legem; innuere dumtaxat licebit obiter, Fides Laurentii ea fuit, quæ *de nocte surrexit*, in hospitia Christianorum contendens pauperum (qui tum præsertim erant familiares ejus) *deditque prædam domesticis suis*: pretiosam videlicet substantiam domus Dei; quam sibi prædam faciendam cogitaverat persequutor avarus. Fides & Lau-

rentii sic *operata est consilio manuum suarum*, sapienter illa bona egenis distribuens, prout unicuique indigenti opus erat. Neque facti hujus unquam pœnituit, quin potius *Gustavit. & vidit, quia bona est negotiatio ejus*. Vidit nempe adprobavit, & confirmavit, quod egerat. v. g. quum vel exustus Martyr ad barbarum imperantem dixit: *Facultates Ecclesiæ, quas requiris, in Cælestes thesauros manus pauperum deportaverunt*. Alter propheticus sermo ad eandem directos est Fidem, dicens: *Non extinguetur in nocte lucerna ejus:* De cujus lumine gaudens ipse Martyr, Judici minanti, ac dicenti: Nox hæc expendetur in te cum suppliciis: respondit hilaris: *Mea nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt*. Fieri quippe non poterat, ut lucerna ejus extingueretur in tenebris; cui, ut alibi notavimus, adpromissum a Spiritu Sancto fuerat per os Isaiæ LVIII. 10. propter optimam utique negotiationem suam: *Cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleveris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies*. Hæc & alia, quæ brevitatis gratia nos omittimus, pius investigator inveniet Laurentianæ Fidei præconia, queis illustrari promeruit Fides ipsa sermone prophetico, priusquam se visendam mundo præberet S.Levitæ actibus decoratam.

5. De Fidei porro virtute audivimus dicentem Apostolum: *Est argumentum non apparentium*. Vertit Syrus, *Est revelatio*, seu manifestatio *eorum, quæ non videntur*. Quia tamen ex infallibili Dei ore procedit, tantam vim & efficaciam in rerum manifestatione habere se prodit, ut quæ futura, vel absentia sunt, quasi præsentia mentis oculis faciat cernere. Unde objecta ipsa invisibilia, plusquam visibilia, fidelem moveant hominem ad sui prosecutionem, si bona sunt; si vero mala, ad fugam: Atque adeo iste de rei veritate certior interim redditur; ut magis adhæreat revelatis, quam iis, quæ corporis videt obtutibus, manibusque pertractat. Neque aliter fieri posset, ut homo visibilibus præferat bonis invisibilia, & præsentibus absentia, nisi virtute fidei vivificæ supra se ipsum elevatus, sensum relinqueret, ac mentis acie superna complecteretur objecta. Hinc magna lis exoritur inter utramque substantiam; dum spiritus sursum, caro autem quærit ire deorsum: & quo potentiora sunt istius in infimis blandimenta, quæ ad descendendum adliciunt in ima; eo robustior fides exigitur, ut de sensu triumphet, hominem ad sublimia elevando. Cujusnam ergo generis Fides esse debuit in illo, quem prædicamus, Heroe; dum eum nullatenus movere potuit ardor sæculi, vel puerum consideremus, qui paternam florentem domum expedite dimisit; aut adolescentem, qui licitas etiam mundi voluptates, æstuante quamvis ætate, odio habuit; aut maturiori ævo juvenem, qui majorum imperio ad dignitates & honores primarios evectus, sese iis, oppetendæ sacræ mortis studio, quantocius fieri potuit, exuere festinavit? Arrideat nihilo secius, nobis, ceteris silentio pressis, postremam considerationem expendere; quanquam singulæ summam in eo comprobent Fidem; si diligentius suis cum adjectionibus perlustrentur.

6. Et quidem Sanctorum fides id egit in ipsis, ut præsentia bona despicerent, quasi præterita; futura vero, aut absentia, velut præsentia æstimarent. Quare multos eorum, legimus, tanta viguisse fide, ut coronas & infulas, ditiones & regna contemserint, atque respuerint; vel antequam principatum, aut prælationem potirentur; vel honoris conscenso throno, rerum usu pertæsi, temporalium bonorum vanitatem fastidientes, sive etiam ingravescente jam ætate, ad mansuram sibi acquirendam substantiam providum intenderint animum, seligendo potius domi, aut in claustris, vel desertis locis humilem abjectamque ducere vitam. In his plane speciosi quippiam elucet, quod magnifice operata est alma fides, non inventum in aliis, qui vulgarem in fidelibus sortiti sunt conditionem. Veruntamen, quum menti occurrit operosa Laurentii Fides, fateri adigor, ita me istius magnalia in admirationem rapiunt, ut omnino nesciam, quibus eam justis prosequar laudibus. Obviam etenim se mihi facit, quod Heros iste summa erat post primam in Ecclesia dignitate donatus; ingentibusque domus Dei opibus, uti ejus Arcarius, circumdatus; juventute pollebat florida; desiderabilis erat aspectu, morumque suavitate ac excellentia universis in Urbe credentibus amabilis valde: Quare facile viri prudentes, pergente ad mortem Sixto Pontifice, haud levibus conjecturis moti, præsentire poterant, primariam Orbis coronam & infulam illius esse proximam capiti; ea quum ætate bina vidissent id genus exempla, nempe cum Stephani, tum ejusdem Sixti, qui ex Archidiaconis ad Petri Cathedram fuerant sublimati; neque tamen in adeptis, aut fortasse adipiscendis hisce summis honoribus ipse Laurentius magnum quid putat, acturus sit, omnia si enumerata virtute Fidei relinqueret; vel ea declinaret, antra deserti petendo; vel ad se venientem persequutoris gladium præstolando: Parvi hæc faciebat, nisi præterea peravide quæreret, & cum lacrymis se Pontifici sisteret ad oppetendam eodem suo cum Sacerdote plenam doloribus mortem. O ineffabile supremæ Fidei opus! o vere dignum tanto Viro facinus! cui unquam primatum cedet? aut cui simile comparabimus illud!

Totus

7. *Totus*, inquit Justinianus Patriarcha, Serm. de S. Laur., *ferebatur desiderio ad ea, quæ videbat in fide*. Nihil Sanctus Præsul distinguens inter Laurentii carnem & spiritum, absolute scripsit, *Totus*. Ita enim in eo Fidei virtus invaluit, ut ipsum totum facillime circumtulerit, secundum utramque partem, in prædam eorum, quæ illi futura præostenderat: quasi caro ipsius corporeos non haberet oculos, quibus amabilis appareret vita præsens; vel spiritus sua in operatione ab inferioribus non penderet sensibus, queis tantisper retardari posset, ne tam expedite ad invisibilia desiderio transferretur. Unde dicere quisque possit, eum cælestem potius, quam terrestrem fuisse hominem. Consistamus iccirco in commemorato ejus cum Pontifice occursu. Ecce, ut Sacerdotem videt ad martyrium pertrahi; suaque diu concepta ignea desideria fundendi pro Christo sanguinis minime impleri; lacrymas, super margaritas pretiosas nimis, incessanter effundit; non publico virorum conspectui, non erubescentiæ naturali, non dignitati perquam eminenti, non gravitati propriæ personæ parcens. Terrena ista penitus ab eo disparent: acies est sibi oculorum, non qua mundana consideret, sed qua cælestia dilata perpendat: *Flere cepit*, ait Ambrosius, *suam remansionem*. Ubi autem ad optata præpediri se audit exercendæ causa erga pauperes caritatis; ærarii ecclesiastici, quum sit Præsul; ad Diaconias, ad egenorum hospitia extemplo ire festinat; volatque huc illuc, *quasi columba ad fenestras suas*: Cito sacras prehendit substantias, citiusque intempesta jam nocte dispensat illas egenis. Mane ad suum velociter revertitur Episcopum, ut Martyr Martyri adjungatur; ne ulla, si possibile est, mora pertranseat, quominus desiderii sui circa ea, quæ videt in Fide, compos reddatur. *Plenus* enim *Spiritu Sancto, & Fide*, intolerabili hac angitur siti, nonnisi per mortem diu suspiratam extinguenda. Ideo protinus columba celeris, unde discesserat, reversa, inenarrabilibus iterum orat gemitibus, ut sibi fundere illico liceat pro Christo sanguinem una suo cum Antistite, clamans, & dicens: *Noli me derelinquere, Pater sancte, quia thesauros tuos jam expendi, quos tradidisti mihi*. Ceterum splendidissima quæque mundi hujus in oculis ejus adeo vilescunt, ut profundo sibi sit mærori vel ad horam hisce sensibilibus detineri bonis.

8. Præclara fidei, non ignoramus, producit exempla Paulus, ad Hebræos scribens cap.xi., quæ in veteris Testamenti Sanctis, dispensante Dei gratia, evenerunt. Proponitque Abel, Henoc, Noe, Abraham, Isaac, Jacob, aliosque id genus beatos viros, quorum alii ludibria, verbera, vincula, & carceres experti sunt; alii lapidati, secti, tentati, in occisione gladii mortui sunt: omnesque laudat jure merito tanquam testimonio fidei probatos: quos inter fusius Moysen honorat, multisque præconiis exornat a ℣. 23. ad 29. Is enim præcipuus Israelitarum Dux fuit, qui *Fide reliquit Ægyptum*, educens inde populum Dei, *non veritus animositatem*, sive itam, *regis*. *Invisibilem enim tanquam videns sustinuit*. Vertunt interpretes, „ Deum invisibilem tanquam visibilem virtute „ fidei expectavit adjutorem „. Additque Tirinus „ Fide expectavit sibi certo affuturum, „ ac si visibiliter præsentem illum haberet „. Eodemque ductore filii Israel (Apostolus sequitur) *Fide transierunt mare rubrum tanquam per aridam terram: quod experti Ægyptii devorati sunt*. „ Moyses & populus (inquit Menochius) promissis Dei crediderunt, & divisa „ aqua, intrepide ingressi sunt mare rubrum: „ quod ingredientes insequutores, aquis maris „ absorpti sunt „. Non unius Prudentii, sed etiam Augustini, aliorumque Patrum sensus est, S. Laurentium Ducem fuisse ac principem populi gentium, de quibus, pro Christo sanguinem dantibus, ait Ecclesia: *Mirabile consequuti sunt iter, ut invenirentur illæsi in aquis validis. Terra apparuit arida, & in mari rubro via sine impedimento*. At si tanta inventa est fides in Moyse, cui contigit in figuris, quod Laurentio in spiritu & mysterii veritate concessum est; ut nimirum Dux eorum aut prioritate temporis, aut dignitate martyrii existeret, eorum nempe, qui non aquas maris rubri, sed rubras proprii cruoris undas pertransire meruerunt, per quas eundo, introducerentur in promissam æternitatis terram, terram viventium; quanta in hoc secundo Moyse (cujus typus priora fuerant) existimabimus Fides extiterit, esseque debuerit? Communis, receptaque doctorum sententia est, Apostolos Domini, nonnullosque insigniores novæ legis Sanctos virtute superasse priores veteris Testamenti. Etenim per Christi adventum, ejusque merita, non jam exhibenda, sed exhibita, copiosiora Deus dedit dona hominibus, uberiorem gratiam, potentiora sacramentorum auxilia, efficaciora ipsius incarnati Verbi exempla: quibus provocati, eo perfectionis complures ascendere visi sunt, quo non item attingere valuerunt, qui præcessere Divinæ incarnationis tempora. Hanc in utrisque differentiam Nazianzenus agnoscens; *Orat.* x. *de Machabæis Martyribus* ita philosophatur: *Qui Martyrium subiere ante Christi passionem, quid facturi erant, si post Christum persecutionem passi fuissent. Quorum enim nullo proposito exemplo talis tantaque virtus fuit, an non ii exemplum illud intuentes, fortius in certamen descendissent?* Discrimen istud attendamus & nos inter utrosque laudatos

datos veteris, novæque Legis Duces. Ille carnalium Israelitarum, scribit Apostolus allato capite, *Fide magis elegit affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem:* Spiritalium vero Dux magnus, Levita Laurentius, Fide magis elegit, non quidem qualitercunque affligi cum Sanctis Martyribus, sed dirissimis diuturnisque torqueri suppliciis, quam dignitatum opumque temporalium gloria vel licite perfrui, *Fide non est veritus* (ait de Moyse idem Paulus) *animositatem regis:* Fide noster Archimartyr Imperantis iram, homunculi velut invalidi, sprevit, atque derisit. Fide ille percussit Ægyptium, præfectum hominem, laboribus divexantem, ac percutientem Hebreos: Fide iste, devictis hostibus, triumphans, sicut canit Prudentius stroph. 127., *perfodit Diabolum, & in æternum stravit*.

9. Quod autem Moyses in Ægyptum descedens, ac visitans fratres suos, percussorem istorum confodit ante annos quadraginta, queis expletis, liberandi erant ii a servitute Pharaonis; Laurentius vero in mundi hujus Ægyptum veniens, ac visitans fideles fratres suos, contrivit infestantem eos satanam ante annos quinquaginta tres, quibus elapsis, liberandi quoque ii erant a jugo idololatrarum Cæsarum (cujusmodi factum præcipue meritis Laurentianæ passionis tribuitur a Patribus una cum laudato Prudentio) propter mysterii diversitatem diversa sunt annorum præstituta spatia ab uno eodemque Domino, qui novit universa disponere, ut sapientiæ XI. 21. legitur, *in mensura, & numero, & pondere*. Nam quadragenarius annorum servatus est numerus ratione habita ad liberationem filiorum Israel de Ægypto a die visitationis Mosaicæ, ac percussi oppressoris eorum. Hic enim numerus secundum Mysticos ad pœnalem veterem pertinebat legem, sicut & Patres docent. Quinquagenarius autem spectat ad legem remissionis & gratiæ, in qua Trinitatis mysterium revelatum est. Ideo ad Christianorum libertatem de servitute infidelium Principum a die confossi dæmonis virtute nostri victoris Ducis interfluere Sapientia Divina disposuit annorum quinquagenarium, adjecto ternario. Sacramentum itaque primi numeri constat: quandoquidem Israelitæ, qui erant filii secundum carnem, ad testamentum vocabantur, tradendum in monte Sina, quod erat, juxta Paulum ad Galatas IV. 24., *in servitutem generans:* Unde in Actis etiam Apostolorum XV. 10., dicentibus quibusdam: *Oportet servare legem Moysis:* Respondit Petrus: *Quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* Iccirco quadragenarium expectationis tempus, ad pœnam pertinens, constitutum fuit eis. Veris autem Israelitis secundum spiritum, ex multitudine gentium credentibus, & in omnimodam libertatem filiorum Dei vocatis, quanquam incredulorum regnantium tum pressis imperio, annorum quinquagenarius remissionis præfixus est numerus a die Leviticæ visitationis eorum, quum Sanctus perfodit diabolum sævientem. Hoc enim erat eis tempus exspectandum, instar sacri circuli, revoluti septies Orbis, quo vetustæ legis facta olim fuit remissio, ac veluti, a gravi jugo filiis data libertas in virtute Trinitatis Deificæ, sive, a Patre per Filium in Spiritu Sancto. Quod mysterium character est novæ legis, legis gratiæ ac remissionis; in ternario ut diximus, numero, super inducto ad quinquagenarium plenitudinis temporum, consignatum. Denique fluxisse annos quinquaginta tres a die triumphi Levitici usque ad latam Ecclesiæ pacem & libertatem Imperiali Constantini Magni rescripto, manifeste liquet ex Chronographicis tabulis. Ostenso siquidem in nostri Martyris actis, Hunc triumphasse anno Domini 259., constans aliunde quum sit Chronographorum assertio, nimirum Constantinum edidisse relatam legem sinendi fideles libere suæ Religionis actus exercere toto in orbe Romano, anno videlicet 312.; manifeste concluditur, is quinquagesimus tertius annus fuerit, ex quo Levita triumphans, diabolum vicit, atque prostravit. Ab effectis autem hisce disparibus novi ac veteris Ducis, virtute Fidei operantium, colligere licet, quantum præcelluerit Mosaycæ Laurentiana Fides.

10. In utroque siquidem Duce mirabilia pattavit Fides, per quam ambo invisibilem Deum tanquam visibilem exspectaverunt adjutorem: expectaverunt, & experti sunt. Sed tanto magis præ Moyse adjuvantem atque præsentem expertus est Deum Levita Laurentius, quanto amplius Fidei oportuit in isto esse, qua non solum pertransiret impavidus aquas maris rubri effusi sui sanguinis, sed etiam tranquillus cubaret in medio carbonum ardentium; & quo flamma diuturnior, eo longius iret, & via formidabilis, quam calcaret alacer, & intrepidus Heros. Quod si vetustus Ductor sua egit Fide, ut persequutores Israelitarum sepelirentur *quasi plumbum in aquis vehementibus*: Præstitit & alma novi Ducis Fides, ut Christiani populi persequutores deficientes, sicut fumus deficerent, ac perirent, sicut fluit cera a facie ignis, quemadmodum in laudatis ejusdem Martyris observavimus Actis. De qua famigerata penes sacros historicos perfidorum ruina Martyr ipse beatissimus per os David loqui videtur in psalmis, quum in horum septuagesimo secundo legimus: *Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam. Velut somnium surgentium, Domine, in Civitate*

tate tua imaginem illorum ad nihilum rediges, quia inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt. Jerusalem novi Testamenti, Deique Civitas Urbs Romana sit, in qua fixa est Sedes super thronum David, Doctores mystici non ignorant. Verba, quæ produximus ex citato nuper psalmo, de Fidei hostibus ab ea disperdendis, sunt eadem in substantia cum iis, quæ juxta Prudentium, Martyr in craticula exustus protulit, prophetico & ipse afflatus spiritu; quæque in effectu jam impleta videmus. Non opus erat huic Prophetæ causam istius desolationis & dispersionis impiorum exprimere; satis enim erat in conspectu gentium triumphus ejus: quem ante annos mille (phrasi utamur Sancti Maximi) prænuntiaverat idem psaltes regius, personam induens ipsius Laurentii, ac dicens: *Quia inflammatum est cor meum*. Quo igne inflammatum est cor ejus? Respondet Ambrosius serm. 1. de S. Laur. *Igne Fidei .... Cor enim nisi Christi flamma non urit*. Sequitur psalmus: *Et renes mei commutati sunt*. Idest, male affecti elementari lenta flamma. *Renes ejus*, idem inquit sanctus Doctor, *ignibus exuruntur*. Insatiatum exsecrandumque facinus, quod perpetrarunt impii, excogitantes non illum copiosis incendiis statim perdere; sed ignem subministrare, quantum satis ad colorem illius sacri corpusculi paullatim commutandum, ac denigrandum, instar obusti torris. Quid crudelius? quidve inhumanius? Hoc plane inauditum sacrilegium caussa fuit, juxta propheticum Davidis verbum, ut coctores sacrilegi, eisque consentientes, veluti somnium surgentium, a Civitate Dei morte tandem pessima disperirent, atque ad nihilum redigerentur. Ita profecto de his omnibus Fides Laurentii triumphavit: quemadmodum lib. 2. Act. cap. v. notavimus; postquam de illius felici egimus ad Cælum transitu.

11. Superest, videamus (loquendo de idololatris aliis extantibus in ipsa tum Urbe, qui licet partem in tanto non habuerint sacrilegio; aliorum nihilominus in Christo credentium persequutores saltem fuere) videamus, inquam, quonam modo & isti, triumphante Laurentii Fide, sepulti sint in aquis vehementibus, quanquam longe aliter a relatis prioribus, qui in Sanctum Levitam sacrilegas extenderunt manus. Revera namque & isti Ægyptii erant, veros Israelitas persequentes: attamen Dux laudatus, qui mitior Moyse fuit, rogavit enixe Deum pro eis validis cum gemitibus, ut melioti sorte deficerent: eo nimirum modo, quo David psallit CIII. 35. inquiens: *Deficiant peccatores a terra, & iniqui, ita ut non sint*. Nempe sic peccatores deficiant, ut non amplius sint iniqui, & perfidi; sed ad Deum vivum, & verum denique convertantur. Talem fuisse Martyris orationem in Actis ejus exploratum habemus. Tantaque oravit Fide, dum in craticula superpositus ureretur; ut merito in laudem ejus convertat Ecclesia illud Christi ad Chananæam mulierem directum elogium, cujus supra meminimus: *Magna est fides tua, fiat tibi, sicut vis*. Exaudita est plane Martyris oratio, magna Fide animata, secundum ipsius Oratoris voluntatem. Etenim, teste Prudentio, Quirites, paterna superstitione relicta, ex illa die ad Christi fidem amplexandam turmatim accesserunt. Ecquid aliud id fuit, nisi quod iniqui quum essent, salutaribus sepulti aquis, mortui sunt, qui erant; renascentes justi, & sancti, in novam ex veteri conversi creaturam? Hoc sane majus fuit miraculum, quod, juxta novi Ducis placitum, egit Deus, quam non item alterum, quo, Moyse orante, obruti sunt Ægyptii aquis maris. Posterius istud Fides obtinuit Doctoris Hebræorum; illud prius impetravit Fides alterius, qui a Prudentio & Ruperto consalutari meruit: *Dux maximus Ecclesiæ gentium, Ecclesiæ Romanæ Matris Ecclesiarum*.

12. Sed ne putaremus, Laurentianæ Fidei opus sola Romani Populi conversione fuisse conclusum; admonet nos Augustinus serm. *Cum inter*; Quod eodem Levita Sanctissimo *a seculo recedente, Fides ejus universa loca pervaserit*. Datum equidem fuit sanctis diversorum locorum Martyribus, aut Episcopis, vel Evangelii præconibus, ut eorum clarificata Fides illucesceret huic, vel alteri Oppido, aut Civitati, huic, vel alteri Provinciæ, aut Regno, vel nationi; pro ut eo, vel eo loci sanguinem fuderunt, aut verbum Domini disseminarunt. Non sic Laurentii passione in una, vel altera tantum regione Christi Fides effulsit; sed veluti ad sonitum tubæ ingentis undique auditum, efficaciter promulgata, communi gentium plausu recepta est. *Mors ejus*, Rupertus ait, *insolita, sive inusitata quasi tuba maxima universo mundo audita est*. Tuba quidem maxima illius passio fuit, qua totum per orbem resonante, ingenti eum splendore verbum Fidei, quasi fulmen simul cum tonitru, prostravit ad Christi pedes *turbam magnam ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione*, videlicet adorabundam in conspectu ejus, quemadmodum prædixerat David psal. XXI. 28. *Adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium: quoniam Domini est regnum*.

13. Innumera hæc secundæ Matris Ecclesiæ proles, sub uno fulgore triumphi Levitici edita, pertraxisse videtur in sui admirationem Vatem Isaiam, capite ult. scribentem: *Quis audivit unquam tale, aut quis vidit huic simile? Numquid parturiet terra in die una? aut*

aut parturiet gens simul, quia parturivit, & peperit Sion filios suos? Quod enim idem Vates præcedenti scripsit versiculo: *Antequam parturiret, peperit; antequam veniret partus ejus peperit masculum* : etsi, juxta mentem sacrorum Interpretum, intelligi queat de cunctis simul editis ab Ecclesia Sanctis Martyribus (hi enim viri fuerunt egregii, mascula virtute præditi propter fortitudinem in cruciatibus sustinendis; sub unius prolis masculæ vocabulo ea propter comprehensi) adhuc tamen, quia secundum Patrum sensa inter fortes istos præcipuus fuit Levita Laurentius, nulli melius quam huic antonomastice congruit dictio *Masculus*; qua per Prophetam indicatus peculiariter censeatur : cujus virtute martyrii Ecclesiam peperisse docemur in universo mundo filios suos, sive credentium universitatem. De hac prolis numerosissimæ procreatione laudatus Isaias eodem capite LXVI. 12. subtexuit: *Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam gentium* : Dandam sic prænuntians Ecclesiæ sub Constantino plenitudinem pacis, simul & inundantem gentium multitudinem in confessione nominis Christi. Opus, ut vidimus, signanter impletum clamore sanguinis nostri Abel, qui per Fidem suam vicit regna terrarum, & sua morte mortem infectorum idololatriæ peste destruxit: unde Prudentius cecinit: *Martyris Laurentii prælio non incruento armata pugnavit Fides, & morte diruit mortem*. Ex stroph. IV. & V.

14. Joannes Apostolus epist. I. v. 4. de Fidei victoria generatim loquens, ait: *Omnis qui natus est ex Deo vincit mundum & hæc est victoria, quæ vincit mundum fides nostra*. Sed alia est victoria fidei, qua homo intra se ipsum vincit mundum; alia, qua extra se ipsum illum vincit; quum nimirum propriæ fidei exemplis ad imitationem sui alios cogit. Fides altioris vigoris exigitur in eo, qui non tantum se ipsum, sed & alios vincere per fidem optat. Commune est omnibus ex Deo natis se ipsos vincere per fidem, per quam horum quilibet vincit concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ; in quibus enumeratis consistit omne, quod est in mundo, secundum relati Apostoli doctrinam eadem in Epistola cap. II. 16., atque ita quisque natus ex Deo mundum vincit in semetipso. Tum vero illum extra se vincit, quum ipsamet vitia in aliis mundi amatoribus opprimit exemplis suis; captivans eos de mundo in obsequium Christi. Qua in re amplior atque sublimior propriæ fidei vis deprehenditur, quo majora de fide sua experimenta id genus exhibet converfionis aliorum. Multiplicitas siquidem effectorum majorem efficacitatem causæ recte concludit. Vicerunt Martyres mundum intra, & extra se ipsos, subjugantes quoque perfidos legi Dei : sed, ut supra notabamus, considerati seorsum, non æque omnes victoriam istam sua in amplitudine sunt assequuti per fidem : alii enim sic, alii autem sic : Laurentius per Fidem sic triumphasse legitur, *ut passione sua mundum illuminaverit universum*.

15. Haud obscure mater Ecclesia hanc ipsam, quam Martyri conteximus, laudem perficit; quum ejus natali die tum in Missæ epistola, tum in Evangelio de multiplicato valde frumenti grano Dominicam recitat parabolam, Apostolicamque sententiam : quod non facit in aliorum Sanctorum Martyrum festivitatibus (licet & hi grana etiam frumenti fuerint, quæ misit Dominus *In semine*, ait Gregorius, *ut multarum messium fruges reciperet ex nostra fide*). Quia nimitum potissimum uberem demessuit Dominus, moriente Laurentio, exercitæ suæ Fidei per immania tormenta fructum in toto mundo. Nam & ipsa Martyris victoria, quæ mundum vicit, Fides ejus fuit. Et fructus uberrimus ejusdem Fidei, sive innumerabilium gentium ad Deum conversio, per hoc mortuum selectissimum frumenti granum fruges multarum messium æquavit, ita ut nulla pene fuerint terrarum spatia, in quibus Leviticæ Fidei germina, veluti aristæ segetum, messium spicæ non apparerent, idololatris videlicet, illius audita passione, amplectentibus fidem Christi. Queis ergo præconiis tanti Victoris Fidem exaltare poterimus, quæ fere immensum eidem Archimiliti triumphum contulit, testante Gregorio super psalm. VII. in Regist., *Merito Fidei paratur victoria?* Dum autem in Laurentio victoria summa fuit, qua supra omnem modum intra, & extra se ipsum vicit mundum, eatenus ut singulatiter coram Deo lætatus fuerit, supra quam gaudent ii, *qui lætantur in messe*, supra quam *exultant victores, capta præda, quando dividunt spolia* : Consectarium hinc est, summa in eo Fides fuerit, summum & Fidei meritum ejusdem, cui talis ac tanta messis, talis ac tanta præda, quanta est illa Orbis universi, respondit.

16. Alto admirationis supercilio in hanc Fidem intendens Petrus Chrysologus, secum ad illam provocat admirationem populum Dei, Serm. de Sancto Laur. inquiens : *Donum Dei miremur. Ibi Fides non solum non arsit, sed consolabatur ardentem*. Si vero taliter consolabatur ardentem, ut ardens rideret ignis incendia, cujusmodi opus Fidei in nullo ceterorum Martyrum factum novimus; vide, quot sint capita, ex quibus eruimus, in hoc almo Martyre donum Fidei ad eam amplitudinem devenisse,

venisse, ut si ceteris per partes datum id fuerit, in isto tota simul se infuderit Fidei plenitudo. Quemadmodum pro hac adsertione nostra Sancti Maximi Taurinensis pugnat auctoritas, Hom.1. in S. Laur. docens: *Huic plenitudo Fidei martyrii contulit dignitatem*: Eam nempe martyrii dignitatem, qua, juxta eundem Maximum, *Apostolico se consortio copulavit*: ut in Sanctis omnibus nihil sit ultra meriti ac dignitatis circa fidei excellentiam, quod Sanctum Laurentium praeterierit, ac omiserit exornare.

CAPUT II.

De Spe Sancti Laurentii Martyris.

Tantae porro Fidei plenitudini, quam hactenus in Sancto nostro consideravimus, respondere oportuit plenitudinem Sanctae Spei, scilicet quod est maximum ipsius virtutis incrementum. Multiplicem enim gradum spes habet, quem possit scandere; atque ut ad notabile pervenit augmentum, *Fiducia* penes Theologos appellatur, quae summa erit, si, juxta Philosophos, attigerit *maximum*, *quod sie*. De spe Theologica scribit Haymo super epistolam ad Romanos cap. v. *Est certa expectatio gloriae futurae*. Oratorum est enim per notiora, sive per operationes, scholastico misso rigore, naturas rerum explanare: sicut est nostrae mentis hanc regulam tenere, quam in praesenti cepimus virtutum tractatu. Elementa siquidem rerum per posteriora, quae ab illis dimanant, nobis innotescunt. Non igitur natura, sed naturae spei actus est *Exspectare*; includitque, juxta Scotum, *Certitudinem*, quae pertinet ad intellectum, & Fidem: quandoquidem in divinis fundatur promissis: quae infallibilia sunt, quantum est ex parte Dei. Quare nihil certius Divina spe, prout Deum respicit: quantum vero ex parte nostra considerata, pendet ab uniuscujusque meritis: secundum quam rationem, dubitationem nonnullam involvit. Potest autem & ipsa virtus dubitationem istam expellere a subiecto, in quo est, Divinae revelationis beneficio: sicut Apostolorum contigit Principi, dum Mamertino teneretur carcere, ut plures sentiont. Epistola namque secunda, quam illic scripsit cap.1. 14. habet: *Certus, quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod & Dominus noster Jesus Christus significavit mihi*: Nimirum quod brevi esset per crucis patibulum assumendus ad gloriam. Eandem Spei certitudinem nostro affulsisse Martyri, citra controversiam est; ne dum quia praedestinationem suam a Sixti didicit prophetia, quum audivit: *Post triduum me sequeris*: sed etiam quia interiori Divini Spiritus illustratione certioratus, Hippolito, de imminenti sua morte contristato, dixit: *Noli flere*, *sed laetare potius*; *quandoquidem ego proficiscor ad gloriam*. Veruntamen quum spei certitudo id genus omnem amputet in corde hominis dubietatem ob praevisionem Divinae operationis omnino futurae, innitaturque revelanti Deo; minime capax est suscipiendi magis & minus; sed una eademque in omnibus, ad quos sit manifestatio, Dei veritate individua solidatur. Ex alio igitur capite major minorque Theologicae spei excellentia (quam Patres adstruunt in Sanctis hominibus deprehendi posse) requirenda est.

2. Sanctus Leo Magnus sermone 9. de Quadragesima modum indicans acquirendae firmitatis hujus spei ex parte nostra, diserte inquit: *Certa atque secura est expectatio promissae beatitudinis, ubi est participatio Dominicae passionis*. Quo loci Sanctus Doctor ponit certitudinem spei fundatam in Divinis repromissionibus simul & in exsistentia meritorum, quae maxime consistunt in participatione Dominicae passionis. Haec autem participatio perpessionis malorum ex nostra se tenet parte; licet non sine Dei auxilio in nobis sit; unde complete procedit illa perfecta exspectatio, quae juxta Theologos: *Est firma animi constantia, qua ad promissa bona attendimus, nihil haesitantes, sed tam certi, ac si ea teneremus*: utique meritis non destituti, secus ipsa exspectatio graviter claudicaret; foretque praesumtio. Et quia plus minusve fieri possumus participes Dominicae passionis; sequitur plus minusve certi fieri valemus secundum praesentem providentiam de futuris bonis, quantum ad nostram pertinet partem. De hac ergo completa spei certitudine loquentes, perspicue concludimus, Spem Laurentii Martyris culmen certitudinis attigisse; in quo summa praevaluit participatio ejusdem Dominicae passionis. Is profecto maxime firmus, plene securus, omninoque certus, & nihil haesitans dici potuit haereditatis aeternae, ac si eam manibus teneret, magnis non destitutus meritis; qui quum innocens fuerit in toto suae vitae curriculo; adhuc tamen, Justiniano suffragante, talibus se dedit poenitentiae quotidianae macerationibus, ut hae aptae forent ad instruendum semetipsum, ne succumberet in acerbo futuro certamine martyrii, ad quod perpetuis id genus exercitationibus parabatur: *In poenitentiae quoti-*

quotidianæ se stadio exercebat, quatenus gloriosum posset triumphum obtinere martyrii. Atque adeo expeditus & promptior ad carnificum lanienas inventus est per passionem præviam, manu propria suo inflictam corpori; ut sese spontanee tortoribus offerret, impatiens moræ ad sustinendas Christi plagas in membris suis. Quod fieri nullatenus poterat, nisi securitas Spei ejus supremum in sui fundamentum habuisset apicem certitudinis ob præcedentem participationem Dominicæ passionis in carne ipsius.

3. Salvo itaque gradu dispari cælestis fiduciæ, loquutus est Augustinus de cunctis Sanctis Martyribus serm. VII. de S. Laur., quum inquit: *Magnum habuerunt, Fratres charissimi, spem resurrectionis Sancti, & ideo tolerabant tormenta passionis: sperabant magnam claritatem, gloriosam requiem, sperabant cælestem Jerusalem, sperabant paradisum; & unde Adam transgressionis causa deceptus est, illuc sancti, prostrato eo, qui Adam deceperat, tropheo victricia reportarunt.* Inter ipsos autem Martyres, magnam spem habentes, quantum capere possumus, altius dederunt suæ fiduciæ ac securitatis experimentum, qui, Deo inspirante, ultro pro confessione nominis Christi se discerpendos carnificibus obtulerunt. Haud enim ea laudabili, ut ita dicam, prodigalitate vitam præsentem sic facile pro futura commutassent; ut inimicos Dei quærerent, a quibus necarentur, minime exspectando, ut ipsi a fidei hostibus inquirerentur, nisi longe securiores de futura obtinenda, quam de præsenti obrenta vita, forent. Heroica illa facilitas ab heroica peculiari quadam spei securitate manavit. Superest, attendamus his in Heroibus, quam se distinxerit Levita Laurentius. Sed prompte id quisque colliget ex iis, quæ diximus cap. I. de Fide num. 6. Ceterum, etsi multi viri ac mulieres sanctæ, grandi spe refulgentes, sponte sese ad martyrium, obtulerunt, præsertim in Africa Cypriani ferme diebus, sed non item multi Duces, ne Reges dicam, non multi Præsules, non multi cujusque generis Primores, Optimates, ac Summates. Horum plures atque plures mortem utique, causa fidei venientem ad se, indubitanter excepere; sed quod ad eam perquirendam accesserint, Sancto impellente Spiritu, idque anteactæ vitæ meritis eorum exigentibus, exploratum, sane rarum, inveniemus exemplum. Facinus hoc egregium eluxisse potissimum deprehendimus in eo, quem laudamus, Levitarum Maximo; qui sua, ut jam notavimus, florenti ætate, immo vividioris juventutis suæ tempore, contradicente divitiarum affluentia ob sibi creditam earum administrationem, reclamante Archilevitiçæ suæ dignitatis culmine, imminenteque proxime capiti ejus summa Pontificatus infula ob Sixti mortem; quum fideli populo, Cleroque Romano acceptissimus esset; adhuc tamen Divino inflammatus Spiritu, ad vitæ suæ terminum festinare cum gemitu lacrymisque contendit. Et quidem id egit, non adhuc a Sixto edoctus de suæ victoriæ prosperitate; quandoquidem de suo triumpho accepit oraculum, postquam coram persequutoribus flens largiter, ad sanctum clamaverat Sacerdotem, dicens: *Quo progrederis sine, filio, Pater*: Nimirum postquam intrepide talia dicens, se dilancinandum obtulerat, præsentibus sanguinariis hostibus. Maxima igitur inter alios Christi Pugiles enim oportuit suæ Spei securitate aliunde repleri, quæ nonnisi ab ipsius virtutis summitate procedere debuit; dum nulla ex actis constat, quod præcesserit ad hæc revelatio sibi tum facta: ideoque a certa ejus exspectatione sive Fiducia suprema, undequaque completa ob participationem Dominicæ, ut diximus, passionis, ortum habuit, quod tam facile, tam propere, tam libenter, tam alacriter, tam ardenter (omnia hujus mundi prospera, honoresque summi momenti, nihil pensi faciens) optaverit, studuerit, nisusque sit ea cum morte, atque acerba tam morte commutare. Hæc plane rara Laurentii Fiducia fuit, certitudinis exspectatæ rei culmina tenens.

4. Validissima profecto hac ratione fundatam agnoscimus laudem illam, quam centum firmiter & amplius ante nos annis quidam sapiens suis in homiliis Laurentio dicavit; celebrans eum Christianæ genti datum cælitus magnis illis in calamitatibus sævissimæ persecutionis; ut vel solo aspectu & præsentia mærentem recrearet, ac lætificaret Ecclesiam, tam crudeliter exercitam, ac divexatam. Erat quidem & ipse in iisdem pressuris corpore in terra positus, animo tamen ob altissimam Spei virtutem super sidera elevatus; tanta mentis vultusque hilaritate perfusus, ut vel aspicientes mirifice refoveret. Notum est apud Asceticos in smaragdo propter gratissimum suum pretiosum virorem spei donum consignari: de quo Proverb. XVII. 8. legitur: *Gemma gratissima expectatio præstolontis*. Nobilis enim lapis ille ultra peculiarem, quam habet, soliditatem, congenita sua viriditate superat herbas, vicinum aerem & alia propinqua sibi corpora tingit, visumque intuentis recreat, & confortat, juxta ea, quæ Theophrastus refert. Spes autem, sive *certa expectatio*, secundum relatam Haymonis definitionem, Sanctique Leonis Papæ doctrinam, in smaragdi soliditate figuratur. Spes enim eorum, qui patiuntur cum Christo, frangi nullatenus potest. Nam Sap. III. 4. *Spes illorum immortalitate plena est*: Semperque virens, marcescere nescia, cor lætificat, in quo est. Super id autem Sanctissimi Levitæ Spes virescere co-

coram hominibus visa est, ut non ipsum solummodo possessorem interius hilaraverit; sed etiam exterius sic lætum reddiderit, ut proprietatibus quodammodo communicatis, eum effecerit veluti smaragdum suo tingentem virore fideles omnes, appropinquantes sibi; eosque recreantem, ac mirabiliter restaurantem: Ita profecto, in similitudinem pellucidæ Smaragdinæ gemmæ, universam in se cæli beatitudinem tanquam in speculo cunctis spectatoribus repræsentavit. Quare videbatur esse (laudatus inquit Auctor) *animatum Cælum, ac totius beatitudinis compendium*.

5. Quæsitum movet Ildephonsus Flores lib.3. patt. 2. de Martyrum spe Cap. 14., investigans, quare spes cum speculari smaragdi gemma componatur? Solvitque petitionem responso Sancti Bonaventuræ in Dieta salutis tit.5. cap.4. de spe, dicens: *Spes est sicut gemma, quia sicut gemma est pellucida, sic spes est quodammodo adyaphana: quia per eam videntur loca cælestia. De ipsa dicitur: Gemma gratissima expectatio præstolantis*. Talis erat Levita nobilis, nimirum quasi una & eadem cum Spe gemma; in eaque, tanquam in adyaphano virenti lapide, compendiatim totius cælestis beatitatis amplitudo translucebat. Inquit enim Plinius lib. 37. cap.5., ex gratioso smaragdi lapillo mira olim fabricabantur specula, fulgores ac splendores emittentia; ut Athenæus etiam cum aliis scribit. Quapropter obversus Cælo specularis lapis, Cæli pulchritudinem sibi vindicabat. Haud secus felicissimus noster Diaconus, mentis acie ad supernæ beatitudinis regna semper obversus, propter Spem vividam futurorum bonorum, pulcherrimam in se illorum imaginem repræsentabat. Quid hac visione jucundius oppressis Christi fidelibus sub illa persecutione immani obtingere ad levamen poterat? Existimo, creatis super hanc terram rebus delectabilius nihil. Quemadmodum relatus Plinius de smaragdinis ait lapillis: *Nullius coloris aspectus jucundior est: soli gemmarum contuitus oculos implent, nec satiant: quin ab intentione alia obscurata, aspectu smaragdi recreatur acies*. Id erat equidem Dei servulis experimento, contuentibus gemmam nostram. Quod si talia, ut scripserunt alii, operabatur exterius virtute Spei Levita mirificus, quid putabimus in ejus præcordiis egerit tanta virtus? Vix, reor, mortalis homo, qualitercumque concipere valebit: res etenim sensum nostrum nimis excedit. Cogimur nihilominus edicere qoippiam, prout nostra patitur imbecillitas, ne susceptam considerationem, secundum potiorem sui partem, in medio relinquere videamur.

6. Quanquam apud Theologos controversum eat, num habitus Fidei & Spei simul componi queant cum lumine gloriæ: præter dubium tamen est, coire cum isto nullatenùs valeant actus illorum, docente Apostolo ad Rom. VIII. 24. *Spes, quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus: per patientiam expectamus*. Quod ergo Chrysostomus ait de spe super primam epistolam ad Corinthios: *Hæc, quod sperat, jam cernit*: non aliud importat, nisi quod homo Dei sperans, ipsam, quam possidere cupit, terram viventium, non in se, sed in specie, & a longe videt, sensuum caligine, quæ sese interponit, infuscatam. Licet caligo ista in aliis densior, in aliis rarior sit; juxta minorem, aut majorem eorundem sensuum purgationem, qua viri sancti gaudent, dum in via sunt. Hoc autem nitore quum præstaret miram ob suæ vitæ innocentiam Levita cælestis; fieri neutiquam poterat, quin eidem se visendam præberet in specie valde clara beatitudo futura: quam certissima expectatione manibus veluti contrectabat, & quodammodo possidebat: Sicut Justinianus ait: *Spe tenebat*. Exemplo rem declaremus. Accidit namque interdum, ut, consopitis sensibus externis, horis præsertim matutinis, in dormiente species aliquarum rerum ita vehementer excitentur, & combinentur in significationem alicujus objecti, tantaque luminis claritate, quanta fortasse nec sub luce diei quicquam simile sese videndum expeditis exterioribus objiciat sensibus: quamvis re ipsa dormientis oculis nihil hujusmodi applicetur intuendum, immo per id temporis omni penitus operatione isti careant. Haud secus quandoque contigit in somno mystico animarum sanctarum, ut miras quasdam illustrationes, excitationes, & effectiones circa ea, quæ sperant, ac vehementer desiderant, liberali a Deo recipiant manu; appareatque illis veluti jam intrassent Cæli januas, atque si introductæ forent in gaudium Domini sui; licet in corpore non extra corpus reapse adhuc sint, nec quid hujusmodi, nisi specie tenus, fiat. Idem porro favor evenire posset alicui Sanctorum hominum, operante Deo, propter merita *de congruo* vividissimæ summæ Spei, arbitror, Theologorum nemo refragabitur. Hoc, videtur, cælesti sua doctrina indicare voluerit gestum in Sancto Laurentio laudatus Venetus Patriarcha, nimirum quod eo processerit Spei virtus in tanto Heroe, ut is meruerit, sic ad vivum repræsentari sibi futura bona, quasi jam futura non essent, sed præsentia, suisque manibus tangeret; sicut alibi de ipsius diximus fide. Justiniano accedit Petrus Chrysologus, qui non minus Leviticæ Spei, quam Fidei donum prædicavit *Mirum*: non minus igitur unius, quam alterius doni opus mirabile oportuit esse, nempe quod sicut objectum absens, fide quasi præsens, magnus Levita cerneret; ita, & quod futurum

 erat,

erat, velut præsens Spe sua, inexplicabili teneret pugno.

7. Et quia Spei proprietas non tam ad rem contemplandam, quam ad possidendam pertinet; unde idem Sanctus Justinianus scripsit: *Quæ videbat in Fide, Spe tenebat*; opportune ad sermonem venit nostrum, quod in Apocalypseos libro exaratum aspicimus IV. 2. & 3., ubi Joannes inquit: *Sedes posita eras in cælo, & supra sedem sedens... & iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinæ*. Smaragdina erat iris, quæ sedentem in imaginaria figura Deum circumdabat, & complectebatur ambitu suo. Sic quondam Isaias eum vidisse testatus est C. VI. dicens: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum: & ea, quæ sub ipso erant replebant templum*. Instar namque hominis regis in gloriæ throno sedebat. In solio isto plerique Mystici sanctam intelligunt Virginem, in qua Verbum caro factum, sedit, uti Rex regum, & Dominus dominantium. Quod enim Isaiæ tempore futurum erat, quasi jam factum, ostendebatur. Mille namque anni ante oculos Dei sunt tamquam dies hesterna, quæ præteriit. Haud aliter coram Joanne Apostolo, Spiritu Dei afflato, in Apocalypsi a capite IV. ad XIII. plura, quæ in Christi Ecclesia futura erant, quasi jam facta visa sunt, sicut Interpretes passim sentiunt. Immo S. Dionysius Alexandrinus (uti advertimus in Martyris Actis, de Valeriani persecutione loquentes) Caput XIII. ejusdem Apocalypsis exposuit de eadem Ecclesiæ divexatione gravissima; in qua potissimum Levita Magnus velut iris in multa nubium opacitate resplenduit. Iridis quippe in se rationem expressit; quandoquidem arcus ille misericordiæ divinæ symbolum erat, beneficiorum imbrem in creaturas effundens; cujus proprietatem imitatus idem Dei Minister Altissimi, copiosam miserationum pluviam super indigentes effudit. Versicolor erat iris, in eodem Apocalypseos codice descripta, juxta quod inquiunt Expositores; sed maxime smaragdum viridis coloris repræsentans: secundum quam considerationem ex dictis jam supra, Laurentianæ Spei excellentiam præ se tulisse videtur; quæ beatitudinis objectum quasi teneret, & circumplecteretur in ipso throni, sive sedis cælestis ambitu. Hoc enim vere mirabile operata est in Laurentio pretiosa Spes ejus, nimirum ut ea virtute ditatus ad plenitudinem; quod sibi obventurum esset bonum absens, jam veluti præsens, rara claritate conspiceret, ac contrectaret: *Spe tenebat*: perinde ac si beatissimus Juvenis in cælo foret, atque ad Dei usque solium perventus, quasi smaragdinus arcus circumdaret Filium hominis brachiis suis in throno sedentem.

8. Reliquum est, dispiciamus, quomodo per laudatam Spei virtutem amplissimam Levita præcelsus circumdabat sedem Dei, supernam cæli beatitatem suis quasi ulnis amplectendo; quum Justinianus dicat, eandem Paradisi gloriam, quam firmissime sperabat, *complectebatur amore*. Verum Theophrastus, coram Tirino supra citato in Cap. XXI. Apocal. 19., docet, pretiosum lapidem smaragdum virore suo purissimum, referre oleum. Augustinus autem serm. 23. de verb. Dom. *Quid magnum*, inquit, *significat oleum. Putas, non Charitas, est?* Paulloque infra dubium omnino resolvit, dicens: *Charitas merito oleo significatur. Omnibus enim humoribus oleum supereminet: Charitas numquam cadit*. Sed dicet aliquis, quonam modo a Spe Caritas exprimi potest, velut oleum ex smaragdo? Non de habitibus Theologicarum virtutum infusis loquuti sumus; ut ex ipsis considerationibus patet, sed de acquisitis, & secundum actus suos. Habitus priores rationem causæ & effectus invicem habere non possunt; sed a Deo in anima hominis simul infunduntur: posteriores vero non sic. Unde Petaldus tom. I. Summ. Virt. cap. I. uti fidem agnoscit causam spei, ita spem caritatis, dicens: *Ideo enim quia credimus Deum liberalissimum, speramus in eo; & quia de liberalitate ipsius speramus, eum diligimus*. En quei spes virore suo tanquam smaragdus mysticus spiritale purissimum Caritatis oleum refert. Hoc igitur amore, qui sanctæ spei fructus est (per quem & creatura festinat ad Creatoris amplexum, ob excitatum desiderium summi boni futuri, aliquando possidendi) Levita inclytus, smaragdina velut iris, sedem Dominatoris omnium, mente supra se ipsum in cælestibus elevatus, circumcingebat; ut vi nulla visibilium, aut invisibilium potestatum inde posset avelli. *Sedes posita erat in Cælo, & iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinæ*.

9. Apostolus ad Hebræos VI. 18. *solatium*, ait, *habemus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis*. Hebræi namque in templo velum tenebant, segregans Sancta Sanctorum ab anterioti Sanctuarii parte. Anagogice pars illa nobilior, *Sancta Sanctorum* dicta, triumphantem Ecclesiam significabat, cælestes opes, delicias, gloriam Sanctorum, claramque vel maxime visionem, & fruitionem Dei, quæ mortalium oculis denegantur, continentem. Anterior autem templi pars mortales credentes indicans, militantem denotabat Ecclesiam ob interpositum velum, quibus tamen viatoribus solatium datur virtute spei, quam habent, ac tenent, *sicut anchoram animæ tutam, incedentem usque ad interiora velaminis*. Spes enim justo-

justorum continere se nescit in anteriori parte, ubi ii degunt; non enim contenta est præsentibus terrenis visibilibus bonis, quæ dona etiam Dei sunt; sed ultra spiritualia desiderantium extendit brachia, ultra incedit, cælum penetrans, apprehendensque cælestia, & in ipso Deo in solida velut rupe sese defigit. Sed iterum monemur, non æque spes omnium credentium firmiter adhæret Deo, quin dentur in ea, ut Scholæ ajunt, *remissionis & intentionis gradus*: Quicquid autem de singulis sit; certe Laurentianæ Spei exemplum tantæ fuit efficaciæ, ut eodem pro sua bene informati capacitate Romanus, & Hippolytus, eam vividam, Deoque valide adfixam conceperint spem, qua moras fundendi pro Christo sanguinis sustinere nequiverint. Hinc extemplo clamavit unus coram furentibus idololatris: *Christianus sum*: conquestus est alter, quod detineretur a Sancto Diacono ad breve tempus, ne se proderet servum Christi; unde mæstus ajebat: *Quare non vociferor, quia Christianus sum, & secum incumbo?* Sic profecto amborum spes, velut anchora defixa in Deo, perquam alte inventa est formata ad imitationem Leviticæ Spei, quam utrique intuiti sunt. Quod si laudata Sancti Levitæ anchora ab iisdem vel cursim inspecta, egit exterius, ut inspectores talem conciperent, quoque spem præcipui ordinis, præcipuæque adhæsionis Deo; quis comprehendet, quæ in intimis ipsius Archimartyris operata sit, ubi plenissime confidebat? Brevi rem finiemus cum Ugone in citatum Apostoli locum. Navis est anima, anchora, ut diximus, spes est. Penetrat hæc usque ad interiora Sanctuarii cælestis, quamvis laboret navis in medio fluctuum, donec per mortem corporis optato in littore collocetur. Id pluris suam ob eminentiam & efficaciam obtinuisse videtur in Laurentio Spes admirabilis; istius nempe animæ navem in ipsis procellosi maris fluctibus non solum a naufragio tutam reddidit; sed etiam immobilem ac firmam, velut in tranquilla jam foret statione composita, nullis furentibus sævientis sæculi undis agitata; haud secus ac si Spes ipsa foret, quæ interiora velaminis, sive cæli Sanctuarium penetrasset: *Iris erat in circuitu sedis, similis visionis smaragdinæ*.

10. Ex eodem beatitudinis specimine, quod Sanctissimus Juvenis, Spei suæ virtute propinante, gustavit, subortum est in cor ejus illud gaudium, quod in ejus etiam faciem exundavit sub maximis quoque tormentis, queis undique corpore urgebatur ad lentam usque ignis exustionem; adeo ut in illo inferno temporali, ut scribit Gregorius Magnus, consisteret tranquillus, *pulcherrimo vultu jucundus*: suoque coctori tyranno serenus illuderet amœnis salibus; immo, ut ait Maximus, ipsis pariter *insultaret ignibus*. Et unde sane tale, tantumque gaudium obvenire illi poterat, nisi a participatione quadam supernæ beatitatis, sive a sede Majestatis Dei, quam, Spe sua factus iris smaragdina complectabatur? Quod ita: respondet Petrus Chrysologus, nos instruens, hæc mirabilia perpetrasse, *Quia fidelem tenebat promittentem*: Atque si promittens, quæ sibi promiserat, contulisset; de futuris gloriæ dotibus congaudebat. Hoc est alterum diversæ speciei oleum, quod ex sanctæ Spei smaragdo in cor ejus exprimebatur oleum: de quo in psalmis legitur: *Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis*. Laurentii consortes fuere Martyres Domini, qui fere omnes gaudentes in cordibus suis, & fortasse non semel exterius hilares, dedere complures pro Domino animas suas; vel ad minus, si non lætantes ad extra, saltem patienter. Præ lætantibus autem intus & extra consortibus suis Levita sublimis in candenti ferreo grabato lætitia superfusus apparuit, unctus nimirum superabundanter smaragdinæ pretiosæ Spei suæ oleo; ut si illum Protomartyri compares Stephano (de quo, in saxorum turbine posito, propter suæ mentis gaudium canit Ecclesia: *Gaudens suscepit lapides, ut mereretur accipere coronam gloriæ*) altius exultantem Laurentium cum Augustino deprehendes serm. 38., ubi uni eidemque Levitæ nostro eam reservat laudem, dicens: *Lapidabatur Stephanus, & orabat: Assabatur Laurentius, & hilari facie congaudebat*: Hilari, inquam, facie non sub brevi lapidum nimbo, sed in accensis carbonibus, pedetentim urentibus; *In illa* (idem Doctor ait tract. 27. in Jo.) *longa morte, in illis tormentis*, nulli alteri torsioni comparandis, haud ullus acerbissimarum passionum suarum dolor, sive luctus unquam potuit extrema ejus gaudii occupare: quemadmodum & ex ipsis facile liquet actis; in quibus legitur, ita lætus, ita jucundus, & mente, & vultu inter verbera, lanienas, & exustiones visus fit, suis etiam stupentibus lanionibus, coquisque inhumanis; ut illata perquam horrenda tormenta reputaverit puerorum joca. Certè si veniret doloris incapax de Cælo Angelus in aereo assumto corpore, humanam fingens in se naturam; eamque ludi gratia sævissimis religionis nostræ hostibus lacerandam, & exurendam offerret, proscindentibus istis, ac assantibus oblatum corpus (quum nihil interim incommodi pateretur illusor spiritus, nec pati posset) nescimus, quid ultra hilaritatis exultationis, ac tranquillitatis in mutuata sibi facie valeret ostendere supra id, quod serenissimus iste Levites, dum in sua vera cruciabatur carne mortali, aperte monstravit, atque si jam

glorificatus esset, omnium dolorum immunis. Tantum olei præ suis consortibus smaragdus mysticus illi attulit; eum elevans super hæc infima, mœrorem afferentia; ut Virum magnum in similitudinem eorum redderet, qui non in spe, sed in re possident, videntque Deum super astra cæli; Laurentium ipsum efficiens, quasi virentem iridem *in circuitu sedis*.

11. Sed jam quæritur, quonam modo Spes excelsa tam copioso lætitiæ oleo unxerit eum præ consortibus suis, ut universa diaboli tormenta facili negotio derideret? Quamobrem notandum est, quod Theologica hæc virtus duo in homine gerit munia; unum est solidare illum, ne languore laboret; alterum delectationem eidem afferre, ne displicentia, sive dolore tabescat; sicque solidando fortem efficit hominem; oblectando lætum reddit. Haud aliter smaragdus, spei symbolum, utrasque sibi proprietates vindicat. Non enim solum lætificat hominem, oculos istius corporeos oblectando, sed etiam debilem confortat, utramque ipsius aciem solidando. Ipse vero lapis, qui in æreis invenitur fodinis, ajunt Scriptores naturarum, adeo fortis, ac durus est, ut *invulnerabilis* appelletur. En quæ Divina magnalia operatur in sperante homine Theologica spei virtus, *fortissimum* nempe *solatium*, (ut laudatus docet Apostolus) quo interius roboratur homo, & fortis redditur: quoque magis ac magis spes ipsa fibris hæret cordis; magis magisque spiritu invulnerabilis efficitur idem homo, communicatis per intimam conjunctionem proprietatibus ipsius virtutis subjecto, in quo reperitur. Indeque sequitur, ut ille fortitudinis acceptæ conscius, ad mensuram collati roboris gaudeat, & exultet. De potentioribus porro solatiis sanctæ Spei, quibus Martyr egregius confortatus, ac roboratus est in suarum acerbitate passionum, Adoniana, & Suriana sæpe loquuntur acta, in quibus novimus, quam frequenter Deo benedixerit, & gratias egerit; quod eum mirifice in horridis suis torsionibus confortare dignatus sit. Hinc subortum est ingens in eo illud oblectamentum, quo lætus & hilaris adversantia cuncta rideret. Quare in una eademque petra mystica, sive smaragdino beatæ Spei lapide & duplicem penes Laurentium operationem seu effectum agnoscimus; & modum, quo per unum ad alterum processerit actum. Deuteronomii siquidem capite XXXII. 13. habemus: *Constituit eum Dominus super excelsam terram: ut sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo*. In terræ celsitudine merito sublimitatem sanctitatis attendimus; in qua perfectionis auctor Deus constituit Levitam suum; cujus Spes, quasi smaragdinus lapis (synonimo plurimo eodem loci & *Petra*, & *saxum durissimum* nuncupata) geminum sugenti Martyri liquorem reddidit, nempe mel & oleum; mel divini solatii, quo ad miraculum usque Martyr amplissimus est confortatus: sicque roboratus, de eodem saxo durissimo suxit lætitiæ oleum præ consortibus suis, ita ut ludis se daret, in medio decumbens prunarum ardentium. Vide hinc, quam in sublime Spes ejus ex hisce infimis elevaverit eum, ut veluti cæli habitator factus, infernis hujus sæculi tempestatibus lætus illuserit.

12. Sic equidem impletum est in eo, quod Ecclesiastici XLV. reperimus scriptum: *Similem illum fecit* Deus *in gloria Sanctorum*: vertit Ugo de S. Caro: *Similem illum fecit Sanctis existentibus in cælo*. Sermo est eo loci de Moysis gloria propter splendorem vultus ejus, in quem intendere non poterant filii Israel, quum ille istis tabulas afferret testimonii, cujus erat minister a Deo constitutus. Nos autem de altero etiam intelligimus Ministro idoneo prolatam sententiam, qui olim ad suum Sacerdotem ajebat de se ipso: *Experire, utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem*. Quod si ille veteris Testamenti, quia tulit lapideas tabulas Dei digito scriptas, similes fieri meruit Sanctis existentibus in cælo; quanto magis alter, qui non mortis litteram, juxta phrasim Apostoli ad Cor. 2. III. 8., sed vitalem Christi sanguinem fidelibus administravit; quanto, inquam, magis similis factus concelebrandus est in gloria sanctorum? Quique non in lapidibus, sed in tabulis cordis carnalibus Evangelicam Dei legem impressit? Quomodo per hanc Spiritus administrationem fieri poterat, quin etiam in terris positus, ut quondam Moyses, assimilaretur Sanctis existentibus in cælo? Præstitit hoc illi spiritaliter, sicut jam diximus, alma Spes ejus, reddens eum quasi refulgentem smaragdinam iridem in cælestibus; sed ut exterius quoque appareret, quod interius cum eo in spiritu Divinitus agebatur, solari splendore facies ejus, teste Prudentio, meruit circumfundi; similis etiam ita factus (quemadmodum Divinæ Scripturæ sensus est) in gloria Sanctorum. Nec quis miretur, si ratione multiplici refulgentem eum obiter prædicamus similem factum sanctis existentibus in cælo; dum non uno tantum, sed variato fulgore micuit in terris. Ait enim laudatus Ecclesiastici liber cap. XLIII. 12. *Vide arcum, & benedic eum, qui fecit illum, valde speciosus est in splendore suo. Giravit cælum in circuitu gloriæ suæ manus Excelsi aperuerunt illum*. Speciosum valde arcum in suo splendore dicit esse, miram ob varietatem colorum servatam in ipsis splendoribus. Haud aliter mundo splendescere visus est Levita Laurentius multiplicitate colorum, dotes ejus plurimas consignan-

gnantium. Unde Augustinus etiam serm. 37. de diversis inquit: *Quanta virtutum multitudine quasi florum varietate distincta sit Laurentii Martyris corona, universa testis est Roma*. Quod autem nunc urget potissimum adducere in ipsius Leviticæ Spei laudem, illud est, nimirum hac virtute inter varias sic refulserit Vir magnus, ut præsertim smaragdinum præ se ferret splendorem, instar Apocalypsis iridis, dum in cælo Ecclesiæ sanctæ cum hominibus conversaretur: quod symbolice dictum volumus, ad consignandos effectus beatissimæ Spei ejus. Nam & de viso ab Apostolo Joanne arcu expositores ajunt, non ita oportere scripturam intelligi, perinde ac si unius dumtaxat fuerit coloris smaragdini; sed quia versicolor quum esset, viriditate nihilominus coloribus ceteris prævaleret. Multa itaque ac mira virtutum opera patravit Levita percelebris; in quo autem illorum maxime se distinxerit, & ad quod cetera ordinaverit, illud fuit, nempe ut universam lætificaret Ecclesiam, juxta ea, quæ supra vidimus, cujusmodi lætificandi opus in proprietate smaragdini coloris elucet. Assimilatus quo circa strenuo illo Machabæorum Duci (de quo 1. Machab. 111. 7. Divina Scriptura inquit, *Lætificabat Jacob in operibus suis*) id egit, ut in cujusque virtutis operibus Spes ejus amplissima triumpharet; qua credentium spiritalem aciem mirabiliter confortaret, ac plenissime recrearet in triplici nimirum tum subsequenti persecutionum sævissimarum æstu, nempe Decii, Galli, & Valeriani, de quibus in ejus egimus actis.

13. Neque sic putare debemus, quod in Laurentianis operibus triumphaverit alma Spes, ut non etiam triumphum retulerit de ipsorum operum potentiis, sive principiis, unde illa prodierunt, nempe de intellectu & voluntate ejus; quum utrasque sibi devinciens, captivavit in obsequium Christi: quo in mirabiles exirent actus. Nam & Quintilianus lib. 5. docuit: *voluntatem spes facit*. Si autem humanis in rebus spes naturalis taliter potentiam liberam ad opus acuit, & inflammat; quei non altius in Divinis eam succendet ad omne opus bonum Theologica spes? Hæc ergo, quum in Laurentii pectore omnem modum excesserit, in triumphali veluti solio illic resedit, ipsum admirabilem Levitam constituens animatam iridem, sive arcum gloriæ in similitudinem illius, quem sæpe in nubibus extensum cernimus, triplicem exhibentem splendoris zonam, demta quarta exteriori, convexum circumornante; de qua paullo post quippiam dicemus. Modo lubet attendere trino splendori, qui refulget in concavo, velut in sinu & intimis ejusdem arcus. Unus est enim rubri coloris, alter viridis, tertius crocei sive aurei. In rubedine, secundum Gregorium lib. 1. Regum 16. *Caritas* designatur; in virore, ut supra ostendimus, *Spes*; in aureo *Fides*, juxta Rupertum in cap. 1. Apocalypsis. Atque ut color viridis inter rubrum & croceum medium tenet locum, ampliorem que zonam perficit; ita in arcu mystico, quem exponimus, Spes beatissima medium honorabilem inter fidem & caritatem locum obtinuit, utriusque circumornata virtutibus: Iisque pro majori quadam sua latitudine conterminis gaudens, nullum in Sancti nostri operibus laudis sibi præfixit terminum. Restat, dicamus aliquid de superaddito splendore ignei coloris in convexo apparentis irridis. Non enim archetypo defuit, quod in typo conspicimus; sed trino illo jam exposito Theologicarum virtutum coruscante fulgore, quo vel ante passionem *giraverat cælum in circuitu gloriæ suæ*, splendor demum eidem accessit igneus in convexo, sive in exteriori parte, quando nimirum ejus corpusculum accensis fuit inflammatum prunis, suique *martyrii gloria*, ut scribit Ambrosius, *mundum illuminavit universum*. Ita sane, omni ex parte perfectissimus refulsit arcus, quem *manus Excelsi aperuerunt* Ecclesiæ suæ in signum fœderis, quod tandem aliquando desituræ forent persecutionum aquæ super terram peregrinantium a Domino: pro ut ipse Martyr flammis adustus, priusquam emitteret spiritum, illis fidelibus prophetavit; sic arrham eis tribuens, pretiosum certissimæ spei smaragdum, secuturæ tandem Christianæ pacis.

CAPUT III.

De Sancti Laurentii Martyris Caritate.

IN exponendis Beati Martyris virtutibus non est, quod me magis delectet, sed nec est, quod terreat magis, quam de ipsius Caritate habere sermonem. Ecce laudavi Fidem ejus, & defeci; Spem prædicavi, & succubui; quid mihi eveniet, quum Caritatem ejus, quæ major est omnium, explanare voluero? Numquid tantus ignis, tanta lux ardens, papiliunculum, ad se audentem accedere, non in cinerem rediget? Consummabit equidem, & potiori me sane jure, quam flamma papilionem adurit. Vermiculus namque lucis amans, ignis activitatem ignorat; nec eidem imputari potest ausui, quod appropinquare conetur urenti faculæ; ego autem

tem multiplici doctus experimento in minoribus tanti Levitæ pertractandis dotibus, ad majorem nihilominus investigandam haud lento gressu progredi nitor. Et quanquam rei magnitudine deterritus; adhuc tamen circa lumen ejus volitare præsumo; licet probe conscius activitatis illius, qua mente periturum me tandem fore, certo sciam. Nihilo secius quippiam donandum est mihi. Non enim ex me penitus ad hujusmodi volatum accingor, sed hortante, ac animos addente Chrysostomo lib. de Sancti Pauli laudibus, ubi docet: *Est maximum hoc laudis genus, cum orationis copiam virtus exsuperat, & magnitudo laudati: sicque vinci nobis est gloriosus, quam sæpe vicisse*. Dicat itaque de hac Laurentiana virtute Sanctus Patriarcha Justinianeus cum aliis Ecclesiæ Patribus: *Charitatis ejus qui valet explicare fervorem?* Respondebimus: Est hominum nemo. Verum, quia non verbo tenus, sed facto etiam verbum istud novimus confirmatum, lubenter accedimus in expositionem relatæ virtutis, ut reapse legentibus compertum sit vel experimento, non potuisse de illa nos quippiam digne apteque differere, atque in ipso de re ineffabili sermonis officio defecisse; quandoquidem *sic vinci gloriosius est nobis, quam sæpe vicisse*.

2. Caritas igitur *Amor est, quo Deum diligimus propter se, & proximum propter Deum, vel in Deo*. Ita Magister in 3. sent. Dicitur, *in Deo*, propter eos, qui justi sunt, quique in Deo manent per gratiam. Additur *propter Deum*, quantum ad illos, qui nondum justi sunt, sed amandi, ut justi fiant, & in Deo per gratiam maneant. Excellentiam amoris S. Laurentii erga proximos suos opportuniori expendemus loco; quum de illius misericordiæ gestis in eorum sive corporale, sive spiritale bonum dicendum occurret. Modo in potissimum dilectionis ejus objectum, in quo ultimo quiescit amor, intendimus, quod Deus est; amari dignus *propter se*, quia in se, & ex sua natura bonus est. Quo sensu Christus ait Luc.XVIII. 19. *Nemo bonus, nisi solus Deus*. Hinc sequitur, nulla sit Caritas, nisi ad Deum saltem denique referatur. Quare Augustinus diligentem fidelem quemlibet admonet, dicens: *Qui amat homines, amare hos debet, aut quia justi sunt, aut ut justi fiant*. Utroque nam modo sit dilectio, semper ad Deum tendit: & ideo dicitur Caritas, Deique amor; increatum bonum sibi statuens præcipuum, quod respicit, objectum: in quo velut ignis in centro, tandem suam invenit quietem, non in homine, quem proxime quandoque afficit. Iccirco Apostolus 1. ad Tim. 1. 5. *Finis*, inquit, *præcepti est Charitas*: sublimitatem istius virtutis ostendens, quæ finem Deum solum agnoscit, sicut ipsa suo modo præceptorum omnium, finis est; immo beneficiorum omnium, omniumque donorum Dei; quum enumerata omnia sive præcepta, sive beneficia, sive dona sint, ordinata inveniantur, ut diligamus Deum: cujus rei gratia creati sumus, legibus instruimur, auxiliis munimur, donis ac favoribus cumulamur.

3. Hunc porro ut assequamur virtutum omnium finem, opus est (ne in tam gravi erremus negotio) signa in nobis cognoscere genuini amoris Dei, ea investigando ex germanis illius fontibus, ex quibus oritur. Ut enim amor adulterinus non sit, necesse est oriatur, sicut scribit Apostolus eodem loci, *de corde puro*: idest secundum Augustinum in Glossa, cor nihil diligat, nisi Deum. *Et conscientia bona*, scilicet juxta Peraldum, sit a spe, quam sola bona conscientia parit. *Et Fide non ficta*: Nempe non simulata, non fragili, non pigra, ne dicamus, erronea; ut est illa hæreticorum. His Apostolicis imbuti doctrinis, non solum discernere possumus, qualis sit cujusque in Deum amor, qui *Caritas* vocatur; sed etiam ex ipsa magnitudine vel parvitate perfectionis, quæ deprehenditur in fontibus (unde oritur caritas) incrementum aut defectum ejus in nobis ac proximis nostris agnoscere apti erimus. Defectum, inquam, noscere, quem corrigere valeamus: incrementum, quod ultra acquisitum augere possimus. In Sanctis vero perfectisque hominibus commendare poterimus, juxta uniuscujusque meritum, ejusdem Caritatis celsitudinem; certi, quod non errabimus, Doctoris gentium lumine ducti, in illius æstimatione valoris; quemadmodum aberraverunt ii, de quibus ibidem V. 6. ipse inquit Apostolus: *Quidam aberrantes* (supple ab expositis amoris fontibus) *conversi sunt in vaniloquium*. Tractatum ea propter de nostri Martyris Caritate instituentes, cujus veluti fontes Fidem, & Spem in supereminenti gradu splendescere vidimus; fontem tertium, superest, scrutemur, unde pariter gignitur eadem caritas, idest, *de corde puro*. Semel enim comperiemus summam in eo fuisse cordis puritatem; consectarium erit, hanc conjunctam summæ Fidei summæque Spei ejus, pari excellentia in illo Caritatem genuisse, quam *acquisitam* Theologi vocant. Quo & sensu loquuti jam sumus de ipsius Fide ac Spe.

4. *Purum* itaque *cor* dicitur, quod terrenorum est amore vacuum. Idque in primis habetur, secundum Augustinum lib. 1. de Doctr. Christ. cap. 5., quum voluntas est vacua pravis cupiditatibus, sinistrisque intentionibus: sine qua vacuitate amor Dei consistere nequit in hominis pectore. Unde Gregorius hom. 30. in Evang. erudit nos, inquiens: *Qui adhuc per illicita desideria diffluit, profecto Deum non amat*.

Nulla

Nulla enim est participatio justitiæ cum iniquitate. Quare munditiem id genus cordis, sive mentis puritatem, necesse est, ut habeat, quisquis vulgari cupit indui habitu acquisitæ caritatis, quem, frequentatis actibus, omnes fideles obtinent, qui in accepta justitia perseverant, ut de acquisita gaudeant virtute, præter infusam in eorum justificatione. Neque opus est nobis de hac infimi subsellii puritate cordis, solam gravis criminis fæcem excludente, impræsentiarum agere; qui altiorem, sancto dignam Laurentio, quærimus. Est & altera defæcatior cordis puritas, quæ haud sæpe admittere solet plena cum advertentia venialis culpæ sordes: quo terreno pulvere per varias vitæ hujus actiones nonnumquam religiosa etiam corda, sordescunt. Sublimior est illa, quæ omnino ignorat plena cum deliberatione vel levia errata patrare, quod perfectorum est proprium. Maxima demum est, quam mystici Theologi adstruunt per multos altiores & altiores distentam gradus. V. G. 1. quum quis sibi displicet, & soli Deo placere cupit. 2., quum suam semper abnegare voluntatem studet, ac majorum sive præpositorum exsequi. 3., quum de nullo nisi de peccato, aut ad peccatum inducente, vel a bono retrahente dolet. 4. denique, quum sic Dei præsentiam cogitat, veluti si ipsum in sua videret essentia. Hæc ex S. Bonaventuræ doctrinis in mystica Theologia. Et recte quidem; nam quum puritas intendatur per recessum a contrario, eo excellentior erit, quo recedet ab amore sensibilium, quæ vel innoxia mentem obscurant, Deique presentiam, ut par est, cogitandam impediunt; unde sequitur, fraudari hominem ea claritate, qua contemplari posset sic Deum præsentem, perinde ac si eum in sua quodammodo videret essentia quæ in hac vita iis dumtaxat conceditur, de quibus scriptum est: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. His quocirca necessariis a nobis positis adnotationibus, ad eam contemplandam accedimus puritatem cordis, qua in sancta Dei Ecclesia refulsit Levita Laurentius.

5. Puer namque aliquando fuit Homo iste sublimis, qui tamen, Ferrerio teste, non solum a culpis vel levibus semper abstinuit; sed etiam ab innocentibus puerorum ludis, eorumque conversatione sese privavit: visus perfectam vitæ rationem attigisse, quum vix loqui didicisset; adeo ut infantia illi computaretur tantum in annis, dum magna senectus menti ejus videbatur inesse. Magno quidem pollebat ingenio; nec tamen ad hominum captandam gloriam aspirabat, sed semetipsum despiciens, sibique displicens, ut soli Deo placeret, atque in ejus cognitione & amore proficeret, *Plus*, subdit idem Ferrerius, *ipse sub uno die studebat, quam ceteri constudentes parvuli sub una hebdomada*. Quare laudatus concludit Auctor in laudem ejus: *Impletum in illo fuit verbum Salomonis: Puer eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam*. Quam animæ bonitatem? Num illam, quam Sancti nonnulli heroicam sortiti sunt, qui lubenter exiere de paterna domo, quamvis hæc multis floreret opibus, ac splendore sanguinis emicaret; ut nimirum virtuti altius operam darent? Neve a suis genitoribus in majori assequenda perfectione quoquo modo impedirentur? Id fortasse a paucis tenera sub ætate gestum fuisse inveniemus. Illud plane valde rarum deprehendetur, quod Laurentius puerilibus in annis Parentes non minus sanctitate quam nobilitatis genere illustres, divitiarumque copiis florentes (in quorum conversatione laudabili ac sancta, nihil erat periculi, ut eorum exemplo cor Filioli vanitate aliqua respergeretur) ultro dimiserit, & in longinqua perrexerit. *Mundum*, ait Doctor Seraphicus, *cum suo flore contempsit patriam, & omnia dereliquit*. Quibus in verbis sanctos, quoque Genitores eum, intelligimus, reliquisse, ut sublimiora quæreret sanctitatis exempla. Quam magna igitur esse in ipso debuit cordis puritas, atque a sensibilium amore vacuitas; dum præter Deum nec sibi saperet naturalis innocens Parentum amor; quo vel minimum retardari valeret ad æmulanda carismata meliora? Fugerunt, diximus, sancti aliqui adolescentes nativitatis suæ terram, quia non habebant illic, quid eximiæ perfectionis discerent a Parentibus; quin potius timebant, ne genitorum blanditiis ad Mundi amorem allicerentur. Nec unum, neque alterum Laurentio causa fuit, ut a suis recederet. Clari nam erant sanctimonia, quam imitari Filius potuisset: neque ullus obrepserat timor, quod illorum suasionibus a meliori suo averteretur proposito; nihilominus inde secessit, ut inaccessam altissimæ perfectionis arriperet viam. Si rei substantiam in utrisque, peregre abeuntibus, attendimus, idem est actus; at perspectis ejusdem actus circumstantiis aliter atque aliter a ceteris dignoscerur cor in Sancto nostro a terrenis elongatum affectibus, quantumvis innoxiis.

6. Pensabit quis: Laurentius magnum utique puri cordis exemplum dedit, sanctam ac splendidam simul relinquendo Parentum domum; ut sanctioris vitæ aggrederetur institutum: qui tamen non in abjectum abiit oppidulum, aut solitudinem, ut Sancti plurimi egerunt, sed Romam sese recepit, Orbis Caput petiit, ubi mundus potissimum florebat: ubi honoribus ac dignitatibus Christiano in populo auctus est. Quomodo eum ab omni humano solatio & affectione prædicabimus alienum

super

super illos etiam, qui, bonis omnibus temporalibus dimissis, omnique vitæ commodo spoliati, vitam anachoreticam Christi amore delegerunt? Sed hoc est admirabilis præcelsi ejusdem Viri miraculum, in quod intendimus. Parum illi erat cor a terrenis, vel licitis affectibus avulsum habere, mundi amabilia eliminando a suorum oculorum aspectibus. Facilius etenim a corde fit procul, quod exulat a nostris obtutibus. Difficillimum pugnæ genus est (quod omnino mirabilem effecit Alexium, Joannem Calybitam, aliosque perpaucos) servare cordis puritatem in divitiarum, ac illecebrarum aspectu. Quid, non solum videre, sed solum etiam ingentes administrare facultates? Virginibus, pupillis, ac viduis, in magna positis penuria, levamini, & auxilio esse? Dignitates, honoresque ptimarios vel invite, (propria in omnibus abnegata voluntate, majorumque servata) suscipere; atque in horum medio tanto mentis nitore consistere, ut ne minima quidem terrenæ affectionis caligine cor hominis invadatur? Certe in Laurentio majus id fuit miraculum, quam esse in aquis, & non madefieri: in ignis medio versari, & non comburi. Ita sane cordis ejus puritas invaluit, ut cuncta hæc infima prorsus excluderet, solusque in ea vacuitate amor Dei locum inveniret, atque repleret. Hinc nullo rei creatæ occupatus amore, dolere nequibat nisi de peccatis, quæ ab hominibus perpetrari sciebat, aut de inducentibus ad peccatum, aut a bono retrahentibus. Patriam utique reliquit, ubi pax erat cultoribus Christi; ideo non qualemcumque urbeculam, non qualecunque oppidum, non solitudinem petiit, queis in locis æquali, vel tutiori tranquillitate frueretur; sed Romam pergere festinavit adhuc parvulus, ubi persequutorum furor ardebat; quo propius adhæreret illi, qui non pacem venit mittere, sed gladium; mira siti ductus sui spargendi pro Christo sanguinis. Non ferebat cordis ejus puritas in hac lutulenta mundi valle diu immorari: ratusque nullibi facilius, ac citius offerri sibi posset occasio perdendi pro Deo animam suam, quam eodem loci; ideo sollicitus illuc abiit, nec inde discessit, donec optatam passionis acciperet palmam.

7. Sciscitabitur aliquis, affectio saltim illa peculiaris, quam Levita Sanctus erga beatum Sixtum Pontificem tenebat, adeo de corde puro manavit, ut nil terreni amoris sapuerit; sed mera & impermixta spiritalis caritas extiterit, respectum unicum ad Deum habens; nullum vero ad sui solatium, quod ex dilecti Sacerdotis consortio hauriebat? Ven. Thomas a Kempis in suo aureo de Imit. Christ. opusculo aliter sentire videtur. Ait enim lib. 2. cap. 9. num. 2. *Summum Dei Sacerdotem Sixtum, quem maxime diligebat, pro amore Christi etiam a se tolli clementer ferebat. Amore igitur Creatoris amorem hominis superavit, & pro humano solatio Divinum beneplacitum magis elegit*. In eo autem, quod asserit, Sanctum Laurentium amore Creatoris amorem creaturæ superasse, implicite innuere videtur, aliquam fuisse inter utrumque amorem luctam. Merus vero amor Dei & proximi contradictionem, quæ superari debeat, non habent ad invicem, sed unam potius Divinam concorditer integrant caritatem, tanquam partes unius ejusdem rei. Unde Joannes epist. 1. cap. IV. 20. scribit: *Qui non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* Ad hæc expedite respondemus. Sancti Laurentii dilectionem erga Sixtum, ejus educatorem, magistrum, & Episcopum, omnino ad virtutem pietatis spectasse, sive ad quartum Decalogi præceptum, atque, ut scholæ ajunt, *reductive* ad primum, sicut de illo generatim Doctores loquuntur. Neque hac in re caussa est, cur nobis umbram creet Venerabilis contemplator a Kempis, qui non ex professo materiem istam examinavit; sed obiter suum aperuit sensum, sese fundans in eo, quod passim Dei etiam servis insignibus accidere solet. Secus autem de Laurentiana Sanctitate censendum sit, apertis, Sanctorum Patrum documentis mox ostendimus.

8. Et quidem juxta Ven. Thomæ principium, *Non perditur sine dolore, quod cum amore tenetur*. Ambrosius autem lib. 1. Off. cap. 41. de nostro tranquillissimo inquit Levita. *Quum videret Sixtum ad martyrium duci, flere cœpit, non illius passionem*, (qua nimirum illius terreno consortio privabatur) *sed suam remansionem* in terris. Idem affirmat Petrus Chrysologus serm. unic. de eod., scribens: *Cum Episcopum pervenientem ad martyrium sequeretur, tristis affectu, non quia ille patiebatur, sed quia ab illo deserebatur* in mundo. Max. Taurin. hom. 1. super Sixti verba: *Noli, fili, mæstus esse: quo ego præcedo, tu sequeris:* ait: *Unde apparet charissimi beatum Laurentium non de Sacerdotis sui victoria habuisse tristitiam, sed doluisse, quia non etiam ipse mundum pariter cum suo Sacerdote vincebat*. Vides, hos Patres in unum conspirasse ad nos instruendum, quod Levita Sanctissimus non aliud fleverit, non de alio doluerit, nisi quod migrante hinc Sixto, detineretur ipse adhuc in hoc sæculo? Si ergo non dolebat de sui dilecti Antistitis amissione, sive transitu; mundanus non erat illius erga istum amor, neque ad sui solatium ordinatus: secus non sine dolore sustinuisset passionem illius, ejusque mortem, qua tali conversationis solatio privabatur. Quod tamen

men Patres in Laurentio factum negant. Quocirca, secundum S. Thomæ doctrinam, evidenter infertur ex Patribus, expers terrenæ dilectionis fuerit Levita magnus, ejusque cor purissimum ab hujusmodi vel levi caligine prorsus immune: absit, proprio adhæserit solatio, quo in illius conversatione se ipsum quæreret; ni velimus in alteram incidere foveam, sentientes, quod a Dei amore ceciderit, eodem a Kempis dicente: *Ubi quis se ipsum quærit, statim a Dei amore cadit*. Intellige *casum* a summo dilectionis Divinæ gradu: quod nonnisi temere de miro Caritatis incendio S. Laurentii, a nobis incomprehenso, ut Patres docent, asseri posset. Vide hic num. 12., ubi de sui ipsius amore fit sermo.

9. Obduci sentio: si Laurentius non doluit de Sixti passione, consequens videtur, sine affectione instar gentium fuerit, quo nihil absurdius. Sed oppositorem considerare oportebat, Patres fuisse loquutos de terreno ac mundano dolore, qui mundialem sequitur amorem in amissione rei amatæ. Amorem utique istum, ejusque consectarium dolorem ob defectum objecti amati Patres in Sancto Laurentio constantissime denegarunt; non item dolorem illum, qui ex virtute pietatis oritur in parentum, magistrorum, aut præpositorum morte, quos in Deo, vel propter Deum amare jubemur. Idque perspicuum fit ex ipsis Patribus, qui summe commendare intelligunt grandem hunc Sanctum, quum ajunt, eum non doluisse de Sixti passione; sed in mundo se illi flevisse superstitem: neque tamen ignorabant, non laudi, sed probro & crimini vertatur homini, sine affectione reperiri, quam virtus exigit. Quemadmodum Paulus gentes hujusmodi furfuris criminatur. Ep. 2. ad Tim. c. iii. 3. & ad Rom. cap. i. V. 31. Unde etiam Dei Mater Virgo de passione Filii sui est vehementissime contristata. Quin immo ipse Homo Deus, ut Augustinus habet tract. 116. in Joann. *Humana patiens, ex qua fuerat factus homo, affectu commendabat humano: & exemplo suo instruxit Magister bonus, ut a filiis piis impendatur cura parentibus*. Amor enim, & id genus dolor sunt pietatis opus; quod ultime, ni vitietur, ad Dei refertur caritatem, atque inter caritatis species a Doctoribus in motum regulis connumeratur; nihil cum terreno mundi amore, vel dolore commune habens; nisi natura oscitanter relinquatur suo uti jure, nec elevetur per virtutem, qua in omnibus Dei obsequatur voluntati: ut in re nostra fieri debet, quum jubentem audimus: *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam*. Quo in præcepto contineri honorandos, ac diligendos educatores, magistros, & præpositos a suis alumnis, discipulis, aut subditis, apud sapientes indubitatum est. Humana hæc igitur dilectio, secundum rationem istam, Deum respicit in similitudinem dilectionis proximi; in Deumque ultimo refunditur, unde moralitet procedit. Ex his facile difficultatis solvitur nodus, qui ex lectione primæ & secundæ homiliæ S. Maximi posset insurgere in lectoris mente; dum in earum prima de Sancto Laurentio inquit, non habuisse tristitiam de sui Sacerdotis nece, qua is de tyrannide triumphabat: uti ceteri loquuti sunt Patres: in secunda vero habet: *Laurentius passionem paternam, ut piissimus filius, inconsolabili mærore deflebat*. Primum afferit; quia non amabat Sanctus hic admirabilis hominem, sistendo in homine sine consideratione seu respectu ad Deum; ideo neque tristatus est in morte hominis, juxta naturæ motum, a virtute pietatis neutiquam modificatum. Secundum docet, quia Sanctus Levita diligebat Sixtum vigore quarti præcepti: ea propter expresse addidit, ejus considerans pietatem: *Passionem paternam, ut piissimus filius, deflebat*: Deflebat, inquam, licet sciret, Sacerdotem suum ea passione triumphum de persequutore consequuturum fore. Spatia namque in puro illo pectore sibi fecit pietatis virtus, ubi pulverulenta mundi dilectio locum neutiquam obtinebat, sed sola Dei regnabat Caritas, ad quam ipsa pietas reducebatur.

10. Quid ergo superetat ad Laurentiani cordis plenam omnino puritatem, ut nihil supra excogitari queat, quo præpediri neutiquam posset, ne Dei præsentiam cogitaret, ac si ipsum in sua videret essentia? Numquid desideratum ibat abnegatio amoris proprii, ita ut iste ne vel minimum se movere auderet extra sanctæ voluntatis imperium etiam in rem temporalem licitam, & innoxiam, sibique commodam? Id procul dubio ultima est voluntatis carnis mactatio: quæ carnis voluntas, secundum Ascetas, nomine tenus differt ab amore proprio. Verum huc quoque pervenit Levitici cordis munditiea; nimirum ut nullum in sua peracerba passione amoris proprii motum admitteret, quantumvis innocentem; qualis v. g. fuisset, a Deo quærere, ut ab atroci aliquo eximeretur tormento. Opus certe singularis puritatis, quod nec in maximi nominis Martyribus reperimus observatum. In ipsis enim magnis Christianæ religionis Heroibus, qui pro testamento Dei sua corpora tradiderunt, de quorum caritate Veritas dicit: *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis*: Jo. xv. 13. In ipsis, inquam, famigeratis Christi Militibus, per varias transeuntibus lanienas proprii corporis, adhuc amor proprius vel innocenter, paullulum obtinuit loci; petens afflictis membris nonnihil indulgentiæ; ne videlicet quibusdam

dam perhorrendis urgeretur caro doloribus: idque petens, incunctanter exauditus est. Hinc non semel ad Martyrum preces, legimus, præparatas pavendas tortorum machinas Divinitus fuisse confractas; ferrea vincula dissoluta; vim flagellorum elusam; activitatem ignis enervatam; & sæva id genus alia supplicia incassum abiisse. In Heroe tamen nostro nihil hujusmodi gestum deprehendimus, quod amor indemnitatis propriæ postulaverit. Quin immo putans Martyr sub tormento plumbatarum se jam resolvi; commendansque Deo spiritum suum; vocem utique audivit de cælo; sed non, qua vocaretur ad ætherea regna, ut compluribus Christi Martyribus contigit; sed qua se pararet ad immaniores alios sustinendos agones, exantlandaque crudeliora certamina: Ubi nonnullis Sanctorum, in carcere detentis, orantibusque, ut reciperet Deus animas eorum, priusquam caro acerbis torsionibus exagitaretur, datæ sunt cælitus petitiones cordis illorum. Adde, quod superna vox, ad nostrum Martyrem facta, disponente Numine, ad efferati quoque judicis intonuit aures; qua impius Cæsar abusus, animos assumsit ad sæviendum amplius, atque amplius contra sanctissimum Juvenem. Missus est quidem deinde a Deo Angelus ad ipsum Athletam, in equuleo distentum; veruntamen non ut ejus curaret ulcera: sicut persuasum sibi fecit posterioribus temporibus Venerabilis Beda, (si reapse ille sermo de S. Laur. non sit suppostitium ejusdem Bedæ opus) longe sentiens a vetustiori Romanæ Ecclesiæ traditione, docente, Angelum linteo abstersisse tantum cruentas Martyris plagas. Vulnerum scissuras Angelorum ministerio fuisse novimus obductas aliis Divinitatis testibus; non item id actum ad integram sanitatem beati Levitæ; sed missus est ad istum cælestis spiritus, instar illius, qui Redemtori nostro, prolixe oranti, accessit, ut eonfortaret eum ad tolerantiam oblatæ sibi crucis a Patre. Quid plura? Patientem Laurentium in Sanctorum Patrum scriptis reperimus; orantem autem, ut quippiam de tot passionum instrumentis, a carnificibus sibi applicatis, abiret irritum, neutiquam legimus: sed modo benedicentem Deo in tormentis suis, modo gratias agentem, modo lanionum imperum deridentem, donec in craticula lento affatus igne, jucundus tyranno ludum faceret lepidus; quasi caro ejus ænea esset, nil doloris sentiens, aut in permolli decumberet subfrigidaque culcitra, consumtæ carnis suæ prorsus oblitus. Miraculum, quis dicet, id fuit divinæ omnipotentiæ. Assentior & ego. Verum, adjicere, mihi detur, talibus infinitæ virtutis miraculis & illud quoque, nimirum hisce in experimentis nullum penitus in eo fuisse amoris proprii motum, omnemque ab ipso voluntatem carnis, quantumvis innocentem, exulasse. Hæc suprema Laurentiani cordis puritas fuit, adeo nil terrenum admittens; ut nec vel in re minima propriæ incolumitatis corporeæ amorem socium habere passa sit. Hæc postremæ vacuitatis abyssus in eo fuit; quam replere pro merito Divina posset Caritas, oriens *de corde puro*.

11. Quum igitur, juxta mysticos Theogos, Divinus amor eo largius in cor hominis diffundatur, quo altius a terrenis affectibus invenit vacuum; quam copiose, quam exuberanter, existimabimus, se diffuderit in purissima illa Sanctis Levitæ viscera; in cor illud, extraneo ac proprio, qui terram saperet, expers amore? Demiratus quondam exclamavit Sanctus Venetiarum Præsul super activitatem vivificæ hujus flammæ serm. unic. de S. Laur., dicens: *O charitatis vehementia, quam nostra ignorat ætas, penetralia nostra non sentiunt*! Et is inquam stupore affectus est in consideratione magnitudinis Leviticæ Caritatis, qui (ut legit Ecclesia die quinta Septembris) *Tanto in Deum æstuabat ardore, ut nutantes etiam Sodales ad Jesu Christi amorem inflammaret*: Quique visus est post mortem facie rubescere. Indicium illius servescentis amoris, quo cor ejus exarserat, dum vitam viveret. Quale igitur debuit esse Laurentiani pectoris incendium, quod tantus Patriarcha, mentis admiratione correptus, confessus sit, neque sibi, neque alteri eam per ætatem datum esset, scire vel experiri ardoris illius vehementiam? *Vade* (ajebat olim Uriel Angelus ad Esdram lib.4.cap.IV. 5.) *pondera mihi ignis pondus*. Respondit illi Esdra: *Quis natorum poterit facere, ut me interrogas?* Res facto impossibilis. Longe impossibilius, reor, sit, æqua ut ponderetur judicii lance, (dum in mortali nos sumus corpore) ignis amoris Levitæ hujus amplissimi, quo istius, dum in mundo esset, præcordia conflagrarunt. Quandam enim ipse amor plenitatem & intentionem habuit, quæ humanum superant captum. Almus hic enim Diaconus (inquit Rupertus lib. unic. de Fortitud.) *digne appenditur Opificium Spiritus Sancti*: Viam autem, quam accepit Deus in mirandi hujus operis constructione, quis poterit investigare? Similibus fere verbis Uriel angelus ad Esdram sermonem conclusit suum, inquiens: *Quomodo poteris vas tuum capere Altissimi viam?* Dicemus utique, viva Spiritus Sancti flamma singularis iste Sanctus fuit; sed ipsius flammæ pondus, quis capiet? Dicant sapientes, Deique Spiritu elevati ad intelligenda sublimia, in explicandis illius laudibus, quantum velint, impares se semper invenient: quid consilii nobis miseris suppetet in contexendis id genus elogiis, qui nec tacere, nec loqui, ut par est, valemus. Mutuabimur potius sensa majorum, queis

queis expenderunt isti Divini amoris qualitates, ut pro modulo nostro declaremus, qualis fuerit Laurentii Caritas. Idque solvemus, usque dum mentis acies sistere se valebit ad inaccessum ejusmodi lumen: hac vero deficiente, nihil lubentius adveniet nobis, nihilque jucundius, quam succubuerit nostra fragilitas in exponendis magnalibus tantæ virtutis, quæ potissimum fuit hujus Martyris decus, & ornamentum.

53. Contemplator ille celebris paullo supra citatus, Thomas a Kempis de Divini amoris proprietatibus & effectis, in humano pectore consideratis per varia Sanctorum gesta, in unum ea colligens, multa pie, docte, subtiliterque conscripsit: quæ in nostri Martyris Caritate, compendio veluti, refulsisse conspicimus. Quandoquidem amor ejus a summa fide, a summa spe, a summa cordis puritate procedens, in omnem virtutis suæ prosiliir actum; ostenditque per id temporis, quo altitudinis perfectionis in puro posset homine pervenire. Nam Laurentii Caritate nihil sublimius in militanti Ecclesia superesse qoærendum videbatur: sicut nec quid celsius fontibus, unde manebat. Quam Caritatem seddidit omnibus in sua excellentia manifestam ejus triumphus incomparabilis passionis. Certe Unigenitus Dei Filius, Christus Dominus, quanquam nihil unquam omiserit in demonstrationem sui erga Deum Patrem amoris, dum esset in mundo, ubique, ac semper æterni Genitoris gloriam quærens, in itineribus, in in doctrinis, in laboribus, in vigiliis, in prædicationibus in universisque miraculis; ultimæ nihilominus Cœnæ sermone, attendamus, quid Apostolis dixerit Jo. xiv. 31. *Ut cognoscat*, inquit, *mundus, quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc.* Nimirum eamus, ut me tortoribus, ad necem quærentibus, promtum exhibeam, opportuno eis expositum loco, nempe in horto Gethsemani. Maximum id plane fuit amoris sui erga Patrem argumentum, nempe Crucis subire tormentum, juxta Patris voluntatem: demonstratio dilectionis adeo evidens, nt eam tergiversari nullatenus posset. Respectu cujus experimenti signa præcedentia sui erga Patrem amoris, quæ supra enumeravimus, quasi nihilum reputavit. Quinimmo in positione etiam, quod non Judæam solum, sed totum quoque Mundum ad fidei convertisset veritatem, adhuc nihil sibi visum fuisset, comparatum cum passione sua, per id temporis in re subeunda: qua notam facere volebat universo terrarum orbi summam erga Genitorem Deum dilectionem suam ad exaltationem Paternæ gloriæ. Ita in creaturis mortalibus, ratione prædisis, nulla major censetur in effectu caritas, ea, qua Martyres pro Deo ad mortem usque passi sunt. Verum uti passio in iis supremam dilectionis speciem ostendit, sic præter dubium esse censetur, juxta vulgatum philosophicum axioma, quod in ipsa specie major vel minor passio, libenter suscepta, majorem, aut minorem amoris perfectionem, secundum actum, declaravit. Hinc aperte colligitur (considerata Lausentianæ passionis qualitate ac magnitudine, gaudenter excepta) quantus fuerit Sancti nostri amor erga Deum, testante Augustino coram Tertull. Prædic. *Inter omnes Martyres Laurentius victrice palma radiavit.*

54. Conclusa iccirco summitate istius Leviticæ Dilectionis ex ejus causis & effectis, non moramur uti in rem nostram Veo: Thomæ verbis, dicentes: Amore Laurentii nikil erat altius, nil jucundius, nil fortius, nil copiosius, nihil plenius, nihil melius. Labores non reputabat, onus non sentiebat, neque unquam de impossibilitate rei agendæ, aut patiendæ causabatur, vel ob eam retardabatur; sed cuncta sibi posse, ac licere judicabat. Vigil semper erat, etiam quum ipsius amantis quiesceret corpus. Fatigatus non lassabatur, arctatus non coarctabatur, terrorisque nescius, quasi vivax flamma, & ardens facula, sursum erumpens, secure pertransibat. Erat in hoc amante Dei Ministro amor velox, sapiens, sincerus, pius, festivus, serenus, imperturbabilis, fortis, patiens, fidelis, prudens, longanimis, virilis; non mollis, non levis; sed circumspectus, humilis, sobrius, castus, stabilis, quietus, & in cunctis sensibus custoditus. Ad bonum proximi motu perpetuo erat agilis, currebat, volabat, liber erat, nec tenebatur; hos videlicet instruens, illos admonens, corripiens alios, alios fovens, visitans, confortans, roborans, adjuvans, alens, exhortans, illuminans, accendens, confirmans: per quem amorem mirificus Heros factus omnibus omnia, dabat omnia pro omnibus, habens omnia in omnibus; quia in uno summo bono super omnia, ex quo omne bonum fluit, & procedit, suavissime quiescebat, quasi flamma in centro suo. Nam & ad mentalem Dei intuitum super omnia factus celsior, velut non jam in terris (uti de sancta ejus Fide, & Spe diximus) sed in cælis positus esset, in Oceano Divinæ dulcedinis absorbebatur. In ipso autem Deo, qui Sanctorum beat animas, pausabat super omnem salutem & pulchritudinem, super omnem gloriam & honorem, super omnem potentiam & dignitatem, super omnem sapientiam & sublimitatem, super omnes divitias & voloptates, super omnem lætitiam & exultationem, super omnem laudem & famam, super omnem spem & promissionem, super omne meritum & desiderium, super omnia dona & munera, super omnes denique Angelos & Archan-

changelos, super omnem exercitum cæli, super omnia visibilia & invisibilia, ac super omne, ut uno dicamus verbo, quod Deus non est. Quietem istam, quam Laurentio peperit inexsabilis suus erga Deum amor super omne id, quod Deus non est, portæ inferi tolerare nequiquam valentes, quid non egerunt, ut aliquantulum saltem perturbarent? Satis erit nosse, temporalem in hoc mundo Levitæ amanti creaverunt infernum; experiri volentes, num revera talis ejus foret animi requiescentis in Deo tranquillitas, qualis esse videbatur. Quid autem nostro in carne Seraphim tom senlus, quum jam inferni circumdatus esset doloribus? Repetentem audi Petrum Chrysologum: *Craticulam supplicii lectum quietis putabat*, ab altissima quiete sua nullo pacto dimotus. Suspirabat olim David, inquiens: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine*. Quies, juxta S. August. in Psalt. & Bernard. in cant. serm. 25., non invenitur vel a Sanctis Deum diligentibus, nisi locum ii securum & carentem insidiis, & a conturbatione hominum remotum, petant. Id admirandi visum est in Laurentio, quod inserventi erate in medio carnificum, cælum dissonis implentium vocibus positus, singularem quietem obtinuerit, suam ob excellentissimam Caritatem.

15. Quæ quum ita se habuerint in hoc felicissimo Juvene, nobis rimam aperiunt ad illud perscrutaodum arcanum, nempe quare sancta Romana Ecclesia in celebrandis Penteeostes octavis pro unoque dierum peculiarem decernens Missam, nihilominus pro die quinta, stationi Martyris adsignata, demptis Epistolæ & Evangelii lectionibus, alia noluit uti Missa, nisi ea, quam præscripsit pro ipso Dominico festo die sollemnissimo illapsus Divini Spiritus super Apostolos. Hoc profecto Ecclesiæ ritu haud obscure indicari videtur, Levitam sanctissimum ea fuisse Spiritus Sancti plenitudine decoratum, qua in exordiis Evangelicæ legis, Pentecostes die præditi fuere ipsi Ecclesiarum Principes, quorum consortio, secundum Beati Maximi doctrinam, ac Mozarabici Missalis, juxta S. Isidori regulam, sese Levita Laurentius copulavit. Et illi quidem Deum in visione ignis suscipientes, per amorem suaviter arserunt; ut eorum inflammatis cordibus, impleretur, quod de iis scriptum erat: *In omnem terram exivit sonus eorum, & in ner orbis terræ verba eorum*. Magnus autem iste levitarum Princeps, qui vel a teneris annis invisibili flamma Divini Spiritus suaviter etiam intus exarserat, opus habuit, ut aliquando visibiliter arderet exterius elementari suæ passionis incendio; quo apparens, sicut Isaias vaticinatus fuerat, *Lumen Israel in igne, & Sanctur ejus in flamma*, mundum (ut ait Ambrosius) illuminaret universum. Quin etiam necesse fuit, ut per exteriorem passionis ignem ructaret exterius ingentis amoris verbum, quod intus latuerat; dum, sicut scribit Venerabilis Tuiti Abbas lib. cit. de Fortitud., *Pretiosa mors beati Laurentii novo, & inaudito genere passionis clamavit in cælum; Clamavit, & audita est per mundum universum*. Videlicet in plenam illorum similitudinem, de quibus nuper diximus: *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*. Quare merito laudatum Missale Mozarabicum magnum hunc Martyrem prædicat, *Apostolorum in Domini confessione non imparem:* Quem & pari laude Romana commendat Ecclesia, eaodem ingeminans Missam sub commemorata istius Martyris statione, quam præscripsit recitandam sacratissimo Pentecostes die; quum Apostoli repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & ceperunt loqui variis linguis magnalia Dei.

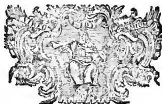
16. Sed neque mysterio vacat, quod eadem Sancta Ecclesia Epistolam immutaverit & Evangelium Missæ laudatæ in Laurentiana statione. Signanter enim in iisdem immutatis lectionibus gloriam Martyris indicare videtur. In epistola namque, desumta ex Apostolicis actis cap. VIII. legendam offert expulsionem dæmonum ab obsessis corporibus Philippi Diaconi manu, dum is Christum prædicaret, in urbe, Samariæ Metropoli; unde *Factum est gaudium magnum in illa civitate*. Similiter Evangelica in lectione profert Apostolorum potestatem ad immundos ab energumenis ejiciendos spiritus, collatam iisdem sacris administris a Christo Domino Lucæ IX. Per utramque igitur lectionem virtus & efficacia Divini Spiritus commendatur, dicente Domino: *Si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei*. Lucæ XI. 20. Spiritus enim Sanctus ea propter appellatur *Digitus Paternæ dexteræ*. Dum ergo Romana Ecclesia exponit sub indicata Laurentiana statione, quod gestum est ab Apostolis in effugandis tenebrarum principibus ab hominum pectore Divini Spiritus virtute, idque ante oculos mentis nostræ ponit simul actum ab uno Diaconorum Maximo in dicta Samariæ Metropoli: plane haud obscure ostendere nobis vult, ampliorem illam Dei Caritatem, Apostolis datam, qua Divino repleti spiritu, exclusere diabolum a mente infidelium, eandem, inquam, exuberantem Dei Caritatem in corde purissimo almi nostri Levitæ fuisse diffusam: qua & iste inflammatus intra & extra, satanam expellere valuit ab Orbis Metropoli, ab Urbe Roma, totumque mundum admirandis doctrinis, & exemplis suis illuminare, suisque flammis corda fidelium inflammare. Unde non solum

lum *factum eſt gaudium magnum in illa Civitate*, quæ per antonomaſiam ſic' appellatur, verum etiam in univerſo mundo. Ita profectò ſenſa Eccleſiæ capiemus, ſi Prudentium, ſi Ambroſium, ſi Auguſtinum, ſi Maximum, ſi Rupertum, aliosque id genus viros attenderimus, laudes iſtius Archimartyris contexentes in ſuis editis, habita ratione, monumentis.

17. Egregie conſiderationi huic favet, quod idem Philippus Diaconus vivam expinxerit in ſe ſimilitudinem ac imaginem noſtri Levitæ ſanctiſſimi, aliqua licet ex parte. Nam poſt mortem Stephani Protomartyris (ait Ugo de S. Charo) hæres dignitatis iſtius ille fuit, factus Archidiaconus in ſeptem Levitis Apoſtolicis: quemque Matthæi XXI. miſerat quondam Chriſtus una cum Petro ad ſolvendum pullum & aſinam. Sedens autem Dominus *in pullo* (ait Ambroſius lib. 2. ſuper Lucam) *generalitatem populi gentilis expreſſit. Et ideo pullo ſedetur aſinæ*. In typo igitur Philippus gentilem eſſe ſolvendum populum ſub pulli ſolutione præſignavit; neque aliter Samariæ prædicans Evangelii veritatem, & a Samaritis dæmonia ejiciens, Divina diſpoſitione confirmavit id ipſum. Quandoquidem Tertullianus advers. Judeos, Auguſtinus tract. 15. in Jo:, & Ambroſius ſerm. 31. & de Iſaac 4. docent, Samaria typus quoque fuit populi gentilis; ſicut & Samaritani idololatrarum gentium. Hinc etiam ſanctus idem Diaconus non multo poſt, Angeli juſſu, deſcendens ab Jeruſalem in Gazam, ac obviam habens Eunuchum Reginæ Candacis, audivit a Spiritu, ut ſe adjungeret ad currum illius; quo factum eſt, ut gentilem illum converteret ad fidem Chriſti, initiaretque Baptiſmatis Sacramento. Ex quibus omnibus evidentiſſime liquet, quam manifeſte in eodem Archilevita Philippo Spiritus Sanctus præluſerit ad delineationem Laurentii Martyris, tum futuri. In eo enim Etyope, præſignante univerſitatem gentium ad fidei myſteria conceſſuram eſſe, oſtendit, quod alterius ſummi Levitæ paſſione implendum id erat. Ideo Philippi Archidiaconi manu eundem gentilem hominem baptizare diſpoſuit. Quemadmodum & Patris Filius Levitæ ipſius miniſterio in aſinæ pullo ſoluto eandem generalitatem populi gentilis oſtendit, eam indicans fore a ſatanæ vinculo diſſolvendam Laurentiana victoria. Quin etiam re ipſa per Philippi operationem in dæmonum expulſione idem Dominus præſtitit ſpecimen quoddam eorum, quæ in univerſo terrarum orbe geſturus erat; quum aliquando ſuis triumphans amoris ignibus in Laurentii pectore, non coram Samariæ urbe ſolum; ſed, & coram mundi Metropoli, ideſt Romæ, (unde fama reſonaret uſque ad terminos terræ ad deſtructionem idolorum) Evangelicam veritatem in meridiano veluti lumine collocare debuiſſet, expulſo dæmone ab hominum pectore.

18. Intonet idcirco Catholica Eccleſia ſub quinta feria Pentecoſtes pro Miſſarum exordiis, in noſtri celſi Martyris laudem repetens, illud quod cantici ſacravit die ſollemniſſimo: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*. Quod videlicet Laurentii quoque paſſione (quæ primus ac potiſſimus amoris ejus actus fuit) idem Spiritus a ſolis ortu uſque ad occaſum hominum corda ſuæ caritatis igne ſuccenderit. Tanti elogii veritas firmiter comprobabit, qualis quantaque fuerit noſtri percelebris Archilevitæ Caritas; quali quantaque plenitudine Spiritus Sanctus in eum deſcenderit inſtar illius, quæ venit Apoſtolos ad redundantiam; qua fidelium etiam univerſitas repleretur. Quare non eſt nobis opus, ut in hujus rei commendationem quidquam de noſtro ulterius addamus; dum adigimur potius pleni ecſtaſi, ejuſque oppreſſi gloria, finem verbis ponere, Quandoquidem lingua, calamus, vis dicendi, animuſque me deficit; experimento perdoctus, quod theoretice futurum præſenſeram. Neque tamen in hanc animi defectionem incidiſſe me torquet, ſciens ab iſtius expoſitionis initiis, glorioſus mihi futurum elset ſic vinci, quam ſæpe viciſſe.

LIBRI PRIMI DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS FINIS.

LIBER

LIBER SECUNDUS

EXPOSITIONUM IN VIRTUTES S. LAURENTII CARDINALES.

QUatuor esse Virtutes Cardinales, circum quas reliquæ virtutes morales vel tanquam partes integrantes, vel tanquam affines versentur, commune sapientum dogma est. Suntque Prudentia, Temperantia, Justitia, & Fortitudo. De his loquitur Salomon lib. Sap. c. VIII. 7., laudes recitans Sapientiæ, ac dicens: *Sobrietatem, & Prudentiam docet, & Justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus*: Temperantiam & Fortitudinem sub vocabulis *sobrietatis* & *virtutis* exponit, servans pro duabus aliis dictiones usitatas. Hæ porro virtutes nuncupantur *Cardinales*, a similitudine cardinis, in quo janua vertitur ob significatam rationem, quod circa virtutes istas reliquæ volvantur. Quare de Sancti Laurentii Virtutibus tractatum prosequentes, expedit pro singulis quatuor principalium suis cum partibus & appendicibus singula instituamus Capita; ne materiei explicandæ pluralitas sine congruenti divisione lectori pariat confusionem.

CAPUT I.

De Prudentia. Quæ hæc sit: quotque in partes dividatur; quarum potiores juxta Sanctum Augustinum considerantur, nimirum Memoria, Intelligentia, & Providentia: in quibus ostenditur, quam heroice sese Beatus Laurentius exercuerit. Prout in Scripturis Sanctis eadem Cardinalis virtus cum Sapientia & Scientia confunditur, mira, quæ in eodem laudato Subjecto est operata, peculiari quadam excellentia prædita, perpensis circumstantiis, relevantur.

PRudentia, virtutum omnium auriga, *Intellectualis est virtus, in veri cognitione consistens*. Humanarum hæc directrix est operationum moralium, & mediorum electrix in agendis; ne homo suis decipiatur in actis, & erret. Unde Augustinus serm. de Provid. ad Frat. de Erem. Sic eam describit. *Prudentia est, quæ docet, quid fugiendum, & quid tenendum sit*. Sive autem (ut Philosophorum utamur loquela) Prudentia ipsa per modum *permanentis* & *habitus*, sive per modum *transeuntis*, & *dictaminis* in Christiano inveniatur homine, semper eam oportet, adnexum habere gratiæ supernaturalis auxilium; ut quisque fidelis per eandem Prudentiam valeat, secundum Christianæ fidei principia, lumen accipere; quo sciat, quid agendum, quidve omittendum, cavendumque sit; ut supernaturalem assequatur finem. Id ipsum de Prudentiæ dicimus partibus; quum omnes ad idem tendant: quæque octonatium complent numerum. Suntque memoria, intelligentia, Providentia, docilitas, sollertia, ratio, circumspectio, cautio. Verum quia posteriores quinque partes ad nostrum institutum (quod est potiora in virtutibus quærere) parum conducunt; *docilitas* enim & *sollertia* in quadam facilitate, adjecta potentiæ intellectuali, consistunt; nempe una in audiendis, & accipiendis consiliis; altera in excogitandis mediis ad finem; quæ ambæ promtitudines instinctu Spiritus Sancti, ejusque impulsu supplentur, sicut tertia, quæ *ratio* appellatur (loquimur enim de actis heroicis) reliquæ, nimirum *circumspectio*, & *cautio*, quarum una circumstantiarum considerationem; altera declinationem occurentium impedimentorum importat, pene nihil a Providentia distant. Deliberamus iccirco de primis ac præcipuis tribus dumtaxat Prudentiæ partibus impresentiarum agere, sanctum Augustinum sequentes, qui lib. 83. Quæst. q. 31. absolute docet: *Prudentiæ partes sunt memoria, intelligentia, & providentia. Memoria, per quam animus repetit illa, quæ fuerunt: Intelligentia, per quam perspicit, quæ sunt: Providenia, per quam futurum aliquid videtur antequam fit*. Illudque certi præmittimus, in Christianis heroicis actibus, præter commemoratum gratiæ supernaturalis auxilium, ut virtus in opus exeat, requiri Spiritus Sancti donum, quod vocatur *consilium* una cum ejusdem Spiritus instinctu, & impulsu, sicut Theologi docent.

Et

2. Et quidem in primis generatim de Prudentiæ operibus, quæ in nostro refulserunt Sancto agentes, si mature, si digiligenter ejus perlustrabimus acta, nihil ab eo inveniemus gestum, quod ab heroica virtute Prudentiæ non emanaverit. Nonnisi enim ea exornatus dote, Operator mirificus tam perspicaciter, tam sollerter, tam expedite, tam circumspecte, tam caute in suos potuit magni momenti actus exire; operationesque suas prospere incipere, feliciterque perficere, nulla vel manca relicta, nullisque prævalentibus ex adverso, inextricabilibus quantumvis, obstaculis, aut ipsorum operum arduitate. Unde licet eruere, quam clarus Divinitatis radius menti ejus constanter affulserit; quam sublimi Prudentiæ virtute, humanum superante captum, fuerit honestatus. Ea propter a Maximo Taurinensi fuis in homiliis non semel superlativo dignus est habitus appellari vocabulo: *Vir Prudentissimus*: Quin etiam, considerato Spiritus Sancti dono *consilii*, quo regebatur in disponendis, gerendisque rebus; præsertim quum Ecclesiæ facultates dispersit, deditque pauperibus; idem Sanctus Episcopus hom. 1. demiratus, exclamavit, dicens: *Quam profundum spiritalis viri, & quam cæleste consilium, ut & egenis, consuleret, & multitudine consumente, quæ dederat inveniri non posset, quod raperet persequutor*. Neque secus ac cælesti, profundoque consilio paternam deseruit domum, illam Deuteronomii XXXIII. 9. sequutus sententiam: *Qui dixit patri suo, & matri suæ nescio vos, & fratribus suis ignoro vos: Hi custodierunt eloquium tuum*. Eadem cælesti ductus Prudentia, Romam petiit, Ecclesiasticis ministeriis se addixit, Leviticum suscepit ordinem, curam paoperum assumsit, sacri ærarii claves, sibi delatas, admisit, atque omnia, quæ sui erant muneris, mira dexteritate perfecit: quare summum fidelium omnium sibi conciliavit amorem. Quodque longe altius est, talia libeoter elegit media, quæ fallere nequiverunt ipsum Electorem prudentissimum, quin pretiosam vitam suam pretiosissimo concludere fine, suprema donatus martyrii palma.

3. Sed ut ordinatim de singulis tribus potioribus ejus supernæ Prudentiæ partibus quippiam dicamus; æquum est, ad ea primum convertere mentem, quibus Vir prudens *memoriam* excitabat; postea vero ad experimenta, quæ dedit suæ perspicacis intelligentiæ; demum ad mira, quæ virtute suæ providentiæ operatus est. Memoria itaque penes Doctores, *Quoddam conservatorium est eorum, quæ facta sunt*. Divinorum autem gestorum spirituale repositorium sæpe lustrare valde proficuum est homini ad acquirendam prudentiam justorum. Quemadmodum, v. g. est recolere creationis, & redemtionis beneficia cum innumeris aliis, quæ in totius vitæ discursu a Deo, bonorum omnium largitore, abundanter unusquisque accepit in ordine cum naturæ, tum gratiæ. In hujus enim commemorationis lumine ambulantes filii lucis, prudentiores erunt filiis tenebrarum. Talis profecto recordatio lucerna erat Laurentio ardens, & lucens, omnem caliginosi sæculi præsentis umbram ab illius mente procul eliminans, cordisque teporem in eo nullum admittens. Divinis quandoquidem secum commemoratis, quæ susceperat, beneficiis, innata ejus animi erga splendidissimum Benefactorem suum gratitudo consiliabatur suis in absconditis, quid digne Donatori posset pro acceptis rependere bonis. Reminiscensque, Deum benefactis sibi nullum posuisse terminum; id elegit conveniens sibi, nimirum nullum ponere modum in sancto Dei servitio. Hinc memor semper erat præceptorum, & consiliorum, quæ Christus Dominus suis dederat discipulis; in ejusque lege meditabatur die ac nocte; ut, quasi lignum plantatum secus decursus aquarum, non aliquo tantum, sed omni tempore selectissimum bonorum operum fructum daret in abundantia. Inde quoque fiebat, ne vel unum quidem cogitationis aut verbi sui folium aresceret, aut a se decideret, quod semel erupisset; sed omne productum in sui, vel etiam in proximi cedebat bonum, atque ad majorem Dei gloriam resultaret. Relictis a Christo Domino, ejusque imitatoribus exemplorum vestigiis intendens, hæc ad mentem perpetuo revocabat; queis inflammatus, sicut Justinianus scribit, factus est *Bonorum omnium sectator præcipuus*. Verum quid opus est nostro exponere ingenio miram Laurentianæ memoriæ culturam; quando istius ob excellentiam a Deipara etiam Virgine, vel secundum aliquam sui partem, reperimus assumtam in exemplar, penes Sanctam Birgittam lib. 2. Revel. cap. 26. ut mox videbimus? Res matura ponderatione digna.

4. De hac enim perillustri Sveciæ Matrona refert Ecclesia in secundi nocturni lectionario, dicens: *Decennis post auditum de passione Domini sermonem, sequenti nocte Jesum, in cruce recenti sanguine perfusum, vidit, & de eadem passione secum loquentem: quo ex tempore in ejusdem meditatione ita afficiebatur, ut de ea sine lacrymis cogitare deinceps numquam posset*. Et tamen eidem Sanctæ Viduæ, sese in lacrymas solventi, quoties memoriam passionis Christi recoleret, Regina Cælorum, Virgo Dei Mater apparens, altius impressam illi volens eam recordationem; præsentem in visione indicans Sanctum Archidiaconum: *Imprime tibi*, ait, *Filia, monile passionis Filii mei*,

mei, *ficut ifte Sanctus Laurentius impreffit fibi*. Adeo Levita fanctus excelluit in habenda præ mentis oculis memoria patientis Domini, ut Birgittæ, fingulariter id genus contemplationi deditæ, in exemplum daretur a Sanctiffima Dei Genitrice; quo profectum faceret fancta mulier in tanti recordatione myfterii. Vide fublimitatem virtutis Leviticæ in cultura memoriæ circa redemptionis noftræ beneficium; per quam talem acquifivit Prudentiam juftorum beatiffimus ipfe Vir, quali opus habebat ad defpicienda cuncta fævientis diaboli tormenta; ita ut in multo fibi patefceret lumine, quam inania, & non timenda ifta forent in fervo; quum Dominus omnium pro amore hominum tanta pati dignatus eft. Unde concludere vales, quo majora fuere in hoc Heroe fuftinenda tormenta, eo fublimior in ipfo illuxerit, ac viguerit veritatis hujufmodi recordatio; ne fcilicet vel quicquam illatis in fuppliciis effet, quo ejus cæleftis magnanimitas frangeretur. Dum vero tormenta ifta in univerfo paffionum genere communi Philofophorum calculo æftimata funt maxima; ita ut ab ignis lenti diuturnitate crudeli non fit ad graviora ultro ire; confectatium eft, in eorum fpretu, immo & fubfannatione, Prudentia ipfius refulferit maxima; quæ potiffimum non aliunde proceffit, nifi ex profunda nimis, ac non intermiffa commemoratione dolorum ac vulnerum Redemptoris.

5. Diximus, *Commemoratione non intermiffa* dolorum Chrifti, eo nimitum fenfu, quo Paulus 1. ad Theffalon. v. 17. fcribit: *fine intermiffione orate*: ideft omni die ftatis horis, ut Doctores exponunt. Libro autem cit. Revel. S. Birg. Virgo Deipara expreffe de noftro inquit Sancto: *Ipfe enim quotidie fic cogitabat*: ideft, ut ibi videre licet, meditabatur Dominicam paffionem. Tum profecto fanctus Diaconus a meditatione ulceratæ humanitatis Domini tranfiens ad contemplationem Divinitatis ejus, experiebatur in fe ipfo, quod de perfectione memoriæ multo poft adnotavit Seraphicus Doctor, ubi de Reform. ment. p. 2. cap. 14. ait; *Perfectio memoriæ eft*, *ita in Deum effe abforptum per mentis exceffum*, *ut etiam fui ipfius oblivifcatur homo*, *& in folo Deo abfque omni ftrepitu volubilium cogitationum*, *& imaginationum fuaviter quiefcat*. Confideranti fiquidem incarnatum Verbum (quod credentibus eft oftium, ficut Dominus in Evangelio dicit Jo. x. 9. *Ego fum Oftium*) patet aditus ingrediendi, & egrediendi, eodem Domino teftante, ac fubdente: *Et ingredietur*, *& egredietur & pafcua inveniet*. In quem locum Auctor libri de fpiritu & anima: *Ingredietur*, inquit, *ad Divinitatem meam*, *& egredietur ad humanitatem*, *& in utriufque contemplatione mira pafcua inveniet*. Sic Levita fanctiffimus fæpe confiderans vulneratum Jefum, veluti egreffus, contemplabatur hoc oftium ab exteriori parte, memoriam recolens paffionis ejus, mirifque reficiebatur pafcuis: amplioribus autem ad fuæ memoriæ perfectionem replebatur, quum ingreffus ipfum oftium, illam cum Deo unionem obtinebat; ut tota ejus anima fuis cum omnibus potentiis ad Deum collecta, unus fpiritus cum Deo fieret (ut Bonaventuræ utar verbis 7. proc. rel. c. 13.) quamobrem nihil reminifceretur nifi Deum, nihil fentiret & intelligeret nifi Deum, & omnes affectus ejus in amoris gaudio uniti, in fola Conditoris fruitione quiefcerent. Atque ita perfectioni memoriæ fuæ fupremam apponebat manum: quum, ficut idem laudatus inquit Doctor: *Hæc fit hominis in hac vita fublimior perfectio*. Unde factum eft, ut in omnibus (ficut in ejus legimus paffionis actis) quæ dixit, quæ difpofuit, quæ egit, non aliud oftenderit nifi oblivionem fui, & Dei folius memoriam. Memoria vere beata, qua nihil eft fupra, quod melius fit.

6. Mira porro hac in Sancto memoria, vel breviter confiderata; opus eft nobis accedere ad alteram Prudentiæ partem, quæ *Intelligentia* nuncupatur. *Eftque Advertentia*, *& æftimatio rerum præfentium*, *de quibus formandum eft judicium*. Ariftoteles autem 6. Etic. cap. 11. docet, fagacitatem, & bonam intelligentiam idem effe. Per quam virtutem homo prudens bene confulit de rebus impræfentiarum agendis. Nam ex eodem Philofopho cap. 8. Prudentia non univerfalium folum eft, verum etiam fingularium. Idem quocirca eft munus chriftianæ Prudentiæ, fupernaturali adjutæ auxilio, nempe bene confulere, beneque dirigere media, ut laudabiliter in ordine fupra naturam quifque fidelis operetur, quod fine intelligentia five advertentia & æftimatione rerum præfentium perfici nullatenus poteft. In heroico vero confiderata hæc gradu, id pluris obtinet, quod nedum facile, fed etiam ftatim abfque longo difcurfu & confultatione, juvantibus donis fcientiæ & confilii ultra Spiritus Sancti inftinctum & impulfum, repente, quid fit agendum, prudens homo fanctus intelligit; plene que comprehendit. Quare in noftro Levita mira illa oriebatur ad operandum celeritas, animique promtitudo. Spiritu enim infulæ intelligentiæ, præter acquifitam, repletus erat; cujus vel uno intuitu fingula, rei agendæ opportuna, protinus attingebat; quantumvis res pertractanda maximi momenti foret, aut quomodolibet in fe implexa. Quod ut clarius in eo experirentur Ecclefiæ filii (licet ii plurima fub occafione ab ejus munerum exordiis perfpectum haberent) ad

ad summum Deus experimentum prudentissimum hunc Virum adduxit; exempla ut is potissima mundo daret admirabilis intelligentiæ, qua fruebatur.

7. Ecce immanis persecutio premit populum Dei; premit & fames: undique illum angustiæ tenent. Quærit tyrannus non solum sanguinem credentium fundere; sed etiam patrimonia pauperum expilare, sacrarium Ecclesiæ diripere: quo spes omnis subsidii temporalis, latentibus, miseris, in piorum domibus, aut cavernis tenebrosis, adimatur. Nimis extenta Cæsaris est manus, qua ditissimum ad ærarium templi perveniat, illudque furetur. Sic prudenti Viro occasio lata est; ut impræsentiarum ostendat, quantum advertentiæ hisce in circumstantiis, quantum æstimationis rerum, de quibus rectum urget formare judicium, Divinitus præ ceteris dispensatoribus sibi concessum fuerit. En opus intelligentiæ ejus: omnes ærarii Ecclesiastici opes in pauperes dispergendas esse judicat; manusque suas ad ipsam celerem dispersionem extendit: argentum & aurum, fulgida sacri ministerii vasa, pretiosa quæque mobilia distribuit egenis. Neque se sistit heic Laurentiana Prudentia: Longe altius acuit Vir sublimis aciem intelligentiæ suæ; quo humanæ cujusque mentis acumen aut penetrare nequivit; aut si pertingere potuit, in opus redigere non præsumsit. En altera huic Sapienti offertur occasio ad demonstrationem Prudentiæ suæ. Pandere jubetur Ecclesiæ, thesauros; ut in usum prophani hostis cedant. Verum quid Scriptura dicit? *Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia... Scientia Sanctorum Prudentia*: Audi, quid de prudenti hoc Homine sæpe citatus alibi sacer Vates in Peristeph. pronuntiat: *Nil asperum, aut turbidum ad ista refert Laurentius, sed ut obsequi paratus, annuit*. Nullæ sunt cogitationes, in tanto rerum discrimine, queis perturbetur intelligentia ejus; ne opportuna inveniat media, quibus se possit extricare feliciter a præsentibus capturæ, præceptique Imperialis laqueis sine ullo cælestis sui negotii detrimento. Tranquilla respondet fronte, dicens: *Obtemperanter jussa complebo: dentur mihi dumtaxat induciæ, ut mandata exsequi valeam*. Cernat, quisque est, sub hac responsione, quam se distinxerit Sapientis hujus Prudentia a communi Sanctorum. Poterat sane Levita sapiens ad ministri Cæsarei quæsita respondere: Jam exhaustum fuerit sacrum ærarium; nec quicquam esse, quod inde distrahi possit: uti ceteri responderunt Martyres, do suis requisiti facultatibus; quum se invenere a tyrannis detentos; dicentes, manus suas ad inopes extendisse. Veruntamen aperta id genus confessio ei, qui altiora peragere meditabatur ad majorem Dei gloriam, parum conferre visa est ad scopum; in quem sua vota collineabant. Quanquam aliter esset intrepida, ac satis heroica. Sublimis ejus intelligentia in dispositione suorum operum ad inaccessum perfectionis verticem pervenire illum compulit. Sagacissimam ergo ipsius attendamus advertentiam, qua singula sine ulla mora perpendit. Noverat siquidem, perversos scelestosque homines non deesse, de quibus in Proverbiis cap. 11. 14. legitur: *Qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis*: Idque fieri non sine gravissima Dei offensa. De quorum genere jactantium (ut refert Maximus hom. 2. in S. Laur.) ipsi erant Martyris persequutores. Noverat & eos, de fidelium effuso sanguine gloriantes, invicem collætari: quare sanctissimum comedit Juvenem zelus domus Dei; quod impii Ecclesiam Christi tam audacter pessundare, ac spernere præsumebant. Dignas iccirco illis deliberavit reddere vices; quibus non solum sperneret, ac proculcaret infidelis Cæsaris præceptum; sed etiam ludibundus exsultaret de ignominiose habita Imperiali majestate: quemadmodum egit, quum reversus post induciarum triduum, multis stipatus inopum turmis, in faciem dominantis avari, ipsos indicans egenos (ut habet sermo vetustus, quem nonnulli Fulgentio tribuere) *Ecce*, inquit, *hi sunt thesauri mei, boni laturarii mei, qui ibi portaverunt divitias meas, ubi tu non poteris extendere manus tuas. Argentum, & aurum non est mibi: quod autem habeo, hoc tibi do*. Addit Prudentius: *Eccum talenta, suscipe*.

8. Quid sensisset ad hæc, vel quid dicere tum potuisset humana prudentia? Utique: Non debuisti tam audacter pergere in occursum armatis: tam impavidam animi exsultationem ostendere ob actam transgressionem & proculcationem augustalis mandati: Potentem irridere Cæsarem, quem totus pertimescit Orbis; atque sic eum ad excessum iracundiæ provocare: nec non pro thesaurorum exhibitione pauperes illi offerre, ut de suo eis expensas faceret; qui avidissime alienis divitiis inhiabat. Nonne id fuit scalpere, non modo tangere, ulcus avaro, quo *nihil est scelestius*? Insuper addidisti tam manifeste, tam publice, tamque sollemniter exspectantem Cæsarem ludibrio suis eum ministris afficere. Ne Sancti quidem maximi momenti in Christiana gente visi unquam sunt simile quid audentiæ perpetrare; quanquam a suis, habita ratione, judicibus de facultatibus (quas in pauperes erogaverant) quæsiti fuerint. Veruntamen oppilare oportebat os suum terrenam prudentiam coram cælesti Divina, quam in Laurentio demirati sunt Patres, demirati sunt Sancti, heroica virtute præditi. Considerare potius præstabat ad lumen supernæ doctrinæ, quid de

T hoc

hoc Viro, inter ceteros heroes celeberrimo, scriptum erat in libro Job. XXXIX. 21., ubi de mystico est equo verbum, ad bellum accedente: quemadmodum Patavinus Antonius in sermone de S. Laur. perpendit super ea verba: *Terram ungula fodit, exsultat audacter: in occursum pergit armatis: contemnit pavorem, nec gladio cedit*. Hæc noster præstitit Heros, non quasi futurorum providentia destitutus, ignoraret, quæ sibi superventura forent horrenda supplicia (ut animanti relato, aut imprudenti evenit homini) Non enim ulla ex parte Prudentia defecit eum, qua perpetuo gaudebat. Sed quia prævidens, quæ furibundus efferatusque princeps, adversum se adeo irritatus, horribilia esset facturus, *Beatus Laurentius*, (ait Patavii Thaumaturgus) *pœnas non timuit: non supervenientibus territus est: nec imminenti gladio cessit*. Argentum & aurum quasi pulverem terræ dispersit: actusque potentioribus Divinæ caritatis stimulis, de ipsa dispersione persoluta audacter exsultans, in occursum perrexit armatis potentibus, nil veritus iram eorum. Hæc sane impiis, exsultantibus in rebus pessimis, digna per eum reddenda fuit retributio; ut de sanctissime gesto munere audacter in illorum faciem Levita intrepidus exsultaret, dicens: *Hi sunt thesauri mei, boni laturarii mei, qui ibi portaverunt divitias meas, ubi tu non poteris extendere manus tuas... Eccum talenta, suscipe*.

9. Pulchre S. Maximus Taurinensis, de eadem thesaurorum dispensatione loquens, homil. 2. inquit: *Nihil magis Laurentius præ omnibus curat, quam ut avaritia persequentis, quæ de morte Sanctorum contristabat Ecclesiam, de præda Ecclesiæ gaudium non haberet*: Sed pulchrius, quum addit: *Invenit vir prudentissimus, unde acrius suum possit torquere tortorem*: Tortorem utique suum torsit; non tam, quia vacuis exspectantem reliquit manibus omni præda ralentorum argenti, & auri, (quod plures alii Christi Milites, dispergendo suas pauperibus substantias, perfecerunt) quam, quod super frustratum prædonem audacter exsultavit, sagaci sua intelligentia, sive intelligenti sagacitate; modum inveniens, quo coram populi multitudine de contemtis ejus jussis posset magnifice, (vindictas offensi sumens Numinis) gloriari. O vere magnum, inauditumque Prudentiæ Divinæ miraculum! Intelligentiæ sublimis cæleste consilium! Infremit, en taliter inhonoratus, Imperator; insanit hostis elusus; ad atrociora quæque Irrisori suo inferenda supplicia protinus exardescit. At homo infelix, quid agat, expers consilii, nescit. Dum existimat egregium punire Illusorem, reddit hunc voti sui compotem; pro cujus assecutione omnem Prudentiæ suæ intelligentiam in electione mediorum impenderat. Fatigatur ergo in excruciationem tanti Viri tyrannus; & quo sævitiæ vires exserit, eo majorem illi servitutem præstat. Has enim gravissimas pœnas pro amore Christi subire diu jam optaverat Archimiles Altissimi; ut quantum Divinæ dilectionis esset in corde ejus, indubiis sic patiendo probaret argumentis. Sciebat Vir sapiens experimento, qualibus triumphatricis gratiæ abundaret auxiliis; noverat, quali esset cælitus fortitudine corroboratus; prævidebat, quam impares exacerbati quantumvis principis essent vires ad secum certamen ineundum; quodnam sibi magis prudens poterat esse consilium eo, quod sagacitas sive subtilitas intelligentiæ ejus adinvenit; quo & posset ad supremum triumphorum omnium pervenire? Mira igitur, & plusquam mira Prudentia imperantis barbari sprevit mandata; vulcus avaro plusquam graviter scalpsit; ferocem præ cunctis sanguinariis bestiis irritavit hominem; omnique pompa eidem illusit: contemsit pavorem, exsultavit audacter, nec ferro, nec igni cessit; suum ut Vir prudentissimus assequeretur felicissimum finem: cujus gratia in oblectationem sibi ipsa etiam cessere supplicia.

10. Angelicæ huic, quam exposuimus, intelligentiæ respondit ex nuper dictis tertia Prudentiæ pars, quæ appellatur *Providentia*: quam Boetius lib. Consolat. ita declarat: *Est præsens notio, futurum pertractans*. Adnotare tamen heic convenit, quod pars hæc prudentiæ, secundum naturæ possibilitatem, pertractare dicitur futura ex præteritis & præsentibus: non quasi vir prudens ex iis certo præscire valear futurum; quum id soli præscientiæ Dei reservetur; bene vero, quod ex præviis experimentis conjicere possit, quod verisimiliter futurum sit. Unde Sap. IX. 14. monemur: *Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ*. Quam ob rem humana virtus moralis prudentiæ, circa partem istam, haud ita constat; ut per eam homo semper, & quasi falli nescius, ad suum collineet scopum. Quia nimirum etsi plura ac plura prævidere futura, vel dubitando, valet, non tamen omnia; infinitæ quum non habeat perspicacitatis oculum mentis. Quare merito nos instruit hac in re S. Ambrosius, epist. 82. dicens: *Id agere debemus, ne nos arbitrii nostri pœniteat, aut facti. Prudentis est enim prospicere, ne frequenter pœniteat sui. Numquam enim pœnitere solius Dei est*. Subintelligamus: Et eorum quoque, qui gerendis in rebus Spiritu Dei aguntur: cujus & donis scientiæ & consilii, instinctuque ducuntur: uti nostro evenisse Martyri monstratum est ex ipsius actis, iisdemque confirmare pergemus. Ajebat quondam Salomon Proverb. III. 13. & 14. *Beatus*

tur vir, qui affluit prudentia: melior est acquisitio ejus negotiatione argenti, & auri. De prudentia Spiritus (inquit Ugo) hic sermo est. Hebraica vero, & Chaldaica lectio habet: *Melior est negotatio ejus negotiatione argenti & auri*. Negotiationis porro emolumentum, ad quod ipsa negotiatio, tendit, maxime per providentiam *futurum* negotiator respicit; ideo ad tertiam istam potissimum pertinet prudentiæ partem. Sane, quod vel a teneris annis affluxerit Laurentius Prudentia justorum, eamque negotiatus fuerit, Dei Spiritu in ipso mirabiliter operante, declaravit abunde perpetua Sanctitas ejus, quam omni tempore florentem in eo prædicarunt Maximus, Thomas Aquinas, Bonaventura, Vincentius Ferrerius, Justinianus, aliique Patres. Negotiatus autem eam fuerit exercitio virtutum omnium; perspicue ne dum patet ex iis, quæ in præsenti egimus tractatu; sed etiam ex ceteris, infra dicendis in subsequentibus capitibus. Modo, interioris hominis omissis negotiationis actis, pauca quædam exterioris meminisse sufficiat. Adhuc enim puerulus agebatur a Spiritu Sancto, ut in suam innocentem sæviret carnem; quo dignum aliquando corporis & animæ sacrificium non incruentum lubentissime offerret Deo, voluntariis jam assuetus plagis. Hujus perficiendæ oblationis causa, non quasi de spatio suæ ignarus ætatis, vel dubius de futuro sibi præparato conflictu, Romam adolescens petiit; sed providus negotiator illuc accessit, impulsu, instinctuque Divino, comitantibus ejus cæleste consilium; ad ea nimirum ut acceleraret mansionem, ubi suum complendum foret holocaustum. Quo & loci semel perveniens; absit, inde unquam cogitaverit pedem efferre; licet eum ad egrediendum Urbe compellerent modo pestis, modo fames, modo persecutiones, & quicquid crudelitatis ad divexandum Christianum populum barbari adhiberent. Quin potius validis hisce sub tempestatibus tranquillus ac lætus, Ecclesiasticos suscipiebat ordines; curam alendi gregis Christi, sibi delatam, admittere nec dubitavit. Noverat enim ista munia superstitiosis Imperatoribus valde forent exosa: per quæ sibi aperiabatur aditus ad futurum subeundum cruentissimum certamen. Ideo in deliciis habuit his exerceri officiis, ne Prudentiæ talentum, secundum rei prævisionem sibi cælitus datum, absque negotiatione opportuna fineret otiosum.

11. Mirentur igitur nationes gentium in dispensatione thesaurorum Ecclesiæ laudati animi Levitici splendorem, liberalitatem, hilaritatem, misericordiam, caritatem, & quicquid ultra in opere tam magnifico virtutis eluxit. Optime & non ad insipientiam admiratoribus istis: digna plane sunt, quæ non sine stuporis supercilio contemplentur. Veruntamen si negotiationem hanc mysticam argenti & auri, sui in origine perscrutabimur; cito altera Prudentiæ negotiatio melior obviam se nobis faciet: quandoquidem ex ista illa processit. Rem attentius investigemus. Quare enim tam splendide, tam hilariter, tam misericorditer liberalis hic Dispensator universa Ecclesiæ bona dispersit in pauperes? Certe, quia prævidit, defecturum Christi fidelibus, egestate laborantibus, necessarium in diuturna persecutione subsidium, mentem ejus Sancto illustrante Spiritu; propterea dispsuit largiter, *pro ut unicuique opus erat*, caritateque flagrante, mobilia pretiosa quæque dividere. Prævidit & Cæsarem perfidum, divitiis inhiantem, exploratores callidos missurum; queis ut delatoribus in notitiam aliquando perveniret loci, ubi aræ thesauri essent absconditi; sicque optatam capturum prædam: iccirco decrevit Levita prudens per inopum manus argentum & aurum in cælestes transferre thesauros: *Ubi fures non effodiunt, nec furantur*. Matth. vi. 20. Negotiatos est mente per providentiam, antequam poneret negotiationem in opere, per distributionem argenti & auri. Eo igitur melior censenda est prima negotiatio præ secunda, quo excellentior reputatur suo effectu causa. Ceterum & si ejus providentiæ opus intelligimus famigeratam illam dispensationem bonorum Domus Dei; non sic proptera id assertum volumus, quasi præter id non ultra se extenderit eadem amplissima virtus. Adeat lector Martyris acta; inveniet ibi stupenda, quæ gessit in Sallustiano palatio, in basilica Jovis, in Viminali monte, ubique nullius momenti æstimans inflicta sibi supplicia; reperietque, tranquillitatem illam servatam in cunctis torsionibus suis, vultusque jucunditatem, nulla apparente in eo arbitrii, vel facti pœnitudine sub extremis illis doloribus; deprehendet, inquam, lector, hæc fuisse fructum admirabilis ejus Prudentiæ: quæ per providentiam sic negotiata est; ut universa generatim prævisa supplicia (licet in re posita, corpus ejus lancinarent, atque consumerent; ipsique carnifices, omni humanitate spoliati, supra quemcunque modum in illud sævierint) mentem ipsius neutiquam tangere, ne dicamus, lædere unquam potuerint.

12. Hæc summatim vel pauca ex actis ejus commemorata, quæ ad potiores tres Prudentiæ attinent partes, exposuisse sit satis; ne, quam animo servare statuimus, brevitatem prætergrediamur in nostri singularis Viri laudibus ordiendis. Reliquum est, quippiam agamus de ipsius Prudentia, quæ cum sapientia & scientia convertitur, juxta usitatum loquendi sæpe modum Sanctarum Scripturarum. Sicut autem relinquimus nunc strictum vocabulorum sensum,

sum, discriminantem inter Prudentiam & Sapientiam; ita & alterum mittimus, dividentem inter sapientiam & scientiam: quarum una in rigore *Divinarum rerum cognitio est*, altera *humanarum*: illa æternorum, hæc temporalium est notitia. Vulgari ea propter sensu, qui utrisque communis est in ratione *cognitionis*, utemur; quemque Augustinus non reprobat, lib. 14. de Trinitate scribens: *Utrarumque cognitionem, idest divinarum & humanarum, sapientiam & scientiam dici posse, non nego*. Apostolus vero 1. Cor. 12. sermonem sapientiæ ab altero scientiæ distinguens, ubi ait: *Alii datur sermo sapientiæ, alii autem scientiæ secundum eundem spiritum:* Non in vulgari acceptione, sed in pleno dictionum rigore loquutus est. Illud utique animadvertendum censeo, præfatam divisionem subjectorum, quibus unum vel alterum donum id genus datur, non sic intelligi oportere, quasi uniter dona ipsa, in rigore diversa, nemini concedantur; satis quum sit, juxta mentem Apostoli, quod divisim multoties tribuantur. Qua cum doctrina bene cohæret, quod utrumque donum uni eidemque homini dari queat. Sub hac sane positione, ut in nostro factum est laudis Subjecto, non cogimur ipsa dona distinguere: magis, quod ex occurrentium materiarum tractatu, statim obviam veniet, num de scientia in rigore, vel sapientia sermo erit; nempe, considerato rei discrimine, si de humanis, vel Divinis rebus verba fiant.

13. Ad laudem itaque nostri Martyris accedentes, de quo doctor Sorbonicus Cistercienfis Ordinis, Joannes Raulinus ferm. in S. Laur. inquit: *Sapientiæ culmen evasit*: id ipsum confirmare non dubitamus. Quod enim repleverit eum Dominus spiritu sapientiæ & intellectus, evidens est ex iis, quæ retulimus lib. 1. actorum cap. v. num. 2. 3. & 20., ubi descripsimus, quanta in Romanæ Ecclesiæ Archidiacono per ea tempora, quibus Sanctus Levita floruit, requireretur sapientia, quantusque intellectus; ut magna cum laude complurimum, sibi demandatum, posset munus obire. Queis officiis, licet hodie in plures sapientes Præsules & Cardinales divisis, vix satis fieri posse censetur; Quid sentiendum, si adjicimus, sanctum Diaconum, ætate juniorem ceteris ex septem Diaconorum principibus, longo annorum cursu provectis, scientia, & sanctitate præclaris, rerum usu probatis, quique omnes Christi Martyres tandem fuere, iis, inquam, omnibus Laurentium fuisse præpositum; ingens ut sustineret pondus Archidiaconalis officii, & quidem judicio incorrupti, Sanctissimique Pontificis, Athenarum quondam Philosophi, ac postmodum magistri totius Orbis Catholici? Dicamus, necesse est, horrori fuerit Ecclesiæ Dei illud ingenium, sapientia illa, qua sub ipso juventutis suæ flore in clero Vir ille refulserit, scientiam habens quasi Angelus Dei. Heheu! Diuturnus sæculorum decursus tantæ sapientiæ monumenta edita, pro ut postulaverit occasio agendorum in Divinis, aut humanis rebus, ex hominum mente ingrata oblivione delevit. Vix enim gestorum ejus pauca tenemus fragmenta; unde conjectare possimus, quanta in eo fuerit sapientia in instruendis suo ex munere clericis, in peccatoribus corrigendis, in confirmandis justis, in sedandis discordiis, in pace servanda, in ethnicis confutandis, ita ut scripserit Augustinus ferm. *Cum omnes*, de S. Laur. *Errores eorum manifesta castigatione convinceret*. Quare nec moram patimur dicendi de illo, quod Lucas in Apostolorum actis VI. 10. de primo Levitarum Stephano scripsit: *Nemo poterat resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur*.

14. Sed quia *de ore Prudentis procedit mel, dulcedo mellis est sub lingua ejus, favus distillans labia ejus*: libet, de dulcedine verborum sapientiæ ejus quippiam, quod in ejus consignatum est actis, degustare. Dixerat enim illi perfidus Cæsar apud Surium: Sacrifica Diis, & obliviscere artes magicas, in quibus confidis. Tanta, Vir inclytus, accepta contumelia, quid miti tranquilloque animo, affluens dulcedine, responderit, audiamus ex eodem Surio num. 17. *Vos ipsi*, ait, *judicate, justum ne sit, nos cervices nostras inclinare dæmoniis potius, quam Deo visibilium & invisibilium omnium Creatori? & utrum adorari debeat, qui fecit, an qui factus est? Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi conditor est universæ creaturæ: & tu dicis, sacrifica lapidibus, & adora rem mutam, & surdam*. De ore Prudentis processit mel, favus distillans labia ejus. Quid sane hac responsione sapidius? dulcius quid? At depravatus Cæsaris palatus loquelæ hujusmodi dulcorem sentire nullatenus valuit. Quin potius exasperato ad hæc genio, tormentis per quam sævis in sapientem mitissimum est atrociter debaccatus Juvenem. Nec propterea cruciatibus illis asperrimis vexatus ipse Vir sapiens, dulcoris sui gratiam subtraxit, vel in amaritiem commutavit: sed quemadmodum scriptum est Ecclesiast. XXVII. 13. *Homo sanctus in sapientia sua manet ut sol*, distillare non destitere labia ejus, quasi favus mellis. Videns enim insanus Rex, se cum sapiente Viro neque minis, neque verberibus, neque lanienis quicquam antea profecisse, licet nulla corporis pars innocentis Hominis vulnere vacaret, aut sanguine; age, inquit ad lictores suos, saxis os istius contumacis obtundite, quo dilcat coram principe demisse loqui. Verum Homo sanctus, etiam ore quassato, idem omnino

nino in sapientia sua permanens, a priori, quam sulit, sententia ne dum non discessit, sed iterum eam repetens, confirmavit. Dixerat enim prius: *Deus est conditor universæ creaturæ*: quas inter creaturas computans lapides, queis utebantur carnifices ad suorum dentium succussionem, fauciato vel ore, acerrimisque affectus doloribus, serena inquit fronte, subridens: *Gratias tibi ago Domine, quia tu es rerum omnium conditor Deus*. Sic Homo sanctus in sapientia sua mansit ut sol.

15. Quanta ergo esse debuit illius sapientissimi cordis latitudo, quæ nullis angustiis arctari, nullis perstringi pressuris, nullis potuit concludi limitibus? Prædicat Scriptura Divina sapientiam Salomonis lib. III. Reg. 4. dicens: *Dedit Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quasi arenam, quæ est in littore maris... Et fuerunt ejus carmina quinque, & mille*. Non de theoretica loquamur sapientia, sed de morali & practica; quæ ad spiritalem profectum efficaciter juvat hominem, vereque beatum efficit. Reor sane, Levitam Laurentium hoc uno, quod produxit, gratiarum actionis cantico, dum os ejus lapidibus contundebatur, cuncta Salomonis cantica superasse, sapientiam vicisse, cordisque latitudinem fuisse supergressum. Aliud est enim melos pangere, latumque habere cor in ostensionem sapientiæ, istius opera in lucem edendo, dum terrena omnia ad votum fluunt; aliud ea præstare facinora, quum hominem undique tenent angustiæ, agonesque pervadunt, omni morte amariores. Tirinus in citatum Scripturæ locum docte philosophatur, inquiens: *Dedit Salomoni Deus latitudinem cordis, idest magnanimitatem; qua, quæ sapientia, & prudentia suggerebant, audebat confestim in opus conferre, nullo metu retardante: & sane absque hac dote frustra videri posset omnis prudentia, & solertia, & sapientia: nam cui hæc bono, si non audeat quis uti?* Veruntamen laudata magnanimitas in sapiente fuit Rege, ut supra innuimus, quia pacificum a Deo regnum obtinuit; quia nihil sibi obstare cernebat, quominus posset sapientiam suam in opus redigere: procul ab eo metus erat hostium, patris sui gladio prostratorum: temporalis dominii auctoritate pollebat, qua non ipse malevolos, sed hi eum potentissimum principem formidabant; ita ut nullus esset e regione Satan, vel occursus malus, quo posset ab operibus sapientiæ retrahi. Utrum vero nec ne tanta cordis latitudine donatus fuerit, qua temporibus etiam difficillimis sapientiæ suæ actis vacare potuisset, atque prudentiæ uti sceptro, haud compertum habemus. Quin potius eum novimus, affluentibus sæculi rebus omnino secundis, a rectis sapientiæ semitis turpiter deflexisse. Quapropter Ecclesiastici liber XLVII. 21. & 22. sic illum carpit: *Inclinasti femora tua, mulieribus: dedisti maculam in gloria tua, profanasti semen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & irritari stultitiam tuam*. Quomodo in ærumnis si positus fuisset, prævalente fletu, a cantionibus & proverbiis minime destitisset? Quomodo latitudo cordis ejus contracta neutiquam visa esset? Veraciter autem de nostro Heroe sapiente, considerata ejus cordis latitudine sive in prosperis, sive in adversis, dicere absolute non ambigimus: *Dedit ei Deus sapientiam & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quasi arenam, quæ est in littore maris*: Quoniam & inter ingentes versatus divitias, ac pro implendo sui muneris debito inter illecebras sæculi perambulare coactus; nulla stultitiæ nota inustus, dignas Deo componere laudes non omisit: super hæc autem & inter cruciatus horribiles positus, ad texenda Divinæ gloriæ cantica os suum adaperire serenus, & hilaris non detrectavit; in opus sic redigens sapientiam suam. *Hæc est enim virtus Prudentiæ* (valde apposite ad rem nostram Cornelius a Lapide super caput 44. Ecclesiastici ℣. 4.) *ut quod verbo doces, doceas & exemplo: facta enim dant efficaciam verbo*.

16. Hæc, Martyri tributa, laus ut clarius elucescat; operæ pretium est, perpendere, quid de magna illa Salomonis sapientia Scriptura dicat. Liber siquidem III. Regum c. IV. 30. & 31. hoc illam commendat elogio: *præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium Orientalium, & Ægyptiorum, & erat sapientior cunctis hominibus, sapientior Ethan Ezrabita, & Eman, & Chalcol, & Dorda filiis Mahol*. Sacrum Testimonium proprio citans nomine commemoratos viros, turmatim aliis Orientalibus, & Ægyptiis indicatis, non obscure manifestat, sapientiores ceteris eos fuisse, uti speciali dignos nota. Et recte quidem doctis astrorum scientia, uti erant Orientales & Ægyptii, eos proposuit, qui Divinis in laudibus modulandis magistri erant, sicut advertunt Lyranus, Abulensis, & Pineda. Liber insuper I. Paralipomenon XV. 27. addit, eos fuisse Levitas; immo & nepotes Patriarchæ quondam Judæ, levitarumque cantorum principes, juxta Commentarienses super psalmi 88. titulum habentem, *Intellectus Ethan Ezrabitæ*: censetque Hieronymus, Hilarius, & Hæbreorum Rabbini, eundem Ethan auctorem esse cit. psal. 88. Dubium autem nullum est, nominatis levitarum principibus præfuisse Choneniam. Ait enim idem liber I. Paralip. XV. 22. *Chonenias princeps levitarum prophetiæ præerat ad præcinendam melodiam: erat quippe valde sapiens*. De quo etiam

etiam cap. XXVI. 29. inquit: *Isaaritis præerat Choneniar*. Tantæ nam sapientiæ fuit, ut Isaaritis, qui doctores erant populi Israel, respondentes de jure Mosaycæ legis in disceptationibus causarum per Urbes & vicos Regni, præpositus a Rege Davide ipse fuerit, *ad docendum*, ut scriptura inquit, *& judicandum eos*. Quemque virum sapientissimum pluribus in locis liber II. Paralip. distincte collaudat. Quid est ergo, quod commemoratus liber Regum, sapientiam Salomonis celebrans super ceteros sapientes, & nominatim super Erhan, Eman, Chalcol, & Dorda filios Mahol, tacet omnino hunc Principem principum Levitarum, virum summa præditum sapientia, Choneniam?

17. Sed priusquam difficultatem propositam enodemus; animadvertere congruit, commendatum hactenus levitici ordinis principem in scripturis sanctis præclarum gessisse typum sanctissimi nostri Archilevitæ; qui, ut ex ejus liquet actis, Vicariam Pontificis Maximi potestatem exercens, primus erat post delegantem inter doctores Doctor, sapientes ipsos corrigens, & emendans in iis, quæ censura & reprehensione digna essent: quodque amplius est, inter filios Juda (qui *Confessio* interpretatur) inter Confessionis filios, sive inter Martyres; qui pro Confessione Nominis Domini, Jesu Christi sanguinem fundentes, *Confessionis filii* appellari meruere, præcentor maximus in solvendis Deo canticis, secundum spiritalem intelligentiam, inventus est. Hic sapienter, suaviterque in toto corde Dominum laudavit, Dominoque præcinuit non solum, secundum litteram, in sacris missarum Pontificalium actis, sollemnitatum tempore coram fidelium conventu; sed præterea, juxta mysticam intelligentiam, in crudelium torsionum medio; quum iteratis gratiarum actionis canticis, secundum spiritum, super ceteros mysticos Judæ filios altisonans, Dux & Princeps extitit cantorum id genus, qui nedum militantem, sed etiam triumphantem hymnis dulcisonis lætificarunt Ecclesiam. Quod si typus ejus Chonenias, primamus dans operam in levitarum cætu canoris modulis, illud promeruit in Divinis litteris elogium: *Erat quippe valde sapiens*: quanto magis ejus Archetypus, Martyr augustus, levitarum Primas, *summe sapiens* dicendus est, cujus sapientia naturalem trascendens ordinem, Divina potuit cantica texere etiam in flammarum incendiis? Aliqua nihilominus umbratica inter unum & alterum Levitam similitudine jam præostensa; facile captu redditur, quare Divina Scriptura sapientiam Salomonis extollens super omnem aliam, quam celebrat, indicatorum levitarum, videlicet Ethan, & Eman, & Chalcol, & Dordæ, subticuit tamen verbum de Choneniæ sapientia. Bernardus etenim serm. 2. de Assumpt. B. V. quæsitum solvens, cur in Evangelica lectione, ubi agitur de Marthæ domo, in quam divertit Salvator noster, nulla fiat mentio Lazari, eam scopis mundantis; respondet, dicens: *Virginalem domum intelligi volens spiritus, siluit non incongrue pœnitentiam, quæ malum utique comitatur. Absit enim, ut proprii quidquam inquinamenti domus hæc aliquando habuisse dicatur, ut in ea proinde scopa lazari quæreretur*. Haud aliter pie ad nostri Martyris laudem præfatum in tertio Regum de Chonenia silentium interpretamur. In hujus enim magisterio Laurentianam sapientiam intelligi volens spiritus, siluit non incongrue, salomonicam sapientiam superasse Chonenicam. Absit enim, ut sentiamus, magna illa sapientis Regis theoretica disciplina prævaluerit alteri exercitæ ac practicæ nostri Archilevitæ sapientis; quæ vere beatum in tempore & in æternitate se possidentem effecit hominem, tanta cum magnanimitate conjuncta, ut per hanc cordis latitudinem, quæ sapientia & prudentia illi suggerebant, confestim in opus conferre auderet, nullo eum metu retardante. Haud jam sicut de Salomone dictum est, sed longe aliter. Nimirum nil pertimescens principis hostis iram, nil irari regis potentiam, nil potentis avari furias, nil furentis barbari suppliciorum instrumenta, quin tranquillitate sapientiæ suæ universa disponeret, ac executioni mandaret. *In sapientia sua mansit ut sol*, nullam propter sibi obversum lunarem stultorum orbem passus eclipsim: quo Salomonis sapientia neutiquam valuit pervenire.

18. Porro inter plura, quæ noster Levita præcentor edidit divinæ laudis cantica, vel scorpionibus dilaceratus, vel plumbatis contusus, vel distentus equuleo, vel lapidibus in ore quassatus, illud præcipue audire delectet, quod, circumseptus flammis urentibus, cecinit apud Gregorium magnum in antiph. & Adonem in Martyrol., dicens: *Ipse Dominus novit, quod accusatus, non negavi nomen Sanctum ejus: interrogatus, Christum confessus sum: assatus, gratias ago*: vultuque pulcherrimo ajebat: *Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui me confortare dignatus es*. Hac plane melodia cecinit, juxta Sanctum Bonaventuram, velut *dulcis avicula Christo Domino*: Nimirum ad aurium ejus oblectationem: puta, ut suavissima voce inter omnes cæli aves luscinia canit. Qua in re quid illi commune cum veteris Testamenti Levitis, de quibus II. Paralip. VII. 6. legitur: *Stabant Levitæ in organis carminum Domini, hymnos canentes per manus suas*? Non enim ignoramus, eos Babylonica quondam captivitate multatos, exoratosque ab Assiriis, ut quippiam

piam illic repeterent de canticis Sion; respondisse cum lacrymis: *In salicibus suspendimus organa nostra. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Sapientes isti erant viri, scriptura teste, sed non habentes latitudinem cordis in pressuris suis, sicut in prosperis; facile contracti sunt, ne ad conscripta extenderent manus carmina, neque os aperirent in laudem Dei. Sapientiores bis fuerunt eadem in captivitate Ananias, Azarias, & Misael, ac dilatato sane corde, qui Dan. I. 6. erant *de filiis Juda*, de filiis *confessionis*. Hos selectos in millibus, juxta Regis præceptum, ℣. 4. *Decoros forma, & eruditos omni sapientia, cautos scentia, & doctos disciplina*, introduxerat in regale palatium Præpositus Eunuchorum; sed quia, urgente mandato infidelis principis, ut adorarent statuam, quam is fecerat, noluerunt acquiescere jussis illius, maluerunt potius in fornacem succensam in septuplum mitti, quam expositum funestum adorare simulacrum. Illuc vero projecti, ait Daniel III. 51., *Laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum*; nobile, ac dignum eorum sapientia, canentes canticum. Notandum est tamen, quod præmittit idem Daniel ad citatum versiculis præcedentibus puerorum canticum, nempe 49. & 50. Ait enim: *Angelus autem Domini descendit cum Azaria & Socii ejus in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quidquam molestiæ intulit. Tunc hi tres, quasi ex uno ore, laudabant Deum &c.* Similia reperimus, & in novo facta Testamento cum aliis, vere filiis *confessionis*. Nam de Eustachio ejusque sociis invenimus scriptum, quod sub Trajano in candentem bovem æneum inclusi, in divinas laudes ora laxarunt: Sed ut in eorum legimus actis penes Metaphrasten coram Grasio: *Bos, Christi virtute refrigeratus, non ad supplicium, sed ad solatium potius eos recepit: ita ut placide sine ullo doloris sensu suos Christo animos traderent.* Haud secus contigit psallenti Eustratio, Cæciliæ, Agneti, aliisque Christi testibus, per ignem sine ustione transeuntibus; obtusa est videlicet flammarum vis. Novum prodigii dignoscimus genus in quibusdam post Laurentii passionem Martyribus; qui grandibus injecti flammis, æmulatores quodammodo magni Levitæ facti, laudes Domino cecinerunt brevi sub intervallo temporis, quo usque ab elevatis ignibus vox eorum non intercepta fuit. Ceterum promere Dei cantica inter vorantes, & pigre vorantes ignes ad mortem usque perusti hominis, nullo, quod sciam, exemplo prævio; singulare id mihi esse videtur nostri Martyris opus. Invisum spectaculum! Cernete Archidiaconum unum in urente crate recumbentem jucundo vultu, quasi sponsum in thalamo suo, benedicentem Domino tanta cordis latitudine, quanta nec mare gaudet oceanum; retusa quasi foret ignium vis, dum contra, ex omni corporis ejus parte liquatus excurreret adeps super carbones ignitos! Apparuit equidem in medio flammarum ardentium illius instar Angeli, qui cum tribus pueris descendit in fornacem; quemque videns Nabuchodonosor, demiratus rei novitatem, exclamavit apud cit. Dan. ℣. 91. & 92. dicens: *Nonne tres viros misimus in medium ignis? & ego video quatuor, & species quarti similis filio Dei.* Similis utique Filio Dei fuit species nostri Levitæ, in carne Angeli; dum in medio ignis existeret: quia sicut Dei Filius nullum in sua passione dolorem mitigatum volens, convertit crucem (ut Augustinus ait) *in Cathedram magistri docentis*, ut quisque fidelis pati disceret: ita illi similis Minister ejus, urentem craticulam suam, in qua serenus cubabat, in cathedram vertit magistri, erudientis Christianum populum, ne in summis etiam doloribus patientiam abiiceret; sed potius pleno corde laudaret Deum: *In summis*, dixi, *doloribus*. Nihil enim reliqui afflato erat homini super longos toleratos incendiorum ardores, prohibere valens patientem, ejusque linguam a Divinis pronunciandis laudibus: quas in finem usque vitæ incomparabili sapientia celebrare non destitit.

18. Bene iccirco Romana Ecclesia in Missarum introitu die Augusti decima illum ad istius Martyris honorem appendit versiculum, nimimirum: *Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra.* Eadem Ecclesia regina Saba est, quæ a finibus terræ in unum corpus assurgens, audire venit novum prælaudatum mystici nostri Salomonis carmen, depromtum non regalibus in deliciis, non sub mundanæ pacis otiis, sed in camino cratis flammantis: Audire, inquam, Regina hæc Austri, Regina lucis, venit sapientiæ verbum, verbum confessionis, laudisque Divinæ, peregrinum vere canticum; quod adeo clare, adeo dulciter insonuit in hominum auribus, ut in ejus liquet actis, quale nempe fuit dicere: *Assatus gratias ago:* Canticum vere novum, vere mirum, vere Deo summe placitum; ad cujus Præcentoris imitationem filios suos Regina eadem provocat in hac valle fletus (ubi fere numquam deest tribulationis ignis) ut quiquis eorum rebus afflictetur adversis, vel animi exuratur ægritudine, discat cum exusto Martyre gratiarum actionis promere canticum: *Assatus, gratias ago*: neque detrectet in se ipso perficere, quod in tam magno celebrat Exemplari, quocumque afflictionis excoqua-

coquatur igne. Sapere namque discipulum ad Magistri normam convenit.

20. Qui vero perspeximus almi Martyris sapientiam, ad Ecclesiæ instructionem & ædificationem pertinentem; æquum erit, ut eam paullisper contemplemur, ad ipsius figuratæ Urbis terrestris Sion, sapientissimam defensionem & tutelam, atque ad dispersionem hostium Sanctissimæ Religionis intendentem. Scire siquidem propriam custodire urbem, eamque a persequentibus hostibus liberare, *scientiam* Ecclesiastes appellavit *maximam*, IX. a 13. ad 15. versum inquiens: *Hanc quoque sub sole vidi sapientiam, & probavi maximam. Civitas parva, & pauci in ea viri: Venit contra eum rex magnus, & vallavit eam, extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio. Inventusque est in ea vir pauper, & sapiens, & liberavit Urbem per sapientiam suam.* Semel in vocabulis *parva Civitas* intelligatur Christi Ecclesia (quemadmodum purpuratus intelligit Ugo in hunc Scripturæ locum) existimo, eruditorum refragabitur nemo, quod ea, quæ hactenus in Ecclesiaste lecta sunt, Romæ præsertim in congregatione credentium, Sancto degente Laurentio, impleta fuerint. *Venit* enim *rex magnus*, Imperator scilicet Orbis, Valerianus impius adversus humiles Christi cultores, qui animorum conjunctione parvam Dei urbeculam constituebant, respectu ingentis numerosi populi, ibidem Romæ consistentis. Venit, inquam, magnus rex furens, prædictamque urbeculam funditus evertere volens, *& vallavit eam:* nempe severissimis vetuit rescriptis, ne fideles vel in subterraneis locis sacros agerent conventus. *Extruxitque munitiones per gyrum*: sive communivit militibus speculatoribus, ut terras extra Urbis mænia per circuitum observarent; si quæ forent loca, in quibus profitentes Christi nomen convenire solerent: sicque *perfecta est obsidio*. Sed quia non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum; hujus altissimi dispositione consilii parva illa in civitate obsessa *inventus est vir pauper, & sapiens*, idest Levita Laurentius, qui, juxta Petrum Chrysologum, *pauper erat opibus*, secundum spiritum; adeo vero *sapiens*, ut opera ejus appellaverit Augustinus *facta sapientiæ*. De hoc enim magno civitatis parvæ Incola, se præparante ad pugnam contra obsidentem regem, in considerandis præparationibus ejus idem Sanctus Doctor scribere non dubitavit: *sciebat, quid faceret sapientia*. Is ergo vir pauper, & sapiens contra potentem insanum Cæsarem haud armis chalybis, sed sapientiæ dimicans, *liberavit Urbem per sapientiam suam*. Videamus prius, quonam modo per sapientiam suam adversus hostem regem pugnaverit; postea vero quonam pacto per eandem sapientiam liberaverit suam civitatem: ut inde concludere possimus, Laurentianam sapientiam, multo ante per Ecclesiasten prævisam, jure merito probatam fuisse *maximam*.

21. Pugnare siquidem cepit per sapientiam suam, quum providit egentibus, *pro ut cuique opus erat* in diuturna illa tyranni obsidione; ne videlicet miseri fame perirent. Quando autem prodere jussus est Ecclesiæ thesauros, obtulitque avaro pro argento & auro pannosos inopes, dicens: *Hi sunt thesauri domus Dei, quos tibi promisi*, aperto sane dimicavit marte; graviterque regem barbarum vulneravit. Addiditque deinceps sapientibus intrepidis responsis suis furentis Ducis vulneribus vulnera; donec in consummatione certaminis, ubi ait: *Assatum est jam, verte, & manduca*: ultimum jaculatus est telum, obstinati regis transigens cor. Quocirca dolore, ac pudore suffusus, omnimodisque victus rex ille magnus una suis cum militibus, prævalentibus adhuc noctis tenebris, de loco certaminis se subducere, ac in ædes alias transire, tanquam vagus, ac profugus, compulsus est. Ita profecto Levita sapiens adversus regem superbum decertavit, facitque victoriam, non in arcu & gladio, sed per sapientiam suam: sicut in libro Job XXVI. 12. scriptum est: *Prudentia ejus percussit superbum*. Quomodo deinde per eandem sapientiam liberaverit Dei terrenam civitatem, edicet sapiens ejus oratio, ad Numen fusa; qua Deum exoravit, ut mansuesceret Orbis caput, desisteretque ab infectatione fidelium. Vide Prud. in Peristeph. a Stroph. 110. ad 121. Sapientes enim preces ejus tantæ fuerunt efficaciæ; ut, Valeriano cum exercitu suo Roma discedere festinante, necessitate compulso, ad obviandum Persis, terras Imperii (ipso in Martyris transitu ad cælum) invadentibus, eodemque nequissimo rege in captivitatem Saporis fraude perducto, sapientes, ajebam, preces Martyris tantæ fuerunt efficaciæ, ut exaudiri meruerint in conspectu Altissimi. Didicit enim tunc caput Orbis mansuescere; quum ipsius Valeriani filius Gallienus, Romæ imperans, accepto captivitatis paternæ, ac complurium rebellantium Ducum, aliorumque malorum nuntio, impium sui Patris rescriptum, adversus Christi fideles editum, timore perculsus, rescindere coactus est: atque ita parva Christi civitas, obsidione soluta, suam est libertatem adepta. Hæc suse narravimus lib. 2. Act. cap. V. num. 18. Nec quisquam miretur, si talia evenere post annos ferme tres a die Laurentiani triumphi. Moram namque hujusmodi, necesse fuit, intercurrere duplici ratione. Primum quidem, ea de causa, quod patefcere sic debuit Leviticæ sapientiæ opus, in

in distributione thesaurorum præstitum; nempe singulis providendo, juxta uniuseujusque indigentiam ad prædefinitum usque persecutionis tempus a fæculorum conditore Deo: quod solus rei exitus poterat comprobare per experientiam sufficientiæ collati unicuique subsidii. Alterum, quia innotescere oportebat, quantum roboris accesserit electis Dei ad resistendum diabolo, eos exercenri perfidorum manu, postquam Christi Milites prudentia Levitæ Ducis instructi fuerant, ejusque triumphi celebris exemplo confirmati: quemadmodum Proverb. xxiv. 3. dicitur: *Sapientia ædificabitur Domus, & prudentia roborabitur*. Eo enim temporis intervallo, persecutione non intermissa, innumeri alii, Laurentii vestigia sequentes, promti & alacres martyria subiere. Lætanter passorum multitudinem qui scire cupit, Ecclesiasticos adeat annales, lustretque Baronium ad annum Christi 262., nec non Du-mesnillum ad 259., quibus in locis de Valeriani, & Gallieni persecutione sermo est.

22. Restaurare præterea cæleſtem Sion magna ex parte ob Angelorum ruinam sic Deo placuit, triumphantibus tot Martyribus Laurentio Duce: Ea nimirum ratione, qua sicut lucifer, sapientiæ vento inflatus, complures seduxit Angelos; ita exsurgeret in terrestri Ecclesia Levita hic magnus, sapientiam habens, quasi Angelus Dei, cum summa humilitate conjunctam; ut sua operante sapientia, pugnans contra principes tenebrarum, asseclas plurimos sibi adjungeret electorum hominum, quibus cæleſtis patriæ damna repararet: quin immo & in se ipso concludens dotes illius, qui fuit *initium viarum Domini*, eas in gloriam conditoris expendens, paradiso restitueret, deperdita quæ fuerant bona in persona luciferi. Postremum hoc, quod diximus, pia consideratione scrutemur. Dona etenim sublimissimi quondam illius spiritus, qui de cælo cecidit, Ezechiel sub Tirii regis typo commemorat xxviii. 4., & seq., sic eum alloquens: *In sapientia, & prudentia tua acquisivisti aurum & argentum in thesauris tuis. In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione multiplicasti tibi fortitudinem.. Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & decore in deliciis paradisi Dei fuisti. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topatius, & jaspis, chrysolitus & onyx. & berillus, sapphirus & carbunculus & smaragdus. Aurum opus decoris tui... Tu Cherub extentus & protegens, & posui te in monte sancto Dei. In medio lapidum ignitorum ambulasti*. Hæc plane in sensu mystico intellecta dona, quæ lucifer, superbia tumens, perdidit; sicut idem Ezechiel inquit: *Peccasti, perdidisti sapientiam tuam*: & cum ea pariter pretiosa quæque, ab eodem manantia sapientiæ fonte; quemadmodum sapientiæ vii. legitur: *venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa... & ignorabam, quoniam horum omnium mater est*: Hæc inquam, dona, in lucifero deperdita suam ob superbiam, restaurari visa sunt in uno Archilevita Laurentio, qui supremum in altitudine sapientiæ suæ firmiter tenuit ad mortem usque humilitatis gradum, quo nihil sublimius excogitari posset; dum non solum exinanitus, sed exultus etiam & pene ad nihilum pro Deo redactus, *adhuc se dixit indignum obtinere cælum*. Verba de illo sunt Matris Virginis ad Birgittam loco alibi citato. Puto igitur non displiciturum Lectori, si laudatum Ezechielis elogium singulas per sententias applicare conabimur in ejusdem amplissimi Martyris laudem; dum singulæ miro conspirant modo ad ejus illustrandam sapientiæ celsitudinem, quam intendimus (licet non satis valeamus, ut par est, pro merito suæ conditionis) extollere.

23. Recte siquidem Levitam beatissimum alloqui, quanquam indigne, possumus, dicentes: *In sapientia, & prudentia tua acquisivisti aurum, & argentum in thesauris tuis*. Sapienter quandoquidem & prudenter distribuens in Christi pauperes Ecclesiasticas sibi creditas facultates, non ad jacturam, sed ad emolumentum id sibi rediit per acquisitionem cæleſtium thesaurorum. Neque minus in gloriam ejus prosequi valemus, addentes: *In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem*. Nam in præfata dispensatione thesaurorum (quæ vere magna negotiatio sibi fuit) multitudinem suæ sapientiæ adhibens, non solum de futuris sibi providit, providit & egenis, avarosque divites dimisit inanes; sed præterea inexpugnabilem multiplicavit in suo pectore fortitudinem. Exinde enim intrepidus, nihilque veritus formidabilem Cæsaris majestatem, semel, & iterum mira libertate derisit, cunctaque tormenta diaboli deridendo contempsit. Porro quod scite sapientissimo huic Viro sententia illa conveniat: *Tu signaculum similitudinis*, nempe *Dei*: ex plurimis in præsentis operis decursu similitudinibus, clare fecernitur, quam multiformiter assimilatus fuerit Filio Dei. Sed ut Ezechielis sensum, juxta Ugonis placitum, propius tangamus, qui ait: *Signaculum*, idest, *habens expressiorem similitudinem Dei in scientia, ratione, & potestate*: Dicimus, Levita nobilis vivaciorem istam similitudinem Dei in se declaravit; quum firmis argumentis, rationibusque certissimis, ac fere Divina quadam reprehendendi potestate adhibita, super illum regem,

gem, quem ceteri pertimescebant reges terræ, visus est expressius illi similis, qui *Rex regum est, & Dominus dominantium*.

24. Nec moramur eidem verbo subtexere: *Plenus sapientia, & perfectus decore in deliciis paradisi Dei fuisti*: Nimirum, *dum adhuc corpore in terra degeres*. Interius enim felicissimus Juvenis Divinæ contemplationis sapientia, sive dulcedine repletus; exterius vero sanctæ conversationis decore, seu pulchritudine, perfecte resplendens; per unam sibi, per alteram aliis paradisi deliciis affluebat. Quanquam Ecclesiasticus XLVII. 16. utramque affluentiam uni sapientiæ tribuat, dicens: *Repletus es quasi flumen sapientia & terram retexit anima tua*. Legitur juxta græcam versionem *contexit*, sive operuit, ad continuationem allegoricam fluminis, terram inundantis. Et non incongrue quidem; nam ipse conversationis decor a sapientiæ impletione procedit; ideo affluentia deliciarum, obveniens aliis, repletioni sapientiæ, quæ in nostro erat Sancto, ultime tribuitur; licet proxime ab ejus conversationis pulchritudine proficisceretur. Quod autem vulgata inquit: *in deliciis paradisi Dei fuisti*: Vertit Hebræus: *Eras in horto Eden*: idest, in terrestri quasi paradiso eras; ubi quondam positus fuerat Adam, videlicet *Eden*, quod vocabulum idem sonat ac *delicium* & *voluptas*. Hoc vere mirabile visum est in Laurentio, quod & Bernardus testatur in cantica, dicens: *Dum in craticula erat, ab horto non aberat*: nempe in horto deliciarum & voluptatis se residere aperte monstravit quemadmodum jucundus ejus testabatur vultus.

25. His adjicimus laudibus: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum: Sardius, topatius, & jaspis, chrysolitus, & onix, & berillus, sapphirus, & carbunculus & smaragdus*. Sapientia, quæ, ut diximus, auriga virtutum est, omnes pretiosos lapides mysticos in Viri beatissimi ornamentum invexit. Trinus vero ternarius horum lapillorum, quos notat Ezechiel, silentio pressis aliis, quasi Divinam indigitat perfectionem, nempe appropinquantem Deo per novem gradus, uti Angeli eidem per novem proximant choros. Multa de iisdem lapidibus pertractant Interpretes litterales, ac mystici. Nobis vel summis digitis attigisse sufficiat; dum attendimus ex eorum variis proprietatibus in sardio *constantiam*, in topatio *intelligentiam*, in chrysolito *castitatem*, in onice *patientiam*, in berillo *sobrietatem*, in sapphiro *justitiam*, *spem* in smaragdo, in carbunculo *caritatem*. De quibus virtutibus, Sanctum Laurentium exornantibus, partim loquuti jam sumus, partim infra dicemus, prout opportunis se offerent ad considerandum locis in præsenti tractatu. Et quia non de infusis, ut adnotavimus, sed de acquisitis, sive Theologicis, sive Cardinalibus sermo est, quas certe omnes cognitio & scientia præcedere omnino debet, immo & in se compaginare, quasi gemmas in auro; cui sapientia comparatur; huc spectat, quod etiam scriptum est: *Aurum opus decoris tui*. Explicat Ugo: *Quia sapientia decoratus*: scilicet velut aureo vestimento, in quo virtutes, quasi pretiosi lapides, sunt insertæ.

26. Postrema denique Prophetæ verba intelligimus dicta esse, veluti ore Christi ad Archimilitem suum, nempe: *Tu Cherub extentus, & protegens, & posui te in monte sancto Dei. In medio lapidum ignitorum ambulasti*. Cherub interpretatur. *Quasi Magister*, vel *quasi pugnans*, aut *multitudo cognitionis, & scientiæ*. Qui Martyris acta serio perpendit, manifeste cognoscet relatas denominationes eidem signanter convenire, consideratis ipsius magisterio, multitudine scientiæ, pugnaque percelebri, queis in Ecclesia Dei peculiari gloria se distinxit. Quod autem celebratur *extentus*, & *protegens*: nuper citatus Doctor de S. Caro luculenter exponit, dicens: *Extensio refertur ad affectum, & protectio ad effectum. Quæ duo notantur Esaiæ 58. c. Si effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleveris, orietur in tenebris lux tua*. Perspicuum est autem utrumque in Laurentio fuisse completum, qui ineffabili cordis affectu se ad lacrymas usque resolvens, compassus est miseris; & caritatis effectu venit illis suppetias in auxilio opportuno. *Posui te*, ait ad eum Dominus, *in monte sancto Dei*, hoc est *Patris mei*. In monte videlicet altissimæ perfectionis, justitiæ, & omnigenæ sanctitatis exaltavi te. Plures sunt montes justificationis sublimes, & quidem alii aliis eminentiores; in quibus sancti, hanc viventes vitam, a Deo collocantur, & sublimantur: Unde in psalmis legimus: *Justitia tua, sicut montes Dei*. Montem vero Sanctitatis, super quem Deus posuit Levitam Laurentium, licet Ecclesiæ Patres sermonibus suis edicere conati sunt; quia tamen se deficere in ejus præconiis declararunt; dicemus potius, quod celsitudinem justitiæ & sanctitatis ejus sola Dei scientia comprehendit. Quid tandem, pro hujus alloquii conclusione, fuerint igniti lapides, super quos hic magnus heroum Heros ambulavit, velut præcipuus altee Cherub, in monte sancto Dei positus; explanat Fulgentius, vel quisquis vetusti sermonis, *Qui beati*; auctor extitit, dicens: *Imponitur itaque in refrigerosum lectulum craticulæ flammantis, & Hippolitum dimittit Hæredem. Tradidit ei gemmas carbonum, ut de contemptu tormentorum & ipse sibi hæres faceret ornamentum. O Margaritæ prunarum, quibus Laurentii viscera decorantur!*

tur! Ignes anhelabant, & gemmæ micabant, & martyris membra fulgebant. Super hos autem ignitos lapides ambulasse, quasi super pavimentum, stratum pretiosis carbunculis ea spiritus libertate, mentisque tranquillitate, ac vultus hilaritate, dum toto jaceret corpore ferreis innodatus catenis super caminum urentem, perspicuum est. Nam quod dicebamus, *ambulasse*, ideft, spiritu calcasse prunas igneas, procul dubio argumentum fuit maximum cherubicæ ipsius sapientiæ, atque altitudinis sanctitatis: super quem Dei montem velut Cherub extentus, obumbravit Christi Ecclesiam, eam protegens, ac defendens, contra perfidos idololatras doctrinis solidissimis, potissimis & exemplis.

27. Et tamen tantæ virtutis exhibens expetimenta, in profunda jacebat suæ humilitatis abysso; adeo ut, quemadmodum supra notavimus, indignum se obtinere cælum assereret. Ita humilitatis ima summis consocians virtutum operibus, sapientiam, luciferianæ contrapositam sollertissime custodivit: quamque sapientiam jure optimo supra laudatus Ecclesiastes num. 17. supremis extollens laudibus, ab altera discrevit principis tenebrarum, cujus male prodigus ipse diabolus fuit. Ait enim rex ille Jerusalem, Davidis filius: *Hanc sub sole vidi sapientiam, & probavi maximam*. Ad distinctionem quippe sapientiæ luciferi, quæ supra solem fuerat in Empirei atriis, super ceterorum Angelorum scientiam maxima, dictam heic intelligimus Laurentii sapientiam, quæ in terris *sub sole* resplenduit *maxima*. Quaque multo fulgore mundum illuminans, accedentibus turmatim gentibus ad Fidem Christi ex omni natione, quæ sub Cælo est; ob infatuati prævaricatoris, ceterorumque rebellium angelorum perditionem, cælestis patriæ damna compensare curavit. En ad quam sublimem gloriam elevavit humilem spiritu sapientia, quando juxta librum Sap. x. 12. *Certamen forte dedit illi, ut vinceret, & sciret, quoniam omnium potentior est sapientia*. Tum sane Levita præcelsus, officio, ac dignitate primus inter septem diaconos in terris Angelus, mane oriri visus est in cælestibus, quasi alter Lucifer, numquam inde casurus, sed incomparabili gloria & honore triumphaturus æternum.

CAPUT II.

De Temperantia, ejusque partibus, ideft Continentia, Sobrietate, Clementia, Modestia, & Humilitate, queis Levita sanctissimus ornatus fuit.

Postquam tenuit nos contemplatio magnalium Prudentiæ & Sapientiæ nostri Viri Divini, variato nunc mentis objecto ad resumtionem Spiritus nostri fecunda Cardinalium virtutus piæ considerationi se sistit, quæ hominem perficit in ordine ad se ipsum; ubi aliæ ad bonum etiam se extendunt alienum: quod vix Temperantia directe facit, secundum unicam *Clementiæ* partem. S. Augustinus Cardinalem virtutem istam lib. de libero arbitrio sic declarat: *Temperantia est affectio coercens, & cohibens appetitum ab his, quæ turpiter appetuntur*. Si tamen vocabulum *turpiter* idem heic sonat ac *impudice*, ut passim accipitur; dicendum est, sanctum Doctorem præfatam virtutem, non secundum omnem sui latitudinem, sed secundum potiorem ipsius partem explanasse. Non enim in solam libidinis turpitudinem Temperantia suam exerit vim comprimentem, sed præterea ad coercendos alios non rectos exsurgentes animi motus: ut inquit Tullius in Rhet. ac in lib. de Off. docens, quod virtus ista in ordinem redigit potentiam cum concupiscibilem, tum irascibilem rationalis animæ. Ad brutorum differentiam, quæ, virtutis experta, temperate motus animales ignorant. Quocirca de homine, Temperantia destituto, David ait: *Comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*. Contra vero alter, qui virtutis hujus honestate decoratur, mundo corde, ab omni carnis & spiritus inquinamento liber, ideft, a peccatis carnalibus, puta, crapulæ, ebrietatis, atque luxuriæ; nec non a spiritalibus noxis, uti sunt peccata superbiæ, ambitionis, iræ, ac invidiæ, immunis; integritatem ac omnigenam incorruptionem servat: qua fit Sanctis Angelis socius, Deoque proximus, & familiaris: sicut Sap. vi. 20. legitur: *Incorruptio facit esse proximum Deo*. Sed quia inter varias peccati corruptiones, quas arcet a Sanctis Temperantia, una est, quæ *luxuria* in primis dicitur; inde est, quod eadem Temperantia, secundum hunc respectum, *continentia* vocetur; quod continere in se hominem faciat, ne diffluat ad impudica.

2. Appetitus autem duplicis est generis, *rationalis* scilicet unus; *sensitivus* alter. Ille superioris substantiæ potentia est; quam subtiles nonnulli Philosophi ab animæ voluntate vix secernunt: alter inferioris partis est potentia; de quo appetitu Gen. iv. notatur: *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius*. Quan-

quam dominium iſtud ſuperioris in inferiorem ſubſtantiam doctores aſſerant, non eſſe diſpoticum, cui pars inferior reſiſtere nequeat, ſed politicum. Unde ſequitur, poſterior hæc pars priori contradicat, acremque in eandem committat pugnam; nolens ejus acquieſcere juſſis. Notandum eſt tamen, per hanc, quam invitus homo ſuſtinet, rebellionem ſenſus, lilium puritatis ejus minime lædi, quin potius ſpiritalis ejus fragrantiæ mirum tum odorem exhalare. Virtus enim tentata, reſiſtendo magis intenditur, ac roboratur. Tota igitur ratio meriti, vel demeriti in ſpiritalem animæ rationalis refunditur appetitum: per quem homo bene vel male, laudabiliter vel vituperoſe in amoris actum exit. Hinc Auguſtinus libro *De ſubſtantia dilectionis*, ſuper IV. Joan. rem ſic exponit, dicens: *Medium eſt cor hominis, unde fons amoris erumpit: Et cum per appetitum ad exteriora decurrit, cupiditas dicitur: cum vero deſiderium ſuum ad interiora dirigit, charitas nominatur .... Malorum radix cupiditas, bonorum charitas*.

3. Demonſtravimus autem lib. I. de Virt. Theol. cap. 3., S. Laurentii deſiderium non ad exteriora carnalia defluxiſſe, ſed ad interiora ſpiritus ſe ſe levaſſe; propterea nulla in eo fuit putida cupiditatis aqua, vergens ad ima; ſed unus caritatis rivulus aquæ vivæ ſalientis in vitam æternam. In carne ſiquidem præter carnem vivens, ſicut Juſtinianus ſcribit: *Carnis nihil ſentiebat in mente*. Certe Patres de puritate Sanctiſſimi Levitæ loquentes, ſummis eam laudibus celebrarunt. Leo namque magnus rarum hunc Dei Miniſtrum *Immaculatum Præſulem*, *Levitamque caſtiſſimum* nuncupavit. Qua *puritate innocentis vitæ*, juxta Maximum Taurinenſem, angelicus Miniſter Domini *Apoſtolico ſe conſortio copulavit*. Ad iſta vero, quæ homil. I. in S. Laur. ipſe S. Epiſcopus effatus eſt, adjecit hom. 2. *Nihil aliud judicandi detulit, quam vitæ mentis conſtantiam, & illæſæ conſcientiæ puritatem, devotam Deo offerens animam, & caſtiſſimum tradens perſequenti corpus ad pœnam*. Hanc beatæ vitæ caſtimoniam, & nitorem conſiderans Seraphicus Doctor, mirabundus, illud Martyri ſacravit elogium: *Auro nihil eſt purius, non enim, ut alia metalla, rubiginem contrahit a terra: ſic Beatus Laurentius nullam peccati rubiginem contraxit*. Per quæ Patrum teſtimonia & ſi præcipue Laurentiana caſtitas prædicatur, una tamen ſimul omne Temperantiæ genus in eo fuiſſe concluditur, quodlibet inquinamentum carnis ac ſpiritus procul excludens: cum quo plena vitæ puritas conſiſtere nequit. Neque ramen his contentus Dionyſius Carthuſianus (vir, ut ait Berllaminus de Script. Eccleſ.) *ſanctiſſimus, & doctiſſimus*, poſtquam de noſtro temperantiſſimo Levita inquit: *Cum ingenti cordis munditia deſervit Altiſſimo:* auctoritatem adjicit univerſalis Eccleſiæ, qua *ſingulariter Sanctus Laurentius proponitur Clericis omnibus in exemplum, ut ejus caſtitatem ſectentur*. Illud mihi magis mirabile eſt, quod eadem S. Eccleſia poſt actum ſacrificium cunctis Sacerdotalis ordinis præſcribit in gratiarum actione, ut perſolvant commemorationem S. Laurentii; qua mereantur a quibuſvis emundari vitiis, animæque inquinamentis. Vultque huic in carne Angelo impenſum ſingularem id genus honorem; quod non facit neque pro Apoſtolis, neque pro aliis omnibus novi Teſtamenti Sanctis, ut quotidiana integra oratione ſalutentur. Inde colligere fas eſt, quanta ratione S. Auguſtinus confeſſus fuerit, neſcire ſe in Laurentio meritum tantæ puritatis condignis extollere laudibus. Exclamanſque ſermone 38., admiratione plenus, inquit: *O Sancte Laurenti, candidus mente, candidus & corporea veſte, non valeo condigne laudare meritum tuum*.

4. De hoc Angelico Juvene ſcribit Ferrerius, quod a teneris annis, quum adhuc eſſet in Hiſpania, *ſic ſe conſervabat in virginitate, in tantum quod odor bonæ famæ ſuæ redoleret uſque Romam*. Si autem in adoleſcentulo virginitatis ſuæ lilium talem exhalavit odorem, ut ex Iberia uſque Romam fragraverit; qualem longe lateque virtus eadem emittere debuit, creſcentibus annis, odorem ſuavitatis; quum ille ad ſupremum evectus eſt Archidiaconi dignitatem: quo temporis ſicut ad perfectam venerat ætatem, ita virtus omnis eum eo culmen perfectionis attigerat? Conjugalem continentiam Simonis Sacerdotis magni commendans Siracides L. 8., non fragrantiæ unius tantum lilii aſſimilandam eam duxit, ſed integro redolenti lilieto, ideſt, ingenti liliorum multitudini, prope rivos aquarum enaſcenti; teſtificans, quod ille fuerit: *Quaſi lilia, quæ ſunt in tranſitu aquæ:* nempe acutiſſimum puritatis conjugalis ſpargens odorem, complurium jugalium ſimul continentiam excedens, ac ſuperans. Ecce odor virginalis continentiæ angelici noſtri Levitæ fines Catholici Orbis, implevit; quomodo non magis ipſe Diaconus dicendus eſt flos virginei pudoris, innumera exæquans lilia in odoris ſpiramine; ita ut non ſingulari, ſed plurali vocabulo appelandus ſit: *Quaſi lilia, quæ ſunt in tranſitu aquæ?* Id innuere videtur Spiritus Sanctus, quum citato ſcripturæ teſtimonio alterum connectit, ſtatim addens: *Et quaſi thus redolens in diebus æſtatis, & quaſi ignis effulgens, & thus ardens in igne*. Quantum capio, ut intelligamus, ille maxime ac in ſuperiori ordine virginalis continentiæ celebrandus ſit, *quaſi lilia in tranſitu aquæ*, qui redolere aliquando debe-

debebat, *quasi thus in diebus æstatis*, ac splendescere, *quasi ignis effulgens*: nec non, & ardere, *quasi thus in igne*, Sacrificium Deo in odorem suavitatis oblatus.

5. *Facies candelabrum ductile de auro purissimo* (ait Deus ad Moysen Exod. xxv. 31.) *ac lilia ex ipso procedentia*. Candelabrum istud, secundum vulgarem significationem, totum Ecclesiæ corpus denotat; præsertim vero ac sigillatim celebriores quosdam Sanctos; in quibus septem dona spiritus eminentiori lumine refulserunt, in septem configurata lucernis: uti exponunt interpretes. Quam bene autem nostrum adumbret Martyrem, ex Sanctorum Patrum doctrina colligimus; qua illum prædicarunt *probatum aurum Dei*. Atque, ut de summa ejus ductilitate sileamus (de qua dicendum erit ubi de ipsius obedientiæ virtute tractatum habebimus) alteram adducere non omittemus caussam, typi propositi: quia nimirum figuratis septem diaconorum principibus in septem Apocalypsis candelabris aureis, juxta eruditionem Sancti Hieronymi, alibi expositam, Levita maximus, de quo loquimur, quum præcipuum in iis tenuerit locum, procul dubio veluti candelabrum de auro purissimo, speciali quadam excellentia præostensus apparuit; unde invicem concordare videntur utriusque Fœderis paginæ. Super similitudinem autem, erutam a visione S. Joannis, non nihil diximus: restat, pandamus aliquid in expositionem Mosayci candelabri, in quo plura in unum concurrunt mysteria, nempe & septenarius ejus lucernarum numerus, præsignans septiformi Dei spiritu nostrum Diaconum illustratum; & positio illius juxta altare panum propositionis, ac alterum Thymiamatis, indigitans Beatissimi Levitæ ministerium standi ad aram proxime; & aureorum liliorum copia, virgineæ castitatis ejus innuens amplitudinem; quam supra lilieto comparandum adstruximus. Concurrunt, inquam, enumerata, ut in splendidissimo typo fulgentissimum Prototypum dignoscamus. Verum, ut de hac aureorum liliorum copia quippiam dicamus, quæ maxime conducebat ad aurei candelabri pulchritudinem; scitu dignum est, quod nulla ejus pars sine liliis apparebat; sed undique in lateralibus sex brachiis & in hastili florescens, splendoris simul & pulchritudinis spectaculum se prodebat. Sane omni tempore vitæ suæ beatus Laurentius, velut terra supernæ gratiæ aquis irrigata, tot produxerit in cunctis suis operibus puritatis lilia, quot diebus singulis suæ castimoniæ argumenta perpetuo edidit, exploratissimum est. Quare candidatus apparuit multis meritorum virtutibus, & dealbata nive candidior Spiritus Sancti muneribus: cujus candor in enatis terræ liliis, albedine prima decoris, sibi symbolum vindicavit. Verumtamen, quum in Archidiaconum Romanæ Ecclesiæ admirabilis Juvenis assumtus apparuit, tum instar candelabri aurei in domo Domini effici visus fuit eodem artifice Sancto Spiritu; unde a Venerabili Ruperto appellari meruit pressa quadam ratione *Opificium Spiritus Sancti*. Nam & aurum mysticum erat, priusquam ad Levitieum sublimaretur officium propter ingentem suæ caritatis fulgorem; quemadmodum ipse Rupertus eodem lib. de Fortitud. prius illum salutat, dicens: *Aurum Dei Patris*: ex hoc igitur Dei Patris auro Spiritus, almus artifex, suum fecit Opificium, idest aureum candelabrum: sicut ex uno eodemque auri talento typicum in veteri lege fuerat malleatione productum, septifidumque formatum ad septem sustinendas lucernas per sex calamos & unum hastile, ut colluceret in templo Dei, proxime ad aram positum.

6. In septenario autem relato calamorum numero universitatem operum in Archetypo intelligimus, in quibus septem dona Spiritus, veluti lucernæ ardentes, resplendebant, ita ut nil in sibi commissis Archidiaconatus officiis Laurentius egerit, in quo divisim non eluxerit aut donum sapientiæ vel intellectus, aut donum consilii vel fortitudinis, aut donum scientiæ vel pietatis, aut donum divini Timoris, sicut decet filios Dei, salva inter unius & alterius timentis donum disparitate. Caritas autem servilem dumtaxat expellit timorem, non filialem, quem potius auget magis ac magis, pro ut ipsa perfectior erit. Descendentes quo circa nos ad lilia, quæ de hastili aureo aurea procedebant (quemadmodum & calami suis cum scyphis) concludimus, in cunctis virginei Levitæ gestis, caritate (quæ auro comparatur) formatis, nulla fuerit pars, opus nullum, in quo Levitica non effloruit incorrupta castitas; non jam assimilanda liliis, quæ natura parit satis fragilia (atque, ut Basilius de iis ait in psalmum 44., quamvis pulchri sint flores, facile tamen marcescunt) sed liliis sancti candelabri aurei, nimirum supereminentiori virtute caritatis corrumpi nescíis: pro ut inquit Joannes Apostolus Epist. 1. cap. 3. *Qui in Deo manet, non peccat... & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est*. Idque intellectum volumus in sensu conduplicationis, & ex vi status, in quo Minister ipse Deo sacer erat: uti communiter loquuntur Theologi, & Interpretes contra Beguardos, & Beguinas, ac Unctos in Anglia. Neque enim innotescit nobis, utrum nec ne Levita magnus in suo perfectionis meridie fuerit in gratia confirmatus, sicut contigit Apostolis, licet iis a Sanctis Patribus comparetur. Unum certi habemus, quod sicut reapse ingens ejus *Caritas*, juxta Leonem magnum, *superari flamma non potuit*,

potuit, ita puritatis ejus lilia, ex eodem caritatis auro manantia, nullo potuere vitiorum igne corrumpi: quod ad auri comparationem salvandam satis est; unde casta desideria, castaque ipsius in omnibus exercitia, prædicare possimus, aurea fuisse perennitatis lilia, ex tam admirabili candelabro aureo procedentia.

7. Hæc est illa continentia, de qua Martyr excelsus, Birgittæ quondam apparens, loquutus est lib. 1. Revel. cap. 23., dicens: *Ego cum essem in mundo, tria habui: Continentiam ad me ipsum, Misericordiam ad proximum, Charitatem ad Deum*. Omni virtutum genere fuerat exornatus in terris; & tamen de Cælo apparens, trium dnmtaxat memoriam fecit, atque inter ipsas tres virtutes Castitati primum attribuit locum, dein Misericordiæ, tandem Caritati, ascensionem suam ad Deum innuens fuisse dispositam per tres veluti breviores gradus, quorum primus, & fundamentalis ejus fuerit Castitas. Haud secus quam album sericum, fundamentum est aurei ornatus, supra elaborati, phrygio, puta, opere; vel uti Salomon supra ebur, electum ad rei fundum, auri ornamentum induxit. In ebore castitas, in auro, ut jam diximus, caritas designatur, quæ cor purum supponit sibi. Et quia de Misericordia Sancti Levitæ sequenti capite sub tertia virtute Cardinali tractaturi sumus, subsistere nos modo convenit in consideratione prolatæ similitudinis salomonici operis ad illustrandam Martyris Castimoniam, non absque adhærentis sibi caritatis ornatu, cujus illa fundus erat. Habet autem liber tertius Regum x. 18. *Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem, & vestivit eum auro fulvo nimis. Non est factum tale opus in universis Regnis*. Eadem pene sunt de hac re verba 2. Paralip. ix. 17. & 19. Familiare vero Mysticis est, per Salomonis thronum, Christi solium intelligere, nempe sanctissimam Dei Parentem, propter excellam ejus castitatem & caritatem vere eburneum ornatum auro purissimo: cui simile in universis regnis neutiquam inventum est. Allegorice tamen nonnulli Doctores eandem exponunt libri Regum sententiam de qualibet animà justi, quæ *sedes Dei* est, secundum Gregorii doctrinam hom. 39. in Evang. eburnea ob vitæ candorem, auro illita ob gratiam sanctificantem, quæ ipsa est caritas. Licebit iccirco & nobis potiori quadam ratione, post sacrosanctam Virginem, inter justorum animas aspicere Levitam beatissimum, in grandi hoc eburneo aureoque throno præsignatum. Opus sane grande, opus magnificum: quemadmodum de eo canit Ecclesia: *Sanctitas & magnificentia in sanctificatione ejus*.

8. Et quidem Salomonis thronus magnam sibi admirationem intuentium conciliavit, quia constructus quum esset ebore, grandis nihilominus fuit, atque sua in amplitudine auro purissimo perlitus. Plinius 8. hist. natural., aliique referunt, Ebur esse solos duos elephantis dentes prominentes, qui sunt ei velut cornua. Quare ob rei penuriam & raritatem sæpe ab artificibus substituuntur alia elephantum ossa pro ebore. Adhuc tamen eo devenit Salomonis Regis potentia, ut ex vero ebore solium sibi erexerit, magno elephantinorum dentium perquisito numero. Illudque obrizo vestierit auro, haud minus raro. Verum quod rex iste potens in typo perfecit, id Rex regum, æterni Patris Filius, in veritate complevit, S. Laurentium animatum sibi constituens eburneum thronum: cujus puritatis & caritatis pretium, longe quamvis & ex ultimis esset terræ finibus, eam nihilu secius subministraret materiæ granditatem ut omni ex parte magnificentissimum absolveretur opus, nullo invento illi simile. Unde Augustinus de ipsius eburneo candore loquens, serm. 38. ait: *O Sancte Laurenti candidus mente, candidus & corporea veste.... Quem tibi similem comparabo?* De fulvo autem Caritatis auro Justinianus inquit: *Incomparabili extitit sanctitate*; quare jure optimo peculiari quadam, ut dicebamus, ratione proprium sibi fecit illud divini sermonis elogium: *Non fuit tale solium in universis regnis*. In quo sedens Christus Dominus, *Rex pacificus, magnificatus est super omnes reges universæ terræ*.

9. Turris utique eburnea, domusque aurea veraciter benedicta Virgo prædicatur, cujus ebori castitatis, cujus auro caritatis nemo est qui mysticum ebur, vel aurum alterum audeat comparare. Veruntamen, concedi possit venia, videtur, dicenti, si licet dicere: Sedit in suo Christus thalamo eburneo & aureo, in virginali utero per incarnationis mysterium, sed mundo incognitus; immo & postquam natus, processit, tanquam sponsus de thalamo suo, vilus est quasi absconditus vultus ejus; unde nec reputatus est Filius Dei a mundi principibus, eorumque populis ad plura sæcula; exceptis iis, qui præordinati erant ad vitam æternam: atque, ut cum Apocalypsis loquamur libro, cap. xii. 5. & 6., postquam *raptus est Filius ejus* (idest Virginis) *ad Deum; mulier fugit in solitudinem*: a facie scilicet iræ draconis, habentis capita septem, & in ipsis capitibus diademata septem. Quo in septenario numero universitas infidelium regum terræ designabatur, Christum in suis cultoribus persequentium, sive Mulieris Filium, qui aliquando *recturus erat omnes gentes in virga ferrea*, ut ibi legitur: consequenter recturus etiam & earum reges, conversos ad Fidei veritatem. Hoc autem, Prudentii testimonio, neutiquam factum est, nisi postquam

Lau-

Laurentio duce, ritum Roma triumphavit barbarum. Innumeri fuerunt Martyres per Orbem terrarum, quotque milites, tot duces; quotque Christi testes, tot ejus gloriæ throni per tria ferme sæcula; veruntamen de illorum nemine apud Patres reperimus scriptum, quod de Laurentio, penes laudatum Vatem; nempe ut apparuit in hoc throno eburneo, simul & aureo Rex regum sedens, suamque potentiam & majestatem ostendens in ejus constructione, nullo impetu portarum inferi evertibili, nullique rei pretiosæ comparabili (canit Poeta sanctus stroph. 125.)

Refrixit ex illo die
Cultus deorum turpium:
Plebs in sacellis rarior:
Christi ad tribunal curritur.

In admirationem quippe raptæ Romanorum turmæ, visa illius triumphalis solii structura, dicere invicem potuere: *Non est factum talis opus in universis regnis: quid moramur, quominus Auctori tanti operis nomen demus?* Dederunt Romani, dederunt subsequenter & eorum reges (quorum primus Constantinus magnus) sua Christo nomina; atque ad Imperatorum exemplum, ceteri reges terræ. Qui omnes vel facto contestati sunt, quanta fuerint admiratione capti, ubi eis innotuit magnitudo & excellentia hujus, quem laudamus, Divini Salomonis throni; dum, christiana religione ab eis suscepta, exarserunt omnes ubique terrarum ad magnifica Deo dicanda templa sub nomine Sancti Laurentii Martyris; quo futuris temporum mandarent ætatibus consignatum, quam præcipue in hoc Martyre Levita, tanquam in eburneo, aureoque solio suam ob inesfabilem castimoniam & caritatem, *Rex pacificus magnificatus est super omnes reges universæ terræ*: quandoquidem thronus alter huic, qui Romæ visus est, similis neutiquam apparuerit in universis regnis Catholici Orbis.

9. Hæc ad Laurentianæ Castitatis præcipue laudem (quæ perfecte absolvi numquam potest) consideraffe vel breviter contenti simus, qui ad alteram virtutis Temperantiæ partem contuendam invitamur: *Sobrietas* hæc est, quæ proprie accepta, cibi & potus parsimonia constat: late vero sumta, moderatum respicit externum corporis cultum. Utroque modo virtutem eandem in sancto Archilevita considerans Ferrerius, de ipso inquit: In admissa summi Diaconatus dignitate, *non mutavit statum, vel modum vivendi, sed vixit, sicut prius in cibo, potu, vestitu, & abstinentiis.* Sane cum ex aliis didicerimus Patribus, sanctissimum Juvenem fuisse omni morum probitate conspicuum, perpetuumque virtutum omnium domicilium; quod videlicet ab omni hujusce vitæ & carnis concupiscentia mentem abstraxisset, atque virginem una cum corpore animam conservasset; consectarium inde fluit, eam excoluerit sobrietatem, quæ procul a se arceret omne id, quod carni posset insolescendi subministrare fomentum. Prudentissimus namque quum esset, haud temere confidebat in accepto Divinitus supremo continentiæ dono; sed timebat potius, ne sobrietate sepofita, tanto beneficio redderetur indignus. Maxime quum perpenderet ex officiorum suorum redundantia, & adjectis huic circumstantiis, in curandis nimirum viduis, pupillis, egenisque virginibus, nihil deesset, quominus acriter ejus oppugnaretur virginalis castitas. Adde, sapientem Virum, cujus conversatio. interior semper in cælis erat, non ignorasse: *Potus satietate aciem mentis obtundi, & ciborum nimietate vigorem cordis hebetari*: Quid, his perspectis, exosum magis sibi esse potuit, quam inveniri corporis repletione gravatum? Magna, iccirco sentiendum est, ipse vixerit parcitate ciborum, potusque moderamine; ut non dubitemus in commendationem ejus Sancti Ambrosii convertere præconium; quod in honorem Sanctissimæ Dei Genitricis exaratum invenimus lib. 2. de Virginibus post initium: *Quid ergo*, habet, *exsequar ciborum parsimoniam, officiorum redundantiam, alterum ultra naturam superfuisse, alterum pene ipsi naturæ defuisse. Illic nulla intermissa tempora, hic congeminatos jejunio dies. Et si quando reficiendi successisset voluntas, cibus, plerumque obvius, qui mortem arceret, non delicias ministraret. Dormire non prius cupiditas, quam necessitas fuit, & tamen cum quiesceret corpus, vigilaret animus: qui frequenter in somnis aut lecta repetit, aut somno interrupta continuat; aut disposita gerit, aut gerenda prænuntiat.*

10. Appendix quædam sobrietatis *Vigilantia* est, de qua nuper Ambrosius egit. Est enim, secundum actum, *somni parcitas*, parcitati sobrietatis affinis. Unde Apostolus 1. Thessal. cap. v. utrasque connectit virtutes, scribens *Vigilemus, & sobrii simus.* Haud aliter Ap. Petrus ep. 1. cap. v. 8. inquit: *Sobrii estote, & vigilate.* Immo & Dominus noster postquam suos admonuit discipulos, Lucæ xxi. 34. dicens: *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, & ebrietate*: protinus addidit: *vigilate, omni tempore orantes.* Connexionem earum Bernardus in cantica explicat, de se inquiens: *Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tædeat.* Onerato siquidem ventre, facile supervenit somnus. Nostro autem beato Juveni miram ob suam abstinentiam valde amica vigilantia erat. Qua virtute munitus, propria feliciter obibat munia, ratione habita cum ad se, tum rela-

tum ad alios : quanquam posterior supra populum vigilantia non ei fuerit imposita, nisi tempore, quo Diaconus initiatus ex septem principibus, oculus Episcopi effectus est; ut supra gregem Dominicum vigilaret. Præsertim vero ipsum oportuit esse vigilem, quum esset Archidiaconus renuntiatus: quo in munere, sicut Minister summus præpositus fuit, ita summum se vigilem prodidit; ne cuiquam in adversitatibus, in periculis, in necessitatibus, in angustiis deesset. Quam heroicam in eo vigilantiam operibus comprobatam, universales Fidelium in Urbe lacrymæ in tanti Viri amissione comprobarunt. Non est igitur opus, ut diutius in expositione istius Leviticæ virtutis immoremur. Dicemus quippiam potius de vigilantia ejus, respectu habito ad se ipsum perficiendum. Hæc enim comes illi perpetuo fuit a primo rationis usu ad vitæ usque finem.

11. In quatuor olim vigilias noctem Veteres dividebant per quatuor ter ductas horas. Primum horarum trium spatium *Conticinium* appellabant, secundum *intempestum*, tertium *Galli cantum*, quartum *Antelucanum*. Mystici doctores divisionem istam vigiliarum in spiritalem rem & sensum convertentes, ita ipsam in perfecto explanant homine; semel intellecto, nox sit præsens sæculum, quam noctem vir perfectus pertransit semper vigilans. Explanant, inquam, hi sapientes noctis præfatæ quatuor vigilias hoc ferme modo, dicentes: Prima vigilia est *Temporalium contemtus*, secunda *Carnis mortificatio*, tertia *Virtutum appetitus*, quarta *Desiderium æternorum*. Transeunt inde ad partitionem primæ vigiliæ, in tres nempe horas: dividuntque *Temporalium contemtum*, docentes, quod hora ejus prima sit contemtus divitiarum, secunda despectus dignitatum, tertia spretus deliciarum. Secundæ item vigiliæ, quæ est *Mortificatio carnis*, tres similiter horas assignant; una est victus tenuitas, altera vestitus asperitas, postrema laboris assiduitas. Horas pariter tertiæ vigiliæ, quæ est *Virtutum appetitus*, ita secernunt; horarum prior est largitio eleemosinarum, posterior effusio lacrymarum, ultima orationum instantia. Quartæ demum vigiliæ spatium, quo nimirum *Desiderium æternorum* extenditur, sic partiuntur; primum in temporalium oblivionem, tum in studium scripturarum, denique in Cælestium contemplationem; per quam Divina penetralia mentis acie videntur; in cujus exemplum Matth. XIV. discipuli Christum viderunt ad se venientem quarta noctis vigilia. Has percurrisse vigilias per rotam præsentis olim sibi sæculi noctem Sanctum Laurentium, liquide constat partim ex iis, quæ in præsenti commentario Virtutum Theologicarum & Cardinalium explanavimus, partim ex iis, quæ in ejusdem residuo explicaturi sumus. Superest quocirca, dicamus quippiam de vigilantia ejus, secundum litteralem sensum, quæ non minus ad eum in spiritu perficiendum necessaria fuit, quamque ille sollerter est amplexatus. Certe mira ejus sanctitas ab ipsa pueritia, ejusque non intermissa studia persuasum cuique faciunt, considerabile temporis spatium somno subtraxisse, sacrasque vigilias per noctes singulas repetiisse: quo posset flagranti ad Deum corde clamare cum Isaia XXVI. 9. *Anima mea desideravit te in nocte : sed & spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te*. Antelucanum heic pro *mane* vocabulo tempus intellige; nempe ante solis ortum, quem præcedit diluculum, sive aurora. Instruxerat enim eum Spiritus Sanctus illo sapientiæ monito XVI. 28.. *Oportet prævenire solem ad benedictionem tuam : & ad ortum lucis te adorare*. Idest ad prima lucis crepuscula. Inde oriebantur in cælesti hoc Homine castæ cogitationes, rationabiles voluntates, salubriaque consilia, summa cum mentis tranquillitate conjuncta, quæ beatum etiam serenumque illum in flammis urentibus reddiderunt.

12. Quod demum late ad sobrietatem pertinet, uti sunt corporis cultus, ejusque vestitus, Sanctum odisse rerum corporearum nitorem, vestesque splendidas, Augustini testificatione perspicuum fit serm. 81., inter Ambrosianos 1. de S. Laur., ubi legitur: *constitutus in corpore erat humilis, ignotus, & vilis:* Nempe coram oculis infidelium; quibus, maxime primoribus, nonnisi delicatiores, subtilioresque habitus, argento etiam & auro texti, splendescebant; vulgares autem vestes, queis Levita sobrius uti consuevit, despectui habebantur. Ideo cæcis illis, ducibusque cæcorum *vilis* apparebat. Exceptis itaque pretiosis, quibus in altaris ministerio Pontifici administrans, utebatur, sicut honor Dei, & Archidiaconalis ejus tum temporis poscebat dignitas, extra Sanctuarium, & si non sordidis, non agrestibus, non pannosis, certe vulgaribus, secundum Apostolica dictata, vestibus tegebatur, omni nobilitatis congenitæ ratione posthabita: sicut a die, qua ex Hispania discesserat, mos sibi fuerat. Hac de re fidem perhibet Virgo Deipara lib. VI. Revel. S. Birgittæ cap. 108., in visu apparente cum ea Sancto Laurentio, quum ait: *Ipse* (idest Levita sanctus) *sic cogitabat quotidie. Dominus Jesus Christus fuit nudatus, & derisus, quomodo ergo decet, ut ego servus vestiar delicatioribus?* Grande voluntariæ paupertatis exemplum! dumtaxat animadvertatur, quod sæpe meminimus, nempe in istius Viri sobrii manibus erant totius Romani Ecclesiastici ærarii claves;

ves; adhuc tamen tanta is parcitate viveret etiam in vestitu; ut a vulgari, despectaque non distingueretur gente. Perfectissimos scimus homines, qui, ut in Evangelica se conservarent, paupertate, divitias omnes a se penitus eliminare quantocius studuerunt; ne vel earum aspectu & fulgore quoquomodo caperentur, dicente Domino Matth. xix. 27. *Qui reliquerit domum &c. vitam æternam possidebit*. Quod & præstitit Laurentius adhuc puer. Veruntamen quum validioris esset ætatis, ad perfectiora sanctitatis dirigens gressus, ubi copiosiores præ bis, quas domi reliquerat, divitias templi Dei administrare jussus est, tanquam præpositus ad alendam in temporalibus amplam Christi familiam; id ultra miraculi patravit, ut non solum inter mysticas opum spinas incruentus volveretur? (juxta quod de divitiis super viii. Lucæ Gregorius ait: *Spinæ sunt, quia cogitationum suarum punctionibus mentem lacerant, & cum ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere, cruentant*: quare Sancti se ab iis elogarunt) sed etiam ne ad alimenta quidem, & tegumenta, sibi condecentia pro dignitate, quid pluris sumeret ex arca illa ditissima. *Vixit* (penciculate Vincentius ait) *sicut prius in cibo, potu, vestitu, & abstinentiis*. Unde vir in medio divitiarum positus, a Petro Chrysologo dignus est visus, qui diceretur, *Pauper opibus*. Nimirum instar illius, qui quum Dominus esset omnium, propter nos pauper est factus.

13. De *Clementia* ejus nunc opus est, pauca dicamus. Est virtus hæc amabilis valde, per quam benignitas odientibus impenditur, & nocentibus animi lenitas pro severitate vindictæ. Parcit enim clementia ignorantiæ atque nequitiæ inferentium mala; reddendo nonnumquam etiam bona pro noxis acceptis. Maximus autem hujus virtutis est apex, si pro summis toleratis maleficiis summa beneficia conferantur. Talis fuit Clementia Levitæ perinclyti: pro sibi gravissimis illatis offensis ponderosissima delinquentibus largitus est munera. Pessime nam a paganis habitus, injuriarum immemor, memor clementiæ: *A quibus patiebatur supplicia, ipsis divina beneficia prærogabat*. Verba sunt Augustini serm. 38. de Sanctis, apud Maurinos in Append. 316. Quæque ipsius Martyris firmantur actis, in quibus profertur, quam leniter Hippolytum ad Christum traxerit; a quo carceris præfecto in custodia detinebatur, iniquo utique Imperatori tradendus, quoties ad crudelissimam peteretur necem; & tamen ministro, agenti Cæsaris impii partes in inquisitione thesaurorum Ecclesiæ, quid, putas, clementissimus responderit Homo? *O Hippolyte*, inquit, *si credis in Dominum Jesum Christum, & thesauros tibi ostendo, & vitam æternam promitto*. Mite verbum, verbum virtutis, tantæque virtutis, ut potentia dulcoris sui cor persequutoris, amarissimo superstitionis idolorum imbutum felle, protinus omni amaritie depulsa, veræ doctrinæ dulcedine repleverit. Neque solum carceris custodem, sed universam quoque familiam ejus una eademque lenitate ad Christi fidem adduxit. Sic de inimicis triumphare novit Clementia Levitæ dulcissimi. Verum majus tum virtus ejus experimentum sui dedit; quum Martyr ab efferatis militibus sine ulla miseratione scorpionibus in equuleo diutissime cæsus, Deo gratias agens, dulcis rogavit pro tortoribus suis, dicens: *Domine, ob tuam pietatem da nobis gratiam, ut cognoscant circumstantes, quia consolaris servos tuos*.

14. Attende postulationis relatæ sollertiam, quam ejus Clementiæ studium adinvenit. Iratum namque sciens Dominum contra sacrilegos percussores suos; nec facile placandum, ut aliquod supernæ cognitionis efficax lumen effunderet super eos; quin potius timens, ne parvum, quod haberent, auferret; quemadmodum in Job legitur xxxviii. 15. *Auferetur ab impiis lux sua*, lux nimirum, qua possint qualitercunque intelligere Dei veritatem, ne male, sed bene agant; dicere noluit, v. g. Domine, ob tuam pietatem *da illis* gratiam, ut cognoscant, quia tu consolaris servos tuos; sed sagaciter inquit: *Da nobis gratiam, ut cognoscant circumstantes, quia tu consolaris servos tuos*. Sibi petiit gratiam, quam reapse in carnifices cupiebat effusam; non qua ipse perfunderetur; qui tum temporis Divina consolatione, ac ejus scientia, experimentis innixa, plenus erat. Sicut præcedenter in iisdem Adonis actis testatus fuerat, ubi narratur: *Porro extensus in catasta, & gravissime cæsus, subridens, & gratias agens, dicebat, Benedictus es Domine Deus Pater Domini nostri Jesu Christi, qui nobis donasti misericordiam, quam meriti non sumus*. Quod ergo statim subnexuit: *Et nunc, Domine, da nobis gratiam, ut cognoscant circumstantes, quia tu consolaris servos tuos:* Non ad illam referendum est consolationem, qua per Dei misericordiam fruebatur interius; sed unice ad illud, quod optabat; videlicet ut incredulis patesceret aliquo cælesti signo sensibili, sese veraciter a Deo consolatione superna perfundi; si forte per notum hujusmodi experimentum redirent tandem prævaricatores ad Cor. Cerne dulcissimi Juvenis lenitatem! benignitatem intuere, observa clementiam! Gratiam sibi datam reputat, & Datori refert acceptam, quæ suis erat hostibus impendenda: quæ impensaque statim fuit. Vim ita Omnipotenti fecit; ne oratio fusa pro illis abiret incassum. Quemadmodum exauditus est pro sua reverentia, qua summe

mo cultu glorificavit Deum. Unde in actis additur: *Tunc unus militum, Romanus nomine, credidit Domino*. Quia nimirum is Angelum Dei vidit, ad externum Martyris solatium descendentem, ac abstergentem lacerata membra ejus. Sola istius conversi militis testificatio, nempe hominis, qui aliorum nuper fuerat in crimine socius, efficax esse poterat impulsus, quo tortores ceteri venirent protinus ad fidei lumen. Sed dilexerunt impii magis tenebras, quam lucem. Clauserunt perfidi mentis oculos, ne cognoscerent veritatem, amantes potius inter illos inveniri, *qui, quum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt*.

15. Destitit ne propterea Vir mitissimus a sua, qua circa illos uti amabat, lenitate? Nullo modo. Sed quo altius in eum carnifices debaccabantur, eo amplius resplendebat *lex Clementiæ in lingua ejus*. In candenti nam crate vinctus, quum urentibus torqueretur flammis, tormentorum suorum oblitus, conabatur adhuc illos a perfidia revocare, sempiternas eis exponens flammas, jam paratas ipsis tortoribus ob temporales, quos sibi patienti accenderant carbones. *Infelices* (confracto illis ajebat corde præ sua miseratione) *non videtis, quod carbones isti præstant vobis æternum supplicium?* Tanta erat circa interfectores suos clementiæ & pietatis affectio, ut non præsentia sibi, sed futura illis tormenta defleret; obstinationem animi permansuram in eis prævidens ad impœnitentem usque mortem. Numerorum liber cap. XII. 3. de Moyse inquit: *Erat vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra*. Videlicet quod irrogatas sibi non reputaret injurias obloquentium. Ecce Virum aspeximus alterum, qui non detrectatorum solummodo verba miti animo pertransiit; verba, inquam, maledicentium, quæ per aerem volant, nec capillum de capite auferunt; sed qui verbera quoque, lanienas, & ignes tranquilla fronte sustinuit, taliaque sustinens, sese continere nescivit, ne clementiæ, pietatisque suæ viscera super ultores effunderet. Quodnam erit præconium tanta virtute dignum? Quisquis potis est, investiget; meam siquidem mentem excedit.

16. *Modestia* ejus posthæc nobis obviam fit. Quam virtutem Tullius in Rhet. sic describit: *Modestia est, per quam pudor honestatis puram & stabilem comparat auctoritatem*. Verum quia pudor cum verecundia confunditur, de qua, uti de re Modestiæ consectaria, paullo infra dicendum erit; conciliatio autem auctoritatis effectus extraneus est, naturam Modestiæ neutiquam tangens; licet ab ista sæpe fluat: sicuti diversa etiam ex caussa, præter modestiæ virtutem, oriri potest; aptius iccirco ab aliis hæc, de qua loquimur, virtus explicatur, nimirum: *Est principium moderans dicta, factaque, ac corporis externos motus, ne in iis defectus sit, vel excessus*. Ita interlinearis super caput V. ad Galatas 23., ubi Apostolus inter fructus spiritus Modestiam commemorat. Habet enim prædicta Glossa: *Modum tenet Modestia in dictis, & factis*. Speosippus vero apud Platonem inquit: *Modestia est voluntaria ad id, quod optimum judicatur, concessio: in gestu totius corporis compositio*. Qualis porro in Laurentio fuerit, secundum posteriores explanationes, intellecta Modestia; ex eo facile conjici potest, quod virtus ista, ut doctores sentiunt, comes est sapientiæ, cujus & mensura metienda est. Non enim peculiarem patitur dimensionem, sed unam utrisque communem. Ideo Ecclesiastes VIII. inquit: *Sapientia hominis lucet in vultu ejus*. Quum ergo Levitæ beatissimi sapientia pene immensa fuerit, ut suo vidimus loco; consequens est, modestia ferme sine mensura se demonstraverit contuentibus vultum ejus. Atque ut Jacobi Tirini mutuemur sensa in citatum Ecclesiastis caput, dicere apposite fas est: In Sancti hujus Archidiaconi vultu, sive *oris & faciei lineamentis, adeoque universi corporis habitu lucebat sapientia, nempe lumine quodam modestiæ, gravitatis, hilaritatis, gratiositatis, nec non in sermone, in incessu, in omnibus motibus, & operibus ejus*. Primarius quandoquidem hæres doctrinæ Petri & Pauli Apostolorum Levites iste fuit: quorum unus epist. I. cap. 3. ℣. 4. docuit: *Qui absconditus est cordis homo in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus*. Alter autem ad Philipp. IV. 5. *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est:* Præstat iccirco in laudem Sancti Levitæ, super utrumque testimonium tantisper immorari, quam ex alienis fontibus aquam expetibilis doctrinæ id genus quærere.

17. Duplicem esse hominem in unoquoque nostrum, interiorem videlicet & exteriorem, sive secundum spiritum & secundum corporis structuram vivam, dogmate Apostolico edocemur, nimirum ad Rom. VII. 22., & ad Ephes. III. 16., nec non ex Augustino lib. de Nupt. & Concupisc. cap. 30. ac ex Ambrosio de Institut. Virg. cap. 2. Idem autem Paulus cap. II. ad Rom. 29. pro vocabulo *Interior*, utitur altero, quod idem significat, nempe *Absconditus*. Sic Petrus, quum ait loc. cit. *Absconditus homo*, de interiori sermocinatur homine. Quapropter modestia duplex etiam est, una interior, exterior altera: illa ad interiorem, hæc ad exteriorem pertinet hominem. De prima loquutus est Petrus, ubi scripsit: *Qui absconditus est cordis homo in incorruptione quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples*. De secun-

secunda, idest de exteriori egit Paulus, quum ait: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus:* qui certe nonnisi de externis cognitionem habere possunt: quanquam utraque simul unam perfectam modestiæ virtutem constituant secundum completum actum; immo nec una sine altera moraliter dari queat. Quandoquidem exterior moderatio, quæ non sit affectata, nec in aliqua solum particulari re; sed universalis, nonnisi ab interiori potentiarum moderatione progreditur. Talis fuit nostri beatissimi Levitæ Modestia. Sanctorum etenim Apostolorum monita in ejus corde impressa erant multo melius, multoque felicius, quam si aureis characteribus in pretioso codice exarata legerentur. Unde totus erat in tam eximiæ virtutis exercitiis intus, & extra. Et quia interioris hominis modestia, ut Petrus docet, constat in incorruptibilitate, sive ut habet Græca versio, *In incorruptione mitis & modesti spiritus:* Hoc est, ut vertit A Lapide *In integritate mansueti, placidi, & modesti spiritus*, quæ incorruptio & integritas primo castitatem spiritus præ se fert; secundo tranquillitatem a cupiditatum procellis; v. g., iræ, superbiæ, invidiæ, aliarumque passionum ægritudines depellentem; cælestis Juvenis, quum omnia interius haberet ordinata, summa cum puritate ac castitate conjuncta, fieri neutiquam poterat, quin mansuetus, & placidus, vere locuples, & ditissimus virtute Modestiæ in oculis Domini appareret: maxime quia (ut phrasi utamur Ambrosii) *Interior cordis homo totus sapientiæ erat, plenus gratiæ, plenus decoris:* consequenter omni Modestia interiori, quæ proxime sapientiam sequitur, repletus erat.

18. Ad æqualitatem porro sapientiæ ejus sicut interius, ita exterius Divina in eo Modestia resplendebat: de qua, pressim sumta nobis præcipue sermo est, juxta productam sapientum hominum definitionem, quæ, ut diximus, Modestia, secundum Apostolum, *nota sit omnibus hominibus*, qui de externis judicant sibi notis. De qua etiam, juxta suam operationem, seu effectum exteriorem laudatus Cornelius a Lapide cum ceteris inquit doctoribus in cap. v. ad Gal. 23., *Modestia est virtus, quæ modum ponit, & moderatur omnes exteriores actiones, scilicet incessum, vestitum, sermonem, risum, lusum, ac totum hominem exterius recte componit: provenitque ex interna mentis, & passionum moderatione*. Quocirca Levita Domini dilectus, honestatis, gravitatis, ac suavitatis gratia, etiam secundum exteriorem hominem, plenus, moderatus in incessu, in vestimentis, in sermone, atque in ceteris humanis actibus, modeste, quæ sui erant officii, exsequebatur. Modeste suis subditis præcipiebat Cleticis; modeste illos judicabat, modeste doctrinas Evangelicas populo prædicabat: erroneas gentilium adsertiones refellebat; vanas & inutiles reprobabat. In vultu, in oculis, in corporis motibus, in cunctis sensibus spirabat Modestiam; per quam compositus erat in publicis privatisque locis, aut sedens, aut orans, aut ambulans, aut conversans, aut edens, aut jejunans, aut vigilans, aut quiescens. Erat in eo gravitas, sed non affectata; auctoritas, sed non emendicata; honestas, sed non fucata. Sicque in populo Dei elucens vivum, tersumque omni ex parte Modestiæ speculum, mire placebat Deo, lætificabat Angelos, recreabat fideles homines, hotum cordium magnes factus, ut eos ad se traheret, ac per se ad Christum, quotquot modesta sua præsentia beabat inspectores: non enim Dominus ab eo longe, sed *prope* erat, immo peculiari quodam modo per Caritatem in ipso manebat, & ipse in Deo.

19. Huic autem suavi cordium attractioni multum conferebat faciei ejus *pudor*, & conversationis *urbanitas*. Verecundia etenim (quam supra citatus Tullius *pudorem* appellat, quoniam vultum modesti hominis rubore tingit) hoc habet, ut ad amorem castissimum alliciat intuentium corda. Unde Bernardus in Cantica: *Nescio*, inquit, *si quicquam gratius verecundia in moribus hominum deprehendi queat: omnium est ornatus ætatum; sed in tenera ætate amplius, pulchriusque nitescit*. Reor, *pulchriorem* dixerit verecundiam hominis in annis teneris secundum superficialem naturæ aspectum (qua Sanctus noster etiam puer ornatus fuit) non secundum æstimationem virtutis, in pudore patefactæ, quæ in adolescentia, & potissimum in juventute capax est majora suscipere incrementa, juxta perfectionem magis intelligentis ætatis. Tunc enim intemeratus flos virginei pudoris, veluti ad calcfacientem solem, rosea pomposius explicat folia. Sic in Laurentio adolescente, vel juvene pudor exoriens, majori gratia tingebat venustatem Angelici vultus, animosque cunspicientium dulci quadam innocentique violentia ad se pertrahebat. Roseus enim ille rubor in genis ejus nitidissima erat morum gemma, signum columbinæ simplicitatis, testis innocentiæ, vexillum honestatis, virtutumque omnium primitia; quæ subjectum ipsum summe gratum, ac sincera dilectione dignum promulgabat. Cui verecundiæ accedens Urbanitas, sive comitas in conversatione hominum, quam ad Dei gloriam instituebat, omni austeritate ac asperitate depulsa, pro ut decens erat ingennum modestumque Juvenem, cunctis eum affabilem, benignum, humanum, tractabilem experimento reddebat. Idque simul testabantur niveæ frontis serenitas & hilaritas, purpurei-

 que

que oris suavitas: Unde intelligere facile quisque poterit, in Viro, quem repleverat, & possederat ad salutem hominum efficax Dei gratia, quanta regnaret vis, in attrahendis vel infidelibus, secum conversantibus, ad Christi amorem & obsequium.

20. Felices homines, qui tanti Viri consuetudine perfrui meruere. De his plane possumus, ad Martyrem conversi, dicere cum Siracide Eccl. XLVIII. *Beati sunt, qui te viderunt, & in amicitia tua decorati sunt*. Hæc scripsit auctor de iis, qui olim Eliæ sanctam conversationem degustarunt. Sed quid beatius contingere poterat nostri Herois inclyti spectatoribus, quam hunc alloqui, & pertractare, sanctitatis verticem tenenrem; neque tamen pilorum asperitate coopertum, aut hirsutis vestibus amictum, non pellicea succinctum zona, vel flammanti gladio zeli transfodientem peccatores; bene autem modestis vulgaribus indutum vestimentis, compositione totius corporis amabilem, purpurea decorum verecundia, spiritu, & fronte hilarem, morum facilitate præditum, dulcem eloquio! . . . Ideo nihil plane supra. ubi zelator ille strenuus Divini honoris absque ulla carnis suæ læsione in curru igneo superna conscendere dignus fuit; novi Testamenti Levites, spiritu lenitatis & modestiæ, necnon pudoris, & urbanitatis ornatus dote, in sua morum dulcedine zelum Dei habens usque ad spretum ignium ob illius honorem; abundantiori gloria in curru ferreæ flammantisque cratis exultus, jucunditate vultus minime intermissa, Cælum scandere promeruit; quasi non in turbine ignis urentis, sed in gemmea, deliciis affluens, transveheretur rheda, quò sempiterna eum gaudia manebant. Et ille quidem Legis veteris fuerat imbutus spiritu, qui in vindictæ talionem aut præcipiendo, aut permittendo Exodi XXI. 24. duriter percussorem inducebat, ut notat a Lapide in IX. Lucæ 55.: Posterior vero zelator, qui novæ Legis spiritu, spiritu mansuetudinis & lenitatis repletus erat, aliter atque aliter sese gerere amavit, non timorem incutiendo ad se accedentibus; sed dilectionem, fiduciam, animique firmitatem ingerendo cunctis, sanctam ejus consuetudinem ambientibus: quemadmodum sinceræ Urbanitatis opus est proprium (maxime illius, quæ Christi caussa in usum accitur) frequentantium corda beare.

21. Superest in Temperantiæ speciebus ordine postremam attendere; quæ dignitate nulli ejusdem cardinalis virtutis divisæ membro primas concedere partes novit. Ipsa est *Humilitas*: quam Augustinus sermone 10. de Verb. Dom., & Bernardus lib. V. de Consideratione ad Eugenium omnium omnino virtutum fundamentum esse declarant. Eam sic definiunt Theologi: *Est voluntaria mentis inclinatio in suo imo coram Deo, ex intuitu excellentiæ Conditoris, & fragilis propriæ conditionis originem trahens*. Et quo clarior in creatura erit intuitus increatæ magnitudinis, eo perspicacior intellectus aspicientis evader ad vilitatem, & parvitatem propriam penerrandam: juxta tritum illud axioma: *Opposita juxta se posita, magis elucescunt*. Indeque sequitur; ut mens creata miram cernens inter utrumque subjectum distantiam, ac nullam esse proportionem; sese magis ac magis pro claritate luminis & cognitionis incurvet in conspectu altitudinis Creatoris. Quare David ista considerans, præcinxit se in translatione arcæ fœderis Domini *ephod lineo*, (quod erat vulgare laicis, regiis despectis vestibus. Uxori autem filiæ Saul, objurganti eum eadem ex causa, & dicenti: *Rex Israel nudatus est, quasi unus de Scurris*: Respondit lib. 2. Regum VI. 22. *Vilior fiam plusquam factus sum: & ero humilis in oculis meis*. Deprehenderat enim, se nihil esse in Divinæ Majestatis conspectu: sicut aliquando Conditorem suum laudans psal. XXXVIII. 6. confessus est, dicens: *Substantia mea tanquam nihilum ante te*. Quid nunc de nostri Levitæ humilitate sentiemus, quæ basis esse meruit virtutum omnium in gradu excelso, quibus peregrina ejus omni sæculo resplenduit Sanctitas, splendebitque ad fines usque sæculorum mortalibus universis, scientibus, vel audientibus famam ejus? Certe Laurentii mens, quum sapientiæ Divinæ fulgoribus illustrata semper fuerit; videreturque decertare quodammodo cum intelligentia Beatorum; sequitur, plusquam pensare valemus, perspicue discreverit improportionem finiti & deficientis ad infinitum & indeficiens: iccirco nec capere possumus, in qualem se coram Deo conjecerit demissionis abyssum, suo ut Conditori debitum præstaret obsequium. Illa profecto Sapientia novit eam profunditatem, quæ Ecclesiastici XXIV. 8. dicit: *Gyrum Cæli circuivi sola, & profundum abyssi penetravi*.

21. Nihilominus, quia ipsamet Sapientia in deliciis habet, esse cum filiis hominum, quos nonnunquam cælesti sua eruditione informat, & ad sublimia intelligenda sublevat; horum id genus unum placeat Venerabilem audire de hac re, quam nosse cupimus, Rupertum Abbatem. Is enim, superna imbutus scientia, in aureo suo libro *de incendio* cap. 21. ecstatici magis, quam sermocinantis partes exercens, super illud Canticorum VI. 12. *Revertere, revertere Sulamitis*; beatum Martyrem sequentibus alloquitur verbis, inquiens: *Quæ est Sunamitis hæc, nisi Fides? ... Qualiter ergo Sunamitem hanc in te videmus? Vere sicut mulierem fortem, in qua confidit cor viri sui, & quæ*

& quæ inter cetera fortitudinis opera Chananæo quasi cingulum tradidit: idest te abjectum in oculis tuis, & humilem spiritu magnifice confortavit. Alioquin, o beatissime, cur flebas, discedente Sixto cum aliis Diaconibus suis, nisi quia te ipsum quasi Chananæum quendam vilem peccatorem indignum reputabas eadem, vel simili gloria martyrii? Nisi enim indignum reputares; poteras, non expectata benedictione hominis, quamvis sancti, quamvis Episcopi, quamvis Magistri, vociferari, quod Christianus esses. Bene vero cingulum tradidit, & cingendo te propter hoc ipsum, quod eras humilis in oculis tuis, demonstravit, & notum fecit, quod esses magnus in oculis Domini: idest non Chananæus, sed filius regni. Quid contra Regibus, & filiis regni, scilicet bis, qui magni sunt in oculis suis? Non utique cingulum tradidit, immo, quem videbantur habere, baltheum abstulit, juxta sermonem Sancti Job. Baltheum, inquit, Regum dissolvit, & præcingit fune renes eorum.

22. Fides itaque, Rupertus inquit, Virum istum magnifice confortavit, regalique baltheo præcingens, declaravit eum magnum esse in oculis Dei, & inter filios regni vere magnom; quia nimirum ipse, quum esset humilis spiritu, vilem se reputavit peccatorem, & martyrii gloria prorsus indignum; licet omnimoda vitæ innocentis puritate floreret paullominus ab angelis minoratus. Profundum iccirco humilitatis ejus celsitudo roboris in passione sua, & altitudo gloriæ in triumpho ex fidei hostibus obtento, plenissime denudarunt, docente nos Glossa in caput XIII. Lucæ: *Humilitas bene turri comparatur, quia quanto quis humilior, tanto major in oculis Dei.* Unde salubriter Augustinus quemque, altitudinem perfectionis assequi volentem, admonet, ferm. 3. de verb. Dom. dicens: *Quantam quisque vult & disponit superimponere molem ædificii, quanto erit majus ædificium, tanto altius fodit fundamentum.* Quum ergo mirabile Laurentii, magnificentissimumque opus fortitudinis, honoris, & gloriæ, quod in consummatione vitæ suæ feliciter absolvit, altitudinem nubium superaverit; inde licebit eruere, in ponendis fundamentis quam se ad humilitatis ima depresserit. Quod si ejus ædificii culmen eriam imperscrutabile requirenti est; sciat iste similiter, ipsius fundamenti altitudinem hominis mentem excessisse. Alterum enim ab altero perspicuum fit.

23. Veruntamen, ut de hac ejus virtute præcipua quicquam humano & nos loquamur usu; notioribus instructi doctrinis; silentio prætereuntes, duodecim humilitatis gradus, quos Sanctus Benedictus docuit, & rredecim, quos beatus Bernardus adinvenit; quotque ulteriores alios Laurentiana excogitaverit sapientia, quos gradus sibi mente componens, opere, gressoque felicissimo conscedit; congruit sensa, vel communia Patrum expendere circa humilitatis qualitatem, quæ majori apud eos fuit pretio, atque istam Leviticæ perfectioni, (quam merito extollimus) cohærentem attendere. Ambrosius enim in psal. 118. Octonario 18. *Sade* ℣. 141. ubi vulgata inquit: *Adolescentulus sum ego & contemptus*: sive, ut ipse legit: *Juvenis sum ego, & despectus*: Humilitatem non tam in senioribus, quam in junioribus raram esse docet. Ait siquidem: *Non mirabilis humilitas in senectute, quæ effeta viribus, fracta debilitatibus, tristis doloribus, &c. Oblita est jactantiæ. Rara sane in juvenibus, ideoque miranda humilitas, dum ætas viget, dum vires solidæ sunt, dum sanguis exæstuat.* Talis fuit Laurentii humilitas vere admiranda, vereqne rara, per quam se ipsum alte despexit cum in adolescentia, tum in suo juventutis flore, quibus in ætatibus dicere possumus cum Bernardo ferm. 4. de Assumpt. *Invenientur forte pauci, qui mites facti sunt, & humiles corde*: ne de paucitate loquamur illorum, qui Ecclesiæ testimonio, licet juvenes hinc decesserint, probati sunt humiles corde. Inter florentis vero ætatis Martyres digito notandum novimus Sanctum Levitam, qui publica oris sui testificatione se declaravit indignum honore martyrii. Neque id solum admirationis humanæ ad se traxit profundissima ejus Humilitas, ipsius ætate vigente, solidis pollente viribus, æstuante sanguine; verum etiam admirationi novam admirationem fidelium ad se vocavit; qoum tanta Humilitas visa est regnare in eo, qoi sublimitate natalium inter Hispanos Proceres agnitus (quodque majus est) summa post primam in Romana Ecclesia dignitate donatus, adhuc tamen se minimum omnium faciebat. De spectaculo id genus loquebatur in moralibus Gregorius, ubi ait: *Mirum est, cum in cordibus sublimium regnat humilitas morum. Unde pensandum, quia potentes cum humiliter sapiunt, culmen extraneæ, & quasi longe positæ virtutis attingunt.* Culmen istud extraneæ & quasi longe positæ humilitatis attigit commemoratus Levitarum Princeps, demissionem animi sapiens in cunctis magnalibus suorum operum. Proxime namque sequens illum Pontificem magnum, qui penetravit cælos, Jesum Filium Dei, a quo didicerat esse mitem, & humilem corde, ita mordicus eam tenuit virtutem, dum viveret; ut neque moriens passus sit ab ea vel minimum distrahi. Unde ut idem Pontifex magnus, pridie quam pateretur humilitatis eximiæ dedit exemplum, ubi discipulorum suorum pauperum pedes

pedes lavit; sic Levita hic magnus pridie quam pateretur, quod magister fecit humilium, & ipse agendum curavit. Quare devolutus ad pedes egenorum fidelium, cum lacrymis, flagrantique cordis æstu in deliciis habuit lavare a fordibus, tergere, osculisque fovere plantas eorum. Non erat ab illo abscondi- tum Ecclesiastici verbum III. 20. *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & multam invenies gratiam*. Multa sane, ac valde multa opus habebat ille gratia, cui ad vincendum omni ex parte diabolum, certamen maximum parabatur; ideo Sancti Spiritus illustrante super eum lumine, priusquam confereret cum hoste manus, imitari ad unguem voluit supremum a Christo datum post cœnam ultimam humilitatis exemplum.

24. Attideat modo, vel paullsper inter Deum exaltantem mirabilem Virum istum, ipsumque humillimum Juvenem, sese in immensam deprimentem humilitatis abyssum, amicam attendere contentionem. Voluit eum Dominus magno natum genere: ipse vero, abdicatis suæ domus divitiis & honoribus, factus alienigena in terra longinqua, abjectam, pauperis conditionem usurpat, ignotus, & vilis. Ex humilitatis hujus profundo sublevat eum Deus in Romanæ Ecclesiæ Diaconorum Collegio Primatem: is autem ad infimæ plebis famulatum ac miserabilium obsequia se dimittit. Parat illi omnipotens Numen maximam inter Martyres gloriæ coronam: ille contra indignum se declamat, cui ultima inter Christi milites laurea conferatur: quodque altius humanæ mentis superat captum; supremos, dum igne consummatus, anhelitus trahit; porrectum sibi a Deo quum videt ingens æterni honoris pondus pro laboribus jam exantlatis; adhuc tamen in altissima suæ humilitatis abysso persistens, *indignum* se definit, *obtinere Cælum*.

25. Veruntamen, o ter Beate, parumper sine tibi nos vel affato molestos aliqualiter esse, licet in accensis prunis, quasi thus videaris absumtus: Nonne prius dixeras: *Ego me obtuli sacrificium Deo in odorem suavitatis, quia sacrificium Deo est spiritus contribulatus?* Nonne in sacris paginis figura multiplici protestatus fuerat Deus, oblationem tuam exhalaturam fore odorem suavissimum coram se? Quomodo tandem indignum te asseris penetrare Cælum? Quomodo non quasi aroma suave, sed teter veluti, ac male olens fumus, Divino ingratus olfactui, superno ineptus altari, vis existimari (*Cognosco*, respondet, *me non bene in diebus meis vixisse*. Ecce, *qui taliter dilexit Deum, qui talia pro ejus honore passus est* (exclamat Deipara Virgo in revel. S. Birg.) *adhuc indignum se dixit obtinere Cælum*. Adjdatur: Qui a justitiæ semitis numquam deflexit, perpetuo sanctus permanens & immaculatus a die lustralis aquæ in ipsis cunis, *non bene se in diebus suis vixisse* arbitratur! Ante sui sacrificii concremationem, reor, non ita suæ Humilitatis sese elevaverat fumus, quin adpromitteret sibi Davidis peccatoris sortem, qui pro suo scelere contritus dixit: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies*: ubi autem lento est igne incensus, ardente tum victima, una simul densus, & perquam densus sese elevans ineffabilis Humilitatis fumus, non tantum aufert ab oculis ejus, ne consideret vitæ innocentiam, sanctitatis, ac passionis suæ cumulata merita; sed insuper ne videat jus quoque contriti peccatoris ex adpromissione Divina, quo perveniat ad regnum æternum. Solum in mente habet, quod ex propriis viribus sine gratiæ auxiliis nihil boni egerit: id, neque aliud quippiam illi beata Humilitas repræsentat. Ideo non aliud, nisi quod *non bene vixerit*, in sui cordis confractione commemorat: nudamque Dei misericordiam ad salutem, quam sperat, exspectat.

26. Dignus ea propter, cui reponamus Venerabili cum Ruperto valde congruum illud elogium, quod in Virginis laudem doctor iste contexuit super III. Cant. 6., dicentes: *Ipsa humilitas tua*, o Beatissime, *est virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & universi pulveris pigmentarii. Odor dicimus humilitatis tuæ præcipuus ascendit ad Deum, ut vere sacrificium contribulati spiritus. Quid enim est fumus, & quid pulvis, nisi spiritus lacrymosus, & conscientia valde humilis? Et sua quidem æstimatione vero humilitas est fumus innoxius quasi cremii, sive torris obusti, & pulvis terræ sine aqua, & sitientis, juxta illud: Quia defecerunt sicut fumus dies mei, & ossa mea sicut cremium aruerunt: & sicut Abraham dixit: Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis: sed non ita in æstimatione Dei. Aliter, & melius ille te discernit. Tu dicis, pulvis sum terræ, qualem ventus dispergit, & aura tollit. Et ille dicit, non; sed pulvis myrrhæ & thuris, qualem pigmentarius Spiritus Sanctus conficit ex optimo thure, quod est suavitas mentis, & ex myrrha probatissima, quod est mortificatio, sive incorruptio carnis. Tu dicis, fumus ego sum teter coram Divinis oculis, qualis de camino, sive de fumario deficiens ascendit, & ascendens deficit: & ille dicit, non: sed fumus ex aromatibus myrrhæ & thuris, qualem decet ascendere de aureo thuribulo ante altare aureum usque ad os, & olfactum Domini. Talis fumus*, O beate Martyr, *immo talis virgula fumi suavem odorem spirasti Altissimo*.

Opti-

Optime quocirca meritus penetrare cælum, quod ita saliens, quasi fumus aromatum ex accensis reapse prunis ab hujus terræ infimis usque ad sidera; dum in igniris iisdem carbonibus talem spirasti Domino Humilitatis odorem, licet pro Dei honore assatus, adhuc te indignum cælo duxeris.

27. Numquid ergo, dicet aliquis, revera S. Laurentius ignoraverit magna illa, quæ per totum suæ vitæ cursum, ac præsertim in fine perfecerat, opera? Quid potissimum, quod tum pro Deo ignibus absumeretur, quum diceba, nihil se boni egisse? Respondemus: procul dubio hæc experimento sciebat. Nec propterea quicquam mentitus est. Vera enim humilitas non in mendacio, sed in rei veritate consistit. Nihil boni actum sibi tribuebat; quia, ut supra, innuimus, totum divinæ gratiæ auxilio referebat, unde bene agendi vires omnes accipiebat: sicut veritas ipsa docet: *sine me nihil potestis facere*. Forte ad hæc sciscitator opponet: Quomodo totum tribuere in veritate poterat auxilianti gratiæ, qui Dei adjutorio suam addiderat cooperationem? Verum in Martyris defensionem Paulus accedit 1. Cor. xv. 10., qui veraciter ait: *Gratia Dei sum id, quod sum*: quamvis etiam fateatur: *Abundantius omnibus laboravi, non ego autem, sed gratia Dei mecum*. Nimirum quia id ipsum, quod laboris sustinuit, non suum fuisse opus dicit, sed gratiæ Dei, manentis in eo. Si enim, ut alio inquit loco, *Non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est*: quanto minus aliquid ex nobis agere? Dum autem verum est, nil boni posse nos facere, quasi ex nobis, cum veritate vel humillime de se ipso Vir sanctissimus ait, *cognosco me non bene vixisse*: quandoquidem omne bonum, in se repertum, noverat a Deo esse: atque ita, quantum erat ex se, omni virtute vacuum se recognovit, omnique opere virtutis inanem.

28. Quantum porro illi profuerit, ita omni bono se nosse vacuum, Mosaycum declarabit exemplum. Huic enim Testamenri veteris Legislatori præcipiens olim Deus Exod. xxvii. V. 8.; ut altare construeret: *Inane*, inquit, *& cavum intrinsecus facies illud, sicut tibi in monte monstratum est*. Ad montis verticem ascenderat Moyses, quum sibi ostensam vidit aram in eodem montis supercilio. Quod juxta Mysticos sanctimoniæ summitatem indicabat, sicut & ara sanctum hominem in perfectionis locatum cacumine, quasi animatum altare omnimodis Deo sacrum; per humilitatis autem virtutem intrinsecus inane prorsus, & cavum. Si vero ad rem nostram litteræ stare volumus, quærentes, cur videlicet construendum altare, secundum exemplar monstratum in monte, oportebat esse concavum & inane? Scriptura eadem nos edocebit; quia nimirum capax esse debebat sustinendi Craticulam, suscipiendique subjectum ignem ad consumtionem holocausti. Quo nihil aptius ad spiritaliter intelligendum, præfatum altare præfigurasse singulari quadam claritate Archimartyrem nostrum humillimum, qui supremis in vertice sanctitatis positus, necesse habuit, esse omnino per altissimam Humilitatem suam inanis & cavus in spiritu, idest cujusque æstimationis propriæ vacuus; secus capax neutiquam esse poterat complectendi pro Christi honore ferream cratem, vorantesque ignes, queis ipsemet vivum holocaustum Domino consumeretur.

29. Mirentur itaque sapientes, quonam modo in hoc Viro sanctissimo componi potuerit tanta Humilitas cum puritate tanta, tanta cum innocentia, cum conscientia sine delicto, immo cum tanta gratiæ plenitate, qua superaffluente, peccatores & infideles etiam copiose repleret! Nos e regione clamabimus: Tanta illi fuimet abjectio ex eadem virtutum, operumque magnitudine veniebat. Quia scilicet hæc omnia considerans, uti non sua, sed a Deo sibi præstita, quanto majora sibi dona esse collata experiebatur, tanto profundius sub ingenti eo pondere se demittebat. Alte didicerat Christi doctrinam Lucæ xvii. 10. *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus*. Nonne arboris ramus excedenti fructuum gravatus copia, se ad ima devergit? *Christus Dominus*, inquit Ambrosius serm. 1. de S. Laur., *arbor est; ramos arboris si requiras, invenies, ramus est Petrus, ramus est Paulus, ramus est Levita Laurentius*. Et quia, juxta Ferrerium, Levita is nobilis *abundaverat in virtutum, operumque fructibus*, tanto ponderi succumbere necesse fuit, eoque amplius se inclinare ad infima, quo multitudine fructuum reddebatur onustus. Absit, ut supra dicebamus, non senserit, quod sustinebat oneris plusquam ingentis, qui, ut celebris Cluniacensis Raulinus scribit: *Despiciebat parva opera facere, & ad majora festinabat*. Ad majora utique festinabat, ut majori se gravatum pondere bonorum operum sentiens coram Deo, cui, talia referebat accepta, sese demitteret in profundiorem humilitatis abyssum.

30. De *instrumentali* demum (ut vocant Philosophi) caussa quippiam agentes, secundum quam rationem, ipse Martyr aliquid, & si valde parum, se fecisse pro Dei honore commemorat, quum in craticula consumtus, inquit: *cognosco me pro honore tuo modicum fecisse*, jam ex dictis in propatulo cernimus, nul-

nullam inde gloriam sibi arrogasse: Quemadmodum instrumento nil redit honoris ex eo v. g., quod artifex hoc, vel illo usus sit scalpro ad pulcherrimæ statuæ sculpturam, sed tota virtus eidem tribuitur opifici. Talia plane sensa, intelligendum est, in Martyris mente perhumili regnasse, quum citata nuper protulit verba, quæ ex Virginis revelatione ad Birgittam nobis innotescunt. Qui enim nihil virtutis sibi attribuerat, ut supra vidimus, optime noverat, sive parum; sive multum a se facere nequivisse, sine Deo, sine quo nihil facere potuerat. Quod ergo heic ait: *Pro Dei bonore parum fecisse*, sic dictum voluit, tanquam *instrumentalis* id egerit *causa*, Omnipotentis artificis recta manu. Sed hinc altera difficultas emergit; nimirum quomodo in explanato sensu dicere cum veritate potuit, se *modicum* fecisse, qui tam mira, tamque grandia pro Dei egerat honore, ubi jam nulla tum in se urgebat occasio de factis propriis gloriandi? Veruntamen est cum Mysticis advertendum, quod humilitas in humilibus sit veluti Crystallum optices affabre elaboratum, quo grandia quantumvis sint objecta, videntur parva esse; propterea non mirum, si viro summe humili valde parva visa fuerint amplissima quæque pro Dei honore, quæ patravit, facinora: Magis, quod ea considerabat, considerato infinito Divinæ Majestatis merito: in cujus conspectu supremum jam spiritum exhalaturus, suam ita disposuit humilitatem coronare, veraciter dicens: *Cognosco me pro bonore tuo modicum fecisse. Ideo, quia misericordia tua maxima est, rogo te, ut facias mecum secundum misericordiam tuam.*

31. David suorum quondam gravium delictorum conscius, ubi propitium sibi Deum oravit; petiit, ut id secum ageret secundum *magnam* misericordiam suam. *Miserere*, inquit, *mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam*: Innocentissimo autem Juveni, pro Dei gloria ignibus affato, parum visum est, si *magnam* Numinis misericordiam implorasset, nisi *maximam* etiam sibi postularet: *Quia misericordia tua maxima est*, *rogo*, ait, *te*, *ut facias mecum secundum* (eandem *maximam* subintellige) *misericordiam tuam*. Cerne profunditatem Laurentianæ Humilitatis, si te regit mentis acies; dum mea me deficit. Solumque præstat, ut intelligamus illud, quod idem Psaltes cecinit psal. LXXII. 22. *Renes mei commutati sunt, & ego ad nihilum redactus sum & nescivi*: nimirum verbum istud præcipue factum esse ad Humilitatem Sancti Levitæ præsignandam. Licet enim super eandem sententiam Eminentissimus Ugo, dicens: *Ex inflammatione est bumilitas*: *unde addit*: *& ego ad nihilum redactus sum*, *& nescivi*: Hæc, inquam, dicens idem Purpuratus, per *inflammationem* intelligat ferventem devotionem, quæ communis est omnibus humilibus; unde sequitur, *vera bumilitas est quæ*, *bona sua bomini abscondit*; litterali tamen sensu planius ac speciatim in persona Laurentii Prophetam regium fuisse loquutum arbitramur: cujus renes lento igne commutatos fuisse quasi obustos denigratosque torres, uti ex sacris ipsius didicimus actis. Unde procera illa in eo surrexit Humilitas, ut quodammodo nesciens se ad nihilum pro Deo redactum elementari flamma, secundum spiritum; sibi unice impendendam speraret *maximam* Dei misericordiam. O felix Humilitas, quæ sub tanta meritorum occultatione, te, Martyrum Tranquillissime, sic magnum fecit, ut, juxta Maximum Taurinensem, *Virum* reddiderit *singularem*. Ecce post illam Virginem, cujus humilitatem respexit Dominus, quique respexit & tuam, beatum te prædicant omnes generationes, beatum Apostolorum consortio, beatum principatu Martyrum, beatum confessorum *admirationibus*, beatum integritate virginum, beatum Pontificum Regumque obsequiis, beatum Doctorum scriptis, beatum Prophetarum oraculis, beatum divinorum codicum symbolis: atque adeo beatum in gloria sanctorum; ut idem Sanctus Taurinensis Antistes de te scribere non dubitaverit homil. 3. *Quid boc viro beatius*, *qui*, *ut ne ureretur*, *exustus est?* Hæc profecto te summe humilem spiritu summa suscepit gloria: quemadmodum in Proverbiis XXIX. 23. pro qualitate meritorum sub generali sententia legitur cuilibet humilium adpromissum, nempe: *Humilem spiritu suscipiet gloria*: tantaque sane gloria, quanta fuit & cujusque humilitas.

CAPUT

CAPUT III.

De virtute Justitiæ, prout hæc, sive strictè, sive minus in rigore sumta, dicitur Cardinalis: & primo ut respicit Deum, secundo creaturas juris capaces. Habita ratione ad Deum, ut Religionem præ se fert, expenditur, quam in S. Laurentio perfecta per partes singulas extiterit. Respectu vero Creaturarum copiam agendi offert de Obedientia, Æqualitate seu Æquitate, Utilitate, ac Misericordia ejusdem beati Levitæ.

JUstitiæ dictione non venit heic qualiscunque rectitudo, qua *justum* dicimus, quicquid recte fit: quo sensu omnes virtutum actus, quique illos exercent, appellantur *justi*; quemadmodum & virtus omnis *justitia* nuncupari potest. Neque intelligitur aggregatio earundem virtutum, aut gratia sanctificans seu justificans, peccatum expellens, & hominem Deo gratum & justum reddens; sed eo vocabulo considerandum solum datur, quod est arctioris interpretationis, tertiam constituens virtutem Cardinalem. Quam Justitiam Tullius lib. 2. Rhet. ita edisserit: *Est habitus animi, communi utilitate servata, unicuique suam tribuens dignitatem.* Clarius eam Ulpianus explanat l. Justitia ff. De Just. & Jur. & ibi Justinianus. Ait enim, *Est constans, & perpetua voluntas, jus suum unicuique tribuens pro dignitate sua.* De qua Justitia Christus Dominus etiam Matth. xxii. 21. inquit: *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo*: licet huic posteriori pro summa sua dignitate retribuere ad æqualitatem jus suum creatura numquam potest: magis, quod hæc respectu Dei nil proprii, quod reddat, habet in pleno rigore. Ceterum ille, de quo nos agere oportet, Sanctus, in sensu, quo potuit, accommodo, constantem hanc voluntatem reddendi Deo, quæ Dei erant, & quæ sunt hominum hominibus, exsecutioni mandavit. De utraque justitiæ parte fit mentio in sermone Sancti Thomæ Aquinatis in S. Laur. Verum quia Doctor Angelicus primum divisionis membrum constituit in conservatione rectæ voluntatis: *Quia*, inquit, *nulla peccata potuerunt eum a rectitudine removere*: Ad particularia, quæ Deo sunt debita, proxime ac nominatim, secundum rationem minus stricte acceptæ Justitiæ, minime descendens (quod concise loqui contentus fuerit, juxta generalem justitiæ considerationem) ideo ejus fruemur potius auctoritate; quum de secundo divisionis membro, idest, de justitia, habita ratione ad homines, sermo recurret: qua in re vel breviter distincte processit.

2. Primum itaque de Justitia Sancti Levitæ, considerante Deum, agentes, advertimus, quod pars ista, spectans quodammodo ad expositam Cardinalem virtutem, prout involvit rationem reddendi, quod Deo debetur; quamvis versetur circa virtutis *Religionis* actum; non est propterea cum ista virtute confundenda; quia non tantum respicit cultum & obsequium, secundum pristinam *Religionis* strictiorem significationem; sed amplectitur quoque Divinarum omnium legum observantiam, licet utrumque, pro ut est Deo debitum: quæ postrema inspectio est justitiæ proprietas, non *Religionis*, nisi, ut scholæ ajunt, *specificative*: unde ipsa Religio stricte sumta nonnisi potentialis pars nuncupatur justitiæ, quæ respicit redditionem debiti, ut Cardinalis est virtus, complectens etiam Dei cultum; quamvis ut supra diximus, minus proprie, minusque perfecte; quia debitum Deo pro dignitate nemo reddere valet. Perfectum autem & imperfectum, docet Philosophus, non variant speciem, si salva rei essentia sit. Religionis itaque actus (circa quos justitia, Cardinalis virtus, uti Deo debitos, versatur) duplicis sunt rationis, alii externi, nempe oris & operis extrinseci; alii interni, scilicet mentis & cordis. De posterioribus istis loquuti jam sumus, ubi de Sancti Laurentii Fide, Spe, & Caritate tractavimus, dicente Augustino in Enchirid. *Fide, Spe, & Charitate colimus Deum*. Restat, de prioribus aliquid dicamus, quamvis & ipsi, ut Deo placeant, formari debeant internis actibus. Sunt autem potiores tres, nimirum *Devotio*, *Oratio*, & *Adoratio*: de qoibus divisim omni, qua fieri poterit, brevitate habendus est sermo ad Martyris laudem.

3. *Devotio* ex Sanctorum Bonaventuræ, ac Thomæ doctrina 2. 2. Quæst. 82. art. 5. *est voluntas prompta tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei cultum vel famulatum*. Proindeque vehemens est animæ affectus, qno homines ex præscripto Divini mandati vel consilii, se, vel sua Domino consecrant; sic Deo dantes, quæ Dei sunt. Cassianus autem in collat. inquit: *Devotio est fervor bonæ voluntatis, quem mens cohibere non valens, certis manifestat indiciis*. Ita Exodi xxxv. 21. legitur: *obtulerunt mente promptissima & devota primitias*. Et num. vi. 21. *Hæc est lex Nazaræi, cum vove-*

voverit oblationem suam Domino tempore consecrationis suæ . . . juxta quod devoverat mente Domino, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suæ. Quum autem offert homo, quæ sibi exteriora sunt voluntate ferventi, laudabilis devotio est; quum vero se ipsum Deo consecrat pleno mentis fervore, tum devotio ad optimum pervenit. Minus est enim abnegare, quod habet; valde autem multum est abnegare, quod est. Talis fuit Laurentii Devotio ab adolescientia sua, dum magno spiritus ardore non ea tantum, quæ habebat, libentissime abnegavit; sed etiam semetipsum Divino famulatui mancipavit. Unde Dionysius Carthusianus serm. de eod. scribit: *Adolescentiam suam in devotissimo Dei cultu expendit*. Ita sane primitias vitæ suæ Deo consecravit, atque in perpetuum flagrantissimo mentis affectu se ipsum obtulit Domino, holocaustum veluti medullatum. *Medulla enim*, inquit Ugo in Psal. LXV., *est pinguedo in osse, idest devotio, vel amor intimus in forti opere, vel in forti homine:* Holocausta quocirca medullata interpretatur, esse *Sacrificia devotione, & charitate plena*.

4. Ad intelligendum porro, quanta fuerit in hoc Levita Devotio, Sanctus Franciscus Salesius opusc. Introduct. ad vit. devot. nobis viam quodammodo sternit. Eam enim adsignat inter devotionem & caritatem disparem rationem simul & connexionem, nimirum quod Caritas *ignis* sit, devotio autem exsurgens de igne *flamma*. Quare, quum Dei caritas in corde Laurentii perpetuus vivus ignis fuerit, & ardens quasi facula, sicut observavimus lib. I. cap. III. istius tractatus; adnexam secum habere oportuit flammam, & ingentem quidem devotionis flammam. Non enim tanto igni deerat meditationis follis, ut se levaret in flammas: quemadmodum ajebat David psal. XXXVII. 4. *In meditatione mea exardescet ignis:* Nec proinde desiderabatur ventus, in cujus ignitum cor semper insufflabat vehemens spiritus Dei: per quem aliquando facta sunt Apostolorum corda flammantia. Si autem attendimus aquilonares commotos persecutionum turbines suis temporibus, puta, Decii, Galli & Volusiani, ac novissime Valeriani; quomodo ignis Laurentianæ caritatis poterat non attollere ingentes Devotionis suæ flammas, qui teneris ab unguiculis æstuabat fundere sanguinem pro Christi gloria? Audi non me, sed Augustinum clamantem serm. 31. de Sanctis (quem Maurini Ambrosio tribuunt) *Devotiorem Laurentium Salvatori supplicia atrocia fecerunt*. Et quia atrocia ipsa supplicia, juxta Patrum sensa, eum Principem inter Martyres reddidere; consectarium quoque est, horum omnium, qui per carnis martyrium se devoverunt Altissimo, ipse pariter devotione Princeps fuerit: quem Ecclesia, ut laudatus Carthusiensis ait, *singulariter proponit Clericis omnibus in exemplum, ut ejus Devotionem sectentur*. Nimirum quia, juxta Ecclesiasticum, non modo *surrexit, quasi ignis*; sed quia præterea suam ob devotionem *quasi facula ardebat*.

5. Secundus externus Religionis actus est *Oratio vocalis*. Opus hoc magni momenti est; per quod divinam Majestatem & omnipotentiam profitemur. Quandoquidem dum pro indigentiis nostris (quibus neutiquam virtute nostra supplere valemus) ad omnipotentem confugimus Deum orationis etiam vocalis studio, ut quod nobis deest, ab ipso gratiarum fonte, qui nulla in re deficere potest, impetrare valeamus; perspicue testamur, eum esse bonorum omnium Largitorem. Atque ita facti protestatione, non cum exigua proximorum audientium ædificatione, illi solvimus, quod justum, quodque reapse illi debitum esse cognoscimus. Orationis autem prærogativa specialis ea est; nempe quum per ipsam Deo tribuimus, quod debemus; ipse (si nos sancte, ac recte vivimus) indebita, quæ postulamus, benigne, largitur. Docet siquidem Augustinus serm. 226. de tempore, I. Dom. XV. *Oratio justi clavis est cæli, ascendit precatio, & descendit Dei miseratio*. Hanc orationis etiam vocalis efficaciam intelligebat David, quum psal. XXVII. 2. ajebat: *Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ, dum oro ad te: Dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum:* Unde fructum exauditionis se reportasse ibidem ℣. 6. confessus est, inquiens: *Benedictus Dominus: quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ*. Experimentis iccirco innumeris per omne suæ vitæ spatium talem orationis sive mentalis, sive vocalis efficaciam edoctus admirabilis noster Juvenis, perpetuis fuit orationibus utriusque speciei deditus, ac præsertim in passione sua linguam sæpe sæpius in orationem solvit; orationique immortuus est. Per quam illi ultimo valvæ cælorum apertæ sunt; quoniam lingua ejus jam diu clavis cæli facta erat; unde ineffabilis sibi cælestium donorum copia depluebat: nec sibi tantummodo, sed iis omnibus sive fidelibus, sive infidelibus, pro quibus orabat. Dixi, orationis ejus virtute *ultimo* sibi portæ cæli apertæ sunt, per quas in æthera perenniter triumphaturus intravit; nolens ea propter exclusam abisse potentiam deprecationis ejus ante hujusmodi factum. Nam & quæ leguntur Lucæ III. 21., nimirum quod *Jesu orante, apertum est cælum . . . . & vox de cælo facta est &c.* Portenta id genus visa sunt, in terris adhuc degente, ac orante Laurentio; de quo Ferrerius scribit, quod in carcere positus, reseratis cæli por-

portis, in Deum evolans, per choros transibat Angelorum. De hac cælorum aperitione scribit quoque Venerabilis Beda ferm. in S. Laur., qui incipit *Venite filii*: ubi adnotat, Sanctum Hippolytum, nuper tum baptizatum, eodem in carcere factum fuisse participem ejusmodi visionis, ac Sanctorum animas in cælo gaudentes aspexisse. Quod autem eodem orante Sancto Levita, dum graviter plumbatis cæderetur, vox de cælo facta sit, eum erigens ad graviora pro Christo sustinenda supplicia, fuse libro 2. actorum ex Adone de hac re tractatum habuimus.

6. Mira in lege veteri lustrantur, quæ vis egerit orationis sanctorum, v. g. Josue, David, Eliæ, Elisæi, aliorumque id genus justorum, qui non sibi tantum, sed & aliis oratione sua largiter profuerunt. Mihi autem valde arridet, quod suis Moyses a Deo impetravit precibus; quùm optasset, ut alios præficeret Dominus præter se principes ad bonum populi regimen, ejusque felicitatis incrementum. Num. XI. 14. Unica namque oratione, quam fudit communicatam promeruit delectis a se septuaginta viris suam gloriam prophetalem. Exaudiens enim Deus deprecationem ejus, sicut ibidem Ṽ. 25. narratur: *Descendit Dominus per nubem, & loquutus est ad eum, auferens de spiritu, qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Cumque requievisset in eis spiritus, prophetaverunt, nec ultra cessarunt.* Quo factum est, ut virtute orationis Mosaycæ, clarificaretur coram Dei populo, quam exuberans esset ipso in Moyse Divina benedictio. Sic enim eluxit, quanta plenitudine in eodem Legislatore spiritus Domini requieverat; ut accipere potuerint tot alii, nempe septuaginta a se delecti Principes, de eodem spiritu; & is in illis requiescere, ne aliquando prophetare cessarent. Id ipsum Liranus advertit in hunc scripturæ locum, affirmans, Moysen morali influxu, nempe per desiderium & preces suas, ad effusionem hujus spiritus in alios concurrisse. Effusio autem ejusdem spiritus taliter acta est, qualiter ab una lucerna lumen aufertur, quo plures aliæ accenduntur lucernæ sine prioris detrimento. Unde inquit A Lapide: *Spiritus erat in Moyse quasi in lucerna, fonte, capite, & exemplari, indeque quasi in alios septuaginta derivatus est.* Id genus prodigium altiori quodam ordine videtur Deus egerit sub novo Testamento ad orationem Laurentii Martyris, tanquam Ducis maximi Ecclesiæ gentium post Apostolorum Principes; ubi nimirum is oravit pro conversione Romani Populi ad Christi Fidem; dum ipse in crate flammea ureretur. Sapienter quidem eruditus Flores tractatu *de Agone Martyrii*, Primores ac seniores universitatis fidelium Martyres Domini esse declarat, proprii sanguinis purpura decoratos; quorum dignitas Apostolicæ, secundum aliquam rationem, præferenda censetur. Meritum namque hominis non tam in agendo (etiam si totum lucretur mundum) quam in patiendo consistit. Neque dubium esse debet, quod adultorum nemo feliciter consummare possit plena voluntate martyrium, nisi septenario donorum Sancti Spiritus repleatur, ut communiter doctores sentiunt. Discamus hinc, quanta fuerit Laurentianæ orationis efficacia, potentia, & gloria, per quam tot Romanorum myriades venientes ad Fidem Christi, juxta productam alibi Patrum doctrinam, pene innumeri ex eorum cætibus selecti a Deo milites donari aurea meruerunt corona martyrii sub Gallieno, Claudio, & Aureliano Romanis Principibus, qui a die Leviticæ passionis per sexdecim successive regnarunt annos, idololatriæ sustinentes superstitionem. Replevit sane spiritus Domini S. Laurentium, in eoque requievit spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilii, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, necnon spiritus timoris Domini; sed quanta plenitudine illum repleverit, manifestum id fecit oratio ejus; cujus influxu morali concurrit Martyr excelsus ad effusionem in alios ejusdem spiritus, qui in ipso erat; unde, velut a fonte, in ceteros pene innumeros (destinatos Christi Martyres aliquando futuros) idem spiritus mirabiliter dimanavit. Idque confirmatum deprehendimus in libris Revelationum sanctæ Birgittæ VI. cap. 19. ubi de Martyribus in cæmeterio Cyriacensi sepulris (qui maxima in copia martyrii palmam adepti sunt post ipsius triumphum) Sanctus idem Archilevita in visione loquens, sicut alibi adnotavimus, vocavit eos *Electos suos*: Quod nimirum oratione sua, mirabilique suæ passionis exemplo tantam eis promeruit gratiam Spiritus, ut non solum de vana superstitione paternæ traditionis conversos ad Christum perduxerit, sed etiam repletos Divini Spiritus donis, veluti rivulis derivaris a fonte, sive a Spiritu, qui erat in se ipso, quodammodo manuduxerit ad capiendam purpuram seniorum in populo Christiano. Vide, quæ diximus lib. 1. Actorum Martyris cap. v. num. 24.

7. Sed ne tantum efficacitatis in Laurentio restringere videamur ad eam orationem; quæ sociam habuit sui corporis exustionem, & non potius extendere ad omnes, quas absolvit, omnibus diebus carnis suæ preces, scire procul dubio nos oportet, quicquid virtutis in eo resplenduit, ut vocant Theologi, *acquisitæ*, per omne genus, de quo egimus, vel agemus in præsenti commentario, totum ab oratione ipsius profluisse; sive Sanctum ipsum intra se

nobilitatum contemplemur, five ad aliorum beneficium extra fe operantem. Obftupuit quondam mundus ad infpectas corporeas Samfonis vires aut in fui, aut in totius populi Hebraici falutem exfertas. Sed unde in hoc Ifraelis Duce tam grande robur? Ex capillitio defluebat in totius corporis membra. Capillis ipfius ea vis addicta erat, ibi fixam tenebat fedem. *Samfon*, ait Paulinus ad Cytherejum, *vi capillorum potens*, *virtute crinitus facra*. Et Ambrofius lib. 2. off. cap. 26. *Invicti crinis ornatum prærogativa virtutis*. Hinc abrafis aliquando crinibus; quod incautus Dalilæ fecretum aperuerit, dicens: *Si rafum fuerit caput meum*, *recedes a me fortitudo mea*. Jud. XVI. 17. illico remanfit viribus deftitutus. In capillis cogitationes fpirituales, five fpiritualium meditatio, & ad Deum oratio ab afcetis fcriptoribus defignantur; unde fpiritalis hominis virtus oritur. Non aliter de robuftiffimo noftro Levita fentire congruit, de quo aptiori videbimus loco, qualiter fuam ob fortitudinem in hoc fortiffimo Ifraelitarum duce fuerit adumbratus. Dumtaxat hic commemoraffe fit fatis ad orationis ejus laudem, Nazaræus quum ipfe inftar Samfonis effet, Domino confecratus; orationibus Divinifque precibus in Deum perquam frequenter elevatus, novus crinitus Samfon apparuit; vim omnem obtinendi fibi, ceterifque fidelibus cæleftia dona in iifdem precationibus, velut in fui capitis capillis, fixam tenens. Neque ulla potuit afcendere novacula fuper caput ejus; quæ diaboli opera raderet ejufmodi crines per omnem hujus fæculi, qua vixir, noctem, ne videlicet copioso perfunderentur imbre, quem pro fe, fuifque commendatis reciperet cæleftium gratiarum.

8. Similis factus eft magnus ifte Levites Dilecto in canticis, dicenti ad fponfam: *Caput meum plenum eft rore*, *& cincinni capitis mei guttis noctium* Cap. V: 2. Orante fiquidem forti hoc Viro, ut in fua fcribit catholica Judas Apoftolus ℣. 20., *In Spiritu fancto*; orante, inquam, cum private, tum præfertim publice in cætu fidelium per Spirirum fanctum, is eum poftulare faciebat, quæ Deo grata erant, pro ut fibi, & Ecclefiæ oporterer ad falutem. Quomodo fe continere poterat Cælum, ne ad abundantiam, juxta petita, fupernis deplueret benedictionibus fuper caput ejus, ne donaret, quod ille pro fe ac aliis efficaciffime poftulabat? Neceffe erat, ut caput ejus impleretur earundem benedictionum exuberantium rore, & cincini ejus guttis noctium. In *Guttis noctium* perraram divitiarum cæleftium pretiofitatem intellige, defcenfam fuper myfticos capillos ejus temporibus perfecutionum, in nocte figuratis. Queis principalibus donis repletus eft Martyr; per quem alii quoque ipfum fequentes (maxime propinquiores) particeps effecti funt, puta, Romanus, Hippolytus, omnefque de iftius familia, item Narciffus, Crefcentio, & id genus alii, quorum funt fcripta nomina in libro vitæ. Quod vero pertinet ad cincinnos capitis, notandum ducimus, crines in vertice nafcendo furfum petunt, & crefcendo ad inferiora fefe demittunt. Quare cit. cant. cap. V. 11. legitur: *Comæ capitis ejus*, *ficut elatæ palmarum*. Elara (penult. corripe) frondens eft palmæ ramus, fuo in ortu pariter furfum tendens; quum vero crefcit, fefe arcuat, apicefque ad ima devergit. Indeque fit, ut eædem elatæ ad abundantiam imbutæ rore vel imbre, aquæ rivulos ex cufpide mittant deorfum, guttafque ftillent. Haud fecus e capillis capitis aqua imbutis, per demiffos cadunt guttæ cincinnos. Similitudo pulcherrima Levitæ fanctiffimi, cujus ftatura in fpiritu ob fanctimooiæ proceritatem jure optimo palmæ confertur; cujus & orationes palmæ elatis, capillorum fimilitudinem præ fe ferentibus, comparantur. Nam iftius noviffimi Evangelicæ legis Samfonis crines, videlicet obfecrationes & preces, quafi elatæ palmarum, copiofum Divinæ gratiæ rorem excipientes, ipfa madefacta myfteriofæ arboris fummitate, falvificum in proximorum utilitatem per devexas ad ima cufpidatas frondes refundebant cæleftium beneficiorum imbrem, veluti fuper rationalem terram, adhærentem ejufdem myfticæ arboris radicibus: fideles nempe homines, appropinquantes fibi; aut etiam infideles, qui fibi jungebantur, & ad veritatem Fidei convertebantur.

9. Admirabilem denique hujus Leviticæ orationis vim, ac robur, quo, tanquam alter Elias in fpiritu, cælum provocabat ad inuodantem gratiarum pluviam fuper populum Dei, confiderans Chrifti Ecclefia, memoriam ipfius efficaciæ fingulis excitat annis in feftivitatis Laureotianæ pervigilio; quum ad Miffæ Offertorium io ejufdem Martyris perfona intonat: *Oratio mea munda eft*, *& ideo precor*, *ut detur locus voci meæ in cælo*, *quia ibi eft Judex meus*, *& confcius meus in excelfis*: *afcendas ad Dominum deprecatio mea*. Sciens etenim eadem Mater Ecclefia, quam potens fuerit ad mundi falutem ejufdem orationis virtus; quafi adhuc in terris Martyrem orantem affumit facerdotum ore per temporis enallagen, quo fiftantur validiffimæ preces ejus ad exauditionem in confpectu Altifsimi cum oblationibus hoftiarum; ut pia omnium vota fidelium profperentur, quantumvis expletu difficilia fint. Quemadmodum experimentis complurimis exactorum jam quindecim fæculorum decurfu efficacitas deprecationum illius fe prodidit compro-

ba-

batam, seseque in futurum prodet; quoniam clamorem ejusdem orantis olim Martyris (æquum est cum Ruperto concludere) *Nunc, & usque in finem sæculi Christus audit*.

10. Tertia Religionis pars *Adoratio* est; quæ a Damasceno orat. 1. de Imag. explicatur: *Est honor cum voto submissionis*. Et quia non de sola interna erit a nobis Adoratione agendum; sed ut hæc etiam ad externum reducitur actum; eam clarius cum plerisque doctoribus sic describimus: *Est actus, quo voluntas Deum honorat interiori simul & exteriori humiliationis signo propter singularem infinitam ejus excellentiam*. Loquimur enim de Adoratione, quæ *latria* dicitur. Externum porro humilitatis signum genuflexione, sive totius corporis prostratione, ac sensibili exercetur sacrificio. Non enim, (ait Eminentissimus de Lauraea tract. de Virt. Card.) videtur dari posse ab hominibus majus humiliationis signum præter enumerata, quo ii contestentur supremum Dei dominium in creatis quibusque rebus. Quoniam vero circa primum adorationis signum, quod flexo perficitur genu, nihil est quod ad rem nostram speciatim conducat; commune, quum sit omnibus adoratoribus sacris; superest, tractemus de altero, quod exterius sacrificio persolvitur. Peraldus in summa virtutum tom. 1. de Justitia part. v., ubi de Latria & Religione loquitur, metaphoricum Sacrificium in genere in sex dividit species, juxta Sanctum Augustinum lib. 10. de Civit. Dei. 1. est cordis contriti. 2. Cordis Divini amoris igne inflammati. 3. Corporis propter Deum mortificati. 4. Corporis pro Deo cruentati. 5. laudis. 6. Misericordiæ. Quocirca, missis a nobis duabus primis sacrificii speciebus, quæ nonnisi interius perfecte consummari queunt, & ad interiorem caritatis virtutem totaliter reducuntur, sine ullo necessario ad exteriora nexu; reliquum est, agamus de ceteris metaphoricis tribus sacrificiis sensibilibus nempe Laudis, Misericordiæ, ac Mortificationis corporeæ; nam de postrema sacrificiorum specie, quæ completur sanguinis effusione, abunde tractavimus in secundo Actorum libro. Qui enim Levita in altari fuerat, factus est in craticula Sacerdos, Deo cruentatam Hostiam se ipsum offerens. Diximus hæc omnia metaphorica esse sacrificia, secundum communem Theologorum mentem. In nova siquidem lege unum ii agnoscunt verum ac proprium sacrificium, scilicet illud altaris incruentum, cui solum in sermonis rigore competit Sacrificii definitio, universaliter ab eis tradita.

11. Itaque juxta tropologicam intelligentiam Levita nobilissimus, qui sex omnibus enuntiatis modis Deo sacrificia obtulit, considerandus nobis primum venit in selectis tribus, uti offerens sacrificium laudis. De qua oblatione David ait psal.cxv. 8. *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis*. Admittit enim Deus, inquit Menochius, laudem, ore creaturæ rationalis prolatam, loco excellentis sensibilis sacrificii, quod sub lege veteri offerebatur. Idque verum est, quoties homo non ore solum, sed mente quoque Deum ex corde laudat. Quemadmodum Psaltes laudantes Deum admonet verbis illis psal.XLVI. *Psallite Deo nostro ... psallite sapienter*. Hoc plane modo sacrificabat Domino laudis hostiam die ac nocte Levita inclytus sine ulla sui divisione, psallens corpore, psallens & mente: sicut Justinianus scribit: *Totus ferebatur in Deum*. Utinam non sæpe accideret Deo psallentibus, ut lingua quidem in Deum tendant, mente autem huc illuc importune ultro ferantur, terrenis cogitationibus implicati: ne de vagationibus loquamur impiis, omni tempore aliunde vetitis, puta hypocrisiæ, vel avaritiæ infectis: de qoibus Dominus per os Isaiæ dicit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. Cavendumque id præsertim est Clericis, Dei laudibus publice addictis; ne tam amore ipsius Dei, quam affectione turpis lucri Divinas persolvant laudes; & dum corpore vigilant, mente vanis id genus phantasmatibus voluntarie, aut negligenter, spiritu soporati, quiescant: ubi oporteret circa res suas corpore potius dormire, ac toto corde ad Deum vigilare. Sicut in canticis Sponsa inquit: *Ego dormio, & cor meum vigilat* v.2. Hos mente vagantes deplorat regius cantor, psal.LXVII. dicens: *Si dormiatis inter medios cleros, pennæ Columbæ deargentæ & posteriora dorsi ejus in pallore auri*. Relato siquidem modo Deo dormientes, & ea, quæ sua sunt, cogitantes, terrenis commodis inhiando, *erunt*, ait Ugo, *non inter primos Clericos, scilicet Laurentium, Vincentium, & Stephanum; nec inter ultimos, qui strenui erunt; sed inter medios, scilicet modernos, qui ad voluptatem suam vivunt. Tunc pennæ columbæ, idest desideria animæ vestræ erunt deargentatæ, idest argento oneratæ* (quia nimirum incumbent potius argenteis stipendiis, quam Dei laudibus) *& ideo sursum volare non poterunt, quia de argento cogitant, & ad divitias aspirant*. Quamobrem subditur: *Et posteriora dorsi ejus in pallore auri*: Super quod Ugo sequitur: *In pallore auri, idest non pura, & cælesti sapientia, sed terrena psallunt. In primis Clericis poterat videri aurum rubrum & optimum, scilicet Sapientia Dei, quæ divitias contemnit: similiter in ultimis videbitur. Sed in mediis apparet aurum pallidum. Thren. 4. Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus*. Conentur iccirco, qui

qui hujusmodi sunt; quantocius a se avertere Prophetæ lacrymas, psallendo in posterum *sapienter*. Uti psallebat Domino Levita Laurentius, acceptum ei offerens Sacrificum laudis, elevata in altum mente, visibilium bonorum terræ prorsus oblitus.

12. Ugonicam istam de Sancto Levita expositionem sequentibus ultro progredi lubet ad ea, quæ præcitato leguntur psalmo ℣. 26. 27. & 28., hæc habente: *Prævenerunt Principes conjuncti psallentibus in medio Juvencularum timpanistriarum. In Ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israel. Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu*. Allegorice ista complures Patres de Apostolo Paulo, qui Beniamita fuit, luculenter exponunt: quanquam aliter Commentarienses ad litteram explanent: quorum omnium auctoritate salva, tropologicæ piæque nostræ interpretationi cupimus spatia permitti. Nam Hilarius, Hieronymus, & Theodorus per commemoratos in Psalmo *Principes* intellectum iri volunt Apostolos. Ii enim prævenerunt justos omnes in Evangelica lege, suisque prædicationibus innumeros alios congregantes ad confitendum & laudandum Christum Dominum, conjuncti sunt cum ipsis, a se congregatis, Deo psallentibus *in medio* Ecclesiarum tum *juvencularum*, idest, recentis ætatis, sive recenter Apostolica prædicatione fundatarum: quæ juvenculæ bene tympanistriæ dicuntur; dum eædem primorum sæculorum Ecclesiæ, in sua veluti juventute, tormentis variis distentæ fuerunt in membris suis, idest, in sanctis Martyribus. De quibus, in veteri etiam Testamento florentibus, loquens Apostolus ad Hebræos cap. 11. ℣. 35. inquit: *Alii distenti sunt*: Quod græce sonat: *Tympanizati sunt*. Immo ex Augustino in psalmum 33. tympanizans David, Christum caput Martyrum designavit, in cruce distentum, & orantem. Quare nulli fidelium populorum melius quam Martyres tympanizarunt Domino, mortificationem carnis sustinentes in corporibus suis ob Christianæ fidei defensionem, & exaltationem. Ii enim confitentes Jesum Deum, & hominem ex Hebræa natum Virgine, sive de semine Israel, impleverunt illud psalmi, quod sequitur, *In Ecclesiis benedicite Deo Domino de fontibus Israel*. Idest, subdit Menochius, *Benedicite Christo Domino, ortum habenti ex Israel, & inde secundum carnem propagato*: cui favet Chaldaica versio, dicens: *De semine Israel*. Quibus positis, cui aptius & congruentius accommodari poterit, quod Psaltes addidit: *Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu*, nisi Martyri Laurentio, in ferreo ardenti camino laudem Domini Jesu Christi serena perficienti fronte? Is plane in Romana Ecclesia, sive in Ecclesiarum centro vel medio, postquam ibi prævenerunt Apostolorum Principes Petrus & Paulus; postquam multi Martyres ibidem distenti sunt, timpanizati sunt, benedixeruntque Domino de fontibus Israel; ipse, inquam, Beniamin fuit, nempe, secundum interpretationem nominis, *Filius dexteræ*, seu *fortitudinis*; in mysticis Divini Jacob filiis valde dilectus; & adolescentulus propter eximiam humilitatem, qua minimum, ut supra vidimus, in cunctis fratribus se reputavit; ipse profecto traxit omnes ad excessum usque mentis: sive cunctis in admirationem raptis, apparuit suos ob triumphos fortitudinis spectaculum. Si enim adhæremus prælaudatæ versioni Chaldaicæ; non *passive*, sed *active* intelligere debemus ea verba, *In mentis excessu*: Nempe ut Tirinus dicit, suis operibus factus est Beniamin a se ipso *omnibus ad stuporem admirandus ob incredibile robur, partasque victorias*. Assuetus etenim pangendis Domini benedictionibus in templo Dei, ubi quotidie immolabat sacrificium laudis; incredibili plane robore post tot de tyranno partas victorias, visus omnibus admirandus, sacrificavit iterum Domino laudis hostiam in prunis urentibus, etiam exustus benedicens Deum, ut scribit Ado: *Gratias agens, & glorificans Deum, dixit: Gratias tibi ago, Domine, quia januas tuas ingredi merui*.

13. Alterum ex adnotatis tribus sacrificiis est misericordiæ opus, juxta S. Augustinum, cit. lib. dicentem: *Vera sacrificia sunt opera misericordiæ*. Intelligamus dictionem illam *Vera*, secundum similitudinem, non proprietatem: nec non, quod Misericordiæ opus tum sacrificium sit, quum non proximum in Deo, sed ipsum Deum in proximo respicit donatarium. Pondus enim sacrificii hujus in eo est, quod Salvator exposuit Matth. xxv. 35., dicens: *Esurivi & dedistis mihi manducare; sitivi, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & cooperuistis me... Quamdiu uni ex his fratribus meis fecistis, mihi fecistis*: Nempe mibi in quolibet ex enumeratis. Secundum quem sensum, nos monet Apostolus, ad Hebreos xiii. 16. inquiens: *Beneficientiæ & communionis nolite oblivisci, talibus enim hostiis promeretur Deus*. Quo directo respectu ad Deum sublato, licet actus in obliquo & ultimate ad Deum tendat; quia Dei amore fit; immediate tamen indigentem proximum nostrum respicit donatarium: sub qua consideratione opus quidem misericordiæ meritorium erit, quia Dei causa factum; at rationem hostiæ, ac sacrificii amittet; cujus natura est, ut sit *Oblatio facta Deo* etiam in egentibus, non inopi ob Dei amorem utcunque. Secus omnia virtutum opera, quæ Dei amore fiunt,

fiunt, sacrificia, & hostiæ forent. Quod est contra S. Augustini doctrinam; sex tantummodo sacrificiorum species agnoscentem, & non plures. Quare, quum ibidem Sanctus Doctor ait: *Misericordia verum est sacrificium, si propter Deum fiat*, caussalem istam particulam, *propter Deum*, sic accipere debemus, quod intuitu Dei, considerati in paupere, ipsi Deo in paupere munus offerimus; intendentes in isto Creatorem honorare, ac munerari. Quem directum respectum idem Doctor satis eo loci commendavit, quum inquit: *Vera sacrificia sunt opera misericordiæ, quæ referuntur ad Deum*. Talis enim doni directio elevat misericordiæ actum ad sacrificii dignitatem, juxta S. Thomæ doctrinam 2. 2. quæst. 81. art. 3. ad 3. Ita dispensator egregius facultatum Ecclesiæ, Levita sapiens, ingentes ærarii thesauros pauperibus distribuens, per illorum manus oblationem suam Deo in cælis sistere intellexit: Unde tyranno, a se aureos exposcenti, respondit: *Facultates Ecclesiæ, quas requiris in cælestes thesauros manus pauperum deportaverunt*. Hac intentionis directione una cum inopum levamine, & jura viri misericordis ad præmium obtinuit; & præstantius sacrificantis meritum non amisit. Quod nimirum opus misericordiæ cum religionis actu conjunxerit; perfectissimum ut sui officii munus absolveret. Ceterum de virtute misericordiæ, ut distincta ab altera Religionis, de qua posteriori nunc agimus, prope finem hujus capitis sermonem habebimus, sapientium instituta sequentes.

14. Interim Venerabilis quoque Tuiti Abbas Rupertus Leviticam, quam nuper laudavimus, erogationem thesaurorum considerans, quamvis non ignoraverit actum fuisse misericordiæ cum ceteris Ecclesiæ Patribus, eam tamen ad celebratum hactenus a nobis religionis opus pro suo acumine ingenii voluit præcipue reductum iri, utpote rem præstantiori ponderatione dignam. Quamobrem laudato sæpe libro de Fortitudine in tractatu de Operibus Spiritus Sancti a cap. 18. ad 20. similitudinem inducens inter Sanctum Levitam, & justum Abel, Adæ proxime filium, a Cain occisum, nobilem suam conficit comparationem: quam vel breviter expendere ad præsentem expositam illustris Martyris laudem perspicoe confert. Ait enim, sicut Abel in mundi exordiis *plurimam* obtulit hostiam Deo; quemadmodum testatur Apostolus ad Hebræos cap. XI. 4., nimirum quia prius exteriora Deo sacrificavit bona, de gregibus suis optima offerens: postea se ipsum quoque illi dedit victimam, fratris odio mactatam: ita primis Ecclesiæ sæculis Levita celeberrimus *plurimam* Deo obtulit hostiam: primum quidem dando hilaris omnem Ecclesiæ substantiam in manus pauperum; deinde vero & se ipsum sacram Numini victimam; quum videlicet ob primam Deo factam oblationem thesaurorum per manus pauperum, Cæsar, veluti Cain alter, iratus, innocentem Abelem istum occidens; copiam vel invite huic fecit, ut priori sacrificio adderet alterum; sicque *plurimam* offerret hostiam Deo in odorem suavitatis. En ad rem nostram Ruperti testimonium cap. XX. lib. cit. *Sicut ille Abel obtulit sacrificium, & respexit Deus ad munera ejus, & illud fuit causa mortis ejus; sic & iste* (nempe Laurentius secundus Abel) *magnum & famosum obtuli Deo sacrificium, thesauros Ecclesiæ dando pauperibus; & hoc nihilominus fuit prima causa mortis ejus*. Quibus evidentissime constat, elevasse Martyrem actum misericordiæ suæ in excellentissimum alterum Religionis, quo sua munera egenorum ministerio sistere Domino præsertim studuit. Ideo non unam, sed *plurimam* obtulit hostiam supremo Dominatori omnium, exteriora videlicet primum bona per manus pauperum; dein se ipsum.

15. Tertium, quod est sacrificium corporis mortificati propter Dei amorem, de qua oblatione idem Apostolus ad Romanos cap. XII. scribit: *Obsecro vos, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem*: Laurentium hoc sacrificii genus obtulisse, Justinianus aperte confirmat, dicens: *Non enim sibi indulgens, requiem sumebat, sed tanquam athleta fortissimus, in pœnitentiæ quotidianæ se stadio exercebat*. Quanta porro hæc ejus fuerit pœnitentia, summa cum vitæ innocentia conjuncta, colligi potest ex ipsius sese exercentis fine, quem idem adjicit gravissimus Auctor, scribens; se exercebat: *Quatenus gloriosum posset triumphum obtinere martyrii*. Oportuit siquidem, prudentissimum Virum talia eligere macerationis suæ media, quæ fini, sibi præfixo, proportionata forent, nempe quodammodo affinia illis tormentis, quæ pro Christo atrocissima tolerare disponebat hilari prorsus, & serena fronte. Unde illi expediens fuit, ita se præparare ad passionis certamen, ut experiretur in se ipso, quid cum Dei adjutorio sufferre posset, quoties omni crudelitatis genere aliquando vellent inhumani carnifices in eum sævire. Quare dubitandum neutiquam est, acres adhibuerit exercitationes noster Athleta in mortificandis membris suis super terram; eam severitatis legem exsequens adversus semetipsum, quam Anachoretæ executioni dedere in castigandis manu propria corporibus suis, hæc flagellis verberando cruentis. Magis, quod alibi cum Raulino adnotavimus, Heros iste in qualibet exercenda virtutum specie, semper, quæ perfectiora erant, facinora in se perficere conten-

tendebat. Summam quocirca credimus in eo fuisse carnis mortificationem, qua Deo se obtulerit hostiam vivam, sanctam, Deoque placentem. Per cujusmodi sane exercitium ipse Archimiles Domini, opportuno tempore instructus apparuit, ad subeunda cruenta certamina ore jucundo; quod aspicientes efferati tortores, ne ferre quidem æquinamiter valuerint, dum sacrum illud devexarent corpusculum. Inde concludimus, non minori gloria prædicandus sit magnus inter beatos Pœnitentes, quam celebretur magnus inter sanctos, a cunabulis ad mortem usque perpetuo, innocentes. Illoque dignus elogio, quo eum magnus Gregorius in Sacramentario sub die Augusti x. commendavit, dicens: *Beatus Laurentius hostia sancta, viva tibi, omnipotens æterne Deus, placens, oblata est*. Dignus, inquam relato elogio, ne dum quia pro Christo aliquando in igne positus; sed etiam quia se, quotidie per omnem vitam carne mortificatum, obtulerit oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis.

16. Diximus alibi, & irreprehense quidem, pretiosum hunc Sanctum fuisse Martyrem ante martyrium incredibili patiendi desiderio, qua tortus ardentissima siti, vere Martyr accessit ad sustinendas corporis passiones, sibi a fidei persequutoribus illatas. Quare canit Ecclesia: *Laurentius ingressus est Martyr, & confessus est nomen Domini Jesu Christi*. Id neutiquam retractantes, nunc superaddimus, præter martyrium desiderantis animæ, inflictasque corpori suo carnificum lanienas; tertium eximiæ pœnitentiæ, propria illatum sibi manu martyrium lubenter sustinuit; priusquam aliena torqueretur pro confessione nominis Domini Jesu Christi. Ideoque tripliciter consecratus est Martyr, nempe desiderio, pœnitentia voluntaria, atque demum perpessione horribilium tormentorum, quæ intulit illi furor gentilium persequentium: consequenter unus idemque Levita trina Deo sacra immolatus est hostia. Quod si cujusque generis quis Martyr fuerit, respondebit sibi in cælestibus regnis corona gloriæ; quomodo non trinam acceperit, qui ter extitit Martyr? Qui se triplici ai ictatione Domino sacrificavit; ni quartam addere velimus, nimirum ob incorruptam servatam virginitatem, quæ, juxta Sanctum Ambrosium, *laudabilis est, non quia in Martyribus reperitur, sed quia ipsa Martyres faciat*. Hunc procul dubio plusquam trina serta centum intexta nexibus exornarunt, singulis si ejus virtutibus singuli florum nexus in castris cælestibus responderunt. Quod ambigere haud facile possumus, vel debemus. Obiter heic, occasione oblata, de hac trina Martyris corona quicquam dicere libuit, pium ut nonnullorum comprobaremus studium, quo curant in imaginibus almi Martyris ejus victricem viridemque palmam triplici exprimere corona circumdatam. Quanquam & altera potior subsit id agendi caussa, qua nimirum uti Stephano Protomartyri trinum datur in palma sertum, quia rempore inter Martyres inventus est primus; ita id ipsum honoris sit Laurentio tribuendum, quia, juxta mentem Patrum, acerbitate passionis inter eosdem Martyres Princeps evasit.

17. Transeuntes modo in contemplationem virtutis Justitiæ, ratione ad homines habita, comperimus in Sancti Thomæ Aquinatis sermone trium eam membrorum partitione discretam. De nostræ siquidem laudis Subjecto inquit: *Justitiam conservavit in juris sui unicuique redditione, quia reddidit majoribus obedientiam, minoribus utilitatem, paribus æqualitatem*. Atque ut de prima loquamur hujus divisionis parte, sic eam doctores explicant: *Obedientia est propriæ voluntatis abnegatio amore virtutis, non lucri, vel timoris servilis causa*. Intelligitur sub vocabulo *voluntatis propriæ* pondus humanæ naturæ, originis peccato vitiatæ, quo hæc amore sui fertur semper ad ea, quæ sibi placent, sensumque delectant; optaretque, si fieri posset, omnino sui juris esse, nec ulla superiorum lege constringi. Sed cælestis ille Vir, in quo *Amorem proprium divinus ignis extinxit*, ut Leonardi Utinensis loquamur verbis serm. de S. Laur. (orator illustris in Romana fuit iste curia Eugenii Papæ IV. tempore, Florentiæ tum residentis) cælestis, inquam, Vir ille non aliam in se quam Dei, suorumque majorum agnoscebat voluntatem, nullo retardante impedimento amoris proprii, jam emortui. Doctores mystici pulchre comparant obedientis hominis conditionem flexibilitati nobilium metallorum: quia sicut metalla in manu artificis, prout isti placet, curvantur, extenduntur &c.; ita obediens ad majorum suorum placitum ducitur. Veruntamen qnia non una est metallis omnibus flexibilitas, sed alia v. g. est æris cyprii, argenti alia, aliaque auri; quarum postrema est maxima; Doctoris Seraphici documento erudimur, nostri cælestis Hominis obedientiam ceterorum sui temporis Sanctorum (maximi quantumvis nominis) obedientiæ neutiquam concessisse. Perseverans etenim sanctus Doctor in assumta similitudinem auri, cui comparandam suscepit Laurentii Sanctitatem, proposito in ejus laudem themate: *Probavit me quasi aurum, quod per ignem transsit*: ad virtutem obedientiæ ejus expendendam accedens, inquit: *Auro nihil est ductilius: sic & beatus Laurentius per obedientiam ductilis fuit, quod de præceptis majorum nihil unquam omisit*. Magna prorsus & mira sententia! *De præceptis majorum nihil unquam omisit!* Omni ergo suæ vitæ tempore, sive pueritiæ, sive adole-

adolescentiæ, sive juventutis, factus est omnibus tersum obedientiæ speculum nulla transgressionis macula notatum. Parentes fuerint, vel magistri, aut superiores alii, qui ei agendum, vel omittendum quippiam indixerint, *De præceptis eorum nihil unquam omisit*. Quin potius inventus est ipse promptior in exsequendis majorum jussis, quam faciles ii ad imponenda mandata. Dixerat olim in Proverbiis Salomon: *Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam*. Vertit Vatablus, *Ferula castigatrix longe propellet eam ab illo*: Non hac virga, non hac ferula indiguit in sua pueritia iste, de quo loquimur, Homo Divinus; in quo nulla puerilis levitas, petulantia nulla; sed, ut inquit Ferrerius, consummatum veluti præ se ferens virum, a puerorum ludis semper abstinuit: absit unquam sanctorum Genitorum reluctatus fuerit voluntati: *De præceptis majorum nihil unquam omisit*.

18. Quod si flexibilitate auri sua in pueritia dotatus apparuit, qua non videtur inter metalla excogitabilis major; quali, putabimus, Obedientiæ fulgore nituerit, quando crevit ætate & sapientia coram Deo & hominibus? Vix noverat vocare patrem & matrem, quum obedientiæ suæ virtute Damasci, hoc est, diaboli fortitudinem didicit expugnare; quid, existimabimus, egerit, quum, maturescentibus annis, plenitatis Obedientiæ incrementa suscepit, quæ vix asceta poterunt explanare? Tota dæmonum fortitudo, contemplatores docent, illorumque hastile, seu validissimum, quo pugnant, ferrum propria hominis est voluntas; per quam ipsum sauciant, & occidunt. Nemo enim in lucta invisibili nisi propria voluntate succumbit. Propriam tolle de medio voluntatem, diabolum potentissimo vel unico, in quo confidebat, exarmasti telo. Ideo Proverb. xxi. 28. certus adpromittitur triumphus, non suam, sed majorum facienti voluntatem. *Vir obediens loquetur victoriam*. Quandoquidem ipsa obedientia est armatura fortium: quid cum forti armato, destitutus armis, agere diabolus poterit? Quotquot igitur victorem maximum adversus portas inferi Sanctum Laurentium prædicarunt, cum in exercitio virtutis obedientiæ primicerium agnovere; quoniam obedientiæ conditionem sequitur victoriæ qualitas. Erat iccirco in eo virtus ista humilis, hilaris, generosa, cæca, omnem ex adverso difficultatem ignorans: nulla obediens Homo iste animi tristitia tenebatur in exsecutione impositi sibi præcepti; nullo in obediendo inflabatur mentis tumore; nullis periculis frangebatur, aut retardabatur; vias arduas, omnesque salebras, quasi complanatas, refertasque deliciis, secure percurrebat, facillimeque transibat. Inde factum est, ut inter ardentes persecutionis flammas, quum viri Sanctissimi præ timore in antris & cavernis terræ sese reciperent; Levita obediens jussus Urbis lustrare vicos, plateas, compita; ut domos & cryptas peteret, ubicumque laterent Christi pauperes, quo sacrum iis distribueret censum, nil veritus occursum hostium; nil timens idololatrarum insidias; nil pendens Cæsaris iram; nil contristatus ob evacuandum templi sacrarium; eucurrerit, advolaverit ad Pontificis mandatum implendum. Nec homo quidem perquam avarus tam lubenter manus extendit ad congregandas, conservandasque sibi divitias; quam Vir noster obediens voluptuose liberalem aperuit manum in dispersionem totius substantiæ domus Dei ad pauperum utilitatem. Unum sibi erat in votis, exsequuto jam sacerdotali præcepto, nimirum quantocius obviam fieri Episcopo, cui mors instabat; ne videlicet (ut non multo ante cum Ruperto notavimus) sine voluntate ac benedictione Pontificis subiret carnis martyrium. Quid sanctius, quid excellentius, quam sanguinem pro Christo fundere? Et tamen eidem maximo caritatis actui, Vir ceteroqui subeundæ passionis flagrantissimus, obedientiam prætulit, Sacerdotis assensum inquirendo; meliorem istam reputans, subjectionem, quam ferro subjicere pro Christo caput, ejusque victimam fieri.

19. Obedientia igitur Laurentium assumsit puerum; adolescentem direxit; juvenem promovit; expeditum in temporum difficultatibus reddidit; lætum ad subeundas corporis passiones adduxit; tranquillum in camino ignis urentis effecit, quasi nescium tormentorum. Nec sit, qui miretur, quod Vir adeo innocens tam exquisitis, tam variis tam atrocibus divexatus fuerit cruciatibus. Id exegit altum ejus Obedientiæ meritum, ne potiori vel parte delitesceret in obscuris. Non enim virtutis hujus qualitas tam actionis, quam passionis experimento clarescit. Quamobrem de Christo Domino inquit Apostolus ad Hebræos v. 8. *Cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam*: Super quæ Menochius habet: *Per passionem experimento cognovit vim & præstantiam obedientiæ*. Exploratum autem quum sit, quali, quantaque passione probatus fuerit inclytus Martyr; inferri poterit inde sublimitas ponderis Obedientiæ ejus. Putabat nihilo secius humillimus Martyr virtutem eandem ad plenum suæ periclitationis pervenisse; quando sub plumbatarum ictibus se resolvi sentiebat. Quare Divina institutione formatus, animam suam Deo commendare curavit, dicens: *Domine Jesu, accipe spiritum meum*. Vir enim semper demisse de se cogitans, mirum Obedientiæ suæ meritum nesciebat: & quasi ex iis, quæ per id temporis passus fuerat, didicisset

ad plenum vim obedientiæ suæ; migrandi ad Patrem instare sibi tempus suadebat. Opus propterea fuit, vocem desuper sibi factam audire: *Adhuc multa tibi debentur certamina*. Atque si dictum ei fuerit: Videtur tibi, humillime virorum, Obedientiæ tuæ satis actum experimentum; quia pretium illius tua ignorat humilitas. Ego Deus hoc melius discerno: adhuc multis, supra naturæ vires sustinendis, perpessionibus probari meretur tanta, quam nescis, in te Obedientiæ virtus, queis & istius meritum æqua discas librare lance; ut ita doctus, ad ejus digna valeas præmia pervenire.

20. Quanquam vero de Sancti nostri Obedientia circa præpositos sibi homines heic perspicue sermonem fecerimus, haud propterea omittendum ducimus, quod altius consideratione dignum est, nimirum quippiam Obedientiæ ipsius proxime erga Deum, majora sibi certamina indicentem usque ad suammet lentam pigræ flammæ combustionem. Nam & ipsa, quæ præstatur majoribus; obedientia pretium inde sumit, quia nimirum homo homini parendo, paret Deo; qui vel in iisdem præpositis vult nobis præesse, per sensibilia nos ad spiritualia manu ducens. Quare ultimo in ipsum Deum, Deique honorem eadem virtus tendit; proxime tamen id exsequitur, quum Divinum sive scriptum sive traditum aut peculiariter revelatum ejus observat mandatum. Sub qua consideratione non est, cur segregetur hæc obedientia, quasi diversa sit ab altera, quæ hominibus impenditur, unam si demas rationem Justitiæ strictæ sumtæ, ad quam ex dictis large solum reduci potest. Ceterum qualitercunque inter ea discrimen adsignetur; liceat nobis de illa vel in communi loqui ad præsentem rei conclusionem. Multis certe modis in sanctis hominibus obedientia probata resplendet, quæ non immerito *Sanctorum sanctitatisque mater* appellanda censetur: ex qua omnis virtus eorum ortum ducit, ipsique justi homines spiritalem agunt vitam; tantoque saniores ac robustiores in eadem vita spiritus efficiuntur, quanto amplius mater ipsa in filiis, vel in ea filii exercentur. Veruntamen in obedientiæ filiis, quis unquam magis exercitus illo, qui ore David ait: *Probasti cor meum, & visitasti nocte, igne me examinasti, & non est inventa in me iniquitas?* Obediens is fuit Levita Laurentius, ad omne auditum Domini verbum exsequendum paratus; maxime quum de cælo dicentem percepit vocem, nimirum quod majora præ acerbissimis toleratis reservata sibi forent sustinenda supplicia: puta crudelis in æquuleo membrorum sui corporis distensio cum horribili altera scorpionum laniena, qua nudarentur carne ossa; dentium per lapidum ictus succussio ac luxatura; nec non ad ignem applicatio ad ultimum usque vitæ anhelitum. Et hæc quidem passurus foret, Dei miraculo conservatus superstes post mortalem plumbatarum contusionem, sub qua judicabat se jam resolvi, naturæque tributum pendere. Dixerat olim Israeli Moyses Deuteron. XXVIII. 1. *Si audieris vocem Domini Dei tui, ut custodias mandata ejus, faciet te Dominus excelsiorem cunctis gentibus*. Magnum valde præmium obedientiæ! neque tamen excercendus erat populus durissimis, aut supra vires naturæ mandatis: quemadmodum constat ex eodem lib. cap. XXX. 11. *Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum... Sed juxta te est sermo, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum*. Quomodo non potius dicendum est, Heroem nostrum, Obedientia tentatum ad miracula usque, Deus fecerit *Excelsiorem cunctis gentibus*, nimirum in turba illa magna, *quam* Apocal. VII. 9. *dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, stantes ante thronum, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum*. Profecto heic Joannes loquutus videtur præcipue de innumeris Christi Martyribus, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt, ac dealbaverunt stolas suas in sanguine Agni, palmas triumphales accipientes in manibus suis: quorum chorus alterum confessorum & virginum ceterorumque justorum præcedit. Hac autem omnium turba magna excelsiorem Laurentium Deus fecerit, prædicarunt, quotquot ex Sanctis Patribus eum Principem in toto purpuratorum Martyrum exercitu laudaverunt.

21. Proponitur posthæc Sancti Doctoris Aquinatis testimonio admirabilis *Æquitas* Levitæ sapientis, ubi legimus: *Reddidit paribus æqualitatem*: Æqualitas ista, juxta Tullium, & Macrobium, appellatur *Æquitas*: De qua justitiæ parte inquit eruditissimus Peraldus: *Æquitas virtus est valde rara, ideo potest dici semita Proverb. 4. Ducam te per semitas æquitatis. Hanc semitam tenet vera sapientia proverb. 8. Meum est consilium, & æquitas*. Quamque virtutem ipse cum aliis definiens, ait: *Est amor æqualitatis in his, in quibus esse debet æqualitas*. Quanta vero sapientia & prudentia requiratur in hujus virtutis amatore, ut sine reprehensione in opus eam ponat, etiam si de temporalium bonorum administratione sit sermo (ne de dispensatione spiritualium officiorum & dignitatum, animarum curam adnexam habentium, loquamur; ad quæ distributiva etiam justitia se extendit, consideratis dignioribus in ipsis idoneis ad munus) exponit Apostolus 2. Cor. VIII. 7. Loquens etenim de ministerio communicationis in sanctos ℣. 5. & 6., idest, de bonorum terrenorum distributione

tione in pauperes Christi, doctos licet habeat relatos Corinthios, de quibus ait: *In omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia*: nihilominus haud instruere illos omittit a ℣. 11. ad 14. scribens: *Facto perficite, ut quemadmodum promptus est animus, ita sit, & perficiendi ex eo, quod habetis: non ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex aequalitate. In praesenti tempore vestra abundatia illorum inopiam suppleat: ut illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum, ut fiat aequalitas*. Explicat Menochius: *Ut utrique ab extremis recedatis: detis superflua pauperibus, non desint necessaria*. Æquae porro dispensationis difficultas inde oritur, quia non de arithmetica rei distributione, quae facile perfici potest, agitur; sed de geometrica, sive proportionali. Æquali fortasse inopia complures laborabunt: nec propterea geometrice dispensatio aequa erit, si paribus indigentibus par ex communi porrigatur arca subsidium, minime perpensis personarum circumstantiis, v. g. loci, temporis, aetatis, conditionis, valetudinis, industriae, laboris, meriti, periculi, aliisque id genus multis. Quibus si adderemus alia, quae ad spiritalium munerum geometricam distributionem pertinent, cito patesceret, quanta ratione viri gravissimi non minus ac sanctissimi Ecclesiasticas praelationes in se admittere neutiquam passi sunt; scientes, quam arcta & angusta sit aequitatis semita, quam oportet calcare praesules; quotque sint pericula declinandi ex ea. In utroque spiritualium ac temporalium collationum negotio sollicitudo Archidiaconalis officii versabatur Sancti Laurentii diebus, ut liquet ex dictis in ejus actis. Hinc Vir humillimus quia de sua erat industria, sapientia, & dexteritate diffidens; cogitabatque, quam esset difficile sine offendiculo aequitatis ejusmodi percurrere semitas; electioni de se factae, ut aperte scribit Ferrerius, obstitit, quoad licuit. Verum in sancta illa inter se ac Sixtum contentione, necesse fuit, ut obedientia praevaleret, quae absoluta erat domina cordis sanctissimi Juvenis. Unde subdit idem Ferrerius: *sed propter obedientiam acceptavit*. Nec dubium esse videtur, animos ei addiderit Deus, loquutusque fuerit ad cor ejus, dicens v. g. Ne timeas: Ego tibi adero: *Ducam te per semitas aequitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, & currens, non habebis offendiculum*. Proverb. IV. 11. & 12. His plane de caussis in spem meliorem erectus Levita humilis, Archidiaconalem praesulatum admisit, difficiles aequitatis semitas premere non detrectans.

22. Displicet sane, quod temporis vetustas sub oblivionis velamine reposuerit aequissimi hujus Ministri peculiaria, quae absolvit, aequitatis gesta praeter unum, quod habemus in ejus actis, documentum circa aequam distributionem thesaurorum Ecclesiae. Quum aliunde plura & plura memoriae commendata remanere debuissent facinora, quae patraverit, saltem quum vicepontificium tenebat munus; quandoquidem per id temporis Archidiaconi erat, vicariam Romani Antistitis gerere potestatem jurisdictione longe ampliori ea, qua nunc gaudet ejusmodi decoratus officio. Historicis nihilominus hac in re deficientibus, non desunt Patres, qui vel dicentes sub illo generali praeconio, quod magnus hic Administer innocentis vitae fuerit; satis eum indicant ab aequitatis semitis neutiquam deflexisse. Et Leo magnus de administratione loquens, quam ille exercuit Ecclesiastici census, quum aerarii teneret claves; dum *Immaculatum* eum vocat *sacrarii Praesulem* ad rem singulari ponderatione adnotandam descendit, nempe Sanctum Levitam declarando actam & angustam inoffenso percurrisse pede viam Æqualitatis. Spondanus autem in Baronio ad annum Christi 57. nom. XXII. narrat, pingues aliaris oblationes, manu fidelium porrectas, praecipue ad altaris honestatem fuisse in Ecclesia introductas, & sacrorum Ministrorum sustentationem; deinde vero in laicorum pauperum christianorum subsidium. Hos quocirca servans piae institutionis fines prudens dexterrimusque laudatus noster Levitarum Praesul, sedulo curabat ante omnia decorem Domus Dei; cujus conservationis gratia in primis offerebantur loco sancto munera. Proportionali dein aequalitate, ut onius cujusque meritum exigebat, pensatis omnibus circumstantiis, sive adjacentibus affectionibus rerum, supra jam magna ex parte commemoratis, maxime si causa fidei nonnullis instarent exilia, vel carceres, Minister providus opportunas prius Clericis, postea laicis dabat suppetias, cunctis fidelibus sapientiam & prudentiam ejus in Æquitate servata demirantibus. Quid enim, nescio, Divinitatis in aequa ejus disttibutione facultatum sacrarum, aut quotidiana, aut hebdomadica, aut menstrua relucebat. Quare nullus de stipe sibi tradita unquam tristis abiit; quasi non suis responderit votis; immo in Datoris rapiebantur omnes amorem, velut filii bene affecti erga optimum amantissimumque parentem, nescium acceptionis personarum; quantumvis non omnibus apparere posset geometrica dispensationis ejus Æqualitas.

23. Sed electus Vir iste fuerat ad corroborandum mysticum Dei templum, duraturum ad consummationem usque saeculi; propterea totis incumbebat viribus, uti sapiens architectus, quatenus omnia, quae ad ejusmodi aedificium integrandum pertinebant in aequalitatem perfe-

ctissimam redigerentur, manu recti sui judicii perpetuo libellam tenens. Noverat equidem, quod sicut saxeum firmum esse non potest ædificium, nisi lapides, illud compoentes, æqualiter ad perpendiculum disponantur; ita nec mysticum permansurum diu foret, nisi vivi lapides magna invicem compaginarentur æquitate. Nihil enim perniciosius communitati hominum quam acceptionis inæqualitas; qua fraternæ caritatis dissolvitnt nexus, serpit invidia, obstrepunt jurgia, & omnia susque deque revolvuntur. Quod autem Sancti Laurentii ætate multiplex Clericorum communitas per varias distributa domos extiterit, conviventium directa legibus; queis & in locis fideles etiam laici pauperes alerentur; ultra quam patet ex actis ejus expositis, Tertullianus quoque Apolog. cap. 39. ac Cyprianus epist. 60. (ubi de Clericis agit sportulariis) ambo nostri Sancti temporibus florentes, testimonium posuere. Quapropter earundem Romanæ Urbis communitatum solicitudo præcipue quum penes Ecclesiastici ærarii Præsulem resideret; necesse fuit, ut sanctus Archiminister omnem adhiberet, sicut & adhibuit, diligentiam; ut cunctis, salva eorum conditione ac indigentia, suppeditarentur necessaria; non invenirent in eis mansionem superflua; ne par in parem superbiret: neve satis habens, ulteriora quæreret cum ceterorum æqualium gravamine, atque etiam detrimento.

24. Cecinit olim David psal. LXIV. 5. & 6. *Beatus, quem elegisti, & assumpsisti, inhabitabit in atriis tuis, Replebimur in bonis domus tuæ, & sanctum est templum tuum mirabile in æquitate*. Multi quidem fuere, sunt, eruntque Sancti Dei homines, electi & assumti a Deo ad inhabitandum in atriis domus Domini omnibus suæ vitæ diebus in hoc sæculo, voluntarie Dei servitio mancipati; per quos cœtus fidelium spiritalibus pastus est, pascaturque cibis, puta, verbi Dei, sacramentorum, &c. quæ sunt bona domus Dei. Per eorumque nonnullos, religiosis institutis ordinibus, multi nedum animæ, sed etiam corporis alimentis nutriti sunt antiquorum instar Ecclesiæ temporum, cujusmodi in convictu magna servatur æqualitas. *Sed* (cum Ugone loquamur) *Notandum, quod dicit: Beatus, quem elegisti, & non dicit pluraliter: Beati, quos elegisti*. Præter litteralem autem sensum plures alios mysticos recipere possit prolatum psalmi testimonium, ambiguum non est. Unde, considerato singularitatis propositæ sacramento, notabilitet indicare voluisse videtur Domini Spiritus felicia illa nostri summi Levitæ, quæ illuxerunt, tempora; quum Vir iste beatus visus est in terris, & cum aliis hominibus conversatus est. Quem elegit, & assumsit Dominus, ut inhabitaret in atriis domus suæ, mira donatus excellentia sanctitatis, summa cum Æquitate conjuncta. Is sane levitarum Princeps, & diaconali prædicationis munere, & Dominici Sanguinis dispensatione, & æquissima Ecclesiastici census administratione, instante præsertim beatæ suæ passionis hora, replevit miseros in bonis domus Dei, prout eis opus erat; exædificans iis, quasi vivis lapidibus, templum sanctum Domino mirabili penitus æquitate. Vide, quæ diximus in Comment. sup. act. lib. 2. cap. 2. num. 6. Quare veraciter cum Psalte regio assumere sibi potuit verba illa psalmi XVI. *De vultu tuo judicium meum prodeat; oculi tui videant æquitates*: Quas nimirum æquitates ego tecum semper ambulando perfeci. Laudem plane istam Laurentio tribuit Ecclesia quotannis in ejus sollemniis: nec minus ad ejusdem honorem referre voluisse videtur Dominus illud, quod protulit elogium Aaronis; quum de isto apud Malachiam cap. II. 6. ait: *In æquitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniquitate*.

25. Jam multi sunt Levi filii (dicamus, in officio Levitarum multi sunt) multique administratores bonorum Ecclesiæ, qui sibi blandiuntur per æquitatis ire semitas, quasi non offendant pedem ad lapidem, vel tales saltem esse videntur in oculis hominum. Utinam sic omnes revera essent in conspectu illius, qui scrutatur renes, & corda. Laudatus alibi a nobis in commentariis Actorum Malachias cap. III. 3. universim Levi filiis (antiquioribus paucis exceptis, de quibus egerat cap. II.) comminatus est, dicens: *Ipse*, idest Deus, *sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Levi, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum*. Caussam hujus purgationis per ignem explicat ipse Dominus in eodem Propheta, cap. II. 9. inquiens: *Non servastis vias meas*: videlicet *æquitatis*: Nam statim se declarat, subdens: *Et accepistis faciem in lege*: Vertit Stephanus Menochius: *Acceptores personarum fuistis*. Ad unum ferme omnes objurgantur tanquam æquitatis transgressores. Hæc est iniquitas, sive inæqualitas, ignibus expianda, propter quam Ecclesiæ ministri, accensis aliquando purgatorii prunis, quasi aurum, & argentum in conflatorio vase, omni erunt rigore colandi. Quid est ergo, quod noster innocens Levita, qui ore Job cap. XXIII. 11. non in labiis dolosis dicere potuit: *Vestigia ejus secutus est pes meus; viam ejus custodivi, & non declinavi ex ea*: Idque notum esse Deo non ignorans, priori ait versiculo 10. *Ipse scit viam meam*: nihilo tamen secius ibidem addit: *Et probavit me quasi aurum, quod per ignem transit?* (Quod testimonium Job de S. Levita Patres complures exponunt) quid, in-

inquam, opus fuit, æquissimum Virum quasi aurum colari, quo in auro nulla erat inæqualitatis scoria? Sed aliud est igne vexari ad purgationem delictorum; aliud ad augendum in innocente justitiæ splendorem. Purgantur passim Levi filii, ut salventur, *sic tamen quasi per ignem* 1. cor.3. 15. quia necesse est prius debitas pro nonnullis quanquam levibus transgressionibus luant pœnas. Satis enim rari sunt ii, qui per omnia in sua dispensatione irreprehensibilem servent æqualitatem. Vere beatus fuit Levita ille, qui vel inter perraros id genus administros dicere valuit: *Non est inventa in me inæqualitas*; & nihilominus per ignem quasi aurum transiit; quia nimirum non ad exurendam inæqualitatis rubiginem; sed ad innotescendum toti mundo ejus justitiæ splendorem temporali examinatus est igne. Ideo, reor, ex ejus corpore, craticulæ urenti superposito, sicut in Actis vidimus, splendor erupit; index lucis internæ, sive justitiæ, qua beatissima ejus Anima superfusa erat: Cujus æquitatis pretium, secundum omnem sui plenitudinem, in limitatis vitæ suæ gestis manifestare se minime satis potuerat admiratoribus suis.

26. Ait denique Sanctus Thomas: *Justitiam conservavit, quia reddidit minoribus utilitatem*. Utilitas non aliud præ se fert, nisi commodum vel emolumentum, quod ex re utili cuique obvenit. Ajebat autem Panetius Stoicorum princeps coram Cicerone 3.off. *Nihil utile, quod non idem honestum; nec honestum, quod non idem utile sit*. Quare *honestum*, sive quod vere bonum est, ad convertentiam dicitur cum *utile*; quia bonum est sui diffusivum, ut aliis prosit; in quo natura utilis tota est. Non enim est utile, quod non prodest, nec prodesse quicquam vere potest, nisi honestum sit, nempe nisi vere sit bonum. Hinc quia Deus fons est honestatis seu bonitatis, nihil dicit, vel operatur, quin ipsum dictum, ejusque opus ad utilitatem ordinet nostram. Sic per Isaiam cap. XLVIII. 17. *Ego*, inquit, *Dominus Deus tuus docens te utilia*: Et Paulus I. Cor. XII. 7. *Unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem*. Immo & ipsi, qui nuncupantur speciatim *Servi Dei*, nonnisi ad afferendam aliquam proximis utilitatem aut verbo, aut exemplo, aut oratione a Domino diriguntur. In omnibus autem, qui plebi utilitatem afferre tenentur, maxime censentur ii, qui locum principem tenent in populis. Peculiare namque munus eorum est publicæ utilitati studere, juxta quod uniuscujusque ipsorum assumta populorum exigit cura in temporalibus, vel spiritualibus. Quandoquidem ad minorum beneficium majores principantur: videlicet ut sibi commissis a Deo subditis invigilent, arceant ab eis mala, ipsisque bona procurent. Inter utilia demum, ne per multa vagemur, Misericordiæ corporalis, vel spiritualis virtus nulli pene alteri cedit subsellium. Quocirca talibus addicti pietatis operibus peculiari commendantur laude lib. Eccl. XLIV. a 10. ad 15. tandemque libri ejusdem auctor, quasi non sufficiat ad eorum texenda præconia, totam invitat Ecclesiam, ut id ipsum muneris præstet, inquiens: *Sapientiam ipsorum narrent populi, & laudem eorum nuntiet Ecclesia*. In iis porro immortalis nominis viris, utilitatem populi curantibus, valde refulserit Levita Laurentius, luce clarius est. *Maximam* (de eodem ait Seraphicus Doctor) *habuit honestatem*: per quam Dei populo maximam attulit utilitatem, præsertim quum in Ecclesia constitutus Archidiaconus, visus est tanquam *lucerna splendens super candelabrum Sanctum*. Vergebat enim ministerium istud ad miserorum utilitatem atque solatium; unde datum est illi effundere super omnes afflictos viscera Misericordiæ suæ, juxta desideria cordis sui, quasi lumen in calamitatum nocte refulgens.

27. Diximus num. 13. præsentis capitis, Misericordiæ virtutem duplicem habere posse respectum, unum proxime tendentem ad Deum, alterum veluti secundarium ad sublevandos indigentes; licet uterque respectus amorem & honorem involvat Dei: cum hoc tamen discrimine, quod vir misericors quum Deum in paupere honorare intendit, stipem huic porrigendo; actus iste rationem induit sacrificii: quum vero ipsum pauperem directim sublevare cogitat, ac dono eum afficere amore Dei, tum in supernaturali commiseratione versatur; quæ in rigore ad virtutem Misericordiæ pertinet; nam *Misericordiæ* vocabulum ex Isidoro lib. IX. Ethimol. derivatur ex eo, quod cor hominis aliena miseria confectum reddat, ac dolore saucium & afflictum, sive miserum. Egimus autem de actu misericordiæ Beati Levitæ secundum considerationem, quod fuerit oblatio facta Deo in paupere; reliquum est, agamus de actu altero, quo directim Misericordia eadem tetenderit ad sublevandum de sua miseria egenos amore Dei. Horum primus proxime Deum respiciens, ad religionem, ut diximus, pertinuit: alter vero considerans proximum e suis angustiis eruendum, Misericordiæ stricte sumtæ opus fuit. Unus misericordiæ actus, qui præcipue religioni adjudicatur, referri nequit in pleno rigore, secundum considerationem istam, ad Justitiæ virtutem; quum hæc sit ad alterum, & æqualitatem servare docet: quæ inter Creatorem & Creaturam locum habere nequeunt. Quocirca super-

pereſt, ſecundus Miſericordiæ ſtricte ſumtæ actus præcipue reducatur in rigore ad præfatam Cardinalem Juſtitiæ Virtutem.

28. Verum, quia Sanctus noſter in uno eodemque Miſericordiæ opere utrumque ſervavit Divini cultus & commiſerationis actum: hunc poſteriorem, in quem animo intendit laudatus S. Thomas, conſiderans ex eo manantem proximi utilitatem, recte in pleno rigore concluſit, ſcribens: *Beatus Laurentius conſervavit juſtitiam in Juſtorum ſuſceptione, quia theſaurum Eccleſiæ dedit pauperibus*. Nam & ipſa miſericordia, in actum commiſerationis exiens, Cardinalis Juſtitiæ pars eſt, quæ appellatur a Theologis *potentialis*; quandoquidem ſub liberalitate, benignitate, ac beneficentia collocanda cenſetur. Non enim, ut advertit Peraldus tom. I. De Juſtitia part. 4., ſolum *debemus his, qui beneficia nobis conferunt; ſed etiam his qui mala ferunt, & ſuſtinent, ſcilicet miſericordiam*. Quod autem ſanctus Maximus Taurinenſis Antiſtites docuit in Martyris laudem, dicens: *Miſericordiæ fuit, quod alimoniam pauperibus dedit: Juſtitiæ autem, quod vir prudentiſſimus procuravit, ne ſanctorum ſubſtantiam avaris manibus ſacrilegus occuparet*: Manifeſtum eſt, iis verbis non intellexiſſe Miſericordiam diſtrahere a juſtitia generatim ſumta, quæ virtus eſt cardinalis, & ſub qua illa continetur; ſed ab altero diviſionis membro, quod *punitio* nuncupatur; per quam Dei Miniſter vim & injuriam, quam perſecutor Eccleſiæ Chriſti volebat inferre, juſte punivit, ac propulſavit, ipſum vacuum relinquendo prædonem ab omni, quam intenderat, præda. Quare idem Maximus hom. 2. ſuper erogationem theſaurorum, Laurentii manu peractam, inquit: *Invenit vir prudentiſſimus, unde acrius ſuum poſſet torquere tortorem*. Mos autem ſemper invaluit, ut Juſtitia puniens ſine ulla penitus additione vocetur *Juſtitia*: a qua Miſericordia longe fit, quæ manum extendit ad benefaciendum miſeris & egenis.

29. Deſcendimus modo in conſiderationem Miſericordiæ, ſecundum ſuam primariam notionem, prout in ſancto Diacono miſerorum compaſſio fuit. Nimis enim intima cordi ejus erat afflictorum commiſeratio; quandoquidem ſederat menti ejus illa ſententia, quam in Dei laudem edidit Cantor regius pſal. CXLIV. 9. *Miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus*. Iccirco dulciſſimus Juvenis ſolicitudinem omnem impendit, ut a ſe edita Miſericordiæ opera, quæ *Miſerationes* appellantur, reliquos virtutum cardinalium actus excederent, quos unquam exerceret. Quare innumeris ex dotibus, quibus ejus in hoc ſæculo animus ornatus reſplenduit, tres dumtaxat in viſione Birgittæ ſibi præſtitas commemorans, inter continentiam & caritatem Miſericordiæ medium locum attribuit, dicens: *Ego cum eſſem in Mundo tria habui: continentiam ad me ipſum, miſericordiam ad proximum, caritatem ad Deum*. Ex quo licet eruere, quanti apud eum fuerit Miſericordiæ virtus, quæ ſecundum æſtimationem ipſius (dicere fas ſit) ad conſeſſum advocanda fuit ſuæ puritatis Angelicæ atque Seraphicæ Caritatis. Ex eo vero, quod ait: *Cum eſſem in hoc mundo* (quod idem ſonat, ac per omne vitæ tempus) colligitur Miſericordiæ virtus, ſicut caſtitas & caritas, eidem ſemper adhæſerit. Unde potuit cum Job. XXXI. 28. dicere: *Ab infantia mea mecum crevit miſeratio, & de utero matris meæ egreſſa eſt mecum*. Quod Ferrerius expendens cit. ſæpe ſerm. ait: *Ita erat miſericors, ut nihil ſibi retineret, ſed totum dabat pauperibus*: Idque complebat, tanta cordis compaſſione affectus erga omnes afflictos; ut plus de illorum ærumnis dolerent viſcera ejus, quam non item amaritudinis pondere premitur amantiſſima quæque mater, calamitatem cernens ſuorum miſerabilium filiorum.

30. Erit forſitan, qui exiſtimet, nos iſta exponere amplificationis beneficio, non juxta facti ſinceritatem. Attamen ſi rem intimius perſcrutabitur, deprehendet, quæ diximus, ne latum quidem unguem diſcedere ab hiſtorica veritate. Solum conſideret, compatientis hominis affectum pari greſſu incedere cum objecti amati dilectione, quoties iſtud mali aliquid patiatur. Ipſe namque cordis dolor de proximi ærumna fetus amoris eſt in miſerante. Indeque fit, ut quo validior eſt cauſſa, eo robuſtior ſit effectus. Sanctam Dei Genitricem audiamus, ſummo in Unigeniti ſui paſſione mærore confectam. *Defecit*, per os Eccleſiæ dicit, *in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus*. Quare tantus in ea dolor? Ecce ad vulneratum ait Filium: *Sicut enim mater unicum diligit filium, ita ego te diligebam*. Magnitudinem ſui doloris ab ingenti maternæ dilectionis fonte profluxiſſe declarat. Quod vero Gregorius lib. XXIX. Moralium inquit: *Tanto quiſque perfectus eſt, quanto perfectius ſentit dolores alienos*: ab effectu ad cauſſam argumentari voluit, a notioribus procedens; magnitudinem ſic cauſſæ ab effectus granditate concludens. Perfectio ſiquidem Chriſtiani hominis in caritate conſiſtit; cujus conditionis perfectio numquam clarius pateſcit, quam ex compaſſionis augmento. Ceterum procedendo a cauſſa ad effectum, ſive ut ſcholæ ajunt, *a priori*, quum Dei & proximi amor in unum coeant; Sanctus vero Diaconus, *incomparabili extitit ſanctitate*; ſive caritate, jam aperte conficitur, ob incomparabilem proximi amorem, quem in ſuo fovebat ſinu, altius ipſe dolo-

dolores senserit afflictorum, quam mater quælibet compati queat suis filiis in pressura positis, sublata etiam de medio distantia, quæ intercedit inter compassionem naturalis & superoaturalis ordinis.

31. Ex quo itaque Levita misericors de miserorum ærumnis tam alte doleret, ad eorum sublevandas sive aoimas, sive corpora de angustiis, queis premebantur, velut ignis exardescens, igneque factus agilior, requiem ignorabat. Motu proinde perpetuo sese circumvolvens, esurientes alebat, nudos operiebat, peregrinos suscipiebat, mærentes solabatur, vexatos tutabatur, infirmos fovebat, pupillos defendebat, virgines protegebat, viduas confortabat, omnibusque, juxta indigentiam, erat auxilio. Et hæc quidem corporalia ejus fuere misericordiæ opera. In spiritualibus vero vehementius conflagrans, totus erat, ignorantes ut instrueret, errantes corrigeret, obstinatos deterreret, timidos animaret, recidivos statueret, animo fluctuantes tranquillos redderet, pigros excitaret, tepidos frigidosque Dei amore succenderet; oraosque Deum pro omnibus, factus est omnibus omnia. Porro ab exercitiis Misericordiæ operibus rediens aliquando ad Pontificem suum, ut certiorem hunc faceret de sublevatis egeois; dum ei rem actam significat; en comprehenditur a fidei hostibus, vinculis stringitur, carceri mancipatur. Verumtamen misericordiarum Vir arctatus, non coarctatur. Modum speculatur, & invenit; ne finem ponat miserationibus suis. Clausus in custodia, ibi sedentes in tenebris, & umbra mortis, indigosque lucis duplicis, (mentis nimirum & corporis) contemplatus, commota protinus sentit viscera misericordiæ suæ; nec patitur eos otroque splendore orbatos permaoere; sed, detersis cæcitatis tenebris, unam & alteram hominis partem convenienti luce collustrat. Ad rei novitatem audiram accurrunt Urbis cæci, quos omnes miseratus, illuminat. Neque iis satis contentus, amplius sibi facienda miserationum spatia meditatur. Ab avaro præside triduum petit, & obtinet libertatis, quo mysticos adpromissos afferat ei thesauros; sed maxime, ut una simul fideles, quos de imminenti sua contristatos morte, lacrymis perfusos reliquerat, erigat, atque corroboret. Insuper & cum eis pernoctando in oratione Dei (sicut Nebrissiensis ex vetustis refert actis) factos suæ orationis socios impetratis a se cumulet benedictionibus, atque donis. Quanta porro fuerit hujus ultimæ in cœtu fidelium orationis suæ virtus & potentia, quantaque illis uberrima dona Spiritus obtinuerit, posteriora ipsorum Martyrium acta lueulenter ostendunt.

32. Sed præ ceteris Misericordiæ operibus in subveniendis proximorum indigentiis, peculiari consideratione digna sunt, quæ sub atrocissimæ suæ passionis horis exercuit: puta, qoum militem, *Romanum* nomine, fusis ad Deum precibus, repente de persequutore in testem ac defensorem fidei commutavit, non propriæ torsionis diros cogitans dolores, sed illius miserans animæ calamitatem. Vix enim de catasta levatus dolorum Vir, nullam in suo discerpto corpusculo partem habeos a vulnere immunem, vere pius, vereque misericors, suimet oblitus, ad se properanti militi cum aquæ urceo promptus adest. Hunc curat, hunc catechizat, hunc lavacro aquæ in verbo vitæ mundat, huoc a miserrima liberat diaboli servitute; eundem ut Martyrem ad astra priusquam ipse perveniat, transmittat. Flentem posthæc cernit Hippolytum; dum sibi nuntiat faciendum mandato principis iter nocturno tempore a Sallustiano palatio, ubi erat, ad Olympiadis thermas; quo loci afflictus idem nuntius suspicabatur horribilem aliquam crudelitatis machinam ab inbumano rege contra sanctissimum Juvenem præparatam, aliaque sæviora prioribus inferenda illi supplicia. Nihil horum veritus Levita magnanimus; dumtaxat misericordiæ suæ memor, solicitus est unice ad lacrymantem sublevandum, & recreandum virum, sibi talia referentem. *Noli flere*, inquit, *sed lætare potius, quandoquidem ego proficiscor ad gloriam.* In candenti demum craticula exustus, ea nimirum inter alias, ut advertit Rupertus, caussa, quod misericorditer susceperit pauperes; ideoque misericordiæ Martyr effectus, quanquam cirumdatus inferni doloribus (res, quæ non solum in admirationem, sed etiam in mentis excessum hominem trahit) idololatrarum misereri noo desinit. Quare longiores ferventissimas ad Deum supplicationes effundit, ut superstitioois errore detenti ad Fidei veritatem perveniaot, ne luctuosam æternæ salutis jacturam incurrant. Lege Prud. a Strophe 109. ad 114. Ita profecto resplenduerunt singulari quodam charactere *Miserationes ejus super omnia opera ejus.*

CA-

CAPUT IV.

De Beati Martyris Fortitudine. Quæ sit hæc virtus, quantique momenti. Influxum in eam habuerint cum Theologicæ, tum Cardinales ceteræ tres virtutes, ut in Sancto Laurentio ad perfectionis maximum perveniret, singillatim ostenditur. Item de ipsius Fortitudinis partibus, nimirum de Securitate, Patientia, Constantia, Perseverantia, Magnanimitate, ac Magnificentia, quæ in eodem Archilevita beatissimo refulserunt.

FOrtitudo, cujus natura explicatur a sapientibus, *Est rationabilis terribilium aggressio cum animi promptitudine ac constanti eorum perpessione*: Antiquitus, juxta Tullium sola fuit, quæ appellaretur *virtus*. Quandoquidem supra virtutes alias habere visa est naturam, vires hominibus morales subministrantem. Certe in hoc mundo præ ceteris magis expetibilis; dum locus iste laborum est plenus, ac perpetui certaminis septum: sicut Job. VII. legitur: *Militia est vita hominis super terram*. Valde propterea necessaria est, ubi non desunt hostes a dextris & a sinistris, contra quos decertare oportet, nec terga istis vertere: ne imbelles fugientes Jeremiæ opprobrium insequatur Thren. 1. 6. *Abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis:* Ubi e regione stantes immota facie contra bellantium conatus, horumque impetum fortiter retrudentes, nitidissimus immortalis decor exornat: sicut Proverb. ult. dicitur: *Fortitudo, & decor indumentum ejus*. Eoque crescit in homine, quo incrementa in isto suscipit Fortitudo. Cardinalem hanc igitur virtutem, quæ, uti character magis proprius, Sanctum Laurentium distinxit, & insignivit, considerandam aggredimur; ut ex ea pateat, qualis fuerit decor & gloria ejus, queis indutus apparuit sicut vestimento inter præcipuos honorificatæ Matris Ecclesiæ filios: cui per Isaiam cap. LII. dictum erat: *Consurge, consurge, induere fortitudine tua, Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ Jerusalem civitas Sancti*. Et quamvis Fortitudinis gesta laudatæ a nobis masculæ istius prolis sub actorum narratione conspexerimus; tamen quia per historiæ transennam tum illa vidimus; expedit nunc, velut in sede propria, non jam obiter, proprietates ac dotes tantæ virtutis seriori contemplationis lumine intueri. Sicque nobis detur copia maturiori judicio æstimandi eam in hoc virorum fortissimo, si non ut ipsa meretur, saltem permagno, quod valemus excogitare, pretio; ut ferventius ad illius imitationem noster edoctus inardescat animus.

2. Atque in primis, loquentibus nobis de influxu morali, quem in Sancti hujus Fortitudinem habuerunt virtutes cardinales, immo & ante istas Theologicæ acquisitæ; opportuna erit exemplorum doctrina, quam affert Apostolus ad Hæbreos, fidem commendans, uti caussam præstantissimam fortitudinis Sanctorum, cap. XI. inquiens: *Sancti per fidem vicerunt regna . . . . obturaverunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt* (legunt alii effugaverunt) *aciem gladii, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum*. Terribilia plane sunt ii aggressi cum animi promptitudine, omni ævo suam ob fortitudinem collaudandi; quam fortitudinem fides eorum operata est, nonnulla eos ex parte roborans, & confirmans ad fortiter agendum in expugnandis enervandisque cujusque generis adversantibus sub instituta sensibili pugna. Sed majorem, reor, vigorem fides eadem operata est in illis, de quibus ℣. 36. & 37. ipse Apostolus scribit: *Alii ludibria, & verbera experti, insuper vincula, & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt . . . Et hi omnes testimonio fidei probati*. Isti enim ne dum terribilia sunt aggressi cum animi promptitudine, sed etiam amplius constanti eorundem terribilium perpessione ad mortem usque probati (invicta eos animante fide) robustiora suæ fortitudinis experimenta dedere, quam non illi, qui obturaverunt ora leorum, vel extinxerunt impetum ignis, aut in fugam armatos converterunt hostes, nullum ab aggressoribus ex adverso recipientes in se vulnus. Tales fuere in nova lege, quotquot sanguinem pro Christo suderunt, fortibus fortiores effecti per eandem fidem, per quam præliati sunt spiritale Domini prælium. Quare laudatus Apostolus alio loci, nempe ad Thessalon. 2. cap. v. 8. instruens, tum novos id genus milites, hortabatur eos, ut induerentur *Loricam Fidei:* ipsamque fidem ad Ephesos VI. 16. *scutum* vocabat, quo inexpugnabiles redderentur. *In omnibus*, ajebat, *sumentes scutum fidei*. Tantum igitur muniminis quum homini afferat viva fides; quantum, putabimus, contulerit roboris Viro illi, qui ob fortiora certamina, majoresque terribilium perpessiones princeps Martyrum est a Patribus haud inaniter appellatus? Multa de hac re diximus lib. 1. de Virt. Theol. cap. 1. Sed quia

quia materies inexhauribilis est, lubeat quippiam exempli caussa desumere ex iis, quæ in figuris contingebant Hebræis, juxta Pauli phrasim 1. Cor. x. 6. Dicendique copiam nobis Machabæorum libet dabir.

3. Configuratam namque nostri Martyris Fortitudinem nobis exhibet Hebræorum quondam Ducis Judæ Machabæi fortitudo, qoæ nullis unquam laudibus exæquari posse viderur. De quo suus parer inclytus Mathathias ad ceteros egregios suos inquit filios: *Judas Machabæus fortis viribus a juventute sua sit vobis princeps militiæ, ipse aget bellum populi*. In hoc aurem celeberrimo gentis Hebraicæ delecto duce consensione mirabili nomen & acta invicem sibi respondent. Nomen etenim Juda, ut alibi notavimus, idem sonat ac *Confessio*: Acta vero præ se ferunt ipsius confessionis *Fortitudinem*. In confessione fides elucet: in defensione autem fidei, opus emicat fortitudinis. Fidei etenim confessionem, quæ ore fit ad salutem, fortitudo sequirur, quæ in certaminis actione, vel passione clarescit, quasi genuina tantæ matris filia. Hinc Simon Bar-jona merito veræ confessionis Filii Dei vivi cognominatus est *Petrus*; effectus nimirum velut petra fortissima, Divina virtute solidatus. Haud aliter Levita Laurenrius (non de semine judæorum, sed gentium procreatus) per eandem natus in Christo fidem, ac per ipsius confessionem crescens ad perfectam sanctimoniæ altitudinem, Vir fortis viribus a juventute sua in earundem gentium multitudine apparuit, quasi altet Judas Machabæus, quo designari promeruit a Patre luminum (ut Ven. Rupertus scribit:) *Dux maximus Ecclesiæ gentium, Ecclesiæ Romanæ matris Ecclesiarum*: Nimirum ut ipse ageret bellum Domini, suique populi. Atque hæc videtur mihi germana & potissima caussa, cut ipsa Mater Ecclesia in natalitiis ejus Missarum solemnia exorditur illa fenrentia *Confessio, & pulchritudo in conspectu ejus*. Siquidem vocabulum *Pulchritudo*, quod a *pulchro* deducitur, optime istius primitivi significationem derivatam sibi potest vindicare, scilicet eo sub sensu, quo Servius exponit hoc Maronis 7. Æneid. v. 656. *satus Hercule pulchro pulcher Aventinus*: nempe ex forti Hercule fortis Aventinus. Nam *Pulcher* proprie *Fortis* est: quo sensu derivatum vocabulum *Pulchritudo* proprie *Fortitudo* erit. Vide Facciolatum verb. *Pulcher*. Queis conficitur, illa Introitus verba sic posse restitui: *Confessio, & Fortitudo in conspectu ejus*. Dumtaxar advertas, quod dictum est, *In conspectu ejus*, idem significet, ac *In persona*, *& præsentia ejus*, sive rotum virilem afficiens complexum, non lineamenta nuda vultus ipsius, quibus formositas competit, sicut virili personæ fortitudo. Omittimus alterum pulchritudinis significarum, de quo inquit Cicero 1. off. c. 36. *Pulchritudinis duo sunt genera, unum muliebre, quam venustatem appellamus, alterum virile, quam dignitatem dicimus*. Sicut enim ad præsens minime redit institutum de primo loqui genere pulchritudinis, qood alibi explicatum postulavit occasio; ita nec de secundo, quod oris indicar majestarem; quæ ad honorem cedere solum posser ejus naruralis habitudinis pro quibusvis supremis excipiendis muneribus, quories aliter de illo Divina providentia ordinasset. Stemus igitur in expositione configuratæ Laurentianæ Fortitudinis in prælaudato strenuo Machabæorum duce fortissimo; cujus acta virtutem laudati alterius Docis novi Testamenti adamussim præsignarunt, non absque respectu ad fidem, quam ille veteris Testamenti etiam nomine præferebar.

4. Habet iccirco Machabæorum liber primus cap. III. de commemorato Juda: *Induit se loricam sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua, & protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione. Et persecutus est iniquos: & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis: & omnes operarii iniquitatis conturbati sunt: & directa est salus in manu ejus. Et memoria ejus in benedictione*. Hæc, quæ scripsit libri Auctor in Judæ Machabæi laudem, in illud collinearunt, quod præmiserat de duce ipso elogium, nempe: *Dilatavit gloriam populo suo*. Quod orationis thema sæpissime inculcatum, ac elucidatum est a nobis in nostri Martyris laudibus, non secundum verba quidem, sed secundum rei substantiam; quum ostendimus, quantas utilitates, quantam honestatem, & gloriam spiritalis idem Dux Christianæ attulit genti mirabilem ob suam pugnam, & triumphum, certamen fidei, fideique victoriam, prorsus a sæculis inaudiram. Reliquum est, per singula reciratum testimonium percurramus; ut illucescat merirom applicandi ad rem nostram productum idem elogium ad ampliorem sane ipsius Martyris gloriam. Quod enim rypus gessit per corpus, Prororypus spiritu præstitit. Vestivit ille se lorica ærea, sicut gigas; *erat enim corpore procerus*, inquit A Lapide, *atque eximio, & giganteo robore tam corporis quam animi*, ad ineundum corporeum cum hoste visibili prælium; cui vel solo suo aspectu timorem incuteret. *Gigantes enim*, idem Commentariensis subdir, *olim fuere vastissimi & robustissimi; ideoque omnibus terribiles, ut nemo eis se opponere auderet. Talis fuit Judas*. At Levita Laurentius ad gerendum cum hoste tam visibili quam invisibili spiritale certamen, induit

se *Lorica* non chalybis, sed *fidei*; neque aliter quam velut gigas, propter altitudinem, qua gaudebat, sanctitatis, ineluctabiles ac formidabiles toti orco sufficiebantur sibi cælitus vires; queis neque a principibus tenebrarum, neque a potestatibus hujus mundi sensibilis exinaniri umquam posset. Quotquot autem erant virtutes innumeræ, quas operosa in eo fides frequentatis edebat actibus, tot erant *arma bellica*, quibus succinxit se. Protexit, ita communitus, castra Dei viventis *gladio suo*; exsequens illud Apostoli monitum ad Ephes. vi. 17. *Assumite gladium spiritus, quod est verbum Dei*: de quo verbo ad Rom. x. 8. inquit: *Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prædicamus*. Nam etsi verbum fidei credentibus panis sit, incredulis tamen gladius est utraque parte acutus, quo Dei hostes jugulantur. Hoc itaque gladio miris satis modis protexit novus Machabæus Dux castra Domini. v. g. quum prætor superbus oblatas ab eo pauperum turbas repellere festinabat; quarum protectionem impavidus Levita susceperat; tum profecto is castra illa Domini strenue protexit gladio suo, nempe sermone fidei apologetico, quem Prudentius refert a strophe 67. ad 78., præsertim, quum ad iratum inquit expulsorem.

Hi, quos superbus despicis,
Quos execrandos judicas,
Pulcherrimo vitæ statu
In arce lucebunt Patris.

Nec minus adversus Cæsarem & eundem Urbis præfectum, exerto verbi sui cælestis gladio, universos protexit fideles Christi, interritus dicens: *Quare vos coarctat diabolus, ut Christianos jubeatis sacrificare dæmoniis*. Ex his plane colligere quisque poterit, quam acutus fuerit gladius verbum fidei in ore ejus; quamque Defensor ipse intrepide animoseque protexerit Dei castra gladio suo.

5. Quod ergo de Juda Machabæo subnectitur: *Similis factus est leoni in operibus suis:* hoc impletum excellentiori ordine ob Fidei vigorem in nostro Heroe nos jure conspicimus. Similis est etenim factus illi Leoni, de quo in Apocalypsi cap. v. 5. legitur: *Vicit Leo de tribu Juda*: qua similitudine nihil sublimius. Rem igitur exploremus. In Marci siquidem Evangelio xiv. 42. comperimus scriptum, quod appropinquantibus militibus cum armis ad hortum olivarum, ut Dominum comprehenderent; ipse ad suos ait: *Surgite eamus*. Verbum istud sic Glossa exponit: *Ultro, eamus obviam, ut passuri gaudium & confidentiam videant*. En quam similis huic Leoni factus est Protomiles Christiani exercitus, quem in Judæ figura celebramus. In operibus quippe suis tanquam Divini terrifici Leonis Catulus, ad nullius timens occursum, & ipse quoque obviam se fecit armatis: quo præsentirent hostes, quali gaudio & confidentia esset passurus, qui adeo facile, adeo sponte se iisdem militibus offerebat; quando nimirum, istis audientibus, ad suum ajebat Episcopum: *Noli me derelinquere, pater sancte, quia thesauros tuos jam expendi*.

6. Porro, quod de Juda Machabæo scriptura prosequitur, dicens: *Et sicut catulus leonis rugiens in venatione sua*: in considerationem Theologicæ spei, Fortitudinem operantis nostro in Archetipo, nos ipsos excitat. Quandoquidem sententia ista posterior ad mysticum Leonis Catulum manifeste refertur, uti ad æternæ vitæ prædam rugientem, qui certe nonnisi Divina spe roboratus, talem potuit emittere validum rugitum. Unde etiam inquit Apostolus 1. Corin. xv. 14., quod sine spe inanis esset fides nostra. Spe Divina itaque Vir admirabilis confortatus, ad prædam bonorum cælestium accelerare volens per carnis martyrium, quasi Leonis de tribu Juda Catulus, semel & iterum irrugiit; in primo scilicet, ac in secundo ad Sixtum accessu, sanctum obsecrans Pontificem, ne iste sine ministro suo ex hac vita migraret. Et hi quidem fuere vehementissimi rugitus ejus, qui ad aures etiam crudelium pervenere lanionum, sacerdotem pertrahentium ad necem. Quod nimirum interritus Leonis Catulus ad nullatum ejusmodi bestiarum timeret occursum. Quoties autem in absconditis rugiesit ad repræsentata sibi a sua fiducia cælitus bona, notum uni Deo faciens desiderium suum; quis hominum valuit dinumerare? *Afflictus sum*, ajebat olim David psal. xxxvii., *& humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei. Domine, ante te omne desiderium meum: & gemitus meus a te non est absconditus*. Explicant ista litterales expositores de corporea Davidis inflammatione, orta ex aliquo fœdo ulcere, vel apostemate, aut re simili, a quo corporis malo liberari desiderans, enixe Deum vel cum rugitu cordis deprecabatur. O distantia inter Davidicam & Laurentianam inflammationem! quam acrior fuerit ista posterior Viri sitientissimi, ad immortalem adspirantis prædam! Si per unam rex ille, non sine magna in Deum spe, multo cordis gemitu rugire coactus est; quot qualesque per alteram inenarrabiles emittere potuit rugitus, sublimissima in Deum spe roboratus & ipse tremendi Leonis de tribu Juda Catulus? Vere novus Job, dicere de suo rugitu potuit: *Tamquam inundantes aquæ, sic rugitus meus*. iii. 24. Adeo sane vehemens fuit; ut non tantum rugitui leonis, qui per unam auditur silvam, sed præterea universali aquarum fragori, quum effusissime irruunt su-

per

per terram pluviæ, ex alto decidentes cælo, comparandus censeatur; quarum strepitus ad animantium omnium accedit aures. Sed quia rugitus ejusmodi, utpote spiritualis, quamvis validus, quamvis frequens esset coram Deo & Angelis ejus, cælumque penetraret, impervius tamen erat sensui hominum; expedit, sistamus potius in patenti altero, de quo supra loquuti sumus. Per quem ille tantæ Dei fiduciæ se compotem Orbi sensibili manifestavit; ut non aliter quam leo confidens absque terrore apparuerit cunctis cernentibus, ac audientibus eum rugientem: quia videlicet non concederetur sibi protinus in sua venatione (cui operam dabat) futuræ beatitudinis tamdiu exoptatæ consequi prædam.

7. Fremitum sane istum altissimæ spei ejus effectum agnoscit nobiscum celebris Dionysius Carthusianus, sub ipsa confidentis leonis figura Sanctum considerans, serm. 2. de eodem dicens: *Cui verissime competit, quod Salomon loquitur: Justus quasi leo confidens, absque terrore erit. Legitur de multis Sanctis, qui propter rabiem persecutionis, & immanissima supplicia, quæ tyranni Christianis intulerunt, se absconderint ad tempus, & in desertis morabantur, qui tamen fuerunt magni Sancti. Sed non ita egit Laurentius. Flevit, & doluit vehementer, quia cum beato Sixto pati non potuit.* Nisi enim certa & summa in eo fuisset capiendæ prædæ fiducia; unde huic Leonis Catulo tantus dolor, fletus tantus, tantusque rugitus, ut vel minima quæque dilatio suæ passionis ad horam, intolerabilis moræ sibi videretur æternitas? Æternitas, quæ valuit in lacrymas illum solvere; a quo ne dolores quidem temporalis inferni potuere vel unum exigere suspirium! Is profecto super innumeros sperantes potenti experimento didicit, quanti fuerit apud se ponderis illud Proverbiorum XIII. 12. *Spes, quæ, differtur, affligit animam.* Nam eo magis hæc virtus affligit animam, quo perfectior atque certior se illi communicat ad fortiter ac longanimiter expectanda dilata promissa. Verum, qui perspeximus Leonem istum, Divinæ spei viribus confisum, tam fortiter in venatione sua rugientem; ne forte traducamur, quasi hac ex parte deficere quodammodo voluerimus ab altero, quod posuimus, dogmate, sub capite de Spe Theologica ipsius beati Levitæ, nimirum quod hunc ita spes lætificaverit, ut etiam ipsum contuentes exhilararentur; quum nuper ex adverso protulerimus, causa ejusdem amplissimæ spei eum fortiter rugiisse a gemitu cordis sui: ea propter distinguere in primis oportet inter spem, secundum sui rationem læta promittentem, & æterna gaudia repræsentantem (de qua loco citato loquuti sumus) & spem dilatam, secundum rationem adeptionis eorum, quæ præostendit: de qua hoc loci sermonem fecimus. Illa sane lætificat; hæc affligit: una risum, altera planctum creat. Si autem quæritur, utrum nec ne contrarii iidem effectus in uno eodemque Sancti pectore simul esse potuerint, non id humanis, sed Divinis assignando virtutibus: quæsitum istud septis scholasticis linquimus ventilandum; quum ad rem nostram satis sit, relatus dispar effectus, evenire potuerit sub temporis saltem diversitate, objectique varietate, ac circumstantiarum confluentium mutabilitate. Quicquid sit, si ad positionem unius suspensus alter remanserit: quod cedere aliquando eidem subjecto potuit ad sublimioris meriti augmentum.

8. Ceterum postquam contemplavimus nostri Leonis vehementiam in rugiendo; quum prolongatam videbat expectationis suæ prædam, ita documenta miræ Fortitudinis in sua venatione relinquens: superest, attendamus, num paria Roboris exempla dederit, quando vidit ejusdem sanctæ spei præindicata sibi appropinquare promissa. Quum nimirum suo se vidit sanguine pro Christo cruentatum, atque ad ignem applicitum, proximumque ad prædæ consecutionem in cælestibus adimplendam. Veruntamen qui leo impavidus, ac fortis, & in sua venatione rugiens visus, auditusque est; plusquam leo robustus apparuit, in flammanti crate distentus. Naturarum siquidem scrutatores ferunt: Leo quantumvis fortis & interritus sit, nullius timens occursum; ubi tamen ignem videt, contremiscere incipit, seseque fugæ committit. At Levita fortissimus, assuctus sperare in Domino, atque jam fere in manibus prædam habens, tantum abest, ut ad ignis contremuerit aspectum; quin potius in medio flammarum positus, exoltaverit, *sicut exultant victores capta præda:* Recubuit securus, velut in cubili suo. Vaticinatus quondam Israel prospera filio suo Judæ, qui erat inter ceteros natos suos lacertis corporeis nemini secundus, inquit: *Catulus leonis Juda: ad prædam ascendisti, fili mi, requiescens, accubuisti ut leo, & quasi leæna, quis suscitabit eum?* Quod Jacob oraculum doctores maxime in Davide, orto de tribu Juda, completum exponunt, Is enim copiosas ex hostibus prædas referens, etiam postquam a præliis, senio confectus, quievit, terrori fuit inimicis Hebræorum: uti leo humi prosusus, sive incurvatus, in manu prædam habens, adhuc ceteris animalibus est pavori. Magis horrori barbaris fuit, ille, qui, plusquam leo confidens, super lectum urentem, quasi dormiens, quiete recubuit ignium Aspernator. Quin potius, juxta Surium, tanto affecit horrore tyrannum regem, suosque milites, hæc videntes, ut, etiam ipso Viro Fortitudi-

titudinis mortuo, consistere minime valuerint in conspectu ejus corporis jam exanimis; sed continuo Cæsar, & præfectus suis cum armatis custodibus ex Imperialibus illis ædibus, noctis tenebris adhuc prævalentibus, profugi, ac vagi procul recedere sunt compulsi, confusione ac formidine pleni. Vide, quæ retulimus in ejus actis. Quemadmodum in hodiernum usque diem antiquarii locum ostendunt, quo Valerianus cum suis vagans, ad thermas, nuncupatas *Cormitis*, se recepit. Videtur mihi, factum istud Michæam Prophetam pene totum historice, antequam fieret multis sæculis, enarrasse VII. 16. scribens: *Videbunt gentes, & confundentur super omni fortitudine sua: ponent manum super os: velut reptilia terræ perturbabuntur in ædibur suis.*

9. Fidei, ac Spei (operantibus ad perficiendum Laurentiani pectoris Robur) regina virtutum Caritas se adjunxit. Quum enim proprium sit amoris omnia vincere, ipsum autem a nemine vinci; proprietatem istam forti contulit Homini, ne quid esset huic inexpugnabile; neque Victor ipse agenti cuiquam expugnabilis unquam foret. Summa hæc vis amoris, talia miræ Fortitudinis Laurentio communicans, perspicue plurimo declaratur Canticorum exemplo VIII. 6., quum ita describitur: *Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio: lampades ejus lampades ignis atque flammarum:* & ℣.7. *Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem*. Quibus similitudinibus veluti gradatim ascendit Salomon ad ostendendam Divini amoris insuperabilem virtutem. Dicit enim primum, quod dilectio Dei sit *fortis ut mors*: quæ absorbet universa in terris viventia. Sed quia ipsa mors aliquando in justis hominibus absorbebitur a vita, sicut monet Apostolus, I. Cor. XV. 54. inquiens: *Absorpta est mors in victoria*: caritas vero absorberi, ac vinci a nemine potest; ideo sapiens se altius erigit, addens: *Dura sicut infernus emulatio*: Hæc vehemens est amor succensus, durus, seu tenax, sicut infernus, a cujus faucibus bolus semel deglutitos, nulla creata vi extrahi potest. Verum, quia & infernus evomet animas, quas suis detinet visceribus, judicii universalis die; rex sapiens in descriprione invincibilis amoris quiescere nescit; in motu est adhuc; altius quam prius elevat mentem, apponens: *Lampades ejus lampades ignis, atque flammarum*. Hebraica lectio habet: *Lampades ejus lampades ignis flammæ Domini*. Cujusmodi sane lampades omnino in extinguibiles sunt: quemadmodum gehennæ ignis inextinguibilis est, & sicut septem lampades Apocal. IV. 5. ardentes ante thronum Dei. Nullæ siquidem mysticæ pluviæ, nulli venti, nullæ procellæ, aquæ nullæ adversitatum, tribulationum, persecutionum, ærumnarum, vel flumina dolorum, tormentorum, injuriarum, irrisionum, blasphemiarum, & quarumcunque passionum extinguere possunt accensas Dei flammas in hominis corde: quemadmodum statim subdit: *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam*. Hac perenni Laurentium Fortitudine donavit caritas, ceteris in eo Theologicis adjuncta virtutibus; unde penitus insuperabilis portarum inferi conatibus factus est. Ideo ergo ignibus insultavit; ideo ministros, succendentes sibi prunas, irrisit; ideo furenti Cæsari lætus illusit, dicens: *assatum est jam, verte, & manduca:* Securus etenim erat Fortitudinis suæ, nec commoveri unquam poterat, donec despiceret inimicos suos: quis ejus flammas extinguere poterat, quas in ipsius pectore accenderat Deus? *Lampades* fuere *flammæ Domini*, quas neque mors, neque vita, neqoe Angeli, neque Potestates, neque Virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia restinguere valuit; quin potius (ut allegorice loquamur) ignis ille, quem accenderunt barbari exterius ad extinctionem interioris incendii, in conspectu istius torpescens, atque ad illam Martyris vocem: *Infelices, non videtis, quod carbones vestri æternum vobis præstant supplicium*: quasi cum impetu resiliens, conversus est ad ipsos concremandos incensores; quandoquidem, ut in actis lib. 2. cap. V. prope finem adnotavimus, omnes Martyris tortores miserrime perierunt. Quo ferme pacto Judæ Machabæi elogium, quod in laudem nostri Ducis fortissimi recitavimus, completum etiam, secundum postremam, dignoscimus, partem, nimirum: *Et persecutus est inimicos, & qui conturbabant populum suum, succendit flammis*. Conflagrasse quippe Romanum Imperium tot bellis, tot incursionibus, tot calamitatibus, tot scissuris a diebus Leviticæ passionis; ejusque vindicationi attribuendum esse illud per ea tempora Romanorum idololatrarum excidium, tanquam dignum pro tanto sacrilego, perhorrendoque perpetrato facinore supplicium, constans scriptorum complurium adsertio est. Vide loco citato. Ita plane Laurentii hostes suo, quem accenderant adversus Martyrem, combusti sunt igne.

10. Sed ad nostrum redeamus thema; considerantes, quam bene invicem sibi consenserint, quasi parens & proles, *Caritas*, & *Fortitudo* ad magnificandum in fortibus Domini laudatum strenuum Ducem magnum; reddentes eum similem incombusto Moysis rubo: in cujus aspectu contemplator ipse olim ait: *Vadam, & videbo visionem hanc magnam, quare non*

com-

comburatur rubus. Exod. III. 3. Multæ de hac celebri visione a sapientibus pro sensuum varietate sunt expositiones editæ: quas inter una est, Ecclesiam in rubo designari, persecutionum quidem flammis probatam; sed minime consumtam. Quod præsertim ad amussim confirmatum agnoscimus in uno ex membris ejus præcipuo, in nostro nempe Levita, qui ad litteram ardens igne, secundum corpus, consumi nequivit, secundum spiritum; quia fortiori caritatis flamma iste succensus, fortior & ipse resplenduit, sibi admotis, incendiis: adeo ut quemadmodum in monte Sinai, quo magis elevarentur flammæ, eo amplius rubus ejusque folia virescerent, superno prædita vigore; ita Romæ in monte viminum, quo altius corporei exardescerent ignes, eo excellentius caritatis ardoribus virens, & robustus enituerit Laurentii spiritus. Caritas igitur ei talem indidit Fortitudinem, qua dominatus est ignium, atque adeo prætergressus est fines virtutis eorum; ut visus sit prunis ipsis urentibus uti, quasi pro splendidissimo gloriæ suæ solio, suorumque pedum scabello. Imitator quodammodo sic factus illius, qui Exod. loco citato 2. *Apparuit Dominus in flamma ignis*: & Deuter. v. 24. *Ostendit majestatem, & magnitudinem suam, vocem ejus audivimus de medio ignis*. In igne siquidem, expositores ajunt, velut in symbolo dilectionis, fortitudinis, & majestatis, quasi Rex in solio suo residere se demonstravit Dominus; placide ac tranquille ibi recumbens, loquens, pertractansque negotia regni sui. Neque Dominatori omnium aptior esse poterat visibilis sedes, quam ignis, elementum ceteris omnibus activus; quo cedente velut in commodum Divinæ Majestatis usum, multo magis alia in obsequium imperii ejus intelligi poterant esse devincta. Dissimilis haud formæ in signum Divinæ caritatis, ejusque fortitudinis apparuit Minister Domini, super flammas sereno quiescens vultu: voxque ejus audita est *de medio ignis*, agens negotia æterni regni. Hoc plane modo per caritatem Fortitudo magnificata est in hoc Viro plusquam homine, in hoc homine plusquam Martyre; ut exhiberet speciem gloriæ istius in Viminali monte, quemadmodum olim in monte Sinai Exod. XXIV. 17. legitur: *Erat species gloriæ Domini quasi ignis ardens*.

11. Theologicas post virtutes, quæ in laudatam nostri Martyris Fortitudinem influxum moralem habuere, primum occurrit inter cardinales Prudentia. Non exiguam in illa partem hæc virtus exercuit. Et quidem si ad cujusque hominis robur, suæque privatæ domus firmitatem plurimum confert prudentia, Salomone in Proverbiis cap. XXIV. 3. nos erudiente: *Domus prudentia roborabitur*: quanto magis interesse debuit in perficiendis fortitudinis operibus illius Viri præcelsi, qui, Pontifice vinculis in custodia detento, supplere quasi per omnia istius vices obstrictus est *ad dies multos*, ut notat Surius, iis nimirum difficillimis temporibus, queis Romæ præsertim, Christi familia sævissimo Valeriani rescripto *ad sanguinem* tota perterrefacta jacebat? Quantum, inquam, putamus, prudentiæ opus fuit in eo, qui se interponere tenebatur, tanquam summi Antistitis Archidiaconus, veluti pro muro domus Israel; fortiterque agere, ne ista periret in tanto rerum discrimine? Certe magnum Ecclesiæ denuntiatum erat bellum, quod a sanctis Patribus Cypriano, & Dionysio Alexandrino, ut in Actis vidimus, inter horribiliora nulli secundum æstimatum fuit. Ad illius sanctæ domus defensionem Divina providentia tum maxime destinatus est Archidiaconus iste, ut in prælio Dux esset, & propugnator acerrimus: tali ergo Fortitudine oportuit illum communitum iri, quæ cælesti prorsus esset prudentia confirmata. Quemadmodum idem Salomon loc. cit. ℣. 5. & 6. inquit: *Vir sapiens fortis est, & vir doctus robustus*: Datque rationem requisitæ prudentiæ, dicens. *Quia cum dispositione initur bellum*. Provida vero dispositio belli nonnisi sapientiæ, sive prudentiæ opus esse potest; magnaque pars fortitudinis castrorum in istorum dispositione versatur, quominus hæc expugnari ab hoste queant.

12. Hanc porro dispositionem in Dei castris ad spiritale committendum prælium prudentissimus Levita posuit. Hinc primum diligenter ipse Dux suos instruxit milites, idest fideles Christi, eos sanctis roborans exhortationibus, fideique scuto muniens, spei galea, caritatis lorica, & gladio spiritus obarmans. Sancto enim, in eum afflante Spiritu, verba ipsius verba erant virtutis; sermo vivus & efficax, animas informans felici æmulatione sanctitatis, & veritatis. Super citatum nuper testimonium scripturæ inquit A Lapide: *Maxime ac genuine dispositio hic capitur pro consiliis, & stratagematibus, quibus bella gubernanda, & disponenda sunt, ut victoriam pariant, hæc enim proprie significat Hebraicum* Tachbulet. Unde Pagninus vertit: *In consiliis facies tibi bellum*: Cajetan. *In ingeniis conficitur bellum*. Aptius Vatablus: *Debes bellum gerere industria, quam dat sapientia, quæ reddit hominem consultum, & industrium*. Quare concludit idem Cornelius: *In bellis plus valere prudentiam & stratagemata, quam copiam militum, & eorum robur & vires*. At quis unquam, secundum istam dispositionis considerationem, introgredi poterit profundum consiliorum, quæ sapienter adhibuit Levita prudentissimus, non jam ad corporeum inferendum hosti bellum,

sed

sed mysticum spiritus & religionis? Divina fuerunt consilia, Divina stratagemata & quod Ecclesiæ censum dispersit in pauperes; & quod tyranno, illum exquirenti, promisit se demonstraturum; quod tridui spatium sibi popofcit; quod inopum agmina contra faciem stitit avari; quibus nec erant spolia, quæ prædo scelestus posset eripere. Quamobrem satanæ bellatores, cernentes semetipsos omni spe turpiter delusos, eorudem fidelium agminum Ducem aggressi sunt; quod tam industrie, tam ingeniose, tam solerter suum adversus eos dispofuerit spiritale certamen. Quique non valuerant bonorum temporalium ab illo auferre substantiam, fidem, quæ ponderosior erat ejus animæ thesaurus, diripere conati sunt. Sed huc devenire Christianæ militiæ Dux stultos expectabat aggressores; id sapienter præviderat, id flagranter expetebat, ut plenam de illis victoriam consequeretur. Sciebat enim se incomparabili esse Fortitudine a Deo præditum; unde vel in maximis torsionibus illos irridens, ac præcipue Cæsarem, Urbisque præfectum; mundo notum fecit, quam apposite de se ipso scriptum erat in libro Ecclesiaste VIII. 20. *Sapientia confortavit sapientem super principes civitatis*. Qui plura de hac re cupit adeat cap. I. de Prudent. num. 17. & 18.

13. Temperantia præterea Fortitudini Leviticæ nonnihil virium addidit. Valde namque liberalis, in se inspecta, est virtus; quæ etiam timidis, invalidis, miserrimeque jacentibus vires conferre non denegat, si colatur. Ideo quibusvis, vel pigris credentibus, Petrus Apostolus epist. I. cap. V. 8. ad pugnandum fortiter contra invisibilem hostem temperantiæ commendat amorem, dicens: *Sobrii estote, & vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens, quem devoret*. Si autem sobrietas, seu cibi & potus parsimonia, vel inertes juvat, eisque dat vires, quibus expedite se subtrahant a devorante dæmone; quid vigoris non communicabit iis, qui animose ac fervide omni conatu contra principes tenebrarum, carnem blandientem, mundumque frementem dimicare contendunt? Quid roboris non attulerit Viro, qui fuit *fortis robore a juventute sua*: quique dilexit eam a teneris unguiculis? Acta istius, nullis per omnem vitam maculata noxis, manifeste comprobarunt, quanta eum Fortitudine communierit temperantia; tam necessaria, ut quis stet firmiter in hujus sæculi lubricitate, tot gravissimis undique urgentibus, ut cadat, impulsionibus. Apparuit sane noster Juvenis tanto præditus Robore, ut facile dixeris, eum novi Testamenti Samsonem; cujus figuram ille vetustus gesserit, incredibili honestatus corporis fortitudine. De quo Basilius homil. de Jejun. inquit: *Quid fortissimum Samsonem inexpugnabilem reddidit? Nonne jejunium, cum quo in matris ventre conceptus est? Jejunium concepit, jejunium nutrivit, jejunium virum effecit. Quod sane Angelus matri præcepit, monens, quæcunque ex vite procederent, ne attingeret, non vinum, non siceram biberet*. Concluditque Sanctus Antistes: *Jejunium potentes confirmat, atque roborat*. A corporeis autem Samsonis viribus quum eluceat magna temperantiæ vis, quæ tales illi meruit corporis nervos, intelligere per similitudinem possumus multum, quod spiritualium virium invicto Levitæ contulerit virtus ipsa tantopere ab eodem exculta. De istius etenim abstinentiis & parsimoniis in cibo & potu, majorum nostrorum testimoniis ducti, scripsimus secundo hujus libri capite. Quin etiam ad rem præsentem adjicere debemus sanctorum Parentum ejus exercitam sobrietatem, atque cum eodem Basilio dicere: Hunc novi Testamenti Samsonem abstinentia in matris ventre concepit; cibi & potus parsimonia nutrivit; temperantia virum effecit; potentem statuit, ac roboravit. Et ille quidem Israelis Judex, secundum instructionem Angelicam, quam accepit a patre Manue, vinum & siceram non bibit; nec immundo nutritus est cibo. Ceterum in non vetitis alimentis servare altioris abstinentiæ modum (minime jussum, neutiquam sibi consilio propositum) nec leviter cogitavit. Iste vero nuvus Samson non solum a cibis vetitis abstinuit diebus præscriptis, sed etiam a licitis magna ex parte quovis tempore se continuit: atque id ipsum, quod alimenti sumebat, arcta sub mensura voluntarie capiendum decrevit, ut citato vidimus loco. Quare major quum in posteriori, quam in priori, fulserit temperantia; consectarium fuit, virtus eadem altioris generis Fortitudinem, videlicet non corpoream (quæ minus animæ prodest) sed spiritalem in Prototypum Samsonis infundetet. Cujus virtutis exuberantiam, ut clarius enitescat, utriusque subjecti gestis, invicem collatis, animadvertere jucundum erit.

14. Beneficio siquidem temperantiæ consequutus est Hebraicus ille princeps eam vim, qua potuit bubulos frangere nervos, quibus a Philisthæis constrictus fuerat: noster vero Samson potioris temperantiæ virtute roboratus, potenti suæ prædicationis verbo, cui efficacia spiritus inhærebat, destruere meruit vincula peccatorum, duriora ferro; queis diabolus idololatras plurimos tenaciter adligaverat, ne libertatem assequerentur filiorum Dei. Datum est uni dilacerare leonem, *quasi hædum in frusta*: concessum est alteri, verbis ut loquamur Ecclesiastici, *ludere cum leonibus, quasi cum agnis*,

agnis, *& in ursis similiter facere sicut in agnis ovium:* Quando nimirum efferatos reges ac præsides, velut ridiculos habuit pupulos; lanionesque suos, tanquam ad torquendum inepros, parvipendit. Dens molaris asini robusto quondam sitienti aquæ potum præbuit: Sitienti salutem animarum Forti nostro arida fontem aquarum dedit ad regencrandos homines baptismatis sacramento. Primus vulpium caudis faces ligavit in combustionem segetum inimicorum: Secundus ad humana succendenda corda igne Divini amoris, ipse prunis ardentibus se permisit urendum. Antiquus denique Samson sponte mortem sub fabricæ ruinis elegit; hostes ut perderet sinagogæ: Recentior autem se in craticula paullatim assandum obtulit, ut suis incenderet flammis, demoliretque idolorum fana, & una simul cum eis Christiani nominis contereret inimicos. At circa hæc ultima comparata difficultas quædam emergit. Nam licet, juxta Prudentii doctrinam, delubra gentium eversa præcipue fuerinr Laurentiani virrute martyrii; adhuc tamen inquirendum superest, quei factum sit, ut cum templorum ruinis oppressi, peremtique fuerinr idolorum cultores; & quidem multo plurcs, quam occisi fuerint ab eodem mystico nostro Samsone, dum is in humanis ageret: unde in præclaram istius refultet laudem illud judicum elogium xvi. 30., veteri Samsoni dicatum, nimirum: *Multo plures interfecit moriens*, *quam ante vivus occiderat*.

15. Veruntamen quemadmodum in hoc Heroe fortissimo sublimiori modo complera sunt illustria Samsonis facinora, ita & postremum istud jam indicatum fortitudinis opus. In Philisthæis namque, olim a Samsone contritis, gentes, idolorum addictas cultui, denotari, Sancti Hieronymi consideratio est in cap. xvi. Ezechielis. Deficere autem, & occidi peccatores nonnumquam dicuntur, quoties ex iniquitate ad justitiam, tacti de commissis sceletibus cordis dolore, transferuntur. Quod David optans, ajebat psal. CIII. 35. *Deficiant peccatores a terra*, *& iniqui*, *ita ut non sint*. Idest, non sint, ut fuerunt, peccatores & iniqui diebus præteritis; sed mortui peccatis, justi ac sancti vivant, uti litteralcs ac mystici glossatores exponunt. Quo pariter sensu in Apostolorum actis x. 13. dictum est Petro de gentilibus in mentis excessu (dum isti ad eum venirent, ut aquæ vivificæ susciperent lotionem) *Surge*, *Petre*, *occide*, *& manduca*. Videlicet, ut explicat eadem verba Sancarensis: *Occide in gentibus*, *quod sunt*, *& fac*, *quod es*. *Manduca: Ecclesiæ incorpora*, *quasi mortifica*, *& hostiam Deo facias*, *ut de vetustate transeant in novitatem*. Multas equidem gentes validissimus noster novi Testamenti Samson explicato modo interfecerat vivus: unde Leonardus Utinensis scribit: *Multa millia gentilium sua prædicatione convertit*. Attamen dicamus oportet: *Multo plures interfecit moriens*, *quam ante vivus occiderat*. Quandoquidem innumeros moriendo iniquos occidit, quos, mortificatos pœnitudine cordis ad vitam formatæ fidei suscitavit; dicente Prudentio Sroph. 129. Quidquid Quiritum sueverat orare simpuvium Numæ, Christi frequentans atria hymnis resultat Martyrem. In quo sane virtutem prisci Samsonis longe prætergressus est: dum occidendo, ipsis profuit occisis; ubi alter ad omnimodam valuit infidelium in anima & corpore ruinam; præcipitans eos in obscurum, uti mortuos sempiternos, quibus nullum illucesceret vitæ lumen. Vocatum est quidem nomen ejus. *Samson*, quod, ut advertit Arias, idem est ac *Sol diruens*, vastans, & populans, scilicet Philisthæos: *Scamam* enim, Hebraicum vocabulum, idem sonat, ac diruere, ac populari. Sed quum sermo urget de Levira fortissimo illius Archetypo, licet, secundum interpretationem istam, *Samson* dici queat, quoniam & ipse *Sol* quoque vastans fuit ratione habita ad persequutores obstinatos, ut sæpe notatum est; tamen respectu gentium ad fidem conversarum, audita ejus triumphi fama, congruentius appellandus est *Samson*, ut vox derivatur a *scemos*, & *Samson*, quæ sonat hebraice *Sol lætitiæ*. Hæc enim magni nominis non umbra, sed vera significatio illi applicanda est, qui sua passione mirabili totum illustravit Orbem; cujusque victoriæ memoria, sicut inquit Maximus hom.3., *Ecclesiam Dei jugiter in gaudia lætitiæ spiritualis accendit*. Quibus omnibus æque libratis, facile deprehendere possumus rationem; quare in Leodiensi Cœnobio Sanctus Laurentius olim apparens venerabili Joanni (quem nonnulli beatum nuncupant) in quodam veluti sacello, depictis exornato per parietes imaginibus, vetusti Samsonis gesta repræsentantibus, se contuendum exhibuit. Haud enim obscure per eas repræsentationes gestorum fortium significavit., tantum intercurrisse discriminis inter suam & illius antiqui Judicis Israel Fortitudinem, temperantiæ obtentam meriro; quantum diversitatis inter se viventem (qui apparebat) & pictas illas immagines intercedebat. Visionis si legere cupis relationem, adi tract. de Glor. Posth. lib. 3. cap. III. de Apparit. S. L. num. 27.

16. Justitia demum (quæ penes admirabilem Levitam istum in summo fuit pretio) repleverit Divina eum Fortitudine, expedite colligitur ex Proverbiorum doctrina xv. 5. quum legitur: *In abundanti justitia virtus maxima*. Expositores explicant: *Idest Fortitudo*, *maxima*. Abundaverit autem in Sancto Laurentio Justitia, secun-

secundum omnes sui partes reducibiles, liquet ex iis, quæ digessimus præced. cap. III. quanquam non juxta rei meritum loqui datum nobis fuerit: nimis enim facultatem mentis nostræ, ne linguæ dicamus, illa virtus abundans excessit; adeo ut non humanum quid, sed Divinum sapere visa sit. Quamobrem ad dicendum quippiam de operatione ipsius justitiæ in Leviticæ Fortitudinis augmentum, nihil erit nobis consultius, quam terrenis posthabitis similitudinibus, sursum ad Divina mentis aciem dirigere. Annuntiabunt siquidem nobis cæli, quonam modo corroboraverit Heroem nostrum justitia ejus. *Aperti sunt Cæli*, Ezechiel inquit, *& vidi visiones Dei*. Et postquam describit Domini gloriam in splendore ignis cum quatuor animalibus, ac rotis, quibus imminebat firmamentum, addit: *Et super firmamentum, quod imminebat capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni: & super similitudinem throni similitudo quasi aspectus hominis desuper. Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis intrinsecus ejus per circuitum a lumbis ejus, & desuper: & a lumbis ejus usque deorsum, quasi speciem ignis splendentis in circuitu*. Sapphirus lapis, qui coloris est cærulei, punctis distinctus aureis, Christi Domini componens thronum super firmamentum, quasi alterum super istud micabat cælum; nam ut notat A Lapide in cap. XXIV. Exod. ℣. 10. *Sapphiri color est cæruleus, aureis stellulis conspersus, ita ut cæli speciem referat*: Qua propter illud repræsentare videbatur, quod David de Christo cecinit psal. LXVII. 34. *Ascendit super Cælum Cæli*. Quod autem dicitur, apparuit in eo sedens Filius hominis, speciem habens igniti electri *a lumbis desuper*, intelligas in sensu, lumbos excludente; nempe in parte, quæ supra lumbos est; ibi erat intrinsecus ignis, electri habens speciem. Extrinsecus vero ignis alter, ambiebat inferiorem corporis partem, incipiendo a lumbis & deorsum in circuitu. Quod vero, Dominus sic apparuit, indicare visus est in igne intrinseco amorem suum erga genus humanum: in exteriori autem, inferiorem complectente corporis partem, passionis suæ ignem, cunctis visibilem, & patentem. Supra lumbos, inquit Hieronymus, mentis sensus, & ratio versatur; quibus non convenit nisi amor, qui est ignis intrinsecus, in metallo veluti pretiosissimo, configuratus: Sedet autem carnis sensus a lumbis deorsum, ipse ignea indiget in hominibus purgatione; ibi enim est coitus, generatio, & stimuli vitiorum. Sed in hominis Filio, in quo nulla erat carnis concupiscentia, solum tribulationis ac passionis ignis ibidem exarsit ad humani generis redemtionem. Quo passionis igne magis ac magis illuxerunt virtutes ejus; inter quas præcipue Justitia & Fortitudo: de quibus in eo prædixerat Isaias XI. 5. *Erit justitia cingulum lumborum ejus*. Et cap. LXIII. *Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ*. Quod clarius explicans cap. LIX. 17., ubi celebrat opera potissima Fortitudinis ejus, nempe crucis & resurrectionis victorias, quibus triumphavit Dominus de cunctis visibilibus ac invisibilibus hostibus: *Justitia*, inquit, *ejus, ipsa confirmovit eum*. Commentatur Ugo: *Idest, Justitia Christi ad robur resurrectionis, & victoriam hostium odduxit eum*. Ex quibus aperte clarescit magnus Justitiæ influxus ad fortitudinis perfectionem. Si autem quærimus, cur super cælos horum triumphorum apparuerint symbola; quum signata in terrarum infimis gesta fuerint? Cito responsum accipimus, quia nimirum ille, qui ad mortem vincendam de cælo descendit, ipse etiam passionis tempore in cælo erat: juxta quod scriptum est Jo. III. *Descendit de cælo filius hominis, qui est in cælo*.

17. Nunc ad tropologicum venientes sensum, quamvis non dubitemus cum A Lapide dicere de omnibus sanctis: *Electrum ignitum sunt in comino tribulationis, & charitatis, ac præsertim martyrii, probati sunt excocti, & electi. Hi enim Deo sunt selecti, dæmonibus terribiles, aliis exemplo & fulgore admirabiles.... Hi ergo tribulatione fiunt Divini, & quasi dii, sedentes in throno Dei, superiores mundo, & calcantes omnio prospera, & adversa*. Tamen nescio, quid singulare in uno Laurentio videre videar, quod me fere rapiat extra me ipsum. Analogiam quandam intueor specialem inter victorem Regem, istumque militiæ Ducem. In uno etenim eodemque electro, antiquitus elaborato, (quod coram Tirino instar auri splendebat, immo aurum splendore superabat, teste Hieronymo, Origene, Theodoreto, Prado, Scaligero, & aliis) allegorice Christus Dominus est præsignatus, tropologice autem peculiari ratione Martyrem nostrum commendatum aspicio, qui temporali fuit igne probatus ut aurum. Is a lumbis desuper, idest, secundum superiorem substantiam, igne Divini amoris ita exarsit, intrinsecus; ut extrinsecus a lumbis deorsum, nempe secundum inferiorem partem elementari ardens flamma, serenus ac placidus super urentem consederit cratem, quasi esset super thronum ex sapphiro constructum, sive juxta significatum istius, super cælum cæli, nempe in empireo Beatorum sublimatus, in Deique throno quiesceret. Sed unde illi adeo novum, adeo admirabile Fortitudinis spectaculum, nisi ex illa, quæ in eo abundavit, justitia; de qua cum Davide canit Ecclesia: *Justitia*

tia ejus manet in sæculum sæculi? Hæc profecto, in similitudinem Dei Hominis, fuit *cingulum lumborum ejus*: quæ ad pugnaodum atque vincendum sic roboravit eum, ot visibiles & invisibiles sperneret hostes; accessasqoe ministrantium contemneret pruoas, universaque tormenta rideret: *Justitia ejus ipsa confirmavit eum*. Per quam factus est quodammodo particeps illius Divini elogii, quod psalmo II. depromsit David, postquam verba illa præmiserat: *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania*. Nimirum, *Qui habitat in Cælis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos*. Quandoquidem veraciter & hic Archipugnator Altissimi, haud secus quam si in cælis esset, nullis omnino tormentis subjectus, instar Omoipoteotis, geotes adversum se fremeotes, & inania excogitantes, tranquillissime subsannavit, irrisitque. Hinc de ipsius justitia, quæ ad talem fortitudinis apicem elevavit eum, recte dicere possumus: *Justitia tua sicut montes Dei*: a quibus montibus æternis, ubi tum erat conversatio ejus, mirabiliter illuminans (vertit Euthymius in psal. 75. *De Cælis*) tot misit fulgura cum sagittis acutis, quot erant feria ejus, vel irrisoria in hostes verba, perturbavitque omnes, qui se frustra divexabant, insipientes corde. Apposite in hanc rem Ludovicus Granatensis: *Jam mihi videtur Laurentius non in terra, sed in Cælo quodammodo esse, unde jam Deo plenus, & in sublimi loco positus, ac de felicitate sua securus, talia in illum Orbis Monarcham convicia jactare non timebat. Mundo enim celsior factus, quid mundus adversus eum moliri posset, non agnoscebat*.

18. *Securitatem*, cujus nuper mentionem fecit Granatensis auctor, inter partes, fortitudinem integrantes, Doctores connomerant. Estque *Tranquillitas, seu quies animi, a timore terribilium aliena*. Quare ab Aristotele nuocupatur in Ethicis *Intimiditas mali*: Quæ se possidenti jucunditatem cordis affert. Unde in Proverbiis xv. 15. dicitur: *Secura mens quasi juge convivium*. Hujus autem convivii ministræ sunt virtutes omnes, juxta Gregorium, in libro Moralium, scribentem: *Dum virtutes menti lætitiam pariunt, quandam etiam securitatem gignunt*. Quocirca securitas ista videtur esse quoddam victuale, quod secum ferunt virtutes omnes, a sanctis non singulatim, sed simul excultæ. Illa igitur oris jucunditas, quæ in nostro Levita perpetuo relucebat, quæque intuentes homines hilarabat, ex hoc etiam jugi securitatis convivio procedebat, a quo nulla ministra virtus aberat. In iis vero administris primatum tenebat conscientiæ puritas: sicut Bernardus exclamat, dicens: *O vita secura, ubi pura conscientia*. Puritatem hanc conscientiæ sequebatur quotidiana pœnitentia, ubi nulla erant punienda delicta; necnon altus mundanorum omnium contemtus, cujus ratione nihil erat illi, quod posset invitus amittere, unde in timorem securitas verteretur. Deturbare namque securitatem ab homiois pectore nemo potest, nisi dubietas amittendi rem, qnam ille amat, non quam contemnit. Cælestia vero dona, quorum felix Juvenis erat ditissimus, quæque summe diligebat, tanta in Deum fiducia tenaciter retinebat; ut nulla esset vis, quæ pugnum illius, ea perstringentem, explicare unquam posset: sive mundus, sive caro, sive diabolus contra niterentur. Officiosior præ his virtutibus erat caritas in administrando illi securitatis convivium, cujus est proprium foras mittere servilem ab amanti corde timorem. Ablegatum plane hunc Divinus amor semper tenuit a Laurentii præcordiis; ita ut vix iste a longe timoris ejusmodi famam audierit; magisque conditionem ejus ignoravit, quum tempus acerrimi sui conflictus instaret. Sed ecce splendidam id genus Securitatis mensam, ferculorumque ambrosias, quas sibi virtutes omnes exhibent, ac porrigunt, quibusque Levita nobilis securus jucundatur, Cæsar impius perturbare, atque amaritudioe replere conatur. Omnia crudelitatis inventa sub Convivæ oculis ponit; si forte vel paullulum timore corripere illum possit. Verum irrito prorsus conatu. Tranquillo respondet ille vultu: *Ego has epulas semper optavi*. Vocem istam barbarus horret, atrisque irritatus furiis, suppliciis addit supplicia. Frustra omnia. Vir, Securitate plenus, nequit vel minimum commoveri. *Non timeo*, inquit, *tormenta tua*. Noli fidere, tyrannus ex adverso inquit, in thesauris, quos habes reconditos. Cui Martyr: *Vere confido, & securus sum in thesauris meis*. Dissecantur rabie præsidis furentis viscera: conversus ad satellites, eja, inquit, tepentes sternite prunas subter ferreum caminum, super quem reus iste, confidentia, & securitate tumens, ligatus, timere discat imperii deos, Romanique orbis Monarchæ jussa vereri; aut si potis est, super accensum rogum imperturbata etiam securitate quiescat. *Promptior*, inquit Ciftercienfis Raolinus, *est Laurentius ad sustinenda tormenta, quam sint tortores ad hæc illi inferenda*. Et quia securitas, juxta idiomatis latini expositores, derivatur a vocabulis *sine cura*; oeque aliunde magis valet quis ostendere se a curis feriantem, quam si ludis operam det; invictus Athleta maximum hoc præstat etiam suæ Securitatis argumentum: in medio flammarum stridentium, in faciem despumantis præ ira regis, suorumque blasphemantium velanorum satellitum, placido quiescit ore, jocisque, ac sali-

bus minime parcit: Securitatis ejus jucunditas, conviviique dulcedo nullo mærore, amaritie nulla evanescere unquam possunt.

19. Sed jam percontari libet ex hactenus dictis, habere ne potuerit locum in singulari hoc Viro (qui cælum extra cælum invenisse visus est) *Patientiæ virtus*? Hæc ex Tullio 1.Rhet. *Est rerum arduarum, & terribilium voluntaria, & diuturna perpessio honestatis causa*. Nec in dubium revocari potest, eam virtutem communi Doctorum sensu recensendam esse inter præcipuas fortitudinis partes. Nihilominus initio apparet nihil fuisse ardui, nihilque terribilis Heroi nostro, quidquid perpessus fuerit; dum omnia in animi oblectamentum sibi cessere: sicque videtur ei defecisse virtutis patientiæ materiem, quæ in rebus displicentibus & contrariis, æquo sustinendis animo constat. Veruntamen considerare oportet, aliud esse, quod aliquis corde fixus in Cælo inveniatur; aliud quod corpore in terra positus, adversa multa sustineat: quorum unum alterum non excludit; neque cessant esse ardua & terribilia inferiori hominis parti ea, quæ in oblectationem superiori veniunt amore virtutis. Satis, quod sensui carnis sint contraria, ut huic inferant passionem; ad quam tolerandam patientia spiritus necessaria est; quantumvis hæc libenter & alacriter exerceatur; quod non ad minuendum, sed augendum virtutis exercitæ meritum juvat. Lautum igitur securitatis convivium; quod robusto huic Viro præstabant virtutes ejus, nihil eidem obstaculi afferebat, quominus animum adjiceret ad tolerantiam passionum; sed potius majorem vigorem subministrabat ad terribilia in suo corpore perferenda. Hinc recogitans se in valle fletus esse, non in æternæ felicitatis mansione; quo potentiores spiritus dulcedines prægustabat, eo validiora patientiæ fiebat exercitia; sciens amara ex hac arbore supernæ beatitudinis suavissimos esse sibi fructus colligendos. Ideo nihil erat ejus spiritui dulcius, nisi quod sensui esset amarius.

20. In hujus rei præsagium Divina præordinatione factum credimus, ut de illa benedicta nasceretur femina, cui *Patientia* nomen erat. Martyr etenim ipse quum virtutis patientiæ succus fuerit, nihil sibi convenientius extitit, quam ut e Patientiæ visceribus ortum traheret. Quocirca inquit Ugo tom. 1. pagina mihi 32. col. 2. *Patientia de domo Patientiæ oritur*. Expressus vero, sive stillatus virtutis Patientiæ succus fuerit magnus hic Sanctus, quis unquam ambiget? Diuturno siquidem igne caro ejus in adipem resoluta non modo patientem, sed etiam spiritum Patientiæ ipsum fuisse monstravit. *Probatio fidei vestræ*, inquit Jacobus Apostolus 1. 3. *patientiam operatur*. Probatio autem non una omnibus est. Mille nam modis scit Deus exercere suos, quos ad talem, vel talem ordinat pro patientiæ dignitate ac merito coronam. Ad Martyres porro Salvator præcipue sermonem illum direxit, quum ait: Lucæ XXI. 16. *Morte afficient ex vobis:* Nec non ℣. 18. & 19. *Et capillus de capite vestro non peribit. In patientia vestra possidebitis animas vestras*. Verum neque in iis omnes æque idem habuerunt ad patiendum, sed alii sic, alii autem sic; quanquam ipsis omnibus probationis & patientiæ primatus adjudicandus sit inter omnes credentes, qui per multas tribulationes transierunt fideles: quibus non repugnamus adjungere Jobum: Unde laudatus inquit Apostolus v. 11. *Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sustinentiam Job. audistis*. Audivimus sane patientem hunc virum dicere: *Probavit me* Dominus, *quasi aurum, quod per ignem transit* XXIII. 10. Commentarienses exponunt: Probavit me *igne metaphorico*, idest tribulationis & doloris flamma: Non autem reapse vero elementari incendio. Nam ut advertit Ecclesiasticus 11. 5. *In igne probatur aurum, & argentum: homines vero receptibiles in camino humiliationis*. Dictum est *Humiliationis* per Metonymiam, sumto videlicet effectu pro causa. Tribulatio siquidem ignis est, humilians hominem, suam isti aperiendo infirmitatem. Ceterum quantumvis, eodem Jobo teste cap. VI. 12. Fortitudo hominis non sit fortitudo lapidis, nec caro ejus ænea; nihilominus voluit nonnunquam Deus ostendere, quantum posset in hoc vase fictili, adeo patientiæ fortitudine ipsum hominem roborando, ut complures Divinitatis propugnatores fortiter consisterent usque ad sustinendum in carne propria veros ignis ardores; perinde ac si corpora eorum lapidea, vel ænea forent. Stupenda nimis hæc patientia in eis fuit, quæ ad experimentum usque ignis probata est; quo nihil animanti dolorosius; nihilque magis animæ, informanti, corpus mærorem afferens. Et tamen in his summe discruciatis, summe afflictis terræ, qui patientiæ terminos attigerunt, Levita Laurentius juxta Patrum doctrinam, inventus est, eorundem Vexillifer patientum; quomodo non Patientiæ florem maximum immo & essentiam istius appellabimus eum?

21. Rem, Patrum calculo firmatam, per singula ipsorum patientum gesta lubeat enucleare. Fuerunt etenim id genus Martyres, qui secundum aliqua corporis membra tormentum ignis passi sunt, non tamen ignibus immortui. Coacti sunt alii eliquatum in os recipere liquefactum plumbum, vel ferventes ingredi lebetes ad horæ pauculum, vel in igneis quoque craticulis aliquantisper immorari, non autem ad extremum usque spiritum iisdem detineri sup-

supplicits. Ingentibus alii addicti flammis, brevi occupato anhelitu, hinc tormentis erepti, purificatoque spiritu, evolarunt ad sidera. In ardenti sartagine sunt alii ustulati, & quidem perseverantes in illis ardoribus usque ad vitæ finem: sicut in secundo Machabæorum libro de primo ex septem fratribus Machabæis legitur: *Jussit rex ignem admoveri, & adhuc spirantem torreri in sartagine*: Et infra. *Mortuo illo primo hoc modo, sequentem deducebant .. & iste sequenti loco primi tormenta suscepit*. At quandoquidem utrisque antea fuerant abscissæ linguæ, ac summitates manuum & pedum, abstractaque cutis capitis, nec non ollæ & sartagines igne succensæ jam erant, ut liquet ex cap. VII. ℣. 3. & 4., ideo, tum propter excurrentis sanguinis profluvium, tum propter ebullientes ollas, *pice, vel oleo, vel aqua plenas*, sicut notat Menochius, quod scriptura narrat, *diu* fuisse tortos, sentiendum id videtur dictum esse, considerata tormenti atrocitate: respectu cujus etiam tertia unius quadrantis horæ pars longum dici potest tempus; quum nullum constet hac in re protractæ vitæ spirantis hominis intervenisse miraculum. Prodigii hoc genus Laurentio Martyri solum novimus reservatum; ut ad plures horas lento ac diuturno probaretur igne. Quæ quidem probatio illam in eo Patientiam operata est usque ad ultimum vitæ anhelitum, quam facile solam & sine exemplo mirabundus aspexit Orbis terrarum, vere novum, vere nunquam visum Patientiæ miraculum. Et si *Patientia*, Apostoli Jacobi testimonio, *opus perfectum habet*; quia nimirum consummat hominem in omni virtute ex Cypriano tract. de Patient., & Gregorio hom. 35. in Evangelia; nempe quando ipsum ad eum perducit altitudinis suæ gradum; ut ab eodem patiente omnem tristitiam expellat, & alacritatem in cor ejus infundat, juxta S. Thomam 1. 2. q. 66. art. 4. ad 2., id sane perrarum est. Quod & nostro contigit Martyri, qui lætitia inenarrabili Patientiæ profunda nudavit: Unde conclusum profecto manet, eum fuisse opus omni virtute consummatum atque perfectum. In quo ita læta, jucunda, & hilaris triumphavit eadem Patientia, atque si non in passionis luctu, sed in sollemnitatis gaudiis illius martyrii tempore Heros ipse maximus versaretur. Montes excelsi utique apparuerunt Christi Martyres, propter invictam animi patientiam elevati ad sublimia cujusque virtutis: Ille autem, de quo sermonem habemus, quique omni virtutum genere ante suam prominuit passionem, atque in ipso certamine præstantissima exercitatione jubilantis Patientiæ supra omnem modum auctus est; nemini mirum videri debet, si veluti Mons montium elevatus celebretur. Talis enim Patientia in tali reperta subjecto, consectarium fuit, tale perfectum opus haberet, quo nihil supra excogitari queat.

22. Constantia *est animi firmitas, atque stabilitas circa res terribiles, & ad sustinendum difficiles, quæ lædunt naturam*. Differt a perseverantia, quæ finem respicit completæ laudabilis actionis, vel passionis. Similiter distingui debet a longanimitate, quæ relucet in ferenda molestia ex nimia rei desideratæ dilatione, nulla vel extrinseca vi animum urgente: Constantia vero in sustinendis naturam lædentibus versatur, propulsata qualibet animi titubatione. Fatemur tamen in his multam esse cum hac, de qua loquimur, virtute affinitatem; omnesque Patientiæ appendices posse vacari. Quanta porro animi firmitate constiterit mystica nostra templi Dei columna in medio terribilium, ac difficilium, cælum vel terra ruerent, aut simul adversum se mala omnia conjurarent; quis ad dicendum aptus erit? Exclamat Justinianus Patriarcha: *O Martyris Constantia omni honore colenda, quæ tanto vigore emicuit tantaque virtute profecit, ut immanissimis nequaquam suppliciis cederet, nec atrocibus flecteretur pœnis*. Quid est autem, quod dicit: *Martyris Constantia omni honore colenda*? Arbitror non aliud, quam omne meritum honoris, quod hæc virtus omni tempore sibi comparavit, resplendens in fortibus Domini sive in novo, sive in veteri Testamento, totum sibi congregavit, in unius Laurentii Martyris inventa pectore. De Judith Constantia legimus in ejus libro cap. XVI. 12. *Horruerunt Persæ Constantiam ejus, & medi audaciam ejus*. Illam nimirum Constantiam horruerunt in femina Assiriorum phalanges, qua Holofernis Ducis exercitus caput præcedit. Pro quo egregio facinore invicta mulier Deum rogaverat, ut sibi esset auxilio, cap. IX. 14. dicens: *Da mihi in animo constantiam, ut contemnam illum, & virtutem, ut evertem illum*. Contemsit utique, ac evertit, non exigua constantia & virtute prædita, formidabilem castrorum ducem; attamen jacentem in lectulo, ac nimia ebrietate sepultum; ipsa vero brachio pugione armato. Laudabilis nihilominus valde, quia fragilitati femineæ masculinum animum inferens in re nonnihil ardua ex aliis circumstantiis, exsequendaque perdifficili ob varia, in quæ se conjecit, pericula malorum, quæ illi poterant supervenire; a proposito tamen non discessit, sed perfecit illud. Majori constantia in præsenti terribilium aggressione instructus apparuit tertius ille in septem, paullo ante commemoratis, Machabæis fratribus qui lib. 2. Mach. VII. 10. *Linguam postulatus, cito protulit, & manus constanter extendit .. ita ut rex, & qui cum eo erant mirarentur adolescentis animum*. Parique constantia jussis obstiterunt regiis ceteri fratres ejus inconcussam confitendi Dei stabilitatem habentes; regemque perfidum dignis objurgationibus

libere castigantes : ita ut sit arbitratus Antiochus turpiter se contemni Ṿ. 24. In fine autem legis veteris Joannes Præcursor Domini ob suæ constantiæ celsitudinem illud sibi a Domino pro latum meruit elogium: *Quid existis in desertum videre, arudinem venta agitatam ?.... Amen dico vobis, inter natos mulierum nan surrexit major Joanne Baptista*. In lege demum gratiæ innumeri pene Martyres coram regibus & principibus terræ, crudelia minitantibus, nisi Fidei nuntium remitterent, incarnati Verbi testimonium constanter dedere; incredulosque præsides seria reprehensione perstrinxerunt. Hisce tamen in exemplis magnæ virtutis, gestisque firmitatis admirabilis novum unum Laurentianæ Constantiæ inventum agnoscimus, nimirum ludis ceperit cum hoste imperante congredi, ludis in cruento certamine progredi, ingravatumque conflictum ludis absolvere; licet prigris ignibus esset Martyr assatus. Et quum ceteri omnes constantes Dei milites valde seriam æstimaverint pugnam, inter gravia supplicia perdere in hoc mundo propter Christum animam suam; unus Laurentius ipsum, immo atrocius, prælium, propriæ comparatum Constantiæ, sibi e cælo inditæ; nulla ratione dignum, ac proportione congruum reputavit: ideo quasi rem vere ludicram (ut ore suo prius Cæsari testatus fuerat) ludibundus incepit, continuavit, absolvit. Vide hinc, quisquis es, quanto rationis pondere Justinianus de Laurentii Constantia scripserit, *omni esse honore calendam*; dum hæc in eam concessit meriti amplitudinem, ut quicquid honoris in Dei bellatoribus sparsim obtinuit; totum sibi, uno dimicante Levita, promeruit persolvendum: consuetos quum in isto excesserit limites magnitudinis suæ.

23. Succedit Constantiæ *Perseverantia*, sine qua, Glossatores inquiunt, nec qui pugnat, victoriam; nec qui vincit, coronam assequitur, dicente Domino: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Unde Bernardus ajebat epist. 129. *Talle perseverantiam; nec beneficium gratiam, nec laudem fortituda habet*. Eam sic explicant Theologi: *Est permanentia finalis in bona praposita, quibuscunque arduis ac terribilibus non obstantibur*. Quare materia laudis ejus eo crescit, quo virtus ipsa difficiliora & terribiliora incessere nos facit obstacula, quæ consecutionem finis impediunt, donec istum assequamur. Doctor Angelicus illam in Sancto Laurentio ita commendat: *Perseverantia ejus fuit laudabilis; quia flagellis probata, in fide consummata, in igne examinata, ideo pervenire meruit ad vitam æternam*. Quibus non obscure indicat (maxime scientibus Martyris acta) celsitatem Perseverantiæ ejus ex qualitate flagellorum, ex absoluta numeris omnibus hilari ac celeberrima fidei confessione, atque ex longo per ignem examine. Haud secus Augustinus tract. 27. in Joannem pretium ejusdem Laurentianæ virtutis exposuit, quam per terribilia, quæ, ut perseveraret in caritate Christi, perpessus est. Scribit enim: *Quid est, quad ait: Qui manet in me, & ego in illa? Quid, nisi quad Martyres audiebant: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit? Quomoda mansit in illa Sanctus Laurentius? Mansit usque ad tentationem, mansit usque ad tyrannicam interragationem, mansit usque ad acerrimam camminationem, mansit usque ad peremptianem: parum est: usque ad immanem excruciationem mansit. Non enim occisus est cito, sed cruciatus est in igne: diu vivere permissus est, imo nan diu vivere permissus est, sed tarde mori campulsus est*. Quamobrem luce clarius quum sit, nostri Martyris permanentia finalis in veræ fidei confessione, talia, tantaque terribilia calcare debuit, queis majora humana mens excogitare non potest; conficitur, nihil sit laudis meditatione dignum, quod Laurentii Perseverantia minus assequi mereatur.

24. Neque officit, quod hæc virtus Dei donum in eo fuerit, quasi propterea inventa in homine, nulla sit ex istius parte laudabilis. Non enim id obstat; quum etiam virtutes omnes supernaturales dona similiter Dei sint; neque ideo in homine posita, sua laude privantur; quandoquidem & si donum non cadat sub meritum, *Per oratianes tamen fervidas, & cantinuas* (ut cum Theologis advertit A Lapide in Act. Apost. xt. 23.) *illud pastulanda, perque assidua bona opera illud a Dea impetrare & quasi de congruo emereri possumus*: juxta Petri Apostoli doctrinam ep. 2. cap. 1. Ṿ 10. *Satagite ut per bona opera certam vestram vocationem, & electianem faciatis*. Et cap. 4. 14. *Satagite, immaculati, & invialati inveniri in pace*: Hoc est, qnod in nostro laudamus Heroe, juxta nuper adductum S. Thomam Aquinatem ferm. de S. Laur., nimirum quod sanctissimis suis operibus ita sategerit immaculatus, & inviolatus inveniri in pace Christi; quibuscumque terribilibus adversantibus sibi, ne talis inveniretur. Ceterum, quia dona Dei & virtutes supernaturales in anima fideli passim Theologi non nisi sola ratione distinguunt, idest dona sunt, prout respiciunt Donatorem: virtutes, ut referuntur ad Donatarium: atque ut idem notat A Lapide loc. cit. *Perseverantia uti virtutum est maxima, ita summum est Dei donum*: id ex Augustino colligens lib. de Bono Perseverantiæ; propterea libet de ista quicquam, ut in Martyre nostro resplenduit, dicere, considerata uti virtus, & perpensa uti Donum Dei. Ut virtus sumta, subje-

subjectum perfecit; ut Dei donum idem subjectum ornavit. Perfecit Laurentium uti virtus, præ cunctis virtutibus, sive istæ divisim, sive conjunctim accipiantur. Quid enim Laurentii virtutes omnes expositæ, vel etiam exponendæ, sibi unquam profuissent, nisi Perseverantia eas confirmasset, earumque tandem completa usque in finem merita ad æternam remunerationem adduxisset? Flores erant; quos in fructus maturescere sola Perseverantia curavit: Pretiosi veluti lapides sanctissimum ditantes Juvenem æstimabantur; sed huic diviti possessionem indefectibilem, sempiternumque dominium super hujusmodi inenarrabilia bona sola Perseverantia tradidit: atque ita virum, ex conditione naturæ mutabilitati quondam subjectum, in immortalem & incommutabilem convertit, perfecitque perenniter Sanctum.

25. Sumatur modo ipsa Perseverantia ejus uti Donum Dei; donum plane maximum tum generatim sumtum, tum peculiariter in subjecto, de quo agitur, acceptum. Alio namque diximus loci, Sanctum Laurentium in novo Testamento fuisse velut alterum Joseph, quem Sancta Ecclesia quotannis Dominica tertia in Quadragesima præfiguratum considerat in justo illo Ægypti Prorege filio Jacob, ad salutem Hebraici fidelis populi destinato. Vetustus inquam ille ab ipso Patriarcha inter ceteros filios maxime dilectus fuit: noster autem Joseph a Christo Domino (cujus figura Jacob erat) modo ineffabili peramatus. De illo priori liber Genesi cap. XXXVII. 3. ait: *Israel autem diligebat Joseph super omnes filios suos.... Fecitque ei tunicam polymitam*. Septuaginta vertunt *variam*, sive *variegatam*: Nempe liciis, & filis varii coloris eleganter distinctam. Quam vestem tropologice Rupertus designare docet vitam cujusque sanctissimi hominis, omni virtutum varietate comtam. Altera translatio coram Ugone habet: *Tunicam talarem*: quem sensum non excludit versio septuaginta Interpretum; nihil enim contrarietatis involvit, quod vestis eadem & *polymita*, & *talaris* fuerit; ultimo quo vocabulo virtus perseverantiæ consignatur. In talo siquidem finis vitæ intelligitur: De quo etjam sermo est in lib. Genesis III. 15., ubi ad serpentem ait Deus: *Et tu insidiaberis calcaneo ejus*. En donum maximum, quod fecit Dominus Jesus Christus, quasi alter Jacob dilecto filio suo per adoptionem in lege gratiæ accrescenti filio, Levitæ Laurentio; donum, inquam, præcipuum, idest polymitam vestem talarem Perseverantiæ, qua illum ornavit, variis virtutum omnium contexta liciis, super aurum & lapidem pretiosum multum fulgentibus; quatenus inter Sanctos & electos ejus filios peculiariter gloriosus appareat in conspectu Domini æterna beatitate donatus, evectusque inter cælestis aulæ primores, uti strophà 140. cecinit vates Prudentius, dicens:

Videor videre illustribus,
Gemmis coruscantem virum:
Quem Roma cælestis sibi
Legit perennem consulem.

Notum est autem in terrestri Urbe Roma solus Imperator dignitate præcesserit binos, qui erant, Consules, regalem cum ipso Cæsare purpuram induentes. Immo & ipse Cæsar sæpe sæpius unius Consulis locum replebat. Tanto profecto gloriæ pondere in Urbe cælesti Sanctum Laurentium Perseverantia exornavit, ac perpetuo coronavit.

26. *Magnanimitas*, quæ in omni virtutum genere difficillimum gradum heroicæ qualitatis semper attendit, quin etiam & ipsa virtus magis adeptu difficilis; quia nonnisi ex plena congerie singularum virtutum, in unum confluentium, exsurgit, ab Aristotile in Ethicis lib. 4. cap. 3. sic delineatur: *Est ornatus virtutum, quia majores illas facit, & sine illis non est; quapropter difficile est esse vere magnanimum; non enim possibile est absque accumulata probitate*. Hoc autem, quod dicitur, *majores virtutes magnanimitas facit*, intelligendum est, ut ajunt scholæ, *in actu primo*, idest secundum operantis potentiam, quæ in magno illius residet animo, quem ad magna facienda opera instruit, ac disponit ipsa magnanimitas; non vero secundum actum & exercitium, quod proxime a magnificentia progreditur. Quare magnanimitatis virtute magnanimus homo magna facienda in animo suo efficaciter concipit, ac disponit; quum autem in opus magna illa reducit, magnificentiæ tum munere id exercet: per quam magnificentiam *magnificus*, idest magna faciens appellatur. De qua postrema virtute ultimo dicendum erit loco. Non enim præcedit, sed sequitur magnanimitatem: cujus non incongrue filia dici potest; atque adeo a sua matre indivulsa, ut Eminentissimus de Laurea disp. 26. de Fortitudine att. 9. §. 2. num. 176. dicat: *Magnificentia & magnanimitas dicuntur ad convertentiam; qui enim magni animi est, magna facit: Et vice versa:* Quamvis ista sub conversione argumentum, secundum Philosophos, *a posteriori* procedat, nimirum ab effectu ad caussam. Considerari quocirca una sine altera nequit propter strictum, quem habent ad invicem, nexum, mutuumque respectum. Grandia ergo facinora non sunt expectanda in homine, in quo non est animi granditas; & ubi comperta sunt illa, una simul cum eis magnanimitas in manifesto se ponit. Sed quia nobis non de naturalibus, bene autem de supernaturalibus magnis rebus sermo est; non eam gesto-

gestorum susceptionem attendimus, quæ humanis tantum, aut vulgaribus supernaturalis ordinis viribus exsequi potest; sed quæ, præter commune fidelibus omnibus Divinæ gratiæ auxilium, exigit peculiare Spiritus sancti donum, humana foris ejecta ratiocinatione, quæ Divino suppletur lumine; desideratque specialem Divinitatis impulsum; quibus facile ac expedite quis concipiat, proponat, & agenda suscipiat pro Dei gloria, communique utilitate credentium, quæcunque ardua, difficilia, vel terribilia prudentum, secundum spiritum, existimatione censentur. Juxta quem sensum, magnanimitas pressim ad Fortitudinem pertinet. Ita heroice sese gessere Dei Martyres, quorum animos implevit Dominus, ac ampliavit admirabili magnanimitatis virtute, ut prompte, lubenterque sanguinem pro Christo funderent; & nonnulli etiam sponte sese mactandas Deo victimas in manus carnificum offerrent. Verum, quum de nostro Martyre redit tractatus, ejusque animi magnitudo contemplanda proponitur, repetere adigor, quid nescio novitatis & insoliti, juxta morem hujus Fortis Domini, præ se ferre videtur, quod intuentes confiteri compellit eum Jeremia Propheta cap. XXXI. 22. *Creavit Dominus novum super terram*. Siquidem, operantibus in eo Spiritus sancti muneribus, talis animi amplitudo in illius pectore fulsit, ut parvum, arctumque nimis sibi visum sit, eam pro Christi nomine pugnam inire, quæ vel capitis abscissione, vel cordis transverberatione, vel uno bestiarum morsu, aut lapidum, aut sagittarum nimbo, aut rotarum clavis, acutisque gladiis, vel accensa in septuplum fornace brevi temporis momento finiretur. Magnanimus Vir majora patiendi spatia præoptabat, ne ipsa passio tam cito transiret; sed mors atrocissima pedetentim ad se accederet, qua non diu vivere; sed tarde mori compelleretur: ut sic magnamiter insueto plane modo demiranda sua passione clarificaret Deum. Id ut assequeretur, quid excogitaverit, attendamus.

27. Triplicem mystici sapientes dimensionem magnanimi cordis in patiendo assignarunt; niminum ejus latitudinem, altitudinem & longitudinem quartam ad atrociora patienda nesciere. Hanc adinvenit Levita magnanimus, nempe *Cordis profunditatem*, cujus recondita & obscura consilia, ut ampliora pro Christo subiret certamina, scrutari minime valerent tortores sacrilegi; sed potius nescientes animum intenderent ad deserviendum votis ejus, in profundo sui cordis absconditis. Diximus, quartam dimentionem istam Sanctum Laurentium adinvenisse. Nam etsi ante hunc Martyrem meminerit Paulus ejusmodi numericæ dimensionis, sed in alio prorsus genere; quam & in Divinis agnovit, ubi de redemtionis nostræ agit sacramento, ad Ephesios III. 18. scribens: *Flecto genua ad Patrem: ut possitis comprehendere quæ sit latitudo, & longitudo & sublimitas & profundum*, subintellige *beneficii Crucis Christi*, uti liquet ex iis, quæ præmisit idem Apostolus eodem capite V. 3. 4. 6. 8. 11., juxta Chrysostomum, Theodoretum, Theophylactum, & Oecumenium. Scimus autem in Sanctorum gestis, Heroes, Heorinasque complures miram cordis latitudinem habuisse, quibuslibet se offerendo suppliciis, ad sævientium placitum potestatum. Habuisse alios cordis altitudinem, ita ut redarguerint superstitionis, vel crudelitatis, vel imbecillitatis ipsos torquentes judices tanta liberalitate ac celsitudine animi, perinde ac si potestatem super illos temporalem haberent. Ostendisse demum alios cordis longitudinem, quæ cum longanimitate confunditur, in diuturnis perferendis corporis lanienis. Neminem tamen eorum novimus, in profundum illud consiliorum descendisse; adeo ut exquisite meditatus sit, quid aptius foret, quo ad summam iracundiam tyrannum provocaret; ut inventor ipse subire posset pro Christi nomine supremam tormentorum vim, nimirum ludibrio regem habendo, relictum inanem in sua exspectatione thesaurorum. Hoc Laurentianæ Magnanimitatis profundum fuit, quod invenit illustrante spiritu Dei. Hoc est, quod *novum creavit Dominus super terram* (salvo in hac sententia vulgatæ editionis literali sensu de Incarnatione Dominica) si enim ad tropum convertimur versionem Theodotionis ad mentem nostram pie accommodabimus, quæ habet: *Creavit Dominus salutem novam: in salutem circuibit homo*. Novum etenim creando Magnanimitatis prodigium, nempe Martyrem Laurentium, quasi novam salutem creavit Dominus populo gentium: in cujus oculis tam grande posuit spectaculum, ut eo viso, idololatræ velut cervi sitibundi accurrerint ad fontem salutis, ad aquæ lavacrum in verbo vitæ. Cujusque spectaculi novum Magnanimitatis inventum barbarus præses penetrare nequivit. Si enim Leviticæ profunditatis consilium prævidere potuisset, minime sane cogitasset Ecclesiæ thesauros a fidelissimo Ministro requirere: qui tanta erat præditus Magnanimitate, ut ne hili quidem faceret prævisam iram læsæ jure optimo imperatoriæ majestatis: nec pensi duceret, se pugnam habiturum cum offenso potente avaro: quin potius id expeteret, quo sua dignum virtute daret experimentum.

28. Quia ergo vel a pugnæ initio contra magnanimi cordis *profunditatem* rex impius proficere nequivit; alio se vertit. Quantumvis ante faciem turbarum turpiter vilipensus, animos neutiquam despondit; quin immo delusus a spe, quam frustra

ſtra conceperat, ad proſternendam ipſius animi Levitici *altitudinem* ſeſe accinxit, crudelitatem omnem exacuens in magnanimum irriſorem. Ignarus erat, quod ita perveniret Heros ad metam votorum & conſiliorum ſuorum, queis aſpiraverat, ut tormentis crudelioribus pro Dei gloria vexaretur. Somniabat equidem, ſibique blandiebatur Cæſar iniquus ſe proculcaturum fore inſolitis ſuppliciis illius animi celſitudinem: ſed quomodo calcari poterat, qui Cæli culmina ſua converſatiooe tenebat? Experimeotis plurimis excelſum Virum in ima dejicere conatus eſt perfidus: Caſſus omnis labor. Irrugire propterea cogitur, quaſi furibundus leo, dum univerſas ſimul expoſitas crudelitatis machinas cernit ab Homine magnanimo deriſas. Quare irritum quoque, ac inane videns ire, quod ſibi adpromiſerat, deturbandi videlicet ioexpugnabilem Virum ex altis poſtibus; ad coarctandam ejus cordis *latitudinem* ſe convertit. Nocturno tempore inſanus catenis ferteis ſuper anguſtum ferreum caminum Martyris corpuſculum vinciri jubet; putans in parvo illo, terreoque corporis vaſe latitudinem animi patientis Hominis habere concluſam, quæ terræ mariſque limites traſcendit. Sed experimento, ſuiſque ingratiis miſer advertit, quod eo magis dilatantur ſpatia Leviticæ Magnanimitatis, quo arctius vaſa carnis anguſtiantur. Ecce tortorem dolor intolerabilis angit, qood ab Homine, tam crudeliter illigato, oil precis, nil obſequii, nil demiſſionis ſibi deferri videt; quod unice anxius obtinere cupit. Quocirca ratus nocturnis ſub illis umbris ſe in ampliſſimo Viro & operam & oleum perdere; decurtare ſaltem nititur *longitudinem* Magnanimitatis illius; ſi forte, admotis corpori ejus ſemiacceoſis lignis, ſtratiſque ſubter cratem carbonibus, qui tarde ac paullatim illud comburant, patientiſſimi Dei teſtis longanimitatem infringere poſſit. Inextricabilis, ait, mors longos dolores protrahens, animi longitudinem ab illo vel ſaxeo tandem amputabit pectore. Æneum ſit cor illud; mortali homini, diuturno in igne commoranti, quid virium eſſe poterit ad ulterius fortiter tenendam, adeo ſibi adhærentem, longanimitatem? Eam io præcedentibus toleratis retinuit lanienis: At in igne quum diu detinebitur, cujus tandem ardoribus etiam æs, lapideſque ſolvuntur, res aliter ſe habebit. Veruntamen crudeliſſimus ipſe princeps, corde prius ſolutus eſt, quam longa mors ignea Magnanimitatem frangeret Laurentianam, ſecundum ſui longitudinem; aut animam viri magnaoimi ſolveret carnis vinculis. Ecce dum ad momenta ſperat tyrannus longanimitatem iſtam in celſo illo pectore videre præciſam; extra omnem exſpectationem invitatum ſe audit ab exuſto Juveoe ad aſſatas ejus comedendas caroes: *verte, manduca*: videlicet ne ſicut manibus auro vacuis, ita inani ventre poſtquam per multas noctis horas in multo igne adlaboraſti, denique incænatus abſcedas. Audiſti, pie Lector, loogaoimis viri acroama feſtivum, quod edidit, quum diu jam eſſet pigra flamma vexatus, plenoque corpore conſumtus? Accipe nunc demum, quæ, poſt ejus expoſitam vel breviter Magnanimitatem, paucis de ipſius quoque Magnificeotia dicturi ſumus ad præſentis capitis, totiuſque tractatus de virtutibus coronidem.

29. Oſtendimus, agendo de tanti Levitæ Fortitudine in ſua univerſali conſideratione, qualiter in eam virtutes omnes moralem influxum habuerint. Contribueotibus iccirco iſtis magnitudini ſuæ; vices repéndere (ſic dicere permittatur) ipſa Fortitudo curavit, non ſolum per communicatas illis Perſeverantiæ, & Magnanimitatis dotes, ſed etiam Magnificentiæ; ut trinum (quod eſt perfectum) eis munus veluti deferret ad completum virtutum omnium ſplendorem. Nihil enim magnum in unaquaque virtutum inveniri poteſt, quod facta arduum in ſe non includat, nonniſi Fortitudinis beneficio, ſecundum partem Magnanimitatis, & Magnificentiæ ſuperandum. Quo ſub reſpectu poſtremæ virtutes iſtæ profecto ad fortitudinem pertinent. Magnificentia itaque a Cicerone deſcribitur lib. 2. De Invent. *Eſt rerum magnarum, & excelſarum cum animi ampla quadam & ſplendida propoſitione agitatio, atque adminiſtratio*. Vocabulum *Agitatio* idem heic ſonat ac *Exercitium*: ſicut apud Senecam ep. 109. legitur. *Agitatio virtutum*. Immo & penes ipſum Ciceronem de Senec. cap. 7. Exercitium in ſtudiis *Agitatio ſtudiorum* nuncupatur. Gentiles porro Philoſophi Theologiæ myſticæ prorſus expertes, Magnificentiam in ſolis mundi hujus ingentibus erogandis ſumtibus talentorum poſuerunt, veluti ſutores ultra crepidam ad altiora tranſire neſcientes. Nos vero fidei lumine illuſtrati, oon ſolum in impenſis expoſitis eandem virtutem agnoſcimus, ſed etiam, & quidem ampliorem, in myſticis impendiis magni momenti, ad ſublimiora quædam exercenda ſupernaturalia opera, quæ difficulter æquari, vixque raro ſuperari poſſint, collocatis. In his enim actis magis elucet contemplatoribus illa Magnificentiæ deſcriptio: *Eſt rerum magnarum, & excelſarum cum animi ampla quadam & ſplendida propoſitione agitatio, atque adminiſtratio*. Ideo, quum modo de Sancti Laurentii Magnificentia dicendum occurrit, de utriſque inſuetis expenſis ſandi materies nobis emergit, juxta Philoſophicum, Theologicumque ſenſum virtutis ſtricte acceptæ. Ceteroqui conſiderata Magnificentia, ſecundum latiorem ſignificationem, pro ut nimitum io magnis excelſiſque peragendis ver-

versatur rebus, nulla ratione habita ad temporales vel spirituales expensas, nihil est profecto in nostri Martyris actis vel virtutibus, aut in ipsius Gloria posthuma in quo sole clarior non eluceat Magnificentia ejus, sumta, ut scholæ dicunt, *active*, aut *passive*. Unde ducti sumus ad totum præsens consignandum opus in Sancti nostri honorem eo sub titulo: *De magnificentia Sancti Laurentii Levitæ & Martyris*. Quandoquidem ad istius etiam Magnificentiam, quam *passivam* vocant, spectant honores eximii, quibus est a suis cultoribus magnificatus multiformi nobilitate cultus adhibiti quemadmodum & ad *activam* miracula, beneficia pergrandia, & apparitiones, queis se colentes excipere magnifice dignatus est perinclytus ipse Martyr.

30. Ad sensum igitur in primis philosophicum in rigore accedentes, juxta eruditionem Aristotelicam lib. 4. Ethic. cap. 5. Magnificentiæ naturam sic explicatam reperimus: *Magnificentia virtus quædam circa pecunias existit; sed non ita, ut liberalitas ad omnes res pecuniarias pertinet, sed ad sumptuosas solum... Qua propter magnifici est in quocunque genere faciat, magnifice facere; nam sic non ita faciliter superari potest*. In magnificentiæ explanatione, a Stagirita edita, se sistens Eminentissimus de Laurea tom. de Virt. Card. disput. 25. de part. potential. Justitiæ art. 12. §. 2. num. 511. & seq., ubi de magnifici operis effectione sensibili agit: *Rem magnificam*, subdit, *sine sumptu fieri inter homines, non video possibile*. Quanquam disput. 26. de Fortitudine art. 9. ad hujusmodi sumtum neutiquam respiciens, ut ampliora faciat virtuti spatia, absolute dicat; undecunque progrediatur magnificentiæ actus, qui haud facile superari, aut æquari possit, agentem declarabit magnificum. Sed prius videamus, quonam modo Sanctum Laurentium illustratum voluit Deus omnipotens magnificentiæ actis, juxta vulgare philosophorum placitum. Res plane, quæ peculiari animadversione nostra non eget; quum ex ipsis ejus gestis sub dio sit. Quare purpuratus de S. Caro in psal. xcv. 6. Super ea verba: *Confessio & pulchritudo in sanctificatione ejus:* sic habet: *Potest allegorice exponi versus iste de Beato Laurentio*. Explanata dein priori versus parte, quæ ad præsens minime pertinet, ad subsequens transit verbum, dicens: *Magnificentia & munificentia ejus laudatur; quia de ipso dicitur illud psalmi III. Dispersit dedit pauperibus*. Longe ante Ugonem circa laudem istam in Divinis officiis, ad Martyris honorem præscriptis, suam aperuit mentem universalis Ecclesia. Ingentem etenim sumtus in pauperum sustentationem fecerit Levita inclytus, haud facile a sæculi potentibus æquabiles, elucidatum satis a nobis fuit lib. 1. Comment. in actis ejus cap. v. num. 14. ac præsertim lib. 2. cap. II. num. 1., ut non sit opus impræsentiarum quicquam addere ad demonstrationem id genus Magnificentiæ ejus. Eo vel magis, quod altiora nos provocant magnifica spiritualia ipsius impendia quæ fecit; quibus eminentius resplenduit, quantum in illo sublimis fuerit ejusmodi virtus.

31. Et quidem si commendabilis valde est Magnificentia ejus per ea, quæ in honestatem fidelium pauperum egit; sumtuosas istis faciens expensas, quæ proxime ad bonum corporis spectabant; qualibus præconiis excipienda est virtus eadem per illos, quos operata est, mysticos sumtus, haud facile cum id genus aliis, per sanctos viros præstitis, comparabiles, exæquandosque, in ædificationem nimirum prædivitis civitatis Dei, quæ in terris est Ecclesia credentium, spiritualibus innumeris referta substantiis? Quam & fideles inhabitantes civitatem ad sanctificationem animarum suarum, immensis virtutum replentur opibus, dumtaxat sanctorum imitentur exempla. Petrus Apostolus sub indicata civitatis allegoria ep. 1. cap. II. eosdem alloquens fideles; hortatur, ut sanctorum virtutem æmulantes, evadant & ipsi pretiosi ejusdem Urbis lapides, quibus magis ac magis laudata civitas ulterius amplificetur. Ait enim: *Tamquam lapides vivi superædificamini domus spiritualis*. Versioni adhærentes Syriacæ, Apostolicum sic intelligimus monitum cum Menochio: *Superædificamini, ut sitis Domus Dei mysticæ, & spiritualis per fidem, spem, charitatem, religionem Christi, & Dei*. Id executioni dederunt in se ipsis Martyres in primis Domini, adhibitis sanguinis proprii sumtibus. De quibus eruditus Flores tract. de Agone Martyrii lib. 1. De public. Mart. Testific. cap. XIX. num. 373. Super versum psalmi XXVIII. *Vox Domini in magnificentia:* ita sapienter disserit: *Nonne Ecclesia Christiana est civitas sancta, ad omnem magnificentiam extructa? Nonne opus est illustre, regium, amplum, suo splendore conspicuum, atque adeo magnificentiæ proprium? Testatur id Joannes Apocal. 21., ubi vidit Ecclesiam, ejusque opes, splendorem, & gloriam; murum ex jaspide magnum & altum; portas ex margaritis; fundamenta gemmea; altitudinem, longitudinem, & latitudinem. Ast quinam tam magnificum opus aggressi sunt? Sane post Christum, Martyrum principem, reliqui Ecclesiæ Martyres, qui magnis & abundantibus copiis usi sunt ad tam decoros sumptus faciendos, & opus omnium magnificentissimum atque splendidissimum*. Adducitque idem Flores Sanctum Hieronymum epist. 6. ad Theophilum, docentem: *Fun-*

fundendo sanguinem , & patiendo fundata est Ecclesia . Denique concludit : *Mundana omnia, & vitam ipsam susque deque haberi a Martyribus nihil aliud fuisse , quam sumptus magnos facere ad Ecclesiæ structuram : quid enim hac magnificentia illustrius ?*

32. Veruntamen quum propemodum infiniti fuerint iidem Martyres , qui excellentiori hac magnificentia , splendidisque hisce sumtibus ad ædificationem Civitatis mysticæ præ sanctis ceteris contulere ; quid est , quod sancta Ecclesia uni Laurentio Martyri elogium illud reservat , tribusque conciuit vicibus in Missarum ejus sollemniis die Augusti decima , repetitque per octavas sequentes , nec non etiam in ejus statione sub quinta feria post Dominicam primam in Quadragesima , nimirum : *Sanctitas, & magnificentia in sanctificatione ejus ?* Verum , quia penes Philosophiæ professores alia est actio, ab eis dicta , *immanens* , alia *transiens*; etiam ipsa sanctificatio duplicem istum habere potest sensum . De sanctificatione primi generis Joannes Apostolus loquitur , quum ait epist. I. III. 3. *Omnis , qui habet hanc spem in eo , sanctificat se :* De altera sermocinatur Paulus , epist. ad Ephesios scribens : *Christus dilexit Ecclesiam , & se ipsum tradidit pro ea , ut illam sanctificaret* c. v. 25. & 26. Agit autem Doctor geotium ibi de caussa principali sanctificationis animarum ; ubi supra laudatus Ugo *in* psal. 95. de secundaria , sive organica ad Sancti Laurentii commendationem inquit : *Magnificentia in sanctificatione ejus , quia multos sanctificavit* . Quo loci idem , Ecclesiæ rubra exornatus causa , princeps, non de Martyris sanctificatione primi , sed secundi modi loquitur . Sanctitas igitur, qua sanctificatus est Levita mirabilis , magnificentissimum ipsum constituit Divinæ potentiæ opus : hine quasi alveus aureus , supernis benedictionibus plenus , ac largiter sanctificatus , velut fluvius inundavit ad sanctificationem proximorum. Aut ergo Sanctum nostrum attendimus secundum eam rationem , qua sanctificavit se ipsum ; aut qua gentes sanctificavit ; semper fateri oportet , *quia magnifice fecit* . Delectet unum & alterum distinctis exponere paragraphis.

33. Et primum quidem , de ipsiusmet sanctificatione loquentes , uti necessario præmittenda , juxta illud Apostoli , sub interpretatione mystica consideratum , nimirum I. ad Timotheum cap. III. 5. *Si quis domui suæ præesse nescit , quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit* : Semetipsum Levita mirificus perpendens, tamquam templum , & domum Dei ; ita magnifice hanc domum propriam honestare curavit, ut in se impleret ad unguem , quod Prov. IX. I. scriptum esse non ignorabat : *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem . Immolavit victimas suas* . Sanctus Bonaventura tract. *De septem donis Spiritus Sancti* septem ejusdem sapientiæ columnas assignat ex epist. S. Jacobi Apostoli cap. III. 17., ubi legitur: *Sapientia , quæ de sursum est , primum quidem pudica est , deinde pacifica , modesta , suadibilis, bonis consentient, plena misericordia , & fructibus bonis , judicans sine simulatione* . Super quæ idem Sanctus Doctor : *Prima columna est pudicitia in carne , secunda simplicitas in mente , tertia modestia in sermone , quarta suadibilitas in affectu , quinta liberalitas in effectu , sexta maturitas in judicio ; septima sanctitas in intentione*. Hæc jure quocirca optimo de sapientia beati Laurentii , talia in cordis ejus intimis agente, ac disponente, intelligimus, prædicanda. Levita siquidem magnus interiorem suum hominem in sapientiæ domum exædificavit , & erexit; sanctificans semetipsum quasi templum tot constructum lapidibus , quot acquisitis virtutibus se ditavit . Atque , ut cum secundo Machabæorum loquamur libro , cap. II. 9. *Magnifice sapientiam tractabat . Et ut sapientiam habens , obtulit sacrificium*. Quod ad rem nostram non aliud signare videtur , nisi quod in sapientia sua obtulit se Deo sacrificium in odorem suavitatis: sicut de sapientia increata lectum est: *Immolavit victimas suas* . Quam magnificæ porro fuerint virtutes ejus, ex iis , quæ in hoc scripsimus tractatu , etsi non ad meriti æqualitatem , certe, blandimur , non in obscuro saltim omnino delitescere ; unde colligere quodammodo possimus , quanta magnificentia constructa fuerit laudata domus ejus interior ; splendidissimis veluti margaritis , omnique lapide pretioso peronata ; ut nihil fere in rationabilibus creaturis sit supra , quod ditius inveniri possit. Ea igitur sapientia ipse Levita , Spiritu sancto plenus, quasi architectus, relatam interius construxit domum , quæ *sapientia* revera , ut citatus inquit Jacobus Apostolus, *de sursum erat* . Quemadmodum de ipsa testimonium reddere videntur adsignatæ ab eodem Apostolo *notæ*; quibusque nonnullis virtutibus , tanquam columnis, secundum Seraphici Doctoris expositionem , magnificentissimum indicatum sapientiæ Divinæ palatium suffultum fuit.

34. Atque ut per singulas discurramus , prima columna *pudicitia* erat fulgentissima , a quavis impuritate pravæ doctrinæ , sceleris , & vitii perpetuo immunis : per quam Levita sanctissimus ad contemplationem Dei reverenter , pure, & verecunde accedebat. Secunda fuit *simplicitas in mente* : quæ secundum Bernardum tract. de vit. solit.. *Est perfecte ad Deum conversa voluntas* : per quam Levita Laurentius unam petiit a Domino , hanc requisivit ; ut inhabitaret bonus Dei Servus in domo Domi-

 ni,

ni, eique consecratus esset omnibus diebus vitæ suæ; nullatenus ambiens multiplicari in sæculo. Quod, quum homini afferat veram cordis pacem; ipsam causam *simplicitatem* Jacobus *sapientiam pacificam* appellat. Tertia *Modestia* extitit. Verbum heic est de modestia, ratione ad Deum; ut nimirum coram ipso quum suppliciter oramus in spiritu, plene modesta sit oratio. De qua inquit Ambrosius lib. 1. Off. cap. 18. *Oremus in incorruptione quieti, & modesti spiritus*. Pretiosa plane adeo in interiori templo columna hæc est, ut nulli sit pretio æquabilis. Hinc vel per unicam magnificam hanc virtutem Laurentii spiritus, sicut docet Petrus epist. 1. cap. III. 4. erat *ante Deum locuples*. Quamobrem vocem attollit Ambrosius: *Magna igitur modestia, quæ cum sit etiam juris sui remissior, nihil sibi usurpans, nihil vindicans, & quodammodo intra vires suas contractior, dives est ante Deum, apud quem nemo dives. Dives est modestia, quia portio Dei est*. Quarta columna *suadibilitas* dignoscitur. Virtus, quæ veri sapientis est propria. Sapientis est enim rationi cedere, veritati cor pandere. Liquet ex his suadibilitatem cum docibilitate confundi; quam singulariter petiit a Deo rex Salomon. 3. Reg. III. 9. *Dabis servo tuo cor docile: ut possit discernere inter bonum & malum*. Utinam eam non solum postulasset sibi ad judicandum populum Dei; sed etiam ad se dedendum in omnibus & per omnia observantiæ legis Divinæ; forsitan non luctuosum illud fecisset, quod postea deploravit, suæ justitiæ naufragium. Posteriorem hanc maxime docibilitatem sibi petiit, & obtinuit Levita Laurentius, quam in ædificatione pretiosi sui mystici tabernaculi pretiosam columnam erexit pro magnitudine sapientiæ suæ; ut per omnia Deo dignam ac magnificam perficeret intus domum. Non enim hunc sapientem latebat Virum, illud 2. ad Tim. II. 24. *Servum Domini oportet esse docibilem*: Neque absconditа sibi erat illa, docibilem consequens, beatitudo, de qua David ait psal. XCIII. 13. *Beatus, quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum; ut mitiges ei a diebus malis*: Quod beatitatis bonum per exuberantem Dei gratiam passionis suæ diebus expertus est Martyr propter Dei docibilitatem, quam summe caram habuit, firmiterque retinendam duxit in corde suo. Distinguitur quinta columna, quæ est *liberalitas in effectu* (sicut docibilitas, constat in affectu) Liberalitatem istam, quæ attenditur in creatura erga Deum, ita Laurentius in effectu posuit, liberaliter Numini serviendo, ut nullum admiserit modum in ejus servitio: sed quemadmodum perspicue contemplabatur Creatorem, Conservatorem, ac Redemtorem omnium esse in nos omnimodis liberalem; ita ille nihil sibi retinens, totum, quod erat, in Deum transfundere indefinenter studuit ad omne dispendium. Columna sexta *maturitas in judicio*: idest gravitas & constantia in justis edendis judiciis circa ea, quæ debentur Deo, superioribus, æqualibus, inferioribus, sine amoris proprii, vel alieni præoccupatione; sed ad sanctuarii lancem omnia pensando, non præcipitanter de quacunque re ferendo sententiam; potius autem humana peragens præmissa prudenti consideratione, maturaque deliberatione. Hanc in se columnam statuerit, omni sublimi pretio dignam, Levita justus, prudens, & sapiens; facile potest erui ex iis, quæ de ipso attulimus cap. de illius Prudentia, nec non in altero de Justitia. Denique columna septima fuit *Sanctitas in intentione*. In omnibus enim actis suis non aliud, quam rectitudinis, & sanctitatis opera beatissimus Juvenis exercere perenniter intendebat; quare purgatus omnino quum esset suæ intentionis oculus; totum operationis corpus, juxta Gregorium lib. 28. moralium, lucidum erat; &, secundum Lucæ Evangelium XI. 36., sicut lucerna fulgoris illuminabat ipsum. Domus hæc igitur interior numeris omnibus absoluta, magnificentissimum opus extitit, quod Levita splendidissimus exædificavit ingentibus omnimodæ abnegationis suæ sumtibus, quibus sanctificavit se; corpus & animam quotidie offerens, & immolans, tanquam debitas, victimas Deo suo.

35. Restat, dicamus quippiam de sanctificatione, quam in aliis operatus est; quia nimirum magnificus resplenduit in sanctificandis nationibus gentium. Et in primis quidem per magnificentissimum Virum istum, uti per animatum instrumentum, ea fecit magnalia, æque ac magnifica considerabili ex parte omnipotens Deus, quæ in Isaia cap. LIV. 12. promissa leguntur mysticæ urbi Jerusalem idest, militanti Ecclesiæ, illis verbis. *Ponam jaspidem propugnacula tua, & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles, universos filios tuos doctos a Domino, & multitudinem pacis filiis tuis*: semel apte animadverterimus, quod in hoc ipso adnotavimus tractatu, videlicet Laurentii prædicatione, atque passionis exemplo nedum gentiles innumeros fuisse ad fidem Christi conversos; sed etiam ex iisdem magna in copia Dei Martyres surrexisse. Nam perspicue consectarium inde fluet, magnum extitisse Operarium in constructionem propugnaculorum ejusdem magnificæ Urbis Levitam inclytum; raros impendentem spiritales sumtus ad tantum opus, haud facile superabiles, vel æquabiles; ut supra monuimus. Quandoquidem iidem Martyres fortitudinis propugnacula fuere ex lapide jaspide (qui lapis etiam symbolum est fortitudinis) almi Martyris ere-

erecta operet sicut & fideles alii, ejus inflammati virtutibus & exemplis, ac in osculo Domini hanc vitam claudentes, facti sunt lapides vivi, pretiosi, ac desiderabiles, diversæ utique speciei pro diversitate virtutis in ejusdem amplissimæ civitatis ornamentum. Ex istis autem omnibus prodiere filii docti a Domino *in multitudine pacis*; quam pacem eis, ut alibi vidimus, S. Levitæ præcipue triumphus promeruit in Orbe Romano. His, reor, ex causis Ecclesiæ Patres uni Laurentianæ Magnificentiæ præsertim attribuunt illustratum, ac inflammatum fide Christi mundum universum. Quod reapse non aliud fuit, quam terrestrem Dei exædificare civitatem ex pretiosis lapillis ad omnem magnificentiam. Unde gravi rationis pondere supra recitatum Ecclesia reservat elogium, in tanti Martyris honorem concinens: *Sanctitas & magnificentia in sanctificatione ejus*. Nimirum quocunque modo, ut ajunt, sive *immanenter*, sive *transeunter* sanctificatio ipsa sumatur. Utroque nam sensu capiatur, ad magnificum Heroem istum clamare possumus cum psalte regio, laxisque fibris resonare: *Elevata est magnificentia tua super cælos*. Cæli utique sunt animæ justorum, super quos elevata conspicitur Magnificentia hujus percelebris Martyris in mirabilibus suis, ut vix pauci sint, qui inter illustriores sanctos similiter sic gloriari queant.

36. Productam ab Ecclesia in laudem Magnificentiæ istius summi Martyris sententiam, Isaiæ oraculo confirmatam discernimus cap. IV. 2., ubi postquam Propheta Domini sacramentum indicat septem mulierum, virum unum apprehendentium in sponsum sibi, sequitur, vaticinans: *In die illa erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis*. Sancti Patres non pauci verbum intelligunt, cum interpretibus & rabbinis pro legis Evangelicæ tempore, sicut notant Sasbout, & Foretius; sentientes, in germine Domini, terræque fructu intellectum iri populum Christianum; quanquam nonnulli velint signatum Christum Dominum. Sed prior interpretatio mihi satius arridet, uti magis præcedenti versui scripturæ conformis. Sanctus enim vates septem mulierum nomine universitatem Ecclesiæ gentium Evangelii, ut diximus, tempore designasse videtur: quæ licet una sit nupta Domino; in septem nihilominus mulieribus propter distinctionem particularium Ecclesiarum, per Orbem diversis in locis consistentium, assimilata fuit. Ceterum distinctæ hujusmodi Ecclesiæ in pleno rigore dicendæ sunt membra unius sponsæ, corpus totius Ecclesiæ unitate fidei & sacramentorum integrantia. Hinc idem Isaias alio loci collectionem gentium (ad Christi fidem tum perventuram) sub unius sterilis figura, quasi præsentem, indicavit, cap. LIV. sic eam alloquens: *Lauda sterilis, quæ non paris: decanta laudem, & binni, quæ non pariebas: quoniam multi filii desertæ, magis quam ejus, quæ habet virum*: Idest sinagogæ. Dum vero Propheta cap. IV. egit de removendo ejus sterilitatis opprobrio per Christi connubium: quo fecundari debebat; infertur, in subsequenti secundo versu nonnisi sermo sit de ipsius connubii effectu, sive fecunditate, quum dicitur: *In die illa erit germen Domini in magnificentia*. Non enim fructus matrimonii sponsus est, qualis Christus Dominus intelligitur, sed proles, quæ nascitur ex connubio. Qua plausibiliori posita interpretatione; perspicuum sit, quanto jure in selectioribus Ecclesiæ gentium filiis, quos fecundata sponsa Christo peperit, primus locus attribuendus sit uni Laurentio. Sicut enim ex Adæ ac Hevæ conjunctione, (de qua scribit Apostolus ad Ephesios c. v. 32. *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & Ecclesia*) natus est justorum primogenitus Abel, super quem respexit Deus, sive ut Theodotionis habet versio in IV. Geneseos 4. *Inflammavit Dominus super Abel*: ita ex Christi conjugio cum gentium Ecclesia Abel dignitate sanctimoniæ ac martyrii censendus est Levita Laurentius in omnibus justis gentibus, quemadmodum Venerabilis Rupertus lib. 6. De op. Spir. S. cap. XIX. scribit, nimirum: *Hic beatus Martyr apud nos genter est Abel*: vere potissimum dicendus inter cetera tam gloriosæ matris germina: *Germen Domini in magnificentia*; vere *& Gloria*; vereque; *Fructus terræ sublimis*. Super quem novum Abel *inflammavit Dominus*, eum creans illustrem immenso sanctitatis fulgore; (non aliter quam laudatus Isaias ibidem versu 3. subdit) *quasi nubem per diem*: nubem scilicet lucidam tempore vitæ suæ, sicut candida illa est nubecula, quæ se interponit inter solem & obtutum nostrum: Et quasi *fumum, & splendorem ignis flammantis in nocte*: idest suæ passionis nocte tetrum obstinatis barbaris fumum, damnantem illos ad tenebras sempiternas; credentibus autem splendorem ignis flammantis, pro quibus ea Davidica scripta erat sententia: *Nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus*: quantumvis per id tempus persecutionis invaluerint umbræ. Vide Prudentium stroph. 95. & 96.

37. Atque pauca hæc nos dixisse sufficiat de præclarissimi Herois hujus Magnificentia. Ceterum, si omnes ipsius virtutes, serio consideratas, interrogabimus, num videlicet idem Heros magnifice sese in omnibus exercuerit, secundum ampliorem Magnificentiæ significationem, ad unam protinus respondebunt, Isaiæ mutuatis sibi verbis cap. XII. 5., invitantes nosmetipsos

in laudem ejus, ac dicentes: *Cantate* huic Martyri, *quoniam magnifice fecit: annuntiate hoc in universa terra*. Si Fidem, si Spem, si Caritatem ejus sciscitabimur; cito confitebuntur, *Quoniam magnifice fecit*. Si Prudentiam, si Sapientiam, si Scientiam; extemplo se subscribent, *Quoniam magnifice fecit*. Si Temperantiam, Continentiam, Sobrietatem, si Clementiam, Modestiam, & Humilitatem; incunctanter testabuntur, *Quoniam magnifice fecit*. Si Justitiam, Religionem, Obedientiam, Æquitatem, Utilitatem, ac Misericordiam; sine mora proclamabunt, *Quoniam magnifice fecit*. Si Fortitudinem, Securitatem, Patientiam, Constantiam, Perseverantiam, & Magnanimitatem; vociferari usque ad sidera non cessabunt, *Quoniam magnifice fecit*. Quibus docti testimoniis, discernere poterimus, quam merito Ecclesia toties per annos singulos de hoc solum Martyre in Missarum sacrificiis perenniter intonet exultationis vocibus: *Sanctitas & Magnificentia in sanctificatione ejus*. Quanta ergo beatitatis Magnificentia, putabimus, in cælis resplendeat, qui taliter virtutibus magnificatus in terris apparuit? Quali donatus sessionis altitudine, qui, vel solis consideratis inundantibus, instar diluvii, passionum ejus aquis, quasi arca Noetica elevari visus est super montium cacumina innumerabilium sanctorum Martyrum? Vox de cælo audita est Apocal. XVIII. 7. adversus affluentem hominem voluptatibus in hoc mundo, dicens: *Quantum in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum*. Norunt Theologi, altera in vita Deum punire citra condignum peccatores, quantumvis inenarrabilibus tormentis discrucientur; præmiare vero Sanctos suos ultra condignum per ea, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis ascendit, præparata diligentibus eum: Inenarrabilia iccirco quum in hoc sæculo fuerint tormenta, quæ pro Deo sustinuit amplissimus Martyr; quis cogitare poterit, pondus honoris, quo fuerit, fitque in cælestibus magnificatus? Solus omnipotens, largusque Dominus, qui sic eum magnificavit, rem ad plenum comprehendit. Nobis autem, qui nec valemus eam cælestem tanti Martyris apprehendere Magnificentiam, utile dumtaxat erit, eum ut apud Altissimum mereamur solida per obsequia Patronum, grave illud audire monitum Helmesii Germipolitani, quo invitamur ad imitationem virtutum ejus saltim a longe. Ait enim sapiens hic Auctor serm. de S. Laur. *In eo videmus, quam fortes esse debemus in Fide, immobiles in Spe, ardentes in Dilectione; quam patientes in tribulatione, quam infracti in cruciatibus, quam liberales in pauperes, quam vigiles in orationibus, quam abundantes in omni opere Domini. Hic est, qui non verbis & lingua solum, sed opere & veritate nobis dicit: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Est illud: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Sed illud Gedeonis apophthegma: Quod me facere videritis, hoc facite: numquam nobis non declamare potest. Nam tota Evangelii doctrina, quasi in speculo, & vivo libro, in ejus vita nobis proponitur contuenda, & imitanda. Vita ejus, & opera viva parænesis sunt, ut Dei imitatores, sicut filii carissimi simus, & ambulemus in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis*.

38. Ecce is concionator illustris brevi perstrinxit, quod nos per partes singulas explicavimus, ut imitandæ Martyris virtutes distinctius inclarescerent; quæ diebus nostris, longo sæculorum decursu, pristinoque avorum nostrorum desetvescente pietatis erga Martyrem tam eximium calore (utinam non sacrorum oratorum incuria) contectæ videntur esse pernicioso sub oblivionis tegumento, vixque a sacris auditur rostris semel in anno sub natalitio ejus die vel liberalitas ejus in pauperes, vel ipsius fortitudo in sustinendis pro Christi fide ignis ardoribus. Ceterum per anni circulum, prævalente silentio circa merita, virtutes, & potentiam ejus in suis juvandis clientibus, insequens est, excidat e fidelium mente recordatio, & cultus ejus assiduus, non absque gravi eorum damno; dum ipse Martyr excelsus debitis fraudatus obsequiis, immemores æque cogitur validissimis suis destituere auxiliis. Quocirca plurimo huic ut occurreretur malo maximi sane momenti, nostrum, qualiscumque demum ille fuerit, direximus calamum; si forte, juvante Deo, reflorescere contingat, sicut antiquis diebus, memoria tanti Levitæ: Cujus in ore peroptime illa Job quadrant verba c. XXXIX. 19. *Ros morabitur in messione mea, & gloria mea semper innovabitur*.

LIBRI SECUNDI DE VIRTUTIBUS FINIS.

PARS

PARS TERTIA
DE GLORIA POSTHUMA
SANCTI LAURENTII MARTYRIS.

Absolutis jam de Virtutibus Martyris Commentariis, per varias breves, quoad fieri potuit, considerationes; earum quum materies, in Sancto Levita sit omnino inexhausta propter ejusdem subjecti operantis excellentiam; quod in singulis virtutum exercitationibus perfectionis culmina tenuerit; unde illi jus ad summos consequendos honores; reliquum est, de hac ipsa remuneratione aliquid agamus. Nec quidem intelligimus tractatum instituere directim de illa, quam in cælis recepit, gloriæ corona; quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit; nimis quum exsuperet, ac transcendat mortalium sensum; sed de altera, præcipuis distincta notis, quam ei rependit Catholica per orbem terrarum Ecclesia, debitum illi solvens, juxta vires humanas, tributum honoris & laudis. Queis pia mater, licet ad meritorum ejus æqualitatem pertingere numquam possit; etiam si sexcenties multiplicare contenderet significationes venerationis, & cultus; adhuc tamen ex peculiari adhibito obsequii ritu qua ubique sollemnitatibus annuis; qua templis, ejus sub nomine erectis; qua excitatis aliis ad ejus gloriam monumentis; non obscure demonstrat, quanti faciat celeberrimi hujus Martyris dignitatem, ac potentiam intercessionis ejus apud Deum. Quin immo eadem Christi sponsa hæc agens, Sancto dirigente Dei Spiritu, palam ostendit, quali refulgeat in cælis idem Martyr honore, cujus memoriam adeo clarificare studet in terris. Quo certe argumento usus est etiam Joannes Chrysostomus, serm. 1. de SS. Martyribus, scribens: *Cognoscamus, quanta eos gloria maneat in cælis, quorum natalia taliter celebrantur in terris*. Lubenter iccirco celebrandam assumimus magni Levitæ gloriam, quam in terris obtinuit, postquam triumphans, migravit ad sidera; & impræsentiarum usque similiter obtinet: prout ex variis eam eruere potuimus documentis. Quinimmo, in enarrandis obsequiis, omni ævo sibi ab hominibus impensis, multa quoque dicenda occurrent, quæ reapse magnam ipsius in cælis potentiam & gloriam apertissime declarabunt: uti sparsim videbitur in lectione subsequentium librorum.

LIBER PRIMUS
GLORIÆ POSTHUMÆ S. LAURENTII MARTYRIS.
CAPUT I.

De universali annuo festivo cultu, Beatissimo eidem Martyri, & præsertim Romæ, impenso die x. *Augusti: necnon de nonnullis miraculis eodem die festo quotannis contingentibus varia per Orbis loca.*

„ Illustrissimi hujus Martyris memoria (Bollandistæ loquiunt) adeo in benedictione „ est, adeo ubique celebris ac venerabilis, „ adeo longe lateque per universum terrarum „ Orbem propagata, ut vel ipsum nominasse, „ sufficere videatur ad innovandam, quæ omnium Christi fidelium animis penitus impressa „ est, invictæ ejus virtutis ac heroicæ fortitudinis imaginem. Ad illam vero genuinis, ac „ vivis coloribus repræsentandam conducent ea, „ quæ huc spectant, atque a variis monumentis collecturi sumus. Ac primo quidem, „ ut a sacris fastis exordiamur, cui Martyrologio tum antiquo, tum ætatis mediæ, tum „ novo Sancti Laurentii nomen incognitum est, „ aut prætermissum? At satis fuerit antiquos „ audire. Antiquissimum Kalendarium Bucherianum ita habet: IV. *Idus Augusti Laurentii* „ *in via Tiburtina*. Martenianum in thesauro „ novo anecdotorum tom. V. col. 76. *Die* X. „ *mensis Augusti Natal. S. Laurentii*. Kalendarium Polemii Silvii apud nos tom. 7. Junii pag. 182. IV. *Id. Augusti Natalis S. Laurentii Mart.* Carthaginiense tom. III. veterum analectorum, a Mabillonio vulgatum. „ IV. *Id. Augusti S. Laurentii*. Martyrologium, „ *S. Hieronymi* nomine insignitum, & a Dacherio editum in Spicilegio tom. IV. IV. *Idus*

„ *Au-*

,, *Augusti . Romæ via Tiburtina Natalis San-*
,, *cti Laurentii Archidiaconi & Martyris* . In
,, Kalendario, quod Leo Allatius edidit, signa-
,, tur: v. *Idus Augusti vigilia S. Laurentii* .
,, *Item Missa publica in Natale S. Laurentii*.
,, Adde Romanum Frontonis, Adonem, Usuar-
,, dum , Wandelbertum , aliosque . Jam vero
,, quam solemni ritu insignis iste Pugil ab an-
,, tiquissimis temporibus in Ecclesia Catholica
,, semper celebratus fuerit , planum fier e se-
,, quentibus monumentis . In Sacramentariis
,, apud Menardum , ac Thomasium notantur
,, propria pro Missa cum vigilia , seo profesto ,
,, tum in ipso festo ejus recitanda . Et in Gre-
,, goriano quidem apud Menardum illud plane
,, est singulare , quod post Missam vigiliæ si-
,, gnentur, quænam sint dicenda *in prima missa*
,, *de nocte*: quæ apud Pamelium dicitur *Missa*
,, *primo mane*, altera vero de die, quæ *Missa*
,, *publica* nuncupatur ,, sive Major .

2 Id ipsum commemorat Cardinalis Antonellius in notis ad vetostum Lateranense Missale, cujus Protobasilicæ quondam Canonicus fuerat , scribens ,, Pro hac sollemnitate duæ ad-
,, signantur Missæ in nostro Missali.... In capi-
,, tulari Evangeliorum, quod in publicum emi-
,, sit Dom. Georgius , ita legitur : *Ad Mis-*
,, *sam &c.. Die suprascripta ad Missam publi-*
,, *cam Natalis S. Laurentii* . Et in alio capi-
,, tulari edito a Card. Thomasio sign. litt. A.
,, notatur : *Die x. mensis Natale S. Laurentii*
,, *ad primam Missam &c. Die suprascripta ad*
,, *Missam publicam* & in alio sign. litt. Q. *Ite-*
,, *rum S. Laurentii ad Missam Majorem*.

3. Et recte quidem Bollandiani Patres istud Missæ duplicis celebrandæ honorificum institutum pro Natali die S. Laurentii *singulare* dixerunt ; quanqoam in Gregoriano Sacramentario duæ Missæ pariter consignatæ reperiantur pro festivitatibus S. Joannis Baptistæ 24. Junii , & alterius Joannis, videlicet Evangelistæ, die 27. Decembris . Etenim sub dissertatione sexta , quam Sanctissimo Domino nostro Clementi XIII. pro resumtione Pontificalium in hujus sacratissimi Martyris festo humillime obtulimus , adsignandum contigit discrimen geminæ Laurentianæ Missæ a consimilibus Sanctorum Joannis Baptistæ & Evangelistæ , ubi diversa otriusque institutionis expendimus sensa . Breviterque nunc dicere sufficiat , quod Missæ sacrificium, maximus quum sit latriæ cultus , & Religionis Catholicæ actus , sicut pro nato ejusdem veræ Religionis Auctore Homine Deo , illud die 25. Decembris Ecclesia statuit triplicandum , ita duplicandum decrevit in Martyris triumpho die x. Augusti , nimirum quod ex illo die , Prudentio reste , cultu deorum inanium refrigescente , veri Dei cultus in gentibus mirabiliter amplificatus est. Ex tunc enim populus idololatra (ut sæpe in hoc opere commemorandum se obtulir , & offert) a vanis idolorum delubris deficiens , ad Christi templa convolare statim cepit . Clamaverat siquidem Martyr dum in craticula ureretur , dicens :

Da , Christe , Romanis tuis ,
Sit Christiana ut civitas :
Per quam dedisti , ut ceteris
Mens una sacrorum foret .

Et hunc Sancti clamorem validum, quo *exaltavit vocem suam de terra in prophetia delere impietatem gentis* ; Ecclesiast. XLVII. 23. , exaudire incepit ex tunc Deus ; donec sub Principe , (quem ipse Laurentius futurum prædixit) perfecte compleret , juxta Laurentianæ orationis verbum ; nimirum quum Lateranense tandem erectum est templum sanctissimo Salvatori sub nomine sanctorum Joannis Baptistæ , & Evangelistæ . Et quia ista in basilica Silvester Pontifex prima vice Missæ sacrificium , reseratis januis , publice sacrum fecit ; in memoriam ejusdem publici latriæ cultus eo loci primum absoluti , dispositum videtur , ut in festo eorundem sanctorum titularium ejusdem rempli sacrificium a sacerdotibus geminaretur . Ex quo infertur , sanctis illis casu evenisse in eorum festo congeminatum illud sacrificium ; quia videlicet voluntate Constantini Principis hujusmodi templum ipsorum memoriæ fuerit dedicatum . Etenim si Cæsar voluisset istud erectum sub nomine v. g. sancti Stephani Protomartyris , aut alterius sancti ; huic non illis honor Missæ duplicis collatus esset . At duplicati sacrificii constitutio die Augusti x. non aliunde ortum ducere potuit , nisi quia singulari nostri Martyris triumpho latriæ cultus unius veri Dei magna conversarum gentium frequentia , ceperit ampliari idololatrarum superstitione deleta : nec non quia ejusdem Sancti Levitæ oratio apud Deum potissime obtinuit publicam , stabilemque templorum erectionem , uti & futuram ipse prædixerat , juxta Prudentium stroph. 119. ad 121. Ideo neque in festo ullo Sanctissimæ Virginis , neque in sollemnitate Principum Apostolorum , vel alterius cujusque sancti honor similis concessus legitur ; sed omnino singulatiter in Martyris gloriam præscripto Ecclesiæ rributus fuit . Produximus & aliquas levioris momenti difficultates in dissertatione citata , quas ex libro 1. de Rebus liturgicis Bonæ Cardinalis extraximus ; ostendentes , nil præjudicii creare illas posse adversus Laurentiani honoris singularitatem . Sicut etiam animadvertimus ineluctabili ratione , Frontonium graviter in suo Kalendario offendisse , falsæ positioni innixum , ubi de hoc egit ritu .

4. Oculate similiter Bollandiani scripsere in Comment. præv. §. 1. num. 10. *In observa-*

tioni-

tionibus nostris ad Martyrologium Usuardi, *a nobis editum die x. Augusti*, *id peculiare in hoc illustrissimo Sancto notatum est*, *quod solus ipse extra Redemptionis nostræ*, *& Apostolorum festa*, *solus*, *inquam*, *inter mortales*, *universali cultu celebritatem habeat non clero solum*, *sed & populo præceptam*, *sive quod ipsi soli origine non Judæo decreta sit fere prima in Ecclesia festivitas*. Perspecte, inquam, hæc adnotarunt. Nam festum illud de præcepto, quod dicitur *S. Silvestri*, non tam notabilites istius Sancti causa institutum esse videtur, attento ritu dupl. min., quam quod tricesimaprima Decembris dies tesminus sit totius anni, cujus initium & finem Auctori temporum Ecclesia merito voluerit consecratum. Ne loquamur de tempore institutionis festivitatis ejusdem sancti; notum est enim sanctorum confessorum sollemnia non ante sæculum nonum ceperint in Ecclesia celebrari. Vid. Macr. V. Fest. At S. Laurentii festivitas eo pervenit excellentiæ suis ab exordiis, ut, demtis potioribus Redemtionis nostræ sollemnitatibus, atque Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, vel etiam Præcursoris Domini Joannis Baptistæ, celebrata fuerit ritu sollemnissimo de præcepto cum vigilia longe ante festa Nativitatis Beatæ Virginis Mariæ, ac ejusdem Purificationis & Assumtionis in Cælum, nec non ceterorum Apostolorum. Atque in primis id gestum Romæ ad ejus sepulcrum, revoluto primi anni circulo, ut indicat Anonymus pag. 21. & 22. num. 10., nimirum statim quotannis ab ejus triumphali die, currente adhuc sæculo reparatæ salutis III., ante annos fere mille institutionis sollemnitatum Apostolorum, quorum festa primum sub ritu duplici statuit celebranda Bonifacius VIII. circa finem sæculi XIII. videlicet anno 1298., ut ex ejus liquet constitutione *Gloriosus*. *De Reliquiis*, *& Ven. Sanct. tit.* 22. *in sexto*. Unde illa Bollandistarum particula *extra Apostolorum festa* intelligenda est respectu nostrorum temporum, sive ex die, quo de præcepto constituta sunt. Ubi vero addunt: *Ipsi soli origine non Judæo decreta sit fere prima in Ecclesia festivitas*: certe omittere illam poterant particulam *fere*, & istius vice ponere *omnino prima*. Quandoquidem de præcepta ritus sollemnitate loquuti sunt; quo in genere solus hic Sanctus, ex gentium semine prognatus, tali honoratus est festi pompa natali ejus die & per octavas sequentes, nulli alteri sanctorum de Ecclesia gentium concessa. Tamque venerabilis memoriæ apud antiquos observata, ut in Frontoniano Kalendario pag. 124. legatur: *Hebdomada prima post natalem Sancti Laurentii*. Rursum pag. 127. *Hebdomada secunda post S. Laurent.* Et sic deinceps usque ad dimidium mensis Semptembris, *Hebdomada tertia*, *quarta &c.* Super cujus rei consideratione optime laudati Bollandistæ inquiunt: *Quod*, *sicut omnino rarum est*, *ita præcipuam quandam indicare videtur nostri Sancti commendationem*. Sed jam ab antiquis diebus inculcaverat Maximus Taurinensis auditorum suorum animis, Natalem B. Laurentii esse *præcipua devotione venerandum*; adeo ut Sanctus Augustinus serm. 32. *de Sanctis*, aliter 37. *de diversis*, appellaverit ejusdem Martyris Natalem *festivissimum diem*: Nimirum eo titulo, quo commendat Natalem Domini Nostri Jesu Christi, quum sermone a. de S. Stephano scribit: *Post externum festivissimum diem*, *quo salutaris nostri Christi nobis nativitas illuxit &c.*

5. Neque Latinis dumtaxat (Sollerius ait) sed etiam Græcis summa in veneratione habitus fuit Levita noster sanctissimus. In magnis quippe Græcorum Menæis notatur die x. Augusti *Memoria Sancti Laurentii Archidiaconi*, *& Martyris*. Fitque peculiare de hoc sacratissimo Martyre eadem die officium, ubi ejus elogium, uti & canon hac acrostichide signatur:

Laurentium fortissimum lubens cano.

Et alia in ejusdem canonis decursu in ipsius Sancti referuntur laudem. Menologium Arabico-Ægyptium, quod ex Arabico latine reddidit Simonius, eodem die ponit: *Certamen Sancti Laurentii*. Menologium Sirletanum, Antilogium item Græcorum, nec non Menologium Sparwenfeldianum ejusdem Martyris pariter Natalem annuntiant in publicæ venerationis testificationem. Quocirca Eminentissimus Baronius in notis ad Martyrologium Romanum die x. Augusti habet: *Fuit enim notissimus Græcis*. *Agit de eo Eusebius in Chronico*. *Metaphrastes ejus acta Græcis edidit*, *accepta ab antiquis Græcorum monumentis: qui solemni cultu eandem S. Laurentii celebritatem agere consueverunt*. Subditque in actis S. Matronæ hæc leguntur apud Metaphrastem: *celebrabatur quidem publicum & venerandum festum Laurentii Martyris*, *in cujus templum confluxerat maxima multitudo populi*, *& diem in eo transigebant &c.* Ita profecto æqnum semper fuit, ut ad hujus sancti Protolevitæ natalitia ritu sollemnissimo celebranda Occidentalis & Orientalis Ecclesia conspirarent: Cujus fulgore triumphi a solis ortu ad occasum usque, ttnebrosa idolorum super stitione fugata, ut sole luna, Christi religio coruscavit: quemadmodum supra commemoratus inquit Maximus hom. 1. *Sanctum est*, *fratres*, *ac Deo placitum*, *ut natalem Beati Laurentii præcipua devotione veneremur*, *cujus radiantibus flammis victrix in hunc quoque diem toto orbe Christi coruscat Ecclesia*.

6. Super vigiliæ jejunium in ejusdem Martyris profesto, nona die Augusti, cit. Baronius ad

ad Romanum Martyrologium adnotat: *Vigilia S. Laurentii. De ea etiam Beda, Usuardus, Ado, Amalarius, de ordin. Antiph. c. 6. Greg. Sacrament. & alii. Cur autem prae ceteris Martyribus Sancti Laurentii agantur vigiliae, id quidem non alia de causa factum putamus, quam ex pristina illa fidelium observatione; qui propensiori studio ad corpus tanti Martyris vigilare coeperunt, ut ejus acta testantur: Sic enim habent: cum tradidissent sepulturae Sanctum Laurentium, jejunantes celebraverunt vigilias noctis triduo cum multa Christianorum frequentia, nec cessarunt a luctu & lacrymis. Beatus vero Justinus Presbyter obtulit sacrificium laudis, & participes facti sunt omnes. Haec ibi. Quod quidem sacratissimum institutum, etsi non triduanis vigiliis, unis saltem anniversaria die observandum retinuit Sancta Ecclesia usque in hodiernum diem. Scio tamen alios alias reddere rationes, sed haec mihi magis probatur, quae ex actis ejus accipitur.* Franciscus de Aynsa in opere de Fundatione, & Excellentiis Civitatis Oscensis lib. 2. cap. 7. pag. 152. observat, nonnullos fideles hoc in pervigilio jejunare rigidiori quadam abstinentia, ita ut cibos, qui fuerint admoti ad ignem, in os nullatenus admittant; multaque propter hanc observantiam impetrare soleant beneficia. Quod & monitum vult populis, ut usu complectantur; quo desiderabilem tanti Martyris gratiam nanciscantur. Fertur autem non in Hispania solum, sed in Italia quoque, insulisque adjacentibus pius idem invaluerit abstinendi mos: quanquam alii diem illum transeant pane contenti & aqua, vel affini altera id genus abstinentia. Honoretur itaque magnus hic Martyr eo meliori, quo fieri potest, modo; ut ejus suffragantibus meritis, dum caro voluntariis exercetur afflictationibus, obtinere valeamus spiritale a culpis omnibus jejunium in mente; neque ulla sit creatura, quae nos separare valeat a Caritate Dei. Quod supremum est monitum, juxta Sanctum Maximum, nobis administratum ab ipsa nostri Herois laetissima sollemnitate, quum homilia 3. docet: *Beatissimi Laurentii, fratres charissimi, annua semperque nova festivitas Ecclesiam Dei jugiter in gaudia laetitiae spiritualis accendit; admonens universitatem credentium, ut sicut ille perfectae devotionis ardore furentibus non cessit incendiis, ita nos diversarum tribulationum ignes, & malorum saecularium flamma a Christi societate non moveat.*

7. Veruntamen intendentes in illius meritum, cui eadem praeclara, laetaque festivitas sacra est, communibus ubique gaudiis celebranda; non ignoramus, praeter illam reverentiam, quam toto terrarum Orbe promeruit, specialiac propria Romanae Urbis exultatione peragenda sit. Ubi enim praecipue hujus Archimartyris glorificatus est exitus, ibi consonum est die Martyrii ejus sit universalis laetitiae principatus. Quod & factum nobis praedicant vetustissima monumenta. Prudentius enim, qui circa Constantini Magni tempora ortus est, a Romana Sancti Laurentii sollemnitate peculiarem ejusdem magnificam exaltationem in caelis explanat, stropha 140. Quam alia de caussa supra retulimus in Comment. super virtutes S. Laurentii Parte II. libro IV. de Fortitudine numero 25. ubi egimus de Perseverantia ejusdem Sancti Levitae, prope finem illius paragraphi. Haud aliter Sanctus Augustinus sermone 37. *de diversis* Maurinae editionis patenter scripsit: *Quam gloriosa, & quanta virtutum multitudine, quasi florum varietate, distincta sit Laurentii coronatio, universa testis est Roma.* Et sermo 123. *de diversis*, licet Hippone Regio festum Martyris idem S. Praesul devotissime celebraret, Echio reste ferm. de S. Laur. adhuc tamen fateri *non* detrectavit, Romae, non Hippone, triumphale splendescere festum illius, dicens: *Beati Laurentii Martyrium illustre est Romae, non hic*: Adeo enim sollemniter Romae servabatur, ut in ipsius Urbis almae comparatione sollemnia celebrantis, Urbes reliquae pene nullam agere festivitatem viderentur. Majorem & ejusdem Civitatis in tanta celebritate laetitiam Taurinensis Antistes Beatus Maximus satis expressit hom. 2. eodem in festo, ubi enuntians: *Triumphum Beati Laurentii totus ubique Mundus consona hodie devotione concelebrat*: Protinus addit: *Laetior Roma miratur.*

8. Et quidem persuasum habemus, in variis ipsius Urbis vastationibus complures Pontificalium rituum ordines periisse; in quibus videre liceret, quam pompaliter a Constantini diebus actum semper fuerit sub Silvestro Papa, ejusque aliis Successoribus praeclarum hoc festum, nec minimum cedens praecipuae sollemnitati Apostolorum Petri & Pauli; quin potius in Sacramentariis, ut ajunt, Leonianis, nec non Gregorianis aperte dignoscitur, dies ille festus Martyris in nonnullis ritibus praevaluisse alteri eorundem Apostolorum. Multum adlaboravit Mabillonius in revolvendis antiquis codicibus, neque tamen ante saeculum duodecimum invenire quicquam potuit ad hujusmodi annuos pertinens ordines, nisi unum & alterum fragmentum, in quo nec de Sanctorum celebritatibus verbum habetur. Pretiosa nihilominus nobis sunt, quae reperiit, monumenta, & in lucem edidit ad praefatum saeculum & posteriora spectantia. Ordo enim undecimus Romanus, auctore Benedicto Canonico, Romanaeque Ecclesiae can-

cantore, directus ad Guidonem, qui postea summus Pontifex fuit, nomine *Cælestinus II.* anno Christi 1143, hæc sub die Augusti x. habet: *In Festivitate S. Laurentii Dominus Papa in Basilica ejus in agro Verano, ubi requiescit, cum omnibus scholis facit vesperum, & officium per totam noctem. Mane facit Missam Papula Romana.* Pernoctare namque solebant Romani Pontifices eum tota Curia apud eandem Patriarchalem Basilicam in agro Verano pro magna illa, quam in tanti Martyris festo agebant, sollemnitate. Parumque fortasse, ac valde parum inter unam & alteram ejusdem noctis vigiliam in adnexo Monasterio Verano quieti corporis indulgebant: sicut in quibusdam aliis paucissimis, digitoque signandis, excellentioribus anni sollemnitatibus consimilem custodiebant duplicis vigiliæ observantiam. De qua Ven. Card. Thomasius in notis ad Responsoriale ac ad Antiphonarium Romanæ Ecclesiæ, a Sancto Gregorio Magno dispositum, pro festivitate natalis S. Laurentii advertit: *Bis olim vigiliæ celebrabantur in nocte S. Laurentii, duaque nocturnalia ejusdem officia habebantur in Antiphonario Romano. Amalar. Cap. 61. Dolemus eorum alterum jam deperditum.* Idipsum refert ex Amalario, qui vixit anno 830. cap. 15. 59. & 62. in Festis Nativitatis Domini, Assumtæ in Cælum Virginis, sanctorumque Apostolorum Petri & Pauli, vigilias noctis sic distinguens: *Duplex officium nocturnum psallebatur, in vigiliis noctis, unum initio noctis, alterum circa mediam noctem ad diem usque.*

9. Ordo Romanus XII., auctore Cencio Camerario, qui tandem Pontifex electus, *Honorius* III. est appellatus, num. 44. inquit: *Quid debeat facere Dominus Papa in festa Sancti Laurentii?* Resp. *In Festivitate S. Laurentii Dominus Papa vadit ad vesperas cum omnibus ordinibus, sicut dictum est in Assumptione Beatæ Mariæ, & talem ibi exercet sollemnitatem tam in vesperis, quam in nocte de consuetudine antiqua, qualem in prædicta Assumptione Beatæ Mariæ.* Supra verò idem Ordo explicat pontificandi ritum in festo prædictæ Assumtionis Sanctissimæ Dei Genitricis, inquiens: *Vadit Dominus Papa cum Cardinalibus ad vesperas, & in propria persona debet in nocte cantandis vigiliis interesse, & nona lectia cantanda est a Domino Papa.* Item ordo Romanus XIV., auctore Jacobo Cardinali Cajetano, præmisso in Kalendarii capite: *In diebus & sollemnitatibus infrapositis consueverunt Romani Pontifices Missarum solemnia celebrare in propria persona.* Sub die x. Augusti sequentia exhibet: *In Festo S. Laurentii & prædicatur, & habet vesperas Papales præcedentes Romæ, & etiam alibi, si moraretur Dominus Papa juxta Ecclesiam S. Laurentii. Vesperas siquidem solemnes cantandas in Ecclesia: & datur potus Prælatis in aula.* Eadem pene replicat idem Kalendarium sub IX. Augusti, habens: *In vigilia Sancti Laurentii Romæ, & etiam alibi si moraretur Dominus Papa juxta Ecclesiam S. Laurentii, non fit Consistorium; & sunt vesperi Papales solemnes, cantandi in Ecclesia: & datur potus Romæ, & etiam in loco, ubi esset Dominus Papa juxta Ecclesiam, ut dictum est.* Auctor postremi hujus Ordinis Romani ad sacram fuit evectus purpuram Bonifacii VIII. tempore, qui Pontifex vixit ad annum Christi 1303. Eique successit Benedictus XI.; morte sublatus anno sequenti 1304 die 6. Julii. Isti subrogatus est Bernardus de Agustis, seu de Gotto, natione Gallus, Archiepiscopus Burdigalensis, nuncupatus *Clemens V.*, quo Pontifice Lugduni coronato, Romana sedes in Galliam est translata; ubi & permansit ad annum usque 1377. Atque hæc tota causa fuit, cur in desuetudinem abierit celeberrimum illud S. Laurentii Pontificale; quod, ut ipsi antiqui testantur ordines, a vetustis sæculis servatum fuerat ab omnibus prædecessoribus Romanis Pontificibus, nimirum per annos fere mille. Qua ex Pontificalium omissione haud parum detrimenti passa est in Urbe Laurentiana illa magna Festivitas, quæ summis lætitiæ significationibus a Populo annis singulis agebatur; quanquam jura prædictorum Pontificalium non omiserit. Quandoquidem sanctissimus Christi Martyr, ut olim, sic hodie post beatos Apostolos Petrum, & Paulum manet principalis Urbis Patronus; unde præclarum illud meretur obsequium. Idipsum juris inter complures auctores gravissimos refert etiam Gavantus patt. 2. tit. 12. de bened. in fin. Miss., quod & fatetur eruditissimus Ruinartius in sancti nostri Martyrium die x. Aug. scribens: *jam S. Augustini sempore inter præcipuos Romæ patranos recensebatur B. Laurentius, ut patet ex ejus sermane 296. novæ editianis, ubi agens de Sanctorum reliquiis, quæ Romæ asservabantur, unicum Laurentium cum Apostolis Petro, & Paulo singulatim exprimit.* Vide infra cap. IV. numer. 24.

10. Novimus, Sixtum V. Pontificem Maximum anno Christi 1586. Constit. 23. *Egregia*, Inter septem Pontificalia, pro festivitatibus titulorum septem Basilicarum Urbis instituta, recensuisse illud diei x. Augusti peragendum in Laurentiana Basilica extra muros in agro Verano. Quod & reipsa præstitit, Alaleone teste in M. SS. diariis Pontificiis, eum anno Constitutionis editæ; tum etiam subsequentibus 1587., & 1588. Sed successores ejus genus istud causæ meri tituli earundem Basilicarum non adeo urgens intellexerunt, ut propterea ipsis debitum

imponeret Pontificandi, distentis tot Orbis terrarum curis; quo multiplici Pontificalium onere nec locorum ordinarii gravabantur, nisi de Patronis, vel titulis Ecclesiarum Cathedralium ageretur. Ideo retento dumtaxat ritu Pontificali pro festo Nativitatis Beatæ Virginis, quem Sixtus designaverat, vice debiti pro titulo S. Sebastiani, septimam basilicam obtinente, novam reliquorum institutionem minime admiserunt, excepto vetustissimo sollemnitatis Apostolorum Petri, & Pauli: Injuria siquidem temporum, ex quo sancta Sedes in Avenionem translata fuerat, deleta jam erat memoria peculiaris juris, quod Sancti Laurentii festum ad hujusmodi Pontificale habebat, post alterum Principum Apostolorum ex antiquissima consuetudine, ac Patronalis dignitatis ratione: adversus quæ uti nullum inferri potest præjudicium in causa Pontificalis Apostolorum, etiam si ad mille annos ejus exercitium omitteretur; ita neque in jus sollemnitatis sacratissimi Martyris Christi; quum eædem pro utrisque militent sacrorum canonum rationes; publicum & pugnet Urbis bonum: quemadmodum in supra citata Dissertatione probavimus.

11. Opponet forte aliquis, si noster Sanctus Romæ foret principialis Patronus, æque ac Apostolorum Principes, uti adducti sapientes viri asserunt, festivitas ejus celebrari deberet ibidem sub ritu duplici primæ classis; quod certe minime fit: non erit igitur Sanctus eo loci æque cum Apostolis principalis Patronus. Hanc tamen instantiam præfata Dissertatione confutavimus. Etenim laudati Romani ordines oppositum invicte demonstrant. Nec unquam Pontifices maximi sensere, clarissimum Martyrem suo principali spoliare Patronatu super Urbem per eam ritus secundæ classis designationem, recentibus inventam sæculis. Idque ineluctabili ratione convincitur. Siquidem mens illorum fuit, in rituum disparitate statuenda, servare uniformitatem capitis cum membris in festis universalibus Ecclesiæ Catholicæ; adeo ut quo ecclesiastico ritu voluerint observatum festum aliquod per totum Orbem, eo pariter Romæ celebraretur. Sane quis ignorat, dedicationem Cathedralis Ecclesiæ in sua, cuique propria, diœcesi celebrandam esse sub ritu duplici primæ classis? Et tamen dedicatio Romanæ Cathedralis Ecclesiæ Sanctissimi Salvatoris ad tempora usque Benedicti XIII. Romæ sub ritu duplici minori retenta fuit; ne varietas intercederet ritus inter Urbem, & Orbem, qui sub eodem minori eam recolit ritu. Neque hac de causa Romani Pontifices intellexerunt derogare dignitati Basilicæ Lateranensis, cujus ordinarii sunt Præsules ac Sponsi; sed salvam huic relinquere voluerunt excellentiam, & privilegia, quibus de jure gaudet. Ita, & non aliter, de statuto ritu festivitatis Sancti Laurentii Romæ sentiendum est, quem catholico in Orbe festi duplicis secundæ classis observandum statuere una pariter cum octava. Ceterum ætate hac nostra, sublata de medio eadem ritus conformitate, plurimorum concessione officiorum aut pro urbe ipsiusque districtu, aut pro toto Ecclesiastico statu, vel etiam pro Italia insulisque adjacentibus, locum habere potest apud sanctam Sedem Romani Senatus instantia, ut Romæ Festum Martyris, tamquam principalis cum Apostolis Patroni, ritu primæ classis agatur: uti pro dedicatione Lateranensis Ecclesiæ concessit Benedictus XIII. temporibus nostris.

12. Sed ut ad alias festivitates ac demonstrationes ejusdem almæ Urbis in tanti Martyris sollemnitate transeamus; multæ quum præter Patriarchalem extent Ecclesiæ S. Laurentii titulo decoratæ (de quibus infra erit agendum) speciali consideratione dignæ censentur, quæ fiunt apud sacras ædes ejusdem Martyris in Lucina, in Damaso, & in Pane ac perna, titulis Cardinalitiis honestatas. Quarum una titulus est primi Presbyteri Cardinalis, altera Vicecancellarii Romanæ Ecclesiæ, tertia Presbyteralis: ad quos pro tempore Titulares Eminentissimos pertinet eodem in festo sollemniter Pontificalia in suis peculiaribus titulis exercere. Secundam, & tertiam Romanus Senatus publica visitat pompa, utrisque offerens argenteum cum patena calicem, pluribusque cereis funalibus; ubi Divinis, ut moris est, adsistit Sacrificiis, avita pietate haud penitus non oblitus, de qua Prudentius in S. Laur. Peristephano canit stropha 130.

Ipsa, & Senatus lumina
Quondam luperci & flamines
Apostolorum, & Martyrum
Exosculantur limina.

Pontificii ærarii Præsules, quorum Princeps est Cardinalis Camerarius in Sacro Apostolico Palatio congregantur ad Sanctissimi Levitæ natalitia celebranda; quandoquidem administrationis eorum summa penes Sanctum Archidiaconum tota erat. Quocirca isti devotissime diem festum ejus agunt. Lateranenses item Canonici publicæ supplicationis actum persolvunt, a Sanctissimi Salvatoris Protobasilica pergentes sollemniter ad *Sancta Sanctorum*, Beati Laurentii nomini Oratorium vetustorum Pontificum consecratum, quo loci Beatissimi Levitæ Missam canunt. Aliæque Patriarchales Basilicæ, uti Vaticana, & Liberiana, in quibus & insignes Martyris reliquiæ venerationi exponuntur publicæ, dignis obsequiis S. Archilevitam eodem die celebrant. Per omnes denique Urbis Regiones, (nulla quum sit earum, in qua non invenia-

tur,

tur vel propria Ecclesia, vel oratorium, vel sacellum, ejus nomine insignitum, minus verbum facimus de privatis oratoriis in magnorum domibus) votiva Martyris recolitur memoria, turmatim Romano Populo confluente, ad illius præsertim sanctuaria, quæ sua olim, quum in humanis esset, præsentia illustravit. Qua observantia posteri majorum suorum sequuntur exempla, de quibus laudatus Prudentius scriptum reliquit strophe 129.

Quidquid Quiritum sueverat
Orare simpuvium Numæ,
Christi frequentans atria,
Hymnis resultat Martyrem.

13. Et quia de hac vetustissima Romanorum erga Martyrem devotione memoriam fecimus; quadrat heic animadvertere, non solum eos triumphalem hunc diem celebrasse pervigilii jejunio, sacroque pompæ apparatu, officiis ac missis Pontificalibus, aliisque principalioribus pietatis & cultus demonstrationibus; verum etiam etiam sacramentali confessione, ac Eucharistiæ sumtione; imitantes hac similiter ex parte pristinos illos fideles, qui sepulturæ venerabile corpus Martyris tradentes, præter vigilias, & jejunia triduana, ubi Justinus Presbyter tremendum obtulit altaris sacrificium, omnes refecti sunt pretioso corpore, & sanguine Domini, illius manu administrato. Quam in posteris laudabilem consuetudinem, unius, vel alterius forent sexus, cujusque conditionis, cujusque status, cujusque ætus, ac præsertim nobilium, confirmatam agnoscimus ex inventis apud Sanctum Laurentium extra muros fragmentis vasorum, quibus veteres utebantur in conviviis (quæ *Agapæ natalitiæ* dicebantur) in præcipuorum Martyrum festis post sacram acceptam synaxim, penes idem templum, ubi sollemnitas agebatur, fieri solitis; clericis, & pauperibus invitatis ad mensam: quam sanctæ scripturæ collationibus, ac Divinis in fine laudibus condiebant. Inventa sunt etenim in cœmeteriis, ac præsertim apud Laurentianam Basilicam, jam commemoratam, vitrea quædam fragmenta vasorum, quorum in fundis Beatissimi Levitæ imagines conspiciuntur delineatæ, præferentes aureis litteris *Laurentii* nomen. Signa plane, inquit Anonymus, illius magni cultus, quo sanctissimum Martyrem prisci fideles prosequebantur in ipsis etiam conviviis caritatis; nec non quantæ forent efficaciæ vel ejus immagines ad excitandos in credentium cordibus puros, cælestesque amoris igniculos, tantum adspicerentur: quamque fiderent in illius protectione cultores. Hinc in uno ex iisdem vasorum fundis ea leguntur verba, litteris pariter aureis exarata: *Victor vivas in nomine Laurentii*. In altero dimidiato, quod in Vallicellano Museo conservatur, characteribus similiter aureis *Laurentii* nomen legitur, & circumfractæ litteræ *ane vivas in or*, bonum utique omen aliquod indicantes, quod virtute Martyris Protectoris sibi invicem precabantur. Tantæ porro antiquitatis eadem vasa, in cœmeterialibus reperta locis, esse creduntur (idem inquit Anonymus, Bonarotam in præfatione ad cyathos vitreos afferens) ut judicentur Constantini Magni tempora præcessisse. Et facile quidem suasu id videtur ex ipso loci, quo reperta sunt. Non enim in cœmeteriis sacra, & agapes fiebant, nisi persecutionum tempore ante Imperium Constantini. Ceterum in templis, ubi esset sollemnitas, agebantur. Præfata eadem vasa penes citatum Anonymum videri poterunt delineata a pag. 27. ad 37.

14. Post Urbem autem, quæ Orthodoxæ Religionis est caput, multæ sunt præterea Civitates, supremorum Principum sedes in suis quibusvis Regnis, vel amplissimis ditionibus (ut de inferioribus taceamus urbibus, oppidis, pagis, ac villis) in quibus ob regales Martyri erectas basilicas sollemnissime festum ipsius celebratur, nonnullorum etiam eorundem Dominantium adsistentia cum magnatum, sive procerum comitatu. Quemadmodum & in Ecclesiis cathedralibus, sub titulo Sancti Laurentii Martyris consecratis, ubi ordinarii locorum Præsules, vel Archipræsules Pontificalibus dant operam vulgari haud pompa. Quarum omnium diei x. Augusti celebritatum magnitudo facile conjici poterit ex iis, quæ relaturi sumus, quum de Basilicographia Laurentiana tractatum instituemus. Heic dumtaxat arridet, peculiarem commemorare Senensis cathedralis ritum eodem in festo, quantumvis istius Ecclesiæ titulus non sit S. Laurentii; sed Sanctissimæ Virginis Deiparæ. Habet enim Ordo Senensis Ecclesiæ, quod Augusti die decima quotannis Archiepiscopus cum Canonicorum collegio, clero, ac populo e cathedrali templo sollemniter procedit ad Ecclesiam S. Laurentii Martyris, citata prius ad aram maximam prædicti Archiepiscopalis fani Antiphona: *Quo progrederis sine filio Pater:* quam per iter cantores prosequuntur. Sacrisque aliis adjectis canticis, ad Sancti templum, ut perveniunt, ibi Archipræsule Pontificalem suis cum adsistentibus canente missam, eum servant ritum, quo utuntur pro Festo tituli Cathedralis præfatæ, idest in sollemnitate B. V. in Cælum Assumtæ. Vide ordinem officiorum Senensis Ecclesiæ; quod opus nuper 1766. in lucem edidit Romæ Chrysostomus Trombellius Can. Reg. S. Aug. Tali apud Senas Levita magnus clarificatur, honore. Et fortasse alibi locorum gravissimis id genus obsequiis erit glorificatus; licet nobis ob scriptorum silentium, ordinum-

que officiorum inedita opera, follemnitates hujusmodi non innotefcant. Ceterum, quum per Orbem Catholicum nulla fere fit Urbs, pagus, vel oppidum, in quo non inveniatur templum aliquod, aut oratorium, aut facellum eidem Archimartyri erectum, locis pene innumeris missis, quæ præter Ecclesias gloriantur & ipsæ habitationes populares Sancti Laurentii titulo; perspicuum inde fit, quam veraciter Maximus Taurinen. de hoc festo dixerit: *Beatissimi Laurentii annua semperque nova festivitas Ecclesiam Dei jugiter in gaudia lætitiæ spiritualis accendit*. Et quidem scimus, ingentem esse fidelium numerum, qui, ut rantæ sollemnitatis gaudia compleanr, facramenri pœnitentiæ, & Eucharistiæ participes fieri curanr, veterum christianorum instar, de quibus egimus supra; optamus nihilominus, ficur fideles omnes in profesto per abstinentiam macerantur in corpore, ita omnes triumphali eo die angelico pane fatiari, reficiantur in mente. Idque, fperare possumus, quod reducetur in opus; si pastores animarum, facrique oratores facient populis efficacibus exhortationibus commendatum. Hæc duo fiquidem exempla fideles illi, qui funus Sanctissimi Martyris curarunt, quique postea & ipsi Christi Martyres fuerunt, fumma pietate universis fidelibus dedere, nimirum jejunii, & Eucharisticæ communionis. Primum invaluit in omnes Ecclesias de præcepto, alterum relictum est arbitrio Christianorum. Quid magni agent, qui necessitate præcepti compulsi, primum complectuntur; fecundum autem perficere detrectant? Valde intereft nostra, Sanctum Laurentium peculiaribus & ultroneis obsequiis promereri, ac rantum habere apud Deum potenrissimum Intercessorem in Cælis: unde confultius quoque faciunt, qui non folo annuo festo, sed quolibet etiam anni die tributum aliquod propriæ devotionis eidem inpendunt.

15. Attamen, ut nostrum de die festo prosequamur rhema; confideratu dignnm est, quam Cælo arrideat hæc ipsa in terris Laurentiana Celebritas, suo cum pervigilio ubique terrarum religiose observata; plurimis dum prodigiis quorannit, superno agente Numine, distincta singulariter ad nostra usque tempora videtur. Unde Sollerius §. VI. de gloria Martyris posthuma num 54. ait: „ Mirabile omnino est, quod „ lego in epistola nostri Patris Alexandri Wil„ rhemii die VII. Augusti *1679*. ad Papebro„ chium Luxemburgo data, ex qua extraho „ fequentia: *Dixi excellentissimæ Dominæ Principi nostræ reverentiam vestram non novisse S. Faustum, de quo quæsivi &c. Sed narravit mibi bodie rem mirabilem. Ait in Hispania si quis die S. Laurentii quocumque demum loco vel leviter fodiat, statim offendere carbonem; & asserit se cum Imperatrice defuncta idem expertam. Habet ne R. V. aliquid simile inter miracula S. Laurentii?* „ Deinde ex eodem loco „ die XXI. ejusdem mensis, & anni ad eundem „ Papebrochium fcribens, ista fic confirmat: *Excellentissima Domina Gubernatrix nostra scripsit in Hispaniam pro vita S. Fausti. Dixi ei R. V. deposuisse ad x. Augusti litteras meas de carbonibus S. Laurentii. Fuit ei gratum, & affirmavit idem paullo antequam confiteretur, & communicavit. Ait se bis uno die cum Imperatrice fodisse semel in borto pensili (Hispanice en un balcon) iterum alio borto, & bis repertos carbones. Id autem fit a primis vesperis festi usque ad secundas. Advocavit unam ex suis dominabus, quæ affirmavit sancte idem sibi contigisse.* Subdit Sollerius „ Factum istud „ fingulare ac mirabile illustribus illis perfonis, „ ac fide dignis contigisse, referenre Wilhe„ mio, ficut ego inficiari non audeo, sic dissi„ mulare nequeo, quin significem, mirari me „ vehementer, si illud quovis loco in Hispa„ nia, si a primis festi vesperis usque ad fe„ cundas, si cuilibet denique vel leviter fodien„ ri illud prodigium eveniat, nihil hujusmodi „ hactenus ad meam, in rebus S. Laurentii eru„ derandis non ofcitanter occupati, notitiam „ aliunde pervenisse ex scriptoribus præsertim „ Hispanis, qoi suspecti neutiquam esse pos„ funr, quod vel ejusdem laudibus aliquid de„ rractum velint; vel quod rem adeo prodigio„ fam ac pervulgatam, si vera fit, ignorare „ potuerint. Opus est igitur restimoniis bonæ „ notæ antequam calculo nostro eandem com„ probemus. „ Huic ramen difficultati facillime occurritur, reponendo Hispanos fcriptores ea de re filere, quia nota est lippis & tonsoribus; dum ubivis Hispaniarum experimento constar, torque funt restes, quor inspectores.

16. Eodem præterea die festo multis locorum cernere licet expofita in Ecclesiarum aris pretiosa vasa, in quibus nostri Sanctissimi Levitæ adeps liquatus afpicitur, perinde ac si modo ex ejus assatis carnibus, igni admotis, defluerer; Romæ præfertim in templo S. Ignatii apud Collegium Societaris Jesu, Tibure in Ecclesia cathedrali, in Drepanitana basilica S. Laurentii, atque, ut ferunt, Venetiis in Fano ejusdem tituli, quod illustrium est Monialium Ordinis S. Benedicti, aliisque per Orbem Ecclesiis, quas inter peculiari commemoratione digna est illa oppidi, *S. Laurentii* nomine appellati, in Romana Ferentinæ diœcefeos campania, cujus meminit Aringhus tom. I. Romæ fubterraneæ lib. I. cap. 28. num. 10. fcribens „ In „ Oppido, quod in Campania fitum, S. Lauren„ tii nomine decoratur, & Procerum Colum„ nenfium ditioni fubest, haud longe ab Urbe,

ad

„ ad hæc usque tempora ampulla vitrea satis „ ampla extat, sacro Beati ejusdem Martyris „ cruore repleta, quæ in Ecclesia ibidem Beato Laurentio dicata perhonorifice asservatur. „ Hæc autem novum mirandumque portentum „ intueotium oculis quotannis exhibet: Sanguis „ enim, qui præmemorata ampulla concretus, ac „ adipe permixtus concluditur, cum festiva Martyris Beatissimi, ac sollemnis martyrii ejusdem „ memoria decima mensis Augusti de more recurrit, qua potissimum die sub Valeriano ferream „ supra craticulam lento igne assatus, se ipsum „ dignam Deo victimam ac holocaustum acceptabile pro Christo obtulit (mirum est, „ quod dicturus sum) a primis festivi ejusdem „ diei vesperis sanguis, qui paullo ante concretus cernebatur, extemplo liquescere, ac ebullire videtur: & intra ipsius vitri septa, ac si iterum ad martyrium prosilire, iterumque tyranno ac subjacentibus flammis insultare gestiat, novo caritatis incendio succensus, ac „ denuo flammis, quibus semel ille super craticulam decoctus fuit, occulta vi exurentibus „ e vitro non secus ac a venis prodire tentat, „ eum in modum, ut si ad calefactivam ignis „ vim appositus esset. Confestim enim sanguis ab „ adipe, eodem plane modo, quo oleum ab „ aqua, secernitur, atque ita usque ad octavam „ ipsam a festo diem disjunctus, ac secretus permanet. Verum completis dierum illorum sollemniis, iterum sanguis coalescit, & adipi commixtus in vitro coagulatur. Perenne autem „ portentum hoc est, & si recens singulis annis „ ac novum in præmemorati oppidi Ecclesia vigeat, innumeris undique populis ad rem ejusmodi conspiciendam confluentibus. Portentum autem vel eo magis illustre, ac solemne „ contemplantibus redditur, quod cum restes „ rei perhibent, notum cuiquam haud esset, cujusnam Martyris sanguis in eadem vitrea ampulla asservaretur, ut debito festivam ejus diem „ honore incolæ quotannis (ur mos est hodie) „ recolerent, en tibi, licet is coagulatus persisteret, dum Martyr perquirentes latet, (en „ tibi, inquam) festiva recurrente Laurentii „ Martyris die, cum primis vesperis concinendis hora instat, sanguis mox intra ampullam „ ebulliens, liquefieri cæpit, & id postmodum „ quotannis præstare non desiit. Cujus rei mox „ fama percrebuit, & ad Urbem usque delata, „ ad Pauli V. Pont. Max. aures pervenit. Qui „ Martyris, ut par erat, portentum admiratus, quod viris probatæ fidei ultro enarrantibus compererat, nonnullas ejusdem sacri „ cruoris guttas, inde extractas, ad se deferri „ voluit; quas vitro intra pretiosam thecam „ inclusas in sacelli a se apud S. Mariam Majorem erecti sacrario inter cæteras Sanctorum „ reliquias recondidit ... Hieronymus Eminentissimus Columna pio, quo flagrat erga Christi Martyrem studio, suorumque pietatem æmulatus, ad incolarum præmemorati oppidi devotionem magis excolendam, augendamque „ pretiosi liquoris ampullam argentea inclusam „ theca, quo par est, honore, in dicta Ecclesia servandam curavit, & publico rem hanc „ restimonio comprobatam voluit„.

17. Nec minus inter hujus festivitatis prodigia referendum est illud eruptionis fontis aquarum nocte S. Laurentii singulis annis, postquam toto anno limphæ meatus minime aquam reddit. Est portenti locus apud Meldulam, ditionis Romanorum Principum Pamphiliorum, distatque a Ravenna novem millia passuum; duratque prodigiosus aquæ fluxus ad duplicatum festi octavarium, nimirum ad dies quindecim, concurrentibus populis ad eam exportandam S. Laurentii aquam, quæ mirabilia operatur, teste Mengo Faventino, qui verisimiliter rem suis vidit oculis, quum non procul sir Meldula a loco nativitatis suæ. En illius testimonium, quod decerpsimus ex ejus tractatu 2. de Balneo Meldulæ: *Aqua Meldulæ, distans a Foro Livio per quinque milliaria versus montes in valle prope flumen Aronci, & a Bertinoro per tria, oritur in nocte S. Laurentii singulo anno, & durat per xv. dies, postea evanescit usque ad alium annum, & sic incipit exire sequenti anno in nocte S. Laurentii, & post dies xv. firmatur: Ad quam concurrit multitudo gentium ad portandum de ea, quæ dicitur aqua S. Laurentii, & mirabiles effectus experiuntur ex illa.*

CAPUT II.

Quibus præmiis, gratiis, & favoribus e Cœlo affecti fuerint Laurentiani Festi observatores, quibusque pœnis mulctati transgressores.

AD confirmandam Dominicalem festorum observantiam, plura Deum fecisse signa novæ legis tempore, manifestum est; quibus Christianus homo memor esset, ut fideliter custodiat Domini Dei sua festa. Egisse pariter & alia diversis quibusdam in festis, compertum est, ut

ut credentes simili religione sollemnitates præcipuorum quorundam sanctorum, institutas de præcepto, servarent. Mirum tamen in modum extendisse videtur Dominus brachium, ad imprimendam in animis fidelium eandem observantiam pro festivitate sui electissimi Levitæ Martyris; cujus sollemnitatis cultores spiritualibus, vel etiam temporalibus beneficiis cumulavit; inobservantes autem condignis punivit suppliciis. Hinc de spiritualibus in primis; postea de temporalibus agemus favoribus, quibus honestati sunt ejusdem festi observatores; demum, quæ perpessi sunt, damna violatores, adnotabimus. Neque propterea blandimur, exempla omnia, quæ ab institutione primæva hujus festi Christiano in populo evenerint, nos fore transcripturos; sed pauca quædam, & insigniores, quæ majores nostri suis ad nos transmiserunt scriptis; quorum nec cuncta de hac re monumenta potuere ad nostras, vel apographa, pervenire manus. Unde putamus fecisse satis, si ea, quæ vel collectim, vel sparsim in suis voluminibus Bollandiani dedere, in onum heic collegerimus, aliquid addentes, quod in ipsis eruditis Patribus minime repertum est, sed ex aliis diligenter accepimus auctoribus.

2. Lubetque primo loci de spiritualibus Martyris beneficentiis agere, ac beati Joannis Firmani, dicti *Arvernicolæ*, experimenta præferre; dum is festum Levitæ sanctissimi (cui valde addictus erat) devotissime celebraret. Contigit enim quadam vice (ut membraneus habet codex m. s. Bibliothecæ S. Crucis Florentiæ auctore Anonymo coævo) eodem Martyris superveniente festo, quum sub primis vesperis in Choro psalleret ceteris cum Fratibus, ad illius antiphonæ melos: *Adhæsit anima mea post te, quia caro mea igne cremata est pro te, Deus meus*. Viderit in medio Chori ante altare carbones urentes, & eraticulam superpositam, atque Beatum Laurentium nudum in ea exustom, angelico vultu, oculosque dirigentem ad ipsum inspectorem. Ad cujus intuitum Joannes, eunctis videntibus fratribus, qui aderant, fuit in Deum raptus. Non tamen sciebant fratres causam, nec percipiebant visionem. Mansit autem sic raptus usque ad completorii horam. Hora vero completorii rediens ad se ipsum; officium Divinum eum ceteris fratribus in choro cantavit. Post completorium ante altare Conventus pernoctans, dum passionem præfati Martyris mente revolveret, subito vidit beatum Laurentium versis renibus ab altare (eodem modo, quo stat saeerdos conversus ad populum) stantem, rubea indutum dalmatica, in manu sinistra ad modum scuti cratem tenentem, & luminoso vultu versus se respicientem; quem cum Joannes respiceret, & bene cognosceret, jucundabatur. Sic steterunt per aliquod temporis spatium Martyr erectus, & ille genuflexus; nec tamen mutuo loquebantur. Ultimo Beatus Laurentius ad ipsum direxit sermonem, dicens: *Frater mi, Joannes, vides hanc cratem?* Cui vir sanctus respondit, dicens: *Video*. Tunc Beatus Laurentius addidit, dicens: *Propter hanc cratem ego in cælo possideo magnam beatitudinem. Et Ecclesia mihi præbet tantam sollemnitatem. Ideo ne fatigeris, nec te tædeat discrete agere pænitentiam, quam facis: Quia propter pænitentiam, quam faciunt fideles in hac vita, præparantur eis æterna gaudia*. Et hoc dicto, Beatissimus Laurentius Christi Martyr disparuit.

3. Anno altero, ut ex speculo S. Francisci, & sociorum colligitur, quum fratres canerent *Salve Regina* de sero; eidem beato Viro apparuit sanctus Laurentius, cujus erat tum pervigilium, rubea similiter indutus dalmatica, cratemque ferream gestans, & dixit ad illum: *Hæc craticula clarificavit me in cælo; & acerbitas carbonum dedit mihi plenitudinem Dei dulcedinis*. Subjunxitque: *Si vis gloriam, & dulcedinem Dei habere, sustine patienter passionem, & amaritudinem mundi*. Stetit autem S. Laurentius cum eo sic visibiliter, donec cantata fuit prædicta antiphona. Postea fratribus pausatum euntibus, remansit Joannes in choro cum Sancto Laurentio; qui certificans eum, & consolans, disparuit. Eumque reliquit in tanto amore & dilectione Divina, ut per totam dicti festi noctem nihil somni acceperit, sed eam miranda consolatione transegerit.

4. Miris denique modis aliis de cælo idem Joannes visitatus in festivitatibus Sancti Laurentii, diem elausit extremum ad primas festi ejusdem sacratissimi Martyris vesperas. Cujus rei præsagium fuisse videtur, illa visio, quam supra retulimus, quum illa caneretur in primis vesperis antiphona: *Adhæsit anima mea post te*. Infirmatus etenim postremo suæ vitæ anno, die quinta Augusti, fratribus de ipsius corporali salute sollicitis, & hortantibus, ut medicorum consilio uteretur, respondit: *Ego Domino Jesu Cristo dedi spiritum, vobis do corpus; si potestis, ipsum curate*. Adveniente autem vigilia Beati Laurentii, quum quidam frater eum visitasset, & sibi, in lectulo sedenti, dixisset: *Frater Joannes, confortare in Domino, & in Beato Laurentio, quia cras est festum ejus*. Subito de lecto surrexit, & cum velocitate mirabili perrexit ad Ecclesiam, quasi saltans, clamansque fortiter admirando clamore, ac dicens: *Beatus Laurentius, Beatus Laurentius!* Perventus autem ad Ecclesiam, prostravit se ante crucem altaris; factaque reverentia, surrexit cito, & sic erectus, oculis ac mani-

manibus in cælum elevatis, ſtetit ibidem tractu temporis, quo fratres in choro miſſam de vigilia S. Laurentii Martyris cecinerunt. Completa miſſa, & Sacerdotis benedictione percepta, factaque cruci reverentia, ad lectum rediens, petiit Sacramentis Eccleſiæ communiri, quibus ſuſceptis; mira quum de Divinis loquutus fuiſſet latino irreprehenſo idiomate, vit quum aliter eſſet litterarum plane rudis; in ejuſdem Sancti Laurentii veſperis Deo animam recommendans, & orans cum adſiſtentibus Fratribus, emiſit ſpiritum. Corpus ad tres dies inſepultum manens, quum magni eſſent calores, odorem ſuavitatis redolebat; membra illius tractabilia erant; vultus hilaris, & jucundus, veluti viventis adhuc hominis. Unus ex fratribus, qui familiaris quondam ei fuerat, ex Angelo didicit tertia poſt obitum ejus die, qualiter defuncti anima Joannis recto tramite in iiſdem S. Laurentii veſperis in cælum evolaverit ad agendum feſtum ſempiternum.

5. Venerabilis Rupertus, Tuiti Abbas; dum ſcriberet opus, vere aureum, *De Incendio* ipſo teſte ibidem cap. XXIII. ædificare ceperat templum, Sancto Martyri Laurentio dicandum; quod & poſtea perficiens, annuos adſignavit redditus ad feſtum ejus ſplendide celebrandum in perpetuum. Nam, ut ſcribit auctor compendii perbrevis ejus vitæ, affixi ad opera ipſius Ruperti, *Hoc feſtum valde omnino glorioſum habebat*. Mira quocirca ſpiritus lætitia, & exultatione illud quotannis peragebat. Ad cujus ſolemnis triumphi ſplendorem non contentus diurnis luminaribus, quæ ceræ liquantes alebant; inſtituit, ut ſingulis altaribus apponeretur cereus per totam noctem accenſus; quibus collucentibus, ſacrum Laurentii templum, perpetuo illuſtratum lumine, noctem ignoraret, tenebraſque neſciret. Quam Porro ſupernis eum favoribus Martyr auguſtus cumulaverit, facile colligi poterit ex iis, quæ idem magnus Theologus ſcripſit Tract. De operibus Spiritus ſancti, lib. de Fortitud. cap. XVIII., & cit. de Incend. cap. XIX., ſanctum ſic alloquens Laurentium: *Qui oſculum mibi dare viſus eſt in conſpectu Domini Jeſu Chriſti Regis æterni, quaſi jam venientis cum nubibus, ut videret eum omnis oculus, & cum eo Sanctorum millia, quot inter tu ignens, atque ſerenus ignis, vultu pariter, & veſtitu rutilant apparebas*. Tremebat etenim, & timebat venerabilis Abbas in conſpectu tantæ viſionis, de ſua æterna ſalute ſolicitus; atque imminentis judicii horrore perculſus, præ animi anxietate, quo ſe verteret, neſciebat; non ignorans, vix juſtos hora illa eſſe ſecuros: eaque conſternatione animi agitatus, vidit e latere ſupremi venientis Judicis ſanctum Laurentium, incredibili majeſtate, ac gloria ſibi occurrentem; mæſtum ut ſervulum erigeret, ac confortaret; datoque illi oſculo pacis, vereque dilectionis eximiæ ſigno, omnem ab eo timorem expulit, animos addidit, viribuſque ſtatuit, & confirmavit. Certe, ſi nullum aliud extaret monumentum Laurentianæ apud Deum potentiæ in ſuorum clientum auxilium, exiſtimo ſolum iſtud, quod oſtendere dignatus eſt hic præpotens Martyr in prophetica relata viſione Ruperti (ſemel perpenſis circumſtantiis ſingulis illius admirabilis apparitionis) ſatis foret ad comprehendendum ex parte aliqua, quanti ſit ille meriti apud Judicem univerſorum hominum, in cujus conſpectu talia ſibi libere agere conceſſum eſt ſuo cum ſervulo in tanto rerum diſcrimine, veluti ſub die iræ, & furoris Domini. De qua Malachiæ III. 2. legitur: *Quis poterit cogitare diem adventus ejus? Et quis ſtabit ad videndum eum? ipſe enim quaſi ignis conflans*. Unde in perſona cujuſque noſtrum ſic plorat Eccleſia: Quid ſum miſer tunc dicturus? Quem Patronum rogaturus? Quum vix juſtus, ſit ſecurus! Idem Rupertus conſiderans verbum illud Apoſtoli: *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti*, 2. Cor. V. 10. præfato libro de Incendio cap. XXII. inquit: *Quid erubeſco confiteri, quod mihi nonnunquam acciderit terror, ſive horror ejuſmodi? Vidi per noctem me proficiſci ad tribunal Chriſti, a cujus facie ſedentis ſuper thronum tam horribiliter fugere videbantur plerique miſeri, ut jam poſt viſum illum, opus non habeam ab homine vel per hominem doceri, quid vel quale ſit illud: Exurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus, & fugiant, qui oderunt eum a facie ejus*. De cujus etiam adventu cit. præcedenti cap. XIX. dixerat: *Qui cum venerit, nonne examinabitur mundus ſecundum ſimilitudinem incendii quod enarravi?* Et tamen quid denique concludat cap. XXIII., ad Beatiſſimum converſus Martyrem, dignum eſt, audiamus: *Nos omnes*, iterum repetit, *adſtare oportet ante tribunal Chriſti, ibi profecto, qui Chriſtum diligit fiduciam habebit.... Pro hoc ut fiduciæ habendæ tu adjutor ſis, convertor ad te cum ſacrificio bonæ voluntatis &c.* vide, quanti fecerit protectionem illius, cujus annuum feſtum ſollemniſſime celebrabat; in cujuſque honorem templum inceptum perficere vir, adeo ſanctus, adeo ſapiens, meditabatur, hancque ſuam voluntatem bonam in ſacrificium offerebat. Utinam Chriſti fideles tantæ virtutis inſtruerentur exemplo, ſtatim videremus in Orbe Chriſtiano innovatum priſtinum ejuſdem Martyris cultum: in cujus antiqui comparatione, heu quam nimis! hodierna frigeſcit illius veneratio, frigeſcit & cum ea feſti diei erga Sanctum devotio.

Anno,

6. Anno, quo migravit a sæculo, 1568. Beatus Stanislaus Koscka, Societatis Jesu novitius, summa cordis devotione celebrans festum sacratissimi Martyris (quod in menstrua sortitione schedarum sancti Protectoris, ut apud illam tyrocinii domum in more est, sibi obtigerit in Protectorem idem Sanctus Laurentius) insistebat humilitatis ergo culinæ servitiis ad ministrandum sociis suis; idque in honorem ipsius sancti sui Protectoris. Ad ignis autem adspectum, dum cogitaret assati pro Christo Martyris tormenta; sensuum defectionem passus, petiisse fertur ab eo (quem forte in visione cernebat) ut ejus intercedentibus meritis, daretur sibi peregrinari a corpore, præsentemque fieri ad Deum pro die quinta decima illius mensis, quo cælesti posset interesse sollemnitati Assumtæ Virginis ad æthereum thalamum. Ferventissimæ petitioni ejus annuit Martyr, nocteque festivitatis magnæ Dominæ dulci e terris ereptus est morte, atque ad regna cælestia introductus, æterna fruiturus societate civium supernorum. Vide rem fusius explicatam ceteris cum circumstantiis lib. II. de Glor. posth. cap. v. num. 24.

7. Ex actis S. Catharinæ Svecicæ, ab Ulpone Vastanensi Monacho sinchrono descriptis cap. 3. Beata Birgitta, instante sollemnitate Sancti Laurentii; Vigilia quum istius esset, filiæ suæ Catharinæ dixit: Cras Dei gratia pariter ibimus ad S. Laurentium. Cui Catharina respondit: Domina mea, multum timeo, quod in via ab illo Comite, quem bene nosti, violenter a te divellar. Sed mater ad eam: Spero firmiter, & confido in Domino Jesu, quod ipse velit nos de manibus ejus sua misericordia liberare, & ab omni periculo custodire. Die vero S. Laurentii egredientes domo, munierunt se quinquies vivificæ crucis signo, Sancti Laurentii custodiæ se committens. Talibus munitæ præsidiis ad Ecclesiam S. Laurentii extra muros Urbis secure pervenerunt. Comes autem ille cum famulis suis, quum adhuc nox esset, in vinea se absconderat, cujus confinia erant a latere viæ S. Laurentii; ut inde transeuntem raperet adolescentulam. Sciebat enim, matris, & filiæ ferventem erga Sanctum piæ devotionis affectum; quare adpromittebat sibi, passuras neutiquam fore, talem festum diem per transire, invisitato sacro illius sepulcro. Verum in suo laqueo, quem vir iniquus absconderat, humiliavit eum Deus, intercessione Martyris exoratus. Nam, orto jam sole, quum magna diei pars transisset, famuli tædio affecti, dicunt comiti: Domine, quid heic ultra moramur? Respondit: Exspectamus utique propter illam Dominam, quam cogitamus nobis hodie capere. Replicant famuli: multum est temporis, ex quo hinc pertransiit ad Sancti Laurentii templum cum matre sua. Tum comes ab eis quærit, si jam dies esset? Respondent ei: Certe, Domine, dies clara circumlucet; & sol a finitore satis est elevatus. His auditis, advertit se manu Dei cæcitate percussum, apertisque oculorum palpebris nihil videbat. Præcepitque famulis, ut eum ad Ecclesiam transferrent. Ubi quum venisset, jussit eos, ut in turba perquirerent, si adhuc ibi esset Birgitta cum filia; requirentesque in multitudine confluentis eo populi, ut illas invenerunt, orantes ad Martyris sepulcrum, renuntiarunt comiti; qui statim mandavit se ad eas manuduci, factusque certior coram ipsis esse, humi prostratus, magno cum fletu reatum confitens suum, justamque sibi pœnam cæcitatis inflictam, veniam petiit; promisitque in posterum nil hujusmodi se amplius moliturum; quin immo pro suis viribus defensorem, & adjutorem earum, ac benefactorem futurum fore. Quare, orantibus Birgitta, & Catharina ad præfatum Beatissimi Levitæ sepulcrum, lumen oculorum comes recepit. Ex eaque hora magno in honore ac reverentia illas habere cepit, plurima eis beneficia conferendo. Narravitque ipse comes miraculum sibi factum coram Domino Urbano V. Pontifice Maximo, præsentibus plutimis S. R. E. Cardinalibus, glorificans, & laudans Deum. Circa illa nam tempora (quamvis Pontifex Avenione resideret) Romam tamen se contulerat, nimirum anno 1368., ibique mansit ad annum 1370. Unde colligitur contigisse Urbani adventum in urbem sub idem fere tempus, quo Thaugmaturgus martyr filiam Birgittæ, sua sollemnia recolentem, ab imminenti corporis & animæ periculo liberavit. Neque minus Sanctæ Cunegundi Ducissæ Poloniæ, severe jejunanti ejus in vigilia, solo atro pane ac aqua utenti post solis occasum, præsto fuit, conservans eidem pretiosum virginitatis thesaurum in matrimonio contra furentem Ducem conjugem Boleslaum: cujus rei gratia Martyrem Ducissa rogaverat.

8. Et ne putaremus, gloriosissimum Levitam manus extendere in beneficium eorum solummodo, qui sancte viventes, celebrant Festum ipsius, peculiaris opinione sanctitatis apud homines clari; alia suppetunt nobis exempla, quibus suos juvit observatores Festi, licet vulgares fuerint inter fideles, tali sanctitatis nota minime discreti. Sic ætate hac nostra virum novimus, eundem diem festum promovere in populis adnitentem, quadam vice subsequente nocte ad actam solemnitatem percepisse Martyris vocem, dicentem sibi: *Tu hac festivitate florescere me fecisti, fili mi, ego te decies florescere faciam*. Cujus promissionis fidelitatem plurimi sequentes comprobarunt effectus in illius animæ ac corporis bonum, sicut ipse, variis

riis affectus beneficiis, pluries confessus fuit.

9. Sane inter bonos fideles, ne inter sanctos dicam, minime recensendus est ille præpotens dives in Saxoniæ partibus, de quo Joannes Stabulensis agit (cujus per extensum ejus testimonium relaturi sumus, quum tractandum nobis occurret de Martyris Apparitionibus) qui tamen ejusdem festi cultor, mirum assequutus est beneficium æternæ salutis, suffragantibus meritis Levitæ Sanctissimi. Quandoquidem, ut idem refert auctor, quanto divitiis abundabat, tanto vitiis replebatur. Sæculi namque dignitate satis honoratus, nimia vilescebat petulantia; rebus alienis anxius, rapinis violentus, perjurus, proditor, omnino sæculi, non Dei, amicus. Unum boni dumtaxat videbatur habere, scilicet quod festivitatem sacratissimi Martyris magno fervore annua pompa, quandiu vixit, colere consueverat; & pro illustranda ipsius Martyris Ecclesia copiosis luminaribus etiam tota festi nocte, omnem adhibebat solicitus curam: cantores & clericos non paucos invitans, ut ora laxarent in ejusdem laudem. Ad convivium vero tam clericos, quam pauperes vocans, largissime reficiebat: vicinis quoque xenia quamplurima liberali mittens manu, jam non ille, qui toto erat anno, sed in virum alterum mutatus apparebat triumphali ea die. Ceterum omnimode immorigerus vivens; quum ad extremum vitæ suæ diem pervenisset, certo damnandus, ni pro eo sanguis Martyris clamaret in cælum, spectabili Sancti Levitæ præsentia, tactus dolore cordis intrinsecus pro perpetratis anteactæ vitæ sordibus; fugatisque averni hostibus, qui multitudine ingenti venerant, ut animam ejus ad tartara ducerent; hanc in sui Tutoris, ac Patroni sinum efflavit. Modo hæc brevi dixisse sit satis, uti ad Festum Martyris, ab homine perdito cultum, pertinentia. Plenum autem prodigium ex eodem Stabulensi narrandum suis cum omnibus circumstantiis in supra citatum rejicimus locum, tanquam in sedem magis propriam.

10. Monitos tamen fideles volumus; ne quis eorum ex, adducto hactenus, exemplo sic fidere audeat in hujus Festi observantia, quantumvis magnificis procuret impensis illud quotannis persolvere; ut inde præsumat intemperantem agere vitam; sed potius studeat clarissimam eandem sollemnitatem celebrare, sese per annum integrum præparando bonis vitæ actibus, ut digne peragat recurrentem diem Augusti decimam. *Ab ipsis enim*, ait Augustinus serm. 47. de Sanctis, *Sanctorum Martyrum in veritate festivitatum gaudia celebrantur, qui ipsorum Martyrum exempla sequuntur. Solemnitates enim Martyrum exhortationes sunt martyriorum, ut imitari non pigeat, quod celebrare delectat*. Peregrinum fuit hoc Martyris opus, non est trahendum ceteris, eundem festum diem sollemniter agentibus, in exemplum; quo laxius vivant. Sed si qui aliquando ex fragilitate peccaverint, sic eito emendent, sic Martyris protectione opportunum sibi auxilium adpromittant. Valde siquidem potens est, præcipue ad salvandas animas. Unde est, ut diabolus perquam ægre ferat obsequia, quæ Christiani exhibent huic Archilevitæ Sanctissimo. Scit enim, quantum sibi detrimenti afferat in animarum, quam studet, præda solidum, quod illi præstatur, obsequium; ideo totis nititur viribus retrahere fidelium mentes ab ejus cultu. Cujus rei explorandæ gratia unum solummodo heic proderit exemplum afferre, apud Bollandianos sub die 22. Junii adnotatum. Beata namque Christina Virgo Stumbelensis, ordinis feminarum S. Dominici; quum jejunaret in pane & aqua S. Laurentii pervigilio, ac die festo susciperet Eucharistiæ Sacramentum; apparuit illi quadam vice dæmon, ardens invidia, quod Festum illud adeo devote illustris Virgo celebraret (erat enim tum Sancti relatum pervigilium, quo statuerat pia eadem femina Eucharistiam sumere festo die subsequente) cui furibundus dæmon, acutum manu tenens cultrum, comminatus est, dicens: si hoc feceris, cultrum istum tuam in linguam trudam: sic impediam, ne ad altaris mensam accedas. At virgo intrepida invidi hostis minas contemnens, in sancto proposito perseverabat. Quod dæmon sufferre haud valens, trusit violenter cultrum in linguam ejus, eoque ferro in plaga relicto, disparens, plenus furore discessit. Nihilominus Christina mane consurgens, ad Ecclesiam perrexit; ibique adhuc e lingua fluente sanguine, sacrorum mysteriorum in honorem S. Laurentii Martyris particeps est effecta. Possemus & alia id genus exempla proferre, conatus dæmonum perhibentia, quibus ii nisi sunt turbare, ac susque deque revolvere Martyris ejusdem sollemnia; intelligentes, quantum inde sibi damni proveniat; sed ne ab hujus capitis themate declinare videamur, nonnullis jam spiritalibus beneficiis expensis, quibus prosequutus est Martyr sui festi cultores; tempus est, ut ad alia corporea, quæ observatoribus ejusdem sollemnitatis largiter bona concessit, dirigamus intuitum.

11. Multum celebris apud scriptores est illa ex Hungaris obtenta ab Othone I. Imperatore victoria, quum adhuc illi christianam religionem ignorarent sæculo salutis decimo. Otho igitur primus, Germanorum Imperator, formidabili pressus Hungarorum exercitu, ingentis adeo multitudinis, ut hostes ipsi sese jactarent, nisi terra eos dehisceret, aut cælum obrueret, vinci neutiquam posse. Cæsar autem parva militum manu fultus, quum instaret festus dies S. Lau-

 rentii

rentii, rigidum in ejus vigilia militibus suis indixit jejunium, quo in tanto belli discrimine Martyris sibi & suis patrocinium advocaret. Mane vero die x. Augusti, Missæ sacrificio devotissime audito, & Eucharistia suscepta, militarem hastam de manu Augustani Episcopi, tum S. Udalrici, percepit. Egrediensque obviam inimicis ex urbe, prælium cum eis animose commisit, ac strenue cum suo milite dimicavit, incredibilem ex hostibus occidens numerum, Ducibus, Principibus, confœderatisque Regibus captis; fugientes reliquos usque ad solis occasum ejusdem diei festi, persequutus; quotquot assequi potuit, interfecit ore gladii. Captos demum Primores eorum Ratisbonæ suspendit in furcis. Illustris hæc victoria, cui similis altera in illis regionibus numquam visa est, nomen *singularis* obtinuit. In ejusque gratiarum actionem victor Rex Marseburgi sanctissimo Levitæ Cathedralem erexit Ecclesiam, tanquam illius perinsignis victoriæ Largitori, regalique munificentia illam dotavit.

12. Beata Margarita, Belæ Regis Hungariæ filia, sanctorum Martyrum cultui vehementer addicta erat; in quorum vigiliis sibi legi mandabat passiones eorum; dolens, quod non illis temporibus nata fuerit, queis tormenta pro Christi confessione pati cum ipsis potuisset (lectori meditandum relinquimus, quibus cordis ardoribus æstuare soleret in præcipui nostri Archimartyris pervigilio, ejus audiens terribilia passionis, quæ vel a frigidis audita, ignem in eorum spargunt pectora) cultus itaqoe a Regia Virgine Margarita peculiaribus mortificationis carnis, ac serventissimæ devotionis notis Martyr egregius in suæ sollemnitatis triumpho, præter beneficia, quæ illius spiritui contulit invisibiliter, Promotor etiam temporalis ejus gloriæ post mortem esse voluit; quum de ipsius ageretur glorificatione in terris, qua proponi publicæ fidelium venerationi rite posset. In Margaritæ siquidem monasterio Soror quædam inveniebatur, acuta febri laborans; cui per quietem S. Laurentius cum innumera sanctorum Martyrum apparuit turba; interrogatusque cum ceteris ab eadem ægrota, cui apparebat, sanctimoniali, quid illuc venisset? Respondit suis cum sociis, venisse dicendi causa Strigoniensi Archiepiscopo, ut inquirat de sanctitate, & miraculis Sanctæ Margaritæ Virginis, nosque volumus pro ea testimonium perhibere. Tum infirma de somno evigilans, visionem suis consororibus significavit. Responderunt ei audientes talia, quod eadem hora Monasterium Archiepiscopus ingressus fuerat ad hujusmodi examen instituendum. Tum ægrota surgit statim e lectulo sana, & Archiepiscopum, adhuc in Monasterio commorantem, adit; visum narrat, miraculum integræ valetudinis receptæ refert, testimonium confirmantibus ceteris monialibus, quibus nota erat Sororis infirmitas, a qua virgo illa subito persanata fuerat. Atque ita gloriosissimus Martyr suis cum illustribus comitibus remuneratum voloit piæ devotionis affectum, quo se ac socios in propriis festivitatibus virgo regia Margarita glorificare studuerat. *Bolland. ad diem* 28. *Jan.*

13. Longa quum siccitate premeretur Tridentini populi terra, cælique prohibiti essent, ne super ea pluerent; Episcopus cum Clero ac tota civitate sanctorum undique limina visitabat, atque iram a Deo avertere multis precibus satagebat; nec tamen optatum consequebatur effectum. Appropinquante autem S. Laurentii festo, sollemnem indixit pro eodem die supplicationem ad implorandam apud Deum Martyris intercessionem. Quare idem Sacerdos & Pontifex, ipsa recurrente festivitate, congregato clero, & populo in Ecclesia S. Laurentii, quæ est Tridenti, inchoatisque ibidem precibus, consueto in supplicationibus processit ordine ad cathedrale templum. Et exauditæ sunt supplicum orationes. Opertum est cælum nubibus, quæ profusissimas dederunt aquas diu desideratas, queis arida terræ facies ejusque inferiora satiata fuere. Unde festum illud in posterum majori quam prius sollemnitate a Tridentinis celebrari consuevit. Quorum civis Bartholomæus Ord. Præd. scriptis miraculum consignavit libro *Epilogorum* in festa Sanctorum.

14. In apographo *passionali* pro Junio, & Julio, a Bibliotheca Leodiensi extracto (quæ est apud Patres Cœnobii S. Laurentii) Bollandistæ legunt: In villa de Hoeven quidam pater familias ad deponendum fœnum de pratis conduxerat falcatores. Illis ergo falcantibus in vigilia S. Levitæ, ubi tempus vespertinum advenit, quo per villas circumvicinas audiebatur tintinnabuli pulsus pro canendis vesperis almi Martyris, mox unus eorum ad socios inquit: Desistamus amore S. Laurentii ab opere; qnia jam pro vesperis festi editur signum æris Laurentianæ turris. At illi dixerunt: vade tu ad vesperas S. Laurentii; nos ceptum opus prosequemur. Mox ipse, opere derelicto, ad vesperas perrexit, dicens: Potens est Deus, & Sanctus Laurentius mihi reddere dimidiam dietam relicti operis. Et ecce die tertio, ad opus quum rediisset suum, quod reliquerat desistendo a labore Sancti Laurentii gratia; videt, quod sociis falcatoribus ultra in labore progressis, oportebat longe retro se solum falcare: propter quod ab illis deridebatur. Patienter nihilominus ferens risum omnium, & cachinnos; ubi manum ad falcem posuit, invenit ante se pendentem in surculo gramineo nummum miræ, & inusitatæ latitudinis aureum. Curvatis mox genibus,

nibus, Deum, in glorioso Martyre Laurentio, magno cum gaudio benedixit. Tum eo clamante, currunt socii, concurrit & dominus prati, vident miraculum: Omnes Deum, & Sanctum Laurentium benedicunt. Uxor autem possessoris prati ipsum aureum, a paupere inventum, emit fere marcha argenti (idest, libra uncearum duodecim) quam auri monetam illa mulier multis postea in testimonium ipsius miraculi ostendit. Scriptura autem ipsius nummi voce Teutonica, ut interpretatum est, hæc continebat: *Manus Dei me compegit, & in donum me redegit pauperi, qui non infregit diem Sancto celebrem*.

15. Ex eodem M. S. *passionali*, quidam pater familias in Hasbania Brabantiæ regionis ad messem colligendam curru in agrum abierat die vigiliæ gloriosissimi Martyris. Cumque majorem jam partem messis collegisset, advesperascente jam luce, unus vernaculorum ejus præter ipsius Parisfamilias voluntatem, & absque istius scitu, iterum ad agrum curru pergens, eundem oneravit frumento ex area; volens celeriter propter instantem pluviam triticum inferre in horreum. Quod ut Paterfamilias agnovit, omni, qua potuit, celeritate eum compescuit, dicens: Reduc equos in stabulum. Pœnitet me hodie tamdiu laborasse. Cui servus respondit: Ecce pluviosum tempus instat; melius est, ut fruges ducantur ad horreum. At ille, fac, inquit, quod dico; quia nec hodie quemquam meorum amplius laborare permittam. Currum cum frugibus Deo, & Sancto Martyri Laurentio committo. His dictis servus paruit, & equos in stabulum duxit, curru cum frugibus in agro relicto. Et ecce sequenti ad festum luce, postquam die decima, totaque nocte grandis pluvia terram, & segetes circumquaque inundasset, veniens Paterfamilias in agrum, invenit currum cum tritico sub dio relictum ita ab omni præservatum imbre, perinde ac si ne una quidem pluviæ gutta desuper descendisset. Idque ut vidit, Dominum in Martyre benedixit, & miraculum ubique ad Dei, ac S. Laurentii honorem divulgavit.

16. Ad violatores denique sollemnitatis nostri Sancti convertentes intuitum; legimus in supra citato codice, quod anno Domini 1465. in vigilia Martyris gloriosi mulier quædam de Brabantia, quæ Leodii moram traxerat per annos decem & octo, coram multis, qui ad beati Levitæ convenerant sollemnia apud Leodiense cœnobium, *S. Laurentii* nomine decoratum, asseruit, sibi die ipsa vigiliæ contigisse, quod jejunio comedendo frangens, collum ejus intumuerit; os vero in sinistrorsum latus versum sit; caputque in altum elevatum; ac dorsum miserabiliter curvatum: unde monstruosum de se præbebat spectaculum cunctis videntibus. Mater ejus vehementer clamare cepit, ac diversos invocare sanctos; sed quum nullum cerneret de sursum auxilium; considerans, vigiliam esse Martyris Christi, spe concepta, omni, qua potuit, devotione Sanctum Laurentium invocare festinavit: nec non filiam adhortata est, ut se eidem vel offenso Martyri devoveret, ejusque imploraret auxilium. Vovitque, ut si restitueret filiæ sanitatem, monasterii visitaret Ecclesiam, & oblationem offerret. Et ecce puella subito respirare cepit, & os ejus, collum, ac dorsum ad locum suum mirabiliter reverti, pristinæque incolumitati restitui. Votumque mulier adimplevit, & imaginem Beato Martyri obtulit; nec non multis cum lacrymis ipsa juvencula Deo & Sancto Laurentio gratias egit. Mater autem coram omnibus, quæ filiæ acciderant, enarravit eadem in Ecclesia. Dieque altera coram toto conventu, Monachis convocatis S. Laurentii Leodiensis, ejusdem prodigii narrationem repetivit.

17. Simile quid evenit alteri mulieri, cui nomen *Mathildis*. Hæc enim solita erat referre, quod juvencula quum esset, & secundum desideria sua viveret; exhortationem jejunandi eadem in vigilia S. Laurentii respuens, ait, se jejunare non posse. Cumque jejunium frangere cepisset, panemque manducare; os ejus versum est ad latus, & ad collum usque distortum. Ad hæc facti pœnitens, Sanctum Laurentium invocavit, veniam petens; votumque vovit, quandiu viveret, nomquam se fore legem jejunii transgressuram, immo ipso festivitatis die nec panem comesturam. Ita cælitus ore, ut prius erat, composito, Deum in Sancto suo benedixit, & quod voverat exacte servavit. *Cit. M. S. Passion.*

18. In quodam pago Zelandiæ juxta villam, quæ dicitur *scerpenisse*, agricola quidam in festo S. Laurentii, posthabita illius diei, quæ debetur, observantia, mane consurgens, quum cælum rubicundum conspexisset, imbrem imminere suspicatus est. Quapropter celeriter curru ad agrum contendit, ut collectis iis, quæ sub dio reliquerat, sub tectum asportaret; quibus locatis, cogitabat posse ad missam audiendam tempestive occurrere. Sed quum in colligendo multum temporis consumsisset, ac multiplici ære campano pulsato ad convocandos fideles pro missæ auditione, ipse rusticus suo deditus operi, ad sacrum pergere minime studeret, ut prius in corde suo proposuerat; onerato tandem curru, ad domum reverti curabat. Idque videntes, increpabant eum, quod S. Martyris festivitatem violaret. Villicus autem factus tamquam surdus, exprobantiom voces non audiebat, suamque, neglectis reprehensionibus, viam prosequebatur. Et ecce inopinato Divina virtute

currus permansit immobilis, nullaque vi ultra potuit dimoveri. Quod ut vector expertus est, vehementer expavit; ac majora sibi mala metuens, Beatum Laurentium invocavit; despondítque, se in posterum nunquam ejus violaturum sollemnitatem. Tum solutis animalibus, onustum dimisit in via currum. In crastinum vero, iterum junctis animalibus, ad currum rediit; conatusque ad horreum ducere, neutiquam id assequi poterat; adhuc enim vehiculum immobile permanebat. Quamobrem sacerdotem sibi advocari fecit, missamque in honorem S. Laurentii celebrari petiit: qua peracta, junctis denuo ad currum animalibus, tanta illum celeritate ad horreum perduxit, perinde ac si nullo esset rerum pondere gravatus, stupentibus omnibus, qui ea mirabilia viderunt, vel etiam audierunt. *V. Bolland. ad* x. *Aug.*

19. In Hasbania juxta S. Trudonem, villa est, *Bruysten* appellata, in qua Ecclesia erecta est, Beato Laurentio sacra. Quum in festo ipsius perillustris Martyris multus populus e circumvicinis villis ad sollemnitatem ejusdem circumquaque illuc concurreret ad sua persolvenda vota; sanctique Levitæ suffragia imploranda; rusticus alter reverentia illius sacræ diei minime permotus, ad colligendas fruges curru tendens in agrum, manum ad laborem admovit; nil veritus Martyris offensam, violatamque istius sollemnitatem, collectisque frugibus, ac in curru positis, ex agro redibat, onustam ducens carrucam; ut in suum inferret horreum. Cumque in villam pervenisset, multi scandalum passi, quod miser ille non servaret Martyris festum; reprehendebant eum, hortantes, ut resipisceret, meritumque Martyris imploraret, ne ira & flagellum Dei super se descenderet. Ille autem nihil hujusmodi pertimescens, ultra progrediebatur. Cumque transiret ante Ecclesiam S. Laurentii, ubi populus cum gaudio sollemnia Beatissimi Levitæ celebrabat, subito, cunctis videntibus, fulmen de cælo cecidit, præfatumque currum cum frugibus concremavit. Quo viso, nimius eum horror invasit, ac humi prostratus, toto corde a Deo, & glorioso Martyre veniam postulavit. Vota offenso Potenti fecit, fideliterque reddidit. Insuper de carbonibus ejusdem conflagrati currus secum usque ad Laurentianam Ecclesiam Leodii peregrinus deportavit, ac omnibus prope & longe habitantibus miraculum divulgare non omisit. *Vide ibidem penes Boll.*

20. Mabillonius in actis Sanctorum Ord. S. Bened. tom. 2. ex libro Anonymi Monachi Dervensis, jussu Bernonis Abbatis conscripto, De miraculis S. Bercharii, hæc refert: feriatus dies fuerat Sacratissimi Martyris Laurentii, cujus solemnitas totum Orbem gaudio repleverat. Qua die quidam miserandus homuncio, nesciens sibi, sed irrationabilis uti asinus vivens, messis campum, quo immitteret falcem, ingressus, dum insisteret incisioni, unus ex manipulis manui adstringitur intrinsecus, quem nullo modo valuit abjicere; quoniam nec manum aperire poterat, neque unam ex spicis, quas duritie articuli manus impresserat, expellere quibat. Angustia itaque ingenti perterritus, ad mansionem dirigit gressus. Vicinorum consilio diversa circumire suadetur loca sanctorum; neque nisi post longas peregrinationes ad diversa sanctuaria, longosque exantlatos labores, quum ad sepulcrum pervenit S. Bercharii Abbatis, & Martyris, ibique orasset, istius sancti suffragio Beatissimus Laurentius placatus, violati sui Festi injuriam illi condonavit; rusticique manui motum concessit, quo miser ille spicas projicere potuit, omni penitus impedimento solutus.

21. Presbyter quidam venerabilis, *Bokeus* nomine, in peregrinationibus S. Othonis, Episcopi Bambergensis, pro Evangelii dilatatione comes, iter faciens die festo S. Laurentii, quum per quandam possessionem transiret; ut ibidem plures vidit rusticos spicas metentes, nullo ad sollemnitatem Martyris habito respectu, exclamare cepit, dicens: Miseri, quid agitis? Hodie natalitius dies est Beati Laurentii Martyris, qui totius Ecclesiæ summa veneratione celebratur; & vos insensati hunc violare diem præsumitis? Excusaverunt se rustici, respondentes, ob necessaria suis domibus providenda ad hujusmodi compelli laborem. Replicavit Presbyter, spiritu Dei fervens: Non impune vobis violatam sollemnitatem ituram; sed quæ illicite messuistis, igne cælesti, consumenda noveritis. Vix relata verba protulerat, ecce ignis de Cælo decidit, tactasque messes eorum, usque ad favillam absumsit. Et qui sponte a labore desistere noluerunt, quieverunt inviti. Ad tale auditum prodigium incolæ illius loci permoti, S. Laurentium Martyrem sequentibus temporibus magna in veneratione habuerunt. A multis scriptoribus fuit istud miraculum scriptis commendatum, de quo & Bollandistæ agunt in vita S. Othonis Episcopi die 2. Julii.

22. *In cit. Passion.* coram iisdem Patribus, mulier quædam in ejusdem Martyris festivitate quum panes ad vendendum non amplius haberet, æstu avaritiæ succensa, cogitare cepit, quid esset agendum; videlicet num ipsam sollemnitatem adeo celebrem custodire per laboris abstinentiam expediret; an vero coquendos præparare panes? Quumque animi cogitationibus fluctuaret, tandem cupiditate pecuniæ victa, manum apposuit ad laborem; successoque clibano, farinæ aquam miscuit, massamque subagitavit; de qua dum panes formare vellet, illico sanguis effluere cepit ex eadem massa subacta,

cta; quod illa videns, vehementer expavit. Quare familiam convocans, quod sibi contigerat, enarravit, sanguinemque e massa fluentem ostendit. Tum vovit coram omnibus, qui aderant, se deinceps Martyris sollemnitatem perpetuo servaturam, nullo penitus admisso labore. Multique ad hujusmodi spectaculum accurantes, Deum in Sancto tam eximio glorificaverunt.

23. Ambrosius Morales chronicæ generalis Hispaniæ lib. 4. cap. 46. narrat, quod Salmanticæ, ipse quum juvenili esset ætate, accidit, ut vir dives, & nobilis, cui nomen *Medrano*, duos quum haberet equos, quorum onus erat propter elegantiam, & formæ venustatem ab omnibus urbis incolis spectatus, magnaque apud eos in æstimatione, hunc die Sancti Laurentii miserit Dominus, ut solea ferrea calcearetur. At faber, equos calceare solitus, ob Sancti Laurentii festivitatem, quam peculiariter reverebatur, misit ad divitem, qui diceret, ut equo altero ea die uteretur, & in crastinum recepisset transmissum calceatum. Nolebat enim artifex sub tali festo dare vel paullulum operam actui servili. Vir autem nobilis, responso accepto, in sua obstinatus sententia, equum remisit ad fabrum; deditque in mandatis, ut is sine mora illum calcearet. Opus perfecit artifex, & equum ad dominum suum direxit. At quum idem rediret equus, superventus torminibus ventris, prolapsus est in via, neque ullis fieri potuit remediis, ut a doloribus eximeretur, sed duarum horarum spatio mortuus, in domum viri nobilis pervenire nequivit. Subdunt Bollandiani „ M. S. „ nostrum, quod Cæsaraugusta accepimus, aliud „ ex Bagata tom. 1. lib. 2. cap. 1. num. 20. „ narrat exemplum de irreverentia erga Sancti „ festum punita, ac deinde alia duo in eodem „ M. S. referuntur „. Quæ tria tamen exempla typis edere omiserunt.

24. Georgius Crugerius Soc. Jes. In sacris pulveribus ad diem x. Augusti scribit: „ Non „ semel Laurentius, cum ejus festam memo„ riam quidam profanarent apud Bohemos, pro„ digiosis etiam ultionibus in ejusmodi patrato„ res desæviit. Infra Litomerzicium in quodam „ pago femina eodem die pinsens panes, loco „ eduliorum lapides duros invenit. Zdencko Ko„ sta Cuttenbergæ, quum juberet monetam si„ gnari eodem die festo, nemine alio ex adstan„ tibus tacto, ipse a fulmine deciduo ita signa„ rus est, ut protinus expiraret. Circa annum „ Christi, ut legere fas est apud Helmoldum „ in Melchiore Goldasto de Regno Bohemiæ: „ *Contra totam gentem nostram inimicum fuis*„ *se Laurentium deprehendimus* „. Suademur, id deprehenderint suæ nationis gentes, quia non ea, qua par erat reverentia Festum tanti Martyris observaverint, aut aliter in istum potentissimum Martyrem quoquo modo injurii fuerint. Injuriarum siquidem is ultor est maximus; ut ex aliis exemplis infra videbimus, juxta quod exigent rerum tractatus. Ex his autem, quæ produximus, compertum satis habemus, quot mirabilibus suam Deus explicaverit voluntatem, ut fideles omni honore, ac reverentia suscipiant hujus almi Martyris Festum: quibus præmiis observatores, quibusque pœnis affecerit transgressores. Et notandum est valde, inter prodigia, quæ ad deterrendos violatores facta sunt, nonnulla evenerint aliquibus, neutiquam dantibus operam rei, festo die prohibitæ, ut apud doctores morales est panes coquere, vel prævisa pluvia, frumentum sub tectum inducere, ne damnum dominus ejus patiatur, & alia id genus agere. Queis evidenter erudimur, peculiariter Dei zelum fervescere, quum sermo est de Laurentianæ sollemnitatis observantia; quam, videtur, custoditam velle rigidiori quadam lege præ ceteris sanctorum; immo & sui ipsius festivitatibus, in cujus doctrinæ comprobationem, habent ipsa miracula linguam suam, qua instruamur. Ceterum si mere custodientibus nataliria ejus distincto aliquo devotionis signo, collata notavimus munera etiam temporalia; quomodo beatos non eos dixerimus, qui toto nisu, pro ut vires suppetunt, celebrare contendunt sollemnia ejus speciali sacræ pompæ apparatu, aliisque triumphi demonstrationibus; dumtaxat, quod exterius gerunt, interiori compleant devotionis affectu? His tamen beatiores erunt, qui omni tempore per illius virtutum imitationem eidem indesinenter diem festum agunt. Multi, ac multæ dicent, facultates nobis desunt; aliquid pro illius expendere gloria non valemus. Nemo autem dicere poterit, ferventer natalem ejus celebrare non possum; vel aliquam ejus imitari virtutem. Intra nos est enim, quæ pia potest esse, voluntas, pium & cor. Unde hac in sollemnitate quondam exhortatus est populum Chrysologus, prædicans: *Ferveat oratio, & festum Martyris celebretur: Sed ut non sit inanis, qui celebrat, imitetur*. Nimirum juxta propriam conditionem, ac virium possibilitatem.

25. In hoc genere sanctificandi Festum S. Laurentii admirabilis potius, quam imitabilis dicenda est Beata Villana Bottia Prædicatorum Ordinis Soror, ut videre licet apud Bollandistas sub die 26. Augusti ex Chronico Modesti. Hæc suæ sospitatis impariens in præsenti vita, dum Beatissimi Martyris sollemnitatem instare animadverteret, Dominum deprecata est, particeps ut fieret dolorum, ac pœnarum ejusdem Sacratissimi Levitæ, in craticula parientis. Exaudivit eam Deus. Nam statim febribus ardentissimis correpta fuit: Unde testata est, se num-

numquam in sua carne tale incendium senserit: sicque variis pœnarum generibus voluntarie assumtis, sacrum ejus corpusculum martyrio consummavit, decessitque a sæculo die prædicta anno Domini 1360. Scribuntque historici, super corpus ejus, nondum ad sepulcrum delatum, pluisse manna, & floribus.

26: Sanctam Catharinam Adurnam, in cathedrali S. Laurentii Ecclesia quondam baptizatam, pari gratia honestavit Deus. Interpositis namque plurimis Angelorum apparitionibus, inter alia tormenta, quæ subire voluit eam Dominus, illa fuerunt craticulæ Sancti Laurentii: cujus aspectu in cælestibus frui meruit, hinc migrans anno salutis 1510. Sed hæc inusitata sunt spiritus prodigia, quibus Omnipotens dignatus est conformes Martyri reddere prædilectas quasdam animas, in cultu ejus ferventissimas: quanquam persuasum habeamus, verisimiliter eas neque diuturnitate, neque intentione, neque multitudine dolorum affectas fuisse, uti summus hic Martyr in sacro suo corpore pro Domini gloria exercitus fuit odientium manu carnificum. Cui plurimo fuit opus miraculo, ut superviveret; quemadmodum proprio octavimus loco, Dei potentia, ac sapientia ita disponente; quatenus inter omnes pro Christi honore patientes evaderet singulare spectaculum, quo sibi cederet palmæ, coronæque primatus. Ab his tamen postremis exemplis concipere aliquid fervoris possumus; cujus rei gratia non ea prætermittere cogitavimus, licet infirmitas nostra tam alta imitationis petere non præsumat.

CAPUT III.

De Monumentis perpetui Laurentiani cultus Romæ præstiti, quæ ad sacrosanctam Patriarchalem ejusdem Martyris Basilicam pertinent.

POstquam de iis egimus, quæ ad sollemnem spectant cultum Levitæ Beatissimi triumphali ejus die x. Augusti; æquum est, nosse quei majorum nostrorum studium eo præsertim incubuerit solicitudine multa, videlicet ne memoria ejus una tantum luce præstricta foret; sed perpetuo vigeret lumine in credentium mentibus. Quare magnam adhibuere curam per sacrarum ædium erectionem sub ejus nomine, aut per alia stabilia pietatis monumenta, ut omni ævo floresceret gloria ejus. Considerabant enim, valde parum foret, si per totius anni circulum una solum die, quantavis potiori sollemnitate observata, ejus meritum recoleretur; nisi diebus singulis extarent signa, quibus Christi fideles memores esse possent beneficiorum ejus, quæ sua passione, suisque validissimis post triumphum intercessionibus apud Deum toti est Ecclesiæ perenniter impertitus. Insuper, ut pro acceptis gratiarum referre valerent actiones, sicuti & pro accipiendis publice paterent sacra loca, in quibus præpotentem hunc Martyrem ad ceterorum ædificationem orare possent; quatenus ipse Martyr ab omnibus invocatus, ipsis auxilio sit in omni necessitate & angustia: quæ in hac fletus valle sæpe sæpius mortales premunt. Quare innumeras pene sacras ædes totum per Orbem ejus sub titulo erigere curarunt; haud vulgarem ipsius gloriam indicantes. Et quia in Religionis negotio Romana Civitas caput est Orbis, ceterarumque urbium magistra; consonum est circa cultum id genus eam in exemplum primo loci universis populis proponamus.

2. Sed quia plurima in eadem alma Urbe sunt ejusmodi pietatis monumenta, congruum est, exordiamur ab ejus extra muros Basilica, quæ propter suæ dignitatis excellentiam reliquarum sacrarum ædium, sub *Sancti Laurentii* titulo erectarum, caput dici potest, ac princeps, non solum quia Romano Pontifici proxime subjecta est; sed etiam quia Cryptam in se complectitur Tiburtinam, in qua pretiosissimi ejusdem Martyris corpus feliciter requiescit ex die, qua de craticula sublatum, Justini & Hippolyti manu illuc fuit honore debito tumulatum; ut cap.v. 2. lib. Act. communi, constantique scriptorum calculo retulimus num. 9. de quo S. Augustinus serm. 302. scripsit: *Quis ibi oravit, & non impetravit?* Ante quem Prudentius cecinerat hymno sæpe citato, strophа 142.

Quid quisque supplex postulat,
Fert impetratum prospere:
Poscunt licenter, indicant,
Et tristis haud ullus redit.

Iccirco jure merito idem sanctus Vates habitatores Urbis *septies* hac ex causa *beatos* appellat, quod prope tale Sanctuatium commorentur, ita canens stropha 133.

O ter, quaterque, ac septies
Beatus urbis incola,
Qui te, ac tuorum cominus
Sedem celebrat ossium.

3. De hac ergo celeberrima Sancti Laurentii Martyris in terris sede, quæ inter quinque urbis Patriarchales Basilicas recensetur, juxta Baron. ad ann. Chr. 1057. num. 19. & 20. Spond. epith. ad idem ann. num. 3. Domin. Macri verb. *Patriarchium*, aliosque sacræ Urbis scri-

fcriptores: quæque, ut Panvinius lib. de VII. Urbis Ecclefiis refert, tota olim muris in modum Caftri circumdata erat, pag. mihi 291. adducere juvat, quæ Ciampinus babet *De facris Ædif.* inquiens „ Quod inter Conftantinianas „ Bafilicas hæc adnumeranda fit, minime eft „ ambigendum, quum in Pontificali libro, & „ in Beati Silveftri vita legatur: eodem tempo- „ re Conftantinus Auguftus fecit Bafilicam Bea- „ to Laurentio Martyri via Tiburtina in agrum „ Veranum fupra arenarium cryptæ, & ufque „ ad corpus Beati Laurentii Martyris; in qua fe- „ cit gradus afcenfionis & defcenfionis: in quo „ loco conftruxit abfidam & exornavit marmo- „ ribus porphyreticis, & defuper locum claufit „ de argento, & cancellos ex argento puriffimo „ ornavit, qui penfant libras mille. Et ante „ ipfum locum in crypta pofuit lucernam ex „ auro puriffimo lichnorum decem, penfantem „ libras triginta. Coronam argenteam cum del- „ phinis quinquaginta, penfantem libras trigin- „ ta. Candelabra ærea duo in pedibus denis, „ penfantia fingula libras trecentas. Ante cor- „ pus Beati Laurentii Martyris argento clau- „ fam paffionem ipfius, figillis ornatam cum „ lucernis byffinis argenteis, penfantibus fingulis „ libras quindecim. Donum, quod obtulit pa- „ tenam auream penfantem libras viginti, pa- „ tenas duas, penfantes fingulas libras 30. fcy- „ pum ex auro puriffimo, penfantem libras 15. „ fcyphos argenteos duos penfantes fingulos li- „ bras 10., calices minifteriales argenteos de- „ cem, penfantes fingulos libras 20.. Amas ar- „ genteas duas, penfantes libras 10. Phara ar- „ gentea 30. penfantia fingula libras 15. Metre- „ tum ex auro penfans libras 150. „. Hactenus ex Anaftafio Bibliotbecario Ciampinus; addens poft pauca „ fuadente igitur S. Silveftro, Bafili- „ cam hanc Conftantinum ædificaffe, Panvinius, „ & alii exiftimant „ nempe relatore Sancto Damafo in vita Silveftri: a quo Pontifice creditur etiam confecrata. Cujus dedicationis feftum celebratur die decima menfis Maji. Ignotum eft autem, utrum nec ne dies citatus dedicationis fit illemet, quo Silvefter primævam Bafilicam confecravit. Quum enim Placidiæ tempore ampliata fuerit, ac fub Honorio III. renovata, verifimile cenfetur, Conftantiniano demolito templo, novum fuerit confecratum: uti contigit Lateranenfi fub Benedicto XIII., licet is fervatum voluerit antiquæ confecrationis diem; neutiquam obftante, quod in Aprili, dominica in albis ejus confecrationem peregerit. Fieri quocirca potuit, id ipfum pro die confecrationis Laurentianæ Bafilicæ, nimirum Prædeceffores ejufdem Benedicti fervandum duxerint; ut primævæ dedicationis memoria, Silveftri manu actæ, apud futuras generationes permaneret. Sed quahitercunque res fe habuerit, præftat, audiamus difficultatem, quam Bollandiftæ movent circa primam Conftantinianam ejufdem Bafilicæ conftructionem.

4. In Commentario namque prævio ad Martyris acta §. 1. num. 7. inquiunt: „ Relictus vi- „ detur aliquis dubitandi locus, an Ecclefia ifta, „ cujus conftructionem Conftantino tribuit Ana- „ ftafius, ædificata non fuerit a Juftiniano I. fe- „ cundum ea, quæ Placida ejus filia circa ædem „ illam feciffe traditur. Baronius quippe in Ap- „ pendice tom.12. Annalium fubnexa pag.898. „ ad annum 461. *Curavit*, ait, *S. Leo*, *ut ea-* „ *dem Placida Bafilicam S. Laurentii in agro* „ *verano in meliorem formam reftitueret*, „ *& ornaret*. Et mox profert ex infcriptionibus antiquis apud Gruterum pag. 1173. num.1. „ hos verfus:

Gaudet Pontificis ftudio fplendere Leonis
Placidiæ pia mens, operis decus omne patet.
Demovit Dominus tenebras, ut luce creata
His quondam latebris, fic modo fulgor ineft.
Anguftos aditus venerabile corpus habebat
Huc, ubi nunc populum largior aula capit.
Eruta planicies patuit fub monte recifa,
Eftque remota gravi mole ruina minax.

5. Bollandiani tamen fcriptores gratis dubitantem hac in re Tillemontium fequuti funt; quum nullum pro eodem dubio folidum militet rationis fundamentum. Tota namque apparens vis difficultatis in eo eft, quod infcriptio habet, fuiffe in latebris tenebras, quas fub Placidia folis depulit lux. At oppofitores animadvertere debebant, duo beneficia, quæ Placidia (non ut ajunt, filia Juftiniani, quæ longe poft Sanctum Leonem Magnum vixit, fed Theodofii I.) præftitit fancto eidem loco, nimirum in crypta unum ad ven. Martyris corpus, quem locum, anguftis dirutis aditibus, ampliavit, ut majorem reciperet lucem; alterum in fuperiori Ecclefia, quam dilatavit; uti non obfcure citati exprimunt verfus. Nam de *latebris* ajunt, quod tenebris involverentur: certumque eft, cœmeterii receffus, ubi erat contectum Sancti Levitæ corpus, obfcuritate laboraverit. Quandoquidem Conftantinus Magnus fervandæ antiquitatis ftudio intactum reliquerat cœmeterium in fua priftina ruditate; unice contentus, quod eædem latabræ argenteis tegerentur ornamentis. Placidia vero, S. Leonis hortatu, cryptam eandem, effoffa laterali humo, fepulcri locum decentius ampliavit una pariter cum ejus introitu, unde non-

nonnulla ibi affulgeret lux ab Ecclesia superiori, ut modo cernitur. Quam Ecclesiam Augusta Placidia, jam laudata, reddidit largiorem, ut populum posset capere quem Constantini templum capere nequibat. Idque manifeste declarant iidem versus, dum ajunt: *Nunc populum largior aula capit*. Etenim largior aula minus largam, ante ibi constructam, indicare videtur; *comparativum* namque sine *positivo* non intelligitur. Et ne grammaticalibus tantum institutionibus inniti videamur; Prudentium addimus, qui post Constantinum ante Placidiam floruit, nimirum annos circiter quinquaginta; & tamen de sacra eadem aula, diebus suis extante, mentionem facit stroph. 138. dicens: *Est aula nam duplex tibi, Hic corporis, mentis polo*. Tantum abest, eo loci nullum fuerit templum Sancto Laurentio excitatum ante S. Leonis, & Placidiæ tempora. Neque juvat effugium, quod Theodosius I. Placidiæ pater illud excitare potuerit; ejus vero filia in ampliorem redegerit formam; non inquam, juvat; quum adsertio ista nullo fulciatur documento, quo probetur, idem ædificium non Constantino, sed Theodosio tribui debeat. Sane Prudentius licet multos vixerit annos ad Theodosii secundi usque ætatem, uti Jacobus Tirinus in suorum scriptorum Chronico eum ponit ad annum 418. (quamquam alii velint ad 405. positum) indubitatum est tamen juvenilis fuerit ætatis, quum S. Laurentii composuit hymnum, multo prius quam esset declaratus poeta palatinus, nimirum quum non adhuc ex Hispania pedem extulisset, ut ipse fatetur cit. hymn. stroph. 135., ubi ejusdem aulæ sacræ meminit stroph. 132., velut rei multo jam tempore constructæ: scribit enim:

Vittatus olim Pontifex
Accitur in signum crucis:
Ædemque Laurenti tuam
Vestalis intrat claudia.

Ponamus igitur cum natum anno 330. circiter, & anno vitæ suæ 40. idest salutis 370. prædictum composuisse hymnum restantem, Ecclesiam S. Laurentii jam Romæ existentem: quei fieri poterat, ut istam Theodosius I. ædificaverit, qui non ante annum 379. in Orientem Imperii gubernacula suscepit, nec Romam venit ante an. 389., ut Augustinus Calmet in suo temporum rationario adnotat. Superest ergo, juxta Romanum Breviarium sub 18. Novembr. dicamus a Constantino magno eam fuisse Basilicam erectam, etsi ab ipsis exordiis non magnæ molis: *Cujus Imperatoris* (verba sunt Ecclesiæ) *tantus fuit ardor religionis, ut multas ubique terrarum extruxerit Ecclesias, & præsertim Romæ, in quibus fuerunt &c.... Basilica S. Laurentii in agro Verano &c.*

6. Confirmant thesim hanc nostram Damasi Papæ gesta; qui anno 369. creatus est Pontifex, & paullo post Theodosii I. provectionem ad Imperium mortuus, scilicet anno 384. Is enim fundaverit Ecclesiam S. Laurentii, quæ ab ejus nomine *in Damaso* vocatur, firmum est apud omnes scriptores. At quis unquam persuasum sibi faciet, beatum istum Pontificem, erga Sanctum Laurentium ardentissimo amore flagrantem, voluisse tot impensis templum eidem erigere in Urbe, ac eundem Sanctum nostrum ibidem constituere suorum peculiarium bonorum hæredem, eo videlicet tempore, quo, ut adversarii nostri sibi confingunt, nulla esset adhuc fundata Ecclesia extra muros in agro Verano; quum nondum Theodosius I., cui fundationem tribuunt, imperaret? Non enim Princeps iste regnavit in Occidente nisi anno 392. mortuo jam Valentiniano II., de cujus filia Galla Placidia, altera ab ea, quæ fuit Theodosii proles, in actis Sancti Damasi sermo est. Sane ratio, prudentia, & devotio tanti Pontificis exigebat, ut prius honestaret sepulcrum sanctissimi sui Patroni, erectione templi super illud; non humili, despectoque loco ipsum relinquere sine honore, & alibi fanum ejus nomini dedicare. Id porro gestum quum credere mens refugiat; omnino tenere debemus, Laurentianum extra mœnia Sanctuarium fuisse ante Pontificatum Damasi constructum; neque ab alio nisi a Constantino Magno, pro quo stat universitas scriptorum. Historiam namque alteram, quam unus, vel alter narrat, eandem videlicet Patriarchalem ædificatam fuisse a S. Gallicano, consulari viro, tempore Juliani Apostatæ merito Baronius rejicit uti commentitiam ad annum Christi 330. num. 51. Constat enim sanctum hunc virum non Romæ, sed apud Ostia Tiberina Ecclesiam Beatissimo eidem Martyri excitasse; ut non sit opus in confutatione fabellæ oppositæ immorari.

7. Refert commemoratus Ciampinus amplos proventus, quibus eadem Patriarchalis Basilica dotata fuit; peculiarique adnotatione dignum censeo, quod inter adsignatas possessiones illa inveniatur, quam Sancta Martyr Cyriaca sepulcro S. Laurentii donaverat, quamque persecutionis tempore Imperialis fiscus occupaverat. Siquidem Constantini edicto, ut liquet ex Eusebio lib. 2. cap. 39. sancitum fuit, ut domos, possessiones, agros, hortos, queis persequentium furor Ecclesias expoliaverat, fiscus Cæsareus iisdem Ecclesiis restitueret. Quod & exsecutionis mandatum fuit: unde usque hodie Cyriacensis possessio sub ditione ipsius Laurentianæ Basilicæ reperitur. Legis autem Constantinianæ verba idem Eusebius citato refert loco scribens: *Omnia, quæ ad Ecclesias recte visa*

fue-

fuerint pertinere, sive domus aut possessio sic, sive agri, sive horti, seu quæcumque alia, nullo jure, quod ad dominium attinet, immutato, sed salvis omnibus, atque integris manentibus, restitui jubemus. Eidem Sanctuario beatus Silvester PP. duas attribuit domos cum balneis, reddentes simul canonem annuum 239. solidorum, ut ex Anastasio transcripsit Labbæus tom. 1. Concil. Decr. Silvestri pag. 150. coram Cassio de Aquæduct. Rom. Urb. part. 2. Region. 5. num. XXVIII. §. 4.

8. Magna porro donaria, quæ Templo Martyris obtulit Constantinus Imperator ad ornandum illum sanctificationis locum, vix uno & altero ibi sæculo permanserunt. Conjiciturque, in Gothorum incursione, ac Urbis direptione anno Christi 410. sacram illam Basilicam expilatam fuisse. Nam constat ex Bibliothecario in Sixto III., quod is *Fecit confessionem Beati Laurentii Martyris cum columnis porphyreticis, & ornavit suggestum transennam, & altare, & confessionem S. Mart. Laurentii, de argento purissimo, fecit altare pensans libr. 50., cancellos argenteos supra platonias porphyreticas, pensantes libr. 300., absidem super cancellos cum statua B. Laurentii M. argentea, pens. lib.* 200. At si tempore Sixti III., qui Pontificatum gessit anno 432. Confessio Martyris argentea, Constantioi Magni expeosis elaborata, ibidem adhuc permansisset, non eam illic fieri curasset Sixtus. *Confessionis* etenim nomine, adducto in testimonio, non aliud venit nisi sepulcrum, ut Macrius in Hierolex. advertit: ipsamque thecam argenteam sigillis clausam Anastasius in Constantino *Passionem S. Laurentii* appellat. Quocirca nullum superesse dubium videtur, quod in prædictorum Gothorum irruptione Sanctuarium illud cum aliis multis ingentissimum auri, & argenti detrimentum subierit, per ea, quæ retulimus ex Ciampino numer. 3.

9. Novis dein beneficiis eodem quinto sæculo a Romanis Pontificibus illustratum fuit Templum. Hilarius namque Pontifex, qui Archidiaconus Leonis magni quondam extiterat, in cujusque proxime successit locum anno 261., teste Anastasio: *Fecit ad Beatum Laurentium Martyrem Scyphum aureum cum gemmis prasinis, & biacynthinis, pensantem libras quatuor. Lucernam auream lychnorum decem, pensantem libr. quinque, lampades aureas duas pensantes singulas libr. 1. Pharacantharam auream, pensantem lib. 2. turrem argenteam cum delphinis, pensantem lib. 25. scyphos argenteos tres, pensantes singulos lib. 34. Calices argenteos ministeriales duodecim, pensantes singulos lib. 2., altare argenteum, pens. lib. 40. lampades decem argenteas, pens. lib. 2. Amas argenteas duas, pens. lib. 10., Pharancanthara argentea decem pensantia singula lib. 10. Ministeria ad Baptismum argentea lib. 10. & alia cerostata ex ære confecta*. Idem item Hilarius, priusquam fieret Pontifex, in honorem S. Laureotii Monasterium in exquiliis erexit, ut eruit ex Anastasio Blanchinus, alterum vero Patriarchali adoexum Basilicæ, postquam esset Pontifex renuntiatus. Inventique suot hac nostra ætate in horto apud S. Eusebium parietes Ecclesiæ Sancti Laurentii cum priori adjacenti ædificio Monasterii; effossa item humo ad palmos viginti circiter, extractæ inde sunt columnæ, & epistylium, ab Hilario tum Archidiacono in Sancti honorem erecta. Quod epistylium in collectione lapidearia Eminentissimi Cardinalis Alexaodri Albani hanc præ se fert inscriptionem.

AUXILIANTE D̄N̄O D̄Ō N̄P̄ X̄P̄Ō, ORANTE

BEATO LAURENTIO MARTYRE, HILARUS ARCHIDIAC. FECIT

Præterea tum S. Sixtus III., cujus Archidiaconus fuit Leo magnus, tum relatus S. Hilarius tanta erga Levitam sanctissimum pietate floruerunt, ut exemplum decessoris sancti Zosimi sequentes, sua corpora sepeliri mandaverint apud ejusdem Martyris sepulcrum; ne vel mortui divellereotur ab eo. Eodem in Templo humatum quoque fuit sæculo XI. corpus Damasi Papæ II., qui Præneste diem supremum clausit; inde ad Patriarchalem istam translatus, indubitanter ipsius morientis Romaoi Pontificis dispositione.

10. Sanctus Pontifex Simplicius, qui proxime Hilario successit, instituens Pœnitentiarios Presbyteros apud Sanctum Petrum in Vaticano, & S. Paulum in via Ostiensi, condecoratam quoque voluit paribus Ministris Laurentianam istam Basilicam, *ex Anastasio in Simplicio*. Construxitque apud easdem tres Basilicas cubicula pro illorum mansione, quibus pro qualibet hebdomada dimissis, succedebant alii. Eorum erat munus administrare Baptismatis, & Pœnitentiæ sacramenta. Pro S. Petri Basilica deligebantur ex sexta, vel septima Urbis regione Sacerdotes; pro altera S. Pauli ex prima; pro Martyris Æde ex regione tertia. Addidit Sanctus Symmachus his tribus Patriarchalibus Templis habitacula pauperum, ubi deberent ii recipi, & hospitari. Sedit post Symmachum S. Joannes Papa & Martyr, qui ab Imperatore Orientis Justino pretiosis, ac copiosis affectus donis, ea in tres divisit partes, (quemadmodum in ejus actis 27. Maji habent Bollaod.) unam ad Sanctam Mariam majorem, alteram ad S. Petrum, tertiam ad Sanctum detulit Lau-

 ren-

rentium. Hujus inferioris Sanctuarii parietes Pelagius II., Gregorii magni decessor, ad imitationem Anastasii Papæ II., qui sæculo quinto floruerat, contegere argenteis tabulis curavit; ut Floravantes Martinellus in sua Roma ex Ethnica sacra notat pag. 135. S. Leo III. argenteum Martyris sepulcrum custoditum fecit veste alba *de stauraci Chrysoclaba*, inquit Bibliothecarius, idest clavis aureis ornata, margaritisque distincta: nec non alteram novam Martyris statuam argenteam erexit. Decrevitque ad augendam magis erga præcelsum hunc Martyrem populi devotionem, ut feria quarta vigilia Dominicæ Ascensionis clerus, populusque Romanus quotannis exiret in publica Rogationum supplicatione ab Ecclesia S. Crucis, dicta *in Hierusalem*, & cum hymnis & canticis sanctorum recitans litanias, pergeret ad eandem S. Laurentii Patriarchalem. Quocirca viii. sæculo etiam Hadrianus I. (quem nonnulli *Sanctum* appellant) innovavit, & restauravit magnam porticum, ab Urbis porta protensam usque ad commemoratam Basilicam, quo posset commodius sive biemis, sive æstatis diebus confluere populus ad venerandum Beatissimi Levitæ corpus. *Anast. in Hadriano*. Adjicit Severanus *de Septem Urbis Eccl.*, tectum ejusdem Ecclesiæ, quod restauraverat S. Gregorius II., scalasque cœmeterii de novo confecit. Aureum etiam calicem cum patena librarum quindecim, aliaque ornamenta eidem Templo dono dedit. Item ex codice Thuano Anast. deprehenditur, fecisse in Confessione Beati Laurenti statuam ejusdem Martyris ex auro purissimo, pensantem libras quindecim. Tantusque fuit hujus summi Pontificis fervor erga magnum hunc Sanctum, ut præter enumerata pro Patriarchali beneficia, ad alias quoque sub ejusdem titulo Ecclesias intra Urbem honestandas suum converterit animum. Unde tectum renovavit Ecclesiæ Sancti Laurentii *Ad Taurellum*, & super ejus altare vestem de quadruplo obtulit. Similiter tectum Sancti Laurentii *in Damasa* renovavit, vestemque *de stauracio* super altare præsentavit. Refecit ejusdem Martyris Templum, dictum *in Formaso*, sicut & alterum *in Lucina*. Præterea Laurentianum Monasterium, *in Palatinis* nuncupatum, nec non alterum Sanctorum Laurentii & Hadriani, quod, in ruinis, derelictum a Monachis, marcescebat, ac in laieorum fuerat conversum domos, refecit. Restaurato vero Monasterio, & Ecclesia, piissimus Pontifex hanc saeravit, multisque donis in auro, & argento, aliisque monilibus, peculiis & fundis eam dotavit. V. Baron. ad annum Christi 795.

11. Sæculo ix. S. Leo IV., ut in istius legitur vita penes Bolland. sub 17. Julii, quum die quadam ad sepulcrum B. Laurentii Martyris venisset, ut more solito suam orationem expleret; diligenter inquirere cepit, ac dicere: Quot Monachi quotidianas heic laudes omnipotenti Deo persolvunt? Tunc ii, qui aderant ex Monasterio, beato Pontifici retulere, quod a quibusdam ejus prædecessoribus duo ibidem Monasteria fuissent constructa; sed ob paupertatis incommoda in desolationem redacta sint. Mox autem Pontifex almificus, superno nutu compunctus, Monasterium restaurans, muneribus ac divitiis locum plenissime honestavit. In quo plures etiam Græcæ nationis instituit monachos, qui Deo in suo Martyre die noctuque laudes canerent. Iidemque Bolland. cap. 7. de eodem S. Leone IV. subdunt: *Idem almificus summus Præsul, sancti amore ductus, & bonis affectus moribus, fecit in Ecclesia B. Martyris Christi Laurentii, sita foris murum civitatis Romanæ, vestem de serico mundo cum aquilis, habentem tabulas auro textas tres, ex utraque parte martyrium prædicti Martyris depictum præ se ferentes. Insuper thuribulum obtulit argenteum exauratum suo cum aperculo, habens catenullas & bullas per gyrum, pens. libr.6.* Hunc S. Pontificem alter ejusdem nominis *Sanctus*, appellatus *Leo IX.*, Comitis Daspurgensis filius, avita suorum erga sanctissimum Martyrem pietate imbutus, signa peculiaris amoris in ejusdem Martyris Ecclesias ostendens, feliciter est imitatus. Quemadmodum infra, quum de Abbatialibus S. Laurentii Ecclesiis sermo erit, ipsiusmet documenta monstrabunt. Ad rem interim præsentem dixisse sufficiat, quod Basilicam Laurentianam extramuraneam excolere non prætermisit. De quo Bollandiani ad diem 19. Aprilis narrant, quod dum Paschalibus sollemniis apud Sanctum Laurentium esset celebraturus Divini sacramenti oblationem, inter sacra mysteria quandam ei mulierem, quæ nefario spiritu obsessa, mentis amiserat sanitatem, obtulerunt. Pontifex vero super eam edito crucis signo (ut olim in cæcis illuminandis Laurentius agerat) feminam a Demonio liberavit, sanæque menti restituit. Vixit hic Pontifex sæculo xi.

12. Sæculo autem xii. Clemens III. Pontifex maximus claustrum Monasterii, adnexi eidem Basilicæ, *ordinavit*, ait Floravantes pagina 135. Fortasse, quia non erat bene dispositum, ut deceret illius Sanctuarii exteriorem decorem. Nam claustrum ibidem fuerit ab antiquissimis longe ante temporibus, nulli dubium est. Ut enim liquet ex adnotationibus Petri, & Francisci Pithæi ad jus Canonic. part. 2. decret. Ca. xii. quest. 1. cap. 3. *Eugenius II. anno 816. Claustra pro Ministris Ecclesiæ ordinavit in Concilio Romano*. Innovavitque constitutionem S. Leo IV. Magis, quod præfatum Monasterium Clementis III. tempore rigida cluniacen-

niacensium disciplina regebatur; ex quo jam duo summi Pontifices prodierant, nimirum Gregorius VII., qui fuerat ejusdem Cœnobii monachus; dein Papa ex anno 1073. ad 1085. & Paschalis II. ipsius Monasterii Abbas, creatus tandem Pontifex 1099., regnavitque ad annum 1118. Quod ergo Floravantes inquit, *Clemens III. claustrum ordinavit*, sic intelligendum videtur, nempe in meliorem reduxit ordinem, sive ut Pancirolus habet: *Claustrum refecit*: sive ut Panvinius ex Martino Polono scribit: *A fundamentis claustra Monasterii renovavit*.

13. Sæculo XIII. Cencius Camerarius, electus Pontifex post Innocentium III., vocatus *Honorius III.*, sacram Basilicam renovavit, ejusque opera principalis Templi porta, una cum porticu fulta columnis, constructa est; ac Monasterium restauratum. Immo Ciampinus cap. 11. refert, ampliasse ipsum Templum ab arcu majori ad januam usque, tribus distinctum alis: ubi & coronavit Petrum Antissiodorensem cum sua Conjuge Jola in Orientis Imperatorem, priusquam iste proficisceretur, Constantinopolim versus; ut communiter Historici tradunt. Hoc est ædificium, quod diebus perseverat nostris. Columnas 22. jonicas obtinet, duodecim doricas, quibus decem aliæ superpositæ sunt, mediante corona inter superiores, & inferiores, presbyterium a dextris, ac sinistris complectentes. In inferioribus duæ cernuntur columnæ cum epistyliis, in quibus apparent imagines trophæorum. Sedilia cum Pontificia Cathedra sunt marmorea, commissis vatii coloris lapidibus. Pavimentum pariter marmoreum tessellatum, usque ad Templi januas. Suggestus e viridi, & purpureo marmore cum notis Ægyptiis in basi. Ara maxima (in qua soli Romano Pontifici jus est sacra mysteria celebrandi) super fornicem inferioris altaris erecta, nobili ciborio, porphyreticis columnis suffulto, decoratur. Altare inferius, adhærens ferreæ transennæ (quæ marmore immuratum continet sepulcrum Martyris) locum obtinet inter quatuor pretiosas columnas varii coloris, ubi servatur perpetuo Eucharistiæ Sacramentum. Ibi & Cardinales Presbyteri, Episcopi, Præsules, vel simplices alii Sacerdotes, nacti opportunitatem temporis, Missam celebrare queunt. Quo loci per amplos descenditur gradus ex Ecclesiæ plano, donec ad planitiem perveniatur inferioris pavimenti marmorei, terminum habentis murum pariter marmoreum sustentantem fornicem, ubi est janua, deaurato communita ferro: quemadmodum hinc & hinc fenestræ auratis pariter occlusæ cratibus. Transenna vero interior, circumplectens marmora, quibus sepulcrum undique tegitur, surgit ex pavimento (cui est inserta) in altitudinem tecti fornicis, cui similiter est infixa, omni ex parte clausa præter arctum aditum, unde possit demitti operimentum rubrum sericum, aureis ornatum vittis, ad eadem vestienda marmora, priori sublato, ne, pulvere grassante, sordescat. Ceterum tam capsa marmorea, quam ferrea, eam ciogens, transenna formæ sunt quadrangularis, quamquam latera fronte longiora sint. Undique per gyrum collucent die, ac nocte succensæ lampades, totusque sacer locus horrorem quemdam, & venerationem visitantibus ingerit. Principales Ecclesiæ muri ab arcu majori ad portam æstimabilibus sunt ornati picturis, quibus ad dexteram introeuntibus in templum acta præcipua S. Laurentii, ad lævam S. Stephani repræsentantur. Cuncta altaria ex commissis sunt constructa marmoribus; laqueare Basilicæ medium deauratum; presbyterii vero recentiori tempore compactum est cum imaginibus Sanctorum Stephani & Laurentii, levitico sculptis habitu, opere anaglyptico elaboratis. Vasis, candelabris, sacrisque iconibus argenteis, alia necnon pretiosa suppellectili decenter Sanctuarium instructum est; licet ob varias barbarorum irruptiones gravissima passum fuerit detrimenta. Expectare nihilominus poterit decursu temporum a pietate ac largitate Pontificum Romanorum beneficia multo majora.

14. Quod autem pertinet ad spirituales, quos possidet, thesauros, præter Corpora Sanctorum Pontificum (de quibus num.9. egimus) ibidem requiescentia, aliorum quoque beatorum Martyrum ossa magno in numero, apud Cœmeterium tumulata jacent. Et si complura inde fuerint in diversas Urbis & Orbis Ecclesias translata, uti ex corporibus sanctorum Hippolyti, Justini Presbyteri, Romani militis, Cyriacæ, Crescentii, Triphoniæ, Cyrillæ, cum aliis de Hippolyti familia; adhuc tamen insignes istorum reliquiæ eodem loci adservantur. In præfato Cœmeterio ad præsentem usque diem condita censentur corpora sanctorum Martyrum Severi Sacerdotis, Claudii Subdiaconi, Romani Ostiarii, Abundii, & Irenei, ac præsertim sanctorum Romanæ Ecclesiæ Clericorum, quorum nomina sunt in libro vitæ, quique circa Beati Sixti II. tempora passi sunt, ut adnotat Pancirolius pag.161. & 162. Inter reliquias vero S. Laurentii demonstrabiles peculiarirer commemoratu digna est marmorea tabula, in qua repositum fuit corpus Martyris, recenter tum e craticula sublatum, de qua cum ceteris in capite de de Reliquiis S. Laurentii sermo recurret. Superest, dicamus quippiam de corpore S. Stephani Proromartyris, eadem in Patriarchali Basilica una cum beatissimi nostri Levitæ corpore quiescente eadem in arca, de qua supra loquuti sumus.

Romanum quippe Breviarium 2. lect. secundi nocturni in festo Inventionis corporis sanctissimi Protomartyris habet: *Sancti Stephani Corpus Romam Pelagio primo Summo Pontifice translatum, in agro Verano in sepulchro Sancti Laurentii collocatum est*. Cujus relationi se subscribunt Bollandiani Patres, licet considerantes Bibliothecæ Mediceæ codicem plutei 20., deprehenderint inibi, multis scatere mendaciis relatam ejusdem Translationis historiam. Multa quidem castigatione indigent, quæ de hac re scripsit Lucius Archidiaconus, ut advertit Baronius in notis ad Martyrol. Rom. l. x. salva tamen manente traditione Romanæ Ecclesiæ, quæ a sæculo sexto, in quo vixit Pelagius I., ad præsentem usque diem perpetuo veneranda proponit nobis, requiescere in eodem sepulcro sanctorum corpora Stephani & Laurentii, quæ traditio majoris est mihi ponderis præ faventibus sermonibus Sancti Brunonis Episcopi Signini, ac Petri Bibliothecarii, testimonium ponentium de eadem Protomartyris Translatione, e Constantinopoli facta Romam: uti refert Petrus Diaconus Cassin. lib. de vir. illustr. Ord. S. Bened. Monast. Cassin. Nec parum miramur eruditum Sandinum tam facile affirmantem in hist. Apost., sancti Stephani corpus translatum esse Venetias, venerabili antiquitate reclamante. Erunt fortasse reliquiæ alicujus Martyris ejusdem nominis; quum præter Protomartyrem in solo Oriente alii quatuor Martyres ita vocati in Rom. Martyrol. referantur. Vel si contendere volunt Veneti pro identitate reliquiarum ejusdem Protomartyris, e Constantinopoli illuc ttanslatarum; procul dubio sic erunt paucæ, ut excludere nequeant priorem alteram ipsius sacri corporis actam Translationem in Urbem; solumque residuum esse ossium ejusdem Martyris quod fortasse Constantinopoli aliquando tandem Venetias transvectum fuerit.

15. Infirmare tamen Bollandistæ conantur in hac sancti Stephani Translatione ad Urbem celebre illud prodigium S. Laurentii, quod contigisse fertur, ubi ejusdem Protomartyris corpus, aperto Laurentiano loculo ad latus S. Archidiaconi Romani locari debebat, videlicet, quod Sanctus noster sese retraxerit in partem alteram, ut spatia faceret eodem in sepulcro primi Martyris corpori. Moventurque ad factum hujusmodi negandum; quia licet plures, ac plures Scriptores illud affirment, sunt ii tamen recentiores, quorum testimonium nullius valoris esse potest in re tam antiqua; unde ajunt: *Etiam si plures bisce* (nimirum octo a se relatis) *superaddideris, numerum tantum facere possunt, non fidem*. Veruntamen missis historicis Hispanis. quos ipsi citant, uti parvæ fidei, respondemus cum Severano tract. de 7. Urbis Eccl. pag. 654.: *Antiqua traditione tenetur, quod S. Laurentius se retraxerit in unam sepulcbri partem, Sancto Stephano humaniter locum cedens, ut unita jacerent corpora in terris, quorum animæ sociantur in cælis... Neque unquam bæc traditio altercationi obnoxia fuit, quæ valde credibilis est, ob alia Sanctorum id genus exempla &c.* Ecce nuper Bollandi continuatores in dubium eam revocare nituntur, argumento a veterum scriptorum silentio deducto: quod quam elumbe sit, nemo eruditorum ignorat. Non enim omnia, quæ facta sunt in Ecclesia, scriptis consignata inveniuntur. Romanorum traditio nobis est satis, unde antiquissimus Lucius Archidiaconus talem accepit eruditionem prodigii. Qui si Græcorum imbutus fabulis, multa in ejusdem Translationis scripto falsa commiscuit veris, non inde criminari debet falsitatis Romana traditio circa præfatum miraculum: uti nec ullum patitur detrimentum ipsa Translatio corporis S. Stephani in Laurentianum tumulum; quam ipse Lucius etiam suis mandavit scriptis. Scrupulum sibi creant censores nostri, quod Mediceus codex Protomartyrem vocet *Laurentii Fratrem*. Carpuntque Dormerum, quasi vocem istam *Fratrem* ad impropriam significationem alienet; contendentes, nulla ratione Laurentium vocari posse *Fratrem* Stephani *absolute, & simpliciter*. Neque advertunt, quod Divinæ contradicant Scripturæ, de SS. Martyribus dicenti Apocal. *6. 11. Dictum est illis, ut requiescerent adbuc modicum tempus, donec compleantur fratres eorum, qui interficiendi sunt, sicut & illi*. Quibus apertissime Martyres vocantur *absolute, & simpliciter Fratres*, ut in relato Mediceo codice. Quid plura? ipsimet Bollandistæ ad diem 7. Februarii detrahere non audent actis S. Fidelis Episcopi Emeritensis, auctore synchrono, Paulo Diacono; quanquam in Sancti Laurentii apparitione (quam ille narrat) Sanctus noster ea fecerit de sanctis Martyribus verba mulieri, templa eorum visitanti, non item Ecclesiam sibi ac Sancto Cypriano sacram, dicens: *Quare per basilicas fratrum nostrorum frequenter concurris, & ad nos venire contemnis?* Quid ni Stephanus potiori ratione Laurentii *frater* appellari absolute potuit, quos eadem fides, idem Leviticum ministerium, eadem animi Levitici castitas, & pro Christo passio vere fecit esse germanos? Græcanicis igitur rejectis nugis, vel in Mediceo transcriptis codice, Romanam traditionem amplectamur, separantes aurum a Scoria, juxta Domini monitum, alibi a nobis productum ex Isaiæ libro cap. xv. ℣. 19. ne velut arundines in alteram flectamur partem ad omnem ventum cujusvis vel exiguæ dubitationis excitatum.

Mul-

16. Aliis item multis ſanctorum Reliquiis ditatum eſt idem Templum, argenteis in thecis conditis, quarum plures ipſi aſpeximus; ceteras ex Panvinio, & Severano referimus, miſſis ſancti Titularis, de quibus cum aliis ejuſdem Martyris, per Urbem, & Orbem diſtributis, peculiari, ut diximus num.14., agemus capite. Suntque digitus S. Benedicti Abbatis, pars capitis S. Balbinæ Virginis, ac S. Barbaræ Virg., & Mart. Nec non ex cineribus S. Thomæ Archiep., & Mart. Cantuarienſis, ex brachiis SS. Juſtini Presb. & Mart., Hippolyti M. ex veſtibus, & capillis S. Mariæ Magdalenæ. Capita Sanctorum Martyrum Juſtini Presb., Hippolyti, ac Romani, ex oſſibus SS. Innocentum Martyrum, ſaxum, quo S. Stephanus Protomartyr lapidatus eſt, S. Petri Apoſtoli dens, ex veſtibus, & ſepulcrali lapide ſanctiſſimæ Dei Genitricis Mariæ, particula tabulæ, in qua Chriſtus Dominus ultimo cœnavit cum duodecim diſcipulis ſuis, item ex ſpinis coronæ Dominicæ, & ex ligno vivificæ crucis, ac de lapide ſanctiſſimi ejus Sepulcri. Multitudinem demum ſatis amplam ſacrarum Reliquiarum, quæ in duabus cryſtallinis urnis aſſervatur, ne longum texamus catalogum, referre ſuperſedemus.

17. Atque, ut de reliquis tractemus ſpiritualibus bonis, quibus laudata Protobaſilica Laurentiana locupletata eſt, in cenſum venire debent indulgentiarum theſauri, queis affluit. A ſummis namque Pontificibus quotidianæ duæ ſunt indulgentiæ plenariæ conceſſæ. Quarum unam lucrantur, qui ad Martyris orant ſepulcrum, juxta mentem Summorum eorundem Pontificum, illam concedentium; alteram vero, qui corde contrito ad utramque crucem accedunt venerabundi; quarum una eſt in ala Ædis ſacræ dextera, reſpiciente meridionalem templi portam: altera extra, e regione ad eandem portam; In ala item ſiniſtri lateris per multos gradus diſcenditur ad altare vetuſtum Sancti Laurentii; quod perpetuo gaudet privilegio liberationis animarum e flammis purgantibus, toties, quoties pro iis ſacrificium incruentum ibidem offertur: uti videbitur lib. 3. iſtius gloriæ poſthumæ; ubi de poteſtate, Divinitus Martyri Laurentio tradita circa detentas in purgatorio animas, ſermonem inſtituemus. Sunt præterea in eadem Eccleſia VII. altaria, ut in Baſilicis Vaticana & Oſtienſi, privilegiata. Pluribus item ſtationibus Quadrageſimalibus atque Paſchalibus honorificata eſt ipſa Baſilica: immo ſecundum Conſtitutionem Sixti V., quæ incipit: *Ægregia Populi Romani pietas &c.*, cuique ſubſcripſere viginti octo S. R. E. Cardinales, altera Dominicæ primæ Adventus ſtatione honeſtata fuerat: qua die ipſe Pontifex eo loci Pontificalem ſtatuerat miſſam, conventu muſico ſacræ Cappellæ ac interventu Cardinalium, ut moris eſt, celebrandam; licet poſtea Succeſſores dictam tranſtulerint ſtationem ad Baſilicam S. Mariæ majoris. Miſſam vero Pontificalem in ſacrum Palatium: Quemadmodum ſervatur hodie in omnibus Dominicalibus Adventus, & Quadrageſimæ ſtationibus. Ceterum antiquæ ſtationes, a temporibus S. Gregorii Magni in eadem Laurentiana deſignatæ, manſere; nempe Dominica in Septuageſima, & in tertia Quadrageſimæ, pro qua poſteriori ſollemniter agenda abrumpitur expoſitionis auguſtiſſimi Sacramenti quadraginta horarum circulus per Urbem; ceditur que locus ipſi Patriarchali Eccleſiæ, ad quam maximus eſt populi concurſus. Ubi quoque ſtationes affixæ ſunt feria quarta infra octavam Paſchæ Reſurrectionis Dominicæ, necnon quinta Pentecoſtes. Tabulam autem peculiarium indulgentiarum in omnibus commemoratis feſtis ac ſtationibus ejuſdem Eccleſiæ, invenies cum aliis apud Ferrarium verbo, *Indulgentia art. IV. num. 17.* Denique in totius anni decurſu præter quotidianas indulgentias, quibus idem gaudet Templum, peculiarem alteram qualibet feria quarta cujuſque hebdomadæ conceſſit Alexander II. viſitantibus illud, nimirum quadraginta annorum cum totidem, ut vulgo nuncupantur, *quarantenis*. Quam Indulgentiam præfatus Pontifex extendit ad omnes Eccleſias ubique terrarum, Sancti Laurentii titulo gloriantes.

18. Supereſt, dicamus quippiam de ſacris ejuſdem Baſilicæ Miniſtris, quibus Romani Pontifices curam ejus demandarunt; debitis ut frequentaretur quotidianis officiis die, noctuque. Et quidem initio fundationis præclarum hoc Sanctuarium a Clericis ſæcularibus cultum fuiſſe, nullatenus poteſt in dubium revocari; quum ſancti Silveſtri & Conſtantini tempore, quo erectum ac dedicatum fuit, nulla facta eſſet ſæcularis Cleri reformatio, peculiareque regulare inſtitutum ab Eccleſia recognitum. Quod autem Pancirolus aſſerit, per plura id ſæcula geſtum, niſi hoc intelligat per unum completum, & alterum inchoatum, admitti non debet. Siquidem ædificato Templo circa Chriſti annum 326., Clericorum ſæcularium ibidem reſidentia extendi non potuit ultra Pontificatum S. Hilarii, qui ſedit ab anno 461. ad 467., in cujuſque actis legitur, fundaſſe Monaſterium apud Sanctum Laurentium, præter alterum, quod erexerat, appellatum *ad Lunam* prope S. Euſebium; quum eſſet Leonis magni Archidiaconus, ut ſupra retulimus. Nec cuiquam mirum eſſe debet, quod fuerint in Occidente Monachi ante dies S. Benedicti Abbatis. Opera namque Sancti Athanaſii, diſciplina monaſtica, quam in Oriente inſtituerat Sanctus Antonius

Ab-

Abbas, sive propagaverat, in Occidentem introducta fuerat, ut notat Spondanus in Baronio ad annum Christi 328. num. 4. Jamque Leo magnus, Hilarii prædecessor, apud S. Petrum in Vaticano Monasterium construxerat, ad cujus imitationem Hilarius duo supracitata ædificavit. Immo ante Leonis Pontificatum alia Romæ asceteria exædificata fuisse, idem Spondanus loc. cit. refert, de Romana dicens Ecclesia: *Ipsa prima voluit etiam intra urbem, & in suburbiis Cœnobia Monachorum: quod æmulatæ sunt nobiles Ecclesiæ uti Mediolanensis, quæ primum Monasterium juxta civitatem positum habuit, sicut Augustinus scribit; qui & plura se Romæ vidisse testatur* 8. *confess.* 6., *dum eorum vivendi rationem describit &c.*. Porro Augustinus Romæ lustrare attente potuit rationem vivendi Monachorum, eorumque cœnobia, quum Mediolano regressus, illuc venit, anno videlicet Christi 388. idest quinquaginta duobus annis, priusquam Leo magnus esset Pontifex salutatus. Neque officit, quod Simplicius, qui post Hilarium regnavit in Ecclesia, sæculares Presbyteros destinaverit hebdomadarios pro tribus præcipuis Romæ Patriarchalibus Petri, Pauli, & Laurentii. Id enim egit, quia primis illis Ecclesiæ sæculis nonnisi per Clericos sæculares Baptismi, & Pœnitentiæ sacramenta populis administrabantur; Monachorum autem manu posterioribus sæculis conferri posse sancitum fuit, ut Du-mesnillus advertit libr. 37. de Discipl. Eccl. num. XI. Ceterum iisdem Monachis perpetuo copia facta est ad decorem Domus Dei Divinas canendi laudes, sicut & eorum sacerdotibus sancta celebrandi sacrificia, quibus Ecclesias sibi commendatas excolerent: ad quarum præcipue servitium addicebantur. In tanta igitur sæculorum diuturnitate, qua Laurentianum superstitit Templum, notis hisce jam præmissis, descendimus ad significandas guberniorum immutationes, quæ pro temporum varietate contigerunt præfatæ sacrosanctæ Basilicæ in hodiernum usque diem, servato successionis ordine.

19. Sæculo itaque salutis IV. ad transactum usque dimidium sæculi V. a sæcularibus, ut diximus, Clericis Templum illud Patriarchale, juxta communem scriptorum sensum, excultum fuit. Subintrarunt eodem V. sæculo jussu Hilarii Antoniani Monachi, ibidemque resedere, usquedum sæculo VI. vel VII. substituti sunt Benedictini, vel Equitiani Monachi. Non enim apud complures auctores certum habemus, unius, vel potius alterius ordinis Monachi fuerint. Colligitur autem, eos fuisse non Græcæ, sed Latinæ Ecclesiæ ex actis S. Leonis quarti, qui floruit sæculo IX. Acta namque habent, eum prioribus Monachis addidisse etiam, restaurato Monasterio, plures natione Græcos: Unde videntur, ii, quibus additio facta est, fuisse Occidentales, non Orientales. Certum est autem in Occidente, sæculo sexto institutis Monachis a S. Equitio, & Benedicto Abbatibus, Latinos istorum regulas suscepisse: Valdeque apparet id verisimile; dum ex iisdem Leonis IV. actis intelligimus, plura, idest duo, fuisse antea erecta ibidem Monasteria Summorum Pontificum studio, uti retulere Monachi eidem Leoni. Monasterium vero alterum ea ex causa ædificatum fuisse; quod novus tum ordo vel S. Equitii, vel S. Benedicti florescere inceperit, nimirum ut introducerentur eo loci Monachi ritus Latini, remanentibus in vetustiori Cœnobio Antonianis; quod in desolationem tandem abiit, occidentalibus religiosum complectentibus Institutum Latini fundatoris, non jam Græcorum, quod S. Athanasius in Occidentem invexerat. Sanctus vero Leo IV., amplo constructo Cœnobio, ac bene redditibus locupletato, utroque voluit ritu quotidie statis horis eam excultam Basilicam, succedentibus unis, Monachis aliis ad benedicendum Domino. Sæculo dein X. Agapetus II. laxatam cernens pristinam latinorum Monachorum observantiam, circa annum Christi 650., ut notat Panvinius lib. de 7. Urb. Eccl., ad Alberici Romani nobilis instantiam præfatum tradidit Monasterium Cluniacensibus Monachis, quorum Congregatio Benedictini ordinis, tum nuper instituta 910. disciplina florebat monastica. Sub iisdemque Monachis mirifice resplenduit Ecclesiæ cultus, ac Monasterii decus per tria, & amplius sæcula. Ex eoque Cœnobio duos apud Trithemium sanctos Romanos Pontifices prodiisse, supra didicimus, idest, Gregorium VII., & Paschalem II., qui prius etiam ejusdem Monasterii Abbas fuerat. Floruit & ibi quoque S. Joannes de Ficulnea, ipsius Cœnobii Abbas, ob cujus sanctitatem, intra Urbem fuit quondam sub ejus nomine, parvum licet, templum erectum: quod a Gregorio XIII. Maronitarum collegio traditum, S. Joannis Evangelistæ titulo appellatum est. Deficientibus porro in prælaudato extramuraneo Monasterio Cluniacensibus circa finem sæculi XIII., Honorius Papa IV. ad preces Cardinalis Jacobi Columnensis iterum Græcos Monachos illuc introduxit, qui, teste Francisco Posterla in sua Roma sacra, sublati e Monasterio S. Silvestri *In capite*, ubi diu consederant, ad nostræ Patriarchalis gubernium admissi fuere, ibique permansere usque ad sæculum XV.; quo ex tempore ad Cardinales Abbates commendatarios devoluta est Templi cura. Horum primus, suspicatur Pancirolius, extiterit Card. Oliverius Caraffa, qui anno Christi 1464. laqueare Templi deauravit, & pavimen-

mentum musivo stravit opere. Sed ne Basilica quotidianis destitueretur officiis, Sixtus IV. creatus Pontifex Maximus anno 1471. Monasterium tradidit Canonicis Regularibus Sanctissimi Salvatoris Congregationis Bononiensis, eodem instituti sæculo ad Canonicorum Lateranensium reformationem; qui reformati super lineum amiculum laneam albi coloris *patientiam* gerunt, sicut & talarem albam vestem infra superpelliceum, quod eis tribuit Gregorius XII. anno 1408. propriique ordinis ibidem recognoscunt Abbatem præter Basilicæ Commendatarium: vetustisque beneficiis, ad ejusdem Patriarchalis Templi restaurationem collatis, pro ut vires suppetunt, addere nova non desinunt.

CAPUT IV.

De ceteris S. Laurentii Martyris in Urbe Templis, ac de ipsius tandem Oratorio, quod vulgo dicitur Sancta Sanctorum.

PRimam post Patriarchalem S. Laurentii inter alias esse putamus Ecclesiam, vocatam *In Lucina*, quæ titulus est primi Cardinalis Presbyteri, a Sancta Lucina Matrona, (quæ Gallieni, ut quidam ajunt, Imperatoris ex filia neptis fuit) initio propriis in ædibus fundata creditur ex vetustis tabulis; unde *Lucinæ* nomen accepit: sicut nobiscum sentiunt Bollandistæ. Non, ut alii finxere, quod idem Templum ædificatum fuerit, ubi quondam esset fanum Junonis Lucinæ; neutiquam considerantes, quod penes Romanam Urbem in Ecclesiarum denominatione nulla unquam fuit consuetudo (loquimur de Templis christiano ritu excitatis) retinendi nomina inanium deorum vel in obliquo; sed viguit potius studium perdendi memoriam eorum, aut saltem contemnendi; ut factum est in titulo *S. Mariæ supra Minervam*, ad indicandum, Beatissimæ Virginis sapientiam esse super confictam Palladis, quam idololatræ de Jovis natam cerebro sapientiæ deam comminiscebantur. Ceterum nullam prorsus Romæ novimus Ecclesiam, præ se ferentem alicujus idoli nomen vel, ut diximus, in casu obliquo; nec ulla esse potuit caussa, ut istud, de quo agimus, S. Laurentii Templum *Lucinæ* nomen retineret a precedenti delubro, Junoni Lucinæ a gentilibus erecto. Permisso etenim, quod illud delubrum eo loci præextiterit, quare Laurentianum appellari debuit *In Lucina*, & non potius *in Junone Lucina*? Primus quandoquidem erat illius fani titulus *Juno*, conjux Jovis, quæ secundario dicta est *Lucina*, idest Diana, quia gentiles uti deam parturientium venerabantur. Sed has apage nugas. Neque enim ibidem loci unquam extitit fanum Junonis Lucinæ, ut postremis hisce temporibus antiquarii compertum habent; sed in Exquiliis apud S. Mariam majorem, ubi & ejus nomine silva erat. Vide lib. Antiquæ Romæ ex Sexto Rufo, Victore, & Nardinio, typis Berrarbò, & Lazzarini editum 1745. pag.42. Tantum abest, in regione Campi Martii ejusdem idoli templum fuerit, quod in Exquiliis positum erat; licet omnes pene scriptores Ecclesiarum Urbis in eum errorem impegerint, quod antiquarios hac in re non consuluerint, ad quos hoc pertinebat serium proferre judicium. Superest iccirco, teneamos præfatum Martyris Fanum *In Lucina* sic vocatum, quia in ædibus ipsius sanctissimæ feminæ conditum fuerit: sicut & alterum, de quo infra, *In Damaso* appellatum est, quod idem condiderit Damasus Pontifex.

2. Fuit autem hæc nobilis Matrona Piniani Asiæ Proconsulis uxor, sicut in actis S. Anthimi ad diem xi. Maii apud Surium legimus, Imperatoribus Diocletiano & Maximiano; viroque defuncto, tanta in viduali statu sanctitate vixit, ut plures transigeret dies sine ullo cibo, neque ad potum admitteret nisi aquam; donec in visione a Sancto Sebastiano (cujus e Cloaca eduxerat Corpus, ac honeste mandaverat sepulturæ) admonita est, ut modico uteretur propter stomachum vino, nec non semel quolibet die cibo reficeretur, quo vesci licet jejuniorum diebus. Intendensque recitandis precibus, & hymnis, ac eleemosynis ærogandis, vitam ad annum usque 95. protraxit. Sancta hæc igitur vidua, secundum m. s. ejusdem Ecclesiæ *In Lucina* coram Pancirolio, sacram nostro Martyri ædem erexit: sicut & aliam prius in suis diverso loco Ædibus fundaverat, quæ hodie sub titulo S. PP. & Martyris Marcelli extat. Quamque ipse S. Marcellus consecravit, uti Romanum habet Breviarium, ante paucos suæ passionis menses. Porro illa *Sancti Laurentii* creditur esse, de qua in Actis S. Sebastiani apud Baronium legimus ad annum Christi 286. num. xxviii. *Post aliquos annos pace Ecclesiæ reddita, domum suam mutavit in Ecclesiam, omnesque opes suas pro Christianorum consolatione illi derelinquens, & Ecclesiam eandem hæredem instituens, quievit in Christo*. Non enim de altera id potest intelligi, quam Marcellus dedicavit, fervente persecutione

ne Maxentii; quo tempore dici neutiquam potest, quod esset Ecclesiæ pax reddita; minusque, sub ea tempestate, qua & ad bestiarum catabulum idem Marcellus damnatus est, ac Lucina in exilium proscripta fuit; ut acta ejusdem S. Marcelli declarant: quantumvis S. Matrona fugam meditans, a Beatrice in visione monita sit, ne discederet urbe, quod brevi Ecclesiæ Christi pax reddenda foret: quemadmodum referunt S. Anthimi acta, ubi de Lucinæ beato fine loquuntur. Nec dubitamus acta S. Marcelli, aliqua indigeant castigatione, eodem teste Baronio ad 309. num. VI. Scimus, eruditum aliquem virum hac nostra ætate contendisse, Ecclesiam S. Laurentii in Lucina fuisse a Marcello dedicatam, & a Maxentio in bestiarum catabulum immutatam; non alteram, quæ modo extat titulo S. Marcelli, ubi corpus istius requiescit. Sed quia hæc opinio Ecclesiæ detrahit auctoritati; & aliunde optime conjici potest, quod Lucina, quum esset valde nobilis, ac dives, plures habuerit ædes in Urbe, unam apud templum Isidis, alteram prope obeliscum solis, in illa templum, quod Marcellus dedicavit, construxit, suis inclusum ædibus; in altera vero Fanum S. Laurentii, reddita Ecclesiæ pace, nimirum circa annum 313. Pia namque Matrona, quando S. Sebastianus passus est, orbata jam erat viro, ut supra notavimus ex S. Anthimi actis, in quibus legitur, cum eo vixerit annos quindecim: pone, nupserit Faltonio Piniano circa vicesimum suæ vitæ annum, cui si addas relatos annos quindecim, deprehendes, anno, quo passus adducitur Sebastianus 286, eam excessisse ætatem triginta quinque annorum, quibus si adjicis complementum vitæ nonaginta quinque annorum, videlicet annos sexaginta, evidenter infertor, S. Mulierem in cælum evolasse non multo ante obitum Constantini magni (qui decessit anno Christi 437.) etiam si ponatur, Faltonio nupserit in ætate annorum 15. vel 14. Merito iccirco cum Pancirolio persuasum habemus, beatam Viduam utrumque fundasse Templum, nimirum unum privatum in suis ædibus persecutionis tempore sub Marcello Papa post annos decem & novem viduitatis suæ, idest circa Christi annum 306. alterum vero S. Laurentii sub Costantini Principis Imperio ad alias ædes suas publice, juxta obeliscum solis: qui, regnante Benedicto XIV., effossa humo prope Sanctum Laurentium in Lucina, inventus fuit. Unius, alterius Luciniani templi assertio confirmatur ex Concilio Romano sub Pontifice Symmacho anno 499., ubi in enumeratis 28. Titulis Cardinalitiis duodecimus est *S. Marcelli*, appellati *in Lucina*; & vicesimus *S. Laurentii*, dicti pariter *in Lucina*: Unde non videtur, quid ultra in hac re dubitari queat.

3. Hanc porro Ecclesiam iterum a fundamentis erexerit in ampliorem formam S. Sixtus III., testatur Anastasius Bibliothecarius, pro cujus dilatatione opus utique fuit Valentiniani III., tum Imperatoris, licentia, & concessione, sicut idem auctor scribit, dicens: *Fecit autem* (nempe Sixtus III.) *Basilicam Sancto Laurentio, quod & Valentinianus Augustus concessit .... ubi & obtulit dona hæc: Patenas argenteas tres, pensantes singulas libr.* 20., *amas argenteas tres, pensantes libr.* 15., *scyphos argenteos* 4., *pens. libr.* 8., *scyphum aureum ornatum margaritis, pensantem libr.* 10., *calices argenteos ministeriales* 12. *pens. lib.* 2., *Aquæmaniles argenteos pens. libr.* 8. *Ministerium ad Baptismum ex argento, pensans lib.* 5. *coronas argenteas pharales triginta, pensantes, libr.* 5., *pharacantbara argentea tria, pensantia singula libr.* 15., *candelabra argentea duo, pensantia singula libr.* 30. Et alia ærea sacra utensilia, quæ brevitatis gratia ommittuntur. Prope finem septimi sæculi S. Benedictus II. eandem restauravit Ecclesiam, ut ex M. SS. ejusdem Basilicæ liquet: fecitque coopertorium altaris maximi ornatum holosericum, ac vasa argentea, & indumenta sacra auri & argenti Phrygio distincta opere. Post hunc Pontificem notant Bollandistæ ad 7. Maji, & 10. Septembris in ejus actis sanctum Sergium fecisse ibidem quatuor arcus argenteos. Item VIII. sæculo Hadrianus, ut præced. cap. ex Bibliothecario notavimus, Templum refecit. Cui Pontifici successit Sanctus Leo III., de quo in Cavensi codice habetur: *In titulo in Lucina fecit vestem de flauraci cum periclysi de blattbin, & coronam de argento, pensantem lib.*13. Summus iste Sacerdos, ex relato Anastasio, dum a Lateranis pro supplicationem sollemni pergeret ad istam S. Laurentii Ecclesiam in Lucina (quam auctor vocat *ad craticulam*, propter Martyris cratem ibi adservatam) clero litanias majores persolvente, quæ dicuntur *Sancti Marci*, quod istius sancti Evangelistæ festo diei sint affixæ, in ipso itinere, quum perventus esset ante Monasterium sanctorum Stephani & Silvestri Pontificum in campo Martio, ab infensis atmatisque hostibus vi detentus, & pertractus intra Monasterii Ecclesiam, oculis erutis, & lingua truncata manens, non immerito credimus tam intercessione beatorum Apostolorum Petri & Pauli, quam nostri sanctissimi Levitæ beneficio (cui valde addictus erat, magnique pretii dona devotissime obtulerat) eadem sibi membra restituta in integrum viderit, ac si eam numquam passus esset injuriam. Prodigium contigit, secundum Baronium, anno salutis 799.

4. Plura post sæcula Pseudopontifex Petrus Leo-

Leonis, *Anacletus II.* appellatus, Urbis regimen adeptus contra legitimum Pontificem Innocentium II., hanc Basilicam consecrare intelligens anno 1130., repofuit in ara maxima furcam ferream, qua carnifices prunas ardentes subter craticulam revolvebant, ac Martyris membra desuper comprimebant; nec non itrophiolum, quo Angelus Domini Romano apparens, plagas Sancti Levitæ detersit: insuper & ex ejusdem adipe, dum ureretur, in prunas decurrente: additque vestem beati Sixti II., cujus fuit Sanctus olim Archidiaconus: quæ omnia ibidem clausit; ut constat ex inscriptione lapidea ipsius Templi. At, comperta nullitate actorum Anacleti, Cælestinus III. anno 1196. die 26. Maji eandem Ecclesiam rite ac recte consecravit, tanto sacræ pompæ apparatu, tantaque sollemnitate, (scriptores inquiunt) ut numquam prioribus Christianæ Religionis sæculis quid huic simile visum fuerit. Recognovitque supradictas reliquias, quibus adjunxit etiam de ligno vitali sanctissimæ crucis Domini Nostri Jesu Christi, & de carne cremata ipsius beatissimi Martyris Titularis. Dedicationis ejusdem memoriam Basilicæ Clerus sollemni celebrat officio quotannis relata recurrente die 26. Maji.

5. Hac in Ecclesia fuerunt a S. Paschali I. recondita sanctorum Martyrum corpora Alexandri Papæ, Eventii, ac Theoduli: quæ licet Alexander II. anno 1060. transtulerit Lucensem in Urbem; partem tamen eorum aliquam eidem, in quo quieverant, reliquit Templo: caput vero S. Alexandri adhuc ibidem *in Lucina* custoditur inter alias sanctorum reliquias, quæ nonnumquam venerationi exponuntur. Ex inscript. item lapid. præsentis Fani erudimur, Benedictum, Canonicum hujus olim collegiatæ, in eundem sanctum detulisse locum quatuor sanctorum Martyrum corpora, idest, Eusebii, Ponziani, Vincentii, & Peregrini ex diruta S. Stephani Ecclesia trans pontem milvum, auctoritate Paschalis II. anno 1112., quemadmodum & duo alia videlicet SS. Gordiani, & Feliculæ V. & M., de qua Brev. Romanum agit in lect. S.Nicomedis die 15. Septembr. & in Martyrologio 13. Junii. Adsunt duo brachia, unum S. Felicis, alterum S. Adaucti Martyrum, quorum memoria recolitur ab universali Ecclesia die 30. Augusti. Multisque aliis Sanctorum reliquiis est hoc venerabile Templum insignitum, ac præsertim S. fundatricis Lucinæ, cujus festum sollemniter ibidem celebratur die 7. Julii. Compluribusque præterea indulgentiarum thesauris ditatum, ac statione feriæ sextæ post Dominicam tertiam Quadragesimæ distinctum a S. Gregorio magno: ad quam Ecclesiam is publicam supplicationem indixit pestis tempore. Gaudet septem altaribus privilegiatis, instar Basilicæ Vaticanæ; estque amplior parœcia Romanæ Urbis, ultra quam sibi quinque parochiales Ecclesiæ subduntur pro collatione sacramenti Baptismatis, nimirum S. Nicolai in campo Martio, S. Ivonis ad Scrofam, S. Luciæ de Tincta, Beatæ Virginis in Posterula, sanctique Blasii ad montem Citorium. Initio temporum usque ad Paulum quintum a sæcularibus Clericis, sive Canonicis, fuit Templum Gurbernatum. Exinde vero, eorum Collegio cum beneficialibus extincto, idem Pontifex illud tradidit Clericis regularibus Minoribus anno 1606., quorum institutum anno 1588. adprobaverat Sixtus V. Ecclesiam Patres isti variis condecorarunt beneficiis, ac indesinenter qua prædicationibus, qua officiis, qua Sacramentorum administratione, aliisque pietatis excolunt actis..

6. Pari fere cum Templo S. Laurentii *in Lucina* fruitur antiquitatis gloria Laurentianum alterum Fanum, *in Damaso* vocatum; non quidem veluti primum ab hoc Pontifice constructum fuerit: nam priusquam Damasus ad Pontificiam proveheretur infulam, parva quædam eo loci erat Ædes, Laurentio sacra: cujus servitio Damasi pater cum ipso filio, ex Hispania Romam veniens, se mancipavit, ut scribit Baronius ad annum 384. Unde infertur, Constantino regnante, Christiana pietas in Martyris honorem quoddam ibi parvum extruxerit Templum, ubi quondam fuerat Pompei theatrum, adeo celebre, ut caperet octoginta millia hominum sedentium ad ludos elephanticos aspiciendos: quod in adventu Tiridatis, Armeniæ regis, Nero Imperator ad ostentandam Imperialem magnificentiam deaurare fecerat: sed hujusmodi superbiam molis, indignante Cælo, flammis conflagrasse, apud historicos certum est, sicut in Sancti actis adnotavimus. Beatus itaque Damasus, creatus Pontifex Maximus an. salutis 367., ejusdem Ædis sacræ amplificandæ studio, cujus servituti suo cum genitore addictus fuerat ab adolescentia sua, majora sibi spatia fieri ad magnificum construendum Martyri Templum, a Valentiniano precibus impetravit, a quo regium obtinuit hortum. Quod ægre ferens Imperatoris filia tum puella, nempe Galla Placida, sanctus Pontifex rem ad perfectum nequibat perducere. Inquit enim Costantinus Cajetanus Abbas in vita sancti Damasi ex mss. Canonic. S. Petri: *Audiens Galla Placidia prædictum hortum Beato Damaso concessum, contristata est; eo quod illuc cum puellis frequenter pergeret, & suæ ætati delectabilia reperiret. Unde cum Christi famulus suis manibus Ecclesiæ designata fundamenta poneret* (nota in prænarratis fervidam hujus summi Pontificis erga Christi Martyrem devotionem & obsequium) *per semetipsam puella cum suis famulis eadem evertere nitebatur.*

Quam B. Damasus paterno monuit affectu, ne *sibi*, & *Beato Laurentio talem injuriam irrogaret*. *Cumque illa nollet desinere*, *Divina ultio immundo eam spiritui mancipavit*. Ita omni Placidiæ impedimento sublato, opus inceptum S. Pontifex prosequutus est, ac feliciter absolvit. Eidemque Basilicæ, ut refert Anastasius in ejus actis, donavit *patenam argenteam*, *pensantem libr.* 15. *Scyphum argenteum anaglipbum*, *pensantem libr.* 10. *Calices ministeriales argenteos quinque*, *pens. singulos libr.* 3., *coronas argenteas quinque*, *pens. singulas libr.* 8., plurimis adsignatis proventibus domorum, & possessionum, nec non baleni, juxta ipsam Ecclesiam siti. Canonicorum item Collegio, & Cardinalis eam titulo decoravit, de quo agit Symmachus in Concilio Romano, num. 5.

7. Magnificum ab initio, narrant veteres, Templum fuisse, tribus distinctum navibus. Octavo sæculo ab Hadriano I. & Leone III. restauratum. Sed vetustate nimia ruinis proximum sæculo XV., illud demolivit Raphael Card. Riarius, ædificatoque magno Cancellariæ Apostolicæ palatio, intra istius ambitum Templum alterum mediocris molis S. Laurentio erigens, conclusit, haud longe positum a loco, ubi pristinum extructum fuerat. Quocirca Clemens Papa VII. const. 34. eidem Ecclesiæ in perpetuum Vicecancellarii Romanæ Ecclesiæ Titulum addictum voluit. Fertur, plures ejusdem Templi Eminentissimos Titulares animum adjecisse, ut magnificam sanctissimo Martyri, sicut erat ab exordiis, excitarent Basilicam. Retro nam post Ecclesiæ presbyterium, exigua vel ablata Palatii parte, satis amplum inde loci est spatium, per quod illa posset extendi: sed nemo eorum hactenus mentis consilium in opus reduxit; forsitan alteri progressu temporum purpurato ejusdem Tituli Principi hujusmodi reædificationis Deus gloriam reservat; ut in votis est Urbis. Et revera Titulus adeo per Orbem celebris dignam sese amplitudinem, & majestatem exposcere videtur. Sub hujus ara maxima requiescit corpus Beati Pontificis, diruti Templi fundatoris una cum altero S. Eutychii Martyris: cujus illustre martyrium versibus idem S. Damasus celebravit; Romanumque Martyrologium commendat pridie Nonas Februarii. Sub eodemque altari jacet corpus S. Hippolyti Episcopi Portuensis, & martyris, viri eruditissimi, de quo agunt Ambrosius, Hieronymus, & Gelasius Pontifex, ut videre licet apud Baron. in notis ad Martyrol. Rom. sub die 22. Augusti lit. c., ejusque laudem cum Timotheo, & Symphoriano universalis Ecclesia recitat eodem die. Ibidem præterea medietas est corporum sanctorum Martyrum Fausti, & Jovini: necnon sub ara S. Michaelis Archangeli pars sanctorum Boni & Mauri, quorum reliquum est penes Basilicam SS. XII. Apostolorum de Urbe. Aliis quoque sanctorum reliquiis idem *In Damaso* condecoratum est Templum: quas inter peculiari commemoratu dignum est cilicium S. Pauli Apostoli, Pancirolio restante in Thesauris absc. Urbis.

8. A Clemente XII. quotidiana perpetua plenaria indulgentia ditatum est: stationemque Quadragesimalem adsignatam habet feria tertia Dominicæ quartæ ipsius carnisprivii. Obtinet altare speciali concessione indulgentiarum pro defunctis insignitum: in quo servatur augustissimum Eucharistiæ sacramentum; cui famulatur erecta sodalium Archiconfraternitas, multis gratiis, & indulgentiis a Summis Pontificibus Julio II., Leone X., & Paulo V. locupletata. Præcessit hanc altera Archiconfraternitas sub titulo Sanctissimæ Conceptionis B. M. V. anno 1465., sub Pio II. Pontifice Maximo instituta, thesaurisque spiritualibus honestata. In adhærentibus olim ædibus huic Basilicæ hospitatus est Ecclesiæ Doctor S. Hieronymus, ex Oriente Romam veniens, a S. Damaso vocatus; cujus Ecclesiasticis scribendis epistolis adjutor fuit. Neque secus S. Birgitta; quæ in cubiculo ex fenestra, cuidam sacello Sanctissimi Crucifixi respondente, orans, meruit ex illa sacra imagine Dominum sibi audire loquentem. Ipsaque Domini e Cruce pendentis effigies in magna est veneratione penes eamdem Ecclesiam. Insigni Canonicorum Capitulo ad hæc usque nostra tempora Templum splendet: habetque adnexam animarum curam, ac viginti filiales parœcias sub se numerat. Complura contigerunt prodigia in vetusto ejusmodi loco sancto, cujus vices præsens ædificata tenet Ecclesia. Horum postquam multa distincte commemorat Petrus, Diaconus Apostolicæ Sedis; tandem concludit, dicens: *Hæc autem miracula alii Beato Laurentio Martyri*, *alii Beato Damaso deputant Confessori*: *nos autem in miraculis non dividimus*, *quos una patria genuit*, *una Ecclesia promovit*, *una Basilica colit in terris*, *unus Dominus bonorat in cælis*. Vide Baron. loc. cit. In ejus baptismatis fonte renata fuit S. Francisca Romana. Demum impræsentiarum idem in jure Fanum pretiosis niter marmoribus, argenteis candelabris, ac vasis; aliisque ornamentis aureis sacræ supellectilis copiosis in dies accedentibus, Vicecancellariorum Ecclesiæ Romanæ beneficiis. Cultusque Dei, fuique Martyris claro semper fulgore coruscat, ac distinctis sacræ pompæ significationibus promovetur: necnon Quadragesimali tempore, magnæ notæ sæpe præconibus verbi Dei (quos inter olim fuit S. Franciscus Xaverius, postea Indiarum Apostolus) nova suscipit incrementa.

Rela-

9. Relata *In Damaso*, & *in Lucina* Templa alterum Sancti Laurentii Fanum, *in Panisperna* nuncupatum, sanctitate loci videtur excedere. Quandoquidem fundatum est supra Viminalem montem, ubi olim erant Olympiadis thermæ, ac Valeriani palatium, cujus adhuc secundum antiquarios, apparent vestigia, quo loci assato Levitæ beatissimi corpore, anima ejus evolavit ad sidera. Hujusmodi rei gratia duæ suut collaterales januæ hinc, & hinc, in medio habentes proceram Templi portam; per easque ad inferiora descensus patet subtus eandem Ecclesiam, quo sub fornice parvum est altare, fenestram supra se tenens, ferreis munitam cancellis, per quos conspicitur solum ubi craticula fuit posita, & ignis accensus ad Martyrem assandum. Quare maximum esse censetur Sanctuarium post sepulcralem ejus loculum, sacras ipsius exuvias continentem. Quod vero spectat ad superiorem Basilicam; eam Pancirolus, & alii constructam existimant Constantini magni diebus; nullum quum legatur fundationis ejus initium penes urbis Romæ scriptores; veroque simile appareat, celebris adeo locus haud diu Templo destitutus fuerit, morte pretiosissimi Martyris consecratus: in cujus honorem per id temporis, uti supra vidimus, sanctorum studio plura erecta fuere diversis Romæ Regionibus Fana sub ejus nomine; quanquam nulla vestigiorum ipsius Sancti Levitæ memoria iisdem in locis esset. Magis, quod octavo sæculo eadem Basilica a S. Stephano III. restaurata fertur in Anastasio: signum ita indicans suæ ante præfatum sæculum antiquitatis. Cui & S. Leo III., ut idem scribit Bibliothecarius, *vestem de quadruplo, & canistrum argenteum, pens. libr. duas & unc. septem obtulit*. Circa finem sæculi noni eam Formosus Pontifex in meliorem restituit formam. Unde Grimaldus, apud Carolum *Piazza* de Titulis Cardinalium, opinatus est, eadem ex causa fuisse prædictam Ecclesiam vocatam *In Formoso*, vel *ad Formosum*. Sed falso. Nam Cl. Blanchinius in Prolegomenis ad Anastasium antiquitatem hujus vocabuli examinans, deprehendit, longe ante Formosi Pontificatum fuisse illam appellatam hoc nomine, inquiens: *Ante Formosi ætatem annis quam centenis eam fuisse dictam Ecclesiam ad Formosam, sive ad Formosum, & in Formoso*. Temporibus tandem nostris Monasterii Sanctimonialium Clarissarum impensis, (postquam sæculo XVI. novum a fundamentis esset excitatum Templum) in præsentem nobilem redactum est architectonicem; splendidis ornatum marmoribus, aureisque operibus, ac æstimabilibus picturis etiam in testudine, quæ Sanctum exprimunt introeuntem in Domini gloriam.

10. Sacram hanc B. Laurentii ædem honorant corpora Sanctorum Martyrum Crispini & Crispiniani, quorum meminit Romanum Martyrologium die 25. Octobris: nec non Sanctæ Marmeniæ Martyris, quæ passa est cum filia sua Licinia, & vigintiduobus aliis de ipsius familia sub Almachio Urbis præfecto. Inter ceteras insignes quorundam sanctorum reliquias, qui vixerunt Apostolorum temporibus, adservatur integrum sua cum carne corpus Sancti, cujus nomen ignoratur. Ita Pancirolius. Eadem in Ecclesia sepulta fuit sancta Birgitta vidua: ibidemque requievit, donec in Scotiam ad Wastanense Monasterium, S. Catharinæ ejus filiæ opera, corpus translatum fuit, relicto istius brachio, pallio nigri coloris, ac officii libro in eo, quo jacuerat sepulcro; quod existit sub ara facelli, ibidem sanctæ Viduæ dicata. Tanti porro Sanctuarium hoc Laurentianum beara pendit princeps Mulier, ut jam pro Christi amore pauper facta, quotidianis prius expletis spiritualibus exercitiis eodem in Templo, ad hujus dein valvas se sistens, humiliter eleemosynam peteret ab introeuntibus, non tam sibi, quam pro aliorum pauperum indigentiis sublevandis (sicut liquet in Bulla canonizazionis ejus a Bonifacio Papa Nono edita) acceptamque eleemosynam demississime osculabatur. Corpusculum quoque suum ibi fore tumulandum prophetico spiritu aliquando prædixerit.

11. Aliis item sacris argenteis lipsanis sacrarum reliquiarum magnæ considerationis eadem abundat Ecclesia: quæ pariter statione feriæ quintæ post primam Quadragesimæ Dominicam honorificata distinguitur. Antiquis diebus una erat ex viginti Ecclesiis Abbatialibus, quarum Abbates Romano Antistiti, exercenti Pontificalia in sollemnitatibus, adsistebant: ex Honuph. Panvin. Tract. de VII. Eccl. Monachis postea sublatis, transiit in Commendam, Mattheoque Columnensi Commendatario anno 1226., quo Seraphicus Pater S. Franciscus Assisiensis migravit in cælum, sanctimonialibus Clarissis, quæ morabantur apud S. Mariam Montium de Urbe, concessa fuit: ubi complures virgines multa viræ sanctitate floruerunt, sese dignas tanto castissimi Levitæ Sanctuario comprobantes. A quarum ingressu nondum elapso sæculo, Bonifacius VIII. Pontifex Maximus ipsum Templum restauravit, & Leo X. in Titulum Presbyteri Cardinalis erexit; Virginumque Parthenium refecit: inter quas multæ nobilioribus ex Romanis familiis religiosum amplexatæ sunt institutum: magis autem omnes illustres; quia peculiari sub patrocinio almi Martyris degunt. Anno 1759. hujus Ecclesiæ Titulum suscepit Emus Card. Ganganellius Ord. Minorum S. F. Conventualium, hodie Clemens XIV. Pontifex

Max. Quem Deus in longa tempora servet incolumem ad totius Christianæ Reipublicæ incrementum.

12. Descenso clivo ejusdem Viminalis montis, extat altera S. Laurentii Ecclesia ad radices Esquilini, quæ appellatur *In Fonte*. Parum quidem est mole Templum, sed pulchrum, ac bene ab Aulicorum congregatione sartum tectum, & beneficiis auctum. Fundatum est supra carcerem domus Hippolyti, ubi prius fuerat palatium servii Tullii Sexti Romanorum regis; temporum licet successu ædes ibi fuerint ejusdem Hippolyti, Romani equitis: in cujus custodiam Imperator tradidit Sanctum Levitam, a militibus tentum. Quocirca Martyris præsentia sanctificatus est locus iste. Dicitur autem *in Fonte*, quod Thaumaturgus noster, eodem in carcere positus, converso ad fidem Lucillo, quum aqua non esset, ut eum ablutionis tingeret sacramento, sicut in ejus retulimus actis, terram digito tangens, aquarum aperuit fontem, suumque catechumenum, oculorum orbatum lumine, baptizavit, simul & corporis visu donavit. Per multos descenditur gradus in subterraneis ejusdem Ecclesiæ ad visendum commemoratum fontem, perennes ad hæc usque tempora emittentem aquas, infirmis, ac præsertim febricitantibus salutares. Idemque Sanctuarium pio cum ædificio Aulicorum, sibi adnexo (quod Franciscus Cardinalis Sforzia, purpurati tum Collegii princeps, sive decanus, anno 1624. fundavit) sub cardinalitia protectione consistit. Gaudetque in eunctis Dominicis mensis Maii omnibus indulgentiis, quibus Ecclesia S. Sebastiani, una ex septem Urbis, fruitur. Restauravit idem Templum Emus Alvarez, Cardinalis Toletanus an. 1545. quod prædicti Urbis aulici nuper ampliarunt.

13. Inter antiquiores Urbis parœcias, scriptores ajunt, recensenda est illa, quæ nuncupatur *S. Laurentii ad Montes*, cujus Parochorum perpetua traditione ad nos descendit, quod ibidem fuerit habitationis domus ejusdem Martyris, quum esset in minoribus Ecclesiæ gradibus. Quanquam de hac re vetusta perierint documenta; nulla quum extent hodie id genus apud laudatam parœciam. Suademur, excidisse in plurima Urbis vastatione, quemadmodum & permulta alia periere. Locus est initio ascensus Capitolini montis, ab Orientali parte; unde Templum olim dicebatur *Sancti Laurentii de Ascesa*; vicusque antiquitus appellatus *Argentarius*. Obstat antiquitati Ecclesiæ Pancirolius, nullis tamen ex adverso productis monumentis. Solumque adducit, æs campanum ejus præ se ferre annum suæ fusionis 1259. At probare id neutiquam potest, illud primum Templi a sua erectione fuisse tintinnabulum. Et aliunde mentio fit hujus Fani in epistola Innocentii III. num.96. lib.2. tom.1. Qui Pontifex creatus fuit 1198., neque de hac loquitur Ecclesia quasi tum nuper ædificata. Quum igitur obscura omnino sint ejus exordia, valere quoque pro ista debet ipsius Pancirolii argumentum pro antiquitate alterius *in Pane & Perna*, a silentio scriptorum erutum. Huic sententiæ Franciscus Posterla subscribit in sua Roma sacra. Qualiscunque demum sit relata traditio Laurentianæ quondam habitationis, a nemine, quod sciam, impugnata; sane in tota Urbe locus non est alter Martyri sacer, qui sibi vindicet beatam aliquando ipsius in terris mensionem, priusquam ad Romanum Archidiaconatum vocaretur. Unde congruentia surgit vetustæ fundationis ejusdem Ædis Sacræ. Ejus animarum cura, Sixto V. Pontifice Maximo, ampliata fuit, demolito parochiali S. Nicolai templo ad Columnam Trajani.

14. Apud vetustum forum Romanum Canonicorum olim erecta fuit Ecclesia titulo Sancti Laurentii *in Miranda*, quam tantæ antiquitatis æstimat Pancirolius, ut eam exæquet S. Hadriani templo, de quo prius dixerat, reædificatum fuisse ab Honorio primo anno 630. Unde conjicitur, quarto vel quinto sæculo illa Sancti Laurentii primitus constructa fuerit. Denique vetustate pene collapsa, Martinus V. anno 1430. Aromatariorum Collegio dedit (suppressis eo loci Canonicis) cum omnibus suis juribus, ac proventibus. Quare ipsi donatarii anno 1607. pulchra illud renovarunt dispositione, adjecto ibi pro se, & suis Nosocomio. Ara Templi maxima loculamentum nobilibus cum columnis marmoreum desuper habet, in quo est picta S. Laurentii effigies Levitico in habitu, quem urgent carnifices super ignorum struem. Opus celeberrimo Petri Cortonensis, elaboratum pennicillo. Frons Ecclesiæ antiquissimam obtinet porticum, quam componunt decem ingentes columnæ marmoreæ cum epistyliis ex usu profano in hujusmodi sacrum conversæ. Quandoquidem sæculo 11. a S. C. Antonino Imperatori & Faustinæ erectæ fuerant ad eorum delubri ædificationem, quo diruto, cesserunt in ejusdem portici structuram & ornamentum. E regione hujus Templi ad meridiem mons est palatinus ubi Martyr in basilica quondam Jovis acerrime vexatus fuit multiplici torsione. Cujus memoriæ gratia in dextro latere interioris Ecclesiæ sacellum est, tabulam depictam sustinens Laurentiani martyrii super cratem igneam, & in remotiori prospectu repræsentantem præfatum palatinum montem cum Martyre aliis discruciato suppliciis. Vide, quæ in ejus diximus actis libr. 11. cap. 3. num. 19.

15. Prope circumcolumnium S. Petri in Vati-

Vaticano sub plateæ confinibus Fanum est alterum, nostri Herois nomine, vulgo appellatum *In Borgo*, aliter *in Piscibus*. Sæculo XII. pertinebat ad Capitulum ejusdem S. Petri, ut ex istius liquet Archivio: ejusque meminit Ciacconius in Innoc. III. Eratque Parochiale, inquit Floravantes Martinellus pag. 140. Thomas Card. Armellinus Anglicæ nationis, a Joanne XXII. donatus purpura 1411., nec non Cæsii Duces Cæreoses illud restaurarunt. Denique Dux de Aquasparta, qui floruit sæculo XVII. jus in eo Patronatus habens, Templum rædificavit, architecto equite Francisco Massario, ac dono dedit Patribus, tum recenter institutis, scholarum piarum, ubi constituerunt ibi Tirocinium receptorum ad Religionis suæ habitum, ut ibidem annum probationis absolvant: Ædemque sacram religiosa excolunt pietate cum expositione augustissimi Sacramenti altaris omnibus & singulis quartis hebdomadarum feriis, Martyri, ut alibi diximus, sacris per totius anni circulum.

16. Sub ejusdem Martyris titulo etiam floret Ecclesia, quæ dicitur *S. Benedicti in Piscinula*, curam animarum obtinens. Præest beneficio Parochus sub nomine Rectoris. Locus est venerabilis ob S. Benedicti Abbatis incolatum; ad quod Fanum titulus accessit *S. Laurentii*; quandoquidem prope constructum erat istius Templum, *In piscinula* pariter nuncupatum; de quo egit Innocentius III. in secundo capite *de Cappellis*. Inundatione vero Tiberis collapsum, Pontificia dispositione suis cum redditibus eidem Ecclesiæ unitum fuit, erecto in dextero Ecclesiæ cornu sacello Contitulari sanctissimo: cujus & festum ibidem peculiari quotannis significatione celebratur.

17. Sit denique præsentis capitis de Romanæ Urbis Ecclesiis sub invocatione *S. Laurentii* corona præfulgida Lateranense Pontificium Oratorium, quod hujus Archimartyris nomini perpetuo consecratum fuit; haberque super aram scriptum:

Non est in toto sanctior orbe locus.

supremus hic plane sanctitatis locus æquum fuit, supremo adscriberetur Martyri; ne is ulli sanctorum cederet in sibi præstiti cultus gloria; permisso etiam, quod eorum aliquis de majori numero, vel amplitudine, & elegantia Ecclesiarum in Orbis Christiani circuitu gloriari queat super innumeras Laurentianas. Præstat enim Sacellum hoc unicum suæ ob excellentiam dignitatis ceteris ubique terrarum Basilicis sub sole constructis; exiguæ licet deprehendatur molis. In vetustissimo igitur Lateranensi Pontificum Patriarchio Sanctuarium istud a Beato Silvestro erectum creditur, & consecratum sub Sanctissimi Levitæ auspiciis; & a Silvestri successoribus (quos inter numerantur super quadraginta, Ecclesiastica post mortem veneratione fulgentes) a IV. sæculo ad XIV. frequentatum & excultum: ubi summi iidem Sacerdotes private Missarum sacrificia quotidie peragebant usque ad Theodori I. pontificatum sæculo VII. qui Pontifex illud ampliavit, uti cum Panvinio ceteri sacræ Urbis scriptores consentiunt; nimirum capax ut foret sollemnis Pontificalis officii, multoties in cujuslibet anni sollemnitatibus celebrandi. Testantur siquidem vetusti Romani Ordines, ibidem summos Pontifices suisse solitos in Cœna Domini abluere pauperum pedes; sive, ut habet Ordo Romanus X., *Missa solemniter peracta ad S. Joannem in Laterano, indutus Pontifex ascendit palatium, comitantibus eum tum Episcopis, quam Presbyteris, & Diaconibus omnibus paratis, secundum ordinem suum. Pontifex vero ingreditur Basilicam* (intellige ampliatum Oratorium) *S. Laurentii, & sine planeta residens in sede, facit mandatum duodecim subdiaconis. Interim cantores cantant vesperas ante eum, ut mos est &c.* Eodem loci feria VI. in Parasceve accipiebat Dominicæ crucis lignum idem Pontifex Maximus, eodemque sollemni comitatu cleri, discalceatisque pedibus, illud portabat ad Lateranensem prius Ecclesiam, dein ad S. Crucem in Hierusalem, ubi persolvebantur illius diei officia. Ordoque Romanus XIV. inquit: *Dominica S. Paschæ summo mane Dominus Papa, dicta prima, vadit in Basilicam S. Laurentii, quæ dicitur Sancta Sanctorum .... in faldistorio prius orat, postea induitur a Diacono, & subdiacono usque ad dalmaticam. Tunc surgit, & ingreditur ad Salvatorem* (de qua imagine ibidem reposita mox dicemus) *aperitque imaginem Salvatoris, & deosculatur pedes ipsius imaginis. Tunc venit ad Altare sumens crucem ..... & tenendo eam in manu, cantat voce convenienti antiphonam: Surrexit Dominus de sepulcro, qui pro nobis pependit in ligno alleluja.* Tum pacem dabat ministro, dicens: *Surrexit Dominus vere.* Respondebatque, pacem recipiens: *Et apparuit Petro.* In ipsis etiam Romanis Ordinibus legitur, quod creatus novus Pontifex, antequam salutaretur a Clero, introducendus erat in eandem S. Laurentii Ædem, ubi orationem suam *in longum* protrahebat. Videlicet ut ejusdem Martyris patrociniis corroboratus, universalis Ecclesiæ curam susciperet. Vide prædictos Ordines a Mabillonio in lucem editos.

18. Post dimidium sæculi VIII. S. Gregorius II. cælesti pretioso imaginis Salvatoris thesauro relatam S. Laurentii ditavit Ædem. De qua D. N. effigie Lateranense documentum perantiquum habet: *Cum enim per manus præfati*

fati Evangelistæ (videlicet Lucæ) *tantum designata foret , & nec dum essent colores appositi , repente inventa est eadem gloriosa imago Salvatoris admodum decore præfulgens , utpote non humano opere , sed ineffabili divina virtute peracta*. Unde Imago *Achiropœta* dicta est nempe *non manufacta*. Ejus meminit S. Thomas Aquinas 2. p. q. 25. art. 3. ad 4., aliique scriptores. Vaticani autem mss. codices signati 375. & 1147., Græcis literis latine redditis a cl. Rhodio Cyprio , translationem ejus ab Oriente factam exhibent hoc ferme pacto. Quum Leo Isauricus bellum in sacras Imagines Constantinopoli excitasset ; ac S. Germanum Patriarcham earum defensorem exegisset civitate; is exul secum laudatam tulit imaginem , glisceteque persecutione, cum cerneret, nec tute satis eam servare posse absque gravi periculo incidendi in manus furentium Iconoclastarum , lacrymis circumfusus , osculans illam (quæ in palmæ tabula picta est) una cum litteris ad Pontificem summum directis , ac in ipsa tabula , quam perforavit , colligatis, projecit in mare , dicens : *Magister , salva te , & nos*. Et ecce tabula non ab aquis huc illuc agitata , non prona , vel supina , sed recta , se ipsam sustinens , incedebat per mare , solaque infima extremitate aquas tangebat , eas movens secundum ceptum itineris cursum. Nocte vero eadem , qua cursu celerrimo Romam versus pergebar , Sanctus Gregorius II. in somnis admonitus est , ut obviam iret Regi per mare ad se venienti. Quocirca mane Pontifex surgens , acthuribulis ad ostia Tiberiana in parata perrexit navi. Cumque eo pervenisset , cito videt a longe venientem , & ad se accedentem iconem Dominicam , repletusque simul timore & gaudio , procidens ante illam prope se factam , adorat , & clamat , cum fletu dicens : *Numquid nobiscum indignis , o Domine , hospitari dignatus es, & ad nostram Urbem tua navigatio ? Quemadmodum super aquas pedibus incedis , sic etiam ascende ad nos . Non enim audemus nostro impetu te tangere ; quoniam etsi in aquarum superficiem ambulas , sed profunda est tuorum judiciorum mens*. Hæc quidem ipse Gregorius clamabat , indubitata motus fide. Illa vero imago, super aurum & lapidem pretiosum multum æstimabilis , subito per aerem volans, in ulnis se posuit Beati Pontificis. Tum Sacerdos magnus reversus in Urbem, comitante Clero , sacram ferens Salvatoris imaginem , currum a populo paratum conscendit , ut pignus illud desiderabile ab omnibus videri posset ; atque cum hymnis & canticis ad Sancti Petri detolit templum . Ubi primum effigiem Christi exposuit . Lectisque Patriarchæ Germani litteris , hora & die signatis, deprehendit , vix effluxerit tempus viginti quatuor horarum , ex quo e Constantinopolitano littore Romam Imago amabilis iter inceperat, perveneratque ad Tiberis ostia . E cujus pedibus humor defluebat , qui ægrotis omnibus applicatus , illico sanitatem ab infirmitate qualibet conferebat. Ille demum , qui olim in sua persona , & posteriori narrato tempore sua in effigie super fluctus maris ambulavit , decorato Principis Apostolorum templo publica ejusdem mirifici thesauri expositione , suam disposuit requiem habitationis in sancti Archimartyris Oratorio Lateranensi. Quo loci multis & ornamentis aureis & argenteis gemmisque pretiosis Imago referta , impræsentiarum ex tunc servatur, & colitur . Nec inde distrahitur , nisi summa aliqua Urbis , vel universalis Ecclesiæ necessitate urgente, Romano præsente Pontifice, ac Apostolico purpuratorum Senatu , totoque sæculari , & regulari Clero comitante : circumduciturque ad Basilicas, juxta ordinationem Apostolicam, designatas ingenti sacræ pompæ sollemnitate : quemadmodum non semel fieri contigit retro temporibus , ut vetusti etiam narrant historici.

19. Tria exinde Sanctuarium istud complectebatur altaria , ut liquet ex Joanne Canonico Lateranensi , & ex mss. Basilicæ Salvatoris eodem in Laterano : quorum primum dicatum fuit sacrosanctæ commemoratæ imagini , in quo Sanctus Leo III., sæculo eodem labente , (vel ut alii volunt , Leo IV. seculo IX.) arcam cypressinam , tres continentem argenteas thecas , reposuit. Quarum in una crux erat aurea , pretiosis distincta gemmis ; in cujus medio servabatur præputium D. N. Jesu Christi. In altera erat encaustica crux , & in ea vitale crucis lignum. In tertia Domini sandalia custodita. In ipsa quoque arca cypressina , tres enumeratas habente argenteas thecas , repositus item fuit unus panis ultimæ Redemtoris nostri cœnæ, nec non pars arundinis, ac spongiæ, qua Jesus , in cruce pendens , aceto potatus est . In fronte vero arcæ legebatur inscriptio : *Sancta Sanctorum*. Unde nonnulli putarunt , Oratorium istud nuncupatum exinde fuerit , *Sancta Sanctorum*. Sub pedibus Achiropææ imaginis idem S. Leo fasciam extendit pretiosis lapidibus distinctam , cujus in subsuto serico involuta erant fragmenmenta S. crucis , sepulcri , lanceæ , columnæ, & flagellorum , quibus Dominus cæsus fuit . In secundo altari fuerunt recondita Apostolorum Petri & Pauli capita, æreo in armario clausa, donec sæculo XIV. Urbanus V. ea recognoscens, ad Basilicam transtulit Lateranensem. In tertia tandem ara , peculiariter Sancto Laurentio ejusdem Oratorii Titulari dicata , collocati fuere carbones., intincti sanguine almi Martyris, nec non reliquiæ ex ejus exusti corporis adipe. Ceterum

terum innumeræ ſunt ſanctorum reliquiæ eodem in Laurentiano Sacello, conſervatæ ſuperioribus in loculis: circumcirca diſpoſitis: quas ait Panvinius pag. mihi 246., Leo X. revidit, multiſque adſiſtentibus, oſtendit; iterumque ſuis repoſuit locis. Nobiſque ſufficit addidiſſe, ad hæc uſque tempora illic ſervari veſtimenta ſacerdotalia beati Petri Apoſtoli, & levitica S. Laurentii ,cum ſubdiaconalibus S. Stephani Protomartyris; quæ, conſecratione præſati Oratorii peracta, ipſi cæleſtes adminiſtri diſparentes, ibidem reliquerunt. Fuit & in hoc ſanctificationis loco altera S. Laurentii apparitio, de qua in capite *de Apparitionibus* ejus erit agendum.

20. Poſt initia ſæculi XIII. Honorius III., prius dictus *Cencius de Sabellis*, idem reſtauravit ſacellum. Sed anno circiter 1278. collabente vetuſto ædificio, Nicolaus III. ex Urſiorum familia Pontifex, in priſtinam reſtrinxit formam, ut hodie conſpicitur, unico cum altari, muros ejus a fundamentis erigens ad æqualitatem vetuſti palatii Lateranenſis: novamque Oratorii ſtructuram marmoreis operuit corticibus opere muſivo, ut Severanus, & Floravantes ſcribunt. Quorum primus Ptolomæum adducit teſtem, ipſius Nicolai III. ſynchronum ſcriptorem. Super ejuſdem reædificati januam Sanctuarii, beatiſſimi Titularis imago cernitur: quam januam femineus nequit ingredi ſexus ob ſanctitudinem loci; ſed unice ferreos per cancellos interiora illius videre poteſt. Porro inter muſiva opera depictum cernitur ab interiori parte ſuper feneſtram, cancellis clauſam ferreis, ſanctiſſimi Levitæ martyrium, ut ipſe vidi. Illud quoque certum eſt, ſingulare iſtud Oratorium, ſicut S. Laurentii nomine ab initio erectum fuit, ita & reædificatum a Nicolao III. ſub eodem titulo conſecratum perſeverat. Pro quo volumen haud exiguum typis datum diebus noſtris apparuit, cui titulus *De Oratorio S. Laurentii &c.* Quod vero minoris ſit molis poſterior hæc reſtituta Laurentiana ſacra Ædes, quæ prius capax erat ſollemnium Pontificalium; id profecto nil detrimenti attulit ipſius excellentiæ, quin potius ſpatia fecit, ut de hac poſteriori prædicari poſſit, quod per Aggæum Prophetam de Judaico ſecundo Templo, poſt deſtructum Salomonicum altioris notæ, vaticinatum fuerat, ubi ſanctus Vates ait cap. 2. 10. *Magna erit gloria Domus iſtius noviſſimæ plus quam primæ.* Nullum enim ad conſervationem priſci Oratorii legitur Divinum patratum miraculum; quod tamen ad incolumitatem novi editum eſt. Quandoquidem conflagrante Lateranenſi Baſilica, flammiſque in immenſum ſuccreſcentibus, palatium ei adnexum Pontificium ſimiliter exarſit, ſalvum nihilominus, & incolume Divino prodigio remanſit idem S. Laurentii Oratorium; quamvis in eodem incenſo exiſteret Patriarchio, ut notant Honuphrius de vit. Eccl., & Ciaccon. in Clementis V. vita. Contigitque portentum anno ſalutis 1308. Genus ſane miraculi, quod non ſemel, aut bis viſum eſt in rebus, ad Sanctum Laurentium pertinentibus, nimirum flamma non auſa fuerit eas tangere: ſicut infra opportunis videbimus locis. Angelus ſiquidem ipſe Domini eſt, in Apocalypſi præfiguratus, quum cap. 14. 18. legitur. *Angelus exivit de altari, qui habebat poteſtatem ſupra ignem.* Altera & huic recentiori ſacræ Domui acceſſit gloria magni etiam momenti. Ad augendam etenim ei, conciliandamque totius catholici Orbis reverentiam, Sixtus V. Pontifex Maximus ſcalam ſanctam, Redemptoris noſtri ſanguine reſperſam, alio loci ſitam, illuc transferre curavit. Erant olim iï aſcenſionis gradus Jeroſolymis ad palatium Pilati, quos Dominus in ſua paſſione, cruore proprio perfuſus, pro ſalute humani generis ſcandere, ac deſcendere, morti adjudicatus, minime recuſavit. Per quos hodie flexis genibus in præſatum Oratorium aſcenditur, medium tenentes locum inter gradus hinc inde appoſitos pro cultorum deſcenſu, ac miniſtrorum ſanctuarii uſu.

21. Sunt & laterales ædes ſacræ in ejuſdem Oratorii plano; in quarum dextra parte, idem Pontifex Sixtus alterum erexit altare picta cum imagine Sanctiſſimi Martyris, patens ſacerdotibus ad ſacra ibi celebranda myſteria; nemini quum in altari Pontificio interiori ea peragere permiſſum ſit. Locus denique iſte terribilis ſimul & amabilis, undique ſanctitatem, reverentiam ac devotionem halat: quo & confluunt ex toto terrarum Orbe peregrini. Vetuſtis temporibus erat laudatum Sanctuarium a ſex Canonicis cultum, quorum primam dignitatem, qui *Prior* dicebatur, obtinebat. Sed ob loci anguſtiam, aliaſque legitimas cauſas Martinus V. Pontifex Maximus anno 1423. Conſtitutione, quæ incipit: *Cunctis Urbis Eccleſiis diſponente Domino.* Sub datum ad S. Petrum XIV. Kalend. Junii prioratum & canonicatus prædictos Lateranenſi univit Baſilicæ; cujus pleno capitulo mandavit, ut adimpleret functiones, & officia, nec non ceteris oneribus ſatisfeceret, ad quæ tenebantur Prior & Canonici Sancti Laurentii *ad Sancta Sanctorum.* Et quia honores cum oneribus transferuntur, proditur ratio, quare Lateranenſe capitulum ſingulari demonſtratione in ſollemnibus ſupplicationibus non unam tantum prægrandem argenteam inauratam erigat Crucem una cum tintinnabulo, & conopæo (ut reliqui Patriarchalium Eccleſiarum Canonici deferunt ante ſe) verum duplicata eadem ſacra gerit inſignia, nimirum propter unionem jam commemora-

moratam capituli Pontificiæ palatinæ Basilicæ S. Laurentii *ad Sancta Sanctorum* cum præfato S. Joannis Lateranensis, ut a viris eruditis fideque dignis accepimus. Demum quod ad sacrosancti ejusdem Oratorii administrationem attinet circa temporales proventus, eleemosinas, decentemque conservationem ejus, muneris est Archiconfraternitatis Sanctissimi Salvatoris; cui concreditum fuit gubernium unius & alterius Hospitalis sancti Joannis: ejusque statuta sæculo xiv. comprobaverat Joannes XXII. Et quanquam Romani Pontifices, destructo Lateranensi palatio, resideant in Quirinalibus aut Vaticanis, ædibus; adhuc tamen ab eorum non excidit, neque excidet corde prisca suorum prædecessorum veneratio erga Laurentianum hoc Sanctuarium, quin multoties huc contendant, ac peculiari visitent devotionis affectu. Ad quorum exemplar populus pluries certatim concurrit ad eundem sanctitatis locum, multiplicia obtinens ab invocato Martyre beneficia; testimonium de hac re perhibentibus pictis, magno in numero votis tabellis cum depicta ipsius Martyris effigie, appensisque ad parietes exterioris dicti sacelli, de quo paullo supra egimus, a Sixto V. erecti. Quare Domini verba, olim Salomoni facta de Jerosolymitano templo, suo in ore assumere pro loco isto videtur præpotens Martyr, seseque ita perpetuis declarare experimentis: *Oculi mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit. Elegi enim, & sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus*. Paralip. lib. 2. cap. 7. Ỽ. 15. & 16.

22. Et hæc quidem sunt monumenta præcipua, quæ ad posthumam Beatissimi Levitæ gloriam ab antiquis sæculis ad hæc usque tempora in Urbe vigent; silentio missis inferioribus aliis, vel publicis, vel privatis oratoriis, aut sacellis penes eandem urbem, sive in Vaticano, sive in Quirinali Pontificum Palatio, sive in Ecclesiis, vel Magnatum domibos, aut alibi locorum ejusdem Urbis existentibus eodem sub titulo. Quod si a recensita Basilicarum plurali tate, ac qualitate argumentari licet, quanta sit Magni Levitæ gloria, quantusque apud Quirites honor illius, omni tempore florens; quid putabimus, fuerit priscis diebus, quum non solum enumerata existerent sacra ædificia, sed alia multa, quæ injuria labentium sæculorum collapsa sunt? Verum quia ex his etiam aliquando didicit Orbis terrarum gloriam summi Martyris ubique ampliare, talibus motus exemplis; non abs re, ducimus, erit, ex Floravante breves transcribere notas, eorumque refricare memoriam, super quæ vetustæ pietatis amor incubuit, unde glorificaretur ulterius, omni honore dignus, maximus iste Christianæ fidei Heros. Dum vel ipsa veterum monumentorum eruditio provocare fideles ætatis nostræ potest ad imitationem illorum, qui nos præcesserunt, substituendo delapsis antiquis, pro ut devotionis ardor, & facultatum vires dabunt, nova salutiferi ejusdem cultus testimonia; ne præterito præsens quodammodo cedere videatur pietatis studium.

23. Hæc igitur sunt Templa diruta, quæ compendiatim laudatus adnotat Floravantes pag. mihi 363., & sequent; tacitis, quæ obiter commemoravimus, obsoletis, occasione agendi de Fanis modo existentibus. I. *Templum S. Laurentii caballutiorum Petri Leonis de flumine*, seu *prope flumen S. Mariæ*. Eratque prope pontem Fabricium, qui nunc dicitur quatuor capitum. Fuitque concessum anno 1572. a Pio qnarto Armenorum Nationi. Verum a Pio quinto sejunctis Christianorum ædibus ab aliis Hebræorum; illud intra horum septum remansit profanatum; & Armeni ad S. Mariam Ægyptiacam fuerunt translati. Camill. Fanucc. Oper. pior. lib. 1. cap. 33. II. fuit *S. Laurentii supra S. Clementem*. Legitur his verbis apud Bibliothecarium: *Beatissimus Papa* (Stephanus Tertius) *restauravit Basilicam S. Laurentii, supra S. Clementem sitam Regione tertia, quæ a diuturnis temporibus diruta manebat*. Nota istius Basilicæ vetustatem, ob quam consistere ultra nequibat tempore Stephani III. Pontificis Siculæ nationis, qui floruit anno salutis 768. III. *S. Laurentii in Regione Areolæ*, quod antiquissimi auctores locant *ad Cacabarios*: a Benedicto Canonico S. Petri appellatum in suo Rituali: *Templum Craticulæ*. Unde reor, distinguendum sit ab altero, *Ad Craticulam* nuncupato, quod dicitur *In Lucina*, in regione campi Martii situm, prope quam Ecclesiam Leo III., ut supra notavimus, a sicariis prope Monasterium sanctorum Stephani & Silvestri Pontificum tentus est; nihil itineris commune quum habeat locus iste cum via de Laterano palatio ad Templum craticulæ regionis Areolæ. Quanquam, teste Floravante, Severanus gratis contendar, unicum sub hoc nomine *Craticulæ* fuisse S. Laurentii Fanum in Urbe, quod nulla solida ratione convinci potest. IV. vocabatur *S. Laurentii in Janiculo*: de quo Scottus agit in Itinerario. V. *S. Laurentii in Mantuccia:* dictum etiam *in Viminibus* Regionis Capitolinæ, quæ, corrupto vocabulo, dicitur hodie *Campitelli*. VI. S. Laurentii *de Nicolanaso*: erat in eadem Regione Templum alteri, existenti sub titulo S. Mariæ de Consolatione, proximum: in quod posterius translatus fuit lapis diruti Laurentiani, in quo recensetur ejusdem consecratio facta anno 1231., sub Pontificatu Gregorii Papæ IX. VII. *S. Laurentii in Pala-*

Palatinis: De quo Grimaldus inquit: *Ista Ecclesia erat in opposito Palatii Matthæjorum, & periit in constructione Monasterii S. Catharinæ. Meminit Bulla Cælestini Tertii, in qua vocatur in Castello aureo, idest, in Circo Flaminio: vocatur etiam in Clausura*. Fortasse hoc postremo appellata vocabulo propter Monasterium, ei adnexum, quod restauraverat Hadrianus I. Item VIII. Fanum *S. Laurentii de Papitariis*; cujus meminit auctor instrumenti editi 1364. 16. Septembris, in tabulario, sive archivio Monialium sanctæ Mariæ Campi Martii reperti. IX. *S. Laurentii ad Taurellum* apud Bibliothecarium in Hadriano I. X. *S. Laurentii de Turribus* in Regione Transtiberina. De quo agit Taxa Leonis X. Prope antiquum judæorum sepulcrum. Hinc Transtiberim apparebat vestigium Ecclesiæ in porta nndequaque picta cum imagine S. Laorentii supra craticulam. De eodem Mazochius pag. 153. XI. *Sancti Laurentii in via Bibaretica* in Regione Montium: eratque suppositum Basilicæ Sanctorum XII. Apostolorum, ex hujus ut liquet monumentis. XII. *S. Laurentii Monasterium juxta Præsepe*: Ex Bibliothecario in Hadriano I. qui totum renovaverat. Ferrur, periisse sub Nicolao V. in constructione palatii e regione Cappellæ Burghesiorum apud S. Mariam majorem. Grimald. XIII. *S. Laurentii Monasterium*, quod apud Titulum S. Chrysogoni construxit, & dotavit S. Gregorius III., censeturque idem esse cum S. Chrysogoni ejus Contirularis Templo: licet hodie solum istius posterioris Sancti nomen retineat. XIV. *S. Laurentii Ferrariorum*. Quod laudata Leonina indicat taxa in Regione Transtiberim.

24. Porro exploratum quum sit, decem, quæ hactenus florent, Romæ S. Laurentii Templa majori gaudere vetustate primævæ fundationis præ his quatordecim jam destructis, consequens est, anterioribus aliquando sæculis in sola Urbe simul extitisse viginti quatuor in honorem sacratissimi hujus Martyris erectas Ecclesias: adeo ut, unam si excipimus Deiparam Virginem, cujus nomini merito ibidem majori in numero fuere Templa constructa, gloria Laurentii Martyris sub ista consideratione difficulter alteri sanctorum invenietur unquam concessisse principatum. Sane pietatis ardor erga Levitam sanctissimum talis, ac tantus fuit in pectore Romanorum civium, ut non solum in sacris ædibus eum colere studuerit, verum etiam in Urbis vicis ipsius imagines per varia locorum habere curaverit; quo fieret ille semper in eorum oculis quodammodo præsens, quem perpetuo spiritaliter in corde gerebant. Quarum effigierum vestigia nonnullis adhuc cernuntur in locis. Immo parum devotioni eorumdem visum fuit ipsius pingere imagines immobilibus in parietibus ædium, nisi currentibus in nummis impressam ejus passim viderent iconem. Quod considerans Ciacconius in Histor. Pontif. Rom. sub vita Sixti II. notatum reliquit: *Romanus Populus adeo fuit huic glorioso Martyri affectus, ut olim etiam monetam cuderet, ejus imagine insignitam; sicut & nunc Bononia, & Viterbium*. Id ipsum confirmat Georgius Quapnerius in descriptione Bononiæ antiquæ & recentis, dicens: *Desiderii Regis Italiæ* (qui regnavit sæculo VIII.) *Decretum, quo Viterbii extat Longobardicis litteris exaratum, jubet imprimi pecuniis F. A. V. L., sed amoveri herculem, & poni S. Laurentium, ut facit Roma, & Bononia*. Vulgare hand est hoc argumentum Patronatus Martyris super Urbem principalis posr Sanctos Apostolos Petrum & Paulum, quorum effigies pariter in monetis Roma imprimere antiquitus consuevit; æquali fere sic gloria S. Laurentium cum præcipuis istis Patronis afficiens: præter illa, quæ ad ejusmodi comprobandam thesim adduximus, momenta cap. I. Libri hujus num. 9. Vide ibi: dum, nos provocant Regna terrarum mente pergere in inquisitionem cultus & gloriæ, quæ inclytus hic Martyr ubique fidelium singulariter est adeptus: quare præsenti libro finem damus.

LIBRI PRIMI GLORIÆ POSTHUMÆ FINIS.

LIBER SECUNDUS

GLORIÆ POSTHUMÆ S. LAURENTII MARTYRIS.

CAPUT I.

De Cathedralibus per Orbem Ecclesiis ejus sub Titulo consecratis.

Nimis sane difficile, nec minus inextricabile opus foret, si agere vellemus de cunctis sacris ædificiis, quæ per omnes urbes, & oppida universi catholici Orbis christiana pietas huic perinsigni Martyri a diebus antiquis ad hanc usque nostram ætatem ejus augendæ gloriæ studio excitare curavit. Nullus quandoquidem quum sit habitationis pene locus, in quo id genus memoria, vel sacellum aliqnod eidem, inter sanctos admirabili nostræ fidei Propugnaculo, non inveniatur erectum; adeo ut innumera ejus in toto mundo monumenta æquare videantur copiosissimis Beati Petri Apostoli: super quam petram ædificavit Deus Ecclesiam suam. Missis ergo inferioris notæ sacris ipsius ædibus, quæ ubique terrarum extant; quarumque nec apud scriptores quidem cujuslibet nationis facile est, plenam nos habere posse notitiam, quin etiam locis posthabitis, quorum incolæ haud satis sibi factum existimarunt, quod in suis habitationibus sub S. Laurentii nomine templa existerent, nisi pariter vel ipsæ terræ nativitatis eorum relato distinguerentur titulo: uti commode apud geographos animadvertere quisque poterit, & in magno quidem ejusdem nomenclaturæ numero, præter Insulas, & Maria, quæ tam celebri nomine nuncupantur: his, inquam, silentio datis, eas dumtaxat Ecclesias tali sub invocatione considerandas suscipimus, quæ vel Episcopali, aut Abbatiali dignitate refulgent; vel quæ Imperatorum, Regum, aut quorumcumque supremorum Principum opera vel erectæ, ac dotatæ, aut regia protectione distinctæ secernuntur; vel demum quæ a viris sanctissimis (dum in humanis ii agerent, quique hodie sanctorum albo adscripti leguntur) quoquo modo honestatæ fuerunt. Unde præsentem librum in quatuor dividimus capita, materiem istam complectentia: quorum primum est de Cathedralibus Templis, Levitæ huic beatissimo consecratis.

2. Et vero quicunque lustrant historicos, de Cathedralibus Ecclesiis agentes, expedite discernere queunt, eas passim aut Christi Domini, aut Deiparæ Virginis titulo resplendere; aliquas vero, sed inferiori longe numero, Principis Apostolorum nomine consignari, demtisque paucis aut Præcursori, ac Protomartyri Dñi dicatis, vel etiam alicui sanctorum aut sanctarum, qui vel illius urbis civis, aut incola fuit; sive quia corpus ejus in Cathedrali requiescit Ecclesia; ceterum magnum quid videtur, si nulla hujusmodi urgente causa, ex mera fundatorum pietate factum simile comperiatur: sicut in Neapolitano Regno Cathedralis est Ecclesia sub invocatione SS. Apostolorum Philippi, & Jacobi, & in Gallia sub nuncupatione S. Ceciliæ Virginis, & Martyris; licet neque illi, neque ista hisce in locis cunas agnoverint, aut habitationem, aut sepulcrum. Vere peregrina unius Archilevitæ, Laurentii Martyris gloria est, multas, ac multas eum meruisse in Orbe Cathedrales Ecclesias suo dicatas Nomini: quarum tractatum per ea, quæ a fide dignis auctoribus eruere datum nobis fuit, absolvendum aggredimur. Utinam, sicut Ughellius suum de Italia sacra opus consummavit; sic Maurini Patres de Gallia christiana perfecissent; quanquam, ut perficiant, in dies laborare non desinunt; sic Germani, sic Hispani, vel Poloni scriptores eidem rei pro suis Regnis operam dedissent; nostris Lectoromque votis ut fieret satis, uberiorem procuidubio eruditionem daremus, vel ad præsens, vel ad subsequentia pertinentem capita: quemadmodum si circa SS. gesta expletus foret Bollandistarum totius anni cursus, cui adhuc tres percurrendi menses supersunt; multa fortasse inveniremus, quæ ad præsentis libri caput ultimum spectant, quibus hodie ob codicum inopiam destituti sumus. Sed qui non possumus, quod vellemus; omni profecto efficacitate, quod possumus volumus, ea simul luci dantes, quæ dispersa reperire valuimus, ad hanc usque diem typis edita.

3. Prima itaque Cathedralium Ecclesiarum, quæ se nobis offert, Romæ propinquior, est *Ostiensis*, cujus præsulatus Principi, seu decano purpurati Senatus Ecclesiæ Romanæ addictus est; unde primum post summum Pontificem Episcopus iste obtinet in Orbe locum. Ad quem pertinet, creatum novum Christi Vicarium consecrare. Quocirca S. Marcus Papa sæculo Religionis Christianæ IV. Eum pallio decoravit: quod a Romanis Pontificibus in perpetuum omnibus successoribus illius Ostiensis Præsulis concessum fuit, uti conceditur in hodiernum usque diem. Eo igitur loci, quum suis ab exor-

exordiis semper viguit Christiana Religio, quamvis divexata non semel infidelium persecutionibus (quarum tempore in antris, & cavernis terræ aut in privatis ædibus sacra mysteria Christi famuli, suo, ut traditur, non carentes Antistite, peragebant) haud desiderari deberet Episcoporum syllabus ante prædictum sæculum IV., nihilominus invenire non potuit Ughellius nisi unum S. Quiriacum Martyrem sub Alexandro Severo Imperarore, post quem Antistitem, eruditione deficiente, coactus est idem auctor ponere Maximum: qui Concilio Melchiadis Papæ interfuit anno 313.; At quicquid de hac re sit, certe ibi Templum publice constructum christiano more non fuit, donec Constantini tempore Gallicanus *vale* dicens mundo, ad Tiberis ostia sese recepit: ubi amore Christi servus pauperum est effectus. *Cujus rei fama*, Romanum inquit Martyrologium, *in toto orbe divulgata multi undique illuc venientes, videbant virum ex Patricia, & Consule lavantem pauperum pedes, ponentem mensam, aquam manibus effundentem, languentibus sollicite ministrantem, & cetera pietatis afficia exhibentem.* Is igitur vireximius fundator extitit primi Ostiensis Templi, quo simul fideles suo cum Pastore congregare se possent, uti ex sex codicibus M.Ss. eruunt Bollandistæ, scribentes sub die 25. Junii de eodem Gallicano. *Hic primus in Ostiensi Urbe extruxit Ecclesiam, & dedicavit officia Clericorum. Huic se Sanctus Levita Laurentius revelavit, adhortans eum, ut in ejus nomine Ecclesiam fabricaret in porta, quæ nunc usque Laurentia nuncupatur. Rogatus autem ut ibi* (mortuo jam Maximo) *levaretur Episcopus, non consensit, sed ex ipsa sua voluntate, qui ordinaretur, elegit.* Id ipsum ex selectissimis coram se actis in vitis SS. Joannis & Pauli confirmat Cornelius Grafius Carthusianus, scribens: *Primus* (ideft Gallicanus) *in Ostiensi urbe extruxit Ecclesiam, Sancti Laurentii monitis excitatus, qui clara luce ei apparens, hortabatur, ut ad multarum salutem rite construenda ei Ecclesiam fabricaret.* Quibus manifeste patet, Cathedralem hanc principem, post Romanam Ecclesiam, excelso huic Martyri fuisse consecratam, ipsomet Laurentio agente in visione apud Gallicanum, ac testante, profuturum valde fore ad Christianorum salutem templa in suum honorem erigere.

4. Bonorum iccirco suorum idem S. Gallicanus præfatam Laurentianam Ecclesiam, Christique pauperes constituit hæredes, ut & istis necessaria suppeditarentur; & erecta Laurentio splenderet decore debito sacra Ædes; ejusque Præsul suis cum clericis decenti sustentatione honestaretur. Laudatus fundator sanctus permansit ad Juliani Apostatæ usque tempora, ut ejus habent gesta, nimirum ad annum 362., juxta Baronium: quibus diebus magnum illud contigit miraculum, quod Imperialis edicti de confiscandis omnibus Ecclesiarum bonis exsequutores ministri, quum apud ostia Tiberina pervenissent, ut manus injicerent in opulentissimum ejusdem Gallicani patrimonium, Ecclesiæ ac egenis applicatum, *dum omnes quicunque prædiis vel domibus fiscales titulos affigere tentarent, continuo a dæmone arrepti, vel lepra percussi, recedere coacti sunt* (Spond. ann. cit. num. 51.) bona utique suæ Ecclesiæ Levita Patrono defendente. Qui & clamores pauperum exaudivit. Fieri enim neutiquam poterat, ut quorum olim susceperat in terris curam, expoliationem eorum æquo animo sustinere pateretur in cælis. His, Julianus, auditis suorum satellitum plagis, Gallicano mandavit, ut vel diis inanibus sacrificaret, vel ab Italiæ discederet finibus. Ita Deus disposuit virum sanctum pro meritis remunerari. Nam is Alexandriam perventus, ibi sub Rauciano Præside palmam martyrii capitis obtruncatione feliciter est adeptus. De hac porro S. Laurentii Ecclesia dictum intelligimus S. Monicæ ad suum filium Augustinum, ut is habet 9. confess. libro: *Ponite hic matrem vestram: tantum vos rogo, ut ad Domini altare memineritis mei.* Etenim mors ejusdem beatæ Mulieris, præsentibus sanctis viris Augustino, & Adeodato, ad Ostia Tiberina evenit anno 27., postquam inde discesserat S. Gallicanus, videlicet 389.. Neque ullum innotescit monumentum; quod eo loci, alterum præter Cathedrale constructum ibi fuerit templum eo brevi temporis curriculo. Testatur autem Augustinus, præsente matris cadavere, fuisse de more fusas Deo preces, oblatumque sacrificium, antequam corpus illud sepulturæ traderetur, quæ ibidem præparata erat. Unde videtur, non alibi, quam in Laurentiana fuerit Cathedrali sepultum sacrum illud pignus. Nec mirum cuiquam esse debet, quod Romanum docet breviarium: *Ejus corpus ibi in Ecclesia Sanctæ Aureæ sepultum est, quod postea Martino V. summo Pontifice Romam translatum &c.* Animadvertere siquidem oportet ex vetustissimis ejusdem S. Aureæ actis (quæ sub Alexandro Severo martyrium fecit) sepulta hæc fuerit Ostiæ sub quodam specu. Erecto vero Cathedrali sancti Laurentii Templo, processu temporis, eredimus, e crypta levatum fuisse sacrum ejus corpus, & in Ecclesiam Cathedralem translatum; unde huic accesserit etiam sanctæ Aureæ titulus, salvo prioris tituli jure, juxta sancti Fundatoris mentem. Inducimur autem in hanc persuasionem; quia nullam apud scriptores invenimus immutationem unquam factam eo loci Cathedralis Ecclesiæ, ex quo sumsit initium S. Gallicani ætate; neque de altero ædificato

S. Aureæ templo memoria extat usque ad sæculum VIII., quo Saraceni universam Romæ campaniam devastantes, solo æquarunt urbem Ostiensem una cum Episcopali Fano. In cujus deinde memoriam novum fuit templum extructum, ob sepulcrum ejusdem Virginis, & Martyris appellatum S. *Aureæ*; quanquam historici adnotent, partem istius corporis translatam esse ad Parmæ Cathedralem. Quicquid demum sit de hac posteriori sacra Æde, utrum nec ne, quemadmodum successit in jure prioris Cathedralis Ecclesiæ, quæ Sancto Laurentio inscripta erat, ita & istius retineat nomen cum altero S. Aureæ (licet nuncupari soleat dumtaxat posteriori hoc titulo; quemadmodum sæpe contingit Ecclesiis plurimo sanctorum nomine dedicatis, ut uno tantum, suppressis aliis, appellentur) id certi habemus, quod reædificatum Ostiense Templum, excisa jam urbe, præter nomen, quod obtinet *Cathedræ*, non ad aliud hodie valet, nisi ad commodum quibusdam piscatoribus præstandum, ut missam ibi audiant festis diebus: re autem importata per nomen gaudet Velitrensis Ecclesia, cui Ostiensis unita fuit. Unde Ostiensis Episcopus Cardinalis limites suæ Diœcesis ingrediens, ibi residet, ibi ordinationes habet, ibidemque Pontificalia exercet, & alia, quæ jurisdictionis suæ sunt, munia complet: distatque locus ab Urbe sexdecim circiter italicis milliariis.

6. Secunda est *Ecclesia Tiburtina*, quæ beatissimi Levitæ nomine & protectione lætatur: cujus Præsul olim unus erat ex sex Cardinalibus Episcopis, Romano Pontifici adsistentibus, ut scribit Brancatus Cardinalis de Laurea in sua dissertatione de optione sex Episcopatuum. Celeberrimum erat ibi Templum a Casello quondam, fundatoris Tiburis fratre, constructum falso numini Herculi; magnificentia & amplitudine non modo spectabile, verum etiam porticî elegantia superbiens, teste Svetonio in Augusto; a Christianis postea expiatum omni superstitione gentilium, sub Constantini magni Imperio communibus fidelium Tiburtinorum votis S. Laurentii titulo donatum est. Sedemque obtinuit Episcopalem, magnificis ministrorum ædibus circumædificatis, ut apud Marcum Antonium Nicodemum legitur lib. 9. Historiæ Tiburtinæ. Silvestri autem Papæ II. tempore circa finem x. sæculi vel initium XI. Nobilissimi civitatis hujus viri annuos legarunt redditus eidem Cathedrali Ecclesiæ in augumentum luminarium pro sanctissimi Martyris sollemnitate die x. Augusti. Quem in donationis instrumento sub datum indictione 4. die 29. Novembris suum vocant defensorem, ipsoque protegente, sese declarant in spem erectos comparandi sibi cælestia bona pro terrenis in ejus obsequium impensis. Pieque nos credimus, quod eorum votis præpotens Martyr annuerit, ac opportunis responderit horis, instante morte, propriam illuminando faciem super servos suos. Sed vetustissimo fatiscente Fano, XVII. tum currente sæculo, Julius S. R. E. Cardinalis Roma, ejusdem loci Episcopus, regio plane animo illud solo æquatum, anno videlicet 1635., iterum a fundamentis excitavit, pulcherrime perfecit, atque ingenti totius populi lætitia, Domini anno 1641. die prima Februarii, nova æde prius lustrata, secundum Ecclesiæ ritum, sollemni pompa in S. Laurentii Martyris honorem ibi primum celebravit sacrum.

7. Hac in Cathedrali requiescit corpus sancti Quirini Presbyteri, & Martyris, cujus memoriam agit Martyrologium Romanum die 4. Junii, & ibi lit. f. Baronius in notis. Servatur in eadem Imago Salvatoris, a S. Luca Evangelista depicta, quintoque sæculo a Simplicio Papa ipsi Ecclesiæ dono data: cujus sacellum Gregorius IX. 17. Kal. Julii anno 1234. consecravit. Peculiari consideratione digna censetur Ecclesia ista, quæ fecunda mater extitit duorum Pontificum Romanorum, quorum unus (albo sanctorum adscriptus penes cit. Martyrol. 2. Martii) fuit supra commemoratus *Simplicius*, qui gratus Matri filius, ut supra notavimus, icone Salvatoris Laurentianam Basilicam decoravit. De quo & Baron. io not. litt. g. inquit: *Tiburi præsertim ejus natalis solemnitas agitur, ibique ejus reliquias haberi accepimus*. Alter fuit *Joannes IX.*, qui duo Concilia celebravit: Romæ unum, in quo acta Stephani contra Formosum rescidit; Ravennæ secundum coram Imperatore Lamberto: obiitque anno Christi 900. Episcopalis Tiburtina Cathedra jus habet super XXIV. oppida, quæ Tiburtinam constituunt Diœcesim; Romanoque Pontifici proxime subjecta est; tantique honoris penditur, ut in solo XVII. salutis nostræ sæculo in ea sederint Episcopi sex Emi S. R. E. Cardinales', nimirum Dominicus Tuscus, Bartholomæus Cæsius, Julius Roma, Marcellus Sanctacrux, Fidericus Sfortia, & Galeatius Marescottus. Divinis eadem Laurentiana Basilica frequentatur officiis, cujus famulatui sunt addicti, comprehensis dignitatibus, Canonici quindecim, sexque Beneficiari. Inter hos vero admitti non possunt, nisi artis musices sint periti, ut omni decore sacra persolvantur cantica. Splendet denique in hoc Templo sancti Laurentii gloria; quod ingentibus Romanorum Pontificum ac Imperatorum favoribus, & gratiis condecoratus sit locus.

8. Tertia *Hortana* est Ecclesia, cui & altera Civitatis Castellanæ unita est hodie. Sæculo Christianæ Religionis quarto idem Hortanæ Urbis Episcopale Templum & erectum, & Sancto Mar-

Martyri Laurentio consecratum fuit, juxta Ughellum in Hortanis Episcopis, citantem Volaterranum in Antropologo apud S. Antoninum Archiepiscopum Florentinum. De hac re agunt etiam Bollandistæ ad diem quintum Augusti, nec non Justus Fontaninus Clementis XI. palatinus Præsul, ubi de Antiquitatibus Hortæ Etruscorum loquitur in Appendice num. II. penes Grævium tom. VIII. in thesaur. Antiquit. part. 3. & 4. Factum vero ita narratur. Imperante Joviniano Cæsare, Cassianus genere Ægyptius, Alexandrinus, in Italiam veniens, a Liberio Pontifice Maximo, perspecta viri sanctitate, creatus fuit Hortanus Episcopus; qua in Urbe cathedralem quum erexisset Ecclesiam, splendidis exornatam marmoribus, sanctissimus Archimartyr eidem in somnis apparuit, claro micans lumine, ipsumque admonuit, ut elaboratum diu, tandemque perfectum Templum sub *Laurentii* nomine dedicaret: seseque sciret civem aliquando futurum cælestis Jerusalem. Quibus dictis, se Martyr Cœlo recepit; & Cassianus evigilans de somno suo, certus de sibi facta revelatione superna, nihilque titubans, Martyris jussis obtemperat, Ecclesiam *Sancti Laurentii* titulo consecrat; decernitque in perpetuum a posteris retinendum esse illud decus, & nomen fundatæ Hortensis Ecclesiæ. Ipseque sanctus Antistes nihil beatius sibi duxit, quam vivere sub auspiciis ejusdem Levitæ Sanctissimi: & licet corpore in terris esset, animo tamen degebat in cælis, donec juxta Martyris prædictionem, evocatus ad astra, eodem, ut credimus, loci in Christi pace quievit: quamvis ex assignandis infra causis ignotum sit conditorium corporis ejus. Additque laudatus Fontaninus in notis ad M. S. codicem 807. Bibliothecæ S. Germani a Pratis prope Parisios: *Adhuc Hortensis Ecclesia Cathedralis Sancto Laurentio dicata est: & in antiquo Palatio Episcoporum existit sacellum eidem Sancto Levitæ erectum, quem pro Patrono Hortenses usque hodie venerantur.* Deceptus est igitur Ughellus, Venetiis reimpressus studio Nicolai Coleti, qui non multo post Fontaninum scripsit, dicens in nova Ecclesiæ structura datum fuisse Cathedrali titulum S. Mariæ Virginis: quasi præcedens *Sancti Laurentii* nomen ab ea fuerit obliteratum: quum potius dicere debuisset, vetusto retento Martyris titulo, adjectum sit Nomen Sanctissimæ Dei Genitricis novissimis hisce temporibus occasione reædificati Templi. Deferendum est siquidem erudito Præsuli Fontanino in historica re Hortensi versatissimo, pro qua serium edidit tractatum, duobus partitum libris anno 1708. affirmans, ad hanc nostram usque ætatem Ecclesiam Cathedralem, quanquam noviter extructam, Laurentio Martyri esse dicatam: neque tantum gloriari Hortenses tali Ecclesiæ titulo, verum etiam (quod amplius est) eum venerari usque hodie tanquam præcipuum urbis Patronum.

9. Asseruimus, adversus præfatum S. Germani codicem, aliosque huic adhærentes scriptores, commemoratum sanctum Præsulem Cassianum Hortæ, vel saltem in suæ Diœcesis obiisse districtu. Merito namque a Maurinis Monachis, & Bollandistis redarguuntur contrarium sentientes; nimirum quod animo captandi martyrii palmam, beatus Antistes suam, quam desponderat sibi, Ecclesiam Hortanam reliquerit; ac in Æduam transierit, istiusque posterioris Ecclesiæ gubernacula usque ad mortem tenuerit. Existimamus autem, tum nominis unitas unius, & alterius Cassiani, tum & Episcopalis ordinis eadem utrisque dignitas occasionem conjectandi dederint præsignificatis scriptoribus unitatem utriusque personæ; multa quum reapse inter utrosque Cassianos diversitas intercesserit, sicut apud citatos auctores videre licet; sive unius & alterius natales considerentur, sive temporum ratio, quibus floruerunt, sive dies mortis eorum. Nam Sancti Cassiani Episcopi Augustodunensis transitus recolitur Nonis Augusti, Hortensis vero sexto Kal. Decembris. Mittimus apertas contradictiones, quas inseruit incautus scriptor in conficto S. Cassiani sermone, quum is discederet, habito ad Hortensem populum. Quid, quod sæculo quinto inauditum erat factum translationis alicujus Episcopi ab una sede ad alteram? Rejecta iccirco id genus fabula, concludimus, Cassianum Hortensem Præsulem Deo ad mortem usque sub S. Laurentii Martyris patrociniis fideliter serviisse, creditamque sibi Ecclesiam gubernasse; quamvis Hortæ incomperta sit sepulcralis memoria ejus: quemadmodum propter varias barbarorum irruptiones in Italiam etiam series periit antiquorum Episcoporum ejusdem Ecclesiæ, quas jacturas aliæ plures Ecclesiæ pariter perpessæ sunt. Hinc non raro deficientibus vetustis tabulis, orta est in cultu sanctorum confusio, ut vidimus alibi, ob eorum nominum unitatem, præsertim ubi simul intercidit hujus, aut alterius sepulcri memoria.

10. Quod demum spectat ad ejusdem Cathedralis honorem, in Tituli gloriam similiter resultantem, notatu dignum est, quod Ughellus in Hortanis Episcopis refert, Azorio teste p. 2. l. 4. c. 1., nimirum Decreto Innoc. Papæ III. adnexam huic Episcopatui fuisse Cardinalitiam dignitatem, mansitque apud illos Præsules idem honor ad bis centum & amplius circiter annos, nempe ad Eugenii IV. usque tempora; cujus constitutione sancitum fuit talem Dignitatem pertinere debere ad sex Cathedrales, Romæ proximiores. Ante relatum Innocentium ea-

dem

dem in Ecclesia floruit Rodulphus Huttanus Antistes, qui facto Cardinalium cœtui conscriptus fuit, sedente Honorio II. anno 1126. Decem & septem Canonicos idem obtinet Templum, qui officia Divina persolvunt multis cum aliis Presbyteris & Clericis, præter Alumnorum seminarii adsistentiam diebus festis, queis magis Divinus ibidem refulgeat cultus.

11. Qoarta Cathedralis est *Viterbiensis*, quæ tranquillissimi nostri Martyris nomine, juxta civium vota, resplendet; quorum urbis Martyr excelsus potissimus est Patronus. A diebus Innocentii II. (ut auctores indicant) ad hujus dignitatis fastigium evecta est laudata Ecclesia; postquam urbs fuisset a Rege Longobardorum Desiderio condita sæculo VIII. reparatæ salutis. Quo anterioris temporis spatio Episcopale templum, ut ajunt, erat illud sancti Angeli: apud quod impræsentiarum adhuc est alterum Episcoporum palatium, quo ii solent hiberno residere tempore. Hæc civitas, quæ caput est Patrimonii sancti Petri, considerabilibus fanis, palatiis, ac fontibus abundans, conspicuam excitavit Ecclesiam in Martyris honorem, quæ digna Episcopali Cathedra censeretur: quam Joennes S. R. E. Card. Gambara, Viterbiensis Antistes, anno 1566. exornavit, & ad meliorem architectonicæ artis ttaduxit formam. Præsulesque istius loci passim inaugurantur ex iis, qui amplissimo purpuratorum Senatui sunt jam adscripti: multique Romani Pontifices ibi suam constituerunt sedem post dimidium sæculi XIII., nimirum Alexander IV., Clemens IV., Hadrianus V., & Joannes XXI. Qui omnes in eadem Laurentiana Cathedrali sepulti jacent. Horum, reor, & aliorum Pontificum, qui Perusiæ resederunt, exemplo Pontificalia illic peragendi sollemniter in festo Martyris Christi motus Cardinalis Cajetanus, Bonifacii VIII. nepos, in ordine Romano XIV., de Pontificalibus in majoribus anni sollemnitatibus habendis, illam addidit particulam, quod etiam si Pontifex Romanus extra Urbem degat; & eo loci sit *juxta Ecclesiam S. Laurentii*, non in Patriarchio, sed in publica ejusdem Beati Martyris Ecclesia sollemnitatem Pontificalem exercere debeat die Augusti X., sicut Romæ in Patriarchali Basilica servabatur de more antiquo. Quod vero ad Viterbiensis Basilicæ ornatum pertinet; eam, ut a viris fide dignis accepimus, pretiosa suppellectili aureis, & argenreis utensilibus instructam esse, cunctis inspectoribus liquet. Adduntque, & a Romanis Pontificibus donis regiis esse honestatam, ac præsertim ab Innocentio XIII., qui olim dictus *Michael Angelus* Cardinalis *de Comitibus*, ex Viterbiensi Præsule ad Petri Cathedram assumtus anno 1721. splendidis illam muneribus, Pontificia munificentia dignis, auxit.

12. Spiritualibus quoque non caret thesauris. Ibi enim requiescunt sanctorum corpora Martyrum Proto genii, & Tranquillini. Supra laudatus Cardinalis Gambara, compluribus sanctorum reliquiis, e locis variis illuc exportatis, eandem ditavit Cathedralem. Feruntque, inventa sit eodem loci anno 1367. S. Joannis Præcursoris Domini maxilla, a multo illic abscondita tempore. Signatusque conspicitur juventæ reliquiæ vetustus loculus his versibus:

Denotat hoc signum locum reverentia dignum:

Pluribus in annis latuit hic testa Joannis.

Nicolaus IV. amplum edidit indulgentiarum diploma, eidem Basilicæ concessarum anno Domini 1286. 9. Kal. Septembris, in quo fit etiam mentio de corporibus prædictorum duorum Martyrum, ibidem quiescentium. Istius perinsignis Ecclesiæ flos agnoscitur illustrissima virgo Rosa tertii Ordinis S. Francisci, quæ inter alia prodigia, triennis quum esset parvula, defunctam avunculam ad vitam revocavit; atque ad confringendam cujusdam hæreticæ mulieris pervicaciam, tribus horis in accenso illæsa permansit rogo. Splendorem & addidit suam ob vitæ sanctitudinem virgo Hyacintha de Marescottis, quæ in sonitu campanarum ipsius Cathedralis templi meridie pervigilii S. Laurentii Martyris, supernis æstuans caritatis ardoribus, ad superiores Asceterii crates advolans, externis quoque orationis verbis internas pectoris promebat eidem ignium Victori devotiunis suæ flammas:

13. Ordinarius loci est proxime sanctæ Sedi subjectus; tribusque olim a Romanis Pontificibus suppressis Episcopatibus, horum Diœceses Viterbiensi unitæ sunt, videlicet Bledensis, Tuscanensis, & Centumcellensis, ut liquet ex bulla Cælestini Papæ III., qui summum tenuit Sacerdotum anno Christi 1191. Hodie decem & novem sunt Canonici, inclusis duabus Ecclesiæ dignitatibus, quibus omnibus Benedictus XIII. an.1726. cum mitræ, annuli, faldistorii, bugiæ, argenteique gutturnii ac malluvii usu Pontificalia concessit insignia pro suis etiam successoribus in perpetuum, præter sacrum mantelium, vulgo dictum *cappa magna*, juxta temporum varietatem, unum album pelliceum; coccineum alteram, quo gaudent. In eodemque primario Sancti Laurentii Fano, Viterbium ipse Pontifex accedens, Clementem Augustum, Bavarum, Electorem Coloniæ, renuntiatum Episcopum, sollemniter consecravit: cujus Clementis frater posthæc anno 1742. electus est Imperator, nomine Carolus VII. Clerus demum conspicuæ hujus Laurentianæ Basilicæ numerosissimus est, omni observantiæ, ac religionis splendore ibidem inserviens. Quo loci etiam Beneficiarii decem addicti sunt, amplo satis donati diplomate a Clemen-

mente XIII., quo uti valeant super pelliceo, minime scisso, ac palliolo, quod vulgo dicitur, *mozzetta*, cum caputio. Rarum plane privilegium.

14. Quinta est *Perusina*: quam in Ecclesiam, a fundamentis excitatam anno Domini 936., Rogerius Perusinus Antistes suam transtulit sedem, priori Cathedrali in Abbatiam conversa; ex qua etiam Regulares Canonicos secum adduxit ad novam eandem S. Laurentii Cathedralem excolendam. Hæc urbs in Ecclesiastica ditione caput est Perusini districtus immo & totius Umbriæ. Successit in Episcopatu Honestus, qui eandem Basilicam, decenter ornatam, anno salutis 965. sollemni ritu consecravit. Rodulphus Præsul sæculo XIII. ab Imperatore Friderico I. Ænobarbo amplissimum huic Ecclesiæ impetravit privilegium; quod ratum deinde habuit Alexander Papa III., qui floruit anno 1160. Mirifice ampliatum fuit sacrum ædificium opera Montmellinii (qui creatus fuit Episcopus Perusiensis anno 1290.) structuræque Gothicæ formam habet; atque a Fulvio S. R. E. Cardinali Cornæo exornatum, ad præsentem tandem, qua gaudet, venustatem redactum est sub ejus Præsule Julio Orandino 1564. sicut istius successor Franciscus Bossius singulari pietatis studio Basilicæ quoque sacrarium pretiosa supellectili ditavit, adaugens, quæ a prædecessoribus suis collata fuerant, multi pretii dona, quibus magnifice nitesceret decor domus Dei anno 1574. Postremis hisce temporibus aram ejus maximam, destructa veteri, splendidis ædificavit marmoribus Riccardus Anristes Fernianus anno 1766. Apud hanc Cathedralem suos clauserunt dies tres Romani Pontifices, peculiari memoria digni, videlicet Innocentius III. Divini, humanique juris consultissimus; Urbanus IV. ob institutionem festi corporis Christi per universam Ecclesiam satis clarus; & Martinus IV., post obitum miraculis coruscans: quo in templo eorum corpora tumulata quiescunt.

15. Dives est Laurentianum hoc Fanum sacris reliquiis. In eo siquidem condita sunt corpora sanctorum Martyrum Constantini, & Liviani; quorum primus Perusinus Episcopus, sub Marco Aurelio Imperatore, ob fidei defensionem martyrii coronam accepit. Ejusque memoriam agit Romanum Martyrologium die 29. Januarii. Item corpus S. Herculani, hujus nominis II., qui jussu Totilæ Gothorum Regis decollatus est: cujus corpus ita capiti unitum, atque sanum quadragesimo post abscissionem die (ut scribit S. Gregorius Papa) repertum est, ac si nulla ferri incisio illud tetigisset. Hæc penes idem Martyrol. septimo idus Novembr. in quo signatur etiam translationis ejus dies Kalendis Martii. Andreas Martini S. R. E. Card. Bontemptus, Perusii Episcopus, alterius S. Herculani Episcopi, & Martyris, Imperatorum gentilium diebus passi, ejusdemque urbis Patroni, caput, & brachium in ipsum primarium transtulit urbis Templum anno 1378. XV. ad Kalendas Novembris. Inter ceteras autem insignes reliquias eadem in Cathedrali emicat Annulus pronubus Sanctissimæ Dei Genitricis, Episcopo, tum gubernante, Vannucio anno Christi 1472. summa reverentia & honore illuc translatus: qui optime dici potest tanti Martyris Basilicæ præcipuum ornamentum.

16. Sequenti sæculo XVI. supra commemoratus Eminentissimus Cardinalis Fulvius, laudatæ civitatis Episcopus, seminarium Clericorum ibidem instituit, qui diebus festis officiis Divinis intersint ad majorem Ædis sacræ splendorem. Ubi & admirandum contigit factum, ab erudito Marco Antonio Bonciario relatum part. 2. exempl. 4., nimirum appropinquante hora, qua sollemniter canendæ forent vesperæ S. Laurentii Martyris, festum diem X. Augusti præcedentes, accessit quidam specioso vultu juvenis ad timoratæ conscientiæ virum, dicens, se artis musices satis peritum. Quocirca valde lætatus ille vir bonus, eum introduxit musicum in Chorum, ut ibi caneret laudes Martyris; cecinitque partes sibi traditas magno cum auditorum stupore tum ob vocis suavitatem, tum ob additos in cantu modos musicos, proprio a se interpositos ingenio. Et quia visus, auditusque juvenis se obtulit ad domestica eidem viro præstanda servitia, libenter is annuit, & in sua illum recepit; qui amussim omnia sibi ab electo Domino demandata incunctanter agebat. Unum autem erat, in quo se reprehensibilem prodibat, nempe quod adduci non poterat ad templorum ingressum; sed longe semper ab illis; & a sacramentorum usu omnino alienus videbatur. Unde Dominus in suspicionem incidit, si forte sub ea juvenis formositate aliqua lateret invisibilis hostis techna. Post multum ergo temporis compulit eum intrare S. Laurentii Cathedralem; ubi Martyris virtute coactus est fateri, se dæmonem esse ea sub assumta juvenis forma; Divinaque voluntate compulsus sit aliquando illam ingredi Domum, ibique canere vel invite, suisque ingratiis ejusdem Martyris laudes: sicque a circumstantium evanuit oculis.

17. Magnificæ ipsius Basilicæ Præsul ordinarius, qui sæpe deligitur ex Cardinalium numero, nonnisi Romano Pontifici proxime subest: amplissimam regit Diœcesim, quæ coalescit ex terris, oppidis, & pagis plus minusve centum septuaginta. Julius II. Pontifex Maximus Constitutione *In eminenti* sub datum 1502., Regulatibus Canonicis alibi collocatis, sæculares ibidem instituit numero sexdecim præter Archipresbyterum,

terum: usumque ii obtinent, magnæ lacernæ, quæ vulgo dicitur, *Cappa magna*. Adsignavit etiam Beneficiarios duodecim ad Chori servitium, ut primarium decet Templum urbis, quæ in 25. paræcias distributa est, antiquissima studiorum universitate, illustris, ac præclarissimis hominibus in lucem editis conspicua.

18. Sexta Cathedralis recensenda succedit *Tiphernatensis*. Fallitur enim Ughellius, scribens, novam istam reædificatam Ecclesiam sæculo xvi. dedicatam fuisse sanctis Confessoribus Florido Episcopo, & Amantio Presbytero Tiphernatibus. Sunt ii quidem urbis Patroni; maximum nihilo secius ipsius Templum ab antiquis temporibus in hodiernum usque diem S. Laurentii titulo præcipue, ni forte unice, gloriatur. Quemadmodum ex ejusdem Ecclesiæ tabulario manifeste liquet per ea, quæ nuper accepimus ab illius archivii Custode Paulutio, ipsius Basilicæ Canonico. Hinc Martyris festum quotannis die Augusti x. sacræ pompæ apparatu sollemniter ibidem celebratur. Quanquam propter S. Floridi Episcopi corpus, eo loci reconditum, passim vocitetur *Ecclesia S. Floridi*, nullo sane illato præjudicio Titulari ejus Martyri Levitæ. Tiphernum itaque in Umbria (*Tiberinum* appellatum, quod a Tiberi flumine alluatur, atque ad distinctionem alterius, quod *Metaurum* nuncupatur) Urbs est, quæ vulgo dicitur *Città di Castello*, in planitie pulchra & fecunda sedens, circumcincta muris, propugnaculis, ac turribus. Municipium olim extitit Romanorum, teste Panvinio lib. 3. de Republ. Rom.. Cujus Episcopatus a diebus etiam, queis urbs ipsa florebat, antequam a Totila Gothorum rege miserandum pateretur excidium, Romano Pontifici proxime subjectus erat, ut modo est. Reædificata civitate, & Ecclesia post Totilæ discessum, a beato Florido Tiphernate; ipse creatus Episcopus Patriæ a Pelagio I. Pontifice Max., prædictam Ecclesiam Sancto Laurentio Martyri sacram fecit. Utrum autem præcedens, excisa Cathedralis basilica eodem decorata fuerit titulo, incompertum est nobis; licet verisimile videatur, prudentem sanctumque virum extinctam Sancti Martyris memoriam a fidei hoste, iterum excitasse; sicut usque hodie incolumis hæc sub Laurentianis auspiciis perseverat; quanquam persuasum habeamus, materialis Ædes mille annorum post Floridum decursu fortasse non semel satiscentibus parietibus, innovata fuerit. Sæculo tandem, ut supra notavimus, xvi. a fundamentis eadem est reædificata Basilica magnificentia plane non modica, operam ei dante famigerato Bramante Lazario Architecto (cujus & opus dignoscitur Vaticana S. Petri Basilica) una cum Raphaele urbinate inferioris haud nominis. Ceterum Laurentiana, de qua loquimur, Cathedralis præter fabricæ splendorem, eximiis conspicitur cum vetustis, tum recentibus exornata picturis, sacraque supellectili argenteis & aureis in usum altarium ac ministrorum convenienter provisa, necnon insignibus affluenter nobilitata reliquiis. Nam præter corpora Sanctorum Floridi & Amantii, decem alias Beatorum Martyrum exuvias obtinet; qui Dei testes sub persecutione Diocletiani anno 303. Tipherni passionem absolverunt: quorum sacra corpora in Cathedrale Templum translata sunt anno 1612. Complures insuper Tiphernates Præsules Romanæ purpuræ fulgore hanc illustrarunt Ecclesiam, uti Joannes hujus nominis II. 1143., Rotlandus 1206. Achilles Grassius 1511., Maximus Grimantes 1539., Vitellotius Vitellius 1554. Præ his autem magis, nempe proprii cruoris ostro, eam honorificavit sanctus Albertus Episcopus Tiphernas, & Martyr, sæculo salutis VIII. ab hæreticis Monothelitis occisus: cujus ibidem memoria in benedictione est VII. Idus Augusti Eidem inserviunt Sanctuario, juxta Nicolai Coleti additiones ad Ughellium, Canonici xv., suntque præter Episcopalem duæ dignitates, Præfectura una, Archidiaconalis altera. Enumeratis accedunt Beneficiarii complurimi ad Divinum peragendum omni cum decore opus: itemque diebus festis, ut moris est, Alumni seminarii, optime instructi, choro intersunt. Præclarum denique istius Ecclesiæ germen fuit Cælestinus II. Ponr. Max., qui regnavit an. 1143. quem laudat Ven. Abbas Petrus Cluniacensis lib. 4. Epist. 19. Aplissima erant olim Tiphernitanæ Diœceseos spatia; & licet hodie minorata, continent adhuc 175. pagos, aliaque præstantiora loca, in quibus Divinum jus dicit Ordinarius: cujus Episcopales ædes prope Cathedralem satis commodæ, ac honorificæ dignoscuntur.

19. Septima est *Suanensis*, invictissimo huic Martyri dicata simul & Petro Apostolorum Principi. De hoc Templo nihil penes auctores peculiari mentione dignum invenimus scriptum, nisi quod antiqua satis Episcopalis sedes est; cujus Præsul olim Maurius Constantinopolitano interfuit Generali Concilio, Agathonis Pontificis auctoritate celebrato, eidemque subscripsit. Filium hæc mater Ecclesia peperit sæculo xi., *Hildebrandum* nomine, qui puer quum esset, litterarum inscius, ad pedes fabri, ligna dolantis, ludens; ex segmentis rejectis illa Davidici clementa oraculi, *Dominabitur a mari usque ad mare*, casu formasse narratur, manum pueri ductante Numine; quo significaretur ejus fore amplissimam in mundo auctoritatem. Neque solum cunas sub Sancti Laurentii protectione recepit, verum etiam Cluniacensium ingressus ordi-

ordinem ac professus ; in Monasterio ejusdem Martyris extra Urbis mœnia monachus desigoatus de familia , dulce sibi fuit illi Patriarchali Ecclesiæ inservire , ac sub nostri Sancti degere patrociniis : in cujus Romani Archidiacooatus dignitate postea, Cardinalis creatus, successit: salutatus demum Romanus Pontifex anno 1073. (inquit Ecclesia in nocturnis ejus officiis) *sicut sol effulsit in Domo Dei*. In eo autem, quod *Ex Apostolorum ætate nullus Pontificum fuisse tradatur, qui majores pro Ecclesia Dei labores molestiasque pertulerit*, assimilari magis visus est Patrono Martyri ; cujus laboribus majores, haud novimus, alter unquam Christi militum sustinuerit . Perseverat usque hodie dicta in urbe sedes Episcopalis , non interrupta successorum serie . 10. Canonici sunt Fano addicti , ac 23. oppida constituunt Diœcesim . Licet civitas hodie paucos teneat habitatores, quæ olim floreos , caput erat, & princeps Magni Aldobrandeschi : sita est in Etruriæ finibus ad Pontificiæ ditionis Occidentem .

19. Octava *Grossetana*: In eodem magno Etruriæ Ducatu posita est, respectu almæ Urbis Occidentem pariter versus. Excisis namque priscis Russellis , ubi a sæculo qointo ad duodecimi exordia Cathedralis stetit Ecclesia, eidem sacratissimo Martyri erecta; ad Grossetum, sive ut ajunt Geographi , *Rosetum*, Ordinarii sedes translata fuit , anno videlicet Christi 1133. primario ibidem fundato Templo in honorem Sancti Laurentii Martyris; quod in omnibus prioris Ecclesiæ successerit juribus. Verum postremis satiscente sæculis sacro illo ædificio , denuo Fanum reædificatum est: atque, ut conjicitur, circa Christi annum 1637. ab Ascanio Turamino, loci Præsule, consecratum fuit. Plures Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales successu temporis in eadem Cathedra sederunt Antistites . A sexdecim Canonicis, præter secundarios Beneficiarios, est sacra Ædes exculta'; decoris ornamentis, ac pretiosa supellectili ditata : cui nec desunt opportuni proventus ad splendidam Ministrorum sustentationem , sicut & ad honorificam ipsius Templi magnifici conservationem . Ibi tumulata quiescunt corpora Sanctorum Martyrum Hadriani, & Feliciani , sacris aliis prætermissis sanctorum lipsanis.

20. Nona *Scalensis*: Neapolitano in Regno Ecclesia est , quæ Sancti Laurentii titulo nobilitatur , quemadmodum & universa civitas de ipsius gaudet principali Archimartyris patrocinio. Hæc etenim urbs , ut Amalphitana referunt Chronica, quæ olim *Cama* vocabatur , ita sua percepit incrementa . Nimirum quum in Orientem magni Constantini temporibus ad novam Romam incolis vel sanguine claris opplendam valida navium classe quamplures e præcipua nobilitate Romana viri clarissimi iter arripuissent , ipso in itinere sævissima tempestate pene dispersi , in camensi littore prope Amalphim se incolumes receperunt ; ubi amœnitate loci suaviter illecti , mutatoque consilio , haud volentes ultra se mari concredere , sedem ibi suam statuerunt , eandemque Camam *scalam* deinceps appellare maluerunt . Eoque loci capitolium , theatrum , thermas , palatia , domos , templaque expensis largissimis extruxerunt (quorum ædificiorum vestigia cernuntur usque adhuc), urbe fere tota circum turribus communita prope oram tyrreni maris . Hinc sanctus Bernardus Claræ vallensis Abbas ad Lotharium II. Imperatorem scalam vocat *opulentissimam* , *& munitissimam* . Inter plures vero , quas ædificaverunt, Ecclesias magnificum plane fuit Templum , quod Sancto Martyri Laurentio crexerunt : cujus Patrocinium super urbem invocarunt , memores , quod Romæ sub ejus protectione degissent. Hæc ante dimidium quatti sæculi acta sunt. Ipsumque Fanum , in civitatis corde situm , non diu post Episcopali Cathedra donatum fuit , ut notat Freccia de off. Admirar. coram Ughello num. 4. lib. 1. *Scala Civitas iisdem temporibus , quibus Amalphis condita surrexit, propriumque habuit Episcopum* : Quamvis sinistris temporum vicibus vetustiorum Præsulum tabulæ perierint . Matthæus de Afflictis, Scalensis Episcopus, ex clarissima , ut ajunt , Sancti Eustachii stirpe ibidem ortus , æs campanum maximum iogentis molis, super reliqua campanariæ turris æra considerata digna, notabile , magnis sumtibus efficere curavit anno 1240. Sæculo autem xv. sacra perantiqua Domo ruinam minitante, novum Templum a fundamentis cepit erigi ; completumque fuit circa finem sæculi xvi. , triplici testudine , præter superiorem foroicem (quem *titulum* cives appellant) exornatum , amplitudine , artisque Architectonices dispositione pulcherrimum opus . Franciscus de Cava oovam hanc Cathedralem Ecclesiam exornavit , creatus ibidem Episcopus die 27. Julii anno 1583. sacræ famulantur Ædi quinque Dignitates , ac duodecim capitulares Presbyteri , quibus Matthæus de Dote , Scalensis Antistes anno 1465. legavit , ut singulis anni Dominicis in ara maxima votivam de Sancto Laurentio Missam decantarent .

21. Terminos Diœcesis ejusdem Cathedralis definivit Cælestinus Papa III. Constitutione , quæ incipit : *In Apostolicæ* 1191. Sed postea ob propinquitatem Cathedralis Rebellensis , Diœcesumque ambarum angustias hæc Scalensi Laurentianæ unita fuit 31. Julii 1603. , Clemente VIII. Pontifice Maximo . Arctata siquidem fuerat Scalensis sub Victore III. anno 1086. , qui

Rebellensem Ecclesiam in Episcopalem elevavit; quanquam a Scala non distaret nisi mille passuum. Primus utriusque Ecclesiæ unitæ fuit Episcopus Bennius, qui Scalis obiit anno 1617., in S. Laurentii Cathedrali sepultus. Ab istius tribunæ dextris sacrarium est nobile: a sinistris vero insigne reliquiarum sanctuarium, ubi plures adservantur capilli Beatissimæ Virginis Mariæ, os unum S. Joannis Baptistæ, multi dentes Sancti Petri Apostoli, nec non ex ossibus SS. Apostolorum Pauli & Andreæ, pars maxillæ S. Agathæ virginis & Martyris, atque lipsanum S. Nicolai Episcopi Myrensis. Opinamur, quod loci Ordinarius per multa sæcula summo Pontifici proxime subjectus fuerit; nam juxta Chronicum Amalphitanum nonnisi circa finem x. sæculi; nempe 987. suffraganeus Archiepiscopi Amalphitani adnotatus est; sed a Cathedratici solutione prorsus immunis. Eadem præterea gloriatur Ecclesia, quod ex ejus prodierit sinu sanctus Gerardus, Fundator inclytus Religionis Equitum S. Joannis Jerosolymitani, qui hodie *Melitenses Equites* nuncupantur. Obiitque Jerosolymis anno 1118., eodem nimirum nondum revoluto anni circulo, quo a Gelasio II. Pontifice Maximo Instituti sui confirmationem acceperat. Hinc nobiles Scalenses pro eorum ædilium insigniis alba utuntur cruce prædictorum Equitum, sub pede coronam habente præter alteram, apponi solitam in stemmatis capite.

22. Decima Cathedralis Ecclesia *Bruniacensis*. Abbatia quondam erat S. Columbani Benedictini Ordinis in Liguriæ ditione, sanctis Petro Apostolo, ac Laurentio Martyri a Longobardorum Regibus erecta. Sublatis dein Monachis, sub Innocentio II. anno 1133. Cathedralis effecta est. *Invidiosis*, ut Ughellus scribit, *floruit opibus, ac Regalibus, Imperialibusque privilegiis illustrata*. Nam præter bona, & jura cum territorio, quibus in sui erectione ditarunt sacram Ædem cum Monasterio Liutprandus, Rachis, & Desiderius Longobardi reges; nobilitarunt eam quoque mirum in modum Carolus magnus, Ludovicus pius, & Lotharius Imperatores; omnesque donationes eidem factas confirmavere Carolus Crassus an. 881. Otho III., & sanctus Henricus I. Sæculo vero xii. Abbatia suppressa, qui tum temporis Abbas erat, Ildeprandus a relato Innocentio fuit Episcopus consecratus. Sequenti porro sæculo Gregorius IX. Naulensem Cathedralem Bruniacensi univit; sed eam unionem urgenti ex causa dissolvit Innocentius IV. anno 1245., Factaque Guillelmo, tum utriusque Ecclesiæ Præsuli copia eligendi unam, vel alteram, is, dimissa Naulensi, Bruniaci sedem optavit. Oppida 27. sub se pro Diœcesi obtinet, inter quæ segestam Tiguliorum, maritimam. In ejus Episcoporum serie usque ad annum 1312. plures reperiuntur ab Ecclesiæ Capitulo creati, quod jus electionis ad illud pertineret. Sæc. xvi. duo succedaneos Pastores habuit S. Romanæ Ecclesiæ Cardinales, videlicet Hieronymum Grimaldum, & Antonium Trivultium, quo pariter sæculo ibidem floruit Philippus Saulius ejus Episcopus, vir nobilitate generis, linguarum peritia, disciplinarumque scientia insignis, qui Romana in curia magno in honore fuit apud Julium II. Leonem X. & Clementem VII. A Januensi Republica missus orator ad Carolum V. Imperatorem pro unione sancienda, dextere suum obivit munus: interfuitque Concilio Lateranensi V., Generali xix., in quo subscriptus legitur: atque ad decorem suæ Laurentianæ Bruniacensis Ecclesiæ, cujus tres Canonicatus ex sex, qui prius aderant, quum vidisset extinctos, iterum instituit, congruis adsignatis redditibus; insuper & nonnullas fundavit præbendas. Quam institutionem Leo X. constit., quæ incipit: *Rationi congruit &c.* xii. ad Kalendas Aprilis auctoritate Apostolica confirmavit.

23. Undecima est Metropolitana *Januensis*, inter easdem Laurentianas Episcopales Ecclesias omni exceptione major, sive jurisdictionis ejus, sive structuræ attendimus amplitudinem; non a suis quidem exordiis, sed temporum processu. Initio quippe, ut obiter innuimus lib. i. Act. cap. 3. num. 11., audito a Januensibus admirabili sui quondam Hospitis triumpho, quem magnus Heros de Imperiali perfidia reportavit; sacram eidem in urbis medio Ædem erexerunt, videlicet, eo loci, quo humaniter Hospes olim receptus fuerat: sed, ut inquit Georgius Stella, *Fuit templum minoris ambitus*; existente tum Fano SS. XII. Apostolorum, in quo suam fixerat Cathedram S. Salomon circa Christi annum 250., quodque postea *S. Syri* nomine appellatum est. Is enim floruit iv. seculo, subscripsitque Romanæ Synodo, habitæ a Silvestro Pontifice anno 321. Circa finem undecimi, vel initium duodecimi seculi ære publico vetusta illa S. Laurentii Ecclesia in eam, quæ modo cernitur, ampliorem, nobilissimamque formam excrevit, idest anno 985. unde Joannes Episcopus Januensis eandem novam Ædem in Cathedralem elegit, veteri, extra muros sita, beati Syri dimissa, quam successor Joannis Landulphus Monachis Benedictinis cum cœnobio tradidit. Verum longo temporum decursu eadem Metropolitana Cathedralis supremam in ornamentis accepit manum. Quapropter inquit idem Stella: *Fabrica nobilis Templi S. Laurentii cum inclyta facie ipsius & portali, ut scriptura, & conjecturis inveni, facta est circa annum* 1100. Quo temporis, ait quidam eruditus vir in sua Dissertatione Academica, ærariis domorum nobilium aper-

apertis, confluebat populus ad subministrandos lapides Sanctuarii, exportandaque marmora, ex Oriente illuc transvecta, erecto jam duplici columnarum ordine, quo Basilicæ sustentantur fornices. Gelasius II. Pontifex Maximus Januensium triremibus navigans, appellensque oram Ligusticam, magnificum istud consecravit Templum anno Pontificatus sui primo, ut ex vetustissimo patet codice, qui in sacrario ejusdem Fani adservatur, ubi hæc leguntur: *Sexto idus Octobris anno Dominicæ Incarnationis* 1118. *indict.* 12. *dedicatio Ecclesiæ Beati Laurentii, & S. Syri Episcopi Januensis, quæ consecrata fuit a D. Gelasio Papa anno primo Pontificatus sui cum pluribus Episcopis, Ottone scilicet Januensi, Adene Placentino, atque Landulpho Astensi, & Arone Aquensi, & pluribus Abbatibus*. Ad majorem ipsius Ædis splendorem ac perfectionem publica indicta est civibus taxa (nempe anno 1170.) super omnia testamentorum legata, qua ex eis pars decima Cathedrali Ecclesiæ, solvi deberet. Turris autem campanaria ingentis altitudinis completa fuit anno 1522. Ad triplices Ecclesiæ valvas, lapideis, marmoreisque ascenditur gradibus, quæ valvæ suis tholulis, plateam versus porrectis, & columnis structilibus versicoloribus, statuisque marmoreis circumquaque, mirum decorantur in modum. Interiores parietes Templi picturis, marmoribusque superbiunt, contestanturque, quam magna sit istius celebris Reipublicæ pietas erga Sanctissimum hunc Levitam.

24. Prætermissa posthæc silentio pretiosorum copia mobilium, qua Templum affluit; quæque facile conjici potest ex opulentis redditibus eidem addictis Principum, Regumque munificentia, ut infra videbimus; magis illustre Fanum redditur, ac veneratione dignum, quod tumulata ibi jaceant corpora sanctorum Episcoporum Januensium Salomonis, ejusque successorum Valentini, Felicis, Romuli, & Syri, ex vetusta Cathedrali translata, super quæ fulgent cineres, & ossa semiustolata Sanctissimi Præcursoris Domini Joannis Baptistæ (cujus corpus fidei hostes flammis dederunt) quæ Januenses ex Lysiæ Myra anno 1088. in hanc Laurentianam Basilicam exportarunt; in cujus reliquiarum thesauro custodiuntur capita sanctorum Barnabæ Apostoli, duorum Innocentum, ac pars cranii S. Andreæ Apostoli: manus item dextera S. Jacobi majoris Apostoli, brachium S. Matthæi Apostoli, & Evangelistæ, nec non ex ossibus sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, Philippi, Bartholomæi, & Stephani Protomartyris, aliorumque sanctorum. Præterea ibidem sunt spinæ tres ex corona Dominicæ passionis, tresque notabiles vivificæ crucis D.N.J.C. partes, plures & reliquiæ Sanctissimæ Virginis Mariæ. Silemus reliquias, quæ in argentea S. Laurentii Martyris statua clausæ sunt; nam de iis, ut alibi diximus, distincto agendum erit capite; solumque ad relatos spirituales thesauros addimus, Ecclesiam istam multis indulgentiis summos Pontifices Gelasium II., Alexandrum III., & Innocentium IV. suis Constitutionibus locupletasse, quam Innocentius II. anno 1133. spiritali jurisdictione replevit, eam in Metropolitanam elevans Ecclesiam Constit. quæ incipit: *Justus Dominus*. Pontificatus sui anno 2. Eandemque dignitatem, ac privilegia, illi ab Innocentio concessa, subsequentes Pontifices Eugenius III., Adrianus IV., & Alexander III. confirmarunt, quorum instrumenta in Templi archivio adservantur.

25. Syrus II., Januensis Antistes, primus fuit Archiepiscopali dignitate, ac usu pallii potioribus in sollemnitatibus donatus una cum deferendæ crucis ante se potestate, atque asturconis equitatione in locis omnibus sibi subjectis. Suffraganei ejusdem Metropolitani sunt Albinganensis, Naulensis, & Bruniacensis in Liguria; Nebiensis, & Marianensis, unitum habens Episcopatum Acciensem, in Corsica; sextoque loco Bobiensis in Mediolanensi Ducatu. Ab anno 1383. ad hæc usque tempora plures atque plures S. R. E. Cardinales ejusdem Metropolis Archiepiscopi numerantur, & magni quidem nominis. Temploque inserviunt, dignitatibus comprehensis, Canonici XVII., æstivo & hyemali prælatitio insigniti habitu ex concessione Innocentii VIII. & Pauli V., iisdemque gaudent dotibus, queis Canonici S. Petri in Vaticano. Presbyteri mansionarii sunt num. 30., decenti & ipsi veste nobili ornati. Singulis autem festivis diebus, vel quoties aliquis ex Canonicis sollemniter sacra facit, choro intersunt omnes Clerici seminarii, qui centesimum circiter attingunt numerum: & in Pontificali maximo sanctissimi Titularis die decima mensis Augusti Reipublicæ Januensis Dux, pro tempore existens, universo cum Magistratu in cultu adstat publico, tormentis muralibus displosis in sollemnitatis honorem. Quo die Brosonensis Abbas ex Constituto Claramontani Abbatis *Casæ Dei*, (cui Monasterium Brosonense, ab Ugone Archiepiscopo Januensi fundatum anno 1184., subjectum est) tenetur donum offerre super altare S. Laurentii, conditione in instrumento adjecta: *Id si non observaverit, Ecclesia de Brosono eo ipso in jus, dominumque Januensis Ecclesiæ revertatur*. Illud etiam huic matri Ecclesiæ accedit gloriæ, quod tres pepererit Romanos Pontifices, videlicet Innocentium IV., Hadrianum V., & Innocentium VIII., addunt aliqui Urbanum VII., qui solum oriundus ex parte patris Januensis dici debet, non item ex parte ma-

matris, quæ Romana fuit, & ipse Romæ natus.

26. Peramplis eandem sacram Ædem donationibus illustrarunt nedum cives, sed etiam plerique alii Principes. Ultraquam enim Conradus Januensis Episcopus, ut in suo documento testatur, anno 1087. dono dederit illi *Ecclesiam SS. Genesii, & Alexandri simul cum terra vacua, cum omnibus luminaribus, votis, & oblationibus:* Ac Syrus secundus copiosis decimis bonorum, variis in locis existentium, locupletaverit, ut constat ex diplomatibus ab ipso editis 1145. & 1148. xt. Kal. Aprilis, & mense Novembris ejusdem anni: Alexander III. Pontifex Maximus mira liberalitate, ac pietate Monasterium insulæ Gallinariæ, quod nulli, nisi Romano Pontifici, subjectum erat, Metropolitanæ Sancti Laurentii perpetuo possidendum dedit. Tancredus Nottmannus Princeps multis proventibus e terra, & mari ditavit eam. Beresonus Sardiniæ Rex pluribus Regni sui latifundiis dotem ejus impinguatam voluit; cujus & successor in Reguo Petrus factam donationem juramento firmavit. Baldovinus Hierusalem Rex, quem in expugnatione Cesareæ, Assur, aliatumque urbium Januenses egregie adjuvarunt, istis suæque Cathedrali S. Laurentii atttibuit partem tertiam civitatis Assur, aliarumque acquisitarum urbium suis cum adjacentibus territoriis in tertia similiter parte. Coram quo Judeæ Rege Belttamus comes S. Ægydii relatam est muneratus Ecclesiam, tribuens ei Byblum (vulgo Gibelet) suis cum pertinentiis, nec non Castrum Rogerii cum adjacentibus, ac tertiam partem Tripolis Phæniciæ cum omnibus Insulis suis, sicut videre licet in donationis instrumento, quod incipit: *Notum sit filiis universalis Ecclesiæ*. Sunt & alia magni ponderis dona illi tributa, quæ brevitatis gratia prætetimus; satis quum e relatis considerari possit, quanta sit eodem loci Sancti Laurentii gloria, cultusque præstitus: Cui Michael Paleologus, Græcorum Imperator, conventione habita cum Januensi Reipublica, quod istius milite adjutus fuerit in adeptione Imperii, inter alia piperos (nomen est grecæ monetæ) sexaginta, & pretiosum aræ Laurentianæ amiculum mittebat annis singulis: quorum velaminum unum (refert Can: Calcagninus lib. de imagine Edessena) laudato in Templo ad annum usque 1639. servabatur. Hujus denique Metropolis infulam sibi oblatam S. Bernardus Clarævallensis Abbas, ibi commemorans pro extinctione schimatis Anacleti II. contra legitimum Pontificem Innocentium II., præclaro recusavit humilitatis exemplo.

27. Undecima est Cathedralis *Derthonensis*, sive, ut olim dicebatur, *Terdonensis*. Quod autem Ferdinandus Ughellus dubitat, num a sui exordio hæc Episcopalis Ecclesia Sancto Laurentio Martyri erecta fuerit; inde, reor, id habet, quia Episcopatum ibi fundaverit S. Marcianus anno Christi 75., nondum quum noster Sanctus natus esset. Verum aliunde constat, sub Episcopis Derthonensibus primorum sæculorum usque ad Costantinum Imperatorem, sub quo cessarunt Ecclesiæ persecutiones, nullam ibi fuisse publicam sacram Ædem; sed, uti diximus in Ecclesia Ostiensi, vel in cryptis, vel in privatis priorum domibus sacra preficiebantur mysteria. Hinc S. Innocentius ejusdem Urbis Episcopus, qui IV. floruit sæculo Silvestri tempore, postquam recuperavit bona, pauperibus & Clericis donata, quæ, sub Diocletiani persecutione fisco Imperiali addicta fuerant, reversus Derthonam, optansque invenire corpus S. Marciani, cujus loculi memoria deperierat, nonnisi revelatione cælesti, ad quendam presbyterum facta, vota sua consequi potuit. Illudque sacrum corpus integrum, recentique perfusum sanguine repertum, ac si Martyr eadem die passus fuisset, multis patratis miraculis, in jam, ut creditur, constructam pacis tempore a fidelibus Cathedralem sollemniter transtulit. De hac ergo Ecclesia, tum nuper erecta, sermo debet intelligi, quod Sancti Laurentii titulo donata fuerit, antequam aut nullæ, ant vix una, vel altera erat sacra ædicula, quarum unam extitisse ferunt sub invocatione S. Apolloniæ, sæculo III., in Deciana persecutione martyrio affectæ: putamusque, piorum fuisse domos in Oratoria conversas, capaces neutiquam recipiendi confluentis populi multitudinem. Et quidem fuit anno Christi 145. multo ante Innocentium Derthonæ creatus quidem Episcopus, nomine Laurentius, cui tabulæ Derthonenses sancti Pontificis & Confessoris titulum attribuunt, quemque vixisse docent annos 25. in Episcopatu: ex quo infertur, supervixerit ad nostri Martyris passionem annos undecim. Fieri utique potuit, ut is audito Archilevitico triumpho, parvam aliquam sacram ædem Sancto sui nominis erexerit; at non est insequens, ita factum sit. Vel si res ita se habuit, certe omnes id genus ædes in Diocletiani persecutione sicut intra, sic extra imperialem Urbem penitus eversæ fuerunt, unam si excipimus Januensem S. Laurentii cum reliquis ejusdem urbis, quo loci, contendunt nonnulli scriptores, imperiale brachium sese extendere numquam potuit; unde ibi nulli Martyres fuisse leguntur.

28. Qualiscunque porro fuerit a suis exordiis Derthonensis Laurentiana Basilica; indubitanter tractu temporis magno decore præfulsit, penes quam regias ferme, ac munificentissimas ait Ughellus, Episcopales, Canonicalque ædes exædificarunt concives posteri. Illuc subsequen-

quentes Episcopi transtulerunt corpora sanctorum Præsulum Derthonensium Ariberti, Ammonii, ac Terentiani, &c., qui floruerunt primis Ecclesiæ sæculis. Dierumque progressu loci Ordinarius regalibus donis eo potestatis pervenit, ut comes esset Derthonæ, ac Dominus viginti locorum, jurisdictionem in iis liberam habens cum mero, & mixto Imperio, ac omnimoda gladii auctoritate. Unde usque hodie subscribitur *Derthonæ Comes*, ministrumque obtinet a latere, denudatum ferentem gladium in publicis actionibus. Hadrianus IV. Pontifex Maximus eandem Cathedralem eximit a subjectione, quam ad Mediolanensem habebat Ecclesiam, illamque proxime S. Sedi subjecit: uti patet ex ipsius diplomate 1157., quum esset Derthonensis Antistes Obertus, qui ex ordine Canonicorum Regularium S. Augustini ad eam regendam Ecclesiam assumtus fuerat ann. 1153. Circa vero annum 1161. sub ejusdem Oberti regimine nobilis hæc urbs excidium passa est vicinorum nequitia, queis favebat Fridericus II. Imperator, schismatis Victoris IV. antipapæ tempore; ad quorum iram declinandam Obertus Romam ad Alexandrum III. confugit, a quo benigne susceptus, ampla consequutus est privilegia. Profligato deinde Friderico, & in Germaniam reverso anno 1169., victores iidem Derthonenses manus, & opes extenderunt in reædificationem semidirutæ urbis. Miseruntque Mediolanenses ad novam urbem epistolam tribus cum donis videlicet cum vexillo albo, quod rubea erat signatum croce, nec non pictis sole ac luna; quæ indicabant Mediolanensi ditioni Mediolanum esse solem, Derthonam lunam, sive duo luminaria magna; ut in M. S. explicatur codice. Oberto, defuncto, successit, Ugo apprime Friderico carus, a quo anno 1183. & 1190. idem Præsul impetravit confirmationem omnium privilegiorum, a præcedentibus Imperatoribus relatæ Cathedrali Ecclesiæ S. Laurentii, suisque Ordinariis pro tempore succedentibus, concessorum. Ubertus S. R. E. Cardinalis Gambara Tit. S. Silvestri anno 1539., ejusdem loci creatus Antistes, eam ad plures annos tenuit Cathedram. Cujus nepos Cæsar Gambara per Avi, ad Brixiensem tandem Ecclesiam translati, resignationem suffectus est Episcopus Derthonensis 1548.. Qui post annos quinque cernere compulsus est non sine magno cordis sui, suorumque civium mærore illustrem Basilicam a ministris regiis in arcem munitissimam conversam. Quare opus fuit universa inde sacra removere. Novo dein constructo Templo, huic nomen est additum Assumtæ in Cælum Virginis, priori servata simul invocatione S. Laurentii Martyris, cujus honori pristinum unice, ut retulimus, sacrum erat. Inserviunt demum eidem Ecclesiæ XXII. Canonici, superpelliceo, & almutiis ornati, quorum quinque sunt dignitates; inferioris autem subsellii complures sunt administri. Diœcesis numerat centum circiter animarum millia.

29. Duodecima est *Albensis* nimirum Albæ Pompeæ, in Marchionatu Montisferrati sitæ, cujus Cathedrale Templum Levitæ Sanctissimo fulgurat consecratum; atque ab antiquis temporibus ad præsentem usque diem Episcopus ejus in plura oppida temporale dominium exercet. Tenenturque subditi pro jure decimandi investituras ab Episcopo suscipere, ac jurare fidelitatem. Quondam, quibusdam rebellantibus Castris, Albensi milite in ordinem perduelles redacti fuere, non sine locorum excidio. Neque secus ac Derthonensis Antistes urbis Derthonæ *Comes* subscribitur, Albensis Præsul in suis editis instrumentis se subscribit *Albæ Comitem*. Queis Ecclesiæ juribus manifeste apparet, quanto in honore apud Principes sæculi habitum sit Laurentianum hoc Fanum, talibus ornatum privilegiis. Petrus, hujus nominis IV. Albensis Episcopus argenteum tabernaculum ejus altari obtulit, qui anno 1391. floruit. Andreas Novellus electus ejusdem urbis Præsul anno 1493. proprio & publico ære splendide Basilicam restauravit, proventus auxit, supellectilem multiplicavit, magnificumque construxit Episcopium. Servatur in Ecclesiæ sacrario corona veterum Thessaliæ Regum, illuc ex oriente a Marchionibus, ut creditur, Paleologis Montis ferrati delata. Campanariam turrim, quæ inopinate concidit, magna cum Episcopalium ædium, ac monumentorum præstantium jactura, Paulus Britius districtioris observantiæ Fratrum Minorum, creatus Episcopus anno 1643., summo labore, ac industria magnifice restituit.

30. Eadem in Cathedrali sepulta jacent corpora Sanctorum Martyrum Eufredi, Cassiani, nec non & S. Frontiniani, cujus Abbatia Episcopali mensæ unita fuit. Item beati Alarini Episcopi Albensis, Sancti Eufridi Monachi Ord. S. Benedicti, beatæ Margaritæ Amadei a Sabaudia 3. ord. S. Dominici, filiæ Principis Achajæ, & Viduæ Theodori Paleologi, Marchionis Montis ferrati. Potissimum vero illustrata censetur Ecclesia sepulcro beati Theobaldi Confessoris, qui totum Sancti Laurentii servitio se addixit eodem loci usque ad mortem, quæ contigit anno 1250., Episcopo tum florente Guillelmo Brada. In hoc autem maximo Albæ Templo ipse Theobaldus verrebat sordes; ipse lampades concinnabat, ac conservabat accensas; ipse, ut in omnibus Ædis sacræ angulis nitor, & mundities esset, invigilabat; atque ad imitationem tanti Martyris visitatis, fotisque pauperibus; quod supererat temporis

poris interdiu, noctuque in sanctæ orationis exercitiis ibidem insumebat. Raro tandem humilitatis exemplo moriens, petiit, ut corpus suum extra, sed non longe ab eodem S. Laurentii Templo sepulturæ mandaretur. Quo mortuo campanæ omnes Civitatis a se ipsis sonum dedere, neque cessarunt, nisi ipsius corpore jam humato. Magna Deus ad servi sui clarificandam gloriam miracula extra relatum signum editum campanarum patravit; in quibus tres mortui ad vitam revocati fuere, multique ab insanabilibus curari morbis. Hinc ob ingentia; quæ ad sepulcrum ejus fiebant prodigia, collectis fidelium oblationibus, Laurentiana Basilica fuit ampliata usque ad locum sepulcri, super quod nobile fuit extructum beati Theobaldi sacellum. Post annos fere biscentum, quum nesciretur, qua sacelli parte sacrum idem corpus reconditum esset, beatus Alarinus Albensis Antistes, nonnullis convocatis Canonicis, terram effodere jussit nocturno tempore, inventaque est arca marmorea, cujus amoto operculo, statim urbis campanæ, ut quondam in ejus morte, iterum sponte sonum ediderunt, plurésque mortui surrexere; quibus renovatis miraculis, mirificare Dominus voluit sanctum suum, atque ostendere mundo, quam placitam, acceptamque habuerit Beati viri humilitatem ac servitutem, sibi, & Laurentiano impensam Templo.

31. Inter Præsules hujus Ecclesiæ fuere Lampadius, qui anno 498. Romano subscripsit Concilio, quod Symmachus Pontifex congregavit; sanctus Benedictus, qui sextæ synodo Constantinopolitanæ interfuit. Eamque hodie sedem Episcopalem ultime condecoravit Eminentissimus Virginius Natta Ordinis Prædicatorum, creatus Episcopus 22. Julii anno 1750. promotus ad purpuram a Clemente XIII. die 23. Novembris 1761. Latam Ordinarius gubernat Diœcesim, centum & septem oppida complectentem sub dominiis Cæsareæ Majestatis, ac Ducum Sabaudiæ. Canonici Cathedralis sunt numero XIV., dignitatibus quatuor computatis, extra complures alios Presbyteros sacellanos, & Clericos adsistentes. Distinctissima spiritalis hujus parentis, sive matris Ecclesiæ, proles fuit sanctus Innocentius I. Pontifex Maximus, qui anno 410., ut scribit Orosius, Dei providentia, tamquam justus Lot, Roma subtractus, apud Ravennam servatus fuit, ne Romani Populi videret excidium in Urbis devastatione sub Alarico Visigothorum Rege.

32. XIII. Cathedralis Ecclesia, & prima quidem post enumeratas Italicas, proponitur Laureacensis; cujus primum ædificium, cuncta quum perierint illius monumenta, non immerito conjicitur fuisse sancti Maximiliani Episcopi Laureacensis & Martyris opus. Nam, ut retulimus in nostri sanctissimi Levitæ actis, consecratus is fuit Antistes a Pontifice Sixto secundo, non absque adsistentia beati Laurentii Archidiaconi; atque in Pannoniam missus ad prædicandum Jesu Christi Evangelium, illuc perventus, apud ejusdem Provinciæ tum Metropolim (hodie vicus est in Austria superiori, vulgo dictus *Lorch*) suam posuit sedem Episcopalem. Ut autem aliquando ad ejus pervenit aures sanctum beati Sixti Diaconum, admirabilem insolitumque de Christianæ Fidei hostibus retulisse triumphum, bonus Pannoniorum Pastor, qui coram sanctitatem illius expertus fuerat, eum verisimiliter gregi suo in exemplum & Patronum dedit: tantoque pietatis calore accensus est populus, ut, Cuspiano teste Tract. de Fund. Eccl. Laureacensis, *A Divo Laurentio Martyre Lauriacum Urbs nomen sortita sit*. Dum vero ab historicis asseritur, idem sanctus Episcopus in persecutione Diocletiani occubuerit Martyr anno Christi 284., infertur, tenuisse illius Ecclesiæ gubernacula ad annos circiter 24. Eademque in persecutione multo fidelium sanguine illa fuit civitas purpurata usque ad annum 303., quo S. Florianus cum aliis quadraginta martyrii palmam accepit: hodie Regni Poloniæ Patronus est, ob ejus illuc translatum corpus. Maximum porro Laureacense Templum, reddita Christicolis pace, reædificatum a populo fuisse, in ampliorem nostri Martyris gloriam, currente tum sæculo salutis IV., indubitatum omnibus esse debet. Nam Bernardus Noricus, cœnobita Cremisanensis, edocet nos, antiquissimum fuisse beati Levitæ cultum apud Laureacenses. Et aliunde certum est, Diocletiani edicto per totum Romanum Orbem, in quo Laureacum comprehendebatur, diruta fuerint omnia Christianorum templa. Memoratamque reædificationem confirmant jura ipsius Laureacensis Ecclesiæ, quæ eodem creverunt sæculo illis in partibus super complures Episcopales Ecclesias; adeo ut Laurentianum Templum recognitum fuerit tanquam Metropolitanum. Unde Marcus Hansizius tom. 1. Germaniæ sacræ scribit: *Laureacensis Ecclesiæ jus supra cæteras Pannoniæ prævaluit, quæ antiquissima, & reliquarum extitit mater*. Amplitudo ejus sese extendebat per universam Vindeliciam, seu Bojariam. quæ nunc *Bavaria* nuncupatur, item per Austriam, Styriam, Charinthiam, magnamque Hungariæ partem, complectens Sabariam, in qua natus est S. Martinus (Episcopus dein Turonensis) ut refert idem Hansizius: Habetque Matthæus Raderus in sua Bavaria sancta, ubi agit de S. Maximiliano: *Ex chartis didici, Sancta Lauriacensis Ecclesia nomen Metropolis, & Archiepiscopatus titulum primitus est sortita; cujus Provinciæ termini fuisse dicuntur ab Orien-*

te

te Fossatum Fillanum : ab Occidente flumen Lycos : per Mœsias occidentales Nappa, Eckara, odrita : a meridie Liburnia : ab Aquilone autem Wandalus, Pelia, lacus Pilsensea & Tilla flumen : inter quos terminos 22. Civitates famosæ, nec minus opulentæ continebantur : Additque, ne dignirari quidem cesserit Ecclesiæ Moguntinæ : quæ sedes est primi Ecclesiastici Electoris Imperii. Sed quum, regionibus circumdirutis, illa Metropolis vastata fuisset Attilæ gladio, suorumque filiorum ; post ejus mortem, circa dimidium quinti sæculi, iterum in temporalibus ac spiritualibus refloruit. Etenim S. Severinus Abbas, appellatus *Noricorum Apostolus*, in oriente tum commorans, Divino monitu ad eam restaurandam Ecclesiam missus est. Quo etiam tempore floruit sanctus Constantius, Laureacensis Archiepiscopus : ad quem sanctus Abbas Monachum suum *Valentem* direxit; ut in ejus legitur vita, Eugippi ejus discipuli manu exarata : sic utrisque sanctis, sub protectione Levitæ beatissimi adlaborantibus, urbs est in splendorem pristinum restitura. Obiit Severinus anno Christi 482. Constantius vero 487.

33. Scribit Pagius sub annum 504. num. v. „ Symmacho Ecclesiam Romanam regente, Theo„ dorus Metropolita Lauriaci, in Norico positæ, „ pallium ab eodem Pontifice petiit, & impe„ travit, ut demonstrat ejus epistola, ad Theo„ dorum data „: *Diebus vitæ tuæ*, inquit Symmachus, *pallii usum, quem ad sacerdotalis officii decorem, & ad ostendendam unanimitatem, quam cum Beato Petro Apostolo universus grex Dominicarum ovium, quæ ei commissæ sunt, habere dubium non est, ab Apostolica sede, sicut decuit, poposcisti; quod utpote ab ipsis Apostolis fundatæ Ecclesiæ majorum more libenter indulsimus, ad ostendendum te magistrum, & Archiepiscopum, tuamque sedem sanctam Lauriacensem Ecclesiam Provinciæ Pannoniorum sedem fore Metropolitanam*. Adverte hic, illis gentibus primum ab Apostolis prædicatum fuisse Christi Evangelium. De qua re fuse agit Hansizius tom. cit., recteque consutat perperam asserentes, harum Symmachi litterarum vigore tum primum Laureacensem Ecclesiam in Metropolitanam evectam fuisse ; quum ex adverso Pontifex se declaret, indulsisse usum pallii eidem Ecclesiæ prædecessorum suorum more : & quod id egerit, non ad eam constituendam Metropolim, sed potius ad forinsecus ostendendum, illam reapse ab antiquis temporibus Metropolitanam esse. Adlucinari similiter sunt, qui dixerunt eodem sexto sæculo nimirum 568. ipsam Metropolim ab Hunnis fuisse destructam. Fatemur utique tum notabilem accepisse a barbaris plagam, ac perpessam fuisse vel ex parte jacturam sive detrimentum Fidei & Sacramentorum, dominantibus Idololatris : quam ob causam, sicut in vita S. Ruperti Salisburgensis Episcopi legitur, *Sanctus Rupertus conscensa navi, per Danubium descendens, vicis & castellis Evangelium Christi prædicavit : atque in Noricos proficiscens in inferiorem usque Pannoniam lumen Fidei passim omnibus inferens. Inde jam pedester Lauriacum venit : ubi multos, o Dæmonum cultu abstractos, baptizavit*. Decursu namque annorum quadraginta, vel amplius sub perfidorum hominum jugo Laureacum Metropolis suis cum Regionibus adjacentibus corrupta & fœdata in multis suis fuit membris ; sed non ad omnimodam Fidei catholicæ deletionem, ut probat laudatus Hansizius. Migravit Rupertus ad Dominum anno 623. Subsequentique 624. ponitur in Archiepiscoporum Laureacensium serie Philo Romanus usque ad 654. dein Bruno a 660. ad 698., postea Theodorus, hujus nominis secundus, nempe a 699. ad 722. eratque tum Cathedrale Laurentianum Templum ne dum a Canonicis, sed etiam a Monachis omni decore cultum ; ut ex Arnulphi litteris colligitur. Ibique sedit tandem Vivilo a 735. ad 737. Quo anno, exigentibus peccatis populi, celeberrima illa civitas fuit ab Hunnis funditus eversa. Atque, ut habetur in M. S. Cæs. hist. Eccl. num. 29. *in Patavia Gregorius Papa III. Sanctum Wivilonem locavit cum dignitate Archiepiscopali, quam Vivilo, hic notatus, de Laureaco, ubi sedes prius erat, transtulit*. Narrat Hansizius, quod idem Vivilus, fuga dilapsus a Lauriaco, secum tulerit pretiosam omnem supellectilem Lauriacensis Ecclesiæ. Ex qua Sedis translatione ortum habuit, ut scriptores Laureacensem Antistitem modo *Patavíensem*, seu *Passaviensem*, modo *Laureacensem* vocaverint. Ceterum, ut erat Ordinarius Passaviensis, simplici Episcopali gaudebat sede, in qua sederunt ante adventum Laureacensium Archipræsulum Erchenfridus ab anno 715. ad 723. & Ortocarus a 724. ad 738. post cujus mortem Archiepiscopus Vivilo Episcopalem illam implevit Cathedram, qui præcedenti, ut diximus, an. 737. in Passavium tamquam tutiorem in locum se receperat. Distat hæc urbs ab excisa Metropoli Laureacensi decem milliariis Germanicis.

34. Mortuo ibidem Sancto Vivilone anno 745., successor ejus Valdericus, qui vixit ad annum usque 804. ideft in Episcopatu ferme 59. jure translationis Laureacensis Cathedræ sese per omnia gessit uti Pannoniarum Metropolitanus: Juvitque illum tempus. Nam Carolus magnus, Francorum Rex salutatus anno 770., septimo circiter sui Regni anno, grandi comparato exercitu, Ripensem Pannoniam, & Moraviam sibi subegit, profligatis Hun-

Hunnis; quosque insectatus est etiam, exturbans eos ab inferiori Pannonia, usque dum regno Hungariæ universæ potiretur. Quare in primis liberata superiori Pannonia, & Moravia ab eorundem Hunnorum tyranide, Archiepiscopus Laureacensis Valdericus nervos omnes intendit, non solum ad reædificandum Laureacense Templum (quod appellatum voluit *Sanctorum Stephani, ac Laurentii* titulo, ad ostendendam unionem Ecclesiæ Passaviensis, erectæ olim sub titulo S. Stephani, cum Laureacensi, ubi Archiepiscopalis esset in posterum Cathedra sub Divi Laurentii auspiciis) verum etiam adjecit animum ad alias quatuor sedes Episcopales sibi subjectas, erigendas; nimirum duas in eadem superiori Pannonia, totidemque in Moravia. Tum multi vel reduces destructæ Metropolis cives, vel suis in filiis, exædificarunt prope Laurentianam Basilicam novum oppidum, *Laureacum* nuncupatum, muris cinctum; aliter dictum *Anisiburgum* ob vicinum flumen Anisum, e cujus ponte præcipitatus fuerat Sanctus Florianus Martyr. Nova enim Ecclesia S. Laurentii nova cum civium habitatione non longe fundata dicitur a loco, ubi condita fuerat vetusta excisa urbs, in distantia videlicet unius circiter germanici milliaris. Sicque refloruit iterum nostri Martyris gloriosa memoria. Ubi autem anno 804. ex humanis decessit Valdericus, huic successit Urolphus; cujus meminit Eugenius Papa II. in epistola ad Principes & Optimates Hunniæ, Avariæ, & Moraviæ, circa annum 826. scribens: *Is novam Ecclesiam catholice gubernandam in vestris partibus suscepit: in quibus Romanorum Gepidarumque ætate in septem Parochias* (intellige hodie Diœceses) *Antecessores sui jure Metropolitano obtinuerunt Diœcesim*. Nempe *Provinciam*, plures sub Metropolitano continentem Episcopatus. Et versus ejusdem Epistolæ finem hortatur Pontifex Principes illos, ut juvamen ad opus sanctum præbeant, dicens: *Quatenus dudum illic constitutorum Episcoporum numerus impleatur, & maxime in illis locis ordinentur Antistites, ubi indicia Ecclesiarum, & ædificiorum sedes Pontificalis olim fuisse demonstrant*. Plura ex relatis epistolæ Eugenianę testimoniis notatu digna eruuntur. I. quod nova S. Laurentii Ecclesia, quam Urolphi Prædecessor erexit, habenda sit jure Metropolitico eadem ac vetusta urbis excisę: nam Romani dominium illarum partium tenuerunt usque ad annum 377. Gepidæ vero, sive populi Sarmatiæ Europeæ, a dicto anno ad 550. circiter: queis temporibus vetus Laureacum extabat. II. quod septem fuerint a diebus antiquis Episcopales Ecclesiæ, Laureacensi Metropolitano subjectæ. III. quod harum nonnullæ excitatæ jam erant Valderici cura, & quod septenarius Ecclesiarum Episcopalium complendus erat numerus, cui adhuc tres desiderabantur. IV. quod idem Pontifex concessit Urolpho pallium Archiepiscopale cum integra potestate ordinandi Episcopos, quum tres prædictæ constitutæ forent Ecclesiæ. Ipse vero Laureacensis Archipræsul Urolphus adeo pie, sancte, & præclare se gessit in agendo singula, quæ sui erant muneris, ut post mortem inter sanctos meruerit venerationem, impensam sibi a populo Laureacensi. Vixitque ad annum 837. successor autem Urolphi, aliique subsequentes Batavini Episcopi sua contenti Passaviensi sede; nec pallii usum, nec Metropolitica Laureacensis Ecclesiæ jura curarunt. Quamobrem super jurisdictionem istios manum extenderunt Archipræsules Salisburgenses; adlegantes, extinctam fuisse cum urbis excidio Laureacensem Sedem, istiusque jura ad Ecclesiam Salisburgensem devoluta; & quod Episcopus Passavinensis esset sibi subjectus. Ita rebus turbatis Ecclesiasticæ Provinciæ orientalis Pannoniæ per annos circiter nonaginta; eandemque Pannoniam frequenter populantibus barbaris; profugisque fidelibus, eam deserentibus; vicus Lauriacum sua cum Diœcesi, ait Benedictus VII., *nullum habuit Christianæ professionis habitatorem* usque ad tempora Othonis magni, qui salutatus fuit Germaniæ Rex anno 936. Vid. Pontificis ep. ad Piligrinum. Electus tandem Gerardus Passavinensis Antistes, conquestus est apud sanctam Sedem tempore Stephani VII. adversus Metropolitanum Salisburgensem, quod is usurpasset jura Laureacensis Ecclesiæ ad se pertinentia. Quæ controversia prorogata fuit per annos fere sex, nimirum ad Pontificatum usque Leonis VII., qui circa annum Christi 937. Apostolicam edidit sanctionem in Gerardi favorem, huic concedendo pallii usum pro majoribus anni sollemnitatibus, ac signanter in festis *sanctorum Stephani & Laurentii*, ejus Ecclesiæ Patronorum. Quam Leonis constitutionem citavit Agapetus II. (qui Apostolico in throno sedit ab anno 946.) sicut videre licet in epistola ad eundem Gerardum apud Labbæum tom. IX. Concilior. pag. 618. ubi omnem illi potestatem Metropolitani contulit, adsignatis ditionis Laureacensis & Salisburgensis terminis, nempe huic Occidentalem, illi Orientalem tribuendo Pannoniam. Decrevitque præcedentiam dandam esse Metropolitano Laureacensi ab altero Salisburgensi: quandoquidem notum erat, a Laureacensis Ecclesiæ prædicatoribus, *In superioris & inferioris Pannoniæ Provincias fidei emanasse gratiam*. Scribit autem Aventinus lib. 5. *Agapito Papa concedente, & Othone Rege favente, Gerardus Archiepiscopus Bojorum, Laureacensis nuncupatus, Pannoniam, Avaros, Moravos*,

vos, Venedos in rebus divinis procurare juſſus eſt. Præcepit & Agapetus (quoniam anno 955. contritis Hunnis, qui Pannoniam iterum invaſerant, Othonis, Germaniæ tum Regis, exercitu; Norici quietem erant conſequuti perpetuam) præcepit, inquam, idem Pontifex, ut Gerardus ſuam figeret reſidenriam apud Baſilicam Laureacenſem, ſubdens: *Reinthronizamus te eidem Eccleſiæ prædeceſſorum noſtrorum, ſed & Leonis Papæ ſanctiones & ſtatuta exſequentes .. ac ſæpe dictam S. Laureacenſem Eccleſiam archiepiſcopamus, & in culmen Metropolitanum ſublimamus*. Idque appoſuit Pontifex ad omnem tollendam de medio litem, quam ultra movere poſſet Saliſburgenſis Archipræſul. Datæ fuerunt hæ Agapeti litteræ ultimo ſui Pontificatus anno, ideſt *956.*, quo & Gerardus magna ſanctitatis opinione migravit ad Dominum: *Sancti* obtinens titulum in chronico Reicherſpergenſi. Eique ſubrogatus eſt Piligrinus, cujus fama virtutis eximiæ permoti, legatum Ugri miſerunt, ut ad ſe accederet in converſionem illius gentis ad fidem. Quod ſanctus Antiſtes exſequens, quinque millia hominum baptizavit: ut in ſua Bavar. ſanc. ſcribit Raderus in illius vita.

35. Acquieſcere autem nolens decretis Pontificum Romanorum, in favorem Laureacenſis Eccleſiæ latis, Heroldus Saliſburgenſis Metropolita; factum eſt, hujus prævalente potentia, ne Piligrinns obtineret Pallium a ſancta Sede, diverſis ſuccedentibus in Romana Cathedra Pontificibus ad annos ferme viginti, donec renuntiatus Benedictus VII. Pont. Max., faventeque Othone II. Imperatore, univerſa jura, quæ Gerardo prædeceſſori ſuo conceſſa fueranr, conſequeretur, cum poteſtate ordinandi Epiſcopos Eccleſiarum ſibi ſubjectarum; excepta prærogativa præcedendi Archiepiſcopum Saliſburgenſem; ſed hac in re ſervaretur ordo Anglico more: nimirum, ut unus, vel alter Metropolitanus præcederet, qui eſſet prius Epiſcopus conſecratus. Adjecitque in ſua epiſtola Pontifex Benedictus ad Piligrinum, ut reſideret in poſterum apud Laureacenſem Eccleſiam; quandoquidem *nunc*, air, *Sancta Laureacenſis Eccleſia, hoſtium ceſſante terrore, & accolis ſuis pace & tranquillitate potitur &c.* edita ſuit hæc Benedictina conſtitutio circa finem anni *975.* videlicet 20., poſtquam Hunni a Pannonia profligati, ſupremam paſſi fuerant ſub Othone magno cladem. Et quidem commode ſpatio annornm viginti potuit Lauriacum incolis fidelibus repleri; & per circuitum multiplicatis accolis foveri: quare nil obſtabat, quominus Piligrinus Epiſcopus Paſſavienſis, & Laureacenſis Archiepiſcopus in Metropolitanam Cathedram ſe conferret: quod & in re complevit, juſſis obtemperans Apoſtolicis, uti decebat virum ſanctum, ac ſapientem.

Ad quem etiam miſſum extat Othonis II. Imperatoris diploma ſub datum nonis Octobris apud Ratiſponam anno Domini 977. Indict. vt. in quo hæc leguntur: *Quemadmodum priſcis temporibus Sancta Laureacenſis Eccleſia, quæ (hodie) extra murum in honorem Sancti Stephani, Sanctique Laurentii conſtructa & dedicata eſt, ante diſſidium & deſolationem Regni Bojorum mater Eccleſia & Epiſcopalis ſedes fuit; ita deinceps priſtino honore, ac dignitate, Canonica authoritate, perfruatur: quam & præſenti præcepto noſtro renovamus, atque roboramus: & jam ſæpe dictæ Lauriacenſis Eccleſiæ Venerabilem Piligrinum Antiſtitem reinthronizamus, quatenus amodo tam ipſe, quam ſui ſucceſſores Laureacenſes fiant, & nominentur Pontifices*. Quocirca vigore Pontificiæ conſtitutionis, Imperialiſque diplomatis iterum eo loci reſplenduit Sancti Laurentii cultus, optimo illo vigilante Metropolitano. Quin immo ſuſpicamur haud levi fundamento, quod ſanctus Piligrinus, ibidem disjecta illa, quam invenerat, vetuſta Baſilica, ſub titulo *Sanctorum Stephani, & Laurentii*, erecta dimidio circiter ſæculi octavi a prædeceſſore Valderico, novam, ut conjicitur ex catalogo Cremiſanenſi, ſæculo cadente decimo, & in ampliorem formam reædificaverit ſub unico *Sancti Laurentii* titulo. Etenim in pluribus Ducum Styrienſium diplomatibus invenitur. *Datum Laureaci apud Sanctum Laurentium*: Neque ulla fit amplius *Sancti Stephani* mentio. Similiter intelligimus, in Archiepiſcopi Palatio eundem Piligrinum erexiſſe oratorium, ſive amplum Sacellum ſub nomine ſolius *Sancti Laurentii*. Nam ipſe beatus Metropolita ſuis in litteris, apud Hanſizium, teſtatur, Synodum celebraſſe ſacra illa in aula, ſive oratorio S. Laurentii Martyris Chriſti apud Laureacum. Obiit vir Sanctus plenus meritis & virtuibus anno Chriſti *992.*, poſtquam ſediſſet Metropolitanus Laureacenſis annos ſexdecim. Cujus aliquando reſeratum ſepulcrum plurimis miraculis coruſcavit. Eumque Ferrarius in Martyrol., Matthæus Raderus, & Chroniſtes Tergeminenſis in elaboratum ab ipſis, ſanctorum catalogum retulerunt. Is fuit ultimus Archiepiſcopus Laureacenſis; quandoquidem ſubſequentes Paſſavii Antiſtites reſidere apud Lauriaci Oppidum renuentes, non aliam quam meram Epiſcopalem obtinuere dignitatem, retento ibi temporali ac ſpirituali dominio Lauriaci oppidi uſque ad annum 1008. In litteris enim S. Henrici Imperatoris anno Imperii ſexto legitur: *Adelbertus ſanctæ Patavienſis Eccleſiæ Epiſcopus pro Aneſiburch, Sanctæ Laureacenſis Eccleſiæ prædio, ubi quondam Epiſcopatus fore ſedem novimus, Auſenbuſan ab Henrico Duce Bavariorum juſte, & legaliter in concambium accepit &c.*

36. Schritovinus, ineditus, de beato Althmanno Pataviensi Episcopo inquit „ quum esset vir venerabilis vitæ, moribus, & virtutibus virens, ultimus Ducum Putinensium „ genere.... Pataviensi pulsus sede ab Henrico III., exulabat in Wesphalia ... Ipse Cathedram suam in Laureaco posuit sub alis Luithboldi Marchionis, neque pro pallio institit. „ vixit annos 26. Pontificatus: obiit 1091. „ Collige hinc Laureacense maximum nostri Martyris Fanum prope finem undecimi sæculi cultum ita fuisse, ut Episcopali sede dignum sit habitum ab Althmanno, quem Pagius, aliique sctiptotes *Sanctum* appellant. Ipse præcedenti ad mortem anno, nempe 1090.; destinatus ab Urbano II. legatus Apostolicus, Thimonem ordinavit Archiepiscopum Salisburgensem: ac multo ante, nimirum anno 1082. Diploma quoddam edidit pro Ottackerio Marchione Styriensi signatum *apud Lauriacum*. Ceterum Passiavienses Præsules sese tandem excutientes de somno suo, temporibus Concilii Constantiensis, litem moverunt adversus Mettopolitanum Salisburgensem; huic subjici renuentes, titulo sæpe dictæ Laureacensis translatæ Sedis in Passavium. Prorogataque est lis ad nostros usque dies, queis, regnante in Petri Cathedra Benedicto XIII., per istius Constitutionem CCXXVI., quæ incipit: *Arcano Divinæ* (in qua legi fuse poterunt amplissimæ Laureacensis Ecclesiæ prærogativæ) Passaviensis Antistes in perpetuum solutus est a subjectione Salisburgensis Archipræsulis, concesso illi, suisque successoribus pallii usu, ac præviæ ferendæ crucis potestate, Metropolitanorum instar.

37. Denique refert Hansizius in Prolegomenis cit. tom. I., dicens: *Vetusta urbs Lauriaci funditus eversa, ne vestigium reliquit sui, præter Basilicam S. Laurentii M., quam olim Archiepiscopalem fuisse putant intra mœnia sitam, quæ hodie in agresti solitudine visitur, fuitque diu deserta, & squallens: sed modo ob venerationem antiquitatis refecta & ornatior*. Si res ita se habuit, dicamus, oportet, accidisse quasi miraculum a Deo in honorem S. Laurentii, ut barbaricus olim furor, tota urbe destructa, pertimuerit vel tangere Laurentianum Templum. Apud novum vero Laureacum altera extat hodie Basilica Laurentiana, de qua egimus sub Archiepiscopatu Piligrini, Parochialia illius oppidi tenens jura.

38. XIV. Cathedralis venire in censum debet *Merseburgensis* in superiori Saxonia, quæ ab Othone I. Saxone Imperatore ob relatam (ut diximus lib. I. Glor. Posth. cap. II. numer. XI.) victoriam ex infestantibus Hungaris Sanctissimo erecta fuit Martyri sæculo nostræ salutis X. Imperiali magnificentia plane digna. Cujus Diœcesis ut ampliaret spatia, piissimus Cæsar supplices dedit litteras ad Hilduvardum Episcopum Halberstadiensem, tum nuper electum, scribens, ut Sancto Laurentio Martyri cederet paræciam magnam, jacentem inter fluvios Vuillarbici, & salsum mare, & Salam, & Hunstrod, & Helmaan &c. Ejus Imperialibus placitis ille Archipræsul annuit, ut habet Mabillonius in vita S. Adalberti. De hac Episcopali valde magna, & populosa urbe, quæ a Philippo Ferrario *Martinopolis* appellatur, Antonius Baudrandus in lex. Georg. adnotat: *Merseburgum urbs Germaniæ in Misnia, Episcopalis ad salam fluvium 3. milliaribus Germanicis* (idest 12. italicis) *ab Halla in austrum, & totidem a Lipsia in occasum, sub dominio proprii Episcopi*. Unde is etiam Præsul in temporalibus Princeps constitutus fuit. Otho autem II. magni Othonis filius, qui successit in Patris Imperio, istius vestigia minime tenens, ut scribit Coævus auctor „ Episcopatum, quem „ Pater pretiosissimo Martyti erexit, ambitione suorum in peccatum ductus, destruxit, „ ut plenum deliciis Magdeburgensem Archiepiscopum ditaret. Quare sicut pater Otho, „ pugnante Laurentio, ubivis gentium victoriam fecit, ita filius, læso Laurentio, victoriam perdidit, & diebus suis confusionem recepit. Ecce dum peccat, flagellatur, & non „ emendatur: plenus adversis media vita moritur. Jacet nunc ecce inglorius, o utinam „ & non reprobus! Priusquam vero moreretur, „ ut ad pœnitentiam hominem stimularet Clemens Deus, talem visionem cuidam sapienti „ ostendit. Nocte intempesta vidit ipsum, de „ quo agimus, Regem aureo solio sedentem; „ sub pedibus ejus argenteum scabellum; Episcoporum, & adstantium Procerum circa ipsum aspexit longam seriem. Intravit autem „ decora facie, ad instar ignis, Juvenis incognitus; quem nivea vestis vestivit, purpurea „ stola in pectus cinxit. Nec stat: via vadit: „ argenteum scabellum cum indignatione subtraxit, & averso vultu januam petiit. Quod „ ægre ferens, post illum cucurrit, qui tale „ somnium cernere meruit. Quæso, inquit, „ mi Domine, dedecus non facias, suppedaneum reddas, quisquis es, qui tanta audes: „ obsecro, Regem coram populo ne confundas. „ Hæc magna potentis Laurentii aurea persona „ erat, sicut illi Episcopo post cognoscere Deus „ concessit. Immo, inquit, si meum dedecus non „ emendat, majora faciam: subtracto scabello, „ ipsum solio deponam. Monitus de his Rex, „ facinus non cottexit. In medio cursu vitæ fit „ victima mortis, pulvis in pulverem redit „.

39. Mortem hujus infelicissimi Cæsaris ex illius ætatis scriptoribus narrat Spondanus ad an-

annum Christi 983. Cujusmodi factum quum ad descriptæ visionis propheticæ pertineat complementum, æquum ducimus vel breviter addere. Posthabita siquidem Otho Præsulis venerabilis admonitione, restituendi videlicet S. Laurentio sublatum Merseborgensem Episcopatum; neque volens erratum emendare; facta expeditione adversus Græcos, in Calabriam venit eodem anno, quo dictum extinxerat Merseburgensem Episcopatum; at in conflictum descendens cum hostibus suis, ipse ingenti hostili prælio navali devictus est, universo exercitu ejus cæso, & omnibus pene Proceribus, nonnullisque Germanis Episcopis, & Abbatibus (qui & ipsi præter jus, fasque in eodem bello militarunt) interfectis. Imperaror vero natando evadere capturam sui nitens, a nautis comprehensus est: sed ab iis haud cognitus, ab Augusta conjuge redemtus est. Nihilominus ob cladem acceptam in profundum confusionis, & mæroris veniens, quum ne pedem quidem in Germaniam intulisset, prædicto anno, qui decimus erat, ex quo solus post Patris mortem regnare ceperat, septimo, idest, Decembris interiit. Discere hinc Reges, & Principes terræ potuerunt, Sanctorum, & Istius præcipue, de quo tractatum habemus, honorem tueri, & augere potius, quam supprimere; ne quid eis infausti simile contingat. Otho III. Germanorum Rex anno 974., nondum quum esset a Pontifice inauguratus, & coronatus Imperator (quod postea Romæ factum est Gregorio V. summo Præsule anno 996.) suasu piæ matris corrigendum duxit patris delictum, quod formidabilem Martyris iracundiam concirarit ad Genitoris sui usque interitum. Quocirca statim Cæsar novellus Cathedrali Merseburgensium Ecclesiæ sublatum restituit Episcopatum suis cum juribus, præeminentiis, ac divitiis, queis illum cumulaverat magnus Otho I. Hanc matris Othonis III. suasionem commendat Ditmarus in chronico lib.4., scribens, *Theophanes*, sive *Theophania* (sic enim vocabatur Imperatrix) ex Imperatorum Orientalium sanguine procreata, duas etiam ex Othone II. habuit filias Augustas, Sophiam videlicet, & Adelaidem; ambasque sic educavit, ut hæ selectæ Christi sponsæ, carnalium nuptiarum contemtrices, monasticam duobus in Asceteriis vitam traduxerint.

40. Ad itaque nostrum redeuntibus institutum, Merseburgensis Ecclesia pristino restituta decori se nobis offert: sed, bone Deus, ad quam brevem horam dies hæc serena populis illius Diœcesis illuxit? Mortuo siquidem Othone III. anno 1002., iterum ad Imperii confinia inundaverunt Barbari, ac Merseburgi Cathedralem pene ad nihilum redegerunt, sicut videre licet apud Bollandianos sub die 14. Julii in S. Henrici vita, qui, electus Imperator, contra vastatores Slavos, Polonos, ac Bohemos congregato exercitu, surrexit in prælium. Castrametatusque est in Merseburgensi campo, ad cujus prospectum sita erat eadem primaria urbis Ecclesia, infidelium præpotentia depressa. Locumque desolatum Henricus videns, ingemuit, & ait: *Beate Laurenti Martyr Christi, si tuo interventu has barbaras nationes, ad quas pergo, Romano Imperio, & Christianæ Religioni subjugavero, hunc locum nomini tuo consecratum, ac hodie desolatum, Divina favente gratia, in statum dignitatis pristinæ reformabo*. Principes autem Poloniæ, & Bohemiæ, ceterorumque slavorum duces, innumerabili collecta militum multitudine, obviam processerant ad conserendas cum Henrico manus. Sed iste, invocato Sancto Laurentio, huic se, suumque exercitum protegendum commisit. Vidensque innumerabilem hostium multitudinem, orans breviter clausis oculis, indeque apertis, ecce videt Martyrem Patronum cum sanctis aliis sua præcedentem castra, hostilesque cuneos profligantem. Tum hostes reapse confusi, exanimes, ac perterriti, projectis armis, sine ulla Christiani sanguinis effusione se fugæ mandarunt. Hujusmodi cæli prodigio Imperator victor effectus, votum, quo se Archimartyri obstrinxerat, exolvit: Templique squalore propulsato, regali munificentia illud exornavit, sacris pretiosis ministrorum vestibus, vasis ministerialibus argenteis, & aureis omnique splendida supellectili honestatum, possessionibus ditavit regiis, & Episcopale munus universo cum Basilicæ Clero, pristino splendori restituit. Additque laudatus Ditmarus, (qui ab eodem Henrico promotus fuit ad Merseburgensem Episcopalem Cathedram an. 1018. mortuo Wigberto). *Eidem Merseburgensi Fano Cæsar dono dedit altare aureum, gemmis honorifice distinctum, & pixidem auream lapidibus pretiosis ornatam, cum duobus thuribulis, collectarium, & argenteum bicareum*, sive cyathum.

41. In suo dehinc sacra Ædes perseveravit decore usque ad infelicia Lutheri tempora, queis inscrutabili Dei judicio ab hæreticis profanata est, & usque hodie ab Episcopo protestante (qui supremum ibidem principatum usurpar,) administratur, sicut & Neoburgensis Episcopatus in Misnia, licet is longe inferioris conditionis sit Merseburgensi. Doctissimus Joannes Echius, *Lutheranorum malleus* appellatus, qui cum impio Luthero & scriptis, & coram disputans, coegit eum ad confitendum indulgentiarum efficaciam; Summi Pontificis auctoritatem; Purgatorii existentiam (ut testatur Sanderus de visibili Monarchia lib.6.) is, inquam, magni nominis vir, de hac Episcopali urbe lo-

quitur, quum in sermone S. Laurentii de insanis inquit hæreticis: *Ecce quanta sit Neochristianorum vesania, quod Sanctum Laurentium e Sanctorum Catalogo ejecerunt in iis etiam locis, ubi antea fuerat Patronus. Sed illum tamen* (fortasse, quod argentea ejus statua in Cathedrali erat Ecclesia) *in arca, & fisco diligenter custodiunt, & seris etiam aliquot conclusum*. Mirum, quod errones isti ausi non sint iconem ejus confringere, argentumque in profanos convertere usus. Magisque mirum, si ad hæc usque tempora pretiosum simulacrum minime sit destructum, sed diligenter in arca servetur, clavibus custoditum, atque conclusum. Utinam alter diebus etiam istis illucesceret Imperator Henricus, cujus precibus exurgeret Deus in dissipationem inimicorum suorum, atque in hos perdendos mitteret (sicut olim) Martyrem suum; ut celebris quondam illa fidelium Ecclesia (hostes Laurentio profligante) in gradum pristinum restituatur. Videtur enim, quid latere mysterii, si reapse, ut scribit Echius, Martyris iconem, diligenter in arca custoditam sub illis diebus, ad hæc nostra usque tempora minime audeant hæretici comminuere. Veruntamen *quis hominum scire poterit consilium Dei? aut cogitare, quid velit Deus?* Optamus nihilosecius, ut ejus in omnibus sanctissimum beneplacitum impleatur. Legitimorum Episcoporum series ejusdem Cathedralis, quam ii per quinque, & amplius sæcula gubernarunt, incomperta est nobis; nisi etiam Merseburgenses tabulæ, quibus erudiri possemus de gestis Episcopalibus, in gloriam S. Laurentii resultantibus, Lutheranorum nequitia (quod nimis verisimile mihi videtur) omnino perierint; ne priorum sæculorum memoria in posteris aliquando revivisceret, patrumque suorum a fidei rectitudine prævaricatio filiis innotesceret, quo redire ii possent ad cor. Veruntamen sæpe contingit, ut *Abyssus abyssum invocet*.

42. XV. Claromontensis in Gallia Cathedralis Ecclesia, Arvernorum caput in Aquitania, Sanctissimæ Dei Genitrici, Beatissimoque Martyri Laurentio, ac Sanctis Vitali, & Agricolæ consecrata est: uti observat Philippus Labbæus Tom. 2. bibliothecæ rerum Aquitanicarum de Ecclesiis Claromontii. Quibus titulis eam vocat Stephanus II. Arvernensis Antistes in donatione testamentaria suorum bonorum, eidem Cathedrali facta anno 959., dicens: *Ipsi Ecclesiæ S. Mariæ, Sancti Laurentii, atque Sanctorum Vitalis & Agricolæ concedimus &c.* Ad omnem porro confusionem removendam a scriptorum libris, de piis locis Claromontii agentibus, *Sancti Laurentii* nomine appellatis; animadvertere oportet, tria in Claromonte sacra ædificia in Levitæ Sanctissimi honorem excitata fuisse ab antiquis diebus. Unum fuit Cathedrale Templum; alterum, quod Arvernorum comes Victorius extruxit eidem Martyri; tertium Monasterium Laurentianum Arvernense, tali nobilitatum titulo, quod adnexum fuerit commemorato Episcopali Templo maximo, cujus servitio Monachi addicti erant. Quocirca laudatus Stefanus II. loc. cit. inquit: *Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, S. Laurentii, atque Sanctorum Vitalis, & Agricolæ, Fratribusque ibi Deo in commune servientibus &c. Concedimus &c.* Quibus aperte liquet, S. Laurentii Arvernensis Monasterium haud adhæsisse Laurentiano Victorii Fano, sed Cathedrali, ut recte citatus Labbæus num. III. ex vetustissimis eruit mss.. Ubi de constructa S. Laurentii Æde a Victorio comite agens, scribit super verba Ivonis Carnotensis, facta de Monasterio S. Laurentii Arvernorum epist. 3. ad Monachos Dolenses, idem, inquam, Labbæus scribit: *Ne quis hæreat in hac re, & ut lux Ivoni detur, Monasterium Sancti Laurentii Arvernensis non est Ecclesia Sancti Laurentii, de qua hoc loco agitur* (agit enim ibi, ut diximus, de sacro Victorii ædificio) *sed Mater, & Episcopalis Ecclesia*. Neque obstat, quod Cathedralis Arvernensis ab Ivone Carnotensi unico S. Laurentii titulo vocata sit: sic enim tum sæcul. XI. communiter appellabatur. Quum vero in vita S. Bonifi, Claromontani Episcopi, legitur indicta supplicatio ad Ecclesiam S. Laurentii ab eodem S. Præsule (cujus acta scripsit synchronus auctor, nempe sæculo Incarnationis Dominicæ septimo) eo loci scriptor dicens: *Ubi ingressi sumus Beati Levitæ Ecclesiam &c.* vice versa, non Cathedralem, sed alteram Victorii Ecclesiam intelligit; illuc enim, a Templo maximo fuit decreta supplicatio, sive ut vulgo dicitur, *processio*. Similiter, quum S. Galli corpus ex Fano Sancti Laurentii in Ædem primariam fuisse translatum asseritur, de ipsius Victorii fundata Ecclesia, ex qua corpus S. Episcopi Galli erutum fuit, sermo est. Hanc Ecclesiarum distinctionem sub eodem *S. Laurentii* titulo confirmat Mabillonius in notis ad vitam S. Boniti: scribens: *Duplex hujus nominis erat Basilica in Civitate Arvernica. Nam Cathedralis olim dicebatur Ecclesia S. Mariæ & Laurentii, ut probat Johannes Savaro lib. 1. de Eccles. Claromont. §. 1. & alia Ecclesia S. Laurentii sita erat prope Basilicam S. Mariæ de Portu* §. 3. Posteriorem hanc Laurentianam univit tandem eidem Cathedrali Guido de Turre, corpus S. Galli ex eo loci transferens, ut notavimus, in Ecclesiam maximam anno 1285.

43. Magnificentiam igitur istius Episcopalis Ecclesiæ Gallicanæ Maurini Monachi explican-

cantes in sua Gallia Christiana, inquiunt. *Templum ob magnitudinem, & singularem, qua fabricatum est, artem, absolute spectabile est.* Du-Frasse, Claromontensis Canonicus, novo opere a Guidone reædificatum fuisse contendit; quum is ex Ordine Prædicatorum ad Claromontanam assumtus est infulam. Additque Labbæus: *Datur ibidem locus S. Laurentio Martyri intra Sancta Sanctorum Matris Ecclesiæ ad dexteram altaris principalis, sicut sinistrir patet altare Sanctorum Vitalis, & Agricolæ. Ejusdemque S. Laurentii festum solemniter agitur, & Chorus esse solet cum Cappis quarto Idus Augusti.* Magnum sane istud fuisse festum in Cathedrali præfata a vetustis, temporibus, legatum indicat Ludovici Royre, transcriptum in codice anniversariorum ipsius Ecclesiæ, in quo legitur, quod idem Claromontensis Canonicus, qui floruit anno 1285., legavit, ut xvi. ad Kal. Septembris, ultima Octavarum S. Laurentii Martyris, Canonicis, & reliquis Ecclesiæ Ministris panis & vinum dispensaretur: adsignavitque decem sextarios frumenti, ac totidem vini modios Claromontensi Capitulo, nec non domum annuæ præstationi, ac redditus perceptoriæ *de la Tourette*. Præterea Claromontani Ordinis manuscripti auctor, Anonymus hortatur Durandum Ecclesiæ Succentorem, ut diem illum S. Laurentii festive celebret, adjiciens: & ut annuatim cum maxima festivitate excolatur, Henricus de Turre, Claramontensis Episcopus, qui obiit anno 1415., distribuendas concessit anno quolibet libras octo Turonenses.

44. In hac sacra Basilica præter insignes reliquias sanctorum Martyrum Vitalis; & Agricolæ, condita sunt complurima sanctorum Episcoporum Claromontensium corpora; quandoquidem eadem Cathedralis Ecclesia in suorum Episcoporum serie vigintiquinque habuit Præsules, quos uti Sanctos veneratur, & colit. Item gloriatur in lucem edidisse Maximum Avitum Occidentis Imperatorem, universalis Ecclesiæ Clavum tenente sancto Leone magno, plerosque alios clarissimos viros, ac præsertim S. Gregorium Episcopum Turonensem, & Sidonium Apollinarem ambos illustres scriptis. Quod denique ad cultum pertinet ejusdem Templi, ante sæculum x. Monachos fuisse, constat, Ordinis sancti Benedicti, qui sacra ibidem persolverent officia; cujus rei caussa *S. Laurentii* Monasterium, ut supra vidimus, primario illi Templo adjectum fuit: cujus Abbas a Romano Pontifice deligebatur. Unde Ivo Carnotensis cit. epist. ad Monachos Dolenses scripsit: *Duo de Monasterio Crucis litterati & Religiosi Gismundus, & Robertus, alter ad Episcopatum Arvernensem, alter ad gubernationem Monasterii S. Laurentii Arvernensis auctoritate Apostolica assumti sunt.* Eodemque in Templo maximo acta sunt sex Concilia Generalia, quorum præcipuum extitit sub Urbano II., qui præsens adfuit anno 1095., ipsis tum adhuc eo loci existentibus Monachis. His deinde sublatis, Innocentius III. Pont.Max. anno 1098., sancivit, per sæculares Canonicos illa Ecclesia excoleretur numero quadraginta: queis additis Mansionariis, sive præbendatis aliis Ministris, facile conjici potest, quam numerosus sit ejusdem Fani Clerus: quamquam Canonici hodie redacti sint ad num.35. Seminarium eidem Cathedrali erexit Ludovicus *D'Estein*, loci Ordinarius anno 1651. quo Laurentiani Delubri splendor auctus est: cujus Episcopatus Diœcesis 758. Parochiales, & 15. Archipresbiterales continet Ecclesias. Haud vulgare sui amoris argumentum edidit erga sanctum Levitam Thomas *Du-Prat* Issiodorensis, qui Claromontanus Præsul a Francisco I. Galliarum Rege in Italiam cum Renata Ludovici XII. filia missus, ubi eum Mutinæ infirmari contigit, die 19. Novembris 1528., priusquam e sæculo migraret, testamento cautum voluit, ne alibi quam in sacra Æde S. Laurentii corpus ejus sepulturæ traderetur.

45. XVI. *Burgensis* sub auspiciis nostri serenissimi Martyris erecta fuit Cathedralis Ecclesia in Hispaniarum Regnis. Alphonsus enim VI., Rex Castellæ veteris, in sua civitate Burgensi, quæ caput erat & Metropolis sui Principatus, sedente in Apostolico throno Urbano Secundo, Pontifice Maximo, huic supplices dedit litteras, ut Aucensem Episcopalem Cathedram, urbe Auca jam Arabum direptione ab antiquis temporibus destructa, transferre dignaretur in Burgos Regum sedem, quemadmodum factum est anno Domini 1097., constituta Sancti Laurentii Ecclesia in Cathedralem; quam idem Rex Alphonsus, hujus nominis sextus, regali munificentia dotavit: & Romanus præfatus Pontifex Apostolicæ Sedi ejusdem Præsules proxime subjecit. Ut videre licet in Anacephaleosi Reg. Hisp. Auctore Alphonso a Carthagena Episcopo Burgensi. Erexit & Castellæ Rex magnificum Episcopium apud eandem Laurentianam Cathedralem, cujus Episcopatus mensa fuit ab initio fundationis ducatorum viginti millium, juxta Lucium Marinæum lib.4. de Reb. Hisp., quanquam hodie ascendat ad quinquaginta millia. Primus ejusdem Ecclesiæ Præsul notatur Simeon, qui erectionis tempore inveniebatur Episcopus Aucæ ab anno 1074. Post quem successit Gomesius ad annos decem; inde Garsias, hujus nominis primus, cognomento *Aragonensis*, & Simeonis primi Episcopi nepos, seditque annos decem & octo. Hi tres Antistites eam rexerunt Ecclesiam temporibus Alphonsi Regis fundatoris, eodem Carthagena testante cap.75. su-

pra-

pra relatæ Anacephaleosis. Quos Præsules subsequuti sunt in sacerdotio Burgensi Paschasius, Simeon II., Petrus I., Victor I., Garsias II., Joannes I., & Mauritius natione Anglus, ut idem scribit Carthagena cap. 77. & seq. Qui etiam refert, prædecessores suos contendisse cum Toletano Archipræsule, ne is crucem erigeret, transiens per Diœcesim Burgensem, quod præter Romanum Pontificem Episcopatus ille non alterum superiorem agnosceret. De hac vetusta Martyris Cathedrali Ecclesia Joannes Mariana etiam agit in libris Annalium Hispaniæ. Mauritius autem Burgensis Episcopus anno Christi 1212. magnificentissimum novum a fundamentis Templum extruxit alio loci urbis ejusdem; ubi & suam transtulir sedem: quæ sub Philippo II. Rege Catholico ad Archiepiscopalem evecta est dignitatem constitutione Gregorii XIII. Pontificis Maximi, ad preces regias edita, vergente sæculo XVI., designatisque suffraganeis Episcopis Pampilonensi, Calaguritano, & Palentino. Quocumque demum nomine vulgatiter appelletur hodie Metropolitanum idem Templum, vel a diebus, queis a relato Mauritio ædificatum fuit; dubitandum neutiquam videtur, sub patrociniis adhuc existere Levitæ sanctissimi, cujus in honorem ab Alphonso Rege Castellæ, fundatore præcipuo, Episcopatus fuit erectus in Burgensi Ecclesia Laurentiana, Romano annuente Pontifice: quantumvis in novi Templi consecratione novi cumulative accesserint tituli: qui detrahere priori non valent; dum qui prior est tempore, est quoque jure prior.

46. XVII. computanda ducitur Archiepiscopalis Lundinensis. Regalis namque urbs, & totius Regni Daniæ caput, ac Metropolis Lundinum extitit, priusquam in Sueciæ Regis ditionem transiret anno 1658. Ibi novi Daniæ Reges, juxta Meursium *de rebus Danicis*, electione sollemni præfici Regno solebant. Omni magnificentia cathedrale Templum Archiepiscopus Egynus ædificare cœpit, antequam Canutus IV. Daniæ Rex (qui postea Martyr fuit) Regni solium ascenderet: quod contigit anno Christi 1078. Canuto autem ad Throni fastigium evecto (ut inquit Pontanus in vit. Canuti lib. v. pag. 196.) idem Archipræsul fabricam animose prosequutus est, benignitate, & munificentia sancti Regis adjutus; summamque illi manum apposuit; ac tandem piissimi Principis jussu *S. Archilevitæ Laurentii* titulo eandem Basilicam consecravit. Splendide sane tum Rex, tum Antistes ad Martyris gloriam provehendam Templum dotare curarunt. Boni siquidem æmulatores effecti, invicem decertabant in eodem piissimo locupletando Fano. Rex fisco, regiisque latifundiis, Episcopus collatis beneficiis, quotidianisque sumtibus, præter adsignata cantorum annua stipendia. Tantaque inter ipsos religiosi certaminis alacritas fuit, ut incertum reliquerint, quis eorum in Deum ac Martyrem suum splendidior extiterit: quemadmodum apud Surium in Sancti Canuti actis 7. Jan. videre licet. Prima itaque dedicationis die Rex sollemniter altaria veneratus, quartam regii numismatis, quartam suæ in cives exactionis, quartam æstivi census portionem ei, qui pro tempore loci Antistes existeret, muneris loco jure perpetuo possidendas concessit. Nec parcius privata Clericorum commoda tutatus; universum pene regiæ pensionis jus Ministris choro adscriptis, qui res Sanctuarii excolebant, deferendum putavit. Regalibusque aliis diplomatibus, gratiis, & favoribus eam Cathedralem communivit, atque decoravit. A sæculo porro migrante Egyno, idem superstes Rex, Richvaldo in Egyni sedem suffecto, primam in eadem Ecclesia post Episcopalem constituit dignitatem, novaque beneficia Præposito adjecit, quæ non solum in sacræ illius Ædis, sed & in usum quoque honestamque conservationem scholæ, bonarumque litterarum cederent, testatur citatus Pontanus Reor, seminarium fuerit, ad Clericorum adolescentium instructionem, majoremque Laurentiani Templi decorem erectum. Veruntamen Levita præcelsus, quantum capio, liberalitate tanti Principis in sua illustranda memoria se vinci neutiquam passus est. Nec dubitare nos licet, quod præpotentibus suis apud Deum meritis, & intercessionibus, supra regalem temporariam, æternam illi Martyrii coronam impetraverit: sicque Rex & Martyr in Regnis cælestibus triumpharet. Cujus officium universalis Ecclesia recitat, adsignatum die 19. Januarii.

47. Omnia bona & jura istius Metropolitanæ Ecclesiæ confirmata fuere post annos CCCLX. circiter a relata ejus fundatione diplomate Christophori Daniæ Regis, quod refert Pontanus lib. x. estque tenoris sequentis: *Christophorus, Dei Gratia Daciæ, Sveciæ Norvergiæ, Slavorum, Gothorumque Rex, Comes Palatinus Rheni, & Dux Bavarorum ... Reverendo in Christo Patri Domino Joanni Laxmand Dei Gratia Archiepiscopo Lundensi, ac etiam sedi suæ Metropolitensi omnes, & singulas libertates, & immunitates, gratias, jura privilegia, quæ, & quas Progenitores, & Prædecessores nostri Danorum Reges eidem Sanctæ Sedi liberius, & uberius unquam dimiserant, & de regali munificentia donaverant, & annuerant, ex favore speciali admittimus, innovamus, donamus, & tenore præsenti in nomine Domini confirmamus... datum Ripis anno Domini 1443. in crastino Epiphaniæ Domini nostri, Regiæ Majestatis sub sigillo præsentibus appenso.*

Duo-

Duobus autem sæculis ante hujus Christophori regnum, magnum Lundæ incendium exortum, cathedrale Templum una cum oppido pene funditus absumserat; sed Præsulum vigilantia iterum restitutum fuit splendori pristino, S. Laurentii retento titulo. Hinc apud laudatum Pontanum lib. IX. legitur: viscera Olavi V. in Æde Sancti Laurentii deposita fuere anno 1387. idest sequenti ad incendium sæculo, quod accidit 1234. Sex Metropolitanus habet suffraganeos Episcopos, nempe Othoniensem, Viburgensem, Aalburgensem, Ripensem, Arhusensem, & Codaniensem. Habebat olim septimum, nimirum Roschildiensem, in cujus Cathedrali Daniæ Regum corpora sepeliebantur, teste Baudrando: quam urbem excludit hodie Duplessis ab Episcopalibus in method. Geogr. Tom. I. pagina mihi 327. Sed proh dolor! hi omnes Episcopi suo cum Metropolitano Protestantium hodie laborant hæresi, ex quo Christianus III., Daniæ Rex, anno 1539. Religionem Catholicam e suis finibus eliminavit, Episcopis legitimis e suis sedibus ejectis, ac exilio multatis. Veruntamen sacrilegium profanatæ Lundensis Ecclesiæ luxerunt, irato Laurentio, Daniæ subsequentes Reges; lugent & ipsi hæretici protestantes. Et quidem Reges, quia Lundinum cum toto Scaniæ Principatu coacti sunt cedere Principibus Sveciæ: & licet Christianus V. Danus acre bellum commiserit cum Rege Sveciæ anno *1676.*, ut amissam illam reassumeret ditionem, plenam tamen apud ipsam urbem Lundinum sui exercitus stragem est passus. Ipsi demum hæretici Lundinenses, urbem, quæ prius erat Scaniæ caput, & Metropolis Regni Danici, modo nonnisi a paucis habitatam cernunt, cernunt & in dies deficientem, atque omnimode ad interitum properantem. Vide Baudrandum *verb. Lundis*. Episcopum quidem adhuc sibi creant, quem tamen suffraganei uti Metropolitanum minime recognoscunt; nam Fidericus III. Daniæ Rex anno *1660*. pro Lundis in urbe Hafnia (legunt alii, *Haphnia*) proxima Lundis, novum substituit Metropolitanum. *Ferrar. V. Episcopatus*.

CAPUT II.

De Fanis Abbatialibus sub ipsius beatissimi Martyris invocatione, ac Patrocinio erectis.

Post Episcopales Ecclesias, in Sancti Levitæ gloriam fundatas, locum damus basilicis, quarum Rectores quasi Episcopalem plerumque obtinent dignitatem, ac Antistitum gaudent insignibus, & privilegiis cum Pontificalium honore, multis ab hinc sæculis sibi Apostolica sancta Sede concessis; unde major templis ipsis accedit dignitas atque gloria nec non amplior conciliatur eis veneratio æque ac respectus. Par est iccirco, ut iisdem, ad Martyris gloriam excitaris, honorabilem post Laurentianas cathedras adsignemus gradum: sicut peculiaris ab eis tributum honoris recipit loci Patronus. Primum igitur, quod invenimus, Abbatiale Templum, Sancti Laurentii nomine circa dimidium v. sæculi ædificatum, *Aurelianense de Ogeriis* est: ad occidentalem Aurelianensis Urbis partem situm in Gallia, testibus Surio, Sammarthano, ac Mabillonio. Sanctus Evortius, Aureliani Antistes, eximium illum sanctitate virum præfecit Abbatem ejusdem loci, qui appellatus est Anianus; quemque sui Episcopatus propofuit, & obtinuit dignissimum successorem, non absque supernis electum prodigiis. At in Episcopali S. Anianus sedens cathedra, multisque clarus miraculis, ita S. Laurentii Martyris adamavit patrocinium, cujus sacræ domus decorem olim Abbas dilexerat, ut moriens, non in cathedrali Ecclesia, sed in Æde Levitæ sanctissimi corpus suum humatum voluerit; ubi multa mirabilia sepultus patravit: perillustris illius Laurentianæ Basilicæ sic gloriam augens immortalibus ac perpetuis monumentis. Ejus meminit Romanum Martyrologium 17. Novembris. Basilica eadem hodie Canonicorum sæcularium collegio excolitur.

2. Sæculi sexti primordiis, juxta Baronium 504., Equitius floruit, multorum Monachorum pater, cujus regulam (cum eodem ajunt Baronio Henschenius, Papebrochius, & Basnagius, quanquam contradicat Mabillonius) professus fuit S. Gregorius magnus. Fundator, inquam, Equitius religiosi sui ordinis Abbatiam in loco prope Aquilam, (licet tum hæc urbs ædificata non esset) constituit in honorem Sancti Laurentii Martyris: in cujus festivitatis crastino die ad cælestia tandem Regna migravit ex eodem Martyris Cænobio, vocatus, ut pie creditur, ab ipso Levita sanctissimo: ejusque corpus in relato Sancti Laurentii Templo conditum fuit. Et quidem primum, ut Bollandistæ, adnotant in subterranea ejusdem Templi cappella; postmodum vero, exædificato sacello ad latus dexterum aræ maximæ sancti Titularis, marmoribusque decenter ornato, illuc translatum est. In hanc Basilicam confugientes Equitiani Monachi irru-

irruptionis Longobardorum tempore, Divinumque implorantes auxilium, protecti sunt coram iisdem barbaris, qui temere ingressi Ecclesiam, quum vi extrahere cepissent fratres, ut eos aut tormentis divexarent, aut gladiis necarent, a dæmone abrepti, & in terram prolapsi, tamdiu vexati sunt, quousque cuncti, etiam qui foris erant, Longobardi cognoscerent inflictam illis pœnam, quod Ædem, Laurentio sacram, violare præsumserint. Factum narrat sanctus Gregorius magnus libro I. Dialogor. cap. 4. De hoc etiam sacro loco legimus apud Grævium tom. IX. part. III. & IV., quod sæculo XV. Neapolitanum tenente sceptrum Joanna Regina, bellantibus Braccianis adversus Aquilanos, quandam istorum copiam, victualium procurandorum causa urbe egressam, redeuntemque cum cibariis, hostes insequuti sunt. Pauci autem Aquilani minime pugnare valentes aperto marte contra persequutorum copias; neque tempus habentes, quo se possent recipere civitate; ad commemoratum propinquum accesserunt S. Laurentii Cœnobium; quod Monachi reliquerant clausum ob vigentem ejusdem belli æstum. Imminentibus interim a tergo adversariis, quum nec tempus esset infringendi Monasterii valvas, easque claudendi, ut profugi possent evadere manus hostiles, ecce Monachum vident januæ vectes referantem, confestim illuc se recipiunt, portasque claudunt, ac muniunt: e fenestris militant contra obsidentes, donec ad aures Aquilanorum rei perventa notitia, advolantibus armatis civium turmis, hostes in fugam conversi sunt. Gratiam hospites recepti reddere volebant Monacho, qui eis illo in discrimine aperuerat januas; sed quanquam diligenter omnes Monasterii angulos perlustraverint, ipsum invenire nullatenus potuerunt. Multi multa de hoc, qui apparuit, Monacho dixerunt. Nam alii sensere Petrum Cælestinum fuisse, Urbis Aquilæ Patronum; alii sanctum Equitium ibidem loci claustralis tumulatum; alii Angelum Domini sub specie Monachi. Quisquis ille fuerit; sensum nos Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenentes, quo instruimur in ejus Rituali de benedictione, & consecratione Ecclesiarum, sanctum nempe Titularem templis dari ab Episcopo consecrante, ut illius intercessione vota supplicum, ac preces, eo loci effusæ, a Domino exaudiantur; non dubitamus, Sancti Laurentii suffragiis, qui proxime Patronus erat loci, missum fuisse cælestem clavigerum, qui confugientibus in locum sanctum clausa ostia teseraret.

3. Eodem, quod supra, VI. salutis sæculo inchoato, suam cognovit erectionem Abbatialis Ecclesia S. Laurentii Gisalbæ in Bergomensi districtu, cujus fundator extitit sanctus Amandus, Gisalbæ Comes, & Martyr. Addictissimus is namque quum esset Heroi nostro, Templum ejus nomini ædificavit. Ubi postquam religiose in contigua Ecclesiæ domo aliquot vixisset annos, velut in Fratrum Cœnobio, ac sacram Ædem Patroni sui amplis proventibus, multisque prædiis locupletasset, bello unico dux strenuus, confractis Alanis, qui Provinciam invaserant Bergomensem, (unde dictus Patriæ pater) armis tandem in Arianos conversis, qui terram illam hæreseos veneno corrumpere nitebantur Odoacris, & Theodorici Regum Italicæ tempestate, plurimo conflictu victor, patriam suam ab ea contagione servavit immunem. Sed quia pretiosa fuerunt in conspectu Dei opera ejus; ac oblationes acceptæ nimis in sui Martyris Patroni oculis; necesse fuit, ut tantatio multiplex probaret eum. Innumeras iccirco persecutiones, & damna intrepide perpessus pro Christi fide, Martyr tandem & ipse gloriosus occubuit anno Domini 515. VIII. idus Aprilis. Atque ita virtutum radiis circumquaque diffusis, quasi sol resplendens, suoque purpuratus sanguine, ad consortium S. Laurentii meruit pervenire: cujus intercessionibus, non ambigimus, illi collata fuerit martyrii palma; quemadmodum & sanctimonia vitæ. Eadem S. Amandi Ecclesia, nostri Martyris titulo insignita, posthæc in Abbatiam erecta est: denique in Præposituram transiens, Præpositum obtinuit, sacra infula decoratum ad hodiernum usque diem, comitisque titulo distinctum. *Consule Bolland. ad diem 6. April.*

4. Per idem ferme temporis, quo Amandus præfatum Martyri ædificavit Fanum in Italia, erectum opinamur alterum Abbatiale in Gallia penes Parisiense suburbium, cujus tenebat gubernium S. Domnolus, regnante Childeberto Rege, Clodovei Regis filio, circa annum 526. Obiit enim idem Domnolus prope annum Christi 576., quibus si demas annos 46., quos in Episcopatu Cœnomanorum exegit, ut ait Baronius in notis ad Martyrol. Rom. 16., Maii infertur, ante annum 530. evenisse, quod scribit S. Gregorius Turonensis, nempe *Domnolus apud Parisios ad Basilicam Sancti Laurentii gregi Monasteriali præfuerat*. Et quidem inconcussum est, Abbatis munere haud brevi tempore ibidem functus sit. Ut enim Mabillonius, & in Gallia christiana Maurini advertunt, eum longas ob sui moras Parisiis magnam cum Germano Parisiensi Antistite familiaritatem contraxisse. Unde conficitur, dictum Abbatiale Fanum saltem anno circiter 520. erectum fuerit; ni velimus opus extructum ætate Clodovei Regis, qui regnavit ab anno 480. ad 510. Hodie Parochiale est, ut citati referunt in Gall. Christ. t. 6. Eccl. Paris. Ruinartius adno-

adnotat: *Paucis ab hinc annis reperta sunt* ibidem *antiqua sarcophaga gypsea, quæ nongentos circiter annos præferebant: quibus apertis, nigræ vestes, & monacorum effigies visæ sunt: sed quæ, ut primum puriori aere afflatæ fuerunt, in pulverem sunt redactæ*.

5. Idem S. Domnolus, Cœnomanorum creatus Episcopus, conceptum secum ferens *amorem, quo* (verba sunt Mabillonii) *flagrabat erga S. Laurentium*, in cujus sacra Æde Abbas diu fuerat Parisiis conversatus, excogitavit in Cænomanensi suburbio, Parisiorum instar, alterum erigere Templum in Martyris honorem cum adjacente Monasterio. Quod & perfecit, Abbatiam illam dedicans sub invocatione Sanctorum Laurentii & Vincentii Martyrum Levitarum: cujus posterioris caput ibi honorifice reposuit. Complura bona stabilia constructæ a se Basilicæ adsignavit: & in testamento, quod, priusquam moreretur, confecit anno 576., protestatus est, se illam Ecclesiam fundasse ad Cœnomanensis urbis custodiam, & pro sui populi salute. Ejusdem sancti Præsulis exemplo commoti plures nobiles civitatis, suorum bonorum hæredem Sanctum Laurentium, eo loci cultum, instituerunt. Sanctus idem Antistes nova Ecclesia jam constructa, beatum Germanum Parisiensem Episcopum invitavit, ut ejus perageret consecrationem, qui libenter Cœnomanum contendit, absolutaque Templi dedicatione, in gravem incidit morbum; timensque Domnolus imminentem illius instare mortem, sepulcrum eadem in Ecclesia præparavit, si forte mori contingeret Cœnomani. Sed Germano pristinæ restituto sanitati, reversoque ad propria, ibi Domnolus ipse, appropinquante mortis suæ hora, sepeliendum sese dispofuit. Uti Ecclesiæ Clerus post ejus obitum, voluntatem ipsius ultimam dignis honoribus fuit exsequutos. Anno dein Christi 1040. Rambertus Episcopus Cœnomanensis, ad Rhemensem translatus cathedram, propriis testatus est litteris, se Laurentianam Abbatiam, a S. Domnolo Cænomani erectam, restaurasse, communique Canonicorum consilio restituisse bona, quæ illi fuerant ablata; de suo etiam peculiari patrimonio quibusdam adjectis. Horumque gestorum causam adducens, ait: *Pro eo quod ibidem Episcopalis, & Canonicalis habetur sepultura*: Ex quibus omnibus deducere possumus, quantæ sit æstimationis ac venerationis apud Cœnomanum Abbatiale laudatum Templum S. Laurentii Martyris, cujus non caret reliquiis, ut suo patebit loco. *Ex Bolland. & Mabill.*

6. Sanctissimi ejusdem Levitæ Fanum, apud Ravennam extructum, de quo in capire de Imperialibus, ac Regalibus ejus Ecclesiis erit agendum, Exarchorum Ravennatum dispositione circa VIII. sæculum in Græcorum cessit Abbatiam. Licet sæculo X., idest, anno 954., Benedictinis Abbatibus eorumque monachis traditum fuerit, ut observat Mabillonius in annal. Ord. S. Benedicti. Injuria demum temporum sumtuosissimum illud Templum non amplius Imperatorum, qui Constantinopoli residebant, cura & opibus restauratum, ruinis tandem est involutum, vix extantibus hodie quibusdam columnis in antiquæ magnificentiæ memoriam. Verum ejus loco Benedictini Patres, novum construentes nobile Fanum, sacellum sancto Laurentio magnificum erexerunt: ubi quotannis die X. Augusti Martyris festum, Ravennatibus eo confluentibus, sollemniter celebratur. Certè clarissimus S. Benedicti Ordo etsi monumentis pluribus in Sancti Levitæ se distinxerit cultu; in duobus tamen, notatu valde dignis, eluxisse potissimum mihi videtur. Primum est, quod ex Fanis duodecim a S. eorum Patriarcha Benedicto fundatis, quarto quod loco ponitur, Sancto voluit Laurentio consecratum initio fortasse sæculi septimi. Et quanquam decursu temporum vetustissima hæc Ordinis Abbatia suppressa fuerit; nihilominus in tantæ rei monitum, Sacellum ibi perseverat Laurentio sacrum; fideles ut illud invisant. *Mabill. in annal. Ord. S. Bened.* Alterum est, quod Edmundus de Martene de antiquis Monachorum Ritibus lib. 1. cap. 2. indicat; nimirum, quod Cassinensibus Monachis in officio parvo beatissimæ Virginis, quotidie persolvendo sub præcepto, Constitutione Zachariæ Papæ, circa dimidium sæculi VIII. edita, Petro Diacono teste in Commentario super regulam S. Benedicti cap. 64., præscripta fuit cum ad laudes, tum ad vesperas adjicienda semper commemoratio Sancti Laurentii Martyris, deinde altera eorum Patris S. Benedicti, postea omnium SS., ac tandem precatio pro pace. Id sane mibi non aliud sonare videtur, nisi quod Levita SSmus post Deiparam Virginem cultus fuerit, uti præcipuus Benedictini Ordinis Patronus.

7. S. Gregorius magnus in epistola ad Marinianum Archiepiscopum Ravennatem præclarum ponit testimonium de Sancti Laurentii Abbatia Urbis Cesenæ; illa nimirum occasione, quod ad Pontificis aures instantia pervenerat depositionis Fortunati Abbatis sine causa, & promorionis Concordii ad eam sedem. Iccirco mandavit Pontifex, ut innocentia Fortunati comperta, suæ restitueretur Abbas legitimus sedi, amoto inde Concordio. Temporum progressu; eo destructo Templo, novum in suburbio erectum fuit, a quo & ipsum suburbium *S. Laurentii* nomen accepit: sacrumque ædificium in molem egregiam excitatum, pro Camaldulentium Monachorum Abbatia destinatum fuisse legitur, multis proventibus ditatum. Quanquam sæculo XV. auctoritate Pontificia eadem

Abbatia in perpetuum collata fuerit Cæsenatensi Episcopo, pro tempore existenti, anno videlicet 1460. Adi Scipionem Claromontium lib. v. Hist. Cæsenæ apud Grævium tom. 7. part. 2.

8. Etiam Cabilonense suburbium in Burgundia *S. Laurentii* nomen sumit a Templo Abbatiali ejusdem Martyris, inibi ædificato, ac dotato impensis Sancti Grati Cabilonensis Episcopi; quum sedes adhuc Regum esset Cabilonium sæculo VII.. Ipse autem Gratus magno exæstuans amore erga S. Laurentium, illustri ortus prosapia, & dives valde, priusquam crearetur Cabilonensis Antistes, opus illud magnificum perfecit. Præsul deinde Urbis effectus XIII. a cathedræ fundatione, horrendum quum ejus Prælationis diebus urbem vastasset incendium, suis id humilis Pastor peccatis attribuens, in prædictam, a se constructam Ecclesiam secessit, juxta cujus muros cellam sibi fieri curavit. In qua per annos septem pœnitentiæ causa reclusus manere voluit, in orationibus, jejuniis, ac vigiliis pernoctans. Ad petitionem vero matris suæ nobilissimæ, contiguum cellæ propriæ fabricari jussit tugurium; ubi religiosissima femina, *Celsa* nomine, corpus suum extenuavit, ac domuit. Additus quoque fuit de foris clericus serviens, vitæque pro utrisque necessaria deferens. Confluebat illuc Populus orans, ut ad dimissam rediret cathedram; Gratus autem ad se venientes hortabatur solicite, ut alium sibi eligerent patrem, & pastorem, magis idoneum pascendis animabus. Nam ipse per fluminis Araræ pontem transiens (civitatem enim flumen, sic dictum, interluit) annulum pastoralem e digito excusserat, ac in aquas projecerat, dicens: nisi annulum recuperavero, pastoralis officii minister nec dici veraciter, nec esse ultra potero. Nihilo secius, eo vivente, noluit votis ejus populus acquiescere: contentus manere potius sine Pastore, quam Gratum dimittere. Accidit tandem, elapso annorum septenario, quo sanctus Præsul reclusus mansérat, ut ille clericus, qui necessaria pænitenti Episcopo præparabat, die quadam pisces emeret; quorum in uno exenterato repertus est Grati annulus, eidemque restitutus. Re ista per urbem divulgata, cives turmatim accurrunt ad ejus cellulam, murum effodiunt, confractisque ultroneæ custodiæ repagulis, invitum extrahunt sanctum Antistitem, & in cathedralem miro tripudio reponunt Ecclesiam. Ar brevis lætitia; quam cito communis occupavit luctus! Post dies viginti beatus Præsul in morbum incidit, congregatoque Clero, denuntiavir dissolutionem sui corporis imminere, orans enixis precibus, ut in Sancti Laurentii Ecclesia corpus suum humaretur: quod vix a cathedralis administris potuit impetrare. Mox in cinere & cilicio positus, ad cælestia Regna spiritum exhalavit. VIII. idus Octobris circa Christi annum 652. Mater ejus solatio tanti filii destituta, cubiculum istius ingressa, illic, quandiu vixit, Deo serviens, sub Martyris auspiciis manere voluit: ejusque post gloriosum obitum corpus merito sanctitatis sub altari ejusdem S. Laurentii Basilicæ depositum fuit. Celebre Templum istud, a sancti Grati morte duo post sæcula, delectum fuisse legitur ad celebrationem Cabilonensis Concilii anno 892. Robertus denique hujus nominis II. Cabilonensis Episcopus anno 1255. ita in sanctissimi nostri Martyris obsequium efferbuit, ut non satis sibi fuerit, quod extaret in civitatis suburbio Laurentiana Basilica, nisi etiam ipse in cathedrali Fano sacellum conspicuum sub ejusdem Martyris titulo magnifice fundaret, ac dedicaret: ad cujus peculiarem cultum duos perpetuo constituit Presbyteros, a Sancto Laurentio *Laurentianos* appellatos, qui alternatim pro se ibi sacrificia offerrent, ubi, & suam sepulturam elegit. *Gall. Christ. de Eccl. Cabil.*

9. Citoniensis Abbatia (cujus Templum Attilionis opibus extructum fuit in sancti Levitæ gloriam) apud pagum Extorium Diœcesis Narbonensis in Gallia, quod loco montibus circumsepto prope *Nigellam* fluvium sita sit, nomenclaturam *Citonis* loci tenet. Claustri auctor, juxta Mabillonium, sanctus Anianus (alter ab Aurelianense) cognoscitur: qui Monasterii suscepit curam anno 780. Vivebat anno 786., ut liquet ex diplomate Caroli magni, tum Regis Francorum, sub datum anno Regni sui 26. Gallicanam enim coronam is acceperat anno 770. in Butlerii tabulis. In eodem porro legitur diplomate, quod Anianus Abbas S. Laurentii accesserit ad synodalem Regis conventum suis cum Monachis, seque cum istis, & cunctis possessionibus, ad Monasterium spectantibus, sub regia tutela posuit. Gratum id, acceptumque habuit Carolus: cujus diploma apud Maurinos in Gall. Christ. datum invenitur in Francofordiensi Palatio XIII. ad Kal. Augusti. Qui Rex post annos quatuor, idest, anno 800. salutatus est Imperator, in Basilica Vaticana unctus, & Imperiali diademate coronatus a Leone III. Pontifice Maximo Natalis Dominici die. Silentio mittimus Abbatias *De Capraressa*, *De Casulis &c.* de quibus, nomine *S. Laurentii* fundatis, agit Mabillonius in annal. Bened. Nihil enim habenr magni momenti, sive de præterito, sive de præsenti adnotatum, præter nomen, quod ad gloriam nostri perillustris Martyris conferat; unde non est quare in iis diutius immoremur.

10. Apud Vernoduprum amnem, vel, ut alii vocant, *Vernodubrum*, in Gallia, prope finem ejusdem sæculi VIII. Ludovicus, cognomento *Pius*, Sancti Laurentii Abbatiam in Diœcesi

cesi Tomariarum erexit, vivente Carolo magno ejus Patre, quum ipse tum esset Aquitaniæ Rex. Nam Rex Francorum, & Imperator effectus non est, nisi anno 13. sæculi IX. Dum igitur auctores Gall. Christ. eum affirmant fundatorem Abbatiæ præfatæ seculo VIII., consequens est, id præstiterit quum Aquitaniæ Princeps esset. Carolus vero hujus nominis IV. appellatus *simplex*, Francorum Rex, anno 97. elabentis sæculi IX. univit Abbatiam istam cum altera S. Aniani; unde nuncupatum est Templum, ac Monasterium Sanctorum Laurentii, & Aniani, quemadmodum apparet in ipsius Caroli diplomate sub datum 897. apud eosdem Maurinos. Ideo Bera, S. Aniani Monasterii Abbas, subscriptus reperitur in Concilio Portuensi anno 899. *Abbas Vernoduprensis*. Sequuta nimirum quod esset utriusque Abbatiæ unio. Regalis porro, simul & Abbatialis hæc *S.* Laurentii Basilica suo cum Monasterio usque hodie viget in amœna Pagi Narbonensis valle. Reædificataque fuit anno 1664., Abbate tum ejus Commendatario ad effectionem tanti operis mille argenti libras conferente. Currentis sæculi XVIII. anno 29. Regia nominatione designatus est Grinnicensis Episcopus Carolus Octavianus Antelmus, qui ejusdem loci Abbas erat.

11. Anno 96. sæculi VIII. S. Ludgerus, Saxonum appellatus Apostolus, inter præcipuas, quas impetravit a S. Leone III., reliquias una fuit celsissimi nostri Martyris, ut liquet ex Anonymo scriptore, sancti ejusdem Ludgeri synchrono, quam cum aliis reliquiam secum gestare semper solitus erat, sicut testatur Hilduinus, Ludgeri etiam coævus in donatione prædiorum suorum, Uvarthinensi Ecclesiæ facta, de qua Bollandiani ad 26. Martii §.IV. num.24. Præostenderat autem eidem Ludgero Deus novem ante annos, quod erecturus ille foret aliquando Abbatiale Monasterium eo loci una cum sacra Basilica, quam (habitis anno 796. reliquiis supra commemoratis) in honorem S. Laurentii, eorundemque Sanctorum erigendam opportuno tempore decrevit. Incepto dein sæculi IX. anno secundo, Divina providentia creatus Episcopus Monasteriensis, quæ cathedralis Ecclesia est ex insignioribus Germaniæ, ad Uvarthinam Diœcesis Coloniensis vir sanctus pergens anno sequenti 803., in visionis se contulit locum, obtenta prius a Diœcesis Ordinario (tum Hildebaldo) potestate pro ejusdem pii operis fundatione. Venitque suis cum Clericis, & operariis juxta fontem ad rivulum Uvarthinam; fixisque illic tentoriis, exposuit iisdem operariis, ut subsequenti die mane diluculo arbores silvæ cæderent, ac aream ædificiis aptarent. At peritiores in arte, visa conditione terræ, ac densitate nemoris, adhortati sunt Ludgerum, ut a concepto desisteret proposito. Non enim erat, ut putabat, locus, ubi hominibus habitatio parari posset; unde consultius Præsuli esse, dicebant, si ferarum sineret ibi esse latibula, quam Templum & Cœnobium construere devotis viris. Sed Ludgerus Deo fidens, ac suffragiis Sanctorum, quos inter præcipue Archimartyr Levita erat, cujus etiam titulo decoranda esset Ecclesia, postquam multa nocte in oratione perstitisset, ceteris dormientibus, in suum ipse tentorium se recepit. Quid vero? Nox, quæ clara, & serena fuerat, cito citius obtenebrescit, concursus nubium cœli stellas obducit, tempestas valida sævire incipit, ventique formidabiles obstrepunt, queis annosæ, prodigiosæque magnitudinis, eradicantur arbores; quam ob rem, exorta in crastinum luce, omnes Ludgeri comites stupore pleni, aream vident admodum amplam, aptamque fundationi Ecclesiæ ac Monasterii, materiemque construendis ædificiis præparatam ex prostratis humi quercubus. Episcopo igitur hortante, animosque addente, alacres artifices aggrediuntur opus: brevi Templum ac Cœnobium ædificant; ubi sanctus Antistes beatissimi Mattyris pignora cum Sanctorum ceteris decenti reposuit loco. Ejusque fratre germano Hildegrimo illic in Abbatem adsignato, ad propriam Monasteriensem reversus est Ecclesiam: ibique vixit ad annum 809., quo migravit in cœlum. Disposuitque, juxta desiderium suum, si fieri posset, ut relictum post mortem corpus transferretur ad Uvarthinense beati Laurentii Templum. Quod Hildegrimus audiens, annuente Carolo magno post triginta dies incorruptum repertum sacrum corpusculum, mirumque spirans odorem, ac multis prodigiis gloriosum, in supradictum Abbatiale transtulit Fanum, quod in hodiernum usque diem S. Ludgeri etiam nomine appellatur.

12. Neque decus & ornamentum istius Basilicæ, in Martyris gloriam erectæ, dumtaxat sancti Ludgeri opera fuit absolutum, verum etiam incrementum accepit maximum sub beatis quatuor Abbatibus, nempe relato Hildegrimo, eique succedentibus tribus nepotibus in Abbatiæ gubernio, idest Gerfrido, Thidgrimo, & Alfrido, qui omnes, dum eam admistrarunt Ecclesiam subsequenter, creati sunt Episcopi, nimirum Hildegrimus Catalaunensis, Gerfridus Monasteriensis, Thidgrimus Halberstadiensis, & Alfridus Monasteriensis. His succedens Hildegrimus II. Abbas, Laurentianam Basilicam, quam omni magnificentia prædecessores ejus ædificare curarunt ab anno 803. ad 874., septuaginta videlicet ac amplius annorum spatio, suprema perfecit manu. Extant publicæ tabulæ Williberti Coloniensis Episcopi, queis hic testatur, perfectum omni ex parte Templum anno 875.

confecraſſe cum Thidgrimo Halberſtadienſi Præſule. Ejuſdem magni Cœnobii Abbas fuit S. Bardus Giſſæ Imperatricis conſanguineus, qui anno 1031. creatus eſt Archiepiſcopus Moguntinus. Locique Abbas, pro tempore exiſtens, Princeps eſt Sacri Romani Imperii. Prædictorum demum corpora beatorum Pontificum & Confeſſorum, qui ſancto Ludgero ſanguine conjuncti foere, non abſque ipſorum ultima voluntate translatæ ſunt e ſuis, ratione habita, cathedralibus Eccleſiis in hoc Warthinenſe Fanum. Habentur eorum hinc & hinc ſepulcra peculiaria, medium loci tenente pretioſo S. Ludgeri tumulo: cujus Sancti elogium die 26. Martii Romano in Martyrologio recitatur. Extracta ſunt iſta ex analectis Anonymi, coætanei S. Ludgeri, ubi de miraculis ejus. Item ex Leunckfeldio in faſtis Carolinis ad annum 789. §. 3., ex Bolland. in ipſius vita die relata, & ex Dionyſio Sammarth. in Epiſcopis Colonienſibus tom.III. Gall. Chriſt. Penes quem poſtremom auctorem colligimus pariter, recenſendam eſſe inter inſigniores Laurentianas Abbatias, ſæculo nono fundatas, alteram, quam erexit S. Rodulphus Bituricenſis Antiſtes, in cujus teſtamento connumeratus eſt cum ſanctis Titularibus ejuſdem operis beatiſſimus Archilevira: Templumque ſanctus Archiepiſcopus ſuorum omnium bonorum moriens reliquit hæredem *Sammarth. in Epiſcopis Bituricenſibus ad annum Chriſti* 840. Ejus laudes Nadaſius refert in anno cæleſti ſub die 26. Junii, ſcribens: *Magnæ orationis, auſteritatis in corpus, & in egenos benignitatis vir.*

13. Quanquam Maurini auctores ad idem referant ſæculum IX. everſam Eccleſiam S. Laurentii *de Plebe Martyrum*, affirmantes in irruptione Saracenorum per Italiam id contigiſſe; in bibliotheca tamen Præmonſtratenſium, Canonicorum eam Abbatiam longe ante conſtructam legimus; everſamque in excurſione Wandalorum, juxta Pennottum lib. 2. ſuæ Hiſtor. Tripart. Canonic. Regul. S. Auguſtini cum aliis multis. Qui ſcriptor de illius Abbatiæ origine agens cap. 58., ait: Sancti Laurentii de plebe Martyrum locus eſt in Provincia Delphinatus, inter juga montium aſperrima, quibus Italiæ fines a Gallicanis dividuntur. Ubi cœnobium ſanctorum Monachorum eſt Martyri Laurentio dicatum, vetuſtiſſimum qoippe & ante Sancti Benedicti ſæculum fuiſſe, illarum gentium eſt traditio, ac vetuſtis monumentis comprobata. Quem in locum cum multi fideles, fugientes Wandalos, ſeſe recepiſſent; quod propter montium aſperitatem prope inacceſſibilis videretur; tandem ab ipſis Wandalis poſt Italiam vaſtatam pertranſeuntibus dire trucidati ſont cum ipſis Monachis, nempe ſæculo V.. Poſt tranſitum Wandalorum & cœnobii everſionem locus per multa ſæcula pene deſertus manſit, donec circa annum Chriſti 1050. Sacerdos quidam venerabilis & ſanctus, nomine Gerardus (qui poſtea fuit Epiſcopus Siſtarcienſis) Divina inſpiratione parvam cellam eo loci ſibi ſtatuit. Deinde, Cuniberto Epiſcopo conſentiente, ac tradente, Canonicorum habitum aſſumſit, & Inſtitutum Regularis Ordinis S. Auguſtini. Laurentianum is refecit Templum, dirutumque cœnobium excitavit, quod primus multis cum ejuſdem Inſtituti Canonicis inhabitavit. Quorum ſancta converſatione permoti nonnulli Principes, Epiſcopi, & alii viri divites, compluribus non ſolum prædiis & redditibus, ſed etiam viginti ſeptem Eccleſiis in diverſis Epiſcopatibus eidem Monaſterio attributis, Congregationem multorum Collegiorum (quæ Canonicorum Regularium quarta dicitur) fundaverunt. Cujus mater & caput eſt laudata Sanctiſſimi Levitæ Baſilica. Ejuſmodi reformationem Ordinis S. Auguſtini non pauci Romani Pontifices, ſuis diplomatibus munierunt: inter quos Alexander II. anno 1072., Urbanus II. 1096., Eugenius III. 1148., Lucius III. 1183. Ex quorum Conſtitutionibus duo poſtrema diplomata demonſtrant, quam copioſus fuerit numerus, & nomina Eccleſiarum dictæ Congregationis, Sancto Laurentio de plebe Martyrum ſubiectarum. Licet hodie multæ ipſius reformati Ordinis Eccleſiæ ſuppreſſæ inveniantur, eas hæreticis diruentibus, vel Eccleſiaſticis ſæcularibus, aut etiam laicis occupantibus. Inſignis nihilominus adbuc extat Præpoſitura eorundem Canonicorum Regularium, qui ſunt numero ſexdecim ſub regimine Prioris clauſtralis; cui obedientiam & reverentiam præſtant univerſæ Reformarorum Eccleſiæ, reſidenti apud celebre illud Sancti Laurentii Fanum, jam commemoratum *de Plebe Martyrum*. Sanctuarium plane inter majora ſacratiſſimi Levitæ connumerandum propter ſparſum ibi cruorem tot fidelium Chriſti ab hoſtibus noſtræ ſanctiſſimæ Religionis; & propter tot ſanctorum Monachorum ſub auſpiciis ejuſdem Martyris vetuſtiſſimum incolatum.

14. X. Sæculo in Hiſpania Sanctus Oſorius, Galliciæ Comes, Abbatiam Ordinis S. Benedicti, extructo S. Laurentii Templo, inſtituit; pium opus comprobantibus in Synodo Epiſcopis, ut refert Mabillonius ad annum ſalutis *969*. Ibidemque Monachos viginti quatuor poſuit: quibus deinde ſe ipſum adjunxit, gaudens Deo famulari ſub patrocinio Archilevitæ Sanctiſſimi. Ibi tanta religione ac ſanctitudine vixit, ut pro Sancto eadem in Baſilica colatur. Hodie tamen hæc a Canonicis Præmonſtratenſibus egregie gubernatur.

15. XI. Sæculum multam nobis dicendi co-

copiam exhibet super celeberrimum Leodiense Templum S. Laurentii cum ejus perinsigni Abbatiali cœnobio. Quanquam enim initia istius Ecclesiæ illuxerint sæculo x. Templique fuisse, narretur, primum fundatorem Euraclium Leodiensem Antistitem anno Domini 971., is tamen inchoatum ædificium, morte præventus, complere nequivit: licet pro viribus dotem illi adsignaverit, ut perficeretur. Unde Notgerus, in ejus Episcopatu successor, testatoris voluntatem est exsequutus anno Christi 972. Sed multo post sanctus Uvolbodus, qui anno 1018. ex Cancellario sancti Henrici Imperatoris Leodiensem ascendit cathedram, in hac promovenda S. Laurentii gloria notabiliter se distinxit. Magna siqnidem vir iste sanctus exardescens amoris flamma erga sanctum Levitam; ut eadem Ecclesia Divinis frequentaretur officiis, cooperante S. Poppone Stabulensi Abbate, Monasterium apud eam exædificavit, redditibus pro sustentatione monachorum attributis. Beatus enim Præsul parcissime, secundum Evangelicam vivens paupertatem, bonorum cunctorum ad se pertinentium, laudatum Martirem, suosque alumnos eo loci pauperes, qui Laurentiano deservirent Templo, fecit hæredes. Hinc aliquando contigit, ut visitans sanctum Hericum Imperatorem itinerantem, dieque Natalis Domini Coloniam perventum; requisitus ab isto quum fuisset, quid talentorum auri, & argenti secus attulisset in donum Principi, juxta morem aliorum Episcoporum, se per iter gradientem munerantium? Extemplo responderit, se bona omnia superno Imperatori per manus pauperum transmisisse. Cujusmodi responsum Cæsar tranquillo excepit animo, quod venerabilis Antistes, Sanctum Laurentium ea in re fuerit imitatus. Non plus in Episcopatu is vixit quam triginta menses, moriensque, trecentas, quas in beneficium Laurentianæ Basilicæ congregaverat argenti (Sammarthanus *auri* fuisse scribit) marchas, ad perfectionem fundati operis expendendas. Nec non septem Matrices Ecclesias eidem Monasterio subjecit; ac prædia complura, in Flandria, donata sibi a parentibus suis, Comitibus Montensibus, contulit. Corpus proprium in eadem Ecclesia voluit tumulatum, quemadmodum magna Cleri populique frequentia delatum eo fuit, postquam decessit die 21. Aprilis anno 1021. condignisque pro viri sanctitate honoribus sepultum. Tot vero ibi miraculis claruit; ut Stephanus, hujus nominis primus, Abbas Leodiensis, veritus, ne quotidianus populorum concursus quietem & solitudinem Monachorum perturbaret, Sanctum Præsulem per Divinum obsecratus est Numen, ut a prodigiis temperaret, teste Rainerio Leodiensi Monacho. Ejusdemque S. Uvolbodi Episcopi memoriam in triginta & amplius Martyrologiis notatum se vidisse fatetur Molanus. *Lege Maurinos in Episc. Leod.* Quomodo vero eidem responderit Patronus martyr, vid. in cap. *de Apparit. S. Mart.*

16. Sancto itaque Poppone Abbate ipsiusmet cœnobii regimen tenente, Durandus suffectus est Episcopus in Leodiensi cathedra, qui avaritia seductus, bona, quæ S. Uvolbodus nostro Martyri dicaverat, auferre non timuit. Quare sæpius in somnis ab eodem beato Uvolbodo increpatus; nec propterea culpam emendare cogitans; virga tandem pastorali ab ipso sancto Episcopo cæsus, gravi morbo afflictus, interiit anno 1024. Appropinquante autem mortis hora, facti pœnitens, extra Ecclesiam Sancti Laurentii corpus suum sepeliri mandavit; legans eidem prædium quatuor marcharum auri ad resarcienda, ut potuit, licet non ex integro, quæ intulerat illi damna; protestatus, si vixisset, cuncta plenissime compensaturus fuisset. Successit Durando Reginaldus, simoniace ad Episcopatum eodem anno promotus. Quapropter sanctus Poppo prioris Episcopi avaritia pertæsus, nihilque boni sperans sub novo posteriori Antistite, labe simoniæ infecto; sponte suo se munere abdicavit, postquam annos circiter quatuor S. Laurentii Leodiensis Ecclesiam gubernasset. Verum Reginaldus stimulis conscientiæ actus, suumque cognoscens reatum, Romam petiit, & in Ecclesia Vaticana procidens ad Pontificis pedes (nimirum Joannis XIX.) culpam suam humiliter coram adsistentium multitudine confessus, Episcopatui renuntiavit; depósuitque super altare Sancti Petri, consentiente Pontifice, baculum pastoralem. At Pontifex post dies tres accito ad se Reginaldo, inquit ad eum: *Ex auctoritate Sancti Petri accipe curam, & regimen sanctæ Ecclesiæ, & fac dignos pænitentiæ fructus: secundum possibilitatem tuam pasce pauperes, & Jubleva in necessitatibus deficientes: et si potes, alicujus Sancti Ecclesiam ædifica; ut cum defeceris, recipiat te in æterna tabernacula.* Reginaldus Leodium reversus, quum descenderet de monte, qui vocatur *publicus*, ubi erat cum Monasterio Templum S. Laurentii Martyris, exiguæ tum structuræ, Comes Hezelo, nonnihil conscius secreti Episcopi, appropinquans istius lateri: *Ecce*, inquit, *Domine, Beatus Laurentius, qui te, si ab ipso promerueris, apud Christum potenter auxiliabitur.* Nota, Hezelonem istum (ab aliis appellatum Hermannum) fuisse Comitem Desburgensem, Fratrem Gozelonis Ducis, virum consilio & sapientia clarum, ut ait Papebrochius ad vitam S. Uvolbodi, & Mabillonius sæcul. VI. Bened. Ord. parte 1. *Quodque magis prædicare debemus*, ait Scriptor histo-

storiæ Leod.; *singulariter & unice Beato Laurentio devotum, qui, extinctis duobus filiis parvulis uno die Nativitatis Christi, omnium possessionum suarum Beatum Laurentium præscripsit hæredem.* Reginaldus autem ad Hezelonis monitum, ut in auribus ejus S. Laurentii nomen insonuit, viditque Monasterium, & Ecclesiam de monte, mirum in modum sua præcordia incensa sensit in Sancti amorem. Quocirca, parva destructa Ecclesia, magnificentissimam eam reædificavit, suorum omnium bonorum nominans hæredem. *Ex lib. v. Hist. Leod. num. 3. in m.ss. anecdot. de Mortene.*

17. Vocavit ad se interea idem Antistes Virdunensem Abbatem Richardum suis cum Monachis ex monasterio S. Vitoni, ut novam S. Laurentii Basilicam in sactis excolerent. Isque Richardus secundus fuit Leodiensis Abbas, qui Popponi successit, juxta Maurinos in Gall. Christ. Cujus gubernii tempore illud contigit singulare prodigium; nimirum quod, ad perfectum adducto Templo tribus cum turribus campanariis, ipsa turrium ædificia, Ecclesiæ imminentia, sensim versus eandem sacram Ædem sese reclinarent, totique Fano ruinam inevitabilem minarentur. Quare Monachi mætore nimio angebantur, sed Richardus, fratres solatus suos, hortabatur, ut Deo, ac Martyri Patrono Templi siderent. Nocte autem ingressus Ecclesiam, quo S. Laurentii merita orationem suam ad Dominum redderent efficacem, sese in preces effudit: posthæc surgens, & suras egressus, crucis signum super collabentes pene turres edens, ecce sumtuosæ illæ fabricæ, quæ reclines erant, maximo facto strepitu, in sese resilientes, ad perpendiculum subsederunt. Tanti prodigii non modo Fratres, sed tota quoque civitas Leodiensis (quæ audito ædificiorum vehementi stridore, illuc nocte accurrit) testis fuit. Immo Fratres, qui perrexerant ad cellas, soporique se dederant, crepitu lapidum sese excutientes, ac de stratis surgentes, putabant cecidisse turres, & Ecclesiam destruxisse. Sed contra factum conspexerunt, nimirum turres non jam pendentes, optime vero in æquo situ positas, ac solidatas. Miraculum plane tum Venerabilis Richardi precibus, tum præsertim sanctissimi Titularis potentiæ tribuendum. Ceterum laudatus Abbas, postquam Monachis, disciplinæque regulari cœnobii Leodensis providit, ad suam pristinam Virdunensem rediit Abbatiam.

18. Abdicante se porro eodem Richardo Leodiensis cœnobii præfectura anno 1028. Electus est Abbas beatus Stephanus, olim Canonicus S. Dionysii, dein Monachus Virdunensis, ejusdemque loci Cellarius; quem Richardus secum Leodium cum aliis duxerat Monachis, ibidemque ob spectatam viri sanctitatem ad Laurentiani Monasterii decorem reliquerat. Episcopus autem Reginaldus adjiciens animum ad exornandam omni splendore Basilicam, pretiosis eam utensilibus instruxit, queis sollemniter ejus consecratio fieri posset, auctoritate Romani Pontificis concurrente. Sua propterea Joanni xix., tum adhuc viventi; aperuit vota, labente anno 1033. Quocirca Pontifex serio illuc direxit Joannem S. R. E. Cardinalem, & Episcopum Portuensem, ut sua vice una cum Peregrino Archiepiscopo Coloniensi, ac ipso Reginaldo Leodiensi Antistite celeberrimum illud S. Laurentii Templum ritu sollemnissimo consecraret. Quod & præstitum fuit. Sequenti enim anno 1034., sedente in Petri Cathedra Benedicto IX. (Præpeditus siquidem fuit Episcopus Cardinalis Portuensis, ne itineri se committeret ob sequutam Joannis xix. mortem sexto idus Novembris anni prioris; quo Pontifice consecrationis mandatum acceperat) istud implevit.

19. Congruit autem circa relatum Præsulem Reginaldum, Laurentianæ gloriæ posthumæ promotorem egregium, quicquam heic addere ex cit. lib. v. leod. hist. Mortuus est enim anno sui Episcopatus xiv., idest, sæculi xi. 38. „ Ducatuque S. Laurentii (ut auctor historiæ „ scribit) de valle hac lacrimarum ascendens, „ intravit in gaudium Domini sui Nonis De- „ cembris, atque ante aram maximam ejus- „ dem Martyris sepultus est: cui suam omnem „ sacram suppellectilem reliquit, & inter ar- „ gentea dona crucifixum aureum aureo cum „ pede, necnon calicem cum patena, & fistula „ ex auro confectum donavit. „ Septem fuerunt instrumenta mss. bonorum ingentium, quæ prædictæ legavit Ecclesiæ: dignumque referri duco ad fidelium exemplum primæ scripturæ initium, ut eo incitentur, & animentur, juxta possibilitatem propriam, ad promovendam gloriam Martyris, ubivis terrarum degant. *Ego*, inquit, *Reginordus indignus Episcopus Leodicensium, cum ex propriis operibus plus mibi formidinis esset ad pœnam, quam fiduciæ od gratiom, decrevi mibi amicos & adiutores aliquos procurare, qui me deficientem recipere, atque od æterna tobernoculo possint aditum præstore. Ea spe & consilio confugiens od tutelam, & patrocinium Gloriosissimi Mortyris Laurentii, in bonorem Domini nostri Jesu Christi, ad venerobilem memoriam ejusdem sui Levitæ, conotus sum construere Cænobium Monacborum juxta portom Urbis Leodii: quod suffrogante Dei misericordia citius, quam quisque rotus erat, complevi. Abbatem & Monacbos illic institui.* Et in secundo scripto: *A facie formidinis, & o Majestate terribilis judicii Dei confugi ad tutelam, & patrocinium Gloriosi-*

riosissimi Martyris Laurentii ; ut in die mala auxilio intercessionis ejus liberarer, & sub umbra meritorum ejus protegerer .

20. Abbas vero Stephanus, mortuo Reginaldo, quasi patre orbatus, ad graves est redactus angustias propter nonnullos illius urbis viros principes ac potentes, qui jura, & immunitates Monasterii pessundare nitebantur. Nihilominus animo neutiquam despondit : supernisque Dei, suique Martyris auxiliis non destitutus, claustri ædificia, & officinas perficere curavit. Ac præterea paræciam anno 1044. intra cœnobii muros fundavit, & Imperiale ab Henrico II. privilegium, instante Wazone Leodiensi Episcopo pro Laurentiano Monasterio, est feliciter consequutus. Anno denique 1048. meritis & virtutibus plenus, obdormivit in Domino. Cujus corpus prope alterum S. Wolbodi eadem in Basilica tumulatum fuit in subterraneo fornice. Quod in translatione corporis sancti Wolbodi ad superiorem Basilicæ partem anno 1656. die 29. Octobris, præsente Apostolico Nuntio, repertum fuit, ejus etiam aperto sarcophago, integrum, & incorruptum non sine omnium admiratione, sex nimirum post sæcula ex die, qua in cælum migraverat.

21. Magnum hoc Monasterium maximam passum est tempestatem sub Wolpodone Abbate, qui nepos quidem fuit S. Wolbodi, & Reginaldi Episcoporum, attamen a virtute istorum longe degener. Anno siquidem 1070. Constitutus Abbas ejusdem cœnobii Henrici Imperatoris III. gratia, in profanos usus bona sacræ domus scelesté distraxit ; multiplicatisque criminibus, intolerabilis quum Monachis redderetur, a sibi commissa depositus est præfectura, nempe anno 1076. in ejusque locum suffectus est Berengerus, dictus a nonnullis Berengarius, vir plane litteris & pietate insignis. Verum impius Wolpodo suo deturbatus regimine, ad prædictum Henricum III. se contulit, nec absque simoniæ labe indultum suæ restitutionis in gradum pristinum tres a depositione post annos decerpsit ; Imperialibus datis litteris ad Obertum Leodiensem tum Antistitem, ut amoto Berengero, iterum Wolpodonem præficeret. Orantibus interea Fratribus, ne vir nefarius denuo gubernacula illius familiæ consequeretur ; unus ex iis monachis, super quem facta est Domini manus, in mentis excessu navim cernit onustam monachis, in mari agitatam, Beatæque Virginis ope ad litus perductam, sanctumque Wolbodum Episcopum ad altare Sancti Laurentii sacrificantem, qui peracto Missæ sacrificio, accepit pastolarem baculum Wolpudonis Abbatis, & in complura frusta concidit, huc illuc ex beati Episcopi manibus frustis dissilientibus. Qua visione prophetica præsignificare dignatus est Deus, quod licet Wolpodonis restitutione Monachos inde abire, ac multa pati opus foret ; sed tamen paucos post annos ope sanctæ Virginis, suique Martyris ad Sancti Vuolbodi Episcopi preces, deturbato iterum Wolpodone, redituros eos illuc esse, ut rei postea probavit eventus. Nam reverso Leodium simoniaco fratre, Obertus Antistes Henrici jussu coactus est removere Abbatem legitimum Berengerum, ac substituere in locum ejus Wolpodonem an. 1079. unde Monachi suo cum Pastore huc illuc abiere dispersi. Cujus facti certioratus Urbanus II. Pont. Max. consolatorias misit litteras ad Berengerum, in sua solitudine commorantem. Tribusque decursis annis, vice altera ob manifesta facinora iniquo Wolpodone deposito, iterum Berengerus suis cum Monachis in Laurentianum cœnobium revocatus est. *Factum est autem* (Leodiensis Monachi verba sunt apud cit. de Martene) *ut Fratres, quamquam diversis in locis dispersi essent, una die simul redierint, quæ erat vigilia Beati Laurentii Patroni nostri Gloriosi : unde divinum officium, diu intermissum, a primis vesperis sollemnitatis ejusdem Martyris inchoantes resumpserunt.* Quo videlicet restitutionis eorum in locum pristinum Martyri Laurentio beneficium ejusmodi referrent acceptum. Idque contigit anno 1082.

22. Mirum exinde, quanto refulserit lumine hoc Monasterium sub Berengero, qui disciplina regulari Benedictini Ordinis reassumta, familiari re cœnobii redintegrata, Cluniacensem etiam observantiam ibidem introduxit an. 1103., uti hæc jam vigebat in claustro S. Laurentii extra muros almæ Urbis. Accitoque sapientissimo Heribrando lectore Ordinis, sacrarum litterarum studia Instituti sui juvenibus erexit. Hujus Heribrandi auditor inter alios juvenes fuit singularis illius ætatis Thelogus Rupertus, postea Tutiensis Abbas. Sed de illustri hoc homine alibi dicendum occurret. Prosequamur modo, quæ ad Laurentianam Ecclesiam Leodii pertinent, dum eximius idem ibi studens commoraretur. Evenit enim eo temporis (sicut ex antiquis anecdotis de Martene cit. lib. v. Hist. Leod. num. 30. legitur : meminique me olim in Ruperti operibus id ipsum perlegisse) nimirum eodem in Monasterio Deo devotus Heribrandus, quum sæpe admiratione teneretur, cogitans, quomodo verum Domini corpus clauso resurgere & exire potuit monumento, ac clausis potuit januis ad discipulos in cœnaculum ingredi ? Quamquam vir fidelis de his nullatenus dubitaret, contigit, inquam, dum ipse adesset Ecclesiæ choro cum ceteris fratribus ad matutini persolutionem Sabbati Sancti, sicut moris est, sero feriæ sextæ Parasceve, ut extinctis luminaribus, quum ultimum restingueretur, & ad canticum *Benedictus*

dictus antiphona a domino Abbate Berengero inchoata : *Mulieres ſedentes ad monumentum lamentabantur flentes Dominum* : Ecce repente ad Heribrandi pedes cecidit cingulum , quo firmiter erat præcinctus . Ille ſolutum fuiſſe , & ſic cecidiſſe putans , inclinavir ſe , tollenſque cinctorium , iſtius quærebat extremitatem , ur iterum ſe præcingeret ; ſed nodum , quo ſe adſtrinxerat , deprehendit nullatenus ſolutum . Vehementi propterea correptus ſtupore , revolvenſque in animo , quid ſibi res vellet , ſtatim in aere vox ad eum facta eſt , ac tenuis auræ ſibilum audivit , dicentem ſibi :

Sic potuit clauſo Chriſtus exire ſepulcro.

Hæc Heribrandus retulir rantum duobus fratribus die ſequenti , quando loquendi copia permiſſa erat ; obnixe poſtulans , ut creditum eis ſecretum nonniſi ſuppreſſo panderent nomine . Factum quidem lucere coram hominibus voluit, ut glorificaretur Pater , qui eſt in Cælis : ſe autem videri noluit, vel ſuis reputari meritis miraculum , cujus ſola Dei gratia operatrix fuerat . Unus ex his duobus fratribus , quibus ſecretum commiſſum fuit, ipſe Rupertus facti ſcriptor , extitit . Idemque Heribradus Berengero defuncto 1113. Abbas Laurentianus delectus eſt.

23. Anno 1240. Henricus , hujus nominis 1. ejuſdem cœnobii ſalutatus eſt Abbas , qui ad inſtantiam Epiſcopi & capituli Leodienſis apud ſanctam Sedem Pontificalibus inſignibus donatus fuit a Gregorio IX. , iſte autem annulum ſuum aureum cum orientali ſapphyro, e proprio detractum digito, ac pretioſiorem mitram latori litterarum dedit , dicens : *Accipe bina hæc jocalia , quæ domino Henrico Abbati S. Laurentii nomine meo contrades in ſignum poteſtatis , ac dominii , quod in Abbatiam S. Laurentii ipſi concedimus , & infula , ceteriſque Pontificalibus donamus illum , & ſucceſſores ejus in perpetuum* . Prima vero Novembris die, quum Conradus Friderici Imperaroris filius & Romanorum Rex, Leodium adveniſſet , in iſtius Regis præſentia Henricus Epiſcopi Leodienſis manibus , adſiſtentibuſque Canonicis , & Clero in cathedrali Leodienſi Eccleſia, ſacra coronatus eſt infula , ceteris prius Pontificalibus exornatus; primuſque ſedit Abbas Laurentiani Monaſterii, ejuſmodi decoratus inſignibus , quæ in ſucceſſores tranſiere . Godeſridus de Bronio Namurcenſis , ſæculo decimoquarto commemorati cœnobii Abbas , magnificum illud Templum , nec non clauſtra , & officinas Monachorum expenſis ingentibus reſecit. Sed anno 68. ejuſdem ſæculi XIV. Gueuſiorum flammis nobiliſſima illa Baſilica conflagravit . Unde ab Henrico , hujus nominis v. , Laurentiano Præſule , novi chori jacta ſunt fundamenta ; quo Abbate deſuncto , in ejus locum ſuffectus die 7. Martii anno 1587. Otgerus Longinus (qui ab Epiſcòpo Cardinali Groesbecano , Apoſtolico Leodii Nuntio, Pontificaliter inauguratus fuit) vaſtiſsimum Fanum decori priſtino a fundamentis reſtituit . Atque hæc ſatis de Leodienſis Laurentiano cænobio, ſapientiſſimorum hominum ſeminario : de quo multa in laudem Martyris infra dicenda occurrent : uti de monumentis ejus contigit alibi nonnulla reſerre .

24. Veremundus , hujus nominis II., in Hiſpania legionis Rex , finiente ſæculo x. , regali munificentia Sancti Laurentii Abbatiale Templum , ac cœnobium reſtauravir : ut habet Mabillonius in annalibus Ordinis Benedict. lib. 51. num. 107. Sacrum enim hoc opus fundaverant in honorem Levitæ ſanctiſsimi Gundiſalvus, & Tharaſia conjuges , Avi Regis ; qui majorum ſuorum pietate minime degener , regia liberalitate in ejuſdem operis ſplendorem , ac Sancti gloriam confirmandam, ſplendidam extendit manum . Conjicimus ædificia cum Templi , tum cœnobii non ante ſæculum , de quo loquimur XI. ad perfectum refloreſcere potuiſſe. Nam & idem Veremundus vixit uſque ad annum ſecundum ejuſdem ſæculi : neque alienum a vero apparet , quod ſub onius ferme anni circulo eam ædificationem abſolverit , ſemel poſito , quod opus inceperit anno *999.* vel 1000., juxta cit. Mabill.

25. Matiſconenſe ſuburbium in Gallia , *Sancti Laurentii* nomine appellatur a celebri Laurentiana Abbatia Cluniacenſis Ordinis , ibidem erecta ; ſicut notat idem Mabillonius in actis ſanctorum Benedictinæ Religionis ad annum Chriſti 1049. Initio dumtaxat eo loci Templum Martyri fundatum erat , ſed a Vicecomite Archimbaldo ſanctus Odilo , Cluniacenſis Abbas , dono illud accepit anno 1037. , apud quod Monaſterium extruxit , adſignatis ab eodem Vicecomite in pago Matiſconenſi compluribus poſſeſſionibus ad Monachorum Cluniacenſium ſuſtentationem , additoque (habet vetus inſtrumentum) *manſo , ſeu hæredio cum omnibus ſuis pertinentiis anno* 1039. , quo Abbas cum Monachis in novum introiere Monaſterium . Extant in favorem ipſius Abbatialis Eccleſiæ cum Pontificum Romanorum , tum Galliæ Regum diplomata , quibus decorata clareſcit . Diſtinguenda videtur hæc Abbatia Laurentiana ab altera ejuſdem nominis *S. Laurentii* prope Matiſconem , de qua Maurini ajunt monachi , ſuiſſe in alio urbis Matiſconenſis ſuburbio longe ante conſtructam . Quam Ludovicus Pius Imperator conceſſit Hugoni Marchioni Breſliæ , ac Balgiaci Comiti anno 830. , ut ex ipſius Cæſaris litteris Patribus iiſdem innotuit : quæ tamen hodie non eſt amplius a Monachis gubernata . Nam , ut ipſi narrant , de Matiſconenſi Epiſcopatu agentes in Gall. Chriſt. , *Alter Hugo*

Bal-

Balgiaci comes in Bressia Gallicana eandem Abbatiam in altero suburbio Civitatis Matisconensis ad Bressiæ latus restituit Teotelmo Episcopo Matisconensi circa annum 965. Eandemque restitutionem Lotharius Rex anno 967. Confirmavit, ex Servetio in Episcopis Matisconensibus. Hanc tamen Abbatiam Balgiaci dominus sibi, & suis hæredibus concedi poposcit, obtinuitque a Gauseno Episcopo Matisconensi anno 1023.

26. Legimus in Camaldulensium annalibus, nuper typis datis, ad annum hujus sæculi XI. 22. quod Ildebrandus, Faventinus Episcopus, beneficum se præbuit erga Monasterium SS. Laurentii & Hippolyti de Faventia: quod subsequenti sæculo XII. Camaldulensi Eremo adgregatum fuit. Abbatia sane tanti tanti nominis, ut de eadem Camaldulensis auctor ad ann. cit. lib. decimo num. XXIV. scribat: *Postremis his sæculis Sedes est supremi nostri Ordinis Præsidis*. Altera quoque celebris fundata est ejusdem Ordinis Abbatia, nuncupata *Sancti Laurentii in campo*, Dioecesis olim Fanensis ad ripam fluminis Cæsani non longe a ruderibus antiquissimi oppidi Suasæ, ut eruitur ex Annibale Oliverio Pisaurensi Patritio: cujus ingentia bona conterminum habebant ditionem Sancti Apollinaris in classe. Imperator Otho, hujus nominis III., tempore Silvestri II. Romani Pontificis, istiusque consensu, in suam recepit protectionem eandem Laurentianam Basilicam suo cum Monasterio ac universis ejus bonis, de quibus Imperiale diploma habet: *Noverit omnium Ecclesiæ fidelium universitas, qualiter per interventum Domini Spiritualis Patris nostri Silvestri Papæ II. tibi Petro Venerabili Abbati Monasterii S. Laurentii in Campo de eadem Abbatia cum omni integritate sua per hanc nostræ perceptionis paginam confirmationem concedimus: & per te tuisque successoribus Abbatibus in perpetuum confirmamus, ut omnia, quæ in circuitu ejusdem Monasterii sita esse videntur, inter fluvium Saxanum, & Rivum Frigidum usque ad terram S. Apollinaris in classe, & Aucudenam cum omnibus ad se pertinentibus, nempe Cella S. Petri in Bulgaria cum Castello suo & curte ... Cella Sanctorum Philippi & Jacobi cum Castello suo, quod dicitur Cavalleria, Cella S. Adriani cum Castello de Cajo a Strata publica ad fluvium Metaurum, Cella S. Martini in Bretoli cum omnibus ad se pertinentibus, nostra Imperiali auctoritate licet tibi intromittere, & ad usum Monasterii tuorum Fratrum deinceps perpetuo possidere*. Sunt & alia adjecta bona Sanctorum Geruntii, Donati, Severi, cum ad se (ratione habita) pertinentibus: quæ amore brevitatis omittuntur. Litteræ datum habent 7. Martii 1001.

27. Ejusdem sæculi XI. anno 28. In pago Scarponensi inter Tullum & Metas in Lotharingia prope Oppidum *Deut-Louvart*, ad Virdunensem Episcopum pertinens, Benedictinorum Monasterium *S. Laurentii* erectum est nomine a fundamentis, opera Præsulis Virdunensis Haymonis in loco Gellani montis, ablata per eundem Episcopum propietate potestatis, quam super ipsum locum habebat Collegiata Ecclesia sancti Germani montis Falconis vigore permutationis alterius loci. Quod factum ratum habuit Raimbertus Antistes, Haymonis successor; istoque rogante, Conradus Imperator interventu etiam Gisiæ Imperatricis Augustæ, & Henrici Regis, ejus filii unici, suo diplomate roboravit sub datum Aquisgrani VI. nonas Maji anno Imperii sui 4.. Diebus autem nostris, quanquam ab ejusdem Ordinis Monachis administretur Ecclesia, sunt tamen ii Anglicæ nationis, ut ad citatum sæculi XI. annum Mabillonius advertit.

28. Post commemorati sæculi dimidium Barcinone amplificatum est Abbatiale sanctissimi Martyris Templum, illustratumque coenobium apud Montem Tarraciæ; qui etiam ab insigni hac Abbatia *Mons Sancti Laurentii* nuncupatur. Licet nobis sacræ fundationis initia minime pateant; certum est tamen, opus ante relata extitisse tempora. Quandoquidem Borrellus Comes, & Marchio Barcinonensis pium locum multis dotaverat fundis IV. idus Junii anno 973. ejusdemque Abbates quondam fuere David, & Taffio, in instrumentis Marchiæ Hispanicæ subscripti sub titulo *S. Laurentii*: similiter & Abbo, qui judicato pro Ecclesia Urgellensi subscripsit anno 1004. At Fano renovato altiori magnificentia, Berengarius Barcinonensis Episcopus in persona illuc veniens, IX. Kalend. Julii sollemniter consecravit; quum jam ad perfectionem redactum esset anno 1064. Abbatiæque prædia, parœcias, primitias, oblationes, ac decimas, jure acquisitas, confirmavit, instante Raimundo Principe, Marchiam Barcinonensem regente, cum Almode Comitissa conjuge sua. V. March. Hisp.

29. Eynhamensis Sancti Laurentii Abbatia relato sæculo erecta fecernitur, anno videlicet 1063., ut paullo infra videbitur. Pagus autem, quem alii *Eynham*, alii *Eynhamium*, alii *Eenamiam* appellant, in loco sane deliciarum situs apud Belgium Catholicum, primo fere ab Aldenarda lapide, Sandero teste in Flandria illustrata tom.2., habet ad Orientem, & Meridiem silvas & montes, ad Occidentem & Aquilonem flumen Schaldim & prata pulcherrima; eique non desunt limpidi fontes. Quocirca præ locis aliis amatus a vetustis Principibus, delectus olim fuit principalis sedes Ducatus Lotharicii Regni; oppidum tum quum esset munitis-

fimum, ac, juxta Sigebertum in chronico, Provinciæ Brabantiæ caput effectum. Hinc Lindanus coram eodem Sandero lib. 1. De Tener. cap. v. testatur, in Eenameosis cœnobii vicinius rudera quædam supereffe ac veteris facelli parietioas, quod vulgo *Sacellum Lotharicii*, & ipsum locum *Lotbreik*, ideft *Lotharii Regnum* vocant. Nimirum, ut laudatus Saoderus conjicit, fcribens: *Ab arce credo, aut Prætorio, ibidem per Lotharium ftructo*. Mortuo vero Othone III. Imperatore, ac Lotharingiæ Ducatu ad Godefridum, Godefridi Ardemienfis filium tranfeunte, novus ipfe Dux cum uxore fua Mathilde, vidua relicta quondam Balderici III. Flandriæ Ducis, filia Herimanni Ducis Saxoniæ, Bafilicam Sancto Laurentio apud Eynhamium ædificavit aono Chrifti 1005., atque Canonicorum eam collegio decoravit. Sed bellis emergentibus anno 1034. nobile Templum pene deftructum Balduinus, hujus nominis V., Flandriæ Dux anno 1063., ut in Gallia Chriftiana tom. 5. referunt Maurini in Diœcefi Mechlinenfi, fplendide reftauravit, atque Abbatiale conftituit, Monafterio illic adjecto: quemadmodum cum aliis fcriptoribus adnotant Miræus de Originibus, Mejerus in annalibus, & Gazius io Hift. Eccl. licet hic poftremus ex aliorum fententia ftructuram eandem ponat ad annum 1067., adfcribatque uxori Balduini Adelæ. *Quod non aliter verum eft*, ait Sanderus, *quam quod ipfa fortaffis ad illum annum dotem Mariti auxerit*. Dotem nimirum auxerit, quam Balduinus adfignaverat Fano S. Laurentii, ejufque Monafterio. Dux enim ipfe, ad Abbatiæ Ordinis Sancti Benedicti fplendorem, illud Eynhamenfe concefferat caftrum: addiditque Adela Duciffa poffeffiones alias. Quod autem commemorant Maurini Patres ex Cameracenfi chronographo producunt: *Herimannus filius Monafterium Sancti Laurentii ftruxit*: Non aliter oportet intelligi, nifi quod Balduinus pater commiferit filio conftructionis illius curam, ut res ad perfectum adduceretur ejus vigilantia & adfiftentia; idque præftiterit Herimaonus. Aperte namque Aldemburgenfis chronographus de eodem Balduino, qui dictus eft *Barbatus*, ait: *Caftellum Brachantum evertit, cujus ex ruinis condidit Eynhamenfe Cœnobium*. Eidemque fcriptori contentiunt Sigebertus, & Mejerus; quorum primus ad annum 1063. notam habet: *Hoc anno Cœnobium Eynhamenfe a Balduino Comite, & Athela comitiffa conftructum eft*.

30. Balduinus itaque Barbatus, atque etiam dictus cognomento *Pius*, magnis exornatum privilegiis illuftre Templum ac cœnobium Benedictinis tradidit Patribus, inftituto ibidem primo Abbate Waltero, ex Monafterio S. Vedafti illuc accito anoo 1064. Cui & novæ tum Abbatiæ Liebertus Epifcopus Cameracenfis privilegium conceffit immunitatis; ejufque diplomatis tenorem recitat Miræus cap. 29. Notit. Ecclef. Snellardus, Abbas V. Laurentianus, fatifcentem difjecit Ecclefiam; novamque in Martyris hooorem anno 1139. reædificare cepit: quam fucceffores ejus numeris omnibus perfecerunt. Horum & fubfequentium Abbatum feriem dat Sanderus ufque ad illum fui temporis, ideft, Petrum Erneftum Garnierium, qui floruit fæculo XVII. Quamque feriem continuarunt Maurini Patres, qui ex Affligimienfi referunt chronico, quod Ghifelbertus, five Giffebertus agens Abbatem Eynhamenfem, an. 1169. eaodem Laurentianam illuftravit Ecclefiam, atque proventibus ampliavit: quum jam laudatus ejus prædeceffor Snellardus ab Eugenio III. Pontifice Maximo confirmationem obtinuiffet cunctorum bonorum ac poffeffionum, queis ipfa celebris perfruebatur Abbatia. Jacobus Launoy Abbas XXXIV. collabentis Monafterii reftaurator fuit. Nam aono 1568. facer locus gravem paffus eft ruinam ab hæreticis ejufdem fæculi novis Iconoclaftis; relatus aotem Abbas fupervixit ad annum 1593., ejufque fucceffor Carolus Philippus de Rodoan, XXXV. Abbas, dein Epifcopus Brugenfis, retenta Eenamenfi Abbatia, multis eam ædificiis refecit: eodemque loci obiit die 7. Julii anno 1616. Proxime huic fucceffit Hugo d Enghien, coofirmatus die 10. Aprilis 1617. Is tandem reftaurationem cœnobii perfecte complevit; fequentiqoe anno 1618. Laurentianam illam celebrem Abbatiam ad fupremam evexit gloriam, obtinens a Paulo V. Pontifice Maximo pro fe fuifque fuccefforibus in perpetuum mitræ, ceterorumqoe infignium Pontificalium ufum. Terrio anno curreotis fæculi XVIII. obiit Ignatius Du fmet Aloftaous, præclara ex familia Confulari ortus, qui, Abbas XXXIX. omni decore præfatam rexit Ecclefiam: oec minus folicitus honoris ejufdem Abbatiæ vifus eft Laurentius Rayngodt Brugeofis, Abbas XLI., qui vivebat anno 1725. Ea in Bafilica follemniffimum quotannis agitur facratiffimi Levitæ feftum, atque ad majorem exultationem & lætitiam indigenarum fimul & confluentiam alienigenatum, *Annuales*, inquit Sanderus, *iftbic funt nundinæ*: cujus & oppidi dominium in præfentem adhuc diem refidet penes exiftentem pro tempore Eynhamenfem Abbatem.

31. Averfanum Neapolitano in Regno Monafterium, eidem facrum Martyri cujus fundatorem fuiffe Richardum Liguriæ comitem, & campaniæ dominum fcriptores exiftimant: coi Laurentiano Templo fuburbium, eodem vocatum nomine, item & S. Blafii cœnobium, ac alia donavit bona Jordanus Capuæ Princeps. Scribit Mabil-

Mabillonius ad annum Christi 1055. ac 1092. notabiliter excrevisse. Et gravi quidem ratione, quod nimirum venerabiles illi Monachi, teste Urbano II. Pontifice Maximo, Romanæ Ecclesiæ tribulationibus & angustiis diebus præcedentibus communicaverant. Idemque Pontifex, quum apud Anagniam esset nonis Maji, Apostolicæ protectionis gratiam impertitus est Guarino Aversano Abbari, editoque diplomate inter alias prærogativas eidem, suisque successoribus concessit *mitræ usum ubilibet in Divinorum celebrationibus: annuli vero tantum in celebratione Missarum præcipuarum festivitatum, & consessu Conciliorum*. Verba sunt Bullæ sub datum Anagniæ per manum Joannis S. R. E. Diaconi Cardinalis, indictione xv., nonis Maji, anno Dominicæ Incarnationis MXCII., Pontificatus V. Laudatusque Mabillonius item ad an. 1087. memoriam in nobis excitat Salernitanæ Sancti Laurentii Abbatiæ: de cujus tamen privilegiis nihil hactenus habemus luminis; nisi quod a Victore Papa III. fuerit honorificata. Hic Pontifex libro 2. Dialogor. in Bibliot. Patr. alterius etiam meminit Monasterii sub eodem rirulo intra muros Capuæ, in cujus choro monachus quidam sanctæ vitæ Joannis sui ordinis animam vidit penetrare cælum eadem hora, qua transiit ad Dominum; licet in remoto a Capua obierat monasterio ejusdem Ord. S. Bened. Visio contigit nocturno tempore, priusquam convenirent Fratres ad persolvendum maturinum officium.

32. Oigniacense, sive Ungiacum Abbariale Templum, Philippi primi Galliarum Regis ætate, ideft anno sexto Sæculi XII. fundatum in honorem ejusdem sacratissimi Martyris (quam Basilicam S. Ludovicus IX. anno penultimo vitæ suæ antequam Tunetum cum milite, navali pergeret itinere, saracenos, Christianis infestos, expugnaturus, sua præsentia, & orationibus decoravit, nimirum anno Christi 1269.) transiit postea in administrationem Canonicorum Regularium S. Genovefæ; quorum cultura & pietate usque hodie florescit, adjecta priori titulo, adhuc vigente, invocatione Deiparæ Virginis. Dionysius de Cavigni Abbas XL. hujus Monasterii Canonicorum S. Augustini, creatus Episcopus Trecensis 1697., deinde Archiepiscopus Senonensis, vivebat anni 1728. *Maurin. in Gall. Christ. tom.* IV.

33. Prædicto sæculo XII. sanctus Otho, Archiepiscopus Bambergensis, qui, postquam tres infulas ab Imperatore sibi oblatas recusaverat, tertiam tandem præcepto Paschalis II. Romani Pontificis recipere compulsus est, nempe relatam Bambergensem: *Pomeraniæ* appellatus *Apostolus*; quod paganam illam gentem Evangelio Christi subjugaverit, quindecim Monasteriorum Ædificator egregius, quorum alia in honorem Sanctissimæ Virginis, & S. Joannis Baptistæ, alia in B. Petri, aliorumque Apostolorum gloriam, extruxit: Illud inter hæc singulare prorsus egit, quod primum omnium curavit erigere (sicut monachus Ebbo apud Bollandistas, & alii scriptores gravissimi testantur) Abbatiale perillustre S. Laurentii Fanum, in suomet fundatum patrimonio, ut Lippelous addit, in *Urangia* Diœcesis Herbipolensis: Vocatque Templum illud relatus Ebbo, *Primitias votorum Othonis*. Opus cum adjecto cœnobio fabricæ magnificentia, & ornamenrorum nobilitate omnimode absolutum. Cui Sanctus Antistes prædia, silvas, agros, prata emtione, aliisque justis titulis attribuere mira pietate suæque industriæ omnibus contendit nervis, uti liquet apud Surium die 2. Julii: qua migravit in cælum anno 1139. Dein adscriptus Catalogo sanctorum a Clemente III., compluribus miraculis, & signis gloriosus.

34. Anno 1147. Obiit Hugo II. Gornacensis, Abbas Ordinis Cistercienfis, qui fundator extitit Abbatiæ S. Laurentii *Bellibecci* in Rhotomagensi Diæcesi: cujus universa bona confirmarunt Galliæ Reges. Illic jacent corpora SS. Luciani, & Soc. MM. Post annum 1450. iterum insignis illa Basilica, suo restaurato cœnobio, a fundamentis reædificata est; ac Ædes Abbatiales anno 1580. constructæ fuere. Vide Maurinos tom. x. in Episcopis Metropolitanis Rhotomagensibus. Eodem pariter sæculo XII. Petrus de Dania, Magnus Comes Shrizynensis, in Poloniæ regno Palatinus (cui Boleslaus III. Rex Polonorum nuptui dedit Mariam, Reginæ uxoris suæ consanguineam, ut constat ex chronico Regum Poloniæ, Cracoviæ impresso 1521.) Fundator traditur celebris Abbatiæ apud Sanctum Laurentium in *Kalysch*; cujus etiam meminit Dulgossius Cracoviensis Canonicus in Polonicis historiis lib. v. Civitas Kalysch Palatinatus Calissiensis est Caput, unde ditio nomen habet, quo in Palatioatu est Gnesna, Archiepiscopi totius Poloniæ Primatis sedes, ab urbe Kalisch non longe distans: penes quem Primatem in interregno Poloniæ dominii residet sceptrum: primumque inter principes post regem obtinet locum. Ceterum jura, privilegia, & reliquæ notabiles qualitates Calissiensis ejusdem Abbatiæ, *sancti Laurentii* nomine insignitæ, quæ redirent ad ampliandam ipsius Martyris gloriam, nos Polonorum scriptorum penuria latent; licet suadeamur, nil regiæ munificentiæ illic desideretur, ex iis, quæ relaturi sumus *lib.* 3. *cap.* III.

35. Sub annum 1182. auctor annalium Cisterciensis Ordinis, Angelus Manriquez, Episcopus Bazensis, Laurentianam in Hispania fundatam ponit Abbatiam, quam *sancti Claudii*

vocat, quod est postremum nomen, a Fundatoribus additum titulis ejusdem Templi, nempe Laurentio, & Hyppolito, uti patet in ipso, quod affert, fundatorum instrumento. Ponit, inquam, sub annum præfatum concessionem hujus perinsignis Abbatiæ, Cisterciensibus Monachis; rationem adducens, quod *ex ejus Archiviis nihil constat de anno, quo suscepit Cistercii leges*: sub quibus hodie floret. Ceterum liquet, eam anno 928. excitatam fuisse ab Alvaro & Sabita; quanquam Torellius in sæculis Augustiniensibus velit, contra Manriquez, initio fuisse cœnobium haud S. Benedicti, sed S. Augustini, non adeo gravi fundamento innixus; nimirum, quia in relato instrumento dicitur, quod Fratres vivere debeant *ad normam Apostolorum regularis vitæ*: subdiique, quod S. Augustini regula dicebatur *Apostolica*. Ita sane; sed nec minus ceteri cujusque adprobati ordinis Fratres, in paupertate & castitate conviventes in communi, Apustolica vivunt regula, sive ut ait fundationis instrumentum, *ad normam Apostolorum regularis vitæ*: Quid ni Benedictinis Patribus id convenire nequibat? Addatur, quod in testamento laudato expresse legitur, *Fratres sint sub imperio Abbatis, cui obediant &c.* Sub datum 17. Kal. Decembris; & Pelagius Gonzalviz, qui fuit ibidem Abbas æra 1163. Kal. Augusti, fatetur se fuisse Benedictini Ordinis. Ramirus autem 11. Rex Castellæ anno 946., scilicet post annos decem & octo a fundatione Monasterii, agit in suo diplomate de Cluniacensibus, uti nuper illuc perventis. Unde non videtur dubitandum, relatam Abbatiam fuisse semper Benedictini Ordinis; licet modo unius, modo alterius Congregationis S. Benedicti Abbatis extiterit; nisi alia potior adducatur ratio, quod ad parum valde temporis Abbatia fuerit Canonicorum Regularium laudati S. Augustini. Hoc itaque Abbatiale S. Laurentii Templum situm est inter Castellæ Regnum & Gallæciam apud ripam *Aviæ* fluminis in villa, quæ dicta est *Emeiberis*, atque a suis exordiis duo habuit sibi conjuncta cœnobia, unum virorum, alterum fœminarum, ad sui obsequium & culturam: in eisque illi conjuges perillustres, postquam omnes opulentæ domus facultates impenderunt, semetipsos quoque sub nostri Martyris protectione Domino consecrarunt. Magnum hoc Fanum sub relato Abbate Pelagio incrementum accepit, qui ampliavit & auxit ejusdem Ædis factæ decorem; ac possessiones ejus longe lateque extendit, ut ex ipsius Abbatis liquet charta. Exinde multæ coloniæ circum circa constructæ sunt, antequam ad Cistercensium jura transirei: Ita ut laudatus referat Manriquez cap. VI. num. 9. *Illustrem hanc Domum inter primas Gallæciæ connumerari, auctam nimirum parochialibus Ecclesiis, & oppidis subjectis Monasterio: bisque ex soli pinguedine divitibus, & politioribus præ aliis illius Regni.* Unde Princeps etiam in temporalibus est Abbas. Populos tamen subditos idem auctor ingratitudinis suggillat: scribens: *Cum nihil babuerint, aut babeant, quod non a Monasterio acceperint, quasi non accepissent gloriantur; sæpe & rebellant.* Sed jam non est novum illud, quod in scripturis legitur: Impinguatus, incrassatus, dilatatus, recalcitravit.

36. Fuit olim & in Gallæcia Cisterciensis Ordinis altera S. Laurentii Abbatia, quæ admodum crevit ex parva ædicula propter, Sancti Famiani incolatum, sicut dicemus cap. v. libri hujus, ubi de Laurentianis Sacellis a viris sanctis excultis sermo erit. Erat autem ad Ripam Minii fluminis, Diœcesis Lucensis; quam excitarunt incolæ, fama sanctitatis viri permoti, cujus exemplo in amorem exarserunt Levitæ sanctissimi, eidem erigentes Abbatiale hoc Fanum eo loci anno Domini (ut scribit Manriquez tom. 3. Annal. Cisterc. cap. 7.) MCLXIV. mense Maii: nempe post annos decem ex die, quo sanctus Famianus adscriptus fuerat Catalogo sanctorum. Obierat enim is ann. 1150. relatus vero inter sanctos ab Hadriano IV. ann. 1154. Idem Bazensis Antistes ad annum 1142. cap. IX. num. 3. in eam pendit opinionem, quod sacra hæc Ædes, priusquam Abbatiali dignitate donaretur, pertinuerit ad alteram Ursariæ Cistercensium; unde permissu Abbatis Ursariensis applicitus fuerit ad eam Sancti Laurentii Ædem excolendam tyrocinii sui tempore S. Famianus, suscepto illius Religionis habitu. Dubitatque idem auctor, num postquam erecta fuerit in Abbatiam, sæculorum decursu, defectuque temporalis subsidii unita iterum sit cum Ursaria. Vid. cit. tom. 2. Annal. ad 1154. cap. 9. num. 1.

37. Regnante in Gallia eodem sæculo XII. Ludovico VI., qui dictus est Crassus; in Vasconia, regione Aquitaniæ, fundata dicitur apud Maurinos Abbatia *Combœlongæ* in Conserranensi Diœcesi, sive juxta Geographos, *Conforanensi* a populis Conforanis, vel etiam Conforannis nuncupata. Erecta hæc fuit sacra Domus Sancto Laurentio Martyri ab Arnaldo d'*Autrichc Palias*, Magnate valde divite ac præpotente, sexaginta Castellorum domino; cujus Basilicæ ac Monasterii Præmonstratensis Ordinis possessiones, & jura postea confirmavit Alexander IV. Pont. Max. anno Domini 1258., Fuit autem nobile sacrum hoc Opus exædificatum, annis tribus ante mortem Sancti Norberti Præmonstratensium Fundatoris, nimirum anno 1131., quo & vivebat laudatus Arnaldus. Amplissimas veto ejusdem pii Operis facultates, quibus ab initio dotatum fuit, perspicue nitent tenore littera-

rarum *Pariagii*, habiti inter Bernardum Laurentianum Abbatem Combæ-longæ, & Franciæ Regem Philippum III. anno 1272., mense Martii die 31. Sed gravissimam subiit injuriam, ac detrimentum ab insanis hæreticis recentioris ævi. Gabriel *de S. Esteve*, xxxii. Abbas relati Monasterii, Episcopus fuit Conserranensis, qui hoc nostro vixit sæculo; nam obiit anno *1707*. Huic successit Alexander *de Pontac*, xxxiii. Abbas Burdegalensis, constitutus ab Eleemosynis serenissimæ Delphinæ, vivebatque anno, quo hæc adnotarunt Monachi Congregationis S. Mauri in Gall. Christ.

38. Sæculo xiii., quum prius Dei hostes in Gallia destruxissent Abbatiale Sancti Laurentii Fanum apud Castellum *de Conada*, situm ad flumen Ligerim, contrito demom Exercitu Petri Comitis Nivernensis anno *1199*. ab Herveo Donziaci domino juxta eandem consumtam Martyris Ecclesiam, ipso adjuvante Levita Sanctissimo, seseque de suis hostibus vindicante, ut vetus refert manuscriptum, a duobus Fratribus Sammarthanis citatum in Abbatiis Ecclesiæ Altissiodorensis, reædificatum ibi fuit nobile Templum in ejusdem Sancti nostri honorem, restituta illi Abbatiali sua dignitate: quanquam hæc ex Regularibus ad Clericos tum transierit sæculares. Nam Guillelmus *de Segnellay* ex Toparchis Castri de Silliniaco (Patre Burcardo, Matre Aanordi ex stirpe S. Bernardi Claravallensis Abbatis, ut habet chronicon Roberti a S. Mariano) Altissiodorensis creatus Episcopus anno *1207*., ætate quidem juvenis, sed morum senio præmaturus, institutor fuit præbendarum ejusdem Abbatiæ: Sic enim habet charta tabularii: *Hugo Antissiodorensis Archidiaconus. Noverint universi, quod cum venerabilis Pater, & Dominus meus VV. Antissiodorensis Episcopus in Ecclesia Beati Laurentii de Conada instituisset præbendas, dedit, & concessit de assensu & voluntate nostra Ecclesiæ S. Laurentii supradictæ in perpetuum Ecclesiam de Missiaco; instituens, ut quicunque fuerit, præbendam unam de cetero absque residentia habeat, annexam Archidiaconatui in Ecclesia memorata. Ad petitionem quoque præfati Domini mei Episcopi concessi, ut Ecclesia de Missiaco deinceps in perpetuum sit libera a procuratione Archidiaconi. Actum anno* 1212. Sane quod magni nominis sit hæc Laurentiana Basilica, ex eo, evidens fit, quod in Bulla Clementis IV., anno *1266*. edita (ubi confirmantur universæ possessiones & Ecclesiæ, ad Altissiodorensem cathedralem pertinentes) suppressis compluribus dominii titulis, in paucis potiorum bonorum, quæ *propriis*, ait Pontifex, *duximus exprimenda vocabulis*, primo exposuit loco *Ecclesiam videlicet S. Laurentii de Abbatia*: & postea subdidit alteram *S. Petri Regularium*, dein ceteras, quæ insigniores sunt. S. Bernardus de eadem meminit Abbatia Epistola *276*. Quantumvis autem eam posteriori hoc sæculo reposuerimus, quo cernitur illustrata memoriis, longe tamen prius erectionis suæ cognovit exordia, etsi apud scriptores determinatum nobis usque adhuc non illucescat tempus: solumque penes Sammarthanos Fratres notatum reperimus, quod Gausridus de Nivers, Hugonis vicecomitis Nivernensis filius, vir genere illustris, ac vitæ venerabilis, Altissiodorensis Antistes LI., qui obiit anno 1064., in hac antiqua ipsius Abbatiæ Ecclesia fuerit tumulatus.

39. Ecclesia Sanctorum Laurentii, & Martini Laudunensis in Abbatiam Præmonstratensium Canonicorum erecta fuit sancti Norberti opera, cujus & gubernationi promotus ipse, illam primus administravit. Quare Abbas ejusdem loci post Abbatem Præmonstratensem, primus in toto eorumdem Canonicorum regularium Ordine, quandiu illic Præmonstratenses floruerunt, agnoscebatur. Relato xiii. sæculo in supplici libello, Innocentio Papæ IV. a Patribus porrecto, ad consecutionem indulgentiarum pro confluentibus populis locorum adjacentium in festo sacratissimi Martyris, expositum fuit, quod Ecclesia ista initio constructa fuerit sub titulo sancti Levitæ, uti constat ex Bulla Indulgentiarum sub datum Laterani xi. Kal. Maii, Pontificatus Innocentii anno primo: quanquam propter accessionem nominis S. Martini posteriori hoc titulo nuncuparetur a vulgo. Reges Francorum Ludovicus Crassus, & Ludovicus VII. pinguissimas Abbatiæ dotes (quibus contribuere non modicum Episcopi complures, uti Milo Maurianensis, Simon Tornacensis, & Grossanus Svessorum) Regiis diplomatibus confirmarunt. Id ipsum præstiterunt Romani Pontifices Innocentius II., Lucius II., & Eugenius III. Quorum primus, acto Rhemensi Concilio, Laudunum veniens, in eadem Basilica feria iii. Hebdomadæ sanctæ sacra mysteria devote confecit. Beatus Gualterus post Norbertum (qui ad tempus illic permansit) primus Abbas fuit: sub cujus regimine plusquam quingenti fratres eodem loci alebantur Fidelium eleemosinis: assumtus demum ipse Gualterus fuit in Episcopum Laudunensem. Hoc memorabile Templum Martyr elegit ad sacri sui sinistri brachii custodiam, ut videbitur in cap. de ipsius Reliquiis. Consule 3. libr. Bibliotb. Præmonstrat. in vita B. Gualteri. Advertunt tamen Maurini, quod currenti sæculo xviii. post multas litium concertationes intér loci Ordinarium & Abbatem Laurentianum, sive Sanmartinianum, Benedictus XIV. Pont. Max. diremit litem in favorem Laudunensis Antistitis; ut

ut is, pro tempore existens, sit ejusdem Laurentianæ Basilicæ Abbas in perpetuum. De istius Episcopi præeminentiis vid. in cit. cap. de Reliq. S. Laur.

40. Abbatia, quæ *Gaudium vallis* appellatur, juxta Patres Congregationis S. Mauri Tom.IX. Galliæ Christianæ, cujus fundamenta jecit Bartholomæus *De Roja* stirpis Regiæ, ac Franciæ Cancellarius anno salutis 1221., a Galterio Carnotensi Episcopo consecrata fuit anno 1224. in honorem sanctæ Dei Genitricis & Beati Laurentii Martyris sub quorum patrociniis idem Franciæ Cancellarius, ex humanis excedens sua voluit ossa tumulata cuprea tabula, 19. Kal. Febr. 1237. Neque tantum hæc nobilis Abbatia istius fundatoris perillustris ditata bonis fuit; sed etiam in ipsis, ut ita dicamus, cunis suis locupletata claruit Philippi II. Galliarum Regis donationibus: omnemque ditionem ejus confirmarunt Honorius III. Pont.Max., & Ludovicus VIII. Rex Francorum. Primus ejusdem Abbas extitit beatus Auscussus, laudatorum diplomatibus commendatus, sub regula Canonicorum Præmonstratensium. Circa finem sæculi XVII. Carolus hujus nominis secundus, Abbas XXXV., magnus Regis Galliarum Eleemosinarius, dilaceratam a multis amplissimam eandem Ecclesiam suis vindicavit juribus, in integrumque restituit: restitutam resignavit Georgio Ambossonio. Ipse autem resignator creatus Archiepiscopus Ebredunensis, explevit tandem suæ vitæ curriculum anno 1713. Hodie constitutione Innocentii Papæ XII. nobilem Abbatiam in perpetuum obtinet, qui sedet Episcopus Carnotensis; nam juxta Regium placitum addita est Ecclesiæ cathedrali ab anno 1667. Quanquam Præmonstratenses Canonici apud laudatam Basilicam Laurentianam, uti prius, conviventes, eam Divinis frequentent officiis. Ibidem lapis cernitur sepulcralis, sub quo requiescit Simon de Maule, e nobilibus Mauliæ Toparchis, quondam lociAbbas IV., qui obiit anno 1240., ejusin petra effigies sculpta videtur, gestans mitram, annulum, & baculum pastoralem. Fortasse quia ex speciali dispensatione Apostolicæ Sedis Pontificalibus iisdem insignibus exornatus fuerit; quum certum sit, Pæmonstratenses Abbates generalibus in comitiis, servandæ humiliatis gratia, statuerint, talibus non uti ornamentis: quod statutum ab Innocentio Papa III. confirmatum fuit Pontificatus sui anno 1. nempe 1198. vid. Biblioth. Præmonstr. lib. 2.

41. In Theatro chronologico Carthusiensis Ordinis ad annum 1306. S. Laurentii Ecclesia *de Padula* in citeriori Principatu Neapolitani Regni, ac Diœcesis Caputaquensis (quæ sacra Ædes olim pertinebat ad Archicœnobium Monacorum montis Virginis) relato XIV. sæculo elevata est in valde considerabilem Abbatiam, cessione Guillelmi San-severini, IV. Abbatis ejusdem montis Virginis, via permutationis. Thomas San-severinus eam in Abbatialem pro Carthusianis erexit summorum Pontificum auctoritate, quorum & beneficiis est impinguata. Etenim eidem Abbatiæ incorporata fuit a Julio II. Ecclesia S. Demetrii anno 1505., nec non & altera S.Catharinæ de Saponaria 1513. Constitutione item Pauli III. 1538. unita illi fuit Abbatia S. Nicolai de Turone, & adaucta præterea duobus aliis beneficiis, nempe S. Mariæ de Cadossa, & S. Mariæ de Casali. Carthusiensis illic Prior est Abbas, usum habens Pontificalium, & jurisdictionem quasi Episcopalem exercens. Princeps est quoque oppidorum SS.Basilii, & Demetrii, nec non Dominus (præter Padulam, quæ sedes est ejus) etiam Castellorum Bon-habitaculi, Montis sani, & Casalis novi. Quibus in omnibus jus civile ac criminale dicit cum plena & consueta temporalium procerum potestate in subditos: prout fusius legitur in tabulis archivii Monasterii Padulani, a quibus hæc extraxit Carolus Marotius, & in citatum inseruit Theatrum chronologicum p.252.

42. Hæ sunt præcipuæ Abbatiæ in honorem & gloriam sanctissimi Archimartyris erectæ, quas invenire potuimus penes vetustos, recentioresque Scriptores, quorum exemplaria nobis lustrare datum fuit, omissis ceteris notæ minoris, nec non feminarum, sive sanctimonialium Parthenonibus, in quibus non est dignitas de jure, quæ involvit præcedentiam cum potestate jurisdictionis adnexam, ut locum post Episcopales Cathedras obtinere mereantur, secundum præsentis capitis argumentum. Licet de quibusdam insignioribus alibi sermo erit; quum de sacris Regum, vel Sanctorum ædificiis in Beati Levitæ laudem agemus, eorum excellentiam attendentes a fundatoribus, vel cultoribus, qui splendore sanguinis, vel sanctitatis a popularibus se distinxerunt. Afferunt Bollandiani testimonium Georgii Crugerii pro Bohemiæ Regno in sacris pulveribus ad diem x. Augusti, quum de insignioribus monumentis nostri Martyris loquuntur; sed quia neque ipse Crugerius, neque laudati Bollandistæ conditionem explicant Ecclesiarum earundem; ideo, salva illarum, quam merentur, prælatione, satis ducimus in calce istius capitis dumtaxat productum ab eis Crugerianum idem testimonium exscribere. *A prima*, inquit, *statim Christianitate in Bohemia Ædes sacras habuit hic Archimartyr, præcipue intra & supra Pragam. Ultima hodieque peregrinatione insolente, sub istam celebritatem*

annue

annue frequentatur. Extra Metropolim sunt locis aliquot commodæ Ecclesiæ, dicatæ Sancti Laurentii memoriæ: sed velut omnes stellas minores antecellit luna, ita Altomejitensis exsuperat Basilica Laurentiana ceteras nostras. Bolland. in Comment. præv. §. II. num. 20. x. Augusti.

CAPUT III.

De Imperialibus, vel Regalibus Basilicis eidem Archilevitæ Martyri cum in Oriente, tum in Occidente dedicatis.

Beatus Albertus, cognomento *Magnus*, Ord. Præd., & Episcopus Ratisponensis, serm. 2. de S. Laur. super parab. Evang. *Nisi granum frumenti*. Sub adnotatione v., postquam exponit Evangelicum idem verbum, dicens: *Inter cætera grana seminum dignius est granum tritici, unde de ipso fit panis nobilium, ac principum: sic etiam Christus vocatur frumentum electorum Zach. 9.* Paullo infra subdit: *Certe beatus Laurentius bene huic digno grano comparatur, quia multi principes, ac nobiles ejus suffragia frequenter implorant.* Compertum est namque a sæculis, quibus Reges terræ venerunt ad Fidei veritatem, summus hic Martyr a summis principibus singulari cultus fuerit pietate; ac quodammodo (dicere liceat) velut panis triticeus speciali devotionis affectu spiritaliter manducatus ab eis, satis pinguis ipsis præbuerit delicias Regibus. Atque hæc est materies præsentis capitis prælustranda, nimirum Regalia commemorare monumenta, queis iisdem supremi Orbis Principes testatam mundo voluere propriam erga talem tantumque Martyrem venerationem, qua æmulari visi sunt Romanorum Pontificum studium ad ejusdem gloriæ posthumæ augmentum: sicut de ista summorum Sacerdotum erga S. Laurentium observantia egimus pluribus in locis libri primi, ac præsertim cap. III. & IV., ubi de cultu ejusdem perpetuo, Romæ præstito, tractatum habuimus. Congruit autem in primis, ab Orientali exordiamur Ecclesia; quum de Imperiali Romana Basilica Laurentiana sub magno Constantino actum jam sit citatis in locis & præcipue cap. III.

2. Translata ergo Imperiali sede ab Occidente in Orientem apud Bizantium ejusdem Constantini magni diebus, a quo illa Civitas *Constantinopolis* dicta est, celebre ibi exædificatum est Sancto Laurentio Martyri Templum Regiis opibus, quanquam incertum sit fundationis illius tempus. Solum enim habemus, quod Eudoxiæ Imperatricis ætate illa Basilica constructa erat juxta Marcellini comitis testimonium in chronico, ubi legitur: *Eudocia uxor Theodosii ab Jerosolimis urbem regiam remeavit, beatissimi Stephani primi Martyris reliquias, quæ in Basilica S. Laurentii positæ venerantur, secum deferens &c.* Factum hoc evenisse fertur anno 439. Unde autem Bollandiani eam consecutionem inferant, dicentes: *Jam ante annum 439. Eudoxia Augusta magnificum ei* (videlicet S. Laurentio) *templum erexerat Constantinopoli:* exploratum nobis minime est; nullum quum de hac Eudoxiana templi constructione monumentum producant. Dum similiter eadem Laurentiana Basilica existere potuit ante dictum annum 439., sive a Constantino magno ædificata, sive a Theodosio seniore, qui vixit ad annum 395. sive ab Arcadio ejus filio, qui primis Imperii annis pietatis operibus valde addictus fuit, vixitque ad 408., sive a Theodosio juniore sua cum uxore jam commemorata Eudoxia. Cedrenus porro in grave incidit chronici erratum, quum scripsit: *Anno 35. Theodosii junioris* (sive Christi 443.) *Penneade advectæ sunt reliquiæ vatis Isaiæ, & in Divi Laurentii templo* (Constantinopoli) *repositæ:* sicque opus esset intelligere in Eudoxiano Sancti Laurentii Templo Isaiæ corpus vivente Theodosio juniore depositum fuerit, non in Pulcheriano ejusdem Sancti Laurentii prope Balchernas collocatum. At contra Scriptorem istum, qui XI. floruit sæculo, reclamat Menologium Græcorum, a Basilio Imperatore auctum sæculo IX., dicens de Prophetæ Isaiæ reliquiis, Constantinopolim advectis: *Tandem Constantinopolim translatæ, juxta Balchernas depositæ sunt in templo S. Laurentii.* Codinus autem (cui communiter Scriptores adhærent) agens de Originibus Constantinopol. ait: *Templa Isaiæ & Laurentii ab Imperatore Marciano & ejus uxore Placidia ædificata fuere, quorum tempore sanctum Isaiæ corpus translatum est, & depositum in templo Sancti Laurentii, juxta Balchernas.* Quare idem auctor conciliavit sibi eruditorum fidem, quod ne latum quidem unguem a vetusto discreparit Græcorum Menologio. Certum vero quum sit, Marcianum cum Pulcheria regnare cepisse anno 450. post Theodosii junioris mortem, caussa nuptiarum cum eadem Pulcheria celebratarum sub conditione servandæ castitatis in matrimonio (quandoquidem Imperii jura, mortuo Theodosio sine prole, Pulcheriæ sorori ejus cessere) manifeste conficitur, trans-

translatio corporis S. Isaiæ haud Theodosii tempore acta fuerit; quo neque Laurentianum Templum in Balchernis extabat, sed alterum Eudoxiæ S. Laurentio dicatum; ubi transtulit hæc Imperatrix Protomartyris reliquias: Templum valde diversum a Basilica S. Laurentii juxta Balchernas. Hæc posterior Imperialis sacra Ædes, habita ratione ad interiora fabricæ, ut minus absolvi non potuit ante annum 453., quum sacrum Opus nec ante an.450. inceptum fuerit, quo Marcianus, ut diximus, cum Pulcheria Imperii suscepit gubernacula; dum iis imperantibus excitatum omnino traditur: uti confirmant Theophanes in chronographia, typis regiis Lutetiæ Parisiorum edita, pag.91. num.169., & Nicephorus num. 177.

3. Sancta igitur Imperatrix virgo Pulcheria tali cordis ardore incensa fuit erga Sanctum Laurentium, ut factum haud satis existimaverit, si Constantinopoli unum vel Imperiale sub ejus nomine Fanum existeret, a prioribus, quicunque illi fuerint, Augustis erectum Regia quantavis magnificentia, nisi & ipsa quoque *in Balchernis*, idest, ut Bandurus tom. 2. *Imperii Orientalis* explicat, *in tractu ædium Imperialium* prope se alterum excitaret. Pagina quippe 659. relatus inquit auctor: *Binæ hujus Augustæ ædes extitere, altera in tertia regione, altera vero in undecima*. De qua posteriori Basilius in Menologio loquitur, quum inquit, fuisse Sancti Laurentii Templum *in Balchernis*. Similiter non de Eudoxiana priori, sed de hac Pulcheriana Basilica chronicon Belgicum agit, quum fol. 379. narrat, extitisse in ea marmoream quandam columnam, laterculis, sive cellulis quadraris, sculptam; in quarum primo ordine Imperatorum, in secundo Patriarcharum Urbis nomina signabantur in eorum promotione; ut de eis fieret in Missa commemoratio. Opus Leonis VI. Imperatoris, qui cognomento dictus est *sapiens*, totque cellulas ea in columna sculpi jussit afflatu sane prophetico, quot notationes nominum Imperatorum & Patriarcharum erant in futurum apponendæ: oraculumque protulit, quod quum ille cellulæ notis hujusmodi plenæ forent (uti evenit reapse sub Costantino Paleologo, & Gennadio II.) tum Græcorum Imperium esset casurum, & civitas ab hostibus capienda. Idque factum anno 1453. Turcis introeuntibus Constantinopolim Pentecostes die. Cæleste illud, suademur, fuerit Græcis monitum, & comminata clades, ut resipiscerent a schismate contra Romanam Ecclesiam: neque ambigimus, admonitionem hujusmodi ante sexcentos fere annos sub Fotii schismate concessam fuisse Græcis intercessione illius Martyris, cujus nomini sacrum erat Templum, in quo erat columna, supremum eis indicans excidium. Sed excæcati & obdurati, cæli nuntium neglexerunt; unde rei mortis temporalis & æternæ debitas subiere pœnas. Ceterum, quod ad commemoratam Basilicam S. Laurentii spectat, eam Pulcheria postquam perfecit interius, exornare quoque voluit magnificentissimo exterius atrio, ut scribit Marcellinus laudatus ad annum Christi 453., referens: *Pulcheria Augusta, Marciani Principis uxor, Beati Laurentii atrium inimitabili opere consummavit*. Existimo, scriptor significare voluerit annum, quo incepit ædificare Imperatrix atrium, perfecto jam templo; non quo illud consummavit, sive complevit. Id enim absolutum fuit anno 457., quo sancta Pulcheria est ad cælum evocata, sicut ipse testatur Marcellinus, subdens: *Atrium consummavit, beatumque vivendi finem fecit*. Quum ergo Pulcherianum S. Laurentii Templum anno 453. ex dictis perfectum fuerit, ac Turcæ illud profanaverint an.1453., colligitur, recurrente millenario dedicationis ejus, propter peccata populi schismatici, in Turcarum delubrum fuisse conversum. Memoria vero sanctæ Imperatricis in benedictione est apud Romanum Martyrologium 4. idus Septembris.

4. Juxta Baronium in notis ad Martyrologium præfatum x. Augusti, Pulcherianam istam Basilicam ex Procopio *lib. 1. Ædific. Justiniani Imperatoris*, ipse Cæsar Justinianus amplioribus spatiis auxit. Floruit hic Imperator anno 527., rexitque Imperium usque ad annum 566. Basilius autem Macedo, qui nono imperavit sæculo, nimirum ab anno 867. ad 886. eam splendide restauravit. Cujus ædis celeberrimæ magnitudioem, & situm cum restaurarione prædicta descripsit Constantinus VII. Porphyrogenitus in vi sui vita num. 112. pag.209. editionis Parisiensis. Sic enim ibi legimus de Basilio vere Catholico: *Sacri quoque Martyris, ac Archidiaconi Laurentii in pulcherianis Ædem maximam collapsam restituit, multa venustate implens, & gratia, &c.*

5. Idem Justinianus Imperator, teste Procopio ejus eoævo lib. cit. cap.6., alterum Sancti Laurentii Templum prope Constantinopolim in loco, *Petrione* nuncupato ad lævam sinus Ceratini positum, *vetustate squallidum, & tenebricosum*, suis refecit sumtibus; in cujus refectione magnificentiam Imperatoriam, suæque pietatis liberalitatem ostendit. Obiter nota, quantæ fuerit vetustatis Laurentianum hoc Templum, quod sæculo salutis sexto tanta deformitate suam ob antiquitatem laboraverit; ut jam squallore, ac tenebris affectum esset. Cogimur sane affirmare, ad minus quarti sæculi exordiis apud Bizantium erectum fuisse, si non currente adhuc sæculo III. Suspicatur Sollerius, hanc Basilicam illud obtinuisse ab Impera-

peratoribus singulare immunitatis diploma, ut confugientes ad eam cujulvis causa delicti, extrahi nullatenus possent, quanquam læsæ Majestatis rei forent: de qua re mox quippiam ex Theophane dicturi sumus. Equidem præter dubium est ex citato nuper auctore, illa sacra Ædes adnexum habuerit Monachorum S. Cononis cœnobium, Ordinis, ut conjicimus, sancti Basilii magni; eoque singulari ab Imperatoribus Orientis favore distincta putatur, vel ante Justinianum, vel initio istius Imperii. Non enim in seditione urbis, contra ipsum Justinianum orta, clamasset populus, ut in S. Laurentii asylum ducerentur tanti criminis rei, nisi relatum diploma illius Ecclesiæ notum omnibus fuisset:. quod neque *Pulcheriona*, neque *Eudoxiana* (ut Bollandistæ vocant) consequutæ fuerant, quanquam una, & altera Imperiales essent Ædes, magno Levitæ sacræ. In Constantinopolitano peculiari Concilio, sub Patriarcha Menna celebrato, apud Philippum Labbæum tom. 5. Concil. pag. 134. ad annum 535. inter alias Abbatum subscriptiones reperitur sequens: *Theodorus Dei misericordia Presbyter & prior Monasterii S. Laurentii Mortyris, a me Dei gratia fundoti*. Quam Ecclesiam Anonymus *de Monumentis S. Laurentii* secernit ab altera, per Justinianum restaurata. Et sane non absque ratione. Quandoquidem hic Theodorus fundator esse nequivit illius Templi collabentis, quod Justinianus restauravit, a præjudicio suæ vindicans antiquitatis; dum ipse Prior Theodorus floruit hujus Imperatoris ætate. Aliunde Monasterium, de quo Theophanes loquitur, non dicebatur *Theodori*, sed *Cononis*, quia jam e temporali excesserat vita, & sanctitatis titulo donatus fuerat: unde consectarium videtur, venerabile Templum illud S. Laurentii non aliud fuisse quam Ceretanum, magna hujusmodi concessione donatum. Non enim apparet, quod altera præter enumeratas Ecclesias sub Martyris invocatione Constantinopoli extiterit, cui adjectum fuerit S. Cononis cœnobium. Factum vero, quod Theophanes narrat accidisse in tragica illa celebrique seditione, cui nomen *Nika vince* mense Januarii indictione x., ipsius scriptoris verbis asserimus sub æra vulgari 532. *Apprehensos ex Aurigontium factionibus tres seditiosos suspendio Præfectus damnovit. Eorum quidem unus vitam amisit extemplo: alii dua e potibulo ceciderunt. Iterum suspensi, ceciderunt iterum. His conspectis, populus astans exclamovit: Ducite ad Ecclesiam. Audito clamore, Sancti Cononis Monachi pœnarios lembo sustulerunt, & ad Sancti Laurentii templum deportoverunt, quod eo gauderet privilegio Ecclesia, nullum ex eo ejiciendum, donec factum fuisset satis. Ea re accepta, misit Præfectus milites: eos vero missos cum rescivissent populares factiones, ad prætorium convenerunt, milites ad custodiam destinatos o Sancti Laurentii templo amoveri a Præfecto postulaturæ: Responsum vero nullum ab eo acceperunt*. Fateri quocirca compellimur, hoc exemplo in ejusdem immunitatis concessione pro Ecclesia S. Laurentii Orientales Cæsares pietate ac veneratione erga sanctissimum Martyrem non modo cunctos Reges & Principes Christianos in occidente regnantes (unum si excipimus Honorium magni Theodosii filium; de quo infra) superasse; verum etiam Salomonem zelo templi Dei clarum in veteri lege vicisse. Nam is ne pepercit quidem Duci Joab, Adoniæ factioni consentienti; licet usque ad cornu altaris tabernaculi Domini confugisset lib. 3. Reg. cap. 2. 29. *Nuntiatum est Regi Solomoni, quod fugisset Joab in tabernaculum Domini, & esset juxta altare: misitque Salomon Banajam filium Jojade, dicens: vade, & interfice eum*. Quare plus, venerationis obtinuit Ceretanum S. Laurentii Templum a Regibus, quam Jerosolymitanum, olim totum per orbem celebre; vel alterum quodcumque, hodie in mundo inveniatur, exceptione dignum.

6. Imperiale aliud Constantinopoli post Justiniani dies admittere necesse est Fanum, *S. Laurentii* erectum nomine, si litteris attendimus Sancti Petri Damiasi lib. 8. epistolarum; ubi narrat iste factum, sibi ab Alphano, Archiepiscopo Salernitano, relatum. Et licet Sollerius in dubium vertat, utrum necne acceptæ relationi ab illo Præsule sese immiscuerit Græca dicacitas; beatus idem Petrus Damiani dubietatem hujusmodi a fidelibus removere præveniendo curavit; commendans nimirum citatum Alphanum, uti hominem non solum in dictis suis veracem, sed etiam prudentem; cujus esse non poterat, leviter mentem dare Græcorum fabulis, nulla diligentia super exceptam notitiam adhibita; quum plena suisset illi commoditas visendi Templum istud Constantinopolitanum, juxta mensuras extructum Laurentianæ Patriarchalis Basilicæ foris Urbis Romanæ mænia; ut idem Præsul a Græcis audierat, dum ipse Constantinopoli moraretur. Quid ergo Petrus Damiani contigisse referat, (retro missa id genus suspicione) , æquum est potius attendamus. Verba namque sunt ejus, quæ sequuntur. „ Alphanus, Salernitanus Archiepiscopus, vir videlicet verax & prudens, in Constantinopolitana se perhibet urbe didicisse, quod retulit. „ Contigit, inquit, Imperatorem, cujus tamen „ vocabulum non tenebat, aliquando plagam „ cæcitatis incurrisse; cui nulla medicinalis industriæ cura potuit subvenire. Cumque periculum hoc humano studio nullatenus po-

 „ tuis-

„ tuisset evadere, aggressus est hoc apud Deum „ fusis precibus impetrare. Audivit itaque per „ somnium, quia si beati Laurentii Martyris „ Ecclesiam peteret, reparati luminis claritatem divinitus obtineret. Iturus itaque Romam, offert votum; jubet parari præsto „ navigium. Uxor autem, dum parvulis adhuc „ filiis amissionem formidat Imperii, dum sibi „ Regiæ dignitatis occasum, dum marini discriminis metuit viro periculum, religiosæ „ fraudis aggreditur argumentum. Dedit ergo „ remigibus hoc mandatum, ut nullatenus Romam recta progressione contenderent; sed per „ diversos portus ac litorum stationes subsistendo, ac reprimendo navigium, iter tantummodo simularent. Sed dum nautæ Regem, „ ut edocti fuerant, varia locorum nomina „ permutando deludunt, ac modo in anteriora „ procedunt, modo per sinuosos flexus, atque „ reflexus in eadem loca, per quæ processerant, relabuntur; Regina, latomorum, & „ cæmentariorum adhibita multitudine, augustissimam, ac valde mirificam in honorem „ B. Laurentii construxit Ecclesiam, juxta mensuram videlicet illius Basilicæ, quam præfatus Martyr habet in ipso Romæ suburbio „ constructam. Dicebat enim: si datum est, ut „ per Beatum Laurentium Vir meus redeat ad „ salutem, quidquid Deus Romæ, & hic nihilominus potest. Sed dum hinc Imperator „ per diversos anfractus, ac stationes litorum „ spatiando deducitur; illinc per plurimos artifices operum Basilica fabricatur: simul & „ fabrica mirifice decorata perficitur, & annus „ impletur. His igitur hoc modo peractis, „ præfatus Princeps ad mœnia Constantinopolitana reducitur: qui tamen Romam esse, „ sociis ita perhibentibus, arbitratur. Provisum „ est itaque, ac diligentius accuratum, ut nulli nisi latine loquentes assisterent, qui videlicet inqu renti, Romam, & Beati Laurentii Martyris adesse Basilicam, suaderent. Ad „ manus itaque ductus, Ecclesiam Imperator „ ingreditur, & confestim luce recepta, circumstantes sese conspicere, conjugem, clientes, atque domesticos admiratur„. Hæc Petrus Damiani.

7. Sane, beatissimi Laurentii Martyris memoria æque apud Græcos ac apud Latinos celebris fuerit, ipsimet Bollandiani testantur sub die x. Maji, ubi de quodam *sancto Laurentio* Græcæ nationis, & ab Orientali Ecclesia culto, sermonem faciunt, adnotantes, frequens apud Græcos fuerit usus imponendi natis suis nomen Sancti nostri. Adduntque: *Ut non videatur mirum, Sanctis variis variarum gentium in ejusdem Sancti Levitæ honorem fuisse nomen illius inditum. Tales xii. suggeruntur in Martyrologio Romano, quibus nos plures alios in opere nostro addendos proferimus.* Sic in indice sanctorum, adjecto ad calcem primi suorum voluminum semestris, nempe in finem mensis Junii, leguntur, ab eis adnotati, quindecim ejusdem nominis sancti, quo in catalogo non indicantur ceteri, ad alterum semestre pertinentes; unde perspicuum fit, quantum in omni gente hujus Martyris devotio excreverit. Haud enim ad id concludendum obscurum est a frequenti ejus nominis impositione argumentum, qua parentes voluerunt, ac volunt invocatum Martyris nomen super filios suos; ut in istius recipiantur clientelam. Hac posita rei veritate, admirationem creare nemini debet, si eruditione Petri Damiani admissa, consequens sit, in sola Constantinopolitana urbe quatuor aliquando extiterint Imperialia sub sancti Laurentii nomine Fana, demto altero, quod non a Regibus, sed a Theodoro Abbate, ut supra notavimus, fundatum fuit, si reapse Constantinopoli, & non extra, in ipsa Græcia postremum hoc erectum fit: quod non est nobis hactenus manifestum. Baudrando tamen fidem habere non detrectamus, nimirum quum nobis insinuat, S. Laurentii Martyris nomen adeo ibidem regia in urbe gloriosum eluxerit, ut non solum eo appellarentur homines complures, complura & templa, verum quoque Constantinopolitanum suburbium, dictum *Cubus*, similiter *Sancti Laurentii* nomine sit appellatum, uti & plura penes Latinos loca. V. *Baudr. in Lex. Geogr. verb. cubus Canopi in additione ad Ferrarium*. Nunc vocatur *Pera*.

8. Sed jam superest, intendamus animum circa ea, quæ Occidentis Principes supremi ad ejusdem sacratissimi Martyris gloriam promovendam suis in ditionibus præstiterunt. Dispositione siquidem magni Theodosii, ejus filius Honorius Occidentalis Imperii sceptrum tenens, quum Mediolani dies ageret anno 396., nobilitate urbis Ravennæ, tum florentis, ductus; in ea sedem Regni sui stabilire decrevit: uti refert Hieronymus Rubeus lib. 1. & 2. Historiarum Ravennatum apud Grævium in Thesauro antiquitatum tom. v. parte 1. Quocirca Imperator mandavit Lautitio, non minus Religione quam sanguine claro, atque suo a cubiculo perfamiliari, ut Imperialem Ravennæ construeret domum. Mandato is Regis accepto, Ravennam se contulit; perventusque Cæsaream, nobile civitatis relatæ suburbium, admirabile ibidem, ac permagnificum Sancto Laurentio Martyri Templum erexit, Opilione architecto ingeniosissimo usus; illudque spatio annorum quatuor, ac sex mensium omnino perfecit. Tum Imperatori significans, expletum esse opus, cujus gratia Ravennam missus fuerat, Cæsarem, desiderio inha-

inhabitandæ urbis tentum, excitavit ad iter Ravennam versus: qui Cæfaream perveniens, ad idem Martyris Templum a Lauritio deductus eft. Imperator, ut facram Ædem eft ingreffos, Lauritium audivit dicentem fibi: En Imperialis domus, quam, ut inhabitet, paravi Domino meo Cæfari, omni ex parte magnificam, ac Imperatore dignam. Ad inexfpectatam hujufmodi oblationem, Auguftus intempeftivam damnans hominis pietatem, nimia commotus bile, manum enfi lateris admovit, Lauritium ut in ipfo confoderet Templo; fed ille feftinavit viam currere, confugiens ad Martyris aram; Honorius autem diftricto gladio infequutus eft eum, omnimodis volens illum interimere. Sed ecce furibundo aggreffori Cæfari Laurentius Martyr, pertimenda plenus majeftate, fimul & amabili venuftate decorus, apparet coram omnibus, in Templo adftantibus, manuque impofita fuper Lauritii caput; converfus ad Honorium, acriter hunc de attentato reprehendit facinore; perterrefactoque Imperatore, vifio difparuit. Tum Cæfar in fe reverfus, de perpetrato doluit exceffu, atque adeo eum pœnituit, ut legem fanxerit, ne confugientes ad Ecclefiam, etiam fi perduelles forent, & læfæ majeftatis rei, ullo modo inde vi extraherentur. Lauritium vero multo plus, quam prius, dilexit: ejus factum ratum habuit, tamquam fuo nomine geftum: Templum Regalibus decoravit privilegiis: redditibus dotavit: perfonalibufqoe coluit obfequiis. Unde illius ædificator idem Lauritius magno in honore apud omnes deinceps eft habitus; quod ea ex caufa peculiarem coram Martyre ac Cæfare confequutus fit gratiam. Prodigium hoc contigit anno falutis quatercentefimo primo, vel fecundo.

9. De Honoriana ifta Bafilica Sanctus Auguftinus loquitur ferm. 322. novæ editionis Maurinorum tom. 5. col. 890. ubi narrat illud fancti Laurentii portentum, nimirum quod, quum Mater decem filiorum a fuifmet contemneretur natis, ira fervens, fuadente diabolo, fub ejus cognati fpecie fibi obviam facto, diris eos imprecationibus & exfecrationibus devovit, ut omnes e Patria extorres vagos ac profugos per mundi plagas difpergeret Deus. Quocirca filii de terra nativitatis, materna eis maledictione adveniente, unius anni fpatio a majori ad minimum per orbem abiere difperfi; ac tremore membrorum puniti, proprium ubique ferebant opprobrium. Horum autem unus Ravennam perveniens, ingreffufque hanc fancti Laurentii Ecclefiam, rum recenter extructam, ut flens, Martyrem rogavit; perfectam obtinuit fanitatem. Additque idem Ecclefiæ Doctor, quod ad præfatam Bafilicam beatiffimi Levitæ invifendam gentes ex remotiffimis orbis terræ partibus confluebant: cujus Regalis ædificii fama longe, lateque per univerfum fefe diffuderat mundum. Apud hoc Templum Honorius Imperiale fuum ædificavit palatium, atque Imperatoriam fixit fedem, tenuitque feliciter fceptrum fub Martyris aufpiciis ufque ad annum, quo obiit, 423., ante annos feptem, quam idem S. Auguftinus migraret ab hoc fæculo. Vide, quid de eadem diximus Ecclefia, pofteriori tempore Abbatiali conftituta, cap. 11. hujus libri *de Fanis Abbat.* num. 7. Quantum denique juverit laudatum Honorium Laurentii protectio, ex ejus colligi poteft actis. Tanta enim felicitate donatus eft, ut de omnibus tyrannis, contra fe infurgentibus, victor femper evaferit; licet pluries ab infidis proderetur ducibus; neque pedem extulerit ab auguftali æde ad pugnandum adverfus hoftes. Porro unde in eo tantus Religionis ardor, ut idolorum adhuc extantia templa nonnulla deftrueret; Manichæos reprimeret; Judæorum collectas inhiberet; Donatiftas exagitaret, Pelagium hærefiarcam exilio pelleret; fchifma Eulalii extingueret? nifi quod fe pofuerit prope ignem Martyrem, cujus peculiare munus eft, appropinquantium ad fe fidelium calefacere corda? Ita profecto. Nec diffimulamus, quod fcripferint aliqui, nimirum Auguftum hunc reftituiffe fuperftitiofum Circentium ludum; cujus caufa Roma gravem paffa eft cladem. Falfum tamen utrumque. Nam ex adverfo Caffiodorus, vicinus illis temporibus, teftatur, eum fuftuliffe, non reftituiffe Circenfes ludos. Adi *Ulloam in vitis Romanorum Imperatorum*. Magifque decepti funt, qui dixerunt, concedente Honorio fpectacula hujufmodi, Almachius ea impedire volens, a gladiatoribus occifus eft, Alipio Urbis Præfecto jubente. Minime ii confiderarunt, quod Alipius præfecturam gefferit Urbis non fub Honorio, fed præcedentibus Theodofii diebus, queis ludi prædicti non erant omnino fublati. Romanorum iccirco excidium haud Honorio Religionis amantiffimo, fed peccaris populi tribuendum eft. Aliter, quomodo fanctus Innocentius Ravennam petiiffet, ubi Dei providentia *tanquam juftus Loth*, ut fcribit Orofius, fervaretur incolumis ab ea clade, cujus cauffa fuiffet Honorius, ibidem fedens? Numquid fperabat apud mali auctorem, malorum pœnam juftus Pontifex immunis evadere. At notum eft, evaferit Lot a Sodomorum incendio; quod, jubente Angelo, fegregaverit fe a peccatoribus, qui meruerunt incendi. Hæc dicta fint in defenfionem atque honorem tanti Principis, cujus integritas, & virtus in noftri Martyris refultant gloriam. Fructus enim iftius Patrocinii ea fuerunt fibi bona.

10. Galla Placidia Augufta, Cæfaris Hono-

rii, hactenus laudati, soror, cujus pietas & Religio a diversis scriptoribus magnis commendatur elogiis, circa annum, ut opinamur, 413. famigeratum illud Herculis fanum, Mediolani a superstitiosis gentilibus quondam erectum instar Romani Pantheonis, Christiano expiatum ritu, sancto Laurentio Martyri Regali magnificentia consecratum voluit; quum esset Gothorum Regina, Regis Athaulphi uxor; ne videlicet quicquam fratri, Ravennæ residenti, cederet in sublimanda Martyris Levitæ gloria. Quocirca Joseph Ripamontius, Scalensis Canonicus, chronographusque Mediolanensis apud Grævium tom. II. antiquit. part. 2. pag. 787. de hac agens Placidiana immutatione Delubri, scribit: *Laurentium Martyrem ea in sede Christiana religio venerari constituit*. Et quæ larga divitiarum profusione prisca gentilium vanitas pro suo conficto numine ibidem gesserat, ampliori veræ devotionis studio succedentes Longobardorum Reges, in Martyris honorem expensis Regalibus superare contenderunt ad ejusdem consecrati Fanis splendidissimum ornamentum, & cultum. Opus istud ædificaverat olim ingentibus prorsus sumtibus III. sæculo Maximianus Imperator, sævissimi Diocletiani Cæsaris in Imperio collega, cujus Herculei templi superbiam post annos centum convertit Augusta Galla Placidia in præcipuum Laurentianæ gloriæ argumentum. Quo Longobardi Reges instructi exemplo, dum Mediolani ad bis centum, & amplius regnarunt annos, supervacuam Romæ in colendis idolis Imperatorum veterum liberalitatem in sacra illa exornanda Æde vincere boni æmulatores perpetuo conati sunt. Dolendum tamen valde, quod magnificentissimum istud Templum fortuito igne in Mediolani urbe succenso, miserrime XI. sæculo conflagaverit, absumto & torrefacto, quicquid Placidiæ, ac subsequentium Regum opibus, artificumque certamine inclytum ibi erat ac celebre, nudis remanentibus ingentis molis parietibus.

11. Idem Ripamontius apud citatum Grævium in Thes. antiquit. tom.4. part.1. pag.208. Arnulfum scriptorem adducit, qui tempore Mediolanensis incendii vivebat, nimirum anno Christi 1071., quique lib. 3. de eodem adnotavit incendio lacrymis potius quam atramento hæc, quæ sequuntur: *O quæ, & qualia domorum ædificia quamque decora combusta sunt mœnia! de quibus omnibus vix superfuit præter parietinas quaslibet vel titio minimus. Sed quod est omni damno deterius, plures Sanctorum crematæ sunt Basilicæ in Urbe, & extra. Sanctus quoque Laurentius vivæ carnis olim cruciatus incendio, iterum se flammis permisit exuri. Cujus speciosissima omnium adeo fuit Ecclesia, ut relatu difficile videatur, quæ fuerint, lignorum, lapidumque sculpturæ, eorumque intrinsecus impaginatæ juncturæ suis columnis cum basibus: tribunalia quoque per gyrum, ac desuper tegens musivum universa. O Templum cui nullum in mundo simile! &c.* Recte demiratus est idem Arnulfus, quod tale, tantomque Templum Martyr, ignium victor, flammis cum ceteris sacris, profanisque domibus concremari permiserit; optime sciens eruditus historicus, solitum sæpe fuisse Sanctum Laurentium ædes sibi erectas ab incendiis immunes servare. Veruntamen funestum id fuit indicium, quod tres post annos tota pene civitas Mediolanensis ob popularium criminum acerbitatem ignis pabulum fieri debebat. Anno siquidem 1075. feria secunda hebdomadæ sanctæ, novo exorto incendio, ut idem refert auctor, experta est urbs miseranda, *quam sit horrendum incidere in manus Dei viventis*. Subdirque: *Hanc peccata nostra meruerunt ærumnam, quoniam Sancti Spiritus offendimus in nostro felle columbam*. Incensa sunt autem omnia fere cum ipsa urbe templa, inter quæ potissimum & cathedrale, sanctissimæ Dei Genetrici dicatum, Fanum. Quas ob calamitates Uvido, Mediolanensis Antistes, in amaritudine animæ suæ supremum vitæ diem clausit.

12. Urbe autem postea refecta, relatum magnificum Templum restauratum ac cultum fuit, quo meliori fieri potuit modo: uti colligitur ex S. Bernardi vita. Nam sanctus hic Abbas post annos sexaginta, ab incendii diebus elapsos, nimirum 1134. soluto Pisis Concilio, Mediolanumque veniens, hospitatos fuit a Laurentianis Canonicis in ædibus ejusdem Basilicæ jam refectæ. Hinc commemoratus supra Ripamontius pag. 278. scribit: *Innumera sunt miracula, quæ ipse tota passim urbe*, Mediolani, *& præsertim ubi hospitabatur, operatus fuit*. Quare, mortuo tum Mediolanensi Antistite, Populus, ut haberet Abbatem illum admirabilem in Archiepiscopum, Landulpho teste, *Ad Ecclesiam S. Laurentii, in qua erat hospitatus, cum hymnis, & laudibus cucurrit. Cui Bernardus respondit: Ego in crastinum ascendam palafretum meum, & si me extra vos portaverit, non ero vobis, quod petitis*. Atque ita Mediolano discessit. Porro, quod attinet ad ejusdem Basilicæ restaurationem sancti Caroli Borromæi ætate, narrandum alibi reservamus; quum de Martyris Templis, sanctorum opera erectis, vel restauratis, sermo erit. Heic adjicere sufficiat: Tanto in honore habitum fuerit istud Martyris Fanum, ut complures sancti Mediolanenses Archipræsules in eo sepulcrum delegerint: sicut advertit Ughellus, in Mediolanensibus Archiepiscopis, scribens: *Sancti Laurentii Majoris Ecclesia est Basilica ex primariis*,

riit. *In ea requiescunt corpora Sanctorum Eusebii, Eustorgii, & Thomæ Antistitum Mediolanensium. Hic jacent corpora Sanctorum Theodori, & unius ex Innocentibus. Duodecim ibi sunt Canonici, qui divinis ministrant cum Præposito, & Archipresbytero.* Sanctus hic *Thomas* Episcopus, ab Ughello notatus, ille est, qui anno 770. Carolum magnum ferreo diademate in Longobardorum Regem Mediolani coronavit; & Pipinum etiam ejus filium Regia insignivit corona. Vir fuit innocentis vitæ, qui obiit in Domino circa annum 783. Celebris hujus Ecclesiæ Archipresbyter fuit Anselmus IV., Archiepiscopalem qui ascendit Mediolanensem cathedram sæculo xi. Is sacrum instituit prædicare cruciatæ bellum; conscripsit, & cruce signavit quinquaginta millia Longobardorum militum, trajecitque cum eis & ipse in Syriam: Christianusque exercitus, Duce Gothifrido, expugnatis Saracenorum præsidiis, victor Jerosolymorum Urbem est ingressus anno Christi 1099. idibus Julii.

13. Quoniam vero de Imperiali Mersburgensi Templo in Germania, Martyris nomini dedicato ab Othone I., ac de manu infidelium per Henricum I. vindicato, satis egimus sub capite hujus libri de Ecclesiis cathedralibus; expedit, in Galliam transeamus; ubi Carolus magnus Cæsar, a Bituricensi Archiepiscopo sancto Davide ac istius suffraganeo Claromontensi Præsule sancto Asclepio exoratus (inquit Labbæus in nova Bibliotheca ex anecdotis mss. edita) celebrem Bituris extruxit Ecclesiam in sancti Laurentii honorem, illustrium feminarum coædificato Parthenone Virginum. Eoque in ædificio Ludovicus pius, tum Aquitaniæ Rex, Patris sui Caroli cooperator extitit, ut opus omni Regia munificentia compleretur; quemadmodum absolvit: posthæc salutatus Romanorum Imperator, patre defuncto. Super fulgidam hujus sacræ Imperialis Ædis supellectilem in maximum venire debet censum, quod præfati Antistites sancti, apud Carolum magnum Laurentianæ gloriæ promotores, atque, ut notat ipse Labbæus, *multa sanctitate conspicui*, propria corpora sepeliri mandaverint eo loci; suam eligentes requiem sub Levitæ sanctissimi patrociniis, secundum illam partem, quam relinquebant in terris; dum secundum spiritualem substantiam, ad æternam ejusdem gloriosissimi Martyris societatem adspirabant, quam feliciter sunt assequuti. Obiter heic adnotamus; inter Imperatores Gallicæ nationis, qui nono sæculo floruerunt, recensendos esse Levitæ beatissimi obsequiis addictos tum laudatum Ludovicum Pium, qui ad Imperii culmen elevatus, in suam recepit tutelam Vernoduprensem illius Basilicam cum cœnobio, ut ex ejus patet diplomate, quod Mabillonius affert; tum Carolum II. nuncupatum Calvum, qui S. Laurentii & Andeoli Fanum suo cum Monasterio, in Bisuldensi comitatu positum, multarum possessionum, ac jurium magni momenti donatione largiter opibus & honoribus auxit: sicut in donationis ejus instrumento videre licet sub datum III. Idus Aprilis anno Domini 872. Consule cit. Mabillonium.

14. Alfredus Angliæ Rex, quum Anglo-Saxonum sceptrum suscepisset anno 872., ut religionem, ac pietatem simul cum litterarum studiis in eandem Britanniam adveheret, probos, doctosque viros ex Gallia vocavit ad se; in quibus fuit Joannes (ut putat Mabillonius) monachus Corbejensis, vir acerrimi ingenii, & in omnibus Ecclesiasticis disciplinis litteratoriæ artis eruditissimus, sanctisque moribus refertus. Rex autem in loco, quem Joannes elegit *Æthelingueg* appellato, Templum erexit sub titulo Sancti Laurentii Martyris; apud quod cœnobium Monachorum extruxit, ut illud Joannes fratribus repleret ad sui placitum. Magna enim eum Princeps potestate munivit, & honoravit, primumque Monasterii Regalis Abbatem definivit, sicut in ipsius vita Episcopus Afferus, illis vivens diebus, scriptis mandavit. Locus vero ille, a Joanne delectus ob amorem solitudinis, paludosus erat, intrasmeabilibus aquis undique cinctus, ut nullo modo illuc accedere quisquam posset, nisi aut per unum transitet pontem inter duas arces ædificatum, unde operose prolongabatur via, aut per aspera pergeret saxa non absque gravi labore. Ibi se recipiens Joannes, Monachos diversi generis congregavit: cui Rex etiam ex Gallia multos pueros quæsitos tradidit instruendos. Porro, temporis labente cursu, quo vir sanctus, & doctus Altissimo deservierat sub nostri beatissimi Martyris protectione, dies eruditioni tribuens Monachorum cum in eorum moribus informandis, tum in scientiis communicandis, noctes vero meditationibus, & orationibus (quarum caussa, quum fratres somno se concederent, ipse clam descendebat in Templum intempesta nocte, atque ad altare beati Martyris in genua provolutus, ferventes Deo preces fundebat) meritis tandem ejus, intercedente Levita Laurentio, ingens martyrii donum præparavit Deus.

15. Factum sic contigit. Duo ex ipsis Monachis sacerdos unus, diaconus alter Gallicæ nationis, diabolico instinctu perciti, sanctam viri disciplinam sustinere neutiquam valentes, excogitarunt pretiosum illum Abbatem de medio tollere. Conscii siquidem dierum processu, quod vir sanctus sub horis nocturnæ quietis in Templum Domini oraturus descenderet, duos generis sui gallici sicarios, pretio conductos, nocte quadam introduxerunt latenter in Eccle-

Ecclesiam, ubi absconditi, exspectarent Abbatis adventum, eumque orantem, vulneribus affectum, interimerent. Venit Joannes more solito circa noctis dimidium in Templum, ibique ad aram S.Laurentii procumbens in genua, ut orationi operam daret, ecce sentit armatorum strepitum, adversum se accedentium; putansque grassatores esse tartareos spiritus, clamare alta cepit voce. *Non homines esse*, *sed dæmones in templo*. At viri dolosi super eum irruentes, crudelibus confecerunt plagis, apertisque valvis Ecclesiæ sese fugæ dederunt. Ad relatas venerabilis Abbatis voces quidam ex fratribus, proximam habens cellam Templo, expergefactus, e strato surrexit; advocatisque fratribus, accesserunt omnes ad Ecclesiam, inter quos & illi duo sacrilegi proditores, qui cum ceteris Monachis lacrymas affectabant ob tanti Patris necem: cujus corpus, celebratis subsequenti die sacris mysteriis & officiis, humili sepultura condidere. Veruntamen Levita Laurentius tantum facinus neutiquam impune abire permisit; sed apud Deum institit contra Templi sui profanatores, clamanre una secum viri justi sanguine. Quodque impii fecerunt in tenebris, ad lucem cognitionis publicæ venir; captisque vagabundis latrunculis, eorumque conductoribus Monachis detectis, perpetrati sacrilegii pœnam omnes luerunt, cunctis reis turpissima morte punitis, regnante adhuc, ut conjicimus, Alfredo Rege, qui supervixit usque ad annum 900. Interemti denique servi sui sanctitatem Deus in obscuris latere non sinens, multis noctibus splendescere fecit lucem igneam super loculum, in quo Martyris corpus sepultum erat. Quo portento, a Monachis pluries viso, summo eum honore idem corpus elevatum de loco humili, ad decentiorem translatum fuit, parique cultu est a fratribus Joannes habitus, ac sanctus Adhelmus, Episcopus Sciraburnensis. Ob unitatem postmodum nominis confusa fuere acta istius Joannis Æthelingensis Abbatis cum illis Joannis sophistæ Scoti, sive Scotti, qui a pueris, quos erudiebat, dilaniandus traditus fuit circa annum 886. Scotico is genere ortus est; ille, de quo egimus, Gallico, ut ex ejus scriptore coævo liquet, advertitque Mabillonins ad annum Christi 895., quo circiter est affectus martyrio. Ejusdemque confusionis caussa Wartonus in Britannia sacra, quæ Scoti erant, Æthelingensi tribuit; ex minus erudita inscriptione posteriorum temporum errarum ebibens.

16. Ecclesiæ autem sæculo X. supremus tum Capuæ Princeps Landenulphus cum Matre Alvara Sancti Laurentii Aversanam Basilicam ædificavit. Is enim Capuæ regnavit ab anno 982. ad 993. Ejusdemque Principis fundatoris caussa illa Ecclesia declarata fuit anno 986. immunis a jurisdictione Archiepiscopi Capuani, qui eam sibi subjicere contendebat. S. Aldemanus, de quo Bollandiani agunt ad diem 24. Martii, eodem concesso Templo Benedictini Ordinis Patribus, ipsius loci Abbas sedir, eandemque Basilicam suæ sanctitatis splendoribus illustravit. Nec minus claritatis accepit a relato serenissimo Fundatore, qui Levitæ Martyri peculiariter addictus, moriens, sanctimoniæque odore fragrans, corpus suum ibi voluit tumulatum. Ubi & claudus, quum orasset, inclinato capite ad sepulcrum, somno correptus, ut evigilavit, ab omni se liberum infirmitate deprehendit, basibus consolidatis & plantis. Vide Ughellum in Episcopis Capuanis. Circa hæc fortasse tempora Virginum Parthenium, S. Laurentii nomine decoratum, ab Amalphitanis Ducibus erectum fuit. De quo Henricus Brenchmannus in Dissert. de Amalphitana Republica sermonem habet. Cujusque privilegiorum instrumentum, a Rogerio Comite editum, citat Julius Cæsar Capacius apud Grævium tom. IX. part.4. Hist. Neapol. lib. I. cap. 13. Sub ejusdem Rogerii Filio, Siciliæ ultra Farum tandem Rege, vel sub istius in Regali sede successoribus sanctissimi Martyris sacra Regia hospitalis Ædes in agro Cephalæ, Agrigentinæ Diœceseos erecta est: Cujus rector ad nominationem Regis eligitur, coram Pirrho in Sicilia sacra: qui & adnotat, in tabulis Agrigentinæ Ecclesiæ legi, Friderici secundi Imperatoris tempore, quo is Siciliæ Rex fuit, Goffridum, Imperialis cappellæ clericum, commemorati loci Rectorem designatum fuisse. Dispositione pariter ejusdem Imperatoris, statuti reperiuntur confines territorii, ad eandem Laurentianam Ædem pertinentes. Sunt & alia sacra loca sub eodem Martyris titulo in præfato Siciliæ Regno a jurisdictione Ordinarii exemta Regiæque institutionis, quæ brevitatis gratia præterimus.

17. Sæculo XII., Boleslao III. in Polonia regnante, istius expensis erectum fuit in Calissiensis Palatinatu magnificentissimum Sancti Laurentii Templum in urbe *Kalitz*, sive, ut alii scribunt, *Calitz*, quæ caput est ejusdem Palatinatus, unde is *Calissiensis* accipit nomen. Hæc una est Basilica ex XXVII., quas idem Rex construxit post reditum ex Daniæ Regno, quo loci accesserat, audita morte Henrici IV. Danorum Regis, (quæ contigit anno 1137.) cujus ingentes relictas accepit Boleslaus opes, adjuncto sibi viæ Comite Petro Skrizinensi ex primoribus aulæ suæ Regiæ: qui & particeps factus inenarrabilis illius thesauri, multis sumtibus Abbatiam fundavit; eam adjiciens relato S.Laurentii Fano in *Kalitz*, uti meminimus in Cap. de Laurentianis Abbatiis. Hinc est, quod Duglossius, Cracoviensis Canonicus, inter recentiores Scriptores de

de mira hujus operis fundatione agens, nulla de Rege Boleslao mentione facta, uni Comiti Petro Skrizinensi eam structuram attribuere videtur. Veruntamen Polonorum vetustum chronicon de eodem Petro solum narrat, quod Ecclesias magnifice constructas, & sumtuose provisas (quas inter distincte connumerat duas nostri Martyris, nimirum in *Kalitz*, & in *Casimiria* (de qua posteriori quippiam infra dicemus) solum, inquam, narrat, quod eas *plurimum auxerit*, non item *fundaverit*. Et aliud est loqui de auctis templorum divitiis, aliud de iis constructis, vel de cœnobiorum adjacentium fundatione, uti fuit illa, quam Petrus præstitit apud sanctum Laurentium in *Kalitz*, post ædificatum ibi a Boleslao Fanum; quod fortasse etiam idem Comes Skrizinensis divitiis auxit ultra fundatam a se Abbatiam. Miros porro credimus factos a Boleslao sumtus ad illius spectabilis Basilicæ constructionem, caussa celeberrimæ Victoriæ; quam, implorata S. Laurentii ope, retulerat ex Pomeranis ac Prutenis hostibus, in sui Regni confiniis existentibus, ac sæpe ditionem suam infestantibus. De quo bello, ac triumpho ipsius Boleslai acturi sumus in hac tertia operis Parte Libro III. cap. 3. ubi de ceteris nostri sancti Mirabilibus sermonem habebimus; ne ob rei narrandæ prolixitatem ab instituto præsenti nimium discedere videamur. In grati quocirca animi monumentum egregio ac eximio Benefactori suo Levitæ sanctissimo celeberrimum commemoratum posuit Boleslaus Templum ad perpetuam rei memoriam circa Christi annum MCCXXXIX. Tribus ferme annis postquam a conversione Pomeranorum inde Bambergam redierat sanctus Otho Episcopus ejusdem urbis: qui ad instantiam Boleslai, Henrico V. Imperatore annuente, missus illuc fuerat ab Honorio secundo Pontifice Maximo ad illorum idololatrarum conversionem, eorundemque animarum salutem: sicuti re ipsa contigit, unius anni paucorumque mensium spatio. Eodemque anno 1139. mors incidit laudati Boleslai postquam is regnasset annos XXXVII., sive a tertio sæculi XII. anno ad præfatum tricesimum.

18. De Basilica demum S. Laurentii Martyris in *Casimiria*, quam idem supremus Poloniæ Princeps erexit per idem ferme tempus, quo alteram excitavit in *Kalitz*, parum est valde, quod addere possumus, ob scriptorum inopiam de illa tractantium. Solum enim novimus, Regium hoc pium opus existere in Palatinatu Lublinensi Poloniæ superioris, confinia tribuente ab Oriente Palatinatui Cracoviensi. Urbs in qua Laurentianum idem Fanum erectum fuit, Polonis & Germanis dicitur *Kaziemierts*, lota flumine *Weixel*. Nobis autem *Casimiria*: cujus animarum cura apud eandem resedit Regalem Basilicam ad tempora usque Casimiri III., qui cognomento dictus est *Magnus*, floruitque sæculo XIV. Istius Principis voluntate, translato Parochiali officio inde ad Ecclesiam Corporis Christi ejusdem Urbis circa Christi ann. 1341. quandoquidem Rex decrevit erigere apud laudatum Regium Sancti Laurentii Templum in decorem & culturam totius Regni Poloniæ conspicuam litteratorum Universitatem. Qua de caussa Polonicum inquit Chronicon de commemorato Rege: *Extruxit Cameras, lectoria lapideo muro pro habitatione, & lectionibus doctorum & magistrorum novæ Universitatis. Missisque nunciis in Avenionem ad Urbanum Papam Quintum, hujusmodi fundationem a Sede Apostolica admitti obtinuit*. At eodem Principe Parca intercepto, res infecta remansit.

19. Apud Nicolaum Harpsfeldium in Ecclesiastica historia Anglicana complurimas observavimus Ecclesias sub titulo *S. Laurentii Martyris* in Britannia erectas; quemadmodum videre licet in taxa Henrici VIII., qui semetipsum constituit Pontificem Maximum in Angliæ Regno, Ecclesias omnes sibi faciens sub tributo; verum cujusnam fuerint conditionis Laurentiana præfata templa diebus illis, queis ibidem florebat Orthodoxa Religio, & an ab antiquis fundata Regibus Britannicis, opportunos ad rem scriptores, qui talia edisserant, invenire nequivimus. Dumtaxat addimus Prioratum Æquestris Ordinis Crucigerorum in Hibernia, Comitatus de *Louth*, nomine S. Laurentii pariter insignitum, juxta Droghedam: de quo Waræus in Antiquitatibus Hiberniæ, cap. XXVI. de cœnobiis illius Regni agens, nullatenus commemorati conditionem edisserit; servat enim, ut in reliquis, compendii legem, nude contentus apponere, quod a Prætore, ac Universitate Droghedensi opus constructum fuerit; tacens, num etiam Regio jussu id factum, ejusque interveniente liberalitate? Scimus unice, urbem istam inter insigniores Regni Baudrandum enumerare sub verbo *Hibernia*. Ab Oriente Oceano, a meridie Boando adluitur flumine. Ecclesia vero Laurentiana, si a suis exordiis ad Militares Equites Crucigeros pertinuit, qui cum Teutonicis communicaverint alba veste, ac nigra ornati cruce (ad Templariorum discrimen, qui rubra utebantur) incompertum habemus. Licet ex iis inferri solum posset, quod Ædes sacra prope finem duodecimi sæculi fundata fuerit. Etenim a Celestino III. idem Ordo confirmatus legitur anno 1198. regnante in Anglia Ricardo I.

20. Sæculo XIII. post annum 65. Carolus Princeps Andegavensis, hujus nominis primus Neapolis & Siciliæ Rex, Neapolitana in Metropoli Regale S. Laurentii Templum ædificavit

vit ea, qua par erat, Regia magnificentia: quod & muneribus non imparibus Carolus II., ejus filius, decoravit. Hujus Basilicæ lateribus adjecta fuere Senatorum domus, & Fratrum Minorum Conventualium cœnobium, quorum centenarium excedentium numerum alendorum est administratio sacrorum in Templo: quemadmodum in veteri priori Ecclesia illorum id erat muneris ex concessione Friderici II. Imperatoris, & Neapolis Regis: quam regiam donationem Gregorius Papa IX. confirmavit sub datum 1235., juxta Bullarium Fratrum Minorum recenter editum. Regia istius Caroli II. proles fuit S. Ludovicus Episcopus Tolosanus, qui a Bonifacio Papa VIII. ad Tolosanam vocatus infulam; quod, suscepto sacerdotali ordine, jura Regni Roberto Fratri dimiserat; consecrari non se permisit, nisi prius eorundem Minorum Fratrum indutus habitu, votum, quo se olim obstrinxerat, exsolveret, profitendi, scilicet regulam ipsorum: quod & perfecit in manibus Ministri Generalis Ordinis, tum Joannis de Muro, in vigilia Nativitatis Domini anno 1296. Quanta porro esset avita pietate addictus cultui S. Laurentii Martyris, abunde ipsemet paullo ante mortis suæ horam ostendit. Nam die 19. Augusti anno 1297. ultimam suam in testamento exprimens voluntatem, vasa argentea, & alia pretiosa supellectilis suæ reliquit (verbis loquamur ipsius conditi testamenti) *ad construendam unam Cappellam in servitium domus Episcopalis Tolosæ in honorem Sancti Laurentii Martyris*. At si hæc præstitit in Martyris honorem, qui vix exegerat annos in Episcopatu duos cum dimidio; quid putamus, in ejus gloriam facturus fuisset, si non vitæ suæ anno 23., sed senex, & plenus dierum hinc migrasset ad Christum? Magnum profecto exemplum factus est omnibus ad dignoscendum, quam intersit animæ fidelis Sanctum Laurentium habere Patronum; exemplum quum sit illud beati Juvenis, Juvenis & Episcopi, apud Deum tanti meriti, quo refulserit post mortem duodecim mortuorum suscitator mirificus; præter cæcos, surdos, claudos, mutos, paralyticos, hydropicos, aliosque diversi generis infirmos repente curatos; adeo ut funus ejus in Ecclesia Fratrum Minorum Massiliæ honorifice curatum fuerit festivo gaudio lacrymis mixto, ita sublimiter mirificante Domino Sanctum suum.

21. Sed, ut redeamus ad Regale magnificum S. Laurentii Templum Neapolitanæ urbis, reor indicare sufficiet, quæ a Marco Antonio Surgente breviter narrantur in sua illustrata Neapoli apud Grævium tom. IX. part. 3. & 4. num. 24. „ Est ingens, inquit, & magnificum „ Gallorum opus hoc Templum, in cujus turri „ (vulgo campanile) comitia generalia celebrantur. Ibi tribunalia civitatis erecta: ad „ cujus tintinnabuli signum cives, quod indicitur, exequuntur. Super ostium hujus Tem„ pli in interiori parte ad memoriam nostram „ pependit deauratus currus, quo Alphonsus, „ Aragonum Rex, publica lætitia, triumphan„ tium more, per universam urbem vectus „ fuit, quum ipsius dominio fuit potitus. Li„ cet tandem injuria temporum corrosus, in „ frusta deciderit. Arcus, qui transversam „ templi partem sustinet, tantæ est magnitu„ dinis, ut ejus diameter ad pedes plus mi„ nusve sexaginta porrigatur. Et nu.41. addit: „ conditur ea in Ecclesia corpus Innocentii IV. „ Pont. Max. qui primus Cardinales purpureo „ insignivit galero. Plures & serenissimi Princi„ pes in eodem templo tumulati sunt; quaedo„ quidem ibi est Regum sepulcrum. Ipsa de„ mum Basilica a Ladislao circa finem sæc. XIV. „ vel initium XV. & a Margarita ejus Matre, „ aliisque Regibus, Regumque filiis beneficiis „ ampliata est, ut ex regiis diplomatibus, quæ „ in ejus archivio adservantur, & ex inscriptio„ nibus vetustis, ac scriptorum historiis liquet. „ Quo loci & cineres totius fere Neapolitanæ „ nobilitatis conditi requiescunt „. Colitur ibidem corpus beati Augustini Assisiatis, qui primus Minister Neapolitanæ Minorum Fratrum Provinciæ, animam vidit S. Francisci eo die, quo is obiit, ad cælos evolantem. Venerationi quoque est apud Populum beatus Bartholomæus Agricola, cujus tumulus multis tabellis, & votis distinguitur exornatus.

22. Eodem hoc sæculo Jacobus I., Aragoniæ Rex, Oscæ in Hispania Regale Templum erexit ad ampliorem Sancti Laurentii Martyris cultum ante annum 1275., duplici gravi motus caussa, nimirum & quia ex Oscensi hac Urbe ortus fuerit magnus idem Ecclesiæ geotium Sol, & quia Petrus I., ejus Pater, memorabilem sub eadem urbe Osca de Mauris victoriam reportavit, ex ipsa civitate depellens eos, qui occupaverant illam a multis sæculis, ut notavimus lib. I. act. cap. 2. num. 16., Victoriarum utique Sancto auxiliante. Ferdinandus Rex Castellæ IV. & Aragoniæ II. appellatus *Catholicus*, post annum 1479. Ecclesiæ presbyterium, aramque maximam fulgidis marmoribus exornavit. Totius vero Hispaniæ, ac Lusitaniæ Rex Philippus hujus nominis II., plurima sibi lata occasione, donis multiplicibus, Regali magnificentia dignis, idem ditavit Templum: quod sæculo XVII. a fundamentis reædificatum est. In cujus recenti structura, quæ acciderunt mira referemus lib. 3. in cap. *De ceteris nostri Sancti prodigiis*. Ædes sacra tribus distinguitur alis, campanariam habet turrem, quatuor tenentem tintinnabula, duo ingentia, quorum

rum maximum edit sonum valde reboantem. Secretarium Ecclesiæ complurimis pretiosis instructum est ornamentis. Ampla est ex argento custodia, in qua reservatur augustissimum Eucharistiæ Sacramentum, item duas possidet argenteas lampades, pensantes singulas unceas octoginta, nec non candelabra, cruces, aliaque sacra utensilia, præsertim argenteam Sancti statuam, in qua opere anaglyptico acta passionis sacratissimi Martyris ingeniose nimis super ejus dalmaticam ad istius ornatum discernuntur exculpta: vultus autem ejus ingentem lætitiam præ se fert. Novem ibidem sunt Confraternitates erectæ, quarum potissima gaudet titulo *Sancti Laurentii*. Quotidianis vero sacris inserviunt Canonici duodecim cum sex Cappellanis. Maxima denique totius urbis pompa diei x. Augusti festum agitur; sollemnissima etenim quot annis omnium ordinum indicitur a cathedrali fano supplicatio, ad hanc paræcialem veniens Ecclesiam grandi apparatu, æqualique ritu, quo eo loci peragitur altera in festo corporis Christi. Cathedrale Templum nomen habet: *JESUS NAZARENUS*: apud cujus aram maximam quasi luminare majus, & luminare minus elucent in positis imaginibus gloriosissimi Ecclesiæ Martyres concives Laurentius & Vincentius ad immortalem illius gentis gloriam. Desumsimus ista ex Francisco Ainsa in opere a se edito dialectus Hispanici *de Urbe Oscensi*.

23. In Hungariæ Regno xiv. sæculo Carolus Rex Frarres S. Pauli primi Eremitæ, nuper tum institutos, benigne suscipiens apud Budam, Regum sedem eo temporis, adsignavit eis Ecclesiam Sancti Laurentii Martyris, in Claromonte constructam. Qui mons uno distat a Buda milliari, ubi & regale curavit cœnobium exædificare regia vere munificentia; tantæque capacitatis, ut in Gamansii codice, a Bollandistis relato post vitam ejusdem S. Pauli, dicatur, egregia Monachorum turba illud incoluerit; atque (ut ab ipsius Religionis Fratribus accepimus) ascenderit turba eadem ad numerum quingentorum Cœnobitarum. Adeo vero magnificum erat templum diebus Ludovici post Patrem Carolum regnantis ab anno 43. ad 85. ejusdem sæculi, ut, obtento a Venetis corpore laudati Sancti Pauli, juxta concordata pacis inter Hungaros ac Venetorum Rempublicam, eodem referente Gamansio, inter omnia regiæ urbis templa existimatum fuerit dignius a Rege cum majorum Regni consilio, in quo reconderetur idem S. Pauli corpus. Tum Demetrius, S. R. E. tit. SS. IV. Coronatorum Cardinalis, & Otergoviensis Ecclesiæ Gubernator perpetuus, Apostolicæ Sedis legatus, ac supremus aulæ Regiæ Cancellarius, accitis illuc Regni Episcopis, urbisque sæculari, & regulari Clero, ingenti concurrente populorum multitudine, *supradictas reliquias* (inquit Gamansius) *de Cappella Regia*, (sive palatina) *in Ecclesiam pretiosi Martyris Christi Laurentii transtulit, & collocavit*. Acta sunt hæc anno Domini 1381. Inde Laurentiana eadem Ecclesia caput & mater est habita omnium Monasteriorum ejusdem Ordinis in vasto Hungariæ Regno; quas domos auxit idem Rex Ludovicus. Vide Ranzanum in Epitome rerum Hungaricarum.

24. Ducalis Florentina S. Laurentii Ecclesia, quæ, priori ejusdem nominis labascente, quam S. Juliana sæculo iv. fundaverat (ut fusius dicemus cap. sequenti *De aliis Beati Martyris templis, opera Sanctorum hominum erectis*) a fundamentis iterum revocata fuit sæculo xv. nempe anno 1425. magnificis expensis Cosmi de Medicis: ex cujus Fratre Laurentio deinde processit magnorum Ducum Etruriæ familia sæculo xvi., quorum primus fuit Cosmus Medices, Florentiæ Princeps declaratus, ætatis quum esset annorum 18., agente Innocentio Card. Cybo, Leonis X. Sororis filio, anno 1537.. Quem Cosmum postea Sanctus Pius V. Pont. Max. tit. auxit *Magni Ducis Etruriæ*, Regia corona ei dono missa 1569., qua ipse ejusque successores uterentur. Constit. 88. Tum sacra illa Martyris Basilica, uti juris regii, clarescere cepit, ac sanctissimi Levitæ honos postremis hisce sæculis a supremis Tusciæ Principibus renovari visus est. Leo X. & Clemens VII., ex eadem familia Pontifices Maximi, ad ejusdem Templi decorem promovendum adjecerunt animum. Leo namque X. amplissimis illud cumulavit privilegiis; Clemens autem insignibus Sanctorum reliquiis venerabile reddidit. Ibi Canonicorum resplendet collegium, cujus Prior in perpetuum sacra infula redimitur. Ad hanc dignitatem ex Ecclesiæ cathedralis canonico transiit currenti sæculo Joseph Martellus nobilis Florentinus, qui postea ipsius urbis Archiepiscopus renuntiatus fuit, ordine LXXVIII. Vid. in addit. ad Ughell. tom. 3. edit. Venet. Ferdinandus Etruscorum magnus Dux, qui a Cosmo tertius regnavit, celeberrimum illi ædificare cepit sacellum pro sepulcreto magnorum Ducum. De quo laudatus Ughellus scribit: *Si ad fastigium perduci aliquando contingat, futurum est, ut pro octavo mundi miraculo habeatur*. Subditque: *Nec minus decoris eidem Ecclesiæ confert antiquum priscorum Mediceorum Sacellum, in quo Bonarotæ signa, statuæque divinæ spectantur, quæ auro, omnibusque ex indico solo pretiosis lapillis præponderare videntur*. Regali quoque munificentia iidem Principes amplas construxerunt ædes, eidem adhærentes Basilicæ, quas inhabitant relati Canonici cum numerosissimo

Clero, ut locus sacer expedite, omnique observantiæ splendore Divinis excolatur officiis. Maximilianus Misson in itinerario Italico de hoc Ducali agit Laurentiano Templo part. 2. pag. 156., testaturque magnæ molis esse, ac divitiis admodum honestari; imparem se dicens ad describendam calamo magnificentiam ejus. Morte Joannis Gastonis, ultimi ex Mediceorum familia magni Ducis, anno 1737. sine prole decedentis, ob successoris Francisci I. Imperatoris absentiam celebre illud opus magnam incurrisse jacturam videbatur; sed postremis hisce diebus decori Ecclesiæ suæ Martyr augustus, qui a Ven. Ruperto appellatur *decus Romani Imperii*, inde satis pruvidisse censetur, nimirum serenissimi Leopoldi ejusdem Cæsaris filii, ac magni Ducis Tusciæ illuc accessu anno 1765., quem Deus in longa tempora servet incolumem ad prosequutionem tanti operis in Sancti Levitæ honorem: cujus eo loci gloriam in dies magis ac magis novus idem Princeps valeat illustrare.

25. Expulsis ab Insula Melitensi Saracenis circa Domini annum 1090., Parochiale S. Laurentii Fanum eodem ferme tempore, quo cathedralis Ecclesia in urbe veteri, ædificatum fuit in civitate, quæ nunc *Victoriosa* dicitur, uti habet commendator Abela in sua Melita illustrata lib. 3. Notitia 4. De Eccl. Paroc. Melit. Ideo inter universas illius Insulæ Ecclesias post cathedralem primum obtinet honorem; ejusque Parochus notabilibus est insignitus privilegiis. Majorem porro, ac supremam ibidem Templum ipsum dignitatem est assequutum, quum Melita Caroli V. Imperatoris diplomate in dominium venit Religionis Equitum Hospitalitatis S. Joannis Baptistæ, teste Pirrho in not. VII. Eccl. Melit. Ut enim Melitam appulit Magnus Magister Jerosolymitani Ordinis Equestris Liladamus die mercurii 26. Octobris anno 1530., subsequenti mense, Novembris die 13., sollemnem, more supremorum Principum, Victoriosæ urbis ingressum instituens, magno Equitum prædictorum Conventu, ac Canonicorum capitulo, copiosoque sæculari, & Regulari Clero, ac urbium Insulæ Magistratibus communi plausu & lætitiæ significationibus exceptus, præfatam Sancti Laurentii Ecclesiam declaravit Conventualem, & Metropolitanam totius Equestris Instituti, quæ sic honorificata permansit usque ad annum 1578., quo, nova ædificata *Valeta* urbe, translataque Magni Magistri illuc sede, fanum S. Joannis erectum est; sub cujus titulo Equestris militat Ordo. Prætereundum tamen minime ducimus, quod per ea tempora, queis sub patrociniis S. Laurentii confidebat peculiariter in suo capite ac magna curia Melitensis Religio, anno nimirum 1565. Insula valido Solimani Turcarum Imperatoris exercitu obsessa, institutisque ad eandem Ecclesiam Laurentianam communibus Fidelium precibus, ac tanti Martyris suffragio roboratis, Turcarum obsidio soluta est, die quartæ feriæ, eidem Martyri Laurentio (ut alibi diximus) perpetuo sacra, in quam eo anno incidit lux duodecima Septembris. Viperanus quoque apud Spondanum sub dicto anno ex auditu refert num. XI., Ipsos obsessores Insulæ Muhammedanos fassos esse, vidisse per aera conflictus tempore interdum illustrem feminam in albis vestibus, interdum Silvestrem hominem indutum pellibus, interdum Columbam candentem, quorum intuitu timore nimio percellebantur. Quare nos haud incongrue, sicut in muliere sanctam Virginem, & in Silvestri viro, S. Joannem Ordinis titularem, intelligimus; ita in candentis Columbæ forma igneum Levitam castissimum indicatum interpretamur, uti loci Patronum; cujus & Ecclesia caput tum erat militaris Ordinis. Quemadmodum & ipsa urbs liberata, (quæ exinde *victoriosæ* nomen obtinuit) merito quot annis die x. Augusti eodem magno in præliis Victori libertatis suæ gratiam refert acceptam; ipsius statuam sollemni pompa circumducens totius Cleri supplicatione, ingentique populorum concursu, exoneratis etiam in ejus honorem & gloriam tormentis propugnaculorum bellicis.

26. Taurini Ducalis est Ecclesia S. Laurentii, teste Pingonio in chronicis, Victorio Amedeo, Sardiniæ Regi, ac Sabaudiæ Duci inscriptis apud Grævium tom. IX. Thesaur. antiquit. part. v. Emmanuel namque Philibertus, Caroli V. Imperatoris nepos, & Sabaudiæ Dux, qui cum Philippo II. Hispaniarum Rege particeps fuit victoriæ San quintineæ anno 1557., obtentæ festo die Sanctissimi Martyris, illiusque implorato præsidio, gratitudinis ergo in suæ Metropolis summitate nobile Templum IV. nonas Maji eidem Patrono suo (quem antonomastice appellatum voluit *Auctorem Victoriarum*) erexit. Cujus initio ædificii, persolutis antea sacris mysteriis ab Archiepiscopo Taurinensi Hieronymo Roboreo (qui postea creatus est Card. S. Petri ad Vincula) ipse Sabaudiæ Dux publica celebritate ad locum accedens excitandi Templi, primum jecit lapidem fundamentalem, aureo numismate consignatum. Eandem Ecclesiam peregrino quodam architectonicæ artis opificio elaboratam, Princeps Teatinis tradidit Patribus gubernandam: quam & ii omni religioso excolunt officio.

27. Corona sit denique cunctatum Regalium Ecclesiarum, in Martyris honorem erectarum, Excurialense Templum: quod paullo supra commemoratus Hispaniarum Rex Philippus II., Gallis devictis, e San-Quintineo reversus

sus prælio, tam insignis triumphi gloria clarus, exædificare decrevit, conceptumque animi votum incredibili munificentia persolvit. Quanquam multi sint auctores, qui de hoc mirifico agunt opere, lubet tamen ex Bollandistis Sollerium præcipue adducere, uti oculatum rei testem; quod regiam illam inviserit Basilicam anno 1722. & per mensem fere integrum eodem in Excuriali permanserit, tanti operis majestate ac admiratione detentus, sicut ipse de se fatetur §. tv. Glor. Posth. S. Laur. num. 34., ubi etiam ait; „ Immortalis gloria Sancti Archi„ diaconi nostri posthuma præ omnibus aliis, „ sub ejus venerabili nomine erectis fabricis est, „ ac merito dici debet, augustissimum illud, ac „ vere Regium Monasterium ac Templum Sco„ rialense S. Laurentii in Hispania, unicum, „ cum ibidem loci, tum alibi terrarum inter „ religiosa Monasteria prodigium; cui par, si „ diu quæsieris, ubi nam gentium illud inve„ nies? In quo utique munificentia Fundatoris „ Philippi II. Hispaniarum Regis materiæ pre„ tium, operis elegantia, artificum industria „ quasi certare inter se de palma videantur. „ Brevem ejusdem descriptionem Hispanice vul„ gavit Franciscus *De los Sanctos*, ad quem le„ ctorem mitto, plura, quam continuo dicemus „ de eodem, distincte ac graphice discere cu„ pientem. Breve interim de illo elogium ha„ bet Petrus Ribadeneira in flore Sanctorum, „ quod rebus S. Laurentii ibidem ad diem x. „ Augusti inseruit, quodque, ex Hispanico red„ ditum, sic sonat: „ *Postremo Catholicus Hispaniarum Rex D. Philippus, hujus nominis secundus, Templum condidit S. Laurentii in Excuriali, magnitudine sua ac pietate dignum: in quo datur tam multa videre, ut nesciat homo, quidnam admiretur magis, an magnam religionem, qua tot ordinis gloriosi S. Hieronymi Patres vivunt; an sumtuosam magnificentiam ædificii, in quo vivunt; an numerum reliquiarum Sanctorum, quæ in isto Templo honorantur; an libros exquisitos, quos magnus ille Rex conjungi jussit in istius sanctæ Domus bibliotheca; an Collegium, & Seminarium, quæ in eadem fundavit; rebus aliis, quæ in illa extant, adeo raris, ac mirabilibus silentio præteritis*.

28. Baudrandus in Ferrarii lexico inquit, quod laudatus Rex Catholicus in ejusdem fabricæ constructione usus sit opera Ludovici de Fuxio Parisiensis architecti eruditissimi, & quod in eo nihil desit ad divitias, ad splendorem, & ornamentum. Ibi etiam inest Regum Hispaniæ Mausolæum in sumtuosa Cappella, *Pantheon* dicta; ita ut ædificium illud ab Hispanis dicatur octavum Orbis miraculum. Addit Lucanense dictionarium geographicum, eandem Regalem Basilicam fuisse constructam, juxta, exemplum Ecclesiæ S. Petri in Vaticano: Monasteriique familiam componi ex Monachis bisceritum, Bibliothecam continere volumina 130000. Illic ædes sunt Regiæ, quarum fenestræ per quatuor Palatii latera numerum conficiunt 1140., quo sæpe Rex cum sua se recipit Curia ex Matrito veniens. Philippi expensæ in solum opus sacrum ascenderunt ad milliones octo cum tribus circiter centenis ducatorum millibus, ait. cit. *De los Sanctos*: Quanquam alii dicant, quod ad vigintiquinque milliones, inclusis fortasse palatio, collegio, seminario, Templique ornamentis, ratio expensarum ascenderit: ut nihil sit, quod hoceo in rei genere desiderari ultra queat.

CAPUT IV.

De aliis S. Laurentii Martyris Ecclesiis, Sacellis, & Oratoriis a compluribus Dei servis (qui hodie Christi fidelium venerationi super altaria expositi sunt) vel erectis, vel restauratis, aut cultis, dum iidem clari sanctitate Viri mortalem istam ducebant vitam, a primis incipiendo post Martyris triumphum sæculis usque ad salutis humanæ decimum, illustrioribus adjectis per sæcula singula scriptoribus, qui suis elogiis gloriam ipsius Levitæ Sanctissimi promulgarunt, non omissis viris sanctis, qui eidem Martyri fuerunt per imitationem peculiariter addicti, vel qui Romæ Patriarchalis ejus Ecclesiæ limina visitarunt, venerantes sepulcrum ejus gloriosum.

IN exhibitis posthumæ Laurentianæ Gloriæ Libris, ubi egimus de magnificis sub Sancti nomine Templis sive in Urbe, sive extra Urbem erectis, sive Cathedralibus, sive Abbatialibus, aut Pontificum Romanorum, aut Imperatorum, & Regum opera, ædificatis, sæpe sæpius adnotavimus, complures eorum Fundatores, vel quomodolibet benefactores sanctorum catalogo fuisse conscriptos. Expedit modo præter eosdem sanctos, qui aut Pontificalibus infulis coronati, aut regalibus redimiti coronis, magna peragere in illius gloriam valuerunt; de ce-

ceteris promiscue agere, qui etiam inventi sunt in splendoribus sanctorum, cujuslibet conditionis, & sexus, qui studio ejusdem Laurentianæ amplificandæ Gloriæ se dederunt, nonnullis vel exædificatis Fanis ipsius Martyris nomini, sive Oratoriis sive Sacellis; aut etiam se distinxeront hæc exornando, frequentando, vel aliter excolendo. Horum etenim exempla maxime conducunt ad æquum formandum æstimationis judicium; quanti nimirum ii fecerint, sancto illustrati Spiritu, Martyris protectionem; quantumque intellexerint ejusdem cultum posse hominibus prodesse ad salutem animarum, vitæque sanctimoniam. Propterea, ne in re tam gravis momenti præsens opus deficere videretur; convenienter duximus de ceteris id genus sanctis habere tractatum, qui suam qualitercunque navare potuerunt operam ad promovendam in populis sacratissimi Levitæ venerationem. Non enim sanctis Dei servis æquales datæ sunt vires ad magna in mundi oculis edenda monumenta, quantumvis sacra, quantumvis pia; sed ut inquit Apostolus 1. Cor.7. *Alius quidem sic, alius vero sic*. Neque id absque sapienti Numinis dispensatione gestum; quo erudiamur, æstimare Deum potius affectum, quam censum; ut qui majora facere nequit, non respuat minora perficere. Quocirca Dominus in Marci Evangelio cap. 12. 43. laudavit Viduam pauperem, quæ in gazophylacium miserat minuta duo præ divitibus, qui aurea multa illic profundebant. *Vidua hæc pauper*, inquit, *plus omnibus misit*. Indifferenter igitur exempla dabimus hujusmodi Sanctorum & Sanctarum, pro ut ii aut magna, aut parva, aut etiam mere personalia edere potuerint erga sanctum Laurentium devotionis propriæ obsequia, servato temporum ordine sub præsenti capite usque ad annum Christi Millesimum, remissis posterioribus sæculis ad Caput v. istius libri.

2. Et quidem si verbum est de residuo tertii sæculi nostræ salutis, sive de primo post Martyris triumphum sæculo; facile quisque intelligere per se ipsum potest, quam obscura nostræ Religionis acta permanserint; semel demantur ea, quæ ad passiones Martyrum pertinebant. Conatus est Anonymus noster S. Laurentii cultum per id temporis illustrare argumento e cœmeterialibus vitris, aut plumbis eruto, in quibus imagines Sancti Laurentii elaboratæ cernuntur, ut antiquarii existimant, ante Constantini dies: quod idem est, ac asserere, ad hoc tertium sæculum pertinentes. Signa certa illius primævi cultus, quem sacratissimo huic Levitæ Romana Ecclesia peramanter impendit, Qualiscumque demum post id tempus esse potuit; dum illa sub idololatrarum persecutionibus, & infidelium Imperatorum tyrannide mæsta ingemisceret. Ex Adonianis, & Surianis accepimus actis, quam multa Christianorum frequentia celebratum fuerit vigiliarum triduum ad Sancti nostri sepulcrum. Qui primus fidelium erga beatum Martyrem fervor, tantum abest, fuerit unquam restinctus; quin potius in dies magis exarserit; ita ut Sanctuarium illud Cryptæ Tiburtinæ præcipuam Romæ venerationem semper obtinuerit post Petri, & Pauli Apostolorum trophæa. Notum vero est, ex eadem credentium turba laudatum sepulcrum Martyris frequentante quadraginta & amplius annorum spatio (quod fuit residuum ipsius sæculi tit. a Nativitate Domini post Sancti mortem) pene innumeros fuisse, qui suum pro Christo sanguinem gloriose fuderunt; unde licet eruere, quam gloriosum extiterit Laurentianum Conditorium, tot utriusque sexus sui veneratores enumerans Sanctos. Ceteroqui de hac re testimonium nobis perhibent, qui serium de Urbis cœmeteriis tractatum ediderunt, scribentes, quod in ejusmodi locis convenire soliti erant fideles omnes, Romæ commorantes, neque pauci censendi sunt, qui ex diversis nationibus ad Urbem venientes, in iis frequentandi locis sacris sese indigenis adjunxerint; tandemque fuerint affecti martyrio. Ibi enim (laudati scriptores narrant) Divina tum mysteria celebrabantur; ibi sacramenta ministrabantur; ibi orationes & preces communes effundi solebant. Quare Panvinius in opusculo *De Ritu sepeliendi mortuos* cap. 11. inquit: *In cœmeteriis Romæ existentibus baptismum, & Missas celebrare, vigilias decantare, ordinationes, & stationes, ideft omnes sacras cæremonias habere veteres solitum fuisse, docent antiquissima Ecclesiastica monumenta.* Similia, Bossius refert lib. I. Romæ subterraneæ cap. I., & alii, qui cum Aringho ejusmodi materiem pertractandam suscepere. Curam porro cœmeterii Laurentiani sanctum Justinum, Presbyterum & Martyrem, sumsisse, perspicuum est præcitatis Laurentianis ex actis; quibus apud Surium adjecta leguntur ipsius Justini gesta in sepeliendis sanctis Martyribus eodem loci usque ad Imperatoris Claudii II. tempora, queis & ipse dignus Christi Martyr occubuit, & in eadem Crypta sepultus fuit. Supervixit enim post S. Levitæ passionem annos circiter decem. Quod ergo in Surianis legitur monumentis: *Uxor Decii Cæsaris Triphonia venit ad beatum Justinum Presbyterum & cum filia Cyrilla misit se cum lacrymis ad pedes ejus, orans, ut baptizaretur. Eas cum gaudio excepit beatus Justinus; indixitque illis jejunium ad septem dies: die septimo expleto, baptizavit eas: quæ res toto orbe divulgata est*: Totum id gestum fuisse in Laurentiano Cœmeterio apud Martyris sepulcrum, extra dubium intellectum iri vide-

videtur, ſtante illorum temporum laudata Eccleſiæ diſciplina. Quapropter infertur, Sancti Laurentii Mauſolæum Regalibus extitiſſe præventum honoribus Auguſtarum ejuſmodi Principum quinquaginta circiter annis, antequam Conſtantinus magnus deponeret ad monumentum Principis Apoſtolorum coronam & ſceptrum, atque fidem & Baptiſmum Chriſti ſuſciperet. Nihilque ad rem propoſitam refert dubium, num videlicet Triphonia uxor fuerit Decii ſenioris, qui ante Gallum & Voluſianum regnavit, an vero Decii junioris, ejuſdem ſenioris filii, *Qui cum Patre imperavit*, ut Baronius inquit in notis ad Martyrol. Rom. die 18.Octob. lit.l. Cujuſque nam fuerit Conjux; reapſe Imperatrix extitit.

3. Valde item veriſimile apparet, quod eadem auguſta Triphonia animam efflaverit, orans ad Martyris tumulum. Nam Pancirolius ex vetuſtis Surii actis collegit, *eodem die*, quo celebris eadem Matrona regia Juſtini miniſterio ex aqua, & Spiritu ſancto renovata eſt; in contemplatione tam eximii, quod acceperat, beneficii, ſupra ſenſum elevata, placide animam reddidit Creatori: *& in eadem* (cum Martyrologio Romano inquit) *Tiburtina Crypta a relato Juſtino Presbytero ſepulta fuit*. Baptiſmum igitur quum exceperit auguſta femina in cœmeterio; ac ecſtaſi elevata, in ſuſcepti Sacramenti conſideratione immortua fuerit eodem die, atque ibidem quietis loculum ſortita ſit, non obſcure iſta indicant, pretioſa mors beatæ Mulieris eo loci contigerit. Quod autem Ferrarius in catalogo Sanctorum Italiæ 15. Kal. Novembris ait; Triphoniam reddidiſſe Deo ſpiritum *ſeptimo jejunii die*, ita intelligi oportet, ut habetur in Surio, ideſt *ſeptimo expleto*, ſive *die altera*, ſequente ad ſeptimam, quando baptizata fuit, nempe octava.

4. Divulgata interim converſionis fama duarum, de quibus egimus, illuſtrium Auguſtarum ad Chriſti fidem uſque ad aures Imperialis curiæ; Palatini regii milites quadraginta ſex ſuis cum uxoribus, hujuſmodi excepta notitia, Spiritu ſancto eorum mentes illuſtrante, nomen illico Religioni Chriſtianæ dedere: qui omnes octavo Kal. Novembris Claudii II. Cæſaris juſſu, pro eadem Chriſti fide martyrium ſubierunt. Eodem pariter Imperatore jubente, Virgo regia Cyrilla in tribunal adducitur. Ad quam inquit Claudius, juxta Surii acta, *Sic tibi viſum eſt præcepta, & morem clariſſimorum parentum, regiamque educationem negligere? Cui Cyrilla: Chriſtiana ſum, ancilla Chriſti, reſpuoque dæmonia. Claudius dixit: Aſſentire nobis, & ſacrifica diis, nubaſque viro, qui reſpondeat natalibus tuis. Cyrilla reſpondit: Ego jam nupſi viro, qui me veram docuit ſapientiam, nempe Domino Jeſu Chriſto, cui ſemel tradita ſum. Claudius ira ferveſcens, præcepit, ut jugularetur. Cumque necata eſſet gladio, voluit corpus ejus in platea canibus relinqui. Collegit autem corpus ejus beatus Juſtinus Presbyter, & ſepelivit cum Matre ejus, ubi jam antea poſuerat corpus Beati Laurentii, 15. Kal. Novembris.* Videlicet decem poſt dies a matris morte, & a ſacri Baptiſmatis perceptione. Sicque ambæ Auguſtæ viventes, & mortuæ Laurentianum Sanctuarium, nova tum penitus, Chriſtianis haud viſa, gloria illuſtrarunt: cujus procul dubio Martyris interceſſionibus tanta ſancti Spiritus gratia donatæ ſunt, ut brevi, velociterque ad æterna præmia pervenirent; mater videlicet veſte baptiſmalis innocentiæ vix dealbata; filia vero non ſine aurea corona, virentique palma martyrii. Porro ſummo ita quum in honore fuerit a ſuis exordiis apud omnes fideles Levitæ beatiſſimi Conditorium, ejuſque cœmeterium, in quo multi, ac multi poſteriorum Martyrum ſepulti fuere; jam non relinquitur hæſitandi locus, num Romani Pontifices, Sixti II. ſucceſſores, qui hodie in ſanctorum numero recenſentur, cum ad tertium, tum ad quartum ſpectantes ſæculum, illud ipſum frequentaverint ac honoraverint Sanctuarium. Tales profecto fuere Dionyſius, Felix, Eutychianus, Cajus, Marcellinus, Marcellus, Euſebius, Melchiades, Silveſter, cujus, ut diximus, ſuaſionibus Conſtantinus Imperator ſuper illam venerabilem Cryptam Imperiale Fanum erexit; ut de reliquis ſummis Pontificibus, ſanctitatis etiam laurea poſt mortem donatis, taceamus: quorum omnium nomina ſi vellemus exprimere, ſatis longum texere nos catalogum oporteret. Quapropter ſufficere Lectori poſſunt hac ex parte, quæ retulimus lib.1.Glor. Poſth. cap.III., ubi de Laurentiana Patriarchali egimus Baſilica; quo loci diſcernere licet, quanta in veneratione penes omnes Romanos Pontifices ſemper fuerit idem Sanctuarium ſubſequentibus in ætatibus.

5. Intellecto autem, ſanctorum judicio, qualis Romæ fuerit peculiaris cultus, S. Laurentio Martyri ſemper exhibitus, ac perpetuo exhibendus; uti & magis intelligetur ex iis, quæ adducentur in hujus capitis decurſu per ſingula chriſtianæ Religionis ſæcula; reliquum eſt, inveſtigemus per alia mundi loca, quiſnam in ſanctis aliis de hoc Urbis judicato ſenſus extiterit. Atque in primis occurrit nobis ſatis celebris S. Emygdius, Aſculanus Epiſcopus, qui ſæculi quarti initio a S. Marcello Papa & Martyre conſecratus, miſſus fuit Aſculum in Piceno, ubi maximam convertit populi multitudinem ad rectam fidem, ſanatis 150. infirmis ab incurabilibus arte humana morbis, clamantibuſque dæmoniis, ac dicentibus, a ſancto ſe incendi

di Præsule: quoque pariter loci idolorum delubra subvertit, ac ipsa idola tradidit igni. Is ergo Christiano more tria ibidem erigens templa, unum in honorem sanctissimi Salvatoris dedicavit, alterum in Beatissimæ Virginis, Sanctique Petri Apostolorum Principis venerationem, tertium in S. Laurentii Martyris gloriam voluit consecratum; quo perpetuaret in posteris Asculanæ gentis obsequium istius Levitæ sanctissimi. Sacerdos hic magnus incidens in Asculani Præfecti manus; hujus sibi oblatam nuptui filiam, si a fide Christi deficeret, convertens ad Deum (nostri Martyris instar) aquam e saxo eduxit, qua eam baptizavit; obtruncatoque ab incredulis sibi capite, in manibus accepto, ad passus 300. in proximum montem illud detulit, ubi & corpus ejus conditum fuit anno salutis 309. juxta Ferrarium in Catal. Quanquam Bollandistæ ad annum 303. vel 302. id contigisse referant nonis Augusti. Verum huic opinioni obstat chronicon Pont. Rom. Marcellus etenim Papa, qui Emygdium sacravit, non ante annum 304. Pontifex renuntiatus fuit.

6. Penes citatos Soc. Jesu scriptores sub die 17. Aprilis legimus, Sanctum Innocentium Derthonensem Antistitem, qui tempore magni Constantini floruit, non imparia dedisse pietatis, ac devotionis exempla, quibus instrueret gregem sibi commissum in cultu S. Laurentii Martyris. Nam & sanctus hic Præsul in vertice *Castri Prioris* eidem excelso Martyri Basilicam erexit, conversis jam idololatris ad fidem virtute miraculorum. Queis cæcos, claudos, mutos, surdos, aliosque infirmos sanitati restituit: quare totam pene civitatem Christo lucratus, paucos obstinatos in sua superstitione gentiles una cum Hebræis incredulis ex urbe fecit extorres. Juvenis quum is esset, in Diocletiani, vel Maxentii persecutione a Leone, præside urbis Derthonæ, fuerat inedia maceratus, virgis cæsus, ac in carcerem conjectus, bonis ejus omnibus publicatis. Sed e carcere divinitus eductus, Romam perrexit Melchiade Pontifice, ibique commoratus annis multis; sub Silvestro tandem Episcopos loci nativitatis consecratus est. Inde in patriam regressus, mirabilia fecit. Nec sit, qui gravate ferat, si quid laudis adjicimus sanctis iis, qui nostri Martyris gloriam provexerunt; hanc enim elucidare contendimus, & confirmare ab auctoritate sanctorum hominum, qui pro ejusdem gloriæ amplificatione bona propria impenderunt, vel modis aliis dilatationi cultus ejus institere. Expedit iccirco vel summatim aliquid exponere de gnis, aut virtutibus, quibus iidem Laurentianæ gloriæ promotores huic mundo refulserunt; quatenus, eorum aliqualiter declarata sanctitate, illucescant altius illius Sancti merita, cujus honorem ipsi purgatæ mentis homines, Deique Spiritu pleni, tam serio dilatare in gentibus studuerunt; optime scientes, quantum referat animabus, S. Laurentium in cælestibus habere Patronum. Simul & nos clarius dignoscamus eorum exemplo, quid nobis intersit tantum excolere Martyrem, dum tales viri, talesque mulieres cultum ejus tanti fecerunt; ut vix, post S. Petrum, Apostolum, inveniri queat Sanctus aliquis, ab hujusmodi Heroum multitudine adeo excultus & honorificatus, uti unus Laurentius Martyr.

7. Nobilis sancta Matrona Juliana, sancti Laurentii Martyris devotione nobilior, Florentiæ templum ejus nomini ædificavit circa Christi annum 392. ut habet Baronius num. XXV. in Annal., quo anno, quum S. Ambrosius Ecclesiæ Doctor Florentiam venisset, ab eadem clarissima Femina rogatus est, ut erectam Martyri Ecclesiam dedicaret. Idque Beatus Mediolanensis Archipræsul adeo lubenter præstitit, ut in sacra illa celebritate luculentam præterea orationem habuerit, qua religiosæ Mulieris opus distinctis commendavit laudibus. Hæc est illa Ecclesia S. Laurentii, quam postremis sæcolis Ducalis Mediceorum familia magnifice ac pulcherrime reædificatam exornavit, ut suo diximus loco, ubi de Regalibus Laurentianis Basilicis cap. III. currentis libri num. 22. tractatum edidimus. Erat, eo temporis primæ dedicationis ejusdem Ecclesiæ, Florentinæ urbis ordinarius Antistes sanctus Zenobius, cui summe in amicitiis sese conjunxerat sanctus Ambrosius; cujusque caussa is Mediolano Florentiam contenderat. A juvenili etenim ætate illius familiaritate delectatus fuerat, ejus sciens vitæ sanctitatem. Idemque Sanctus Zenobius talibus in deliciis habuit præfatam Martyri consecratam Basilicam, ut apud istam habitationis suæ domum elegerit, ubi manebat cum Eogenio Archidiacono, & Crescentio Subdiacono: ibique Sanctum Ambrosium se invisentem excepit, secumque ad congruum detinuit tempus. Quo dierum spatio accidit, ut moreretur quidam amicus ejus, *Eugenius* item nomine. Id ut audivit Ambrosius, cui nota erat stupenda miraculorum virtus, quæ in Zenobio resplendebat, in mortuis præsertim ad vitam revocandis; deprecatus est eum, ut suum suscitaret defunctum amicum. Ad cujus preces flexus Episcopus Florentinus, benedicta primum aqua, jussit deinde Archidiaconum, qui tum in lectulo detinebatur infirmus, protinus surgere: qui statim a suo convalescens morbo, ad sancti Antistitis præceptum perrexit in jam defuncti domum, cujus exanime corpus lustrali aspergens aqua, statim, qui erat mortuus, revixit. Atque ut paucis amorem perillustris hujus Episcopi erga S. Laurentium perstingamus; satis sit addere, quum ipse

ipse vitæ suæ finem, appropinquare intelligeret, publice prædicta imminenti sua morte in cathedrali Ecclesia, ad habitationem rediit, propinquam dilecto sibi Fano S. Laurentii, ubi ultimis munitus Sacramentis, sub Martyris auspiciis felicem Deo reddidit animam, relictumque corpus, ut dispofuerat, prope Martyris altare sepultum fuit. *Ex Actis Bollan. ad 25. Maii secundum scripta S. Antonini Archiep. Florent. de S. Zenobio, & ex iisdem ad 7. Febr. de S. Juliana.*

8. Auctores celeberrimi vixerunt hoc sæculo, qui S. Levitæ gloriam suis illustribus commendarunt scriptis, uti Ambrosius in libro officiorum, sub actis Martyris a nobis citatus, necnon, juxta Maurinos Patres, duplici peculiari sermone de S. Laur. Hieronymus, ut ajunt, in *Venimecum*; Prudentius in opere, cui titulus *Peristephanon*, idest de coronis sanctorum Martyrum, ubi diffusissimum cecinit hymnum. Præterea S. Damasus Papa, qui uti liquet in biblioth. Patr. tom. 27. sui Martyris Patroni laudes texuit: quemque omnium temporalium bonorum suorum constituit hæredem. Item coram Jo: Osorio conciones de eodem habuerunt Gregorius Naz. & Jo: Chrisostomus. Eadem tempestate sepulcri Levitici veneratores conspicui fuere S. Athanasius, Alexandrinus Patriarcha, relatus Ecclesiæ Doctor S. Hieronymus, nec non sancti Marcus & Julius, ceterique quarti ejusdem sæculi SS. Romani Pontifices.

9. Sæculo v. sanctus Eusebius, quum in Mediolanensi Regio S. Laurentii Fano nostrum Sanctum magna coleret religione, ac diaconus esset consecratus; accidit in quadam illius templi sollemnitate, dum ipse ad altare deferret cryftallinum miræ pulchritudinis calicem, pro sacrificio ibidem a sacerdote peragendo; vas illud pretiosum fortuito de ipsius manibus in terram lapsum, frangeretur. Quare bonus levita exsanguis, & pallidus vultu ad inopinatum hujuscemodi casum, se multa protinus excitans fide, fragmenta ejusdem calicis diligenter collegit, eaque reposuit super Martyris altare: a quo statuit neutiquam discedere, donec non reciperet sacrum vas integrum, suæque pulchritudini restitutum. Reliquum iccirco diei, sequentem & noctem in oratione, fletu, & lacrymis consumsit; elevansque tandem sequenti mane oculos ad aram, ecce videt calicem omni ex parte integrum, ne minimo quidem illi remanente fracturæ signo, ac si numqnam comminutus fuisset. *S. Greg. Turon. lib. 5. cap. 46. de Glor. Mart.* Admirandi hujus prodigii fama in populo divulgata, Mediolanenses cives adierunt Archipræsulem, qui tum erat sanctus Lazarus; instanterque ab eo petierunt, ut in tam præclari miraculi memoriam decernet servandam in urbe alteram quotannis S. Laurentii festivitatem. Annuitque S. Antistes populi votis, & in primo, quod celebravit, festo ipse Archipræsul venerationi fidelium nobile vas illud expofuit super eandem aram, in qua miraculum contigit. *Vincen. Belluacensis ex monum. & brev. Eccl. Mediolan.* Ad tale, tantumque prodigium devotione, ac dilectione sanctiss. Martyris Eusebius magis incanduit, consecratusque post Lazari mortem Mediolanensis Episcopus a Sixto III. Pont. Max., per illos decem & septem annos, queis eam rexit Ecclesiam, mirum, quanto spiritus fervore eundem Sanctum nostrum (quem in potissimum suum Patronum elegerat (dignis obsequiis sibi studuit promereri. Idem Eusebius, vastatas ac pollutas a Gbotis, urbis Archiepiscopalis Ecclesias restauravit, rursusque consecravit; ac zelo Dei plenus, comprovincialium Episcoporum synodum babuit, inter quos adsuerunt quatuor sancti Præsules, nimirum celebris Maximus Taurinensis, Abundius Comensis, Crispinus Papiensis, & Octavianus Brixiensis: epistolamque synodalem ad S. Leonem magnum Pontificem misit: Cleri mores reformavit: quibus, aliisque præclare gestis, sanctitate conspicuus, in Laurentiana Basilica sepulturæ locum deligens, die tertia post celebratum Patroni sui festum diem, nempe 12. Augusti anno 453. ad cælestem patriam est evocatus. *Hæc ex Bolland., & Ferrar. in Catal. sub die cit.*

10. Anno præcedenti ad transitum nuper laudati sancti Mediolanensis Antistitis, scilicet 452. Severus presbyter, natione Indus (ut in suo chronico notat Ado) pergere profectus, in minorem Britanniam pervenit, usque ad illius capitalem urbem Viennam Galliæ. Vir multa præditus sanctimonia, nec minori ardore animi flagrans erga Levitam sanctissimum, huic ædificare templum cogitabat in colle, imminenti eidem Viennensi urbi. Sed quia paupertatis Apostolicæ imitator quum esset, non habebat opes necessarias ad fabricæ constructionem, Patrono Martyri ferventer sæpe cordis sui desiderium præsentabat. Factum est autem die quadam, dum per relatum incederet collem, ut non modicum solidorum auri numerum, Divinitus sibi ostensum, reperiret; quam aureorum copiam accipiens, opus sacrum, quod difficulter ædificare inceperat ex collectis eleemosynis, prospere complevit. Ubi decenti honore Beati Martyris reliquias, quas obtinuerat, ingenti lætitia collocavit. Apud istam Ecclesiam diuturnæ constituit peregrinationis suæ terminum. Ibi reliquum vitæ suæ in Dei & Martyris expendens cultu, prædicatione, ac portentis mirificus, idololatras adhuc gentes ad fidei lucem ex infidelitatis tenebris adduxit. Tandemque plenus meritis, & virtutibus, beato fine quievit: vocatus

tus ad festum S. Laurentii celebrandum in Cælis. Præcedenti namque luce ad istius pervigilii diem, videlicet sexto idus Augusti ad sidera iter arripuit. Ejus laudes Romanum recitat Martyrologium sub commemorata die, inquiens: *Viennæ in Gallia Sancti Severi Presbyteri, & Confessoris, qui ex India Evangelii prædicandi causa laboriosam peregrinationem suscepit, & ad præfatam urbem deveniens ingentem paganorum multitudinem verbo & miraculis ad fidem Christi convertit*. Ejus acta Bollandistæ habent die paullo supra citata.

11. Anno 454. Sanctus Optatianus, Brixiensis Episcopus, qui sibi commissam gubernavit Ecclesiam annis XIV. *Octavianus* aliter vocatus, ut notat Ferrarius ad 14. Julii, quo nomine subscriptus cernitur in Synodo Mediolanensi adversus Arianos, is, inquam, sanctus Antistes mirifice in cultu S. Laurentii resplenduit, seseque distinxit; in cujus templo Brixiæ clara edidit suarum virtutum exempla: ubi frequens aderat, suæque devotionis erga Sanctum flammam profundo erumpebat ex pectore. Unde Bernardinus Faynus hæc de illo nobis scripta reliquit: *Pridie Idus Julii S. Optatiani Episcopi in Ecclesia S. Laurentii pie factorum laude insignis, quibus in cælo locum sibi æternum promeruit*. Paruit quidem animæ suæ locum in cælo insignibus pietatis operibus; sed sui corporis non oblitus, ei quietem tribuendam in eodem S. Laurentii Fano disposuit: ubi in hodiernum usque diem ossa ejus (quæ ex veteri in novam aram translata fuere anno 1497.) vitalem iterum expectant auram in mortuorum anastasi. Huic sancto Præsuli successit proxime sanctus Vigilius in Episcopali Sede, vitæ sanctitate, ac doctrina refulgens, cujus a nonnullis creditur, sit liber adversus Eutichen scriptus: interfuitque Agathensi Concilio sub S. Cæsario Arelatensi Antistite, tempore Gothorum Regum Alarici, & Theodorici coacto; & ipse vestigia pietatis prædecessoris sui Octaviani sequens, corpus quoque suum in eadem S. Laurentii æde sepeliri sub Martyris protectione mandavit. Obiit sexto Kalen. Oct. *Ex Monum. Eccl. Brix. Capreol. lib.* 3. Sub idem tempus floruit S. Perpetuus Turonensis Antistes, qui nostri Levitæ sanctissimi fundavit Ecclesiam, apud claros auctores celebrem, in monte Laudiaco, de qua loqui videtur Baronius, in notis ad Martyrol. Rom. lit. f. scribens: *Extat Sidonii Apollinaris ad hunc* (Perpetuum) *epistola 9. lib. 7. Laudat eundem, scribens ad Lucentium epist. 18. lib. 4. ubi meminit de Basilica ab eodem extructa, de qua etiam Greg. Turonen. lib. 10. in fine*. Paucis succosisque verbis elogium ejus enarrat Ecclesia in Martyrologio relato, sexto idus Aprilis, dicens: *Turonis S. Perpetui Episcopi, admirandæ Sanctitatis viri*. Quam admirabilis dicenda est Beati Laurentii sanctitas, in cujus gloriam admirandæ sanctitatis viri tot illustria venerationis argumenta reliquere?

12. Hoc sæculo in laudem Martyris suos acuerunt calamos Sancti Augustinus, Leo magnus, Maximus Taurinensis, Petrus Chrysologus, aliique Patres illustres: quorum nonnulli ad ejus sepulcrum extra Urbis mœnia non semel provoluti sunt, beatos illius cineres venerantes. Adfuerunt pariter & Valentinianus III. Impetator cum matre Galla Placidia Augusta Leonis Papæ temporibus, cujus hortatu eadem Placidia extramuranam ipsam Martyris Basilicam ampliavit. Recensendus cum istis videtur celebris Sidonius Apollinaris, coronis & statuis in capitolio donatus propter sublimes suæ sapientiæ, ac scientiæ partus. Episcopos is fuit Laurentianæ Arvernensis Ecclesiæ, nobilissimo genere ortus, novitque laudabiliter nobilitatem, ac sapientiam cum pietate conjungere.

13. Sexto sæculo floruit S. Laurentius, Medionalensis Antistes, restaurator munificus Basilicæ illius Martyris, cujus nomen, & mores, dignos tali nomine, præferebat: quodque templum exornare curavit, postquam illud, ut in Eusebio diximus, expoliaverant Gothi cum ceteris Ecclesiis, ejusque regales asportaverant divitias. Mortem tandem lætus aspiciens, meritis, & virtutibus plenus, corpus suum eodem in Fano sepeliendum commisit, ubi plures sanctos Decessores suos sub umbra Martyris Protectoris obdormire sciebat; ne, qui par istis fuerat in exalranda sancti Levitæ gloria, quietis sorte aliquantulum dispari donaretur. Colitur a Mediolanensi Ecclesia die 27. Julii, ut indicant Bollandistæ sub dicta luce.

14. Apud Metropolim Viennensem Galliæ S. Theodorus Abbas, in Romano adscriptus Martyrologio die 29. Octobris; ab Adone ac Lippeloo vocatus *Theuderius*, a Philippo Viennensi Archipræsule, magnam ob virtutis famam a suo Monasterio accitus, ut Viennæ resideret, eamque Metropolim sua præsentia decoraret, ac sanctis moribus informaret, accessit Viennam, factaque sibi optione ab Episcopo eligendi sacram, quam vellet, habitationis ædem; vir beatus Ecclesiam S. Laurentii Martyris in monte prope Viennam, *Quirinali* nuncupato, excolendam elegit. Ibi diu, noctuque orationibus vacabat, quo & populi concursus undique veniebat, ut monita salutis acciperet; eoque animarum medico, nemo sine opportuna spiritus medela, non continuo sanus abscessit: mæstus, peccatorumque pondere prægravatus, abiit nemo; nisi prius levamen & solatium a sancti viri colloquio excepisset. Mansit ibidem ven. Theodorus

dorus ad suæ mortis usque diem, annis videlicet XII. (ut cum Lippeloo Bollandistæ referunt ex Adone) a Laurentianis auspiciis separare se nesciens. Locus enim ille (testibus iisdem sacris historicis) prælectus, *dulcissimus* sibi erat: quemadmodum post mortem manifestum declaravit prodigium. Corpus etenim ejus exanime in eandem S. Laurentii Ecclesiam e sua delatum cella, peractis de more officiis Ecclesiasticis, ubi Viennenses cives illud in feretro situm extrahere conabantur, ut intra urbis mœnia ei tumulum darent, nulla diligentia, nulla vi de Martyris templo potuit removeri; donec expedito Viennensis Episcopi mandato, quo beatus Abbas solicitabatur, ut se transferri pateretur ad Monasterium, quod, vivens in hoc sæculo, fundaverat in eadem Diœcesi Viennensi, accedentibus instituti sui fratribus, ut ii manus ad loculum applicuerunt, sacras illas exuvias, (quasi hæ mandatum senserint Episcopi) protinus exportarunt in fundatum a se locum sanctum: ubi conditus, crebris adhuc in præsentem diem miraculis coruscat. Decessit circa Christi annum 525.

14. Apud Santones in Gallia circa Christi annum 597. Sanctus Antistes Palladius, ædificato in honorem sacratissimi Martyris sacello, misit quendam Ecclesiæ suæ presbyterum, nomine Luperculum, ad summum Pontificem Gregorium magnum cum litteris, petens aliquam ex Martyris reliquiis; votique sui compos factus; ut constat ex epistola 49. ejusdem sancti Gregorii ad Palladium, dignis exultationibus ac honoribus sacrum illud pignus, ut par erat, excepit, quo venerabilem erectam ditavit Martyris aram. De hoc sancto Episcopo in Gallia Christiana Maurini scribunt (ubi de Santonensi agunt Ecclesia) ea fulserit miraculorum gloria, ut quoties Santones siccitate aeris laborarent, sanctique Antistitis conditorium per urbem sollemni supplicatione circumferrent, toties cælum votis supplicum annuens, in pluvias solveretur.

15. Sedente pariter in sancti Petri Cathedra eodem magno Gregorio, constructum fuit in Lilybœtana Siciliæ urbe Fanum, Beato Petro Apostolorum Principi, sanctoque Archimartyri Laurentio beatæ Virginis Adeodatæ facultatibus cum Monasterio; cujus eadem prima fuit Abbatissa sub regula Sancti Benedicti, ædificio in suis ædibus completo anno 595. uti eruitur ex litteris sancti Pontificis lib. 8. epistolarum; epist. 63. coram Pirrho in Sicilia sacra. Consecratumque templum legitur a Decio Lilybœtano Antistite. Idemque S. Gregorius templum, ac Monasterium sub Pontificiis auspiciis suscepit; atque navim in eam transmisit urbem pro Monialium alimoniis, sicut ipse testatur cit. lib. epist. 64., compluribusque sanctorum reliquiis eo directis, templum illud decoravit. Ibi, Adeodata quiescens in Domino, sub Martyris protectione sepulta fuit: licet hodie sepulcri locus ignoretur propter vastationem a Saracenis inlatam, ac ob excitatum tria fere post sæcula novum Monasterium alibi loci a pristino: barbari enim Siciliæ Regnum occupaverunt a IX. ad XI. usque sæculum.

16. Martyris gloriam hoc sæculo suis declatarunt scriptis S. Fulgentius Ruspensis Episcopus, juxta nonnullorum placitum; quanquam vero Oudinus cum aliis ableget sermonem de S. Laur. ceteris supposititiis: certe tamen videtur, ejus Auctor, istius circiter ætatis fuerit, quisquis demum extiterit. Item Venantius Fortunatus, Pictaviensis Antistes, oratione ligata, S. Gregorius Turonensis lib. de Gloria Martyrum. S. Gregorius magnus in Antiphonario & Responsoriali, necnon in Sacramentario, & in Registr. lib. 3. epist. 30. Is recensendus est pariter inter veneratores illustres Laurentiani Sepulcri: in cujus sanctuario extra urbis mœnia quatuor habuit ad Romanum Populum homilias: nempe XIX. in septuagesimæ Dominica, XXIV. in feria quarta infra octavam Paschæ Resurrectionis Domini XL. in I. Dominica SS. Trinitatis, & XIII. in sabbato quatuor temporum Mensis Septembris. Vid. *Sever. de* VII. *urbis Eccl.*

17. S. Alexander, a Beato Læto Antistite Fæsulano Archidiaconus constitutus, devotione S. Laurentii fervens, istius virtutes imitandas sibi proposuit. Post Læti mortem anno 572., in Episcopatu successor, quum pro tuendis Ecclesiæ facultatibus apud Autharem Longobardorum Regem institisset; obtenta sententia restitutionis Ecclesiasticorum bonorum, in reditu ad suam sedem dolo impii usurpatoris præcipitatus in flumen Rhenum prope Bononiam, Martyr migravit ad Christum die VI. Junii 585. caussam mortis suæ habens instar Levitæ sanctissimi defensionem Ecclesiasticæ substantiæ. Unde hac ex parte dici optime potest de hoc sancto Præsule: *Amavit S. Laurentium in vita sua, imitatur est eum in morte sua*. De eodem agunt monumenta Eccl. Fæsul., Bolland., ac Ferrar. in Catal. Existimat autem postremus hic Auctor, errorem irrepsisse circa nomen *Autharis* Regis Longobardorum, Baronium sequens, ponentem, Atharem regnare cepisse anno 585. Verum apud Pompilium in tabulis chronologicis sæculo sexto interregnum Longobardicum decem annorum signatur ab anno 572. ad 582. quo promotus fuit Alexander ad Episcopatum, & Anthares salutatus est Rex Longobardorum, qui regnavit annis tribus. Dicunt alii septem: atque sic tota fuit difficultas. Aliter cum Baro-

nio sentientes, cogimur Alexandri tempora immutare; ut salvetur Longobardorum anarchia ab anno 575. ad 585., juxta Paulum diaconum & Petavium: dum eo temporis nullus fuerit eorum Rex, qui pro Authare substitui possit ad correctionem erroris.

18. Sæculo VII. ex Mabillonio in actis sanctorum Benedictini Ordinis ad annum videlicet Christi 629. S. Baldericus Abbas, Regularis observantiæ promotor eximius, in loco ab hominum habitatione remoto, excisis silvæ arboribus, cœnobium Montis Falconis ædificans, Fratrum Ecclesiam licet non erexerit sub Sancti nostri titulo, ipse tamen quia solitariam omnino vitam amabat, sciens non longe inde sancti Laurentii templum distare in ejusdem silvæ finibus, hunc dilectum sibi nimis locum ad suum incolatum elegit, in quo reliquum suæ vitæ perageret; ubi & sepulcrum sibi præparavit: voluitque ibi suis ossibus datam requiem sub Martyris patrocinio. Hinc magna illa contigerunt miracula, quod Rhemis sancto viro mortuo, nolebant Rhemenses ejus corporis thesauro privari. Verum exequutores voluntatis illius clam sanctum corpus accipientes, nocturno tempore, pretiosum pignus, splendorem emittens, viamque in tenebris demonstrans, transtulerunt usque ad Monasterium & Ecclesiam S. Germani, quam vivens ipse construxerat beatus vir in villa *Spanulphi*. Ad cujus adventum templi campanis sponte sonantibus, Monachisque accurrentibus, ut in prædictum inferrent templum, tanto feretrum eis ponderi fuit, ut nulla vi, nulla diligentia, nullo hominum multiplicato auxilio trium dierum spatio potuerit dimoveri; donec vectores, triduano servato jejunio, gressus dirigerent versus Ecclesiam S. Laurentii, quo facillime sanctum corpus asportantes, in sepulcrum, a se olim paratum, intulerunt. Nec minus considerabile alterum est prodigium, quando in irruptione Normannorum opus fuit Monachis fugientibus removere idem sacrum corpus ab æde Laurentiana; ne detrimenti aliquid ab hostibus pateretur. Etenim, sublato sepulcrali lapide, ac reposito sancti corpore super altare S. Laurentii, ut illud in capsa componerent ad iter agendum in Virdunense cœnobium, ubi tuto servari posset; tres guttas recentes & calidas sanguinis emisit ex capite: quo verisimiliter significare voluit, quam ægre discederet e loco patrocinii beatissimi Martyris. *Sur. in vita S. Balder. ad diem* XVI. *Octobr.* Hanc piam interpretationem confirmatam intelligimus miraculo capitis Sancti Pancratii Martyris, sanguine manantis in Lateranensi Ecclesia, ubi reconditum erat; dum Romæ illud conflagrabat templum, quasi ejus condolens ruinis. Quidni simile ad rem nostram, variatis circumstantiis, conjicere licebit, quum imminenti hostium incursione S. Balderici corpus relinquere oportebat Laurentianum suæ quietis loculum, & alio commigrare?

19. Inter Aspergam, & Scongajum, sive *Schongaviam*, Germaniæ oppidum in superiori Bavaria, feudum erat S. Wicperti Episcopi Augustani, dictum *Epach*, distans ab Augusta octo Germanicis milliariis, quo e feudo unius horæ itinere Sancti Laurentii Oratorium erat in Eptaco, adhuc exians; licet hodie parvum sit sacellum, de quo Stangelius scribit: *Hanc esse Ecclesiam, qua delectatum Beatum Wicpertum legimus, ubi & postea Herluca vitam egit*. Sicut & nos de hac virgine dicemus sæculo XI., quo ipsa floruit. Illuc ergo sanctus Antistes Wicpertus, vivens VII. sæculo, Martyris amore pertractus, sæpe contendebat; ac immorabatur, quotidiana ibi sacra perficiens. Ubi & a sancto Magno Abbate visitatus, ac ab isto requisitus ad consecrandam, quam Abbas ipse fundaverat, novam Ecclesiam, haud multum ab Eptaco dissitam; ut Wicpertus invitantis vidit caput luce fulgida circumdatum, lubentissime illius annuit votis. Ceterum reversus ad prælaudatum orationis suæ locum, sub protectione sacratissimi Martyris frequenter manere gaudens, etiam moriens illuc corpus suum humatum voluit. Post multum temporis Henricus, Augustanus Episcopus, decernens ejus ossa de Lautentiana Ecclesia in cathedralem transferre, congregata Monachorum, & Clericorum multitudine cum reliquiis, & crucibus in Eptacum venit, innumera populi turba eum comitante; acceptoque S. Wicperti corpore, quum istud ministri portare incepissent, idem prodigii, quod accidit S. Germani Monachis (corpus sancti Balderici volentibus in suam inferre Ecclesiam S. Germani) sunt experti. Gravare siquidem vectores ita cepit S. Wicperti feretrum, extractum ab Ecclesia, ut nullo conatu potuerint ultra progredi. Unde, mutato consilio, redeuntes, illud sacrum corpus sub altare S. Laurentii, in quo jacuerat, facillime restituerunt. Bolland. ad diem XVIII. Aprilis. Colitur hic sanctus Antistes VI. idus mensis ejusdem, quo feliciter migravit ad Dominum.

20. Sedente in Apostolico throno sancto Vitaliano, qui Pontificatum tenuit eodem sæculo ab anno 57. ad 71., Bearus Wandregisilus Abbas Fontanellensis suum misit nepotem, nomine Godonem, Romam ad eundem Pontificem, humiliter petens aliquas Sanctorum reliquias inter quas nominatim particulam S. Laurentii Martyris, qua venerabilem magis redderet Basilicam, cujus ædificationi tum operam dabat, in honorem gloriosissimi Levitæ. Precibus perillustris illius viri, olim aulici Dagoberti

Fran-

Francorum Regis, Pontifex benigne annuit, sciens sanctitatem ejus. Fuerat enim armis clarus, dum virgo cum sponsa virgine in connubio permanebat, tandem, uxore sacrato virginum Monasterio tradita, ipse monachi habitum, distributis in pauperes bonis omnibus, suscepit, ac Fontanellæ cœnobium ædificavit. Ubi, paganis multis ad Christum conversis, multisque peccatoribos ad pœnitentiam adductis, nonagenarius transivit ad Dominum. Post annum quadragesimum aperto ejus tumulo, inventum est non modo corpus ejus incorruptum, perinde ac si hesterna fuisset sepultum die, sed etiam vestimenta, quibus involutum erat, pariter integra sunt reperta. *Surius*, *& Bolland. ad* 22. *Julii*. obiit vir sanctus anno *665*.

21. Beatus Ceolfridus, quem Possevinus in apparatu sacro præceptorem Ven. Bedæ fuisse commemorat, Egfrido transhumbranæ regionis in Anglia Rege, celeberrimum istius permissu condidit Monasterium. In cujus præcipuo dormitorio amplum construxit Oratorium, Sancto Laurentio sacrum, præter S. Petri Ecclesiam, publicæ populi devotioni erectam, in qua post vicesimum quartum sui regiminis annum, congregatis sexcentis, quos instituerat, Monachis, oblatoque Deo ad Ecclesiæ aram incenso, inde binis ac binis præcedentibus ipsis fratribus, ad nostri Sancti Oratorium veniens, illic eis ultima salutis monita dedit super fraterna præsertim mutua caritate; sub eorum ponens oculis memoriam illius, qui nedum pro Christi amore, sed etiam pro dilectione proximorum lentis cremandum se obtulit flammis. Et quia venerabilis Abbas extremum vitæ suæ diem appropinquare sentiebat, renuntiata ibidem fratrum præfectura, postremum istis *valete* dicens, in secretum discessit locum; ut unice animæ suæ studens, ad sanctam se mortem compararet: quam lætus aspexit 7. kal. Octobris. Quem Mabill. ad annum *690*. in Martyrologio Anglicano relatum narrat.

22. Prope finem hujus sæculi VII. anno videlicet *98*. juxta Sigeberti chron. obiit in Domino beata vidua Begga, Pipini primi Ducis Brabantiæ filia, S. Gertrudis Virginis soror, & Caroli magni avia, quæ Andanæ apud Mosam fluvium Monasterium in honorem septem Ecclesiarum Urbis erexit: quas inter ordine quarta tum erat illa S. Laurentii Martyris: in quo constructo a se feminarum cœnobio, regulari sub disciplina vixit, sanctitate pollens. Ejus meminit Romanum Martyrologium die 17. Decembris, in cujus notis etiam agit Baronius lit. e, & Molanus in addit. ad Usuardum, nec non pluribus in indicibus Sanctorum Belgii consignata legitur.

23. Laudes Martyris dixerunt eodem sæculo S. Isidorus, Episcopus Hispalensis, in Miss. Mozarabico necnon Theodorus presbyter Constantinopol. Eccl. Syncellus in Depos. vest. Deiparæ in Balchernis, juxta Possevin. de Script. Eccl. Item & Paulus diac. Emerit. in vita S. Fidel. Ep. Sermocinatores autem in præcipuorum Sanctorum festis, qui scriptis suas dederint homilias, idem sæculum in editis Bibliothecis Patrum nullos nobis ostendit: quamvis, quod nulli fuerint, minus verisimile videatur. Ex adverso, multam beatorum hominum frequentiam ad Apostolorum Petri & Pauli, ac nostris Martyris limina euntem vidit: in quibus se distinxit sanctus Audoenus Rothomagensis Episcopus, qui nobili virorum comitatu ad Levitæ sanctissimi sepulcrum sese prosternens, lacrymisque pavimentum rigans, illius altare argento, & auro cumulavit. De quo scribit Surius ad diem 24. Augusti tom. 5. Cæcis, leprosis, claudis, dæmoniacis salutem impertit in hodiernum diem. Ita in imitatoribus Leviticæ virtutis eodem sæculo refulsit præcipue sanctus Leodegarius, qui, instante sui martyrii tempore, quum esset Augustodunensis Episcopus, ærarium aperiens Episcopale coram suis Clericis, atque argentea vasa demonstrans; contemto mundanorum sapientum consilio, capiendæ scilicet fugæ ab hostis obsidentis facie una cum thesauris. *Fratres*, ad suos inquit domesticos, *Si vobis placet*, *consilium eligo*, *hæc potius dare in usus pauperum*; *quam huc*, *vel illuc oberrare per seculum cum turpi sarcina*, *ut imitemur Beatum Laurentium*; *qui pro eo*, *quod dispersit dedit pauperibus*, *justitia ejus manet in seculum seculi*, *cornu ejus exaltatum est in gloria*. Subditque Mabillonius in actis SS. Bened. Ord.: Statim jussit discos argenteos, reliquaque vasa complurima foras ejicere; & argentarios cum malleis adesse, qui minutatim cuncta frangerent, eaque pauperibus erogarent. Quibus peractis, & corporis ac sanguinis, Domini viatico refectus, instar beati Laurentii, se obtulit hostibus, civitatem circum obsidentibus, intrepidus; ne urbs quicquam mali pro sui defensione ac tutela, ut minabatur Dux militum, pateretur. *Vid. act. cit. ad annum* 685. Dignus plane vir, qui, amputata sibi ab impio Ebroino lingua, divinitus usu illius membri recepto, dum in Fiscano Monasterio ad custodiam teneretur, salutaria magno cum populi fructu monita dederit: cujus & caput lux ingens, instar circuli, circumfulserit, priusquam decollaretur Ejus memoria est apud Rom. Martyrol. sexto nonas Octob.

24. VIII. sæculo apud urbem Sedulam, cujus postea vices tenuit civitas Casalensis, montis ferrati caput, memoria est Sancti Evasii, Astensis Episcopi. Qui a sancto Gregorio II. Pontifice consecratus, socios, quos secum duxit, Na-

 talem,

talem, & Projectum ex Benevento Angeli monitu Romam veniens, ad suam Diœcesim perventus, sacris ordinibus initiavit; unum presbyterum, alterum diaconum. Creditamque sibi Ecclesiam per annos 28. sanctissime gubernavit. Verum, quia impietati Arianæ obsistebat; ab hæreticis quæsitus ad necem, urbe Astæ secedens cum iisdem duobus, aliisque ministris, in locum, quem *Volusianum* vocabant, prope Sedulam venit. Somno ibi correptus, ut aliquantulum quievit; a Natali presbytero expergefactus est; quod præsenserat idem socius hostes adventare. Quocirca Evasius timore perculsus, surrexit; baculique pastoralis oblitus, fugiens; vicinam ingressus est silvam: ex qua postmodum Natalem misit ad requirendum sacrum relictum pedum. Perrexit missus ad Volusianum; at baculum reperit terræ defixum, frondentem, purpureosque flores e turgentibus gemmis erumpentem; quem evellens e terra, sancto detulit Episcopo: qui, Deo inspirante, intellexit eadem in silva sibi esse manendum: ibidemque a Deo expectandam palmam martyrii paratam. Quare mansiunculas, & Ecclesiam sanctissimo Martyri Laurentio suis cum sociis, aliisque verisimiliter acciris fabris, ædificavit, ac erectam consecravit. Nimirum ut sub tanto Protectore, ac Duce bonus & ipse cum suis instrueretur miles ad subeundum viriliter pro Christo certamen.

25. Erat relata silva prope flumen Padum, ubi sancti Dei homines habitationem & Ecclesiam costruxerant, ad vicinorum interim salutem procurandam; eo quod ii etiam Ariana essent infecti hæresi. Sancto itaque prædicante Antistite illis seductis hominibus Jesu Christi divinitatem; ejusque sermonem confirmante Domino sequentibus signis, ad rectam fidem viri ac mulieres convertebantur; conversique pergebant ad Sancti Laurentii templum, ut sacrorum mysteriorum ritu Catbolico participes fierent. Dierum autem fluxu rei fama perlata est ad Atubalum, Sedulæ Præfectum, qui missis satellitibus, beatum Præsulem ad se perduci curavit. Sequutique sunt bonum Pastorem Projectus diaconus, & 145. alii, ab illo ad Catbolicam conversi fidem, qui fortasse in S. Laurentii templo collecti tum erant, ut sacris adessent: omnesque cum sancto Antistite, Jesum verum Deum confitentes, capite truncati sunt. Natalis presbyter tum cum eis non erat; quia Evasii mandato in Astensem urbem abierat, ut relictarum ovium curam gereret, absente pastore. Ut vero ille audivit, interfectum fuisse sanctum Præsulem in urbe Sedulæ (quæ milliariis tantum quindecim ab Asta Pompeja distabat) solicite accurrit; sanctorumque corporibus, non sine adjumento fidelium de nocte sublatis, & in Laurentianam translatis sacram ædem, quietis locum attribuit: quorum recenti suo cruore templum illud amplius atque amplius consecratum fuit. Ipse vero sanctus Natalis in cultu ejusdem Ecclesiæ perseverans, orationibus, vigiliis, aliisque piis operibus vacans ad finem usque vitæ, ad supernam patriam tandem post annos aliquot vocatus est die 21. Augusti, atque in eodem sepultus est templo. *Ferrar. in Catal. ad* 1. *Decemb.* sub qua die memoria S. Evasii est in Martyrol. Romano. Eundem sanctum Antistitem Casalenses patronum venerantur: quorum Ecclesiam in Episcopalem Sixtus IV. erexit.

26. Sanctum Laurentium M. scriptis suis hoc sæculo clarificaverunt venerabilis Beda Presbyter in homiliis de tempore, & de Sanctis plurimis, ac in Martyrologio, a se confecto; Albinus Alcuinus in libr. de Divin. Offic., & Paulus diaconus Cassinensis in homiliario pro Dominicis, & festis totius anni. Sepulcrum ejus extramuranum celebres promeruit veneratores, nempe S. Bonitum Claromontanum Antistitem, qui suum iter Romam versus plurimis, a se passim editis, miracolis illustravit. Sanctum Bonifacium Archiepiscopum Moguntinum, & Martyrem, ac Germanorum Apostolum magno Francorum ac Bojatiorum comitatu. S. Ludgerum, Monasteriensem primum Episcopum, miraculis, & apparitionibus post mortem satis illustrem: de quo egimus cap. *de Eccl. Abbat. num.* 12. S. Richardum Anglorum Regem, nec non B. Carolum magnum Imperatorem, qui peculiariter inter Romana sanctuaria Laurentianum, copiosis missis muneribus, ornare studuit. Beatus autem Flaccus Alcuinus, Abbas Turonensis, in ordine manens levitico, in perfectione diaconalis gradus ita profecit, ut in mortis ejus hora S. Laurentius cum sanctis omnibus levitici ordinis visus fuerit a nonnullis Dei servis animam ejus suscipere, ac ministrantibus Angelis eam perducere usque ad Christi thronum.

27. Sæculo IX. Veterinensem cum cœnobio fundans Ecclesiam S. Rodulphus, Bituricensis Archiepiscopus, priusquam fabricam compleret, morte præventus, in suo testamento declaravit, quod etsi eam dicatam sanctis omnibus vellet; peculiariter tamen post sanctos Apostolos Petrum, & Paulum beato Laurentio Martyri sacram fieri jussit, subdens: *Ut ab omni contagione terreni pulveris exutus, aulam supernæ civitatis ingredi merear.* Ingentes facultates suas in eodem enumerans testamento, prædictæ legavit Ecclesiæ, dicens: *Omnia hilari mente, promtaque voluntate offero Domino, ut in honore Salvatoris nostri, venerationeque Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, Lauren-*

rentii &c. *Silvius . . . Cænobium construat. Mabill. & Bolland. in S. Rodulph. ad diem 21. Junii*. Floruit usque ad tempora Nicolai I. Pont. Max., & Caroli II. Imperatoris, *Calvi* nuncupati, anno 866.

28. Abbas Centulensis, beatus Angilbertus, in templo maximo, quod honori SS. Salvatoris eodem erexit sæculo, peculiarem ædificavit cappellam in obsequium S. Laurentii, cujus in ara reposuit, quam obtinuerat, reliquiam de craticula ejusdem Martyris: moriensque, in relata corpus ejus conditum est Basilica. *Bolland.* 18. *Febr.*

29. Glorificaverunt Martyrem hoc ævo lucubrationibus suis Ado, Viennensis Antistes in Gallia, de quo fuse in nostri Sancti egimus actis, Usuardus in Martyrol., Theophanes, seu Gregorius Cerameus, Tauromenitanus Episcopus in Sicilia, homiliarum libro in Festis per annum; Simeon Metaphrastes in act. Sanctorum, quæ Græcis edidit; Amalarius, non Trevirensis, ut aliqui putarunt, sed diaconus Metensis in lib. de Ord. Antiphon. ad Imperatorem Ludovicum Pium. Smaragdus Abbas S. Michaelis Diœcesis Virdunensis in Divinis officiis; & in Legendario Sanctorum, Rabanus Maurus, Archiepiscopus Moguntinus, in Martyrol.. Et Haymo, Archiepiscopus Halberstandiensis, in homiliis pro anni Festis. Per idem tempus imitatione virtutum S. Laurentii resplenduit sanctus Andreas, natione Scotus, a S. Donato Fæsulano Antistite Archidiaconus illius Ecclesiæ creatus. De quo ajunt Bollandistæ ad 22. Augusti: *Recepto Diaconatus pondere Sanctissimorum Stephani, & Laurentii vestigia æmulari conabatur, eorumque factus imitator injunctum officium solicite peragebat, & sine querela humiliter dispensabat*. Unde meruit, instar beati Laurentii, cæcos etiam illuminare. E Scotia cum S. Donato veniebat ad visitanda Romanæ Urbis sanctuaria, præsertim Petri, & Pauli, & S. Laurentii; sed a Fæsulanis, defuncto illius civitatis Episcopo, electoque in istius locum Donato (quem orantem in cathedrali campanæ ultro sonantes prodidere) ibi constitit. Insignes item virgines Aurelia, & Neomisia e locis sanctis visitatis, monitu Angeli peregrinatæ sunt ad eadem SS. limina an.483., ægrotis, ac dæmoniacis per viam liberatis, multisque Romæ virtutum signis gloriosæ: tandem redeuntes ex Urbe, ut Asiam peterent, unde ortum habuerant; in Agarenorum manus incidentes, dira verbera passæ ob fidei confessionem; sed divinitus liberatæ; ab Angelo de imminenti morte, quum prope Anagniam se reciperent, admonitæ, in Domino quieverunt 7. ad Kalend. Octobris. Ingens claritas super earum corpora, odore fragrantia, visa est; cælestesque auditæ sunt voces, campanæ sponte sonuerunt, quibus Anagnina civitas in earum est inflammata cultu. *In Martyrol. Romano & Ferrar. in Catal. die cit.*

30. Sæculo x. S. Fulcrannus, Episcopus Lodovensis in Gallia, qui floruit anno 975., vivensque multis claruit miraculis, nostro inclyto Martyri sacellum extruxit, in cujus honorem hæc in suo testamento scripta reliquit: *Ego in Christi nomine Fulcrannus, Dei gratia Episcopus &c. in amore Sancti Laurentii Martyris cuncto cum cætu Martyrum, ut eorum piis intercessionibus valeam conscendere cælum, ad altare S. Sepulchri, & S. Laurentii .... dono villam, quam vocant* Lavarnam, *quatenus Matutinas ... & Missas & omne sacrum mysterium, ac luminaria ipsis sacris altaribus quotidie ministrent cum omni diligentia &c.* Ita Bolland. in appendice ad diem 13. Februarii.

31. Mirum, qua dilectione flagraverit erga sanctissimum Levitam beatus Joannes, Abbas Gorsiensis, qui amore inserviendi in Tullensi confinio Ecclesiæ sub ejus titulo, se venerabili ac nobili Warnerio sociavit. Referunt Bollandiani ad 27. Februarii ex Mabillonio, quod hic vir beatus frequentabat Martyris Ecclesiam in Villa *Fontaneto*, Tullensi adjacente Civitati, sicut eruitur ex mss. Jacobi Sirmundi S. I. num. 14. ubi legitur: *Ecclesiam S. Laurentii unico amore excoluit, & in mysterio Ecclesiastico, quantum religiose potuit, exornavit*. Idem beatus Abbas narrare solitus erat, quod eodem loci sacri suscepit alendum usque ad mortem presbyterum quendam senem, ita in ejusdem Martyris amore ferventem, ut orationibus nocte & die ibidem instaret; nec præter corporis necessitates alia ex causa pedem extra limen Ecclesiæ efferebat. Majorem noctis partem in psalmis recitandis pertransibat. Tum a dæmonibus tentatus, & aliquando etiam verberatus (nota Martyris permissionem ad sui militis exercitium; ac diaboli æstum contra ejus eximium cultorem) eos increpans, ajebat: *Abite vani, & ignavi, non mihi psalmiculum ore subtrahite*. Plerumque ad ipsum conversus Martyrem, voce quærula confidenter clamitabat, dicens: *S. Laurenti, quid hic agis? Cur non me ab his vesanis defendis?* At didicit aliquando, quonam modo in spiritu protectus fuerit; eo nimirum experimento, quo etiam in corpore ab eodem adjutus est Martyre. In irruptione siquidem Normannorum per Galliæ Regnum comprehensus, & longe a S. Laurentii Ecclesia abductus, prejectusque in nimiæ altitudinis puteum, ne minimam quidem læsionem est passus. Propterea extractus ab hostibus, & in profundiorem iterum præcipitatus puteum,

neque

neque tamen detrimenti aliquid perpessus est. Domque perversi homines eum gladiis transfodere cogitarent; uno illorum id facinus dissuadente ob ejusmodi visa miracula, vivum, ultra progredientes, reliquerunt extra puteum. Venerabilis autem senex viam trium dierum faciens, ut ad Sancti Laurentii rediret Ecclesiam, nec ultra valens incedere, consumtus viribos; ecce in ipsa via tres recentes reperit panes, quibus acceptis, ac refocillatus, alterum viæ dimidium, quotidiano haud deficiente alimento, incunctanter absolvit: sicque incolumis suæ dilectæ se restituit Ecclesiæ. Quod vero ad beatum attinet Joannem, hujus prodigii relatorem, is ad Abbatiam Gorsiensem vocatus, sedule curavit, ut Fontanetensis S. Laurentii ædes cultu debito frequentaretur. Quocirca Ecclesiasticos viros alios illuc perduxit, qui se libenter illius templi servitio impenderunt. *Mabill. tom. 7. in act. SS. ord. Bened.*

32. Scriptores hujus sæculi, nostrum Martyrem celebrantes, extitere Flodoardus, Abbas Rhemensis, in Vitis sanctorum metrice decantatis, Joannes, Abbas sancti Arnulphi Metensis, in vita S. Joannis Abbatis Gorsiensis, beatus Ængussius Keledaus, Episcopus Hibernensis, in suo Martyrologio, quod versibus elaboravit, Remigius Antissidorensis, monachus Sancti Germani. Consule Magnoaldum Ziegelbaverum in Hist. rei litterariæ Ord. S. Benedicti, necnon Henricum Canisium tom. 6. pro beato Nothero, S. Galli monacho, qui cognominatus est *Balbulus*, auctor Martyrologii suo cum condiscipulo Hrabano. Sese proclinarunt ad Martyris tumulum Romæ S. Adalbertus Pragensis Episcopus, & S. Bonifacius, *qui*, juxta Romanum Martyrolog. 19. Jun. *a Romano Pontifice ad prædicandum Evangelium in Russiam missus, cum per ignem transisset illæsus, Regemque ac populum baptizasset, a furente Regis fratre necatus, optatam martyrii coronam accepit*. Fuit cum veneratoribus istis Francus Vormatiensis Antistes, doctrina, & sanctitate clarus, cui revelata cælitus mortis hora, dum Romæ consisteret, ad sempiternam requiem evolavit. Hisce usus est sociis Otho III., Romanorum Imperator, in lustrandis urbis sanctuariis; qui aliquando vel ignotus, cum laudato Vormatiensi Episcopo discalceatus, & opertus cilicio dies quatuordecim in carnis afflictatione consumsit. *Sur. in actis SS.* v. Jun. Baron. in annal. 996. Sever. de 7. Eccl. pag. mihi 246. Refulsit in imitatione magni Levitæ S. Æthelvoldus Wintoniensis in Brittania Præsul, de quo Mabillonius ad annum 984. scribit: *Misericordia motus super multitudinem famæ pereuntem, data omni pecunia, quam habebat, sectatus imitabile exemplum Beati Laurentii Levitæ, & Martyris, qui thesauros, & facultates Ecclesiæ dedit pauperibus, ipse Sanctus Wintoniensis Antistes tolli jussit ornamenta quæque pretiosa, & argentea vasa perplurima de thesauris Ecclesiæ, æque præcepit minutatim confringi, & in pecuniam redigi ad eorum sublevandam inopiam.*

CAPUT V.

Sequitur præcedentis capitis Argumentum a sæculo XI. *ad* XVII.

Mersebutgense sanctissimi Levitæ fanum, quod ex infidelium exemerat potestate S. Henricus Imperator, sicut meminimus *Cap. de Eccles. Cathedr.*, specialem ipsius Augusti venerationem obtinuit. Illuc enim Cæsar devotissime conveniebat ad exercenda suæ pietatis & religionis opera. Dederat autem eidem Ecclesiæ inter cetera dona calicem aureum, de quo legitur in ejus actis apud Bollandianos cap.4., quod die quadam, quum augustus Princeps perattente missam eodem in templo audiret (qua completa, juxta consuetudinem suam, ablutionem sacerdotalem calicis sumere posset) gravi superveniente Regni negotio, non valens suæ devotioni facere satis; commendavit Ecclesiæ ministro, ut calicem cum ablutione reservaret, quoad usque, urgenti expedita causa, rediret. Verum, negotiis excrescentibus in curia, rem nequivit perficere. Ideo sequenti mane regressus in templum, diutius flexis genibus profusisque lacrymis Deum exoravit; orationeque peracta, calicem, in custodia reservatum, sibi afferri præcepit; quumque illi oblatus fuisset, eo discooperto, inventa est ablutio, miraculo conversa in sanguinem. Quare stupore, ac ecstasi adstantes omnes, qui viderunt prodigium, rapti, sunt: quo Deus notum eis facere voluit, quam sibi grata esset Henrici devotio erga sacra mysteria, ejusque frequens visitatio Laurentiani templi; cujus sacratissimi Martyris pius Imperator protectione gaudebat. Unde factum etiam intelligimus, quod scribit Surius in vita S. Bernuvardi, Episcopi Hildeshemiensis, 20. Novembris, nimirum quod Henricus ipse Moguntiæ coronatus festo die octavo Pentecostes, novus Rex Paderburnum adiens, *ibique Natale S. Laurentii celebrans*, Cunegundam sponsam, benedictione ab Wellegiso Antistite su-

sceptra, regia corona voluit redimitam: cum qua virgine virgo in conjugio permansit, Levitæ castissimi virginalem pudicitiam æmulatus. Migravit ad sidera Christi anno 1024. post vicesimum secundum Imperii sui; clarusque miraculis, ab Eugenio IV. Sanctorum fastis adscriptus est.

2. Eodem anno 1024. ad Dominum transiit sancta Agatha Hildegardes, Comitissa Palatina Carinthiæ, quæ a fide sui viri Comitis (quondam ad bellum profecti) ut deficeret, tentata, & ad incestum provocata suasionibus illius fratris germani; renuens flagitium perpetrare; ab isto per subornatam mulierculam apud maritum, e prælio reversum, adulterii accusata mendaciter fuit. Quare ipsius viri conjugis manu ex altæ arcis fenestra cum Dorothea ejus ancilla in subjectam præruptam rupem præcipitata est; sed ministrantibus Angelis, ambæ resplendentes deportatæ fuere ad locum, *Steinam* appellatum, ultra fluvium Dravum usque ad Ecclesiam, ibi existentem, S. Laurentii Martyris; ut illic vitæ reliquum Deo quiete serviendo peragerent. Vir autem ejus, Comes Palatinus, *Paulus* nomine, ut hæc vidit fieri, oculis protinus in delicti pœnam cælitus orbatus est. Quocirca spontaneam sibi statuit pœnitentiam peregrinandi, sicque manuductus, perseveravit peregrinus ad annos septem, donec e vivis excessit. Mulier vero accusatrix Agathæ, in saxum conversa est. Sancta demum Comitissa eo loci divinitus transvecta, nobile templum Martyri Patrono construxit; ædificatisque sibi ædibus juxta Ecclesiam, ibi usque ad obitum permansit. In cujus morte auditæ sunt psallentium Angelorum voces; & locus, in quem præceps dejecta fuit, æstivo etiam tempore rosis ac liliis sponte nascentibus e præruptis licet aridis saxis mirabiliter exornatur: quasi eorum cepæ, ac plantæ humano cultu forent terræ fertili demandatæ. Fundavit & Hildegardes perpetuos census pro eleemosynis pauperibus distribuendis, virtutis Leviticæ imitatrix: in ejusdemque Martyris templo corpus ejus sepultum fuit. Ubi etiam evenit illud miraculum, quo consecratæ panis & vini species in Sacramento altaris, conversæ sunt in alteras veri Corporis, & Sanguinis Domini sub ipso Missæ sacrificio. Hæc celebris Laurentiana basilica amplis Pontificiis decorata diplomatis, a jurisdictione Ordinarii sublata fuit, solique Patriarchæ Aquilejensi subjecta. *Bolland. ad v. Febr.*

3. Duo in Gallia hoc sæculo sacella, commemoratione digna, censentur ob eorum sanctitate claros fundatores, Martyris gloriam exaltantes. Unum a sancto Burchardo, Vormatiensi Præsule (qui suam cathedralem a fundamentis reædificavit Ecclesiam) amplissimo Levitæ Martyri dicatum fuit. Quique moriens ad ejusdem aram corpus suum humatum voluit, ut notant Maurini, ubi de Vormatiensi agunt Ecclesia. Obiit circa Christi annum 1025: die 20. Augusti, nempe triduo post octavas S. Laur. Mart. Alterum in Divionensi Abbatia, cujus templum miro fabricatum est opere a Carolo Calvo, Brunone, loci Episcopo, & beato Guillelmo, quibus & idem constructum sacellum in honorem Martyris tribuendum videtur. Obiit Guillelmus anno 1031. pridie idus Aprilis, qui vivens in hoc sæculo, sanctum Odilonem e canonicali subsellio ad Cluniacensium institutum reduxit: quique, justitia vindice, mortuum, in trabe pendentem, laqueo solvi jussit ab inspectoribus; humique strato imperavit, ut surgeret, resurgentem ad religionis admisit habitum, ubi devote multos vixit annos.

4. Sancta Ida Gallobelgica, Comitissa *Boloniæ*, sive Bononiæ, quæ caput est Comitatus, ad ostium fere amnis *Lianæ* cum portu, & pharo, Ecclesiam Beatæ Virgini, ac S. Laurentio Martyri ædificavit, adhuc vivente Comite Provinciæ Bononiensis, viro suo; ut patet ex charta eorum, in qua legitur: *Ego Eustachius & uxor mea Ida .... Altaria S. Mariæ, & S. Laurentii ab omni servitute libera esse ostendimus &c.* Coram Bolland. ad 13. April. Distincta namque templa unius & alterius erant, primum, idest, S. M. V., flammis consumtum; secundum satis vetustum, quæ anno 1070. in novum unum coierunt templum ipsius præsertim sanctæ Idæ opera; quod consecravit S. Lietbertus, Episcopus Cameracensis, unitis utriusque redditibus, ad sustentationem Canonicorum Collegiatæ, quam ibidem constituit. Hæc Ida ex stirpe Caroli magni orta, & Eustachio II. Bononiensi Comiti desponsata, duos ex eo edidit perillustres filios, idest, Godefridum, & Balduinum, quorum primus expugnata Urbe Hierusalem, e Saracenorum eripuit manibus loca sancta, coronatus ibidem Rex: cui mortuo, alter in Regno successit frater, *Balduinus* dictus: sed his magis ipsa resplenduit mater sanctimoniæ virtute, ac pietate erga Deiparam Virginem, sanctumque Martyrem Laurentium.

5. Beatus Willelmus Abbas XII. Hirsaugiensis in amplo, quod condidit, sanctorum Apostolorum Petri & Pauli templo trans pontem Magalthæ, una cum insigni Monasterio propter angustiam prioris, & ingentem Monachorum numerum, speciale in Levitæ Martyris honorem erexit altare, cujus caritatis, humilitatis, ac præsertim liberalitatis in pauperes egregius imitator fuit, præter assiduam, quam tenuit; curam reformationis religiosorum circa observantiam Regulæ sancti Benedicti usque ad diem mortis suæ, quæ contigit nonis Julii 1091.,

vix

vix completis facris ædificiis, quorum fundamenta jecerat 1082. Ejus fucceffore Gebehardo ad Epifcopalem Spirenfem cathedram vocato, electus fuit Bruno Abbas XIV. vir eximiæ fpiritus perfectionis, qui demum, ait Trithemius, anno 1120. ind.xiii. die 22. Maii ex hac mortali vita ad æternam tranfiens, fepultus eft ante altare S. Laurentii Martyris non fine opinione fanctitatis; quam cæcus ad fepulcrum ejus, corpore reperto integro anno 1460., illuminatus declaravit. Erat pariter in angufta veteri Ecclefia Hirfaugienfi altare alterum S.Laurentii, ante quod Sigonius Abbas VII. translatus fuit, qui Concilio generali Moguntino an.963. interfuerat Vide tom.v. Gall. Chrift., ubi de Eccl. Spirenfi.

6. Audomaropolitani Canonici Territorii Tarvanenfis in Artefia, quum novum in eorum Ecclefia erexiffent altare Sancto Laurentio anno Domini 1093., per eam urbem tum tranfeunte fancto Anfelmo, Cantuarienfis Archiepifcopo, cauffa Guillelmi Regis Angliæ, jura Ecclefiæ iuvadentis; ut nimirum S. Antiftes de hac re cum Pontifice Romæ ageret; canonici, inquam, beatum Archipræfulem invitarunt ad novum altare S. Martyris confecrandum; quod & Anfelmus lubenter præftitit. Novum, diximus, altare; nam cappella ejufdem S.Laurentii fuo cum veteri altari creditur, quod conftructa fuerit a S. Audomaro, qui fundaverat illam Ecclefiam Abbatialem, fancto Bertino traditam: quæ hoc feculo xi. tranfierat in canonicalem, quum Sanctus Anfelmus illuc pervenit. Etenim licet Sanctus Audomarus, Morinenfis Epifcopus, eam fundaverit circa dimidium fæculi vii., certe nonnifi fæculo xi. beatus Bernardus, *Pœnitens* vocatus, apud idem Monafterium confedit, diefque fuos claufit an.1083. in illo igitur 10. ann. fpatio, quod fluxit ufque 1093. dicere oportet, quod, fublatis Monachis, Canonici eorum loco fuffecti fuerint. Eadem & Ecclefia, crefcente urbe ex ruinis Tarvanæ, Epifcopalem obtinuit fedem anno 1549., fedente Romæ Paulo IV. Pont. Max.. Sed ut ad Bernardum de Monte Peffulano redeamus, de quo in actis Bollandi ad 19. Aprilis habemus, quod poft dignos pœnitentiæ fructus editos, peractamque diuturnam peregrinationem ad Indos ufque, fanctorum patrocinia ubique fibi rogans; tandem rediens, quum pervenit ad Monafterium Bertinianum, in quo facellum erat S.Laurentii Martyris, ibi fe a fratribus in monachum affumi curavit; habituque obtento, eadem in Laurentiana cappella totum fe orationi donabat; ut Joannes monachus Bertinianus, Bernardo coævus, teftatur; donec vir pœnitens ad cælicas fedes admiffus, corpus terræ commendandum reliquit. Quod Monachi juxta præfatum Martytis altare, quo in oratione perfiftere folitus fuerat, magna cum reverentia condiderunt. Idemque facer hiftoricus attexit: *Quem ob multa, quæ evenerunt miracula tum in vita, quum ad tumbam ejus, Collegio Sanctorum aggregatum pietas credit Ecclefiaftica.*

7. In Virdunenfi Monafterio, quum ibi degeret S. Gervinus, priufquam Abbas fieret Centulenfis, cappellam Sancti Laurentii erexit in clauftro; hunc enim Martyrem ingenti profequebatur devotionis affectu. In cujus honorem, factus etiam Abbas, ac fe transferens a Virduni cœnobio ad Centulenfe (in quo non dubitamus aliquam ejufdem Martyris memoriam aut invenerit, aut excitaverit) recitabat quotannis ejus fefto die jejunus totum pfalterium Davidicum, uti folebat illud perfolvere in fummis feftivitatibus Natalis, & Refurrectionis Domini, ac Pentecoftes die. Deceffit anno 1073. *Bolland. ad* 3. *Martii*.

8. Illuftris Virgo eodem fæculo beata Herluca, quum Divina infpiratione de loco nativitatis fuæ in alienas migratura effet terras, monita fuit a venerabili Willelmo, Abbate Monafterii Hirfaugienfis, ut foa in peregrinatione ibi demum moras incolatus firmaret, ac eligeret, ubi magis præ ceteris locis Divinam effet expertura dulcedinem: idque fignum fibi foret eo manendi, fecundum voluntatis Dei beneplacitum. Quocirca duobus nobilibus fibi adjunctis itineris fui fociis ac nutriciis, Rutberto, & Hadiwiga, peregrinari cepit, multamque poft exantlatam viam, acceffit tandem ad ripam lyci fluminis Germaniæ in locum Eptacum in Ecclefiam S. Laurentii, de qua loquuti fumus c. iv. hujus libri num. 16. Illic nobilis Virgo talibus dulcedinis benedictionibus a Deo præventa eft, ut fine ulla prorfus ambiguitate intellexerit, eum effe locum manfionis fuæ a Domino fibi deftinatum. Quare, fociis ad propria reverti permiffis, ipfa in propinquas ad Laurentianum templum ædes fefe recepit, quo vitam omnino Deo devotam ageret, adjuncta fibi piæ converfationis focia femina honeftiffima, nomine *Dowda*, ut fcribit Paulus, Bernriedienfis presbyter, eidem a confeffionibus adfiftens virgini, ejufque vitæ hiftoricus. Qua in Ecclefia Orationibus, Miffifque audiendis intenta, necnon facramenta frequentans miris favoribus ac vifionibus Chrifti Domini, Deiparæ, S. Laurentii præfertim, ac etiam Wictperti Epifcopi ad annos triginta fex meruit recreari: Quemdmodum de Martyris Apparitionibus proprio dicemus loco lib. 3. de pofthuma ejus gloria. Perducta eft ad perennem fui Patroni focietatem xiv. Kal. Maji. *Bolland. ad* 18. *April.*

9. Prædicti fæculi fcriptores, Sancti Levitæ præconia refonantes, fuiffe, animadvertimus, Sanctum Brunonem Epifcopum fignienfem,

sem, ejusque coævum Gregorium Præsulem Tarracinensem suis in sermonibus de eodem; similiter Sanctum Petrum Damiani, S. Burchardum, Antistitem Herbipolensem, in æstivalibus homiliis de Sanctis, S. Anselmum Archiepiscopum Cantuariensem in libro LXXIV. precationum, oratione, quæ est sexagesima. Sanctuarium extra urbis muros adoratores admisit Sanctum Simeonem Armenum, S. Canutum Daniæ Regem, S. Gregorium VII., aliosque, dein Sanctorum catalogo a Romanis Pontificibus adscriptos. Veruntamen turmatim transire non patimur S. Hugonem, Cluniacensem Abbatem, promotorem eximium Laurentiani cultus, ut videbimus cap. de Miraculis lib. sequenti, qui pluries ad limina nostri Martyris venit: ejusque virtutem tam alte in mente defixam tenebat, ut aliquando videns Hoderannum Abbatem Santonensem, tabidos screatus laceri oris leprosi hominis (nuper Eucharistiæ Sacramento refecti, nec potentis illud deglutire) manibus excipientem, ac ore fumentem, horrore nimio correptus, exclamaverit, dicens: *craticulam Laurentii hoc animi tormento esse meliorem*. Hæc fusius apud Surium *Tom. II vit. Sanct. 29. Apr.* Minusque communi citationi relinquendum existimamus Sanctum Leonem IX., qui præter ejus sepulcri venerationem, missasque ibi celebratas, quum esset summus Pontifex, etiam antea creatus Episcopus Tullensis, invitatus a suis Regiæ stirpis consanguineis ad consecrandum S. Laurentii templum, prope Sarburgum Diœcesis Argentoratensis ædificatum cum feminarum Monasterio, quod dicitur *Hassense*; libenter, ac devote id muneris absolvit. Evectusque ad Vaticani solium, avitæ pietatis neutiquam oblitus, Bullam edidit in favorem ejusdem pii operis, exponens antiquam Martyris protectionem super nobilem illam patruelium suorum domum: *Tegit* (verba sunt editæ Constitutionis) *enim ipse Martyr Patrueles nostros comites &c.... Et ut omnes noverint, quantum honorem huic loco semper optaverimus, justis precibus Dominæ Mathildis, & filii ejus Henrici nepotis nostri, altare in ipsa Ecclesia dedicavimus*. In eademque præcipit bulla, ut relatæ dedicationis Ecclesiæ festum ab omnibus incolis loci fiat VII. Kal. Decembris. Confirmavitque splendidas propinquorum suorum donationes ipsi templo, ac cœnobio factas; cavens, ne quis infringere audeat suorum voluntatem & dispositionem; vel ne quis bona concessa quoquo pacto alienare præsumat: contra facientes sub Divino anathemate concludit, dicens: *Si quis aliter attentare præsumpserit, sive Imperator, sive Rex, sive Archiepiscopus, aut Episcopus, vel alter cujusque ordinis, & conditionis &c.... in violatorem hujus præcepti Laurentius læsus, & iratus insurgat &c.* Hæc ex Annalibus Benedictini Ordinis ad 1049. apud Mabill., & ex Gallia Christiana in Episcopis Tullensibus.

10. Sæculo XII. Venerabilis Tuiti Abbas Rupertus, quem alii *Beatum*, alii *Sanctum*, immo & nonnulli *Ecclesiæ Doctorem* appellant, cujus laudes brevi complectens Gielzebaver in Historia rei litterariæ Ord. S. Bened. part. I. cap. I. sæcul. 12., scribit „ S. Norbertus, Fundator Ordinis Præmonstratensium, & Archiepiscopus Magdeburgensis, discipulus Ruperti fuit in Monasterio Sigebergensi, quo Doctore tantum profecit, ut, accepta a Gelasio II. potestate annuntiandi verbum Dei, Tanchelinum hæresiarcham perditissimum strenue confutaverit „. Novimus Bellarminum, de scriptoribus Ecclesiasticis agentem, notasse libros ejus erroris circa fidem Sacramenti altaris; verum Gerberonius in Apologia pro eodem Ruperto tam solide, ac efficaciter hunc ab illata vindicavit macula, ut Mabillonius in Annal. Bened. lib. 76. fateatur, dicens: *Actum agere viderer, si dedita opera hoc argumentum* (scilicet Defensionis Ruperti) *tractare vellem*. Ceterum quicquid sit, si aliqualiter duriuscule, de hoc Fidei Mysterio locutus fuerit, circa omnimodam transubstantiationem panis in corpus Christi ob assumtam similitudinem candentis ferri; indubitatum est, eum illius temporis Theologorum fuisse Principem, incomparabili sapientia cælitus præditum, ac tanto erga Martyrem amore flagrasse, ut Abbas factus Monasterii S. Mariæ Tuiti, Diœcesis Coloniensis, peculiare construxerit ante Tuiti portam publicum Sancti Laurentii templum (sicut ipse testatur in libro aureo de incendio Tuitiensi cap. XXIII.) variis dotatum annuis redditibus. Quamque Martyr superabundanter ejus amori responderit, videri poterit lib. seq. cap. de Apparitionibus. In Gallia Christiana sapientes Maurini Monachi, ubi de Eccl. Colon. *Beati* titulo eum donant: ipsius concludunt elogium, dicentes: *Miraculis post mortem coruscasse, Trithemius affirmat*, Transiit Rupertus ex humanis anno 1135. vide, quæ de ipsius fervore in Martyris cultum notavimus lib. I. de Glor. Posth. cap. II. nu. 5.

11. In valle olim dicta *Absynthiali*, propter id genus plantas, ibi frequentes in territorio Lingonensi; nec non ob latrones, qui sæpe se abscondere solebant eodem loci, prope albam fluvium, sanctus Bernardus Abbas Claravallensis templum cum Monasterio ædificans, tria erexit altaria in ipsa Ecclesia, primum sanctissimæ Dei Genitrici, secundum beatissimo Martyri Laurentio, tertium sancto Benedicto Abbati, in cujus regulæ rigorosa observantia promovenda totus incubuit. Parvum quidem fanum suis in exordiis fuit; sed valde Bernar-

di sanctitate decoratum, locosque Angelicis sonoris vocibus, atque apparitionibus Sanctorum omnino celebris, præter Divinas eo missas suppetias in provisionem pusilli tum gregis. Quo religiosorum ordine per orbem amplificato, juxta Numinis oraculum eidem Bernardo factum, Ecclesia illa post Deiparam Virginem Sanctum Laurentium Patronum agnoscens, caput, & mater totius reformatæ Cistercensium Congregationis effecta est. Quare hujusmodi ædificio inter sanctos cæteros dignissimum Martyrem glorificavit reformator egregius, Beatus Claraevallensis Abbas. Quonam autem modo illi rependerit vices sanctus Patronus, observabimus lib. 3. in cap. de Miraculis. *Annal. Cistercien. ad* 1115.

12. Et fortasse viso hujusmodi exemplo Bernardi apud Claramvallem in Martyris cultum, Ecclesia quoque Cistercii totius Ordinis Cistercensis primatu gaudens, gloriata est erectione alterius sacelli sub titulo S. Laurentii, saltem quum post annos 40. a morte S. Bernardi, ad perfectum suis cum sacellis adducta fuit. Insignis plane molis templum, (nimirum longitudinis pedum 273., seclusa porticu) quod post multos ac multos laboris annos consummatum fuit, vivente Beato Guidone, qui extitit XVI. Cistercii Abbas, idest, anno 1193. Consecratum est sanctissimæ Virgini ac aliis Sanctis, quorum reliquiæ in eadem Ecclesia reconditæ fuere, inter quarum eminentiores recensenda est illa de carbonibus S. Laurentii, cujus meminit nota sacellorum, & altarium ejusdem Ædis sacræ, habens sub lit. m. *Altare hoc consecratum fuit in honorem Sancti Laurentii Levitæ, & Martyris. In quo quidem altari habentur de carbonibus ejusdem, item de sudario S. Vincentii M., & dens S. Mauricii, & de reliquiis S. Quirini M., & aliorum*. Obscurum nihilominus est apud Cistercii scriptores, num in ejus priori Ecclesia fuerit etiam Sancti nostri sacellum, quod potius in exemplum Bernardo fuerit ad suum erigendum in Claravalle. Certe Abbatia nuncupata *firmitatis*, quæ filia primogenita extitit Matris Cisterciensis, antequam esset S. Bernardus ad Religionis habitum admissus, nempe fundata salutis anno 1112., electo in ejus Abbatem beato Bertrando, erectum etiam in se habuit alterum S. Laurentii sacellum, forsitan ad normam laudatæ Cistercii Matris, cui postmodum se conformaverit & Bernardus in ædificatione suæ Claraevallensis Abbatiæ. Sed qualitercunque res se habuerit; illud firmiter tenemus, quod in omnibus his tribus excitatis cappellis ad Martyris gloriam, promotum deprehendimus ejus cultum ab eximiis commemoratis tribus SS. Viris, quorum memoria in benedictione est apud Cisterciense Menologium: quantum satis ad nostrum argumentum. Addit Manriquez in Appendice: ad tom. 1. Annal. *Firmatensi Ecclesiæ præfuisse dicitur Almericus, sive Almericus de Pontaille, ex Abbate Sancti Stephani Divionensi, Cistercii Monachus, & Firmitatis Abbas. Qui obiisse dicitur* 14. *Kal. April., sepultus ante aram S. Laurentii, in monumento gentilium, ubi ejus hodie imago spectatur, quasi ad S. Laurentium preces fundens*. Dies is suos clausit vel ante, vel post VII. Abbatem Firmatensem, *Nicolaum* nomine, circa finem sæculi XII. aut initium XIII. Qui Nicolaus secundam præscripsit regulam Equestri Ordini *de Calatravo* anno 1199.

13. Tempore Emmanuelis Comneni Imperatoris Orientis, qui regnavit aooo 1143. ad 1180. Leo Episcopus, cognomine *Bembus*, magis virtutibus quam natalibus clarus, aliquando in servitutem incidens barbarorum, inde fuga dilapsus, ignotusque in Venetam appulit patriam, atque in Sancti Laurentii templum Monasterii nobilium feminarum venit. Quo loci sub auspiciis beatissimi Martiris Dei servitio se mancipavit, qualitatem sibi vindicans oblati conversi Ordinis S. Benedicti, cujus ordinis Sacerdotibus, sacra ibi administrantibus, humiliter inserviebat: in adnexo illi Ecclesiæ horto casula sibi designata erat. Ad istius autem S. viri mortem Campanæ S. Laurentii extemporalem sponte sonitum ediderunt. Quare moniales diligenter investigantes per omnes monasterii angolos, qua manu, vel caussa fieri potuit tinoitus hujusmodi; deprehenderunt tandem in horti casula addictum Ecclesiæ servum hominem mortuum, conversi speciem præferentem, manuque tenentem schedam, quam dimittere nulli voluit, donec Abbatissa superveniens, illi præcepit ad meritum salutaris obedientiæ, ut chartam redderet; in qua, dimissa, hæc solum verba scripta erant: *Frater Leo*. Unde a concivibus agnitus est: Fuit ejus corpus in Ecclesiæ porticu tumulatum; sed annorum circiter sexaginta decursu memoria ejus pene deleta, tot deinceps miraculis beatus ille clarescere cepit, ut super humilem ejus sepulturam stellarum etiam corona radiare visa sit. Quocirca sacrum illius corpus anno 1207. incorruptum repertum, in interiora Laurentiani templi translatum, honore debito ceteris Sanctorum corporibus, in ea magnifica quiescentibus Basilica adsociatum fuit.

14. Sacra hæc Martyris Ædes, Venetiis existens, quæ dicitur *de Rivoalto*, ab Ursi Venetiarum Antistitis genitoribus erecta olim fuerat, ea sanguinis claritate fulgentibus, ut istius Episcopi Avus, nomine *Angelus Participatius*, sive *Bodoarius*, Dux fuerit Venetiarum anno Christi 809. Cui post mortem in Ducatu suffectus est ejus filius Justinianus anno 828., qui brevi obiit anno sequente 829., eique subroga-

tus est frater ipsius Joannes, Ursi Pater. Ab hac ergo adeo illustri familia Bodoariorum, quæ septem successive Venetiarum Duces habuit nobilissimum Martyris templum exordia sumsit, & incrementa, ut non immerito inter regalia connumerari possit. Cui Ursus priusquam moreretur illustrium virginum adjecit Parthenium, constituta ibidem propria sorore, nomine *Romana*, in primam Monasterii Abbatissam. Vixit Episcopus in sua Sede ab an. 821. ad 853., ejusque Sacerdotii diebus translatum fuit ab Alexandria Venetias corpus S. Marci Evangelistæ. Post septem sæcula ejusdem monasterii Basilica reædificata est in ampliorem a fundamentis formam: quam Franciscus S. R. E. Cardinalis Vendramenus, Dalmatiæ primas, & Venetiarum Patriarcha, consecravit xv. Kal. Febr. anno *1617*. reædificationis enim opus actum fuit anno 1590. Ara templi maxima structuræ elegantia, ornamentorumque divitiis in tota Venetiarum urbe primum obtinet locum. Tabernaculum habet augustum, quod lapidum pretio, formæque pulchritudine splendidissimo altari neutiquam cedit. Servat Ecclesia spinas duas coronæ Dominicæ, ac sanctissimæ Dei Parentis calanticam. *Ex Thesaur. antiquit. Ital. Grævii tom. v. part.* 2. *& Sansovino ac Martenione*. Magnis gaudet exemtionibus & privilegiis Pontificum Romanorum, ut ex eorum liquet Constitutionibus, nempe Honorii III. 1521. Innoc. IV. 1250. Alexandri IV. 1257. Clementis item IV. 1267. queis accessit altera Bonifacii VIII. 23. Julii 1295., qua Christi fidelibus stipendia conceduntur spiritualia visitantibus idem Templum, ut Martyris memoria, & sollemnitas celebrior habeatur die 1. Augusti, & per octavas sequentes. Guido Cardinalis S. Cæciliæ, Apostolicus Legatus, sanctuarium illud venerantibus qualibet totius anni quarta feria in perpetuum quadraginta dierum indulgentiam indulsit die vi. Aprilis 1348., quod est intelligendum, præter decretum indulgentiarum, templis omnibus S. Laurentii in universo mundo concessarum, editum ab Alexandro II. Pont. Max., sicut alibi notavimus. Qui copiosora de hoc templo scire desiderat, consulat Flaminium Cornelium Senatorem Venetum decade 13. posterioris partis. Obiter enim hæc dicta voluimus, tamquam specialis mentione digna, licet non pertineant ad Sanctorum acta super Martyris cultum, sed occasione gestorum beati Leonis *Bembi* Pont. & Conf., resultantium in Martyris honorem: quamquam aliter Templum istud reduci optime queat, ut supra dimus, ad caput Regalium Ecclesiarum a supremis Principibus erectarum.

15. S. Hildegundis, Lidtbergensis Comitissa, Ecclesiam, & Monasterium Præmonstratensis Ordinis fundavit in honorem ejusdem nostri excelsi Martyris non procul a mari, seu magno lacu illius Comitatus. Fanum campanariam turrim habet ad imitationem alterius, quæ apud extramuraneum est Romæ Templum, ut scriptores refcrunt. Hujus construendæ fabricæ occasionem Hildegundi dedit ejus malus filius Theodoricus, qui militiæ vacans in Italia, ejusdem immortalis nominis Sancti Templum Romæ incendit, ob quod perpetratum facinus, & si dolens, in ipsa Urbe subitanea morte a Deo punitus fuit, Sanctum Laurentium suo pro scelere iratum habens. Propter sanguinis tamen splendorem Romæ valde honorifice sepultus fuit. Nihilo secius sancta ejus Mater in sua ditione irreverentiam sanctissimo illatam Martyri ab iniquo filio compensare studuit erectione novæ magnificæ fabricæ sub eodem titulo anno Domini 1168., ut sic Martyr erratum donaret filio, in purgatorii forsan pœnis detento; quod facti pœnitens ex hoc mundo discesserit. *Bolland. ad* vi. *Febr.*

16. In Hirpinis ulterioris principatus apud Nuscum sancto Laurentio ædificavit Ecclesiam beatus Amatus, Nuscanus Episcopus an. 1171., quam quum sollemniter consecrare cepisset, in sacra eadem actione duo præstitit miracula; unum, quo sibi præsentatam mulierem paralyticam repente sanavit; alterum, quo liberam reddidit a Diabolo obsessam feminam Acerensem: multisque aliis vivens, & post obitum clarus prodigiis, a civibus declaratus est urbis Patronus, cui & cathedralem Ecclesiam Successor in Episcopatu communi populi exultatione dedicavit. *Ferrar. in Catal.* xxxi. *August.* Quo die pariter de illo agunt Bollandistæ, quanquam beata mors ejus inciderit 15. Kal. Junii ætatis suæ anno 89. Domini vero 1193. Eodem anno, quo idem Amatus nostro Martyri Ecclesiam sacram fecit, Sanctus Ubaldus, Eugubinus Antistes, celebrata in sua civitate Paschali Missa in cathedrali templo; inde secedens apud Ecclesiam S. Laurentii, quæ in regione dictæ urbis, nuncupata *Sancti Matthæi* existebat, sese recepit; ut felici se componeret appropinquanti æternitati; quam adiit post dies quadraginta. *Bolland. ad 16. Maii* Optimus Pastor gregem vel facto docuit, quam bonum sit fideli homini sub Laurentii patrocinius sese ad mortem comparare, ut & multi alii Sanctorum egere.

17. Martyris laudationes perfecerunt hoc sæculo S. Bernardus Claravallensis Abbas Comment. in Cant., Petrus Blesensis, Archidiaconus Bathoniensis Serm. 32. tom. 24. Bibliothecæ veter. Patr. super illud Levitici libri cap. 2. ℣. 7. *Sin autem de Craticula fuerit Sacrificium &c.* Petrus Diaconus Cassinensis Serm. de S. Laur., qui incipit: *Divini Muneris sacratissimum hodie,*

hodie, cujus anecdotum in fine præſentis operis dabimus. Petrus Celle nſis lib. ſerm. de ſeſt. ſanct. dein. Epiſcopus Carnotenſis. Ven. Hildebertus Cluniacenſis, Epiſcopus Cœnomanenſis, poſtea Turonenſis 2. part. ſerm. de Sanctis. Meminit & Arnulphus Epiſcopus Luxovienſis in ſermone, quem habuit ad Patres Concilii Turonenſis anno 1163. Rogerius monachus Fuldenſis in ingentibus de vitis Sanctorum voluminibus &c. Humi ad ſepulcrum Martyris ſe Romæ ſtraverunt Sancti permulti, ac præſertim S. Famianus ex Colonia Agrippia, qui multis exantlatis itineribus ad ſancta Orientis, & occidentis loca, poſt annos 25. eremiticæ vitæ in pane & aqua tranſactos, Cluniacenſibus Monachis, ut alibi diximus, ſe adjunxit in monaſterio S. Laurentii Gallæciano; ibidemque regulam profeſſus; ut Bollandiſtæ ſcribunt: *Ædiculæ Sancti Laurentii addictus eſt ad ripas Mynii fluminis*. Die tandem præcedenti ad pervigilium ſacratiſſimi Martyris 8. Auguſti apud Galleſium in Faliſcis, ſua prænuntiata morte, migravit in cælum, experturus triumphalia imminentis Laurentianæ ſollemnitatis gaudia in cæleſtibus; de cujus protectione in terris lætatus fuerat. De arido is quondam ſilice virga percuſſo, Moyſis inſtar, aquam eduxit uſque hodie manantem, ægris omnibus ſalutarem: ab Hadriano IV. SS. faſtis adſcriptus. Noſtri quoque Martyris Romæ Confeſſionem inviſit laudatus ſupra S. Bernardus Abbas. Item Guillelmus Aquitaniæ dux, ejuſdem Bernardi opera converſus ad Deum, cinctus catenis tribus, ac pœnitentis indutus habitu, inter ſacra urbis limina ſummo ſpiritus fervore illam beatiſſimi Levitæ Patriarchalem revereri non omiſit, anno 1157. ſub Eugenii Papæ III. Pontificatu. Ad ſectandam denique Apoſtolicam paupertatem ſanctus Norbertus, Præmonſtratenſis ordinis Fundator egregius, non ſibi ſolum, ſed & ſuis fratribus Sanctum Laurentium proponebat exemplum, quod omnes imitarent. Idemque beatus tum Abbas poſt primam ſui ordinis erectam ſacram Ædem in loco, qui præmonſtratus dicitur, in honorem ſanctiſſimæ Dei Genitricis ſuo cum cœnobio; excolendam a ſuis fratribus ſuſcepit per ſe quoque alteram S. Laurentii, quæ etiam *S. Martini* nuncupatur. *Ex Bolland. ad* vi. *Jun. Et ex lib.*, cui titulus *Biblioth. Præmonſtrat*: ut alibi ſupra in Eccl. Abb. adnotavimus.

18. Sæculo xiii. illuſtratorem ſuæ gloriæ Martyr excelſus habuit magnum illud Eccleſiæ ſidus, Seraphicum Patrem beatum Franciſcum, Minoritici Ordinis auctorem inclytum, qui & amavit Levitarum numero aggregari, Martyri aſſimilatus in ordinis charactere, qui poſtea, ſuſceptis cælitus ſacris ſtigmatibus, viva Chriſti Crucifixi evaſit imago. Is apud Privernum Sancti Laurentii Martyris oblatam ſibi Eccleſiam lubentiſſime acceptavit, cænobium ibi ſuorum erigens Fratrum; quibus miniſtris niteſceret ſanctiſſimi Levitæ cultus; eoque loci Martyris amore ſervens, unum ex ſuis ſociis reliquit, beatum nempe Leonardum de Fulcinio, qui ad mortem uſque illi Eccleſiæ deſerviens, ſancto illic demum fine quievit. Splendorem huic Laurentiano addidit Templo, currente adhuc eodem ſæculo, ſanctus Eccleſiæ Doctor Seraphicus Bonaventura, ſuo videlicet incolatu apud relatum cœnobium, in quo lector conſtitutus, effudit flumina ſapientiæ ſuæ: cujus & flammas amoris erga ſanctum Levitam ſatis produnt ea, quæ de tanto Martyre pluribus in locis ſcripſit. In cornu dextero aræ maximæ commemorati templi monumentum extat majuſculis characteribus, hæc præferens verba: *Sanctus Bonaventura Ordinis Minorum S. R. E. Card. & Doctor, ac hujus Conventus Lector.* Lege Theulium in Opuſculo Romanæ Provinciæ Minorum Conventualium, de Campaniæ cuſtodia tractantem. Alteram Sanctus Patriarcha Franciſcus per Pilei oppidum tranſiens Sancti noſtri Eccleſiam per ſuos fratres curandam admiſit; de qua ſermo recurret ſub ſequenti ſæculo; quum de beati Andreæ geſtis circa Martyris cultum erit agendum. Tertiam enumeratis adjicimus, nempe Tarracinenſem, penes quam ſimiliter beatus Pater Conventum extruxit, ac beatus ejuſdem ordinis Donatus in meliorem redegit formam. Quanquam enim hodie templum nuncupatum eat ſub titulo etiam S. Franciſci, priori Eccleſia demolita; hæc tamen temporibus Seraphici Patris uſque ad poſterioris erectionem, non dubitamus, extiterit ſub ſanctiſſimæ Dei Genitricis ab Angelo annuntiatæ, ac S. Laurentii Martyris invocatione. Non enim alia ex cauſa fieri potuit, ut Nicolaus IV. Pont. Max. in ſua conſtitutione, qua indulgentias conceſſit omnibus Chriſti fidelibus prædictam Eccleſiam viſitantibus in feſtivitatibus Sanctorum ejuſdem Ordinis, largitus ſuerit etiam ſpiritalia hæc ſtipendia pro ſollemnitate Annunciationis Sanctæ Virginis, ac S. Laurentii, & per ejus octavas ſequentes. Unde perſuaſum habemus in ipſius Martyris tutelam, eum ſuiſſe, ac eſſe locum ad præſentem uſque diem, nec illius deficere poteſt, aut debet ibidem cultus, indultis Pontificiis in perpetuum decoratus: quanquam titulus etiam ſancti Fundatoris progreſſu dierum acceſſerit eidem Ædi ſacræ. Apud hanc, olim omnino Laurentianam Eccleſiam, ideſt, in exordiis ſæculi xiv., regale palatium erexit, Tarracinæ immorans, Robertus Neapolis Rex, ut ſcribit cit. Theulius, duplici reor ex cauſſa, nimirum

& quia

& quia imbutus Patris Caroli devotione erga S. Laurentium, sicut vidimus cap. de Regalibus Basilicis; & quia ut Neapoli, sic Tarracinæ Minores Fratres ejusdem Martyris templis essent addicti; e quorum Religione fuerat Germanus ejus frater S. Ludovicus Episcopus Tolosanus: qui jura eidem Roberto cesserat Regni, beatissimi Archilevitæ amore similiter refulgens: uti ostendimus cit. cap. tit. num. 16.

19. Beatus Andreas de Hyspello, S. Patris Francisci socius, ac primus Ordinis Minorum Sacerdos, cultui studens Hyspellensis Parœcialis Ecclesiæ, Laurentio sacræ, transeunte per idem loci Gregorio IX. anno 1228., hunc enixe cum beato Moricbo Morichellio ejusdem Ordinis depreeatus est, ut commemoratum Sancti Laurentii parochiale fanum consecraret. Votisque illorum summus Pontifex annuens, ritu sollemni eam Basilicam sacravit die 24. Maii, adsistentibus S. R. E. Cardinalibus Rainerio Tit. S. M. in Cosmedin, Rainaldo Tit. S. Eustachii, ac Sinibaldo Tit. S. Marci, nec non Episcopis Spoletano, Assisiensi, ac Fulcinate; perpetua concessa illic indulgentia fidelibus, eam visitantibus prædicta die, nec non duabus subsequentibus. Obiter heic adnotamus, Hyspellates habere inter præcipuos loci patronos sanctum Archilevitam, quod eidem acceptam retulerint liberatam patriam ab Henrici IV. Imperatoris obsidione sub die Augusti x. anno 1120. Unde illi hoc excitarunt templum; insigni postmodum Canonicorum sæcularium collegio, ac dignitate Prioratus honestatum, multisque privilegiis, & indulgentiis distinctum sub Romanis Pontificibus Alexandro III. Martino IV. & Julio II. Quodque sua præsentia & Missarum celebratione condecorarunt Sixtus IV., & Paulus III., pretiosis loco sancto donis oblatis eum spiritualibus tum etiam temporalibus: quorum omnium diplomata & documenta in illius Ecclesiæ tabulario asservantur, ut nobis scripto retulit Galeatius, illius Ecclesiæ Canonicus.

20. Beatus Gerardus de Villa magna, prope Florentiam, Tertii Ordinis ejusdem Seraphici Patris, solitariam eodem sæculo vitam agens, frequentare solebat Ecclesiam nostri Martyris. Ponitque testimonium de hac re Bartholomæus a Quercu illius templi Parochus, Gerardi coævus. Domus hæc sacra, in quodam pago, qui dicitur *Vicchius*, posita, distans erat a loco habitationis Gerardi millaria duo Florentiam versus; quam sæpe calcabat viam homo Dei, magno æstuans erga Martyrem pietatis ardore, donec prophetiæ spiritu, ac miraculorum gloria clarus, migravit ad Dominum anno 1246. *Bolland. ad* 13. *Maji*.

21. Admissus ad novæ tum Minoriticæ Religionis habitum Theobaldus, & aliquando in Hortensi Conventu de familia collocatus; quod cœnobium extra urbem Hortam fundatum erat, adnexam habens Sancti Laurentii Ecclesiam; ibi Deo famulatus est usque ad mortem sub Laurentiana protectione; dulce, sibique proficuum sentiens in obsequiis tanti Martyris commorari. Cujus apud Deum intercessionibus tantum profecit, quantum ejus sanctitas signis pluribus, ac virtutibus declaravit. Horum prodigiorum unum & alterum non reticebimus. Missus quondam a superiore Hortensis Conventus in urbem nonnihil negotii expediendi caussa, omni, qua fieri posset, celeritate; quum interlueret in via Tiberis flumen; neque ulla esset cymba, qua ex una in ripam alteram transvehi posset; Dei servus obedientiæ memor, periculi immemor, elevata paullisper tunica, ambulare cepit super aquas, clamantibus, mirantibusque omnibus, qui ad illud aderant spectaculum, sicque trajecit amnem, vix pedibus ad poplitem aqua madefactis. Vice altera etiam missus pro impetrandis eleemosynæ titulo piscibus in alimoniam fratrum suorum, quum a piscatoribus nil obtinere potuisset, manum immersit flumini semel, & iterum; duosque sic pisces extraxit, quantum satis essent ad eorundem fratrum indigentiam sublevandam. His, aliisque miraculis illustris, obiit in osculo Domini: sepultus in Sancti Laurentii templo; Et quanquam, multis deinde transactis annis, ordinis sui fratres, necessitate compulsi, eandem Ecclesiam & cœnobium reliquerint, ac intra muros urbis se recipere coacti fuerint, datum neutiquam desuper eis est, beati Theobaldi corpus a Sancti Laurentii templo (quod vivens frequentaverat, & dilexerat) transferre in posteriorem, quam hodie tenent, Ecclesiam. *Wadingus Fonsec.e studio illustratus ad annum Christi* 1210., *& Theulius citatus super. Opusc.*

22. Post sanctos quinti sæculi Patres, in Ecclesia Dei celeberrimos, qui Levitam magnum suis laudibus exornarunt, semel demtis Gregorio magno ac Beda, qui sexto, & septimo floruerunt sæculo, decimumtertium, de quo agimus, magna illa duo edidit luminaria, beatos scilicet Ecclesiæ doctores Thomam Aquinatem, & Bonaventuram Balneoregiensem. Ambo qui peculiares habuerunt sermones de Martyre. Alterum edidit Thaumaturgus Antonius Patavinus super psal. 16., estque ordine XXIV. editionis Azoguidianæ anno 1757. Duos beatus Albertus magnus Ratisponensis Antistes. Binum scripsit Innocentius III. Pont. Max. Item Joannes Card. Algrinus Episcopus Sabinensis lib. 2. serm. de Sanctis, Guido de Castris, S. Dionysii Abbas in sanctilogio, quod est opus glossatum de

de vitis sanctorum per anni circulum, Adelbertus monachus Fuldensis in Legendis SS., & alii. Mausoleum ejus humillimis obsequiis venerati sunt simul perillustres fundatores religiosorum Ordinum Fratrum Prædicatorum, & Minorum, sancti videlicet Dominicus, & Franciscus, sedente Romæ Honorio PP. III. Utrique tamen viri Dei propter adventum Petri Antissiodorensis sua cum uxore Jolante, quem Pontifex in sancti Laurentii Basilica extra muros una cum Regina conjuge Imperiali orientis corona donavit; nec non propter expeditionem promovendam pro recuperatione Terræ sanctæ, ut advertit Malvenda in Annal. Ord. Prædic. ad 1216. tot curis gravibus eodem distento Pontifice, nonnullam, ut exaudirentur, pro confirmatione suarum regularum passi sunt moram usque ad mensem Novembris ejusdem anni. Præterea sese inclinarunt humi genibus provoluti ad idem tumulum sancti Thomas, & Bonaventura paullo supra commemorati, & alii.

23. Denique noster Martyr excelsus sui specialem imitatorem habuit sanctum Petrum Nolascum dilectione pauperum, sub immani Saracenorum jugo degentium; quos Petrus videns, juxta Bollandistas ad 29. Januar., illa ejusdem sancti Levitæ, ostendentis Tyranno egenos, verba usurpare solitus erat: *Ecce thesauri æterni, qui numquam deficiunt*. Dictanteque in somnis beatissima Dei Matre modum eos redimendi per institutionem Religiosi Ordinis, cui cura esset redemtionis eorum; Festo die S. Laurentii hoc cordis sui desiderium sanctum impletum vidit ea illustri sullemnitate, quam Cistercienses Annales referunt ad annum 1218. sequentibus verbis. „ Die S. Laurentii decima Augusti serenissimus Rex (nempe Jacobus I. Aragoniæ Princeps) in honorem tantæ sullemnitatis manto, colobio, pomo, & corona aurea in capite suo, & omnibus regalibus indumentis exornatus, suo nobilissimo apparuit comitatu, medius inter suæ visionis socios Confessarium a dextris, & Petrum Nolascum a sinistris, innumeris civibus & advenis confluentibus. Berengarius autem Barcinonensis Episcopus, Pontificalibus indutus, cum Clero in Ecclesiæ cathedralis foribus Regem cum sociis excepit, præcinensque *Te Deum laudamus* in adventu Regis, cum Cleri supplicatione idem Episcopus Pontificalem Missam sollemniter cantavit. Post Evangelium Raimundus ascendens suggestum, concionem ad populum habuit, enarrans Divinam revelationem, & novam commendans ordinis institutionem pro redimendis captivis &c. „ Et num. 9. addunt. Hac eadem die S. Laurentii Rex domum regiam petens, peracto jam ab Episcopo sacrificio Missæ sollemnis, introduxit in eandem domum suam novum pusillum gregem, tanquam filios & familiam suam. Et ex illa hora regale dictum palatium donatione Regis Fratres S. Mariæ de Mercede redemptionis Captivorum inhabitare cœperunt, ac usque in hodiernum diem illud pacifice possident.

24. Sæculi XIV. anno secundo evolavit ad astra beatus Andreas de Comitibus Signiæ, pronepos Innocentii Papæ III., & ex Alexandri IV. fratre nepos, Ordinis Minorum; qui a Bonifacio VIII. S.R.E. Card. creatus, nullo pacto adduci potuit, ut delatum rubrum acciperet galerum; sed potius eam, quam elegerat S. Laurenti Ecclesiam excolendam apud oppidum, dictum *Pileum* usque ad vitæ suæ terminum constantissime duxit: magis gaudens agere dies sub umbra manus ejusdem Martyris Protectoris in electa sibi solitudine; quam labili temporalium dignitatum, umbraculo tegi. Ibi ergo in magna primævi Ordinis austeritate vivens, miraculorum gloria celebris, præsertim in ejiciendis ab obsessis corporibus immundis spiritibus, plenus meritis, supremum vitæ suæ diem, qui fuit Kalendis Februarii, felici morte conclusit. Cujus corpus in eadem S. Laurentii Ecclesia tumulatum ad hæc usque tempora cernitur, signis plurimis gloriosum. Innocentius XIII. ex eadem Comitum Signiæ familia, electus Pontifex anno 1721., exagitata immemorabilis cultus ejus causa, tandemque illo approbato, in beatorum numero venerabilem virum recognovit. *Chron. Ord. Min.*

25. Anno tertio ejusdem sæculi migravit ad Christum beatus Rostagnus Archiepiscopus Arelatensis in Gallia, celebrato nempe prius, a se indicto, provinciali Episcoporum Concilio. Multis Sanctitatis notis Præsul iste conspicuus, infirmatus ad mortem, sui corporis sepulturam elegit in sacello S. Laurentii, quo exornatur basilica S. Trophimi, primi Arelatensis Episcopi, Sanctique Pauli Apostoli discipuli. Licet autem præfata Ecclesia erecta fuerit a S. Virgilio, Episcopo similiter Arelatensi quinto sæculo; obscurum est tamen, utrum ab hoc sancto Præsule fundatore simul cum ipsa Ecclesia laudatum sacellum nostro Martyri erectum fuerit; an vero noviter ab eodem beato Rostagno diebus Sacerdotii sui fundatum sit. Qualitercunque res evenerit enumeratis ex modis, opus a viris sanctis constructum intelligimus in beati Martyris honorem: Propterea dignum, quod reponatur inter sanctorum monumenta, Levitæ inclyti gloriam indicantia: vel secundum mentem nostram satis etiam est, quod istius beati viri æstimatione delectum fuerit ad sacri sui corporis beatam requiem. Obiit venerabilis Antistes Rostagnus x. ad Kal. Augusti, anno quo

supra

supra &c. *Tom. prim. Gall. Christ. in Eccl. Arelat.*

26. Tarentinum insigne Sancti nostri templum, & cœnobium in Provincia, seu Terra Hydruntina Neapolitani Regni, ut fertur, a Principe, & civibus Sancto Assisiensi Patriarchæ, reduci e Siria (post mira, coram Sultano patrata facinora) oblatum; receptumque ab eodem beato Fundatore, per suorum Fratrum ministerium excolendum, resplenduit peculiariter hoc sæculo beati Landi, provincialis tum Ministri Provinciæ S. Nicolai, virtutibus: qui quum Laurentianam illam Ecclesiam condecorare multiformiter studuisset; in Domino plenus meritis obdormivit anno 1360. appellatus a Wadingo *vir miraculosus*.

27. Præcipui hujus sæculi scriptores ad S. Laurentii gloriam fuere Ven. Joannes Duns Scotus, juxta Bellarminum de script. Ecclesiast. ejus citantem opus *sermonum de tempore*, & *de Sanctis*. Item Nicolaus Lyranus in homiliis pro festis Sanctorum; Simeon Metaphrastes in vitis Sanctorum; Petrus de Palude in libello super legendas Sanctorum; Jordanus de Saxonia serm. de Sanct., & alii. Invisere sepulcrum Sacratissimi Martyris Sancti Rochus, & Conradus, ambo Tertii Ordinis S. Francisci: necnon sanctæ mulieres Birgitta, & Catharina Sveciæ, Regum sanguine claræ, clariores autem sanctitate, ac B. Levitæ cultu. Carolus IV., Romanorum Imperator, Romam veniens ad suscipiendam Imperii coronam, peregrini habitu Laurentianum tumulum est veneratus: ibi præsentavit aureum calicem cum ansa, miraculo fracta, de quo in cap. de Miraculis dicemus, ibique habitare delegit apud adnexum Monasterium omni tempore, quo Romæ commoratus est. Vid. Severanum de VII. Urbis Ecclesiis pag. mihi 199.

28. Et quia etiam ad vulgarem haud cultum commemoratæ Patriarchalis Basilicæ pertinet visitatio peregrinorum, illuc confluentium ex toto christiano terrarum orbe, lucrandi videlicet indulgentiam Jubilæi occasione; cujus institutionis, etsi contra Polydorum Virgiliom, aliosque denegent viri graves, auctorem fuisse Bonifacium VIII., omnes tamen admittunt hunc præcipuum fuisse restauratorem Anni sancti, videlicet Const. *Antiquorum de pœnit. & remiss.* 22. Febr. 1300. Traditio autem tum erat, solius Basilicæ Vaticanæ visitationem in quolibet annorum Christi centesimo fuisse necessariam ad lucrandas præfatas indulgentias. At Bonifacius alteram addidit invisendam Basilicam S. Pauli in via Ostiensi. Clemens dein VI. constit. *Unigenitus* Jubilæum celebrandum decernens pro anno 50. ejusdem sæculi XIV adjunxit visitationem Lateranensis Ecclesiæ, alteramque coram Alberico Rosate ac Cyrillo Franco edidit ante prædictum annum 1350. Constitutionem, quæ incipit *Militantis Ecclesiæ*, in qua declaravit, quod etsi sufficeret virtute Pontificii præcepti relatas tres visitare Basilicas ad plenam Jubilæi indulgentiam consequendam: *Unusquisque tamen*, subdit, *plus merebitur, & indulgentiam ipsam efficacius consequetur, qui Basilicas ipsas*, (scilicet SS. Petri & Pauli) *& cum iis Lateranensem & S. Mariæ Majoris, necnon S. Laurentii foris muros urbis Ecclesias amplius & devotius voluerit frequentare*. Quibus verbis Pontifex non obscure ostendit, quam debeat esse cordi fidelium cultus intemeratæ Dei Matris ac S. Levitæ ad efficacius apud Dominum impetrandam delictorum omnium plenam indulgentiam. Vide Victorellum in Hist. Jubil. pag. 149. Quanquam vero hic auctor supposititiam existimet citatam Clementinam *Militantis*, negare tamen neutiquam audet fol. 231., quod Bonifacius IX. testatus sit, Prædecessores suos peregrinorum induxisse animum ad visitandas nedum Basilicas Apostolorum, sed insuper Lateranensem sanctissimi Salvatoris, & S. Mariæ Majoris ac S. Laurentii extra muros Urbis; quod ad nostram sufficit intentionem, sive Clemens VI., sive alter fuerit Pontifex, qui ad id fideles induxerit. Ipseque Victorellus asserit, se vidisse in Bibliotheca Vaticana quoddam ejusdem Bonifacii breve, in quo Pontifex testimonium perhibet, asserens, a Peregrinis Romam contendentibus, lucrandi Jubilæi caussa pro anno 1400., inter alias Patriarchales Basilicas etiam Laurentianam frequentatam fuisse. Quemadmodum & temporibus nostris anno Jubilæi 1725. sub Benedicto XIII., & 1750. sub Benedicto XIV. a peregrinis idipsum vidimus observatum. Magis, quia plenitudo quotidianæ indulgentiæ, visitationi ejusdem Basilicæ foris muros affixa, Romanorum Pontificum declaratione, Jubilæi etiam tempore, minime suspenditur: Hinc Urbanus Papa VIII., qui Jubilæum celebravit anno 1625., quum ob pestem circumvicinis in regionibus grassantem, nollet, ut Peregrini, ad Urbem perventi, pedem extra mænia efferrent pro visitatione Basilicarum Sanctorum Pauli Apostoli, & Laurentii Martyris; Constitutionem edidit die 30. Januarii prædicti anni, quæ incipit: *Paterna Dominici gregis*, qua commutavit nostri Martyris Basilicæ visitationem in alteram Sancti Petri *Ad vincula*; quam Ecclesiam gubernant Canonici Regulares Sanctissimi Salvatoris, in quorum cura est similiter Patriarchalis S. Laurentii Basilica; ut nimirum fidelium oblationes, nomine Sancti Laurentii exhibitæ, in utilitatem cederent extra-

extramurani ejus Templi, resignatæ in manibus ministrorum istius, apud præfatum S. Petrum *ad vincula*, tum residentium.

29. Panvinius in tract. de VII. urbis Ecclesiis demiratur, quod iste Martyris cultus Romæ Jubilæi anno a Romanis Pontificibus non sit præceptus, ut ille Apostolorum Petri & Pauli Sanctissimi Salvatoris ad Lateranum & S. Mariæ Majoris. Huic admirationi facimus satis, respondentes: Quamvis antiquitatis ordine Laurentiana Basilica præcedat alteram Sanctæ Mariæ Majoris, qua ratione videtur, quod præferri debuisset, circa præceptam visitationem pro lucrandis Jubilæi indulgentiis, Ecclesiæ Liberianæ; tamen considerandа duo præstant, cur Gregorius XI. ejusdem Liberianæ visitationem elevaverit ad præceptum. Unum est, quia præ suffragiis sanctorum omnium illud Matris Dei sit primario implorandum a Christi fidelibus. Alterum, quod Templum S. Mariæ Majoris est situm in reditu itineris a visitatione Lateranensis Ecclesiæ versus frequentes Urbis ædes: unde peregrinis sub uno die vel Ecclesiastico injunctum præceptum visitandi hanc quartam Ecclesiam parum oneris addere videbatur. At visitatio Basilicæ Martyris extra muros, si præcepta fuisset, addidisset viæ alia tria circiter milliaria, eodem, ut diximus, conficienda die, quod infirmitati humanæ non parum onerosum fuisset; ideo suademur, Pontifices Maximos noluisse rem istam decernere sub præcepto. Aliunde perspectum habebant ipsi Romani Antistites, peregrinos vel eodem, vel altero die non omittere visitationem Sanctuarii Laurentiani, qua sibi promererentur (ut ait S. Ecclesiæ Doctor Anselmus orat. 60.) efficacissimum *Potentissimi Martyris* suffragium in remissionem delictorum; sicque piæ Matris Ecclesiæ vota compleri; quare non est visum eis ultra onus imponere præcepti super id, quod lubenter, ac bilariter a turmis fidelium perfici conspiciebant. Quinimmo, addam, ex hoc ipso, quod peregrini nullo adstricti præcepto Ecclesiæ, post longum exactum iter ad sanctos Apostolos Petrum, & Paulum ac sanctissimum Salvatorem, ad sanctum quoque pergant Laurentium, unde transeunt ad S. Mariam Majorem ex boc, inquam, ipso altius emicat, quantus sit eorum fervor, & cultus erga nostrum sacratissimum Martyrem: pro cujus gloria nil reputant ulteriori sudore perfundi; licet satis ex præmissis itineribus fessi reddantur. Quod sane non elucesceret, si necessitate præcepti ad ejusmodi perficiendam compellerentur viam.

30. Sæculo XV. Apud Privernum Sancti Laurentii Ecclesia suo cum Minoritarum cœnobio, de qua supra num. 16. sæcul. XIII. egimus, iterum est illustrata cultu, & gubernatione sancti Bernardini Senensis, illuc a superioribus missi ad decorem ejusdem Ædis sacræ, ac Fratrum regimen: ut scribit citatus Theulius *de Rom. Provincia* num. 17. Ibi non modicum ejus virtus, & sanctitas refulsit, miraculo præsertim comprobata, quum suspicante quodam viro, num uxoris suæ legitima esset proles puer, qui ex ea natus erat, jussit bomo Dei infantem ipsum octo mensium propriis ambulare pedibus, ut inter circumstantes suum, si ibi esset, indicaret legitimum genitorem. Statimque puer ad suspicacem accessit virum, eumque infantilibus bracbiis complexus est, blandiens, ac permulcens, quo filialem benevolentiam erga suum legitimum ostendit patrem, omnibus, qui rem videbant, obstupescentibus. Talem famigeratum sanctum bominem Ecclesiæ suæ Privernatis curatorem, suæque gloriæ promotorem excelsus Levita promeruit, postquam etiam *ipsum* clarificaverant sanctuarium Seraphicus Patriarcha Franciscus, B. Leonardus de Folcinio ejus socus, ac sanctus Bonaventura, de quibus cit. sæcul. XIII. dictum est.

30. Hac similiter ætate S. Vincentius Ferrerius Claromontanam sua quadragesimali prædicatione decoravit Ecclesiam præstantissimi ejusdem Martyris, dum in illius Episcopali sederet throno Henricus de Turre, filius Bertrandi IV., ac frater Joannis Abbatis Floriacensis, quem Balutius in sua historia pag. 411. a Gregorio XI. anno 1371. creatum refert S. R. E. Cardinalem, Henrico Præsule valde seniorem. Prædicavit quoque idem Ferrerius in commemorata cathedrali Adventus tempore, cujus suggestum, pro concionibus adhibitum, ajunt auctores *Gall. Christ.* dispertitum adhuc cernitur, & adservatum in capitulo ejusdem Laurentianæ Basilicæ, & in Conventu Fratrum Ord. Præd. Claromontano. Novus hic Apostolus in Occania prædicans, invitatus a Parocho S. Laurentii, die Augusti X., ut Missam sollemniter caneret in Æde parochiali, dum vir beatus sacra mysteria de more perficeret in Martyris honorem; studiosus invitator (qui superiorem nigram vestem, juxta formam Ordinis Præd., consui fecerat, ut eam commutaret cum Ferrerii veste, quam is relicturus erat in secretario, dum celebraret) loco relictæ alteram a se confectam substituit; usitatam a Vincentio sibi servans. Sacris autem absolutis, vir Dei rediens ad secretarium, ac sacerdotalibus expoliatus, substitutam induens vestem, conversus ad Parochum, divino afflatus spiritu, clam factum aperuit, addens, ut eam acceptam caute custodiret. Futurum namque erat per illius expositionem plurima in populo, juxta ingruentes necessitates, essent miracula sequutu-

quutura: quemadmodum rei postea probavit eventus. Lege vitam S. Vincentii conscriptam a Vincentio Victoria ejusdem sancti consanguineo cap. XIII.

32. Hujus sancti viri, miraculis gloriosi, sermonem habemus de S. Laurentio inter plures Sanctorum, quos scripsit, a nobis non semel in præsentis operis curriculo laudatum. Sanctus vero Bernardinus Senensis licet festivitatum sanctorum homiliarium per anni circulum non ediderit, moralibus totus deditus; adhuc tamen Levitem beatissimum laudare non omisit in quadragesimalibus sermonibus Sabb. post cineres art. 3. cap. 3. super psalmi verba. *Transivimus per ignem & aquam &c.* S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus de eodem agit in hist. Tripart, Dionysius Carthusianus, quinque sermones edidit in nostri Martyris laudem: quem sanctum Levitam venerabilis Thomas a Kempis, eodem XV. florens sæculo, in admirabili Opusculo *de Imit. Christi* lib. 2. cap. 9. nu. 2. unicum adducit exemplar, omnibus imitandum in ejusdem operis libris, ut lustranti liquet, quamvis de nullo SS. alio in particulari memoriam faciat ad imitationis exemplum; sed dumtaxat, juxta sui codicis argumentum ac titulum, proponat solum Dominum Jesum Christum intueodum, qui est sanctitas sanctitatum, & speculum sine macula majestatis Dei, ac consubstantialis imago bonitatis illius. Hinc conjicere fas est, quanta Martyr egregius refulserit excellentia sanctitatis in mentis oculis istius magni contemplatoris. Laurentianum sepulcrum per hæc tempora visitarunt Romæ S. Bernardinus Senensis, supra laudatus, S. Francisca vidua nobilis Romana, Domus oblatarum Congregationis Montis Oliveti fundatrix, SS. Didacus, & Joannes a Capistrano Ordinis Minorum, Beatus Alemannus priusquam, Prædicatorum Ordinem ingrederetur; nec non S. Catharina Senensis: illudque in suo diuturno Romæ incolatu non semel lustraverit, non videtur in dubium revocandum.

33. Sæculo XVI. augusti Mediolanensis templi, S. Laurentio Martyri olim a Galla Placidia dicari, excidente præ carie tecto, ad cujus restitutionem ingentes desiderabantur expensæ, ineffabili sua providentia Deus disposuit, ut ea tempestate inveniretur ejusdem urbis Antistes sanctus Carolus Borromæus. Hic etenim Sacerdos magnus, amplificandæ studiosus Leviticæ gloriæ anno 1566. peste suborta, tribusque indictis publicis supplicationibus ad avertendam iram Dei, unam ex his ad S. Laurentii direxit basilicam (quam jam inceperat restaurare, artificibus ad opus convocatis, juxta vires, queis se poterat sanctus Cardinalis extendere) tum coram populi copioso concursu conscendens suggestum, exposita re, ad salutem ipsius gentis pertinenre, qua evadere pestis flagellum posset, ingenrem illam fidelium multitudinem ad supplendam ejusdem Ecclesiæ indigentiam efficaciter commovit; largissimis ut eleemosynis, pro uniuscujusque facultate, quilibet Sancto eidem loco esset subsidio; quo inceptum opus ad perfectum adduceretur. In ipso autem sermonis fervore prophetiæ spiritu afflatus, ait, quod etiam Regina Cælorum, Mater Dei cooperatura foret in illius Laurentiani Templi refectionem. Hujus oraculi veritatem inopinatus probavit eventus. Siquidem imago quædam sanctissimæ Dei Genitricis, in laudati Templi pariete depicta, post Caroli sermonem magnitudine miraculorum inclaruit; unde, ad eam facta grandi populi frequentia, considerabilis eleemosynarum summa collecta est, qua celebre fanum illud magna ex parte ad pristinum decorem restitui potuit. Hæc apud Jo. Petrum Jussianum in vita S. Caroli lib. 4. cap. 13. lit. c. Promovit etiam nostri sacratissimi Martyris cultum idem sanctus Archipræsul, quum post annos decem, obtenta facultate a Gregorio XIII. Pont. Max. indicendi pro Mediolanensi ditione indulgentiam Jubilæi, unam ex quatuor Ecclesiis, quas statuit visitandas pro lucrandis indulgentiis, voluit esse supradictam S. Laurentii basilicam, & ex tribus agendis eadem ex caussa publicis supplicationibus unam designavit habendam ad præfatum Martyris templum. Præterea ipse sanctus Antistes peculiarem seorsim Ecclesiarum visitationem agere statuens pedester, inter alias cum suæ cathedralis capitulo ad relatam accessit sacram Ædem invisendam, confluentibus undique ex tota illa ditione populorum turmis. *Vid. cit. Jussian. cap.* VIII. *& Victorellum de Jubil. pag.* 405. Qui addit etiam, quandoque cum domesticis suis, quos ultimus sequebarur, nudis pedibus sacrum illud confecit iter ad idem Martyris Templum.

34. Apud Joannem Grævium in Thesaur. antiquit. Ital. tom. IV. part. 1. pag. 55. a Jo. Petro Puricello exhibetur cæremoniale Ambrosianum Mediolanensis Ecclesiæ, in quo ritum observavimus, servari solitum quot annis, recurrente Dominica palmarum die, singulari gloria decorantem laudatum numquam satis amplissimum Archilevitem. Cujus rei meminimus obiter in actorum Commentario lib. 2. cap. III. num. 27., Lectorem in hunc locum remittentes, ut plenam ejus notitiam assequatur. Quod itaque promisimus, opportune reddimus. Habet enim codex citatus: „ Dominica in ramis pal„ marum, congregato clero & populo, in Ec„ clesia S. Laurentii, Primicerius Notariorum „ incipit hymnum: *Magnum salutis gaudium.* „ Finito hymno, Pontifex in gradu facit ser-

 „ monem

„ monem ad populum, & privatim ibi canit „ Missam. Finita vero Missa & sermone, be- „ nedicit palmas, & olivas. Quo dante pal- „ mas, exit processio, & Pontifex ascendit „ equum paratum ante fores Ecclesiæ, & ma- „ gnus Hostiarius domesticus porrigit ei cru- „ cem cryftallinam, ornatam palmis, & foliis „ olivæ, quam sinistra Pontifex tenens manu, „ ac dextera populo benedicens, equi frenum „ regente Primate familiæ Rhodensium, per- „ git ad Ambrosianam basilicam &c. „ Usitato huic ritui vetustissimo derogavit, propter exortos in turba populari abusus eadem in sollemnitate, Sanctus Carolus Borromæus postremis hisce sæculis; sed quia noluit ex eadem ritus suppressione diminutam sanctissimi Levitæ gloriam, quam mysterium præ se ferebat, ut in citatis diximus actis, studiose compensavit ablatum; substituens puerorum omnium doctrinæ Christianæ supplicationem pomeridiano tempore, ordinate incedentium, ac palmas in manibus gestantium, ad venerandum in sua basilica sanctum Laurentium annis singulis eadem Palmarum Dominica; ut salvum & integrum remaneret honorabile significatum sacræ actionis vetustæ, olim ab universo exhibitæ Clero cum suo Pontifice. Congregatis itaque ad hoc novum institutum omnibus Parœciarum per Urbem scholis, quas beatus ipse Præsul pro exercitio Christianæ doctrinæ in puerorum instructionem erexerat, rem ut dispofuit, perfecit. Quæ parvulorum acclamatio annua in Martyris laudem Mediolani ad hæc usque tempora perseverat; ut per generationes singulas intelligatur, quod pueri Hebræorum egerunt, obviam euntes Christo Domino cum ramis palmarum ad brevem horam, semel clamantes, & dicentes: *Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini*: Id ipsum impletum sit, impleaturque in gentibus, suscepta fidei veritate, irradiante potissimum Laurentiani martyrii palma, cujus lumine Catholicus illustratus orbis, Domini nomen in perpetuum benedicit.

35. Veruntamen dicet aliquis: O commutationem! pro gravissima illa, quondam habita Pontificis & Ecclesiastici cœtus triumphali pompa in Mediolanensi urbe, substitutum videre puerorum conventum, ad celebrandas Christi, suique Martyris qua vocibus, qua factis laudes. Ita plane sapiet, qui rem secundum faciem, non secundum spiritum considerat; neque advertit, quod ejusmodi parvulorum acclamationem contemnens, in sensa quodammodo incidit indignantium olim principum Sacerdotum, & scribarum, qui Matthæi cap. 21. *audientes pueros clamantes in templo, & dicentes: Hosanna filio David: dixerunt: Audis, quid isti dicunt?* Quibus respondit Jesus: *Utique numquam legistis: quia ex ore infantium, & lactantium perfecisti laudem?* Eandem sibi exprobatiunem propterea commereretur, atque a Domino cum illis similiter redargui aspernator parvulorum, quos substituit Sanctus Carolus, ut concinentes Dei laudem, triumphum palmarum agant in Laurentiana basilica ad ipsius Martyris gloriam; qui principem palmam tenuit inter omnes fidelium turmas in obsequium Christi. Et fortasse acceptior est Levitæ inclyto iste innocentium puerorum cultus, quum anterior, maxima præstitus cum sollemnitate, maculatus tamen confluentium civium licentia, & animi libertate. Quanta demum sapientia sive a suis exordiis, sive recentioribus sæculis laudatus sancti Laurentii cultus fuerit ab Ambrosiana statutus Ecclesia, declarare videtur Evangelicus sermo apud Joannem cap. 12. quum legitur, quod ipsa eadem palmarum die ingrediens templum Jesus, glorificatus a turbis, parabolam grani frumenti una simul intexuit. Sciebat enim hoc Evangelium recitandum esse in universa ejus Ecclesia pro festivitate Archimartyris sui, cujus mirabili passione potissimum clarificandus erat ipse Filius Dei, & filius hominis; ideo sub uno eodemque palmarum triumpho futuri tum sui Ministri laudem propriæ glorificationi adnexam significare voluit. Idque ut Mediolanensis Ecclesia mysterii explicaret; laudatum, conjicimus, instituerit ritum, quo in eadem sollemnitate palmarum decrevit connectere cum Redemptoris honore præcipui sui Martyris obsequium. Ambrosianum icciteo argumentum, quum tale ac tantum in se contineat posthumæ Laurentianæ gloriæ pondus, dignum visum est mihi, quod fusiori edita explicatione pertractarem, sicut pollicitus fueram in relato actorum ejus commentario.

36. Eodem pariter ævo templum S. Laurentii Martyris, *in Damaso* vocatum, Romæ quadragesimalibus, ut alibi narravimus, suis sermonibus decoravit Sanctus Franciscus Xaverius, magno cum animarum lucro; quo etiam loci corda fidelium solicitavit ad frequentem sacramentorum pœnitentiæ & Eucharistiæ saluberrimum usum. Ibi docens fidelem populum, sese instruebat, qui aliquando futurus erat gentis Indiarum Apostolus. Floruit quoque circa idem tempus in Ebolitano S. Laurentii cœnobio Fratrum Minorum Venerabilis Antonius de Romanis, quo eximio cultore illa Martyris Ecclesia resplenduit. Tantæ porro virtutis religiosissimus vir iste fuit, ut revelata sibi divinitus mortis hora imminenti, licet nulla esset infirmitate gravatus, eam prænuntiaverit auditoribus sub concione habita in pervigilio Annuntiationis B. M. V. quare populum rogavit, ut pro se recitaret orationem dominicam hæc adeens

dens verba: *Quia ante horam diei vicesimam ex hoc mundo discedam*. Atque, ut prædixerat, res evenit. *Wading. in nov. edit. ad an. Christ.* 1370.

37. Suorum codicum monumentis S. Levitæ gloriam exaltarunt hoc sæculo doctissimus Joannes Eckius in homiliis festorum; Christophorus Hoffmannus in volumine sermonum insignium; Joannes Trithemius Spanehemensis Abbas; Surius in actis Sanctorum mensis Augusti; Joannes Baptista Mantuanus, Joannes Lopez Episcopus Monopolitanus, Joannes Olorius, aliique Doctores celebres. Confessionem ejus extra muros urbis venerati sunt S. Cajetanus Thienæus, Religionis Theatinorum fundator, sanctus item Ignatius de Lojola, renuntiatus suæ institutæ societatis primus Præpositus Generalis, publice suis cum sociis, quorum unus fuit Petrus Ribadineira, peractam referens ab iis visitationem vti. Ecclesiarum urbis die 22. Aprilis 1541. Frequenter eam calcavit viam S. Philippus Nerius, Congregationis Oratorii fundator. Item sancti Franciscus Borgia, Felix a Cantalicio, Carolus Borromæus; Joannes Cantius pluries nudis plantis, ac beatus Alexander Saulius Aleriensis Episcopus; qui eadem in Patriarchali Basilica jussus a Gregorio XIII. coram ipso, ac Cardinalibus, copiosoque Antistitum & aulicorum cœtu prædicare verbum Dei, renuente Philippo Nerio id muneris obire; ac suadente Pontifici, ut Saulium eligeret, tanta spiritus virtute sermocinatus est, ut vix a lacrymis auditorum aliquis temperare potuerit. Quare Gregorius ex Aleriensi Ecclesia in Corsica eum ad Ticinensem promovit cathedram eodem anno 1550., ubi sanctitate clarus, vixit ad annum Christi 1592. Suarum virtutum imitatores conspicuos Martyr habuit eodem sæculo laudatum sanctum Carolum Borromæum, & S. Stanislaum Kostka. Unus Uritano Principatu divendito; ascendens pretium universum, ad quadraginta aureorum millia, una die dispersit, deditque pauperibus. Alter calore ignis in corde absconditi æstuans, interroganti Novitiorum Magistro, quid sibi esset, respondit: *Uror, uror totus ab igne divini amoris*. Illucescente autem S. Laurentii festo a suis contironibus quæsivit, quei fieri posset, ut quis ardere pro Christo valeret instar beati Laurentii Martyris? Responderunt alii sic, alii autem sic, prout unicuique illorum ratio dictabat. Quibus Stanislaus subdidit: Velle se ad gloriam S. Laurentii M. aliquas macerationes exercere, ac per illius manum supplices ad sanctissimam Virginem mittere litteras, ut præpotente hoc Martyre intercessore, dignaretur orantem eripere servulum ex hoc mundi exilio, & pro festo Assumtionis suæ in cælestem introducere patriam. Sero igitur festæ lucis sacratissimi Martyris ingressus refectionis locum, sese flagellans, discumbentium omnium genuflexus, deosculatus est pedes: jacensque in terra, parum cibi, & potus sumsit, quod eleemosynæ titulo petiit. Statim dein transiit in culinam, ut coquis inserviret. Ibi ad ignis prospectum, quem Martyr almus serena fronte perpessus est, Stanislaus profunda consideratione tormentorum illius vehementer affectus, grave animi deliquium passus est; unde opus fuit, eum a sociis ad lectulum transferri; ubi levi quadam febri correptus, quanquam physices periti ægritudinem ejus nauci facerent, ipse tamen Rectori domus asseveranter dixit, ea se infirmitate moriturum fore vigilia S. Virginis in Cælum Assumtæ. Qua die Augusti XIV. superveniente, notabiliter deficere incipiens, de more sumtis Ecclesiæ Sacramentis, ut horam sui transitus appropinquare sensit, chartam adsistentibus porrexit, in qua descripta erant Sanctorum nomina, quæ sibi obtigerant in sortitione schedarum menstrua toto sui tirocinii tempore (sicut in ea mos est domo designandi Sanctos menstruales Patronos unicuique novitiorum) tum Protectoribus iisdem Stanislaus sese commendans, ac in iis præcipue Sancto Laurentio Martyri, quem sortitus fuerat Patronum eodem Augusti mense, ut nimirum sibi auxilio esset in mortis articulo, apparentibns ei Cælitibus, placidissime migravit ad Dominum. *Petr. Ribad, & alii in vit. S. Stanisl. Conf. Soc. Jes.*

38. Sæculum XVII. licet cum prioribus collatum, minus habens inveniatur, ac quodammodo defecisse a præcedentium sæculorum fervore circa perpetuum sanctissimi Levitæ cultum, cujus observantia non sine utilitatis publicæ detrimento abalienari visi sunt filii hominum (atque utinam ejusdem teporis non esset particeps hoc fluens nostrum) adhuc tamen Divina dispositione gestum credimus, ut nonnulla sacra loca, beati Levitæ titulo nobilitata, clarificarentur postremorum operatione Sanctorum, qui nimirum, elapso defuncti sæculo, diebus nostris Beatorum fastis adscripti, venerationem ab Ecclesia impensam sibi meruerunt. Unum ex his beatis Operariis recognoscimus consedisse apud celebre templum illud sancti Laurentii *in Lucina*, ad cujus vetustum renovandum splendorem excitavit Deus nimirum beatum Franciscum Caracciolum, Clericorum Regularium Minorum cum duobus aliis sociis Fundatorem. Huic enim, eam optanti mansionem, Dominus in eodem S. Laurentii templo certissimam infudit spem illud obtinendi: quemadmodum paullo post rei probavit eventus die XIV. Martii anno 1606. sub Paulo V. Pontifice Maximo. Quare Franciscus ingenti exultatione animi sui, accitis illuc tri-

ginta Clericis nuper institutæ suæ Religionis, totus incubuit ad revocandam pristinam Laurentiani sanctuarii venerationem; ibidem Prædicatoris, Confessarii, & Catechistæ munus exercens, factus omnibus, omnia, ut omnes Deo lucrifaceret. Apud Parisios alterum animadvertimus, de quo lib. 2. Glor. Posth. cap. 2. de Eccl. Abb. num. 4. loquuti sumus; quamquam hodie sit Parochiale. Sanctum etenim Vincentium a Paulo, qui fundator extitit Congregationis Missionum, familiarem sibi fecisse nostri Martyris cultum eandem frequentando basilicam, exploratum habemus. Nam & Dominicus Acamius in ejus scribit vita lib. 1. cap. 20. quod ejusdem templi Parochus, nomine *Lestocq*, Sorbonicus doctor, vir probitatis exemplum, cui notus erat spiritus perfectionis Vincentii, instrumentum potissimum fuit, ut beato huic Presbytero donaretur pro suæ Congregationis fundatione domus S. Lazari, in eadem Laurentiana existens Parœcia: quæ sacra ædes caput est relatæ Congregationis Missionum, ubi vir sanctus placide obdormivit in Domino. Cujus ingens erga omnes pauperes caritas (idem refert vitæ scriptor lib. 2. cap. 8.) se effundebat in juvandis præsertim egentibus laudatæ Parœciæ Laurentianæ: in horumque infirmitatibus suos etiam mittebat contubernales, qui ægros viserent & confortarent, immo & ex ipsis ægrotis multos in eandem Missionum recipiebat domum, quo diligentius curarentur. Quadam vice apud eandem Ecclesiam S. Laurentii fere nudum videns pauperem, ei de vestimentis ex integro providit, S. Laurentii carismata sic æmulatus. Obiit anno salutis supra 1660. die 27. Septembris.

39. Valde honestatum quoque fuit Neapoli templum S. Laurentii, *Majoris* nuncupati, veneratione ac cultu beati Josephi de Cupertino per ea, queis in adnexo Minorum Conventualium cœnobio permansit, tempora. Ad quam Ecclesiam, ut Berninus in ejus adnotat vita cap. 6. pag. 92. confluebant populus, urbisque nobilitas, fama sanctitatis ejus permoti, ut virum adeo celebrem viderent; quem permiserat Deus, sinistris delationibus ad tribunal sanctæ Inquisitionis petractum iri, & quasi aurum in igne probari; ut inde innocens dimissus, sanctimoniæ suæ radiis alrius eluceret. In commemorati cœnobii quum is esset cælla, requisitus a quodam equire oimis audacter aque contemtim, ur, quam ostendebat, ei corporis plagam cruce signaret, ac incunctanter obducerer; humilis vir, tranquillus, ac ridens, facto super illam crucis signo, repente objurgantem hominem restiruir sanitati. Verum, quia de die in diem magis crescebat in populo sanctitatis ejus opinio, augebaturque civium ad eum concursus; auditoque Proregis placito, quo indicebatur sibi missam sollemniter canere in Regio palatii sacello coram eodem, regis vices gerente una cum interventu omnium magnæ suæ curiæ Ordinum; fugam cum, designato sibi a superioribus, socio clam arripuit; qua hujusmodi declinavit honores. Neque omittendum censemus, quod idem Dei servus cum Apostolo sæpe cupiens peregrinari a corpore, ac præsens esse ad Deum, pulsantemque audire Dominum per ægritudinis suæ postremæ molestias; prosperum non viderit sibi factum magnum hoc cordis sui desiderium, nisi die Augusti x. anno 1663., qua missæ sacrificium in honorem Sancti Laurentii Martyris obtulit Deo. Sic diuturnis ac fervidis votis suis peculiariter arridere visus est Martyr; qui Josephi precibus exoratus verbis illis, (queis in officio ejusdem diei, juxta Ecclesiæ ritum, usus est, dicens: *Beate Laurenti Martyr Christi, intercede pro nobis*) validæ intercessionis suæ apud Deum devotissimo exoranti Viro experiri dedit effectum. Eodem siquidem die sero Josephus febri correptus, Dominum sensit ad suam appropinquatum januam, seseque vocantem ad patriam supernorum civium. Haud secus ac contigit Sancto Staoislao Kostkæ, ut supra vidimus, Martyrem deprecanti, pro sui corporis dissolutione sub præcedenti sæculo xvi., nimirum quod relata festi Laurentiani die fuerit primum febri tactus. Nec aliud discriminis in utrisque iovenio, nisi quod iste post dies quatuor ad astra migraverit: ille vero post quadraginta dies: nihilominus in uno & altero numerorum calculo sacramentoti unitas splendet. Nam quaternarius sive decadum, sive simplicium unitatum numerus, ad signandam corruptionem corporis, ex elementis quatuor constantis, pertinet, juxta sacros in mysticis Aritmeticos. Adolescens citius suum confecit iter; senior autem tardius absolvit; prout de illis occultiori consilio disposuerat sapientia Dei, quos Martyris intercessio votorum eorundem compotes fecit.

40. Ejusdem Levitæ beatissimi laudes plurifariam in suis Divinæ Scripturæ commentariis hoc sæculo expenderunt Cornelius a Lapide, & Jacobus Tirinus, Philippus Ferratius io Catal. SS. Italiæ, aliique clarissimi auctores in peculiaribus a se editis homiliis, quorum exundans est numerus. Extramurana demum ipsius Basilica venerabundum excepit Sanctum Camillum de Lellis, nec non commemoratos Vincentium a Paulo & Josephum Cupertinatem, quibus accensendus est etiam B. Franciscus Caracciolus: præ iis autem sese amplius distinxit sanctus Josephus Calasanctius, fundator illustris Scholarum piarum, quotidiano ad illam itinere confecto per annorum quatuordecim intervallum.

FINIS LIBRI II. GLORIÆ POSTHUMÆ S. LAURENTII M.

LI-

LIBER TERTIUS

DE GLORIA POSTHUMA S. LAURENTII MARTYRIS.

CAPUT I.

De Sacris insignioribus ejusdem pretiosissimi Martyris Reliquiis, ubi in primis Dissertatio instituitur de ipsius Capitis conditorio, postquam breviter actum erit de glorioso ejus corporis sepulcro.

UTI apud scriptores minime controversum est, S. Laurentii M. corpus fuisse tumulatum in crypta viæ Tiburtinæ ad cœmeterium Ciryacæ in agro Verano, ita indubitatum est apud eruditos, multas ac multas illius pretiosi thesauri partes inde processu temporum fuisse distractas, ac intra & extra Urbem pluribus Ecclesiis distributas. Urisque nihilominus ridenda thesibus se opponit fabula, quam doctis exsibilandam refert cl. Martenius tom. 4. veter. script. col. 1216., nimirum de invento Romæ corpore, & quidem integro S. Laurentii, sub Nicolao V. Pont. Max. idest, sæculo xv. apud Fratres Minores, atque una tantum ex parte combusto: necnon cum eo simul inventum sit corpus integrum S. Stephani Protomartyris excepto dextero istius brachio. Plane quot verba; tot gerræ. Numquam etenim minores Fratres leguntur habuisse custodiam Laurentianæ Basilicæ foris muros. Si autem incultus historicus loqui voluit de Sancti Ecclesia in pane & perna; est quidem locus iste sub cura Seraphici Ordinis, non autem primi, seu Fratrum Minorum, sed secundi, nempe pauperum dominarum, sive Clarissarum: neque unquam scripsit aliquis, ibi aliquando quievisse Martyris corpus, sed unice, quod illic suum noster Heros consummaverit certamen. Falsum præterea est, quod ex una solum parte sanctus Martyr exustus fuerit: quum ex Ambrosio & Prudentio novimus, post unam assatam corporis partem conversus ille fuerit, ut supinus, renibus cremaretur. Quid porro de integritate corporis Protomartyris dicemus, cujus reliquiis ditatas fuisse Orbis Ecclesias, testatur Augustinus lib. 22. de Civit. Dei? Veruntamen multa infra patebunt documenta, quibus confutatæ videbuntur etiam nugæ integritatis corporis Sancti Laurentii usque ad sæculum xv. Modo tetigisse vel obiter sufficiat, quod alibi per extensum protulimus, sedes nimirum ossium ac cinerum ejus extramuranum Romæ Templum semper fuisse, atque ad præsens esse; quamvis eorum magnum constet sustinuisse detrimentum propter æstuantem fidelium sitim in obtinendis earundem exuviarum pignoribus. Unde ad particularia expedit descendere ejusdem lipsana, ac dissertationem primum instituere de venerando illius capite.

2. Et sane manifestum est, altum de hac re penes Romanos scriptores silentium, ubi ex adverso nonnullum desideraretur verbum: uti nemo eruditorum non mecum sentiet. Deceptus est autem graviter Pancirolius, quum in suo indice reliquiarum almæ Urbis scripsit, sancti Levitæ maxillam adservari in Ecclesia sancti Marcelli ejusdem almæ Urbis; de qua re infra nobis erit agendum in solutione difficultatum, quæ objici possunt adversus thesim nostram: qua sustinemus Martyris caput vel in ejus sepulcro conditum esse; vel illud censeri debeat, quod in Vaticano Romani Pontificis palatio, uti res ambigua, custoditur. Scimus enim in dicto Patriarchio dubiam quandam vigere traditionem, quod ibidem secreto quodam in oratorio integrum existat Martyris caput, in ara privata positum, crystalloque anteriori ex parte munitum; gradum sub se habens, ubi plures rubro serico sunt involuti carbones; adeo ut cimelium illud in perpetua tenuerit, teneatque ambiguitate sacros illos ministros, videlicet utrum necne revera, quod conjicet, sit caput sacratissimi Levitæ. Cujus rei veritas usque modo non satis liquet; vel si custodibus illis nota est, ceteris profecto extraneis obscura sub arcani disciplina delitescit. Quanquam Venerabilis Antonius Lucci, præceptor olim meus, priusquam ad Episcopatum adsumeretur Bovinensem, ex opinato steterit pro iis, qui verisimiliter putant illud esse Martyris almi pignus. Ceterum nulla ibi est apposita scheda, nomen sancti explicans; nec in ipsis quidem involutis, ut ferunt, carbonibus; nullaque extat, quæ appareat, fides authentica tantæ rei; nisi quod loci sacri auctoritas indicare videatur, quid magni esse illic mysterii. Suspicantur nonnulli occultum id genus sacramentum inde processisse; quod in multiplici Urbis direptione, militum manu pretiosis compluribus sanctuaria expoliata fuerint reliquiis: quare ne thesaurus, de quo agimus, aliquando simile quid pateretur; Romani Pontifices ab antiquis diebus margaritum ejusmodi statue-

ſtatuerint in abſconditis detinere. Dicunt alii, neutiquam id factum prædicta ex cauſſa, quæ præſumit certitudinem identitatis reliquiæ, Palatinis notam Miniſtris, de qua re nobis omnino nihil conſtat; ſed ob dubietatem relatæ identitatis. Verum quicquid de hac controverſia ſit. Certe ſacrum illud caput omni ex parte, qua videri per cryſtallum poteſt, omnino integrum eſt, pelle circumdatum propria; nullos habet calvariæ ac ſuperciliorum pilos, indicans in paſſione per ignem fuiſſe conſumtos, necnon maxillam oſtendit dexteram ignis uſtionem perpeſſam; apertas, exiccataſque tenet palpebras: oculorum orbes incorruptos: licet pupillarum color, & pelluciditas evanuerint; labia contracta ſiniſtro præſertim latere, unde apparent dentes complures; licet multi ac multi ab eadem ſiniſtra deſint parte; gingivas retinet roſei adhuc coloris, a vitalis ſtatus conditione nullatenus pene diverſas: Summitas naſus parumper corroſa eſt; mentum autem ſua cute veſtitum: totuſque complexus præ ſe fert, caput fuiſſe hominis pulcherrimi, ac proceræ ſtaturæ. Aut itaque præcipua hæc Laurentiani corporis pars in agri Verani mauſoleo recondita eſt; aut compluribus ex adductis circumſtantiis tenendum probabiliter videtur, eam eſſe, quæ in commemorato Pontificio ſacello ſervatur. Nulla quum ex adverſo produci queant ſolida monumenta, quibus hæc noſtra elidi poſſit adſertio; uti melius infra patebit.

3. Sed in poſitione, quod iſtud, in oratorio ſacri Palatii privata locatum ſede, noſtri Martyris ſit caput, jam heic quæritur, quo temporis, ejus e ſepulcro extractio evenire potuerit. Franciſcus Poſterla de Eccl. Later. exiſtimat beati Silveſtri Papæ diebus elevata de ſuis fuiſſe monumentis SS. Petri & Pauli Apoſtolorum capita, quum magnus Conſtantinus, nobilioribus conſtructis ſepulcris, illuc eorum corpora tranſlata voluit. Id ipſum vero quum præſtiterit Imperator pro condiendis in argento inclyti Martyris exuviis (ut communiter ſacri teſtantur ſcriptores) ea ſub occaſione commode ac optime fieri potuit, ut idem Silveſter caput extraxerit ſancti Levitæ, poſt eoſdem Apoſtolos, Urbis Patroni, atque omnia tria Cimelia in ſuo Patriarchio repoſuerit. Mihi tamen illa magis arridet ſententia, quod ante ſæculum VIII., vel IX. nihil oſſium decerptum fuerit ex præfatorum Sanctorum corporibus. Nam beatus Gregorius magnus, qui ad VII. uſque ſæculum vixit, a Conſtantina exoratus auguſta; ut aliquid Conſtantinopolim tranſmitteret ex Martyris oſſibus, hiſce reſpondit verbis lib.3. epiſt.30. *Sanctæ memoriæ Deceſſor meus* (ideſt Pelagius II.) *ad corpus Sancti Laurentii Martyris quædam meliorare deſiderans, dum neſcitur, ubi venerabile corpus ipſius eſſet collocatum, & effoderetur exquirendo, ſubito ſepulcrum ipſius ignoranter apertum eſt. Et bis, qui præſentes erant, atque laborabant monachi, & manſionarii, qui corpus ejuſdem Martyris viderunt, quod quidem minime tangere præſumpſerunt, omnes intra decem dies defuncti ſunt, ita ut nullus vitæ ſupereſſe potuiſſet, qui juſtum & ſanctum corpus illius viderat. Cognoſcat autem tranquilliſſima Domina, quia Romanis conſuetudo non eſt, quando reliquias dant, ut quidquam tangere præſumant de corpore; ſed tantummodo in pixide brandeum mititur uſque ad ſacratiſſima corpora ſanctorum, quod levatum, in Eccleſia, quæ eſt dicanda, debita cum veneratione reconditur. Unde contigit, ut beatæ recordationis Leonis Papæ temporibus, cum quidam Græci de talibus reliquiis dubitarent, prædictus Pontifex hoc ipſum brandeum allatis forbicibus inciderit, & ex ipſa inciſione ſanguis effluxerit.* Relatum a Gregorio brandeum, miraculo clarum, a Leone magno applicatum fuiſſe ad Martyris tumulum, nonnulli ante nos ſcripſerunt; indeque levatum, atque inciſum, Martyris ſanguinem miraculo reddiderit. Ad rem vero noſtram concludimus, ſancti Gregorii tempeſtate nullas intra vel extra Urbem fuiſſe viſas ex oſſibus Levitæ ſanctiſſimi diſtractas reliquias. Non enim excuſare ſe potuiſſet apud Conſtantinopolitanam Imperatricem, ne quicquam de id genus reliquiis ad eam mitteret; ſi reapſe, ut modo cernitur in Vaticana, Lateranenſi, ac Patriarchali Laurentiana baſilica, & alibi Eccleſiarum, vel in Patriarchio ſummi Sacerdotis quid hujuſmodi repoſitum ſervaretur.

4. Ruit icci rco Pancirolii conjectatio, qua opinatus eſt, multas oſſium reliquias ejuſdem ſanctiſſimi Martyris extractas e ſarcophago fuiſſe Pelagii Papæ I. temporibus; ea nimirum ratione, quod aperta fuerit tumba ejus, ut illuc inferretur, tranſlatum e Conſtantinopoli, ſancti Protomartyris corpus; minime advertens allatus auctor, ad ea, quæ ſcripſit Gregorius, nempe: *Romanis conſuetudo non eſt, ut quidquam tangere præſumant de corpore &c.* Ad quam conſuetudinem comprobandam exemplum ſancti Leonis adduxit, qui nonniſi brandeum, ſeu velum, ſepulcro Martyris appoſitum, pro ejus reliquiis diſpenſabat. Sedit Leo Pontifex primus ante annos centum quinquaginta, quam Gregorius ei ſuccederet, ſanctus autem Pelagius Primus hunc præceſſit annos triginta. Quomodo igitur Gregorius vigentem adlegare potuiſſet conſuetudinem Pontificum Romanorum neutiquam diſtribuendi Martyris oſſa, Leonis exemplum adducendo, ſi huic conſuetudini derogatum jam fuiſſet a Pelagio Primo, & quidem

eadem

eadem ætate, qua floruerunt tum ipse Gregorius, tum Constantina augusta, ad cujus aures pervenire facile potuisset, tot nostri Martyris reliquias ex ossibus & intus, & extra Urbem esse dispertitas? Concludendum itaque videtur, ubicunque circa Gregorii tempora hujusmodi lipsana S. Laurentii legantur tradita, haud iis in locis sermo sit de Martyris ossibus; sed aut de velis ad sepulcrum applicatis, aut de segmentis ipsius craticulæ, vel catenarum, vel etiam carbonum, & vestium: quemadmodum id genus plurima docent exempla, quæ infra expendenda nobis occurrent. Modo nam præstat firmare, quam de sancto ejus capite dubiam produximus, adsertionem, objecta ex adverso diluendo, quæ vel Cimelium Vaticanum, vel Martyris sepulcrum lædunt.

5. Dicet forsitan aliquis: Pancirolius de thesaur. abscond. Urb. Rom. docet, inter reliquias adservatas penes Ecclesiam S. Marcelli de Urbe inveniri Maxillam ejusdem gloriosi Martyris, illud igitur, quod describitur esse integrum, certe non erit ejus caput. Sed pius hic auctor Pancirolius deprehenditur, nimis fiderit relatoribus in constructione sui indicis sacrarum Urbis reliquiarum; in multis enim deceptum fuisse constat. Fuimus & nos apud Custodem sanctarum Reliquiarum, in præfata S. Marcelli Ecclesia conservatarum, qui omni adhibita diligentia in illo sacrario, revolutisque indicibus cum novis, tum antiquis ad istam spectantibus materiem, nil ejusmodi reperire potuit, quod a Pancirolio asseritur. Sed pone, tale lipsanum ibi aliquando extiterit: investigandum adhuc superesset, cujusnam S. Laurentii Martyris illud foret? Quo in negotio multi, ac multi allucinantur; quasi rem confectam habeant; statimac viderint alicui ex ossibus oppositam schedam *S. Laurentii M.*, minime considerantes, plures ac plures Martyres hoc fuisse vocatos nomine: quum vice versa in positione, quod in schedæ inscriptione declararetur, os esse sancti Levitæ & Martyris; rei gravitas desideraret, ne confestim præberetur assensus, si fundatum aliquid rationis emergat; per quod merito revocari posset in dubium illius reliquiæ identitas; sicut evenit nobis circa caput ipsius ob Apostolici palatii traditam dubietatem.

6. Opponunt Bollandistæ, relati dubii Cimelii nullatenus conscii, Gelenium de Coloniæ Agrippinensi magnitudine agentem, & lib. 4. in sacris ac piis fastis die x. Augusti scribentem de S. Laurentio: „ Cujus potissimas reliquias Carolus magnus dedit Ecclesiæ Molensium, sive Mulgaviæ (nunc appellant *Gladbacum*, Diœcesis Coloniensis oppidum) ubi Sacerdotes Mulgavi ob inundationem Hungarorum fugientes, & sub Baptisterii petra defodientes, thesaurum sacrum absconderunt multarum Reliquiarum plurium Sanctorum Martyrum. Quæ sacra pignora dederunt postea Geroni Archiepiscopo Coloniensi, divinitus edocto, occasionem ædificandi Monasterii Benedictinorum, qui hodie adhuc caput S. Laurentii possident. Ambæ autem ejusdem scapulæ, & os sacrum sunt in Ecclesia S. Andreæ, quam Gero consecravit, & aliæ S. Laurentii excellentes Reliquiæ custodiuntur in aliis ubiorum Ecclesiis, teste Suassayo in supplemento; nimirum mandibula ejusdem Martyris habetur Coloniæ apud Carmelitas, & vertebra una spinæ apud Joannitas „. Etiam Maurini auctores in Gallia Christiana, de Coloniensibus agentes Episcopis, ajunt: *Gero Episcopus Coloniensis Othonis magni nepos, inquit Gelenius, condidit Monasterium Gladbacense S. Viti in Clivensi agro, immo prope Novesium, ajunt annales circuli Wesphalici, & quidem in dirutæ a barbaris Ecclesiæ ruinis, ubi plurimas Sanctorum Reliquias, ante annum 954. a Religiosis metu barbarorum defossas reperit; & inter eas caput, & reliquias S. Laurentii.*

7. Probatum ex relatis historicis habemus, in inventis reliquiis, identitatem nominis *Sancti Laurentii*, qua gaudent sancti Martyres ferme viginti, non item ossium, quasi reapse sint corporis sanctissimi Archimartyris: qua in re saltus, & Rhodus est. Aliud siquidem pro hac posteriori parte afferre non possunt, nisi quod sacrum illud caput reputatum, ac expositum semper fuerit, uti beatissimi nostri Levitæ; nam die Augusti decima venerationi fidelium proponitur, sicut & alibi locorum scapulæ, mandibula, vertebra spinæ, ac aliæ *excellentes*, ut ajunt, sanctæ reliquiæ ipsius Martyris. Elumbe satis argumentum; quod & aliæ per Orbem peculiares Ecclesiæ pro se afferunt, tot sacratissimi nostri Martyris Reliquias in ejus die festo exhibentes; quas, si vere, ac legitime constaret, ad unicum sancti Diaconi corpus pertinere; non modo sequeretur, eum magnum fuisse gigantem, sed insuper suam divinitus corpoream multiplicasse substantiam. Speciosum sane *Caroli magni* nomen est; cui Cesareæ tribuitur Majestati receptio tam eximii doni, a Romano Pontifice illi collati ad medietatem fere corporis Sancti Laurentii; quamvis de re tam grandi ne verbum quidem faciant Romani, vel Itali scriptores: idque sub initium contigerit sæculi IX. tanta cum Populi Romani pace, ac indifferentia; quasi non jam ageretur de alienatione præcipuarum corporis partium sui magni Patroni: cujus in quotidiano cultu, ac præsertim in sollemnitate votiva, singularibus omnino significationibus observantiæ, pietatis, ac lætitiæ

titiæ universa Civitas se distinguebat a ceteris mundi urbibus, uti vidimus lib. I. Glor. Posth. de Mart. festo; sed veluti foret sermo de ossibus & calvariis ignotorum Sanctorum, aut non tantæ apud Romanos æstimationis, a cœmeteriis extractis, arque ad libirum a Romanis Pontificibus dispensari solitis, nullo habito respectu ad Senatum & eundem populum, adeo tum æstuantem amore S. Laurentii Martyris. Quis faucibus, quamvis grandibus, ejusmodi deglutiet bolum? Nos autem didicimus ex diario Stephani Insusura, quod Romæ accidit anno 1411. Nempe quum audierunt cives dispositionem Joannis XXIII. Pont. Max., Florentinis votis pro consecutione capiris S. Joannis Bapristæ perquam inclinati, dispositionem, dico, qua peracta fuit translatio præfati capitis ab Ecclesia Monialium S. Silvestri (ubi perpetuo custoditur) ad Lateranensem basilicam, non jam, ut mortis erat, ipso die mane 25. Aprilis, quo fieri debebat sollemnis supplicatio, *S. Marci* nuncupata, de Lateranis ad S. Petrum in Vaticano cum gestatione sacri capitis; sed præcedenri die 24. Apr. eo nimirum fine, ut depositum in Laterano Lipsanum intempesta nocte facile posset clam subduci, ac in Florentiam transmirti. Hæc, inquam, ut audiere Romani, statim cucurrerunt milites Regionis columnæ suo cum Duce; ingressique Lateranensem Ecclesiam; ibi ad illius thesauri spiritualis custodiam pernoctare voluerunt; neque inde discedere passi sunt, altero illucescente die, donec a Pontifice facta est eis copia reducendi sacrum caput ad Monasterium S. Silvestri, unde fuerat desumtum: Vide Severanum de 7. Urbis Eccl. pag. mihi 574. Ubi sermo est ei de Laterani rebus. Neque tamen agebatur de alienando capite potissimi cum Apostolis Petro & Paulo almæ Urbis Patroni, qualis erat, estque sanctissimus Archimartyr, quanquam alirer de magno tractaretur Præcursoris Lispano. Quei persuasum nobis facient oppositores nostri, alienationem relati Laurentiani capitis, & quidem actam a Ponrifice ore Romanorum civium tranquillo, vel etiam istis oscitanter sinentibus tali se spoliari thesauro, immo actam, necesse est, dicant adversarii, a Sancto Leone Papa III. (cujus tempore Carolus Romam venit) idest, a Pontifice, Romæ nato, & e Romanis Parentibus genito, quique quanto efferbuerit amore erga sacratissimum Martyrem, non obscure indicant ejus gesta penes ipsius sepulcrum, & alia, de quibus egimus cap. III. lib. I. Glor. Posth. num. 10. Venditent iccirco fabellam hujusmodi gentibus Romanæ historiæ insciis: non iis, qui norunt, quanti penderit Romanus populus pretiosa sui Patroni pignora, omni exceptione majora.

6. Admittimus, Carolum magnum, Imperii corona donatum a S. Leone III., reliqniis sancti Viti Martyris, ut asserirur, aliorumque Sanctorum, ac alicujus etiam Martyris, nomine *Laurentii* nuncupati, ditarum suisse capite scapulisque: at quod hæc fuerint magni nostri Levitæ, costantissime pernegamus, nedum ob rariones adductas; sed etiam ob alias jam edendas. Atque in primis, loquendo de scapulis Martyris, duo quum fuerint Levitæ Martyris humeri, & non plures; unus in hodiernum usque diem ostendirur in Lateranensi Basilica die sancto Paschæ; alter in prima Cardinalium præsbiterali Ecclesia exponitur ejus die festo. Dona hæc a Romano Pontifice præfatis Basilicis data fuere: si ambæ scapulæ alienatæ dicuntur Caroli magni diebus, unde Pontifices potuissent eas accipere, ac iisdem distribuere templis? Loquendo autem de capire simul cum iisdem scapulis, eidem Cæsari daris, sequitur, quemadmodum istæ non fuere sancti Levitæ, ita nec ipsum caput; sed utrumque pignus sit alterius S. Laurentii Martyris. Quemadmodum hac nostra ætate in effossione cæmeteriorum Romæ inter alia sanctorum Martyrum corpora, cum nomine inventa proprio, unum repertum est cum inscriptione *S. Laurentii Martyris*. Romanique Pontificis concessione alibi extra Urbem delatum: cujus non nulla ossium fragmenta in quadam lignea capsula Romæ apud custodem sacrarum reliquiarum (ut moris est in omni id genus extractione ab Urbe) servantur; ut hisce oculis egomet vidi. Neque aliud est ferendum judicium de maxilla, quæ in Metropolitana Januensi Ecclesia conservatur cum Sancti Laurenrii Martyris scheda; cujus instrumenta cimelii excidisse ferunt custodes illi: item & de Sancti cranio, quod legimus Ruremundæ repositum; nisi forte aliqua sir reliquia, ex posteriori capitis parte sublata, in positione, quod Romæ comperiatut deficere vel in sepulcro, vel in laudato Pontificio Cimelio, cujus posteriora conspicere darum neutiquam nobis fuit. Quapropter non est, de hac re, unde certi aliquid affirmemus, aut negemus; quum neque ipsi custodes certiorare nos potuerunt, utrum necne retrorsum sanctum caput aliqua parte careat. Solum, ut supra diximus, magna pars dentium ei deest, quorum septem olim erant apud Sanctum Laurentium *in Lucina*; modo sunt tantum quatuor; nam unus transmissus asseritur ad Monasterium Sancti Laurentii Leodiense; alter a Gregorio XIII. ad Philippum II. Hispaniarum Regem; tertios a Clemente XI. ad Ludovicum Decimoquartum Regem Francorum. Etiam in Laurentiana *Scalarum* cathedrali plus uno asservari dicitur ex dentibus ejusdem Martyris, sicut Ughellus habet in Italia sacra, ubi de eadem agit Ecclesia. Fide

sit penes possessores; quum nihil nobis ex adverso constet.

10. Accedunt non leves aliæ conjecturæ circa sacras Gladbacenses reliquias, quod nimirum neque Carolus magnus, neque S. Gero Coloniensis Antistes intellexerint eas esse S. Laurentii Martyris Levitæ. Nam ille Imperator ex erectione Monasterii S. Laurentii Bituricensis, (cujus perfectionem Ludovico filio Aquitaniæ Regi commisit, quemadmodum in Regalibus notatum est Basilicis) perspicue liquet, quod addictissimus fuerit excelso huic Martyri. Si ergo Pontifex tam magno istius capitis dono eundem Cæsarem muneratus fuisset; & is credidisset se tali ditatum thesauro; quei unquam fieri poterat, ut non in Imperialem transferret sedem invidendum ejusmodi munus; sed exorbitanti quadam prodigalitate illud traderet Mulgavis, sive, ut ajunt, Molensibus: cujusmodi gentis vocabula neque in copioso Baudrandi geographico dictionario notata reperimus, licet complura minimarum gentium loca ibi non omittantur? Quare non saltem ditare nobilem, ac celebrem a se fundatam Regalem S. Laurentii Basilicam Bituricis? Quid de sancto Episcopo Gerone dicemus, qui, juxta Maurinos, acceptis reliquiis sanctis, divinitus revelatis, quarum gratia Gladbacense templum erexit, si reapse putasset, fore illud caput sanctissimi Archilevitæ, quomodo unquam induci poterat ad præcipue imponendum eidem Ecclesiæ nomen *Sancti Viti Martyris*, tanquam ejus Primarium titulum, posthabito *S. Laurentii Diaconi, & Martyris* nomine, cujus illustrior fama per omnium volitat ora vivorum? Adde, quod idem Gero fuit, Maurinis testibus, Othonis magni nepos, scilicet illius Othonis, qui S. Laurentii protectione singularem ex hostibus obtinuit apud Germanos ex barbaris hostibus victoriam: sicut expendimus lib. 1. Glor. posth. cap. 2. num. 11. Numquid ergo Nepos, & quidem sanctus, omnique virtute præditus, inæstimabili sacro invento pignore capitis tam eximii Liberatoris Avi sui, penitus immemor hujusmodi beneficii, nil grati habens animi, curare minus voluerit gloriam Auctoris tantæ victoriæ, quem Auctorem inventor ipse coram oculis vel in eodem haberet capite; atque ita in dedicatione novi sui ædificii postposuerit istius nomen? Nefas id credere arbitror. Ideo solide ipsis ex conjecturis eruitur, nec Gero lipsanum illud crediderit Levitæ sanctissimi calvariam continere; quam certo certius non posthabuisset quibusvis sancti Martyris Viti ossibus, Ecclesiam nempe hujus nomini potissimum consecrando; non item primo loci Martyri Laurentio, ceterorum Christi militum facile Principi.

11. Germani autem Bollandistæ pugnare videntur tamquam pro aris & focis in defensionem commemorati Gladbacensis Cimelii. Et quidem mirum nobis haud parum est, quod viri satis superque critices artis amantes; adeo ut omnia fere in regnum dubietatis amandent, ubi umbram difficultatis invenire possunt, qua in controversiam revocent historicorum scripta; tot in re ista in oppositum reclamantibus gravissimis conjecturis, consuetudinis suæ prorsus obliti, cunctasque oppositiones dissimulantes, nervis omnibus nituntur afferre, si quæ sunt, vel levia documenta, queis conciliare valeant firmam lectorum fidem relato Lipsano. Sed auri sacra fames. En adducunt quoddam itinerarium duorum Religiosorum Ordinis S. Benedicti Congregationis S. Mauri, quod Lutetiæ Parisiorum an. 1724. Gallice typis editum est. Ubi pag. 207. narrantur impensa studia, diutinæ efflagitationes, instantissimi conatus Philippi II. Hispaniarum Regis, sacrum ut illud Gladbacense pignus S. Laurentii obtineret; exponuntque, quam fortiter Monachi Gladbacenses restiterint, ne illo tam magno expoliarentur thesauro; eorumque constantiam exaggerant, ac in eodem retinendo capite inconcussam tenacitatem: *Unde*, concludunt, *non leve adducitur argumentum pro veritate, atque adeo pro pretio istius sacri depositi*. Rectius dixissent: Non leve adducitur argumentum persuasionis eorundem Monachorum, putantium illud esse caput almi Levitæ; persuasionis & Philippi Regis, id ipsum sentientis, pro ut eidem serenissimo Principi relatum fuerat. Ecquid hoc argumentum, ad ostendendam, animo præsumtam, illius capitis veritatem? Neque nos negamus, post Caroli, ac Geronis tempora eam opinionem fuisse illis in regionibus adoptatam. Exaggerant interpositam Clementis VIII. Pont. Max., & Rodulphi Imperatoris auctoritatem, Philippi II. opera interpositam; compos ut is fieret tantæ reliquiæ; sed omnia in frustra cesserunt: noluere Gladbacenses Lipsanum dare. Subdunt, mortuo Philippo, institerint successores Philippus III., & IV., similiter Hispaniarum Reges; sed quod Philippus II. obtinere nequivit, successores ejus impetrare neutiquam valuerunt; quanquam ad annos ferme sexaginta qua precibus, qua minis tentaverint flectere Monachos, ut isti eorum annuerent votis. Verum, dicimus iterum, quid ista pro veritatis ostensione, quod illud reapse sit caput Levitæ sanctissimi? Invalescentem petentium, & denegantium opinionem concessimus; pia desideria Hispanorum Regum laudavimus vel in uno Philippo; zelum Monachorum Gladbacensium, secundum fidem propriam, non contemsimus; & nunc Rodulphi Cæsaris, & Clementis VIII. officiosa munia intercedendi apud eosdem Gladbacenses, ut optatis regiis Hispanorum Principum fieret

satis, libentissime commendamus: Quid sibi docti Patres volunt ex iis pro Reliquiæ identitate probatum iri? Incompertum est nobis. Unum est, quod aliquatenus apparet, favere posse illi Cimelio, nimirum quod Romanus Pontifex nil contra ipsum senserit. Quod si aliter sensisset, nullis datis commendatitiis ad Monachos Gladbacenses litteris, Philippi Regis mentem, in ea opinione laborantem, facile tranquillare poterat, eidem significans Regi, quod revera illud non esset caput S. Laurentii Levitæ & Martyris, adeo ab ipso Rege concupitum. Sed nec minus facile ista evanescit difficultas. Responsum in promtu est. Clemens enim VIII. numquam requisitus fuit, uti judex legitimus identitatis præfati capitis: exoratus est unice a Rege, ut pro istius votis intercederet: officiose id Pontifex præstit. Agebatur aliunde non de falso aliquo cultu, quem Theologi *absolutum* dicunt; qua in materie Pontifex reclamare tenetur ex officio; sed de mero *respectivo* sanctarum reliquiarum, qui transit in objectum primarium, idest in Sanctum, cujus reliquia esse dicitur; quocirca morbosus non est error, neque periculosus; maxime, quod caput illud alicujus sancti Laurentii Martyris est, proindeque objectum ipsum, respectum habens ad Sanctum aliquem, religiosum est, cultusque capax; licet materialis aliquis interveniat error: num videlicet hujus, vel alterius Sancti sit: de quo non curat Ecclesia, finitque peculiares fideles, secundum fidem propriam, hoc, vel illud colere Lispanum, juxta piam opinionem, quam de illo habent, vel probabiliter sustinent: quanquam de Reliquiæ identitate hinc inde graviter disceptetur. Alias proferre possemus rationes Pontificii silentii, a facti circumstantiis petitas; sed quia eas facile viri prudentes comprehendere per se ipsos valent, non est heic opus illas calamo exponere.

12. Donum obtulerunt olim Græci serenissimæ Isabellæ, S. Lodovici Francorum Regis sorori, caput nimirum S. Pauli; dicentes, illud esse Apostoli Doctoris gentium. Virgo Regia oblationem hujusmodi nullo pretio comparabilem considerans, supra modum exultans, felicemque se reputans tanto ditatam thesauro, ad Clementem IV. Pont. Max. litteras ea de re misit. Quas ut Clemens legit, illi respondit verbis sequentis tenoris, ex Registro epist. 477. desumtis: *Dilectæ filiæ in Christo nobili Isabellæ Francorum Regis germanæ. Scias, filia, Apostolorum capita Romæ indubitanter haberi, quæ fel. rec. Gregorius Papa IX. Prædecessor noster, de sanctis sanctorum fuit manibus extrahens, Romano populo patenter exhibuit; & in locum suum restituit cum debita reverentia, præsentibus, & scientibus universis. Quod si forsitan caput beati Pauli apud te esse putas, depone conscientiam, ne fallaris; neve ponas scandalum matri tuæ Romanæ Ecclesiæ &c.* Ita nos Carmelitis, & Joannitis, jactantibus apud se habere utrasque S. Laurentii Levitæ & Martyris scapulas, sicut & Gladbacensibus, de ipsius capite gloriantibus, respondemus, dicentes: Deponite viri optimi conscientiam id genus, ne fallamini; neve imponatis scandalum matri vestræ Romanæ Ecclesiæ. In Lateranensi basilica omnibus ostenditur sancti Levitæ & Martyris una scapula: in sacra æde Lucinæ altera, caput vero ejus vel in sepulcro, vel in Pontificio secreto reconditum est oratorio. Adducunt Bollandiani, quendam Apostolicum Nuncium visitasse relatum S. Laurentii Martyris caput, veneratumque fuisse, nec quicquam in oppositum reclamasse. Idque nos gestum admittimus. Sed unde probabunt, ex hinc additum illi Cimelio novum rationis identitatis pondus? Unde ostendent, doctum extitisse Nuntium monumentis omnibus, ad hanc materiam pertinentibus? Immo suademur etiam, eadem occasione audisse, apud Carmelitas, & Joannitas existere mandibulam, & unam spinæ vertebram, atque in Ecclesia S. Andreæ Coloniæ utrasque Levitæ Martyris scapulas, a Gerone cum capite inventas, apud Gladbacum, nec propterea vel minimum mussitaverit. Numquid ejus silentium aliquid adjiciet roboris pro desensione Cimeliorum relatorum contra Romanæ Ecclesiæ auctoritatem? Quin potius blandimur, Bollandianos Patres, uti veritatis amantes, nostris examinatis rationum momentis, a concepta recedent opinione, melioraque una nobiscum sentient. Ex hactenus dictis interim inferimus, quod Egraphum ab iisdem auctoribus relarum ex *passionali M.S.* pro Junio, & Julio Bibliothecæ S. Laurentii Leodiensis, cujus est titulus: *De venerabili & sancto capite B. Laurentii ex parte ad nos delata*, quodque incipit: *Anno Dominicæ Incarnationis 1526.* Asserens, eam partem ex Urbe illuc fuisse delatam, nonnullum patiatur dubium, num reapse sancti Levitæ, an alterius S. Laurentii Martyris sit portio. Idemque ferimus judicium de quibuscumque aliis particulis, ad caput ejus spectantibus, ubivis locorum existentibus, dum una & eadem pro omnibus militat ratio.

13. Notandum est denique Palatinæ vel dubiæ traditioni, aut quod caput in sepulcro quiescat apud agrum Veranum, aut illud sit, quod in privato Pontificio servatur oratorio, notandum, inquam, valde est, quantum, ponderis addat, quod in eadem alma Urbe nullum per ejus Ecclesias inveniamus lipsanum, in quo sit aliquid capitis S. Laurentii Levitæ & Martyris, vel ad sinciput, vel ad occiput pertinens; quod-

quodque altius est, ne in *Sanctis* quidem *Sanctorum* quid ejusmodi sit: quod oratorium eidem sancto Archidiacono dedicatum est, atque fuit a primis post ejus passionem sæculis, ut suo vidimus loco. Testantur namque scriptores, Martyris reliquias ibi esse; sed solum ajunt, ex ossibus, ex carbonibus, immo & ex vestibus; queis in visu apparuit, non item ex capite; quom aliter manifestum sit, principaliores, ac rariores reliquiæ ibidem fuerint collocatæ. Et si quis huic rationi reponet, fieri potuisse transactis sæculis, ut partes aliquæ ipsius capitis vel in iisdem *Sanctis Sanctorum*, vel in aliis Urbis Ecclesiis extiterint; rotunde convincetur ejus opinio falsitatis. Quandoquidem inviolabilis mos in Urbe semper fuit, præsertim, quum de potissimarum reliquiarum concessione actum est, Pontificio interveniente assensu, numqoam plena totius Cimelii traditio fieret, nulla penitus relicta portione illi Ecclesiæ, unde facta sit extractio: uti non multo supra experimento probatum est. Qui laudabilis plane mos ad hæc usque tempora Romæ fervatur, etiam si agatur de ossibus Sanctorum a cæmeteriis levatis. At nullum quum deprehendatur monumentum hujusmodi, in Urbe subsistens, quod sit de capite Levitæ sanctissimi, præter relatum hodie dubium, in Pontificiis ædibus lipsanum; consequens est, si quæ fuerint capitis partes aliquando distributæ, nonnisi vel ex eodem sint capite sublatæ, & quidem, ut diximus, ab occipitio, si in rei veritate aliquid ipsi deficiat, quod neque nobis, neque ipsis custodibus constat; quoniam idem lipsanum a suis lateribus, & a posteriori parte omnino clausum est sine ullo crystallorum beneficio, per quæ introspici possit, ac videri, si quid illi desit: ceterum secundum ea, quæ in prospectu sunt, absolute caput sanctum integrum cernitur; vel sensiendum certo certius, nonnisi ex capite, quod in tumulo est reconditum, decerptæ fuerint. Verum in re adeo gravi quis unquam persuasum sibi faciet, quod ea occasione Pontifex ne minima ejusdem capitis particula honestare voluerit palatinum relatum Oratorium summo eidem Marryri consecratum, maxime quod per id temporis eo loci servabantur præcipuorum Apostolorum capita, licet non eorum nomine sacellum ejusmodi esset dicatum. Et hæc, ad præcipuam Levitici corporis partem spectantia, dicta satis habeantur.

14. In præmissa nuper dissertatione vel obiter egimus de utrisque Martyris scapulis, queis in humano corpore proximum habent nexum brachia, quorum unum simul cum manu residere hodie apud Abbatiam S. Martini Laudensis sive Laudunensis, ex libro II. Bibliothecæ Præmonstratensis didicimus a pag. 575. ad 578. in vita *beati Thomæ* (propter amorem eximium, quo erga S. Laurentium æstuabat) *Laurentiani* nuncupati. Historia adventus illuc ejusdem sacri brachii ob ea, quæ continet, mirabilia, digna est, quæ hoc loci transcribatur; valde nimis quum conferat ad posthumam, quam intendimus exponendam, Martyris gloriam; unde solum præterire silentio ducimus, quæ scitu minus necessaria visa sunt nobis, vitandæ prolixitatis causa; nam facti relatio nimis in se longa est.

15. Beatus igitur Thomas Præmonstratensis Ordinis, qui sæculo XII. & XIII. floruit, quum jam multis annis beati Laurentii cultui mirum in modum addictus fuisset, somno quadam nocte indulgens, emissam sibi cælitus vocem audivit, dicentem: *Thoma, migra hinc, haud reversurus, donec jussero*. Ad hoc cæleste oraculum vir beatus vehementer exterritus, & primum quidem phanthasma esse existimans, vocem neglexit; verum secundo, & tertio eadem audita, isti tandem fidem adhibuit; suoque Abbati rem totam exposuit; quin etiam nimia cordis simplicitate ductus, secretum suis fratribus, aliisque sibi notis communicavit: unde ab omnibus velut ex condicto derisus, ac spretus fuit, uti vanus somniator. At vir Dei multa pace sustinens hominum exprobrationes & sibilos; nullo modo commoveri potuit, ne, suæ menti concreditum, servaret auditum oraculum. Interno demum impulsui resistere minime valens, die quadam, sic disponente Deo, habitu & mantelio indutus monachico, solus cum solo breviario e Monasterio Præmonstratensi, nemine salutato, egressus est, quasi alter Abram, nesciens, quo iret. Divinoque, via extra ordinem ductus spiritu, post emensa longa viarum terræ marisque spatia, Hierosolymam tandem perductus appulit. Ibi sacris perlustratis devotissime locis, ad quendam Apostolicum Pœnitentiarium accessit; cui sub sacramentali confessione rem omnem aperuit. Quare Confessarius, minime quum sibi constaret, quod nulla subesset fraus diaboli ea sub specie mandati cælestis, auditi a Thoma, huic statim injunxit, ut quantocius ad suum, unde discesserat, vel ad alterum sui Ordinis Monasterium reverteretur. Ipse, obedientiæ cultor sedulus, mare iterum trajecit, Europæque litora tenens, in Hungariam iter instituit; pervenitque ad Monasterium sanctæ Crucis Præmonstratensium, Diœcesis Agriensis, in loco, qui dicitur *De Leler*, ubi comiter a fratribus exceptus, per aliquot substitit dies; Ecclesiam, Oratorium, ac præsertim sanctarum Reliquiarum sacrarium visitans. Eodem autem in sacrario permultæ insignes servabantur Sanctorum exuviæ, valde tamen male custoditæ ligneis in loculis, non exiguo pulvere consper-

fis. Quumque Thomas curiose perlustraret thecas singulas, a pulvere illas vindicans; ut legere posset schedas nominum Sanctorum, unicuique appositas, quateous sciret, quorum forent reliquiæ. Ecce in manus ei theca venit, in qua sinistrum erat brachium cum manu; carne, nervis, & cute adhuc indutum. Legensque inscriptionem, vidit esse beati Levitæ Martyris Laurentii. Nimio quocirca repente superfusus gaudio; exilientem cohibere neutiquam potuit animum, quin protinus in ea prorumperet verba, dicens: Eja igitur, Christi Martyr paradoxe, auditum tuum nunc cognosco oraculum, & consilium: in cœptis fave timido, & tuum cultorem dirige. Huc me deduxisti, satis experior, ut tuum brachium, quod hic minus religiose colitur, ad alienas gentes deferam. Si quid jusseris, en adsto lubens, ad tuum paratus imperium. Et hoc me voto tibi devinciens; merear, det mihi Deus prosperum iter, fortunatumque reditum; quo tu in posterum magis ab hominibus honoreris.

16. Non multo post quadam nocte, quum Thomas somnum oculis daret, conspiciendum ei se præbuit sanctissimus Christi Martyr, dicens: *En ego sum Levita Laurentius, quem tantopere invocasti. Meaque causa tam longum iter terra marique suscepisti. Ad te me misit Dominus, ut voti tui sis compos, & aspectu meo perfruaris. Brachium meum tolle, & hinc fuge.* Expergefactus a somno, altoque revolvens animo, quæ per visionem audierat; iterum somnum capiens, dicentem audivit: *Surge, tolle brachium meum, & post biduum fuge, & vade in terram tuam.* Ad hæc iterum evigilans, valde timuit. Ductoque sanctæ Crucis signo, noctem illam ferventibus orationibus duxit insomnis. Mane autem facto, quum omnes Fratres matutini sacro inter essent, beatus Thomas sacrarium reliquiarum ingressus, brachium S. Laurentii pannis sericis involutum cum sua sustulit inscriptione, illudque secum in suum detulit cubiculum; avide expectans, quid sibi Deus præciperet. Quumque duo dies, illi præscripti, præteriissent; multaque jam nocte gravi somno indulgeret; eadem voce, quam audierat præcedenti nocte, iterum atque iterum ac tertio monitus est, ut inde sacro accepto pignore, insalutatis abiret fratribus quam citissime. Quare ille surgens, ac se humiliter ante sacrum brachium prosternens, seque Deo commendans, accepto eodem S. Laurentii brachio, dum Fratres omnes essent somno sepulti, januis clausis e cœnobio egressus est; totoque noctis residuo iter suum pedester egit, usque dum veniret ad civitatem quandam, facto jam mane. Confluebat illuc ea die magna hominum multitudo; invenitque mercatores, & aurigas vecturam facientes, ac inde abeuntes, a quorum uno impetravit, ut ejus gratis ascenderet currum. Quumque omnes exeuntes de loco vectigalia solverent, solus ille vector irrequisitus, & immunis transiit. Fuit enim brachii S. Laurentii immunitas, ut ab imperatis, solvendisque vectigalibus idem vector eximeretur; & Thomas, (qui maxime timebat, ne celebris Martyris brachium ea ex causa interciperetur) nemine repugnante, civitatem illam præteriit; ac si nullus portarum urbis esset custos: quemadmodum e Monasterio exivit, perinde ac si valvæ cœnobii reseratæ fuissent.

17. Verum, quia extrema gaudii luctus occupat; & Deus sanctos suos neque tribulationes, neque jucunditates sinit habere continuas; sed tum de adversis, tum ex prosperis justorum vitam, quasi admirabili varietate, contexit; dum Thomas curru feliciter vehebatur; accidit, ob præcedentes actas nocturnas vigilias, gravi sopore mersus, tandem experrectus, deprehenderet, sibi pignus illud sacratissimum excidisse de sinu, diligenterque lustrato curru; si forte circa pedes, & tunicæ fimbriam, vel extremitates monachici manteli implicatum esset; nihil prorsus invenit. Quare vectorem rogavit, ut paullisper sisteret, sineretque descendere se orantem e curru ad perquirendum inæstimabilem, qui exciderat e sinu, thesaurum brachii sanctissimi Martyris. Sed auriga renuit assentiri votis ejus; respondens, perditum esse tempus, & laborem inutilem in inquirenda re, quæ in publica ceciderat via; & quidem die illo, quo ante ac retro magna hominum multitudo ad emporium, unde discesserant, confluebat. Quocirca Thomas intimis cordis exæstuans flammis in perquisitionem ejus, quod amiserat, vectori dicto *vale*, de curru prosiliit, ac in spem contra spem tendens, retrocedere per iter, quo venerat, festinavit; huc illuc lumina volvens, si forte invenire posset, quod perdiderat. Ibat, & redibat iterum atque iterum, lacrymas multis cum suspiriis ac singultibus fundebat; preces & orationes multiplicabat; sed nihil penitus inveniebat. Ad quid, dicet aliquis, iterum atque iterum viam lustrare, qui nihil ibi esse jam viderat? *Sed*, huic respondet Gregorius hom. 25. in Evangelia, *amanti semel aspexisse non sufficit, quia vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis. Quæsivit ergo prius, & minime invenit; perseveravit, ut quæreret; unde contigit, ut inveniret: actumque est, ut desideria dilata crescerent, & crescentia caperent, quod invenissent.* Involucrum sanctum, quod Divina virtute invisibile se reddiderat cunctis transeuntibus viam, atque etiam ad tempus ipsi quærenti cum lacrymis, istius cre-

crescentibus desideriis & singultibus, naturali pristinæ, ut caperetur, se reddidit visibilitati. Inenarrabili plenus gaudio, illud vidit Thomas; accepit: suoque pignus inæstimabile complexus est sinu: Deo ac Martyri gratias agens. Tum voto se obstrinxit, nempe, quod in posterum nullum foret currum ascensurus, donec cum sancto brachio perveniret Laudunum.

18. Veruntamen post gaudium istud, iterum periculum, iterumque formido. Per longissimum namque iter illud, pedester complendum, modo cum unis, modo cum aliis peditibus se comitantibus sociebat. Una die contigit, ut incideret in latrones, qui, ejus sociis spoliatis, Thomam, quadam perciti repugnantia, tangere minime auderent. Quare is e concepto prius timore animum resumens, constanti pectore invehere in fures cœpit, exhortans eos, ut converterentur ad Deum, atque ad meliorem redirent frugem. Ex adverso tamen latrones, ira pleni, responderunt; ut festinanter ad suum regrederetur Monasterium, nisi vellet eandem suis cum expoliatis sociis experiri sortem. Quibus, ille, auditis minacibus verbis, suam prosequens viam, manifestum adeo periculum expoliationis & amissionis sacri pignoris feliciter evasit. Denique per multa viarum discrimina ad villam pervenit, *Dionam* appellatam, jurisdictionis Monasterii Laudunensis. Ostenditque fratribus suis, ibi existentibus, magnum illum, quem ferebat, thesaurum cum epigraphe vetustissima nominis S. Laurentii, quem omnes considerantes, ac admirantes, Abbati Vvaltero Laudunensi scripserunt Thomæ reditum cum tanto involucro. Abbas ingenti ad hæc gaudio exultans, maximo nobilium suorumque fratrum convocato cœtu, iis comitatus, Dionam recta profectus est. Ubi, sancto brachio a Thoma recepto, in sacello suæ jurisdictionis, omnibus exosculandum illud porrexit adstantibus. Ditexitque ad Episcopum Laudunensem epistolam, qua factum aperuit. Præsul (unus ex duodecim *paris* Franciæ, ac Temporalis etiam princeps urbis conspicuæ Laudunensis suis cum accessionibus) magna perlectis Abbatis literis voluptate, mandavit omnibus, & singulis Paræciis urbis; ut sequenti die convenirent in Ecclesiam cathedralem; ubi, suscepto S.Laurentii Martyris brachio, omnes debito incederent ordine ad illud deferendum in sacram ædem Monasterii Præmostratensium. Congregatis iccirco Ecclesiasticis ordinibus condicto loco, Episcopus Pontificalibus amictus indumentis, obvia excepit Walterum, alba nobili, ac festivo indutum pluviali, sanctum brachium gestantem, circum cereis ardentibus comitatum. Provolutusque Antistes in genua, devotissime illud suscepit, & osculatus est, atque aliis innumeris usque ad vesperas osculandum porrexit. Processitque deinde cum hymnis & canticis ac luminibus universo præcedente Clero ad indicatum magnificum templum, immensa hominum multitudine repletum, ut vix aditus factus sit ei suis cum ministris ad petendum altare maximum, in quo deponere potuit sanctum brachium beatissimi Martyris; quod pannis, auro & gemmis distinctis, involvit, gratias genuflexus agens, quod dignatus sit Deus Laudunensem urbem tam pretioso munere decorare.

19. Post dies aliquot Walterus Abbas zelo fervens in Martyris honorem; pretiosum curavit fieri lipsanum, auro & gemmis coruscans, rogavitque prædictum Laudunensem Episcopum, *Anselmum* nomine, ut die condicto in novo collocaret feretro sanctum brachium. Quod & Antistes præstitit, indutus iterum Pontificalibus ornamentis, ac ex edito loco in conspectu omnium urbis ordinum, populo illud venerandum exhibuit. Statimque narravit, quomodo sacratissimum idem pignus Roma transmissum fuerat Antiochiam, & ex Antiochia in Hungariam delatum; inde per venerandum Thomam, Præmonstratensem Canonicum, miraculo Laudunum exportatum. Commotoque hisce verbis ad lacrymas universo populo, intonuit sollemniter hymnum *Te Deum laudamus*: quem Clerus cum adstantium turmis prosequutus est vocibus jubilationis, & lætitiæ ad finem usque decantans. Acta sunt ista, ut adnotant Maurini in Gallia Christiana', Domini anno 1220. Ceterum Beatus Thomas Religionis zelo, fidei virtute, caritatis, patientiæ, ac humilitatis laude refulgent, vigiliis, jejuniis, orationibus addictus, eodemque in Cœnobio devotissime sub Martyris protectione perseverans, speculum regularis observantiæ omnibus factus; cælestibus secretis, mente excedens, non semel admissus; supernæque patriæ desiderio flagrans; plenus dierum, & bonorum operum, ad cælestem Dei civitatem Jerusalem transiit anno Domini 1259. Ejus tumulato corpore in ipsa Laudunensi Basilica: quæ titulo etiam *Sancti Laurentii* condecorata est, ut liquet ex duabus Bullis Innocentii Papæ IV., multas ibidem indulgentias concedentis sub datum Laterani xi. Kal. Aprilis, Pontificatus sui anno I., & Lugduni xiv. Kalend. Septembris anno III. necnon ex litteris indulgentiarum Episcopi Laudunensis, per manus Canonici, officialis sui, editis mense Augusti, anno 1242. In quibus etiam legimus, laudatam Reliquiam consistere in manu sinistra S. Laurentii cum majori, & digniori parte brachii ejusdem Levitæ Martyris, Divinoque prodigio illuc translatam.

20. Innumera fuerunt miracula, quæ operatus est Deus ad invocationem S. Laurentii, ejus-

ejusque brachii contactum; quorum unum præterire non sustinemus, nimirum quod puer quidam in profundissimum delapsus puteum, aquisque submersus in octavis S. Laurentii, indeque mortuus extractus, a, profusa lacrymis, matre, ac præ doloris acerbitate deficiente, in sinum exanimis acceptus, ad loculum, in quo erat Brachium sanctissimi Martyris, delatus est; ubi pia mater Sancti opem ardentibus imploravit precibus, ut filium revocaret ad vitam; votisque suis devotissime completis, ecce puerum cernit, imo ex pectore profundissima tria suspiria emittentem, qui redivivus, epotam aquam ex ore feliciter ad salutem evomit: nec silentio premendum ducimus, quod nobilis quædam mulier *Relavergnina*; diu cæca quum fuisset; ad ejusdem Brachii contactum, amissum visum obtinuit, missis aliis, e desperatis morbis saluti pristinæ continuo restitutis.

21. Utrum vero manus laudati Brachii sit, vel ne integra suis cum digitis, documenta, quæ leguntur in citata bibliotheca Præmonstratensi, non exprimunt. Quocirca si reapse omnino integra est, oporrebit ob tanti lipsani reverentiam & auctoritatem asserere, quod alii digiti, de quibus mox agemus, sint dexteræ manus; secus erunt alterius S. Laurentii. Habet autem Pancirolius, quod Romæ in templo Sanctæ Susannæ Monialium S. Benedicti unus adsit digitus ejusdem Martyris; ibidemque insigne sacellum est Levitæ sanctissimi, a Sixti Papæ V. sorore Camilla Peretta ædificatum, corporibusque sanctorum Genesii, & Eleutherii Martyrum nobilitatum. Afferunt etiam Bollandistæ duo transcripta instrumenta Regii Excurialensis templi; quorum unum partem unius digiti esse illic demonstrat, inquiens: „ Dilecto filio no-
„ stro Ferdinando Sanctæ Mariæ in Dominica
„ Diacono Cardinali, de Medicis nuncupato,
„ Gregorius Papa XIII. Dilecte Fili noster, sa-
„ lutem, & Apostolicam benedictionem. Quanta
„ & quam eximia pietate, ac religione charis-
„ simus in Christo filius noster Philippus His-
„ paniarum Rex Catholicus Beatum Lauren-
„ tium Martyrem sibi colendum susceperit, ex
„ eo intelligi potest, quod ingenti sumptu, &
„ opere mirifico in Hispania, loco *Excuria-*
„ *lium* vocato, Ecclesiam sub ejusdem Sancti
„ nomine ac tutela a fundamentis erexit, ac
„ mirabiliter exornavit, & maximis rediti-
„ bus auxit. Inde factum est, ut Rex fervore
„ devotionis impulsus, nobis per te vehemen-
„ ter supplicari fecerit, ut nonnullas ex reli-
„ quiis ipsius gloriosi Martyris, quæ in Urbe
„ custodiebantur, ejus Majestati concedere vel-
„ lemus; ad eum finem, ut in eadem Excuria-
„ lium Ecclesia possent collocari. Quibus nos
„ supplicationibus inclinati, cum reliquias quas-
„ dam Beati Laurentii Martyris prædicti, scili-
„ cet partem humeri, & partem ossis unius
„ brachii, & unius digiti, ac unum ex denti-
„ bus cum vasculo sanguinis, & pinguedinis;
„ item de costa ejusdem Sancti (quæ omnes re-
„ liquiæ in diversis Ecclesiis & locis hic adser-
„ vabantur) colligi, & tibi consignari jusseri-
„ mus; nunc ipsas reliquias ex Urbe extra-
„ hendi, & in Hispanias ad præfatum Phi-
„ lippum Regem ob eam, quam diximus,
„ causam transmittendi auctoritate Apostolica
„ tenore præsentium circumspectioni tuæ ple-
„ nam, & liberam tribuimus facultatem. Non
„ obstantibus Constitutionibus, & Ordinationi-
„ bus Apostolicis, & quarumvis Ecclesiarum
„ ram sæcularium, quam Regularium juramen-
„ to confirmatis Apostolico, vel quavis firmi-
„ tate alia roboratis, statutis, & consuetudi-
„ nibus, necnon privilegiis, indultis, ac litte-
„ ris Apostolicis, sub quibuscunque tenoribus,
„ & formis concessis, approbatis, & innovatis,
„ ceterisque contrariis quibuscunque. Datum
„ Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo
„ Piscatoris die 28. Decembris MDLXXXIV.
„ Pontificatus nostri anno tertio decimo. Jo:
„ Bap. Canobius.

22. Item Antuerpiæ inter sacra cimelia professæ domus Societatis Jesu duo asservantur S. Laurentii digiti, secundum adprobationem Antuerpiensis Antistitis; quæ adprobatio in iis, quæ ad præsentem spectant materiem, sic breviter perstringitur: „ Gaspar Dei, & Apostoli-
„ cæ Sedis gratia Episcopus Antuerpiensis, om-
„ nibus has visuris litteras salutem in Domi-
„ no... Nobis R. P. Franciscus ab Hees Do-
„ mus Professæ Societatis Jesu in hac Urbe
„ Præpositus, die xi. Mensis Novembris anno
„ Christi MDCXLVIII. argenteam hierothe-
„ cam antiqui operis exhibuit, duos continen-
„ tem S. Laurentii gloriosi Martyris digitos,
„ aut eorum articulos: cui thecæ aliud jun-
„ ctum erat monile ex argento inauratum,
„ gemmisque ornatum, insertis hinc inde parti-
„ culis reliquiarum variorum Sanctorum, ut
„ S. Petri Apostoli, S. Andreæ, ejusdem san-
„ cti Martyris Laurentii, S. Hippolyti, S. Con-
„ cordiæ... Utrumque hoc sacrum cimelium
„ Domui Professæ Antuerpiensi miserat, illu-
„ stre profecto munus, serenissimus Marchio
„ Brandeburgensis, Sacri Romani Imperii Ele-
„ ctor, uti ipsemet testatus est publico instru-
„ mento, quod sua manu signavit, ac muniri
„ sigillo curavit. Id vero ita habebat: Frederi-
„ cus Wilhelmus Dei gratia Marchio Brande-
„ burgensis, S. R. Imperii Archicamerarius,
„ & Princeps elector &c. Notum facimus ad
„ nos pervenisse nonnullas reliquias Sanctorum,
„ desumtas a templo Urbis nostræ Coloniensis

ad

„ ad Svevum, a Majoribus nostris fundato: inter quas duo erant digiti S. Laurentii, anrehac in eodem remplo publice expositi, & a Catholicis veneratione habiti. Hos, uti & paucas alias reliquias, justa consideratione moti, consignavimus in manus P. Joannis Hagebaert Jesuitæ, eo tempore, Clivis existentis in comitatu excellentissimi Baronis de Ribacourt legati, tradendas domui Societatis dictæ professæ Antuerpiensis in gratuitum munus; restaotes, easdem esse reliquias, nimirum in theca quadrangulari deaurata, & gemmis ornata, contentas; præsertim vero duos digitos S. Laurentii, scilicet pollicem, & indicem, quaotum apparet, aut certe eorum articulos, argento conclusos, qui in præfato templo fuerunt asservati, & venerationi expositi. In quorum fidem has testimoniales ex Cancellaria nostra dari, easque sigilli nostri auctoritate muniri jussimus, & manu nostra subscripsimus. Actum Clivis anno MDCXLVII. xiv. Augusti. Fredericus Wilhelmus Elector„ Subditque Antuerpiensis Antistes: „ Has reliquias quia & tanti Principis attestatio, & vetustas operis, quo oroatæ erant, veras & legitimas esse persuadent, permisimus publice in Ecclesia venerationi fidelium exponi &c.„ Postea die x. Augusti, S.Laurentii festo, subsequenti anno 1649. (ut conjicimus ex Episcopalibus datis litteris in Novembri 1648.) ritu sollemni in commemoratæ domus professæ Societatis Jesu templo exaltaiæ sunt. Unius digiti ustulati uncea est in Lezatensi Cœnobio Diœcef. Rivensis in Vasconia, teste Suaffayo in suppl. 10. Aug.

23. Considerabilis quoque pars brachii in Patriarchali extramurana ejus Ecclesia custoditur argentea in theca, forma brachii elaborata. Altera magna pars in templo Viminalis montis, quod dicitur *In pane, & perna*: dignum revera tanto dono; quandoquidem locus est, in quo Heros hic maximus tormentorum suorum incendia superans, victor ex inhumanis, infernisque hostibus, ad cælos gloriosus ascendit. Multæ notabiles costarum partes per diversas Urbis Ecclesias divisæ sont, nimirum, ut usque hodie cernuntur, apud Basilicam S. Petri in Vaticano, penes alteram sanctorum xii. Apostolorum, ubi quot annis sollemniter exponitur in ara maxima simul cum pulcherrima picta ejusdem leviticis in vestibus imagine. Item in Ecclesia Sanctæ Crucis in Jerusalem, in alia Sanctæ Mariæ in porticu Regionis *Campitelli*, nec non Sanctæ Praxedis ad montes. Etiam in cathedrali Ecclesia Scalarum costam esse legimus apud Ughellium; sicut & in Capuana, ac in Laurentiano Venetiarum Monasterio, alibique locorum. Pars cruris in Liguriæ Metropolitana fidelium venerationi proponitur in ipsius Sancti titularis festo. In Menologio veneto Flaminii Coroelii Senatoris, os quoque cruris esse adfirmatur apud Monialium Ecclesiam *S. Mariæ ad Cæleſtia*. Pes ustulatus ostenditur in cathedrali Patavina, teste Bernardino Scardeonio apud Grævium tom. vi. part. iii. pag. 433. Pedem alterum residere dicuot apud remplum S. Mariæ de Virginibus Neapoli. Magnæ plane reliquiæ, si de illarum, ut par est, constet identitate. Spina denique vertebratum pene integra, cum lateribus, coxendicibus, ac magna tibiarum parte in ejus sepulcro quiescere censetur; quicquid Ayosa in opere de rebus Oscensibus lib. 2. cap. 3., & Franciscus *de los Santos* discursu 8. dicanr, nullo solido innixi fundamento. Ajunt enim quod Gregorius XIII. a Philippo II. requisitus pro obtinendis S. Laurentii reliquiis, sepulcrum ejus reseraverit, cotam Cardinalibus, volensque secare partem coxæ mediocrem, ferro eam nequivit recidere, sed coactus sit magnam illius membri partem, usque ubi hæc fracta reperiebatur, accipere, ac Regi dono mittere, dicens: *S. Laurentius vult redire in Hiſpaniam*. Veruntamen ejusmodi neniæ multiplici ex capite refelluntur. Gregorius namque XIII., ut ex ipsius liquet litteris sub datum xxviii. Decembris 1584., collectionem reliquiarum factam ex pluribus Urbis Ecclesiis commemorans, nullam de tam magna coxæ parte mentionem fecit, abfit de hujusmodi aperitione sepulcri. Igitur oportet, citati dicant historici, Pontificem ante vel post relatum tempus Martyris tumulum aperuerit. Si respondent, *Ante*. At quei fieri poterat, ut Philippus post acceptam partem coxendinis tam magnam, iterum inquietaret Christi Vicarium pro aliis ejusdem Martyris reliquiis? Si *Post*. Ultraquam eadem fere ratio recurrat, certe admirtere coguntur tempus, quo Roma in Matritum pervenerint collectæ reliquiæ; quum ex Urbe non discesserint ante ioirium verisimiliter anni 1585. necnon tempus, quo oovam Philippus egerit apud sanctam sedem instantiam, vi cujus Pontifex Laurentianum aperire voluerir sepulcrum, & re ipsa præstiterit. Quæ omnia, vix credibile est, fieri potuisse sex mensium spatio. At Gregorius tertio mense paucisque diebus post datas literas 28. Dec. 1584. e vivis sublatus est. Mortuus est enim iv. Idus Aprilis 1585. An putant relati scriptores Hispani, quod sanctissimi Levitæ tumulus in propatulo sit expositus, ejusque claves ad manum sint, & non potius in profundis, situs incertisque recessibus sub prægrandi quadratorum ingentium lapidum mole, quæ conspicitur cincta undique ferreis spissis cancellis adeo ut opus foret magnas, ad effectum aperiendi sepulcri, scrobes

bes facere, fornicemque illius cryptæ destruere una cum superiori Pontificio altari? Sed donandum est hominibus, talia nescientibus. Sollerius in Bollandianis Sanctorum actis, §. VII. Comment. præv. ad vit. S. Laurentii, testatur se vidisse Reliquiarum, quæ in Excurialensi asservantur templo, instrumenta; neque tamen vel narratam permagnam coxæ partem, vel istius documentum conspexisse: merito iccirco productam relationem ad fabulas amandat.

24 Denique, quum Tungris exponantur etiam partes scapularum, brachii, & capitis sub titulo Sancti Laurentii (Deus scit cujusnam istius nominis) finem dicendi de insignoribus ossium Reliquiis nostri Sancti facimus, certis addentes illam, quæ apud Barium in Apulia sacro in thesauro beati Nicolai Myrensis Episcopi summa diligentia custoditur, perpetuo clara miraculo, nimirum quod toto anni cursu calores quum spargat, potissimum die Augusti decima tales emittir ardores, ut deosculari lipsanum vix possit; sed necesse sit protinus labia removere, ne, ut ajunt, adurantur: quemadmodum a compluribus viris, fide dignis, accepimus. Dubiis vero dantes ceteras pene innumeras, nisi de illarum identitate, ratione habita, testimonia proferantur omni exceptione majora, queis merito ab hominis prudentis pectore omnis dubitationis occasio propulsanda censeatur.

25. Ex Leodiensi M. S. eruitur, pretiosissimas ad illam S. Levitæ basilicam fuisse delatas carnis ipsius reliquias; habet enim: „ Al-
„ bertus Cuck, Episcopus Leodiensis, pretio-
„ sissimas reliquias de ipso corpore prædicti
„ Martyris, de carne videlicet ejus assata, san-
„ guine tamen quasi recenter infusa, ut se in-
„ tuentibus veritas adhuc ostendit, in curia
„ Romana grandi studio & labore a Cælestino
„ Papa III. obtinuerat: quæ in magna vene-
„ ratione ab eo habitæ, post decessum ejus
„ 3. Kal. Martii ad nos translatæ, in majori
„ altari sunt assumptæ. De adventu earum ad
„ nos festivam, & annuam commemorationem
„ instituimus.... Actum anno Domini mille-
„ simo ducentesimo „. Nobilis item portio ejusdem crematæ pro Deo carnis quot annis exponitur apud primam Presbyteralem Cardinalitiam Ecclesiam B. Martyris *in Lucina*, ubi etiam haud exiguum est vas cinerum, Sancti sanguine, ac adipe mixtorum; liquores, qui profluxerunt e Martyris corpore in subjectum craticulæ solum, cineribus & carbonibus rum coopertum, dum Martyr ureretur lenro igne. In templo autem collegii Societatis Jesu Romæ ampulla est adipis clarissimi sive limpidissimi, qui, dicere cogimur, ex madefacto Sancti corpore liquore proptio, post mortem ejus, ab Hippolyto & Justino Presbytero digitis collectus fuerit, atque in vase mundo repositus, & ad hæc usque tempora fideliter servatus. Nullum enim eo in liquore vestigium est cineris; quodque majus est, nec sanguinis quidem. Condensatns humor cernitur per anni spatium; die vero S. Laurentii liquidus instar olei purissimi, ac fluidi conspicitur, sicut & pluries in succedaneis ejus festivitatibus vidi; vidique illum alio anni tempore densum. Vasculum quoque parvum vitreum est in Patriarchali ejus Basilica, adipem, sanguine mixtum, continens. Lapis insuper marmoreus multis foraminibus inoculatus (super quem repositum fuit corpus Sancti Levitæ, e craticula sublatum) adipe pariter ac sanguine delibutus invisitur, ac in inferiori parte multis carbonum frustulis, cum adipe conglutinatis respersus apparet: sanguis autem adeo rubescit, ur videatur nuper e venis extractus vivi humani corporis, quanquam transierint ab ejus effusionis die jam quindecim sæcula. Sunt præterea in *Sanctis Sanctorum* multæ particulæ Angeliei panni, Martyris intincti sanguine, cujus residuum est apud S. Laurentium *in Lucina*. Fert namque traditio, quod apparcns Angelus Domini, dum Martyr in æquuleo torqueretur, postquam istius plagas, sanguine manentes, abstersit, vidente Romano milite, abstersorium reliquerit disparendo: quod verisimiliter ipse Romanus sustulit, ac Hippolyto tradidit reversandum. De admirabili Ferentinæ Diœcesos cimelio, quod plenum est ejusdem Martyris sanguine, atque adipe, haud opus est heic quicquam repetere; quum satis de eodem egerimus lib. 1. Glor. Posth. cap. 1. num. 17. Similiter & de id genus aliis ibidem commemoratis, occasione agendi de miraculis, quot annis festo ejus die contingentibus.

26. Bernardus Petius tom. 4. part. 3. Thesauri novissimi anecdotorum profert ms. Ludovici senioris, Monachi, & Diaconi Monasterii Leodiensis supra citati, ubi de adventu Reliquiarum S. Laurentii Martyris Roma Leodium sermo est, habetque: „ Godefridus transferre ad
„ nos pignora sanctissima pergit (idest de Adi-
„ pe beati Levitæ) erat in ipso tempore tanta
„ pluviarum inundario, ut pene alterum, di-
„ luvium crederemus. Jam vero cum quanta
„ alacritate populns innumerabilis processerit,
„ quam religiose omnis Clerus cum hymnis &
„ laudibus pretiosas reliquias ad nos usque per-
„ duxerit, nisi qui præsens vidit, vix capere
„ potest. Pro serenitate aeris, pro tranquil-
„ litate pacis voces levabantur, ad aures, ut
„ eredimus, pervenientes Dei Omnipotentis.
„ Post exceptionem sanctarum Reliquiarum, ubi
„ usque ad eornu altaris perlatæ sunt, & Cle-
„ rus litaniam exorsus est *Kyrie eleison*, Domi-

„ ne

„ *ne miserere*: Sol, qui fuerat in nubilo pene per „ unum mensem, ita hora eadem radiorum „ suorum lucem profudit, ut ambabus manibus „ populus plauderet; & præ magnitudine lætitiæ lacrymas amplius funderet. Nec fortuita „ fuit illa serenitas; sed continuo perseverans, „ omni mundo spem reddidit & salutem. „ Actum Leodii quarto idus Junii anno millesimo quinquagesimo sexto. „ Reliquiarum istarum adventus librum promeruit metricum Rainerii, ejusdem cœnobii Leodiensis Monachi: quem laudatus Petius pag. 121. producere non omisit.

27. Invenisse nos, addimus, voluptate nimia in Martenianis anecdotis apographum diplomatis, perillustris quondam ejusdem Laurentiani Monasterii Abbatis, Berengeri; cujus alibi cum laude meminimus, in quo hæc legimus „ Noverint omnes ... quod duæ ampullæ, una „ crystallina plena, altera vitrea media de pin„ guedine beati Patroni nostri Laurentii, re„ conditæ sunt in inferiori parte altaris, e Ro„ ma delatæ, tempore D. Stephani, primi Ab„ batis hujus loci, a Godefrido, sancti Lam„ berti Canonico, postmodum Episcopo Leo„ dieosi, & in hac Ecclesia honorifice susceptæ „ quarto idus Junii. Deinceps ab illo tempore „ ipsam diem fecerunt nobis festivam & cele„ brem, quam etiam convenit omni tempore „ condigno cultu celebrare: & beatum Patro„ num nostrum Laurentium, oportet credere, pro „ hac parte corporis sui totum meritis nobis„ cum esse: quem & si oculis non videmus, „ beneficiis tamen & defensione loci præsentem „ esse certissime eredimus. „ Præsentiam hanc suam Martyr augustus eo in Monasterio, secundum Berengeri fiduciam, multiformiter declaravit, non semel Monachorum oculis se visibilem reddens, ut patebit in cap. de Appar. Mart. Sammarthani præterea de Antissiodorensibus Episcopis referunt, Waldricum, ex Abbate S. Germani, obtinuisse a Joanne XI. Pont. Max., qui floruit sæculo x., Reliquias S. Laurentii M., sed non explicant, num ex adipe, vel ex vestibus, aut aliter.

28. Illud certi habemus de Reliquiis nostri Sancti, quarum meminit S. Gregorius Turonensis lib. 1. de Glor. Mart. cap. 40., ageos de quodam S. Laurentii templo, nimirum non esse potuerint ex ejus ossibus; nam hic sanctus Antistes vixit sæculo sexto, coævus Gregorio magno, qui testatur ad sua usque tempora corpus sancti Levitæ neutiquam fuisse deartuatum. Mirum tamen sanctus idem Præsul refert de iisdem Reliquiis. Ait enim: *Nec silendum putavi, quod reliquiæ ejus ab incendio hostilitatis ereptæ a quodam homine, in Lemovicinum delatæ sunt. Qui cum sæpius admoneretur per visum, ut easdem Aredio Abbati deferret, nec jussionem impleret; ipse cum coniuge, & omni familia ægrotare cœpit. Tunc necessitate compulsus, ut eas viro sancto detulit, mox sanitati restitutus abscessit.*

29. Juxta sensum noper explicatum intelligi debet ipse Gregorius Turonicus, quum de translatione loquitur Reliquiarum ejusdem Martyris cum aliis Sanctorum pignoribus, quam translationem Ruinartius factam revocat ad annum Christi 500. Quod autem contigit prodigii, S. Turonensis Episcopus hisce narrat verbis: *Diaconus ea secum ferens pignora sacra* (scilicet ex Urbe maritimum iter arripiens Massiliam versus) *ingressus navem, erectis velis, ac per illum antennæ in modulum crucis gestat apparatum, extensis, flante vento, pelagus altum arripiunt. Qui dum navigant, ut Massiliensis urbis portum adtingant, adpropinquare cœperunt ad locum quendam, de quo a littore maris lapideus mons exsurgens, ac paulatim decedens, summo tenus unda in mari distenditur. Cumque pellente vento, carina magno impetu ferretur in præceps, ut scilicet in scopulo illisa quassaretur, ac nautæ discrimen intuentes, exitum vociferarent, Diaconus elevata cum Sanctis pignoribus capsa, invocare nomina singulorum cœpit, deprecans, ut eorum virtute ab hoc periculo perituri liberaventur. Jam jamque adpropinquabat navis, ut præfati sumus, ad scopulum, & statim in Sanctarum contemplatione reliquiarum, ab ipso loco commotus cum violentia majore ventus, huic vento contrarius, fluctum elisit, ventumque diversum repulit, ac nave in pelagus profundum revocata, cunctos a mortis periculo revocavit. Sicque gyrata mole periculi, portum, quem antea desiderabant cum Domini misericordia, & Sanctorum patrocinio contigerunt.*

30. Quod de Reliquiarum qualitate nostri Sancti judicium tulimus in prædictis beati Gregorii Turonici commemorationibus, hoc ferimus de pignoribus sanctorum Petri & Pauli Apostolorum, ac Laurentii Martyris, a sancto Vitaliano Papa transmissis ad Usuvium Britanniæ Regem, de quibus agit Surius sub 19. Septembris in vita S. Theodori Archiepiscopi Cantuariensis, auctore Veoerabili Beda. Siquidem Vitalianus Romæ sedit eodem sæculo, quo Gregorius magnus migravit ad Dominum, nempe vii.. quoque temporis nulla penes scriptores est mentio aperitionis hujusmodi sepulcrorum, aut extractionis ossium eorundem præcipuorum Sanctorum, exceptis eorum capitibus, uti nonnulli volunt, Silvestri diebus, summa custodiris in eadem urbe vigilantia. In datis autem Vitaliani litteris ad præfatum Angliæ Regem hæc leguntur: *Gerulit harum nostrarum litterarum* ve-

vestris missis Beneficia sanctorum Martyrum, hoc est reliquias beatorum Petri, Pauli, & Laurentii &c. fecimus dari, vestræ Excellentiæ profecto contradendas ... Festinet igitur, quæsumus vestra celsitudo, ut optamus, totam Insulam suam Deo Christo dicare. Datæ sunt hæ litteræ anno Christi 665. Ex quibus obiter conjicere fas est, quantæ efficaciæ ad infidelium conversionem existimatæ fuerint nostri Martyris Reliquiæ, juxta S. Vitaliani Papæ mentem, dum iste ad effectum conversionis Anglorum expediens, urgensque judicavit, post Apostolorum Principum sacra pignora, illud Laurentii Martyris proxime addere, atque ad Regem Britannicum transmittere; quo festinanter posset vastum, cui præerat, Regnum ad fidem convertere.

31. Lustratis igitur insignioribus Sancti nostri Reliquiis, quæ certa fide reapse ad constructionem ejus corporis vel omnes, vel magna saltem ex parte concurrerunt, testantibus miraculis, aut authenticis litteris, omni exceptione majoribus, earum identitatem: plurimisque id genus aliis, quæ sub eodem *S. Laurentii* nomine circumferuntur, missis silentio; quarum veritas, quod sint revera beati Levitæ, non adeo claris fulcitur documentis; quicquid sit de auctoritate instrumentorum, haud nobis innotescente; ac num testimoniales explicent, revera sint pignora illius S. Laurentii, de quo agimus: descendimus modo ad passionis ejus instrumenta principaliora; adjecturi tandem aliquid circa vestes. Et primum quidem, Cratem ejus ferream servari apud Sanctum Laurentium *In Lucina*, secundum potiores partes, incontroversum est penes Romanos, exterosque scriptores. Eam, indubitanter tenemus, ab antiquis Romanis Pontificibus in pretiosa fuisse initio temporum locatam custodia; verum propter tot Urbis direptiones, ne tam æstimabils thesaurus auri & argenti causa, quibus ornabatur, ab hostibus repetetur, reconditorio quodam vulgari creditus est, consilio, ut opinamur, alicujus primi Presbyteri Cardinalis, illius Ecclesiæ Titularis. Nicolaus tamen Ludovisius eundem obtinens titulum, priusquam esset sacri purpuratorum Collegii Decanus & Princeps, ac Ostiensis Antistes, minime patiens ita demisse conclusum maximum Leviticæ passionis instrumentum, volensque medium quid inter extrema qualitatis loculi seligere, ut excogitato, non absque fundamine, periculo viam præcluderet; unum quum elapsum fuerat sæculum, ex quo Urbs ab exercitu Caroli quinti expilationem passa esset; in eam abiit determinationem, ut capsam æream, deauratam, jusserit conflandam, crystallis per quatuor munitam latera, *admirabili* (ut Coletus inquit in additionibus ad Ughellum de Episc. Ostien.) *elaboratam opere*. Intus quam, ex humili priori custodia eductam, obseravit eandem Martyris cratem. Considerat que idem Nicolaus Coletus loc. cit. quod ipse Card. Ludovisius *vitam exuit mortalem die nona Augusti anno 1685. hora quarta noctis sequentis, succedente lucidissima die, Sancto Laurentio sacra, cujus Ecclesiæ, dum titulum gereret Prior presbyterorum, exornandæ plurimum incubuit*. Queis nimirum verbis indicare nobis vult, ad supernam ille admissus fuerit Ecclesiam in triumphali sollemnitate sui Martyris protectoris; suffragantibus istius meritis, cujus honorem multiformiter in terris promoverat, præsertim in ejusmodi arcæ splendidissimæ confectione.

32. Diximus, pretiosam Cratem, istam, *secundum potiores partes*, præfato in templo servari, quandoquidem multas ex ea detractas fuisse partes, cernentium oculis perspicuum est. Neque aliter quam ex eodem craticulæ ferro S. Laurentii reliquiæ, ut alibi diximus, temporibus pristinis a Romanis Pontificibus ad Christianos Principes ut plurimum mittebantur. Hinc Baronius ad annum 519. refert, Legatos Apostolicæ Sedis, Constantinopoli existentes apud Justinianum Imperatorem Hormisdæ Pontificis diebus, has dedisse litteras pro eodem Cæsare ad relatum summum Antistitem, nempe: *Filius vester magnificus vir Justinianus, res convenientes fidei suæ faciens, basilicam sanctorum Apostolorum, in qua desiderat & beati Laurentii reliquias esse ... petit de catenis sanctorum Apostolorum, si possibile est, & de craticula S. Laurentii Martyris. Ista sunt desideria prædicti viri: in hoc fides ejus est incitata. Propter hoc in Urbem vestram virum spectabilem Eulogium Magistrianum direxit &c.* Super quæ Baronius inquit: „ Intelligis, lector, quam „ præstaret hoc sæculo cultus sacrarum reliquiarum; cum pro magno munere maximi Principes peterent, & acciperent, non ex carne, „ vel ossibus, aut aliis, sed velum, quod ad „ secundum foramen in sepulchrum Apostolorum demissum, virtutem inde contraheret „. Ideo non mirum, si Legati Pontificis, huic exponendo desideria Imperatotis, eam in supplicatione, pro obtinendis catenarum Apostolorum, & craticulæ Archimartyris ramentis, conditionalem particnlam addiderunt, *si possibile est*. Unde non alias, suademur, fuisse insignes illas Martyris reliquias a sancto Leone magno ad Pulcheriam augustam directas, nisi ex sepulcrali brandeo, vel etiam ex ferrea ejusdem Sancti crate, quæ repositæ fuerunt in celeberrimo Laurentiano Templo, nuper tum ab Imperatrice constructo *in Balchernis*. Cujus illustris translationis fama pene innumeris scriptorum calamis

est

est divulgata. Etenim & ipse magnus Gregorius, ut supra vidimus, ad comprobandam id genus consuetudinem non mittendi extra Urbem aliquid ex præcipuorum Sanctorum corporibus, beati Leonis Papæ primi, ad Constantinam augustam, adduxit exemplum.

33. Surius in vita S. Domnoli, Cœnomanorum Episcopi, scribit, quod is, ædificato Sancti Laurentii & Vincentii templo, *magnam craticulæ partem, in qua Sanctus Laurentius assatus est, honorifice reposuit*: anno circiter 560. circa finem etiam hujus sæculi supra laudatus Gregorius Papa Dynamio, Galliarum Patricio, ac de Romana Ecclesia benemerito, epistolam scripsit, quæ lib. 2. consignatur numero 33., ubi ait: *Transmisimus Beati Petri Apostoli benedictionem, & crucem parvulam, cui de catenis ejus beneficia sunt inserta ... Per quatuor vero in circuitu partes de Beati Laurentii craticula, in qua perustus est, beneficia continentur: ut hoc ubi corpus illius pro veritate crematum est, vestram mentem ad amorem Domini accendat*. De eadem craticula notabilis est pars apud Sanctum Laurentium in *Pane & Perna*, in qua cernitur adusta Martyris caro, eidem ferro adhærens, ut Pancirolius narrat pag. 276. prope finem tractatus ipsius Ecclesiæ num. XLVIII. Etiam & aliqua ejusdem segmenta sunt in Patriarchali ejusdem Martyris Basilica; in templo Sanctæ Mariæ *in Cosmedin*, ac S. Barbaræ Bibliopolarum. Fertur insuper, quod grandis portio unius trium costarum relatæ cratis in celebri Excurialensi fano servetur. In Martyrologio Gallicano Andreæ Suaffay sub die Augusti x. legitur: *Triumphus S. Laurentii M. S. R. E. Archidiaconi, multarum Ecclesiarum insignium in Gallia Tutelaris. Cujus pretiosis pignoribus ipsa Gallia variis in locis exornata, præsidiis etiam fulta exultat gloriosis. Nam & pars craticulæ, in qua exustus, ardentes carbones, flammasque Christi amore superavit in Regali Cœnobio S. Dionysii prope Regiam Lutetiam jam pridem percolenda servatur: alia parte dudum antea Cœnomanis a Beato Domnolo Episcopo ejusdem Urbis in cœnobitica æde S. Vincentii reposita*. De hac posteriori sacra æde loquuti sumus lib. 2. cap. 2. De Eccl. Abbatialibus, quam, præter ibi allatas gravissimas conjecturas, ostendimus ex Mabillonio dicatam esse Sanctis Laurentio & Vincentio: Cui auctori, uti rerum sui Ordinis magis conscio, deferendum esse ducimus præ silente Suaffayo nostri Martyris nomen. Extat quoque Libellus, Italica editus dialecto, qui fert inscriptionem: *Triumphus cinerum, & craticulæ S. Laurentii Martyris, titularis Ecclesiæ Perusinæ cathedralis*, cum sollemnissimæ supplicationis pompa celebrari jussus ab Illustr. ac Remo Domino Luca Alberto, Perusino Episcopo, ejusdemque urbis Patritio, die x. Augusti anno 1681. Opus dicatum Emo ac Remo Dño Card. Gaspari de Carpegna. Ubi testimonio relati Cardinalis, tum in Urbe Vicarii Innocentii Papæ XI., asseritur, partem craticulæ cum cineribus distractam fuisse a sanctuario *in Lucina*. Maximo dein (refert libellus) sacræ pompæ apparatu circumlatam esse per Urbem illam supplicatione sollemni, ingentibusqe popularis letitiæ signis, ac repositam denique in cathedrali templo die supradicta. Apud laudarum pariter sanctuarium *in Lucina* custodiuntur furca ferrea, qua crudeles carnifices corpus Martyris super craticulam, dum ureretur, comprimebant; & prope passionis finem supinum revolverunt; nec non catena palmorum trium, quæ in peculiari theca demonstrabili, erystallo munita, servatur: furca vero in ara templi maxima clausa est.

34. Carbones, adipe imbuti ac sanguine ipsius Martyris Levitæ, partim, *Sanctis Sanctorum* in ebeni capsa obserati sunt; partim in quodam lipsano Basilicæ *S. Petri in Vaticano*, & in altero Ecclesiæ *in Pane & Perna*. Mabillonius tom. 4. vit. Sanct. Ord. S. Bened. ad annum 707. in appendice ad vitam S. Hidulphi, Episcopi Trevirensis, occasione narrandi cujusdem prodigii, apud Senones visi, refert, in Monasterio ejusdem S. Hidulphi existere quippiam de carbone sanguineo S. Laurentii. Sic autem factum exponit. „ Monachus Senonensis, Monasterii *Mediani* S. Hidulphi exorcista, recitans Evangelium S. Joannis super caput dæmoniaci, respondit diabolus: Idiota, tace. Nonne scis, me scire melius hoc Evangelium? Scias, illud me plane scire: nec per ipsum ab isto hospitio me poteris expellere. Vade, & quære tibi aliud, quod melius tibi placuerit. Quo audito Monachus ad Ecclesiam properans, accepit scrinium, in quo plures erant reliquiæ Sanctorum, inter quas sancti Stephani & S. Laurentii; apposuitque scrinium super caput energumeni. At ille clamans, dixit: Oh me infelicem! Tolle quæso ista, quia valde crucior: tolle, tolle inimicos meos. Ille vero exorcista interrogans eum, qui essent inimici ejus? ait: Stephanus, & Laurentius: Unum lapidavi, alterum assavi: & jam meritis ipsorum oportet me hinc exire. Et hæc dicendo prosiliit ex ore ipsius quasi scarabæus, & cecidit in terram, lentoque gressu, videntibus cunctis, pervenit ad ostium Ecclesiæ, & ita volatu se elevans, miscuit se ventis. Erant autem inter multas sanctorum Reliquias de saxo, quo lapidatus fuerat B. Stephanus, & de carbone sanguineo, quo San-

„ ctus Laurentius affatus. Liber autem homo „ a spiritu nequam effectus, interrogatus, num „ horum dictorum a dæmone quicquam con- „ scius esset? Respondit: Nihil omnino: nec „ aliud præter maternam linguam se scire. „ Erat enim rusticus imperitus; & tamen ob- „ sessus quum esset, loquebatur variis linguis, „ provocabatque doctores ad secum disputan- „ dum de omni scibili „.

35. De vestimentis tandem Levitæ Sanctissimi tum usualibus diurnis, nocturnisque, tum adhibendis pro horis adsistentiæ in altaris ministerio, pauca dicenda supersunt: Indusium namque ejus cum dalmatica est apud S. Barbaram Bibliopolarum: superiores autem consuetæ vestes sunt in *Sanctis Sanctorum*. Ubi etiam adservantur indumenta diaconalia, queis ornatus apparuit, quum illud suum oratorium in visione Apostolo Petro consecranti adstitit, ut videbimus sequenti capite de ipsius Apparitionibus, ibique propria vestimenta sacra disparendo reliquit: creduntur que Angelorum opera esse contexta. Vide in summario Reliquiarum, quæ conservantur penes *Sancta Sanctorum*, quod prope finem libelli, cui titulus *Guida Angelica*, adjectum est, pag. mihi 105. Eodemque in sanctuario altera in capsula clausa sunt alia vestium ejus fragmenta ex lib. cit. pag. 107. Atque hæc ex abundanti dicta sint de notabilioribus Martyris reliquiis.

CAPUT II.

De Apparitionibus ejusdem sanctissimi Martyris: Nec non de istius valida apud Deum intercessione pro clientibus suis etiam defunctis, piacularibusque flammis addictis.

ET quidem lubet primum agere de ipsius Apparitionibus non solitarie, sed aliorum Sanctorum societate exsequutis. Magnum etenim Laurentianæ gloriæ pondus in eo deprehendimus, quod peculiarem honoris locum obtinuerit, apparens in consilio Sanctorum, varia sub rerum occasione lata supernæ manifestationis. Quandoquidem apud Matthæum Raderum volumine 3. Bavariæ sacræ legimus, quod sanctus Conradus Episcopus Constantiensis, quum accessisset ad consecrandam Ecclesiam Sanctæ Mariæ in eremo Helvetiæ cum S. Udalrico Augustano Præsule, ac magno primæ nobilitatis superioris Germaniæ comitatu; illuc perventus idibus mensis Septembris, quum circa noctis dimidium surrexisset orationis causa, eodem in templo audivit canentes Angelos, juxta ea, quæ præscribuntur ab Ecclesia Romana in Templi dedicatione (quem cantum audierunt etiam multi Monachi cum aliis nonnullis, qui eodem tempore vigiles ibidem orabant) ipse vero Conradus scriptum in suo libro reliquit, cui titulus: *De Secretis Secretorum*, nimirum se vidisse, quod *Descendit Dominus de cælis casula violacea ante altare ad sacrum officium celebrandum, cui quatuor Evangelistæ infulam capiti ejus imponentes, & more consueto deponentes, Angeli autem thuribula deferebant.. Maria virgo ante altare stabat splendida sicut fulgur, S. Michael præcentor erat. S. Stephanus legit epistolam, Beatus Laurentius Evangelium.* Qualis porro auctoritatis censenda sit eadem sancti Conradi visio, facile intelligere possumus ex iis, quæ a fide dignis auctoribus citatus Raderus Societatis Jesu relato subdit libro, dicens: „ Stupidus remansit Contadus, ibidem fixus, immobilis, & attonitus; „ capta luce, sequenti scilicet die exaltationis „ S. Crucis moras ejus exprobrantes turmæ, „ donec dies vergeret ad meridiem; tum om- „ nes urgere, sollicitare eum conati sunt, ut „ officia dedicationis perageret. Ille quibusdam „ paucis rem peractam esse significavit. At au- „ ditores vanis somniis ex rei meditatione id „ tribuentes; impellebant, cogebantque ad con- „ secrationis præstandum officium; donec, cun- „ ctis, re inopinata perculsis, & expavescenti- „ bus, facta vox est e Cælo: *Cessa, cessa, cessa, Frater: divinitus Cappella dedicata est*: quam „ vocem omnes audierunt „: Ita sanctus Præsul ab illorum importunitate liberatus est.

2. Secunda fere id genus apparitio in *Sanctis Sanctorum* contigit solo cum discrimine, quod Sacerdos consecrans istud Oratorium, non Christus Dominus, sed ejus Apostolus Petrus fuerit; cui adstiterunt a dextris pro Diacono idem Sanctus Laurentius, pro Subdiacono Beatus Stephanus: eidemque sacræ actioni præsentem se præbuit conspiciendum ipse Rex gloriæ, Angelorum, aliorumque Sanctorum cum curia comitante. Actaque illius Ædis consecratione, ut visio disparuit; sacerdotalia Sancti Petri indumenta cum ejus Ministrorum vestibus eodem loci miraculo mansere relicta, quæ prehensa, dispositione Romani Pontificis in quadam arca fuerunt ibidem recondita: ubi, ut refert Stephanus Gallonius in summario Reliquiarum ejusdem sanctuarii (juxta indicem, quem a deputatis, nobilibus urbis Patriciis, ad ipsius cappellæ custodiam, accepit) conservantur in hodier-

hodiernum usque diem. Apparitionem istam Joannes Marangonus, de eodem agens S. Laurentii Oratorio, cum altera confundit, quæ non ad consecrationem Ædis prædictæ facta est sed in demonstrationem compensationis Deiparæ Filio suo pro sibi collatis honoribus super astra in præcedenti, transactoque festo die suæ gloriosæ Assumtionis in Cælum, uti liquet ex vetustissimo Lateranensi codice, quem mox producturi sumus ex Floravante Martinello Romano pag. 153. & sequentibus. Posterioris autem hujus Apparitionis a prima diversitatem aperte declarant tum visa persona subdiaconi, qui non Protomartyr Stephanus, sed insignis Martyr alter, nempe Vincentius fuit; tum sacra vasa cum sacramentis relicta, quod non evenit in prima consecrationis visione, in qua tantum vestes ibi depositæ leguntur; non item calix & patena: quæ vel alio tandem asportata fuere, sacramentis verisimiliter a Christi Vicario tum existente aut ab alio Presbytero consumtis; vel iis susceptis, præfata evanuerint sacra vasa. Quandoquidem in laudato Reliquiarum indice nulla prorsus fit mentio de iisdem, relato in sanctuario adservatis. Transcribimus nunc commemorati Codicis Lateranensis verba.

3. „ Vir quidam, vitæ valde laudabilis, „ cum infra octavas Assumtionis ante fores hu„ jus Basilicæ nocte quadam confiteretur Do„ mino in psalmis & canticis spiritualibus, „ duo homines reverendi habitus ei pariter „ adstiterunt, quos migrasse de sæculo nullo „ modo dubitabat. Hi ab eo interrogati, quam „ ob caussam venissent; Dominam, inquiunt, „ expectamus, quæ, quasi rependens Filio suo, „ cum majestate ventura est, ut ei deferat; „ quia ipse nuper ad eam veniens, grandem „ ei fecit honorem. Tu ergo ne timeas: oculi „ namque tui statim videbunt mirabilia. Et „ ecce subito cœtus animarum jam cum Christo „ regnantium, & sanctorum spirituum agmina „ gloriosa, suis choris distincta, modulatione „ dulcisona laudes Domini resonantia: in qui„ bus chorus Sanctarum præibat feminarum; „ quas Confessores diversorum ordinum seque„ bantur; posthæc Martyres incedebant; extre„ mi vero gradiebantur Apostoli, postremo „ gloriosa Dei Genitrix Virgo Maria, vallata „ choris Angelorum, & miro odore redolens „ veniebat. Ad cujus introitum splendor ingens „ quasi fulgor, emicuit; ita ut tota hujus Palatii „ machina videretur succendi, & locorum facies „ penitus immutari. Stupefactus autem vir ille „ in hac magnifica visione, pene deficere vide„ batur; quem illi, quos initio viderat, confor„ tantes, dicebant: Noli timere; hæc est Ma„ jestas Domini, quæ jam egreditur. Tunc „ ille confortatus ad eorum sermonem, tollit „ oculos; & vidit thronum gloriæ magni Dei „ ab Angelis in altum portari: sedentem au„ tem supra illum neminem vidit. Mox pate„ factæ sunt januæ hujus Basilicæ, & thronus „ illic cælestis inducitur: sed & vir, qui hæc „ cernere merebatur, simul cum aliis intro„ mittitur. Quæritur interim, quis celebrabit „ divina mysteria, & respondetur, Princeps „ Apostolorum, atque subjungitur; ministrent „ ei Laurentius, & Vincentius. Quibus tan„ dem sollemniter celebratis, cum omnes pa„ riter recessissent, calix, & patena cum ipsis „ Dominicis sacramentis super altare relicta „ sunt in testimonium hujus stupendæ admo„ dum visionis, ut scilicet assertio viri, qui „ hanc viderat, vera per omnia probaretur „ Paulianus vero in libro typis edito 1549. de sanctis reliquiis, & antiquis Basilicis urbis Romæ pag. 223. in Tract. *De Jubil. & Indulg.* ubi ait: *Sancta Sanctorum miraculo sacratum autumant*: non de hac, sed de priori apparitione intelligendus est loqui. Quei nam fieri potuit, ut illud celebre sanctuarium per quinque circiter sæcula maneret sine consecratione, nimirum usque ad tempora Leonis IV., qui sæculo nono octavas instituit festivitatis Assumtæ in cælum Virginis, in quibus apparitio posterior contigit, juxta Lateranensem codicem, in quo, ut vidimus, nec ulla fit mentio de illius dedicatione; unde magis nostra thesis supra exposita geminæ apparitionis confirmata nitescit. Sed ultra progrediamur.

4. In chronico Joannis Naucleri Volum. 3. Gener. 34. illustris altera consimilis manifestatio S. Laurentii reperitur. Quum enim anno Domini 1013. sanctus Henricus Imperator esset Romæ, ac in oratione solitarius pernoctasset apud altare templi sanctæ Mariæ Majoris, ob occurrens tunc festum Purificationis S. Mariæ Virginis die secunda Februarii, apparuit illi Christus Dominus, Pontificalibus ornatus habitibus, cui sanctus Laurentius, uti Diaconus, adsistebat a dextris; & ab altera parte, uti Subdiaconus, idem supra notatus S. Vincentius Martyr: post quos veniebat gloriosissima Dei Mater cum multitudine sanctarum Virginum, & Angelorum; subsequebantur sanctus Joannes Baptista cum Patriarchis, & Prophetis: deinde sanctus Petrus ceteris cum Apostolis & Evangelistis, postea S. Stephanus Protomartyr cum exercitu Martyrum, & sanctus Martinus cum beatis Confessoribus; perventisque omnibus coram illius Basilicæ altari, canere cœperunt Angeli Missæ introitum, nimirum illud ejusdem diei festi: *suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui; secundum nomen tuum, Deus, sic & laus tua in fines terræ, justitia plena est dextera tua.* Ad quæ postrema verba Dominus Jesus

Jesus Henricum digito indicabat, & cum Domino pariter SS. omnes. Tum de more subsequuto Missæ ulteriori cantu usque ad graduale post lectam epistolam a Beato Vincentio, Evangelium modulatus est Levita Laurentius: eoque persoluto, unus ex adstantibus Angelis librum Evangeliorum accepit, atque ad Dominum detulit osculandum; inde ad sanctissimam Dei Matrem, ceterosque Sanctos per ordinem. His peractis Beata Virgo jussit eundem Angelum, ut præfatum librum Henrico etiam osculandum afferret, dicens: *Præbe ei pacis osculum, cujus mihi virginitas places*: quare ingenti perfusus gaudio Imperator, extra se vadens, statim in femore tactus est ab Angelo, dicente sibi: *Hoc tibi signum erit amoris, quo te diligit Deus tuam ob castitatem; & justitiam*. Sicque visio disparuit. Ipse autem Henricus ad Angeli tactum claudus remansit, instar illius quondam Patriarchæ Jacob, luctantis cum Angelo. Hinc vocari communiter cœpit *Henricus claudus*: Invenimus etiam apud Bollandistas sub die 18. Junii, quod ægre decumbenti beatæ Osannæ Virgini Mantuanæ, tertii Ordinis S. Dominici, apparuerit Sanctus Laurentius, in Diaconi officio ministrans sacrificanti Apostolo Petro, præsentibus Domino nostro Jesu Christo, ejusque Matre beatissima. Idque factum; quia infirmæ deerat copia Sacerdotis, ut Eucharistiæ, quod optabat, reciperet sacramentum: quare miraculo factum est, ut in fine sollemnis auditæ Missæ, accinentibus Angelis, Petri manu susciperet sanctum Domini corpus.

5. Sed præ hactenus enarratis Apparitionibus explicuit gloriam peculiarem Levitæ sanctissimi altera, quæ accidit in sacrosancta ejus Basilica extra Urbis mœnia, sedente Alexandro II. Pont. max., anno Domini 1072. Erat enim in Monasterio ipsius Ecclesiæ, Cluniacensis tum Ordinis, quidam sanctissimæ vitæ monachus, qui cum esset sacrista, surgebat omni nocte, priusquam esset hora pulsandi æs campanum pro matutini officio, ingressusque Templum, visitare solebat omnia illius altaria, & præsertim illud, sub quo corpus Martyris requiescit. Quadam autem nocte, præcedente quartæ feriæ diem Augusti, consuetam exolvens altarium visitationem, speciali quodam spiritus fervore succensus, ad aram pervenit maximam, supra depositum sancti Levitæ, ut alibi diximus, sitam. Ibique ad prolixius orandum se sistens, aperiri sensit Ecclesiæ valvas, apertisque oculis, vidit per eas introeuntem perillustrem senem, virum venerabilem vultu, Pontificalibus indutum vestibus, Diacono, ac Subdiacono hinc inde, aliisque Ministris, ad Missam sollemniter canendam condecentibus, comitatum; quem sequebantur, nobiles veluti Senatores, regii Milites, aliæque turbæ conspicuæ utriusque sexus tum Ecclesiasticæ, tum sæcularis conditionis. Stupefactus atque attonitus frater ad hæc visa, animos sibi addens, reverenter ac humiliter ad Diaconum appropinquans, dixit: *Qui vos estis, ad celebrandam adeo illustrem ac magnificam sollemnitatem præparati?* Nobilis Levita respondit: *Qui sacerdotalibus amictus est vestibus, Sanctus Petrus Apostolus est; ego Laurentius sum, qui feriæ quartæ die (quo & Dominus Jesus Christus traditus est, & a Judæis morti destinatus) tot pro ejus amore pertuli pœnas. Ideo in memoriam Martyrii mei hodie huc convenimus ad eam, quam vides, peragendam sollemnitatem. Subdiaconus est Sanctus Stephanus Protomartyr, ministri vero Angeli Dei; ceteri sunt Apostoli, Martyres, Confessores, & Virgines, qui talem mihi honorem impendere convenerunt. Atque ut mea hæc sollemnitas, & honor, ab ipsis mihi præstitus, innotescat toti mundo, volo, ut tu quoque hæc videas: & die facto, ad Pontificem pergas, eique meo dicas nomine, ut suo cum clero in istam contendat Ecclesiam, missam celebret, perpetuamque populo aliquam, pro ut sibi visum fuerit, indulgentiam largiatur.* Sacrista hæc audiens, timensque a Pontifice repelli, quasi foret proprio illusus phantasmate, *Quomodo*, inquit, *summus Pontifex fidem meis dabit verbis, nisi ei signum aliquod proferam in contestationem veritatis hujusmodi visionis?* Tum Levita sanctissimus cingulum solvit, quo erat præcinctus, tradiditque sacristæ monacho, ut in confirmationem eorum, quæ narraturus erat, posset illud ostendere: sicque visio disparuit. Protinus vir Dei perrexit, gaudio & jubilo repletus, ad pulsandum tintinnabulum, quo fratres ad capitulum convocari solebant; quibus convenientibus consueto loco, ac demirantibus, quod ea insueta hora vocati essent ad capitulum, exposuit eis, quæ viderat, & audierat in Ecclesia. Ostenditque relictum sibi cingulum a sancto Laurentio. Abbas autem & Monachi, scientes viri sanctitatem, atque admirabili viso cingulo, nedum omnes crediderunt verbis ejus, verum etiam adiere Pontificem Maximum: qui auditis expositis, receptoque sancti Levitæ cingulo; de consilio fratrum S. R. E. Cardinalium, iisdemque comitantibus, ad S. Laurentii Basilicam extra Urbis muros dirigit gressus, ut eo, juxta Martyris præceptum, missam celebret. Et ecce in via obviam ei fit, dispositione Divina, gens, defuncti cujusdam corpus efferens ad sepulcrum. Hanc nactus occasionem Pontifex, experimentum publicum virtutis Laurentiani cinguli capere statuit; jubet vectores, ut exanime corpus coram se sisterent, atque in præsentia

tia tot testium, quot adstantium, oratione præmissa, cingulum apposuit super defuncti corpus, statimque ad cinguli contactum, qui erat mortuus, redivivus e feretro surrexit. Quare, universis stupentibus, ac Deo gloriam dantibus, Alexander Pontifex ad Patriarchalem Martyris pervenit Ecclesiam; missam sollemniter adsistentibus Cardinalibus persolvit; concessitque perpetuæ indulgentiæ annos quadraginta cum totidem, ut ajunt, *quarantenis* omnibus Christi fidelibus, vere pœnitentibus & confessis, qui eandem Ecclesiam, vel quamlibet aliam, sancti Laurentii titulo nuncupatam, ubivis locorum existentem, visitarent cunctis mercurii diebus, per totius anni circulum. Ad perpetuam etiam tam admirabilis facti memoriam, a vetustis sæculis tota hæc historia depicta cernitur in porticu ejusdem Basilicæ; nuperque currenti sæculo eruditiori expressa est penicillo in ipsius Ecclesiæ secretario. Bullam vero concessionis Indulgentiarum (refert Leonardus de Utino serm. de sanct. in fest. S. Laut. tit. 7. de Pœnit.) cum aliis multis Pontificum Romanorum adservari apud monachicas relati Templi ædes diebus suis, queis floruit 1440. Vide Severanum de VII. Urbis Ecclesiis.

6. Mirificum eundem Martyrem pluries apparuisse Franciscæ, nobili Romanæ viduæ, peculiari distinctum gloria inter Sanctos ceteros, Bollandianis liquet actis sub die 9. Martii. In quarum visionum postrema eidem Dei famulæ conspiciendum se dedit simul cum sanctissima Virgine cælorum Regina, & sancta Maria Magdalena mense Octobris 1434., revelatis imminentibus Urbi calamitatibus, & ruinis, ni furor Domini averteretur. Eademque hortante Dei Genitrice Franciscam, ut Filii sui leniret celebratione plurium Missarum iracundiam, commotam adversus Romanam Civitatem, Martyris intercessio commendata est, tanquam valde efficax ad effectum hujusmodi. Sancta quandoqnidem Maria Magdalena charta & atramento signans Missarum numerum celebrandarum, quas Mater Virgo dictabat, ac Francisca legebat, una inter illas sic fuit adnotata: *Alia vero Missa sit Sanctorum Stephani, & Laurentii*. Cuncta præscripta celebranda in Sanctorum honorem sacrificia beata illa Vidua in exsecutionem posuit, atque ita Divinam ab Urbe indignationem avertit. Unde, quod legimus in Ecclesiasticis annalibus apud Spondanum dicto an. 1434., nimirum: *Septimo die Octobris nocte ventus horrendus, & validissimus ab Aquilone veniens a mari Anglico per ascensum Rheni, & omnes adjacentes regiones usque ad Italiam jam desæviens infinita damna intulit, multis hominum millibus oppressis, turribus, domibus, Ecclesiis innumeris subversis*: Hoc inquam, quod legimus, ex quo Roma immunis evasit, non immerito adscribendum est sanctissimæ Dei Parenti, beato Martyri Laurentio, aliisque Sanctis, quorum auxilium apud Deum imploratum fuit ea celebratione Missarum in ipsorum honorem, quam Francisca curavit. Neque tum primum fuit, aut ultimum erit, quod serenus hic Martyr salutaribus suis monitis studuerit, vel in futurum dabit operam miseris mortalibus, ut sibi caveant ab imminentibus Divinæ iracundiæ flagellis. Ante Franciscæ Romanæ siquidem tempora etiam Birgittæ Levita magnus se manifestavit libr. 1. Revel. cap. 23. dicens: *Ego cum essem in mundo... ferventer prædicavi verbum Dei. Sapienter distribui bona Ecclesiæ, & gaudenter verbera, ignem, & mortem tolerabam. Hic autem Episcopus tolerat, & dissimulat incontinentiam Cleri, expendit largiter bona Ecclesiæ in divites, charitatem habet ad se & ad suos. Propterea convertat se citius ad divinam charitatem, corrigat se ipsum, & subditos suos exempla & verbis admonenda, & ad meliora provocando; aliaquin sentiet manum judicantis; & Ecclesia hæc igne & gladio purgabitur, rapina & tribulatione affligetur*. Præmonitione id genus, legimus, aliis fuisse a Martyre Laurentio subventum, cujusmodi exempla heic brevitatis gratia omittuntur.

7. Ludovici XI. Galliarum Regis filia, Joanna Valesia, ab Aurelianensi Duce, postmodum etiam Rege Gallorum, redditus amplos Bitrucensis Ducatus, sibi adsignatos, alendos pauperibus, curandis ægrotis, ædificandis, dotandisque Monasteriis expendens, Sancti Laurentii Martyris sectando vestigia; ubi excogitavit novum instituere sacrarum virginum Ordinem sub sanctissimæ Annuntiatæ Dei Matris titulo, additis compluribus vivendi legibus & regula Seraphici S. Francisci, Romam procuratorem misit, ut ab Alexandro VI. Pont. Max. Instituti sui confirmationem impetraret. Remisit Pontifex sacro purpuratorum Patrum Senatui rei determinationem. Verum ad ejusmodi novitatem reluctantibus Cardinalibus, nulla jam supererat obtinendæ gratiæ spes, humanisque desperatis auxiliis, venit in caussæ adjutorium sanctissimus Christi Martyr; una cum Beato Patre Francisco apparens Joanni Baptistæ Ferrario, Mutinensi Episcopo, qui tum Romæ in qualitate Cardinalis Datarii residebat. Hujus oculis Levita Laurentius, specie suæ majestatis objecta, (uti sæpe solet, sibique, id agere suis cum servulis, familiare est præ Sanctis aliis) ea, qua pollebat, auctoritate præcepit illi, ut in caussa Instituti Valesiani partes ageret procuratoris ac protectoris. Exinde Purpuratus ille talem ac tantam ad prosperum rei exitum diligentiam & industriam

ſtriam adhibuit, ut omnium Cardinalium ſenſum in ſuam de Ordine approbando ſententiam pertraxerit: unde anno 1502., vitæ ultimo Alexandri ſexti, novus idem Religioſarum Ordo ab hoc Pontifice confirmatus fuit, ante annos tres quam ex hac vita migraret Joanna Valeſia. Cujus ab immemorabili cultum Benedictus Papa XIV. currenti ſæculo comprobavit, eamque in Beatarum feminarum retulit catalogum.

8. Anno 1153. teſtata eſt in ſuo codice, manu propria exarato, ſancta Eliſabeth Schonaugienſis inter varias, quas paſſa eſt, ecſtaſes ſibi ſubſequentem contigiſſe viſionem, quam fuiſmet extendimus verbis: *Vidi*, inquit, *Beatum Laurentium in vigilia ejus ſignis victorioſi Martyrii: erat autem illi tam denſa lux circumfuſa, ut etiam palpari poſſe videretur. Palmæ & coronæ ejus fulgor tantus erat, ut quodam modo reverberaret oculos cordis mei, ſicut radiantis auri ſplendor oculos carnis ſolet repercutere. Habebat autem a ſiniſtro humero ad dexterum latus protenſam ſtolam, & ſtabat cum eo beatiſſima Virgo. Habebatque ipſe faciem ad me blande converſam, quoad uſque deſiderium meum implevit*. Iterumque anno ſequenti 1154. de eodem Levita ſanctiſſimo refert, dicens: *Vidi in feſtivitate Sancti Laurentii nobiliſſimum eundem Diaconum ſtantem, & palmam habentem. Corona ejus rubra erat, & converſus eſt ad me, blande aſpiciens*. Notatu valde dignum eſt in hac ſancta Virgine (cujus meminit Romanum Martyrologium ſub die 18. Junii) quod quum eſſet latini ſermonis prorſus ignara, adhuc tamen a qualibet rediens ecſtaſi, diſerte latino loqueretur dialecto: quemadmodum ab hac nuper viſione narrata in ſe ipſam reverſa, expendens eam, inquit: *Revertenti mihi ab extaſi, verba in ore ponuntur, ita ut in loquendo, non meum ſequar arbitrium, ſed Domini, qui per os meum manifeſtas facit viſiones, quas propter modeſtiam a ſororibus celare conſueveram*. Vide Bolland. citata ſub die. Et quia poſtrema hæc ad Eliſabeth ſancti apparitio demonſtrat genus alterum ſe manifeſtandi ſine aliorum neceſſario ad myſterium comitatu Sanctorum; nonnullas hujuſmodi Revelationes addemus, quas ſive per ſe ſolitarie, ſive ad officioſum ſui comitatum admiſſis Angelis vel Sanctis perſecerit, prout magis ſibi placuerit. Magnus plane in cæleſti curia Princeps!

9. Apud, commemoratum alibi, *Eptacum* juxta Sancti Laurentii Eccleſiam beata virgo Herluca commorans, quum eodem in templo quadam vice pernoctaret, preces inſtanter fundens pro anima defuncti Patris ſui; ut a purgatorii liberaretur pœnis, ſi forte ibi adhuc ejus detineretur flammis: apparuit ei nocte ipſa Epiphaniæ Domini beatiſſimus Levita Martyr, vultu ſplendidus, veſte decorus, magna cum Sanctorum multitudine; ingreſſuſque illius Eccleſiæ januas, toto eum illo fulgenti Beatorum comitatu, appropinquavit ad eandem Virginem, quaſi pater ad filiam, hilari dicens facie: *Noli, filia, deinceps eſſe ſolicita ſuper Baldeberti patris tui animam; quoniam precibus tuis adjuta, perpetua luce jam fruitur*. Adeo porro familiariter eam ſuis Martyr Apparitionibus habuit, ut ipſa virgo faſſa ſit, raro ſe Dominici corporis & ſanguinis Sacramentum (ad quod ſæpe moderatoris ſui juſſu accedebat) ſuſcepiſſe ſine viſibili præſentia & deductione S. Laurentii Martyris ex die, qua prima vice clementia ineffabili comitem iſte ſe illi præbuit uſque ad aram, & Euchariſtiæ ſumtionem in feſto S. Jacobi Apoſtoli 25. Julii. Neque ſolum ad ſacram ſumendam Hoſtiam Levita beatiſſimus huic Virgini ſe dedit ſocium, verum etiam optanti aliquando venerari ſepulcra Sanctorum, quæ Romæ a peregrinis fidelibus viſitantur, mira dignatione Martyr excelſus ſe ducem illi obtulit, eodemque ductore virgo Herluca in viſione perluſtravit omnia, quæ Romæ ſunt templa, in quibus Sanctorum corpora requieſcunt, eorumque conditoria eſt venerata, incipiendo a Vaticana baſilica uſque ad ultimum ejuſdem Urbis ſauctuarium. Quis concipere poterit iſtius Virginis lætitiam, quando præſertim tanti Ductoris inviſit Baſilicam extra muros, ejuſque *Sancta Sanctorum*, vel etiam vetuſtum ejus carcerem, ac exuſtionis locum, unde migravit in cælum? At hujuſmodi conceptum gaudium nemo ſcit, niſi illa ſolummodo, quæ ſenſit, tali decorata ducatu. Paſſa eſt utique Beata femina multas deinceps graveſque tribulationes, ne omnimodis hæc lacrymarum vallis commutaretur ei, præter communem Sanctorum viam, in perpetuæ jubilationis & exultationis locum; ſed non ita deſtituta remanſit, quin pluries ipſius Levitæ ſanctiſſimi manifeſtationibus fuerit recreata, conſiliis adjuta, monitis roborata, inſtructionibus directa, ut in omnibus Dei perficeret voluntatem; donec mortalem hanc vitam beato fine concluſit die 18. Menſis Aprilis. Ejus acta ſcripſit Paulus Bern. tiedienſis præsbiter, illi coævus, atque ut opinamur veroſimiliter, ipſius Virginis a ſacris confeſſionibus moderator. De eadem egimus Virgine lib. præced. cap. v. num. 7., ubi de Laurentianis Templis ſtudio Sanctorum excultis tractatum habuimus.

10. Anno 1021. Feſtis Paſchalibus jam peractis, laudatus alibi, cap. *De Eccleſiis Abbatialibus* ſanctus Leodienſis Epiſcopus Wolbodus, de cujus eximio erga Martyrem amore, devo-

devotione, ac cultu ibidem loquuti sumus, infirmatus est. Huic, graviter morbo laboranti, suoque in lectulo decumbenti, Levita mirificus, bene memor operum ejus, in sui honorem impensorum, serenus apparuit, & ut ejus vitæ scriptor apud Bollandistas addit: *Cum inæstimabili suavitate & gloria* largiter solatus est eum, dicens: *Quinta feria mecum eris*. Ad hujusmodi faustum nuntium vir beatus adeundæ felicitatis æternæ, optabilem illam expectans horam, sollerter ad exitum de hoc mundo se præparavit. Adveniente tandem die, quo se migraturum a suo audierat sancto Patrono, crucem Dominicam accepit in manibus, miraque dulcedine crucifixum Dominum complectens, ac manus & latus ejus apertum exosculans, beatam in ipsius sinu animam efflavit. *Sic* (scribit ejus vitæ historicus) *transivit Laurentio Duce in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei*.

11. Wadingi opus, Josephi Fonsecæ opera editum, ac Clementi XII. dicatum, tom. VIII. pag. 264., ad annum Christi 1371. hæc habet: *Sanctus Gregorius Turonensis refert, S. Laurentium Martyrem singulis sextis feriis liberare unam animam e purgatorio*: Addita in margine hac adnotatione: *S. Greg. Turon. serm. de laudibus S. Laurentii*. Idque confirmant alii scriptores, amplissimi nostri Martyris Apparitionem afferentes in hujus rei testimonium. Adducunt & Bollandiani Trevitensis manuscripti verba super tam admirabilem Sancti potentiam, qua perpetuo fruitur in animarum purgantium liberationem; quod M. S. est tenoris sequentis: „ Sanctum Laurentium, maximum a Deo accepisse legimus privilegium, ut omni hebdomada animam unam eripiat de purgatorio „ igne feria sexta. Magna profecto gloria, „ cunctisque fidelibus pia devotione celebranda. „ Sed ne forte alicui incredulum tam idoneum „ miraculum videatur, qualiter id probatum „ fuerit expendam. Erat in cœnobio ipsius Martyris quidam Abbas magnæ religionis, & „ probatæ adeo sanctitatis, ut quanti esset meriti Beatus Laurentius, Deum sibi ostendi „ rogaverit. Et exaudivit Dominus deprecationem ejus. Nam cum Angelico per visum „ frueretur colloquio, videre sibi videtur in „ quodam terræ loco, quasi miserorum cruciatum; sed Dei misericordiam quandoque expectantium. Cum vero, quidnam hoc esset, „ hæsitaret: Ecce Levita quidam splendidior, „ niveque candidior, maxima Angelorum comitatus multitudine, adveniens, animam unam „ eripiebat de illo igne, eamque ingenti cum „ tripudio ad superna cælorum gaudia deferebat. Tum vero, quidnam hoc esset, Abbas „ ab Angelo requisivit. Cui Angelus: *Levita*, „ inquit, *quem vidisti, Beatus Laurentius est*, „ *Martyr vere sanctissimus, Deoque acceptissimus: Cui hoc singulare datum est privilegium, ut omni hebdomada eruat animam* „ *de tormentis feria sexta, ad laudem & gloriam Filii Dei*. Qui cum Patre, & Spiritu „ Sancto vivit, & regnat per omnia sæcula „ sæculorum. Amen „. Auctor igitur Trevirensis codicis se legisse testatur, Angeli verba ad Abbatem prolata, ea fuisse, nimirum quod sancti privilegium addictum sit diei feriæ sextæ in qualibet anni hebdomada; nihilo plus, nihilo minus: quibus positis, audiamus nunc, quid Bollandiani de hac Martyris Apparitione, ac revelato sentiant *privilegio*.

12. Ajunt enim in commentario prævio ad S. Laurentii M. acta §. v. num. 12. & 13. „ Habemus apographum, cui hic prænotatur „ titulus: *Passio S. Laurentii M. & aliorum* „ *Martyrum*. Et indicatur ad marginem, quod „ *ex Ms. S. Maximi Treveris* descriptum fuerit. „ Inter miracula vero S. Laurentii, quæ eidem „ apographo intexuntur, occurrit mirabilis quædam prærogativa, in eo sita, ut diebus Veneris singulis animam unam eruat Sanctus a „ piacularibus flammis. Rem describimus, pro „ ut ibi narratur, quam utinam non innixum „ falso supposito circa diem mortis Martyris „ nostri, quæ non incidit in feriam sextam, „ sed tertiam: anno nempe 258., quo is obiit „ littera Dominicali C. cum prima mensis Augusti concurrente. En tibi igitur quale quale „ hoc privilegium „. Subnectunt deinde quandam auctoris codicis præfatiunculam, in qua hic Historicus ait: *Beatus Martyr ea die* (scilicet feria sexta) *in qua Salvator noster mortem subiit, cum triumpho Martyrii a sæculo migravit*. Atque hoc est falsum suppositum auctoris, in quo is laborat, ac reprehenditur a Bollandianis. Ipsi postea transcribunt apographum a nobis supra relatum sub n. 11. Quomodo autem res enarrata, idest, ipsa visio Abbatis, revelatumque Martyris *privilegium* innixum sit falso supposito; & non potius falsum auctoris suppositum dicendum sit, perperam affixum veridicæ historiæ (ut nos constantissime sustinemus) nullis bonis tabulis doctores Bollandistæ demonstrant. Ut enim in facti narratione perspeximus, nihil est, unde codicis auctor fundare potuit adsertionem, quam in præfatiuncula protulit; nempe quod *Sanctus feria sexta passus fuerit*, nisi vane conjectando; ex quo nimirum in textu visionis expositæ dicitur, *privilegium esse Martyri concessum pro feria sexta cujuslibet hebdomadæ*. Inde profecto persuasum sibi fecit, Sanctum ea die fuisse affectum Martyrio. Quod quidem nec visio narrata explicat; nec Domini Angelus ad Abbatem

 dixit,

dixit. Vel si codicis scriptor non a se commentus id fuit; non aliud hinc inferri potest, nisi quod sequutus sit quorundam Chronographorum opinionem, sustinentium, Sanctum Laurentium fecisse martyrium anno 260., qui bisextilis fuit, juxta rationem temporis statutam a C. Julio Cæsare, communiterque in Romano Imperio perpetuo receptam. Et quia anno 259. dies Augusti x. incidit in feriam quartam, consequens fuit, ut anno bisextili 260. evenerit in feria sexta. Quam opinionem sequutus est etiam Sandinus in vita S. Sixti II. Papæ & Martyris. At quodnam inde præjudicium afferri potest veritati Apparitionis, & *Privilegii*? Ipsi Bollandiani Patres (ut in Sancti actis observavimus lib.2. cap.2. num.2., & loco nuper citato) passionem Martyris ponunt ad annum 258., quo littera dominicalis fuit C., concludentes, ejus evenisse mortem feria tertia: quorum adsertionem ex allatis ibi a nobis perspicuis documentis, quæ infirmari numquam possunt, uti falsam dict. 2.lib. confutavimus; statuentes, fuisse quartam feriam ejus obitus diem, anno 259., currente littera Dominicali b. Numquid propterea solide quis pronuntiare posset, descriptam S. Laurentii passionem ab ipsis Bollandistis innixam esse falso supposito, adeoque omnia quæ de illa narrant, esse sublestæ fidei? Nonne ipsimet temeritatis intolerandæ redarguerent hominem, ita disputantem? Meliora igitur sentire poterunt de Martyris Apparitione, ac *Privilegio* iidem Patres Bollandistæ; licet codicis auctor erravarit in adsertione diei martyrii ejus, quæ in revelationis textu nullatenus legitur. Poterunt & ab illis abstinere verbis: *En tibi igitur quale quale hoc privilegium*: vel: *innixum quod sit falso supposito*. Ipse auctor male suam opinionem fundavit super illa textus verba: *Laurentio datum est privilegium, ut omni hebdomada feria sexta &c.* hinc inferens, diem mortis S. Levitæ. Quam scriptores alii ejusdem visionis non adseruerunt fuisse sextam feriam.

13. Quare ergo, dicet aliquis, relatum *privilegium* pro quibusvis sextis feriis Sancto Laurentio fuerit concessum; & non potius pro quartis; dum quarta feria (ut ipse revelavit in sua apud Romanam patriarchalem Basilicam apparitione) animam pro Christo posuit? Verum in iis: quæ a Divina voluntate dependent, nostrum minime est quærere rationem. Prima agendorum regula Divina voluntas est, inobliquabilis regula est, rationis directione non indigens; tota ratio facti voluntas est facientis. Pro modulo tamen nostro quippiam ad rem dicemus. Præter communem namque illam rationem, qua omnia Sanctorum merita in mortis Christi merito fundantur, peculiaris quædam mihi arridet causa, considerato, de quo agitur, Sancto. Ipse enim miro, singularique modo amans passionis Christi fuit; ita ut quotidie versaretur in meditatione dolorum Domini, sicut aliquando notavimus lib.2. de virtutibus ejus ex lib.2. Revelationum S. Birgittæ cap.16. Unde magnum vigorem hausit ad tolerandos, immo & ridendos ignis subjecti ardores: ideo condecens fuisse videtur, ut feria sexta, in qua passus est Dominus, amplissimo illo donaretur *Privilegio* ad eximendam unam, sibi placitam animam ex piaculatibus flammis pro qualibet cujusque mensis hebdomada, in remunerationem altissimæ suæ devotionis erga Dominicæ passionis mysteria; ni velimus interroganti responsum dare: *Sutor ne ultra crepidam*.

14. Confirmatur Apparitionis laudatæ veritas, simul & nostra principalis responsio ad objectationem propositam roboratur ex ipso sancti Maximi Trevirensis manuscripto. Quandoquidem auctor ubi visionis factum exponit; protestatur, se illud legisse in aliis scriptoribus. Inquit enim, *Sanctum Laurentium, maximum hoc a Deo accepisse, legimus, privilegium, ut omni hebdomada animam unam eripiat a purgatoria igne*. Non item ait, *legimus, obiisse feria sexta*. Sed id asseruit, vel ex falsa, ut diximus, conjectatione sua; vel quod putaverit, migrasse Sanctum nostrum anno 260. Nam si reapse in codice, ubi eam legit beati Martyris Laurentii manifestationem, legisset quoque causam, quare feria sexta contigerit, certe non erat, cur obtruncaret relationem autographi, atque Lectores suæ fidei committeret circa determinatum diem Laurentianæ mortis per ea, quæ dixit in præfatiuncula; sed potius exscripsisset, quod in eodem autographo signaretur. Id porro quum non egerit, haud obscurum indicium est, ebibisse aliunde chronologicum erratum. Simulque notare debemus, quantæ vetustatis sit laudatæ visionis traditio, quæ non metiri debet antiquitate codicis Trevirensis, dum ipsius auctor fatetur ex aliis ante scriptis excepisse. Etiam Jacobus Massius in tractatu de Purgatorio, Apparitione 133., sanctum Gregorium Turonensem, qui sexto vixit sæculo, affert, eam enarrantem manifestationem nostri Martyris, ad præfatum venerabilem Abbatem factam. Et quamvis Bellarminus de scriptoribus agens Ecclesiasticis inter Gregorii Turonici opera non recenseat sermonem istum, quem *De laudibus S. Laurentii* citant auctores; monet tamen suum lectorem, scribens. *Alia præterea scripsisse dicitur, quæ vel non extant, vel certe ad notitiam meam non pervenerunt*. In iis secundæ partis divisionis suæ verbis reponendum est prædictum de *laudibus* opus, nimirum quod ad ejus notitiam non pervenerit.

15. Sed

15. Sed pone, non militaret in adversarios, idem Turonensis Antistes pro adsertione hujus magnificæ Apparitionis; adhuc tamen non obscurum istius veritatis esset testimonium Sacramentarium Veronense, quod Muratorius, & alii sancto Leoni magno tribuerunt (licet nos cum Peresio teneamus, auctorem ejus circa sæculum octavum, vel nonum floruisse, non quintum, ut illi sustinent): In eodem siquidem Veronensi codice plures, ac plures adsignantur Missæ recitandæ pro defunctis, cujusque ii conditionis olim fuerint in viventibus: omnesque præscriptas, juxta temporum varietatem, lustravimus præfatas Missas; in quibus recitandis nullius peculiaris Sancti suffragium imploratur pro quolibet defuncto. Singulare, unicum, & sine exemplo est, quod in Missa IV., pro defuncto Episcopo mense Octobris celebranda, nominatim Sancti Laurentii intercessio imploretur tribus in orationibus, quas lubet heic transcribere. Prima oratio: *Beati Martyris tui Laurentii Domine, quæsumus, intercessione nos protege, & animam famuli tui* (illius) *Episcopi Sanctorum tuorum junge consortiis. Per Dominum*. Item Secreta: *Oblationes nostras, Domine, quæsumus, propitiatus intende, & ad honorem Sancti Martyris tui Laurentii nomini tuæ Majestatis offerimus, & pro requie famuli tui Episcopi suppliciter imploramus*. Denique sub num. v. *Adjuva nos, Domine Deus noster, Beati Laurentii Martyris tui precibus exoramus, & animam famuli tui* (illius) *Episcopi beatitudinis sempiternæ luce constitue*. Sane peregrinus iste olim Ecclesiæ Romanæ ritus (quisque fuerit Pontifex institutor ejus) pro defunctis Episcopis, pro quibus indubitanter eadem Ecclesia efficaciori, quo potuit modo, semper orare consuevit, tamquam pro iis, qui magis insudarunt in pascendis Christi ovibus, videtur apertissime indicare distinctam quandam in Martyre nostro, quam ajunt, *prærogativam* eruendi animas ex igne purgatorio, easque deducendi in sempiternæ beatitudinis lucem: quam *prærogativam* in nullo Sanctorum aliorum Ecclesiæ sensus agnoverit per illa saltem usque tempora, quibus viguit præscriptus idem ritus; dum non Joannis Baptistæ, non Petri, non Pauli, neque alterius cujusquam imploratio id genus adsignata conspicitur; sed unius dumtaxat Laurentii Martyris in toto illo Ecclesiæ Sacramentario, ubi sermo est pro juvandis defunctorum animabus. At privilegium hujusmodi non aliter Ecclesiæ innotescere potuit, nisi per aliquam revelationem, quam aliquando adprobaverit: quum vero nulla alia de Laurentio facta constet in hac materie sub vetustis illis diebus, (queis sunt ejusmodi pro defunctis Episcopis orationes designatæ) nisi laudata Apparitio; quam complures scriptis mandarunt historici, ad vetustum Abbatem illum, magnæ religionis, probatæque sanctitatis, virum factam, consectarium hinc est, tamquam vera, germana, & sincera suscipi a cunctis fidelibus mereatur. Ejusque auctoritate movendi sunt credentes ad orandum singularem hunc Martyrem in suorum, ratione habita, defunctorum utilitatem, pro quibus peculiariter se orare debere norunt.

16. Signate diximus, nulla altera S. Laurentii Apparitio, ad animas purgatorii pertinens, facta dignoscitur sub illis diebus, queis sacramentarium, vulgo dictum *Leonianum*, creditur exaratum; nam illa, quæ apud Laurentianam basilicam extra muros acta est, non ad sæculum octavum, vel nonum, sed ad undecimum in sua declinatione spectat, ut suo vidimus loco, num. v. currentis capitis. Qua in Martyris Apparitione licet Severanus, ibi citatus, nihil explicet gestum, quod ad liberationem animarum in pœnis detentarum attineat; tamen constans traditio est, quod non solum die feriæ sextæ, verum etiam quod omni tempore defunctorum animæ, pro quibus in inferiori altari cœmeterii ejusdem Basilicæ Missæ sacrificium applicatur, Sancti Laurentii meritis solvantur a piacularibus flammis, ex die videlicet, qua Martyr illic apparuit in subsidium earundem: uti clare testatur inscriptio marmorea super sacelli introitum, hæc habens: *D. O. M. Hæc est tumba illa toto terrarum orbe celeberrima ex cœmeterio S. Ciriacæ Matronæ, ubi sacrum si quis fecerit pro defunctis, eorum animas e purgatorii pœnis Divi Laurentii meritis evocabit*. Quod elogium certe revelationem id genus factam esse declarat. Magis, quod in pervetusta portici Ecclesiæ pictura, ubi exprimitur Pontifex, in altari S. Laurentii celebrans, depicta cernitur ad nostra usque tempora una ex animabus purgatorii, ab eodem Martyre liberata, quæ sursum in cælestia introducitur regna. Eadem ex causa privilegium a Romanis Pontificibus illa obtinet Ecclesia celebrandi quotidie missas pro animabus defunctorum relato in altari, quantumvis duplex cujusque classis officium agatur, exceptis diebus festis de præcepto. Quo & loci postulationes accedunt ex remotis etiam mundi partibus, ut Missarum sacrificia in suorum, respectu habito, defunctorum suffragium applicentur, taxata eleemosina pro celebrante, sive applicante, unius scuti monetæ Romanæ. Sed ista (repetimus iterum) etsi potestatem nostri mystici Apocalypsis Angeli super ignem purgatorium ostendant; tamen multo posteriora sunt ad illa tempora, quibus vagare per orbem fama cœpit illius Apparitionis Levitæ sanctissimi, qua mundo is manifestam fecit potentiam suam in animabus liberan-

randis qoalibet per annum fexta feria de expiantibus incendiis. Et ecce Bollandianis dubitantibus de una Martyris *prærogativa*, Feriæ fextæ affixa; eorum de medio ablato dubio, accessit ad lucem altera ineluctabilis ejusdem conditionis; determinato quidem affixa fepulcri Martyris loco, at circa diem penitus illimitata, five toties quoties ibidem pro anima defuncti facrificium celebretur.

17. Sed ut noftrum ultra perfequamur Apparitionum S. Levitæ tractatum; ex M. Ss. cujufdam Ecclefiaftici viri, fatis nobis authenticis, ac plena fide dignis, uti latis in actu facramentalis confeffionis in manus fui Confeffarii, currente hoc fæculo XVIII., admirabilem fequentem Martyris Apparitionem extraximus. Die 9. Februarii vir quidam facris ordinibus jam initiatus, qui a juftitiæ femitis nonnumquam deflectens, Deum graviter offendebat, fummo mane, dum in fuo jaceret lectulo vigil, ac recogitaret in quam gravi effet difcrimine amittendæ falutis æternæ, cecidit, fuper eum mentis exceffus. Dum enim Patrono fic Laurentio, quem quotidianis venerabatur laudibus, commendaret; quatenus validis apud Deum intercessionibus impetrare dignaretur, ut fervulus fuus a præfatis retraheretur exceffibus; en fenfit femetipfum intus, & foris horrendis obfeffum timoribus, ac terroribus, fummifque in anguftiis conftitutum; quamvis in tenebris pofitus, nihil adverfum fe hoftilis machinæ præparatum videret. Nefciensque, unde tali, ac tanto concuteretur horrore, quafi jam in fanguinariorum hoftium incidiffet manus, ecce lucem videt, & in ipfa luce finiftrum brachium protenfum fuo fub capite, manu tenens, ac veluti defendens extremam lectuli partem, refpicientem ad Aquilonem (erat enim ftrati ejus caput ad Occafum fitum, pedes autem ad Orientem) tum cernens prædictum brachium manica veftitum ferici villofi, rubri coloris, in ore aureis ornamentis inftructa, unde reliquum apparebat brachii, biffina indutum alba, manufque pulcherrima, omnes hujus vifibilis mundi pulcbritudines fuperans, vir ecftafi plenus, oculos furfum extulit, fibique præfentem intuitus eft Levitam fanctiffimum, ftatura procerum, ineffabili prorfus venuftate, ac majeftate præditum. Rofea erat ejus facies, oculi mites ac placidi, quorum pupillæ coloris, ut ajunt, leonini, nafus recta difpofitus, labia fumme compofita, & ad corallii vergentia colorem, frons tranquilla, capillitium breve, colorifque fubobfcuræ caftaneæ; ipfeque fibi, ac demiranti fervulo ineffabile quoddam lumen erat, fervans undique magnificentiam, & majeftatem: Fixum tenebat ad clientulum intuitum, non terrorem incutientem, fed reverentiam ac venerationem fibi conciliantem; nullum promebat verbum, & tamen ferio vel ipfo intuitu corripiebat mifericorditer fervum fuum, propriam ifti aperiens vilitatem. Et licet is nullum in vifo juvene pulcherrimo fignum diftinctionis cerneret, nifi fola indumenta levitica, quæ communia funt omnibus Sanctis Levitici ordinis, nihilominus minime aufus eft illum interrogare: Tu qui es? certo fciens, eum fanctum effe Laurentium, quanquam antehac lineamenta vultus ejus, vel quid fimile nunquam vidiffet. Martyris demum facies præ fe ferebat juvenem fupra ætatem annorum triginta. Quum autem felix vir ille tali bearetur afpectu, quo fatiari nequibat, fed videndo, magis acuebatur in eo defiderium ulterius intuendi; en vehemens turbo, erumpens extemplo de latere Aquilonis, obfcura complicatus nebula, admirabilis hujus vifionis infpectorem inceffit: quare ad inopinatum ejufmodi cafum ille conturbatus, & exterritus, vocem Martyris, defuper loquentis, audit, veluti appropinquatos infernos retundentis hoftes, ac dicentis ad illos: *Quis ex vobis audebit me provocare, habentem in naribus fpiritum?* Nimirum ficut potens iratus dicere vulgo folet fuos in adverfarios: *Chi di voi à da effere, che oferà toccarmi il nafo?* Quam phrafim adhibuit Ifaias Propheta, ne auderent contra omnipotentem Dominum Judæi manum extendere, eos his commonens verbis cap. 2. ℣. 22. *Quiefcite ab homine, cujus fpiritus in naribus ejus eft, quia excelfus reputatur eft ipfe.* Quod de Chrifto intelligunt coram Tirino Origenes, Hieronymus, & alii Sanctis Patres, ac Doctores: cujus virtutis factus eft particeps Levita Laurentius, de quo dictum in Job. cap. XXXIX. ℣. 20. accipimus: *Gloria narium ejus terror.* Noftræque huic interpretationi adamuffim favet Thaumaturgus Antonius Patavinus ferm. alibi cit. de S. Laur. comment. in pfalmos. Ad eam igitur auditam Martyris vocem diffipata protinus omni caligine, ac evanefcente turbine, vidit cliens dæmones, in forma æthiopum, humi prope latus fui lectuli proftratos, effectofque immobiles quafi lapides. Tum averfis a teterrimo illo fpectaculo luminibus fuis, confpexit fe retractum in Martyris finum, quem præfata vefte rubri ferici villofi indutum cernebat; oculi aut adfpicientis tenebantur, ne amplius furfum ad ejus vultus pulchritudinem intuendam erigerentur.

18. His porro in vifione completis, vir idem confiderans fe ab occultis dæmonum technis protectione Martyris liberatum, cogitanfque præfentis vitæ pericula, & perpenfa naturæ pronitate ad peccandum, cupiebat, criminibus fibi a Deo dimiffis, cito diffolvi, & effe

esse cum Christo. Prægustata siquidem supernæ illius visitationis dulcedine, ac suavitate claritatis, quæ refulserat in magni Levitæ facie coram oculis suis, mundana spernens, & terrena fastidiens, gaudio visionis impletus, illuc quantocius migrare optabat, ubi manifesta gloria, non per transitum, sed perrenniter lætaretur, periculis omnibus jam exclusis. Hæc intra semeptisum animo revolvebat, fotus adhuc Martyris sinu, quem se operientem, atque obumbrantem in illam usque videbat horam. Veruntamen in spiritu responsum ab eodem intus accepit Martyre: *Oportet, te per hujus mundi tribulationes transire, atque flatutas tibi a Domino cruces ferre: mea sub protectione commoraberis: nec te dimittam, donec spiritum in hunc meum emittas sinum*. His perceptis amabilis præpotentis Patroni sensis, visio disparuit. Ipse vero sibi restitutus, suique plene compos factus, se una simul tactum sensit dolore cordis intrinsecus de transactis excessibus, atque adeo ex fundo cordis contritum, ut copiosis illico lacrymis stratum suum rigaverit, & ad meliorem se dederit frugem. Mirum deinde, quot vicibus in somnis, & si nihil corporeæ videret imaginis, Sanctum Laurentium sibi loquentem audivit, sibique fieri præsentem intellexit, tali certitudine solidatus, perinde ac si eum oculis vidisset, ac manibus attrectasset, modo ab eodem salutaribus instructus monitis, modo pro erratis, graviter reprehensus, modo ad perferendas adversitates ac tribulationes animatus, modo de nonnullis futuris eventibus instructus, ante plures ac plures, quam contingerent, annos; modo in dubiis, rebusque obscuris, opportunis consiliis adjutus, ac potissimum in spiritu lenitatis edoctus, ut suam in omnibus & per omnia relinqueret, Deique solum faceret voluntatem: firmiterque perpetuo speraret in Domino Jesu Christo, etiam si videret omnia susque deque in contrarium sibi revolvi. De occultis autem nonnullis rebus, sensui imperviis, aliquando eruditus, timens ne illusionem pateretur, conspexit per somnium in caligine Sanctum Laurentium, gradu celeri ad quandam domum pergentem, quem ipse aliquantulum distans sequebatur; eumque subobscure cernens ingressum domum, substitit ad januam, dicente sibi spiritu: ædem illam esse Narcissi domum, in qua erat cæcus Crescentius (sicut in Sancti Levitæ actis legitur) introspexitque Sanctum Levitam vel confuse manum imponentem super cæci oculos, ac signo crucis eum illuminantem. Tum coram se apertum Missale vidit, omni penitus dissipata caligine, ibique perspicue hæc legit verba: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ: dicit Dominus*. Sicque a somno evigilans, eodem illustrante spiritu, intellexit, per visam caliginem indicari eam, quam patiebatur sensuum naturalem obscuritatem in iis, quæ ad supernam spectant lucem: verum in ipsa caligine ambulans sequendo piæ devotionis affectu Sanctum Laurentium, iste sequenti se lux esset, ne in aliquam illusionum foveam incideret, donec perveniret ad lumen experientiæ revelatæ veritatis, vitæque sempiternæ.

19. Ita gloriosus hic Martyr per ætates fere singulas suam ostendit gloriam frequentibus id genus Apparitionibus, ut in eo impleatur, quod per Job cap. 29. ℣. 20. legitur: *Gloria mea semper innovabitur*: Aut etiam illud Ruperti, alio loci productum: *Clamorem magnum tuæ passionis nunc, & usque in finem sæculi Christus audit*. Quod in specie confirmare videtur prima laudata visio, si animadvertimus, contigisse anno illo die Sabbati ante Dominicam septuagesimæ, Beati Laurentii Martyris stationi sacram. Quia nimirum, juxta doctrinam S.Leonis Papæ super ordinationes, quæ tenentur die sabbati, ipsum sabbatum pro sequenti die Dominico reputatur; unde una censetur utriusque diei lux; sicque habita intelligi potest relata visio sub luce Dominica, qua canit Ecclesia matutinis in officiis: *Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra*. Rupertus autem cum lib. de officiis, tum de operib. Spir. S. docet, in Abel Sanctum Laurentium Ecclesia præfiguratum ostendit; cujus vox sanguinis melius loquitur quam Abel. Istius namque sanguinis vox clamavit vindictam ad Deum de terra; Laurentii autem sparsus cruor clamat ad Dominum pro servulis misericordiam. Cavendum quo circa est, ne recusemus loquentem. Et hæc profecto dignoscuntur gesta in ipsa visione, mirabili quadam superna disponente sapientia; dum sui sanguinis merito dispensatum agnoscimus, ut nimirum felix ille cliens ab incursantium dæmonum liberaretur insidiis, Dei misericordia, per manus sacratissimi Martyris operante ipsa die, ut diximus, qua de hac re ponit Ecclesia in laudem nostri Martyris testimonium in IX. Responsorio tertii nocturni.

20. Peculiare præterea Beati Laurentii *privilegium* esse, complures ajunt, se manifestare, sæpe sæpius, ut supra diximus, cultoribus suis: unde conjici potest innumeras esse Apparitiones ejus, hominibus factas tot sæculorum decursu. Et in præmissis siquidem libris ipsius Gloriæ posthumæ animadvertere licet, quam sæpe se videndum mortalibus exhibuerit, extra morem aliorum Sanctorum; quibus hujuscemodi apparendi frequentia non videtur a Domino sic largiter, uti nostro Martyri, concessa. Selectiores quasdam hoc loci manifestationes id genus edidimus, quæ in pertractatis alibi

alibi materiis certam pro se non invenere sedem; ideo in unum, tanquam extravagantes, sub præsenti collegimus capite, juxta notitias, ad quas, diligentiis adhibitis, ut fieri potuit, nobis pervenire datum est. Reservavimus tamen ultimo loci apponere summe celebrem illam ejusdem beatissimi Levitæ apparitionem, penes sacros scriptores præcipuis admirationis significationibus commendatam, veluti ceterarum complementum & coronam. Ad cujus enarrationem, visis pluribus libris auctorum, eam describentium, invicemque collatis, uti decrevimus Joannis Stabulensis manuscripto, utpote majoris præ ceteris auctoritatis, secundum nostram, qualiscunque illa sit, sententiam. En iccirco Lectori apographum laudati Stabulensis, rejectis in ejus finem confutandis adversantium objectationibus.

21. De quodam itaque viro Saxone, valde divite, ac præpotente (cujus brevi meminimus lib. 2. de Glor. Posth. cap. 2. num. 9.) sed sceleftam agente vitam, qui non solum, ut ibi diximus, festum Martyris sollemniter celebrabat, sed etiam magnum calicem aureum duplici cum manubrio, ac miro elaboratum artificio, cuidam Ecclesiæ sub ejus invocatione obtulerat, *Henricus* nomine, ista leguntur; nimirum quod aliquando is infirmatus „ Domino
„ jubente, factum est, ut ex hac vita migra-
„ ret. Quo migrante, ad accipiendam animam
„ ejus infinita dæmonum turba cum suis prin-
„ cipibus præcipiti cursu, manibus plaudendo,
„ risibus, & cachinnis garriendo, & quasi vi-
„ ctoriam adepti, per quoddam iter festina-
„ bant. In ipso autem itinere quidam servus
„ Dei, solitariam ducens vitam, in quadam
„ cellula clausus manebat, orationibus, & je-
„ juniis vacans, Deo & hominibus gratus erat.
„ Turbatus itaque vir ille inclusus pro insolito
„ illinc transeuntium strepitu, aspiciens per fe-
„ nestram, contemplabatur transeuntes, & co-
„ gitabat, quidnam esset multitudo illa, non
„ dico, ambulantium, sed præcipitantium. Et
„ cum diu consideraret, vidit unum ex eis
„ cursitantem: quem ad se vocans, ait: Dic,
„ quis es tu, & qui sunt isti, & quo vadunt?
„ Respondit dæmon: Non possum tibi dicere
„ modo quidquam: quin potius sequar socios
„ meos, ne forte videar abesse a victoria, quam
„ de tali amico nostro, nunc defuncto, habi-
„ turi sumus. Intelligens autem Sanctus vir,
„ quod dæmones essent; conjuro te, inquit,
„ per judicium æternum, ut quidquid inde fa-
„ ctum fuerit, mihi, huc rediens, dicas; alio-
„ quin majestatem Domini mei Jesu Christi ro-
„ gabo, & te in abyssum relegare facier. Quod
„ audiens dæmon, protinus respondit: Faciam,
„ quod jubes: tantummodo, quod minitaris,
„ non contingat mihi. Quo dicto, voluci cursu
„ mox se præcipitem dedit ad socios. Servus
„ autem Domini ad solitum orationis cursum
„ magis, magisque incubuit, postulans a Deo,
„ ut quod a diabolo audierat, si verum esset,
„ notum sibi faceret. Post unius igitur horæ
„ spatium turba ululando, plangendo, *væ*, *væ*
„ clamitando, & quasi qui vim patitur, conque-
„ rendo, vultu in terram demissio, nimium
„ tristis eodem, quo transierat, itinere rever-
„ tebatur. Vir autem Domini de hoc, quod
„ audierat, solicitus, ut cominus audivit planc-
„ tus eorum, per fenestram perspectans, vi-
„ dit eos consusos, & quasi verecundiam passos,
„ pigro incessu reverti, qui paullo ante præci-
„ pitantes cum gaudio transierant. Is vero,
„ qui adjuratus fuerat, dæmon venit ad ho-
„ minem Dei, & mæstus stetit ante eum.
„ Ecce, ait, sicut promisi, ad te reversus
„ sum. Cui vir Dei respondit, Dic ergo mihi
„ rei veritatem. Ad quem Demon: Erube-
„ sco, inquit, dicere mei & sociorum meo-
„ rum, quam perpessi sumus, verecundiam.
„ Veruntamen, quoniam adjurasti me, dicam
„ tibi ordinem rei „.

23. „ Homo iste, qui nunc defunctus est,
„ quandiu in sæculo vixit, publice peccator
„ fuit, & publice vitam lubricam duxit. Pro-
„ pria non largiri, aliena rapere studuit, per-
„ juria innumera, adulteria, fornicationes, sa-
„ crilegia, furta, rapinas, & alia hujusmodi
„ sectarus est. Quid plura dicam? Omnia bo-
„ na negligens, omnia mala operari voluit.
„ Postquam vero finem vitæ præsentis accepit,
„ ad suscipiendam animam ejus, sicut ipse vi-
„ disti, cum magna lætitia properavimus, no-
„ biscum ad infernum deducendam. Is Ange-
„ lus, qui ei custos deputatus est, cœpit con-
„ tra nos dicere: Frustra venistis: meus enim
„ est. Cui respondimus: Ecce liber, in quo
„ descripta sunt omnia mala, quæ fecit. Et
„ Angelus: Ecce liber, in quo scripta sunt
„ omnia bona, quæ fecit: ergo ambo appen-
„ dantur in statera, & videamus æquitatem.
„ Appensus est itaque uterque liber in statera.
„ Hic, in quo bona scripta videbantur, sur-
„ sum elevatus est; & hic, in quo mala scri-
„ pta erant, remansit deorsum: quapropter
„ ingentem clamorem, quasi victores, tulimus
„ ad cælos, exultantes. Nobis autem gauden-
„ tibus, ecce Laurentius, ille vir igne crema-
„ tus, signum crucis in dextera ferens, subi-
„ to advenit. *Quid est*, inquit, *quod video?*
„ *Adhuc est minus justo, quod trutina per-*
„ *penditur*. Quo dicto, calicem quendam au-
„ reum de sinu trahens, tam fortiter in sta-
„ teram, quæ sursum pendebat, projecit, ut
una

" una ex manicis ipsius illico disjuncta separaretur, & sic ad terram eum magno pondere prosiliit. Sicque factum est, ut statera, quæ prius deorsum terræ hærebat pondere malorum, sursum elevaretur; & illa, quæ sursum pendebat levitate bonorum, apposito calice, deorsum humiliaretur. Quo facto, protinus extensa manu, prædicti viri animam Laurentius ille suscipiens, secum reduxit. Hoc viso princeps noster cum omnibus nobis, qui cum eo adveneramus, de magna lætitia subito conversi in magnam tristitiam, cum ingenti mærore & luctu, cum pudore redeuntes, ad loca nostra revertimur, nimis dolentes. Quod si verbis meis credere dubitas, mitte festinanter ministrum tuum in civitatem, & interroget diligenter: & inveniet illum hac hora defunctum. Et ut citius agnoscatur, quia verum est, quod dixi; vadat ad Ecclesiam, apud quam sepultus est, & dicat clericis ex parte tua, ut ostendant sibi calicem aureum, quem ipse, qui mortuus est, in eadem Ecclesia fieri fecerat. Quem dum fractum repererint, incipient irasci, & maximum inter eos schisma erit; videlicet unus de alios suspicans, & alius de alio, ignorantes, qualiter hoc factum sit. Et sic præparabunt se ad legem faciendam, ut vel sic manifestetur, quis eorum hoc fecerit. Interea minister tuus accedat ad eos, dicatque eis: Cessate, Domini, inter vos ita agere; cessate, & nolite amplius inaniter insanire; sed audite patienter, quod loquor. Mandat vobis Dominus meus, ut sine mora ad eum veniatis, & ipse procul dubio indicabit eum, qui hoc operatus est. Cumque venerint ad te, indica eis per ordinem cuncta, quæ tibi locutus sum. Nunc itaque dimitte me, ut revertar ad fratres meos, quoniam sicut adjurasti me per judicium Dei venturum, ita tibi in omnibus, quæ audisti, ego veritatem locutus sum. Et hæc dicens, dimissus est ab homine Dei ".

24. " Vir autem Domini, his auditis, flectens genua sua, gratias egit Deo Omnipotenti, qui est mirabilis in sanctis suis: qui gloriosum suum Martyrem Laurentium in cælo & in terra semper mirificare voluit. Surgens igitur ab oratione, continuo vocavit ministrum suum, & dixit ei: Festina, & vade ad civitatem, & interroga, qua hora Henricus Comes ex hac vita migraverit. Ad Clericos quoque Ecclesiæ S. Laurentii cum perveneris, roga eos, ut ostendant tibi calicem aureum, quem eum fractum invenient, maxima inter eos lis erit, & magna dubitatio: cumque videris eos paratos ad jusjurandum, dicito: Quiescite nunc, Domini, quiescite enim Dominus meus dicit: Venite ad me, & ego docebo vos hujus rei veritatem. Pergens itaque minister hominis Dei, fecit omnia sicut imperatum sibi fuit. Venientes autem Clerici cum multis de nobilibus civitatis ad virum Dei, post salutationis officia, eis sanctus vir cuncta, quæ superius jam dicta sunt, diligenter enarravit; atque in fine narrationis adjecit: Nolite, fratres, calicem fractum consolidare, sicut prius fuit; sed ob memoriam tanti miraculi manifestandam, atque victoriam, quam de hoste humani generis victor, & triumphator Levita Laurentius habuit, prædicandam, idem calix, ut est fractus, semper permaneat. Quod audientes cuncti, qui illuc convenerant, admiratione repleti, simul & gaudio, Dominum Jesum Christum, & Martyrem suum beatissimum Laurentium consona voce laudarunt; & *vale* facientes viro Dei, regressi sunt ".

25. " Cumque ingressi essent urbem, convenerunt Clerum omnem, & populum cunctum totius civitatis, & facto silentio, dixerunt: Audite cives carissimi, audite, & cognoscite mirabilia magna, quæ per Beatum Laurentium Martyrem suum Dominus operari dignatus est. Tunc miserunt, & attulerunt calicem aureum cum manica separata a calice, & narraverunt, qua occasione fractus esset idem calix, & qualiter B. Laurentius illius defuncti animam liberasset de manibus diaboli, & ministrorum ejus; & qualiter unus ex eis, qui ad portandam animam ejus ad infernum festinabat, cuidam servo Dei nuntiaverit, & eodem servo Dei narrante, ipsi hæc omnia scirent. Cumque audisset universus populus sermones hos, elevatis manibus in Cælum, omnes pariter dederunt laudem Deo, qui Martyrem suum Laurentium ita triumphare dignatus est. Et sic inde iter facientes cum gaudio magno, & cum jubilo cantantes, *Te Deum laudamus*, & *Kirie eleison*, ad ecclesiam ipsius pervenerunt. Ad quam cum pervenissent, tantas Deo, & Beato Laurentio laudes, & gratias egerunt, ut omnes præ gaudio flerent, oblationes quoque auri, & argenti, cereorum, & cortinarum, seu sindonum copiose offerrent, commendantes se orationibus S. Laurentii. Posthæc habito concilio, eundem calicem fractum Romam miserunt ad Basilicam ipsius, ubi sanctissimum ejus corpus una cum Beato Stephano Protomartyre requiescit; qui calix sicut erat fractus, usque ad tempus Hadriani V. Papæ in eodem loco permansit. Sed Abbas prædicti loci zelum Dei habens, sed non secundum scientiam, eundem calicem

" fre-

„ fregit, atque addito multo auro eundem am„ pliorem fecit fieri: qui usque hodie in præ„ nominata Martyris basilica ostenditur. De „ quo nulli dubium est, quin cultores, & ve„ neratores suos, & viventes in corpore prote„ gat, & exeuntes a corpore de pœna inferni, „ de potestate diaboli triumphaliter liberet. Ve„ neremur nos itaque, fratres, Martyrem Lau„ rentium, ut ipsius meritis a morte perpetua „ liberemur, præstante Domino Jesu Christo: „ qui vivit &c.„ Hactenus Joannes Stabulensis Ordinis S. Benedicti, qui floruit ad annum usque 1449.

26. Extat manuscriptum alterum S. Maximi Trevirensis sub hoc, ut referunt Bollandistæ, titulo: *Miraculum Beati Laurentii de Calice*. Cujus narrationis initium est: *Temporibus Domini Alexandri II. Papæ, & Henrici Imperatoris fuit quidam Henricus comes, præpotens, & magnus vir in partibus Saxoniæ, dives valde*; sequiturque ad litteram & apicem factum ex integro enarrare, sicut reperitur in Joannis Stabulensis codice, qui hanc notam in fronte præ se fert in suo apographo: *Ex libro M. S. de S. Laurentio, compilato per Joannem de stabulis* 1427. *Monasterii S. Laurentii Leodii. cap* 62. Quum igitur verbum *compilare* idem sit, juxta Scaligerum, ac *pressim colligere*; pressim vero collectum idem sonet ac *in compendium redactum*; infertur, vetustior sit codex Leodiensis Trevirensi; dum in isto ad litteram compendiatim transcriptus legitur Leodiensis codex, a Joanne Stabulensi primum ita præstricto prodigio editus; quod anterioribus in scriptis longiori methodo esset portentum exaratum. Loquimur enim de Leodiensi Authographo, non de Bollandistarum apographo, ex illo extracto novissimis verisimiliter temporibus. Quid porro ibidem Bollandistæ sentiant de hoc miraculo (quod nos ex laudato Joanne Stabulensi retulimus, gratia exponendæ Apparitionis Levitæ sanctissimi, eidem morienti Comiti factæ.) nunc superest expendamus.

27. Repellunt in primis, & quidem jure merito, scriptores quosdam, dicentes, hujusmodi successum contigisse sancto Imperatori Henrico, hujus nominis primo, qui Merseburgensi Ecclesiæ inter alia dona calicem aureum donavit. Levissimum est plane thesis illorum fundamentum: quasi alii, & alii ejusdem nominis opulenti principes aureos similiter S. Laurentii Ecclesiis non obtulerint calices. At de pluribus Romanis Pontificibus legitur, id genus dona tradidisse cum ejus Basilicæ foris muros, tum alibi Ecclesiarum ejus intra urbem: sicut & de altero Henrico, Laurentiano in Germania sano. Neque auditum est unquam, soleant inter Sanctos adscribi homines, de quorum virtutibus tam ambiguum est judicium. Quocirca recte horum scriptorum placitum, velut arbitrarium excogitatum, rejiciunt, & cum iisdem Bollandistis etiam Gretzerus, Crantzius, & Severanus cum aliis auctoribus. Subdunt posthæc relati Soc. Jesu Historici, suum theologicum circa facti substantiam judicium scribentes„ Si quæras, an alteri (ab Henrico pri„ mo) acciderit saltem in substantia? Respon„ demus, nihil nos videre sive ex parte homi„ nis, sive ex parte Dei, sive ex parte Sancti, „ cur fieri res ista non potuerit. Nihil inquam, „ ex parte hominis: cur enim eripi is e vita, „ ac iterum vitæ reddi non potuit? Nihil item „ ex parte judicii Divini: nam potest Deus ad „ tribunal suum evocare, ac sententiæ adver„ sus eum ferendæ exsecutionem suspendere. „ Nihil denique ex parte Sancti, quominus a „ Divina Misericordia hoc miraculum impetrare „ potuerit. At vero quia illud jam est in sta„ bili, ut ita dicam, possessione, neque ita in „ promptu habeo ullum solidum argumentum, „ quo apertæ falsitatis id convincam; nihil co„ git fabulositatis censuram eidem inurere, si „ rei gestæ substantiam spectes„. Conversi tandem ad facti circumstantias, nulli scribentium, eas expendenti, se fidem adhibere declarant; atque hoc pacto rem in medio relinquunt, tanquam sensis eorum secundum adjacentia reluctantem, ac fere dubiam. Quantum satis ad retrahendos fideles, ne ulli præfatæ historiæ codici mentem apponant, non sine præjudicio hac ex parte Gloriæ posthumæ sacratissimi Martyris, ut supra num. 12. egerunt in caussa liberationis animarum e piacularibus flammis, suffragantibus ipsius meritis.

27. Discordes, ajunt, esse scriptores in facti relatione circa personam, cui res contigit. Id concedimus: sed concedere ipsi etiam debent, historici munus esse, investigare inter discordes, quis eorum mereatur fidem; deprehensa falsa confutare: quodque sanum est, complecti: non vero præcipitanter omnes, per diversos editas, ejusdem rei narrationes reprobare. *Non placet*, inquiunt, *longa illa narratio Joannis de Stabulis*. Ita ne vero? At Joannes diffusiorem accepit narrationem ab aliis vetustis codicibus, quos compilavit. Quid Patres optimi dicturi fuissent in positione, quod amplificatum magis factum perlustrare coacti essent? Quædam sunt historiæ, quæ paucis, secundum omnes sui partes, exponi possunt verbis; quædam vero non item. Nihil video in relatione Joannis, quod non concise sit expositum, nisi velimus eam turpiter obtruncatam. *Quid scenicum*, adjiciunt, *sapit*. Miramur eruditissimos viros, in lectione historica versatissimos, hisce

hisce sensis abundare in re, de qua agitur; quum meritis S. Virginis Deiparæ, aliorumque Sanctorum, alia, fide digna, gesta legantur, circumstantiis magis implexis affecta, piisque scenis etiam nonnunquam exhibita; nec propterea viri docti de illis bollaudisticum judicium protulerunt, quod de laudato Sancti Laurentii prodigio nunc audimus. Au licebit dicere Domino: *Cur sic fecisti?* Optassem erudiri a viris istis sapientibus, non in genere, sed in specie, qua, vel una, in facti circumstantia Stabulensis auctoris opus peccet. Sed minime datum est. Solum addunt, quod Joannes narrat, calicem missum Romam; alii vero servari tradunt Bambergæ; alii delatum in Laurentianam Ecclesiam Merseburgi. Attamen tertium hoc placitum uti fabellam supra exsibilavimus. Alterum vero asserens, apud Bambergam esse reconditum, gravi laborat æquivoco, ea videlicet ex caussa, quod ita sentientes, existiment casum hujusmodi Henrico secundo evenisse, qui etiam calicem aureum dederat sancti Laurentii Ecclesiæ, fortasse in urbe Bambergensi erectæ. Sed beatus Laurentius huic diverso respondit miraculo ab illo, de quo egimus; ut infra cap. de ceteris ejus miraculis, patebit. Quare scriptores isti (nisi unus tantum sit Cuspianus) quemadmodum propter nominis identitatem errarunt in Henrico II., sic allucinati sunt in calicis aurei verbo. Nam calicem aureum forte servari in Bambergensi Ecclesia Sancti Laurentii, nolumus inficiari; solumque sustinemus, non illum esse, qui in visione ad stateram appensus fuit cum duabus ansulis, quarum una confracta inventa est; sed alterum, ab Henrico II. donatum, longe diversum ab eo, qui Romam translatus est, juxta relationem ipsius Joannis Stabulensis, quam mox confirmabimus.

28. Sed petent Bollandistæ, queis ostenditur momentis, quod in Cuspiani relatione irrepserit error circa personam Henrici II. Imperatoris, & non potius apud Joannem Stabulensem circa personam Henrici Comitis? Quibus respondemus: Perperam, & sine ullo fundamento solido affingitur Henrico II. præfatus singularis Laurentianus favor a Cuspiano, sicut & in Cassinensi codice; unde Baronius (quem Severanus sequitur) rem istam in suis transcripsit annalibus tom. XI. ad annum 1056. Nam etsi multa errata commiserit Imperii sui tempore idem Henricus II. circa usurpationem ecclesiastici juris; utrum autem id egerit ignoranter, ac malo potius quorundam Theologorum consilio, Imperialem adulantium dignitatem, atque dicentium, id ei licere; an vero scienter & ex propria malitia; non tam facile secundum posterius hoc divisionis membrum definiri potest. Præsertim, quod in multis suis actis religionis zelum haud vulgare ostendit pro Ecclesiæ Romanæ honore; ac pro supprimenda plurimorum tyrannide multos exantlavit labores; meruitque in morte Victorem II., Romanum Pontificem, sanctitate vitæ clarum, adsistentem, ac benedicentem habere. His accedit, quod ob simoniacam unius Episcopatus collationem, a se factam, vi puerilis promissionis, quam servare voluit; graviter quondam a dæmonibus igneis pœnis castigatus fuit; & quamvis ob datum Martyri aureum calicem ex Dæmonum torquentium manibus sit erutus; satis tamen eruditus est, ne in facinora, quæ nosceret, se præcipitem daret; ut sequenti capite dicemus ex Helinando Cistercensi, qui vixit sæculo XII. & XIII.. Nec tamen auctor iste serium edens tractatum *de Regimine Principum*, meminit illius visionis Henrici, quæ in ejus evenerit morte; quum ad institutum suum eam exponere consentaneum esset, haud minus quam fuit altera commemorata, de qua scripsit. Asserit Baronius, vetustum esse Cassinensem codicem: sed si tantæ vetustatis sit, quantæ opus Helinandi, sua in obscuritate relinquit. Aliunde nominis *Henrici* æquivocum facillime inducere scriptores potuit, ut Henrico II. tribuerent, quod magis indecens videbatur sancto Henrico primo adjudicare. Atque hoc putamus esse totum fundamentum historicorum, ejusmodi factum applicantium eidem Henrico II.; ignota quum eis esset epocha temporum, quam M. S. Trevirense profert, actæ rei videlicet post sex annos, ex quo Henricus II. obierat; regnaretque Henricus III. Ceteroqui sicut erroris convincitur Cuspianus circa relationem aurei calicis, de quo sermo est, ita circa personam Henrici.

29. Falsum est enim, quod appensus in statera calix aureus Bambergam translatus fuerit; sed revera Romam in Sancti Laurentii Patriarchalem transmissus, uti Stabulensis affirmat. Quod & a nobis auctoritate relatæ Pontificiæ, Imperialisque Basilicæ, nec non Panvinii testimonio confirmatur. Nam iste in tract. de 7. Urb. Eccl. pag. mihi 297. habet, Othonem IV. Imperatorem Saxonem detulisse dictum calicem Romam, donoque dedisse Ecclesiæ Sancti Laurentii extra muros: quod maxime concordat cum Joannis Stabulensis codice. Nihil enim magis simile vero, quam decernentibus illius Urbis Saxoniæ civibus (in qua calix servabatur), istum Romam ad Sancti Basilicam mittere; opportunitate data, quod Imperator saxo illuc debebat iter facere, pretiosum illud pignus eidem Cæsari, præsentandum relatæ Basilicæ commendaverint, quo secure pervenire posset ad destinatum ab ipsis locum: quemadmodum reipsa præstitum est anno 1209. Venit enim

 Otho

Otho per id tempus Romam, accepitque ab Innocentio III. Imperialem coronam. Additque idem Panvinius, Sanctum Joannem de Ficulnea, tum Abbatem S. Laurentii extra muros, acceptum de Imperatoris manu calicem benedixisse. Suademur autem, irrepserit error typographi circa M.S. Leodiense a Bollandistis in lucem editum, quum legimus: *Calix sicut erat fractus usque ad tempus Hadriani IV. Papæ in eodem loco* (scilicet in dicta Basilica) *permansit*. Ideo mendum correximus, in nostra editione vertentes: *Usque ad tempus Hadriani Papæ V.* Hadrianus siquidem hujus nominis IV. e vivis sublatus fuerat ante annos quadraginta, quam Otho IV. veniret Romam anno 1209. Ex quo Romæ permanere calix potuit cum ansa fracta usque ad tempora Hadriani V., nimirum ad annum 1276. idest per annos 67., donec imprudenti consilio in ampliorem formam, adjecto alio auro, illum, in conflatorio positum, redigere voluit Abbas tum temporis; quum videlicet eo loci Cluniacenses monachi pene defecerant. Hinc legitur apud Posterlam, decem post circiter annos, nempe 1286., Honorii quarti diebus, amotis ob hujusmodi defectum iisdem Cluniacensibus, introducti fuerint illuc monachi Græci, ut notavimus lib. 1. Glor. Posth. cap. III. num. XVIII. Adhuc tamen renovatus, & ampliatus idem calix ostendi solebat populo tempore, quo vivebat ipse codicis auctor Joannes Stabulensis, sicut ipsemet ait: *Usque hodie in prænominata Martyris basilica ostenditur*. Obiit porro vir iste secundum Oudinum in supplem. de script. Ecclesiast. anno 1449. quem laudat Aubertus Miræus in Auctario de script. Eccl. pag. 276. & Joannes Chapeaville tom. 3. Rer. Leodien. ubi sæpissime illum citat. cujus eruditio satis liquet in lib. de gestis Episcoporum Leodiensium: tantum abest, cæcutierit in calicis negotio, quod videlicet suis temporibus, etsi fusus iterum, Romæ ostenderetur.

30. Scriptam denique a Stabulensi auctore veritatem firmat ipsa Patriarchalis Basilica Laurentiana extra muros non sola ministrorum ejus traditione (quæ vel si unica foret, satis esset ad fidei plenitudinem ac certitudinem faciendam) sed etiam perantiquis in porticu picturis, apparitionem, hujusmodi cum circumstantiis ab eodem auctore descriptis, tenens expressam per varias complurium imaginum partitiones. Qua in porticu nihil miraculornm Martyris post ipsius mortem gestorum exprimitur, quod ad eandem Basilicam non pertineat, peculiari aliqua ex caussa. Qua propter expressis in portici fronte Sancti Martyris actis præcipuis, ejusque corpus ibi traditum sepulturæ; ad latus sinistrum introeuntium per varias similiter divisiones repræsentatur ejus apparitio, ibidem facta; quum Monacho illiusmet Basilicæ reliquit cingulum: ad dexterum vero latus, quæ contigerunt in Henrici morte; quia nimirum istius aureus calix cum fracto manubrio apud laudatam basilicam servabatur. Pictura namque non minoris videtur esse antiquitatis quam sæculi XIII. aut ad minimum initio XIV., quum jam calix in ampliorem esset redactus formam. Si autem quæritur, quomodo disperierit ab eadem Basilica calix iste, vel iterum fusus; dum Joannis Stabulensis diebus adhuc ostendebatur, idest sæculo XV., non item sæculo XVI., quo Panvinius floruit. Respondetur, in ipsius Ecclesiæ expilatione, Luteranorum acta manu, in exercitu Caroli V. militantium, periisse; anno videlicet 1527. quum Panvinius vel infans, vel nondum natus esset. Obiit enim is in medio ætatis suæ anno 1568. non sine litterariæ reipublicæ mœrore. Quibus expensis hactenus momentis rationum, non apparet, quid ultra dubii, sive difficultatis emergat, quominus Leodiensi exscripto codici a legentibus certa fides adhibeatur, ac potentis Martyris gloria, ut par est, visione tam admirabili clarificata, sine ulla suspicionis adversæ obtenebratione refulgeat. Tantummodo subnectere placet nobis Surii monitum super istam S. Laurentii apparitionem prolatum, nimirum quod *eadem in visione tametsi corporaliter gesta narrentur, necesse tamen est, ut in virtute spirituali completa intelligantur. Res enim spirituales per corporales exprimuntur imagines*.

CAPUT III.

De ceteris Sancti Laurentii Mirabilibus, quorum vel nihil egimus in præsentis operis decursu, vel solum obiter quicquam tetigimus, distincta eorum narratione in hunc locum rejecta, digressionis tum longioris vitandæ causa in materie, quæ minime ad institutum eo loci pertinebat.

IN præsentis capitis titulum posuimus *De ceteris S. Laurentii Mirabilibus*, non quasi denotare volentes, omnia sancti Levitæ miranda, quæ Deus omnipotens pro sui Martyris honore ac gloria in hoc mundo sensibili operatus est (præter ea, quæ tradidimus in totius operis serie) nos heic fore narraturos. Impossibile id etenim est multiplici ratione; videlicet quia nec

nec omnia scripta sunt, nec cuncta, quæ scripta sunt, ad nostram possunt pervenire notitiam. S. Augustinus, qui altero a passionis ejus sæculo floruit, serm. 303. scriptum nobis reliquit: *Beneficia ejus Romæ tam clara sunt, ut numerari omnino non possint*. Quid sentiendum est de Mirabilibus ejus non solum Romæ, sed per universum mundum longe lateque patratis? Quid non de patratis solummodo duorum (ut Augustini tempore) sed quindecim sæculorum spatio? Ingentem adde jacturam descriptorum prodigiorum quorum servata volumina in Monasterio ipsius Patriarchalis Basilicæ, & quorum in dies illuc advenientium ex diversis orbis terræ partibus colligebantur (ut in vita Beatæ Herlucæ innuit Paulus Bernriedensis) prorsus omnia perierint. Quare non inepte dicere possumus, veluti post actam messem vix una, vel altera spica nobis colligenda superfit, re comparata ad immensam illam portentorum copiam, qua omnipotens Dominus omni tempore admirabilem hunc Martyrem glorificavit. Pauca igitur, quæ hic illic dispersa invenire potuimus (quorum majorem partem, ut præsens postulavit opus, diversis libris & capitibus inseruimus) remanent enarranda: propterea residuum appellare possumus notorum Mirabilium ejus, quod sub hoc capite, ne silentio præterire videremur, duximus reponendum.

2. Sane, quod Heros noster suum post triumphum singulariter inter omnes Sanctos fuerit gloria miraculorum illustris, non una tantum, quam paullo supra edidimus, Augustini doctrina probatur; verum quoque & altera, quam idem Doctor tradidit sermone 302. Maurinæ editionis, ubi ait: *Quis ibi oravit, & non impetravit*. Magna plane ac mira sententia, qua definire non dubitavit, fuisse neminem, ad sepulcrum Martyris oratorem gratiæ impetratione fraudatum; sed omnes omnino quicquid postularunt, obtinuerint: sicut ante Augustinum cecinerat Vates Prudentius, stroph. 142. dicens: *Quod quisque supplex postulat, fert impetratum... & tristis aut nullus redit*. In eadem sententia stetisse sanctum Ambrosium, non obscure colligitur ex sermone de fratris sui Satyri morte num. 17. & 27. editionis pariter Maurinæ: it enim: *Tuis votis apud sanctum Laurentium impetratum esse nunc cognoscimus commeatum; atque utinam non solum commeatum, sed etiam prolixum vitæ tempus rogasses. Potuisses annos plurimos impetrare vivendi, qui potuisti commeatum impetrare veniendi*. Loquitur Ambrosius de naufragio, a quo sancti Laurentii beneficio frater ejus ereptus fuerat propter votum eidem Martyri factum: sicut num. 17. aliud refert, ejusdem Martyris beneficium, ipsi fratri suo collatum, quo a gravissima contracta ægritudine, concepto voto Levitæ sanctimo, fuit pariter quondam prodigiose liberatus; quibus concludit idem sanctus Doctor, pari modo erui potuisset a mortis faucibus in sua postrema infirmitate Satyrus, si voto simili præpotentem Martyrem exorasset, ut sanitati pristinæ restitueretur. Quod argumentationis genus in se inspectum, videbitur minus aptum ad concludendum; quum nulla sit inter extrema connexio; neque teneat illatio, ut ajunt periti, *de casu ad casum*. Veruntamen Ambrosii consecutio irreprehensibilis fuit; quia neutiquam fundata erat in connexione intrinseca extremorum, sed in altero extrinseco certo principio, seu doctrina supra relata, nempe quod nemo aliquid a Sancto Laurentio peteret ea sub tempestate, quin petitum impetraret. Satyrom autem fuisse pluries ad Martyris sepulcrum, & ibidem orasse indubitatum est. Explicat Ferrarius sub die 17. Septembris, quomodo idem Ambrosii frater evaserit naufragium jam commemoratum dicens: „ Cum illi navigare contigisset, navisque, in qua vehebatur, scopulo illisa, dissolveretur; ab iis, quos sacerdotes agnovit, divinum fidelium Sacramentum poposcit, quod in orario involutum, collo appendit, sicque in mare dejectus, incolumis ad littus delatus est, nihil de rebus, quas amiserat quærens: sed ut quam primum pro salute Deo gratias ageret, sollicitus dicebat: *Si homini pro beneficio non referre gratias simile est homicidio: quantum crimen est non referre Deo?* Retulit iccirco Deo, & Martyri suo festinanter gratias pro indemni hoc ejus commeatu, de quo sanctus Doctor, frater Satyri loquutus est. Quod autem non experiantur recentiores fideles eam felicitatem, quam antiqui experti sunt, obtinentes, quicquid postularent ab hoc magno Levita, in signis atque prodigiis potentissimo; inde est, quia frigescente in Christiano populo temporum decursu vetusto illo piæ devotionis erga Martyrem fervore, retraxit & is extentum, quod tenebat brachium in cultorum beneficium. Faciant juniores, quæ in ejus gloriam egerunt seniores; & ipse sicut primis, ita & novissimis respondebit.

3. Peculiarem laudatus haud multo ante Prudentius stropha 131. liberalitatem Martyris refert in exaudiendis illustrium personarum votis vel pro fecunditate ad procreationem prolis consequenda, vel pro felici partus expeditione, quare nobiles utriusque sexus, aut partus periculo, aut sterilitate laborantes, ad Sancti Basilicam extra muros confluebant; unde præsentissimum, vel ejusdem fecunditatis, vel prosperi partus impetrabant donum, susceptamque prolem ad altare ipsius Martyris in gratiarum

actionem offerebant. En laudati Prudentii testimonium.

Vidimus illustres domos,
Sexu ex utroque nobiles
Offerre votis pignora
Clarissimorum liberum.

Unum & alterum de hac re producemus exemplum. Sutius enim ad diem 31. Decembris in vita sanctæ Melaniæ junioris insigne refert Sancti Levitæ beneficium, eidem perillustri Matronæ Romanæ impensum, dicens: „ Melania „ clarissimo orta genere, parentes cujus fuerant primi Senatus Romanorum, etiam pietate illustres, anno decimo quarto nupsit Piniano vel invita. Proposuerat namque in sua virginitate permanere, cilicium intra splendidam sumptuosam vestem perpetuo ferebat, quoties cum viro non haberet consuetudinem. Erat autem ei maxime in votis a mundo abrumpi, & ut vult Deus, philosophari. Eique cum partos secundus appeteret, celebrabatur festum gloriosi Martyris Laurentii. Illa vero pernoctabat insomnis genuflectens, & psalmos canens, naturam sic superare contendens usque mane; auctisque doloribus, violenter peperit masculum, qui statim baptizatus, decessit e vivis. Verum illam non deseruere dolores, sed ad mortem accelerabant. Periculum cernens Pinianus, ad Martyris aram accessit, eam lacrymis profusis & osculis ambiens, ac voces miserabiles emittens, ut uxori auxilium ferret. Illa vero arbitrata, hoc esse tempus, quod finem imponeret ejus desiderio; ad virum, qui adhuc assidebat in templo, prænuncium misit, dicens, se adhuc esse victuram, si detur jusjurandum, & pactum ineatur, utrosque de cetero victuros esse Deo in continentia. Paruit vir uxoris verbis, & voluntati; respondit que, id sibi esse persuasum. Quod cum illa rescivit, convaluit corpore, & animo lætior evasit, morbo lætitiæ locum dante „. Auctores alii rem distinctius narrantes, ajunt, quod partus dolores apprehenderint eam, quum esset in Martyris Ecclesia, seseque in preces effunderet coram eo in noctis vigiliis, ejus festum præcedentibus: sicut alibi diximus, illic mos Romanis erat in magna illa sollemnitate pernoctare. Itaque reversa inde domum, paullo post sese fetu exoneravit ipsius Martyris beneficio. Neque sit, qoi putet, hoc Sancti datum non satis fuisse completum, eo quod infans post sibi collatum baptismi sacramentum obierit. Non, inqoam, id putet quisquam, sed potius consideret, in uno plura Sanctus beneficia supplicanti famulæ profuse contulerit. Hæc enim petierat amore sæculi spoliari, a periculis partus eximi, virumque ad perfectam adducere continentiam. Horum tertium, quantumvis prius, ut consequi posset, Melania plurimum adlaborasset, nullatenus a Piniano impetrare valuerat. Ecce Martyrem rogat, & una simul tria consequitur optata. Velociter partus gravedine sese exonerat; filium cælo dat, ne istius teneretur amore: verum in ipso Martyris templo, suæ petitioni de servanda pari consensu continentia libenter annuentem virum, juxta quod longe desideraverat, lucratur: insuper & morti quum esset proxima, statim evadit incolumis. Inde ad eam vitæ sanctimoniam (Piniano monachicum induente habitum) pervenit, sui Martyris Patroni adjuta præsidiis, ut Sanctorum fastis adscribi meruerit. Mira sunt ejus acta, inter quæ illud præsertim, quod Volusianum nobilissimum patruum suum, virumque disertissimum, sed a Christi fide alienum, quem nec Augustinus convertere potuerat, feliciter Evangelicæ legi subegit. *Vid. Baron. in not. ad Martyrol. Rom. l. b. prop. fin.*

4. In Matronæ clarissimæ Julianæ persona fit alterum exemplum. Hæc siquidem illustris femina, etiam sanctitate vitæ conspicua, ore proprio testimunium ponit, apud sanctum Ambrosium edit. Maurin in exhortatione ad virginitatem num. 15., quod nimirum sterilis quum esset, voto Laurentio Martyri facto, filium concepit masculum: pariensque, *Laurentii* nomen indidit illi. Quem aliquando jam usu rationis pollentem, hisce monebat verbis, ab Ambrosio relatis: *Considera*, dicebat, *qui te, ut nascereris, juverit: Filius es votorum magis, quam dolorum meorum. Considera, cui te muneri Pater tali nomine destinaverit, qui vocavis Laurentium. Ibi vota deposuimus, unde nomen assumpsimus: vota effectus secutus est. Redde Martyri, quod debes Martyri (Ille te nobis impetravit) quod de te hujusmodi appellatione promisimus.* Ipse autem filius, ita pie educatus, in Clericorum numerum adscribi voluit, diesque suos in obsequiis S. Laurentii Martyris non absque vitæ laude conclusit sæculo v.

5. Sed ad alia properemus mirabilium diversorum miscellanea, ut præsens caput postulat, exscribenda. Eodem currente sæculo v. contigit illud Sancti nostri miraculum, quod S. Gregorius magnus lib. 3. dialogorum cap. 30. commemorat de quodam presbytero Neutsinæ Provinciæ, qui vocabatur Sanctulus. Quum enim ea in Provincia fames increbuisset, & beati Laurentii Ecclesia esset a Longobardis incensa; hanc vir ille Dei restaurare cupiens, artifices multos, ac plures subministrantes operarios adhibuit, quibus laborantibus necesse erat, ut quotidiani sumtos sine dilatione præberentur. Sed urgente ejusdem famis necessitate, panis defuit. Cœperunt laborantes instanter victum quærere, quia vires ad laborem sine corporis refocillatio-

tione non haberent. Quod vir Dei audiens, eos verbis consolabatur, foris promittendo, quod deerat: sed ipse graviter anxiabatur intus, exhibere cibum non valens. Cum vero huc illucque anxius pergerer, devenit ad clibanum, in quo vicinæ mulieres pridie panes coxerant; ibique incurvatus, aspexit. Tum repente panem miræ magnitudinis, atque insoliti candoris invenit: quem quidem tulit, sed deferre artificibus noluit, ne fortasse alienus esset, & culpam velut ex pietate perpetraret. Per vicinas itaque mulieres eum detulit, ac omnibus ostendit, & ne cui harum remansisset, inquisivit. Omnes autem, quæ pridie panem coxerant, suum hunc esse negaverunt, atque panes suos numero integro se a clibano retulisse, confessæ sont. Tunc lætus vir Domini perrexit ad multos illos artifices cum uno pane, &, ut omnipotenti Deo gratias agerent, admonuit; qui eis annonam præbuerat, illisque ad refectionem protinus invitatis, inventum panem apposuit. Quibus sufficienter, pleneque satiatis; plura ex eo, quam ipse panis fuerat, fragmenta collegit. Quæ die quoque altero eis ad refectionem intulit. Sed id quod ex fragmentis supererat, ipsa quoque, quæ apposita fuerant fragmenta superabat. Factumque est, ut per dies decem omnes illi artifices atque operarii templi S.Laurentii ex illo pane satiati, hunc & quotidie ederent, & ex eo quotidie, quod edi posset, in crastinum superesset; sicque fragmenta panis illius per esum crescerent, & cibum comedentium ora præpararent. *Ita Greg.*

6. Circa idem ferme, ut conjicitur, temporis mirabile alterum, licet funestum, accidit factum, quo zelatus est Deus honorem templi, titulo sacratissimi sui Martyris consecrati, eodem sancto Gregorio Papa teste lib.IV. dialogorum cap.51., ubi sic rem narrat de quadam moniali, quæ licet continentiæ legem servans, carnis inquinamenta vitaret, non item spiritus, ut etiam a detractione parceret linguæ. „ Felix, ait, Portuensis Episcopus, in Sabinensi „ Provincia ortus, & nutritus, quandam sanctimonialem feminam in loco eodem fuisse testatur, quæ carnis quidem continentiam habebat, sed linguæ procacitatem, atque stultiloquium non declinavit. Hæc igitur defuncta, atque in Ecclesia S. Laurentii sepulta est. Eadem nocte custos ejusdem Ecclesiæ per revelationem vidit; quia deducta ante sacrum altare ipsius S. Laurentii per medium secabatur, & pars una illius igne cremabatur, & pars altera intacta remanebat. Cumque hoc, surgens mane, fratribus narrasset, & locum vellet ostendere, in quo fuerat igne consumta, ipsa flammæ combustio, ita ante altare in marmoribus apparuit, ac si illic eadem femina igne corporeo fuisset concremata „. Hæc Gregorius. Miserrima mulier impœnitens obierat, ut idem S. Doctor infra se explicat, ideo non est passus Dominus, ut reprobæ illius animæ corpus quietem caperet in sui Martyris pretiosissimi templo, istudque sois cineribus, ibidem humatis, impune pollueret.

7. Affine huic portento est illud, quod legimos in libris Revelationum sanctæ Birgittæ, notis Joannis Card. de Turrecremata illustratis. Nempe lib.6. cap.19. scribit eadem S. Vidua: „ Quidam monachus Monasterii S.Laurentii dissolutus, ab inimicis occisus, mortuus est; & ita in Ecclesia S. Laurentii sepultus (in illa scilicet, quæ extra Urbis mœnia est) Sanctus autem Laurentius visus est loqui ad Judicem. „ *Quid agis cum electis meis iste girovagus, quorum corpora sanguinem fuderunt pro te? Iste vero monachus nonne dilexit voluptatem suam?* & statim visum est corpus suum projici de sepulcro cum fœtore pessimo & horrore. Deinde Judex dixit ad animam, quæ adstare videbatur. *Vade misera ad incircumcisos, & abortivos, quos sequebaris, quia noluisti audire vocem Patris tui.* Et statim visio disparuit „. Quo vero locorum extra Ecclesiam corpus reprobi fuerit projectum, Birgitta non explicat; sicut aliquis dixerit, idest, cadaver illud putrefactum, & insepultum inventum fortuito fuisse in campis aperto sub aere. Advertendum est tamen, quum revelatio ista facta sit ad Birgittam, quæ floruit sæculo XIV. miserabilis idem monachus eo temporis occisus, & damnatus, non esse potuit Cluniacensis Ordinis; quia jam a sæculo XIII. Cluniacenses Monachi ex eo loci discesserant, & orientales subintraverant, ut notavimus lib. I. Glor. Posth., cap.3., n.18., qui perseveraverunt ibidem usque ad dimidium circiter sæculi XV.

8. Ad eandem spectant materiem alia duo facta signa stupenda, quorum unum reperimus apud Ughellum in Episcopis Montis Marani Hirpinorum; alterum in Anecdotis miscellaneis de Martene. Primum accidit tempore S. Gregorii Papæ VII.. Præsul enim illius loci (existentis in ulteriori Principatu Neapolitani Regni) sanctus Joannes, quum dedicasset quandam Ecclesiam Martyri sanctissimo Episcopatus sui anno primo, sæcularis presbyter, ibi deputatus sacellanus, ædes habens supra tectum Ecclesiæ, quandam illuc feminam introduxit, quam carnaliter cognovit. Ut vero facinus perpetravit, confestim totius Ecclesiæ pavimentum vermibus fœdissimis impletum est; adeo ut nemo posset Ecclesiam ingredi, nisi super vermes incederet. Quod ut pervenit ad Episcopi aures, indixit is populo, ut secum oraret apud eandem sancti Laurentii Ecclesiam, quatenus manifesta fieret a Domino caussa occulta ejusmodi

modi portenti. Quibus orantibus, facellanus presbyter, confusione plenus, sese venerando Præsuli exhibuit, confessusque est publice peccatum suum, quod occultum detinere posse desperabat. Tum sanctus Episcopus pœnitentem reum suspendit a Divinis celebrandis mysteriis, injuncta illi pœnitentia complurium jejuniorum, & eleemosynarum. Ipse autem sanctus Episcopus, exacto vitæ curriculo, qui beatissimi Martyris cultum promoverat, ejusque templi decorem zelatus fuerat, octavo die a festo sancti Levitæ ad cælestia Regna vocatus, migravit.

9. In Miscellaneis anecdotis de Martene, infra num. 18. citandis, ubi notatur casus horrendi fulminis, quod cecidit in Leodiense Martyris templum, Monachus illius temporis scriptor eodem in cœnobio hujusmodi cælestis sagittæ fulgurantis caussam ex superna, quæ prius evenerat, visione didicit, scribens: „ Intonuit „ de cælo Dominus, & Altissimus dedit vocem „ suam, grando & carbones ignis. Forsitan cum „ Nadab, & Abiud filiis Aaron in thuribulis „ nostris, idest in mentibus, & corporibus no„ stris ignem alienum, & incensum, non bene „ redolens, obtuleramus: quod ferre non po„ tens Levita castissimus, Martyr purissimus, „ qui juxta Jobi dictum: *Probavit me quasi* „ *aurum, quod per ignem transit*, se ipsum Deo „ in odorem suavitatis obtulerat; atque iccirco „ ante hunc ignem (idest ante fulminis casum) „ flebiles, ut ita dicam, threnas in visu cui„ dam advoluto genibus ejus, & supplicanti „ dixerat: *O frater, venio iterum assari*. Vi„ susque est etiam idem vigil sanctus omnia „ Monasterii nostri, & Claustri diversoria de„ bulasse noctanter, & cum lucerna scrutatus „ fuisse (juxta quod Dominus per Prophetam „ minatur, dicens: *Scrutabor Jerusalem in lu*„ *cernis*) & indignatus quosdam, non ut filios „ diei, & lucis ambulare, virga minaci longius „ eliminasse. Hoc autem quibusdam accidisse „ magis est commiserandum, quam aliquem hoc „ vidisse insinuandum. Tum visa est imago Do„ mini e Cruce pendentis, qusi vivens, fudisse „ lacrymas &c. „ Ita profecto zelatur Laurentius terram suam, zelatur & Dominus. Quid magnum est utique sub præcelsi hujus Martyris auspiciis vitam degere: tamen nisi vita eadem pie, ac in Dei timore ducatur, periculosum satis erit ignavis militibus sub tanto Duce inveniri morum fœditate degeneres. Multos novimus peccatores ab illo in misericordia opportune correptos; multos autem, suis in impietatibus sordescentes, ab eodem aversa facie relictos. Quod ergo præpotens est Martyr; provocet servulos, si forte peccaverint, ad emendationem vitæ; ut misericordiam consequantur in auxilio opportuno: quod autem Vindex est injuriarum; eos terreat, ne iterum anteactæ vitæ sordibus involvantur. Abuti nam id esset protectione ipsius, & Sancto injurium, ejusque detrahere honori; qui plus amat in dicatis sibi animatis templis decorem; quam in basilicis inanimatis, & lapideis gloriam. Contra spoliatores ædis sibi sacræ manum olim extendit, decorem illius vindicans; multo magis id præstabit adversus vel occultos honoris sui fures, mysticum dum expilant dicatum sibi templum, etiam in abscondito delinquentes; quantumvis de illius patrocinio perperam glorientur. Surius nobis subministrat exemplum in vita S. Balderici Abbatis de lapideo Martyris templo a latronibus direpto: unaque simul vel tacite instruit, quid agere oporteat; si qui fuerint id genus in mysticis transgressores; nimirum ut spiritali templo illata damna compensent, illud virtutis actibus, quantocius possit fieri, exornantes. Rei successum expendamus.

10. Quum Normanni, sive Dani, in Gallias irrumperent, Monachi Ecclesiæ sancti Laurentii Montis Falconis, sublato corpore S. Balderici Abbatis, ut lib. 2. cap. vi. num. 15. notavimus, se fugæ dederunt a facie incursantium inimicorum, atque ita Laurentianam Ecclesiam ejusque Monasterium desolata reliquere. Hanc nacti occasionem quidam fures, convenientes simul, aggressi sunt deprædare Martyris templum derelictum. Ut autem confregerunt ædis sacræ januas, introeuntes ad expoliandum locum ornamentis suis, ecce campanum æs maximum cum ceteris turris tintinnabulis, nulla hominum operante manu, sponte sonare cœpit, duoque altaris cerei divinitus cælesti accensi sunt igne. Ad hæc mira, visa, & audita, prædones nimio terrore perculsi, aufugientes, egressique de templo, vident unum ex sociis, ante portam Monasterii perventum, subitanea morte punitum, humique prostratum. Qnare altiori horrore deterriti, non audentes ultra progredi, ne omnibus simile quid accideret, ad S. Laurentii Ecclesiam reversi sunt. Ubi Martyris iram placare studentes, sublatis furto, bonis templi restitutis, etiam de suis substantiis munera obtulerunt. Actumque est, ut qui S. Laurentii ædem expoliare venerant, coacti sunt se bonis propriis denudare, ac locum sanctum expensis suis supervestire. Haud secus Normanni grassatores, qui sacra loca invadentes per Gallias, diripere, ac incendere consueverant; ut ad eandem supervenerunt Ecclesiam sancti Levitæ, superiori quodam pavore oppressi, nedum ab illius expilatione, ac conflagratione abstinuere; sed etiam pretiosis muneribus ejus altaria cumularunt. Ita Martyr augustus defolatam domum suam defendere, ac servare curavit, ut raptores in benefactores extemplo conver-

converteret. Id oramus, faciat suis cum errantibus famulis, ut mysticum ei sacratum templum minime dilapident peccando; sed bene agendo potius exornent; ne perdat aliquando indignatus cum impiis animas eorum, suo destitutas auxilio. Narrat Crugerius in sacris pulveribus ad diem x. Augusti: „ Ultra Austam „ S. Laurentius, *Na-Bichan* cognominatus, a „ fugitivis e prælio Catholicis tectum non pa- „ titur: quod ostentum causam nondum pro- „ didit suam: jacent in eo multi e cæsis Mis- „ nicis Baronibus, & Comitibus, quos Hussitæ „ hæretici anno 1421. Confecerunt „. Prodigium videtur, Laurentio vindice, patratum ob aliquam sibi a Misnicis irreverentiam irrogatam, aut circa ejus templi, aut circa festi ejus observantiam, sive cultum debitom. Qualitercunque res se habuerit, illud certum est, Levita Laurentius ultor injuriarum est. Audi ab eodem Crugerio loc. cit., quid vel cum hæreticis eum nescientibus egerit: „ circa Giczinium ul- „ tra magnam piscinam tempellum, ejus no- „ mini sacrum hæretici verterunt in ovile. „ Mirum! Oves illæ de cælo tactæ, magno „ omnino numero perierunt. Sicque ipsi hære- „ tici gravem temporalis facultatis jacturam „ perpessi sunt „. Quomodo Catholici scientes excellentiam ejus, non expavescent offensione vel minima illum ad iracundiam provocare?

11. Pœnam quidem hujusmodi temeritatis luit iniquus ille judex sæpe a scriptoribus relatus, oomine Stephanus, qui Romæ jus proferens, acceptis muneribus, multorum judicia pervertebat. Hic tres domos Ecclesiæ S. Laurentii, & unum S. Agnetis violenter abstulit, & ablata iojuste possedit. Accidit autem ut moreretur, & ante judicium Dei duceretur, in quo tribunali aderant Beata Virgo, S Laurentius, S. Agnes, & S. Projectus Episcopus, quem idem Stephanus, in vita sua notum, valde dilexerat. Sanctus autem Laurentius reum cernens, nimia cum indignatione appropinquans ad illum dirissime tribus vicibus ejus brachium strinxit, & dolore nimio cruciavit. Sancta vero Agnes in eum respicere noluit, sed faciem suam ab eo avertit. Tum Judex super eum sententiam dixit: *Quoniam aliena subtraxit, & munera accipiens, veritatem vendidit, in locum Judæ proditoris tradatur*. Ad hæc S. Projectus, misericordia motus, accedens ad sanctum Laurentium, & sanctam Agnetem pro reo veniam deprecabatur. Tum beata Virgoe cum illis orante, concessum fuit, ut ejus anima ad corpus rediret. Quare Stephanus resurgens a mortuis, vidit brachium suum taliter adustum & lividum, ac si reapse in corpore, & non solum visione spirituali constrictiones, per manus sancti Laurentii actas, passus fuisset. Quod signum in eo remansit, quandiu vixit. Male igitur ablata restituens, & pœnitentiam agens, die trigesima ex hac vita transivit. Placatus est itaque Levita sanctissimus ad preces sancti Projecti, ne judex iste morte puniretur æterna; sed iracundiæ suæ signa, voluit, ut reus in proprio corpore ad mortem usque portaret, queis intelligeret, quam horrendum sit in tanti Martyris offensam incidere.

12. Henricus II., quem Helinandus appellat III., erratum fere commune apud vetustos scriptores; ex eo procedens, quod connumeraverint inter Imperatores Germaoiæ Henricum, dictum *Aucipem*, qui regnavit apud Germaoos ab anno 919. usque ad 936. Revera tamen a Berengarii diebus, idest, an. 924. usque ad Othonem magnum, videlicet ad 962. cessavit Imperium; solumque Reges in Germania salutabantur; in quibus fuit Henricus Auceps. Hinc est, ut a recentioribus, expuncto ab Imperatorum catalogo eodem Heorico Aucipe, primus in Imperatoribus hujus nominis recenseatur sanctus Henricus Bavarus, a vetustis appellatus II. Filius vero Conradi Cæsaris, qui vocabatur *Henricus III.*; dicatur jam II. Is ergo Conradi *Salici* filius, puerili in ætate, juxta laudatum Helinandum, a quodam Clerico fistulam argenteam tulerat (qua pueri ludentes jaculantur) pactus ei Episcopatum dare, quom foret Imperator. Adeptus Imperium, impiger illi fidem liberavit. Et quia peculiarem profitebatur devotionis affectum erga Martyrem sacratissimum; cujus Ecclesiæ tectum, longa carie dissolutum, compaginari fecerat, multisque muneribus sacram illam ædem (in quibus & aureo calice) condecoraverat, amori ejus respondit Levita mirificus. Aspero nam Cæsar posthæc morbo correptus, decubuit; quo morbo crescente, sensibus destitutus, mutus jacuit. Episcopi præsentes, triduano indicto jejunio, pro ejus vita Domino supplicabant. Io se demum reversus, convalescens ab eadem infirmitate, accitum Episcopum, quem fecerat ob acceptam fistulam, sententia Concilii deposuit. Coofessusque est, se toto illo triduo dæmones sibi infestos vidisse, flammam adversus se per fistulam jaculantes; & flammam adeo pertinacem, ut noster ignis respectu illius jocus putaretur. Interim tamen juvenem semiustulatum advenisse, nempe sanctum Laurentium, ferentem calicem aureum notabilis magnitudinis, aqua plenum, cujus visione, ob laticis aspersionem super inflictas a dæmonibus sibi plagas, extinctis ardoribus, sanus & liber evasit. Hic, diximus, erit calix aureus, quem Cuspianos asservari retulit Bambergæ in Ecclesia S. Laurentii;

tii; quamvis gravi laboraverit æquivoco, ut præcedenti capite observavimus in fine num. 28. & initio 29. Accidit istud prodigium post unum circiter vel alterum annum, ex quo Henricus II. constitutus fuerat Imperator, ejus patre defuncto: vixitque annos sexdecim expletos, Imperii gubernacula tenens, nempe ab anno 1039. ad 1056. Reliquum est, ut in relato facto adnotemus, exercuisse Martyrem misericordiam cum justitia; justitiam finendo per triduum a dæmonibus suum torqueri servulum ob perpetratum simoniæ scelus; misericordiam, qua illi, correptionis virga castigato, tandem medelam plagis afferens, occurrerit. Actum est unum, ne videlicet Imperator Henricus II. de Martyris protectione præsumeret ad peccandum; gestum est alterum, ne caderet in desperationis abyssum. Sed jam de cetero ad omnino læta nos vocant reliqua sancti Levitæ Mirabilia, queis opitulari dignatus est in necessitatibus & angustiis famulos suos, aut etiam suam mortalibus potentiam declarare.

13. S. Gregorius Turonicus lib. 1. de Glor. Mart. cap. 42. narrat, quæ sequuntur ad verbum. „ Templum erat in quodam loco, beati Laurentii & reliquiis, & nomine consecratum, quod per incuriam longinqui temporis valde detectum erat. Quod cum renovare loci incolæ vellent, silvas adeunt, incisis levigatisque lignis trabes efficiunt, impositasque plaustris ad locum exhibent. Quibus per humum ad ordiendum extensis, una brevior reperta est: statimque Sacerdotis animum, qui ad hæc insistebat, dolor maximus attigit, & flens valde, quid ageret, quo se verteret, ignorabat. Tunc intuens quercum breviorem, ait: O Laurenti beatissime, appositus igni, glorifica te; semper pauperes fovens, ac reficiens. Cogita paupertatem meam, quia non est exiguitati nostræ facultas, qualiter hic alia exhibeatur. Illico, cunctis attonitis, trabs crevit in tanto spatio longitudinis, ut necesse esset magnam incidi partem. De qua industria plebis beneficia perdere nefas putans Sacerdos, credens eam manu Martyris tactam, ac prolongatam; partem, quæ superfuerat, frustatim discerpens, incolis distribuit, quæque diversas infirmitates sæpe submovit, etiam cæcitatem oculorum „ Quot in uno miraculo prodigia! Celebris Venantius Fortunatus Episcopus Pictaviensis, clarissimusque vates, cui laus est in Ecclesia propter duos maxime hymnos, a se compositos; quorum unus est, *Pange lingua gloriosi* &c. alter, *Vexilla Regis prodeunt*; quique floruit ante laudatum Gregorium Turonensem, portentum istud carminibus exposuit, quorum versus aliquos heic principaliores transcribimus ex viginti duobus editis, carm. 14. libri 19.

Laurenti merito flammis vitalibus uste,
Qui ferventi fide victor ab igne redis,
Dum tibi templa novant breviori robore plebes,
Creverunt trabes, crevit & alma fides.
Stipite contracto tua se mercede tetendit,
Quantum parva prius, postea cæsa fuit:
Crescere plus meruit succisa securibus arbor,
Et didicit sicca longior esse coma,
Unde recisa fuit: Populis fert inde salutem,
Si venit intrepidus, lumina cæcus habet &c.

Acta sunt hæc apud Brionam Italiæ; ut quidam volunt; sed rectius ad comitatus Tyrolensis castrum. Additque Turonicus relatus Gregorius „ Vidi ego hominem, qui graviter dentium dolore laborans, accepta de hoc ligno a sacerdote particula, statim, ut dentem attigit, dolore protinus caruit.

14. S. Bonitus Episcopus Arvernensis in summa pluviæ necessitate, indicto jejunio, & publica supplicatione, peragenda ad Ecclesiam S. Laurentii, quam Victorius Comes erexerat, illuc Episcopus cum Clero & populo pervenit (ait auctor contemporaneus & oculatus rei testis) *ubi Beati Levitæ ecclesiam ingressi sumus, & ibi, quæ Dei sunt, sacerdos peregisset; subito pernici cursu, flante austro, aeris serenitatem nubili conglobatio densissima texit. In tantum aquarum onere tota nocte nubes sunt ponderatæ, ut vix alia die valuit Episcopus cum plebe de Ecclesia recedere. Hinc tota nocte populus cum Clericis psallentibus manere opus fuit in eadem Ecclesia S. Laurentii.*

15. Et quia patratum hujusmodi prodigium ad potestatem pertinet Martyris super elementum aquæ, sicut alterum, in capite de ipsius Reliquiis enarratum, commendavit potentiam ejus super aeris elementum, quum subito ventum vento contrarium spirare fecit, ne periclitaretur navis, portans ejus reliquias versus Massiliam, offendens ad scopulum num. 28. ut ei compleamus elogium, Salvatori a suis discipulis in mari periclitantibus, editum: *Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei?* Iteratum tranquillitatis aquarum maris beneficium adjicimus, quod sic apud Bollandistas in lucem editum reperimus §. 3. num. 30. & 31. „ suggerit nobis documentum græcum, cujus titulus est: *Domini Demetrii Cydonii bonæ memoriæ sermo in Sanctum Laurentium*. Ubi laudatus auctor, post ejusdem sermonis initium, sanctum Martyrem alloquens, ejus se patrocinio salvum & incolumem evasisse a maris gravissima tempestate grati animi memoria testatur his ad Martyrem verbis, sic latine ex græco

co exemplari translatis: *Verbis materiem subministrasti, ac movisti nos ad efficacem memoris animi vicissitudinem, ut grates ordiremur persolvere, quin nobis ad urbem tuam properantibus, ac tempestate, quæ nullum arti, nullumque spei locum relinquebat, jactatis; ut ipse, o Martyrum gloria, invocatus dumtaxat, injuriosum stravisti pelagus, nosque jam subsidentes e fluctibus eripuisti. Tunc quippe æquum non videbatur de sospitatoris tacere laudibus, & sermone parvo magnitudinem gratiæ non ostendere: ipsisque in periculis voto nos obstrinximus. Siquidem supeesse nos accideret Sancti Martyris Christi beneficentiam debitis præconiis celebrare neutiquam sineremus.* Apud Guillelmum Caveum heterodoxum in Appendice part. 1. edit. Geneven. 1649. pag. 32. Dicitur, claruisse Cydonium anno Christi 1357.

16. Iidem Bollandiani referunt, actum alterum prodigium, spectans ad Martyris imperium super infectum aeris elementum, dicentes: In relationibus, seu novis publicis Bruxellensibus anni 1657. Neapoli die 30. Januarii ejusdem anni scriptum fuisse traditur. Provinciam Lupiensem (vulgo Lecce) ad illud usque tempus per intercessionem S. Laurentii (qui ejusdem est Patronus) a peste immunem extitisse, quanquam ab ista lue undequaque fuerit circumdata. Sane, Martyrem sanctissimum peculiarem esse contra pestilentiam advocatum & patronum, manifeste nos docet S. Gregorius Papa, & Ecclesiæ Doctor, perspicuo exemplo suo; dum luis tempore in Urbe supplicationem sollemnem Cleri & populi ad sanctum Laurentium, *in Lucina* nuncupatum, instituit, & absolvit: quemadmodum in illius basilicæ porticu cernimus hodie picturis consignatum. Romam peste infici Sanctus permisit; ut postea exoratus, virtutem purgandi aerem ostenderet: præservavit Alletii Provinciam, terminum præfigens contaminato aeri; ne in locum, suæ tutelæ addictum, ingredi licenter auderet.

17. Ad invocationem ejusdem nominis terram, vehementibus se quatientem moribus, illico quievisse; nos ipsi, qui hæc scribimus, oculis totiusque corporis sensu percepimus, dum Messanæ moraremur anno 1735., ut non indigeamus, hoc Martyris super elementum terræ dominium expiscari ab aliorum fide scriptorum. Superest de ignis elemento, quod est ceteris potentius, uberiori exemplorum copia quicquam dicere; ut, quale in istud etiam potens Martyr suum exerceat imperium, elucescat. In vita namque S. Hugonis Abbatis, nec non in quodam ex Bagatæ M. S., Bollandistis transmisso a Cæsaraugusta, tom. 1. lib. 3. cap. 2. num. 27. legitur, quod Cœnobitæ Monasterii S. Michaelis Archangeli de Clusa, Diœcesis Taurinensis, ad Pyrchiari montis radices siti, idest, ad alpium fauces, decidentibus eo loci sæpe fulminibus perhorrendis, quorum ictibus plures peribant, Monasterium deserere meditabantur. Contigit autem die quadam tempestas fulminum adeo vehemens, ut multi ex iisdem Cœnobitis igneis ejusmodi sagittis tacti, miserrime interierint; jam jamque toti Monasterio lacrymabilis e cælo completa desolatio imminere videbatur. Quocirca fratres superstites apud, viventem tum, S. Hugonem Abbatem, cujus alibi meminimus, institerant, ut suæ suorumque fratrum saluti consuleret, eriperetque omnes de tam claro ac manifesto periculo, locum illum deserendo, vitæ cunctorum adeo perniciosum; & novum eligendo, quo possent tranquillam in pietate Divini cultus agere vitam. Respondit eis sanctus Abbas Cluniacensis, Spiritu sancto plenus, ne se de loco moverent; sed ut votum voverent sancto Laurentio faciendi in posterum quotidie commemorationem ejus. Id exsequuti sunt fratres; atque ab illo tempore sancti Laurentii meritis ex illa calamitate, qua desuper incendebantur, liberati sunt. Hugo ad Abbatiale illud regimen promotus fuerat anno 1049. unde colligitur post dimidium sæculi undecimi rem adeo mirabilem evenisse.

18. In Thesauris anecdotis de Martene tom. 1. pag. 914. & 915. de Ecclesia S. Laurentii Monasterii Leodiensis invenimus scriptum, quod „ Anno 1182. XI. ad Kal. Aprilis, feria tum „ secunda majoris Hebdomadæ, fulmen ab aquilonari parte maximo & horribili fragore cadens, ac in sinistrum latus unius sacræ turris ejusdem fani, ingrediens, & circuiens Ecclesiam, neminem læsit hominum, quamvis intus plurimi essent; ne cortinas quidem, quæ pendebant sursum usque deorsum terræ, velantes Crucifixum (ut mos est ibi quadragesimæ diebus apponere) vel modicum afflaverit; sed nunc supra cortinas se elevando, nunc infra, in modum explorantis, quem feriret, se deponendo, penetravit usque ad altare majus, nec quicquam ustulans, vel tangens; eo tandem modo, quo ierat, reversum per majus ostium Ecclesiæ, ac super caput transiens cujusdam mulierculæ adstantis, & sanctum Laurentium inclamantis, innocue egressum est: acciditque quasi miraculum a Deo. Pallium altaris scidit, sed non ussit: nec inter alia miranda, quæ visa sunt, silendum est, quod idem fulgur marmoreum sigillum altaris in partes septem fregit, at vas plumbeum subtus positum, ubi erant reliquiæ, non liquefecit; immo nec cereum sigillum resolvit, quo reliquiæ claudebantur. Magisque stupori fuit ista scribenti, quod, audito fulguris strepitu, dum esset in clau-

 stro,

„ stro, currens ad Ecclesiam, obvios habuit „ poscentes auxilium, quia combureretur alta- „ re; suique pius monachus oblitus, & Marty- „ ri fidens, ingressus in templum, accessit ad „ aram, corripuit altaris mappam, super quam „ ignis favilla erat ardentissima, ut eam excu- „ teret; & ecce videt prædictam mappam om- „ nino incombustam, ignemque disperire, quan- „ quam ab adstantibus tela eadem visa prius „ fuerit ignis flamma comburi „. Hinc ipse- met oculatus testis, factum scriptis consignans, adnotavit. „ Adverte, quicunque pietatis es „ spiritu, trium hic puerorum præconiale spe- „ ctaculum, quorum nec capillum quidem se- „ ptemplicis flammæ valuit vehementia teme- „ rare: etiam hic digito Dei Athleta victorio- „ sus (idest S. Laurentius) cooperatus est, de „ quo veraciter dictum fuit: *Si transieris per* „ *ignem flamma non nocebit tibi, & odor ignis* „ *non erit in te*. Quandoquidem & ipse de „ craticula se assantibus dixerat: *Infelices, non* „ *videtis, quia carbones vestri non ardorem* „ *mihi, sed refrigerium præstant* „. Cecidit hac nostra ætate fulmen alterum in valde no- bile Templum S. Laurentii Drepanensis die festo ejusdem Martyris x. Augusti, quum ingenti po- puli concursu Ecclesia frequentaretur, ac pres- byterii tholo perforato, ingressum sacram ædem & circuiens ejus testudinem, prohibitum est ad Basilicæ inferiora descendere virtute Martyris, ne cuipiam nocere posset; licet in altis huc il- luc discurreret, donec e loco sancto violenter abscessit.

19. In Leodiensi *Passionali* narratur, quod in pago Wastinensi habetur Ecclesia, nomine *Calecta*, tria continens altaria: medium qui- dem in honorem perpetuæ Virginis, & Genitri- cis Dei Mariæ positum. Duo autem lateralia, alterum in beati Joannis Baptistæ Præcursoris Domini memoriam, alterum vero ad S. Lau- rentii Levitæ Martyris cultum, de hoc tertio de- ponere solent incolæ loci, quoniam quum ea- dem Ecclesia bis, vel ter fuerit concremata (mirandum multiplici caussa portentum!) al- tare Martyris numquam potuit igne cremari, ne palla quidem, sive linteamen ejusdem aræ, ceteris SS. Virginis, & S. Præcursoris consumtis altaribus.

20. Refert Franciscus Ainsa lib. 2. cap. 8. pag. 156., in sacra æde Oscensi, sub titulo beati Levitæ, anno 1589. accidisse, ut accensus Pascha- lis cereus ad vitandam quandam aeris intempe- riem, incuria æditui Ecclesiæ non extinctus, facto diei sero, tota illa nocte arserit; cujus ignis candelabrum magnum ligneum, ejusdem cerei sustentaculum, corripuit, & quicquid in eo erat auro oblitum, nec non imaginem S. Orentii depictam absumsit; extendensque se ignis ad alteram S. Laurentii imaginem, ut eam depasceretur, ubi ad illius inauratum diadema pervenit, ibi stitit, quanquam esca esset ad com- bustionem igni applicata. Evenit ibi etiam, ut pruna quædam ignita delapsa super altare, ne- mine advertente, operculum ejusdem coriaceum totum combusserit, mappam vero lineam subter- positam, quæ velocissime devoranda erat, inta- ctam omnino reliquerit?

21. In opere alibi laudato Georgii Crugerii legitur, quod Litomericensis civitas in Bohemia horrendis incendiorum vastationibus erat obno- xia, quare populus, ut tantum iræ Dei flagel- lum a se averteret, supplicabundus sancto Lau- rentio Martyri votum fecit; cujus intercessione ac patrocinio factum est, ut urbs illa deinceps ab ignis inclementia fuerit liberata: neque vi- sus est amplius ignis vehementer sævire, ac habitatorum civium domibus detrimentosus es- se, uti solebat, ex quo civitas fundata fuerat, vim suæ virtutis exerens; sed veluti mansue- factus, ita minor est redditus, ut succensus fa- cili negotio extinguatur. Hinc adeo urbs (vul- go *Litomeritz* dicta) habitatoribus aucta fuit ob idem Martyris beneficium, ut sæculo XVII. Episcopalis effecta sit ab Alexandro VII. Ponti- fice Maximo sub Metropolitana Ecclesia Pragensi. Jacet civitas ad Albim fluvium, triginta duo- bus milliaribus Italicis a Praga distans: quæ merito dici potest, ex cineribus suis protectio- ne Sancti Laurentii Martyris miro modo resur- gere. Atque satis hæc sint ad comprobandam nostri mystici Apocalypsis Angeli potestatem su- per ignem elementarem cum subtiliorem regio- nis aereæ, tum crassiorem nostris in imis, quo manifestatum emicat ejus imperium super qua- tuor mundi hujus sensibilis elementa; ne quid desit amplitudini admirabilis gloriæ ejus.

22. Ad alia proinde narranda Mirabilia ejus intendentes animum, occurrere menti primum experimur beatam Paulam Virginem Abulen- sem; cujus rei memorandæ gratia præmittere juvat Albini Alcuini dogma: *De Cœna Domini*, quod aliquando nos edocti, alibi tetigimus, & modo testimonium proferimus, nimirum: *Po- tissimum Ecclesia in Pontificali Romano de con- secr. Ecclesiarum, has in honorem unius, vel plurium Sanctorum consecrat, ut eorum inter- ventu, quotquot ibi orant, exaudiantur a Deo.* Attendamus iccirco, quomodo suis suffragiis, orante in sua Ecclesia Virgine Paula, Martyr adfuerit, ut hæc a Christo Domino grandi mi- raculo exaudiretur. Quum enim juvenis qui- dam inhonestus oculos in eam injiciens, ipsius deperiret amore, vim ei statuit inferre. Fre- quenter siquidem adire Paula solebat Ecclesiam sancti Secundi Episcopi Abulensis, ad visendum istius sacrum corpus, ibi tumulatum. Juvenis au-

autem, opportunitate loci & temporis considerata, venatoris indutus habitu, prima occurrente die, per illam gressus suos direxit viam; ut insidias Virgini tenderet, conspicatusque Paulam ante se valde progressam eo in itinere ad consueta solvenda vota; prædam sibi ratus oblatam, gradus accelerare contendit. Id ut virgo sentit, trepidæ columbæ instar, celerrime avolat, nefario insequente vulture. Quem quum effugere vix jam posset, in, proximam sibi, ædiculam, Sancto Laurentio sacram, foris civitatis illius mœnia sese conjecit. Ubi complexa Crucifixi pedes, non multis verbis, sed animi ardore prolatis, ut necessitas extrema postulat; obsecrat, quatenus se tueri dignetur, & speciem faciei suæ, qua miser ille captus erat, mutet, atque insigni aliqua deformitate deturpet, quam insequutor aversetur, abhorreat, & fugiat. Magis, ac magis animatæ sunt preces ejus, excelsi Martyris patrocinio fultæ. Quare deformata mox fuit divinitus facies ejus. Agrestis illi enata est barba, frons distorta, genæ tetrum in modum fœdatæ. Irruit interea inflammatus amoris obscœni æstu perditus adolescens, nec eam agnoscit, adeo immutatam. Sciscitatur, quo puella illa, momento ante ingressa ædem, evaserit? Negat Virgo barbata, quemquam hominum præter se ibi visum. Hinc juvenis celer abiit, per viarum & sepium anfractus ambulans, nihilque reperiens, incassum sudorem effudit. Ob mirum ejusmodi portentum ipsa Paula cognomento exinde *Barbata* dicta est: cujus antiqua effigies ad perpetuam rei memoriam in eadem pervetusta Sancti Laurentii Ecclesia in præsenti usque cernitur. *Bolland. ad* 20. *Febr.*

23. In vita S. Fidelis Episcopi Emeritensis, auctore illius Ecclesiæ Diacono, cui nomen *Paulus*, Fideli coævus, legitur; quod sanctus Præsul misericordia super complures pauperes commotus, quia nequibant ii contracta solvere debita, ad se pertinentia; disposuit illa ipsis debitoribus relaxare; unde chirographa confessionis istorum, ad se accedentium, restituebat. Sed quum omnibus ea reddidisset, cautio cujusdam viduæ debitricis in suis remanserat manibus; quæ nec dum fuerat reddita: quandoquidem præ turbæ inopum densitate, qua Fidelis circumseptus fuerat, quum dicta redderet chirographa, relata mulier aditum, quo ad eum accederet, non habebat. Et licet per dies singulos illa paupercula veniret ad eum; quum tamen locum sibi fieri minime reperiret, mæsta nimium & anxia, quod nihil pro se agere posset ad suum obtinendum chirographum, vacuis manibus afflicta mærore, ad proprium remeabat tuguriolum. Quadam autem nocte in visu ei adstitit sanctus Martyr Laurentius cum S. Cypriano Episcopo, (quorum sub nomine templum eo loci erat) dixitque ad illam: *Nosti, quare locum non invenis ad tuum consequendum chirographum?* Respondit illa: Nescio, Domine. Cui S. Laurentius: *Dic, quare per basilicas fratrum nostrorum Martyrum frequenter concurris, & ad nos venire contemnis?* Illa statim consurgens ad Martyris basilicam cucurrit, orationem cum lacrymis fudit; pro negligentia præterita veniam imploravit. Eodem tempore, quo mulier ad altare S. Laurentii lacrymabatur, sanctissimus Martyr Fideli Episcopo apparuit, ut benigne viduam ad se cito venturam exciperet, ejusque misericorditer chirographum debiti redderet. Fusis ergo precibus coram Martyris ara, se vidua erigens, mira celeritate ad Episcopi domum pervenit, invenitque nedum locum opportunum, ut a sancto Antistite audiretur, verum etiam illuc introducta vidit, quod ipse beatus Fidelis præstolaretur eam, manu tenens debiti sui chartam, quam illi lætus tradidit. Quapropter mulier eadem Deo, & Martyri suo gratias agens, nimio repleta gaudio, quod rem tamdiu desideratam consequuta esset, in domum suam hilaris est reversa. Paullo post idem sanctus Antistites, occurrentibus sanctorum cœtibus (in qoibus beatissimus Archimartyr fuerit, persuasum habemus) exspectantibusque Angelicis choris, ut citatus Diaconus addit, ad æterna Regna tripudiando migravit. *Bolland. ad* 7. *Februarii*.

24. In capite de Regalibus Martyris Ecclesiis multa retulimus ejus mirabilia, quæ fecit, invocatus ad præstandum supremis Principibus in plurimis bellis opportunum auxilium, uti respondit duobus Augustis, Othoni magno, & sancto Henrico primo, nec non Hispaniarum Regi Philippo II., Emmanueli Philiberto Sabaudiæ Duci, magno Melitensi Jerosolymitanæ Religionis Magistro, Joanni Valetæ, aliisque Orbis Regnantibus; quare illud sibi antonomasticum nomen promeruit, ut diceretur, sicut alibi notavimus, *Sanctus Victoriarum*, unum id genus triumphum, apud Polonos habitum sub ejusdem Martyris auspiciis, reservavimus enarrandum hoc peculiari loco de residuis Mirabilium ejus, quem refert Joannes Duglossius, Cracoviensis Canonicus, in Polonicis historiis lib. IV. ad annum 1113. opus, quod pluribus distributum tomis, edidit Lipsiæ 1711. Res autem ita se habet. Magna Polonis inferebantur damna, invasiones & expoliationes patientibus a Pomeranis, sibi finitimis; quorum metropolis erat urbs *Nakiel*, cujusque munitis propugnaculis hostes fidebant. Ejusmodi vexationes Boleslaus III. Poloniæ Rex, sive *Dux* tum appellatus, ferre

non ultra valens, comparato exercitu, ad eandem obsidendam urbem profectus est. Dum vero iter faceret, ultima itineris nocte, quum prope Crusvicense oppidum stitisset, e quodam ejus templi pinnaculo visus est formæ venustissimæ juvenis, cujus splendor admirandus non oppidum tantum, sed etiam ejus vicina campestria illustrabat, universo idipsum aspiciente Boleslai exercitu non sine magno intuentium stupore. Qui pulcherrimus Juvenis, ut mota sunt castra, e pinnaculo templi desiliens, exercitum præcedere cœpit recto itinere, militares ducens copias, quæ illum sequebantur usque ad *Nakiel*; quo perventus, pomum aureum, quod manu gestabat, vibrans, & versus urbem projiciens, disparuit; capiendæ urbis certam spem exercitui relinquens. Hic fuerit ne S. Laurentius, an Angelus Domini, innotescere non potuit inspectoribus, quamvis sequuta victoria Laurentio Martyri attributa merito fuerit. Boleslaus itaque urbem obsidiens, vallat, & crebra machinarum projectione in eam usus, nec non ariete, ceterisque oppugnationum generibus, omnia castri fundamenta vel debilitat, vel diruit. Quocirca urbs convenit pacto; humiliter a Boleslao petens dierum quindecim spatium, quo Pomeraniæ Magnates monere posset, si vellent in urbis defensionem accedere; secus, nullo ulteriori commisso prælio, se donasset Poloniæ Regi. Pactionem admisit Boleslaus, supersedens ab oppugnatione civitatis.

25. Quum autem ad dies aliquot cessassent ab armis milites, exspectantes condictum diem; ecce inopinato ante prædefinitum tempus, ac sub nocturnis tenebris hostilis exercitus adventantis magis strepitum sentiunt, quam arma vident. Erat nox illa, festivissimum præcedens diem Sancti Levitæ, qui (ait idem Duglossius) *apud Polonos magna colitur veneratione*; ad improvisum hujusmodi accessum hostium Boleslaus ejusque milites locum satis sibi tutum, quo se defenderent, resumtis armis, petierunt. Erant enim numero valde inferiores Pomerani, congregatis ad quinquaginta armatorum millia. Tum Polonorum Princeps considerans, noctem esse potentissimi Martyris, exhortatus est suos, ut strenue agerent, dicens: *In sola Divinitate, & Beati Martyris Laurentii, (in cujus bonore celebramus sibi dicatum diem) suffragio spes omnis, atque in audacia figenda nobis est. Ego Deo propitio & Beato Laurentio, vel pulcherrima, & insigni morte pro vobis hodie defungar; vel si vos adniti volueritis, gloriosam victoriam de superbo, & idololatra hoste, apud posteros etiam famam & nomen habituram, reportabo*. Repromittentibus vero cunctis militibus aut vincendum, aut moriendum esse, atque invocationem nominis Sancti Laurentii crebra & varia supplicatione ingeminantibus, ut eis succurrere in tam arduo prælio dignaretur, Boleslaus suos ad hostem ducit. Valloque ac fossato superato, inimicos invadit, & mira prorsus strenuitate Pomeranos, confœderatosque Prutenos obtruncat, cædit, dissipat; factaque est divinitus mortis confusio in hostium agminibus, omni eorum ordine perturbato. Quapropter resistere ulterius non valentes, in ignominiosam conversi sunt fugam. At Poloni a tergo illos insequentes, etiam per silvas, seu nemora magnam de hostibus, vel fugentibus, stragem peregerunt, ad quadraginta nimirum millia cæsis Promeranis & Prutenis; captisque duobus millibus ex iis, qui effugerant aciem gladii, ac nonnullis ex octo millium residuo in paludibus, stagnis, limosisque locis pereuntibus, qui manus eorundem persequentium Polonorum evaserant. Actaque sunt hæc uno eodemque sancti Laurentii die, in cujus admirabilis Patroni laudem universus Polonici Regis exercitus pro collato sibi triumpho ac manifesto evitato periculo gratiarum actiones celebrans, cum jucunditate resonabat. Metropolitana porro civitas Pomeraniæ *Nakiel* cum oppidis & castellis, quæ viderat omne suorum robur excidisse, illico in potestatem Boleslai se dedere festinavit: immo sex alia oppida Pomeranis viciniora, ut audierunt celeberrimam hanc victoriam, missis ad Poloniæ Ducem nuntiis, se cum suis munitionibus plene in similem deditionem illi concesserunt. Hoc ferme modo Levita magnus adversus Christiani nominis hostes mirabiliter dimicavit, ac potentes adversarios potenter protrivit, atque disperdidit. Reliquum est, videamus, quomodo infirmos suos juverit servulos.

26. Guillelmus Abbas lib. 1. cap. 6. num. 63. & 64., tamquam de visu testis, in vita sancti Bernardi Claraevallensis Abbatis, sequens narrat miraculum, quod cælitus eidem contigit. „ Infirmabatur homo Dei, & velut rivulus quidam phlegmatis incessanter ab ejus ore fluebat. Unde exhausto corpore deficiens, paulominus ad extrema devenit. Convenerunt itaque filii, & amici ejus, velut ad exsequias tanti Patris, & ego ipse inter cæteros adsui. Cumque extremum jam spiritum trahere videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal Domini sibi visus est præsentari. Adsuit satan, ex adverso improbis eum accusationibus pulsans; sed vir Dei meritum passionis Christi intelligens sibi donatum, quo jure non confundebatur, abiit confusus inimicus: & homo Dei in se reversus est... Contigit autem, advesperascente jam die, ut ceteris fratribus, juxta consuetudinem, accedentibus ad lectionem collationum, solus Abbas cum duobus fratribus sibi assistentibus remaneret in di-

„ ver

„ versorio, in quo jacebat; cumque vehementer affligeretur, & dolores infirmitatis excrescerent supra vires, advocans alterum ex duobus, jubet citius oratum ire ad altaria, quæ tria erant in ecclesia, primum in honorem beatæ Virginis; alterum in honorem sancti Laurentii Martyris, tertium beati Benedicti Abbatis. Jussa missus peregit: eadem igitur hora adsuit viro Dei beata virgo duobus illis stipata Ministris, beato scilicet Laurentio, & beato Benedicto. Aderant autem ea serenitate, & suavitate, quæ eos decebat; & tam manifeste, ut ex ipso introitu cellæ personas quoque discerneret singulorum. Imponentesque ei manus, & loca doloris attactu piissimo lenientes, omnem protinus ægritudinem depulerunt. Siccatus est enim illico phlegmatis rivus, & dolor omnis abscessit. „ De hac sua infirmitate, a qua miraculo ejusmodi sanatus est, idem S. Bernardus meminit epistola 37. ad Theobaldum campaniæ Comitem. Contigitque prodigium in Monasterio Claræ-vallensi.

27. Ex Bernardino Pezio in Thesauro anecdotorum tom. 4. part. 3. a col. 5. sub titulo: *B. Joannis Monachi S. Laurentii Leodii, Ord. S. Bened. Visio & miraculum S. Laurentii M.*, Bollandistæ sequentia exscripserunt §. 1. De Glor. S. Laur. Posth. Erat in Leodii Laurentiano Cœnobio frater quidam, *Joannes* nomine, Gisseberti monachi frater, qui de pluribus Sanctis cantus composuit: cui ex minus curata phlebotomia accensus ardentium febrium sanguis, inflammavit cerebrum. Atque ita cum quatriduum languor cresceret, jussu Abbatis sui deportatus est in cellulam secretiorem, concurrentibusque fratribus ad vespertinæ laudis officium, Joannes solus in lectulo relictus est; eo quod designati custodes ejusdem infirmi putaverint eum obdormire. Ille autem in mentis excessu vidit se quasi in quodam vestibulo stare, cui ante oculos pictura obtendebatur. Videbat ergo in superiori parte vestibuli affigentes Dominum cruci, pennicillo expressos: infra vero Samsonis acta, mortem ejus, & ruinam domus Philistinorum. Cumque hæc attenderet, quasi supra verticem sentiebat stare personam, tenentem in manu radium eburneum, & hunc sermonem cum circumstantibus quibusdam habentem: *O quam delectabile, & jucundum Divinis rebus intendere animum? Quoniam proficuum sapientes quique in talium gestorum materia possent tenere studium, & ad utilitatem animarum suarum dare pulcbritudinis eloquium. Hanc intentionem, & hoc studium iste habere debuisset, si suæ animæ salutem, suorumque fratrum utilitatem cordi habuisset.* Audiebat ille hæc, venitque in mentem, quod beatus Laurentius esset. Itaque stabat attonitus, & exspectans, quid amplius loqueretur.

28. Beatus ergo Martyr radium eburneum, quem manu tenebat, intentans ejus capiti, sic ait: *Quis ex omnibus Sanctis majora tibi bona contulit? Sub cujus umbraculo magis profecisti? Quis te aluit? Quis docuit? Quis Deo servire te posuit? Fatere, inquam, si non vis ex præsenti infirmitate finire vitam.* Ad hæc ille intremuit, & quid, ait, respondere possum, qui tam tristia incipio audire, quid boni de cetero potero sperare? Beatus equidem Laurentius patronus meus est: ille me puerum suscepit, ipse enutrivit, & docuit, & præ omnibus Sanctis gratias debeo illi. Cumque hæc dixisset, subvenit ei in mentem, ne forte illusio esset, quod videbat. Cœpitque frontem suam signo crucis armare. Cui beatus Martyr Laurentius: *Non, frater, phantasmate deluderis. Nobis familiare est signum Crucis. Signo crucis Deus per nos dignatus est plura operari.* His auditis, frater ille, miserantibus eum cunctis circumstantibus Sanctis, Martyrem comitantibus, ad genua ejus est prostratus, clamans, & petens ejus misericordiam. Tunc benignissimus Martyr ad voluntatem circumstantium flexus est, & jacentem eburnea tangens virga: *Spera*, inquit, *& diffidere noli. Quoquomodo hactenus vixeris, aut quid egeris, interim omittetur discuti: & tot annis vita in corpore prolongabitur tibi. Ego inspector, & testis adero, quomodo de die in diem tua perficietur correctio, tuæ salutis sollicitudo, negligentiarumque opportuna, & modesta admonitio. Horum, inquam, omnium testis adero, & si frustra fuerit ista vitæ tuæ dilatio, terribilis negligentiarum & contemtus tui examinator ero.* His verbis Frater in spem reductus, jamque præsumens loqui, & levare caput: Ecce, inquit, Domine mi, quanta infirmitate deprimor, & ut dicitur mihi, ardentium febrium dolore insanabili. *Quid* (beatus patronus Laurentius ait) *de præsenti salute dubitas? Ex hoc nunc incommodo minime morieris.* Respondens autem frater, dixit: Benedictionem da super me, Beatissime, postquam dubitare non potero de salute. Quam consequutus, sanus de strato surrexit.

29. Insigne item prodigium Martyris contigit apud Lilybœtanam Siciliæ urbem currenti sæculo XVIII., nempe Domini anno 1740., quod typis Panormi, & Messanæ datum legimus. Fuit enim eo loci mulier quædam, nomine Catharina sanctissimi Martyris devotioni addicta, quæ non parum contulerat ad ornatum sacelli ejus in templo S. Francisci, tum nuper dedicati, largasque contribuebat eleemosynas pro Sancti festivitate, quotannis sollemniter

nitet peragenda; cujus & altare quotidie visitabat. Accidit autem die 24. Novembris, quum domi esset, repentino quodam symptomate, resolutis corporis nervis, sinistroque distorto enormiter pede, in terram prolaberetur, sensu in tibiis & plantis destituta. Quare a suis domesticis in lectulum deportata, duodecim ibi dierum spatio, multis eidem applicatis physicorum remediis, nullam ex iis retrahere potuit utilitatem. Illucescente porro die sexta Decembris, quæ tum erat feria quarta hebdomadæ I. Adventus Domini, dies videlicet, sicut & aliæ id genus feriæ totius anni, memoriæ Sancti Laurentii sacra, ut & alibi diximus; quod ista feria obierit Martyr cujus nonnullæ recitabantur laudes, congregatis in præfato sacello ejusdem clientibus, quos inter tali die Catharina numquam deerat. Hæc, inquam, decumbens, & secum expendens in strato suo, omni humana spe inde surgendi destitutam esse, Sancti protectoris sui auxilium imploravit, ut ad sanitatem pristinam revocaretur. Et ecce videt se, quasi foret in relato templo, e regione ad Martyris sacellum, in quodam scamno sedens ob stupiditatem suorum membrorum; intuensque Martyris effigiem, velo tenuissimo (quod paullo ante ipsa infirma, dum salute vigeret, eidem fecerat Imagini) opertam, per quod tamen icon picta cernebatur, licet minus clare; eam, dico, intuens effigiem, respicit prædictum velum sese retrahere, nulla hominis manu adhibita ad funiculum, quo trahi poterat. Tum perspicue develatam cernens iconem, vultum Martyris quasi solem radiare conspicit, eaque venustate decorum, ut postea dicere non dubitaverit, si optio sibi daretur, mallet se gravissima sui morbi incommoda per annum integrum libenter subire, dumtaxat concederetur sibi videre iterum, ut prius ad breve tempus, eam inenarrabilem sancti Laurentii pulchritudinem. Ad visum igitur hujusmodi in magnam erecta spem evadendi ab illa, quam contraxerat, infirmitate; rogavit iterum vehementi cordis ardore Martyrem præpotentem, ut sibi fieret in salutem: cui oranti respondit ex imagine Levita clemens: *Scisne tu, quæ dies hæc est? Surge, & ambula*. Ad istius vocis imperium protinus ægra sensit in suis genibus ac tibiis se ab importabili velut quodam pondere sublevari, restitutoque membris iisdem sensu, ac motu, consolidatas intelligens sibi bases & plantas, illico de scamno surrexit (ut sibi videbatur adhuc in eodem esse templo sua cum sorore) ad quam, non longe a se distantem, accedens, plena gaudio inquit, clamans: Cerne, soror: en jam ego libere ambulo.

30. Sedebant in anteriori habitationis æde per id tempus propinqui ejus, sive consanguinei, portis cubiculi, ubi erat infirma jacens, fere clausis; ut autem Catharinæ vocem audierunt, extemplo ad ejus cubiculum accurrunt, portas aperiunt, mulierem inveniunt extra lectulum, solo, ut ibi jacuerat, indusio amictam, suis stantem nudis pedibus, ac deambulantem; ecstaticis apertis oculis; quum paullo ante vidissent eam, ut initio infirmitatis, oppressam, sensu & motu in læsis membris destitutam. Quare tantum conspicientes portentum, pleni stupore, Catharinam interrogabant, quærentes, elevatis satis vocibus, quid sibi contigisset; unde multi vicinorum ad tale spectaculum cucurrere. Tum illa, suis restituta sensibus, videns se non in templo, sed domi; non consuetis exterioribus opertam vestibus, sed unico telæ indusio; non solos circa se stantes domesticos, sed & vicinos; ad rei novitatem adventantes, existimabat se visum videre, oculisque (quos confricare cœpit) allucinari. Quocirca parentes suis eam vestibus induentes, denuo sciscitati sunt, quid sibi evenisset; & quomodo factum sit, ut de strato surgeret, ac libere ambularet; quum paucis antea momentis decumberet sine ulla convalescentiæ spe. Rem illa per ordinem enarravit, ut supra exposuimus: surgensque de sede (in qua consanguinei eam locaverant, ut vestirent) coram ipsis iterum ambulavit, exiit de cubiculo, ceteras domus lustravit ædes, ac petiit vestem alteram, qua eo loci mulieres solent incedere per vias publicas, volens ad templum pergere, ut sine mora gratias Martyri ageret pro tam insigni collato sibi beneficio. At illam sui detinuerunt, ne id sic cito perficeret; sed ad sequentem differret diem, ut reapse die 7. Decembris votum exsolvit. Sane me calamus, diesque deficeret, si omnia enarrare vellem mirabilia, quæ potens hic Martyr operatus est in salutem populi urbis ejusdem, anno relato 1740. & sequentibus, queis proclamatus fuit inter Lilybæi Pattonos; salus & medela factus numerosis ægrotis, invocantibus se, quocumque morborum genere detentis. Unde in populo ingens devotio & fides erga eum est communiter excitata: testanturque votivæ tabulæ, in parvo illic regio sacello appensæ circa ipsius aram, multitudinem magnalium suorum; licet monumenta illa a receptorum beneficiorum multitudine superentur.

31. Horum dumtaxat unum reticere non patiar, tabulis minime consignatum, cujus & ipse oculatus fui testis cum aliis. Gravescentis ætatis femina erat, quæ inusitato correpta morbo, medicis prorsus ignoto, nulla poterat ratione curari; licet ii ad menses circiter quatuor variis tentassent modis, ut eam ab ægritudine liberarent. Quare, humanis desperatis remediis, videntes physici mulierem de die in diem defice-

ficere, ac dubitantes, num occulto diaboli opificio traheretur ad mortem, necessariis ejus declararunt, Divinum unice superesse implorandum auxilium in salutem ægrotæ. Et quia per urbem inclarescere cœperat Martyris gloria; quæsitus est sacerdos, ut Sancti Reliquiam super ægram applicaret. Accessit Minister Ecclesiæ, vidensque illam ægram, supine jacentem in lectulo, mutam, sine motu, ac veluti supremum spiritum emittere volentem, ut Martyris pignore signo crucis eam tetigit, illico surrexit mulier de strato suo, cunctis, qui aderant obstupescentibus ad visum prodigium. Venit ad Ecclesiam, Deo, & sancto Levitæ gratias agens, & laudem dicens: suamque, pro adepta incolumitate ab illo inextricabili morbo, læta reddidit oblationem.

32. Sed qui perspeximus Sancti potentiam in ægrotum sanitatem, qua virtute liberati sunt homines a corporis vitiatis fluidis vel solidis; æquum est pariter videamus, quomodo ab externis quoque impedimentis, sive vinculis, queis tenebantur, ne libere agerent, minori haud potentia eos Martyr eruerit. Quidam etenim vir (ut legitur in M. S. *passionali* S. Laurentii Leodiensis *pro mense Junii & Julii* apud Bollandistas) ab iniquis captus, atque in compedem conjectus; ab illo ligamine solvendus neutiquam, nisi daret, quod injuste exigebatur: spopondit tandem se daturum, sed ea conditione absolutus, ut vice sui daret uxorem vadem. Id præstitit; unde mulier pro marito in compedem conjecta est. Aderat festum S. Laurentii; quamobrem misera lacrymoso dolore ac questubus per totam noctem, Sanctum inclamabat, & obtestabatur, ut eam de tantis eriperet miseriis. Quum subito dissiluisse vinculum mirata est: animoque induta virili, humero compedem imposuit, eoque profugit: quem compedem per maritum, gratias agentem Sancto Laurentio, quod solvisset compeditam, ad ejus direxit aram. Neque aliter quidam puer, cum compede deductus a patre ad prædictum Laurentianum cœnobium Leodiense, confessus est, qualiter vinculatus ab inimicis; ad Martyris invocationem miraculo solutus, de illorum manibus fugiens cum ipso compede, incunctanter ereptus est. Innotuit prodigium populo, qui dedit in beato Laurentio laudem Deo: quandoquidem validis Sancti sui meritis, & intercessionibus vinctos sic educeret in fortitudine.

33. Idem *Passionale* habet: scriptum est in Tobia: *Sacramentum Regis abscondere bonum est; opera autem Dei revelare, & confiteri honorificum est*. Referebat igitur juvenis quidam (qui captus fuerat a quibusdam raptoribus, substantiæ domus suæ inhiantibus, ut, gravem pecuniæ summam ab illo exigerent) quod iidem prædones eum vinculis & inedia per aliquot dies confecerant, ac postremo concluserunt in satis alta turri, pedes illius arctissime in cippo constringentes. Jacebat itaque miserrime affectus, & pervigil. Sciens vero vigiliam passionis tunc esse sancti Laurentii, in contractione cordis Martyrem, ut sibi esset auxilio, enixe deprecabatur. Quum repente sensit concuti cippum, atque laxari: *cujus erat tam vasta moles*, Passionale citatum inquit, *ut illud Dædali quodam labyrintho destinatum sufficisset minotaurum cohibere*: ita exactis pedibus, accessit ad fenestram turris, circumspiciebatque, utrum potuisset sine periculo desilire. Diffidebat quidem præcipitio; sed plus confidebat Martyri. Itaque ab alto se misit deorsum, virtute subvectus Martyris: ejusque directus ducatu, quanquam esset viarum ignarus, tamen tuto ad cœnobium S. Laurentii Leodiense pervenit; & quæ sibi acciderant, enarravit: atque ad altare majus accedens, vovit, quoad vixerit, suam annuam oblationem Sancto se in gratiarum actionem soluturum fore. *Vide Bolland. ad x. Augusti*.

34. Duo denique quum sint auxiliatricis manus genera, unum eruendo a miseriis, hominem invadentibus; alterum præservando, ne mala videlicet is incurrat; miranda quædam posterioris hujus speciei Franciscus Aynsa oper. de Urbe Oscensi lib. 2. cap. 28. ad laudem nostri Martyris refert, quæ contigere in novo ædificio Laurentiani templi præfata in urbe. Ait enim: Quum destrueretur quidam arcus, chorum sustentans, eique in morem equitis insideret cæmentarius, illum demoliens; inopinato pene totus corruit, & una cum illo juvenis operarius, in eodem corporis situ manens; nihilque prorsus damni passus est: unde sine mora redire ad suum potuit laborem. Eodemque temporis momento duæ operæ transferebant feretro saxum, ut illud seponerent, ac fabris spatia facerent operandi, transibatque subtus arcum, quando is decidebat, qui per medios homines lapsus, feretrum quidem & funes, quibus illud e collo appensum portabant, confregit; sed nullatenus vectoribus nocuit; ita ut statim ad suum sint reversi opus magna cum circumstantium admiratione. Præterea, quum fundamenta ejusdem Ecclesiæ (quæ admodum profunda, & spatiosa erant) effoderentur, contigit præ humiditate magnos terræ acervos pluries excidisse, operariis, qui occupabantur in profundo ad humi effossionem, salvis omnino relictis: quin immo plostellis, terra e fundamentis eruta, onustis, pueros, aliosque de populo fortuito conculcantibus, quasi vehicula ipsa, & terra eadem suæ forent gravitatis oblita, compressos homines sine ulla

ulla vel minima læsione reliquerunt. Item die martis, quæ fuit xxx. Maji 1617. deorsum e coronide prolapsus est medius later, & in conspectu omnium videbatur debere in caput delabi operarii cujusdam, qui inferius vacabat rei suæ mercenariæ: at medius later ab eo delinans, vestimentum ejus solummodo tetigit, illæsa omnino illius persona manente. Paucis ante diebus Juvenculus quidam desuper cecidit ex arcu sacelli cathedralis, quod in cornu epistolæ situm est: creditusque fuit ab omnibus, quotquot intendebant operi, deorsum labi; sed remansit, non sine miraculo, illæsus in tabula (quam super coronidem posuerat) quæque latitudinis erat unius asseris.

35. Anno 1738. die viii. Maji moniti nos quoque fumus, consimile contigisse præservationis ejusmodi beneficium, quod prodigiosus idem Martyr cuidam sibi devincto servulo patenter impendit. Longum siquidem is iter, equitans, faciebat, nonnullis se comitantibus. Accidit autem, ut equus parumper a via declinans satis angusta, super planum fere lapidem gressus posuit; hærens lapis erat ex hac parte semitæ relictæ; ex altera vero magnum ac proximum conterminans præcipitium. Illic bestia errans vestigio, & propter aliqualem lapidis obliquitatem pede fluens, jam jam sessor ipso cum equo ex ore voraginis in præceps ruere videbatur. Unde comites, qui eum sequebantur, levaverunt vocem, virum cernentes omnino perditum. Mirum factum! Cliens Martyris, perinde ac si haberet ad latus invisibilem robustum juvenem a loco voragiois, urgentem pene prolapsum equum, ne caderet, sed retrocederet viam versus, vidit illud brutum animal mirabiliter resumtum, seseque a præcipitio retractum, stupentibus itineris sociis ad hujusmodi prodigii novitatem. Intellexit tum equitans, clementissimum fuisse Martyrem, qui urgens equum, in rectam compulit redire semitam, præservans a ruina famulum suum, qui quotidianis eum obsequiis colebat. Eidem Martyris servulo contigit etiam anno 1719. die 24. Novembris, dum iter marinum, conscensa navi, faceret, piratis insequentibus; nautæ, ut ab hostibus sese eriperent, cymbam ad scopulum prope littus applicuerunt, sese proiicientes in mare, lembo relicto. Quapropter & ipse viator hostilem cupiens evadere manum, fisus littoris propinquitati, super scopulum se conjecit, natandi artis ignarus; sed quia parvus ille scopulus aqua madidus, & graminosus erat, conjectus illuc juvenis, retrorsum in mare cecidit, & ita supinus in aquarum medio distentus, ac si esset in lectulo hinc atque illinc ferebatur ab undis. Supposuerat quippe Martyr brachium suum, ne clientulus submergeretur aquis; donec una superveniens tumidior maris unda, tradidit leniter adolescentem super ipsum, unde ceciderat, scopulum. Ex quo per alteram partem, quæ littori propinquior erat, minusque profundum mare, ille descendens, salvus & incolumis ad littus se recepit: effugitque appropinquantium piratarum manus, accelerans gressus ad turris latera, globos igneos explodentis e tormentis bellicis adversus prædictæ navis aggressores. Sicque Martyri præservatori beneficium acceptum retulit; non minus in mari quam in terra mirabili, ad viatorum etiam incolumitatem. Et sane venerabilis doctrina Rupetti ea est, quam tradit Comment. in Nahum Prophetam cap. 2. dicens: *Pulchri viri exercitus Ascensoris cæli in Coccineis, etsi mundo mortui sunt, Deo vivunt, & in castris Regis sui, Regis viventium nunc quoque militant; plane & indubitanter miro modo cum, deposita carne, sint in alio sæculo; præsentes nobis sunt, & meritis regunt, virtutibus augent residuum exercitum peregrinantem adhuc in hoc sæculo.* Quanto magis præstat idipsum, quod omnibus convenit Martyribus, intelligamus de illo præsertim qui, juxta ipsum Rupertum, ejusdem exercitus in coccineis *Dux maximus est*, nimirum quod præsens sit, peculiariter servulis suis, eosque meritis regat in spiritualibus, & corporeis indigentiis? Hæc quidem expertus est in se ille, de quo novissime loquuti fumus: experientur & ceteri, qui fiduciam ponunt in hoc Martyre singulari, qui *potens est omnem gratiam abundare facere in nobis*, donec ipso Duce perveniamus ad patriam perpetuæ felicitatis. Amen.

CAPUT IV.

De Anecdotis veterum Patrum sermonibus, Sanctum Laurentium tangentibus, qui hodie primam lucem prælo vident.

AD posthomam denique Gloriam sacratissimi nostri Martyris, quum pertineant laudes omnes, quas ei præsertim Patres & Doctores Ecclesiæ consecrarunt; procul dubio consentaneum heic foret apponere ipsorum id genus scripta, Laurentianum exaltantia meritum & magnitudinem. Veruntamen, quia, ut liquet ex citatis a nobis, libro secundo hujus tertiæ Par-

Partis operis nostri, Auctoribus ejusmodi magni nominis, ingens valde illorum est numerus; ne in immensum idem opus excrescat, ab eorundem integris homiliis sive sermonibus producendis, consultius ducimus abstinendum. Magis, quod laudatorum Sapientum documenta, post typographicam inventam artem, ubique gentium prostant in lucem edita, & in bibliothecis, publicæ utilitati apertis, ad manus omnium esse possunt sine ullo inquirentium dispendio. Vel si tædet Lectorem, tot revolvere ad rem nostram volumina, quot sunt Patrum opera; vestigatori satis esse poterit duo lustrare, typis data, unum videlicet, quod est sanctorum Patrum prædicantium collectaneum sub die Augusti decima; alterum, cui titulus Bibliotheca magna, per singula dispositum sæcula copiosoque locupletatum indice. Quare Laurentianos hujusmodi sermones heic extendere non aliud profecto foret, quam chartam supervacue nostro ultra tingere atramento. Unum quocirca investigandum mihi supererat, nimirum si forte in bibliothecis primæ classis aliqua servarentur eorundem Patrum Anecdota in ejusdem sancti Martyris laudem. Quod, ut potui, lubenter præstiti, maxime sciens, earum nonnullas pretiosis ditatas esse manuscriptis. Adhuc tamen, post plurimam in iis diligentiam adhibitam, meo pene desiderio me omnino fraudatum inveni; quod experimento didicerim, eas id genus eruditionibus expoliatas. Nam & si divites manuscriptis observaverim, ad Sanctum etiam Laurentium spectantibus, sed ista prælo jam data fuisse animadverti. Quo circa vix relictum est mihi, post aliorum, qui nos præcesserunt, vindemiam, quin immo & racemationem, quippiam eorum capere, quod votum aliqualiter expleret meum, quodque vel ipsos fugerit racemorum collectores. Deprehensa igitur, quæcunque illa fuerint, juris publici facere non omittimus: quantumvis pauca sint, uti præsens & ultimum istius operis caput incunctanter ostendet.

I.

Ex membraneo Codice Vaticano, signato num. 3836., qui exaratus ex vetustiori alio creditur circa sæculum IX. *aut* X., *juxta peritorum dignoscendæ antiquitatis sensum. Hujusque sermonis, quem de S. Laurentio proferimus, nonnullum citat testimonium unicus, ut novimus, Vivienius in opere, quod edidit sub titulo Tertulliani prædicantis. Reperitur autem eadem Homilia in pagina* 46. *ejusdem Codicis.*

Sermo sancti Augustini Episcopi de Natali Sancti Laurentii Martyris.

Inter laurigeros Confessores, quos ad cælum provexit perennis gloria triumphorum, Sanctus Laurentius variati decoris fulgore coruscat, qui & Leviticam candidam, & martyrialem fortitus est in passione coronam. Quosdam enim sanguis roseus cruentavit, alios flamma tamquam in fornace succendit; in his rutilus, in illis purpureus color effulsit; inter omnes beatus Laurentius palmis versicoloribus radiavit. Sicque verbera, ignis, & gladius, & omnis officina fævitiæ laudis titulos Martyribus pepererunt. Quoniam non sunt in certamine victi, sed ascenderunt de fæculo coronati. Quid igitur dolor, quid pœna, quid mors? Vicit vos fides: superavit Martyrum fortitudo: Martyres non vicistis: evanuit virtus vestra: facta sunt de vobis lucrativa commercia; ut per vos irent ad gloriam, quia tenuerunt Martyres in passione constantiam. En, ubi est mors victoria tua? Ubi est mors aculeus tuus? Totum frangit, qui mori non timet: totum superat, qui ad Christum moriendo festinat. Non enim potest formidare pœnam, qui se scit a morte transiturum ad vitam. Quomodo igitur beatus Laurentius illa supplicia, illa incendia toleraret, nisi cuperet ad cælorum palatia læta migrare? sed quia noverat victurum se esse post funus; post ignes refrigeria repperturum; sustinebat, dum solvebatur corpus ejus, & defluebat, ardentibus prunis, haustumque, ibat in cineres & favillas. Quod de terra fuerat procreatum, reddebat miseræ genitrici partum suum; refundebat limosæ matri pasculum suum. Quod de terra acceperat, terræ reddebat. Quod de humo increbuerat, flamma conflabat. Quid ergo inter hæc tormenta spiritus faciebat, nisi ad cælum subvolabat? Non enim poterat anima igne torreri, quia in carne non poterat superari. Vox igitur omnium Martyrum est illa, quæ canitur in psalmo: *Anima nostra sicut passer liberata est, de muscipula venantium. Muscipula contrita est, & nos liberati sumus.* Cremata est, angusta & fragilis corporis cavea, & sicut passer de vinculis evasit Martyris anima: receptura in fine corpus suum. Quia Deus artifex, qui di-

gnatus est hominis enumerare capillum, spopondit, nihil ei de ipso corpore periturum. *Capillus*, inquit, *de capite vestro non peribit*. Erubesce jam, incredule Manichæe, qui resurrectionem futuram esse diffidis. Christus veritas dixit; qui mentiri non potuit, hominis nec quidem capillum esse periturum. Non potest difcenti, quod Omnipotens voluit polliceri. Nec est animarum, ut Plato putavit, in alia corpora transitus. Quia non potest quis esse homo & camelus. Sed erit unusquisque hominum in suo corpore judicandus. Ut video, perfide, non vis credere: times surgere: sed velis, nolis, necesse est, ut resurgas: & agnoscas verum esse, quod negas. Verum, opace, hujus præteri contradictionis vetustissimam fæcem. Seu velis enim, seu nolis, eris in isto sæculo moriturus. Quid igitur dubitas pati pro Christo, qui te nosti minime duraturum in mundo? Laudemus ergo, fratres charissimi, & honoremus Laurentium sanctum, qui pretiosum fidei margaritum etiam inter funiseras flammas servavit illæsum. Omnes divitiæ, omnis sensus, gemmarumque decor, & lapidum multicolor pulchritudo aut ante mortem eripitur, aut certe, si usque ad mortem servatur, tamen in ipsa morte penitus non tenetur. Thesaurus vero fidei, cui nullæ opes poterunt comparari, in baptismo adquiritur, in passione servatur, post passionem immortaliter possidetur. Aurum inter tormenta si confessus fueris, perdis: si negaveris, servas. Christum autem inter uncatos, torvosque carnifices tunc perdis, si negaveris: si vero confiteris adquiris.

II.

*Ex Codice Bibliothecæ Mediceæ Magnorum Ducum Etruriæ num.*XXXIX. *Plut.*XVII. *in fol. max. membran.*, *Charact. prope finem sæcul.*XIII., *vel init.*XIV., *transcripto ex antiquiori MS. Oper. S. Maximi Taurinensis, qui sæculo salutis* V. *floruit: cujusque homiliæ tres de S. Laurentio prælo datæ sunt, quarta subsequens nunc primum lucem videt, extracta ex pag.*168. *ejusdem Codicis*.

In festivitate S. Laurentii Martyris Homilia IV. S. Maximi Episcopi.

QUamvis, Fratres carissimi, beati Laurentii passionem, quæ in præsenti die perfidia sæculi triumphavit, universum nobiscum stupeat mundus, præcipuo tamen gaudio virtutem nutriti sui Ecclesia Romana miratur. Debet enim gaudere præ ceteris, quæ, tanto nobilitata sanguine, peculiarem quodam modo indigenæ Martyris possidet dignitatem. Hic igitur, dum in Sede Apostolica Archidiaconatus fungeretur officio, & prodere eum vasa cælestibus dicata mysteriis avarus persecutor urgeret; egenorum multitudine congregata, divisit misericorditer vir fidelissimus, quod redigere in prædam sacrilegus ambiebat: maluitque vir singularis imperii motus, atque impetus excipere potestatum, quam veneranda ministeria impiis per eum oculis proderentur. Quo religiosissimo facto ejus, immoderata mox crudelitate furor gentilis incanduit, raptumque, continuo craticulæ, subjectis, jubet, ignibus, superponi; ut vigorem devotæ mentis ustio corporis approbaret. Nescit enim fidelissimum pectus mortali incendio cedere, quod in omnem fortitudinem sæculi jam spiritus fervor accenderat. Quid frustra, pagane, desævis? quid meditaris inania? Ignis tuus non est Laurentii pœna, sed lumen. Flamma tua, qua eum cruciare putas, examinatio veritatis est, non miseratio Christiani. Nam quod, Fratres carissimi, talia perpeti famulos suos potestas Divina permittit, Majestatis hoc æternæ cæleste est, arcanumque consilium; quatenus omnis infidelitas recognoscat fidem nostram omni veritati subnixam: cujus tam secura professio est, ut furentem rideat mundum, & de ipsis corporis sui suppliciis glorietur. Exuritur pro veri Dei assertione Laurentius, & dum mundanas patienter sustinet flammas, perpetuum sibi gehennæ restinguit incendium. O cunctis fidelibus optabilis cruciatus, quo illa omnis tremendi judicii pœna dissolvitur! O ignis desiderabilis, quo piis mentibus sempiternum refrigerium comparatur! Labefactatur corpus, sed spiritus convalescit, & membrorum corruptio lætantem animam transmittit ad Dominum; ut corpus, quod tormentis pro veritate non cessit, privilegio victricis animæ gloriosius reformaret. Sed videamus nunc, qua fidei patientia Sanctus Laurentius flammarum pertulerit cruciatus. Hic igitur dum multiplicato igne & candentis ferri adustione perfrigitur, & tam diro actus supplicio, deficere jam putatur, subito indignantis, ridentisque prorupit in vocem. *Versate me*, inquit; *Rex*

Rex, manduca, jam coctum est. Quam, quæso, crudelissimus tortor pudore confusus est, cum inter supplicia constituti hominis non solum nulla honoratus est prece, sed correptione insultantis est increpatus? & quanto eum Laurentius ludibrio deputavit, ut cum sibi escam opimæ subtraxerat prædæ, cibum adusti sui corporis exhibuerit? Hæc sunt ergo, Fratres, Laurentii merita: hæc martyrii ejus gloria. Ditavit panperes, sacramenta non prodidit, insultavit ignibus, & mundum victor relinquens, persequentis insaniam triumphali voce damnavit.

III.

*Ex Codice Vaticano num.*6158. *in fol. max. membran.* . *Opus exaratum putatur sæculo circiter* XI. *pag.*155. *a tergo* : *In Natali S. Laurentii Martyris*.

Homilia v. Sancti Maximi Episcopi.

CUm innumerabilium virtutibus Martyrum, Fratres carissimi, gentilis sæpe victa fuisset impietas, cunctisque pœnarum generibus exhaustos videret, populos Dei non solum non posse superari, sed suis effici suppliciis fortiores; furoris sui facibus accensa, flammis aggreditur beatissimum vexare Martyrem Laurentium. Sed invenit in eo ignem durissimus persecutor, quem mortalis vincere flamma non posset. Ille enim ignis fidelissimi Martyris pectus accenderat, de quo dicebat Dominus: *Ignem veni mittere in terram; & quid volo, nisi ut accendatur?* Usque adeo autem vir fortissimus flammas illas patienter sustinuit, & fortiter vicit, ut, insaniente carnifice, totis adustus membris, nec Christum negaverit; nec cælestibus sacrata mysteriis vasa prodiderit. Qua in re, quæ mentis ejus confidentia, qui vigor animi fuerit, æstimare quis valeat? Qui in tanta acerbitate supplicii nec impiis oculis Sanctæ Ecclesiæ publicavit secretum, nec Redemptoris sui nomen coactus est diffiteri. Prospicite autem, in quam execrabilem crudelis animi feritatem persecutor exarserit: qui, quasi humani corporis ustioni sola sufficere flamma non possit, craticulam parat, quæ, subjectis ignibus, inardescens, Ministrum Dei vehementer cruciaret; ut sub unius tormenti specie, geminato quodam supplicio beatissimum Martyrem & ignis torqueret & ferrum. Sed terrenum penitus tabescit incendium, ubi fervore sancti Spiritus cælestis animus incalescit. Nec candenti vincitur ferro, qui in adjutorium agonis sui ferri invocat Creatorem. Atque ita contigit, ut de inusitatis tormentis nova Christiano militi victoria nasceretur. Nec vos moveat, fratres, quod tantum in Sanctos Dei gentilibus licet; quibus ob hoc potestas ista permittitur, ut dum crudelius sæviunt, gloriosius in Martyribus triumphentur.

IV.

*Ex Codice Cassinensi, signato num.*361. *characteribus latinis sæculi circiter* XIII., *in quo conscripti sunt sermones Petri Diaconi Cassinensis, qui floruit sæculo* XII., *Imperialis Aulæ plurimis sub Lothario II. condecoratus officiis: decessitque anno* 1140. . *Cujus & peculiaris Homiliæ ineditæ de Sancto Laurentio complures Auctores typis testimonium ponunt, ac præsertim Gielzebaver*.

Sermo in Sancti Laurentii festivitate.

DIvini muneris sacratissimum hodie splenduit, ac refulsit exemplum, cum Laurentius Levita sanctissimus, diabolicis destructis ac superatis versutiis, ascendit in altum. Hodie enim, sicut in ejus passione legitur, a sævissimo persecutore in craticula ferrea assatus est. Hodie remunerationem laboris sui a Domino Jesu Christo accepit. Hodie evangelizandi officium sibi commissum Redemptori suo fideliter assignavit. Hodie Dominus Jesus Christus Patrem postulat, dicens: Pater volo, ut ubi ego sum, ibi sit & Laurentius minister meus. Hodie salutem, quam exquisierunt, & scrutati sunt Prophetæ, & videre, & accipere meruit. Hodie illud, quod sub umbra & figura Prophetæ prospexerant, Laurentius aperte videre promeruit. Hodie Evangelistarum in choro prædicator Evangelii locatur. Hodie percipere meruit ea, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ Adam primus parens ob vetiti ligni gustum amisit: propter quem Christus de cælis ad terram veniens,

niens, & peccata nostra in corpore suo super lignum Crucis affigens, pristinam humano generi gloriam reddidit, & salutem (quam nobis Protoplastus non merebatur) donavit. De hac siquidem salute, quam hodierna die Laurentius Levita sanctissimus accipere meruit, ab initio, ut Petrus ait, *exquisierunt, & scrutati sunt Prophetæ, scrutantes in quod, vel quale tempus declararet in eis spiritus Christi*. Sed si ipsi ea, quæ ventura videbant, posteris scripto relinquebant, quomodo exquirebant, quando declararetur? Scriptum namque est: Sapiens intelligit, quæ a suo sunt ore. Sed sciendum est, quia revelationem visionum tanto quis evidentius accipere concupiscit, quanto se hanc habere jam vel ex parte cognoscit. Quod autem supra relatum est, quia *scrutati sunt, & exquisierunt*, quando declararetur, manifestum est, multoties pro uno omnes, & pro omnibus unum sæpissime poni. Daniel namque non solum adventum Christi, sed & tempus veniendi prædixit, dicens: Cum venerit Sanctus Sanctorum, cessabit unctio. Patriarcha quoque Judaici generis Jacob ait: *Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium*. Quia vero non omnia ita ad plenum omnes adsecuti sunt, solius Nathan & Elisæi sufficit testimonium. Nathan namque David Regem prius construere templum laudavit, & postmodum prohibuit: Elisæus autem de vidua ad discipulum suum ait: *Dimitte illam, anima ejus in amaritudine est, & Dominus celavit a me, & non indicavit mihi*. Unde & Paulus ait: *Unicuique datur per spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ per eundem spiritum, alteri autem Fides in eodem spiritu, alii donationes sanitatum*: & reliqua. Et paullo post: *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult*. Quæ omnia in beato Laurentio fuisse, perspicuum est. Spiritum sapientiæ habuit, qui plenus Spiritu sancto prædicatoris officium sibi commissum strenue adimplevit. Organum autem istius sapientiæ animus ipsius fuit. Spiritum habuit scientiæ; cum ea, quæ legebat, mente retinebat, & opere adimplebat. Scientiæ, cum vitia, & peccata ob vitæ æternæ amorem a se repellebat. Fidem, cum christianæ ob fidei amorem vivus in craticula ferrea assatus est. Donationes sanitatum cum claudos erexit, cæcos signo tantum crucis curavit, & non solum corporibus, verum etiam animabus salutem donavit. Et vere in eo Spiritus sanctus speciosissimum sibi templum construxit, qui nec blanditiis cessit, nec tormentis a fidei rigore mentem mutavit. Nam cum traheretur, ligaretur, verberibus afficeretur, scorpionibus cæderetur, in catasta extenderetur, in craticula ureretur, omne gaudium pressuras tales existimabat; illud Apostoli Jacobi secum replicans: *Omne gaudium existimate, dum in tentationes varias incideritis; scientes, quod probatio fidei vestræ patientiam operatur*. De Apostolis vero legitur: Quia *ibant gaudentes a conspectu Concilii quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*. Et hoc quare? Quia præsciebant per illa supplicia perventuros se esse ad æternam Regni felicitatem. Ad quam ille nos ducat, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

V.

Ex membraneo Vaticano Codice num.6442. pag.123., characteribus exarato Gothicis sæculo circiter XIV., *exhibente apparatum Anonymi ad habendam secundam de Sancto Laurentio concionem: unde conciso, quoad fieri potuit, missis nonnullis ejus moralibus sensis, quæ ad sancti Martyris laudem minime pertinent; ea potissimum, quæ conducebant ad istius commendationem, juxta materiem, & mentem Auctoris ita digessimus.*

Anonymi Sermo in festo S. Laurentii M.

ERit lumen Israel in igne: Isaiæ cap.x. ℣.17. Communiter dicitur: Opus ostendit artificem: & in Proverbiis legimus: *Laudent eum in portis opera ejus*. Laudando artificem attende opera, non verba illius; quia factum non verbum commendat eum. Sic scriptura opus attendit, dum sanctum virum comparat thuri in igne ardenti, ubi ait: *Quasi thus ardens in igne*. Quia thus nonnisi positus in igne, bonum reddit odorem & candidum mittit fumum, ascendentem in altum. Certior sane modus probandi hominem est, ut per tribulationis transeat ignem. Malus siquidem tribulatione vexatus, fœtidum, ac tetrum emittit impatientiæ vaporem contra Deum, quasi pix in igne. Bonus vero, quasi thus electum, exhalat odorem patientiæ & gratiarum actionis Deo. Et si ignis tribulationis tantus erit, ut spiritum e corpore com-

compellat exire, ideft, animam in cælum avolare; ipfi, qui taliter probati, non commoventur contra tribulantes femetipfos, fed potius tribulationem corporeæ corruptionis excipiunt cum gratiarum actione, thus profecto funt boni odoris, fecundum Apoftolum, ad Corinthios fcribentem: *Chrifti bonus odor fumus Deo in omni loco*. Habemus igitur, quod vir Sanctus eft, ficut thus ardens in igne; quia dum ignis tribulationis incipit in illum agere; oftendit, quid virtutis in eo lateat. Ita contigit Sancto Laurentio. Quando enim in igne affatus, & combuftus fuit, tum patientiæ & gratiarum præcipue fpiravit odorem, dicens: *Affatus gratias ago*. Et hunc odorem tota fenfit Ecclefia, atque ufque hodie fentit. Fumus autem, qui exivit de ipfo, nempe fpiritus, feu anima de corpore ejus, afcendit in cælum. Id plane præ fe ferunt verba propofita: *Erit lumen Ifrael in igne:* quia nimirum cum beati Laurentii caro pro Deo creata eft, talem ac tantum dedit odorem fuavitatis, ut mundus totus circa fidei veritatem ea fragrantia fuerit illuminatus. Tria funt itaque bona, quæ toleratus tribulationis ignis parit in nobis, videlicet Deo dignos & acceptos reddit: gratos & humiles in confpectu ejus: pulchros & lucidos in oblectationem ipfius.

Efficit dignos & acceptos Deo, quod fine tribulationis igne in nobis fieri nullatenus poteft. Sumus enim (nondum in camino afflictionis probati) veluti metallum informe, ad nullum apti ufum. Accepti autem ut fimus Domino; neceffe eft, applicemur ad ignem; quo inftar metalli ad artificis placitum ductiles evadamus, ejufque mallei plicemur ictibus; nec frangamur, donec in opus perfectum, pulchrum, & pretiofum redacti, quafi vas nobile coram Deo fifti merito poffimus; quemadmodum monemur in fcripturis fanctis: *Suftine fuftentationes Dei: Conjugere Deo, & fuftine*. Sic enim, velut vafa perfecta & integra, pretiofo Divinæ gratiæ liquore in cæleftis Regis menfa replebimur. Haud aliter beatiffimus Martyr Laurentius modo invenitur in cælo vas gratia plenum, vas aureum, pretiofum & aptum, dignum & acceptum Deo, quia fuit in hoc fæculo graviffime tribulatus: tantoque pretiofior in cæleftibus apparuit, quanto amplius in his infimis tribulari & exerceri vifus eft ad libitum fuperni Opificis. De quo ipse Martyr ore Job inquit: *Probavit me quafi aurum, quod per ignem tranfit*.

Sed jam videndum præftat, quomodo gratus & humilis apparuit in oculis Domini: quandoquidem requifitum hoc humilitatis maximum eft ad inveniendam gratiæ plenitatem in confpectu Altiffimi: cujus effectus eft particeps Levita hic celebris. Sciebat is equidem, quod fcriptum eft: *Superbis Deus refiftit, humilibus autem dat gratiam:* Unde concludit Apoftolus Petrus: *Humiliamini igitur fub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore vifitationis*. Ideo, ut gratus fieret coram Deo, ad veram affequendam humilitatem, totis viribus vel a puero feftinavit; cogitans mortalitatis propriæ conditionem, & quod diu durare non poffet in hoc fæculo. Tempus etenim noftrum, dilectiffimi, velut umbra tranfit. Opus eft, ut corruptibile putrefcat corpus, ac in pulverem, unde fumptum eft, neceffario redigatur. Prudens autem difpenfator, ubi prævidet bladum, quod poffidet, diu durare non poffe, illud ponit ad expenfam. Melius eft enim ipfum expendere, dum aliquid valet; quam omnino perdere jam corruptum. Bladum, quod a putredine fervari non poteft, corpus eft noftrum. Propterea, fi vis prudenter te regere, corpus iftud, dum valet aliquid, quamdiu vivis, in Dei fervitium libenter expende. Si enim modo fervare vis, & expectare ufque ad mortem, donec putrefcat; totum perdes, corpus videlicet & animam tuam. Hæc mente revolvens in humilitatis fpiritu Levita Laurentius, hilariter, prompte, ac lubenter corpus fuum tradidit, & expendit in Dei obfequium & honorem; optime fciens, quod non poterat diu durare. Et fi probatus per ignem minime fuiffet, per aliam certe minus utilem tranfiffet viam. Pofteriorem idcirco exitum fibi cavens, factum eft, ut humili cognitione fui ipfius, animos ad tolerantiam quarumlibet paffionum affumeret, juxta Divinæ voluntatis beneplacitum: in cujus plena refignatione, fumma, plena, & perfecta hominis conftat humilitas. Unde David ait: *Nonne Deo fubjecta erit anima mea? ab ipfo enim patientia mea*. Probata quocirca eft tanti Martyris humilitas coram Deo, dum quidquid fubjectionis, exhibendæ illi, mente conceperat; re ipfa præftitit ufque ad fui corporis confumptionem in igne, non verbo tenus fe humilem confitens (ut multi faciunt, ufque dum ignis mylticus non eos tangit) fed opere & veritate. Quam veram humilitatem fuique exinanitionem refpiciens Dominus, veluti pretiofum vas omni voluntate propria ac fui æftimatione vacuum, abundanter replevit eum & fupereffluenter cunctis gratiæ benedictionibus, quafi liquore pretiofiffimo ad exhilarandam cum militantem, tum etiam triumphantem Ecclefiam, feu quæ in terris, & quæ pariter in cælis eft. Ejus, propterea æquum eft, nos fectemur veftigia, conftanter ac patienter tolerando tribulationis ignem, ut vere grati & humiles inveniri poffi-

possimus in conspectu Dei, ac cælesti gratia repleri.

In ipsa demum tribulatione positi, patientiam servantes, efficiemur pulchriores & lucidiores, sicut aurum in igne rutilans, secundum Augustini effatum, ab omnibus terrenis affectibus perpurgati. *Interrogate*, ajebat olim vates Isaias, *de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea & invenietis refrigerium animabus vestris*. Interrogemus Christi Apostolos ac discipulos Domini, sanctos interrogemus Sacerdotes Dei, sanctos & Levitas ejus, quæ sit via bona, per quam ambulaverunt; per quam & refrigerium invenerunt. Omnes una respondebunt: *Transivimus per ignem, & aquam, & inducti sumus in refrigerium*. Quod non est plane aliud, quam dicere, in igne afflictionum, persecutionum, tribulationum, ac tormentorum pulchriores, ac lucidiores evasimus, educti, quasi aurum de fornace, in refrigerium. Inter hos autem tanto pulchrior ac lucidior emicuit beatus Laurentius, quanto diutius pro Christi amore commoratus est in camino illo ignis ardentis. Veruntamen pulchritudinem & splendorem istum perversi ac scelerati carnifices non videbant, oculos carnis habentes, quibus cernerent corpus Martyris denigratum & exustum. Involuti namque tenebris mundi hujus, aciem non habebant, qua perspicerent fulgorem illum, quo Martyr beatissimus rutilabat, vocatus a Domino in admirabile lumen vitæ, uti filius lucis, filius diei, haud noctis & tenebrarum; juxta quod veritas in Evangelio illi promiserat, dicens: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ*. Ideo subter cratem ministrantibus ei prunas, ajebat: *Miseri, non videtis, quia carbones isti refrigerium mihi præstant?* Dicet aliquis, ecquodnam illi refrigerium afferre poterant urentes prunæ? quid blandimento esse calcanti viam, ignibus stratam, & longam quidem semitam dilatæ mortis? Sic interroganti respondemus: Refrigerium illi pariebant conscientiæ victricis, Deumque indicantes ad ipsius januam esse perventum, sibique dicentem: *Non vocaberis ultra Jacob, sed Israel erit nomen tuum*: idest, videns Deum. Quod, suffragantibus meritis ejusdem Levitæ sanctissimi, concedat & nobis Omnipotens & misericors Dominus in sæcula sæculorum. Amen.

V.

Trium Hymnorum Poema, quod in Sacratissimi Martyris laudem præsentis Operis Auctor cecinit.

POEMA PRIMUM JAMBICUM DIMETRUM.

I

JAM lux refulget aurea,
Qua Martyrem Laurentium
Nova triumphi gloria
Urbs alma cælis edidit.
Hæc mater olim Cæsarum
Mundi subegit principes;
Summi parens nunc Martyris
Duces averni conterit.
Levita quod fortissimus,
Flammis adustus impiis,
Succendit aras dæmonum,
Horumque templa perdidit.
Stetere tunc altaria
Vero dicata Numini:
Signum Crucis resplenduit
Ad orbis usque limites.
Jesu, tibi sit gloria,
Qui Martyri das lauream,
Cum Patre & almo Spiritu
In sempiterna sæcula.

II

HIC ordinis Levitici
Princeps, ad aram proximus,
Christi replebat sanguine,
Quos carne pastos noverat.
Quum Præsulem sacrarii,
Greges alentem pauperum,
Præfectus Urbis aurea
Jubet talenta prodere.
Respondet ille perfido,
Egena sistens agmina:
Hoc est monile Ecclesiæ,
His illa gemmis emicat.
Elusus hostis infremit;
Laurentium, craticulæ
Vinctum catenis ferreis,
Flammis vorandum destinat.
Altissimo, qui sufficit
Vires fideli militi,
Ne cadat in certamine,
Honor sit, atque gloria.

Lea-

III

Lentis crematur ignibus
Heros, sed ignes despicit:
Festivos inquit judici:
Assata membra devora.
Tum Numen orat fervidus,
Fidelis ut sit Civitas:
Id & futurum præcinens,
In astra mittit spiritum.
O digna Christo victima,
Flamma sacrata duplici,
Quo tu flagras incendio
Amoris, ure pectora.
En te coronant sidera
Cælestis aulæ Principem:
Ab inferis ardoribus
Serva clientes supplices.
Uni Deo sit gloria,
Patri simul cum Filio,
Ac spiritu Paraclito,
Pro Martyris victoria.

POEMA SECUNDUM JAMBICUM TRIMETRUM.

I

Beata nox, quæ consecrata Martyris
Cruore, splendet gloriosa sæculis,
In qua triumphans, subjugatis hostibus,
Levita magnus scandit orbes siderum.
Timere quod nescivit Heros inclytus
Flammas vorantes membra sacri corporis;
Quin concrematos artus elcam judici
Tormenta spernens, ludibundus obtulit.
Huic triumpho juncta summa castitas,
Decora virtus omnis, atque dignitas,
Laudant virum per Orbis amplitudinem
Apostolorum muneratum gloria.
Cujus liquore purpurata sanguinis,
Romana fulgens inter omnes Civitas
A solis ortu ad usque terræ limitem,
Nulli scit urbi principatum cedere.
Deo Parenti sit per ævum gloria,
Ejusque nato, comparique Flamini,
Virtute cujus, despicatis ignibus,
Lauri coronam victor ignis obtinet.

II

O Singularis caritatis victima,
Foris adusta segniori incendio
Præ spirituali, quo flagrasti in intimis,
Hoc igne dulci corda nostra concrema.
Tu lumen Orbi veritatis afferens,
Incensus, aras diruisti gentium:
Divinitatis commoratu splendida,
Fac, templa simus, labe tersa criminum.
Nati, Patrisque, te precamur, Spiritus,
Quo roborante, Martyr ignes pertulit,
Hujus triumphos prosequentes laudibus,
Ab inferorum liberes ardoribus.

POEMA TERTIUM SAPPHICUM.

I

QUI polo splendes, rutilante palma,
Sume, Laurenti, meritos honores,
Quos tuis gestit renovare miris
Roma triumphis.
Dum mari terræ dominans, relaxat
Ora præ cunctis populis in hymnos,
Quos tibi pangit, resonante mundo
Laudibus amplis.
Urbs enim tantis locuples trophæis,
Sic tuis crevit decorata lauris,
Ut triumphantes alias in Orbe
Vicerit Urbes.
Quod diu flammis agitatus atris,
Martyrum summus dederis cruorem,
Quo coronatus premeres superba
Fana deorum.
Spiritus Patris, genitæque Prolis,
Ure, delictis maculata, corda
Igne, qui flammas superare novit
Martyris almi.

II

Cœtibus sanctis Domini cruorem
Tu ministrabas, vigilans ad aram:
Cujus impensis inopes fovebas
Corde flagranti.
Quum novis actus stimulis amoris,
Dira pro Christo tolerare quærens:
Te manent, audis, potiora nostris
Serta coronis.
Firmat hæc Cælum tibi, dum tyrannus
Urget adstantes adhibere cratem;
Quam super vivus traheris cremandus.
Cæde pavenda.
Tu sed, absumtus facibus rogorum,
Spernis ardores comedentis ignis:
Judicem rides: Epulare, dicens,
Artubus assis.
Canticis lætis modulemur illi,
Qui Ducem misit populo fideli,
Nulla quem virtus superaret ignis,
Nullaque pœna.

Ecce

III

ECce, sublatis oculis, serenus
Migrat in cælum, meritis onustus,
Victor æternum redimita mostrans
Tempora lauro.

Quem stola clarum, niveisque linis,
Cingulo flavo, tunica rubente,
Plurimo nexu, Dominator ornat,
Luce corusco.

Sancte Laurenti, decus & corona
Militum Christi, famulos tuere,
Ne rapax ignis voret inferorum
Te venerantes.

Eja nunc mentis tenebras repelle:
Pectoris duram glaciem resolve:
Da, tuis celsis faculis amoris
Corda calescant.

Ut Deo dignos numeros canamus,
Qui tibi reddit pretium laborum
Aureas palmas, simul & coronas
Laude perenni.

TRACTATUS GLORIÆ POSTHUMÆ SANCTI LAURENTII MARTYRIS,
TOTIUSQUE OPERIS FINIS.

